

שבוע פרשת וישב

(15 - 21 December 2024)

י"ד - כ' כסלו תשפ"ה

מפרי' - אוצר החסידים - ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

שער
שלישי

היכל
תשיעי

דבר מלכות

מאמרי דא"ח, שיחות ואגרות קודש

מאת

כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן

מליובאוויטש

•

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים“

ברוקלין, נ.י.

סניף אה"ק כפר חב"ד

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה

ה'י' תהא שנת נפלאות בכל

צדי"ק שנה להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א

הוספות כמפורט בתוכן עניינים

סדר הנחת תפילין

אף על פי שיכולים להניח תפילין במשך כל היום כולו (מנץ החמה או עלות השחר, עד צאת הכוכבים או שקיעת החמה), הרי הזמן המובחר להנחת תפילין הוא בזמן תפילת שחרית, כמנהג ישראל שמניחים תפילין ומתפללים בהם.

משיחת י"א שבט תשכ"ח

בְּכָל לְבַבְכֶם וּבְכָל נַפְשְׁכֶם: וְנָתַתִּי מִמֶּנּוּ אֲרָצְכֶם בְּעֵתוֹ יוֹרָה וּמִלְקוֹשׁ, וְאֶסַּפְתִּי דִגְגָךְ וְתִירְשֶׁךָ וְיִצְהַרְךָ: וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשֶׁדְךָ לְבִהְמֶתְךָ, וְאֶכְלָתָ וְשִׁבְעָתָ: הַשִּׁמְרוּ לָכֶם כֵּן וַיִּתֶּנָּה לְבַבְכֶם, וְסִרְתֶּם וַעֲבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם: וְחָרָה אַף יי בְּכֶם וַעֲצַר אֶת הַשָּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מָטָר וְהָאֲדָמָה לֹא תִתֵּן אֶת־יִבּוּלָהּ, וְאֶבְרַתֶּם מִיָּדָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטְּבָחָה אֲשֶׁר יי נָתַן לָכֶם: וְשִׁמְתֶּם אֶת דְּבָרֵי אֱלֹהֵי עַל לְבַבְכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם, וְקִשְׁרְתֶּם אֹתָם לְאֹזֶת עַל יְדֵיכֶם וְהָיוּ לְמוֹטֶפֶת בֵּין עֵינֵיכֶם: וְלִמְדֶתֶם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם לְדָבָר כֵּם, בְּשִׁבְתְּכֶם בְּבֵיתְךָ, וּבְלִכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ, וּבְשִׁכְבְּךָ, וּבְקוּמְךָ: וְכִתַּבְתֶּם עַל מְזוֹזוֹת בֵּיתְךָ, וּבְשַׁעְרֶיךָ: לְמַעַן יִרְבּוּ יְמֵיכֶם וְיָמֵי בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יי לְאַבְרָהָם לֵאמֹר לְתֶת לָהֶם, בְּיָמֵי הַשָּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ:

וַיֹּאמֶר יי אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר: דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם וַעֲשׂוּ לָהֶם צִיצִית עַל־כִּנְפֵי בְגֵדֵיהֶם לְדִרְתָּם, וְנָתַנּוּ עַל־צִיצִית הַכִּנֹּף פִּתִּיל תְּכֵלֶת: וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִית, וְרָאִיתֶם אֹתוֹ, וּזְכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת יי, וְעִשִּׂיתֶם אֹתָם, וְלֹא תִתּוּרוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אֹתָם זָנִים אַחֲרֵיהֶם: לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וַעֲשִׂיתֶם אֶת כָּל מִצְוֹתֵי, וְהִיִּיתֶם קְדָשִׁים לֵאלֹהֵיכֶם: אֲנִי יי אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לֵהָיוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים, אֲנִי יי אֱלֹהֵיכֶם: אָמֵן:

נכון לומר קודם התפילה:

הָרִינִי מִקֶּבֶל עַל־ מִצְוֹת עֲשֵׂה שֶׁל וְאַהֲבָתָ לְרַעְדָּ בְּמוֹד: מַצְוָה לְהַתְּפַלֵּל בְּתַפִּילִין אֶת כָּל תְּפִילַת שַׁחְרִית כּוֹלֵל שִׁיעוֹר תְּהִלִּים כְּפִי שְׁמֵתֶחֱלַק לִימֵי הַחוּדָשׁ. יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יי אֱלֹהֵינוּ וְאַל־יִבָּזְרוּנוּ, שִׁיבְנָה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ, וְתֵן חֵלְקֵנוּ בְּתוֹךְךָ: אֵךְ צְדִיקִים יִדְּרוּ לְשִׁמְךָ, יִשְׁבוּ יִשְׂרָאֵל אֶת־פָּנֶיךָ:

טוב להרגיל עצמו לומר... נוסח זה מודה וכו' ועל ידי זה יזכור את ה' הניצב עליו:

מוֹדָה אֲנִי לְפָנֶיךָ מֶלֶךְ חַי וְקַיִם, שֶׁהַחֲזַרְתָּ בִּי נִשְׁמָתִי בְּחַמְלָה. רַבָּה אֱמוּנָתְךָ:

ברכות הנחת תפילין

הברכה הראשונה (באמירתה מכוונים הן על התפילין של יד והן על התפילין של ראש) נאמרת לפני הידוק הרצועה על שריר הקימורת של היד השמאלית (איטר, הכותב ביד שמאל מניח את התפילין על יד ימין) באופן שהתפילין נוטות לעבר הגוף!

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו, וְצִוְּנוּ לְהִנִּיחַ תְּפִלִּין:

הברכה השנייה נאמרת (רק אם דיבר בין הנחת תפילין של יד לשל ראש) לפני הידוק הרצועה על הראש.

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו, וְצִוְּנוּ עַל מִצְוֹת תְּפִלִּין:

ברכת התורה

צריך לזוהר בה מאוד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיכרך.

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּחַר בָּנוּ מִכָּל הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ. בְּרוּךְ אַתָּה יי, נוֹתֵן הַתּוֹרָה:

קריאת שמע

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, יי אֱלֹהֵינוּ, יי אֶחָד:

בְּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

וְאַהֲבָתָ אֶת יי אֱלֹהֶיךָ, בְּכָל לְבַבְךָ, וּבְכָל נַפְשְׁךָ, וּבְכָל מְאֹדְךָ: וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר אֲנִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם, עַל לְבַבְךָ: וְשָׁנַתָּם לְבִנְיָן וּדְבָרָתָ כֵּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ, וּבְלִכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ, וּבְשִׁכְבְּךָ, וּבְקוּמְךָ: וְקִשְׁרְתָם לְאֹזֶת עַל יָדְךָ, וְהָיוּ לְמוֹטֶפֶת בֵּין עֵינֶיךָ: וְכִתַּבְתֶּם עַל מְזוֹזוֹת בֵּיתְךָ, וּבְשַׁעְרֶיךָ:

וְהָיָה אִם שָׁמַעְתָּ שְׁמֵעוּ אֶל מִצְוֹתֵי אֲשֶׁר אֲנִי מַצְוֶה אֶתְכֶם הַיּוֹם, לְאַהֲבָה אֶת יי אֱלֹהֵיכֶם וּלְעֲבֹדוֹ,

כדאי שלכל ילד, בן או בת - גם קטני קטנים - וגם המבוגרים יהיה סידור (תפילה) פרטי משלו - לומר תפילה להשם, חומש - חמישה חומשי תורה (או ספר אחר של תורה) משלו ללמוד בו כל יום תורה, וכן להבדיל קופת צדקה משלו - שלתוכה נותן צדקה (לבד משבת ויום טוב), מכספו הפרטי (שניתן לו מהוריו או שקיבל כפרס... שכן יכול היה לקנות חיי נפש, ולהשתמש בו לצרכיו האישיים, ושיכתבו על זה "להשם הארץ ומלואה" (או בראשי תיבות "לה"ו)) בצירוף שמם - ודברים אלו יהיו ברשותו ואחריותו ויניחם בחדרו, במקום בולט - את הקופה יש לקבוע בחדר על ידי מסמר וכדומה, ועל ידי זה החדר כולו ייהפך ל"חדר ובית של צדקה".

מזמורי תהלים

קכג

המשורר מקונן על זמן ארוך ורב שעברו כבר בגלות:

א שִׁיר הַמַּעֲלוֹת אֵלֶיךָ נִשְׁאֲתִי אֶת עֵינִי
הַיֹּשֵׁבִי בַשָּׁמַיִם: ב הִנֵּה כְּעֵינִי עֲבָדִים אֶל
יָד אֲדוֹנֵיהֶם כְּעֵינִי שִׁפְחָה אֶל יָד גִּבְרָתָהּ
כֵּן עֵינֵינוּ אֶל יְיָ אֱלֹהֵינוּ עַד שִׁיחַנֵּנוּ: ג חָנְנוּ
יְיָ חָנְנוּ כִּי רַב שִׁבְעֵנוּ כּוֹז: ד רַבֹּת שִׁבְעָה
לָהּ נִפְשָׁנוּ חֲלַעַג הַשְּׂאֲנָנִים הַבּוֹז לִגְאִי
יּוֹנִים:

קכד

א שִׁיר הַמַּעֲלוֹת לַדָּוִד לִוְלִי יְיָ שְׁהִיָּה לָנוּ יְאֻמֶּרֶנָּה
יִשְׂרָאֵל: ב לִוְלִי יְיָ שְׁהִיָּה לָנוּ בְּקוֹם עֲלֵינוּ אֲדָם:
ג אֲזִי חַיִּים בְּלָעוּנוּ בְּחִרּוֹת אָפֶם בָּנוּ: ד אֲזִי הַמּוֹסֵם
שִׁטְפוּנוּ נִחַלָּה עֵבֶר עַל־נַפְשָׁנוּ: ה אֲזִי עֵבֶר עַל־
נַפְשָׁנוּ הַמּוֹסֵם הַיְדוּנִים: ו בְּרוּךְ יְיָ שְׁלֹא נִתְּנָנוּ טָרֶף
לְשֹׁנֵיהֶם: ז נַפְשָׁנוּ בְּצַפּוֹר נִמְלְטָה מִפֶּחַ יּוֹקְשִׁים
הַפֶּחַ נִשְׁבֵּר וְאֶנְחָנוּ נִמְלְטָנוּ: ח עֲזָרְנוּ בְּשֵׁם יְיָ עֲשֵׂה
שָׁמַיִם וָאָרֶץ:

סוף זמן קידוש לבנה:

יום ראשון בערב, י"ד כסלו

(עד השעה 8:49 בערב)

ב"ה. נוסח המברק שהואיל כ"ק אדמו"ר שליט"א

לשלוח לאנ"ש שי' בכל מרחבי תבל

לקראת י"ט כסלו, ה'תשל"ד

לשנה טובה בלימוד החסידות ודרכי' תכתבו ותחתמו כולל פעילות באופן דופרצת, ויפרח בימיו צדיק מלכא משיחא.

גוט יום טוב ושבת שלום,

מנחם שניאורסאהן

ויפרח בימיו צדיק: תהלים עב, ז. – הקאפיטל תהלים דשנה זו (ראה סה"מ י"א ניסן בתחלתו).

תוכן עניינים

מתורת רבותינו נשיאי הב"ד

אדמו"ר הזקן

- שולחן ערוך עם הערות וצינונים 262
שולחן ערוך לפי לוח 'רב יומי' 263
תורה אור 266

אדמו"ר האמצעי

- תורת חיים 268

אדמו"ר ה'צמח צדק'

- דרך מצוותיך 268

אדמו"ר מוהר"ש

- תורת שמואל תרל"ג 270

אדמו"ר מוהרש"ב

- ספר המאמרים - המשך תער"ב 270

אדמו"ר מוהרי"צ

- ספר המאמרים - תרפ"ט 272
לקוטי דיבורים - בלה"ק 273
מכתב הרבי הרי"צ לחתנו הרבי 274
אגרות קודש - כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ 275

הוספות

- ילקוט לוי יצחק על התורה 80
נקודות משיחות קודש בעניני גאולה ומשיח 82
נביאים וכתובים 219
עין יעקב - מסכת ברכות 233
נקודה משיחת קודש מעובדת 276
חומש לקריאה בציבור 277
קריאת התורה למנחה בשבת קודש 285
לוח זמנים 286
סדר מצות הדלקת נרות לערב שבת קודש 287

מאמרי ושיחות הרבי

מאמר דא"ח

- ד"ה פדה בשלום נפשי
ש"פ וישב, כ"ף כסלו, ה'תשל"ד 5

התוועדויות

- שיחת אור ליום ועש"ק פ' וישב, י"ט כסלו, ה'תשל"ד 12
שיחת שבת פרשת וישב, כ"ף כסלו, ה'תשל"ד 51
שיחת שבת פרשת וישב, כ"ף כסלו, ה'תשי"ז 66

לקוטי שיחות

- י"ט כסלו, כרך כ, ב 72
פרשת וישב, כרך כ 75

שיעורים יומיים ע"פ תקנת רבותינו נשיאינו

- חומש יומי - פרשת וישב 83
לוח לתהלים היומי 104
תניא יומי 105
לוח 'היום יום' 122

רמב"ם

- הלכה יומית לעיון ברמב"ם 126
שלושה פרקים ליום 130
פרק אחד ליום 201
ספר המצוות 217

לימוד מהולק לפי ימים

- משניות עם ביאור קהתי - מסכת בבא בתרא/סנהדרין ... 221
גמרא עם ביאור - מסכת בבא בתרא/סנהדרין 234
שולחן ערוך הרב - לפי לוח 'רב יומי' 263

דברי התורה שאנו מקבלים באדיבות המוציאים לאור,
שייכים אליהם ואסור בהחלט לעשות בהם שימוש מסחרי

מאמר דא"ח

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

36 זו הם רק עובדים בשלום ולא נלחמים אבל יש בידיהם כלי נשק) והיא
37 עבודת ה' שאמנם אין בה מלחמה, שהרי התפילה היא עבודה רוחנית ולא
38 התעסקות בעניני העולם, אבל בכל זאת יש בכך 'חרב', כי בעבודת התפילה
39 יש 'מלחמה' עם הנפש הבהמית והיצר הרע. **וְהַעֲבֹדָה דְּגַמְלִיּוֹת**

40 **חֲסִדִּים שְׁהִיא קָלִילוֹת**

41 **הַמַּצְוֹת**⁹ (כמבואר בליקוטי תורה

42 לאדמו"ר הזקן: "שצדקה היא כללות

43 המצוות. ולכן נקרא בשם מצוה סתם

44 וכמו שכתוב בנחמיה והעמדנו עלינו

45 מצות לתת שלישית השקל וגו', כי

46 כמו שהצדקה היא השפעת והמשכת

47 החיות להחיות רוח שפלים, כך הוא

48 קיום כל המצוות כולם נקראים על שם

49 צדקה וכתוב בצדקה תכונני. פירוש

50 ותכונני שעל ידי הצדקה תעשה מכון

51 ומשכן להשראת אור-אין-סוף ברוך-

52 הוא שאין לו קיום ומצב לעמוד על

53 כנו אלא על ידי הצדקה שהוא בחינת

54 כללות המצוות שהן הן השומרים

55 ומקיימים את האור. ולכן אמר רז"ל

56 כל האומר אין לי אלא תורה כו'

57 [אפילו תורה אין לך] שהפירוש

58 הפשוט הוא שצריך שיעסוק בתורה

59 ובגמילות חסדים ולא בתורה לבדה.

60 והענין כי התורה לבדה הוא אור בלא

61 כלי, ואין לה קיום כי אם על ידי

62 גמילות חסדים כללות המצוות),

63 שבהם כן באים במגע ישיר עם

64 המציאות הגשמית **הוא ענין**

65 **דְּקָרָב וּמִלְחָמָה** (כמבואר

66 באריכות במאמר הנזכר שנאמר

67 בהתוועדות י"ט כסלו שנה זו).

68 **אֵף מִזָּה שֶׁבְּפִסְטוֹק הוֹבָא עֲנִין הַשְּׁלוֹם (תוֹרָה) בַּתְּחִילָה,**

69 **וּבְפִסְטוֹק מִתְחִיל ב'פדה בשלום' וְגַם מִכְּלָלוֹת מְשַׁמְעוֹת הַפִּסְטוֹק לְפִי**

70 **פְּשׁוּטוֹ, שֶׁהַפְּדִיָּה שֶׁל דּוֹד הַמֶּלֶךְ הִיָּתָה בְּשְׁלוֹם דְּוָקָא, מוֹכָח,**

1 נאמר בתהילים (ופסוק זה שייך במיוחד ל"ט כסלו, חג הגאולה של אדמו"ר
2 הזקן ממאסרו, כמו שכתב באגרת עם צאתו ממאסרו "כשקריתי בספר תהלים
3 בפסוק פדה בשלום נפשי יצאתי בשלום"), דוד המלך אומר:

4 **פָּדָה¹ הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא בְּשְׁלוֹם נַפְשִׁי מִקָּרֵב לִי כִּי בְּרַבִּים הָיוּ**

5 **עַמִּדִּי². וְאָמְרוּ רַז"ל על פסוק**

6 **זֶה בְּגִמְרָא³ כָּל הָעוֹסֵק בַּתּוֹרָה**

7 **וּבְגַמְלִיּוֹת חֲסִדִּים וּמִתְפַּלֵּל**

8 **עִם הַצִּיבּוֹר, אָמַר הַקָּב"ה**

9 **מַעֲלָה אֲנִי עָלָיו כְּאִילוֹ פְּדָאֲנִי**

10 **פְּדָה וְהִצִּיל לִי וּלְכַנִּי מִכֵּין**

11 **אוֹמְרוֹת הָעוֹלָם, וְהִיָּנִי,**

12 **שֶׁפִּסְטוֹק זֶה כּוֹלֵל אֶת הָעֲבֹדָה**

13 **שְׁבִנִי יִשְׂרָאֵל עוֹבְדִים אֶת ה'**

14 **בְּשִׁלְשֶׁת הָעֲמֻדִים שְׁעָלֵיהֶם**

15 **הָעוֹלָם עוֹמֵד, תּוֹרָה עֲבֹדָה**

16 **וּבְגַמְלִיּוֹת חֲסִדִּים⁴. וְנִתְבָּאֵר**

17 **בְּזָה לְעִיל⁵, במאמר דיבור**

18 **הַמִּתְחִיל 'פדה בשלום נפשי' שנאמר**

19 **בַּהֲתוֹעֲדוֹת י"ט כסלו שנה זו, תשל"ד,**

20 **עַל פִּי הַמְּבֹאֵר בְּדְרוּשֵׁי פָּדָה**

21 **בְּשְׁלוֹם שֶׁל אַדְמוֹ"ר הַרִּי"צ בִּשְׁנַת**

22 **תש"ד⁶ (לְפָנַי שְׁלֹשִׁים שָׁנָה),**

23 **שֶׁשִׁלְשָׁה קָוִים אֵלּוּ בַּעֲבֹדַת ה',**

24 **תורה, עבודה וגמילות חסדים**

25 **בְּכָלִלוֹת הֵם שִׁלְשֶׁת אֲפָנֵי**

26 **עֲבֹדָה. הָעֲבֹדָה דְּתוֹרָה הִיא**

27 **בְּדְרוּךְ שֶׁל שְׁלוֹם, מבלי**

28 **הַתַּעֲסָקוֹת יִשִּׁירָה עִם עֲנִיֵּי הָעוֹלָם**

29 **שֶׁאִינם בַּתְּחוּם הַקְּדוּשָׁה שֶׁהָיָה**

30 **הַתּוֹרָה נִיתְּנָה לַעֲשׂוֹת שְׁלוֹם**

31 **בְּעוֹלָם⁷. הָעֲבֹדָה דְּתַפִּלָּה**

32 **הִיא עֲבֹדַת ה' כִּפִּי שֶׁהִיא**

33 **בְּדְרוּךְ שֶׁל חֶרֶב שֶׁל שְׁלוֹם⁸ כַּפִּירוּשׁ רש"י על הנאמר בתורה 'אם**

34 **בַּחֲקוּתִי תִּלְכוּ וְאֵת מִצְוֹתַי תִּשְׁמְרוּ... וְחֶרֶב לֹא תֵּעָבֹר בְּאַרְצְכֶם', 'אפילו חרב**

35 **שֶׁל שְׁלוֹם' (כמו למשל אנשי צבא שהולכים למלחמה במקום אחר ובמדינה**

בס"ד. ש"פ וישב, כ"ף כסלו,

ה'תשל"ד

(הנחה בלתי מוגה)

1 **פָּדָה¹ בְּשְׁלוֹם נַפְשִׁי מִקָּרֵב לִי כִּי בְּרַבִּים הָיוּ**

2 **עַמִּדִּי². וְאָמְרוּ רַז"ל בְּגִמְרָא³ כָּל הָעוֹסֵק**

3 **בַּתּוֹרָה וּבְגַמְלִיּוֹת חֲסִדִּים וּמִתְפַּלֵּל עִם הַצִּיבּוֹר**

4 **אָמַר הַקָּב"ה מַעֲלָה אֲנִי עָלָיו כְּאִילוֹ פְּדָאֲנִי לִי**

5 **וּלְכַנִּי מִכֵּין אוֹמְרוֹת הָעוֹלָם, וְהִיָּנִי, שֶׁפִּסְטוֹק זֶה**

6 **כּוֹלֵל אֶת הָעֲבֹדָה בְּשִׁלְשֶׁת הָעֲמֻדִים שְׁעָלֵיהֶם**

7 **הָעוֹלָם עוֹמֵד תּוֹרָה עֲבֹדָה וּבְגַמְלִיּוֹת חֲסִדִּים⁴.**

8 **וְנִתְבָּאֵר בְּזָה לְעִיל⁵, עַל פִּי הַמְּבֹאֵר בְּדְרוּשֵׁי**

9 **פָּדָה בְּשְׁלוֹם תש"ד⁶ (לְפָנַי שְׁלֹשִׁים שָׁנָה),**

10 **שֶׁשִׁלְשָׁה קָוִים אֵלּוּ בְּכָלִלוֹת הֵם שִׁלְשֶׁת אֲפָנֵי**

11 **עֲבֹדָה. הָעֲבֹדָה דְּתוֹרָה הִיא בְּדְרוּךְ שֶׁל שְׁלוֹם,**

12 **שֶׁהָיָה הַתּוֹרָה נִיתְּנָה לַעֲשׂוֹת שְׁלוֹם בְּעוֹלָם⁷.**

13 **הָעֲבֹדָה דְּתַפִּלָּה הִיא עֲנִין חֶרֶב שֶׁל שְׁלוֹם⁸.**

14 **וְהָעֲבֹדָה דְּגַמְלִיּוֹת חֲסִדִּים שְׁהִיא קָלִילוֹת**

15 **הַמַּצְוֹת⁹ הִיא עֲנִין דְּקָרָב וּמִלְחָמָה. אֵף מִזָּה**

16 **שֶׁבְּפִסְטוֹק הוֹבָא עֲנִין הַשְּׁלוֹם (תּוֹרָה) בַּתְּחִילָה,**

17 **וְגַם מִכְּלָלוֹת מְשַׁמְעוֹת הַפִּסְטוֹק לְפִי פְּשׁוּטוֹ,**

18 **שֶׁהַפְּדִיָּה הִיָּתָה בְּשְׁלוֹם דְּוָקָא, מוֹכָח, שְׁגָם**

(1) מאמר זה הוא המשך למאמר שלפניו – ד"ה פדה בשלום די"ט כסלו (לעיל ע' 255 ואילך). (2) תהלים נה, יט. (3) ברכות ח, רע"א. (4) אבות פ"א מ"ב. (5) ד"ה פדה בשלום הנ"ל (לעיל ע' 256 ואילך). (6) סה"מ תש"ד ע' 83 ואילך. (7) רמב"ם הל' חנוכה בסופן. (8) ראה תענית כב, ב. (9) ראה תו"א וישב כט, ג. לקו"ת פ' ראה כג, ג. תצא לט, א. מאמרי אדמו"ר האמצעי דרושים לפסח ע' שעה.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 שגם בעבודה דגמילות חסדים ומצוות (קרב) ובעבודה
2 דתפלה (חרב של שלום) נמשך ענין השלום ולאמיתו של דבר,
3 גם עבודת התפילה ועבודת המצוות מעשיות היא בדרך של שלום ללא 'קרב'
4 'ומלחמה', וכמבואר במאמר הנזכר שעסק התורה משפיע גם על שאר עניני
5 העבודה שיהיו חדורים בתורה ויהיו
6 בדרך של שלום.
- 7 (ב) והנה בדרושים מאמרי
8 החסידות הנזכרים לעיל¹⁰
9 מאמרי 'פדה בשלום' של שנת תש"ד,
10 מובא בענין זה הכתוב¹¹
11 בנבואת ישעיהו וכל בניך למודי
12 הוי' ורב שלום בניך בצדקה
13 תכונני. ויש לבאר קשר
14 הענינים בין הפסוק 'פדה בשלום'
15 לפסוק 'וכל בניך... בצדקה', כי גם
16 בפסוק זה 'וכל בניך' נרמזו
17 שלש הקוים הנזכרים לעיל.
18 של תורה, עבודה (תפילה) וגמילות
19 חסדים (צדקה וכל המצוות), כפי
20 שממשיך ומבאר. דהנה, מה
21 שנאמר וכל בניך למודי הוי'
22 קאי מכון על עבודת התפלה.
23 וכמבואר בלקוטי תורה
24 לאדמו"ר הזקן דבור המתחיל
25 במאמר הפותח בפסוק זה¹²,
26 דפירוש למודי הוי' הוא
27 שהם מקבלים ומלומדים
28 מקבלים השפעה ולימוד משם
29 הוי'. והענין, דהנה פירוש
30 ארבע אותיות שם הוי',
31 הי"ד הוא בחינת חכמה
32 והה' בחינת בינה כו'¹³
33 (כמבואר ב'אגרת התשובה' שבספר
34 התניא, "כי הי"ד שהיא בחינת נקודה
35 לבד, מרמזת לחכמתו יתברך, שהיא
36 בבחינת העלם והסתר קודם שבאה
37 לבחינת התפשטות וגילוי ההשגה
38 וההבנה... ואחר שבאה לבחינת
39 התפשטות וגילוי ההשגה וההבנה לעלמין סתימן, נכללת וגרמזת באות ה"א,
40 שיש לה בחינת התפשטות לרוחב המורה ומרמז על הרחבת הביאור וההבנה,
- וגם לאורך, המורה על בחינת ההמשכה וההשפעה מלמעלה למטה לעלמין
סתימן"). והנה איתא מובא בתקוני זהר¹⁴ ב'פחת אליהו ועל
אלין תריין קתיב¹⁵ ועל שתי אלה כתוב הפסוק הנסמכות להוי'
אלקינו, שהם י"ה שתי האותיות הראשונות של שם הוי' שהם
נקראים נסמכות כי הן נעלות
מכדי לבוא לידי גילוי, והנגלות
ו"ה כו', שתי האותיות האחרונות
של שם הוי' שיוצרות ונמשכות ובאות
לידי גילוי וכן הוא בתקוני זהר
במקום אחר¹⁶ דחכמה ובינה
שכאמר נרמזות באות י' ובאות ה' של
שם הוי' אינן נסמכות במוחא
ולבא ברחימו ודחילו, הן
נסמכות במוח ולב באהבה ויראה,
היינו שאותיות אלו קשורות לעבודה
הרוחנית הפנימית שבתוך האדם עצמו
ו"ה הן נגלות במציאות שמחוץ
לאדם והן העבודות של תורה
ומצוות כו', נמצא בחינת י"ה
שנייה בבחינת התפלה,
שעיקרה אהבה ויראה
שנמשכו מבחינת י"ה ענין
הרגש שכלב הנמשך מהתבוננות
בחכמה ובינה שבמוח (עד כאן
לשוננו ב'ליקוטי תורה' שם),
והיינו, שהתפלה היא פלב
(כלשון הזוהר הנזכר לעיל נסמכות
כו' בליבא), כמאמר¹⁷ הגמרא
על הכתוב בתורה 'לאהבה את ה'
אליכם ולעבדו בכל לבבכם',
איזהי עבודה שפלב זו
תפלה, ועוד שעיקרה של
עבודת התפילה הוא אהבה (כלשון
הזוהר לית פולחנא כפולחנא
דרחמימא¹⁸ אין עבודה גדולה
וחשובה כעבודת האהבה) ויראה,
שבאים הרגשות של אהבת ה' ויראת
ה' מתעוררים על ידי ההתבוננות
בגדולת ה' ותלויים באופן ההתבוננות,
הם בהתאם ולפי אופן ההתבוננות שדיא
ההתבוננות בלבד

(10) סה"מ תש"ד ע' 66 ואילך. ע' 112. ע' 139 ואילך. (11) ישע' נד, יג"ד. (12) פ' ראה כט, א ואילך. (13) ראה עץ חיים שער ג (שער סדר אצילות למהרח"ו) פ"א. שער מב (שער דרושי אבי"ע) פ"א-ב. תניא אגה"ת פ"ד. (14) בהקדמה (ז, א). (15) נצבים כט, כח. (16) תיקון עשירי (כה, ב). (17) תענית ב, סע"א. רמב"ם ריש הל' תפלה. (18) ראה זהר ח"ב נה, ב. ח"ג

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 לפום מה דמשער בליביה¹⁹ בכל אחד ואחד לפי מה שמשער בליבו,
2 היינו לפי היכולת שלו להתבונן ולחוש ולהתפעל, וכדברי זוהר על הכתוב
3 'נודע בשערים בעלה' ש'בעלה' הוא הקדוש ברוך הוא, הבעל של כנסת
4 ישראל, והוא 'נודע אחידע ואתדבק, הוא נעשה ידוע ומתרבקים בו,
5 'בשערים', לפי מה שמשערים
6 ('בשערים' מלשון השערה) בשכל
7 ובהשגה ולפי השער ('בשערים' מלשון
8 שער) שהאדם, כל אחד לפי השגתו,
9 פותח בלב כדי לקלוט את ההשגה
10 מהמוח (והרי ענין התפלה הוא
11 בלב פנוי לעיל). וכיון
12 ששתי האותיות הראשונות
13 של שם הוי', האותיות יו"ד והה"א
14 הראשונה, הם עיקר שם הוי',
15 מוכן, ששני למודי הוי' הוא
16 ענין עבודת התפלה. ומה
17 ששני למודי הוי' הוא
18 מוכן על קו התורה, כמאמר
19 רז"ל²⁰ על פסוק זה 'וכל בניך
20 למודי ה' אל תקרי בניך אלא
21 בוניך, שהם תלמידי חכמים
22 העוסקים בתורה (כדברי הגמרא,
23 'תלמידי חכמים מרבים שלום בעולם
24 שנאמר וכל בניך למודי ה' ורב שלום
25 בניך, אל תקרי 'בניך' אלא 'בוניך')'.
26 ומה ששני למודי ה' הוא
27 בצדקה תכונתו, קאי מכוון על
28 קו הצדקה והגמילות חסדים,
29 שזהו פלול ענין המצוות
30 כנזכר לעיל, ונמצא שגם בפסוק זה,
31 'וכל בניך למודי ה' מדובר על
32 העבודה שבני ישראל עוברים את ה'
33 בשלושה קיום אלה של תורה, עבודה
34 (תפילה) וגמילות חסדים (מצוות), כמו
35 בפסוק 'פדה בשלום נפשי'. אמנם,
36 החידוש בפסוק פדה בשלום
37 הוא, שגם שאפילו על ידי
38 העבודה דקרב (מצוות) ועל
39 ידי העבודה דחרב של שלום (תפלה) ממשיכים השלום
40 לתורה, פנוי לעיל שעסק התורה חודר ומשפיע גם בעבודת התפילה
41 וגם בעבודת המצוות עד שגם הם נעשים מתוך שלום, וכפי שממשיך ומבאר
42 עוד.
- ג) וביאור הענין, דהנה ידוע בתורת החסידות ששני קיום
המצוות המעשיות הוא בבירור ותיקון דברים גשמיים, כמו
תפילין מעור גשמי וציצית מצמר שזהו מצב של מלחמה וקרב עם
הדבר הגשמי שמצד עצמו הוא גשמי ורחוק מקדושה וצריך 'מלחמה'
איתו כדי לברר אותו ולהפכו לדבר של
קדושה. אף התפלה היא חרב
של שלום, כיון שאכן גם התפילה
היא על ידי 'מלחמה' עם כוחות שאינם
מצד הקדושה, אבל אין בה מגע ישיר
עם המציאות הגשמית, כי, עיקר
עבודת התפלה אינה עם
העולם הגשמי החיצוני שמחוץ
לאדם עצמו, אלא עיקר עבודת
התפילה היא מתוך מלחמה עם
הנפש הבהמית שבאדם
עצמו שהיא ענין רוחני. ועל פי
הידוע שקל המושלים
שבתורה מדויקים הנה בכל
פרטיהם, יש לומר שכן הוא גם
בענין זה של משל לעבודת התפילה
מ'חרב של שלום' ששני התפלה
ישנו מעין ענין חרב של
שלום בגשמיות כפי שממשיך
ומבאר. דהנה, חרב של שלום
פירושו שעובר איש הצבא
במקום שאין בו מלחמה,
וחרבו בידו כדי לבוא למקום
המלחמה אבל כאן אין הוא נלחם,
ולמרות שחרבו בידו אין זו חרב של
מלחמה אלא של שלום. וכן הוא
גם בתפלה, דבשעת התפלה
עצמה הרי העבודה עם
הנפש הבהמית היא באופן
דשלום, כי בעת התפילה עצמה
האדם אכן לא מתעסק ישירות עם
דברים גשמיים אלא זוהי עבודת
התפילה שהיא עבודה רוחנית היא
הכנה לעבודה שלאחרי זה
לאחר התפילה בלכתו לעסוק בדרך ארץ עבודה ומסחר עם עניני
העולם, שזהו מצב של מלחמה כי בעיסוקים אלה יש מגע ישיר
עם דברים גשמיים ו'מתחיל' 'המצב של מלחמה' כבר בענין
האכילה, אפילו לפני היציאה לעבודה ולמסחר כמאמר²¹ זוהר

רסז, א. לקו"ת שלח מב, ג. קונטרס העבודה פ"א. פ"ג ואילך. (19) זח"א קג, ב. הובא בתניא בהקדמה. שם רפמ"ד.
(20) ברכות בסופה. וש"נ.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 נְהָמָא אַפּוּם חֲרָבָא לִיכּוּל יֵשׁ לֹאכּוּל אַתְּ הַלָּחַם עַל פִּי (חור), החרב,
 2 והכוונה היא שבאכילה דרושה זירות יתירה שהדבר לא יגשם את האדם,
 3 ואדרבה שהאכילה תהיה באופן כזה ובכוונה כזו שתבדיל ותעלה את המאכל].
 4 שְׁגָם בְּמִלְחָמָה זֶה שֶׁל הַעִסּוּק בְּדַבְרִים גַּשְׁמִיִּים יִהְיֶה נִיכָר כֹּאדָם
 5 הָרְשִׁימוּ הַרוּשָׁם מֵאוּפֶן
 6 עֲבוּדָתוֹ בְּתַפְּלָה כּו', כמבואר
 7 בספר התניא לגבי אופן עבודת ה' של
 8 ה'בינוני' שאמנם לאחר התפילה יצרו
 9 חזון וניעור, אבל בכל זאת, ה'רשימו'
 10 מהתפילה נותן לו כוח להתגבר על
 11 היצר (וזה לשונו: "... כי מהותה
 12 ועצמותה של נפש הבהמית
 13 שמחקליפה שבחלל השמאלי לא נדחה
 14 כלל ממקומו בבינוני אחר התפילה,
 15 שאין רשפי אש אהבת ה' בהתגלות
 16 לבו בחלל הימני כִּי־אֵם וּתְכוּ רִצּוֹן
 17 אהבה מסותרת שהיא אהבה הטבעית
 18 שבנפש האלהית כמ"ש לקמן ואזי יכול
 19 להיות סכלות הכסיל הרע בהתגלות
 20 לבו בחלל השמאלי להתאוות תאוה
 21 לכל ענייני גשמיות עולם הזה... רק
 22 שלזה מועיל הרשימו במחזין ויראת ה'
 23 ואהבתו המסותרת בחלל הימני
 24 להתגבר ולשלט על הרע הזה המתאוה
 25 תאוה שלא להיות לו שליטה וממשלה
 26 בעיר להוציא תאוותו מכח אל הפועל").
 27 וְלִמְעָלָה מִזֶּה עֲבוּדַת ה' בְּדִרְגָּה
 28 נעלית יותר מעבודת התפילה הוא
 29 עֲנִיָּן הַתּוֹרָה, עֲנִיָּן הַשְּׁלוֹם ללא
 30 מלחמה כלל, אפילו לא 'חרב של
 31 שלום'.
 32 וְאִמְנָם, בְּאֶשֶׁר לִימוּד הַתּוֹרָה
 33 הוּא בְּאוּפֶן דְּתוֹרָתוֹ
 34 אוּמְנּוּתוֹ²², הַעִסּוּק הַעִיִּיר
 35 והמכוני שלו שֶׁפֶל מְצִיאָתוֹ הִיא
 36 מְצִיאָתוֹ שֶׁל עוֹסֵק בְּתוֹרָה,
 37 אֲזִי גַם עֲבוּדָתוֹ בְּתַפְּלָה שֶׁבִּדְרוֹךְ
 38 היא 'חרב של שלום' וגם עֲסָקוֹ עִם הָעוֹלָם שֶׁבִּדְרוֹךְ כָּלל הוּא בִּדְרוֹךְ
 39 של 'מלחמה', שֶׁבְּכָל־לֵוֹת הוּא עֲנִיָּן קִיּוֹם הַמַּצּוֹת בְּדַבְרִים
 40 גַּשְׁמִיִּים, הָרִי הֵם הַתּוֹפִיָּה וְהַעֲסָק עִם הָעוֹלָם מִתּוֹךְ שְׁלוֹם, כְּפִי
 41 שֶׁהוּא עַל יְדֵי הַתּוֹרָה.
- (ד) אִמְנָם בְּעִנְיָן הַשְּׁלוֹם עֲצָמוֹ יֵשׁ גַּם בֵּן כְּמִה מְדִרְיָגוֹת וִישׁ
 עִנְיָן שֶׁל שְׁלוֹם שְׁנִיעֵלָה עוֹד יוֹתֵר מֵעִנְיָן הַשְּׁלוֹם כְּפִי שֶׁהוּא בְּתוֹרָה, כְּפִי
 שֶׁמִּשְׁחֵן וּמִבְּאֵר.
 וּבִהְקָדִים, שֶׁבְּדִרְוִשִׁים הַנּוֹצְרִים לְעִיל בְּלִקּוּטֵי תּוֹרָה¹² עַל
 הַכְּתוּב 'וְכָל בְּנֵי לְמוּדֵי ה' וְרַב שְׁלוֹם
 בְּנִי' מוֹכֵן שֶׁבְּכָל־לֵוֹת עֲנִיָּן
 הַשְּׁלוֹם הוּא עַל יְדֵי הַתּוֹרָה
 כְּמוֹכָב בְּסִפְעִים הַקּוּדִמִּים. אִמְנָם
 בְּדִרְוִשׁ מֵאִמֵּר חֲסִידוֹת שֶׁל
 אֲדָמוֹ"ר הָאֲמִצְעִי דְּבִיר
 הַמִּתְחִיל הַפּוֹתַח בְּפִסּוּק פָּדָה
 בְּשְׁלוֹם²³ מְבֹאֵר שֶׁמָּה שֶׁאֲמַר
 דּוֹד פָּדָה בְּשְׁלוֹם נִפְשִׁי נֶאֱמַר
 שֶׁעֲבוּדָתוֹ שֶׁל דּוֹד הַמֶּלֶךְ הִתְהַ
 בְּדִרְוִשׁ מִלְחָמָה, וְעַד שֶׁאֲמַר לוֹ
 הַקֶּבֶץ" לְדוֹד הַמֶּלֶךְ דָּם לִרְב
 שֶׁפִּכְתָּ²⁴, וְלִכֵּן לֹא תִבְנֶה בֵּית
 לְשָׁמִי, אֶלָּא בֵּן נוֹלָד לָךְ גּוֹ'
 שְׁלָמָה יִהְיֶה שְׁמוֹ, וְשְׁלוֹם
 וְשִׁקֵּט אֶתָּן עַל יִשְׂרָאֵל בְּיָמָיו
 הוּא יִבְנֶה בֵּית לְשָׁמִי²⁵ וְאֵם כֵּן
 לְכַאוּרָה דּוֹד הַמֶּלֶךְ לֹא שִׁיךְ לְעִנְיָן
 הַשְּׁלוֹם, אֲבָל מָה שֶׁאֲמַר דּוֹד 'פָּדָה
 בְּשְׁלוֹם', הָרִי זֶה קָאִי מְכוּוֹן עַל
 (דּוֹד כְּפִי שִׁיְהִיָּה לְעִתִּיד
 לְבֹא, דְּהֵינּוּ) דּוֹד מְלָכָא
 מְשִׁיחָא, מֶלֶךְ הַמְּשִׁיחָא, כְּמוֹ
 שֶׁנֶּאֱמַר²⁶ בְּנִבְיֹת יְחֻזְקָל וְעִבְדֵּי
 דּוֹד מְלָךְ עֲלֵיהֶם נְשִׂיא לָהֶם
 לְעוֹלָם, וְהַכּוֹנֵה לְמֶלֶךְ הַמְּשִׁיחָא שֶׁהוּא
 מְבִית דּוֹד וְעֲלִיו עַל דּוֹד הַמֶּלֶךְ
 נֶאֱמַר²⁷ בְּנוֹסַח קִידוּשׁ לְבִנָּה דְּדוֹד
 מְלָךְ יִשְׂרָאֵל חֵי וְקִיָּים, וְדוֹקָא
 בְּמִשְׁחֵם יִהְיֶה אֲמִיתִית עֲנִיָּן
 הַשְּׁלוֹם, שֶׁהָרִי עֲלִיו עַל מֶלֶךְ
 הַמְּשִׁיחָא נֶאֱמַר²⁸ וְנִהְרֹו אֲלִיו כָּל
 הַגּוֹיִם וְלֹא רַק שֶׁהַגּוֹיִם אֵלָּא יִלְחָמוּ
 בְּבִנֵּי יִשְׂרָאֵל אֲלֵא יִתְבַּטְּלוּ לְמֶלֶךְ הַמְּשִׁיחָא, וְאִזּוֹ יְקוּיָים הַיַּעְזוֹד וְהִיוּ
 מְלָכִים אֲמִינִי²⁹, שְׁאוֹמֹת הָעוֹלָם יִסְיִעוּ לְבִנֵּי יִשְׂרָאֵל וְעַד שֶׁאֲזוֹ בִּימֹת
 הַמְּשִׁיחָא אֶהְפֹּךְ אֶל עַמִּים שֶׁפָּדָה בְּרוּרָה לְקָרָא כָּלֶם בְּשֵׁם הַיְיָ
 לְעִבְדוֹ שֶׁכֵּם אֶחָד³⁰ וְכָל אוֹמוֹת הָעוֹלָם בִּיחָד יַעֲבֹדוּ אֶת ה'.

(21) זח"ג קפח, ב. (22) שבת יא, א. (23) שערי תשובה ח"א נה, ד ואילך. (24) דברי הימים-א כב, ח. (25) שם, ט"ו-ד.
 (26) יחזקאל לו, כד-כה. (27) ברכת קידוש לבנה (ר"ה כה, א). (28) ישע"י ב, ב. (29) ישע"י מט, כג.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 וּנְקוּדַת הַבִּיאוּר בְּדִרוּשׁ אֲדָמוֹר״ר הָאֲמָצְעִי²³ המבאר שענין
2 השלום יהיה במלך המשיח היא, שְׁאֲמִיתִית עֲנֵן הַפְּדָה בְּשָׁלוֹם
3 יְהִי לְעֵתִיד לְבֹא דֹקָא, בִּיּוֹן שְׁאֹז יְהִי גְלוֹי פְּנִימִיּוֹת
4 עֲתִיק³¹ באותו הזמן יהיה גילוי אלוקות בעולם ודרגת העומק והפנימיות
5 של בחינת 'עתיק יומין', העומק
6 והפנימיות של בחינת 'כתר עליון'¹ כֻּלָּם בְּשֵׁם הוֹי' לְעֵבְדוֹ שְׂכָם אֶחָד³⁰. וּנְקוּדַת
7 שלמעלה מעשר הספירות, תאיר
8 בגילוי.
9 וַיֵּשׁ לְהֵבִיא דּוּגְמָא לְדָבָר
10 בְּדִרוּשֵׁי מאמרי חסידות המבארים
11 את התוכן הפנימי של יִצְיָאָה
12 מְצָרִים וּקְרִיעַת יָם סוּף
13 (שְׁעֵנֶן זֶה שְׂיִיד גַּם לְגֵאוּלָּה
14 דְּפָדָה בְּשָׁלוֹם נִפְשֵׁי דִי"ט
15 כְּסִלּוֹ, כְּמוֹכֵן מִהֶמְבֹּאֵר בְּאִגְרַת הַקֹּדֶשׁ³² שְׁכָל גֵּאוּלָּה
16 בְּאִגְרַת הַקֹּדֶשׁ³² שבספר התניא
17 שְׁכָל גֵּאוּלָּה פְּרָטִית שְׂיִיכָה
18 לְגֵאוּלָּה הַכְּלָלִית, וְכָל שְׁפָן וְקָל
19 וְחִמְרָה גֵּאוּלָּה נִשְׂיָא בִּישְׁדָּאֵל, וּבִפְרָט גֵּאוּלָּה
12 הַשְּׂיִיכָה לְעֵנֶן הַפְּצַת הַמַּעֲיִנּוֹת חוּצָה, שְׂבִיזָה
13 תְּלוּיָה לְגֵאוּלָּה הַכְּלָלִית, כְּמֵאֲמַר³³ אִימְתִי קֶאֱתִי
14 מֵר לְכִשְׁפּוּצוֹ מַעֲיִנּוֹתֶיהָ חוּצָה). דְּהֵנָּה, בְּדִרוּשֵׁי
15 אֲדָמוֹר״ר הַזֶּקֶן³⁴ מְבֹאֵר, שֵׁים סוּף הֵינּוּ מַלְכוּת
16 דְּאֶצִּילוֹת, וּקְרִיעַת יָם סוּף הוּא עֲנֵן בִּיטוּל
17 הַמְּחִיצָה שְׁבִין אֶצִּילוֹת לְבִרְיָה יִצִּירָה וְעֲשִׂיָּה,
18 וְלְעֵתִיד לְבֹא דְכֶתִיב³⁵ וְהָיָה יְדוֹ עַל הַנְּהָר,
19 דְּנֶהָר הֵינּוּ בִּינָה, אֲזִי יְהִי גַם בִּיטוּל הַפְּרָסָא
20 הַמְּפַסְקָה בֵּין סְפִירַת הַבִּינָה לְהַסְפִּירוֹת שְׁלֹמֶטָה
21 מְמַנָּה. אֲמָנָם בְּדִרוּשֵׁי אֲדָמוֹר״ר הָאֲמָצְעִי³⁶
22 מְבֹאֵר הָעֵנֶן בְּמַדְרִיגוֹת עֲלִיוֹנוֹת יוֹתֵר, שֵׁים סוּף
23 קָאִי עַל מַלְכוּת דְּעֵתִיק, וּקְרִיעַת יָם סוּף הֵינּוּ
24 בְּקִיעַת הַפְּרָסָא שְׁבִימְלָכוֹת דְּעֵתִיק, וְלִמְעַלָּה מִזֶּה,
25 בְּמַלְכוּת דָּאִין סוּף, וְלִמְעַלָּה מִזֶּה, בְּמַלְכוּת דָּאִין
26 סוּף שְׁלִפְנֵי הַצְּמֻצוֹם, וְעֵנֶן בְּקִיעַת הַנְּהָר
27 דְּלְעֵתִיד לְבֹא יְהִי בְּכַחֲשֵׁינָה הַבִּינָה שְׁלֹמֶטָה גַּם
28 מַמְלָכוֹת דָּאִין סוּף שְׁלִפְנֵי הַצְּמֻצוֹם.
29 וממשיך ומבאר את הדוגמה שמצינו לענין הדרגות הנעלות בענין ה'שלום'
30 שהיו לעתיד לבוא (שלמעלה אפילו מענין השלום בתורה) בענין יציאת
31 מצרים וקריעת ים סוף דְּהֵנָּה, בְּדִרוּשֵׁי אֲדָמוֹר״ר הַזֶּקֶן³⁴ מְבֹאֵר,
32 וּמְמַשֵּׁךְ וּמְבַאֵר אֶת הַדּוּגְמָה שֶׁמִּצִּינוּ לְעֵנֶן הַדְּרָגוֹת הַנִּעְלָוֹת בְּעֵנֶן ה'שָׁלוֹם'
33 שֶׁהָיוּ לְעֵתִיד לְבֹא (שֶׁלִּמְעַלָּה אֶפִּילוֹ מִעֵנֶן הַשָּׁלוֹם בְּתוֹרָה) בְּעֵנֶן יִצְיָאָה
34 מִצְרַיִם וּקְרִיעַת יָם סוּף דְּהֵנָּה, בְּדִרוּשֵׁי אֲדָמוֹר״ר הַזֶּקֶן³⁴ מְבֹאֵר,
35 וּמְמַשֵּׁךְ וּמְבַאֵר אֶת הַדּוּגְמָה שֶׁמִּצִּינוּ לְעֵנֶן הַדְּרָגוֹת הַנִּעְלָוֹת בְּעֵנֶן ה'שָׁלוֹם'
36 שֶׁהָיוּ לְעֵתִיד לְבֹא (שֶׁלִּמְעַלָּה אֶפִּילוֹ מִעֵנֶן הַשָּׁלוֹם בְּתוֹרָה) בְּעֵנֶן יִצְיָאָה
37 מִצְרַיִם וּקְרִיעַת יָם סוּף דְּהֵנָּה, בְּדִרוּשֵׁי אֲדָמוֹר״ר הַזֶּקֶן³⁴ מְבֹאֵר,
38 וּמְמַשֵּׁךְ וּמְבַאֵר אֶת הַדּוּגְמָה שֶׁמִּצִּינוּ לְעֵנֶן הַדְּרָגוֹת הַנִּעְלָוֹת בְּעֵנֶן ה'שָׁלוֹם'

(30) צפני' ג, ט. 31) ראה פנ"ח שער הק"ש רפט"ו. לקו"ת שה"ש בסופו. ובכ"מ. 32) סימן ד. 33) אגה"ק דהבעש"ט — כש"ט בתחלתו, ובכ"מ. 34) ראה לקו"ת צו טז, ד ואילך. 35) ישע"י, יא, טו. 36) ראה שער האמונה פ"ו. פס"ו.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 **שְׁלַפְנִי הַצִּמְצוּם** שיהיה גילוי של אור אלוהי גם מבחינה זו של ה'בינה'
 2 שמקומה בסדר המדרגות הוא למעלה מבחינת המלכות (שהיא הספירה
 3 האחרונה), ונמצא שגילוי האלוקות בבקיעת הנהר לעתיד-לבוא, תהיה גילוי
 4 אלוקות יותר נעלה מהגילוי של קריעת ים סוף, גם כפי שענין הגילוי של
 5 קריעת ים סוף מבואר במאמרי אדמו"ר
 6 האמצעי שהוא 'במדרגות עליונות
 7 יותר' מהמבואר במאמרי אדמו"ר
 8 הזקן, כנזכר לעיל.
 9 **(ה) וְהָיָה בְּדִרוּשׁ אֲדָמוּ"ר**
 10 **הָאֲמָצְעִי הַנֶּזְכֵּר לְעִיל³⁷** דיבור
 11 המתחיל 'פדה בשלום' **מִבְּאֵר גַּם**
 12 **מֵהוּ עֲנִין הַשְּׁלוֹם הָאֲמִיתִי**
 13 שעל כך נאמר 'פדה בשלום' **(וְכֵן)**
 14 **עֲנִין הַקֶּרֶב וְחֶרֶב שֶׁל שְׁלוֹם**
 15 שהם שני האופנים הנוספים של עבודת
 16 הבידורים, כנזכר לעיל) **כְּפִי שֶׁהוּא**
 17 **בְּעִבּוּדַת ה' שֶׁל הָאָדָם,**
 18 **בְּדִרְכּוֹ בַּקּוּדֶשׁ שֶׁל אֲדָמוּ"ר**
 19 האמצעי לבאר את הענינים גם בעבודת
 20 האדם.
 21 **וּמִבְּאֵר, שְׁעִיקָר עֲבוּדַת הָאָדָם**
 22 **הִיא בִּקְרִיאת שְׁמַע, כְּנוֹדָע,**
 23 **וְכֵּהָ גּוֹפֵא בַּעֲנִין קִרְיַת שְׁמַע**
 24 **עֲצֻמוֹ יֵשׁ שְׁנֵי אָפְנִים כְּלָלִים,**
 25 **הָאֶחָד, כָּל לִבְכָּךְ וּכְכֹל**
 26 **נִפְשָׁךְ, וְהַשְּׁנִי, כָּל מֵאֲדָךְ³⁸**
 27 כלשון הכתוב בקריאת שמע. **וְיֵשׁ**
 28 **לְבָאָר פְּוֹנָתוֹ שֶׁל אֲדָמוּ"ר הָאֲמָצְעִי**
 29 בדבריו אלה **(אֵף שְׁאִינוֹ מְפֹרָשׁ**
 30 **בְּהַדְרוּשׁ), דַּעֲנִין כָּל לִבְכָּךְ**
 31 **הוּא בְּחִינַת עֲבוּדַת הַמְּלַחְמָה**
 32 **(בְּדִקּוֹת) בְּמוֹכֵן הֶרֶק וְהַעֲדִין שֶׁל**
 33 **הַמוֹשֵׁג 'מַלְחָמָה', דְּכָל לִבְכָּךְ**
 34 **הֵינּוּ בִּשְׁנֵי יִצְרֵיךְ³⁹, כְּדִבְרֵי**
 35 **הַגִּמְרָא "בְּכָל לִבְכָּךְ, בִּשְׁנֵי יִצְרֵיךְ בִּיצֹר**
 36 **טוֹב וּבִיצֹר הָרַע", דְּבִשְׁבִּיל לִנְצָחַ**
 37 **אֵת הַיֵּצֵר הַשְּׁנִי הַיֵּצֵר הַלֵּא טוֹב**
 38 **צִרְיָךְ לְטַעוֹן נִגְדַּת הַיֵּצֵר הָרַע**
 39 **וְלַהֲסָבִיר לְנֶפֶשׁ הַבְּהִמִּית עֲנִי**
 40 **אלוהות וכו' ולפעול שגם הנפש הבהמית והיצר הרע יגיעו למצב של**
 41 **'ואהבת את ה' אלקיך' כמו הנפש האלוהית והיצר הטוב. וְעֲנִין כָּל**
- נִפְשָׁךְ הֵינּוּ עֲנִין הַמְּסִירַת נֶפֶשׁ, אֲפִילוֹ נוֹטֵל אֶת נִפְשָׁךְ³⁹,
 כְּדִבְרֵי הַגִּמְרָא אֲבָל מִכָּל מְקוֹם לַמּוֹת שְׂמִדוּכָר בְּמִסִּירוֹת נֶפֶשׁ, הָרִי
 זֶה עֲנִין חֶרֶב שֶׁל שְׁלוֹם, כְּמִבְּאֵר שֶׁם בְּמִאמְרָא שֶׁל אֲדָמוּ"ר
 הָאֲמָצְעִי, שְׁבַעֲנִין הַמְּסִירַת נֶפֶשׁ יֵשׁ שְׁנֵי אָפְנִים, הָאֶחָד,
 שְׁנֶפֶשׁ הוּא מְלִשׁוֹן רְצוֹן, כְּמוֹ
 אֵין נִפְשִׁי אֶל הָעֵם הַזֶּה⁴⁰,
 כלשון הכתוב בירמיה, ופירושו אין
 רצוני, ולפי זה מסירות נפש אין הכוונה
 שמוסר את נפשו, את חייו, כפשוטו,
 אלא הֵינּוּ שְׂמוֹסֵר אֶת כָּל
 רְצוֹנוֹתָיו שְׂמוֹתָיו על הרצונות
 האישיים שלו למען הרצון העליון.
 וּמוֹכֵן שְׂאִין זֶה מִסִּירוֹת נֶפֶשׁ
 באופן של מסירות הרצון עֲנִין שֶׁל
 שְׁלוֹם מְמַשׁ, כִּי יֵשׁ עֲדִיין
 מְצִיאוֹת שֶׁל מְנַגֵּד, אֲלֵא
 שְׂמִבְטָל רְצוֹנוֹ, וְלִכֵּן הָרִי זֶה
 רַק חֶרֶב שֶׁל שְׁלוֹם ולא שלום
 ממש, כי אמנם המתנגד מוותר על
 רצוני, אבל עדיין יש מציאות של
 מנגד. אֲמָנָם הָאוֹפֵן הַשְּׁנִי
 בְּמִסִּירוֹת נֶפֶשׁ הוּא עֲנִין כָּל
 מֵאֲדָךְ, שְׂמוֹסֵר וּמִבְטָל לַגִּמְרִי אֶת
 עֲצָם נִפְשׁוֹ, הֵינּוּ שְׂמִבְטָל אֶת
 כָּל מְצִיאוֹתוֹ, עַד שֶׁלֹּא נִשְׁאָר
 בּוֹ שׁוּם מְצִיאוֹת מִשְׁלוֹ כָּלל כִּי
 לא הרצונות שלו מתבטלים אלא גם
 עצם מציאותו מתבטלת. וּבְדִרְגָּא זֶה
 שֶׁל מִסִּירוֹת נֶפֶשׁ, מִסִּירוֹת עֲצָם הַנֶּפֶשׁ,
 שהיא העבודה של 'ואהבת את ה'
 אלקיך... בכל מאדך' אֵין עֲנִין שֶׁל
 מְנַגֵּד כָּלל, וְאֵין עֲנִין שֶׁל צִעֵר
 וְחֶרֶב מִצַּד הַמְּנַגֵּד כָּלל, כִּי
 שְׂבִטְלָה לַגִּמְרִי מְצִיאוֹת
 הַמְּנַגֵּד, וְזֶהוּ אֲמִיתִית הָעֲנִין
 דְּפָדָה בְּשְׁלוֹם שְׂאִין כָּלל מְצִיאוֹת
 שֶׁל מְנַגֵּד. וְשׁוֹרֵשׁ עֲבוּדָה זֶה שֶׁל
 'בכל מאדך' הוּא בְּבִחִינַת יְחִידָה
 שְׂבִטְלָה, הַדְּרָגָה הִכִּי עֲמוּקָה וְהִכִּי
 פְּנִימִית שֶׁבִּנְשֻׁמָּה שֶׁקְשׁוּרָה בְּעֵצָם הַנֶּפֶשׁ (שִׁישׁ בַּה חֲמֵשׁ דְּרָגוֹת, מִלְּמַטָּה
 לְמַעְלָה נִפְשֵׁירוֹחַ נִשְׁמָה חִייה־יְחִידָה)

(37) שערי תשובה שם נא, ג ואילך. (38) ואתחנן ו, ה. (39) ברכות נד, א. ספרי ופרש"י עה"פ. (40) ירמ' טו, א. וראה תורת מנחם ח"ב ע' 72 הערה 35. וש"נ.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

32 אהבה ויראה זו בתוכן כ־אם היא יתיר יותר מכלים אלו ולכן נקרא בכל
33 מאדך, מאד שלך, פירוש לגבי כלי שלך נקרא אהבה רבה זו מאד ובלי
34 גבול אבל באמת היא בגבול. ואף על פי כן, כיון שלגבי האדם היא בחינת
35 בכל מאדך ובחינת בחילא יתיר, לכן על ידי זה ממשיך ממש אור-אין-סוף
36 ברוך-הוא שלמעלה מהמצמצום שהוא
37 הבלי-גבול אמיתי. נמצא עם היות
38 אהבה רבה זו מצד עצם בעלת גבול,
39 מכל מקום, להיותה יותר מגבול וכלי
40 של הנפש, על כן פועלת המשכה
41 מבחינת בלי גבול ממש דהיינו אור
42 אין סוף ממש".
43 (ו) ויהי רצון שִׁבְקָרוֹב יְקוֹנִים
44 אֱמִיתִית עֲנִין הַפְּדִיָּה בְּשָׁלוֹם,
45 בשלום ללא מלחמה כלל וגם ללא
46 חרב של שלום שִׁבְהִי כָּלוּ כָּל
47 הַקְּצִיץ⁴³ כל הזמנים שנאמרו על
48 קץ הגלות כבר עברו, וְהַקְּבִ"ה
49 מִמֵּתִין וּמִצְפָּה לְמַעֲשֵׂה טוֹב
50 כִּי שָׁל כָּל אֶחָד וְאַחַת
51 מִיִּשְׂרָאֵל, שְׁעַל יְדֵי זֶה מַעֲשֵׂה
52 טוֹב אֶחָד יִכְרִיעַ אֶת עֲצָמוֹ וְאֶת
53 הָעוֹלָם כּוֹלֵל⁴⁴ (כדברי הרמב"ם:
54 "... צריך כל אדם שיראה עצמו כל
55 השנה כולה כאילו חציו זכאי וחציו
56 חייב, וכן כל העולם חציו זכאי וחציו
57 חייב... עשה מצוה אחת, הרי הכריע את עצמו ואת כל העולם כולו לכף
58 זכות וגרם לו ולהם תשועה והצלה..."), וְאֵז כִּשְׁתַּבּוּא הַגְּאוּלָּה בַּפּוֹעֵל
59 יְקוֹנִים מֶה שִׁפְתּוֹב⁴⁵ בתורה וְנִתְּתִי שָׁלוֹם בְּאַרְצָךְ, וְחֶרֶב לֹא
60 תַעֲבֹר בְּאַרְצְכֶם, אֲפִילוֹ חֶרֶב שָׁל שְׁלֹום, וְהִיִּיתִי לָכֶם
61 לְאַלְקִים וְאַתֶּם תִּהְיוּ לִי לְעָם, וְאוֹלָךְ אֶתְכֶם קוֹמְמִית⁴⁶,
62 בקומה זקופה בִּקְרוֹב מְמֹשׁ.

1 לְעִיל שְׁאֱמִיתִית עֲנִין פְּדָה בְּשָׁלוֹם יִהְיֶה לְעֵתִיד לְבֹא,
2 בְּבִיאַת מְשִׁיחַ צְדָקָנוּ, שְׁעָלֵינוּ נִאֲמָר⁴¹ בְּנִבְאוֹת יִשְׁעִיהַ הִנֵּה
3 יִשְׁכִּיל עֲבָדֵי יְרוֹם וְנִשְׂא וְגִבָּה מֶאֶד, דְּמֶאֶד הוּא עֲנִין בְּכָל
4 מֶאֶדְךָ, ולפי זה, המסירות-נפש של 'בכל מאדך' תהיה רק לעתיד לבוא
5 מְכָל מְקוֹם, למעשה עבודה זו
6 שייכת (במובן מסוים) גם בזמן הזה, כי
7 מֶזֶה שְׁנֹאֲמָר בְּכָל מֶאֶדְךָ,
8 שִׁפְרוֹשׁוֹ מֶאֶד שְׁלֹךְ⁴², דְּקֹאֵי
9 שִׁמְכוּן עַל כָּל אֶחָד וְאַחַד
10 מִיִּשְׂרָאֵל, מוֹכֵן שִׁישׁ לְכָל
11 אֶחָד וְאַחַד מִיִּשְׂרָאֵל, ללא הברל
12 מהו מעמדו ומצבו הרוחני הַכֹּחַ
13 לְהַגִּיעַ לְמַדְרִיגָה זו של מסירות
14 נפש וביטול מוחלט של מציאותו
15 לאלוקות, באופן של 'בכל מאדך'.
16 וכמבואר בענין 'בכל מאדך, מאד
17 שלך' ב'תורה אור' לאדמו"ר הזקן:
18 "... משהל האש שהמדליק נר מנר אינו
19 מחסר בנר הראשון ולכן אין לו קץ.
20 מה שאין כן במים שנעשה חסרון כו'
21 על כן יהיו כלים לגמרי בריבוי
22 המשכות, מה שאין כן האש אינו
23 כלה על ידי ריבוי הדלקות ממנו לפי
24 שאין נעשה שום חסרון בו כלל רק
25 על דרך הארה. והנה על פי משל זה
26 באש הגשמי דאף על פי שהוא בעל גבול ממש מכל-מקום יהיה ממנו
27 המשכה בלי גבול, כמו כן יובן הנמשל בענין אהבה דבכל מאדך. דפירוש
28 מאד היינו בלי גבול למעלה מהגבלת כלי הנפש. והנה ודאי מובן לכל,
29 דאין רצונו לומר שהיא אהבה ויראה שבלי גבול וקץ ממש, כי אין שייך
30 זה שבאדם יהיה אהבה ויראה שבלי גבול ממש. אלא הכוונה שהיא יותר
31 מהגבלת הכלי השכל ומדות שבאדם. שאין כח בכלים אלו להכיל ולהגביל

(41) ישע"י נב, יג. וראה אוה"ת נ"ך עה"פ (ע' רסה ואילך). ד"ה הנה ישכיל עבדי תשי"ז (סה"מ תשי"ז ע' רו ואילך).
(42) ראה תו"א מקץ לט, ג ואילך. ובכ"מ. (43) סנהדרין צז, ב. (44) ראה רמב"ם ה' תשובה פ"ג ה"ד. (45) בחוקותי כו, ו.
(46) שם, יב"ג.

התוועדות

בס"ד. שיחת אור ליום ועש"ק פ' וישב, י"ט כסלו, ה'תשל"ד.

בלתי מוגה

1 א. הכל יודעים שהתוועדות זו שמתקיימת באמצע השבוע היא בקשר לי"ט כסלו, שמתחיל
2 הלילה.

3 ובכן: ענינו של י"ט כסלו הוא – שבו השתחרר רבינו הזקן ממאסרו, שהי' (לא ענין פרטי של איש
4 פרטי, אלא) ענין כללי שנוגע לכל כלל ישראל, כיון שהי' קשור עם הפצת תורת החסידות, שמאירה גם
5 את תורת הנגלה מתוך גישה מיוחדת.

6 וכפי שביאר רבינו הזקן (בכ"מ וכמ"פ) שהכוונה בתורת החסידות – שתהי' שייכת לא רק לחלק
7 מסויים של עם ישראל, אלא כמו כל התורה, ששייכת ונעשית חלק מ"חיינו ואורך ימינו"¹ של כל אחד
8 מישראל במשך כל הדורות.²

9 וכמדובר כמ"פ אודות עשרת הדברות שניתנו במ"ת [שכיון שכוללים את כל התורה כולה (כדאיתא
10 בזהר ומרומז גם בגמרא³), אפילו מה שתלמיד ותיק עתיד לחדש במשך כל הדורות עד לדורות האחרונים,
11 הרי מובן, שמסגנון הלשון דעשה"ד יכולים לידע גם בנוגע לכל חלקי התורה, כולל גם חידושו של
12 תלמיד ותיק בסוף כל הדורות], שאע"פ שנאמרו לכל עם ישראל שהיו במעמד הר סיני (כולל גם כל
13 נשמות ישראל שבכל הדורות, כדאיתא בפרקי דר"א⁴ שכולם היו במעמד הר סיני), אעפ"כ נאמרו בלשון
14 יחיד דוקא: "אנכי ה' אלקיך אשר הוצאתיך גו"⁵, "אלקיך" (ולא אלקיכם) ו"הוצאתיך" (ולא הוצאתי
15 אתכם), לשון יחיד, כדי שכל אחד ידע שהתורה כולה (עד לכל מה שתלמיד ותיק עתיד לחדש) ניתנה
16 לכל יחיד⁶.

17 ועאכור"כ בנוגע לאור חדש ודרך חדשה בתורה שלמדו עד אז – אור ודרך החסידות – הרי זה בודאי
18 שייך ונוגע (וסוכ"ס יגיע) לכל אחד מישראל, כיון שזהו חלק בתורה שניתן במ"ת לכלל ישראל עד סוף
19 כל הדורות.

20 וכיון שענין המאסר הי' קשור עם אפשרות של הפרעה להפצת תורת החסידות, וע"י הגאולה התחיל
21 הענין ד"יפוצו מעינותיך חוצה" (כמבואר בשיחה הידועה שכבר נדפסה⁷) – הרי מובן שהן המאסר והן
22 הגאולה שייכים לכל בני", ובלשון הידוע⁸: "לא אותי בלבד גאל הקב"ה", אלא זוהי גאולה של כל אחד
23 מישראל וכל בני",

24 ואפילו אלו שלעת-עתה אינם לומדים עדיין תורת החסידות (מאיזה סיבה שתהי'), גם להם נוגע הדבר,
25 כי, כל בני", מ"ראשיכם שבטיכם" עד "חוטב עציך" ו"שואב מימך"⁹, הם "קומה אחת שלימה" (כפי
26 שמבאר רבינו הזקן¹⁰, בעל השמחה והגאולה), ומזה מובן, שענין שנוגע לחלק מה"קומה", נוגע גם
27 לשאר החלקים, כיון שדוקא ע"י כל החלקים נעשית ה"קומה שלימה"; וכן מובן, שענין שמחי' חלק

(6) ראה יל"ש עה"פ (רמז רפז). ועוד.

(7) שיחת י"ט כסלו תרס"ח (סה"ש תורת שלום ס"ע 112 ואילך).

(8) אג"ק אדמו"ר מוהרי"צ ח"ב ע' פ. ושנ.

(9) ר"פ נצבים.

(10) לקו"ת ר"פ נצבים.

(1) נוסח תפלת ערבית – ע"פ לשון הכתוב ס"פ נצבים.

(2) ראה סה"ש תרפ"ט ע' 72. תש"ב ע' 159. תש"ד ע' 93.
ע' 163. אג"ק אדמו"ר מוהרי"צ ח"ח ע' תרי. ח"י ע' דש. תורת

מנחם – התוועדות חל"ד ע' 280. ועוד.

(3) ראה הנסמן בתורה שלמה יתרו מילואים ע' רג"ד.

(4) פמ"א.

(5) יתרו כ, ב.

מה"קומה", חייב להגיע לכל שאר חלקי ה"קומה" – אם מיד, בבת אחת, או לאחר קצת זמן (מאיזה סיבה שתהי'),

וכפי שאכן רואים גם בפועל, שמזמן לזמן מתפשטת הידיעה אודות תורת החסידות וכן לימוד תורת החסידות.

ב. ולכן, בבוא יום י"ט כסלו בכל שנה ושנה, שאז חוזרים ונזכרים המאורעות הקשורים עם יום זה, באופן שהתורה קוראת בשם "זכרון": "נזכרים ונעשים"¹¹, שהזכרון נמשך ובא במעשה בפועל, ש"הוא העיקר"¹² – הרי מובן, שכדי שהמעשה בפועל יהי' בשלימות ובכל ה"שטורעם", ניתוסף סיוע גדול עי"ז שהזכרון ("נזכרים") הוא מתוך חיות, ובמעמד כמה מישראל שמתאספים יחדיו כדי להזכר ולחיות מחדש ענין זה; ואז נמשך הזכרון במעשה – שבמשך כל השנה שלאח"ז יהי' לימוד התורה בחיות כו',

ובאופן שאהבת התורה קשורה עם אהבת ה' ואהבת ישראל, והיינו, שגם אהבת ישראל – לכל אחד מישראל באיזה מקום שנמצא, אע"פ שלעת-עתה לא ראה אותו מעולם¹³, והוא רחוק ממנו בריחוק מקום גשמי וגם בריחוק מקום רוחני, כיון ששניהם חלקים מ"קומה אחת שלימה" – תהי' בכל השלימות וה"שטורעם" כמו אהבת התורה ואהבת ה', כידוע¹⁴ בענין השייכות של ג' האהבות.

ואז ישנם ג' הקוין שעליהם העולם עומד – בדוגמת ג' הקוין "תורה עבודה וגמילות חסדים" שנזכרו במשנה¹⁵: אהבת התורה – קו התורה, אהבת ה' – ע"י ענין התפלה, ואהבת ישראל – ע"י גמילות חסדים, שכוללת כל המצוות כולם (כמבואר בספרי מוסר ועוד יותר בספרי חסידות¹⁶).

ועי"ז ש"מרעשים" בי"ט כסלו אודות ה"נזכרים" – אזי נמשך ה"נעשים" בכל ה"שטורעם".

ג. וכל ענינים אלו נעשים מתוך שלום – כמ"ש רבינו הזקן באגרתו¹⁷: "כשקריתי בס' תהלים בפסוק¹⁸ פדה בשלום נפשי, קודם שהתחלתי פסוק שלאחריו, יצאתי בשלום",

ובלשון הגמרא¹⁹ (שנתפרש גם ע"י בעל השמחה בלקוטי תורה²⁰) "שלום בפמליא של מעלה ובפמליא של מטה": "שלום בפמליא של מעלה" – גם בין שרי כל אומות העולם עם הקב"ה שהוא ה"שר", כביכול, של עם ישראל; ושלום "בפמליא של מטה" – גם בין נפש האלקית ונפש הבהמית.

ובזה נכלל גם קיום היעוד²¹ "ונתתי שלום בארץ" – בכל מקום שנמצאים יהודים, ועאכו"כ בארץ הקודש, וכהמשך הכתוב: "וחרב לא תעבור בארצכם", "אפילו חרב של שלום" (כפי שמביא רש"י דרשת חז"ל²²),

ועד לקיום היעוד²³ "ואולך אתכם קוממיות" – שגם בחושך כפול ומכופל שבימי הגלות האחרונים הולכים בני"י "בקומה זקופה"²⁴, מבלי להתפעל מאף אחד מלבד מהקב"ה בעצמו; ועי"ז – "ואולך אתכם קוממיות" כש"אתי מר דא מלכא משיחא" ויוליכנו קוממיות לארצנו, ובקרוב ממש.

* * *

ד. בנוגע לפרשת המאסר (הסיבות שגרמו לכך), שכבר נרשמה וידועה כו', הנה אע"פ שיש בזה כמה פרטים, הרי מובן, שפרט שקשור בהשגחה פרטית עם רבינו הזקן בעל המאסר והגאולה בעצמו (כפי

(11) אסתר ט, כח. וראה רמ"ז בס' תיקון שובבים. הובא ונת' בס' לב דוד (להחיד"א) פכ"ט.
(12) אבות פ"א מ"ז.
(13) ראה כש"ט בהוספות סקל"ג. וש"נ (נעתק ב"היום יום" טו כסלו. וראה גם שם ג אד"א).
(14) ראה ספר הערכים חב"ד (כרך א) ערך אהבת ישראל ס"ו (ע' תרכז ואילך). וש"נ.
(15) אבות פ"א מ"ב.
(16) ראה מפרשי המשנה אבות שם. תו"א פרשתנו (וישב)

כט, ג. לקו"ת ראה כג, ג. תצא לט, א. ובכ"מ.
(17) אג"ק שלו ע' רלב. וש"נ (נעתק ב"היום יום" יט כסלו).
(18) תהלים נה, יט.
(19) סנהדרין צט, ב.
(20) מטות פה, ד ואילך.
(21) בחוקתי כו, ו.
(22) תו"כ עה"פ. וראה תענית כב, א"ב.
(23) שם, יג.
(24) תו"כ ופרש"י עה"פ.

- 1 שנתגלה מיד לאחר המאסר, ונמסר אח"כ לדורות אחריו), מורה על הנקודה הכללית שבה התבטא ענין
2 המאסר; וכיון שהמאסר אינו ענין לעצמו ח"ו, אלא בשביל הטובה שתבוא ממנו, הרי מובן, שבענין
3 שמגלה את נקודת המאסר, נמצאת גם הנקודה כיצד באים לגאולה.
- 4 והרי כל ענין הוא בהשגחה פרטית (כתורת הבעש"ט²⁵), ויש ללמוד ממנו ענין שנוגע לו, ולנצלו לא
5 רק לטובת היחיד, אלא (כאמור לעיל) גם לטובת כל אחד ואחת מישראל שיכולים להגיע אליהם.
- 6 ובכן: חסידים מספרים (וכנראה שזהו ענין ברור ואמיתי)²⁶, שלאחרי המאסר נכנסו ומצאו פתק בכת"י
7 של רבינו הזקן, ובו נרשם הפסוק²⁷ "שרים רדפוני חנם ומדברך פחד לבי". וע"פ הסיפור, ה' זה קשור
8 עם תחילת המאסר.
- 9 בפסוק זה יש שני פירושים שיש לקשר אותם עם ענין המאסר. וכיון ששניהם מכוונים אפילו בפשוטו
10 של מקרא, הרי מובן שגם ההוראה מהם היא בפשטות לכל אחד ואחת שמגיעה אליהם הידיעה אודות
11 המאסר והגאולה.
- 12 ה. בפסוק זה יש שני ענינים: (א) "שרים רדפוני חנם", (ב) "ומדברך פחד לבי".
- 13 ופירוש הדברים בכתיבת פסוק זה ע"י רבינו הזקן בשייכות לענין המאסר (שיראו את הגישה שלו
14 להליכה למאסר) – בפשטות:
- 15 רבינו הזקן ראה את חומרת המאסר – שאין זה סתם מאסר, אלא מאסר הקשור עם חיים או היפך
16 מן החיים (וכידוע הסיפור שכבר נדפס בכ"מ²⁸ אודות העגלה שבה הוליכו אותו למאסר כו'), וידע שזוהי
17 פקודה של ה"שרים" של עיר הבירה, שהם "שרים" ע"פ תורה, שכן הוא הדין בפועל, שבענינים שאינם
18 בסתירה לשולחן-ערוך וכו' צריך להתחשב עם החוק של שרי המדינה שחי בה, כיון ש"דינא דמלכותא
19 דינא"²⁹.
- 20 ואעפ"כ אומר רבינו הזקן, שאינו מתפעל מזה ש"שרים רדפוני", כי, כשבא שר אחד או אפילו כל
21 השרים ורוצים לעשות דבר שהוא בבחי' "רדפוני" – הרי זה "חנם", כיון שלא יצליחו בכך!
22 וההסברה בזה – כי, הענין ד"דינא דמלכותא דינא" הוא דוקא כשמדובר אודות חוק שהוא בנוגע
23 לכל בני המדינה³⁰, ולא באופן ש"רדפוני (חנם)".
- 24 ורק "מדברך פחד לבי" – אולי יש בזה ענין של "דברך", היינו, שזהו ענין שבא מלמעלה (ואילו
25 השרים הם "כגרון ביד החוצב כו"³¹, כמו "רצועה לאלקאה"³²) בגלל שחסר משהו בעבודתו ("ער האָט
26 עפעס ניט דערטאָן"), כפי שרבינו הזקן ה' יכול לחשוב מתוך עניות שלו, או כידוע מה שנתגלה אח"כ
27 בא' מאימרותיו של רבינו הזקן³³, שסיבת המאסר הוא קטרוג על אשר אינו מבאר את תורת החסידות
28 בלבושי השגה אשר הכל יוכלו להבין זאת; ומזה "פחד לבי".
- 29 ועוד פירוש בזה – ש"מדברך פחד לבי" הוא ביאור והסברה לכך ש"שרים רדפוני חנם":
- 30 הסיבה לכך שבהיותו תחת שליטת הקיסר ושריו, שמתנהגים אליו באופן של "רדפוני", אינו מתפעל
31 מזה באומרו שזהו "חנם" ("שרים רדפוני חנם") – הרי זה בגלל שעומד בתנועה של פחד מהקב"ה
32 ("מדברך פחד לבי"), שלכן אין לו מה להתחשב עם כל ה"שרים" (אע"פ שהשררה שלהם היא מצד
33 המינוי שלמעלה, ולא ח"ו מצד כחם ועוצם ידם).

וש"נ.

(25) ראה כש"ט בהוספות סקע"ט ואילך. וש"נ.

(26) ראה גם שיחת י"ט כסלו תשי"א סכ"ח (תורת מנחם –

התוועדיות ח"ב ע' 137). וש"נ.

(27) תהלים קיט, קסא.

(28) ראה שיחת ליל א' י"ט כסלו תרצ"ג בתחלתה (סה"ש

תרצ"ג ע' 137).

(29) גיטין יו"ד, ב. וש"נ. וראה אנציקלופדי' תלמודית בערכו.

(30) ראה שו"ע אדה"ז חו"מ ה' גזילה וגניבה סי"ט. וש"נ.

(31) ע"פ ישע"י יו"ד, טו. וראה זח"א לו, א.

(32) זוהר ח"א יא, ב. ח"ג קעה, א (ברע"מ). רלב, ב (ברע"מ).

תקו"ז בהקדמה (יו"ד, ב). ת"ל (עג, א).

(33) ראה סה"מ תש"ט ע' 91.

- 1 ו. וכיון שפתק זה השאיר רבינו הזקן שיגיע לחסידים שבדורו, שימסרו זאת לכל הדורות שלאח"ז
2 עד דורנו זה, הרי מובן, שלאחרי שרבינו הזקן גילה שזוהי הנהגה של יהודי, הרי זה הוראה לכל אחד
3 מישראל בדרכו בחיים:
- 4 כאשר בא גוי, אפילו גוי שיש לו תוקף של "דינא דמלכותא דינא", אבל רצונו לעשות ענין (שאינו
5 שוה לכל בני המדינה, אלא) שהוא בבחי' "רדפוני" – הרי זה "חנם", ולכן אין לו מה להתפעל מזה,
6 אפילו אם בחיצוניות הרי זה מעמד ומצב של סכנה גדולה ביותר רח"ל, כמו בשעת המאסר של רבינו
7 הזקן (כנ"ל).
- 8 אלא שצריך לבחון ולבדוק – "יפשפש במעשיו", "ימשמש במעשיו"³⁴ – מעמדו ומצבו בנוגע
9 ל"דברך", שהרי "מדברך" צריך להיות "פחד לבי".
- 10 אבל גם אז אין זה שולל את הענין ד"שרים רדפוני חנם", כיון שיש עצה לזה – ענין התשובה:
11 כאשר מתבונן ומזדעזע ("ער גיט זיך אַ טרייסל") אולי חסר אצלו משהו "מדברך" – הרי זה הרהור
12 תשובה; וכיון שענין התשובה הוא למעלה מזמן ומקום, כמדובר כמ"פ אודות הדין שע"י הרהור תשובה
13 נעשה צדיק גמור³⁵, אזי במילא נשאר הענין ד"שרים רדפוני חנם".
- 14 ז. אמנם, כיון שצריך לבטל את הענין ד"שרים רדפוני" (שנמצאים) בעוה"ז הגשמי והחומרי, יש
15 צורך שענין התשובה (ש"עיקר התשובה בלב³⁶) יומשך במעשה בפועל, ש"הוא העיקר" (כנ"ל ס"ב) –
16 ע"י העסק בתורה עבודה וגמילות חסדים.
- 17 וענין זה קשור עם פירוש הגמרא³⁷ ש"פדה בשלום נפשי מקרב לי כי ברבים היו עמדי"¹⁸ קאי על
18 "העוסק בתורה ובגמילות חסדים ומתפלל עם הציבור" (תורה עבודה וגמילות חסדים), שאז אומר הקב"ה
19 "מעלה אני עליו כאילו פדאני לי ולבני מבין אומות העולם" – "כאילו" דייקא, היינו, שנמצא עדיין
20 בגלות, שלכן ישנו הענין ד"שרים רדפוני", אבל, כיון ש"עוסק בתורה ובגמילות חסדים ומתפלל עם
21 הציבור", הנה לא זו בלבד שמתבטל הענין ד"שרים רדפוני" ונעשה "חנם" לגמרי, אלא יתירה מזה,
22 שנעשה מעמד ומצב שהוא בדמיון ("כאילו") לגאולה האמיתית ("פדאני לי ולבני מבין אומות העולם"),
23 והיינו, שנרגש אצלו שאע"פ שנמצאים עדיין בגלות, וזהו חושך כפול ומכופל,
- 24 – וח"ו לומר שזוהי "אתחלתא דגאולה"³⁸; ע"פ פסק ברור ברמב"ם³⁹, נמצאים עדיין לפני קיבוץ
25 גליות, ולפני בנין ביהמ"ק במקומו, ולפני ש"יכוף כל ישראל ללכת בדרכה ולחזק בדקה", שהרי יש
26 עדיין מתימספר שענין זה חסר אצלם עדיין –
- 27 הנה בגלות גופא עומדים כבר במעמד ומצב של "כאילו פדאני לי ולבני מבין אומות העולם" – "לי
28 ולבני" דייקא, היינו, שהענין ד"פדאני" בנוגע ל"בני" הוא בגלל שהם ביחד עם "לי".
- 29 ח. וזוהי כללות ההוראה שהשאיר רבינו הזקן בשעה שהוליכוהו למאסר, שאז יכולה להיות חלישות
30 באיזה ענין אצל אלו שנשארו שלא בד' אמות שלו – שאף פעם אין להתפעל מזה ש"שרים רדפוני";
31 צריכים רק להבטיח את הענין ד"מדברך פחד לבי".
- 32 ואז נעשה אח"כ כפי שהי' בסיום המאסר – גאולה באופן ש"הפליא הוי' והגדיל לעשות בארץ", כמ"ש
33 רבינו הזקן באגרתו הידועה⁴⁰.

(38) ראה גם תורת מנחם – התוועדויות חע"ד ס"ע 191. וש"נ.

(39) הלי' מלכים ספי"א.

(40) אג"ק שלו ס"ע רל. וש"נ.

(34) עירובין יג, ב.

(35) ראה קידושין מט, ב. או"ז סקי"ב.

(36) תניא פכ"ט. ובכ"מ.

(37) ברכות ח, רע"א.

1 וגם ענין זה בכל פרטיו בא באופן ד"נזכרים ונעשים" – שנזכרים על זה ב"ט כסלו ביתר חיות מאשר
 2 הזכרון בשאר ימות השנה, ועי"ז נמשך בחיות במשך כל השנה – שיתבטל המורא מפני הגויים, כיון
 3 שאין להם שליטה על בני"; אף פעם לא היתה להם שליטה, וגם לא בזמן הגלות, מלבד בנוגע ל"דינא
 4 דמלכותא דינא", ורק בגלל הצורך של בני" לסיים את בירור הניצוצות (כמבואר בכ"מ⁴¹).
 5 וכך מסיימים את ימי הגלות האחרונים באופן ד"פדה בשלום .. מקרב ל"י, באופן של שלום ומנוחה,
 6 ובאופן שנעשה בגלוי מעמד ומצב ש"הייתי לכם לאלקים ואתם תהיו לי לעם"⁴², כפי שהרמב"ם
 7 פוסק שעוד קודם הגאולה "יכוף כל ישראל ללכת בדרכה ולחזק בדקה",
 8 ובקרב ממש – ילחם מלחמת ה' וינצח, ויבנה בית המקדש במקומו, ויקבץ נדחי ישראל, בעגלא
 9 דידן.

* * *

10
 11 ט. אע"פ שרבינו הזקן השאיר פתק שבו כתב "שרים רדפוני חנם ומדברך פחד לבי" – הרי ידוע
 12 שצוה שיעשו כמה ענינים של פעולות בדרך הטבע, כמסופר בדברי ימי המאסר והגאולה⁴³.
 13 וענין זה הוא ע"פ הוראת התורה ש"אין סומכין על הנס"⁴⁴, אלא האדם צריך לעשות כל התלוי בו
 14 בדרך הטבע, ואח"כ ישרים הקב"ה כל הדרוש באופן שלמעלה מדרך הטבע⁴⁵.
 15 אלא שעשיית הפעולות שבדרך הטבע היא – לא מתוך אימה ויראה, נפילת רוח ויאוש ח"ו, שהרי
 16 הוא יודע שהקב"ה משגיח על כל אחד ואחת בהשגחה פרטית, ויודע ש"כל אשר חפץ הוי' עשה"⁴⁶,
 17 ויודע ש"לב מלכים ושרים ביד ה'"⁴⁷, כיון שהקב"ה הוא מלך מלכי המלכים, ולכן, אין סיבה לפחד
 18 (ועאכו"כ ענינים שלמטה מפחד) מפני השרים; אלא כיון שרצונו של הקב"ה (כפי שהורה בתורתו) שהוא
 19 יעשה כל התלוי בו בדרך הטבע, לכן עושה פעולות אלו, בגלל שצריך לקיים הוראת התורה שיש לפעול
 20 בדרך הטבע.
 21 וכאמור לעיל, כיון שסיפור זה הגיע אלינו, הרי זה גם הוראה כיצד צריכים להתנהג עד בימינו אלו
 22 – שצריך אמנם לפעול בדרך הטבע, אבל אין לעשות זאת מתוך פחד (ועאכו"כ לא מתוך יאוש); הפחד
 23 היחידי הוא – "מדברך פחד לבי" – אם העשי' שלו היא באופן המתאים עם "דברך", הוראת הקב"ה
 24 בתורתו אפילו בנוגע לעשי' בדרך הטבע.

25 י. והענין בזה:

26 העשי' בדרך הטבע אינה אלא לבוש וכיסוי על הענין שלמעלה מדרך הטבע – הנהגת העולם ע"י
 27 הקב"ה, כי, הקב"ה אינו רוצה שתהי' הנהגה נסית בכל יום ויום [שהרי נס הוא דבר שאינו ע"ד הרגיל,
 28 שזהו הפירוש ד"נס" – כמו "נס על ההרים"⁴⁸, למעלה מהמאורעות של חולין כו'], אלא שתהי' הנהגה
 29 טבעית, ולכן יש "לכסות" את פעולת הקב"ה ע"י ה"לבוש" של עשי' בדרך הטבע.
 30 וכמו בנוגע לפרנסה, כמ"ש⁴⁹ "וברכך ה' אלקיך בכל אשר תעשה", והיינו, שאע"פ שהעיקר היא ברכת
 31 ה', וכמ"ש⁵⁰ "ברכת ה' היא תעשיר", מ"מ, רצונו של הקב"ה שתהי' גם עשי' מצדו של האדם, מלאכה
 32 גשמית, שהיא ה"לבוש" לברכתו של הקב"ה שתומשך "בכל אשר תעשה".

47 לשון הרגיל – ע"פ משלי כא, א. וראה לקו"ש ח"ג ע' 285 הערה 1. וש"נ.

48 ע"פ ישעי' ל, יז. וראה סהמ"צ להצ"צ מצות נר חנוכה פ"ב (דרמ"צ עג, א). ובכ"מ.

49 פ' ראה טו, יח.

50 משלי יו"ד, כב.

41 ראה גם תו"א ר"פ לך לך. ובכ"מ.

42 בחוקתי כו, יב.

43 ראה בית רבי ח"א פט"ו בהערה. וראה גם ספר התולדות

אדה"ז (הוצאת תשמ"ו) ח"ג פכ"ו.

44 ראה פסחים סד, ב.

45 ראה גם לקו"ש ח"ח ע' 294 ואילך. ועוד.

46 תהלים קלה, ו.

ומבאר הצמח צדק⁵¹ שזהו כמשל הלבוש:

יכול אדם לחשוב, שכיון שמאיזו סיבה שתהי' יש לו צורך בלבוש, הנה ככל שיעשה את הלבוש ארוך ורחב יותר, יהי' יותר טוב.

אבל רואים בפועל בנוגע ללבוש כפשוטו, שכאשר הלבוש הוא ארוך ורחב יותר ממדת האדם הלוכש לבוש זה, הנה לא זו בלבד שאין הדבר מועיל, אלא אדרבה: לבוש כזה מפריע לאדם, כיון שמסתבך בין הידים והרגלים וכו'.

ומזה מובן גם בנוגע לפעולה בדרך הטבע – שכאשר מרבים בזה יותר על המדה, הרי זה בדוגמת לבוש ארוך יתר על המדה, שמפריע בכל הענינים, כולל ובמיוחד בנוגע לתכלית ומטרת הפעולה בדרך הטבע – שעל ידה תומשך ברכת ה'.

יא. וכן הוא גם בנוגע להוראה הכללית "הבא להרגך השכם להרגו"⁵²:

לכאורה אינו מובן – דממה-נפשך: אם צ"ל אצלו אריכות ימים ושנים טובות – לא תהי' שליטה ל"הבא להרגך", ובמילא אין צורך ב"השכם להרגו"; ואם לאו ח"ו – מה יועיל ה"השכם להרגו"? אך הפירוש בזה – שרצונו של הקב"ה שתהי' פעולה טבעית, ולכן, כשנודע לו שפלוני "בא להרגך", צריך לעשות פעולה טבעית – "השכם להרגו" – שבה יומשך הענין ד"הנה לא ינום ולא יישן שומר ישראל"⁵³.

והתוצאה מזה תהי' – שמלכתחילה לא יבואו למצב של מלחמה והריגה כו', והיינו, שאע"פ שפלוני "בא להרגך", הנה בשמעו שהשכמת להרגו, אזי מלכתחילה לא יבוא כו'⁵⁴.

וענין זה רואים אפילו בין אומות העולם עצמם, כשבנ"י אינם מעורבים בזה,

– וכמבואר בכ"מ⁵⁵ שיש ענינים בעולם ששייכים בעצם רק לעם ישראל ש"אתה בחרתנו מכל העמים", אלא שניתנו גם לכל שבעים אומות העולם, כיון שלולי זאת יתבטל הענין של בחירה חפשית.

ובדוגמת מ"ש במדרש⁵⁶ "לא הי' העולם ראוי להשתמש בזהב, ולמה נברא בשביל בית המקדש", ובגלל זה ניתן גם בעולם – דלכאורה אינו מובן: כיון שהעולם אינו ראוי להשתמש בזהב, ורק ביהמ"ק זקוק לזהב, הי' צריך הזהב להנתן רק עבור ביהמ"ק? – אך הענין הוא, שאילו ניתן זהב רק עבור ביהמ"ק, אזי לא הי' מקום לבחירה חפשית, ולכן ניתן זהב גם בעולם, שאז יש אפשרות ליתנו עבור ביהמ"ק, או להשתמש בו עבור עניני הרשות, ובבחירתו החפשית יקיים "ובחרת בחיים"⁵⁷ –

ומזה מובן גם בנוגע לבנ"י, שהענין ד"הבא להרגך השכם להרגו" מהוה פעולה שמלוכשת גם בדרך הטבע; אלא שצריך להזהר שלא תהי' יתר על המדה, כדברי הגמרא⁵⁸: "אל תתגרה בגוי קטן", ועאכו"כ בגוי גדול.

יב. וענין זה נוגע גם לסדרי ההנהגה של "נטורי קרתא" (שומרי העיר, ועאכו"כ אלו שצריכים לשמור על קבוצה של ערים, ועד לשמירת כל השטח של ארץ הקודש, או שטח בחוץ-לארץ שבו נמצאים בנ"י) – כפי שמצינו בחושן משפט⁵⁹ שמכספי ציבור, "קופת הקהל", שממנה נוטלים עבור כל עניני הציבור,

בשוה"ג. תורת מנחם – התועדויות חס"ד ע' 77. וש"נ.

(56) ב"ר פט"ז, ב. שמו"ר רפ"ה.

(57) נצבים ל, יט. וראה גם תורת מנחם – התועדויות ח"ל ע' 175. וש"נ.

(58) ראה פסחים ק"ג, א.

(59) סקס"ג ס"ב.

(51) בסהמ"צ שלו מצות תגלחת מצורע פ"ג (דרמ"צ קז, א-ב).

(52) ברכות נח, א. וש"נ. הובא בפרש"י עה"ת משפטים כב, א. וראה גם תורת מנחם – התועדויות חנ"ה ע' 388 ואילך.

(53) תהלים קכא, ד.

(54) ראה גם תורת מנחם שם ס"ע 359.

(55) ראה סה"מ תרנ"ו ס"ע שיט בשוה"ג. לקו"ש ח"ז ע' 155.

- 1 יש ליטול גם עבור שכירת שומר על הציבור – שסדר ההנהגה בזה משתנה בהתאם לאופן ההתייחסות
2 לענינו של השומר:
- 3 ובהקדים – שלכאורה אינו מובן, דממה-נפשך: "אם ה' לא ישמר עיר" ח"ו – אזי "שוא שקד
4 שומר"⁶⁰, שאינו יכול לפעול מאומה; ואם ה' שומר את העיר – מהו הצורך בשומר?
- 5 אך הענין הוא – כאמור לעיל שההנהגה צריכה להיות בדרך הטבע, ולכן יש צורך בשומר, ובאופן
6 שהשומר צריך להיות בריא ושלם וכו' (כפי שמצינו בדיני שומרים⁶¹ בנוגע לרכוש, ועאכו"כ בנוגע
7 לנפשות); אבל ביחד עם זה צריך השומר לידע ששמירת העיר היא ע"י הקב"ה, "ה' .. ישמר עיר",
8 ואילו הוא רק שליח כדי שהשמירה תהי' ע"י לבוש בדרך הטבע.
- 9 והנפק"מ בזה אצל השומר בנוגע לפועל – שנוגע לו להתנהג כפי רצונו של ה' שומר העיר, ואז הוא
10 בטוח שיתנו לו הצלחה בפעולת השמירה בדרך הטבע, באופן שלא יהי' צורך בנסים גלויים.
- 11 ובפשטות – הרי זה תוכן הכתוב⁶² "כי ה' אלקיך מתהלך בקרב מחניך להצילך ולתת אויביך לפניך
12 והי' מחניך קדוש", והיינו, שהענין ד"והי' מחניך קדוש" בא כחודא מחתא עם הענין ד"להצילך ולתת
13 אויביך לפניך", כי, השומר יודע ש"ה' ישמר עיר", ולו ניתנה הזכות להיות השליח שעל ידו תומשך
14 שמירת הקב"ה, ולכן צריך להיות מתאים אל המשלה – שבחר בו ושלחו להיות שומר העיר והקיבוץ,
15 שעל ידו תחול הברכה "להצילך ולתת אויביך לפניך", כיון ש"והי' מחניך קדוש".
- 16 יג. וכיון שחיים אנו בחושך כפול ומכופל, שהולך ומתגבר מזמן לזמן, וכדאיתא בספרים⁶³ שזהו
17 בדוגמת מה שרואים בלילה כפשוטו, שלפני עלות השחר מתגברת שחרות הלילה, וזהו הטעם שבעקבתא
18 דמשיחא "חוצפה (גם "כלפי שמיא"⁶⁴) יסגי וכו'" (ככל הסימנים שבסוף מסכתא סוטה) – הנה כדי
19 להקל את הנסיון, ישנו ענין שנקבע ונעשה שיטה מהלכת אפילו בין אומות העולם:
- 20 בדורות שלפנ"ז ידעו שהמנצח בין שתי צבאות הוא – החזק יותר בכמות; מי שיש לו מספר גדול
21 יותר של חיילים ומספר גדול יותר של חרבות ורמחים וכיו"ב – הוא ינצח, או שמלכתחילה "תפול
22 עליהם אימתה ופחד"⁶⁵, ולא יצאו נגדו למלחמה.
- 23 אבל מדור לדור ומשנה לשנה נשתנה כל יחס הכחות: בימינו לגמרי לא נוגע הכמות – כמה חיילים
24 יש לצבא זה וכמה חיילים יש לצבא השני, אלא נוגע איזה נשק יש להם, ובזה גופא – לא נוגע שהחרב
25 תהי' ארוכה וחזקה וכו', אלא אדרבה: ככל שהנשק יותר עדין וקשור יותר עם חכמה ושכל, ינצח הצבא
26 שמחזיק בו, אע"פ שלנגדו יש נשק בכמות עצומה שלא בערך, אלא שחסר בו הדיוק בעניני החכמות
27 שבייצור כלי נשק שנתחדשו דוקא בדורות הכי אחרונים.
- 28 וכאן רואים בגלוי איך שאיכות גוברת על כמות – אפילו כשמדובר אודות עוה"ז הגשמי והחומרי,
29 שכשיש התנגדות ומלחמה בין שני סוגי נשק, אזי לא נוגע איזה נשק מכיל יותר ברזל או ענין אחר של
30 חוזק, אלא נוגע איזה נשק נבנה ביתר דיוק, חכמה ושכל.
- 31 ואם הדברים אמורים בנוגע לנשק שהו"ע של דומם, עאכו"כ בנוגע לאנשי הצבא עצמם – שלא נוגע
32 אם הוא גדול יותר בכמות, אלא נוגע מצבו הנפשי, שאז הנה "החלש יאמר גיבור אני"⁶⁶, ודוקא הוא
33 ינצח⁶⁷, בגלל שהגדול בכמות נמצא בתנועה של רפיון ידים, ללא חיות בהענין שעליו צריך להגן או
34 לערוך התקפה.

(64) סנהדרין קה, סע"א.

(65) בשלח טו, טז.

(66) יואל ד, יו"ד.

(67) ראה גם תניא פכ"ו.

(60) תהלים קכז, א.

(61) ראה שם שסצ"ו ס"ו. סת"י ס"ל.

(62) תצא כג, טו.

(63) ראה אוה"ת במדבר ע' מד. סה"ש תרצ"ט ס"ע 316

ואילך. ועוד.

וכל זה – אפילו אצל אומות העולם, ואפילו בענינים חומריים לגמרי, שאין להם שייכות לכאורה¹
 לענין של רוחניות, ועד שיכול להיות שמדובר אודות ענינים של הרס וחורבן רח"ל – אפילו שם לא²
 נוגע הכמות, אלא האיכות;³
 ועאכו"כ כשמדובר אודות בני אדם, מין המדבר, ועאכו"כ כשמדובר אודות "גוי קדוש"⁶⁸ שנמצא⁴
 בארץ הקודש – הנה הענין הראשון שצריך להיות נוגע לשומר ומגין, ושומרים ומגינים לשון רבים,⁵
 "יוצאי צבא בישראל"⁶⁹, הוא – לדעת ש"ה' ישמר עיר", והוא צריך להיות השליח, ש"שקד שומר"⁶
 והצליח.⁷
 וכשם שאיש צבא לא יכול להסתפק בכך ש"אחת בשנה"⁷⁰ הוא מתכוון להיות איש צבא, ואילו במשך⁸
 כל השנה כולה מתעסק עם דברים צדיים, אלא כפי שרואים בפועל שצ"ל באופן שכל ענינו – "כל⁹
 מעייני"⁷¹ – להיות איש צבא שמוכן בכל עת, ורק מזמן לזמן (זמן מועט בכמות ומועט גם באיכות)¹⁰
 מתעסק בעניני הרשות, ודוקא באופן כזה נעשה איש צבא הראוי לשמו – עד"ז ובמכ"ש וק"ו לא מספיק¹¹
 ש"אחת בשנה יכפר"... להזכר ש"ה' ישמר עיר", אלא כיון שעיקר ההגנה ועיקר ההתקפה היא עי"ז¹²
 ש"אנחנו בשם הוי' אלקינו נדגול"⁷², הנה כמו כל תכסיסי הצבא, צריך להיות בענין זה עיקר הגיוס¹³
 ועיקר ההכנה ועיקר הלימוד מידי יום ביומו, ורק מזמן לזמן, לשעה קלה, מניחים לו להתעסק עם ענין¹⁴
 הרשות שאינו קשור – באופן ישיר – עם היותו שומר או איש צבא וכו'.¹⁵
 וכדי להקל יותר את הנסיון – מראים מזמן לזמן נס גלוי: אע"פ שמצד ענין הכמות לא היתה הסברה¹⁶
 מדוע לא יהי' היפך הטוב ח"ו לגמרי – ראו בגלוי, שעמד צבא עצום, עם כל כלי הנשק וכל החכמות¹⁷
 שבדבר וכו', ולא זזו ממקומם, עד שהצליחו לאסוף ולקבץ כו"כ מבנ"י, ולהתייצב נגדם בסדר מסודר¹⁸
 ע"פ תכסיסי המלחמה וכו', ורק אז התחיל המפגש בין שני המחנות.⁷³¹⁹
 יד. וכאמור לעיל – "המעשה הוא העיקר", והלואי יִשְׁמַע קולי בהענין דלקמן.²⁰
 ובהקדים – שרואים בפועל שהדרישה לכך באה מלמטה למעלה, שאנשי הצבא עצמם דורשים שיתנו²¹
 להם רוחניות, אלא שקוראים זאת בשם "מורל".²²
 – אינני יודע כיצד פרצה "מגיפה" זו: בדרך כלל מדקדקים שם להשתמש בשמות שהם דוקא בלשון²³
 קודש. אבל לאחרונה פרצה "מגיפה", שבנוגע לכמה "מונחים" – כפי שנקראים שם – יש לבחור דוקא²⁴
 שם מלשון הגויים, ולכן קוראים זאת בשם "מורל".²⁵
 מהו הצורך בשם שהוא בלשון הגויים?! – אפשר לומר "מצב רוח", "תוקף רוח", "אמונה בה'",²⁶
 "בטחון"; אבל נתנו לזה שם "מורל". וכיון ש"עמא דבר"⁷⁴ אומרים "מורל", לכן גם אני אומר²⁷
 "מורל". –²⁸
 ובכן: אנשי הצבא דורשים שיתנו להם "מורל":²⁹
 הם יודעים להעריך את חשיבות הנשק, אבל הם יודעים שההצלחה עם הנשק תלוי' בכך שבפנימיות³⁰
 המצב-רוח הוא כדבעי, ואז יכולים לנצל את הנשק בשלימותו, ועד – שע"ז שהצד שכנגד יודע שעומדים³¹
 מוכנים עם הנשק, הנה מלכתחילה אינו יוצא למלחמה!³²
 במה דברים אמורים – בהיותו איש שלם ובריא, ללא ספקות, ויש לו בטחון – ובלשונם: "מורל" –³³
 ש"ה' ישמר עיר", ואז יש הצלחה ללבוש בדרך הטבע, שעל ידו תומשך ההנהגה הניסית באופן של³⁴
 התלבשות.³⁵

(72) ע"פ תהלים כ, ו-ח.

(73) ראה גם תורת מנחם – התוועדויות חע"ד ע' 250. לקמן

סכ"ה.

(74) ראה ברכות מה, רע"א. וש"נ. וראה גם ב"ק צב, א"ב.

(68) יתרו יט, ו.

(69) ע"פ במדבר א, ג.

(70) לשון הכתוב – ס"פ תצוה.

(71) לשון הכתוב – תהלים פז, ז.

1 ואם רק ירצו – יש עכשיו שעת הכושר, כיון שדרישה זו באה מלמטה, מצד אלו שבהם תלוי עיקר
2 כל הדבר – כמבואר בארוכה במאמרי המשך ההלולא⁷⁵, שאע"פ שהאוצרות ניתנים לשרי הצבא, הרי
3 הנצחון במלחמה נפעל ע"י אנשי הצבא, בעלי הקבלת-עול ("קבלת-עול-ניקעס"), ולהם מגיעים עיקר
4 האוצרות וכו'.

5 ובכן: אנשי הצבא דורשים שלא ישלחו להם "זמרים", ובלשונם: "בדרנים"⁷⁶, שרק מבלבלים את
6 הראש ע"י אמירת ענינים של ליצנות, ענינים שאין בהם תוכן, כדי שלא יחשבו אודות ענין שיש בו
7 תוכן, ותמורת זה – דורשים הם – ישלחו להם אנשים שידברו עמהם אודות ענינים שיש בהם תוכן;
8 והדיבור עמהם יהי' באופן ד"טופח על מנת להטפח"⁷⁷, שגם לאחר שהמדבר ילך לדרכו, תישאר אצל
9 השומע פעולת הדברים באופן שיהיו מזה פירות ופירות-פירותיהן, כיון שנתנו לו "חומר" (כפי שנקרא
10 שם) שעמו יוכל לעבוד על עצמו ללכת "מחיל אל חיל"⁷⁸.

11 טו. אך כאן מתחילה מיד שקלא-וטריא שלימה – כרגיל אצל אחינו בני".

12 (כ"ק אדמו"ר שליט"א הפסיק ואמר בבת-שחוק): ב"חדר" היו אומרים ע"ד הצחות⁷⁹, שהטעם לכך
13 שכאשר שני יהודים נפגשים אומר אחד "שלום עליכם", והשני עונה לו "עליכם שלום", הוא, בגלל
14 שצריך לומר "איפכא מסתברא": אתה אומר לי "שלום עליכם" – אזי אני אומר לך: לא! אלא להיפך:
15 "עליכם שלום"!!!

16 אם יש שיטה אחת במה צריך להתבטא ה"מורל", ובמה צריך להתבטא ה"חישול", לחזק את
17 השלוחים שתפקידם להגן כו' – אזי אומרים שיש גם שיטה שני' ושלישית ועד לששים ריבוא שיטות.

18 ובכן:

19 הסדר בכגון-דא, הן בנוגע לתכסיסי מלחמה ושלום והן בנוגע לכל שאר ענינים, אפילו ענינים
20 גשמיים, בנוגע למכונות, לחכמת הרפואה וכו' – שלכל לראש עורכים חקירה ודרישה: כיון שבני אדם
21 חיים כבר כו"כ מאות בשנים – יש לבדוק איך ה' במצב וענין דומה לפני דור אחד וכמה דורות לפני⁸⁰,
22 כיצד היתה ההנהגה לפי שיטה אחת, שיטה שני' ושלישית, איזו שיטה הצליחה ואיזו לא הצליחה.

23 ואז, אם רק רואים ששיטה אחת הצליחה בכל הפעמים, ושיטה אחרת נכשלה בכל הפעמים – הנה
24 ללא נפק"מ אם הוא מבין את טעם הדבר או לא, אם הוא נהנה מזה או לא, אם עד עתה נהג לפי שיטה
25 זו או לפי השיטה ההפוכה; אם רק נוגע לו האמת, ונוגע לו שהחולה יתרפא – לא יתעקש לומר שכיון
26 שעד עתה נהג לפי השיטה השני', הנה אע"פ שידוע ששיטה זו נוסתה במשך עשרות דורות לפני⁸¹ והיא
27 נכשלה, הרי הוא ממשיך לאחוז בשיטה שלו, ומה שיהי' עם החולה, הרי זה ענין נוסף... אלא בודאי
28 ישכח מהשיטה שלו, ויאמר, שלכל לראש צריך הרופא לחשוב שהחולה יתרפא, ולא לחשוב שהשיטה
29 שלו לא תנחל בוושה!!!

30 כאשר רואים במשך הדורות ריבוי פעמים, עשרות, מאות ואלפי מקרים, שבהם ניסו כמה שיטות,
31 וכולם נכשלו, ורק שיטה אחת הצליחה – אין ספק שזהו מה שצריך לעשות!

32 לאחר כן צריך להשתדל – בתור רופא, למשל, שיש לו מוח בקדקדו – למצוא מהו הטעם ששיטה
33 זו הצליחה ושיטה אחרת נכשלה; אבל בנוגע למעשה, אינו יכול להמתין עד שימצא את טעם הדבר,
34 כיון שצריך לרפא את החולה שעה אחת קודם, עוד לפני שהוא יהי' חכם או רופא גדול יותר, וגם ימצא
35 את הדרך לשוב בתשובה...

(78) תהלים פד, ח. וראה לקמן סמ"ז. סנ"ט.

(79) ראה גם תורת מנחם – התועודיות חנ"א ע' 221 הערה

239. וש"נ.

(75) ד"ה באתי לגני תש"י פ"א (סה"מ תש"י ע' 132).

(76) ראה גם תורת מנחם שם ע' 220.

(77) לשון חז"ל – ברכות כה, ריש ע"ב. ועוד.

טז. ועד"ז בנוגע לענין הנקרא בשם "מורל" אצל בני" – ניסו כבר בכל מיני אופנים, והתורה מספרת
 מה שאירע, ולהיותה "תורת אמת", הנה כשם שמספרת המעשים שמדברים בשבחם, כמו"כ מספרת גם
 הענינים שהיו להיפך, כדי שידעו שאין זה דבר חדש, אלא כבר הי' לעולמים:
 ארבעים יום מיד לאחר מתן-תורה, היו יהודים רח"ל שעשו עגל הזהב, ואמרו: "אלה אלהיך ישראל
 אשר העלוך מארץ מצרים"⁸⁰. ובכן: מה אירע עם עובדי העגל? – לא נשאר מהם שריד ופליט; חלקם
 חזרו בתשובה, והשאר רח"ל... כמסופר בחומש⁸¹.
 ועד"ז מסופר בתנ"ך בנוגע לכניסת בני" לארץ ישראל: התחלת כיבוש ארץ הקודש היתה באופן
 שהכהנים ערכו הקפות מסביב ליריחו שבע פעמים עם ארון הקודש ושופרות, ואז – "ותפול החומה
 תחת" גו' וילכדו את העיר"⁸². וכיון שיריחו היתה "מנעולה של ארץ ישראל"⁸³, הרי זה נחשב לכיבוש
 ארץ ישראל כולה, כדברי הגמרא במסכת בבא בתרא⁸⁴ שע"י המנעול קונים את כל הבית.
 ואעפ"כ, הנה מיד בדור שלאח"ז היו כבר כאלו שטענו שהם צריכים עסק עם ה"בעל" וכו' וכו'. ומה
 נשאר מהם? – הרי זה א' משתי אפשרויות: או שנטמעו ונתבוללו בין מדין ועמלק וכו', או ששבו וחזרו
 להיות יהודים שהולכים בעקבות השופטים (כמסופר בספר שופטים⁸⁵ פרטי הדברים).
 ועד"ז בזמן ביהמ"ק הראשון, בימי רחבעם ולאחרי זה, ועד"ז בזמן ביהמ"ק השני, ועאכו"כ בזמן
 החורבן, לאחר בית ראשון ובית שני – שהיו צדוקים ובייתוסים כו', וכאלו שהאמינו רק בתנ"ך, ולא
 רצו לקבל את התורה שבעל-פה, וכן כאלו שהיו להוטים אחר חכמת העמים, וטענו שזוהי שלימות
 האדם, ואילו התורה היא עבור יהודים זקנים, או יהודים שנמצאים במדבר וכו', אבל אין זו "תרבות"
 ("קולטור") עבור התקופה שלהם וכו', כפי שאירע בספרד ופורטוגל ולאח"ז בימי הביניים וכו'.
 ומה נהי' מכל אלו שהלכו בכל השיטות הנ"ל? – א' משתי אפשרויות, כאמור, או שלא נשאר מהם
 שריד ופליט בין בני", כיון שנבלעו ונטמעו ונאבדו בין הגויים שמסביבם, או ששבו וחזרו לעם ישראל⁸⁶.
 יז. וכמדובר כמ"פ⁸⁷: כשמסתכלים על משך זמן שלמעלה משלוש אלפי שנה ממעמד הר סיני, שבו
 עברו יהודים תקופות שונות ומשונות – והרי אין עם שעבר שינויים כאלו בדברי הימים שלו – מוכרח
 להיות איזה ענין, נקודה משותפת, בכל הדורות, שבזה טמון סוד הקיום של עם ישראל ביחס לכל העמים
 שמסביבם.
 וכאשר מתבוננים בזה מבלי לרצות לדחוק שיטה אישית בגוף חי של עם ישראל, אלא להתחקות
 אחר סוד קיומו של עם ישראל – אזי רואים שאין זה חכמת העמים, לא הלשון, לא הלבוש ושאר ענינים
 כיו"ב, אלא הדבר היחידי שלא השתנה במשך כל אלפי השנים הוא – קיום מצוות מעשיות בפועל:
 אותם תפילין שאודותם מסופר עוד לפני מתן-תורה שנצטוו בני" בהיותם במצרים⁸⁸, ואותה ציצית
 שנצטוו בני" בהיותם במדבר סיני⁸⁹, ועד"ז שאר המצוות מעשיות – אין בהם שום שינוי!
 וכל זה מתחיל מעשרת הדברות שבהם נצטוו "שמור את יום השבת לקדשו"⁹⁰, ולכל לראש – "אנכי
 הוי' אלקיך" ו"לא יהי' לך אלהים אחרים"⁹¹, כולל גם הביאור וההסבר⁹² שגם הקיום ד"לא תגנוב" עד
 "לא תחמוד"⁹³ תלוי בכך שהתחלה בזה היא מאמונה בהוי' אחד – "אנכי הוי' אלקיך".

(87) ראה גם תורת מנחם – התוועדיות חע"א ע' 95. וש"נ.

(88) ס"פ בא.

(89) ס"פ שלח.

(90) ואתחנן ה, יב.

(91) שם, רז.

(92) ראה תורת מנחם – התוועדיות חנ"ה ע' 361. וראה גם

תורת מנחם – התוועדיות חע"ד ריש ע' 211. וש"נ.

(93) שם, יד"ח.

(80) תשא לב, ח.

(81) שם, כח.

(82) יהושע ו, כ.

(83) ראה תנחומא בהעלותך יו"ד. במדבר"ר פט"ו, טו. ועוד.

(84) מב, סע"א – במשנה. נב, סע"ב – בגמרא. וש"נ. וראה

גם תורת מנחם – התוועדיות חס"ט ריש ע' 18. וש"נ.

(85) קאפיטל וא"ו ואילך.

(86) ראה גם תורת מנחם – התוועדיות חנ"ט ס"ע 386

ואילך. וש"נ.

- 1 זהו הדבר היחידי שעל ידו נתקיימו כל אלו שהחזיקו בו, ועשו התלוי בהם להמשיך זאת לבניהם
- 2 אחריהם עד סוף כל הדורות.
- 3 וכאשר בא מישהו ואומר שיש לו "המצאה" חדשה, ואלו שאוחזים מקיום מצוות מעשיות לא חשבו
- 4 אודותה – הנה:
- 5 אילו היינו בדור המדבר, או בדור ראשון של הכניסה לארץ – הי' צורך להתווכח עמו אם הוא צודק
- 6 או לא; אבל למזלנו, עכשיו אין צורך להתווכח עמו. – צריך רק לפתוח לפניו פרק בדברי ימי עם ישראל
- 7 בדור מסויים, ולהראות לו שחור על גבי לבן, שהיו אז "חכמים" כמוהו שנפלו על ה"המצאה" להמיר
- 8 קיום מצוות מעשיות בשיטה שהוא חושב שחידש אותה בשכלו, ואולי באמת חידש אותה, אבל כבר
- 9 היתה לעולמים; ולהמשיך לדפדף כמה דפים, ואז לראות מה נהי' מכל אלו שדגלו בשיטה שלו!
- 10 יח. ולהעיר:
- 11 אילו לא הי' זה מצב הדורש פתרון מיידי – אזי היו יכולים לערוך שקלא-וטריא ויכוחים, ולהקים
- 12 "ועדות" שיערכו חקירות ודרישות, וביתניים יכולים ללכת לטייל... ולאחרי כן, בעוד כמה שנים, יגיעו
- 13 לידי מסקנא;
- 14 אבל זהו ענין שדורש פתרון מיד הלילה, מחר בבוקר ובמשך היום, וכל רגע שדוחים את הפתרון –
- 15 הרי זה ענין שנוגע לא רק ברכוש, אלא כו'.
- 16 ובנדו"ד חוסכים גם את החקירה ודרישה בדבר, כיון שהדרישה לכך באה מלמטה (כנ"ל סי"ד), אלא
- 17 שהם לא יודעים מה לדרוש; הם רק יודעים שכל מה שנתנו להם עד עתה – אין בו תוכן! זוהי קליפה
- 18 וחיצוניות, ללא פנים! ולא אמרו להם מה הם צריכים לחפש.
- 19 יט. ובכן: צריכים לתת להם "נשק" רוחני, שהוא רוח החי' שנותן חיות בנשק הגשמי – כשם שבנשק
- 20 הגשמי גופא תלוי' ההצלחה ב"רוחניות" שבו, שנבנה והורכב ע"פ חשבונות רוחניים של חכמת עשיית
- 21 כלי נשק, ועוד זאת, שמשתמש בו מי שיש בו רוח חי', "רוחניות", בערך לנשק הדומם.
- 22 וצריך להיות גם באופן שמנסים אותו בכל מיני אופנים – לא רק בשיטות של חקירה, אלא בפועל
- 23 ממש, כמו בנשק גשמי, שלא די בכך שהוא מתאים לפי כל החשבונות, אלא מנסים אותו בפועל בשדה
- 24 המיוחד לכך, ועאכ"כ בנוגע ל"נשק" רוחני, שבו תלוי' לא רק חיות הגוף, אלא גם חיות הנשמה, הרי
- 25 בודאי שלא נוגע הפלפול ושקו"ט שעורכים ב"ועידות", אלא נוגע שראו את ההצלחה לאחר שניסו את
- 26 ה"נשק" בכל מיני מצבים שונים ומשונים, כמדובר לעיל.
- 27 ולכל לראש – "נשק" התפילין, כדברי הגמרא⁹⁴ על הפסוק⁹⁵ "וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא
- 28 עליך ויראו ממך", "אלו תפילין שבראש".
- 29 וכאשר שואלים קושיות: מה הקשר בין הנחת תפילין או לבישת ציצית להרמת ה"מורל" וכו'?
- 30 ובכן, כבר נתבאר לעיל (סט"ו) שזה כמו בכל הענינים, פיזיקה, רפואה, נשק וכו' – שלא נוגע הבנת
- 31 הענין בשכל; נוגע מה שניסו וראו שהדבר הצליח, בניגוד לדרך הקודמת שניסו וראו את התוצאה
- 32 ההפוכה רח"ל.
- 33 אם ירצה, הנה לאחר כן, בשעת הפנאי שלו, יחקור וילמד מהי הסיבה לכך שדרך זו הצליחה ולא
- 34 דרך אחרת; אבל מה שעליו לעשות מיד – לתת למי שצריך את הנשק שכבר נוסה במשך יותר משלשת
- 35 אלפי שנה ותמיד הצליח, ובוודאי יצליח גם עכשיו: "והי' מחניך קדוש", שעי"ז "ה' אלקיך
- 36 מתהלך בקרב מחניך להצילך ולתת אויביך לפניך".

(95) תבוא כח, יו"ד.

(94) ברכות ו, א. וש"נ.

כ. ועוד ענין בזה:

כשם שבנוגע לרכישת נשק גשמי, לא מחפשים לרכוש זאת אצל מי שהי' הולך עמו לטייל או שגר עמו תחת קורת גג אחד וכו', אלא מחפשים מומחה לעניני נשק⁹⁶ – כך גם בנוגע לנשק רוחני צריך לחפש מומחה לנשק רוחני, אע"פ שיתכן שמעולם לא גר עמו באותו בית, באותו רחוב או אפילו לא באותה העיר.

מהו הצורך להבהיר זאת? – כיון שלפני כמה שנים באו לידי הכרה (בהכרח או ברצון עצמי וכו') אודות הצורך בלימוד יהדות, אבל הפקידו זאת בידי אלו שהיו מטיילים עמהם, חיים עמהם באותו בית, ושייכים לאותה מפלגה. אך כעבור כמה שנים נוכחו לדעת שכל מה שלימדו הי' ענין שאין בו תוכן! הלואי היו מבטיחים זאת לפני כמה שנים, אבל עכשיו נמצאים בזמן שאפילו בגלוי הרי זה כבר לא עת שלום.

כא. אין הכוונה ח"ו לתפוס מישהו בשגיאה, ולהעביר אותו ממפלגה אחת למפלגה שני'; זה לא ענין שנוגע לנצחוננו של איש זה או אחר, וזה לא ענין שנוגע ל"מפלגות" – שהרי התורה ניתנה לכל אחד מישראל, וניתנה באופן של ירושה – "מורשה קהילת יעקב"⁹⁷, מבלי לבקש ממנו הסכמה ורשות; כיון שנולד יהודי, או נתגייר כהלכה – אזי מקבל כל תרי"ג מצוות ושבע מצוות דרבנן, עם כל הענינים הקשורים בזה, כך, שבאופן כזה נברא, נולד והתחנך – שזהו חייו ואורך ימיו.

– מצד בחירה חפשית ביכלתו להזיק לעצמו, רח"ל, וגם אז ה"ה חייב בידי שמים⁹⁸; אבל בנוגע להזיק לזולת, ה"ה חייב גם בידי אדם. –

זהו ענין שנוגע לאלו שזכו שהקב"ה בחר בהם להגן על קיבוץ של שלש מליון יהודים, שדורשים, מבקשים ומתחננים שיתנו להם "תוכן", נשק רוחני, נשק "סודי" (כפי שנקרא עתה), שיתן להם כח למלא את שליחותו של הקב"ה; להם לא נוגע עניני "מפלגות" ו"בחירות" – להם נוגע רק מילוי התפקיד! וישנם אלו שבידם ליתן זאת מיד הלילה, מחר בבוקר ובמשך היום, ולעשות זאת מדעת עצמם וברצון הטוב.

וכמדובר כמ"פ בנוגע לצדקה או בנוגע לרפואה לחולה, שלמקבל לא נוגע מהו הטעם שנותנים לו, אם זה לשמה או שלא לשמה; ועד"ז בנוגע לנשק לחייל – נוגע רק שיהי' לו בפועל הנשק המתאים בגשמיות, והנשק המתאים ברוחניות.

ואין צורך בחקירות כו', כיון שכולם יודעים מהו ה"נשק הסודי" שעל ידו התקיימו בני"י (יותר מכל האומות) במשך כל שלשת אלפי השנים, וימשיכו להתקיים עד ביאת משיח צדקנו ולאחרי זה, כשיקויים היעוד "והיתה לה' המלוכה"⁹⁹, "וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך ויראו ממך".

וכאמור לעיל, מדובר אודות ענין שנוגע לפועל – למלא את הדרישה והתחנונים הפנימיים, ב"קלא דאשתמע" או "קלא דלא אשתמע"¹⁰⁰, של אלו שהם שומרי העם ושומרי הארץ הקדושה (שקשורים זה בזה, שהרי מדובר אודות עם קדוש וארץ הקדושה), שיתנו להם קדושה אמיתית ותוכן אמיתי בחיים, שיתן להם גם חיות בעמדם במקומם למלא תפקידם.

ואז "תפול עליהם אימתה ופחד"⁶⁵ על כל העומדים נגדם, כיון ש"אנחנו בשם ה' אלקינו נדגול"⁷², והרי לא נוגע ענין הכמות, וכמ"ש¹⁰¹ "לא בחיל ולא בכח כי אם ברוחי אמר ה' צבאות", שלהיותו מנהיג הצבא של שני הצדדים¹⁰², יבטיח כל מה שצריך להבטיח.

(100) לשון הזהר – ח"א נ, ב. לב, א. קנא, סע"א. קעא, א.

(101) זכרי' ד, ו.

(102) ראה לקמן סכ"ד.

(96) ראה גם אג"ק חכ"ו ע' תצה.

(97) ברכה לג, ד.

(98) תוספתא ב"ק ספ"ט.

(99) עובדי' בסופו.

1 ובאופן כזה יעמידו את הענין של יהדות אמיתית אצל השומרים ואצל הנשמרים, ומתוך שמחה וטוב
2 לבב.

3 ויקויים בפועל הענין ד"פדה בשלום. . מקרב ליי"ט¹⁸, שלא יצטרכו כלל לענינים שאינם של שלום,
4 כיון שיקויים היעוד "ונתתי שלום בארץ ושכבתם ואין מחריד גו' וחרב לא תעבור בארצכם", "אפילו
5 חרב של שלום" (כנ"ל ס"ג), "ואולך אתכם קוממיות".

6 * * *

7 כב. בהמשך להאמור לעיל אודות הנשק הרוחני שנותן חיות בנשק הגשמי – נשאלת השאלה:

8 הצלחת הנשק תלוי' בכך שהוא נשק סודי – כהלשון בזה, משא"כ כשמתפרסם מהותו של הנשק, אזי
9 יכול גם הצבא שכנגד להתחיל להשתמש בנשק זה, או למצוא ענין שיגן עי"ז שיבלבל ויבטל את כחו
10 של הנשק ה"סודי", כיון שכבר אינו "סוד".

11 ובנוגע לעניננו: המדובר בנוגע למצוות מעשיות – אין בזה סוד! שהרי הדברים כתובים בפירוש לא
12 רק בשולחן-ערוך הארוך, אלא אפילו ב"קיצור שולחן ערוך", שגם תורגם בלשונות של כל עמי הארץ,
13 כך, שכל מי שרוצה יכול לידע מהו ה"נשק הסודי"!

14 ולדוגמא: בנוגע ל"נשק" התפילין – הרי לכאורה אין סוד בדבר, כיון שכולם יכולים לראות את
15 התפילין בחלונות-ראויה בכל מקום ומקום, ביחד עם תיאור בכתב ממה עשויים התפילין ומה מונח בתוכם
16 וכו'.

17 כג. אך מלכתחילה אין מקום לקושיא, כי:

18 כדי להשתמש בנשק סודי – לא די בכך שקוראים בספר או ששומעים ממישהו אודות מהותו של
19 הנשק הסודי, אלא צריך גם להשיגו, וגם לדעת כיצד להשתמש בו.

20 ובנוגע ל"נשק" של מצוות מעשיות, כמו תפילין – קובעת התורה שכאשר אינו יהודי מניח תפילין
21 על ראשו ועל ידו, אין בזה ענין של מצות תפילין, כמבואר בארוכה בדברי רבינו הזקן והצמח צדק¹⁰³,
22 וכהלשון בזה שזהו כמו "שמונחים על השולחן", והיינו, שמונחים אמנם תפילין כשרות שיש בהם
23 קדושה, אבל התפילין אינם פועלים הפעולה ד"וראו ממך", שזהו דוקא כשהתפילין מונחים על ראשו
24 של יהודי!

25 ונמצא, שזהו נשק שאינו יהודי לא יכול להגיע אליו! – הוא יכול להגיע לקלף, לפרשיות ולתפילין,
26 אבל להניחם באופן שהתפילין יפעלו פעולתם – מציאות כזו יכולה להיות רק אצל יהודי, כך, שזהו
27 נשק שלעולם אינו יכול ליפול לידי אינם-יהודים, כי, בהגיעו לידיים כאלו, הנה מיד הוא חדל מלהיות
28 "נשק", אלא הוא כמו "שמונחים על השולחן"!

29 כד. וכמו"כ לא שייך לומר שאם ידעו מהותו של נשק זה, יוכלו להתגונן מפניו:

30 ובהקדים – שבשמותיו של הקב"ה יש שמות שהם בלשון יחיד, ויש שמות שהם בלשון רבים. ובנוגע
31 לשמו של הקב"ה בשייכות לענין הצבא – לא אומרים "אלקי הצבא", אלא "אלקי צבאות", "ה' צבאות",
32 לשון רבים, היינו, שבכל מקום שישנו צבא, הנה העומד בראש הצבא הוא: "אלקי הצבאות".

33 כלומר: הקב"ה הוא לא רק "אלקי הצבא" של אלו שמגינים על ארץ הקודש וגוי קדוש, אלא הוא
34 גם "אלקי הצבאות" של כל צבא שישנו בעולם; גם אם זה צבא שנמצא בירדן או במצרים, במוסקבה
35 או בווינגטון – הנה הקב"ה הוא הבעה"ב האמיתי של כל צבא.

(103) תר"א שמות נג, ד. אוה"ת שם ס"ע פו ואילך. ועוד.

אלא שיש חילוק בדבר – שצבא ישראל יש לו בחירה חפשית להחליט מה לעשות, כיון ש"נתתי לפניך וגו'", והקב"ה מבקש מהם "ובחרת בחיים"⁵⁷, בתורת חיים ובמצוותי עליהם נאמר¹⁰⁴ "וחי בהם", אבל אינו רוצה ליטול מהם את הענין הכי גדול שיכולים ליתן לנברא – להיות "כאחד ממנו לדעת טוב וגו'"¹⁰⁵ (היפך הטוב), כפירוש הרמב"ם¹⁰⁶ שמביא רבינו הזקן (בעל השמחה) בלקוטי תורה¹⁰⁷, שקאי על הענין של בחירה חפשית שישנו רק אצל הקב"ה, ועד"ז אצל בני", ש"אתה בחרתנו מכל העמים", כיון ש"בנים אתם להוי' אלקיכם"¹⁰⁸, ש"בנים" יש להם, כביכול, טבע האב, ולכן יש גם להם בחירה חפשית; אבל כל שאר הצבאות – כשמקבלים פקודה מ"אלקי הצבאות" באופן כך, חייבים הם להתנהג באופן כך, היינו, שגם הנהגת הצבא שכנגד תלוי ב"אלקי הצבאות".

ומזה מובן, שאין לחשוש שימצאו עצה ותרופה נגד ה"נשק הסודי" איך למנוע את פעולתו – דכיון שזהו נשק שנבחר ע"י "אלקי הצבאות" (של שני הצבאות), הרי לא שייך לומר שיוכלו למצוא עצה כנגד זה.

כה. ואם בעבר הי' מקום להתווכח ולשאול מהי הראי' לזה – הנה עכשיו ראו זאת לאחר יוהכ"פ: מיד כשיצאו מיום הקדוש, ראו ש"אלקי הצבאות" מנהיג את הצבא שכנגד – שעצר אותו שלש, ארבע או חמש קילומטר מתעלת סואץ, ועצר אותו בחרמון, באמרו: אין לך ללכת הלאה!... – אמירה זו לא היתה באופן שנשמעה אצל הצבא שכנגד למטה, אלא באופן ש"אע"ג דאינהו לא חזו, מזלייהו חזו"¹⁰⁹, ולכן לא המשיכו ללכת הלאה.

וכאשר "מזלייהו" שאל עד מתי צריך להמתין? – הי' המענה: עד שיהודים יתאספו ויתארגנו באופן הדרוש, וכאשר יהודים יהיו מוכנים שתהי' לכם (לצד שכנגד) מפלה, אזי תצאו למלחמה!... ולהעיר: אילו הי' "מזלייהו" פועל למטה על "אינהו" באופן ישיר, אזי מלכתחילה לא היו יוצאים למלחמה, אלא שלפעמים לא נפעל הדבר מיד, מאיזו סיבה שתהי', והתחיל רק לאח"ז, ביום השני או השלישי לאחר יוהכ"פ, שאז נעשה הענין ד"תפול עליהם אימתה ופחד"⁶⁵ עד לענינים של פועל.

ואם לא הי' מתערב יהודי לעצור זאת, הי' הצד שכנגד נוחל מפלה שלימה! [ואין כאן המקום להאריך בזה, ובפרט שזהו ענין השייך לעבר. ויש לקוות שיסתיים הדבר לטובה]. כו. וכאמור לעיל – "המעשה הוא העיקר":

נוגע כאן (לא הדיבור בפלפול ושקלא-וטריא, אלא) שיתנו "נשק פנימי" ותוכן בחיים כפשוטם, ועאכו"כ תוכן בחיי הנשמה של כל אנשי הצבא,

וכיון שכל אחד מישראל בכל מקום שנמצא הוא חלק מ"צבאות הוי'", – כדברי הרבי נשיא דורנו, כ"ק מו"ח אדמו"ר, בי"ט כסלו תש"ד (שכבר נדפסו¹¹⁰), שמאז שבני"י יצאו ממצרים קיבלו את התואר "צבאות הוי'",

ובזה נכללים כל בני", החל מרגע לידתם, שהרי "לגיון של מלך"¹¹¹ רגיל להימנות מיד בלידתו, כמו יוכבד שנולדה בין החומות והשלימה המנין דשבעים נפש, כמבואר בפירוש רש"י בכ"מ¹¹² –

הרי נוגע שכל איש צבא יעמוד במקומו באופן המתאים ובתוקף המתאים ומזויין בנשק רוחני ונשק פנימי, ועי"ז פועל לא רק בנוגע לעצמו, אלא גם בנוגע לכללות כל הצבא בכל קצוי תבל.

(109) מגילה ג, א. ור"נ.

(110) ס"ה (סה"ש תש"ד ע' 51).

(111) פרש"י במדבר א, מט.

(112) ויגש מו, טו. במדבר ג, טו. פינחס כו, נט.

(104) אחרי יח, ה.

(105) בראשית ג, כב.

(106) ה' תשובה רפ"ה.

(107) אמור לח, ב.

(108) פ' ראה יד, א.

1 וכולם מתגייסים ל"צבאות הוי'", כפי שהי' ביצי"מ, שיצאו משם "על צבאותם"¹¹³, וכך יהי' בקרוב
2 ממש, כמ"ש¹¹⁴ "כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות", בגאולה האמיתית והשלימה ע"י משיח
3 צדקנו, ובקרוב ממש.

* * *

4
5 כז. בין הפרטים שאירעו לאחר התחלת המאסר וקודם הגאולה [שזהו בדוגמת המעמד ומצב של
6 בני" שנמצאים במאסר הגלות וקודם הגאולה האמיתית והשלימה ע"י משיח צדקנו], מספרים חסידים
7 עוד סיפור אודות רבינו הזקן¹¹⁵:

8 בעת המאסר שאלו את רבינו הזקן מספר שאלות – בנוגע אליו בעצמו, בנוגע לשיטת החסידות,
9 ובנוגע לספריו שכבר נדפסו או שהיו עדיין בכתב. וביניהם היתה גם שאלה בנוגע למ"ש בתניא (שהי'
10 אז כבר בדפוס) סוף פרק ראשון, אודות השרש של נפשות אומות העולם (שאינם כמו "נפש השנית
11 בישראל" ש"היא חלק אלוהה ממעל ממש"¹¹⁶).

12 ובכן: על כל השאלות עד לשאלה הנ"ל – השיב רבינו הזקן¹¹⁷, ואילו על שאלה זו, לא השיב להם
13 רבינו הזקן. וסיפר, שכששאלו אותו שאלה זו, שתק, אבל הראה פנים שוחקות, ושוב לא חזרו על שאלה
14 זו, ובזה נסתיים הדבר.

15 ולאחרי זמן ביאר רבינו הזקן מה היתה כוונתו בזה:

16 ובהקדים – שהתשובות של רבינו הזקן הוצרכו להיות באופן שיוכלו להתקבל אצל אלו שחקרו ודרשו
17 ושאלו את השאלות, שביניהם היו אנשים מלומדים כו'. ובפרט שבאותו זמן היו תחת השפעת צרפת,
18 שממנה באו כמה שיטות פילוסופיות וכו', שחלקם היו נגד אמונה וחלקם בעד אמונה (כולל אמונה
19 בתורת הקבלה, או בלי אמונה בתורת הקבלה), וכמה מהשרים היו להוטים אחר ענינים כיו"ב, ובידעם
20 שמדובר כאן אודות מייסד של שיטה בחקירה ופילוסופי', בחכמת הנפש וכו' – הי' רצונם (או שזו היתה
21 המשרה שלהם) להיות בין אלו שהעמידו בפניו את השאלות ורשמו אח"כ את תשובותיו.

22 ובכן: בראותם את פניו השוחקות של רבינו הזקן למשמע שאלה זו, ובידעם שעל כל עשרות השאלות
23 ששאלו עד אז, ענה להם בטוב טעם – מסתמא יבינו שגם על שאלה זו יש לו מענה, אלא שלא כדאי
24 להם לשמוע את הסברת הדברים!...

25 כח. אמנם, ענין זה הי' רבינו הזקן יכול להסביר להם באופן אחר (לאו דוקא ע"י פנים שוחקות).

26 אך על זה מספרים חסידים¹¹⁸, שבא' המאמרים שאמר רבינו הזקן לאח"ז שבו דובר אודות ענין
27 השמחה, "תחת אשר לא עבדת את הוי' אלקיך בשמחה"¹¹⁹, דיבר אודות ענין השמחה שממתיק דינים,
28 ואמר, שראה זאת ב"טאיינע סאָויעט",

29 – "טאיינע סאָויעט" נקראת הוועידה החשאית, ועידה סודית, שבה חקרו ודרשו את רבינו הזקן,
30 ככל אסירי המלוכה שהיו חשודים בהתנגדות למלך ולמשטר המלוכה וכו' –

31 שכן, השחוק על פניו של רבינו הזקן הי' לא רק למראה-פנים (שהרי כל עניניו של רבינו הזקן היו
32 באופן פנימי ואמיתי וכו'), אלא בגלל שהי' אצלו ענין הקשור עם שמחה, ועי"ז נעשית המתקת הדינים
33 – ששתיקתו התקבלה אצל החוקרים כמו התשובה הטובה ביותר.

(117) כ"ק אדמו"ר שליט"א אמר, שחלק מהשאלות והתשובות ישנו גם עתה, וכבר נדפס בכ"מ (בית רבי שם פט"ז), ומסתמא יודפסו סוכ"ס בשלימותם גם בלשון קודש (נדפס לאח"ז באג"ק שלו ע' רז ואילך. וש"נ).

(118) בית רבי שם (פ"ח) בהערה א.
(119) תבוא כח, מז.

(113) בא יב, נא.
(114) מיכה ז, טו.
(115) בית רבי ח"א רפ"ח. וראה "כרם חב"ד" חוברת ד (א) ס"ע 24. וראה גם שיחת י"ט כסלו תשכ"ט ס"ב (תורת מנחם – התוועדויות חנ"ה ע' 29). וש"נ.
(116) תניא רפ"ב.

- ומזה רואים, שגם כשנמצאים ב"טאיינע סאָויעט", הרי זה זמן שצריך להיות דוקא שמחה, ואדרבה: ¹
 זוהי הדרך וה"נשק" להמתיק את הדינים, ועד לאופן שלא זו בלבד שהדינים מתבטלים, אלא כדיוק ²
 הלשון "וממתיק דינים", שמענין ה"דינים" נעשה ענין של המתקה (דבר מתוק) וטובה (כמבואר בכ"מ¹²⁰). ³
 כט. וזהו גם המענה לדעת השואלים, שלכאורה, יש זמן לכל דבר, "עת לשמוח"¹²¹, כך, שי"ט כסלו ⁴
 בזמן כזה¹²² הוא אמנם זמן של שמחה, אבל צריך לדעת עד כמה וכיצד וכו'. ⁵
 ובכן, המענה הוא – שאדרבה: כיון שיש צורך בהמתקה מיוחדת, וכאמור, לא רק שיתבטלו הדינים, ⁶
 אלא שמזה תבוא טובה, וטובה שיהי' בה ענין של המתקה – הרי דוקא זמן זה מתאים לשמחה, ושמחה ⁷
 אמיתית. ⁸
 והרי שמחה אמיתית קשורה עם תורת אמת, ו"גדול לימוד שמביא לידי מעשה"¹²³ – עם מצוות ⁹
 שנצטוו בתורת אמת, הקשורים עם ה"עם" שעבודתו ותפקידו ושלחותו היא לגלות את ה"אמת הוי' ¹⁰
 לעולם"¹²⁴, שבעוה"ז הגשמי והחומרי יראו את ה"אמת הוי'" כפי שהיא בעולם הזה. ¹¹
 ועי"ז נעשה מ"ש לפנ"י¹²⁵: "הללו את ה' כל גויים שבחווהו כל האומים כי גבר עלינו חסדו", שאומי ¹²
 הארץ יהיו מרוצים מהצלחת בני' באופן ש"גבר עלינו חסדו", ואז יאמרו בני' (עוד בימי הגלות ¹³
 האחרונים): "הודו לה' כי טוב כי לעולם חסדו"¹²⁶, שזהו"ע ההלל – ככל פרטי הענינים ד"הלל": "הלל ¹⁴
 הגדול"¹²⁷, "הלל המצרי"¹²⁸ – הקשור עם ענין הניסים, כפי שאומרים הלל בימי חנוכה הממששים ¹⁵
 ובאים, ¹⁶
 וכפי שיאמרו כשיקויים היעוד¹¹⁴ "כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות", ¹⁷
 – וכדאיאת בזהר¹²⁹ שאז יהיו ניסים כאלו שאפילו לגבי הניסים שהיו ב"ימי צאתך מארץ מצרים" ¹⁸
 יהיו באופן של "פלאות", "ניסי ניסים נעשו להם"¹³⁰, אפילו בערך הניסים שביצי"מ – ¹⁹
 בקרוב ממש, כשיבוא "איש (מבית דוד) צמח שמו"¹³¹, ויוציא מהגלות את כל אחד ואחת מישראל, ²⁰
 ובניהם ובנותיהם אתם, "וכספם וזהבם אתם"¹³², "בם עור ופיסח הרה ויולדת יחדיו", ו"קהל גדול ישובו ²¹
 הנה"¹³³, ובחסד, ו"שמחת עולם על ראשם"¹³⁴. ²²
 * * * ²³
- ל. דובר לעיל (ס"ז) בנוגע ל"פדה בשלום נפשי", שחז"ל מפרשים בתושבע"פ שקאי על "העוסק ²⁴
 בתורה ובגמילות חסדים ומתפלל עם הציבור", שמעלה עליו הקב"ה "כאילו פדאני לי ולבני מבין אומות ²⁵
 העולם", וכפי שמבאר הצמח צדק בפירושו ברשימות לתהלים¹³⁵, מיוסד על חידושי אגדות מהרש"א³⁷, שג' ²⁶
 ענינים אלו הם כנגד ג' קוין תורה עבודה (ש"תפלות במקום קרבנות תיקנום"¹³⁶ – "ומתפלל עם הציבור") ²⁷
 וגמילות חסדים¹⁵. ²⁸
- ומזה מובן גם בנוגע לכל אחד מישראל שצריך לצאת מה"מאסר" של הנפש הבהמית והגוף, ובנוגע ²⁹
 לבני' בכלל שצריכים לצאת מ"מאסר" הגלות, ועד"ז בנוגע לאלו שצריכים לפעול בענין ד"מקרב לי" ³⁰

(129) ח"א רסא, ב. וראה פ"ח שער חהמ"צ פ"ו. אוה"ת נ"ך
 עה"פ (ע' תפז).
 (130) ע"פ לשון חז"ל – ברכות נז, רע"א.
 (131) זכרי' ו, יב.
 (132) ישעי' ס, ט.
 (133) ירמ' לא, ז.
 (134) ישעי' לה, יו"ד. נא, יא.
 (135) יהל אור ע' רד.
 (136) ברכות כז, א"ב.

(120) ראה לקו"ת חוקת סא, סע"ד ואילך. ובכ"מ.
 (121) ע"פ קהלת ג, ד.
 (122) ראה גם שיחת י"ג תשרי ס"ב (תורת מנחם –
 התוועדויות חע"ד ע' 74).
 (123) קידושין מ, ב. וש"נ.
 (124) תהלים קיז, ב.
 (125) שם, א.
 (126) שם ק"ח, א.
 (127) ירושלמי פסחים פ"ה ה"ז ובקה"ע ופ"מ.
 (128) ברכות נז, א ובפרש"י.

- 1 — שכדי שתהי' הפדי' "בשלום", צריכים להיות כל ג' הענינים דתורה תפלה וגמ"ח, שזהו הנשק הסודי
2 המוזכר לעיל.
- 3 לא. ובענין זה ישנו דבר פלא — כאמור לעיל, שכדי שתהי' העבודה בנקל יותר, יש דברים שרואים
4 גם בעיני בשר:
- 5 התביעה שמגיעה מהחיילים (לאחרי הקדמת השלילה, שלא ישלחו להם אנשים שאומרים בדיחות
6 וליצנות או שאר ענינים שאין בהם תוכן (כנ"ל סי"ד)) היא — שישלחו להם (להבדיל) תפילין, סידורים
7 וספרי תהלים¹³⁷.
- 8 ובכן: תפילין — הו"ע מצוות מעשיות, שהרי "הוקשה כל התורה כולה לתפילין", ד"אמר קרא¹³⁸ והי'
9 לך לאות על ירך ולזכרון בין עיניך למען תהי' תורת ה' בפיך"¹³⁹, שמזה למדים על כל המצוות שצ"ל
10 "מן המותר בפיך"¹⁴⁰.
- 11 סידור — הו"ע התפלה, ותהלים, שהוא א' מספרי תנ"ך — הו"ע התורה.
- 12 ובנוגע לענין הצדקה — חשבתי תחילה היכן ישנו כאן ענין הצדקה, עד שתפסתי, שעצם העובדה
13 שהם נמצאים שם, ומגינים בגופם על כל אלו שנמצאים מאחוריהם, הו"ע של צדקה בגופו, שהיא נעלית
14 יותר מאשר צדקה בממונו, וצדקה תמידית — לא רק בשעה שהוא ער, אלא גם בשעה שהוא ישן, כיון
15 שעצם היותו שם מטיל אימה, שלכן לא מתקרב האויב, בגלל שידוע ששם ישן פלוני בן פלוני, כך,
16 שאפילו בשעת השינה ה"ה מקיים את ענין הצדקה בגופו.
- 17 לב. אמנם, ידוע מ"ש רבינו הזקן באגה"ק¹⁴¹ שיש "מעלה .. גדולה ונפלאה .. להיות מעשה הצדקה
18 נעשית בפעמים רבות, וכל המרבה ה"ז משובח, ולא בפעם א' ובבת אחת, גם כי הסך הכולל אחד הוא,
19 כמ"ש הרמב"ם ז"ל בפירוש המשנה¹⁴² .. והכל לפי רוב המעשה .. כדי לזכך את הנפש ע"י ריבוי
20 המעשה", שעי"ז מרגילים את נפש הטבעית בעשיית המצוות; וממשיך לבאר המעלה שבדבר בפנימיות
21 הענינים.
- 22 ובנוגע לעניננו:
- 23 ענין הצדקה שנעשה מצד עצם העובדה שהם נמצאים שם הוא באופן שהגוף ונפש הבהמית אינם
24 מרגישים בזה ענין של צדקה; הוא יודע שהעמידו אותו במקום זה בגלל שהוא מגויס, או בגלל שהתנדב
25 לכן, אבל הוא לא מרגיש בזה ענין של צדקה.
- 26 ולכן, דבר נכון ביותר — כפי שכבר ניסו כמ"פ והיתה בזה התעוררות גדולה — שבכל מחנה ובכל
27 גדוד ובכל פלוגה, תימצא קופה של צדקה, כך, שכל הרוצה יהי' לו מקום שבו יוכל ליתן צדקה במקומו
28 [שהרי לא נמצאים שם עניים שיוכל ליתן להם ביד, ולכן יש צורך שהממון יצא מרשותו ויכנס לרשות
29 של גבאי-צדקה, שאז הוא עשה את שלון], ועי"ז יהי' אצלם קיום ענין הצדקה בפשטות, באופן שהגוף
30 ירגיש שנתן היום צדקה.
- 31 ואפילו אלו שלא יתנו — הנה כשיעברו ויראו שמונחת על השולחן או קבועה בקיר "קופה" שעלי'
32 רשום "צדקה", הרי זה יזכיר להם על ענין הצדקה, וכיון ש"לב ישראל ער הוא"¹⁴³, בודאי תהי' לזה
33 תוצאה, שיקיים מצות צדקה לעת מצוא, ויותר מאשר "לעת מצוא".
- 34 וכך תינתן להם האפשרות שיהיו אצלם כל ג' הסוגים שהם ג' קיום: תורה ותפלה וגמילות חסדים
35 (צדקה).

(140) שבת כח, ריש ע"ב. וש"נ.

(141) סכ"א.

(142) אבות פ"ג מט"ו.

(143) ראה שהש"ר פ"ה, ב (א). יל"ש שם רמז תתקפח. ועוד.

(137) ראה גם מכתב ט"ו טבת שנה זו (אג"ק חכ"ט ט"ע סט

ואילך), ובהנסמן שם.

(138) בא יג, ט.

(139) קידושין לה, א. וש"נ.

לג. וכמדובר כמ"פ – שייך ענין זה לכל אחד ואחת:

- ענין התפלה – שגם נשים "חייבין בתפלה, דרחמי ניהו" ¹⁴⁴ (וע"ד לשון הגמרא ¹⁴⁵: "נשי לא בעי חיי" – בתמי); ועד"ז בנוגע לתורה – שגם "נשים מברכות ברכת התורה, שהרי חייבות ללמוד מצות שלהן כו'" (כפי שמביא רבינו הזקן בשו"ע ¹⁴⁶); ובנוגע לצדקה – הרי אדרבה, כדברי הגמרא במסכת תענית ¹⁴⁷ שהצדקה שעושה האשה פועלת יותר מאשר הצדקה שעושה האיש, כיון שהוא נותן צדקה בממונו, ואילו היא נותנת לחם או בשר וכו' שמיד מחי' נפש העני בפועל.
- ועד"ז בנוגע לבנים ובנות, ועד לקטני קטנים, ובפרט בבואנו מהענין ד"הקהל את העם האנשים והנשים והטף .. למען ישמעו ולמען ילמדו .. ושמרו לעשות את כל דברי התורה הזאת" ¹⁴⁸ – שיש לחנך את הקטנים והקטנות, קטני-קטנים וקטני-קטנות בכל ג' ענינים הנ"ל, ולהעמיד עי"ז "צבאות הוי" בשלימותם.
- לד. וזה יהי' ה"אתר שלים" ¹⁴⁹ שבו תהי' שרוי' ברכתו של הקב"ה, "מידו המלאה הפתוחה הקדושה והרחבה" ¹⁵⁰,
- החל מענין השלום, עליו נאמר בסיום הש"ס: "לא מצא הקב"ה כלי מחזיק ברכה לישראל אלא השלום",
- וכאשר "שלום כאן" אזי "הכל כאן" ¹⁵¹, וכהסיום במד"ר על מגילת אסתר: "השלום בריבוי", נוסף על כו"כ ענינים בריבוי שנימנו שם: "הטוב בריבוי .. הברכה בריבוי",
- וכל זה – בריבוי גדול, עד ש"מלאה הארץ דעה את הוי' כמים לים מכסים" ¹⁵², שתציף ותכסה את כל הגשמיים והחומריים והאמציות, ויראו רק "מים" – "אין מים אלא תורה" ¹⁵³, ובאופן ש"מים יורדים ממקום גבוה למקום נמוך" ¹⁵⁴, כך, שכל אחד יתעסק עם זולתו אע"פ שחושב (ואולי כן הוא באמת) שהוא נמוך ממנו,
- וע"י כולם ביחד – יקויים "ברכנו אבינו כולנו כאחד" ¹⁵⁵, ובברכה בענין שנוגע במיוחד עכשיו – גאולה האמיתית והשלימה ע"י משיח צדקנו.

* * *

לה. צוה לנגן ואמר מאמר ד"ה פדה בשלום וגו'.

* * *

לו. בהמשך לענין הקודם – יש צורך להוסיף ולסיים:

- דובר לעיל (סל"א) בנוגע לאלו שנמצאים במקום מסויים, שצריך להשתדל שיהי' שם ענין התפילין, ענין התהלים, וגם ענין הצדקה; וכיון שכל אחד מישראל הוא חלק מ"צבאות הוי'", כפי שהתחיל מיד בצאת בנ"י מארץ מצרים "על צבאותם" ¹¹³ [ובפרט ע"פ מ"ש בהגדה: "חייב אדם לראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים", וכמבואר בארוכה ¹⁵⁶ בנוגע לדברי הרגצ'ובי ¹⁵⁷ שזוהי "פעולה נמשכת", כך, שבכל

(152) ישע"י יא, ט. וראה רמב"ם הל' מלכים בסופן.

(153) ב"ק יז, א. וש"נ.

(154) ראה תענית ז, א. תניא פ"ד.

(155) ברכת "שים שלום" בסוף תפלת העמידה. וראה תניא

פל"ב.

(156) ראה לקו"ש ח"ה (י"ט כסלו) ע' 172 ואילך. וראה גם

תורת מנחם – התוועדויות חל"ט ע' 374 ואילך. וש"נ.

(157) נסמן בלקו"ש שם בהערות 8-10.

(144) ברכות כ, ב.

(145) קידושין לד, א.

(146) או"ח סוסמ"ז. וש"נ.

(147) כג, ב.

(148) וילך לא, יב.

(149) ראה זח"ג צ, סע"ב.

(150) נוסח ברכה הג' דברהמ"ז.

(151) ראה תו"כ ופרש"י בחוקתי כו, ו. ספרי נשא ו, כו.

- 1 רגע שצריך להזכיר יצ"מ אזי "יצא ממצרים", ונעשה בגלוי חלק מ"צבאות הוי"ו" – צ"ל אצל כל אחד
2 מישראל ג' ענינים אלו.
- 3 וענין זה בא להזכיר, שפעם ה' בפשיטות שבכל בית יהודי יש קופת-צדקה, ואילו בימינו, הנה מפני
4 כמה סיבות יש בתים שאין בהם קופת-צדקה, אלא שולחים צ'קים וכיו"ב.
- 5 אמנם, ע"פ דברי הגמרא (הנ"ל סל"ג) שאפילו הממון שנותן האיש אינו בדוגמת לחם ומזון שנותנת
6 האשה, שזהו דבר המוכן ולכן פועל יותר – הרי עאכו"כ בנוגע לנתינת צ'ק, שלאח"ז צריך המקבל ללכת
7 לבנק, ולהמתין עד שיקבל עבורו ממון, ורק אז יוכל לקנות צרכיו – הרי זה רחוק יותר אפילו מנתינת
8 ממון.
- 9 ולכן, נכון ביותר לחזור ולחדש את המנהג הטוב, שבכל בית יהודי תהי' קופת-צדקה – שזה עצמו
10 יזכיר על ענין הצדקה, ואם הוא זוכר בלאה"כ – הרי זה יזכיר לו שצריך להוסיף יותר, כיון שתופס
11 שקופת-הצדקה היתה צריכה מזמן להיות מלאה... ועדיין יש מקום לשלשל לתוכה עוד מטבעות.
- 12 ובמיוחד יש בזה תועלת גם בענין החינוך – כי, כשהילדים רואים בבית קופת-צדקה, שואלים מיד:
13 "מה זאת?" ואז יש הזדמנות להסביר להם את כל ענין הצדקה, שקשור גם עם הענין ד"מלוה ה' חונן
14 דל"¹⁵⁸, עם כל הפרטים החינוכיים שישנם בנתינת הצדקה, שמצד זה כדאי להרגיל יהודים – קטנים
15 ועאכו"כ גדולים – בנתינת הצדקה.
- 16 וכמסופר גם בזכרונות של רבינו נשיאנו¹⁵⁹, שכאשר לא היתה אפשרות ליתן צדקה, היו משתדלים
17 ליתן גמילות-חסד איש לרעהו (ע"ד המסופר בגמרא במסכת מגילה¹⁶⁰ בנוגע לפורים: "מחלפי
18 סעודתייהו"), כדי להרגיל את עצמם בענין של גמילות חסדים כפשוטו.
- *
- 19
- 20 לז. בהמשך להמדובר לעיל בנוגע ל"ט כסלו – הנה בדורות שלאח"ז נתגלה ע"י כ"ק אדמו"ר
21 (מהורש"ב) נ"ע¹⁶¹ (אביו של כ"ק מו"ח אדמו"ר) ש"ט כסלו הוא ראש השנה לתורת החסידות וללימוד
22 דרכי, וכהסיום בזה אודות אמירת "לשנה טובה בלימוד תורת החסידות ובדרכי החסידות תכתבו
23 ותחתמו" (כפי שמביא רבינו נשיאנו בכ"מ¹⁶²).
- 24 ומזה באה נקודה נוספת – שבי"ט כסלו, כמו בר"ה, יש ענין של "כתיבה" ולאח"ז גם ענין של
25 "חתימה".
- 26 ועפ"ז, הנה כשם שבנוגע לר"ה מצינו ש"צדיקים . . נכתבין ונחתמין לאלתר לחיים", ו"בינוניים תלויין
27 ועומדין מר"ה ועד יוהכ"פ"¹⁶³, והיינו שהחתימה היא משך זמן לאחר הכתיבה – כן הוא גם בנוגע
28 ל"תכתבו ותחתמו" בשייכות ל"ט כסלו, שאצל "בינוניים" – שזוהי "מדת כל אדם"¹⁶⁴ – החתימה היא
29 (לא ב"ט כסלו, אלא) בזמן שלאח"ז.
- 30 לח. לכאורה ה' אפשר לומר, שבנוגע לתורת החסידות אין הכרח שהחתימה היא לאחר זמן, כיון
31 שכל ענינה של תורת החסידות היא יציאה מהגבלות של זמן ומקום:
- 32 נגלה דתורה – הרי אדרבה: ענינה ללמוד הלכה כיצד צריך להתנהג בזמן ומקום. ולכן ניתנו עניני
33 התורה בשיעורים (כפי שרבינו הזקן¹⁶⁵ מונה כמה דוגמאות בזה) – דוקא במדידה והגבלה.

תרצ"ב ע' 25 ואילך). פאקסימיליא מהאגרת נדפסה בקונטרס
"ומעין" ע' 17. וראה גם שיחת י"ט כסלו שבעה ערה 171.
162 ראה "היום יום" בסופו.
163 ר"ה טז, ב.
164 תניא רפ"ד.
165 תניא אגה"ק ס"ו.

(158) משלי יט, יז.
159 ראה שיחת י"ט כסלו תש"ז (סה"ש תש"ז ע' 95) הערה
43. וראה גם תורת מנחם – התוועדיות ח"ב ע' 346. וש"נ.
160 ז, ב.
161 אג"ק שלו ח"א ע' רנט. וש"נ (נעתק ב"היום יום"
בתחלתו). וראה שיחת ליל כ"ף כסלו תרצ"ב בתחלתה (סה"ש

- ועד שגם מקור התורה כפי שנמשך בעולם, שזהו ענין הארון, שהי' לאמיתתו באופן ש"מקום ארון אינו מן המדה" 166 – הנה הפעולה ד"אינו מן המדה" היתה דוקא במדות ד"אמתיים וחצי ארכו ואמה וחצי רחבו ואמה וחצי קומתו" 167. וטעם הדבר – דלכאורה, כיון שהארון "אינו מן המדה", מהו הצורך במדות? – כיון שתורה ענינה שדוקא למטה יהי' הענין ד"כה דברי כאש" 168, ובאופן שנשאר "אמתיים וחצי גו' ואמה וחצי גו' ואמה וחצי", ואעפ"כ רואים בזה שהתורה פועלת את הענין ש"אינו מן המדה".
- וכל זה – בנוגע לנגלה דתורה; משא"כ בנוגע לפנימיות התורה, כפי שמביא רבינו הזקן באגה"ק 169 מרעיא מהימנא 170 הידוע [שקשור עם הגאולה, שהרי "בהאי חיבורא דילך .. יפקון ב' מן גלותא ברחמים"] ש"לית תמן לא קשיא כו' ולא מחלוקת כו'", טוב והיפך הטוב וכו'. ובפרט שענין החסידות כפשוטו הוא – להוציא ממדידה והגבלה בכלל, ובמיוחד ממדידה והגבלה של זמן ומקום.
- ולכן הי' אפשר לומר, שאע"פ שבר"ה בכלל נעשית הכתיבה והחתימה של "בינונים" בזמנים שונים, כיון שענינו של ר"ה במיוחד קשור עם זמן ומקום, מ"מ, בנוגע לתורת החסידות, שענינה גילוי פנימיות התורה, יכולים להיות הכתיבה והחתימה ביחד.
- לט. אמנם, מזה שרבינו נשיאנו מסביר בארוכה בשיחה די"ט כסלו תש"ד 171, שכיון שי"ט כסלו נקרא בשם "ראש השנה", צ"ל בימים שלפנ"ז ענין של הכנה כמו ימי הסליחות וחודש אלול וכו', הרי מובן שגם בזה יש חילוקי זמנים, ולכן גם ה"חתימה" בנוגע ל"בינונים" היא בזמן מיוחד.
- וכדי לידע אימתי הוא הזמן בזה – הרי זה מובן ע"פ נגלה:
- רבינו הזקן כותב בברכות הנהנין 172 לפסק הלכה בנוגע לברכת "הגומל", שחולה ש"הקל מחליו" אינו מברך עדיין "הגומל", "עד שיחזור לבוריו לגמרי" ויהי' בריא ושלם.
- ומזה מובן גם בנוגע לברכת "הגומל" לאחר שרבינו הזקן יצא מהמאסר – שאע"פ שהשחרור הי' ב"ט כסלו, ואז היתה הגאולה בכל ה"שטורעם" [ועד שתיכף ומיד הוצרך רבינו הזקן להזהיר באגה"ק הידועה 173 "לבילתי רום לבבם מאחיהם .. לשרוק עליהם ח"ו (וכמבואר בזה 174 שכוונתו לשלול גם שריקה ("א פייף") דקדושה) .. וכולי האי ואולי כו'], הנה בנוגע לברכת "הגומל" שצ"ל לאחר ש"שיחזור לבוריו לגמרי", מסתבר בשכל לומר שענין זה הי' לאחר שהגיע בחזרה למקומו.
- וע"פ המסופר בליקוטי דיבורים 175 פרשת המאסר – הנה לאחר התחלת הגאולה ב"ט כסלו והמשכה בכ"ף כסלו, עברו כמה ימים עד שהגיע למחזו שלו, בוויטעבסק [ששם גר חותנו, וכבר בזמנו הי' שם מרכז של חסידות וכו'] – שהי' זה "ביום ג' ב' דחנוכה", שזהו הזמן ש"חזר לבוריו", שבו הי' סיום וחותם וחתימת הגאולה ע"פ נגלה 176.
- ועפ"ז מסתבר לומר בנוגע לענין ד"תחתמו" בשייכות לר"ה לחסידות – שה"חתימה" היא בימי חנוכה.
- מ. ועפ"ז ניתוסף ביאור בהמובא בשיחות 177, שמצינו בספרי חסידות פולין 178 שבחנוכה ישנו הענין ד"גמר חתימה טובה".

סה"ש תרצ"ג ע' 148 ואילך).

(166 יומא כא, סע"א. וש"נ.

(175 שם ס"א (לקו"ד שם יב, א. סה"ש שם ע' 137).

(167 תרומה כה, יו"ד.

(176 ראה גם שיחת י"ט כסלו תשל"א סי"ז (תורת מנחם –

(168 ירמי' כג, כט. וראה ברכות כב, א. וש"נ.

התועודיות חס"ב ס"ע 319). וש"נ.

(169 רסכ"ו.

(177 שיחת ליל כ' כסלו תרצ"ב (סה"ש תרצ"ב ע' 32). וראה

(170 זח"ג קכד, ב (ברע"מ).

גם אג"ק ח"ד ריש ע' קיב.

(171 בתחלתה (סה"ש תש"ד ס"ע 47 ואילך).

(178 ראה בספרים שנשמנו בסה"ש שם. נטעי גבריאל (להר"ג

(172 ראה לוח (וסדר) ברכה"נ פ"ב הי"א (פ"ג ה"ה). וש"נ.

צינעזר) הל' חנוכה רפנ"ו.

(173 תניא אגה"ק סוס"ב.

(174 שיחת ליל א' י"ט כסלו תרצ"ג סי' (לקו"ד ח"א כ, ב.

- 1 ובהקדים – שכו"כ ענינים מספרי חסידות פולין לא הובאו בשיחות דתורת חסידות חב"ד, ומזה מובן,
- 2 שכאשר מביאים משם ענין מסויים, הרי זה נעשה חלק גם מתורת החסידות כפי שהיא ע"פ חב"ד.
- 3 ויובן ע"פ האמור לעיל שבחנוכה נעשה הענין ד"תחתמו" – "חתימה טובה" ביחד עם "גמר חתימה
- 4 טובה" – ביחס לענין ד"תכתבו" שהי' ב"ט כסלו, ר"ה לתורת החסידות ולדרכי החסידות.
- 5 מא. ועפ"ז מובן שגם בחנוכה (הזמן ד"תחתמו") צריכים להיות שלשה הקוין ד"העוסק בתורה
- 6 ובגמילות חסדים ומתפלל עם הציבור, כמו ב"ט כסלו (בזמן ד"תכתבו").
- 7 וזהו גם הביאור במ"ש בשאלות¹⁷⁹ – בהוספה על הגירסא בגמרא¹⁸⁰ בנוגע לחנוכה: "נר חנוכה
- 8 משמאל ומזוזה מימין": "מזוזה מימין ונר חנוכה משמאל ובעל הבית בטלית מצוייצת באמצע", היינו,
- 9 שישנם כאן ג' קוין; ועל זה ניתוסף במק"א¹⁸¹: "לקיים החוט המשולש כו'" ("והחוט המשולש לא
- 10 במהרה ינתק"¹⁸²).
- 11 אלא שענינים אלו הם רק רמזים על ג' הקוין; אבל "המעשה הוא העיקר" – שבחנוכה צריך להיות
- 12 הענין ד"העוסק בתורה ובגמילות חסדים ומתפלל עם הציבור" כפשוטו בפועל.
- 13 וזהו שבחנוכה ניתוסף בענין ד"מתפלל עם הציבור" ("עבודה") – ענין ההלל, שזוהי תפלה מיוחדת;
- 14 וכן ניתוסף בענין גמילות חסדים – כמ"ש ר' נחמי' מדובראָווא¹⁸³ שבחנוכה "נוהגין הנערים העניים
- 15 לסבב על הפתחים כו'", שזהו ענין הצדקה שבחנוכה (כמדובר פעם בארוכה¹⁸⁴).
- 16 ונוסף לזה ישנו ענין המנורה והשמן שבחנוכה, שקשור עם הענין ד"נר מצוה ותורה אור"¹⁸⁵, שבזה
- 17 הי' עיקר נס חנוכה – שלילת הענין ד"להשכיחם תורתך".
- 18 [וע"ד משנת¹⁸⁶ בנוגע לענין ד"פדה בשלום", שהעיקר הוא "העוסק בתורה", שפועל שתהי' הפדי'
- 19 "בשלום", ועד ש"אפילו חרב של שלום לא תעבור בארצכם", כמדובר לעיל].
- 20 מב. ויה"ר שיקויים הענין ש"החוט המשולש" – ד"ישראל אורייתא וקוב"ה" ש"חד הוא"¹⁸⁷, וכן
- 21 הענין ד"יעקב חבל נחלתו"¹⁸⁸, כפירוש רש"י: "כחבל הזה שהוא עשוי בג' גדילים", שמזה נעשה החבל
- 22 המקשר את האדם למטה עם האדם העליון אשר על הכסא למעלה (כמבואר בארוכה באגה"ת¹⁸⁹) – "לא
- 23 במהרה (ובכלל לא) ינתק".
- 24 וע"י איחוד כולם יחד, יהי' הענין ד"באור פני מלך חיים"¹⁹⁰, עוד בימי הגלות האחרונים, ע"ד מ"ש
- 25 הרמב"ן¹⁹¹ בפירוש דברי המדרש¹⁹² "הנרות הללו אין בטלין לעולם", ש"רמזו . . לנרות חנוכה חשמונאי
- 26 שהיא נוהגת אף . . בגלותנו", ובאופן דהולך ומוסיף ואור, אע"פ שזה עדיין מעמד ומצב ד"משמשקע
- 27 החמה", ועד שפועלים ד"כליא ריגלא דתרמודאי"¹⁹³, היינו, שמתבטל אפילו "ריגלא דתרמודאי", אותיות
- 28 "מורדת"¹⁹⁴, שזהו ענינם של "תרמודאי" כפשוטו שמרדו בשלמה (כדאיתא ביבמות¹⁹⁵).

179 שאלתא כו. וראה גם תורת מנחם – התועדויות חמ"ב ע' 75 הערה 58. 180 שבת כב, א. 181 שו"ת מהרי"ל סס"מ. 182 קהלת ד, יב. 183 השלמה לשו"ע אדה"ז או"ח סו"ס עתר (ממג"א ריש הלי' חנוכה). 184 ראה שיחת ש"פ מקץ, שבת חנוכה תשכ"ה ס"ו ואילך (תורת מנחם שם ע' 73 ואילך). וראה גם תורת מנחם – התועדויות ח"ע ע' 292. וש"נ. 185 משלי ו, כג. 186 ד"ה פדה בשלום (תורת מנחם – התועדויות חע"ד ע' 255 ואילך). 187 ראה זח"ג עג, א. 188 האזינו לב, ט. 189 פ"ה ואילך. 190 משלי טז, טו. 191 ר"פ בהעלותך. 192 במדב"ר פט"ו, ו. 193 שבת כא, ב. 194 עמה"מ שער קרית ארבע רפקי"א. וראה גם תורת מנחם – התועדויות חע"א ע' 11. וש"נ. 195 טז, ב ואילך.	179 שאלתא כו. וראה גם תורת מנחם – התועדויות חמ"ב ע' 75 הערה 58. 180 שבת כב, א. 181 שו"ת מהרי"ל סס"מ. 182 קהלת ד, יב. 183 השלמה לשו"ע אדה"ז או"ח סו"ס עתר (ממג"א ריש הלי' חנוכה). 184 ראה שיחת ש"פ מקץ, שבת חנוכה תשכ"ה ס"ו ואילך (תורת מנחם שם ע' 73 ואילך). וראה גם תורת מנחם – התועדויות ח"ע ע' 292. וש"נ. 185 משלי ו, כג. 186 ד"ה פדה בשלום (תורת מנחם – התועדויות חע"ד ע' 255 ואילך). 187 ראה זח"ג עג, א. 188 האזינו לב, ט. 189 פ"ה ואילך. 190 משלי טז, טו. 191 ר"פ בהעלותך. 192 במדב"ר פט"ו, ו. 193 שבת כא, ב. 194 עמה"מ שער קרית ארבע רפקי"א. וראה גם תורת מנחם – התועדויות חע"א ע' 11. וש"נ. 195 טז, ב ואילך.

וזה יביא בקרוב ממש את הגאולה באופן ש"אינה בטילה לעולם", ש"אין אחרי גלות" 196 – גאולה
 האמיתית והשלימה מגלותנו זה, ע"י משיח צדקנו, שיוליכנו קוממיות לארצנו, ואז – "והדליקו נרות
 בחצרות קדשך" כפשוטו, ע"י אהרן כהן גדול, כדאיתא בגמרא 197 שאז יהיו "אהרן ובניו ומשה עמהם",
 שינהלו את כל הענינים בתכלית השלימות.
 וכל זה – בקרוב ממש, עוד לפני חנוכה, שאז יוכלו לומר "ועל הנסים" ולכלול גם את נס הגאולה
 האמיתית והשלימה.

* * *

מג. נוסף על המדובר לעיל (ס"ז-ל) אודות השייכות די"ט כסלו לג' הקוין ("חוט המשולש")
 ד"העוסק בתורה ובגמילות חסדים ומתפלל עם הציבור" (כמודגש בכ"מ) – ישנו גם הענין שכותב רבינו
 הזקן בסיום ספר התניא (בשיעור שלומדים בי"ח כסלו), באגרת הקודש ד"ה הוכח תוכיח, בנוגע לחלוקת
 הש"ס (ומבאר פרטים בדבר – בנוגע למנין גדול ומנין קטן וכו', וגם בנוגע ל"תמניא אפי שבתהלים
 קי"ט").

ולכן ישנו גם מנהג לערוך בי"ט כסלו סיום על לימוד הש"ס שלפנ"ז, והתחלה על לימוד הש"ס שבא
 לאחריו, בהשתתפות כולם יחד, עי"ז שמחלקים את הש"ס, וכל אחד מקבל על עצמו ללמוד מסכתא.

וכמדובר כמ"פ 198 שכיון ש"מדת הבינונים" – שהיא מדת רוב בני"ה 164 – היא באופן שאין ביכלתם
 לסיים כל הש"ס במשך שנה, מצד היות רובם בעלי-עסקים, או אפילו יושבי אוהל, שלהיותם עסוקים
 בלימוד מסויים, לא נשאר להם זמן פנוי ללמוד כל הש"ס כולו מידי שנה בשנה, הרי זה כמו מלאכה
 שאי אפשר לעשותה באחד ועשאוה שנים, ששניהם חייבים 199, ועאכו"כ ב"מדה טובה", שכיון שאי
 אפשר ללמוד כל הש"ס באחד, הנה ע"י ההשתתפות עם כו"כ, הרי זה נחשב כאילו כל אחד מהם למד
 את כל הש"ס, אע"פ שלוקח רק מסכתא אחת, כיון שעושה זאת בהשתתפות עם כללות המנין שחילקו
 ביניהם את הש"ס על מנת ללמדו כולם ביחד החל מי"ט כסלו זה עד י"ט כסלו הבא עלינו ועל כל
 ישראל לטובה.

ולכן, מסתמא יחלקו עתה כרטיסים [ואלו שלא קיבלו הכרטיסים, ירשמו לעצמם, כדי שיהי' לדבר
 יתר קיום], כדי שכל אחד יקח על עצמו ללמוד מסכתא או שתי מסכתות, כפי נדבת לבו הטהור, על
 מנת להתחיל וללמוד ולסיים, ואח"כ – כפי שאומרים בנוסח ה"הדרן" – כשם שמסיימים מסכתא זו כך
 נזכה ללמוד ולסיים עוד מסכתות, ועד שנזכה ללימוד תורתו של משיח מפי משיח צדקנו, שילמד תורה
 את כל העם כולו 200.

* * *

מד. בסיום מסכת ברכות 201 שנינו: "אמר רבי אלעזר אמר רבי חנינא תלמידי חכמים מרבים שלום
 בעולם, שנאמר 202 וכל בניך לימודי ה' ורב שלום בניך, אל תקרי בניך אלא בוניך" [ו"בוניך" הם תלמידי
 חכמים – כדברי הגמרא במסכת שבת 203: "בנאין 204 .. אלו תלמידי חכמים שעוסקין בבנינו של עולם"],
 ולאח"ז הובאו עוד פסוקים, כדלקמן סמ"ו.

לקמן הערה 324. ובכ"מ.
 (201) בהבא לקמן – נכלל גם המשך הביאור בשיחת ש"פ
 וישב. לשלימות הענין – ראה גם שיחת ש"פ מקץ סי"ט ואילך
 (תורת מנחם – התוועדויות ח"ד ס"ע 369 ואילך).
 (202) ישע"י נד, יג.
 (203) קיד, א.
 (204) וכיון שזהו לשון שהובא במשנה (מקוואות פ"ט מ"ו)

(196) ראה מכילתא בשלח טו, א. הובא בתוד"ה ה"ג ונאמר
 – פסחים קטז, ב.
 (197) יומא ה, ב. וראה תוס' פסחים קיד, סע"ב.
 (198) ראה גם שיחת מוצש"ק פ' וישלח, י"ט כסלו דאשתקד
 סכ"א (תורת מנחם – התוועדויות ח"ע ע' 249 ואילך). וש"נ.
 (199) ראה שבת צג, א ואילך.
 (200) ראה רמב"ם הל' תשובה ספ"ט. ועוד. לקו"ת הגסמן

- 1 וכן הוא גם הסיום בירושלמי, אבל שם לא הובאה הדרשה "אל תקרי" 205, וגם לא הובאו פסוקים
 2 נוספים 206 (והרי תלמוד ירושלמי בכלל הוא בקיצור ובכללות לגבי תלמוד בבלי).
- 3 וכמו"כ הובא המאמר "ת"ח מרבים שלום בעולם כו'" בסיום מסכתות נוספות: נזיר יבמות כריתות
 4 ותמיד 207, אבל שם הובא רק הפסוק "וכל בניך גו'", ולא הובאו שאר הפסוקים שבסיום מסכת ברכות,
 5 וגם הדרשה "אל תקרי" מופיעה רק בסיום מסכת כריתות, אבל לא בסיום מסכתות נזיר יבמות ותמיד.
 6 מה. וצריך להבין:
- 7 כדי לידע שהפסוק "וכל בניך גו' ורב שלום בניך" קאי בתלמידי חכמים, אין צורך לכאורה בדרשה
 8 ד"אל תקרי בניך אלא בוניך" – שהרי מפורש בתחלת הכתוב "וכל בניך לימודי ה'", והפירוש הפשוט
 9 הוא שהם תלמידי ה' 208, עי"ז שלומדים תורת ה' 209, והיינו תלמידי חכמים, ומעצמו מובן שגם המשך
 10 הכתוב "ורב שלום בניך" קאי על אותם "בניך" שבהתחלת הכתוב שהם "לימודי ה'".
- 11 ולאידך גיסא: אם יש צורך בדרשת "אל תקרי כו'" – מדוע לא הובאה דרשה זו בכל שאר המקומות
 12 שבהם נזכר מאמר זה?
- 13 בנוגע לירושלמי – אין לומר שסומך על הבבלי, שהרי תלמוד ירושלמי נשלם ע"י ר' יוחנן "כמו
 14 מאה שנה" לפני 210 שנשלם תלמוד בבלי ע"י רב אשי 211.
- 15 ובנוגע לשאר המסכתות בבבלי – הנה לכאורה ה' אפשר לומר שלאחרי שנתפרש כבר במסכת ברכות,
 16 אין צורך לחזור ולפרש זאת בשאר המסכתות.
- 17 [ואף ש"אין סדר למשנה" 212, הרי נוסף לכך שבנוגע לסדרים שונים (כבנדוד, שמסכת ברכות היא
 18 בסדר זרעים, ואילו מסכתות נזיר יבמות כריתות ותמיד הם בסדר נשים וקדשים) יש סדר למשנה, הנה
 19 בנוגע למסכת ברכות, גם אם היתה נשנית לאחר כל המסכתות, קבעה רבי לפני כל המסכתות (בתחלת
 20 סדר זרעים, אף שאינה חלק מסדר זה) 213, כדברי ר' ישעי' דיטראני 214 שצריך "להתחיל" 215 סדר המשנה
 21 ביחודו של הקב"ה ולקבל עליו עול מלכות שמים כו'", כמ"ש 216 "ראשית חכמה יראת ה'".]
- 22 אבל עפ"ז אינו מובן: מדוע רק במסכתות נזיר יבמות ותמיד לא נתפרשה הדרשה ד"אל תקרי כו'",
 23 ואילו במסכת כריתות חוזרת הגמרא ומפרשת הדרשה ד"אל תקרי כו'?
- 24 מו. גם צריך להבין:
- 25 מדוע לא מספיקה הראי' מהפסוק "וכל בניך גו' ורב שלום בניך" – שלכן הובאו עוד פסוקים 217:
 26 "שלום" 218 רב לאוהבי תורתך ואין למו מכשול", "יהי 219 שלום בחילך שלוה בארמנותיך", "למען 220 אחי

(212) ב"ק קב, א. ויש"נ.
 (213) וגם לפי הדעה שסדר המשניות הוא (לא "זמ"ן נק"ט", כהסדר שלפנינו, אלא) "נו"ם קט"ן", שהתחלה היא בסדר נשים או נזיקין (נסמן בלקו"ש ח"א ע' 56 הערה 13. וראה גם שיחת י"ט כסלו תשל"ב ס"ו (תורת מנחם – התוועדיות חס"ו ע' 278)) – קודמת מסכת ברכות לכל ששה סדרי משנה.
 (214) נסמן בלקו"ש שם בשוה"ג.
 (215) כולל גם ההתחלה במ' – "מאימתי", כמו הסיום במ' – "בשלום" (ראה תויו"ט סוף עוקצין).
 (216) תהלים קיא, יו"ד.
 (217) כ"ק ארמור" שליט"א אמר (בבת-שחוק), שיש מעלה בסיום זה, שמופיע גם בסידור... כך, שגם אלו שאין לפניהם גמרא, יכולים מיד להביט בסידור, ולראות את כל הפסוקים כו'.
 (218) שם קיט, קסה.
 (219) שם קב, ז.
 (220) שם, ח.

בנוגע להלכה בפועל, מובן, שאין זה רמז בלבד (שהרי דבר הלכה צ"ל בלשון מדויק), אלא התואר "בנאין" הוא ענין עיקרי אצל תלמידי חכמים.
 (205) אף שמצינו דרשה כזו בירושלמי במסכת ברכות גופא (פ"ה ה"א) – "השתחווי לה' בהדרת קודש (תהלים צו, ט), בחרדת קודש".
 (206) ראה גם שיחות י"ט כסלו: תשמ"ב סל"ד ואילך; תשמ"מ סמ"ט ואילך (התוועדיות תשמ"ב ח"ב ע' 533 ואילך; תשמ"מ ח"ב ע' 635 ואילך) – בהשינויים שבין תלמוד בבלי ותלמוד ירושלמי שבסיום מסכת ברכות.
 (207) לב, ב (סיום הפרקים שיש עליהם גמרא).
 (208) מצר"צ עה"פ.
 (209) ראה תרגום יונתן עה"פ (אלפין באורייתא דה').
 (210) ונפק"מ להלכה – כידוע הכלל שהלכה כבבלי לגבי ירושלמי, לפי שהלכה כבבלי (נסמן בלקו"ש חכ"ד ריש ע' 169).
 (211) הרמב"ם בהקדמתו לספר היד.

ורעי אדברה נא שלום בך", "למען²²¹ בית ה' אלקינו אבקשה טוב לך", "ה'²²² עוז לעמו יתן ה' יברך את עמו בשלום?"

ולהעיר, שבחידושי אגדות מהרש"א בסוף יבמות מבאר את השייכות של כל הפסוקים לתוכנה של מסכת יבמות, אבל עדיין לא נתבאר: (א) הטעם שהובאו הפסוקים בסדר זה דוקא, (ב) השייכות לתוכנה של מסכת ברכות (שהרי פסוקים אלו לא הובאו במסכת יבמות) ששם הובא רק הפסוק "וכל בניך וגו'", ואפילו ללא הדרשה ד"אל תקרי", אלא במסכת ברכות דוקא.

מז. גם צריך להבין:

מהי השייכות של הסיום במאמר "תלמידי חכמים מרבים שלום בעולם" לכללות מסכת ברכות, וגם למאמר שלפניו: "תלמידי חכמים²²³ אין להם מנוחה לא בעולם הזה ולא בעולם הבא, שנאמר²²⁴ ילכו מחיל אל חיל יראה אל אלקים בציון?"

וכמבואר במפרשים²²⁴ שאין לומר שהוצרך לסיים במאמר זה "משום דדברי אגדה הוא . . דבלאו הכי מסיים . . באגדה". ועכ"ל שהסיום במאמר זה הוא בשייכות לעניינא.

וגם: כרגיל ב"הדרן" – יש לבאר גם הקשר והשייכות של סיום המסכת לתחילתה: "מאימתי קורין את שמע וכו'".

מח. ויש לומר בביאור הדברים – בקיצור עכ"פ:

בלימוד התורה בכלל יש שני ענינים: (א) עצם מצות תלמוד תורה – אחת המצוות עשה והגדולה מכולם²²⁵, (ב) הלימוד שמביא לידי מעשה²²⁵, לידע את המעשה אשר יעשון ואלה אשר לא תעשינה²²⁶, שבשביל זה יש צורך "לאסוקי שמעתא אליבא דהלכתא"²²⁷.

[ונפק"מ גם בנוגע להלכה בפועל – כפי שמאריך רבינו הזקן בהלכות תלמוד תורה²²⁸ בנוגע לקביעות עתים לתורה, שהלימוד לדעת את המעשה אשר יעשון קודם לכל דבר, ולאחרי שלמד וידע כבר המעשה אשר יעשון, אזי נעשה אופן אחר בהקביעות עתים לתורה, כיון שזהו לימוד התורה שיש בו רק מצות תלמוד תורה בפני עצמה, ולא הענין שמביא לידי מעשה].

והם ב' הענינים שבפסוק "וכל בניך לימודי ה' ורב שלום בניך":

ובהקדם הדיוק שבתחילת הפסוק נאמר "כל בניך", ואילו בסיומו נאמר "בניך" (ולא "כל בניך"), היינו, שמודגש בפסוק עצמו שיש ענין ששייך ל"כל בניך", ויש ענין ששייך (לא לכולם, אלא) רק לחלק מהם.

ובכן:

מ"ש "וכל בניך לימודי ה'" – קאי על עצם המצות עשה של תלמוד תורה, ששייכת לכולם, שהרי "כל איש מישראל חייב בתלמוד תורה בין עני בין עשיר . . שהי' זקן גדול וכו'" (ככל הפרטים שכותב הרמב"ם בהל' ת"ת²²⁹, והעתיקים רבינו הזקן בהלכות ת"ת שלו²³⁰).

ויש סוג נוסף שעליהם נאמר "רב שלום בניך", "אל תקרי בניך אלא בוניך" – תלמידי חכמים "שעוסקין בבנינו של עולם", היינו, שמלבד היותם "בניך", "כל בניך לימודי ה'", ע"י עצם המצות עשה דתלמוד תורה, יש אצלם מעלה נוספת ד"בוניך"²³¹ – שפועלים גם בעולם, "מרבים שלום בעולם", ע"י

(228) פ"ב ה"ט ואילך.

(229) פ"א ה"ח.

(230) פ"ג ה"ד-ה.

(231) כידוע בכללי דרשת "אל תקרי", שאין הכוונה לשלול

את הקרי ד"בניך", כי אם להוסיף עוד ענין (נסמן בלקו"ש חכ"א

ע' 24 הערה 27).

(221) שם, ט.

(222) שם כט, יא.

(223) נוסף לכך ששיניהם מדברים אודות "תלמידי חכמים".

(224) חדא"ג מהרש"א שם.

(225) ראה הל' ת"ת לאדה"ז פ"ד ה"ב. וש"נ.

(226) ע"פ לשון הכתוב – יתרו יח, כ. ויקרא ד, ב. ועוד.

(227) יומא כו, א.

1 שעוסקים בלימוד המביא לידי מעשה, "לאסוקי שמעתא אליבא דהלכתא", הלכה למעשה, לידע את
2 המעשה אשר יעשון, כך, שכאשר יוצא לעולם ידע מה הוא חייב לעשות, מה אסור לו לעשות, ומהו
3 חלק הרשות²³², ועי"ז בונה את העולם שיהי' "עולם תורני" ("א תורה וועלט").

4 וההדגשה בזה היא – "מרבין שלום בעולם":

5 גם כללות מצות תלמוד תורה²³³ פועלת בעולם – שהרי קיום העולם הוא ע"י לימוד התורה, כמ"ש²³⁴
6 "אם לא בריתי יומם ולילה חוקות שמים וארץ לא שמתיו", וכמ"ש²³⁵ "ארץ יראה ושקטה", "בתחילה
7 יראה ולבסוף (כשקבלו בנ"י את התורה) שקטה .. שהתנה הקב"ה עם מעשה בראשית ואמר להם אם
8 ישראל מקבלים התורה אתם מתקיימין וכו'"²³⁶, וכדאיתא בזהר²³⁷ על הפסוק²³⁸ "עשרה עשרה הכף",
9 שעשרת הדברות הם כנגד עשרה מאמרות שבהם נברא העולם, שמתקיימים על ידם.

10 אבל, פעולה זו היא באופן כללי, ונעשית ע"י לימוד התורה בדרך ממילא, ללא השתדלות מיוחדת;
11 וכדי שהתורה תחדור לגמרי בעולם ("אינגאנצן דורכנעמען די וועלט") – יש צורך בהשתדלות מיוחדת
12 לפעול בעולם ע"י פסק הלכה למעשה באופן ישיר בנוגע לענין מסויים – "להבדיל בין גו' הטהור ובין
13 גו'"²³⁹, וכי"ב.

14 וזהו ענינם של תלמידי חכמים שעוסקים בבנינו של עולם, "בוניך", ועי"ז (לא רק פועלים בעולם,
15 אלא) "מרבין שלום בעולם".

16 מט. אמנם, כל האמור לעיל אינו אלא בנוגע לפעולתם של תלמידי חכמים בעולם ("מרבין שלום
17 בעולם"); ועדיין צריך להבהיר גם בנוגע לתלמידי חכמים עצמם:

18 לימוד התורה הוא באופן ש"הללו מטמאין והללו מטהרין הללו אוסרין והללו מתירין הללו פוסלין
19 והללו מכשירין"²⁴⁰, החל מבית שמאי ובית הלל, שב"ש מחמירין וב"ה מקילין, ועד ללשון הידוע
20 בגמרא²⁴¹ בנוגע לתלמידי שמאי והלל שלא שימשו כל צורכן כו'.

21 וכיון שכן, הנה אע"פ ש"תלמידי חכמים מרבין שלום בעולם", מ"מ, אצל תלמידי חכמים גופא בינם
22 לבין עצמם, הרי כיון שפלוני הוא תלמיד של ב"ה ופלוני הוא תלמיד של ב"ש, מוכרחת להיות ביניהם
23 מחלוקת, ועד למלחמה – "מלחמתה של תורה"²⁴², ובאופן ש"נעשים²⁴³ אויבים זה את זה"²⁴⁴ – היפך
24 ענין השלום.

25 בשלמא בנוגע לפעולתם לעשות שלום בעולם – הרי זה יכול להיות ע"ד המבואר באבות דר"נ²⁴⁵
26 על מאמר המשנה במסכת אבות²⁴⁶ "הוי מתלמידיו של אהרן אוהב שלום ורודף שלום": "שני בני אדם
27 שעשו מריבה זה עם זה, הלך אהרן וישב אצל אחד מהם אמר לו .. ראה חברך מהו אומר .. אוי לי
28 היאך אשא את עיני ואראה את חברי בושתי הימנו שאני הוא שסרחתי עליו .. עד שמסיר קנאה מלבו.
29 והלך אהרן ויושב אצל האחר וא"ל .. עד שמסיר קנאה מלבו כו'" – אע"פ שבשעה שאהרן דיבר עם
30 בעלי המריבה ואמר לכל אחד מהם שחבירו אוהבו כו', לא הי' זה לגמרי אמת לאמיתו...

(232) ראה גם תורת מנחם – התוועדיות חס"ב ע' 194. וש"נ.
(233) וכן ברכת התורה (שלכמה דעות חיובה מדאורייתא
(נסמן בלקו"ש ח"ד ע' 148)), שגם היא פועלת בעולם – כמוכן
מדרשת חז"ל (נדרים פא, א. וש"נ) על הפסוק (ירמי' ט, יא) "על
מה אבדה הארץ", "שלא ברכו בתורה תחילה", שזהו ענין שנוגע
לתורה גופא.

(234) שם לג, כה.

(235) תהלים עו, ט.

(236) שבת פח, א. וש"נ.

(237) ח"ג יא, ב.

(238) נשא ז, פו.

(239) ס"פ שמיני. ועוד.

(240) חגיגה ג, ריש ע"ב. וראה יבמות יד, א.

(241) סוטה מז, סע"ב. וש"נ.

(242) מגילה טו, ב. וש"נ.

(243) קידושין ל, ריש ע"ב.

(244) אלא ש"אינם זדים משם עד שנעשים אוהבים זה את זה,

שנאמר (חוקת כא, יד) את והב בסופה, אל תקרי בסופה אלא

בסופה" (קידושין שם).

(245) פ"ב, ג.

(246) פ"א מי"ב.

- ואכן זוהי הנהגתו המיוחדת של אהרן – בניגוד למשה, ש"אמת ראה"²⁴⁷. וכפי שמסיים באדר"נ²⁴⁸:
 "לכך נאמר²⁴⁹ ויבכו את אהרן שלשים יום כל בית ישראל", וכפירוש רש"י: "האנשים והנשים, לפי שהי'
 אהרן רודף שלום ומטיל אהבה בין בעלי מריבה ובין איש לאשתו", משא"כ במשה נאמר²⁵⁰ "ויבכו בני
 ישראל את משה", "הזכרים".
 וכל זה – בנוגע לפעולה בעולם; אבל בנוגע ללימוד התורה – כיון שהתורה היא תורת אמת, צריך
 כל תלמיד חכם לומר כפי שמתקבל אצלו, בתור תלמיד של ב"ה או ב"ש כו', ואינו יכול לומר היפך
 האמת.
 וע"ד דברי הגמרא במסכת יומא²⁵¹ [בנוגע לירמי' ש"אמר נכרים מקרקרין בהיכלו, אי' נוראותיו (ולכן)
 לא אמר נורא, ו"דניאל אמר . . אי' גבורותיו (ולכן) לא אמר גבור"] "מתוך שידועין בהקב"ה שאמיתו
 הוא, לפיכך לא כיזבו בו". ועד"ז צריך להיות לכאורה גם בלימוד התורה.
 ואין לומר שכיון שהתורה אמרה "אחרי רבים להטות"²⁵², צריך גם תלמיד של ב"ש לפסוק כמו ב"ה,
 כיון ש"ב"ש במקום ב"ה אינה משנה"²⁵³ – שהרי ענין זה נקבע רק בדור שלאח"ז, אבל בדורם היתה
 ההנהגה באופן ש"הללו אוסרין והללו מתירין כו'", כך, שכל אחד צריך לעמוד על דעתו. וכדברי עקביא
 בן מהללאל: "אני עמדתי בשמועתי, והם עמדו בשמועתן"²⁵⁴.
 ונמצא דבר תמוה: תלמידי חכמים – מרבים שלום בעולם; ואילו הם בעצמם, בה בשעה שלומדים
 תורה ש"דרכי" דרכי נועם וכל נתיבותי' שלום"²⁵⁵ – יש ביניהם "מלחמתה של תורה", היפך השלום!
 ועפ"ז מובן שאי אפשר להסתפק במאמר "תלמידי חכמים מרבים שלום בעולם" . . ורב שלום בנין
 . . בונין" (תלמידי חכמים שעוסקין בבנינו של עולם) – שרק בעולם הם מרבים שלום, ולא בינם לבין
 עצמם.
 ג. ולכן ממשיך ומביא גם הפסוק "שלום רב לאוהבי תורתך":
 כשם ש"תלמידי חכמים מרבים שלום בעולם", הנה גם אצל התלמידי חכמים עצמם יש "שלום רב"
 – "שלום רב לאוהבי תורתך".
 וכדברי הגמרא במסכת יבמות²⁵⁶ "אע"פ שנחלקו בית שמאי ובית הלל . . לא נמנעו בית שמאי מלישא
 נשים מבית הלל ולא בית הלל מבית שמאי, ללמדך שחיבה וריעות נוהגים זה בזה"²⁵⁷, לקיים מה
 שנאמר²⁵⁸ האמת והשלום אהבו".
 אמנם, "שלום רב" בין "אוהבי תורתך", עלול להביא לידי מכשול, שיתנהגו היפך הדין – שגם
 כשמתקבל בשכלו כך וכך, הנה בשביל השלום יסכים לדברי חברו. ולכן מוסיף הכתוב ומבהיר
 שה"שלום רב לאוהבי תורתך" הוא באופן ש"אין למו מכשול".
 [ועפ"ז יובן סדר הכתוב "שלום רב לאוהבי תורתך ואין למו מכשול" – דלכאורה הוצרך לומר תחילה
 ש"אוהבי תורתך אין למו מכשול", ואח"כ להוסיף שלא זו בלבד ש"אין למו מכשול", אלא יתירה מזה,
 שיש אצלם העילוי ד"שלום רב"; אבל לאחר שכתב נאמר העילוי ד"שלום רב לאוהבי תורתך", מה יש
 להוסיף ש"אין למו מכשול"; אם יש אצלם מכשול, הרי אינם בדרגת "אוהבי תורתך"! – אך ע"פ
 האמור לעיל מובן שהצורך בשלילת ענין המכשול הוא כתוצאה מה"שלום רב" אצל "אוהבי תורתך"].

(253) ברכות לו, ריש ע"ב. וש"נ.

(254) עדיות פ"ה מ"ז.

(255) משלי ג, יז. וראה רמב"ם הל' חנוכה בסופן.

(256) יד, ב.

(257) ראה גם תורת מנחם – התוועדויות חע"ד הערה 244.

(258) זכרי' ח, יט.

(247) סנהדרין קיא, סע"א. וראה גם לקו"ש חכ"ד ע' 255

ואילך. וש"נ.

(248) שם, ד.

(249) שם כ, כט.

(250) ברכה לד, ח ובפרש"י.

(251) סט, ב (ובפרש"י).

(252) משפטים כג, ב.

- 1 וטעם הדבר – דלכאורה כיצד יכולים להיות שני הענינים ביחד: "אין למו מכשול", כיון שכל אחד
 2 עומד על דעתו, ואעפ"כ יש ביניהם "שלום רב" – להיותם "אוהבי תורתך"²⁵⁹:
 3 ובהקדם הביאור בדיוק לשון הכתוב "אוהבי תורתך" – דלכאורה אינו מובן: מה שייך ענין האהבה,
 4 רגש שבלב, ללימוד התורה ש"היא חכמתכם ובינתכם"²⁶⁰, והול"ל "לומדי תורתך" (כלשון הכתוב
 5 שלפניו: "לימודי ה'"), מדברים או הוגים בתורה, משננים התורה (כמו "ושננתם לבניך"²⁶¹), יודעי או
 6 עוסקי תורתך, אבל לא ענין האהבה! ?
 7 והביאור בזה:
 8 כאשר עומדים במעמד ומצב של "אוהבי תורתך"²⁶², שיש אהבה עצומה לתורה, ובהדגשה שזוהי
 9 "תורתך", תורתו של הקב"ה,
 10 – כדיוק הלשון בנוגע לגזירת היוונים "להשכיחם תורתך"²⁶³, שלא הי' איכפת להם לימוד התורה
 11 כשלעצמו, בתור ענין שכלי, אלא רצו להשכיח שזוהי תורת ה'²⁶⁴ –
 12 הרי יודעים שהקב"ה הוא תכלית הפשיטות ובלי גבול, ובמילא גם תורתו היא בלי גבול, שלכן "אלו
 13 ואלו דברי אלקים חיים"²⁶⁵, וכדברי הגמרא²⁴⁰ על הפסוק²⁶⁶ "דברי חכמים כדרכונות גו' בעלי אסופות
 14 נתנו מרועה אחד", "בעלי אסופות אלו תלמידי חכמים שיושבין אסופות אסופות ועוסקין בתורה, הללו
 15 מטמאין והללו מטהרין וכו', שמא יאמר אדם היאך אני למד תורה מעתה, ת"ל כולם נתנו מרועה אחד
 16 וכו'"; וכיון שכן, הרי יתכן שמחר יודה לדעת חבירו, או שחברו יודה לדעתו, כך, שאין לו מה לכעוס
 17 על חברו.
 18 אלא, שההלכה אינה יכולה להיות כב' הדעות, כי אם כדעה אחת, ועז"נ²⁶⁷ "והוי' עמו", "שהלכה
 19 כמותו בכל מקום"²⁶⁸, כדור דוקא (אע"פ שבכל שאר הענינים הי' יונתן כמוהו²⁶⁸).
 20 וכמסופר בגמרא²⁶⁹ (בנוגע לקידוש החודש שנקבע ע"פ ב"ד, כפי שלמדים ממ"ש²⁷⁰ "אלה מועדי ה'
 21 מקראי קדש אשר תקראו אתם", "בין בזמנן בין שלא בזמנן אין לי מועדות אלא אלו", "אתם אפילו
 22 שוגגין אתם אפילו מזידין כו'") אודות רבי יהושע, ש"נטל מקלו ומעותיו בידו והלך ליבנה אצל רבן
 23 גמליאל ביום שחל יום הכפורים להיות בחשבוננו", והגמרא מסיימת ש"עמד רבן גמליאל ונשקו על ראשו
 24 אמר לו בוא בשלום רבי ותלמידי, רבי בחכמה, ותלמידי שקבלת את דברי".
 25 וכפי שעקביא בן מהללאל "אמר לבנו .. חזור בך בארבעה דברים שהייתי אומר .. אתה שמעת מפי
 26 היחיד ומפי המרובין, מוטב להניח דברי היחיד, ולאחוז בדברי המרובין"²⁵⁴.
 27 אבל עדיין יכול להיות שפלוני שלא נקבעה הלכה כמותו, אינו מרוצה מזה.
 28 אמנם, יש מעמד ומצב שענין האהבה ("אוהבי תורתך") פועל גם על השכל – שגם בשכלו יונח
 29 כדעת חבירו²⁷¹ (שהלכה כמותו),
 30 [שהרי לא די בהשמיעה מפי הרבים, אלא הדבר צריך להתקבל בשכלו הוא, כיון שלימוד התורה
 31 צריך להיות לפי חכמתו של כל אחד, והרי יכול להיות שיונח בשכלו באופן אחר ממה ששמע מפי
 32 הרבים – כדעת חבירו, שגם הוא שמע מפי הרבים (ובלבד שלא יסמוך על זה שחבירו שמע מפי הרבים,

(265) עירובין יג, ב. וש"נ.

(266) קהלת יב, יא.

(267) שמואל-א טז, יח.

(268) סנהדרין צג, ב.

(269) ר"ה כה, א.

(270) אמור כג, ד.

(271) ראה לקו"ש חכ"א ע' 113 בנוגע לר"י ור"ג – שלאחרי

ששמע שהלכה כר"ג, הונח כן גם בשכלו של ר"י.

(259) בהבא לקמן – ראה גם לקו"ש ח"ט ע' 44 ואילך

(ובהערה 73 מציין להדרן זה).

(260) ואתחנן ד, ו.

(261) שם ו, ז.

(262) נוסף על האמור ש"האמת והשלום אהבו", שגם בזה

מודגש ענין האהבה.

(263) נוסח "ועל הנסים".

(264) ראה לקו"ש חל"ה ע' 174. וש"נ.

- א"כ יונח בשכלו הוא). וכפי שמצינו במסכת עדיות²⁷² שיש ענינים שהם מקולי ב"ש ומחומרי ב"ה,¹
ועאכו"כ שיכול להיות תלמיד של ב"ש שיונח אצלו בענין מסויים כדעת ב"ה],²
ואז אין מכשול בכך שפוסק כדעת חבריו, כיון שכך הונח גם בשכלו.³
- נא. ולאחרי שידועים מב' פסוקים הראשונים שישנו ענין השלום שתלמידי חכמים מרבים בעולם
("רב שלום בניך", "בוניך"), וישנו ענין השלום שאצל תלמידי חכמים עצמם ("שלום רב לאוהבי
תורתך") – בא הכתוב השלישי ומוסיף ביאור, שכיון שתלמידי חכמים הם אלו שמרבים שלום בעולם,⁴
עכצ"ל, שהשלום שביניהם גופא הוא נעלה יותר מהשלום שמרבים בעולם:⁵
- אע"פ שבשניהם נאמר הלשון "רב" – "רב שלום בניך", ו"שלום רב" – הנה ב"רב" גופא יש חילוקי
דרגות.⁶
- וענין זה מבהיר הכתוב השלישי – "יהי שלום בחילך שלום בארמנותיך":⁷
- החילוק בין "חילך" ל"ארמנותיך" (כמבואר במפרשי התנ"ך²⁷³) – ש"חילך" היינו מחוץ לחומה,⁸
ו"ארמנותיך" הם היכלות ופלטרין, מקום מושב המלך והשרים כו'.⁹
- ובנדר"ד: "חילך" קאי על העולם שמחוץ ל"חומה זו תורה"²⁷⁴, ו"ארמנותיך" קאי על מקומם של
התלמידי חכמים עצמם – "מאן מלכי רבנן"²⁷⁵.
- וזהו "יהי שלום בחילך שלום בארמנותיך" – שבעולם ("בחילך") פועלים תלמידי חכמים רק ענין
ה"שלום", ואילו בינם לבין עצמם ("בארמנותיך") יש (לא רק שלום, אלא) גם "שלום", שזהו שלימות
ענין השלום, מתוך מנוחה ותענוג²⁷⁶.
- נב. ונוסף על ענין השלום שנפעל ע"י תלמידי חכמים בכח עצמם – הן פעולת השלום בעולם,¹⁰
שלהיותם "לימודי ה'", יש בכחם להרבות שלום בעולם, "רב שלום בניך", "בוניך", והן ה"שלום רב"¹¹
שבינם לבין עצמם, להיותם "אוהבי תורתך" – נתוסף בזה עוד יותר ע"י הקב"ה.¹²
- ובהקדם הביאור בדברי המדרש²⁷⁷ שכאשר משה רבינו אמר לבניי "ה' אלקי אבותיכם יוסף עליכם
ככם אלף פעמים"²⁷⁸, אמרו בניי למשה: "אתה נותן קצבה לברכותנו, כבר הבטיח הקב"ה את אברהם
אשר²⁷⁹ אם יוכל איש למנות וגו'", "אמר להם, זו משלי, אבל הוא יברך²⁷⁸ אתכם כאשר דבר לכם" –
דלכאורה אינו מובן: הרי בודאי הבין משה שבניי ישאלו שאלה זו, וא"כ, מלכתחילה הי' למשה לברכם
באופן בלתי מוגבל? ועכצ"ל, שמשה רבינו, ש"טוב עין הוא"²⁸⁰, נתן כל מה שהי' ביכלתו ליתן (ובלשון
החסידות: עד כמה שיכול להמשיך מהשרש ומקור כו') – "אלף פעמים", שקשור עם בחי' החכמה,
מדתו של משה²⁸¹, אבל לא בלי גבול, כיון שגם משה הוא נברא; ולאח"ז נמשכת הברכה ע"י הקב"ה,¹³
ש"הוא יברך אתכם כאשר דבר לכם", בלי גבול.¹⁴
- ועד"ז בנדר"ד: ישנו ענין השלום שנפעל ע"י תלמידי חכמים – בכחו של משה, כפי שמצינו שתלמיד
חכם נקרא בשם משה: "משה שפיר קאמרת"²⁸² (כפי שמפרש רש"י, ומבואר בכ"מ²⁸³) – שהוא בהגבלה,¹⁵
ונוסף לזה ישנו ענין השלום כפי שנפעל ע"י הקב"ה.¹⁶
- ועל זה מובא הפסוק שלאח"ז – "למען אחי ורעי אדברה נא שלום בך", שזהו מה שניתוסף ע"י
הקב"ה ("אדברה גו'") הן בשלום שמרבים ת"ח בעולם והן בשלום שבין ת"ח עצמם:¹⁷

(272) פ"ד"ה.

(273) דברים א, יא.

(274) ר"ד"ק ומצו"צ.

(275) ר"ד"ק ומצו"צ.

(276) פסחים פז, א. ויש"נ.

(277) ראה גיטין סב, סע"א. זח"ג רג, ב (ברע"מ).

(278) ראה מלבי"ם עה"פ. וראה גם רד"ה יהי שלום גו' תש"ד.

(279) ראה מלבי"ם עה"פ. דב"ר פ"א, יג.

(280) ספרי ופרש"י עה"פ.

(281) ספרי ופרש"י עה"פ.

(282) ספרי ופרש"י עה"פ.

(283) ספרי ופרש"י עה"פ.

(284) ספרי ופרש"י עה"פ.

(285) ספרי ופרש"י עה"פ.

(286) ספרי ופרש"י עה"פ.

(287) ספרי ופרש"י עה"פ.

(288) ספרי ופרש"י עה"פ.

(289) ספרי ופרש"י עה"פ.

(290) ספרי ופרש"י עה"פ.

(291) ספרי ופרש"י עה"פ.

(292) ספרי ופרש"י עה"פ.

(293) ספרי ופרש"י עה"פ.

(294) ספרי ופרש"י עה"פ.

(295) ספרי ופרש"י עה"פ.

(296) ספרי ופרש"י עה"פ.

(297) ספרי ופרש"י עה"פ.

(298) ספרי ופרש"י עה"פ.

(299) ספרי ופרש"י עה"פ.

(300) ספרי ופרש"י עה"פ.

(301) ספרי ופרש"י עה"פ.

(302) ספרי ופרש"י עה"פ.

(303) ספרי ופרש"י עה"פ.

(304) ספרי ופרש"י עה"פ.

(305) ספרי ופרש"י עה"פ.

(306) ספרי ופרש"י עה"פ.

(307) ספרי ופרש"י עה"פ.

(308) ספרי ופרש"י עה"פ.

(309) ספרי ופרש"י עה"פ.

(310) ספרי ופרש"י עה"פ.

(311) ספרי ופרש"י עה"פ.

(312) ספרי ופרש"י עה"פ.

(313) ספרי ופרש"י עה"פ.

(314) ספרי ופרש"י עה"פ.

(315) ספרי ופרש"י עה"פ.

(316) ספרי ופרש"י עה"פ.

(317) ספרי ופרש"י עה"פ.

(318) ספרי ופרש"י עה"פ.

(319) ספרי ופרש"י עה"פ.

(320) ספרי ופרש"י עה"פ.

(321) ספרי ופרש"י עה"פ.

(322) ספרי ופרש"י עה"פ.

(323) ספרי ופרש"י עה"פ.

(324) ספרי ופרש"י עה"פ.

(325) ספרי ופרש"י עה"פ.

(326) ספרי ופרש"י עה"פ.

(327) ספרי ופרש"י עה"פ.

(328) ספרי ופרש"י עה"פ.

(329) ספרי ופרש"י עה"פ.

(330) ספרי ופרש"י עה"פ.

(331) ספרי ופרש"י עה"פ.

(332) ספרי ופרש"י עה"פ.

(333) ספרי ופרש"י עה"פ.

(334) ספרי ופרש"י עה"פ.

(335) ספרי ופרש"י עה"פ.

(336) ספרי ופרש"י עה"פ.

(337) ספרי ופרש"י עה"פ.

(338) ספרי ופרש"י עה"פ.

(339) ספרי ופרש"י עה"פ.

(340) ספרי ופרש"י עה"פ.

(341) ספרי ופרש"י עה"פ.

(342) ספרי ופרש"י עה"פ.

(343) ספרי ופרש"י עה"פ.

(344) ספרי ופרש"י עה"פ.

(345) ספרי ופרש"י עה"פ.

(346) ספרי ופרש"י עה"פ.

(347) ספרי ופרש"י עה"פ.

(348) ספרי ופרש"י עה"פ.

(349) ספרי ופרש"י עה"פ.

(350) ספרי ופרש"י עה"פ.

(351) ספרי ופרש"י עה"פ.

(352) ספרי ופרש"י עה"פ.

(353) ספרי ופרש"י עה"פ.

(354) ספרי ופרש"י עה"פ.

(355) ספרי ופרש"י עה"פ.

(356) ספרי ופרש"י עה"פ.

(357) ספרי ופרש"י עה"פ.

(358) ספרי ופרש"י עה"פ.

(359) ספרי ופרש"י עה"פ.

(360) ספרי ופרש"י עה"פ.

(361) ספרי ופרש"י עה"פ.

(362) ספרי ופרש"י עה"פ.

(363) ספרי ופרש"י עה"פ.

(364) ספרי ופרש"י עה"פ.

(365) ספרי ופרש"י עה"פ.

(366) ספרי ופרש"י עה"פ.

(367) ספרי ופרש"י עה"פ.

(368) ספרי ופרש"י עה"פ.

(369) ספרי ופרש"י עה"פ.

(370) ספרי ופרש"י עה"פ.

(371) ספרי ופרש"י עה"פ.

(372) ספרי ופרש"י עה"פ.

(373) ספרי ופרש"י עה"פ.

(374) ספרי ופרש"י עה"פ.

(375) ספרי ופרש"י עה"פ.

(376) ספרי ופרש"י עה"פ.

(377) ספרי ופרש"י עה"פ.

(378) ספרי ופרש"י עה"פ.

(379) ספרי ופרש"י עה"פ.

(380) ספרי ופרש"י עה"פ.

(381) ספרי ופרש"י עה"פ.

(382) ספרי ופרש"י עה"פ.

(383) ספרי ופרש"י עה"פ.

(384) ספרי ופרש"י עה"פ.

(385) ספרי ופרש"י עה"פ.

(386) ספרי ופרש"י עה"פ.

(387) ספרי ופרש"י עה"פ.

(388) ספרי ופרש"י עה"פ.

(389) ספרי ופרש"י עה"פ.

(390) ספרי ופרש"י עה"פ.

(391) ספרי ופרש"י עה"פ.

(392) ספרי ופרש"י עה"פ.

(393) ספרי ופרש"י עה"פ.

(394) ספרי ופרש"י עה"פ.

(395) ספרי ופרש"י עה"פ.

(396) ספרי ופרש"י עה"פ.

(397) ספרי ופרש"י עה"פ.

(398) ספרי ופרש"י עה"פ.

(399) ספרי ופרש"י עה"פ.

(400) ספרי ופרש"י עה"פ.

(401) ספרי ופרש"י עה"פ.

(402) ספרי ופרש"י עה"פ.

(403) ספרי ופרש"י עה"פ.

(404) ספרי ופרש"י עה"פ.

(405) ספרי ופרש"י עה"פ.

(406) ספרי ופרש"י עה"פ.

(407) ספרי ופרש"י עה"פ.

(408) ספרי ופרש"י עה"פ.

(409) ספרי ופרש"י עה"פ.

(410) ספרי ופרש"י עה"פ.

(411) ספרי ופרש"י עה"פ.

(412) ספרי ופרש"י עה"פ.

(413) ספרי ופרש"י עה"פ.

(414) ספרי ופרש"י עה"פ.

(415) ספרי ופרש"י עה"פ.

(416) ספרי ופרש"י עה"פ.

(417) ספרי ופרש"י עה"פ.

(418) ספרי ופרש"י עה"פ.

(419) ספרי ופרש"י עה"פ.

(420) ספרי ופרש"י עה"פ.

(421) ספרי ופרש"י עה"פ.

(422) ספרי ופרש"י עה"פ.

(423) ספרי ופרש"י עה"פ.

(424) ספרי ופרש"י עה"פ.

(425) ספרי ופרש"י עה"פ.

(426) ספרי ופרש"י עה"פ.

(427) ספרי ופרש"י עה"פ.

(428) ספרי ופרש"י עה"פ.

(429) ספרי ופרש"י עה"פ.

(430) ספרי ופרש"י עה"פ.

(431) ספרי ופרש"י עה"פ.

(432) ספרי ופרש"י עה"פ.

(433) ספרי ופרש"י עה"פ.

(434) ספרי ופרש"י עה"פ.

(435) ספרי ופרש"י עה"פ.

(436) ספרי ופרש"י עה"פ.

(437) ספרי ופרש"י עה"פ.

(438) ספרי ופרש"י עה"פ.

(439) ספרי ופרש"י עה"פ.

(440) ספרי ופרש"י עה"פ.

(441) ספרי ופרש"י עה"פ.

(442) ספרי ופרש"י עה"פ.

(443) ספרי ופרש"י עה"פ.

(444) ספרי ופרש"י עה"פ.

(445) ספרי ופרש"י עה"פ.

(446) ספרי ופרש"י עה"פ.

(447) ספרי ופרש"י עה"פ.

(448) ספרי ופרש"י עה"פ.

(449) ספרי ופרש"י עה"פ.

(450) ספרי ופרש"י עה"פ.

(451) ספרי ופרש"י עה"פ.

(452) ספרי ופרש"י עה"פ.

(453) ספרי ופרש"י עה"פ.

(454) ספרי ופרש"י עה"פ.

(455) ספרי ופרש"י עה"פ.

(456) ספרי ופרש"י עה"פ.

(457) ספרי ופרש"י עה"פ.

(458) ספרי ופרש"י עה"פ.

(459) ספרי ופרש"י עה"פ.

(460) ספרי ופרש"י עה"פ.

(461) ספרי ופרש"י עה"פ.

(462) ספרי ופרש"י עה"פ.

(463) ספרי ופרש"י עה"פ.

(464) ספרי ופרש"י עה"פ.

(465) ספרי ופרש"י עה"פ.

(466) ספרי ופרש"י עה"פ.

(467) ספרי ופרש"י עה"פ.

(468) ספרי ופרש"י עה"פ.

(469) ספרי ופרש"י עה"פ.

(470) ספרי ופרש"י עה"פ.

(471) ספרי ופרש"י עה"פ.

(472) ספרי ופרש"י עה"פ.

(473) ספרי ופרש"י עה"פ.

(474) ספרי ופרש"י עה"פ.

(475) ספרי ופרש"י עה"פ.

(476) ספרי ופרש"י עה"פ.

(477) ספרי ופרש"י עה"פ.

(478) ספרי ופרש"י עה"פ.

(479) ספרי ופרש"י עה"פ.

(480) ספרי ופרש"י עה"פ.

(481) ספרי ופרש"י עה"פ.

(482) ספרי ופרש"י עה"פ.

(483) ספרי ופרש"י עה"פ.

(484) ספרי ופרש"י עה"פ.

(485) ספרי ופרש"י עה"פ.

(486) ספרי ופרש"י עה"פ.

(487) ספרי ופרש"י עה"פ.

(488) ספרי ופרש"י עה"פ.

(489) ספרי ופרש"י עה"פ.

(490

- 1 בנוגע ל"אחיי" – מפרש רש"י (ממדרשי חז"ל²⁸⁴) על הפסוק²⁸⁵ "ויאמר יעקב לאחיו לקטו אבנים ..
 2 ויעשו גל", "לאחיו – הם בניו שהיו לו אחים כו'". ומזה מובן גם הפירוש בפסוק "למען אחי" – ש"אחיי"
 3 הם "כל בניך לימודי ה'".
- 4 ובנוגע ל"רעיי" – מפרש רש"י (ממדרש בפ' יתרו²⁸⁶) בדברי הגמרא במסכת שבת²⁸⁷ אודות דברי הלל
 5 לגר ש"אמר לו גייירני על מנת שתלמדני כל התורה כולה כשאני עומד על רגל אחת", "דעלך סני לחברך
 6 לא תעביד, זו היא כל התורה כולה, ואידך פירושה הוא זיל גמור", "ריעך וריע אביך אל תעזוב²⁸⁸, זה
 7 הקב"ה, אל תעבור על דבריו שהרי עליך שנאוי שיעבור חבירך על דבריך", והיינו, שהקב"ה ובנ"י הם
 8 "רעים" כביכול זל"ז; אבל כאן מדובר (לא אודות לימוד התורה כשלעצמו, אלא) אודות פעולת התורה
 9 בעולם, שתהי' ההנהגה באופן "דעלך סני לחברך לא תעביד". ומזה מובן ש"למען .. רעיי" קאי על פעולת
 10 התלמידי חכמים בעולם – "בניך", "בונך".
- 11 וזהו "למען אחי ורעי אדברה נא שלום בך" – שלאחרי שנעשים "אחי (ע"י לימוד התורה לעצמם –
 12 "וכל בניך לימודי ה'") ורעיי" (ע"י הפעולה בעולם, "בניך" – "בונך"), הנה נוסף על השלום בעולם
 13 והשלום בינם לבין עצמם שפועלים בכח עצמם, ניתוסף המשכת השלום כפי שהוא מצדו של הקב"ה –
 14 "אדברה נא שלום בך".
- 15 נג. והנה, כשם שבענין השלום שנעשה בכח הת"ח עצמם יש חילוק בין פעולת השלום בעולם,
 16 "שלום בחילך", לשלום שבין ת"ח עצמם, "שלוח בארמנותיך" (כנ"ל סנ"א), כמו"כ יש חילוק גם
 17 בהמשכת השלום מצדו של הקב"ה:
- 18 בנוגע לתלמידי חכמים גופא – נאמר "למען אחי ורעי אדברה נא שלום בך";
 19 ואילו בנוגע לפעולתם בעולם נאמר בפסוק שלאח"כ: "למען בית ה' אלקינו" – בית המקדש שבונים
 20 בנ"י בעולם – "אבקשה טוב לך", לא "בך", אלא "לך", שפירושו בשבילך²⁸⁹, שזהו מה שנמשך (בשביל
 21 בנ"י) בעולם.
- 22 נד. ובסיום המאמר בא סך הכל וסיכום על כללות המאמר – שכל זה נעשה עי"ז ש"ה עוז לעמו יתן
 23 ה' יברך את עמו בשלום":
- 24 הסיבה לכללות ענין השלום שישנו אצל תלמידי חכמים בכח עצמם – הן בנוגע לפעולה ד"מרבית
 25 שלום בעולם", "רב שלום בניך" ("בונך"), והן בינם לבין עצמם, "שלום רב לאוהבי תורתך" – היא:
 26 "ה' עוז לעמו יתן", בגלל שניתנה להם התורה – "אין עוז אלא תורה"²⁹⁰, ובאופן של נתינה ("יתן"),
 27 ש"כל הנותן בעין יפה הוא נותן"²⁹¹, ועד שיהודי נעשה בעה"ב על התורה – ש"נקראת על שמו"²⁹²,
 28 ועד שהקב"ה אומר "נצחוני בני נצחוני"²⁹³.
- 29 וגם ההוספה בענין השלום שנמשכת ע"י הקב"ה לאחר עבודת האדם למטה – "למען אחי ורעי אדברה
 30 נא שלום בך", "למען בית ה' אלקינו אבקשה טוב לך" – היא גם ע"י התורה, שנוסף על היותה "כלי
 31 אומנתו של הקב"ה"²⁹⁴ שעל ידה ברא את העולם, הרי היא גם ה"ממוצע" בין הקב"ה לישראל²⁹⁵, ועז"נ
 32 "ה' יברך את עמו בשלום", דקאי על התורה ש"דרכי דרכי נועם וכל נתיבותי שלום"²⁵⁵, אלא שזהו
 33 כפי שענין השלום נמשך ע"י הקב"ה – "ה' יברך גוי בשלום".

(291) ראה ב"ב נג, רע"א. וש"נ.

(292) ע"ז יט, א. וש"נ.

(293) ב"מ נט, ב.

(294) ב"ר בתחלתו.

(295) ראה זח"ג עג, א. המשך תער"ב ח"א פקע"ה (ע' שנו

[ח"ב ע' תפוז] ואילך). סה"מ תש"ה ע' 123.

(284) ב"ר פצ"ד, יג.

(285) ויצא לא, מו.

(286) שמו"ר רפכ"ו.

(287) לא, א.

(288) משלי כז, יו"ד.

(289) פרש"י שמות ד, טז. תהלים כז, ח.

(290) מדרש תהלים עה"פ. שהש"ר פ"א, ד. פ"ב, ג. ועוד.

ועפ"ז אתי שפיר שהוצרך להביא כל הפסוקים, ובסדר זה דוקא, כי: לאחר ששמענו ש"תלמידי חכמים מרבים שלום בעולם", כפי שלמדים ממ"ש "וכל בניך לימודי ה' (ונוסף לזה יש עוד סוג) ורב שלום בניך", "אל תקרי בניך אלא בוניך", צריך להוסיף ולהבהיר גם בנוגע לתלמידי חכמים עצמם – "שלום רב לאוהבי תורתך"; אלא שאעפ"כ יש חילוק ביניהם: "מרבים שלום בעולם" – רק "שלום בחילך", ואצל ת"ח עצמם – "שלום בארמנותיך". ואח"כ מוסיף שלאחרי השלום שנעשה ע"י הת"ח עצמם, נמשך גם ענין השלום ע"י הקב"ה: "למען אחי ורעי אדברה נא שלום בך" – לת"ח עצמם, ו"למען בית ה' אלקינו אבקשה טוב לך" – בנוגע לעולם. וכל זה נעשה ע"י התורה – "ה' עוז לעמו יתן ה' יברך את עמו בשלום".

נה. ואעפ"כ מופיע כל המשך הפסוקים רק במסכת ברכות, ולא בשאר המקומות שבהם נזכר מארז"ל זה:

בנוגע למסכתות שבבבלי – הנה לאחר שכבר נתבאר הדבר במסכת ברכות, שוב אין צורך לחזור ולבאר זאת (כנ"ל סמ"ה).

ובנוגע לירושלמי – הנה הצורך בהבהרה בנוגע לת"ח גופא, שלמרות חילוקי הדעות שביניהם בלימוד התורה, מ"מ, "שלום רב לאוהבי תורתך", הוא רק בבבלי, משא"כ בארץ ישראל (ירושלמי) אין צורך להבהיר זאת:

אע"פ שעיקר המקום של ב"ש וב"ה הי' בארץ ישראל (שהרי רק לאחר זמנו של רבי הלך רב לבבלי, ו"בקעה מצא וגדר בה גדר" 296, ושם הי' גם "בי כנישתא דשף ויתיב" 297) – הנה בארץ ישראל מלכתחילה לא היו חילוקי הדעות בהלכות התורה בתוקף וחריפות כ"כ, כדברי הגמרא 298: "מאי דכתיב 299 ואקח לי שני מקלות לאחד קראתי נועם ולאחד קראתי חובלים, נועם אלו תלמידי חכמים שבארץ ישראל שמנעימין זה לזה בהלכה (נוחין יחד ומעיינין יחד ומתקן זה את דברי זה כו'), חובלים אלו תלמידי חכמים שבבבלי שמחבילים זה לזה (בלשון עז וחמה מקשין זה לזה) בהלכה. ויאמר אלה שני בני היצאה העומדים וגו' 300 ושנים זיתים עלי' 301, יצאה .. אלו תלמידי חכמים שבארץ ישראל שנוחין זה לזה בהלכה כשמן זית, ושנים זיתים עלי', אלו תלמידי חכמים שבבבלי שמרויין זה לזה בהלכה כזית".

[וזהו אחד הטעמים לכך שהלכה כבבלי 302 – כיון שהלימוד הוא מתוך "שטורעם" של "מקל חובלים" ומרירות כזית, להקשות זה על זה וכו', שדוקא עי"ז באים לידי בירור ההלכה לאמיתתה].

ומזה מובן, שבירושלמי אין צורך להבהיר ש"שלום רב לאוהבי תורתך", כי, תלמידי חכמים שבארץ ישראל, לא זו בלבד שלמרות המחלוקת שביניהם מקיימים מש"נ "האמת והשלום אהבו", אלא עוד זאת, שכל לימודם מתחילתו הוא באופן ש"נוחין זה לזה" ו"מנעימין זה לזה", "נוחין יחד ומעיינין יחד ומתקן זה את דברי זה", "כשמן זית" שתכונתו היא שחודר ומפעפע בכל דבר 303, ובגדו"ד, שסברתו של כל אחד חודרת גם אצל חברו, כיון שכל אחד מתייגע להבין גם סברת חברו. ולכן אין צורך להבהיר ש"שלום רב לאוהבי תורתך", כיון שמלכתחילה לא היתה נתינת מקום לענין שהוא היפך השלום.

ורק בבבלי, שהלימוד הוא באופן שמקשין זה לזה בלשון עז וחמה, כיון ש"אורייתא הוא דקא מרתחא לי" (כדברי הגמרא במסכת תענית 304), יש צורך להבהיר שאעפ"כ הרי זה באופן ד"שלום רב לאוהבי תורתך".

(301) שם, ג.

(302) ראה גם תורת מנחם – התוועדיות חמ"ז ס"ע 36.

וש"נ.

(303) ראה חולין צז, רע"א. שו"ע יו"ד סק"ה ס"ה.

(304) ד, רע"א.

(296) עירובין ו, א. וש"נ.

(297) ר"ה כד, סע"ב. מגילה כט, א. ועוד.

(298) סנהדרין כד, א (ובפרש"י).

(299) זכרי' יא, ז.

(300) שם ד, יד.

- 1 נו. וכן הוא בנוגע להוספת הפסוקים "למען אחי ורעי אדברה נא שלום בך", "למען בית ה' אלקינו
2 אבקשה טוב לך" – שבירושלמי אין צורך להוסיף זאת:
- 3 נתבאר לעיל (סנ"ב) שבפסוקים אלו מדובר אודות המשכת השלום מלמעלה, לאחר השלום שנעשה
4 ע"י עבודת האדם בכח עצמו – הן בנוגע לשלום בעולם והן בנוגע לשלום בין ת"ח עצמם.
- 5 וענין זה לא צריך להבהיר בנוגע לארץ ישראל – שבה ישנה ההמשכה מלמעלה באופן תמידי, להיותה
6 "ארץ אשר גו' תמיד עיני ה' אלקיך בה מרשית השנה ועד אחרית שנה"³⁰⁵, ואין ההמשכה תלוי' כ"כ
7 בעבודת האדם בלימוד התורה וקיום המצוות,
- 8 [ואע"פ שגם על ארץ ישראל נאמר³⁰⁶ "למטר השמים תשתה מים", וענין המטר בא ע"י ההקדמה
9 ש"אד יעלה מן הארץ"³⁰⁷, שקשור עם עבודת האדם³⁰⁸ – הרי הכוונה בזה היא רק לשלול סדר ההנהגה
10 דקליפה באופן ש"נאכל במצרים חנם"³⁰⁹, ועז"נ³¹⁰ "כי הארץ אשר אתה בא שמה לרשתה לא כארץ
11 מצרים היא.. והשקית ברגלך גו'", ע"י הנילוס – ע"פ טבע, ואילו ארץ ישראל – "למטר השמים תשתה
12 מים", ע"י הקב"ה בעצמו],
- 13 ולכן "לא תחסר כל בה"³¹¹, אפילו פלפלין³¹²; וכיון שלא חסר מאומה, הרי מובן שישנו ענין השלום,
14 כפי שמצינו בגמרא³¹³ ש"אין מריבה מצוי' בתוך ביתו של אדם אלא על עסקי תבואה, שנאמר³¹⁴ השם
15 גבולך שלום חלב חטים ישיבעך.. היינו דאמרי אינשי כמשלם שערי מכדא נקיש ואתי תיגרא בביתא",
16 ולכן כאשר לא חסר מאומה, והכל הוא בהרחבה, אזי ישנו ענין השלום.
- 17 נז. ויש להוסיף ולבאר הטעם שהדרשה "אל תקרי בניך אלא בוניך" מופיעה רק במסכת ברכות
18 ובמסכת כריתות:
- 19 ובהקדמה – שכיון ש"לא ברשיעי עסקינן"³¹⁵, הנה לכאורה די בכך שאומרים ש"תלמידי חכמים
20 מרבים שלום בעולם", ואין צורך להבהיר ולשלול "אל תקרי בניך אלא בוניך"; ורק כשמדובר אודות
21 הפעולה בעולם ממש, וגם בדרגא תחתונה כו', ועד אפילו "ברשיעי", אזי צריך להבהיר ולשלול "אל
22 תקרי בניך אלא בוניך".
- 23 ולכן נאמר "אל תקרי בניך אלא בוניך" במסכת ברכות – שבה מדובר אודות ברכות הנהנין, הקשורים
24 עם אכילה ושתי' כפשוטם, ועד לברכה "משנה הבריות" (אף שלכאורה הרי זה ענין של היפך הברכה),
25 שזה מורה שבעולם גופא הפעולה היא בדרגא תחתונה ביותר. ועד שגם ענין התפלה שבברכות ענינה
26 בקשת צרכיו; וכן במסכת כריתות – שכבר במשנה הראשונה מדובר אודות חיוב כרת, וכל המסכת
27 מדברת אודות סוגי חטאות ואשמות כו'.
- 28 משא"כ בשאר המסכתות שבהם נזכר מארז"ל זה, אין צורך בהבהרה ד"אל תקרי בניך אלא בוניך":
29 מסכת יבמות – עוסקת בהלכות ששייכות לבני' בלבד, ועאכו"כ מסכת תמיד – שעוסקת בעניני קדשים,
30 וכן מסכת נזיר – שענינו של נזיר הוא ש"נזר אלקיו על ראשו"³¹⁶.
- 31 ועד"ז בנוגע לירושלמי – שהרי כללות החילוק בין בבל (בבלי) לארץ ישראל (ירושלמי) הוא שבבל
32 (חוץ לארץ) אוריה טמא וגושה טמא כו'³¹⁷, משא"כ ארץ ישראל, ולכן, בארץ ישראל, שכל הענינים

(311) שם ח, ט.

(312) ראה יומא פא, ב.

(313) ב"מ נט, סע"א.

(314) תהלים קמז, יד.

(315) ראה יומא ו, א. וש"נ.

(316) נשא ו, ז.

(317) גיטין ח, ב. וש"נ.

(305) עקב, יא, יב.

(306) שם, יא.

(307) בראשית ב, ו.

(308) ראה פרש"י שם, ה. תורת מנחם ספר המאמרים אייר

ריש ע' עדר. ועוד.

(309) בהעלותך יא, ה.

(310) עקב שם, יו"ד ובפרש"י.

שבה הם באופן נעלה יותר, אין צורך בהבהרה ד"אל תקרי בניך אלא בוניך", כיון שענין זה נפעל מצד עצמו, ולכן לא נזכרה דרשה זו בירושלמי.

נח. והנה, מכללות המאמר "תלמידי חכמים מרבים שלום בעולם", מובן, שלולי פעולת הת"ח הי' חסר בענין השלום שבעולם.

וענין זה קשור גם עם מאמר המשנה בסיום מסכת ברכות³¹⁸:

"התקינו שיהא אדם שואל את שלום חברו בשם (בשמו של הקב"ה, ולא אמרינן מזלזל הוא בכבודו של מקום בשביל כבוד הבריות להוציא שם שמים עליו) שנאמר כו', ואומר³¹⁹ עת לעשות לה' הפרו תורתך, רבי נתן אומר הפרו תורתך משום עת לעשות לה'" (פעמים שמבטלים דברי תורה כדי לעשות לה', אף זה המתכוין לשאול לשלום חברו זה רצונו של מקום, שנאמר³²⁰ בקש שלום ורדפהו, מותר להפר תורה ולעשות דבר הנראה אסור).

והביאור בזה – בסיום המסכת בגמרא – שהסיבה לכך ש"התקינו שיהא אדם שואל את שלום חברו בשם" (אע"פ שענין זה הוא בבחינת "הפרו תורתך") היא בגלל ש"תלמידי חכמים מרבים שלום בעולם", היינו, שענינם ותפקידם של תלמידי חכמים הוא להרבות שלום בעולם, ובלעדם הי' מצב העולם באופן אחר.

וזהו גם הקשר והשייכות עם המשנה הראשונה שבמסכת ברכות:

"מאימתי קורין את שמע בערבין וכו' עד סוף האשמורה הראשונה, דברי רבי אליעזר, וחכמים אומרים עד חצות, רבן גמליאל אומר עד שיעלה עמוד השחר .. כל מה שאמרו חכמים עד חצות מצותן עד שיעלה עמוד השחר .. כל הנאכלים ליום אחד מצותן עד שיעלה עמוד השחר, אם כן למה אמרו חכמים עד חצות³²¹, כדי להרחיק אדם מן העבירה".

ולכאורה, כיון שמעיקר הדין "מצותן עד שיעלה עמוד השחר" – איך "אמרו חכמים עד חצות", ואסרו לאכול לאחר חצות, אף שאם לא יאכל, ישאר "נותר", היפך ציווי התורה – "הפרו תורתך" – שאסרה להשאיר נותר?!

אך הענין הוא – שתלמידי חכמים צריכים "להרחיק אדם מן העבירה", כיון שענינם הוא להרבות שלום בעולם, כולל גם – שיהי' עולם ללא עבירות כו'.

נט. והנה, המאמר "תלמידי חכמים מרבים שלום בעולם", בא בהמשך למאמר שלפניו – "תלמידי חכמים אין להם מנוחה לא בעולם הזה ולא בעולם הבא, שנאמר ילכו מחיל אל חיל יראה אל אלקים בציון":

תלמיד חכם אמיתי הוא מי שאין לו מנוחה, היינו, שלא נשאר על עמדו (שאז לא יודעים מה נעשה עמו כו'), אלא ממשיך תמיד לילך מחיל אל חיל,

– וכידוע פתגם רבינו הזקן³²² (בעל השמחה והגאולה), שכשם ש"גנב" אינו נקרא מי שיכול לגנוב, אלא מי שגונב בפועל, כך גם "למדן" אינו נקרא מי שלמד בעבר, ואילו הי' רוצה הי' לומד גם עכשיו, אלא מי שלומד בפועל עכשיו –

והיינו, לא רק שהולך מדבר קטן "אל חיל", אלא "מחיל אל חיל", שגם כאשר נמצא כבר במעמד ומצב של "חיל", הולך הוא "מחיל אל חיל", וכפירוש רש"י: "מישיבה לישיבה וממדרש למדרש".

חצות, או שזהו רק לכתחילה, אבל בדיעבד מותר לקרות גם לאחר חצות (ראה ב"ח לטוואו"ח סר"ה).

(322) סה"ש תורת שלום ע' 190. תש"ד ע' 26.

(318) נד, א (ובפרש"י).

(319) תהלים קיט, קכו.

(320) שם לד, טו.

(321) להעיר מחילוקי הדעות אם אסור לקרות שמע לאחר

- 1 אבל עדיין יכול להיות שהולך רק "מישיבה לישיבה וממדרש למדרש", אבל אינו רוצה לצאת לעולם;
- 2 הוא עוסק בלימוד התורה באופן של "תורתו אומנתו"³²³, שזהו דבר טוב וערב ("א געשמאקע זאך"),
- 3 ואינו רוצה להתעסק עם גשמיות וחומריות העולם.
- 4 ועל זה בא המאמר שלאח"ז: "תלמידי חכמים מרבים שלום בעולם" – שנוסף על ההליכה של "בניך
- 5 לימודי ה'" "מישיבה לישיבה וממדרש למדרש", צ"ל גם היציאה בעולם באופן של "בניך", להרבות
- 6 שלום בעולם.
- 7 ועוד זאת – שדוקא עי"ז שיוצאים לעולם כדי להרבות שלום בעולם, אזי נפעל ענין השלום גם אצל
- 8 הת"ח עצמם (כהמשך הפסוק "שלום רב לאוהבי תורתך"), כי:
- 9 כל זמן שהת"ח הולכים רק "מישיבה לישיבה וממדרש למדרש", אזי יכול להשאר מעמד ומצב
- 10 ש"הללו אוסרין והללו מתירין כו'", כיון שאין הדבר נוגע להלכה בפועל. – הן אמת שהלימוד צריך
- 11 להיות באופן ד"לאסוקי שמעתא אליבא דהלכתא", אבל גם אם ישארו ב' דעות, אין חסרון בכך, כל זמן
- 12 שאין הדבר נוגע להלכה למעשה בפועל. וכיון שכן, נשאר עדיין מעמד ומצב של "מלחמתה של תורה",
- 13 באופן ש"נעשים אויבים זה את זה", אלא ש"אינם זזים משם עד שנעשים אוהבים זה את זה"²⁴³, אבל
- 14 עדיין אין זה "שלום רב";
- 15 אבל כאשר צריך לצאת לעולם ולפסוק הלכה למעשה בפועל – אי אפשר לומר שב"ש אומרים כך
- 16 וב"ה אומרים כך, שהרי צריך להורות ההלכה, וכנ"ל (ס"ג) אודות דברי עקביא בן מהללאל לבנו "חזור
- 17 כך בארבעה דברים שהייתי אומר. . אתה שמעת מפי היחיד ומפי המרובין, מוטב להניח דברי היחיד,
- 18 ולאחוז בדברי המרובין", ולכן דוקא אז נעשה "שלום רב לאוהבי תורתך".
- 19 ועי"ז נפעלים גם כל הענינים שבהמשך הפסוקים, עד "ה' עוז לעמו יתן ה' יברך את עמו בשלום",
- 20 הן בפמליא של מעלה והן בפמליא של מטה¹⁹, ועד לשלום כפשוטו – "ונתתי שלום בארץ ושכבתם
- 21 ואין מחירי"²¹, ועד "והייתי לכם לאלקים ואתם תהיו לי לעם"⁴², "ואולך אתכם קוממיות"²³.
- 22 ואז ילמדו תורתו של משיח מפיו, שילמד תורה את כל העם כולו (כמבואר בדרושי נשיאי חב"ד³²⁴):
- 23 אדמו"ר הזקן, אדמו"ר האמצעי, הצ"צ, אדמו"ר מהר"ש, אדמו"ר (מהורש"ב) נ"ע וכ"ק מו"ח אדמו"ר,
- 24 ולפנ"ז גם בדברי נשיאי תורת החסידות הכללית), בגאולה האמיתית והשלמה.
- 25 * * *
- 26 ס. אע"פ שהענין הבא לקמן שייך לחנוכה, הרי כיון שזהו ענין הדורש הכנה, והעיקר, שעכשיו,
- 27 בימות החול, שומעים את הדברים בכמה מקומות, כך, שגם שם יוכלו לערוך את ההכנות בעתם ובזמנם,
- 28 לכן ידובר עתה גם על ענין זה.
- 29 ובכן: דובר לעיל (ס"ג) שבחנוכה צריכה להיות הדגשה מיוחדת בנוגע לביטול הענין ד"להשכיחם
- 30 תורתך ולהעבירם מחוקי רצונך", ע"י הוספה וחינוך בכללות ענין התורה והמצוות, מתוך הדגשה
- 31 שהתורה היא "תורתך" והמצוות הם "חוקי רצונך".
- 32 והענין בזה:
- 33 אע"פ שבמצוות יש חילוקים בין "חוקים" "עדות" ו"משפטים", מ"מ, קיום כל מצוה, אפילו מצוה
- 34 שכלית, צריך להיות לא מצד טעם שכלי, אלא מצד ציווי הקב"ה, כנוסח ברכת המצוות: "אשר קדשנו

ת"ר"ה ח"א ע' רסו. המשך תרס"ו ע' יו"ד. סה"מ תרצ"א ע' רמו. ועוד.

(323) שבת יא, א. (324) ראה לקו"ת צו יז, א. שער האמונה לאדהאמ"צ פנ"ו. סה"מ צ' להצ"צ מצות מינוי מלך פ"ג (דרמ"צ קי, ב ואילך). סה"מ

- במצוותיו וצונו" – שזהו הגדר של "חוקי רצונך", שכיון שזהו רצונו של הקב"ה, לא איכפת לו שזה "חוק"; כיון שזהו "רצונך" – ה"ה מקיים זאת³²⁵.
- ועד"ז בנוגע לתורה – שהלימוד הוא לא בגלל ש"היא חכמתכם ובינתכם"²⁶⁰, שכך מונח בשכל, אלא בגלל שזוהי "תורתך".
- זהו אמנם ענין שכלי שצריך להתקבל בשכל, אבל אעפ"כ, סיבת הלימוד היא בגלל שזוהי "תורתך".
- וכמו בנוגע למצוות, כפי שמאריך הרמב"ם³²⁶ בפירוש מארז"ל³²⁷ "אל יאמר אדם . . אפשי ומה אעשה שאבי שבשמים גזר עלי", שזהו רק במצוות שנקראים "חוקים", אבל לא במצוות שכליות, כי, אם גם בהם אומר "אפשי", ולדוגמא, שמתקבל אצלו שיכול להיות היפך ד"לא תגנוב", הרי זה סימן שטבעו אינו כדבעי, אלא הוא מקולקל במדותיו, אבל אעפ"כ, בשעה שמקיים זאת צריך להיות מודגש ומורגש אצלו שהוא עושה זאת בגלל שזהו "רצונך" – עד"ז גם בנוגע לתורה: כיון שתורה היא "תורת אמת", חכמת אמת, הנה מי שהוא רק בעל-שכל, בודאי יונח כן בשכלו, אבל אעפ"כ, הסיבה לכך שלומד ולימודו הוא מתוך להט, והדבר שמבטיח שהלימוד יהי' כדבעי באופן שגם המסקנא להלכה תהי' כדבעי, היא – ש"הוי' עמו"²⁶⁷, שהוא חדור ביראת ה'.
- וכנ"ל (סמ"ה) בביאור טעם התחלת הש"ס במסכת ברכות בענין דק"ש, אע"פ שזהו לכאורה ענין בפני עצמו שאינו קשור עם סדר זרעים – כדי להתחיל סדר המשנה בענין של קבלת עול מלכות שמים, כיון ש"ראשית חכמה יראת ה'"²¹⁶, שזהו הענין דק"ש.
- אלא שזהו ענין יראת ה' כפי שנמשך בעולם – שזוהי התחלת הש"ס בענין דק"ש: "מאימתי קורין את שמע בערבין", וכפירוש הגמרא: "כבריייתו של עולם"; ועד"ז בנוגע לכללות ענין הברכות שכללותם הם על ענינים שבעולם: בקשת צרכיו בעולם, או ברכות הנהנין על ענינים שבעולם, או על נסים שבעולם.
- וזהו גם א' הענינים בהשייכות של המאמר "תלמידי חכמים מרבים שלום בעולם" (לא רק למשנה האחרונה של המסכת, אלא) לכללות ענין הברכות – כי, ענינם של הברכות הוא לאפשר את ההנאה מעוה"ז שלא תהי' "כאילו גזול" . . אביו ואמו³²⁸, ונמצא, שע"י הברכה – כפי שהיא ע"פ התורה (ענינים של ת"ח) – מרבים שלום בעולם.
- סא. ובנוגע לעניננו:
- בימי חנוכה, צריך כל אחד ואחת (שהרי "אף הן היו באותו הנס"³²⁹) לעשות ענין נוסף הן בנוגע ל"תורתך" והן בנוגע ל"חוקי רצונך", ובכללות – להוסיף בענין התורה ובענין הצדקה שהיא כללות כל המצוות כולם³³⁰.
- וע"פ המדובר כמ"פ³³¹ שחנוכה הוא מלשון חינוך, כמובא בדרושי חנוכה³³², וכן הוא כפשוטו, שאז חינוכו את ביהמ"ק מטומאת היוונים כו' (כמבואר באחרונים³³³), כולל גם (הזכרון ו)השייכות של חנוכה לחנוכה ביהמ"ק השלישי שתהי' לעתיד לבוא³³⁴, שהתחלתו היא ע"י ענין שיש לו שייכות לזה ודוגמא בזה, שזוהי ההוספה בחינוך הבנים והבנות – יש להשתדל בימי חנוכה להוסיף בחינוך הבנים והבנות גם בשני הענינים דתורה וצדקה.

(331) ראה גם תורת מנחם – התוועדויות ח"ע"א ע' 12. וש"נ.
(332) ראה מכתב נר ה' דחנוכה שנה זו (אג"ק חכ"ט ע' נז) בהערה. וש"נ.
(333) ראה במכתב ימי חנוכה דאשתקד (אג"ק חכ"ח ע' נו) בהערה. וש"נ.
(334) ראה גם שיחת מוצש"ק פ' וישלח, י"ט כסלו דאשתקד ס"ט (תורת מנחם – התוועדויות ח"ע"א ע' 239). שם ע' 297. וש"נ.

(325) ראה גם תורת מנחם – התוועדויות ח"ע"ד ריש ע' 211.
וש"נ.
(326) שמונה פרקים פ"ו.
(327) תו"כ ופרש"י קדושים כ, כו.
(328) ברכות לה, ריש ע"ב.
(329) שבת כג, א. וש"נ.
(330) ראה תניא פל"ז. ובכ"מ.

1 סב. ולכן³³⁵:

2 דבר נכון ביותר שבימי חנוכה יקבצו בנים ובנות – ב"פ במשך חנוכה, ועכ"פ פעם אחת – ויאמרו
3 להם ענין בתורה,

4 – החל מהסיפור אודות ענין נס השמן שהי' במנורה שבביהמ"ק, שמזה נעשה הענין ד"הנרות הללו
5 אין בטילין לעולם", וכפירוש הרמב"ן¹⁹¹ שזהו אפילו בזמן הגלות (שזהו המעמד ומצב של זמן הדלקת
6 נרות חנוכה – "משמשקע החמה"¹⁹³ דוקא) –

7 וכן יאפשרו להם לקיים מצות צדקה, כל אחד לפי ענינו, כולל גם – אם יש צורך בכך – ליתן להם
8 "מעות חנוכה"³³⁶, כדי שעי"ז יוכלו גם לקיים ענין של צדקה, וגם ישאר אצלם חלק מזה, וכך יקיימו
9 גם מנהג ישראל – ש"תורה הוא"³³⁷ – ליתן מעות חנוכה.

10 ולהעיר, שאע"פ שמתייגעים למצוא לזה מקור, הרי כך הי' מנהג רבותינו נשיאינו, שנתנו מעות חנוכה
11 לבניהם ובנותיהם, ולא רק לקטנים, אלא גם לאחר שניעשו גדולים (או גדולות), ואפילו לאחר החתונה;
12 וכאשר רואים שכך נוהג נשיא בישראל, ועושה זאת (לא בצנעה, אלא) באופן שיראו זאת, ומורה גם
13 להדפיס זאת³³⁸ – בידעו שמסתמא ימצאו כו"כ שגם הם יעשו כך, ותבוא עליהם ברכה – אין צורך
14 ב"מקור" יותר טוב, ואין צורך ב"תורה" ו"הוראה" גדולה מזו, ש"מנהג ישראל תורה הוא" ליתן מעות
15 חנוכה לילדים.

16 וכיון ש"ושננתם לבניך אלו התלמידים"³³⁹ – הנה עי"ז שאומרים להם בימי החנוכה ענין בתורה
17 [והרי זה ענין שאין לו שיעור – "פרק אחד או הלכה אחת כו' או אפילו אות אחת"³⁴⁰], אזי נעשים
18 "בניך", ולכן, כשנותנים להם אח"כ מעות חנוכה, אזי מקיימים "מנהג ישראל תורה הוא" ליתן מעות
19 חנוכה לילדים, כולל גם "בן חבירו" שלמדו תורה³⁴¹.

20 ובזה ניתוסף עוד ענין, שמסבירים להם – לילד או לילדה, או אפילו גם לגדולים וגדולות שהם
21 "ילדים" בהבנה וזקוקים עדיין להסברה – שחלק מהמעות חנוכה (או ממעות אחרות) צריכים ליתן
22 לצדקה, ולא לדחות אלא לעשות זאת במשך ימי חנוכה.

23 סג. ויה"ר שע"י כל פעולות אלו, החל מההכנות אליהם, ימהרו ויזרזו את חנוכת ביהמ"ק השלישי,
24 ע"י משיח צדקנו ש"יבנה מקדש במקומו"³⁹, בקרוב ממש.

25 ואז יקויים גם "והדליקו נרות בחצרות קדשך" כפשוטו (נוסף על האמירה בזמן הזה בתפלת העמידה
26 וכו'), ובאופן ד"להודות ולהלל לשמך הגדול" – עד אז, ועאכ"כ מאז והלאה, ומתוך שמחה וטוב לבב.

27 * * *

28 סד. הוזכר לעיל (סס"א) בנוגע לנשים בקשר עם נס חנוכה, ש"אף הן היו באותו הנס".

29 ועד"ז גם בנוגע ל"ט כסלו – כידוע מה שמספר הרבי הנשיא בספר הזכרונות שלו³⁴² אודות החינוך
30 שרבינו הזקן בעל השמחה והגאולה קיבל מאמו (שקיבלה מגיסתה³⁴³ דבורה לאה), ועד"ז בנוגע
31 למסירת-נפש של בתו של רבינו הזקן (שגם שמה הי' דבורה לאה) בנוגע לתורת החסידות, שהחליפה

– נתבאר בשיחת ש"פ ויגש ס"כ ואילך (תורת מנחם – ויער.
התוועדיות חע"ה ע' 51 ואילך).
(335) ראה גם מכתב ערב חנוכה שנה זו (אג"ק חכ"ט ע' נד
ואילך) – לכאנ"א שעדיין לא הגיעו לעול מצות. תורת מנחם –
התוועדיות חע"ה סע"ע 295 ואילך. וש"נ.
(336) ראה גם תורת מנחם – התוועדיות חע"ה ע' 296. וש"נ.
(337) ראה תוד"ה נפסל – מנחות כ, ב. מהרי"ל – הובא
ברמ"א יו"ד ששע"ו ס"ד. מנהגים ישנים מדורא ע' 153. שו"ע
אדה"ז או"ח סוסק"פ. סת"ב ס"א. סתנ"ב ס"ד. סתצ"ד סט"ז.
(338) ראה תורת מנחם – רשימת היומן ע' שכג (נעתק ב"היום
יום" כח כסלו, ד חנוכה). וש"נ.
(339) ואתחנן ו, ז ובספרי ופרש"י.
(340) אבות פ"ו מ"ג.
(341) ראה סנהדרין יט, ב. וש"נ. הובא בפרש"י עה"ת במדבר
ג, א.
(342) ראה ספר הזכרונות ח"ב פק"ל ואילך.
(343) אחות הר"ר ברוך, אביו של רבינו הזקן (המור"2).

את רבינו הזקן כו', כמבואר בארוכה הסיפור שבדבר³⁴⁴; וכן אודות גודל ההדגשה שהיתה אצל חסידים הראשונים, עוד לפני זמנו של רבינו הזקן, בנוגע לחינוך הבנות בכלל, ואיך שיצאו מזה אח"כ פירות ופירי-פירות, כמבואר בסיפורי הזכרונות בארוכה³⁴⁵.

וכאמור, שכן הוא גם בחנוכה, כלשון הגמרא³²⁹: "אף הן היו באותו הנס", ומפרש רש"י "שגזרו יוונים על כל בתולות הנשואות כו'" (ומוסיף: "ועל יד אשה נעשה הנס")³⁴⁶, ועד"ז ברמב"ם, שכותב בהתחלת הלכות חנוכה בנוגע לגזירות שגזרו מלכי יון על ישראל בנוגע לתורה וכו': "ופשטו ידם .. בבנותיהם", ומזה מובן, שגם הגאולה שבימי חנוכה היתה קשורה במיוחד עם "בנותיהם", להעמידם במקום המתאים.

וכל זה בא בהמשך להמדובר לעיל אודות הפעולות בימי חנוכה בקשר לילדים וילדות – שבהכנה לזה וכן בהפעולה בזה, הנה בחוגים ידועים מסויימים ובזמנים מסויימים (ימים מסויימים בימי חנוכה עצמו), יכולים לפעול בעיקר הנשים, וכן הבנות, עוד לפני החתונה, ואפילו בנות קטנות, שלפעמים יכולות לפעול על האח יותר ממה שיכולים לפעול האב והאם, ועאכו"כ בנוגע לעצמן – הנה אף הן היו באותן הפעולות, שגם להן מופנים הדברים, שיעשו ככל התלוי בהם בנוגע לפעולות אלו באחד (או יותר מאחד) מימי חנוכה.

*

סה. כיון שנמצאים במעמד של ציבור מבנ"י, יש להשתדל שלא ישארו כאלו שיהיו להם ספיקות וצער כו', והרי ישנם רבים מהם שממתינים בחוסר סבלנות לשמוע מה יש לי לומר אודות ז'נבה³⁴⁷. (כ"ק אדמו"ר שליט"א המשיך בבת-שחוק:) ה' כדאי לשבת ולהמתין על ה"מאמר חסידות" וה"סיום" וכל אריכות הדיבור, אולי יהיו איזה "דברי נביאות" בנוגע לז'נבה; בשביל זה כדאי כל הטירחא.

ובכן: בעצם – אין מה לומר. אבל אם אלך ולא אומר מאומה, יתכן שלמשך חמש דקות יתקשו להירדם בגלל השאלה: מאי טעמא לא אמר – האם בגלל שאינו יודע או שאינו רוצה לומר! ... בעצם, הפלא הכי גדול בכל הענין הוא – שעושים מזה "א' מורא'דיקן פאָראַד":

ישנם החושבים, שהעובדה ש"רגשו גויים ולאומים יהגו"³⁴⁸, מתרוצצים ומדברים ומנהלים מגעים כו', אינה אלא סביב השאלה האם בכלל לנסוע לז'נבה או לא, אם לשבת ליד שולחן עגול (או שני שולחנות עגולים) או בעל ארבע קצוות, וכשיבואו לשם, אזי יתחילו מאל"ף.

אבל האמת היא – שכל הענינים מסכמים מראש, לפני שיבואו לז'נבה; ז'נבה אינו אלא ה"מכה בפטיש". אלא ש"מכה בפטיש" היא מלאכה בפני עצמה, ואילו כאן הרי זה פחות מ"מכה בפטיש" ... זהו רק יום פורמלי, שבו ירשמו על נייר פורמלי דברים שיודעים מלכתחילה שחלקם יקיימו וחלקם לא יקיימו, כפי שיסוכם מראש ... כך, שכל מה שמתרוצצים עתה הנה והנה – הנה העיקר, סוכם כבר, ורק בגלל שצריך לסיים "פכים קטנים", פרט זה או פרט אחר, מתרוצצים כדי לתאם פרטים אלו.

אבל כיון שצריכים "תירוצ" עבור ה"עולם": מדוע מתעכב הדבר, ועל מה הרעש והמרוצה? – לכן עושים "פאָראַד" שלם אודות ז'נבה, שבזה תלוי כל הענין כולו, ושם צריכים להחליט מאל"ף עד תי"ו, ובמילא כדאי כל הטירחא.

(347) "ועידת ז'נבה" – משא ומתן בנוגע לפתרון הסכסוך הישראלי-ערבי בעקבות מלחמת יוה"כ"פ (המז"ז).
(348) תהלים ב, א.

(344) ראה קונטרס "הרבנית דבורה לאה" (קה"ת תשנ"ג).
וש"נ.

(345) ראה גם סה"ש תש"ד ע' 64 ואילך.

(346) ראה גם תורת מנחם – התוועדות ח"ד ע' 232 ואילך.

- 1 אך האמת היא – שלא היו דברים מעולם! שלשת-רבעים או תשעים אחוז – סיכמו כבר, ונשאר
 2 ימים ספורים שבהם צריך לסיים עוד כמה אחוזים שאודותם מתווכחים, ולכן מעמידים פנים ("ס'איז ניט
 3 שייך צו זאגן"...) שכל ה"רעש" וכל ה"פאראד" הוא בבחי' "היום הרת עולם"...
- 4 סו. אך עדיין יצאו עם ספק ומיד יתחילו לחשוב ולשאול: מהיכן אני יודע זאת, האם זה ענין של
 5 "רוח הקודש" או ענין של "נבואה", או ענין ששמעתי ממשהו וכו'.
- 6 ובכן: כשמסתכלים מה נעשה בעולם שבו אנו חיים, איך התנהלו עד-עתה כל הענינים שנקראים
 7 "יחסים בין-לאומיים" – רואים בגלוי ובעיני בשר, שכל הענינים מתנהלים בחדר לפנים מחדר, ששם
 8 מתאספים כמה אנשים, זה "מוכר" את העם שלו וזה "מוכר" את העם שלו, ומתווכחים כמה "דמי
 9 ספסרות" ישארו עבור זה וכמה עבור השני...
- 10 אלא שבכל זאת צריכים להשאיר משהו, שהרי בעולם שבו חיים יש לחשוש מפני מראית העין, ולכן
 11 קובעים יום מסוים, ומרעישים אודותיו, שאז יתאספו ב"או"ם", או בעיר הבירה של מדינה זו או אחרת,
 12 כל ה"פיפערנאטערס"³⁴⁹ שניהלו את המשא ומתן (לא אלו שהחליטו, אלא שלוחיהם), ואח"כ יאמרו
 13 שמתחילים לדון בכובד ראש במשך ימים ולילות, ואז יחתמו על "נייר" שכבר הוכן לפני כמה שבועות!
 14 וכאמור לעיל, רובו ככולו של הענין הוא כבר במוחלט, ולאחרי שכל צד "מכר" את שלו, בחשאי,
 15 מבלי להתחשב באף אחד, נשארו ימים אחדים שבהם יכולים עדיין להתווכח – בנוגע לכבוד, והעיקר
 16 – בנוגע לפרטים שבהם צריך עדיין להגיע לעמק השוה, ובעיקר העיקרים – למצוא נוסח שיתקבל על
 17 דעת הרבים, ויחסוך את כל הענינים – שלא יוכלו לצעוק אח"כ שפלוני אשם או פלוני אשם וכו'; כך
 18 ה' בפועל, וכך סוכם, בדרך כבוד ובדרך שלום וכו'.
- 19 והלואי שיעשו זאת בהקדם האפשרי, כי, בינתיים, מצד זה שמתיראים לגלות מה שסיכמו, נופל שם
 20 רח"ל קרבן ועוד קרבן,
- 21 – אפילו כשנופל קרבן של מצרי, הרי זה גם ענין בלתי-רצוי³⁵⁰, כי גם בן נח לא צריך להרוג,
 22 ועאכו"כ כשמדובר אודות יהודי, הרי זה כמ"פ ככה –
- 23 ולכן, ככל שיגיעו מוקדם יותר לידי פשרה ולידי החלטה בנוגע לנוסח שיכתבו על הנייר – יפסקו
 24 לכל-הפחות חילופי האש.
- 25 וכל אלו הטועים ורוצים שידחו זאת בגלל הבחירות שצריכים להתקיים שם וכו'³⁵¹ – הנה הבחירות
 26 לא ישנו מאומה!
- 27 וכאמור לעיל, שגם הוועידה בז'נבה לא תשנה מאומה, שכן, מי שמסתכל ללא פניות, ולא נוגע לו
 28 מה יאמרו הבריות – עליו רק להשוות ולבדוק מה אירע עם "חווה" שערכו לפני כמה שנים בענין זה,
 29 וכמה שנים לפני"ז בענין שני, ועשר שנים לפני"ז בענין שלישי... שעכשיו גילו כבר שמקודם לכן התדברו
 30 מאחורי הפרגוד על כל הפרטים, ולאחרי כן, לשם הפורמליות ובגלוי, ערכו אסיפה ראוותנית, וחתמו גם
 31 על הנייר. וכך ממש הוא המצב בנוגע לכל הענינים שהעיתונים כותבים שאודותם ידונו מאל"ף עד תי"ו
 32 בעת הוועידה בז'נבה.
- 33 סז. ויה"ר – כאמור – שתסתיים כל השקו"ט מאחורי הפרגוד, ויבואו לידי החלטה שמותר כבר
 34 לגלות, ואז לכל לראש ירוויחו לכל-הפחות שלא יפלו קרבנות!
- 35 לשנות משהו ממה שסיכמו – אינני רואה מי מהם שבכחו לשנות, כיון שלא מתחשבים כלל – לא

סכ"ג (תורת מנחם – התוועדויות חצ"ד ע' 347).

351 ראה גם מענה ז' דחנוכה שנה זו (אג"ק חכ"ט ריש ע' 351)

(סב).

349 = דרקונים, נחשים ארסיים (כלומר, בעלי כח רב המשתמשים בכחם לרעה).

350 לשלימות הענין – ראה שיחת ש"פ וישב, כ"ף כסלו

- מצד זה ולא מצד השני – עם ענינים של אנושיות! ישנם חשבונות אחרים, עם גישה אחרת וכו', שהפוכה
לגמרי מהשכל הישר.
- ואין צורך בראי' טובה יותר מזו – שמשלים את עצמם שכאשר ימלאו דרישותיהם, יקבלו תמורת זה
נפט, ואז יהי' שלום בעולם.
- אבל ענין זה הוא בבחינת "מי³⁵² שיש לו מנה רוצה מאתיים": הם (הערכים) לא ידעו עד עתה שע"י
"נפט" יכולים לפעול משהו, ומלכתחילה לא שיערו שיפעלו משהו; הם חשבו שיטילו פחד ועי"ז יפעלו
מקצת מן המקצת, או גם זה לא. ובפועל, ויתרו להם על הכל, ואז אומרים בפירוש שידרשו יותר, וידרשו
לא רק בנוגע לבנ"י, אלא ידרשו גם שימכרו להם חטה, ויתנו להם דבר זה ודבר זה כו', וכפי שאחדים
מהם פלטו כבר שאכן זו היתה מטרתם כו'.
- ולכאורה: כיון שביכלתך לעצור את הסיוע שינתן להם תמורת הנפט, והנך יודע שאם תוותר להם,
יהי' זה התחלה לכך ש"מי שיש לו מנה רוצה מאתיים" – היית צריך מיד לסרב לתת לו את מה שאתה
היית צריך לתת לו! ובמקום זה, הכריזו בפירוש שיתנו הכל, ולא רק הכריזו, אלא נותנים בפועל!
- וא"כ, בשעה שלא מתחשבים עם הענינים שלהם (של ארה"ב) – בודאי לא יתחשבו עם ענינים של
אחרים.
- יש רק לקוות שכיון ש"לב מלכים ושרים ביד ה'"⁴⁷ – יכול המצב להתהפך מן הקצה אל הקצה,
אפילו היפך דעתם של בני בחירה, ועאכ"כ אלו שאינם בעלי בחירה, ומאיזו סיבה שתהי' מדברים הם
בנוסח האמור. וכיון שנשארו עדיין ימים אחדים – הנה יהי' שביחד עם הנסים של חנוכה, יהי' גם נס
בענין זה, שהכל יתהפך לטוב, בטוב הנראה והנגלה.
- סח. ועד"ז ישנם כאלו שממתינים לשמוע מהי העמדה בנוגע ל"מיהו יהודי", וטוענים שכיון
ששותקים, הרי זה סימן שכך וכך.
- ובכן: להוי ידוע, שלדאבוננו, לא נשתנה בזה מאומה, ואדרבה: המצב נעשה גרוע יותר, מצד זה
שלא זו בלבד ש"עבר ושנה כו"³⁵³, אלא שנה ושילש וריבע וחימש ושישה...
- ותירה מזה: במשך המלחמה ובימים שלאחרי המלחמה, הגיעו גויים וגויות ששידלו ורשמו אותם
בתור "יהודים". – כשהיא טענה שהיא נוצרי' (פרובוסלבית), אמר לה ה"פקיד": יהיו לך חיים רגועים
– אם תירשמי בתור יהודי'!
- ולמרות שיש כאלו שנכחו במעמד זה, והדבר לא הי' בגדר סוד – הנה לכל לראש היתה הכחשה:
"להד"ם", לא היו דברים מעולם!
- וכמו שהי' עד עכשיו; וכמו שעכשיו תהי' בודאי הכחשה, שמה שאומר פכ"פ שתשעים אחוז סיכמו
כבר – להד"ם, אלא יתחילו לדבר כשיגיעו לז'נבה... ולאידך גיסא, אם הוא "דיפלומט", חייב הוא ליתן
הכחשה, כי, לולי זאת, במה תתבטא ה"דיפלומטיא"! אלא מאי, אם זה מתאים להמציאות או לא –
נראה אח"כ; "הלכתא למשיחא"!!!
- ועד"ז בנוגע ל"מיהו יהודי": המצב הולך ומתדרדר רח"ל! ומי שבמשך כל הזמן טען להד"ם – טוען
גם עכשיו להד"ם, ועוד ידו נטוי' – שגם מחר יטען להד"ם!
- הדבר היחידי שבאמת להד"ם – שהלה הבטיח לפני שנים שיקים "ועידה" שתחקור ותדרוש את
הפקידים, ועד היום הזה, אין אפילו שמות מי הם חברי הועידה, וכבר לא מדברים על זה שלא נעשה

(353) ראה יומא פו, ב. וש"נ.

(352) ראה קה"ר פ"א, יג. פ"ג, יו"ד. רמב"ן ובחיי ס"פ חיי שרה. ועוד.

- 1 שום דבר! לכאורה היו יכולים למנות שלשה אנשים, ולצוות עליהם לשכב לישון... כך שלכל-הפחות
 2 יקרא שיש "ועידה". ואעפ"כ, עד כדי כך להד"ם, שגם זה לא עשו! וכאמור – עוד ידו נטוי!
 3 סט. אמנם, עומדים אנו בזמן של י"ט כסלו, שאז צ"ל כל הענינים באופן ד"פדה בשלום נפשי¹⁸,
 4 ובמילא אסור שיהיו ענינים של מלחמה, אפילו עם אינם-יהודים, ועאכו"כ בין יהודי לחבירו.
 5 ע"פ שולחן-ערוך חייבים לזעוק שחוק "מיהו יהודי" מחריב, רח"ל, את היסודות שעליהם עומד הקיום
 6 של עם ישראל, ומערער את היסודות של בטחון וכו' וכו'; אבל בנוגע ל"ט כסלו כתב רבינו הזקן³⁵⁴
 7 שאסור שיהי' אפילו שריקה ("פייף") של קדושה, ועאכו"כ שלא תהי' מלחמה כו', ויתירה מזה, אפילו
 8 לא "חרב של שלום" (כמדובר לעיל (ס"ג)).
 9 ולכן, יש לדבר שלום – שכל אלו שעד עתה לא עשו כדבעי, או שעשו מה שלא צריך לעשות, כולל
 10 גם ה"מיניסטער" בעצמו, יניחו את כל עניניהם כדי להיות "העוסק בתורה ובגמילות חסדים ומתפלל עם
 11 הציבור", כדברי הגמרא³⁷ שעל זה אומר הקב"ה "פדאני לי ולבני מבין אומות העולם",
 12 – הגמרא לא אומרת "כל המיניסטער" "פדאני לי ולבני מבין אומות העולם", שכן, בשביל להוציא
 13 את בני מהגלות אין צורך ב"מיניסטער", אלא צ"ל "עוסק בתורה ובגמילות חסדים ומתפלל עם
 14 הציבור", ועאכו"כ לא לנצל את ה"כסא" כדי לרשום גוי' בתור יהודי!
 15 (כ"ק אדמו"ר שליט"א המשיך בבת-שחוק): דיבורי זה אינו באופן של "מלחמה", וגם לא באופן
 16 ד"חרב של שלום", אלא כפי שהוא באופן של "פדה בשלום", אבל גם ב"פדה בשלום" גופא יכולים
 17 להיות כמה דרגות...
 18 ויהי'ר שלא יצטרכו לדבר גם בנוסח זה, אלא יהי' רק "שלום" ו"שלוה" הן "בחילך" והן
 19 "בארמונותיך"²¹⁹,
 20 ויהי' הענין של טהרת בנות ישראל (כמובן הרמז בזה) – היפך ממ"ש הרמב"ם בהתחלת הלכות חנוכה
 21 ש"פשטו ידם .. בבנותיהם", ועד"ז בנוגע לפרטי הענינים דתומ"צ – "תורתך" ו"רצונך" – שנימנו שם,
 22 ונתכונן לחנוכה מתוך שמחה וטוב לבב, כל ישראל יחד, כולל גם אלו שעד עתה עשו ענינים
 23 בלתי-רצויים, כיון שע"י הרהור תשובה אמיתית נעשה צדיק גמור³⁵,
 24 ומכאן ולהבא לא תהי' "פירצה" – "אין פרץ ואין יוצאת ואין צווחה ברחובותינו"³⁵⁵, כפי שנתפרש
 25 בגמרא³⁵⁶ בשייכות לאחיתופל ודואג – יהודים שידעו ללמוד, אלא שניצלו זאת באופן הפכי כו'.
 26 וכאמור, לא עתה הזמן ולא עתה המקום כו', אלא רק להבהיר שלא יפרשו את העדר הדיבור בזה
 27 כסימן שנשתנה משהו; רח"ל נשתנה לגריעותא!
 28 ויהי'ר – כאמור – שכיון שהקב"ה אינו מוגבל בשום דבר, לא בזמן ולא במקום, לא בשכל ולא
 29 בנבואה וכיו"ב, כך, שברגע כמימרא יכולה להיות הגאולה מה"א-ל זר אשר בקרבך"³⁵⁷, ועד לגאולה
 30 האמיתית ושלומה של כללות עם ישראל ("לי ולבני") "מבין אומות העולם" – הנה אכן יהי' כך בעגלא
 31 דידן, למטה מעשרה טפחים, ובטוב הנראה והנגלה, לילך בקרוב ממש לקבל פני משיח צדקנו, ולחגוג
 32 יחד אתו את ימי החנוכה הבאים עלינו ולקראתנו ולקראת כל בני" לשלום, באופן ד"להודות ולהלל
 33 לשמן הגדול"³⁵⁸.
 34 [כ"ק אדמו"ר שליט"א צוה לנגן ניגון הכנה. ניגון רבינו הזקן בן ד' הבבות (בבא הד' – פ"א). "ניע
 35 זשוריצי כלאפצי", ו"ניעט ניעט ניקאָוואַ", ועמד מלוא קומתו ורקד על מקומו בשמחה רבה, ורמז
 36 שישקן. וטרם צאתו התחיל לנגן הניגון "ופרצת".]

(357) ראה שבת קה, ב.
 (358) נוסח "ועל הנסים" ו"הנרות הללו".

(354) ראה לעיל סל"ט. וש"נ.
 (355) תהלים קמד, יד.
 (356) ברכות יז, ריש ע"ב.

בס"ד. שיחת ש"פ וישב, כ"ף כסלו, ה'תשל"ד.

בלתי מוגה

א. דובר כמ"פ שיום השבת כולל את כל ימי השבוע, ומההוכחות לזה – כפי שרואים בשיעורי חת"ת, שבמשך ימי השבוע לומדים בכל יום השיעור חומש של יום זה (ביום ראשון – מהתחלת הפרשה עד שני, ביום שני – עד שלישי, וכן הלאה), ואילו ביום השבת קוראים את כל הפרשה כולה, שכוללת את כל השיעורים של כל ימי השבוע, כולל גם השיעור של יום השבת בתור א' מימי השבוע.

וכידוע שאע"פ שיום השבת הוא חלק משבעת ימי הבנין, חלק מענין הזמן, יש ביום השבת גם ענין שלמעלה משבעת ימי הבנין, למעלה מהזמן (והיינו שבזמן גופא הרי זה למעלה מהזמן) – שלכן אומרים בכל יום ראשון בשבוע: "היום יום ראשון בשבת", אע"פ ש"כבר עברו רבבות ימים משימ"ב עד עתה", "מפני שבשבת העלי' .. מבחי' זמן, ע"כ כל יום א' הוא ממש יום ראשון כמו יום א' של ששת ימי בראשית (שהרי "הימים האלה נזכרים ונעשים"1) שנתחדש הזמן מלמעלה מהזמן (שהרי זמן הוא נברא, כמובא בסידור² בשם המגיד), כך מתחדש כל יום ראשון שאחר השבת, שהשבת הוא העלי' .. למעלה מהזמן"³.

ובלשון הקבלה⁴ – בנוגע לענין השבת כפי שהוא בספירות – שמצינו ששבת קשור עם ספירת המלכות (שלכן יש ב"שבת" אותיות "בת"⁵, בחי' המלכות), א' משבעת ימי הבנין, וכן מצינו ששבת קשור עם ספירת הבינה (שענינה תענוג⁶, שזהו ענינו של שבת, כמ"ש⁷ "וקראת לשבת עונג"), שהיא למעלה משבעת ימי הבנין, ונקראת "אם הבנים"⁸, ועד לאם שמרחפת על הבנים בבחי' מקיף.

ונוסף לכך ששבת הוא למעלה מימי הבנין (למעלה מהזמן), הרי הוא גם כולל את כל ימי הבנין (כולל גם כפי שיום השבת הוא חלק משבעת ימי הבנין), שבו הם מתעלים כו'.

ב. ובנוגע ליום הש"ק זה, ש"פ וישב – נכלל ומתעלה בו גם יום י"ט כסלו שחל בשבוע זה, בערב שבת.

ונוסף לזה: הקביעות דיום הש"ק פ' וישב היא בכ"ף כסלו, שמלבד היותו היום שבא לאחרי ובהמשך ל"ט כסלו, הרי הוא בעצמו קשור עם הגאולה – כידוע המסופר בלקוטי דיבורים (בשיחת י"ט כסלו⁹) שגם לאחרי שרבינו הזקן יצא מהמאסר ב"ט כסלו, התעכבה ביאתו למקומו בין החסידים במשך שלש השעות כו' (שבהם ה' לרבינו הזקן צער גדול יותר מאשר הישיבה במאסר), כך, שהגאולה נמשכה גם בכ"ף כסלו, ולכן ה' הסדר אצל רבותינו נשיאינו, שברוב הפעמים היתה נערכת ההתוועדות ד"ט כסלו – אור לכ' כסלו¹⁰.

ועוד זאת, שכ"ף כסלו יש לו שייכות מיוחדת עם הדפסת ספר התניא בפעם הראשונה בשנת תקנ"ז – כידוע¹¹ שרבינו הזקן רצה שהדפסת התניא תושלם לקראת י"ט כסלו, יום ההילולא של רבו, הרב המגיד (שבשנה זו מסתיימת שנת המאתיים להסתלקותו), ובפועל הגיע התניא מבית הדפוס רק בכ"ף

(7) ישעי' נח, יג.

(8) ראה לקו"ת דרושי שמע"צ פח, ד. וש"נ.

(9) תרצ"ב (לקו"ד ח"ד תשנ, ב. סה"ש תרצ"ב ע' 9). תרצ"ג ס"כ, כ' כסלו ס"ז (שם ח"א כט, א. לז, ב. סה"ש תרצ"ג ס"ע 159. ע' 172).

(10) ראה גם שיחת מוצש"ק פ' וישלח, י"ט כסלו דאשתקד בתחלתה (תורת מנחם – התוועדויות ח"ע ריש ע' 230). וש"נ.

(11) ראה אג"ק אדמו"ר מוהרי"צ ח"ד ע' רסב ואילך. וראה גם שיחת ש"פ וישב, שבת חנוכה, מבה"ח טבת דאשתקד ס"ב (תורת מנחם שם ס"ע 290). וש"נ.

(1) אסתר ט, כח. וראה רמ"ז בס' תיקון שובבים. הובא ונתבאר בס' לב דוד (להחיד"א) פכ"ט.

(2) עם דא"ח – שער הק"ש עה, סע"ד ואילך [קכא, ד]. אמ"ב שם פל"ז (מ, ג ואילך).

(3) לקו"ת שה"ש כה, סע"א.

(4) ראה גם תורת מנחם – התוועדויות חל"ז ע' 189 ואילך. וש"נ.

(5) זהר ח"א כג, סע"ב. ח"ג רפא, ב (ברע"מ).

(6) ראה זח"ג קעח, ב. תו"א לך לך יא, סע"ב. לקו"ת דרושי ר"ה נז, א. ובכ"מ.

- 1 כסלו, ועל זה אמר רבינו הזקן: "רבות מחשבות בלב איש ועצת ה' היא תקום"¹², שבפועל נשלמה
2 ההדפסה בכ"ף כסלו, וחזר כמ"פ: "כ"ף כסלו, כ"ף כסלו", אלא שבאותה שעה – בשנת תקנ"ז – לא
3 הבינו חסידים מה היתה כוונת רבינו הזקן, עד שהגיעה הגאולה ב"ט וכ"ף כסלו (בזכות שתי השנים
4 של חיות בתורה ועבודה שהוסיף ספר התניא בקרב החסידים), ואז הבינו מה שרבינו הזקן הדגיש את
5 הענין של כ"ף כסלו – שמזה מובן הקשר המיוחד של כ"ף כסלו עם ענין הגאולה.
- 6 ג. וע"פ המדובר כמ"פ¹³ שמכל ענין (כל דבר שיהודי רואה או שומע) יש ללמוד הוראה בעבודת
7 האדם לקונו – יש לבאר ההוראה¹⁴ מהקביעות ד"ט וכ"ף כסלו בפרשת וישב, ובפרט כ"ף כסלו שחל
8 בשבת פ' וישב, שבו קורין פרשת וישב כולה בפרהסיא ובפירסום הכי גדול, שזוהי המעלה של קריאת
9 התורה בשבת ברבים לגבי לימוד שיעורי חת"ת ביחיד.
- 10 וכמובן, שאע"פ שגם לימוד שיעורי חת"ת הוא באופן שרבים לומדים אותו שיעור באותו יום, מ"מ,
11 אין זה נקרא לימוד ברבים,
- 12 – וכמו קרבן פסח, שאע"פ שכל ישראל מקריבים באותו זמן ובאותו מקום (ועד שמצינו במקום
13 אחד שנקרא בשם "קרבן ציבור"¹⁵), מ"מ, הרי זה קרבן יחיד, שצריך לבוא מממון היחיד דוקא –
14 וזוהי מעלת קריאת התורה בשבת, בברכה לפני' ולאחרי', שהיא במעמד עשרה מישראל דוקא, לגבי
15 לימוד שיעורי חת"ת (כולל גם השיעור דיום השבת).
- 16 ובנוגע לפרשת וישב גופא (שקורין את כולה) – הנה ע"פ הידוע ש"שמו אשר יקראו לו" הוא החיות
17 של הדבר הנקרא בשם זה (כפי שמאריך הרב המגיד ברמזי תורה¹⁶), יש לבאר את ההוראה משם הפרשה;
18 ובזה גופא – לכל לראש ביאור הענין בתורה, ולאח"ז – ההוראה (תורה מלשון הוראה¹⁷) בעבודה בפועל,
19 שהרי "גדול תלמוד שמביא לידי מעשה"¹⁸, שלכן צ"ל תחילה הענין ד"גדול תלמוד", ולאח"ז צריך
20 להיות נמשך ב"מעשה".
- 21 ד. בנוגע לשם הפרשה – "וישב", לא "וישב יעקב" (או "וישב יעקב בארץ מגורי אביו"), אלא
22 "וישב" סתם – אינו מובן: מהו התוכן וההוראה שיש ללמוד משם זה?
- 23 ויובן ע"פ המבואר בשיחת י"ט כסלו תש"ד¹⁹ – "ויהי בשלושים שנה"²⁰ – אודות דברי כ"ק אדמו"ר
24 (מהורש"ב) נ"ע שדיבר פעם²¹ בנוגע לקביעות ד"ט כסלו שחל לעולם בפרשת וישב או בפרשת וישב,
25 וביאר זאת באופן שהבינו זאת גם יהודים שהיו רגילים ליקח כל ענין ע"פ השגת העולם (בהתאם לחידוש
26 ד"ט כסלו – שתורת החסידות תומשך באופן של הבנה והשגה לכל בני²²).
- 27 ותוכן הביאור בהשיכות ד"ט כסלו לפרשת וישב – "וישב יעקב בארץ מגורי אביו":
- 28 "אביו" – הוא יצחק, שענינו גבורה, כמ"ש²³ "פחד יצחק", אלא שזוהי גבורה דעתיק, ש"לית שמאלא
29 בהאי עתיקא"²⁴, וענין הגבורה הוא תגבורת החיות²⁵ (וע"ד מ"ש²⁶ "וארבה את זרעו ואתן לו את יצחק",
30 והיינו, שהריבוי ד"זרעו" באופן עצום ונפלא נעשה ע"י "ואתן לו את יצחק" דוקא).

כ"א כסלו תשכ"ד בתחלתה (תורת מנחם – התועדויות חל"ח ע' 300 ואילך). וש"נ.
(20) יחזקאל א, א. וראה תורת מנחם – התועדויות ח"כ ע' 108. וש"נ.
(21) י"ט כסלו תרס"ז, בוויצבורג (סה"ש שם).
(22) ראה סה"ש תורת שלום ע' 114.
(23) ויצא לא, מב.
(24) זח"ג קטט, א. וראה שם רפט, א.
(25) ראה תו"א נח ט, ג. סידור (עם דא"ח) שער התקיעות בסופו (רמז, א"ב). ובכ"מ.
(26) 'יהושע כד, ג.

(12) משלי יט, כא.
(13) ראה גם תורת מנחם – התועדויות ח"ד ע' 236. וש"נ.
(14) ברשימה נוספת: עכ"פ – כפי שנראה לי ביאור הענין, אא"כ יש משהו שיכול לומר פירוש טוב יותר, אבל כל זמן שאין פירוש יותר טוב, יש לקבל פירוש זה.
(15) ירושלמי פסחים פ"ו ה"א. וראה גם לק"ש ח"ח ע' 104 ואילך. וש"נ.
(16) או"ת בראשית סי"ד.
(17) ראה רד"ק לתהלים יט, ח. גו"א ר"פ בראשית (בשם הרד"ק). זח"ג נג, ב.
(18) קידושין מ, ב. וש"נ.
(19) ס"ג (סה"ש תש"ד ע' 50). וראה גם שיחת ש"פ וישב,

ו"מגורי (אביו)", מלשון מגור ומורא²⁷ – דכיון שהכוונה בכל מה שנאצל (כולל גם גבורה דעתיק)¹ היא שיומשך למטה מטה ממש [שזהו גם תוכן הענין ד"לית שמאלא בהאי עתיקא", שאין ענין של הגבלה (שמאלא), ולכן נמשכים הענינים דבחי' עתיק עד למטה מטה], לכן יש ענין של פחד ("מגורי")³ – כמ"ש²⁸ "ויחרד יצחק חרדה גדולה עד מאד" – אם אכן אפשרי הדבר שיהי' הגילוי עד למטה בעולם הגשמי.

ופירוש "וישב יעקב בארץ מגורי אביו" – שהענין שהי' אצל יצחק באופן של מורא ("מגורי אביו"), הי' אצל יעקב באופן של התיישובות ("וישב יעקב"); אמנם בתחילה נחרד יעקב ("יעקב האט זיך אַ טרייסל געטאָן") בלכתו ללבן²⁹, אבל בהיותו שם עסק בעבודת הברורים בצאן לבן, ועי"ז נעשה אצלו ענינו של יצחק אביו (גבורות דעתיק) באופן של התיישובות.

ה. והענין בזה:

כאשר צריך להמשיך בהתיישובות ענין שהוא למעלה ממנו, אבל בערך ושייך אליו, אזי צ"ל תחילה ענין של חרדה ("אַ טרייסל") – ע"ד מ"ש³⁰ "וראיתי אני דניאל לבדי את המראה והאנשים אשר היו עמי לא ראו את המראה אבל חרדה גדולה נפלה עליהם", ואיתא בגמרא³¹ "וכי מאחר דלא חזו מאי טעמא איבעיתו, אע"ג דאינהו לא חזו מזליהו חזו", דכיון ש"מזליהו חזו", הרי זה שייך אליהם, אלא שהוא למעלה מהם (שלכן "לא חזו"), ולכן "חרדה גדולה נפלה עליהם" (משא"כ בענין שלמעלה ממנו לגמרי, ואינו שייך אליו כלל, שאז אין אפילו ענין של חרדה, כיון שהוא נמצא בעולם אחד, והענין שלמעלה ממנו נמצא בעולם אחר לגמרי).

וע"ד שמצינו³² שר' זירא התענה מאה (או ארבעים³³) תעניות לפני שהתחיל ללמוד תלמוד ירושלמי – דכיון שר' זירא ידע שאופן הלימוד דתלמוד ירושלמי הוא נעלה הרבה יותר מאשר אופן הלימוד דתלמוד בבלי, וידע גם שיש לו שייכות ללימוד זה שהוא בערך אליו (שלכן "בעא למיסק לארץ ישראל", ובגלל זה "הוה קמשתמיט מיני" דרב יהודה כו'), שהי' "מוחה בידו", כמסופר בגמרא בסוף מסכת כתובות³⁴), לכן הוצרך להיות אצלו ענין של "חרדה" ("טרייסל"), שזהו ענין התענית – ענין הביטול, בכדי לצאת ממציאותו הקודמת, ורק לאח"ז יוכל להגיע למעלת הלימוד דתלמוד ירושלמי³⁵.

ועד"ז בנוגע ליעקב – שכדי שהענין של "מגורי אביו" ("פחד יצחק") שלמעלה ממנו יוכל להיות אצלו באופן של התיישובות, הוצרך להיות אצלו ענין של "חרדה" ("טרייסל"), כיון שזהו ענין שלמעלה ממנו אבל גם שייך אליו, כמ"ש²³ "פחד יצחק הי' לי".

אמנם, התכלית אינה להשאר במצב של "חרדה", שהרי "לא תהו בראה (אלא) לשבת יצרה"³⁶; ולכן הלך יעקב ללבן – אף שזוהי תכלית הירידה עבורו, שהרי יעקב (בחיר שבאבות³⁷) הי' תכלית הקדושה, ולבן הי' תכלית הלעו"ז, ויתירה מזה, שבהיותו שם התעסק עם צאן לבן, שבלעו"ז גופא אין זה סוג המדבר, אלא סוג החי;

ועי"ז המשיך את הענינים היותר נעלים באופן של התיישובות.

ו. ונוסף על ביאור הענין בתורה – ישנה גם ההוראה בעבודה בפועל:

כאשר דורשים מיהודי העבודה ד"וישב", והוא טוען שזוהי עבודה נעלית שאינה שייכת אליו, ולמה

(27) ראה זח"א קפ, א. או"ת להה"מ ריש פרשתנו (סמ"ח).
(33) גי' הרש"ל. וראה לקו"ש חל"ד ע' 24 הערה 6. וש"נ.
(34) קי, סע"ב ואילך ובפרש"י.
(35) ראה גם תורת מנחם – התוועדויות חע"ג ע' 193. וש"נ.
(36) ישעי' מה, יח.
(37) ראה שעה"פ תולדות כז, כה. וראה גם ב"ר רפע"ו. זח"א קיט, ב. קלג, א. קמז, ב. קעא, ב.
(28) תולדות כז, לג.
(29) ראה פרש"י ויצא כח, טו.
(30) דניאל י"ד, ז.
(31) מגילה ג, ג. וש"נ.
(32) ב"מ פה, א.

- 1 תובעים זאת ממנו – אומרים לו: כבר הי' לעולמים (לא רק אצל ר' זירא, אלא עוד לפנ"ז) – אצל יעקב
2 אבינו, שענין נעלה ביותר (גבורות דעתיק) הי' אצלו באופן של התיישובות.
- 3 וכיון ש"שופרי" דיעקב מעין שופרי' דאדה"ר³⁸ .. והיתה נשמתו ג"כ כלולה מכל הנשמות
4 שבישראל³⁹ – נוסף על היותו אחד משלשת האבות, ש"אין קורין אבות אלא לשלשה"⁴⁰, והרי הבן
5 עומד במקום האב, כמ"ש⁴¹ "תחת אבותיך יהיו בניך" – הרי זה גם בכחו של כל אחד מישראל.
- 6 ז. ובפרטיות יותר:
- 7 תובעים מיהודי לצאת מד' אמותיו ולעסוק בהפצת המעיינות חוצה; לקרב יהודי לתומ"צ כו'. כך
8 תבע כ"ק מו"ח אדמו"ר, וכך תבע כ"ק אדנ"ע, וכמבואר בספרים גודל הענין של קירוב הזולת וכו'.
- 9 וכאשר שואלים: מדוע אתה ישן ("וואָס שלאָפסטו")?! ... האם אתה יכול להצביע על יהודי אחד
10 עכ"פ שקרבת במשך עשר שנים האחרונות?! ... – הנה יש מי שטוען, שהוא צנוע, "הצנע לכת". ומוסיף,
11 ש"הצנע לכת" הוא ענין עיקרי בעבודת ה', כמ"ש⁴² "מה ה' דורש ממך כי אם .. הצנע לכת"! ... ולכן
12 טוען, שהנהגה כזו – לצאת ולהראות "גבורה" שביכלתו לקרב יהודי לאביו שבשמים – היא היפך
13 הצניעות והענוה!
- 14 ובכן: המענה לזה הבהיר כבר רבינו הזקן בהקדמה לספר התניא – לפני שמתחילים ללמוד תושב"כ
15 של תורת החסידות⁴³ – שכותב בנוגע ל"גדולים שבעירור": "אליהם בקשתי שלא לשום יד לפה ח"ו
16 להתנהג בענוה ושפלות של שקר" (כפי שהיו אומרים פעם⁴⁴: "א' שי"ן מיט דריי קעפלאך", או "דריי
17 שי"ן'ען").
- 18 רבינו הזקן ראה שתתכן מציאות כזו שכאשר ישאלו משהו איזו שאלה בתניא ("להבין דבר עצה
19 מתוך קונטרסים אלו"), אזי ינצל זאת בתור "הסכמה" שהוא מ"הגדולים שבעירור", והראי', שבאים
20 לשאול אותו... אבל להשיב ולבאר לו כו' – זאת לא! שהרי הוא עניו וצנוע... ולכן הוצרך רבינו הזקן
21 להבהיר ולשולל זאת!
- 22 ובכן: כל מי ששמע פתגם ("א' וואָרט") או מאמר חסידות מהרבי, כ"ק מו"ח אדמו"ר, וזוכר זאת,
23 שהרי יש לו זכרון טוב... עליו לחזור זאת! – הרבי בודאי לא התכוין לטובת היחיד בלבד, אלא גם
24 לטובת הרבים, ולכן עליו לחזור ולומר זאת גם להזולת, ששואל ומבקש ממנו, בקלא דאשתמע או בקלא
25 דלא אשתמע...
- 26 ורבינו הזקן מוסיף ומבאר גם "גודל השכר, ממארוז"⁴⁵ ע"פ⁴⁶ מאיר עיני שניהם ה'", והיינו, שדוקא
27 עי"ז שפועל על הזולת, אזי ניתוסף גם אצלו כו'.
- 28 ומה שטוען שצ"ל ענין הצניעות כו' – הנה עז"נ "הצנע לכת עם אלקיך" (אף שהכתוב הי' יכול לומר
29 "הצנע עם אלקיך"), והיינו, שהבחינה לידע עם הענין ד"הצנע" הוא מצד הקדושה ("עם אלקיך"), ולא
30 מצד ההפכי ח"ו, היא, כשישנו ענין ההליכה ("לכת"), היינו, שיוצא מד' אמותיו כדי לפעול על הזולת
31 כו', כולל גם שיש אצלו ענין של הליכה מדרגא לדרגא, ולא באופן שלאחרי שכבר עברו חמש או עשר
32 שנים, עומד עדיין במעמדו ומצבו כמקודם, שכן, דוקא ענין ההליכה ("לכת") מורה על היותו "עם
33 אלקיך".

(43) ראה אג"ק שבעה ערה 11 ע' רסא. וש"נ.

(44) ראה גם תורת מנחם – התועודיות חע"ד ריש ע' 95.

וש"נ.

(45) תמורה טז, א.

(46) משלי כט, יג.

(38) ב"מ פד, א. וש"נ.

(39) תניא אגה"ק ס"ו.

(40) ברכות טז, ב.

(41) תהלים מה, יז. וראה גם תורת מנחם – התועודיות

חס"ט ע' 233. וש"נ.

(42) מיכה ו, ח.

- ח. וזוהי ההוראה שלמדים מפרשת וישב – שדוקא כשיעקב יוצא ממקומו והולך לעסוק בבירור צאן לבן, אזי נעשה הענין ד"וישב יעקב בארץ מגורי אביו", שענינו של יצחק אביו, גבורה דעתיק, נמשך באופן של התיישבות.
- וענין זה לא נשאר בעתיקא קדישא... אלא נמשך למטה מטה, עד "בארץ כנען" – כפירוש המגיד⁴⁷ שהענין ד"כנען" הוא כמ"ש⁴⁸ "כנען בידו מאזני מרמה", דקאי על "מרמה" (רמאות) כפשוטו, היפך הקדושה (ולא מרמה דקדושה⁴⁹, שנעשה ע"י עבודה דוקא), ואעפ"כ, גם שם המשיך יעקב גבורה דעתיק.
- וזהו גם כללות הענין ד"ט כסלו – ש"יפוצו מעינותיך חוצה"⁵⁰, שהחידוש בזה הוא לא רק שתורת החסידות תומשך בשכל, אלא שתחדור אפילו באבנים!
- וכל זה נעשה באופן שאפילו לבן בעצמו – שטוען "הבנות בנותי והבנים בני וגו'"⁵¹ – מכריז שאף אחד לא יכול להתנכל ולפגוע בבני, כיון ש"אלקי אביכם אמש אמר אלי וגו'"⁵².
- ט. ובכואנו מ"ט כסלו, ר"ה לחסידות⁵³, הנה כיון שבר"ה מודגש הענין ד"עורו ישנים משנתכם ונרדמים הקיצו מתרדמתכם" (כמ"ש הרמב"ם⁵⁴ בנוגע לתקיעת שופר, וכפי שנתבאר הענין בזה בתורת החסידות⁵⁵) – יה"ר שכל אלו שישנים עדיין יקיצו סוכ"ס משנתם!...
- יש כאלו שלכתחילה לא ישנו, ויש כאלו שהתעוררו משנתם בערב י"ט כסלו ובי"ט כסלו; אבל גם אלו שישנים עדיין – יתעוררו משנתם ויתחילו לפעול בהפצת המעיינות חוצה.
- ועד שיקויים מ"ש "וישב יעקב בארץ מגורי אביו", ובאופן ד"אלה תולדות יעקב יוסף"⁵⁶, כפירוש המגיד⁴⁷: להרבות תולדות שהוא מצות ומעשים טובים.. להוסיף כו' – הלן ומוסיף ואור.
- והרי ענין זה שייך גם לחנוכה, שהרי הדלקת נר חנוכה היא באופן ד"מוסיף והולך", ו"עד דכליא ריגלא דתרמודא"⁵⁷ (אותיות מורדת⁵⁸), שענין זה יהי' בשלימותו בביאת משיח צדקנו, בקרוב ממש.

* * *

- י. נזכר לעיל (ס"ד) אודות התעסקותו של יעקב בבירור צאן לבן, שבשביל זה הוצרך לצאת מ"באר שבע", שזוהי דרגא נעלית בארץ ישראל גופא (כמובן מהפירושים בענין באר שבע⁵⁹), והיו בה שני צדיקים, אברהם ויצחק, ולילך חרנה, "חרון אף של מקום בעולם"⁶⁰, כדי לפעול בירור העולם.
- וענין זה קשור עם המדובר ב"ט כסלו אודות סיום מסכת ברכות: "תלמידי חכמים מרבים שלום בעולם, שנאמר⁶¹ וכל בניך לימודי ה' ורב שלום בניך, אל תקרי בניך אלא בוניך", דקאי על תלמידי חכמים שעוסקים בבנינו של עולם (כמ"ש המהרש"א ש"כל מסכת זו התפלות והברכות.. הם קיומו של עולם כו') – החל מכללות הענין דקיום העולם שהוא ע"י לימוד התורה, כדברי הגמרא⁶² שקודם מ"ת "ארץ יראה", וע"י מ"ת – "שקטה"⁶³, וכדאיתא בזהר⁶⁴ על הפסוק⁶⁵ "עשורה עשורה הכף", שעשרת

47	או"ת שבעה עשר 27. וראה תו"א ריש פרשתנו.	וש"נ.
48	הושע יב, ח.	פרשתנו לו, ב.
49	ראה תורת מנחם – התועודיות ח"ב ע' 222, ובהערה 3	שבת כא, ב.
	שם. וש"נ.	קה"י בערכו. עמה"מ שער קרית ארבע רפק"א. וראה גם
50	ראה סה"ש תורת שלום ס"ע 112 ואילך.	תורת מנחם – התועודיות חע"ד ע' 295. וש"נ.
51	ויצא לא, מג.	ראה תורת מנחם ספר המאמרים כסלו ע' יח ואילך.
52	שם, כט.	וש"נ.
53	אג"ק אדמו"ר מוהרש"ב ח"א ע' רנט. וש"נ (נעתק	פרש"י ס"פ נח.
	ב"היום יום" בתחלתו). וראה שיחת ליל כ"ף כסלו תרצ"ב	ישעי' נד, יג.
	בתחלתה (סה"ש תרצ"ב ע' 25 ואילך). פאקסימיליא מהאגרת	שבת פח, א. וש"נ.
	נדפסה בקונטרס "ומעין" ע' 17.	תהלים עו, ט.
54	ה' תשובה פ"ג ה"ד.	ח"ג יא, ב.
55	ראה תורת מנחם ספר המאמרים תשרי ס"ע כד ואילך.	נשא ז, פו.

- 1 הדברות הם כנגד עשרה מאמרות שבהם נברא העולם; ובפרטיות יותר נעשית הפעולה בעניני העולם
- 2 באופן ישיר ע"י פסק הלכה למעשה, "להבדיל גוי' בין הטהור גוי'".⁶⁶
- 3 ובהמשך לזה, יש להוסיף כמה נקודות שלא נתבארו עדיין.
- 4 יא. המשך הביאור בנוגע לסיום מסכת ברכות – נכלל בשיחת י"ט כסלו סמ"ד ואילך.⁶⁷
- 5 יב. בהמשך לענין ד"מרכים שלום" – אמר כ"ק אדמו"ר שליט"א⁶⁸:
- 6 ולא כמו אלו שרוצים לעשות שלום ע"י הסרת המחיצה המבדלת "בין החי' הנאכלת ובין החי' אשר
- 7 לא תאכל"⁶⁶, וכן בין ישראל לעמים.
- 8 ומה גם שתמורת שמירת המחיצה שבין ישראל לעמים, גורמים פירוד הכי גדול בין בני": אצל בני"י
- 9 אסור שיהיו מחיצות בין איש לרעהו, ואפילו יהודי רפורמי – גדולה הרחמנות עליו, להיותו תינוק
- 10 שנשבה לבין העכו"ם, אבל אין מחיצה בינו לבין שאר בני"; ואילו עכשיו רואים שיש פירוד בין רבנים
- 11 כו' שלא הי' כמותו לעולמים, וזאת – בגלל שרוצים להסיר את המחיצה שבין ישראל לעמים!
- 12 והרי מחיצה זו תהי' גם כשיבוא משיח ויקייים היעוד⁶⁹ "אז אהפוך אל עמים שפה ברורה גוי' לעבדו
- 13 שכם אחד"; גם אז הגוי ישאר גוי, ויהי' חילוק בינו לבין יהודי, שגוי צריך לקיים ז' מצוות בני, ואילו
- 14 יהודי צריך לקיים תרי"ג מצוות.
- 15 הם חושבים שיכולים לעשות מה שרוצים, ו"עולם – גולם" ... ואם יעשו רעש – יש לו מיד עצה
- 16 לומר להד"ם, ואח"כ יאמר שהוא התחרט! ...
- 17 וכמדובר כמ"פ שעיקר הטענה היא לאלו שעומדים מסביב ושותקים, ויש כאלו שמוסיפים ומכריזים
- 18 "יחי המלך" ... והעיקר, שמשאירים בידים שלהם את הכסף והמשרות כו', כך, שמצד החושך כפול
- 19 ומכופל, הנה למרות שהקב"ה הוא "הזן את העולם כולו בטובו", חושבים שזקוקים אליהם כדי להשיג
- 20 משרה וכו'. וכמדובר כמ"פ שקשה להאשים אותם, שכן, בשעה שהולכים אחריהם כצאן אחר הרועה,
- 21 אזי מה יעשה הבן ולא יחטא? ...!
- 22 ועד"ז בנוגע ללימוד עם ילדים אודות "אותו האיש"⁷⁰, שכאשר מחו על זה, הנה מי שהצדיק זאת
- 23 הי' (לא סוציאליסט או קומוניסט, אלא) דוקא רב דתי! ואין פוצה פה ומצפץ!
- 24 ועד"ז בנוגע לשמירת שבת, שכאשר החליטו ששבת צריך להתחיל ביום ששי בשעה 2 בלילה, אמר
- 25 בעצמו שענין זה הוא "להכעיס" את הקב"ה, וא"כ, כשטוען שחייבים להשאר בקואליציא, הרי בתור
- 26 חלק מהקואליציא יש לו חלק בהוראה שהיא "להכעיס"!
- 27 ועד כדי כך, שאפילו כשנותרו עשרים יום עד הבחירות⁷¹, שהסדר הוא שבמשך זמן קצר זה נשאר
- 28 כל אחד במקומו (ואח"כ מתחיל הכל מחדש), לא רצה (ולא הי' יכול...) להתפטר מה"כסא"!
- 29 ומשלימות התורה לשלימות הארץ – שהתחילו ללמוד עם ילדים קטנים אודות הצורך להחזיר שטחים
- 30 של ארץ ישראל לגויים! אינן רוצה ללמוד עמהם תורה, אזי תלמד משהו אחר, דברי הרשות וכו', אבל
- 31 למה ללמד ילדים קטנים שצריך להחזיר לגויים שטחים של א"י – שזהו בבחי' "מפי"2 עוללים ויונקים
- 32 יסדת" היפך ענין ה"עו"ז"!
- 33 יג. ולאלו שאומרים ששינתי את דעתי – הרי זה דבר שלא שייך במציאות, שכן, האיסור לרשום
- 34 גוי בתור יהודי הוא דין מפורש בשו"ע, ובמילא לא שייך בזה שינוי.

(70) ראה גם תורת מנחם – התוועדויות חע"ג ע' 152. וש"נ.

(71) ראה גם שיחת י"ט כסלו סס"ו (תורת מנחם –

התוועדויות חע"ד ע' 320).

(72) תהלים ח, ג.

(66) ס"פ שמיני. ועוד.

(67) תורת מנחם – התוועדויות חע"ד ס"ע 296 ואילך.

(68) הבא לקמן (עד סוסי"ד) – ראשי פרקים בלבד (המו"ז).

(69) צפני' ג, ט. וראה רמב"ם הל' מלכים ספ"א.

ועד"ז בנוגע למה שאמרתי שהזמן דעכשיו אינו אתחלתא דגאולה⁷³ – שזהו דין מפורש (לא בשו"ע,¹ שבו אין דינים אלו, אבל כן הוא) ברמב"ם⁷⁴, שכותב ש"יעמוד מלך כו' ויכוף כל ישראל כו'", ואח"כ "בנה מקדש במקומו וקבץ נדחי ישראל", ורק אז "הרי זה משיח בודאי", וכל זמן שלא אירע כהנ"ל,³ אין זו אפילו אתחלתא דגאולה.⁴

יש מי שהעלה סברא מעוותת⁷⁵, שהרמב"ם עצמו כותב בהמשך הדברים⁷⁶ ש"כל אלו הדברים וכיוצא בהן לא ידע אדם איך יהיו עד שיהיו שדברים שתומין הן אצל הנביאים גם החכמים אין להם קבלה בדברים אלו", וא"כ, יתכן שגם סדר הענינים הנ"ל בנוגע לגאולה אינו בדיוק כ"כ – הרי מובן שאי אפשר לומר כן, דא"כ, עלולה להיות נתינת מקום לומר כמו הגויים, להבדיל, שמשיח כבר בא!...⁸ ועכצ"ל, שכל פרטי הענינים שכותב הרמב"ם בנוגע לענין הגאולה הם בתכלית הדיוק באופן ודאי וברור, אלא שיש פרטים נוספים ש"לא ידע אדם איך יהיו עד שיהיו", כיון שאינם נוגעים כ"כ להלכה,¹⁰ ולכן לא הכריעו בהם כו'.

ועד כדי כך הגיעו הדברים, שישנו מי שהדפיס ספר⁷⁷ שבו מביא מ"ש הרמב"ם "יעמוד מלך וכו'", ובספר זה גופא כותב במק"א שעומדים אנו בזמן של אתחלתא דגאולה. ולכאורה היו צריכים לשאול אותו: איך אתה יכול לכתוב דבר והיפוכו?! אבל אין פוצה פה ומצפצף!¹⁴ יד. ועפ"ז יש לבאר דבר פלא שמצינו ברמב"ם:

בדרך כלל כותב הרמב"ם פסקי ההלכות, מבלי להביא ראיות לדבריו. אבל כשכותב⁷⁸ "אל יעלה על דעתך שהמלך המשיח צריך לעשות אותות ומופתים וכו', אין הדבר כך", מוסיף ומביא רא' לדבר: "שהרי רבי עקיבא חכם גדול מחכמי משנה הי' .. נושא כליו של בן כוזיבא המלך .. אומר עליו שהוא המלך המשיח, ודימה הוא וכל חכמי דורו שהוא המלך המשיח, עד וכו'".¹⁹

ולכאורה אינו מובן: למה הוצרך הרמב"ם להביא רא' מטעונו של רבי עקיבא? וביותר יוקשה מה שמוסיף ש"כל חכמי דורו" טעו בכך, שהרי גם אם יש צורך להביא רא', די בכך שמזכיר את ר"ע, ולמה צריך להוסיף גם אודות הטעות של כל חכמי דורו?!

אלא שכוונת הרמב"ם להבהיר, שיתכן שיבוא זמן שמישהו, שמחזיק את עצמו כרבי עקיבא בדורו, יחליט אודות מאורע או אדם מסויים שהוא משיח, וכל חכמי דורו יסכימו עמו (כפי שרואים שקיבל חתימות על ספרו וכו'), ולכן מבהיר שידעו אודות הטעות של ר"ע וכל חכמי דורו, שבזמנם היתה יכולה להיות טעות כזו, כיון שעדיין לא נתבררו פרטי הדברים בסדר הגאולה (כיון שיש בזה כמה דעות כו'⁷⁵), אבל אחרי שהרמב"ם כתב פרטי הדברים בסדר הגאולה, שוב אין מקום לטעות, כך, שברור הדבר שכל דבר (הן אדם והן מאורע) שמביא ל"יכוף כל ישראל לילך בה ולחזק בדקה" יש לו שייכות לגאולה (והיינו, שנמצאים אמנם בגלות, אבל זהו ענין שיש לו שייכות לגאולה), משא"כ דבר שמביא להיפך מ"לחזק בדקה" כו'.

טו. בסיום השיחה (לאחרי הביאור בסיום מסכת ברכות) אמר:

ויה"ר שכיון שהקב"ה הוא "עושה שלום במרומיו"⁷⁹, בין שר של מים ושר של אש⁸⁰ – יומשך ענין השלום גם למטה (כמ"ש⁸¹ "ונתתי שלום בארץ"), "עלינו ועל כל ישראל ואמרו אמן", אמן כן יהי רצון.³³

* * *

(77) קול התור – ראה גם שם ע' 217.

(78) שם פי"א ה"ג.

(79) איוב כה, ב.

(80) ראה בהנסמן בלקו"ש חכ"ה ע' 266.

(81) בחוקתי כו, ו.

(73) ראה גם תורת מנחם שם ס"ע 267. וש"נ.

(74) שבהערה 69.

(75) ראה גם תורת מנחם – התוועדויות חס"ב ע' 214 ואילך.

וש"נ.

(76) ה' מלכים פי"ב ה"ב.

1 טז. מאמר (כעין שיחה) ד"ה פדה בשלום נפשי⁸².

2 * * *

3 יז. כיון שמיום השבת "מתברכין כולהו יומין"⁸³, ובנדו"ד, ימי חנוכה – הנה כאן המקום לדבר עוד
4 הפעם אודות ההכנות לחנוכה (נוסף על המדובר בהתוועדות ד"ט כסלו⁸⁴), בתוספת פרטים, כדי
5 שהפעולות בעניני חנוכה יעשו מתוך "שטורעם" הכי גדול, שזוהי הנקודה העיקרית של ההתוועדות
6 ד"ט כסלו והתוועדות זו, שהרי "המעשה הוא העיקר"⁸⁵.

7 ובהקדמה:

8 ידוע שלכל מצוה יש סגולה פרטית, ולדוגמא: מצות תפילין – עלי' נאמר⁸⁶ "וראו כל עמי הארץ כי
9 שם ה' נקרא עליך ויראו ממך", וכפי שראו זאת בגלוי אצל רבינו הזקן, שבשעה שהניח תפילין בהיותו
10 במאסר, נפל פחד על כולם; אלה שעמדו, לא יכלו לשבת, ואלה שישבו לא יכלו לעמוד⁸⁷. ואע"פ שענין
11 זה כפי שהוא באופן שרואים זאת בגלוי לעיני בשר, שייך רק אצל צדיקים (כמו רבינו הזקן), מ"מ, עצם
12 הענין ד"ויראו ממך" שייך אצל כל אחד מישראל.

13 אמנם, הסגולה של מצות תפילין אינה באופן שניכרת בגלוי – שהרי יתכן שהגוי אינו יודע כלל מה
14 הם תפילין, ויתכן שאינו יודע שבתוך התפילין יש פרשיות וכו', ולא דוקא שרואה את השי"ן שבתפילין,
15 ובודאי אינו מבחין החילוק בין שי"ן של ג' ראשים לשי"ן של ד' ראשים⁸⁸. ואעפ"כ, כשרואה יהודי
16 מניח תפילין, הרי זה פועל אצלו הענין ד"ויראו ממך", אע"פ שאין לו הסברה על זה. ועד"ז בשאר
17 המצוות.

18 ובענין זה יש מעלה מיוחדת במצות הדלקת נר חנוכה⁸⁹ – שכאשר יהודי מדליק נר חנוכה, אזי מאיר
19 אור כפשוטו, שמאיר גם לגוי שהולך ברחוב, ועי"ז יכול להזהר שלא ליפול לבור כו' [שהרי בנוגע לגוי
20 לא שייך הענין ש"אין .. רשות להשתמש בהן"⁹⁰], כך, שענין זה הוא בבחינת "ונתתיך לאור גוים"⁹¹
21 [שהרי יש ענין לשמור גם על גוי, ופשיטא – שלא להרגו ח"ו⁹²] (אם אין זה מעמד ומצב דה"בא להרגו",
22 שאז צריך להשכים להרגו⁹²), והיינו, שפעולת המצוה נראית בגלוי גם לעיני בשר של גוי, כך שאינו
23 זקוק להסברה שכלית, ולכן הרי זה פועל וחודר לא רק בשכלו אלא גם בכל כחותיו כו'.

24 יח. ולכן, כאן המקום לעורר עוה"פ אודות ההשתדלות שבכל בית יהודי ידליקו נר חנוכה בכל שמונת
25 ימי חנוכה – לכל הפחות מנורה אחת עבור כל הבית (שידליקנה הגדול שבבית), ומה טוב ונכון – שלכל
26 ילד תהי' מנורה משלו, מצד ענין החינוך (אף שבנוגע לענין האור די במנורה אחת).

27 ולתועלת הצלחת הענין – יש להעניק מנורה במתנה (במקום שיש צורך בכך). ובנוגע להוצאות
28 הכספיות – הנה לאלו שלא יהי' להם מקור כספי אחר, יתנו על זה מה"מגבית" ד"ט כסלו⁹³.

29 ויש להוסיף ולעורר גם אודות הצורך להזהיר בנוגע לערב שבת ומוצאי שבת – שבערב שבת יקדימו
30 להדליק משך זמן מבעוד יום, ובמוצאי שבת יאחרו להדליק משך זמן לאחרי צאת השבת,

(87) ראה תורת מנחם – רשימת היומן ריש ע' שכב. וש"נ.

(88) ראה גם ט"ז או"ח סל"ב סקל"ה.

(89) ראה גם מכתב נר ה' דחנוכה שנה זו (אג"ק חכ"ט ע' נח).

(90) נוסח "הנרות הללו".

(91) ישע"י מט, ו.

(92) ברכות נח, א. וש"נ. הובא בפרש"י עה"ת משפטים כב, א.

(93) ראה גם שיחת ש"פ וישב, שבת חנוכה, מבה"ח טבת דאשתקד ס"ג (תורת מנחם – התוועדויות ח"ע ס"ע 292). וש"נ.

(82) קודם התחלת המאמר – אמר כ"ק אדמו"ר שליט"א: יש עוד ענין שצריך להבהיר (כדי שלא יגרמו ענינים בלתי רצויים), שהמבואר לעיל (בסיום מסכת ברכות – שיחת י"ט כסלו סנ"ה ואילך (תורת מנחם – התוועדויות ח"ע ע' 309 ואילך)) במעלת השלום בא"י (מצד הענין ד"עיני ה' אלקיך בה", שלכן "לא תחסר כל בה"), הרי זה לא רק בנוגע לשלום בין תלמידי חכמים, אלא גם בנוגע לשלום בארץ ישראל בכלל, אצל כולם כו'.

(83) זח"ב סג, ב. פח, א.

(84) ס"ס ואילך (תורת מנחם שם ע' 314 ואילך). וש"נ.

(85) אבות פ"א מ"ז.

(86) תבוא כח, יו"ד. וראה ברכות ו, א. וש"נ.

[ומה טוב שיורו לכתחילה על שיעור זמן ארוך יותר מהזמן המדויק (ובפרט בנוגע למוצאי שבת,¹ שהרי אפשר להדליק עד חצות הלילה⁹⁴), כדי להבטיח שלא יבואו לידי מכשול של חילול שבת ח"ו],² – כי, רק כשמדליקים נר חנוכה ע"פ רצון ה' פועלים ענין של אור כו', ובלאה"כ, מוטב יותר שלא להדליק, כיון שאי אפשר לעשות ענין של בנין ע"י היפך הבנין –³
וכן להזהיר שלא לטלטל את המנורה לאחר הדלקתה בערב שבת עד מוצאי שבת.⁴
ובודאי שאם ישתדלו – יוכלו להבהיר ולהבטיח כהנ"ל מבעוד מועד.⁵
יט. וכן להשתדל בנוגע לילדי ישראל – לאסוף אותם לכל הפחות פעם אחת במשך ימי חנוכה (במוסדות שבהם לא לומדים בימי חנוכה; ובמוסדות שבהם לומדים בימי חנוכה – יש לעשות זאת כמה פעמים), ולומר בפניהם דבר תורה מענינא דיומא,⁶
ומה טוב – לעשות זאת בזמן הדלקת הנרות, באופן שא' הילדים ידליק את הנרות במעמד כולם,⁷ ולומר מה שנהוג לומר אחרי הדלקת הנרות, בכל מקום לפי מנהגו,⁸
וגם ליתן להם "מעוֹת חנוכה", כמנהג ישראל⁹⁵, ומהנכון, שחלק מהמעוֹת חנוכה יתנו לצדקה.¹²
כ. וכן יש להשתדל בנוגע ל"נטורי קרתא" – אנשי הצבא, שהם השלוחים של כלל ישראל שזכו להגן על בני"י בגופם ובנפשם – שתהי' מנורת חנוכה בכל "מחנה" ו"מוצב", אפילו במקום שיש חייל אחד, ועאכו"כ במקומות שיש חיילים הרבה, ובכל יום ידליק מישהו אחר, כדי לזכות מספר גדול יותר של יהודים.¹⁶
ועד"ז בנוגע למעוֹת חנוכה – הנה מי שתהי' לו הזכות לחלק מעוֹת חנוכה, יאמר בפניהם דבר-תורה,¹⁷ וכיון ש"כל המלמד את בן חברו תורה מעלה עליו הכתוב כאילו ילדו"⁹⁶, אזי יוכל לקיים מנהג ישראל ליתן מעוֹת חנוכה ל"ילדיו". וכדאי שיעשו זאת גם החיילים בינם לבין עצמם – שאחד יאמר לחברו דבר-תורה, ואז יוכל לקיים המנהג דנתינת מעוֹת חנוכה.²⁰
וכן להשתדל שבכל "מחנה" ו"מוצב" תהי' קופת-צדקה, על השולחן או קבועה בקיר, כדי שהחיילים יוכלו ליתן צדקה (חלק מהמעוֹת חנוכה).²²
ועד"ז בנוגע לתורה ותפלה – כדי שיהיו כל ג' הקוין שעליהם העולם עומד⁹⁷ – שיתנו להם גם סידורים (תפלה) וספרי תהלים (מכ"ד ספרי קודש שבתורה), שיהיו מונחים במקום גלוי לכל, כדי שיהיו מן המוכן לכל מי שרוצה להשתמש בהם (כיון שלפעמים קורה שלא נמצא תחת ידו סידור הפרטי כו').²⁵ ובפרט שההתעוררות על זה היא מצדם – שהם מבקשים שיתנו להם עידוד רוחני⁹⁸.
וכן בנוגע לכל בית בישראל – שיהיו בו קופת-צדקה⁹⁹, סידור ותהלים. ואלו שהם מחסידי חב"ד שהולכים בדרכו של רבינו הזקן – יהי' להם גם ספר חסידות: תניא, תורה אור או לקוטי תורה (שיש בהם דרושים על כל פרשה ופרשה).²⁹
ובמיוחד יש להשתדל בנוגע לבתים שבהם יש אלמנות ויתומים, לא עלינו, מהמלחמה כו' – להאיר אותם באור של נרות חנוכה שידליקו האמהות והילדים, נוסף על האור כפשוטו, ע"י דברי תנחומין וכו'.¹⁰⁰
ועד"ז בנוגע לפצועים רח"ל – להשתדל שהם בעצמם ידליקו נרות חנוכה, וכן קרוביהם, האב והאם, הסבא וסבתא וכו', כדי להכניס בבית תוספת אור.³⁴

(98) ראה שיחת י"ט כסלו סל"א (תורת מנחם שם ס"ע 287).
וש"נ.

(99) ראה שיחת י"ט כסלו סל"ו (תורת מנחם שם ע' 291).
(100) ראה גם מכתב חורף שנה זו (אג"ק חכ"ט ע' עז ואילך).

(94) ראה אנציק' תלמודית (כרך טז) ערך חנכה ס"ח ע'
וש"נ.

(95) ראה גם תורת מנחם – התוועדויות חע"ד ע' 316. וש"נ.
(96) סנהדרין יט, ב. וש"נ. הובא בפרש"י עה"ת במדבר ג, א.
(97) אבות פ"א מ"ב.

*

- 1
2 **כא.** ישנו גם ענין כאוב, בלתי־רצוי (שלכאורה לא הוצרך להיות), שבהכרח להבהירו, וכיון שהדיבור
3 בזה הוא בזמן של רעוא דרעוין, בודאי לא יזיק כו':
- 4 לאחרי ההתוועדות של י"ט כסלו, שבה עיכבו כו"כ מבנ"י במשך חמש ומחצה שעות, שבהם נאמרו
5 עניני תורה, נגלה דתורה, מאמר חסידות ודברי מוסר [ועדיין נשארו כמה ענינים בלתי מבוארים, הן
6 בסיום של מסכת ברכות (אפילו לאחר ההשלמה בהתוועדות זו), והן במאמר כו'; ומה גם שכל ענין
7 בתורה הוא בלי גבול!], ועד לענינים של פועל – הנה הדבר היחידי שבו שקלו וטרו ושאלו כו' הי'
8 בנוגע להמדובר¹⁰¹ אודות ז'נבה!...
- 9 פנו בטלפון מא"י ושאלו מה היתה הכוונה בדברים שנאמרו שיש לפרשם בכ' אופנים, ודרשו –
10 באופן "אז ס'איז ניט שייכות צו זאגן" – שחייבים לקבל מענה מיד. – חשבתי ששואלים בנגלה או
11 בחסידות, אבל בפועל – לא! השאלה היחידה היתה בנוגע לז'נבה!
- 12 וזאת – בה בשעה שאמרתי בפירוש שלא רציתי כלל לדבר אודות ז'נבה, אלא שלא רציתי לגרום
13 עגמת־נפש ליהודי שלא יוכל לישון במנוחה... בגלל שאינו יודע מהי דעתי אודות ז'נבה.
- 14 ובכן: כפי שכבר דובר בי"ט כסלו – כל המציאות של ז'נבה אינה אלא כקליפת השום! ... כיון שכל
15 הענינים סוכמו כבר מראש, וכפי שכבר כתב פרופסור (ליבערמאן) – שיודע מה שנעשה מאחורי הפרגוד
16 – שועידת ז'נבה לא תפעל מאומה, כיון שכבר סיכמו הכל מראש (ולפלא שהתירו לו להדפיס זאת
17 בעיתונים... שהרי אילו היו מצווים עליו שלא להדפיס, לא הי' מדפיס, להיותו נוח לבריות), ובמילא אין
18 תועלת בהדיבור על זה, כיון שעכשיו כבר יצא הדבר מידיהם לגמרי, כך, שחבל על כל רגע שעוסקים
19 בזה מתוך להט ("מ'קאכט זיך וועגן דעם"); צריכים רק להבהיר שלא יפרשו אי־הדיבור בזה כסימן
20 לחרטה כו' והסכמה ח'ו.
- 21 כל מה שדובר לפני² בנוגע להפסקת אש וכו' – הי' כל זמן שעדיין היו יכולים לפעול משהו בזה,
22 משא"כ עכשיו, שלא ניתן לשנות מאומה, כיון שהכל סוכם כבר, ולא רק בדיבור, אלא גם בכתב,
23 וממתנים רק לפקודה מה"אדון הגדול" בווינגטון, ובלית ברירה – שהרי עתה אוחזים ב"סופו באונס",
24 גם אם היתה "תחלתו ברצון" – יעשו כל מה שיצווה, וכן יקום, כך, שאין נפק"מ אם הפוליטיקאים
25 והעיתונאים כו' יסעו לז'נבה או לא; לא מעלה ולא מוריד; אם יצוו עליו לנסוע, יסע, ואם לאו – לא
26 יסע.
- 27 יש רק דבר אחד טוב בזה – שבינתיים יפסקו חילופי האש, וכך יחסכו קרבנות – שאפילו בנוגע
28 למצרי הרי זה ענין בלתי־רצוי⁷¹, ועאכ"כ בנוגע ליהודי, שכל אחד מישראל הוא "עולם מלא"¹⁰²; ועד"ז
29 בנוגע לפצועים, שהרי "מה לי קטלה כולה מה לי קטלה פלגא"¹⁰³. ומצד זה, יש לסיים זאת בהקדם
30 האפשרי, ולא לדחות זאת בגלל ענינים של כבוד וכיו"ב, שאין להם תפיסת מקום לגבי ענין של שפיכות
31 דמים כו'.
- 32 ובכן: בנוגע להדפיס מהמדובר אודות ז'נבה – הנה אם אין צורך בזה כלל, מה טוב, ואם צריכים
33 להדפיס משהו – יש לכתוב בקיצור נמרץ (וכל המקצר הרי זה משובח), שהכל סוכם כבר מראש, ולא
34 יחדשו דבר כו'; ואילו אריכות הדברים תהי' בנוגע לעניני חנוכה כו'.
- 35 **כב.** ויש להוסיף בתור מאמר המוסגר גם בנוגע ל"מיהו יהודי" – שנמצאים עכשיו בזמן שבו צריך
36 לדבר רק בשבחם של ישראל, ומה שדובר בענין זה, הי' רק כדי שלא יחשבו שהשתיקה היא בגלל

(101) שיחת י"ט כסלו סס"ה (תורת מנחם שם ע' 318 ואילך). (103) ב"ק סה, א. וש"נ.

(102) ב"ב יא, א. וש"נ.

שנשתנה המצב הטובה, שכן, לדאבוננו לא נשתנה מאומה במצב הבלתי־רצוי, שבתקפו עומד, ומיום ליום נעשה גרוע יותר, ועוד ידו נטוי... (שלכן אין אפילו מה לדבר עם פלוני, כיון שבלאה"כ לא יפעלו אצלו מאומה, ואדרבה: עצם הדיבור עמו עלול להתפרש כהוכחה על שינוי המצב הטובה).

ולכן, יש להודיע, שכל אלו שלוחמים עבור גיור כהלכה, ואני הק' בתוכם – ימשיכו בזה, וברור הדבר ש"דבר אלקינו יקום לעולם"¹⁰⁴.

ובכל אופן, גם כאשר לא רואים הזזה כו', חייבים להמשיך ולהרעיש על זה, כיון שיתכן שבגלל הרעש ימצא פקיד אחד (שמצד עצמו הוא אדם תמים, אלא שמתירא מהעומד על גביו...) שימנע פעם אחת מלרשום גוי בתור יהודי, ועי"ז יהי' גוי אחד פחות בא"י... בשביל זה לבד כדאי כל הרעש!

כג. וכאמור לעיל (סי"ז ואילך) – יש לנצל את הזמן בנוגע לענינים השייכים לימי חנוכה, כולל גם בנוגע להמוזכר אודות ז'נבה, שעכשיו נמצאים במצב שיכול להשתנות רק ע"י נס... וכיון שלא נביא אנכי ולא בן נביא¹⁰⁵, אינני יודע איזה נס יראה הקב"ה, אבל, כשם שאירעו נסים עד עתה, בודאי יכול הקב"ה להראות נס גם עתה, ואפילו ביום אחד, שישתנה המצב מן הקצה אל הקצה.

ומכאן באים לענין בתורה:

לכאורה מה הי' הצורך להבהיר¹⁰⁶ שאפילו מצרי שנופל הו"ע בלתי רצוי?

אך הענין הוא, שמצינו בזה¹⁰⁶ דבר פלא בנוגע לשעיר לעזאזל, ששלחוהו למדבר, מקום הקליפות כו' (דלכאורה אינו מובן: למה הוצרכו לשלחו לשם, הרי בודאי היו יכולים לפעול כל הענינים על אתר) – כדי שגם להם תהי' הנאה, ועי"ז יסתפקו במה שנותנים להם, ולא יהיו להם טענות שלא נותנים להם מאומה כו'.

וע"ד המבואר בד"ה פדה בשלום לאדמו"ר האמצעי¹⁰⁷ (המוזכר לעיל¹⁰⁸), שלכאורה אינו מובן "למה צריך פדי", מאחר שלא יש מנגד כלל" – ש"מצד שורש האחיזה דקליפה בסיטרא דקדושה צריך ליתן להם פדיון, שהוא דבר קטן תמורת דבר גדול כו', ודוגמא לדבר שילוח השעיר לעזאזל כו'".

ועד"ז בנוגע לעניננו:

נתבאר לעיל שהמצב דעתה יכול להשתנות רק מלמעלה (ע"י נס, או ע"י תפלה שפועלת למעלה כו'), ששם יש דעה לשרים של אוה"ע, שבהם תלוי' הנהגת אוה"ע למטה, שאינה בבחירתם, אלא ע"פ השר שלהם למעלה. ולכן, גם אם מצד בני"ה הרי זה באופן שכבר אין ברירה, הרי עדיין יש ברירה להקב"ה להטות את הצד השני כפי רצונו.

וזהו גם הטעם שדובר אודות הענין הבלתי־רצוי שבנפילת מצרי כו' – כי, כשמבארים ענין ע"פ תורת אמת, ובמעמד כו"כ מישראל¹⁰⁹, שומע גם השר שלמעלה שזהו ענין שנוגע גם לטובתו, שגם אצל אוה"ע לא יפלו קרבנות, ובדרך ממילא הרי זה פועל פעולתו גם על הנהגת אוה"ע למטה.

כד. והעיקר – כאמור לעיל – לנצל את הזמן עבור הפעולות בעניני חנוכה, להשתדל שכל אחד מישראל, שהוא "עולם מלא", ידליק נרות חנוכה, וכיון שהדלקתם היא בגלל שזהו רצון הקב"ה, הרי הם הנרות שמדליק ומאיר הקב"ה, ו"באור פני מלך – חיים"¹¹⁰.

וענין זה יומשך על כל השנה כולה, עד לחנוכה תשל"ה הבא עלינו ועל כל ישראל לטובה, שאז

(104) ישע' מ, ח. במאמר פ"ד (תורת מנחם – התוועדויות חע"ד ע' 327

ואילך).

(105) ראה גם תורת מנחם – התוועדויות חס"ג ע' 171. וש"נ.

(106) ח"ב קפד, סע"ב ואילך. וראה אוה"ת אחרי ס"ע עט.

(107) שער התפלה נו, א"ב.

(108) ראה גם תורת מנחם שם ע' 80. ועוד.

(109) משלי טז, טו.

1 יומשך אור חדש עליון יותר שלא הי' מאיר עדיין מימי עולם (כפי שמבאר רבינו הזקן באגה"ק¹¹¹ בנוגע
2 לר"ה).

3 ומכאן באים להוראה נוספת שלמדים מנרות חנוכה – שבהם רואים את האמת שאין זה באופן ש"כחי
4 ועוצם ידי עשה לי את החיל הזה"¹¹²: יהודי יכול לחשוב שכיון שהוא הכין את השמן והפתילות כו',
5 והדליק את הנרות, הרי זה שלו, שנעשה בכחו כו'. אך על זה אומרים לו, שאסור להשתמש באור של
6 נרות חנוכה¹¹³, כיון שהכל בא מהקב"ה!

7 ויה"ר שבדרכי נועם כו' (ללא צורך באמצעים קשים) יראו את האמת שאין זה "כחי ועוצם ידי",
8 ואע"פ שיש צורך בהשתדלות בדרכי הטבע, הרי זה רק לבוש כו'¹¹⁴.

9 (וסיים:) ועד שמזה נבוא למעמד ומצב ש"לכל בני ישראל יהי' אור במושבותם"¹¹⁵.

* * *

10
11 כה. בנוגע ללימוד פסוק בפרשת השבוע עם פירוש רש"י – ישנו פלא גדול בהתחלת הפרשה שרש"י
12 אינו מתעכב על זה:

13 מסופר בהתחלת הפרשה אודות חלומותיו של יוסף: "ויחלום יוסף חלום ויגד לאחיו .. ויאמר אליהם
14 שמעו נא החלום הזה אשר חלמתי והנה אנחנו מאלמים אלומים .. והנה תסובינה אלומותיכם ותשחווין
15 לאלומתי"¹¹⁶.

16 ולכאורה אינו מובן¹¹⁷:

17 יוסף הי' אז "בן שבע עשרה שנה"¹¹⁸, ובודאי הי' פיקח, ובפרט לאחר ש"כל מה שלמד (יעקב) משם
18 ועבר מסר לו"¹¹⁹ (ליוסף).

19 וא"כ, בידעו את היחס של אחיו אליו – כמ"ש¹²⁰ "וישנאו אותו ולא יכלו דברו לשלום", וכפי שפירש
20 רש"י "שלא דברו אחת בפה ואחת בלב" – איך יתכן שסיפר לאחיו (לאחרי "אָ גאַנצע הקדמה"...) "שמעו
21 נא החלום הזה אשר חלמתי" חלום שמורה על גדולה ושררה עליהם, שעלול להוסיף שנאה על שנאתם
22 – כפי שאכן הי' בפועל¹²¹: "ויוסיפו עוד שנאו אותו על חלומותיו"!

23 ואם לא די בכך – הנה "ויחלום עוד חלום אחר ויספר אותו לאחיו .. השמש והירח ואחד עשר
24 כוכבים משתחווים לו"¹²², שבחלום זה ניתוסף ענין ההשתחווה (לא רק של אחיו, אלא) גם של יעקב
25 אביהם!

26 ויתירה מזה: "ויספר אל אביו ואל אחיו"¹²³, כפירוש רש"י ש"לאחר שסיפר אותו לאחיו, חזר וספרו
27 לאביו בפניהם"!

28 ולכאורה – הרי זו הנהגה תמוהה ביותר! לא יאומן כי יסופר!

29 והנה, האברבנאל כתב ש"עם היותו רואה שהיו אחיו שונאים אותו, לא הי' הוא שונא אותם והי' ..
30 מתחבר אליהם ומספר להם חלומותיו .. כמנהג האוהבים שיספרו חלומותיהם לאוהביהם וכו'".

שליט"א אודות פירוש רש"י שיתבאר בהתוועדות דיום הש"ק:
"למה אין מתרין התמי": יוסף בן י"ז שנה וראה שאחיו לא יכלו
לדברו לשלום ובכ"ז סיפר להם חלומותיו!!" (המנ"ז).

118 שם, ב.

119 פרש"י שם, ג.

120 שם, ד.

121 שם, ח.

122 שם, ט.

123 שם, יו"ד.

111 סי"ד.

112 עקב ח, יז.

113 טושו"ע או"ח רסתרע"ג. רמב"ם הל' חנוכה פ"ד ה"ו.

114 נזכר גם מדברי רבינו הזקן, שאין זה לבוש המכסה, אלא

לבוש המסייע (ראה לקו"ת תצא לו, רע"ג). וראה גם תורת מנחם

– התוועדות חע"ד ע' 269 ואילך.

115 ע"פ בא יו"ד, כג.

116 לז, ה"ז.

117 לחביבותא דמילתא – מועתק בזה מ"ש כ"ק אדמו"ר

1 אבל מובן שפירוש זה לא יונח אצל בן חמש למקרא, שבראותו שמפורש בכתוב שסיפור החלום
2 הראשון גרם לכך ש"ויוסיפו עוד שנוא אותו", אינו מבין מדוע הוסיף וסיפר להם עוד חלום¹²⁴.
3 וכפי שיתבאר לקמן.
4 כו. בנוגע להערות אאמו"ר על הזהר – מתעכב אאמו"ר¹²⁵ על מאמר הזהר¹²⁶ בענין "יוסף בן שבע
5 עשרה שנה"¹¹⁸: "כד אתאביד מני" (מיעקב) יוסף בן שבע עשרה שנים הוה, וכל אינון יומין דאשתארו
6 דלא חמא לי' ליוסף, הוה בכי על אינון שבע עשרה שנים, וכמה דהוה בכי עלי', קוב"ה יהב לי' שבע
7 עשרה שנים אחרנין, דאתקיים בארעא דמצרים בחדו וביקרא ובשלימו דכלא"¹²⁷, ומבאר, שג' הענינים
8 "בחדו וביקרא ובשלימו דכלא" הם לנגד כח"ב: "בחדו שמחה היינו בינה, ביקרא הוא חכ' .. ובשלימו
9 דכלא כתר".
10 ומביא גם מאמר הזהר בפ' ויחי¹²⁸: "הא לך שבע עשרה שנה אחרנין, בענוגין ותפנוקין והנאות
11 וכסופין, הה"ד¹²⁹ ויחי יעקב בארץ מצרים שבע עשרה שנה וגו'", ומבאר, ש"הד' לשונות (ענוגין
12 ותפנוקין והנאות וכסופין) הם לנגד הד' מוחין חו"ב חו"ג דדעת", ו"ההפרש בין הכא שנקט ג' לשונות
13 .. לנגד כח"ב .. להתם שנקט ד' לשונות לנגד חו"ב חו"ג דדעת" – כפי שמבאר הענין ע"פ קבלה.
14 ועדיין צריך ביאור בזה – מהי השייכות של כללות הענין למצרים, שדוקא שם זכה לכל ענינים הנ"ל.
15 וכפי שיתבאר לקמן.
16 כז. הביאור בנוגע לפירוש רש"י – שלא נתבאר מדוע סיפר יוסף את חלומותיו לאחיו:
17 כשיוסף ראה שאחיו מקנאים בו – בגלל ש"ישראל אהב את יוסף מכל בניו כי בן זקונים הוא לו
18 (כל מה שלמד .. מסר לו) ועשה לו כתונת פסים", שזוהו דבר שיוסף לא הי' יכול להכחיש – חיפש
19 עצות כיצד להסיר ולבטל רגש הקנאה כו'.
20 ולכן, כשחלם החלום הראשון ד"מאלמים אלומים", עלה בדעתו שעי"ז יוכל לפעול על אחיו שלא
21 יקנאו בו, ולכן סיפר להם את החלום:
22 ובהקדמה – שכל החלומות שהבן חמש למקרא למד אודותם עד עתה, הי' הפתרון שלהם בפשטות.
23 וכמו חלום יעקב "והנה סולם גו' והנה מלאכי אלקים עולים ויורדים בו", הי' כפשוטו – ש"מלאכים
24 שליווהו בארץ .. עלו לרקיע וירדו מלאכי חוצה לארץ ללותו"¹³⁰; וכן החלום אודות "העתודים העולים
25 על הצאן עקודים נקודים וברודים" – ש"היו המלאכים מביאים אותן מעדר המסור ביד בני לבן לעדר
26 שביד יעקב"¹³¹. ועד"ז בנוגע לחלום של אברהם, "והנה אימה חשכה גדולה נופלת עלי" – "רמז לצרות
27 וחושך של גלויות"¹³² (וכפי שמפרש רש"י בנוגע לענין הגלות "בארץ לא להם"¹³³: "משנולד יצחק –
28 ויגר אברהם וגו'").
29 ולכן חשב יוסף שכשיספר לאחיו החלום ש"תסובינה אלומותיכם ותשתחוין לאלומתי", אזי יפרשוהו
30 כפשוטו – שהשבלים שלו יהיו טובים יותר מאשר השבלים שלהם, שיהיו נמכרים בשוק במחיר יקר יותר,
31 ועי"ז יהי' עשיר גדול יותר כו'. ועי"ז חשב יוסף להחליש את קנאת אחיו – כיון שיווכחו ע"י חלום זה
32 [שהאמינו ליוסף שראה זאת בחלום, שבדאי לא ישקר להם, להיותו איש אמת] שמעלתו וגדלותו לגבי
33 אחיו אינה אלא בנוגע לשבלים כו', וא"כ, מה הרעש? ...! בשביל קטנות כזו ("אֶזָּא קלייניקייט") אין
34 מקום לקנאה ושנאה כו'.

(128) שם רטז, ב.

(129) ר"פ ויחי.

(130) ויצא כח, יב ובפרש"י.

(131) שם לא, יב ובפרש"י.

(132) לך לך טו, יב ובפרש"י.

(133) שם, יג.

(124) ראה גם פ"י האוה"ח.

(125) לקוטי לוי"צ הערות לזח"א ס"ע קמה ואילך.

(126) ח"א קפ, א.

(127) ועד"ז שמצינו במשה רבינו ש"תמן (בארץ מצרים)

אתיליד ותמן אתרבי ותמן אסתלק לנהורא עלאה" (הקדמת הזהר

ו, ב), כמשנ"ת פעם בארוכה (ראה תורת מנחם – תפארת לוי"צ

בראשית בתחלתו (ס"ד – ע' יא ואילך). וש"נ).

- 1 אמנם, כיון ש"שנאה מקלקלת את השורה"¹³⁴ – לא פירשו אחי יוסף חלום זה כפשוטו, אלא הבינו
 2 שמורה על שררה כו', ולכן אמרו¹²¹: "המלוך תמלוך עלינו אם משול תמשול בנו", ובגלל זה – "ויסיפו
 3 עוד שנוא אותו".
- 4 כח. אך כשחלם יוסף חלום אחר, חשב, שעכשיו יוכל לבטל את שנאת אחיו, עי"ז שיספר להם "הנה
 5 חלמתי חלום עוד"¹²² שבו רואים בבירור יותר שגדלותו של יוסף לא תתבטא בכך שימלוך על אחיו,
 6 כך, שאין להם סיבה לקנא בו:
- 7 בחלום השני לא דובר אודות אחי יוסף (כבחלום הראשון, "אנחנו מאלמים אלומים .. תסובינה
 8 אלומותיכם"), אלא אודות "אחד עשר כוכבים" ש"משתחווים לי". וכיון שענין הכוכבים מורה על
 9 ה"מזלות" שלמעלה, כפי שפירש רש"י על הפסוק¹³⁵ "ויוצא אותו החוצה גו'", "צא מאיצטגנינות שלך
 10 שראית בכוכבים כו'" – הרי משמעות החלום של השתחווות הכוכבים ליוסף היא שהמזלות שלהם (ולא
 11 הם בעצמם) ישתחוו ויעזרו כו' ליוסף.
- 12 ונמצא, שאין כאן ענין של שליטה וממשלה ליוסף על אחיו [כי, אילו הי' בעל החלום רוצה לרמז
 13 ענין זה, הי' צריך להראות פרטי החלום באותו סוג – או אחד עשר כוכבים משתחווים לכוכב אחד (כמו
 14 בחלום הראשון: "תסובינה אלומותיכם ותשתחווין לאלומתי"), או אחד עשר אנשים משתחווים לאיש
 15 אחד], ואדרבה: זוהי השפלה ליוסף שזקוק לקבל עזר וסיוע מהמזלות של אחיו. וכיון שכן, הרי אין
 16 להם סיבה לשנוא אותו.
- 17 ולכן לא הסתפק בכך שסיפר לאחיו, אלא "לאחר שסיפר אותו לאחיו חזר וספרו לאביו בפניהם"
 18 (ולא לאביו בפני עצמו, שלא יחשבו שסיפר לו באופן אחר) – מתוך תקוה שאביו יפרש ויסביר את
 19 פתרון החלום באופן שלא תהי' סיבה לשנוא אותו.
- 20 אבל בפועל לא פתר יעקב את החלום באופן כזה (בגלל שלאמיתו של דבר הי' החלום מורה על כך
 21 שאחי יוסף עתידים להשתחוות אליו), אלא "ויגער בו אביו וגו'"¹²³ (אבל "שמר את הדבר"¹³⁶, "הי'
 22 ממתין ומצפה מתי יבוא"¹³⁷).
- 23 כט. הביאור בנוגע להערות אאמו"ר על הזהר:
- 24 ידוע פתגם כ"ק אדמו"ר (מהורש"ב) נ"ע¹³⁸ בנוגע לעילוי שניתוסף אצל רבינו הזקן ע"י המאסר
 25 והגאולה די"ט כסלו: "הגם שקשה לומר, אבל האמת הוא כן, מה הזית הזה כשכותשין אותו הוא מוציא
 26 שמנו כו'¹³⁹, כן ע"י הקטרוגים שהיו בפ"ב נתגלה הפנימיות דוקא כו'".
- 27 ועד"ז יש לומר בנוגע ליעקב – שדוקא ע"י ירידתו למצרים (כותשין אותו) ניתוספו אצלו כל הענינים
 28 שנימנו בזהר.
- 29 ל. וענין זה שייך במיוחד לימינו אלו:
- 30 כיון שבתקופה האחרונה עברנו זמנים קשים, החל מיוהכ"פ כו', הנה העצה לזה היא – להוסיף
 31 בשמחה, כיון ששמחה פורצת גדר¹⁴⁰, ולא רק שמבטלת דינים, אלא גם ממתיקה אותם¹⁴¹.
- 32 ולכן, יש להרבות בשמחה עד ימי חנוכה, ועאכו"כ בימי חנוכה, וגם לאחריהם.
- 33 וכיון שההכנות לחנוכה מתחילים כבר משבת פ' וישב, שמיני' מתברכין כל ימי השבוע⁸³, גם יום
 34 ראשון דחנוכה (שכולל את כל שמונת ימי חנוכה, כמבואר בשערי אורה¹⁴²), וגם יום שני דחנוכה, שבו

(139) מנחות נג, ב. שמו"ר רפ"ו.

(140) ראה סה"מ תרנ"ז ס"ע רכג ואילך. ועוד.

(141) ראה גם שיחת י"ט כסלו סכ"ח (תורת מנחם –

התועדויות חע"ד ע' 285 ואילך). וש"נ.

(142) שער חנוכה ד"ה בכ"ה בכסלו פמ"ב.

(134) פרש"י בלק כב, כא.

(135) לך לך שם, ה.

(136) פרשתנו שם, יא.

(137) פרש"י עה"פ.

(138) סה"ש תורת שלום ע' 26.

- 1 נסתיימה הגאולה של רבינו הזקן (כמדובר בארוכה בהתוועדות דיי"ט כסלו¹⁴³) – יערכו מסתמא מיד
2 לאחר הבדלה אסיפה גדולה בקשר לפעולות דימי חנוכה,
3 – ויקחו את שיירי המזונות והמשקה, ביחד עם ההתעוררות שהיתה בעת ההתוועדות במעמד של
4 מאות מ ישראל –
5 ויה"ר שההשתדלות בזה תהי' בהצלחה רבה (כפי שמצינו אצל יוסף¹⁴⁴), ומתוך שמחה שפורצת גדר,
6 ועד לביאת משיח צדקנו בקרוב ממש.
7 [בסיום ההתוועדות (וכן אחרי תפלת מנחה) התחיל כ"ק אדמו"ר שליט"א לנגן הניגון "ניעט ניעט
8 ניקאָוואָ". ונכנס לחדרו לכמה דקות ויצא להתפלל תפלת ערבית].

(143) סל"ט (תורת מנחם שם ע' 293).

(144) פרשתנו לט, ג. שם, כג. וראה לקו"ש חכ"ה ע' 213 ואילך.

אגרות קודש

ב"ה, ה' כסלו, ה'תשי"ח

ברוקלין, נ.י.

לכבוד מר מרדכי שי' סורקיס

שלום וברכה!

בנועם קבלתי מכתבו מאשר קבלת מכתב השנה, ויתן השי"ת כל הברכות שמברכים
אחב"י זה את זה יקיימן השי"ת במילואן.

ובמה שכותב שאיננו יודע במה זכה שאזכרהו, הנה אדרבה פלא הי' אילו לא הייתי זוכרהו,
בה בשעה שכי' הוא ראש המקום בו נמצאים כמה וכמה מבני ובנות ישראל, כ"י, שכל אחד מהם
הוא עולם מלא, וההשגחה העליונה זיכתה אותי שיכול אני לעשות מה בהנוגע לחינוכם ובסיועו של
מר בהנוגע לבנינים ותמיכות וכיו"ב. והרי כל מאות הילדים שנתחנכו עד עתה והמתחנכים כעת
בבי"ס זה מזכירים אותי לא רק על אודותם הם, אלא גם על כל המסייעים בחנוכם ברוח ישראל
סבא. ותקוטי אשר ההשתדלות והסיוע של מר יהיו באופן של מוסיף והולך, שעל ידי זה לא רק
יהי' מושלל כל העדר זכירה אלא אדרבה יגדל יחס הקירוב בכלל ובענין ביה"ס ביחוד. וכיון שזכה
להשפעה במחננו, הנה על פי מאמר חכמינו ז"ל הידוע אשר אין בבריאה דבר אחד לבטלה, תקוטי
חזקה וגם בטוחני אשר כי יצל השפעתו במילואה בכיון האמור, ותודתי חמה נתונה מראש, נוסף
על מה שהענין עצמו אומר תודה.

בטח במנהגו הטוב אשתקד ולפני זה, יבקר גם השתא בכפר חב"ד ביום הבהיר הוא י"ט
כסלו הבא, ימי התעוררות וזכרון לנצחון החסידות והסיסמא אשר אהבת ישראל אהבת התורה
ואהבת השם כולא חד הוא...

בכבוד ובברכה

בס"ד. שיחת שבת פרשת וישב, כ"ף כסלו ה'תשי"ז.

בלתי מוגה

- 1 א. בהתוועדות י"ט כסלו לפני עשרים שנה, סיפר כ"ק מורי וחמי אדמו"ר¹ אודות הסדר שהיה אצל
- 2 אדמו"ר הזקן בי"ט כסלו תק"ס, כלומר, בי"ט כסלו הראשון לאחר גאולת אדמו"ר הזקן:
- 3 בגלל תוכנה של אגרת הקודש "קטנתי"² שכתב אדמו"ר הזקן אחר ביאתו מפרטבורג, שבה הזהיר
- 4 ביותר שלא יהיה רעש ("עס זאָל ניט זיין קיין שטורעם") וכו' - לא ידעו חסידים כיצד יהיה הסדר בי"ט
- 5 כסלו. ידעו רק שבי"ט כסלו לא יאמרו תחנון, אבל יותר מזה לא ידעו.
- 6 וכאשר הגיע מכתבו של הדוד מורנו רבי יהודה לייב (אחיו של אדמו"ר הזקן, בעל מחבר ספר שארית
- 7 יהודה)³ שחסידים לא יבואו לשבת שלפני י"ט כסלו כו',
- 8 - בתקופה ההיא כבר בטלו אמנם התקנות דלאזני⁴ שהגבילו את הזמנים שבהם יכולים לבוא לאדמו"ר
- 9 הזקן, אבל אף-על-פי-כן, היה השבת הנ"ל יוצא מן הכלל, בהתאם לאגרת הקודש קטנתי הנ"ל, בגלל
- 10 החשש מפני ענינים בלתי רצויים כו' -
- 11 אזי נתחזק עוד יותר אצל החסידים הספק כיצד יהיה סדר ההנהגה בי"ט כסלו.
- 12 ואז הציע החסיד ר' יעקב מסמיליאן, שהיה ה'שלוחא דרבנן' של כולל חב"ד - שהחסידים ימסרו לו
- 13 את הכספים בהקדם האפשרי, ובמילא יוכל להגיע לאדמו"ר הזקן בהקדם יותר כדי למסור את הכספים,
- 14 ובהיותו שם, אולי יעלה בידו לבטל את הגזירה.
- 15 עצה זו נתקבלה אצל החסידים, ואכן הצליחה העצה ובטלה הגזירה, ולקראת י"ט כסלו באו חסידים
- 16 רבים, ונערכה סעודה, ואדמו"ר הזקן התוועד, ואמר מאמר דיבור-המתחיל לשנה הבאה קבעום⁵.
- 17 ב. (וסיים כ"ק אדמו"ר שליט"א:)
- 18 כיון שאדמו"ר הזקן אמר אז המאמר דיבור-המתחיל לשנה הבאה קבעום, הנה מיני אז נעשה י"ט
- 19 כסלו יום-טוב הקיים לעד ולעולמי עולמים.
- 20 ועל-דרך נרות חנוכה שקיימים לעד - כמו שכתב הרמב"ן⁶ בפירוש דברי המדרש⁷ "שלך גדולה
- 21 משלהם שאתה מדליק את הנרות" הקיימים לעד, שאי אפשר לומר שהכוונה לנרות המקדש, דכיון שאינם
- 22 בזמן הגלות, הרי אינם קיימים לעד, אלא הכוונה היא על נרות חנוכה הקיימים לעד. וכמו כן גם י"ט
- 23 כסלו, שמיני אז נעשה יום-טוב הקיים לעד⁸.
- 24 ויתירה מזה - כיון שאדמו"ר הזקן משווה י"ט כסלו לחנוכה, הרי מוכח שי"ט כסלו הוא יום-טוב
- 25 שיהיה קיים לעד (לא רק בזמן הגלות, אלא) אפילו בביאת המשיח:
- 26 ענינו של חנוכה שייך למשיח - שזהו שנרות חנוכה הם שמונה נרות (דלא כנרות המקדש שהם שבעה
- 27 נרות, וזוהי מעלה נוספת בנרות חנוכה לגבי נרות המקדש, בהתאם לדברי הרמב"ן הנ"ל), כנגד כינור
- 28 של ימות המשיח שיהיה של שמונה נימין⁹.

(1) שיחת ליל י"ט כסלו תרצ"ז ס"ג (סה"ש תרצ"ז ע' 211 ואילך). (6) ר"פ בהעלותך.

(2) תניא אגה"ק ס"ב. (7) ראה במדב"ר פט"ו, ו. פרש"י ר"פ בהעלותך.

(3) ראה אודותיו - בספר שארית יהודה (קה"ת, תשי"ז) בסופו. (8) ראה גם שיחת ש"פ תולדות, מבה"ח וער"ח כסלו ס"ב (לעיל

(4) נדפסו ב"התמים" חוברת ב ע' לב ואילך. ע' 210).

(5) אולי הוא ד"ה לשנה אחרת קבעוה במאמרי אדמו"ר הזקן (9) ערכין יג, ב.

הקצרים ע' שכא.

וכמו כן שייך גם י"ט כסלו להגילויים דלעתיד לבוא - שהרי החידוש דלעתיד לבוא הוא שתהיה
 התאחדות הכלי עם האור, נברא עם בורא, עד שהגשמי עצמו יהיה אלקות למעלה גם מהרוחני, שלכן
 תהיה הנשמה ניוונית מן הגוף¹⁰. וענין זה נמשך על-ידי לימוד החסידות והליכה בהדרכותיה ומנהגיה -
 שהתגלותה ב"ט כסלו - שעל-ידי חסידות פועלים התאחדות הנברא עם הבורא.
 וזהו תוכן המאמר לשנה הבאה קבעום - שהיום טוב די"ט כסלו נעשה דבר קבוע, דקבוע אינו בטל¹¹,
 שיהיה יום טוב גם בביאת המשיח, במהרה בימינו.

* * *

ג. מאמר (כעין שיחה) דיבור-המתחיל קטנתי מכל החסידים גו'.

* * *

ד. האמור לעיל (בהמאמר¹²) - לא לדרשה קאטינא, אלא הכוונה היא בפשטות בפועל ממש.
 ישנם כאלו שצריכים לעבוד עבודתם בעבודת הביורורים במקום פלוני ופלוני ובעבודה פלונית
 ופלונית, כפי שהורו להם, ובסופו של דבר רוצים הם להתחמק מזה;
 פלוני מתרץ שאין לו רשיונות לנסוע, ופלוני מתרץ תירוצי אחר, ופלוני אומר שרצונו להיות בעל
 עסק...
 וכמו כן בנוגע לתלמידים שרוצים לשלוח אותם למקום אחר כדי לייסד ישיבה, ואף-על-פי-כן אינם
 נוסעים, כיון שטוענים שרצונם להיות בסמיכות ל"ארון הקודש"¹³!
 ונקודת הענין - ששוכחים שעיקר העבודה עתה היא עבודת הביורורים, לברר את ההעלמות וההסתרים,
 שדוקא על-ידי-זה לוקחים את ה'עצמות', כמו שנתבאר בהמאמר¹⁴.
 ענין זה היו צריכים להבין מעצמם שיש לרצות בכך, כיון שהענין הכי נעלה הוא ענין עבודת
 הביורורים, ובפרט שמעמידים אותם על החלק היפה ואומרים להם בפירוש הנה החלק היפה¹⁵ שממנו
 תתפרנס וכו', ולאחרי כל זה הולכים ומחפשים ענינים אחרים.
 ובסופו של דבר, כאשר יש קשיים בפרנסה, באים להתאונן ולבקש ברכה על פרנסה...
 על כגון דא נאמר¹⁶ "אולת אדם תסלף דרכו ועל הוי' יזעף לבו": הוא בעצמו מסבך את הענינים
 ("ער אליין פאָרדרייט"), ויש לו עוד טענות להקב"ה לדרוש ממנו פרנסה...!
 - (כ"ק אדמו"ר שליט"א הפסיק, ואמר:) מה שכבר סיבכו וסילפו, יש להמליץ על זה את הכתוב¹⁷
 "לא לחכמים לחם", ושתהיה להם פרנסה; אבל המדובר הוא על העובדה שפלוני בא לתבוע, בה בשעה
 שמקודם לכן לא ציית...! גם כלפי הקב"ה צריכים קצת יושר... ובכל זאת, מובן שאין הכוונה כו'
 חס-ושלום, והלאי שתהיה להם פרנסה, כאמור, "לא לחכמים לחם", כי, מה שכבר נעשה הרי זה דבר
 אבוד, אבל מכאן ולהבא על-כל-פנים ישתדלו לתקן עד כמה שיכולים לתקן. -
 והגע עצמך:

האם זהו הענין והתפקיד שלנו - להיות מונחים כל הזמן בגשמיות, בפרנסה גשמית, עד שלפעמים
 צריכים להיות עסוקים בענינים תחתונים במשך כל היום, ואילו להקב"ה מקדישים מספר דקות בלבד? ...!
 התעסקותו של יהודי היא לעשות בשביל הקב"ה את כל הענינים: "דירה נאה ואשה נאה וכלים

(14) פ"ד (לעיל ע' ו ואילך).

(15) ע"פ לשון חז"ל - פרש"י ס"פ נצבים.

(16) משלי יט, ג. וראה המשך מים רבים תרל"ו בתחלתו.

(17) קהלת ט, יא.

(10) ראה סה"מ מלוקט ח"ד ע' רלא. וש"נ.

(11) ראה לקו"ש ח"ה ע' 172 ובהערה 2 שם. וש"נ.

(12) בסופו (לעיל ע' ח).

(13) ראה "התמים" חוברת ב' ע' קכו.

- 1 נאים" 18 - כמבואר בכמה מקומות¹⁹ שזהו ענין תורה ומצוות ונשמות, ומהתעסקות זו תהיה פרנסתו של
- 2 יהודי גם בגשמיות.
- 3 כיצד יתכן איפוא שתמורת זה יתעסק במשלוח חבילות, לעבוד בשביל גוים כדי שיוכלו ללבוש את
- 4 הלבושים הדרושים להם; בענין זה צריך הוא להתעסק?...!
- 5 כ"ק אדמו"ר מהר"ש מבאר²⁰ שבלבושים יש כמה בחינות: לבושי הראש ולבושי הגוף ולבושי הרגל,
- 6 לבושי הראש והגוף הם לבושים דקים, שהם מצמר ופשתים, מה שאין כן לבוש הרגל שהוא לבוש גס
- 7 מעור בהמה ועד לערדליים ("קאלאָשן");
- 8 ואילו הוא צריך ללבוש שני זוגות ערדליים?...! להתמסר לגמרי ("אינגאַנצן אָפּגעבן זיך") עבור
- 9 ענינים אלו?!
- 10 ובכן: העבודה צריכה להיות עבודת הבירורים, לא להיות מונח בענינים גשמיים לצורך פרנסת עצמו,
- 11 וגם לא להיות מונח בחיפוש ענינים של אורות וגילויים, אלא צריך להיות מונח בעבודת הבירורים, לברר
- 12 ההעלמות וההסתרים.
- 13 ובמילא, כאשר יש במקום מסויים העלם והסתור - אין זו סיבה שלא לנסוע לשם, אלא אדרבה, אם
- 14 ההעלם הוא גדול יותר, צריכים בוודאי לנסוע לשם כדי לברר את ההעלם, וכמאמר רבותינו ז"ל²¹ "לפום
- 15 צערא אגרא".
- 16 וכמו שנתבאר בהמאמר²², שעלידי עבודת הבירורים, שזהו ענין הביטול והשפלות ד"קטנתי",
- 17 לוקחים את האורות והגילויים היותר נעלים הכלולים בה'עצמות', ועד לה'עצמות' ממש.
- 18 [כ"ק אדמו"ר שליט"א צוה לנגן הניגון "אבינו מלכנו"].

* * *

- 19 ה. על²³ הפסוק²⁴ "וישב יעקב בארץ מגורי אביו בארץ כנען", מפרש הרב המגיד ממעזריטש²⁵: "וישב
- 20 יעקב" - שיעקב היה במצב של ישיבה ועכבה "בארץ", בענינים ארציים. ולמה עשה זאת? בכדי ללקט
- 21 - "מגוריי" (מלשון "אוגר בקיץ"²⁶) - את ניצוצות הקדושה שנמצאים בדברים הגשמיים ולהעלותם
- 22 ל"אביו" שבשמים.
- 23 ואף על-פי שהישיבה והעכבה בארץ היא ירידה, הרי זה רק לפי שעה, ודוקא על-ידי-זה באים
- 24 לתוספת ועליה.
- 25 וזהו "בארץ כנען" - נענן מלשון מסחר, וכמו שכתוב²⁷ "ולא יהיה כנעני עוד בבית ה'", והנהגת
- 26 המסחר היא שתחילה מוציאים כסף כדי להרוויח לאחריו כן, כמו שכתוב²⁸ "יש מפזר ונוסף עוד"²⁹.
- 27 ו. ההוראה מזה³⁰:

(27) זכרי' יד, כא.

(28) משלי יא, כד.

(29) ראה גם תו"א ותו"ח ריש פרשתנו. ובכ"מ.

(30) ובהקדמה:

איתא בגמרא (ב"מ פד, א. וראה ל"ת להאריז"ל תולדות כז, יג) "שופרי דיעקב אבינו מעין שופרי דאדה"ר". וכמו כן ידוע שיעקב ורביקה הם בדוגמת אדם וחווה, וע"י ה"מרמה" שרימו את עשו בענין הברכות, נעשה תיקון חטא עה"ד אדם וחווה (ראה אוה"ת בלק ע' איד"ל 1-2. סה"מ תרס"ח ס"ע נח ואילך. תש"ג ע' 187. וראה גם תו"מ ח"ב ע' 222. וש"נ).

וכיון שיעקב הוא דוגמת אדה"ר, הרי מובן שכל עניניו של יעקב שייכים לכל בני"י, כי, כשם שנשמת אדה"ר כוללת את כל הנשמות, כך גם נשמת יעקב כוללת את כל הנשמות, כידוע (ראה

(18) לשון חז"ל - ברכות נז, ב.

(19) ראה תקו"ז ת"ו (כב, ב). וראה גם מכתב כ"א מנ"א שנה זו (אג"ק חט"ו ע' שלה).

(20) סה"מ תר"ל ע' מח. המשך וככה תרל"ז פקי"ב. וראה לקו"ש חכ"ט ע' 20 הערה 29. וש"נ.

(21) אבות פ"ה מכ"א.

(22) פ"ה (לעיל ע' ז).

(23) שיחה זו (מלבד ס"ז) הוגהה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א (באידיש), ונרפסה בלקו"ש ח"א ע' 76 ואילך. במהדורא זו ניתוספו עוד איזה ציוני מ"מ, וכמה פרטים מהנחה בלתי מוגה.

(24) ריש פרשתנו.

(25) אור תורה ריש פרשתנו.

(26) משלי יו"ד, ה.

- 1 יהודי לא צריך לחפש ענינים גדולים דוקא, אלא עבודתו צריכה להיות ללקט, לברר ולהעלות את
2 ניצוצות הקדושה שנמצאים בעניני העולם.
- 3 ובשביל מה צריכים לעשות זאת - בשביל "אביו", אביו שבשמים. וכמאמר רבותינו ז"ל³¹ ישראל
4 נמשלו לדבורה, "מה הדבורה הזאת כל מה שהיא מסגלת מסגלת לבעליה, כך כל מה שישראל מסגלין
5 מצוות ומעשים טובים הם מסגלים לאביהם שבשמים", היינו, לא עבודה על מנת לקבל פרס בגשמיות
6 או ברוחניות³², אלא העבודה כולה צריכה להיות לאביו שבשמים.
- 7 ובכדי לפעול בעצמו שלא יתערבו ("אריינכאפן זיך") פניות בעבודה - הרי זה על-ידי עבודה בענינים
8 פשוטים דוקא. כאשר עוסק בענינים נעלים של הבנה והשגה, אזי יכולים להתערב פניות, ובכדי שעבודתו
9 תהיה נקיה, ללא פניות, הרי זה על-ידי עבודה פשוטה בענינים פשוטים דוקא.
- 10 וכדברי כ"ק מורי וחמי אדמו"ר³³ שהפשיטות של אנשים פשוטים מתקשרת עם פשיטות העצמות,
11 וכמו כן בנידון דידן: פשיטות העבודה בענינים פשוטים, מתקשרת עם פשיטות העצמות.
- 12 וזוהי המעלה של קבלת עול, שבגללה נקראים בני ישראל בשם "צבאות הוי"³⁴ - כי ענינו של איש
13 צבא הוא קבלת עול.
- 14 וזהו הפשט ב"וישב יעקב בארץ מגורי אביו" - שבכדי להגיע ל"אביו", שכל עבודתו תהיה רק בשביל
15 אביו שבשמים, הרי זה על-ידי "ארץ מגורי" דוקא, על-ידי עבודה פשוטה, ללא חכמות וללא פשט'לעך,
16 שאז נאבדים כל הפניות, ונעשית ההתקשרות עם "אביו".
- 17 ז. דובר³⁵ לעיל (סעיף ד) שצריכים לעסוק בעבודת הביורורים, לברר את ההעלמות וההסתרים, שדווקא
18 על-ידי-זה באים לה'עצמות', והעבודה צריכה להיות בדרך קבלת עול, ללא חכמות.
- 19 - דובר עם מישהו שהיה דבר נכון שיכהן ברבנות במקום פלוני, אבל הוא (כיון שלא רצה לא לציית)
20 "התחכם": הוא הלך אמנם למקום פלוני, אבל הליכתו היתה מלכתחילה באופן כזה שהבעלי-בתים לא
21 יהיו חפצים בו... ואחר כך בא וטוען שהוא מצדו מוכן, אבל לא חפצים בו!...
- 22 צריכים איפוא לילך בלי חכמות.
- 23 ואפילו מי שחושב שהוא חכם גדול, ומצד זה הרי הוא קודם לכהן גדול³⁶ - עליו לדעת, שהקדימה
24 שלו - לדעתו - יכולה להיות בנוגע לכל שאר הענינים, אבל בנוגע לבית המקדש וקדש הקדשים, היינו,
25 בנוגע לעשיית דירה לו יתברך בתחתונים (שהרי עיקר ענין הדירה הוא בבית המקדש וקדש הקדשים),
26 שזהו תכלית הכל - הרי להכנס לקודש הקדשים היה יכול רק הכהן-גדול, ואילו הוא, יתכן שאפילו
27 לירושלים אינו יכול להכנס³⁷!... ובמילא, גם אם הוא חכם הכי גדול, הנה בנוגע להענין דעשיית דירה
28 בתחתונים, עליו להיות בטל לכהן-גדול.
- 29 ח. וזוהי ההוראה של יעקב אבינו:
- 30 יעקב עסק בעבודת הביורורים. הוא הלך לחרן ועבד בצאן לבן, והתייגע רבות, "ביום אכלני חרב
31 וקרח בלילה ותדר שני מעיני"³⁸,
- 32 ומה גם שמלבד היגיעה היה בזה גם צער הגוף - שמזה מביא אדמו"ר הזקן³⁹ ראיא שאף-על-פי

(ס"מ תש"ז ע' 125 ואילך).

(35) סעיף זה - מהנחה בלתי מוגה.

(36) ראה הוריות יג, א (במשנה).

(37) ראה רמב"ם הל' ביאת המקדש פ"ג ה"ב.

(38) ויצא לא, מ.

(39) שו"ע אדה"ז חו"מ הל' נזקי גוף ונפש ודיניהם ס"ד,

ובקו"א סק"ב.

תניא אגה"ק ס"ז, ולכן, כל הענינים שהיו אצל יעקב, כולל גם ענין הנ"ל, מהווים הוראה לכל בני כל דור ודור (מהנחה בלתי מוגה).

(31) ראה דב"ר פ"א, ו. לקו"ת ראה כח, סע"ד. ובכ"מ.

(32) ראה תו"א נח יו"ד, ריש ע"ב. תולדות יח, ב. ובכ"מ.

(33) ראה סה"ש תש"ו ע' 3. וש"נ.

(34) בא יב, מא. וראה המשך באתי לגני ה'שית" פ"י ואילך

- 1 שאין לאדם רשות על גופו כלל להכותו ולצערו, לפי שהגוף שייך לא אליו אלא להקב"ה, מכל-מקום,
2 "לצורך" (דהיינו בשביל ממון, שענינו ברוחניות הוא עבודת הבירורים) - מותר.
- 3 ולכאורה היה יעקב יכול לטעון: לשם מה אלך לחרן? הן אמת שיעקב ועשו אינם יכולים להיות
4 ביחד, אבל מצד זה, היו יכולים לשלוח את עשו מבאר שבע לחרן, ויעקב ישאר בבאר שבע בבית מדרשו
5 של שם ועבר?
- 6 אבל יעקב לא שאל שום קושיות, והלך לעבוד עבודתו בעבודת הבירורים בדרך קבלת עול, ואף
7 שעשה זאת בקבלת עול, עשה זאת בחיות ושמחה, כמו שכתוב⁴⁰ "וישא יעקב רגליו".
- 8 ועל-ידי-זה הנה לא זו בלבד שלא היתה אצלו ירידה, אלא אדרבה - "מטתו שלמה"⁴¹, עם כל
9 הענינים שלקח עמו משם⁴².
- 10 וזהו "בארץ כנען", מלשון מסחר - שהרוויח מזה, כיון שבירר את כל הניצוצות אצל לבן וגם אצל
11 עשו, ועד שעל-ידי המשכת המקיף על עשו פעל ש"וישקהו"⁴³ בכל לבו.
- 12 וכמו כן נכלל ב"כנען" - ענין המסחר בגשמיות, שנתעשר בעשירות גדולה, בריבוי יותר מכמו שהיה
13 לפני-זה.
- 14 ט. וזוהי גם הוראה לכל אחד ואחד מישראל, שעל-ידי הענין ד"וישב יעקב בארץ מגורי אביו" אזי
15 - "בארץ כנען", "יש מפזר ונוסף עוד", היינו, שעל-ידי הפיזור והירידה מרוויח פרנסתו ברוחניות
16 ופרנסתו בגשמיות.
- 17 ועד שפועלים אחר כך - "עד אשר אבוא אל אדוני שעירה"⁴⁴, כי, עבודת הבירורים בדרך קבלת עול
18 וחיות, שמגעת בפנימיות הנפש, פועלת ביאת משיח הפרטי אצלו⁴⁵, וזוהי גם הכנה לביאת משיח הכללי
19 - "ועלו מושיעים בהר ציון לשפוט את הר עשו"⁴⁶.
- 20 [כ"ק אדמו"ר שליט"א צוה לנגן הניגון "אני מאמין"].

* * *

- 21 י. כבר דובר פעם⁴⁷ שישנו "ביכל" עם מאמרי אדמו"ר הזקן, וכנראה שנרשמו עוד בחייו, כיון
22 שכותבים על אדמו"ר הזקן "שליט"א וכיוצא בזה, וניכר שההנחות הם מדויקות, כי, כמה מאמרים
23 שב"ביכל" זה נדפסו בתורה אור ולקוטי תורה, והדברים מתאימים.
- 24 ב"ביכל" זה יש גם מאמר קצר - כנראה מהשנים שבהם היה אדמו"ר הזקן אומר תורות קצרות⁴⁸ -
25 על הפסוק⁴⁹ "מאלמים אלומים בתוך השדה וגו' תסובינה אלומותיכם ותשתחוונה לאלומתי".
- 26 - ענין זה נתבאר גם בתורה אור⁵⁰ ובתורת חיים⁵¹ בארוכה, וכנראה שההתחלה מזה היא תורה קצרה
27 זו, ואחר כך ניתוסף אריכות ביאור הענין. וכמו שמצינו בנוגע להמאמר⁵² דיבור-המתחיל ראו כי הוי'
28 נתן לכם את השבת⁵³. -
- 29 וזה לשון התורה⁵⁴:

- (40) שם כט, א. וראה ב"ר פ"ע, ח. הובא בפרש"י עה"פ.
(41) ויק"ר פל"ו, ה. ועוד.
(42) ראה לקו"ש ח"א ע' 63 ואילך. תו"מ ח"ד ע' 153 ואילך.
שיחת ש"פ תולדות ס"ט (לעיל ע' 214).
(43) וישלח לג, ד. ב"ר פע"ח, ט. הובא בפרש"י עה"פ. וראה
תו"א וישלח כו, א.
(44) שם, יד.
(45) ראה תניא אגה"ק ס"ד.
(46) עובדי' א, כא. הובא בפרש"י וישלח שם.
(47) ראה שיחת ש"פ בראשית (התוועדות ב) סכ"ז (לעיל ס"ע).
(144). וש"נ.
(48) ראה "סקירה כללית" שבסו"ס מאמרי אדמו"ר הזקן
הקצרים ע' תקפט ואילך. וש"נ.
(49) פרשתנו לו, ז.
(50) פרשתנו כו, ג ואילך.
(51) שם סג [רד], ג ואילך.
(52) לקו"ת ר"פ בשלח.
(53) ראה גם סה"ש תרצ"ו ע' 136 ואילך (נעתק ב"היום יום"
יו שבט). תרצ"ז ריש ע' 198.
(54) נדפס לאח"ז במאמרי אדה"ז הקצרים ע' יח"ט.

מאלמים אלומים בתוך השדה וגו' תסובינה אלומותיכם ותשתחוונה לאלומתי. מאלמים אלומים הוא ענין העלאת 'מיין-נוקבין' לברר ולהעלות מרשות הרבים לרשות היחיד כו', וזהו מאלמים אלומים כמו קיבוץ שבילים רבים לעשות מהם אגודה אחת כו'. והעלאת 'מיין-נוקבין' של השבטים להעלות ליחודו יתברך לאין-סוף ברוך-הוא היה צריך שיתעלו דרך מדריגת יוסף לפי שהן מעלמא דנוקבא ויוסף מעלמא דדוכרא, וד"ל. [ובמקום אחר⁵⁵ מבואר שהבירור שנעשה על-ידי השבטים שהם נשמות דבריא הוא בירור ראשון, ולאחרי-זה צריך להיות בירור שני על-ידי יוסף שהוא נשמה דאצילות]. אך הם לא ידעו זאת, ולכן חרה להם מאד על זה. וד"ל.

יא. והענין בזה:

צריכים אמנם להיות ב'רשות הרבים' ולעסוק בעבודת הבירורים, אבל, צריכים לדעת, שכל מה שפועלים אינו מספיק עדיין, ובכדי שתהיה התכללות באלקות, יש צורך בפעולתו של יוסף, שעל-ידו נעשית העליה לעולם האצילות, דאיהו וחיהו חד ואפילו איהו וגרמוהי חד⁵⁶.

אמנם, "הם (השבטים) לא ידעו מזה", ואפילו לאחר שיוסף סיפר להם אודות החלום, עדיין לא הרגישו מעלתו של יוסף.

וטעם הדבר - לפי שבענין וסוג הנבראים היו הם בתכלית השלימות, ולכן לא הרגישו מה שלמעלה מהם. כלומר: הרגש החסרון, ובמילא גם מעלת הדרגא שלמעלה יותר - שייך רק אצל מי שבסוג שלו גופא אינו בתכלית השלימות. וכיון ש'בריא' ו'אצילות' - מדריגת השבטים ומדריגת יוסף - הם באין-ערוך כלל, ועולם הבריא בדרגת הנבראים הוא תכלית השלימות, לכן לא נרגש שם ענין של חסרון, כיון שבמדריגה זו כשלעצמה אין ענין של חסרון.

ואף-על-פי-כן, ענין זה (שהשבטים לא הכירו במעלתו של יוסף) היה בלתי-רצוי - והם נתבעים על כך - ועד שכתוצאה מזה נתגלגל הענין דגלות מצרים, ועוד כמה ענינים, כולל גם הענין הידוע שנזכר בה"פייט" דיום הכיפורים⁵⁷.

ולכאורה אינו מובן: כיון שבהסוג שלהם הרי הם בתכלית השלימות, אם-כן, מה תובעים מהם שידעו אודות דרגא נעלית יותר, מאחר שבהסוג שלהם לא חסר מאומה?

אך הענין הוא - שכל נברא צריך לידע שלהיותו נברא לא מספיקה עבודתו. ואף שאינו מרגיש חסרון בעבודתו - הרי הסיבה לכך היא לפי שהוא נברא, ואינו יודע מה שלמעלה ממנו, אבל באמת עליו לדעת שכל עבודתו אינה מספיקה, ולכן זקוק הוא לפעולתו של יוסף.

יב. כ"ק מורי וחמי אדמו"ר דיבר פעם⁵⁸ אודות הענין דיוסף והשבטים - ביחס לאדמו"ר הזקן ושאר חבריו תלמידי המגיד, ואמר, שמה שכתוב⁵⁹ "ואבי שמר את הדבר", קאי על הרב המגיד, שהוא ידע וכו'.

ומזה מובן, שהענין האמור לעיל היה גם אצל תלמידי המגיד ביחס לאדמו"ר הזקן - שהרי אדמו"ר הזקן היה הצעיר שבהם, ולדעת כמה מהם גם הקטן שבהם, ואף-על-פי-כן, גם העבודה שלהם זקוקה לעבודה של חב"ד דוקא, כי, אף שהיו קדושי עליון, מכל-מקום, עבודתם היא רק בכחינת בירור ראשון כו'⁶⁰, וכידוע⁶¹ משל הפשתן, שעבוד הפשתן נעשה על-ידי חב"ד דוקא⁶².

(55) תר"א שם כח, א"ב. וראה סה"מ מלוקט ח"ד ע' קיז. וש"נ.

(56) תקו"ז בהקדמה (ג, סע"ב).

(57) בסדר העבודה פיוט "אלה אזכרה" (ד"ה הם כענו).

(58) ראה "רשימות" חוברת קפו ס"ע 11. אג"ק שלו ח"ד ריש

ע' רסג. וראה גם תר"מ ח"י ס"ע 258. וש"נ.

(59) פרשתנו לו, יא.

(60) חסר קצת (המור"ז).

(61) ראה לקו"ד ח"א קמב, א. אג"ק אדמו"ר מוהריי"צ ח"ב

ע' שע.

(62) חסר סיום השיחה (המור"ז).

לקוטי שיחות

י"ט כסלו

כרך כ, ב

מתורגם ללשון הקודש

החידוש של מתן תורה הוא, שאז בטלה הגזירה
שעליונים לא ירדו לתחתונים ותחתונים לא יעלו
לעליונים¹⁰. אז נוצר האיחוד בין "עליון" לבין "תחתון".
וזה נרמז בענין של "שלישי": "ראשון" מצביע על
מציאותו של דבר אחד מלכתחילה. "שני" מצביע על
פילוג ופירוד¹¹ – שני דברים שונים, כפי שלפני מתן
תורה היו ה"עליון" וה"תחתון" שתי מציאויות נפרדות.
ו"שלישי" מצביע על החיבור של שניהם ביחד.
ולפיכך מהותה של התורה היא "שלום", כפי שכותב
הרמב"ם¹² ש"כל התורה ניתנה לעשות שלום בעולם",
והתורה נקראת "שלום"¹³ כי ה"שלום" הוא חיבור בין שני
הפכים.

וכך גם לגבי גילוי והפצת תורת החסידות:
לפני גאולת י"ט כסלו לא היתה הפצה חוצה של
מעיינות התורה, הן ב"חוצה" שבאדם עצמו, החל
משכלל¹⁴, והן ב"חוצה" כפשוטו, לימוד פנימיות התורה
בפרסום, והפצתה בכל מקום עד המקומות הנידחים ביותר,
והשחרור של י"ט כסלו הביא לידי "יפוצו מעיינותיך
חוצה" – בדומה לחיבור שבין "עליון" ל"תחתון" במתן
תורה.
וכאמור לעיל, יש לומר, שזהו ההסבר – או לפחות
אחד ההסברים – לכך שאדמו"ר הזקן קושר את גאולתו
לאמירת הפסוק "פדה בשלום נפשי" – כי זוהי משמעות
ה"שלום".

א.

גאולת י"ט כסלו – ביום שלישי

שחרורו של אדמו"ר הזקן ממאסרו ב"ט כסלו התרחש
ביום השלישי בשבוע, כפי שהוא כותב במכתבו
המפורסם¹, שב"יום שהוכפל בו כי טוב י"ט כסלו ..
וכשקירתי² בספר תהלים בפסוק פדה בשלום נפשי ..
יצאתי בשלום"³.
כיון שאדמו"ר הזקן עצמו מדגיש שגאולתו היא ביום
השלישי שהוכפל בו כי טוב, מובן בפשטות שמהותה של
גאולת י"ט כסלו קשורה למהותו של היום השלישי
בשבוע.

ב.

מתן תורה – בסימן המספר שלוש

ויש לומר, שההסבר לכך הוא:
ידוע⁵, ש"יפוצו מעיינותיך חוצה" – הפצת תורת
החסידות – התחילה בעיקר "לאחר פטרבורג". כלומר,
לאחר השחרור ב"ט כסלו.
ולכן, כשם שמוצאים במתן תורה בכלל קשר למספר
שלוש, ובמיוחד מבחינת הזמן: מתן תורה חל "ביומא
תליתאי בירחא תליתאי"⁶ – כך היה בגילוי פנימיות
התורה ב"ט כסלו⁷, שהוא החל: (א) בחודש כסלו, שהוא
החודש השלישי מראשית השנה⁸, (ב) ביום השלישי
בשבוע.
ויש לומר שההסבר לכך הוא⁹:

(1) נדפס ב"אגרות קודש" אדה"ז (קה"ת תש"מ) סי' לח. וש"נ.

(2) י"ג וכשהיינו קורא!

(3) כלשון הכתוב. ו"ג לשלום וראה ברכות בסופה.

(4) ראה לקוטי לוי"צ אגרות קודש ע' ריט ואילך (ע"ד הקבלה).

(5) תורת שלום ע' 112 ואילך.

(6) שבת פח, א.

(7) להעיר מהידוע בשם כ"ק אדמו"ר (מהורש"ב) נ"ע, ד"ט כסלו
הוא מ"ת דפנימיות התורה (ראה "התמים" חוברת ב' ע' צד (188)). וראה
לקוטי לוי"צ שם ע' רכג ואילך.

(8) ראה לקוטי לוי"צ שם ע' ריט. לקו"ש [המתורגם] ח"א ע' 65.

(9) ח"ד [המתורגם] ס"ע 230 ואילך.

(9) ראה גם לקו"ש [המתורגם] ח"ב ע' 9 ואילך. ובכ"מ.

(10) שמו"ר פ"ב, ג. תנחומא וארא טו.

(11) ע"ד ש"בראשית ברא גו' (ביום השני) ויבדל גו' (בראשית א,

ז. וראה ב"ר פ"ד, ו. פרש"י עה"פ).

(12) בסוף הל' חנוכה – ע"פ ספרי נשא ו, כו (מ"מ שם). וראה גיטין

נט, ב (אוה"ת משלי ע' תקנב). וראה לקו"ש ח"ח ע' 349 ואילך, שיי"ל

שמקורו דהרמב"ם הוא בבמדב"ר שצויין בהערה הבאה.

(13) כ"ה הלשון בלקו"ת מטות (פו, ב). ובכ"מ. וראה גם ערה"כ

לבעל סה"ד ע' שלום. ובכמדב"ר פ"א, ז: שלא נמשלה התורה אלא

בשלום. ובמדרש לקח טוב ר"פ קדושים: אין שלום אלא תורה.

(14) ראה אוה"ת לתהלים (יהל אור) ע' תנה, שהמדות (ז"א) נק' חוץ

לגבי חו"ב. וי"ל, שגם המוחין נק' חוץ לגבי האמונה שלמעלה מהשכל

ובפרט לגבי עצם הנפש (ראה לקו"ת ויקרא ד, ב).

ג.

גילוי החסידות – הוכפל בו כי טוב

יותר, הוא מכונה בתואר "לא עבדו". היהודי חייב תמיד
להיות "עובד אלקים", מעל להרגלו.
ובכך מסבירים, שגם ענין זה הוא "קרוב אליך הדבר
מאד": יהודי עלול לחשוב, שכיון שהוא כבר מצוי בדרגת
"שמים" – כיצד נדרש ממנו להתעלות יותר? אומר
אדמו"ר הזקן, שגם לעבודה זו נתנו הכחות, כך שגם היא
"קרוב מאד" אל כל יהודי.

ה.

ה"תניא" – תורה שבכתב של תורת החסידות

לפי ההסבר שלעיל אודות החידוש, ולפחות אחד
החידושים העיקריים של י"ט כסלו, יובן גם הקשר שבין
גאולת י"ט כסלו לבין ספר התניא,
כידוע, שנ"ג הימים שבהם שהה אדמו"ר הזקן במאסר
הם כנגד נ"ג הפרקים של ספר התניא¹⁸, והגאולה בי"ט
כסלו היתה בזכות "שתי השנים של חיות בתורה ועבודה
שהוסיף ספר התניא בין החסידים", ואשר משום כך חפץ
אדמו"ר הזקן שהתניא יודפס לפני י"ט כסלו¹⁹ –

שלמרות שהספר הודפס שנתיים לפני²⁰ גאולת י"ט
כסלו (התניא הודפס בשנת תקנ"ז, והגאולה התרחשה
בשנת תקנ"ט) – הרי החידוש של ספר התניא על-פני
דרושים חסידיים אחרים של אדמו"ר הזקן, קשור בחידוש
של י"ט כסלו²¹.

הדברים יובנו לפי אמרתם של רבותינו נשיאנו,
שהתניא הוא ה"תורה שבכתב של תורת החסידות"²².
כפי שמוכן בפשטות לא ניתן התואר "תורה שבכתב
של תורת החסידות" לספר התניא משום שהוא נכתב על
ידי אדמו"ר הזקן בעצמו,

בשונה מדרושי החסידות שלו שנאמרו בעל-פה
ונכתבו על ידי תלמידיו, וכן דבריהם של המגיד
ממזריטש ושל הבעל-שם-טוב שנכתבו רק על ידי
התלמידים ולא על ידיהם עצמם –

1 בכך יובן הקשר שבין י"ט כסלו לבין הענין של
2 "הוכפל בו כי טוב", כפי שמדייק אדמו"ר הזקן במכתבו
3 שגאולתו היתה לא רק ביום שלישי באופן סתמי¹⁵, אלא
4 מדגיש שהיה זה ביום ש"ה הוכפל בו כי טוב:

5 הכפלת "כי טוב" ביום השלישי מצביעה, כידוע¹⁶, על
6 כפילות הטוב – "טוב לשמים וטוב לבריות". והטוב
7 הכפול הוא חיבור של "עליון" ו"תחתון". הטוב הוא
8 בחיבור ואיחוד של "לשמים" ו"לבריות".

9 וטוב כפול זה מודגש במיוחד בתורת החסידות,
10 הדורשת מן היהודי את שני הכיוונים: מצד אחד חסידות
11 – פנימיות התורה – שהעבודה הרוחנית בין אדם למקום
12 תתבצע בהתעלות גמורה – "שמים", כשהיא חדורה
13 במעיינות שבתורה. ומצד שני, דורשת החסידות אהבת
14 ישראל אפילו ל"בריות בעלמא", כפי שמבאר אדמו"ר
15 הזקן בהרחבה בספר התניא בפרק לב.

ד.

"קרוב אליך הדבר מאוד"

16 ענין נוסף בכך:
17 העבודה בדרך החסידות שייכת ונוגעת לכל ישראל –
18 הן אלה שהם בבחינת "שמים", והן אלה שהם בבחינת
19 "בריות":

20 אדמו"ר הזקן מדגיש, מיד בדרך השער של ספר התניא,
21 ש"קרוב אליך הדבר מאד בפך ובלבבך לעשותו" – שכל
22 יהודי צריך לידעת, שעבודת ה' היא "קרוב מאד" "אליך",
23 וכפי שממשיך אדמו"ר הזקן מיד לאחר מכן בשער ומרחיב
24 בהסבר בספרו – ספר התניא – כיצד ניתן להגיע לכך
25 "בדרך ארוכה וקצרה".

26 ומצד שני, מדגיש אדמו"ר הזקן¹⁷, שאף מי שהוא
27 בדרגת "שמים", כאשר העבודה הרוחנית מתבצעת אצלו
28 באופן של הרגל ו"טבע", ואינו משתדל להתעלות עוד

(15) ובפרט לפי הנוסחא "יום ג' שהוכפל בו כי טוב".

(16) ראה קידושין מ, א. פיה"מ להרמב"ם פאה בתחלתה. מכתב כ"ק
אדמו"ר (מוהרש"ב) נ"ע בסה"מ תש"ט ע' 18. מכ"ק ומאמר כ"ק מו"ח
אדמו"ר שם. אוה"ת בראשית (לג, א ואילך), משפטים ע' אקנז. אקסא
ואילך.

(17) תניא פט"ו.

(18) ספר השיחות תש"ג ע' 59.

(19) מכתב כ"ק מו"ח אדמו"ר בקיצורים והערות ע' קכ ואילך. אגרות

קודש שלו ח"ד ע' רסב ואילך.

(20) להעיר מחזו"ל (ראה מדרש תהלים צ, ד. ב"ר פ"ח, ב. תנחומא
וישב ד, ושי"ב. זח"ב מט, א) אלפיים שנה קדמה תורה (גם – הוראה
לעולם) לעולם.

(21) ראה תורת שלום ע' 55. שם ע' 114 ואילך – שאף שהתניא נכתב
לפני פטרבורג הרי הוא באופן של החסידות שלאחרי פטרבורג.

(22) ראה בארוכה מכתב כ"ק מו"ח אדמו"ר שם (קצוה"ע ע' קיח
ואילך. אג"ק שם ע' רסא ואילך).

1 אלא משום שהיחס שבין ספר התניא לבין שאר תורת
2 החסידות דומה ליחס שבין התורה שבכתב והתורה
3 שבעל-פה, כדלהלן.

ו.

תורה שבכתב – חיבור "עליון" ו"תחתון"

4 ההבדל בין תורה שבעל-פה לבין התורה שבכתב²³,
5 אשר מביא לידי הבדל בהלכה למעשה באופן לימודם
6 – אף שלא ידע מאי דקאמר בתורה שבכתב, ודוקא שמבין
7 בתורה שבעל-פה²⁴, הוא: בתורה שבעל-פה חשובה בעיקר
8 ההבנה וההשגה השכלית של הענין הנלמד, אך אין כל כך
9 חשיבות לדיקוק באותיות ובמילים. ואילו בתורה שבכתב,
10 חייבת כל אות להיכתב בדיוק רב, והעיקר בה הוא דיוק
11 בקריאת האותיות.

12 ויש לומר, שמשום כך חודש ענין זה רק במתן תורה. כי
13 למרות שלימוד התורה היה כבר לפני מתן תורה, "מזמיהן
14 של אבותינו לא פרשה ישיבה מהם"²⁵, עד אשר התורה אף
15 נכתבה על ידם, כדברי הרמב"ם²⁶ "וחיבר בו ספרים והודיעו
16 ליצחק בנו", אך כל זה לא היה בבחינת תורה שבכתב –
17 מושג זה התחדש רק לאחר מתן תורה ובאמצעותו.

18 כיון שלפני מתן תורה היתה קיימת הגזירה שעליונים
19 לא ירדו למטה ותחתונים לא יעלו למעלה, הרי כך היה
20 גם לגבי התורה עצמה – שהיא היתה בבחינת "עליון" –
21 הרוחניות של התורה, בבחינת הבנה והשגה²⁷, אך העליון
22 לא ירד אל התחתון – אל הכתיבה ואל הספר שכתבו –
23 והוא לא הפך לחפץ של קדושה.

24 רק לאחר שבטלה הגזירה, רק אז "העליונים ירדו
25 לתחתונים" – התורה ירדה למעשה, תורה שבכתב.
26 "והמכתב מכתב אלקים הוא"²⁸, כאשר יהודי מחזיק בידו
27 ספר תורה וכדומה הרי הוא "נוקט חפץ של קדושה",

28 ואין זו ירידה לתורה ח"ו, אלא התורה כפי שהיא
29 במעשה, ב"כתב", הרי היא "מכתב אלקים" – חיבור של
30 "עליון" ו"תחתון".

ובדומה לכך לגבי ספר התניא שאדמו"ר הזקן כתבו
באופן שכל אות היא מדויקת לחלוטין, כפי שסיפר כ"ק
מורי וחמי אדמו"ר²², שאדמו"ר הזקן כתב את התניא
במשך עשרים שנה, "וגרע ודייק בכל תיבה ותיבה עד
אשר צרפו וזקקו בחסר ויתיר", וכאשר הוא מסר את
התניא לדפוס הוא הפציר מאד במדפיס, שידייק מאד
ב"הגהה בחסר ויתיר",

ו"התלבשות" זו של פנימיות התורה באותיות שבכתב
קשורה לגאולת י"ט כסלו, אשר הביאה לידי "יפוצו
מעיינותיך חוצה", שה"מעיינות" שבתורה ירדו עד
ל"חוצה".

ובדיוק כשם שלגבי התורה שבכתב, הרי לא זו בלבד
שהיא כוללת בתוכה את כל התורה שבעל-פה – "ליכא
מידי דלא רמיזי באורייתא"²⁹ (=אין דבר שאיננו רמזו
בתורה) – אשר נתגלה מאוחר יותר, אלא אף הענינים
בתורה שנלמדו לפני מתן תורה,

כך גם לגבי ספר התניא, אשר כלולים בו כל עניני
תורת החסידות, כולל הענינים שגילה אדמו"ר הזקן לפני
כתיבת התניא, ויש לומר יותר מכך: כיון שהבעל-שם-טוב
והמגיד ממעזריטש לא כתבו את דבריהם – והם נלמדו רק
בבחינת תורה שבעל-פה שנכתבה על ידי התלמידים –
ובאמצעות תורת חסידות חב"ד הביא אדמו"ר הזקן את
הענינים של החסידות הכללית לידי הבנה והשגה שכלית,
החל בספר התניא, יוצא, אפוא, שבספר התניא מובאים
בכתב גם הענינים של תורת החסידות הכללית³⁰.

מכל האמור לעיל מובנת החשיבות והמעלה וכו' של
לימוד ספר התניא – התורה שבכתב של תורת החסידות,
שבאמצעות לימוד זה, ביחד עם לימוד החסידות בכלל,
נזכה ללמוד בקרוב את תורתו של משיח – שענינה הוא
פנימיות התורה, כדברי רש"י³¹: סוד טעמיה ומסתור
צפונותיה – מפיו של משיח, במהרה בימינו ממש.

(משיחת ש"פ וישלח תשמ"ב)

המצוה (ראה לקו"ש ח"ג [המתורגם] ע' 141. ח"ה ע' 327. ועוד).

28 תשא לב, טז.

29 ראה זח"ב רכא, א.

30 ראה שיחת ש"פ תשא תפר"ח (סה"מ תפר"ח ע' קצט ואילך)
דגילוי הבעש"ט והה"מ היו הכנה לגילוי עצם פנימיות התורה שנתגלה
ע"י רבינו הזקן, בדוגמת עבודת האבות שהיתה הכנה לגילוי העצמות
דמתן תורה. וראה ד"ה פדה בשלום תרפ"ה בשם אביו כ"ק אדמו"ר רנ"ע
י"ט כסלו עטר"ת (נדפס בסה"מ עטר"ת [הוצאת תשמ"ח] בסופו. תורת
שלום [הוצאת תשמ"ג] בסופו).

31 שה"ש א, ב (רצ"ע מקורו).

23 ראה תו"א נז, ד ואילך. לקו"ת ויקרא ה, ב ואילך. ובכ"מ.

24 ה"ל ת"ת לאדו"ז פ"ב סי"ב-ג. וש"נ.

25 יומא כח, ב. וראה תנחומא ס"פ ויגש. פרש"י שם מו, כח.

ובכ"מ.

26 ה"ל ע"ז פ"א ה"ג.

27 וזה שבא בכתב ה"ז לפרסם וכו' את הדיבור אותיות מחכימות
ומועיל לזכרון (ראה ירושלמי ברכות פ"ה ה"א) וכו'.

ולעזר מהמבואר בענין קיום המצות של האבות שהי' בעיקר
ברוחניות, וקיומן בגשמיות (כמו המקלות דיעקב שהיו במקום תפלין –
זח"א קסב, א. וראה סה"מ תקס"ב ע' יב. ועוד) ה' טפל להרוחני של

פרשת וישב

כרך ב

מתורגם ללשון הקודש

19 אך יש להבין: מדוע גרם עוון מכירת יוסף לכך
20 שישראל יחוייבו בשני סוגי תשלומין? – הן פדיון הבן והן
21 מחצית השקל?

ב.

יש קשר הדוק בין מחצית השקל לבין פדיון בכור
22 בנוסף לכך קשה: בירושלמי¹⁰ כתובים שני עניני
23 התשלומין בהמשך לטעמים שונים למחצית השקל: "לפי
24 שחטאו במחצית היום יתנו מחצית השקל .. לפי שעברו
25 על עשרת הדברות .. עשרה גרה (ולאחר מכן נאמר) .. לפי
26 שמכרו בכורה של רחל .. פודה את בנו בכורו .. לפי
27 שמכרו בכורה של רחל .. יהיה כל אחד ואחד נותן שקלו
28 טבעה (מחצית השקל)".

ולכאורה, אין מובן: כיצד מתאים לכאן, לסוגיא של
29 מחצית השקל, הענין של "לפי שמכרו בכורה של רחל...
30 פודה את בנו בכורו"¹¹? ויותר מכך: הירושלמי מקדים ענין
31 זה, של פדיון בכור, לפני הענין של "כל אחד ואחד נותן
32 שקלו טבעה" (מחצית השקל)¹²!

יש אפוא לומר, שאין אלה שני ענינים שונים, אלא הם
34 באים זה בהמשכו של זה, עד אשר כדי להבין כיצד מהווה
35 מכירת יוסף טעם למחצית השקל, יש לדעת לפני כן,
36 שמכירת יוסף היא טעם לפדיון הבן¹³.

א.

שני התשלומין לעוון מכירת יוסף

1 בקשר לכך שאחי יוסף מכרו את יוסף "בעשרים כסף"¹,
2 נאמר בירושלמי²: "לפי שמכרו בכורה של רחל בעשרים
3 כסף יהיה כל אחד ואחד פודה את בנו בכורו בעשרים כסף
4 (שהן חמש שקלים) .. לפי שמכרו בכורה של רחל בעשרים
5 כסף ונפל לכל אחד ואחד מהם טבעה (שתי כסף) – מחצית
6 השקל) לפיכך יהיה כל אחד ואחד נותן שקלו – טבעה".

7 כלומר, מפני מעשה מכירת יוסף "התחייבו" ישראל
8 בשני סוגים של "תשלומין" – פדיון בכור ומחצית השקל.

9 מפרשים⁴ מסבירים את הקשר ביניהם:

10 מחצית השקל היא "כופר נפשו"⁵, ועל פי הידוע⁶,
11 שמפני עוון מכירת יוסף נגזר עונש הגלות לדורות. כלומר,
12 מכירת יוסף היא "חטא נמשך" הדורש כפרה לדורות –
13 "כופר נפשו" של מחצית השקל שחייבים ישראל לתת.

14 והטעם של פדיון הבן – "ויהיו ה' כל בכור בארץ
15 מצרים... על כן אני זוכה לה'... וכל בכור בני אפרה"⁷ –
16 קשור לכך, שעקב מכירת יוסף, בכורה של רחל, היו גם
17 "בכורי ישראל" בכלל סכנה, אלא "ה' עשה להם נס
18 ולפיכך הוצרכו פדיון לדורות"⁸.

(1) פרשתנו לו, כח.

(2) שקלים פ"ב סה"ג. וכ"ה בב"ר פרשתנו עה"פ (פפ"ד, יח)*. ועוד.

(3) ביפה תואר שם, שמכירת יוסף היא טעם רק על עוון הפדיון, וכן
על חטא של מחצית השקל (וראה פ"י "הכותב" לע"י שקלים שם). אבל

בנזר הקדש (הארון) לב"ר שם הוא כבפנים.

(4) נזר הקדש שם.

(5) ר"פ תשא.

(6) זח"ב (בתוספות) רעו, א. זהר חדש פרשתנו (כט, א). ובכ"מ.
ולהעיר משבת י, ב ותוד"ה ה"ג שם.

(7) בא יג, טו.

(8) ל' נזר הקדש שם.

(9) ולא משמע שזוהי פלוגתא. וראה הלשון בב"ר שם: א"ר יהודה
כו' (ולא ר' יהודה אומר). וראה לקמן בפנים.

(10) שקלים שם. וכן בפסיקתא דר"כ פ' שקלים.

(11) ובפרט שבתנחומא תשא (י) לא הובא הענין דפדיון בכור. ולהעיר
שבתנחומא באבער שם (ז) – וכן ביל"ש שם (מתנחומא) – הובא רק
הענין דפדיון בכור, ולא דמחצית השקל דבי' עסקינן!

(12) שמוזה מובן שדוחק לתרץ (כמ"ש ביפה תואר לירושלמי שם.
הכותב ועץ יוסף לע"י שם) שמוכא דרש זה רק אגב גררא, כי א"כ הו"ל

להקדים הענין דמחצית השקל ואח"כ להביא (דרך אגב) הענין דפדיון בכור.
(13) ע"פ המבואר בפנים יש לבאר טעם סמיכות מס' שקלים למס'

פסחים, ובסדר זה דוקא** – כי מס' פסחים (יציאת מצרים) הו"ע פדיון
בכור (בני בכורי ישראל), וסיום וחותם המס' הוא בענין דפדיון הבן***;
ושני הענינים – פדיון הבן ומחצית השקל – סיבתם אחת: מכירת יוסף.
וסדרן: מקודם פסחים – פדיון בכור, ואח"כ שקלים – מחצית השקל
(כסדר הטעמים שבירושמי), כבפנים.

(*) בב"ר שם מוכתם בנה של רחל כו' לפיכך יהי' כאו"א מפריש ערך בנו ה' טלעים. וראה רש"י, יפה תואר ופי' מהר"ו לב"ר שם. חזקוני פרשתנו עה"פ. ובב"ר הוצאת
טהנאדאר (אלבק): מפריש ה' טלעים של בן (בלי תיבת "ערך").

(**) משא"כ לפי טעם הרמב"ם (בהקדמתו לפיה"מ) והתירו"ס (ריש מס' שקלים) – ראה הדרן (הא') על מס' פסחים שנדפס בהגש"ע עם לקוטי טעמים מנהגים וביאורים
(קנה"מ).

(***) ראה גם הדרן הב' שנדפס בהגש"ע הנ"ל ס"ו (לקו"ש חז"א ע' 48).

ג.
שאלות נוספות בענין זה

1 כן יש להבין:

2 (א) מובן, שמחצית השקל מהווה תשלומין לחטא
3 חמור, של מכירת יוסף, כי מודגש בתורה שמחצית השקל
4 היא "כופר נפשו". אך פדיון בכור הוא, לכאורה, להיפך –
5 ענין של טוב וקדושה: "קדש לי כל בכור"14 – את הבכור
6 פודים, משום שיש בו קדושה –

7 כיצד ייתכן, אפוא, שמכירת "בכורה של רחל" תגרום
8 לענין הכרוך עם "קדש לי כל בכור"15?

9 (ב) לגבי הטעם של מחצית השקל – "שנפל לכל אחד
10 ואחד מהם טבעה" (מחצית השקל) – שואלים המפרשים:
11 לכאורה השתתפו במכירת יוסף רק תשעה מאחיו –
12 "בנימין לא היה עמהם"16, וגם ראובן לא היה בעת
13 המכירה, כמסופר בתורה17 – ואם כך, אין מתאים לכאן
14 החישוב של מחצית השקל, שהוא עשירית מ"עשרים
15 כסף"?

16 ומשיבים על כך בשתי דרכים:

17 (א) גם ראובן נכלל בחישוב זה, כי "אף-על-גב
18 דראובן לא היה אז עמהם מכל-מקום הניחו חלקו, כי
19 חשבו שלא יחלוק על מעשיהם"18, ובמיוחד לפי הנאמר
20 בפרקי דרבי אליעזר19, שלאחר שספרו לראובן על מכירת
21 יוסף "שמע ראובן... ושתק"20. (ב) יוסף עצמו נחשב כמי
22 שיש לו חלק במכירתו, כי הוא היה ה"גורם" (למכירה) על
23 ידי הקנאה שבתחילה21.

24 אך אין זה חלק: כל ענין בתורה מדויק לחלוטין.
25 וכיון שמכירת יוסף בוצעה בפועל רק על ידי תשעה
26 מאחיו יוסף – בניגוד לרצונם של ראובן ושל יוסף –
27 מדוע נחשב הקשר העקיף כל כך של ראובן או של
28 יוסף למכירה כהשתתפות הזזה לשאר תשעת האחים,

(14) בא יג, ב.

(15) כי אף שלפועל ניצולו באופן ניסי ולכן קניינים לה – מ"מ, מכיון
שזה גופא שהוצרכו להנס הוא מפני ענין בלתי רצוי (מכירת יוסף), אינו
מובן למה תגרום הצלה זו לעילוי גדול יותר מאילו לא נמכר יוסף.

(16) ל' קרבן העדה לירושלמי שם.

(17) פרשתנו לו, כט ובפרש"י.

(18) יפה תואר ופי' מהר"ו לב"ר שם.

(19) פל"ח [בהוצאה עם פי' הרד"ל נשמטו תיבות אלו] – הובא בפי'
מהר"ו שם. ועד"ז הוא בתנחומא פרשתנו ב (הובא בנור הקדש שם).

(20) בפרד"א שם לפנ"ז "וכל אחד ואחד נטל שני כספים", ומשמע
לכאורה שגם ראובן נטל השני כספים (וראה רד"ל ונור הקדש שם). אבל
בתנחומא שם הלשון: מכורו בכ' כסף לכל אחד מהם שני כסף. ובוזה

עד אשר מחלקים את עשרים הכסף לעשרה חלקים
שווים22?

ד.

פדיון הבן – כנגד ההשפעה על יוסף; מחצית השקל –
כנגד הפגם באחי יוסף

ההבדל הפשוט בין שני סוגי ה"תשלומין" למכירת
יוסף – פדיון הבן ומחצית השקל – הוא:

בפדיון הבן סכום התשלום הוא לפי "ערכו" של יוסף,
הסכום שבעבורו הוא נמכר – חמשה שקלים. ואילו
מחצית השקל התשלום הוא לפי הסכום שכל אחד מאחיו
יוסף "קיבל" עבור המכירה – מחצית השקל.

מכך מובן, ששני תשלומין אלו קשורים לשני פרטים
שונים במכירת יוסף: מחצית השקל היא "כופר נפש"
עבור הפגם שגרמה המכירה בשבטים, מפני הנאתן
ממכירת יוסף. וכנגד ה"השפעה" של המכירה על יוסף,
שנמכר לעבד, יש לפדות את הבן הבכור.

לפי זה יש לתרץ את הקושיה הנ"ל – כיצד גרמה
מכירת יוסף, בכורה של רחל, למעלה של פדיון בכור –
כי למרות שלגבי השבטים היתה מכירת יוסף חטא וירידה,
הרי ליוסף עצמו נגרמה התעלות המתבטאת בענין של
בכור, כדלקמן.

ה.

ההסבר לירידת יוסף למציעות באמצעות מכירתו על ידי
אחיו

לגבי מכירת יוסף נאמר בזהר23: "גרים קודשא-ברוך"
הוא כל דא בגין לקיימא גזירה דגזר בין הבתרים – הקדוש –
ברוך-הוא גרם לכך שאחי יוסף ימכרו אותו, כדי שתתקיים
גזירת ברית בין הבתרים, שישראל ירדו לגלות מצרים.

ובזהר מוסבר24, שהסיבה לכך שיוסף היה צריך לרדת
למצרים דוקא באמצעות מכירתו על ידי אחיו

יש לפרש שרק הניחו לו חלקו, אבל אין מזה ראי' שראובן נטל חלקו
בפועל. וגם בפרד"א יש לפרש מ"ש "כל אחד ואחד נטל שני כספים"
שקאי רק על ט' האחים (שאוותם מדובר שם).

(21) תקלין חדתין לירושלמי שם. ולהעיר ממראה הפנים לירושלמי
שם.

(22) ולהעיר מידי משה לב"ר שם, שמחלק העשרים כסף לז''
מהשבטים (ע"ש חשבונות).

(23) פרשתנו קפר, רע"א. וראה גם סוטה יא, רע"א. רש"י פרשתנו
לו, יד. – חילוקי הלשונות בין זהר והש"ס (ורש"י) נתבארו בשיחת
מוצאי ש"פ וישב תשל"ט.

(24) ראה בכ"ז אור החמה (וברא"ג שהובא שם) ומקדש מלך לזהר
שם.

וזהו הקשר שבין מכירת "בכורה של רחל" לבין פדיון
בכור:
מכירת יוסף גרמה לכך שיוסף נעשה "קנוי" לשבטים
החייבים במצוות, מילה וכדומה²⁹, ובארץ הקודש אין
המצרים יכולים לשלוט עליהם³⁰, ועל ידי כך נשארו לאחר
מכן כל ישראל מעל לשליטת מצרים,
לפיכך נבע בכך גם הענין של "בכור", שהבכור קנוי
לח' – "לי הוא"³¹. ונתינת "ראשית פריו .. לרשות בוראו"
מזכירה ליהודי, בלשון ספר החינוך³², "כי הכל שלו" –
כל מה שיש ליהודי שייך לקדוש-ברוך-הוא.
ז.
המכירה צריכה להיעשות דוקא על ידי עשרה, ובהעלם
לפי זה יובן הדיוק בדברי חז"ל לגבי הכפרה על
מכירת יוסף, שבמכירה השתתפו עשרה מאחי יוסף, למרות
שראובן, ובודאי יוסף, לא הסכימו למכירה –
כי כדי שמכירת יוסף תוכל להשפיע על יוסף לטובה
– ולגרום למעלה של הגאולה, שהמצרים לא יוכלו לשלוט
עליו – היה צורך דוקא בכח של ציבור.
על ידי כך שעשרה מישראל נמצאים יחדיו, אז
"שכינתא שריא"³³ – אז שורה אור אלקי הנעלה מן
העולם, ואפילו מן המלאכים³⁴, ומכך נובע הכח להישאר
מעל המצרים, מעל המיצרים והמגבלות של הגלות³⁵.
ויש לומר, שלפיכך, כאשר "גרים קודשא-ברוך-הוא
כל דא", אין די בכך שתשעה ימכרו את יוסף, אלא יש
הכרח בעשרה – צירוף של עשירי (ראובן או יוסף,
כדלעיל).
מסיבה זו עצמה השתתפו בגלוי במכירה רק תשעה –
כי אילו היו כל עשרת האחים מתאחדים באופן גלוי, היתה

1 – שהרי, לכאורה: כדי שתתקיים גזירת ברית בין
2 הבתרים יכול היה יוסף להגיע למצרים באופן ש"יד אחיו
3 אל תהי בו"²⁵ –
4 אלא, הסיבה לכך היא, משום שעל ידי כך שבני יעקב
5 שלטו על יוסף, בהשלתו לבור ובמכירתו "כאדון המוכר
6 את עבדו"²⁵, לפני ירידתו למצרים, הוא נעשה "עבד של
7 אחיו"²⁶,
8 ובאמצעות זאת נגרם, שכאשר ירדו בני ישראל לאחר
9 מכן למצרים, לא התאפשרה למצרים שליטה מוחלטת
10 עליהם, כשם שהיתה להם על עבדיהם האחרים, ש"לא
11 היה עבד יכול לברוח ממצרים"²⁷. ולהיפך: כיון שהמצרים
12 נעשו עבדי יוסף, ויוסף היה "עבד בני ישראל"²⁵, יוצא,
13 ש"ישראל דשלטו על כולה".
ו.
המשמעות הפנימית של מכירת יוסף
14 מהסבר זה של הזהר מובנת המשמעות הפנימית של
15 מכירת יוסף המודגשת בתורה, שבלי להתחשב בכוונה
16 השלילית שהיתה לאחי יוסף, הרי למעשה, צמחה מכך
17 טובה – "למחיה שלחני... לשום לכם שארית בארץ
18 ולהחיות לכם לפליטה גדולה"²⁸,
19 לא זו בלבד שהמכירה גרמה לתוצאה טובה לישראל,
20 כאשר יוסף נתמנה לאחור מכן למשנה למלך, אלא שהמכירה
21 עצמה נתנה כח "לשום לכם שארית... לפליטה גדולה" –
22 לגאולת מצרים.
23 יוצא, שמכירת יוסף גרמה לדבר והיפוכו: מצד אחי
24 יוסף, שכוונתם במכירה היתה שייחפך לעבד, גרמה
25 המכירה לגלות מצרים. ומצד "גרים קודשא-ברוך-הוא כל
26 דא" – מצד כוונתו ורצונו של הקדוש-ברוך-הוא במכירה
27 – ניתן על ידי כך הכח לגאולה.

יצאו מכלל נח או לאו). והרי י"א גם בנוגע להשבטים כל זה].
ועוד (ועיקר 2): "ל אשר נדר לח' (בדברים שבין אדם למקום ועד"ז
– לקיים כל התורה) יש בזה גדר דעבודת השם דבוראי כשב"נ עושה
מעשה מסוג זה עושה מצוה אף שלא נצטווה על מעשה זה. ואכ"מ.
(30) ראה גטין מג, ב ובפוסקים שם.
(31) בא יג, ב ובפרש"י.
(32) מצות בכור (מצוה יח).
(33) סנהדרין לט, א.
(34) אגה"ק סכ"ג.
(35) וזהו מ"ש (ויגש מה, ח) לא אתם שלחתם אותי הנה כי האלקים
ישמני לאב לפרעה גר' – כי הכח שניתן בו ע"י מכירתו (ע"י אחיו) שלא
יוכלו המצרים לשלוט בו, הוא לא מן השבטים עצמם, כ"א מצד
"האלקים" – האור האלקי שנמשך על ידם.

(25) ל' האור החמה שם.
(26) לשון המקדש מלך שם. ואף שהם בעצמם מכרוהו – ה"ז מוכר
עבדו לנכרי ולחול' לו' דיצא לחירות (אבל) צריך גט שחרור (גטין מג,
ב). ואכ"מ.
(27) רש"י יתרו יח, ט.
(28) ויגש מה, ה"ז.
(29) ובפרט למ"ד דקיימו כל התורה ונעשית כולה בגדר נדר [ראה
וירא (כא, כד) – שבועת אברהם לאבימלך. וכן "וידר יעקב נדר גו"
(ויצא כח, כ). ולדעת כמה ב"נ מצווה בגדר וכיו"ב – ראה אנציקלופדי
תלמודית ערך כל יחל בסופו, ש"א שפלוגתא היא בירושלמי (נזיר פ"ט
ה"א), וי"א שבשבועה לדברי הכל גם נכרים בכל יחל (וראה בארוכה
משנה למלך הל' מלכים פ"ה ה"ז (שצויין שם). ובספרו פרשת דרכים
(דרך האתרים דרוש ג) שאם האבות נעשים על אי קיום נדר, תלוי אם

- 1 "שכינתא שריא" מיד בגלוי – מלכתחילה לא היו מגיעים
- 2 ל"עבד נמכר"³⁶.
- 3 כדי שיוסף יימכר לעבד, לפחות בגלוי ובחיצוניות³⁷,
- 4 השתתפו במכירה באופן גלוי תשעה אחים בלבד. אך מצד
- 5 שני. כיון שבהעלם היתה השתתפות של עשרה, גרם הדבר
- 6 לכך שבפנימיות ובאמיתו של דבר נשאר יוסף, ובאמצעותו
- 7 – כל ישראל, נעלה משליטת מצרים.

ח.

תיקון מכירת יוסף על ידי אחדות ישראל

- 8 לפי זה ניתן להבין מדוע "כופר הנפש" על מכירת
- 9 יוסף היא מחצית השקל, שבה אין רוכשים קרבנות יחיד,
- 10 אלא קרבנות ציבור:
- 11 הכפרה על מכירת יוסף נגרמת על ידי גילוי המשמעות
- 12 הפנימית של מכירת יוסף – כח הציבור ש"נמשך" במכירה
- 13 והביא לעלוי של הגאולה – ההיפך מענין העבדות והגלות.
- 14 זהו אחד הענינים הנרמזים בשם מחצית השקל, ולא
- 15 עשר גרה וכדומה – היהודי חש, שכחיד הוא מחצית
- 16 בלבד, וכדי להיות שלם עליו להתאחד עם יהודי זולתו³⁸.
- 17 ותחושה זו של "מחצית השקל", המביאה לידי צירוף
- 18 וחיבור ואחדות ישראל ואהבת ישראל³⁹, מתקנת את עוון
- 19 מכירת יוסף שנגרמה על ידי היפך האהבה – "וישנאו
- 20 אותו..."⁴⁰.
- 21 בכך מובן, מדוע לפני שנאמר בתלמוד הירושלמי
- 22 שהענין של מכירת יוסף הוא הגורם לתשלום מחצית
- 23 השקל, נאמר שם תחילה שמכירת יוסף גרמה לענין של
- 24 פדיון הבן – ההקדמה, שמכירת "בכורה של רחל" גרמה
- 25 לענין של "בכור" אצל ישראל, מאפשרת להבין את הענין
- 26 השני, כיצד מתקנת מחצית השקל, שבה קונים קרבנות
- 27 ציבור, את מכירת יוסף.

ט.

ההוראה לגבי אהבת ישראל הנלמדת מהשתתפות ראובן

במכירה

- 28 כנאמר לעיל (בסעיף ג'), יש שתי דרכים לחישוב של
- 29 עשרת האחים, אשר נטלו חלק במכירת יוסף – על ידי
- 30 צירוף ראובן, מפני ש"שמע .. ושתק", או על ידי צירוף
- 31 יוסף, מפני שהוא גרם למכירה.
- 32 ולפי האמור לעיל (בסעיף ז'), שהשתתפותם היא כדי
- 33 ליצור "ציבור", ולגרום על ידי כך ל"שכינתא שריא" –
- 34 נלמדת משתי הדעות הללו הוראה נפלאה לגבי
- 35 החשיבות של אהבת ישראל:
- 36 מההסבר הראשון, שראובן השתתף במכירה, לומדים,
- 37 שאין לפרוש, ואף יש להתאחד, גם עם אנשים שאינם
- 38 נוהגים כראוי.
- 39 ראובן במפורש לא הסכים להתנהגותם של אחיו, ורצה
- 40 להציל את יוסף ולהשיבו אל אביו אך למרות זאת הוא
- 41 לא פרש מהם לאחר המעשה אלא "שמע .. ושתק", ולאחר
- 42 מכן "ויקחו... וישלחו..." כולם ביחד.
- 43 ההוראה הנלמדת מכך ליהודי היא, שאפילו כאשר
- 44 מדובר על "רעך" שהוא בדרגה של "בריות בעלמא", ולפי
- 45 ראות עיני הבשר של הרואה הוא שייך לסוג של "רחוקים
- 46 מתורת ה' ועבודתו"⁴¹ – צריכה להיות ראשית לכל
- 47 התנהגות של "ואהבת לרעך כמוך", לא להתיימש ולעוזבו,
- 48 אלא לחפש את הדרך הנאותה להשפיע עליו "ומקרבן
- 49 לתורה"⁴².

י.

ההוראה לגבי אהבת ישראל הנלמדת מהשתתפות יוסף

במכירה

- 50 לאחר מכן נוסף לכך חידוש גדול יותר, לפי ההסבר
- 51 השני: אף כאשר מדובר אודות אדם שגרם לו צער, ואף

(38) וגם האחדות דציבור מרומזה במחצית השקל שהיא עשרה גרה.
 (39) להעיר – עכ"פ ע"ד הצחות – מהנהוג, שבדפוס תלמוד בבלי
 מדפיסים הגמרא על מס' שקלים שהוא מתלמוד ירושלמי*. שיש לומר
 הטעם שדוקא במס' זו נהוג כן (ולא בסדר זרעים כר) – כי מס' זו ענינה
 אהבת ואחדות ישראל, כפנים, ולכן מאחדים בה בבלי וירושלמי.
 (40) פרשנו לו, ד.
 (41) תניא פרק לב.
 (42) אבות פ"א מ"ב.

(36) תהלים קה, יז. כי אחי יוסף מצ"ע "כולהו הוו זכאין ולא חשיד
 (יעקב) לון" וזהו שם. וראה לקוטי לוי"צ לשם, שהכוונה בזה שגם "אחור
 המעשה דמכירת יוסף לא חשד כו", ע"ש, אלא ש"גרים קב"ה כל דא"
 כדי שישאלו וישלחו "על כלהו", כנ"ל. ולכן, באם ה' מצב של "שכינתא
 שריא" בגלוי, הרי גם מה ש"גרים קב"ה" ה' בגילוי למטה ולא היתה
 אפשרות מכירת יוסף לעבד.
 (37) כהמשך (ובביאור) הכתוב, אשר מלכתחילה "נמכר יוסף (רק) עד
 עת בוא דברו גו".

(*) כ"ה גם בדפוס ראשון של כל ש"ס בבלי (וויניציאה רפג).

ויותר מכך: כיון שכל מה דעביד רחמנא (=שעושה
הקדוש-ברוך-הוא) לטב עביד⁴⁷, יש בנזק זה טובה
בשביל⁴⁸, כפי שמבואר בזהר לגבי יוסף, כדלעיל,
שהמכירה עצמה הביאה לגאולה.
לכן אין הוא כועס על זולתו, ולהיפך. ועל ידי כך
שהוא נוהג באופן של "ואהבת לרעך כמוך", הוא מחליש
ואף מבטל את הנוק.
כפי שהוסבר לעיל, שעל ידי השתתפותו של יוסף
במכירה עם השבטים, ניתן לו הכח לחרות, כדלעיל.
ועל ידי שירבו באהבת ישראל, ועד לאהבת חנם,
תבטל סיבת הגלות – שנאת חנם⁴⁹, ובמילא תבטל מיד
התוצאה, הגלות עצמה, כלשון הרמב"ם⁵⁰ "ומיד הם
נגאלין",
בביאת משיח צדקנו במהרה בימינו ממש.

(משיחות י"ג ניסן תשל"ח, ש"פ וישב תשמ"ב)

(47) ברכות ס, סע"ב. וצ"ע שלא הובא זה באגה"ק הנ"ל.

(48) ראה לקו"ש [המתורגם] ח"ה ע' 247 הערה 48.

(49) יומא ט, ב.

(50) הלי' תשובה פ"ז ה"ה.

1 צער גדול כל כך כצער שסבל יוסף עקב מכירתו על ידי
2 אחיו – יש לחוש כלפיו אהבת ישראל⁴³.
3 ולא זו בלבד שלאחר המעשה לא יכעס עליו⁴⁴, אלא
4 גם בשעות המעשה עצמו קובעת המשנה⁴⁵ "והויה דן את כל
5 האדם לכך זכות", ויותר מכך "והויה שפל רוח בפני כל
6 האדם", ומובן שאין הוא בורה ממנו ומשאיר אותו
7 וכדומה, בדומה לכך שיוסף נחשב בין המשתתפים
8 במכירה,
9 ובמיוחד כאשר מתבוננים בהסברו של אדמו"ר הזקן
10 בתניא⁴⁶, שכל דבר הוא בהשגחה פרטית, ולמרות שזולתו
11 הוא בעל בחירה, ומגיע לו עונש על התנהגותו, בכל זאת
12 "על הניזק כבר נגזר מן השמים".
13 ויוצא, שלאמיתו של דבר דוקא הניזק אשם בהיזק
14 שגרם לו רעהו, כשם שיוסף, לפי המפרשים הנ"ל, היה
15 הגורם למכירתו.

(43) ראה תניא ספ"ב.

(44) כמו שמצינו שיוסף גמול לאחיו טובה (ראה מדרש תהלים פ, ב.

זח"א רא, א"ב. תניא ספ"ב). וראה ס' חסידים ס"א.

(45) אבות פ"א מ"ו. שם פ"ד מ"י. וראה תניא פ"ל.

(46) אגה"ק סי כה (קלח, ב).

המשך ביאור למס' בנא בתרא ליום ראשון עמ' א

15 יכולה להתפרש גם על כמה שדות ונפרש שהתכוין למכור את כל
16 שדותיו. השיב לו רבא: הָתָם, לגבי המוכר לחבירו שדה, יד פֻּעַל
17 הַשְׁמֵר עַל הַתְּחִינָה, כלומר, המוציא ממון על ידי שטר יכול
18 להוציא רק כמשמעות הפחותה ביותר שבשטר, שהמוציא
19 מחבירו עליו הראיה, ולכן אם כתב לו 'שדי מכורה לך' נוטל את
20 הקטנה ביותר, ואם כתב 'שדה שיש לי מכורה לך', אינו זוכה אלא
21 בשדה אחת, אך בדברי רבא הדין הוא להיפך, שכיון שהמלוה
22 הוא שבא להוציא ממון מהלוה, אינו מוציא אלא מה שבדאי
23 חייב לו, וכיון שאפשר לפרש את השובר שהחוב הגדול הוא
24 שנפרע, או שכל חובותיו פרועין, אין הלוה חייב יותר מזה.

משנה

25 משנתינו מבארת את דיני הערב על הלואה, מתי גובים ממנו:
26 הַמְלִיחַ אֶת חֲבִירוֹ עַל יְדֵי עֶרֶב, שהתחייב לפרוע את החוב אם לא
27 יפרענו הלוה, לא יִפְרַע המלוה מן העֶרֶב, ובגמרא תבואר כוונת
28 המשנה.

1 אך את הקטן משלם ממה נפשך, או שזה החוב שלא נפרע, או
2 שהגדול לא נפרע, ובדאי חייב לכל הפחות את הסכום הקטן.

גמרא

3 הגמרא מביאה דינים נוספים מעין הדין ששינוי במשנתנו: אָמַר
4 רַבָּא, המלוה לחבירו בכמה שטרות ואמר ללוה 'שְׁמֵר לִךְ בְּיָדִי
5 פְּרוּעַ, ולא פירט איזה מהם, הרי שמספק הגדול שביניהם בחזקת
6 פְּרוּעַ וְהַקָּטָן אֵינוֹ בחזקת פְּרוּעַ, כלומר, חייב לשלם את דמי הקטן
7 ממה נפשך, שהרי אחד מהם ודאי אינו פרוע. ואם אמר לו 'חוב לך
8 בְּיָדִי פְּרוּעַ, הַשְׁמְרוֹת בִּלְוֵן בחזקת פְּרוּעַ, כיון שאפשר לפרש את
9 כוונתו שכל חובותיו פרועין.
10 מקשה הגמרא: אָמַר לִיה רַבִּינָא לְרַבָּא, אֵלָּא מַעֲתָה, נאמר דין זה
11 גם לגבי מקד וממכר, שהכותב לחבירו 'שְׁדִי מְכֻוֹרָה לך', הדין יהא
12 שהשְׁדִי הַגְּדוֹלָה מְכֻוֹרָה לוֹ, וכמו שאמר רבא שהחוב הגדול פרוע,
13 וכן יש ללמוד מדינו השני של רבא שאם כתב לו 'שְׁדִי שֵׁשׁ לִי
14 מְכֻוֹרָה לך', יהיה הדין שְׁכָל שְׁדוֹתַי מְכֻוֹרִין לוֹ, כיון שלשון 'שדה'

ילקוט לוי יצחק על התורה

מה

"קטרת" פירושו "קשר" בחי' דעת – עמודא דאמצעייתא, וזהו שקטרת מעשרת (יומא כו, א), אין עשיר אלא בדעת, עשירות בכסף וזהב – חסד וגבורה דדעת וכו'

קטרת¹ היתה היתה מְעַשְׂקֶת², והיתה נקטרת על מזבח הזהב שהי' עומד באמצע³ הוא לנגד⁴ דעת, כי קטרת פירושו⁵ קשר, והיינו דעת שפירושו חיבור⁶ וקשר, עשיר

(1) בסימן זה מקשר כמה פרטים יחד, והם:

א) הקטורת היתה "מְעַשְׂקֶת".

ב) מזבח הקטרת הי' עומד ב"אמצע" ההיכל.

ג) בהמשך לאות ב, קו האמצעי הוא בחי' "דעת" – ועשיר הוא בדעת.

ד) בהמשך להנ"ל, בחי' דעת נחלקת לשנים, חסד וגבורה (מ"ע ומל"ת) המרומו בתיבות "ממון רב".

(2) ראה יומא כו, א.

(3) פקודי מ, ה. ראה תוספתא יומא פ"ב ה"א. יומא לג, ב. ירושלמי שקלים פ"ו ה"ג. רמב"ם הל' בית הבחירה פ"א ה"ז. פ"ג הי"ז.

(4) קו האמצעי הוא דעת, תפארת, יסוד.

(5) וקטרת פירושו קשר: ראה "רשימת המנורה" ע' צט ואילך. וז"ל (ובתוס') פענוחים והערות בשוה"ג מהמול"ל: "וכיון שהקטורת ענינה ריח שהנשמה לבדה (ללא עירוב הגוף) נהנית ממנו, נמצא, שרומזת הקטורת שהאדם הוא במדרגה שהנשמה לבדה (ללא עירוב הגוף) היא המושלת בו, ואז הוא מתקשר בה' בלי מונע – כמרומו ב"קטורת" שהוא מלשון קשר, כפי שמצינו ש"קטרת" הוא התרגום ד"ותקשר"*, וכדרשת רז"ל על קטורה שקשרה פתחה ואין לה שייכות אלא לאברהם (רש"י בראשית כה' א' – מב"ר**), וענינו בעבודה – שהאדם מתקשר עם הקב"ה להיות שייך אליו בלבד, והתקשרות זו היא בלי מניעה, כיון שאין הגוף תופס מקום כלל, ורק הנשמה היא המושלת עליו. "עיי"ש. (* כמ"ש (וישב לח, כח): "וַתִּקְשֹׁר עַל יְדֵי שְׁנֵי וְגו'", ותרגם אונקלוס: "וַתִּקְשֶׁת עַל יְדֵיהֶם וְגו'"). (ראה אוה"ת תולדות קנב, סע"א: "ענין קטרת שהוא לשון קשר, כי כל קשר שבפסוק מתורגם בלשון קטר כמו . . . ותקשור שני על ידו וקטרת על ידי כו'").

(**) בפרש"י: "קטורה, זו הגר, ונקראת קטורה על שם . . . שקשרה פתחה שלא נודווגה לאדם מיום שפרשה מאברהם". ובב"ר פס"א, ד: "ושמה קטורה, מן קטר כזה שהוא חותם גנוזה ומוציאה בחותמת קטורה וחתומה".

וראה זהר ח"ג דף רפח, א.

תורת מנחם התוועדיות ה'תשמ"ח חלק ג ע' 302 ואילך.

(6) דעת שפירושו חיבור וקשר: ראה תניא סוף פרק ז וז"ל: והדעת הוא

הוא⁷ דעת, וכמאמר⁸ דעה קנית מה חסרת, ואין⁹ עשיר אלא בדעת,

וברעיא מהימנא פ"י¹⁰ תשא דף קפ"ז ע"ב העשיר דא עמודא דאמצעייתא, עמודא דאמצעייתא הוא דעת שהוא פנימיות¹¹ התפארת ועיין בפרדס שער עשיר ולא תשע פ"ב

מלשון והאדם ידע את חוה והוא לשון התקשרות והתחברות שמקשר דעתו בקשר אמין וחזק מאוד ויתקע מחשבתו בחזק בגדולת אין סוף ב"ה ואינו מסיח דעתו כי אף מי שהוא חכם ונבון בגדולת א"ס ב"ה הנה אם לא יקשר דעתו ויתקע מחשבתו בחזק ובהתמדה לא יוליד בנפשו יראה ואהבה אמיתית כי אם דמיונות שוא ועל כן הדעת הוא קיום המדות וחיותו והוא כולל חסד וגבורה פי' אהבה וענפיה ויראה וענפיה. (7) ראה נדרים מא, א: "אין עני אלא בדעה". כתובות סח, א: "עני – עני בדעת, עשיר – עשיר בדעת". זה"ג רעג, ב.

(8) ויקרא רבה פ"א, ו. "דעה קנית מה חסרת, דעה חסרת מה קנית".

(9) אין עשיר אלא בדעת: ראה נדרים מא, א. כתובות סח, א. תורת מנחם – ספר המאמרים מלוקט חלק ד ע' כו. ספר המאמרים ה'תשכ"ב ע' קנא. לקוטי שיחות חלק א ע' 278. ועוד.

(10) זהר ח"ב דף קפז, ב. וז"ל [ובתרגום ללה"ק]: (מש"כ) עֲשָׂרִים גָּהֶה הַשָּׁקֶל דָּא יו"ד (היא יו"ד מלאה גי' עשרים, שיש בה ג' אותיות, י' פשוטה – חכמה, ואותיות ו' ד' הם סוד זו"ן, ו' היא הו"ק דז"א, וד' היא המלכות שהיא דלה ועני', והיינו) הָעֶשְׂרִי לֹא יִרְבֶּה, דָּא עֲמוּדָא דְאֶמְצָעִיתָא (הוא ז"א שהוא סוד אות ו' שהוא עשיר), לֹא יִרְבֶּה עַל עֶשְׂרִי (ר"ל אף על פי שהוא מקבל אור החכמה המאירה באור גדול מאד, עכ"ז הוא אינו מקבל רק לפי שיעורו, דהיינו שמו"ק נעשה בן עשר ספירות שלימות), נְהִי אֶתְמֶר בְּסִפְרָא יִצְיָה (וכך למדנו בספר יצירה פ"א מ"ד), עֶשְׂרִי סְפִירוֹת בְּלִיָּה (פי' בלי שום מהות כי אי אפשר להשיגם), עֶשְׂרִי וְלֹא אֶחָד עֶשְׂרִי (כי אי אפשר להוסיף על עשר ספירות). וְהִדֵּל לֹא יִמְעִיט, דָּא צָדִיק (דל הוא סוד אות ד' דמלכות שהיא דלה ועני', שהיא סוד עטרת היסוד הנקראת ג"כ צדיק כמו היסוד), לֹא יִמְעִיט מִעֶשְׂרִי (ר"ל אף על פי שהיא אות ד' עכ"ז היא נתקנת לעשר ספירות). עיי"ש.

ראה לקמן סי' קטז. קיז. תורת מנחם – ספר המאמרים ה'תשכ"ג ע' קיא ואילך. ועוד.

(11) דעת פנימיות התפארת: ראה אור התורה ויקרא כרך ב [הוצאת תשנ"ג; בהוספות] ע' תשט"ו וז"ל: כך הוא עיקרן של דברים שיש לתפארת ב' בחי', גופא הוא בחי' יעקב, ונשמתא הוא משה, ומסת' דנשמתא אתקרי עמודא דאמצעייתא ישראל . . . ועיין מענין נשמה דתפארת הנק' עמודא דאמצעייתא בפרדס ש"א פ"ב שהוא ענין מה שנמשך מהכתר ונתפשט אל החכמה ועיין שער ה' פ"ו וע' בזה

כמדומה¹² ע"ש.

ועשירות הוא בכסף וזהב, הוא התרין [עטרין]¹³ דחסד וגבורה שבדעת, זהו ממון¹⁴ רב, ר"ב¹⁵ דוקא שמספרו ע"ב¹⁶

ק"ל היינו התרין עטרין דחסד וגבורה שבדעת, ממון¹⁷ גי' חס"ד די"ן שהם חו"ג, וממון רב הוא החסד וגבורה כמו שהם בדעת, דהיינו התרין עטרין דחו"ג, שהם ע"ב ק"ל מספר ר"ב.

מלקוטי לוי יצחק, הערות לזהר בראשית עמוד ערב

הרקיע בתחלתו בענין כן רעיתי כו' מענין נשמה דתפארת. עיי"ש.

וראה אור התורה ואתחנן עמוד קעב.

(12) ראה ספר המאמרים ה'תרס"ה עמוד נט [בהוצאת תש"פ – ע' פט]. ילקוט לוי יצחק עה"ת חלק ה ס' מה. ועוד.

(13) התרין "עטרין" (כתרים) דחסד וגבורה שבדעת: התרין עטרין (כתרים) דדעת, הם בחי' חסד וגבורה, דבחי' "דעת" שהאדם מקשר עצמו באיזה שכל, מזה נולדות המדות, שהשכל נוטה לימין – לחסד, או לשמאל – לגבורה, וכמו השכל שבתורה בחי' הדעת מוליד מדות, האהבה – חסד הוא השרש לכל מצות עשה, והיראה – גבורה הוא שורש למצות לא תעשה כמבואר בתניא סוף פ"ג ופ"ד.

ראה לקוטי לוי יצחק, הערות לזהר שמות-דברים סוף עמוד קסד (מובא לקמן ס' קיא), בבאור הטעם שנק' "עטרין", וז"ל: "חסד וגבורה שבדעת הם בבחי' מקיף על המדות דחסד וגבורה עצמן, וזהו מה שחסד וגבורה דדעת נקראים עטרין, עטרא דחסד, עטרא דגבורה, שעטרה הוא בחי' מקיף, כי הם בבחי' מקיף על המדות דחסד וגבורה עצמן". עכ"ל.

(14) ממון רב: ראה לעיל סימן א.

(15) ר"ב בגי' 202, וכן ע"ב (72) + ק"ל (130) = 202.

(16) ר"ב מספרו ע"ב ק"ל (ראה זהר ח"א השמטות רסז, א). פירוש:

כידוע שם ע"ב הוא הוי' במלוי יודי"ן כזה: יו"ד, ה"י, וי"ו, ה"י, דהשם "הוי'" עצמו הוא חכמה, והמילוי הוא חסד – ענף חכמה, וכידוע דה"מילוי" הוא ע"ד ה"תולדה" וה"בן" דשם הוי' עצמו, וזהו ע"ב בגימטריא חס"ד.

ומספר ק"ל* הוא שייך לגבורה, דמספר ק"ל הוא אחוריים ד"שם" הוי' במילוי אלפי"ן, ש"ם הוי' במילוי אלפי"ן (היינו באות א') הוא: יוד, הא, ואו, הא, מספר 45 הנק' ש"ם מ"ה, והמילוי באחוריים הוא כזה: יו"ד (20) + יו"ד ה"א (26) + יו"ד ה"א וא"ו (39) + יו"ד ה"א וא"ו ה"א (45) = 130, ק"ל. ראה לקוטי תורה להאריז"ל דניאל (ד, יד): "וכל בחי' אחוריים הם בסוד דינים" עיי"ש.

ועיין גם קהלת יעקב ערך קל: ק"ל הוא ב' פעמים דין (2 × 64 = 128) + הב' כוללים = 130, ק"ל.

וזהו ר"ב (בגי' 202), שהמספר הוא צירוף ושילוב בין ע"ב (72), שענינו חסד, וק"ל (בגי' 130) שענינו גבורה, ביחד 130 + 72 = 202, ר"ב.

(* ראה תורת מנחם – ספר המאמרים באתי לגני חלק א עמוד רכב (ה'תשל"ו – ב). ילקוט לוי יצחק עה"ת ח"ג ס' צד בענין נשים דעתן קלה.

(17) ממון בגי' 136, וכן חס"ד (72) + די"ן (64) = 136.

אגרות קודש

בי"ה, ו' כסלו, תשי"ח

ברוקלין.

האברך זוסיא שי'

שלום וברכה!

מאשר הנני קבלת מכתבו מכ"ז מ"ח, ואחכה להמשך בשורות הטובות.

...בודאי כל אחד מאנ"ש והצעירים ביחוד עושה כל התלוי בו לנצל ימי חדש כסלו בכלל וי"ט כסלו וחנוכה ביחוד בענין הפצת המעינות חוצה, והרי רואים במוחש את המבואר באגה"ק לרבנו הזקן סי' י"ד איך שבכל שנה ושנה נתוספה האפשרית והיכולת לעשות בזה, אלא שבשנים שעברו לא ניצלו אותם ככל האפשרי וידוע הפתגם, שהעבר צריך ללמד את העתיד, וק"ל. ומובן שדברי אלה מכוונים לא רק אליו, אלא לכל האמורים לעיל, ויהי רצון שבמרחץ הכי גדול יעשו בהנ"ל ובמילא תהי' בהצלחה הכי גדולה.

בברכה לבשו"ט בכל האמור וגם בעניניו הפרטים,

בשם כ"ק אדמו"ר שליט"א

נקודות משיחות קודש בעניני גאולה ומשיח

מחיקת הרע

לעתיד לבוא תהיה הלכה כבית שמאי. לרב, בית שמאי מחמירים. ולכאורה תמונה מדוע דוקא לעתיד לבוא, כאשר כבר לא יהיה בנו יצר הרע ולא נמשך אל הדברים האסורים - נתחיל להחמיר על עצמנו בדברים נוספים?

התשובה היא, שבדברים שאסורים בית שמאי יש נוכחות קלושה של רע. לעתיד לבוא נתעלה למדרגה רוחנית כל כך גבוהה עד שגם נוכחות קלושה כזו תחשב לגבינו כענין שלילי. לכן גם נוכחות כזו של רע תהיה אסורה, ומשום כך נחמיר בבית שמאי. אולם כל ההתעסקות בשלילת הרע, אפילו הנדק ביותר, אינה אלא בשלבי הגאולה הראשונים. אך בשלבים מתקדמים, כמו בתחית המתים, הרע יתבטל לגמרי מן העולם.

(על פי קונטרס "תורה חדשה מאתי תצא". מתוך "לקראת שבת")

מלוי חסרון

איתא ברמב"ם (ריש הלכות תפלה) "מצות עשה... שיהא אדם... שואל דרכו שהוא צריך להם".

כאשר יהודי מרגיש שחסר לו דבר מסוים - הרי גם אם עושה "חשבון" שאינו ראוי בו, יש עליו חיוב מן התורה לבקש מהקדוש ברוך הוא שימלא את חסרונו! ובכן: החסרון הכי עקרי של בני ישראל הוא - שנמצאים עדין בגלות, חשך כפול ומכפל, ומשיח צדקנו עדין לא בא!...

(תורת מנחם התועדויות תשמ"ה ח"ה ע' 2899. מתוך "לקראת שבת")

יצירת תענוג אצל הקב"ה

מצד גדל החביבות דישאל אצל הקב"ה, עד לחביבות דבן יחיד שגולד להורים זקנים לעת זקנתם, הרי, כשהקב"ה רואה שישראל חפצים ומשתוקקים ביותר וביותר לגאולה, אזי [למרות התענוג למעלה מעבודת בני ישראל בגלות] נעשה התענוג של הקב"ה במלוי חפצים ותשוקתם של ישראל - ענין הגאולה.

(תורת מנחם תשמ"ז ח"ב ע' 713. מתוך "לקראת שבת")

האמונה במלך המשיח

כתב הרמב"ם בהלכות מלכים: "המלך המשיח עתיד לעמד ולהחזיר מלכות בית דוד לישינה וכו' וכל מי שאינו מאמין בו או מי שאינו מחכה לביאתו לא בשאר נביאים בלבד הוא כופר אלא בתורה ובמשה רבנו"

...פונת הרמב"ם כאן (בהלכות מלכים) היא על האמונה במלך המשיח, הינו שנוסף על החיוב להאמין בכללות ענין הגאולה, שהקב"ה עתיד לגאל את ישראל (באיזה אופן שהוא), חייבים להאמין במלך המשיח (עם פרטי עניניו ומעלותיו המפרטים ברמב"ם בפרק זה), כדייק לשון הרמב"ם "וכל מי שאינו מאמין בו".

(לקוטי שיחות חל"ד, שיחת שופטים ג. מתוך "לקראת שבת")

הפתל שלנו מסתיר

בדורנו זה רואים ומרגישים שמשיח "עומד אחר פתלנו". יתר על כן - לפתל ישנם כבר "חלונות" ו"חרקים", ומשיח "משגיח מן החלונות" ו"מציץ מן החרקים". הוא "משגיח" וממתין ומצפה - מתי נסיים כבר את ה"פכים קטנים" ונשלים את הברור האחרון. ומה שאין אנו רואים אותו - הוא בגלל פתלנו (הפתל שלנו) המעלים ומסתיר.

(לקוטי שיחות ח"ז עמ' 104)

געגועי האב לבנים

...בני ישראל רוצים וחפצים, מבקשים, דורשים וצוהקים כו' שרצונם לצאת מהגלות תכף ומיד, הרי בודאי ש"רצון יראיו יעשה", ועל אחת כמה וכמה "בנים שגלו מעל שלחן אביהם", שזהו, כביכול, געגועי האב לבנים וגעגועי הבנים לאביהם, געגועים גדולים ביותר.

(ספר השיחות תשמ"ז ח"א ע' 301. מתוך "לקראת שבת")

חבלי משיח

נמצאים אנחנו בסיים הגלות. עברנו כבר את עבודת הברורים של הגלות, עם כל הנסיגות, ואף את "חבלי משיח" עברנו, אותם דברים אימים ונוראים שארעו בדרנו זה; וברור ופשוט, שאנו עומדים על סף הגאולה.

(ספר השיחות תשמ"ח ח"ב עמ' 573)

חומש יומי

פרשת וישב

~ יום ראשון י"ד כסלו ~

לז (א) וַיֵּשֶׁב יַעֲקֹב בְּאֶרֶץ מִגְוָרֵי אָבִיו בְּאֶרֶץ פְּנֵעַן: א וַיְהִיכּוּ יַעֲקֹב בְּאַרְעָא תוֹתְבוֹת אַבוּהִי בְּאַרְעָא דִּכְנָעַן:

למרגלית שנפלה בין החול, אדם מממש בחול וכוברו בכברה עד שמוצא את המרגלית, ומשמצאה, הוא משליך את הצורות מידו ונוטל המרגלית. (דבר אחר: "וישב יעקב", הפשטני הזה, נכנסו גמלי טענים פשתן, הפחמי תמה: 'אנה יבס כל הפשתן הזה? הנה פקח אחד משיב לו: 'ניצוץ אחד יוצא ממופח שלך, ששורף את כלו', כך יעקב, ראה כל האלופים הכתובים למעלה, תמה ואמר: 'מי יכל לכבש את כלן? מה פתח למשה? "אלה תלדות יעקב, יוסף", וכתוב: "והנה בית יעקב אש, ובית יוסף להבה ובית עשו לקש", ניצוץ יוצא מיוסף שמכלה ושורף את כלם, ברש"י (ישן).

ב אלן תולדת יעקב יוסף בר שבע עשרי שנין (כד) הנה רעי עם אחוהי בענא והוא מרבי עם בני בלהה ועם בני זלפה נשי אבוהי ואיתי יוסף ית דבהון בישא לנת אבוהון:

כ"י וַיֵּשֶׁב יַעֲקֹב וְגו'. אחר שכתב לך ישובי עשו ותולדותיו בדרך קצרה, שלא היו ספונים וחשובים לפרש היאך נתישבו וסדר מלחמותיהם איך הורישו את החורי, פרש לך ישובי יעקב ותולדותיו בדרך ארכה, כל גלגולי סבתם, לפי שהם חשובים לפני המקום להאריך בהם. וכן אתה מוצא בעשרה דורות שמאדם ועד נח: פלוני הוליד את פלוני, וכשפא לנח האריך בו. וכן בעשרה דורות שמנח ועד אברהם קצר בהם, ומשהגיע אצל אברהם האריך בו. משל

(ב) אלה תלדות יעקב יוסף בן-שבע-עשרה שנה היה רעה את אחיו בצאן והוא נער את-בני בלהה ואת-בני זלפה נשי אביו ויבא יוסף את-דבתם רעה אל-אביהם:

עליו רגזו של יוסף. צדיקים מבקשים לישוב בשלוח, אמר הקדוש-ברוך-הוא: 'לא דיין לצדיקים מה שמתקן להם לעולם הבא, אלא מבקשים לישוב בשלוח בעולם הזה?'. והוא נער. שהיה עושה מעשה נעירות: מתקן בשערו, מממש בעיניו, כדי שיהיה נראה יפה. את-בני בלהה. כלומר, ורגיל אצל בני-בלהה, לפי שהיו אחיו מבזין אותו והוא מקרין. את-דבתם רעה. כל רעה שהיה רואה באחיו בני לאה, היה מגיד לאביו: שהיו אוכלין אבר מן החי, ומזלזלין בבני השפחות לקרותן 'עבדים', וחשודים על העריות. ובשלשון לקה: על אבר מן החי: 'וישחטו שעיר עזים' במקירתו ולא

כ"י אלה תלדות יעקב. ואלה של תולדות יעקב, אלה ישוביהם וגלגוליהם עד שבאו לכלל ישוב. סבה ראשונה: "יוסף בן-שבע-עשרה וגו'", על-ידי זה נתגלגלו ויגרדו למצרים, זהו אחר ישוב פשוטו של מקרא, להיות "דבר דבור על אפניו". ומדרש אגדה דורש: תלה הכתוב תולדות יעקב ביוסף מפני פמה דברים: אחת, שכל עצמו של יעקב לא עבד אצל לבן אלא ברחל, ושהיה זיו איקונין של יוסף דומה לו, וכל מה שארע ליעקב ארע ליוסף: זה נשטם וזה נשטם, זה אחיו מבקש להרגו וזה אחיו מבקשים להרגו, וכן הרבה בבראשית רבה. ועוד נדרש בו: "וישב", בקש יעקב לישוב בשלוח, קפץ

פירוש רבי סעדיה גאון (פרויקט רס"ג)

(א) ויעקב קבע את מדורו בארץ אשר בה קבע אביו את מדורו, בארץ פנען. (ב) והנה באור שרשרת הלדות של יעקב. באשר היה יוסף בן שבע עשרה שנה, היה רועה עם אחיו את הצאן, וגדל עם בני בלהה ובני זלפה נשי אביו, ולכן הביא יוסף שמועות גרועות על אודותיהם אל אביהם.

דָּבָה פְּרִי"ץ בִּלְעָזָז, כָּל מָה שֶׁהִיא זָכָל לְדָבָר בָּהֶם
רָעָה, הִיא מְסַפֵּר. דָּבָה • לְשׁוֹן: (שיר השירים ז) "דוֹכָב
שִׁפְתֵי יְשָׁנִים".

אָכְלוּהוּ חֵי, וְעַל דָּבָה שֶׁסָּפֵר עֲלֵיהֶם שְׁקוּרִין לְאַחֵיהֶם
'עֲבָדִים': "לְעֶבֶד נִמְכַּר יוֹסֵף", וְעַל הָעֲרִיזוֹת שֶׁסָּפֵר
עֲלֵיהֶם: "וַתִּשָּׂא אֶשֶׁת אֲדֹנָיו וְגו'". דָּבָתָם • כָּל לְשׁוֹן

~ נקודות משיחות קודש ~

גְּלוּת מִצְרַיִם וְלִהְיוֹת אֶת יַעֲקֹב, דִּי בְעֵצָם הִפְרִידָה בֵּין יַעֲקֹב
לְיוֹסֵף, וְלֹא הָיָה צָרָף שֶׁיַּעֲקֹב לֹא יָדַע בְּמִשְׁפָּחָה כָּל הַתְּקוּפָה אִם
בְּנֵי חַי. וְתוֹסֶפֶת צֶעֶר זֶה (רָגִזוּ שֶׁל יוֹסֵף) בָּאָה לוֹ מִצֶּד רָצוֹנוֹ
לְשִׁבְתָּ בְּשִׁלְחָה.

(לקוטי שיחות, כרך ל, עמ' 177)

קִפְץ עָלָיו רָגִזוּ שֶׁל יוֹסֵף (רש"י לו, ב) לְכַאוֹדָה, אִיךָ אֶפְשָׁר לוֹמַר
שֶׁשֶּׁבֶת רָגִזוּ שֶׁל יוֹסֵף הִיא רָצוֹנוֹ שֶׁל יַעֲקֹב לִישֵׁב בְּשִׁלְחָה –
וְהָיָה וְרִידָתוֹ שֶׁל יוֹסֵף לְמִצְרַיִם הִיטָה הַכְּרַחֲתִית, כְּדֵי שֶׁתִּתְקַנֵּם
גְּלוּת מִצְרַיִם. זֹאת וְעוֹד: יַעֲקֹב הָיָה נֶעֱנֵשׁ בְּפִרְיָה מִיוֹסֵף עַל
שֶׁלֹּא כָּבֵד אֶת אֲבִיו בְּמִשְׁפָּחָה כ"ב שָׁנָה. וְיֵשׁ לוֹמַר, שֶׁכְּדֵי לְאַפְשָׁר

ג וַיִּשְׂרָאֵל אֶהָב אֶת־יוֹסֵף מִכָּל־בָּנָיו כִּי־בֶן־זָקָנִים
הוּא לוֹ וַעֲשֵׂה לוֹ כְּתֻנֶּת פָּסִים:

(ג) וַיִּשְׂרָאֵל אֶהָב אֶת־יוֹסֵף מִכָּל־בָּנָיו כִּי־בֶן־זָקָנִים
הוּא לוֹ וַעֲשֵׂה לוֹ כְּתֻנֶּת פָּסִים:

וּכְמוֹ "כְּתֻנֶּת הַפָּסִים" דְּתַמָּר וְאַמְנוֹן. וּמִדְּרַשׁ אַגְדָּה:
עַל שֵׁם צְרוּרֵי: שֶׁנִּמְכַּר לְפוֹטִיפָר וְלִסּוּחָרִים
וְלִישְׁמַעְעָאִלִּים וְלִמְדִּינִים.

וְיִשְׂרָאֵל אֶהָב אֶת־יוֹסֵף מִכָּל־בָּנָיו כִּי־בֶן־זָקָנִים. וְאַוְנָקְלוֹס
תִּרְגֵּם: 'בֶּר חֲכִים הוּא לֵה', כָּל מָה שֶׁלְּמַד מִשֵּׁם וְעֶבֶר
מִסֵּר לוֹ. דָּבָר אַחֵר: שֶׁהִיא זֵי אִיקוֹנִין שֶׁלֹּא הוּמָה לוֹ.
פָּסִים • (שבת ז) לְשׁוֹן כָּלִי מִילֵת, כְּמוֹ: "כִּרְפָס וְתִכְלֵת",

וַיַּחֲזֹק אַחֲוָהּ אֶרִי יְתֵה רַחֵם אֲבוּהוֹן מִכָּל
אַחֲוָהּ וּסְנוֹ יְתֵה וְלֹא צָבָן לְמַלְלָא עֲמָה:
לְשָׁלֵם:

(ד) וַיַּחֲזֹק אַחֲוָהּ אֶרִי יְתֵה רַחֵם אֲבוּהוֹן מִכָּל־אֲחָיו
וַיִּשְׁנָאוּ אֹתוֹ וְלֹא יָכֻלוּ דְבָרוֹ לְשָׁלֵם:

וְיִשְׂרָאֵל אֶהָב אֶת־יוֹסֵף מִכָּל־בָּנָיו כִּי־בֶן־זָקָנִים. וְאַוְנָקְלוֹס
תִּרְגֵּם: 'בֶּר חֲכִים הוּא לֵה', כָּל מָה שֶׁלְּמַד מִשֵּׁם וְעֶבֶר
מִסֵּר לוֹ. דָּבָר אַחֵר: שֶׁהִיא זֵי אִיקוֹנִין שֶׁלֹּא הוּמָה לוֹ.
פָּסִים • (שבת ז) לְשׁוֹן כָּלִי מִילֵת, כְּמוֹ: "כִּרְפָס וְתִכְלֵת",

ה וַיַּחֲזֹק אַחֲוָהּ אֶרִי יְתֵה רַחֵם אֲבוּהוֹן מִכָּל
אַחֲוָהּ וּסְנוֹ יְתֵה וְלֹא צָבָן לְמַלְלָא עֲמָה:
לְשָׁלֵם:

(ה) וַיַּחֲזֹק אַחֲוָהּ אֶרִי יְתֵה רַחֵם אֲבוּהוֹן מִכָּל־אֲחָיו
וַיִּשְׁנָאוּ אֹתוֹ וְלֹא יָכֻלוּ דְבָרוֹ לְשָׁלֵם:

~ נקודות משיחות קודש ~

חֲלוּמוֹתָיו שֶׁל יוֹסֵף

מִה־שָּׂאִין־בֶּן חֲלוּמוֹתָיו שֶׁל יוֹסֵף, רָמְזוּ לְשָׁנִי מֵאֲרָעוֹת שׁוֹנִים.
הַחֲלוֹם הָרִאשׁוֹן בּוֹ הִשְׁתַּחֲוּוּ רַק אֲלוּמוֹתֵיהֶם שֶׁל אֲחָיו לְאַלּוּמַת
יוֹסֵף, רָמַז לְזֶמֶן בּוֹ הַשְׁבָּטִים בְּלִבָּד הִשְׁתַּחֲוּוּ אֶל יוֹסֵף, לְפָנֵי
שֶׁהִגִּיעוּ יַעֲקֹב וּבְנֵי בֵיתוֹ לְמִצְרַיִם. וְהַחֲלוֹם הַשֵּׁנִי בּוֹ גַם הַשִּׁמָּשׁ
וְהַיָּרֵחַ (נוֹסֵף לִי"א הַכּוֹכָבִים) הִשְׁתַּחֲוּוּ לְיוֹסֵף, רָמַז לְזֶמֶן שֶׁגַם
יַעֲקֹב וּבְלֵהָה הִשְׁתַּחֲוּוּ לְיוֹסֵף.
וְעַל־פִּי־זֶה נִמְצָא שֶׁהַחֲלוֹם לֹא נִשְׁנָה פְּעָמִים, אֲלָא הָיָה שְׁנֵי
חֲלוּמוֹת שׁוֹנִים, וְאֵין בָּאֵן סִימָן שֶׁיִּתְקַנְמוּ בְּמַהֲרָה.
(על־פי שיחת מוצאי ואת חנוכה תשמ"א - מוֹתוֹךְ 'לְקִרְאָת שַׁבָּת')

וַיַּחֲזֹק אַחֲוָהּ אֶרִי יְתֵה רַחֵם אֲבוּהוֹן מִכָּל־אֲחָיו. וְאַוְנָקְלוֹס
תִּרְגֵּם: 'בֶּר חֲכִים הוּא לֵה', כָּל מָה שֶׁלְּמַד מִשֵּׁם וְעֶבֶר
מִסֵּר לוֹ. דָּבָר אַחֵר: שֶׁהִיא זֵי אִיקוֹנִין שֶׁלֹּא הוּמָה לוֹ.
פָּסִים • (שבת ז) לְשׁוֹן כָּלִי מִילֵת, כְּמוֹ: "כִּרְפָס וְתִכְלֵת",
וְיִשְׂרָאֵל אֶהָב אֶת־יוֹסֵף מִכָּל־בָּנָיו כִּי־בֶן־זָקָנִים. וְאַוְנָקְלוֹס
תִּרְגֵּם: 'בֶּר חֲכִים הוּא לֵה', כָּל מָה שֶׁלְּמַד מִשֵּׁם וְעֶבֶר
מִסֵּר לוֹ. דָּבָר אַחֵר: שֶׁהִיא זֵי אִיקוֹנִין שֶׁלֹּא הוּמָה לוֹ.
פָּסִים • (שבת ז) לְשׁוֹן כָּלִי מִילֵת, כְּמוֹ: "כִּרְפָס וְתִכְלֵת",
וְיִשְׂרָאֵל אֶהָב אֶת־יוֹסֵף מִכָּל־בָּנָיו כִּי־בֶן־זָקָנִים. וְאַוְנָקְלוֹס
תִּרְגֵּם: 'בֶּר חֲכִים הוּא לֵה', כָּל מָה שֶׁלְּמַד מִשֵּׁם וְעֶבֶר
מִסֵּר לוֹ. דָּבָר אַחֵר: שֶׁהִיא זֵי אִיקוֹנִין שֶׁלֹּא הוּמָה לוֹ.
פָּסִים • (שבת ז) לְשׁוֹן כָּלִי מִילֵת, כְּמוֹ: "כִּרְפָס וְתִכְלֵת",

(ג) וַיִּשְׂרָאֵל אֶהָב אֶת־יוֹסֵף מִכָּל־בָּנָיו כִּי־בֶן־זָקָנִים
הוּא לוֹ וַעֲשֵׂה לוֹ כְּתֻנֶּת פָּסִים. וְאַוְנָקְלוֹס
תִּרְגֵּם: 'בֶּר חֲכִים הוּא לֵה', כָּל מָה שֶׁלְּמַד מִשֵּׁם וְעֶבֶר
מִסֵּר לוֹ. דָּבָר אַחֵר: שֶׁהִיא זֵי אִיקוֹנִין שֶׁלֹּא הוּמָה לוֹ.
פָּסִים • (שבת ז) לְשׁוֹן כָּלִי מִילֵת, כְּמוֹ: "כִּרְפָס וְתִכְלֵת",
(ד) וַיַּחֲזֹק אַחֲוָהּ אֶרִי יְתֵה רַחֵם אֲבוּהוֹן מִכָּל־אֲחָיו
וַיִּשְׁנָאוּ אֹתוֹ וְלֹא יָכֻלוּ דְבָרוֹ לְשָׁלֵם. וְאַוְנָקְלוֹס
תִּרְגֵּם: 'בֶּר חֲכִים הוּא לֵה', כָּל מָה שֶׁלְּמַד מִשֵּׁם וְעֶבֶר
מִסֵּר לוֹ. דָּבָר אַחֵר: שֶׁהִיא זֵי אִיקוֹנִין שֶׁלֹּא הוּמָה לוֹ.
פָּסִים • (שבת ז) לְשׁוֹן כָּלִי מִילֵת, כְּמוֹ: "כִּרְפָס וְתִכְלֵת",
(ה) וַיַּחֲזֹק אַחֲוָהּ אֶרִי יְתֵה רַחֵם אֲבוּהוֹן מִכָּל־אֲחָיו
וַיִּשְׁנָאוּ אֹתוֹ וְלֹא יָכֻלוּ דְבָרוֹ לְשָׁלֵם. וְאַוְנָקְלוֹס
תִּרְגֵּם: 'בֶּר חֲכִים הוּא לֵה', כָּל מָה שֶׁלְּמַד מִשֵּׁם וְעֶבֶר
מִסֵּר לוֹ. דָּבָר אַחֵר: שֶׁהִיא זֵי אִיקוֹנִין שֶׁלֹּא הוּמָה לוֹ.
פָּסִים • (שבת ז) לְשׁוֹן כָּלִי מִילֵת, כְּמוֹ: "כִּרְפָס וְתִכְלֵת",

(ו) וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם שְׁמְעוּנָא הַחֲלוֹם הַזֶּה אֲשֶׁר חֲלַמְתִּי:

וַיֹּאמֶר לְהוֹן שְׁמְעוּ כַּעַן חֲלָמָא הָדִין דִּי חֲלַמְתִּי:

(ז) וְהִנֵּה אֲנַחְנוּ מֵאֲלֵמִים אֲלֵמִים בְּתוֹךְ הַשָּׁדָה וְהִנֵּה קָמָה אֲלַמְתִּי וְגַם-נִצָּבָה וְהִנֵּה תִסְבִּינָה אֲלַמְתִּיכֶם וּתְשַׁתְּחוּן לְאֲלַמְתִּי:

וְהָא אַנְחָנָא מֵאַסְרִין אַסְרִין בְּגוּ חֲקָלָא וְהָא קָמָה אַסְרִיתִי וְאַף אִזְדָּקַפְתָּ וְהָא מִסְתַּחֲרִן אַסְרִיתְכוּן וְסִגְדִן לְאַסְרִיתִי:

כ"י • מֵאֲלֵמִים אֲלֵמִים • כְּתַרְגוּמוֹ: 'מֵאַסְרִין אַסְרִין' עֲמָרִין, וְכֵן: (תְּהִלִּים קכז) "נִשְׂאָ אֲלַמְתִּיו", וְכִמְזוּהוּ בְּלִשׁוֹן מִשְׁנָה: 'וְהֵאֱלָמוֹת נֹטֵל וּמְכַרִּיו'. קָמָה אֲלַמְתִּי • נִזְקָפָה • וְגַם-נִצָּבָה • לַעֲמֹד עַל עֲמֻדָה בְּזִקְפָּה.

(ח) וַיֹּאמְרוּ לוֹ אָחִיו הַמֶּלֶךְ הַמֶּלֶךְ עָלֵינוּ אִם-מִשׁוּל תִּמְשָׁל בָּנוּ וְיוֹסֶפּוֹ עוֹד שָׁנָא אֹתוֹ עַל-חֲלַמְתִּיו וְעַל-דְּבָרָיו:

ח וַיֹּאמְרוּ לָהּ אָחוּהִי הַמֶּלֶכּוֹ אֶת מִדְּמִי לְמֶלֶךְ עָלָנָא אוֹ שׁוֹלְטָן אֶת סְבִיר לְמִשְׁלָט בְּנָא וְאוֹסִיפּוֹ עוֹד סָנּוּ וְהָא עַל חֲלָמוּהִי וְעַל פְּתִגְמוּהִי:

כ"י • וְעַל-דְּבָרָיו • עַל דְּבָתָם רָעָה שְׁהִיָּה מְבִיא לְאַבְיָהֶם.

(ט) וַיַּחֲלֶם עוֹד חֲלוֹם אַחֵר וְיוֹסֶפֶר אֹתוֹ לְאָחָיו וַיֹּאמֶר הִנֵּה חֲלַמְתִּי חֲלוֹם עוֹד וְהִנֵּה הַשֶּׁמֶשׁ וְהַיָּרֵחַ וְאַחֶר עֶשֶׂר כּוֹכָבִים מִשְׁתַּחֲוִים לִי:

ט וַיַּחֲלֶם עוֹד חֲלָמָא אַחֲרָנָא וְאַשְׁמַעֲי וְהָא לְאַחוּהִי וַיֹּאמֶר הָא חֲלָמִית חֲלָמָא עוֹד וְהָא שְׁמֵשׁ וְסִיגְרָא וְחֹד עֶשֶׂר כּוֹכְבָּיָא סִגְדִן לִי:

(י) וְיוֹסֶפֶר אֶל-אָבִיו וְאֶל-אָחָיו וַיַּגְעֵר-בּוֹ אָבִיו וַיֹּאמֶר לוֹ מָה הַחֲלוֹם הַזֶּה אֲשֶׁר חֲלַמְתָּ הַבּוֹא נִבּוֹא אֲנִי וְאַמְךָ וְאַחֶיךָ לְהִשְׁתַּחֲוֹת לָךְ אֶרְצָה:

י וְאַשְׁמַעֲי לְאַבְיָהִי וְלְאַחוּהִי וַיִּנְזַף בֵּה אָבִיָּהִי וַיֹּאמֶר לָהּ מָה חֲלָמָא הָדִין דִּי חֲלַמְתָּא הַמִּיתָא גִּיתִי אֲנָא וְאַמְךָ וְאַחֶיךָ לְמִסְגָּד לָךְ עַל אֶרְצָא:

כ"י • וְיוֹסֶפֶר אֶל-אָבִיו וְאֶל-אָחָיו • לְאַחֵר שְׁסַפֵּר אוֹתוֹ לְאָחָיו, חֲזוֹר וְסַפֵּרוּ לְאַבְיָיו בְּפִיגְיָהֶם. וַיַּגְעֵר-בּוֹ • לְפִי שְׁהִיָּה מִטִּיל שְׁנָאָה עָלָיו. הַבּוֹא נִבּוֹא • 'וְהָלָא אֲמַךְ כְּבָר מַתָּה? (כ"ב) וְהוּא לֹא הָיָה יוֹדֵעַ שֶׁהַדְּבָרִים מְגִיעִין לְכֻלָּהֶם, שֶׁגִּדְּלָתוֹ כְּאִמּוֹ (כ"ב). וְרַבּוּתֵינוּ לְמַדּוֹ:

מִכָּאֵן: 'שְׂאִין חֲלוֹם בְּלֹא דְבָרִים בְּטָלִים'. וַיַּעֲקֹב נִתְפַּנֵּן לְהוֹצִיא הַדְּבָר מִלֵּב בְּנָיו שְׁלֹא יִקְנָאוּהוּ, לְכַף אָמַר לוֹ: "הַבּוֹא נִבּוֹא וְגו'", כְּשֶׁשׁ שְׂאִי אֶפְשָׁר בְּאֲמַךְ, כִּף הַשָּׂאָר הוּא בְּטָל (כ"ב).

(יא) וַיִּקְנְאוּ-בּוֹ אָחָיו וְאַבְיָיו שָׁמַר אֶת-הַדְּבָר:

יא וַיִּקְנְאוּ בֵּה אָחוּהִי וְאַבְיָהִי נֹטֵר יֵת פְּתִגְמָא:

פירוש רבי סעדיה גאון (פרוייקט רס"ג)

(ו) כִּי אָמַר לָהֶם: שְׁמְעוּ הַחֲזִינוּ הַזֶּה אֲשֶׁר רִאִיתִיהוּ.

(ז) כְּאֵלּוֹ אֲנַחְנוּ מֵאֲלֵמִים אֲלַמְתִּים בְּמִדְּבָר, וְכֵאלּוֹ אֲלַמְתִּי עֲמֻדָה, אַחֲרֵי זֹאת נִצָּבָה מַעֲצָמָה, וְהָיוּ אֲלַמְתִּיכֶם מְקִיפּוֹת אוֹתָהּ וְסוֹגְדוֹת לָהּ.

(ח) אָמְרוּ לוֹ: הֲאֵם כְּמֶלֶךְ תִּמְלֹךְ עָלֵינוּ אוֹ כְּשֹׁלֵט תִּשְׁתַּלֵּט עָלֵינוּ?

וְלִכְף נֹסְפָה לָהֶם גַּם בֵּן שְׁנָאָה לוֹ בְּסִבְתָּ חֲלוּמוֹתָיו וְעַל דְּבָרָיו.

(ט) וְרָאָה עוֹד חֲזִינוּ אַחֵר, וְסַפֵּר אוֹתוֹ לְאָחָיו וַיֹּאמֶר: הִנֵּה כְּבָר רִאִיתִי חֲזִינוּ נֹסֶף, הָיוּ הַשֶּׁמֶשׁ וְהַיָּרֵחַ וְאַחֶר עֶשֶׂר כּוֹכָבִים נִמְצְאוּ בְּמִצָּב הַשְׁתַּחֲוִיָּה לִי.

(י) וְכֹאשֶׁר סַפֵּר אוֹתוֹ לְאָבִיו וְלְאָחָיו וַיִּנְזַף בּוֹ אָבִיו וַיֹּאמֶר לוֹ: מָה הַחֲזִינוּ הַזֶּה אֲשֶׁר רִאִיתָ אוֹתוֹ, הֲאֵם נִבּוֹא אֲנִי וְאַמְךָ וְאַחֶיךָ לְהִשְׁתַּחֲוֹת לָךְ עַל הָאָרֶץ?

(יא) וְלִכְן הִסְתַּכְלוּ עָלָיו אָחָיו בְּעֵין רָעָה עַל זֹאת, וְאַבְיָיו שָׁמַר בְּזִכְרוֹן אֶת דְּבָרָיו.

שיעור יומי ליום שני ט"ו כסלו ושנים מקרא ואחד תרגום - לז' - פרשת וישב
 כ"י • נסעו מזה • (תנחומא) הסיעו עצמן מן האתה. | ולפי פשוטו: שם מקום הוא, ואין מקרא יוצא מידי
 גלגה דתינה • לבקש לך נכלי דתות, שימיתוך בהם. פשוטו.

(יח) ויראו אתו מרחק ובטמם יקרב אליהם ויתנבלו
 אתו להמיתו:
 יח וחיוו יתה מרחיק עד לא קריב לותהון
 וחשיבו עלוהי למקטלה:

כ"י • ויתנבלו • נתמלאו נכלים וערמומיות. אתו • כמו 'אתו', 'עמו', כלומר, אליו.

(יט) ויאמרו איש אל-אחיו הנה בעל החלמות הלזה
 בא:
 יט ואמרו גבר לאחיהי הא מרי חלמא דיכי
 אתא:

(כ) ועתה לכו ונהרגהו ונשליכהו באתר הברות
 ואמרנו חיה רעה אכלתהו ונראה מה-יהיו
 חלמתי:
 כ וכען אתו ונקטלה ונמנה בחדא מן
 גבאי ונימר חיתא בישתא אכלתה ונחזי מה
 יהון בסוף חלמוהי:

כ"י • ונראה מה-יהיו חלמתי • אמר רבי יצחק:
 מקרא זה אומר דרשני, רוח הקדש אומרת בן: הם
 אומרים "ונהרגהו", והכתוב מסים: "ונראה מה-יהיו
 חלמתי", נראה דבר מי יקום, או שלכם או שלי.
 ואי אפשר שיאמרו הם: "ונראה מה-יהיו חלמתי",
 שמכין שיהרגהו, בטלו חלומותיו.

(כא) וישמע ראובן ויצלחו מידם ויאמר לא נפנו
 נפש:
 כא ושמע ראובן ושזבה מידהון ואמר לא
 נקטלה נפש:

כ"י • לא נפנו נפש • מפת נפש, זו היא מיתה.

(כב) ויאמר אליהם ראובן אל-תשפכו דם השליכו
 אתו אל-הבור הזה אשר במדבר ויד אל-תשלחו
 בו למען הציל אתו מידם להשיבו אל-אביו:
 כב ואמר להון ראובן לא תושדון דמא רמו
 יתה לגבא הדין די במדברא וידא לא
 תושטון בה בדיל לשיכא יתה מידהון
 לאתביתה לות אבוי:

כ"י • למען הציל אתו • רוח הקדש העידה על ראובן
 שלא אמר זאת אלא להציל אותו, שיבא הוא ויגלנו
 משם. אמר: 'אני בכור וגדול שבכלן, לא יתלה
 הסרחון אלא בי'.

פירוש רבי סעדיה גאון (פרויקט רס"ג)

(יח) וכאשר ראו אותו מרחוק, ועוד
 לפני התקרבו אליהם הגו להתנשק בו
 לרצחו.
 (יט) ואמרו מקצת מהם למקצתם:
 הנה בעל אותם החלומות מגיע.
 (כ) ולכן בואו עתה, נרצחהו ונזרק
 אותו באחד הבארות ונאמר: חית
 פרא גרועה אכלה אותו, ונראה לו
 מה יהיה מחלומותיו.
 (כא) וכך שמע אותם ראובן והציל
 אותו מידהם ואמר: לא נרצח נפש.
 (כב) אחרי זאת אמר להם: לא
 תשפכו דם, וזרקו אותו בבאר הזאת
 אשר במדבריות ולא תשלחו ידיכם
 בו, למען יציל אותו כדי להחזירו אל
 אביו.

~ יום שלישי ט"ז כסלו ~

(כג) וַיְהִי כַּאֲשֶׁר-בָּא יוֹסֵף אֶל-אֶחָיו וַיִּפְשְׁטוּ אֶת-יוֹסֵף אֶת-כְּתָנִתוֹ אֶת-כְּתָנֶת הַפָּסִים אֲשֶׁר עָלָיו:

כ"ג - אֶת-כְּתָנִתוֹ • זֶה חֲלוּק. אֶת-כְּתָנֶת הַפָּסִים • הוּא שֶׁהוֹסִיף לוֹ אָבִיו יוֹתֵר עַל אֶחָיו (כ"ד).

(כד) וַיִּקְחֵהוּ וַיִּשְׁלְכוּ אֹתוֹ הַבְּרָה וְהַבּוֹר רֶק אֵין בּוֹ מִים:

כ"ד - וְהַבּוֹר רֶק אֵין בּוֹ מִים • מִמִּשְׁמַע שְׁנֵאמַר: "וְהַבּוֹר רֶק", אֵינִי יוֹדֵעַ שֶׁ"אֵין בּוֹ מִים", מֵהַתְּלִמּוּד-לּוֹמַר: "אֵין בּוֹ מִים"? מִים אֵין בּוֹ, אָכֵל נִחְשִׁים וְעֶקְרָבִים יֵשׁ בּוֹ (כ"ד. שבת כב).

~ נקודות משיחות קודש ~

מלוי מציאות האדם בדברי תורה

בדברי הרשות - אלא, בריקנותו מדברי תורה מתמלא בדרך ממילא בענינים הפסיים והמגדים לקדשה.

ועל-דרך מאמר הפעל-שם-טוב (צוואת הריב"ש סימן עו) על הפסוק "וסרתם ועבדתם": "כאשר האדם מפרד את עצמו מהשם-יתברך, מיד הוא עובד עבודה-זרה, ולא יש דבר ממצע".

(על-פי לקוטי-שיחות כרך כה, עמוד 86 ואילך - מתוך 'לקראת שבת')

והבור רק אין בו מים: (לו, כד)

אמר חכמינו ז"ל (בבא קמא יז, א. ושם נסמן) "אין מים אלא תורה". ועל-פי-זה יש לומר בדרך הרמז:

כאשר נמצא האדם במצב שאין בו דברי תורה "אין בו מים", בדרך ממילא "נחשים ועקרבים יש בו", כלומר שאין מציאות של ממצע בין צד הקדשה לצד הפסי - כלומר שיתמלא בורו

(כה) וַיֵּשְׁבוּ לֵאכֹל-לֶחֶם וַיֵּשְׂאוּ עֵינֵיהֶם וַיִּרְאוּ וַהֲנֵה אַרְחַת יִשְׁמְעֵאלִים בָּאָה מִגִּלְעָד וּגְמֻלֵיהֶם נִשְׂאִים נִכְאֹת וְצָרִי וְלֹט הוֹלְכִים לְהוֹרִיד מִצְרַיִם:

כ"ה - אַרְחַת • כְּתִרְגוּמוֹ: 'שִׁירַת', עַל שֵׁם הוֹלְכֵי אֶרֶץ. וּגְמֻלֵיהֶם נִשְׂאִים וְגו' • לָמָּה פָּרַסם הַכְּתוּב אֶת מִשְׁאֵם? לְהוֹדִיעַ מִתֵּן שֹׁכֵרֵן שֶׁל צָדִיקִים, שֶׁאֵין דִּרְכָן שֶׁל עֲרָבִיִּים לְשֹׂאֵת אֶלָּא נָפֶט וְעֵטֶרֶן שֶׁרִיחָן רַע, וְלִזֶּה נִדְמָנוּ בְּשָׂמִים שֶׁלֹּא יֵדַע מְרִיחַ רַע. נִכְאֹת • כָּל כְּנוּסִי בְּשָׂמִים הִרְבֵּה קָרוֹי נִכְאֹת, וְכֵן: (מלכים ב כ) "וַיִּרְאֵם אֶת כָּל בֵּית נְכֹתָה", מְרַקֶּחַת בְּשָׂמִי, וְאוּנְקָלוּס תִּרְגָּם לְשׁוֹן שְׁעָה. וְצָרִי • שָׂרָף הַנוֹטֵף מִעֲצֵי הַקֶּטֶף, וְהוּא נָטֵף הַנִּמְנֶה עִם סִמְנֵי הַקֶּטֶרֶת. וְלֹט • לוֹטִיתָא שְׂמוּ בְּלִשׁוֹן מִשְׁנָה, וְרַבּוֹתֵינוּ פָּרְשׁוּ: שֶׁרֶשׁ עֹשֵׁב וְשְׂמוֹ אֶשְׁתְּרוּלִיזָא, בְּמִסְכַּת נֶדֶה (דף ת).

כ"ה - אַרְחַת • כְּתִרְגוּמוֹ: 'שִׁירַת', עַל שֵׁם הוֹלְכֵי אֶרֶץ. וּגְמֻלֵיהֶם נִשְׂאִים וְגו' • לָמָּה פָּרַסם הַכְּתוּב אֶת מִשְׁאֵם? לְהוֹדִיעַ מִתֵּן שֹׁכֵרֵן שֶׁל צָדִיקִים, שֶׁאֵין דִּרְכָן שֶׁל עֲרָבִיִּים לְשֹׂאֵת אֶלָּא נָפֶט וְעֵטֶרֶן שֶׁרִיחָן רַע, וְלִזֶּה נִדְמָנוּ בְּשָׂמִים שֶׁלֹּא יֵדַע מְרִיחַ רַע. נִכְאֹת • כָּל כְּנוּסִי בְּשָׂמִים הִרְבֵּה קָרוֹי נִכְאֹת, וְכֵן: (מלכים ב כ) "וַיִּרְאֵם אֶת

פירוש רבי סעדיה גאון (פרוייקט רס"ג)

(כג) וכאשר בא יוסף אל אחיו פשטו ממנו את כתנתו, את כתנת המשי אשר עליו. (כד) ולקחו אותו ונרקו אותו בחפירה, והיתה החפירה ריקה, אין בה מים. (כה) אחרי זאת ישבו לטעם אכל, והרימו את עיניהם והביטו והנה ערברים טעונים נכאת (ברוב בלע"ז) וצרי (תריאק בלע"ז) ולט (שבלוט בלע"ז) עוברים להביא זאת למצרים.

שיעור יומי ליום שלישי ט"ז כסלו ושנים מקרא ואחד תרגום - לז' - פרשת וישב פט

(כו) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־אֶחָיו מַה־פָּצַע כִּי נִהַרְגָה אֶת־אֶחָיו וְכַסִּינוּ אֶת־דָּמוֹ:

כ"י • מה־פָּצַע • מה מִמּוֹן, כְּתַרְגוּמוֹ. וְכַסִּינוּ אֶת־דָּמוֹ • וְנִעְלִים אֶת מִיתָתוֹ.

(כו) לָכֵן וְנִמְכַּרְנוּ לַיִּשְׁמַעֲאֵלִים וַיִּדְנוּ אֶל־תְּהֵיבֹו כִּי־אֶחָיו בְּשָׂרֵנוּ הוּא וַיִּשְׁמָעוּ אֶחָיו:

כ"י • וַיִּשְׁמָעוּ • וְקִבְּלוּ מִנָּה, וְכָל שְׁמִיעָה שְׁחִיא קִבְּלַת דְּבָרִים כְּגוֹן זֶה, וְכָגוֹן: "וַיִּשְׁמָע יַעֲקֹב אֶל אָבִיו", "נִעְשָׂה וְנִשְׁמָע", מִתְרַגֵּם 'נִקְבַּל'. וְכָל שְׁחִיא שְׁמִיעַת הָאֵזֶן, כְּגוֹן: "וַיִּשְׁמָעוּ אֶת קוֹל ה' אֱלֹהִים

(כח) וַיַּעֲבְרוּ אֲנָשִׁים מְדִינָּים סַחְרִים וַיִּמְשְׁכוּ וַיַּעֲלוּ אֶת־יוֹסֵף מִן־הַבּוֹר וַיִּמְכְּרוּ אֶת־יוֹסֵף לַיִּשְׁמַעֲאֵלִים בַּעֲשָׂרִים כֶּסֶף וַיָּבִיאוּ אֶת־יוֹסֵף מִצְרַיִמָּה:

כ"י • וַיַּעֲבְרוּ אֲנָשִׁים מְדִינָּים • זוּ הִיא שִׁירָא אַחֲרַת, וְהוֹדִיעַד הַפְּתוּיב שְׁנִמְכָּר פְּעָמִים הֶרְבֵּה. וַיִּמְשְׁכוּ •

(כט) וַיֵּשֶׁב רְאוּבֵן אֶל־הַבּוֹר וְהִנֵּה אֵין־יוֹסֵף בַּבּוֹר וַיִּקְרַע אֶת־בְּגָדָיו:

כ"י • וַיֵּשֶׁב רְאוּבֵן • וּבְמִכְרָתוֹ לֹא הָיָה שָׁם, שֶׁהִגִּיעַ יוֹמֹ לִילָף וּלְשַׁמֵּשׂ אֶת אָבִיו. דְּבָר אַחֵר: עֲסוּק הָיָה בְּשָׂקוֹ וּבְתַעֲנִיתוֹ עַל שֶׁבִלְבָּל יְצוּעֵי אָבִיו.

(ל) וַיֵּשֶׁב אֶל־אֶחָיו וַיֹּאמֶר הִילָד אֵינָנו וְאֵנִי אָנָּה אֲנִי־בָא:

כ"י • אָנָּה אֲנִי־בָא • אָנָּה אֶבְרַח מִצְעָרוֹ שֶׁל אָבָא.?

(לא) וַיִּקְחוּ אֶת־כֶּתֶנֶת יוֹסֵף וַיִּשְׁחֲטוּ שְׂעִיר עִזִּים וַיִּטְבְּלוּ אֶת־הַכֶּתֶנֶת בָּדָם:

פירוש רבי סעדיה גאון (פרוייקט רס"ג)

(כו) וַיֹּאמֶר יְהוָה לְאֶחָיו: מַה יִּתְּנוּ לָנוּ (בְּאוֹרֵךְ יְמֵינוּ) אִם נִרְצָח אֶת אֶחָיו וְנִכְסָה אֶת דָּמוֹ. (כז) בּוֹאוּ נִמְכֹּר אוֹתוֹ לְעִרְבִים, וַיִּדְנוּ לֹא תִפָּה בּוֹ בְּאֶכְזָרִיּוֹת כִּי הוּא אֶחָיו כְּבָשָׂרָנוּ, וְקִבְּלוּ אֶחָיו מִמֶּנּוּ. (כח) וְכֹאשֶׁר עָבְרוּ עֲלֵיהֶם אֱלֹו הַגְּבָרִים הַמְּדִינָּים הַסֹּחְרִים, מִשְׁכּוֹ אֶת יוֹסֵף וְהִעֲלוּ אוֹתוֹ מִן הַחֲפִירָה, וּמְכָרוּ אוֹתוֹ לָהֶם (לְעִרְבִים) בְּתַמְרוֹהַ לְעֹשָׂרִים מִטְּבַעוֹת דָּרְהֶם, וְהִבִּיאוּ אוֹתוֹ עִמָּהֶם אֶל מִצְרַיִם. (כט) וְכֹאשֶׁר חָזַר רְאוּבֵן אֶל הַחֲפִירָה, וְהִנֵּה לֹא נִמְצָא יוֹסֵף בָּהּ, אֲזִי קָרַע קְרָעִים בְּבִגְדָיו. (ל) וְלָכֵן חָזַר אֶל אֶחָיו וַיֹּאמֶר: הִנֵּעַר אֵינוּ נִמְצָא, וְאֵנִי לֹאֵן אֲנִי מִמְּשִׁיךְ? (לא) וְלִקְחוּ אֶת כֶּתֶנֶת יוֹסֵף, וְזָבְחוּ שְׂעִיר מִן הָעִזִּים וְהִכְתִּימוּ אוֹתָהּ בְּדָמוֹ. (לב) וְכֹאשֶׁר חָזַר רְאוּבֵן אֶל הַחֲפִירָה, וְהִנֵּה לֹא נִמְצָא יוֹסֵף בָּהּ,

כ"י: «שְׁעִיר עִזִּים • דָּמוֹ דּוֹמָה לְשֵׁל אָדָם. הַכֶּתֶנֶת • זֶה שְׁמָה, וְכִשְׁהִיא דְּבוּקָה לְתִכְהָ אַחֲרָת, כְּגוֹן: "כֶּתֶנֶת יוֹסֵף", "כֶּתֶנֶת פִּסִּים", "כֶּתֶנֶת בֶּד", נִקּוּד 'כֶּתֶנֶת'.

לב וְשִׁלְחוּ יָת כֶּתוּנָא דְּפָסִי וְאַתִּיו לִית אַבוּהוֹן וְאִמְרוּ דָּא אֲשַׁכְחָנָא אֲשֶׁתְּמוּדַע כְּעַן הַכֶּתוּנָא דְּכֶרֶךְ הִיא אִם לֹא:

(לב) וְיִשְׁלְחוּ אֶת־כֶּתֶנֶת הַפִּסִּים וַיָּבִיאוּ אֶל־אֲבִיהֶם וַיֹּאמְרוּ זֹאת מִצָּאנוּ הַכֶּתֶנֶת בְּנֶךְ הוּא אִם־לֹא:

לג וְאֲשֶׁתְּמוּדַע וְאִמְר כֶּתוּנָא דְּכֶרֶי חִיתָא בִּישָׁתָא אֲכַלְתָּה מִקֻּטֵּל קִטִּיל יוֹסֵף:

(לג) וַיִּפְרֹה וַיֹּאמֶר כֶּתֶנֶת בְּנִי חִיה רָעָה אֲכַלְתָּהוּ טָרֵף טָרֵף יוֹסֵף:

לד וְהַקְדוֹשׁ־בְּרוּךְ־הוּא עֲמָהֶם, אָבֵל יִצְחָק הִנֵּה יוֹדַע שֶׁהוּא חִי, אָמַר: 'הָאִיף אֲגִלָּה, וְהַקְדוֹשׁ־בְּרוּךְ־הוּא אֵינוֹ רוֹצֵה לְגָלוֹת לוֹ?'

כ"י: «וַיֹּאמֶר כֶּתֶנֶת בְּנִי • הִיא זֹה. חִיה רָעָה אֲכַלְתָּהוּ • נִצְנָצָה בּוֹ רוּחַ הַקֹּדֶשׁ, סוּפוֹ שֶׁתִּתְגַּרְהָ בּוֹ אֵשֶׁת פּוֹטִיפֶר. וְלָמָּה לֹא גִלָּה לוֹ הַקְדוֹשׁ־בְּרוּךְ־הוּא? לִפִּי שֶׁהִחְרִימוֹ וְקָלְלוּ אֶת כָּל מִי שִׁיגְלָה, וְשִׁתְּפוּ

לד וַיִּקְרַע יַעֲקֹב שְׂמֹלְתֹו וַיִּשֶׂם שָׁךְ בְּמַתְנֹו וַיִּתְּאֵבֵל עַל־בָּנָו יָמִים רַבִּים:

(לד) וַיִּקְרַע יַעֲקֹב שְׂמֹלְתֹו וַיִּשֶׂם שָׁךְ בְּמַתְנֹו וַיִּתְּאֵבֵל עַל־בָּנָו יָמִים רַבִּים:

יַעֲקֹב כְּבוֹד אָב וְאִם: (מגילה יז) כ' שָׁנָה שֶׁהָיָה בְּבֵית לָכֵן, וּב' שָׁנִים בְּדֶרֶךְ בְּשׁוּבוֹ מִבֵּית לָכֵן: שָׁנָה וַחֲצִי בְּסִכּוֹת וְשִׁשָּׁה חֳדָשִׁים בְּבֵית־אֵל, וְזֶהוּ שֶׁאָמַר לְלָכֵן: "זֶה־לִּי עֲשָׂרִים שָׁנָה בְּבֵיתךָ", לִי הֵן, עָלֵי הֵן וְסוּפִי לְלִקּוֹת כְּנֻגָּדָן.

כ"י: «יָמִים רַבִּים • כ"ב שָׁנָה, מִשְׁפָּרֵשׁ מִמֶּנּוּ עַד שִׁירֵד יַעֲקֹב לְמַצְרַיִם, שָׁנָאֵמַר: "יוֹסֵף בֶּן־שִׁבְע־עָשָׂרָה שָׁנָה וְגו'...", וְכֵן שְׁלִשִּׁים שָׁנָה הָיָה בְּעַמְדוֹ לְפָנֵי פְרָעָה, וְשִׁבְעֵי שָׁנֵי הַשְּׂבַע וּשְׁנָתִים הָרַעַב כְּשָׁבָא יַעֲקֹב לְמַצְרַיִם, הָרִי כ"ב שָׁנָה, כְּנֻגָּד כ"ב שָׁנָה שֶׁלֹּא קִיַּם

לה וַקִּמּוּ כָל בְּנוֹהֵי וְכָל בָּתָּה לִנְחֻמָּתָהּ וְסָרְבִי לְקַבֵּלָא תַנְחוּמִין וְאִמְר אַרְי אַחוֹת לִית (על) בְּרִי כִּד אֲבִילָא לְשֹׁאֵל וּבְכָא יִתְה אַבוּהִי:

(לה) וַיִּקְמוּ כָל־בָּנָיו וְכָל־בָּתָּיו לְנַחֲמֹו וַיִּמְאֵן לְהַתְנַחֵם וַיֹּאמֶר כִּי־אֶרֶד אֶל־בְּנֵי אָבִל שְׂאֵלָה וַיִּבְךְ אֹתוֹ אָבִיו:

(שמואל ב כא) "אֵל שְׂאוּל וְאֵל בֵּית הַדָּמִים", (שמואל א ד) "אֵל הַלְקַח אֶרֶון הָאֱלֹהִים, וְאֵל (מוֹת) חֲמִיה וְאִישָׁה". אָבֵל שְׂאֵלָה • כְּפִשׁוּטוֹ, לְשׁוֹן קָבֵר הוּא: 'בְּאֲבִלִי אֶקְבֵּר, וְלֹא אֶתְנַחֵם כָּל יָמִי'. וּמִדְרָשׁוֹ: גִּיהֶנָּם, סִימָן זֶה הִנֵּה מְסוּר בְּיָדֵי מִפִּי הַגְּבוּרָה: אִם לֹא יָמוּת אֶחָד מִבְּנֵי בְחַיִּי, מְבֻטָּח אֲנִי שֶׁאֵינִי רוֹאֶה גִיהֶנָּם. וַיִּבְךְ אֹתוֹ אָבִיו • יִצְחָק הָיָה בּוֹכָה מִפְּנֵי צָרָתוֹ שֶׁל יַעֲקֹב, אָבֵל לֹא הָיָה מִתְּאֵבֵל, שֶׁהָיָה יוֹדֵעַ שֶׁהוּא חִי.

כ"י: «וְכָל־בָּתָּיו • רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: 'אַחֲיוֹת תְּאוֹמוֹת נּוֹלְדוּ עִם כָּל שִׁבְט וְשִׁבְט, וּנְשָׂאוֹם. רַבִּי נַחֲמִיָּה אוֹמֵר: 'כְּנַעֲנִיּוֹת הָיוּ, אֵלָּא מֵהוּ "וְכָל־בָּתָּיו"? פְּלוּתִיו, שֶׁאֵין אָדָם נִמְנָע מִלְּקַרָּא לְחַתְּנוֹ 'בְּנוֹ', וְלִכְלָתוֹ 'בָּתוֹ'. וַיִּמְאֵן לְהַתְנַחֵם • (ב"ר) אֵין אָדָם מִקַּבֵּל תַּנְחוּמִין עַל הַחַי וְסָבוּר שְׁמַת, שֶׁעַל הַמֶּת נִגְזְרָה גְזֵרָה שִׁישְׁתַּכַּח מִן הַלֵּב וְלֹא עַל הַחַי. אֶרֶד אֶל־בְּנֵי כְּמוֹ: 'עַל בְּנִי', וְהִרְבָּה 'אֵל' מִשְׁמָשִׁין בְּלִשׁוֹן 'עַל':

פירוש רבי סעדיה גאון (פרוייקט רס"ג)

(לח) וַקִּמּוּ כָל בָּנָיו וּבְנוֹתָיו לִזְמַר לוֹ תַנְחוּמִים, וְסָרְבִי לְקַבֵּל תַּנְחוּמִים וְאִמְר: לֹא, אֵלָּא אֶרֶד אֶל רַגְבִּי הַאֲדָמָה וְאֲנִי בְּאֲבִלִי עַל בְּנִי. אַחֲרֵי זֹאת בָּכָה עָלָיו.

בְּנִי, חֵית פְּרָא גְרוּעָה אֲכַלָּה אוֹתוֹ, טָרְפָה הוּא נְטָרֵף, יוֹסֵף. (לד) וְלָכֵן קָרַע יַעֲקֹב אֶת בְּגָדָיו לְקָרְעִים וְאָזַר שָׁךְ עַל מַתְנָיו, וְהִתְאֵבֵל עַל בְּנוֹ תְּקוּפָה אֶרְפָּה.

(לב) וְשִׁלְחוּ אוֹתָהּ הַלָּאָה עִם מִי שֶׁהִבְיָאוּהָ אֶל אֲבִיהֶם. אִמְרוּ לוֹ: הִנֵּה מִצָּאנוּ זֹאת. וְדָא אוֹתָהּ לֹא סָפֵק, הָאֵם הִיא כֶּתֶנֶת בְּנֶךְ אוֹ שְׁמָא לֹא. (לג) וְהִפְרִי אוֹתָהּ וְאִמְר: הִיא כֶּתֶנֶת

(לו) וְהַמִּדְּנִים מָכְרוּ אֹתוֹ אֶל-מִצְרַיִם לְפֹטִיפָר סָרִיס
פַּרְעֹה שַׂר הַטַּבָּחִים: פ

נש"י • הטבחים • שוחטי בהמות המלך.

~ יום רביעי י"ז כסלו ~

לח (א) וַיְהִי בַעֲת הַהוּא וַיֵּרֶד יְהוּדָה מֵאֵת אָחִיו
וַיֵּט עַד-אִישׁ עַדְלָמִי וְשָׁמוּ חִירָה:

נש"י • ויהי בעת ההוא • למה נסמכה פרשה זו
לכאן והפסיק בפרשתו של יוסף? ללמד שהורידהו
אחיו מגדלתו, כשראו בצרת אביהם, אמרו: 'אתה
אמרת למכרו, אלו אמרת להשיבו - היינו שומעים
לך'. וַיֵּט • מאת אחיו. עד איש עדלמי • נשתתף
עמו.

(ב) וַיֵּרָא-שָׁם יְהוּדָה בַּת-אִישׁ כְּנַעֲנִי וְשָׁמוּ שׁוּעַ
וַיִּקְחָהּ וַיָּבֵא אֵלֶיהָ:

נש"י • כנעני • תגרא (פסחים נ. ב"ר):

(ג) וַתַּהַר וַתֵּלֶד בֶּן וַיִּקְרָא אֶת-שְׁמוֹ עֵר:

(ד) וַתַּהַר עוֹד וַתֵּלֶד בֶּן וַתִּקְרָא אֶת-שְׁמוֹ אוֹנָן:

(ה) וַתִּסָּף עוֹד וַתֵּלֶד בֶּן וַתִּקְרָא אֶת-שְׁמוֹ שִׁלָּה
וַהֲיָה בְּכֹזִיב בְּלִדְתָּהּ אֹתוֹ:

נש"י • והיה בכזיב • שם המקום, ואומר אני על שם
שפסקה מלדת נקרא 'כזיב', לשון: (ירמיה טו) "היו
תהיה לי כמו אכזיב", (ישעיה נח) "אשר לא יכזבו מימיו",
דאם לא בן, מה בא להודיענו? וב'בראשית רבה'
ראיתי: "ותקרא שמו שלה וגו'" פסקת.

(ו) וַיִּקַּח יְהוּדָה אִשָּׁה לְעֵר בְּכוֹרוֹ וְשָׁמָּה תָמָר:

ויוסיב יהודה אתתא לער בוכרה ושמה
תמר:

פירוש רבי סעדיה גאון (פרויקט רס"ג)

(לו) והמדנים מכרו אותו במצרים
אל פוטיפר משרת פרעה, ראש
הסיפים.
(א) והיה בזמן ההוא עוד שירד
יהודה מחברת אחיו, ולכן נטה אל
איש עדלמי שמו חירה.
(ב) וכך ראה שמה את בתו של איש
כנעני שמו שוע, ולכן התחתן אתה
ובא אליה.
(ג) והרטה וילדה בן וקרא את שמו
ער.
(ד) והרטה גם בן וילדה בן וקראה
אֵת שְׁמוֹ אוֹנָן.
(ח) אחרי זאת הוסיפה גם בן וילדה
בן וקראה את שמו שלה והיה יהודה
בכזיב עת שילדה אותו.
(י) והנה יחד יהודה אשה עבור ער
בכוורו, שמה תמר.

(ז) וַיְהִי עַר בְּכוֹר יְהוּדָה רַע בְּעֵינֵי יְהוָה וַיִּמָּתֶהוּ וַיְהִי עַר בְּכוֹרָא דִּיהוּדָה בִּיש קָדָם יי וַאֲמִיתָה יי:
יהוה:

כ"י • רַע בְּעֵינֵי ה' • כָּרַעְתּוּ שֶׁל אוֹנָן, מִשְׁחִית זָרְעוֹ, | מִיתָתוֹ שֶׁל אוֹנָן. וְלָמָּה הָיָה עַר מִשְׁחִית זָרְעוֹ? כִּדִּי שֶׁנֶּאֱמַר בְּאוֹנָן: "וַיָּמָת גַּם-אֹתוֹ", כְּמִיתָתוֹ שֶׁל עַר, שֶׁלֹּא תִתְעַבֵּר וַיִּכְחִישׁ יָפִיָּה.

(ח) וַיֹּאמֶר יְהוּדָה לְאוֹנָן בֹּא אֶל-אִשְׁתְּ אַחִיךָ וַיִּבֶם אֹתָהּ וְהָקָם זָרַע לְאַחִיךָ:
כ"י • וְהָקָם זָרַע • הֵבֵן יִקְרָא עַל שֵׁם הַמֵּת.

(ט) וַיֵּדַע אוֹנָן כִּי לֹא לוֹ יְהִיָּה הַזֶּרַע וְהָיָה אִם-בֹּא אֶל-אִשְׁתְּ אַחִיו וְשָׁחַת אֶרְצָה לְבִלְתִּי נָתַן-זָרַע לְאִחִיו:
כ"י • וְשָׁחַת אֶרְצָה • דָּשׁ מִבְּפָנִים וְזוֹרָה מִבְּחוּץ (כ"ד).

(י) וַיֵּרַע בְּעֵינֵי יְהוָה אֲשֶׁר עָשָׂה וַיָּמָת גַּם-אֹתוֹ:
י וּבְאִישׁ קָדָם יי דִּי עֲבָד וַאֲמִית אָף יָתָה:

(יא) וַיֹּאמֶר יְהוּדָה לְתָמָר כְּלָתֹי שְׁבִי אֵלַימְנָה בֵּית אָבִיךָ עַד-יִגְדַּל שְׁלָה בְנִי כִּי אָמַר פֶּן-יָמוּת גַּם-הוּא כַּאֲחִיו וּתְלַךְ תִּמָּר וּתֵשֵׁב בֵּית אָבִיהָ:
יֹא וּסְגִיאוֹ יוֹמִיָא וּמִתָּת בַּת שׁוֹעַ אֶתָּה יְהוּדָה וְאֶתְנַחֵם יְהוּדָה וְסָלִיק עַל גּוֹזְזֵי עֲנָה הוּא וְחִירָה רַחֲמָה עַדְלִמָּאָה לְתַמְנָת:

כ"י • כִּי אָמַר וְגו' • כְּלוּמַר, דְּוָחָה הָיָה אוֹתָהּ בְּקֶשׁ, שֶׁלֹּא הָיָה בְּדַעְתּוֹ לְהַשִּׁיָּאָה לוֹ. כִּי אָמַר פֶּן-יָמוּת • מְחַזְקָת הִיא זֶה שִׁמּוּתוֹ אֲנָשִׁיָּה (יבמות לה) •

(יב) וַיִּרְבוּ הַיָּמִים וּתְמָת בַּת-שׁוֹעַ אִשְׁתִּי-יְהוּדָה וַיִּנָּחַם יְהוּדָה וַיַּעַל עַל-גּוֹזְזֵי צֹאנֹו הוּא וְחִירָה רַעְהוּ הַעַדְלָמִי תַמְנָתָה:
כ"י • וַיַּעַל עַל-גּוֹזְזֵי צֹאנֹו • וַיַּעַל תַּמְנָתָה לַעֲמֹד עַל גּוֹזְזֵי צֹאנֹו.

(ז) וְהָיָה עַר, בְּכוֹרוֹ שֶׁל יְהוּדָה, גָּרוּעַ לִפְנֵי ה' וְלָכֵן הִשְׁחִית אוֹתוֹ. | אַחִיו קָלָקַל זֹאת עַל הָאָרֶץ כְּדִי שֶׁלֹּא יָקִים צִאֲצָאִים לְאִחִיו.
(ח) וַאֲמַר יְהוּדָה לְאוֹנָן: בֹּא אֶל אִשְׁתְּ אַחִיךָ וַיִּבֶם בָּהּ, וְהָקָם צִאֲצָאִים לְאִחִיךָ. | (י) וְלָכֵן הָיָה זֶה גָרוּעַ אֲצֵל ה' אֲשֶׁר עָשָׂה, וְהָמִית אוֹתוֹ גַּם בֶּן.
(יא) וַאֲמַר יְהוּדָה לְתָמָר אִשְׁתְּ בְנִי: שְׁבִי אֵלַימְנָה בְּבֵית אָבִיךָ עַד כִּי יִגְדַּל שְׁלָה בְנִי כִּי הוּא אָמַר: כְּדִי שֶׁלֹּא יִרְבוּ הַיָּמִים וּתְמָת בַּת-שׁוֹעַ אִשְׁתִּי-יְהוּדָה וַיִּנָּחַם יְהוּדָה וַיַּעַל עַל-גּוֹזְזֵי צֹאנֹו הוּא וְחִירָה רַעְהוּ הַעַדְלָמִי תַמְנָתָה:
יב וּסְגִיאוֹ יוֹמִיָא וּמִתָּת בַּת שׁוֹעַ אֶתָּה יְהוּדָה וְאֶתְנַחֵם יְהוּדָה וְסָלִיק עַל גּוֹזְזֵי עֲנָה הוּא וְחִירָה רַחֲמָה עַדְלִמָּאָה לְתַמְנָת:

פירוש רבי סעדיה גאון (פרוייקט רס"ג)

(יג) וַיֵּגֶד לְתִמְנָה לֵאמֹר הִנֵּה חֲמִידַ עֲלֶיהָ תִּמְנָתָהּ לָגוֹ יִגְאָלְתָּהּ וְאֶתְחַנֵּא לְתִמְנָה לְמִימֶר הָאֵל תִּמְנִידָהּ סֶלֶק לְתִמְנָת לְמִיגֻז עֲנָה: צִאָנוּ:

כ"י - עֲלֶיהָ תִּמְנָתָהּ • וּבְשִׁמְשׁוֹן הוּא אוֹמֵר: (שופטים יד) "וַיֵּרֶד שִׁמְשׁוֹן וְגו'", תִּמְנָתָהּ בְּשִׁפּוּעַ הָהָר הִתְהַ יוֹשְׁבֶתָ: עוֹלִין לָהּ מִכָּאן, וַיּוֹרְדִין לָהּ מִכָּאן.

נקודות משיחות קודש

עליה וירידה בעבודת ה'

בְּקִדְשׁ, כִּי בְּכָל זְמַן וְזֶמֶן הָרִי הוּא נִמְצָא "בְּשִׁפּוּעַ הָהָר". וְאִם נִגִּיחַ לְרִגְעַ מַעֲלֵתוֹ, עֲלֹל הוּא לִיכְשֹׁל וְלִבּוֹא לִידֵי "וִירִידָה" חֲסִי-וְשִׁלּוּם. וְזֶה רָמַז הַכְּתוּב בְּזֶה שֶׁאֲצֵל "תִּמְנָתָהּ", דְּ"בְּשִׁפּוּעַ הָהָר הִתְהַ יוֹשְׁבֶתָ", לֹא כְּתוּב לְשׁוֹן יִשְׁכָּה וְעֲמִידָה, אֲלָא לְשׁוֹנוֹת שֶׁל עֲלִיָּה וִירִידָה, כִּי "בְּשִׁפּוּעַ הָהָר" גַּם עֲמִידָה בִּמְקוֹמוֹ וִירִידָה הִיא. וּבְכָל מָצֵב שָׁבוּ נִמְצָא הָאָדָם, הָרִי הוּא אוֹ בִּירִידָה אוֹ בְּעֲלִיָּה.

(על-פי לקוטי-שיחות כרך י, עמוד 122 ואילך - מוֹתֵר 'לקראת שבת')

הִנֵּה חֲמִידַ עֲלֶיהָ תִּמְנָתָהּ: (לח, יג)
בְּשִׁמְשׁוֹן הוּא אוֹמֵר וַיֵּרֶד שִׁמְשׁוֹן גּוֹ' תִּמְנָתָהּ, בְּשִׁפּוּעַ הָהָר הִתְהַ יוֹשְׁבֶתָ, עוֹלִין לָהּ מִכָּאן וַיּוֹרְדִין לָהּ מִכָּאן (לח, יג. ובפירושו רש"י)
לֹשׁ לְכָאֵר זֶה בְּדִרְךְ הַדְּרוֹשׁ:
כִּאֲשֶׁר אָדָם מִטַּפֵּס וְעוֹלָה בְּהָר, אִי-אֶפְשָׁר לוֹ לָנוּחַ וְלַעֲמֹד בִּמְקוֹמוֹ אֶפִּילוֹ לְרִגְעַ אֶחָד. כִּי מִכִּיּוֹן שֶׁהָהָר הוּא בְּשִׁפּוּעַ, הָרִי אִם יִפְסִיק, עֲלֹל הוּא לְפוֹל וּלְהִסְתַּכֵּן חֲסִי-וְשִׁלּוּם.
וּכְמוֹ-כֵן הוּא בְּעִבּוּדַת הָאָדָם לְקוֹנוֹ - "מִי יַעֲלֶה בְּהָר ה'?", שְׂאִי-אֶפְשָׁר לָאָדָם לְהִסְתַּכֵּן בְּמַצָּבוֹ וְלָנוּחַ לְרִגְעַ מַעֲלֵתוֹ

יִדְוָעֵדִיאת לְבוּשֵׁי אֲרִמְלוּתָהּ מִנֵּה וְאֶתְכַּסִּיאת בְּעִיפָא וְאֶתְקַנַּת וִיתִיבַת בְּפִרְשׁוֹת עֵינֵינִי דִּי עַל אֶרֶץ תִּמְנָת אֲרִי חֲזוֹת אֲרִי רָבָא שְׁלָה וְהִיא לֹא אֶתְהִיבַת לָהּ לְאֶנְתוֹ:

(יד) וְתִסְרֹ בְּגִדֵי אֲלִמְנוּתָהּ מֵעֲלִיָּה וְתִכְסֵּי בְּצִעִירָה וְתִתְעַלֶּף וְתִשָּׁב בְּפִתַח עֵינֵים אֲשֶׁר עַל-דֶּרֶךְ תִּמְנָתָהּ כִּי רָאִתָּהּ בִּי-גִדְלָה שְׁלָה וְהוּא לֹא-נִתְנָהּ לוֹ לְאִשָּׁה:

אֲבָרְהָם אָבִינוּ, שֶׁכָּל עֵינַיִם מִצְּפוֹת לְרִאשׁוֹתָיו. כִּי רָאִתָּהּ בִּי-גִדְלָה שְׁלָה וְגוֹ'. לְפִיכָךְ הִפְקִירָה עֲצָמָהּ אֲצֵל יְהוּדָה, שֶׁהִתְהַ מִתְאַנֶּה לְהַעֲמִיד מִמֶּנּוּ בְּנֵינִים.

כ"י - וְתִתְעַלֶּף • כִּסְתָהּ פָּנֶיהָ שְׁלֹא יִפִּיר בָּהּ. וְתִשָּׁב בְּפִתַח עֵינֵים • בְּפִתְיִחַת עֵינַיִם, בְּפִרְשַׁת דְּרָכִים שֶׁעַל דֶּרֶךְ תִּמְנָתָהּ. וְרַבּוֹתֵינוּ דִּרְשׁוּ: (סוֹטָה י) בְּפִתְחוֹ שֶׁל

טו וְחִזְקָא יְהוּדָה וְחִשְׁבָּה כְּנֻקַּת בְּרָא אֲרִי כְּסִיאת אֶפְהָא: רַבּוֹתֵינוּ: "כִּי כִסְתָה פָּנֶיהָ", בְּשִׁתְּהִתָּה בְּבֵית חֲמִיָּה הִתְהַ צְנוּעָה, לְפִיכָךְ לֹא חֲשָׁדָה.

(טו) וַיִּרְאָהּ יְהוּדָה וַיִּחְשְׁבָהּ לְזוֹנָה כִּי כִסְתָהּ פָּנֶיהָ: כ"י - וַיִּחְשְׁבָהּ לְזוֹנָה • לְפִי שִׁיּוֹשְׁבֶת בְּפִרְשַׁת דְּרָכִים. כִּי כִסְתָהּ פָּנֶיהָ • וְלֹא יָכַל לְרִאשׁוֹתָהּ וּלְהַפִּירָהּ. וּמִדְּרַשׁ

טז וְסָטָא לִנְתָה לְאַרְחָא וְאֵמֵר הָבִי כַעַן אִיעוֹל לְחִתִּיד אֲרִי לֹא יָדַע אֲרִי כִלְתָהּ הִיא וְאֵמֵר מַה תַּתֵּן לִי אֲרִי תִיעוֹל לְחִתִּי:

(טז) וַיֵּט אֱלֹהֶיהָ אֶל-הַדֶּרֶךְ וַיֹּאמֶר הִבֵּה-נָא אָבּוֹא אֵלַיִךְ כִּי לֹא יָדַע כִּי כִלְתָהּ הוּא וְתֹאמַר מַה-תִּתֵּן-לִי כִּי תָבוֹא אֵלַי:

פִּירוּשׁ רַבִּי סַעֲדִיָּה גֶאֹן (פְּרוּיִקְט רס"ג)

(טז) וְלָכֵן נָטָה אֵלַיָּה אֶל הַדֶּרֶךְ וְאֵמֵר: אִם תִּרְצִי כִּי אָבּוֹא אֵלַיִךְ כִּי הוּא לֹא יָדַע שֶׁהִיא אִשָּׁת בְּנוֹ. אֵמֵרָה: מַה תַּתֵּן לִי כִּדִּי שֶׁתָּבוֹא אֵלַי.

וַיִּשְׁכָּה בְּטִילַת עַל דֶּרֶךְ תִּמְנָתָהּ, עַל שֶׁרָאִתָּהּ כִּי שְׁלָה בְּכָר גִּדְלָה וְהִיא לֹא נִתְנָה לוֹ לְאִשָּׁה. (טז) וְכֵן רָאָה אוֹתָהּ יְהוּדָה וְנִחַשְׁבָה אֲצִלוֹ מִתְנָה כִּי הִתְהַ מְכַסָּה אֶת פָּנֶיהָ.

(יג) וְאִזִּי הוֹדִיעֵנו לְתִמְנָה וְנֹאמַר לָהּ: הִנֵּה חֲמִידַ עוֹלָה אֶל תִּמְנָתָהּ לָגוֹ צִאָנוּ. (יד) וְלָכֵךְ הִסִּירָה בְּגִדֵי אֲבִלָּה מֵעֲלֶיהָ, וְהִתְכַּסְתָּה בְּרַעְלָה הַמְכַסָּה אֶת כָּל הָרֹאשׁ, וּמִתְחַה מִסְנָה עַל פָּנֶיהָ.

וַיֵּט אֵלָיָהּ אֶל-הַדָּרֶךְ • מִדָּרֶךְ שֶׁהָיָה בָּהּ, נָטָה
אֶל הַדָּרֶךְ אֲשֶׁר הִיא בָּהּ, וּבִלְשׁוֹן לַע"ז דְּשִׁטְרוֹנִי"ר.
הִבֵּה-נָא • הִכִּינִי עֲצֻמָּה וְדַעֲתָהּ לָכֶּה. כָּל לִשׁוֹן 'הִבֵּה'

(י) וַיֹּאמֶר אֲנֹכִי אֲשַׁלַּח גְּדֵי-עֵזִים מִן-הַצֹּאן וַתֹּאמֶר
אם-תִּתֶּנּוּ עֶרְבוֹן עַד שְׁלַחָהּ:

וַיֵּט אֵלָיָהּ עֶרְבוֹן • מִשְׁכּוֹן.

(יח) וַיֹּאמֶר מֶה הָעֶרְבוֹן אֲשֶׁר אֶתֶּן-לָךְ וַתֹּאמֶר חֲתָמְךָ
וּפְתִילְךָ וּמִטְּךָ אֲשֶׁר בְּיָדְךָ וַיִּתֶּן-לָהּ וַיָּבֵא אֵלֶיהָ
וַתַּהַר לוֹ:

וַיֵּט אֵלָיָהּ חֲתָמָהּ וּפְתִילָהּ • 'עֲזָקְתָּהּ וְשׁוֹשְׁפָהּ' טַבַּעַת שֶׁאַתָּה חוֹתֵם בָּהּ, וְשִׁמְלָתָהּ שֶׁאַתָּה מַתְּכָסָה בָּהּ. וַתַּהַר לוֹ •
גְּבוּרִים כִּיּוֹצֵא בּוֹ, צְדִיקִים כִּיּוֹצֵא בּוֹ.

(יט) וַתִּקֶּם וַתִּלָּךְ וַתִּסֹּר צְעִיפָהּ מֵעֵלֶיהָ וַתִּלְבָּשׁ בִּגְדֵי
אֲלֻמְנוֹתֶיהָ:

(כ) וַיִּשְׁלַח יְהוָה אֶת-גְּדֵי הָעֵזִים בְּיַד רַעְהוּ הָעֶדְלָמִי
לְקַחַת הָעֶרְבוֹן מִיַּד הָאִשָּׁה וְלֹא מִצֹּאֶה:

(כא) וַיִּשְׁאַל אֶת-אֲנָשֵׁי מִקְמֹה לֵאמֹר אֵיךְ הִקְדָּשָׁה
הוּא בְּעֵינֵינוּ עַל-הַדָּרֶךְ וַיֹּאמְרוּ לֹא-הִיְתָה בֹזֶה
קִדְּשָׁה:

וַיֵּט אֵלָיָהּ הִקְדָּשָׁה • מִקְדָּשֶׁת וּמִזְמֶנֶת לְזִנוּת.

(כב) וַיָּשָׁב אֶל-יְהוָה וַיֹּאמֶר לֹא מִצֹּאֲתֶיהָ וְגַם אֲנָשֵׁי
הַמָּקוֹם אָמְרוּ לֹא-הִיְתָה בֹזֶה קִדְּשָׁה:

פירוש רבי סעדיה גאון (פרוייקט רס"ג)

(יז) אָמַר: אֲנִי אֲשַׁלַּח גְּדֵי מִן הַצֹּאן, אֲמַרְהָ: מִסֹּר לִי עֶרְבוֹן עַד אֲשֶׁר תִּשְׁלַח זֹאת.
(יח) אָמַר: מֶה הָעֶרְבוֹן אֲשֶׁר אֶתֶּן לָךְ, אֲמַרְהָ: טַבַּעֲתָהּ וְחִלְפוֹף (המזענפת) שֶׁעַל רֹאשָׁהּ וּמִטָּה אֲשֶׁר בְּיָדָהּ, וְלָכֶּה נִתְּנָם לָהּ וַיָּבֵא אֵלֶיהָ וְהִרְתָּהּ מִמֶּנּוּ.
(יט) וַתִּקֶּם וַתִּלָּךְ וַתִּסֹּר וַתִּלְבָּשׁ בִּגְדֵי אֲבָלָהּ.
(כ) אֲנִי שִׁלַּח יְהוָה גְּדֵי עֵם חֲבָרוֹ הָעֶדְלָמִי לְגַאֵל אֶת הָעֶרְבוֹן מִיַּד הָאִשָּׁה וְלֹא מִצֹּאֲתֶיהָ.
(כא) וַיִּשְׁאַל אֶת תּוֹשְׁבֵי מִקְמֹה

וַאֲמַר: אֵיפֹה הַמִּהְנֶה אֲשֶׁר הִיא בְּטִיטָלָה עַל הַדָּרֶךְ, אָמְרוּ: לֹא הָיְתָה פֹּה מִהְנֶה.
(כב) וְלָכֵן חֲזַר אֶל יְהוָה וַאֲמַר: לֹא מִצֹּאֲתֵי אוֹתָהּ וְגַם תּוֹשְׁבֵי הַמָּקוֹם אָמְרוּ: לֹא הָיְתָה פֹּה מִהְנֶה.

צֶה

כג וַאֲמַר יְהוּדָה תִּסָּב לִּי דִילְמָא נָהִי לְחוּף
הָא שְׂדֵרִית גְּדִיא הִדִּין וְאֵת לֹא אֲשַׁכַּחְתִּיהּ :

הַגָּדִי הַזֶּה • לְפִי שְׁרָמָה יִהְיֶה אֶת אֲבִיו בַּגָּדִי עֲזִים
שֶׁהֻטְבֵּיל כְּתָנֶת יוֹסֵף בְּדָמּוֹ, רְמוּהוּ גַם אוֹתוֹ בַּגָּדִי
עֲזִים (ב"ר) •

כַּדְוָהָה פְּתִלְתוֹת יִרְחֵיָא וְאַתְחִנָּא לַיהוּדָה
לְמִימַר זְנִיאת תָּמַר פִּלְתָּךְ וְאַף הָא מַעֲדֵיָא
לְזִנּוּתָא וְאָמַר יְהוּדָה אֶפְקֵיה וְתַתּוּקָד :

הָרָה לְזָנוּוִים • שֵׁם דָּבָר : מַעֲבָרָת, כְּמוֹ "אִשָּׁה הָרָה",
וּכְמוֹ : "בָּרָה בַּחֲמָה". וְתִשְׁרֹף • אָמַר אֶפְרַיִם מִקְשָׁאָה
מִשׁוּם רַבִּי מְאִיר : בָּתוּ שֶׁל שֵׁם הִיתָה, שֶׁהוּא כֶּהֱן,
לְפִיכָּךְ דְּנוּהָ בְּשִׁרְפָּהּ.

כֹּה הָיָא מִתְפַּקֵּא וְהָיָא שְׁלַחַת לַחֲמוּמָהּ
לְמִימַר לְגַבְרָה דִּי אֵלִין דִּילֵהּ מִנָּה אָנָּה
מַעֲדִיא וְאִמְרַת אֲשַׁתְּמוּדַע כִּפְּן לְמָן עֲזָקְתָּא
וְשׁוֹשְׁפָא וְחוּטְרָא הָאֵלִין :

פָּנִיו. מִכָּאן אָמְרוּ: 'נוֹחַ לוֹ לָאָדָם שִׁפְלוּהוּ לְכַבֵּשׁ
הָאֵשׁ וְאֵל יִלְבִּין פָּנָי חֲבֵרוֹ בְּרִבִּים'. הִפְרָנָא • אֵין
נָא' אֱלָא לְשׁוֹן בִּקְשָׁה: 'הִפְרָנָא בּוֹרָאךְ וְאֵל תַּאבֵּד
שְׁלֹשׁ נַפְשׁוֹת'.

כֹּה וְאֶשְׁתְּמוּדַע יְהוּדָה וְאָמַר זָכָא מְנִי
מַעֲדִיא אֲרִי עַל פֶּן לֹא יִהְיֶה תָּה לְשִׁלָּה בְּרִי
וְלֹא אוֹסִיף עוֹד לְמִידַע:

כִּי־עַל־כֵּן לֹא־נִתְּתִיָּהּ • כִּי בְּדִין עָשָׂתָה עַל אֲשֶׁר
לֹא נִתְּתִיָּה לְשָׁלָה בְּנִי • וְלֹא־יָסֹף עוֹד • יֵשׁ אֲמֹרִים:
'לֹא הוֹסִיף', וְיֵשׁ אֲמֹרִים: 'לֹא פָסַק', וַחֲבֵרוֹ גָּבִי
אֶלָּדָד וּמִיָּדָד: "וְלֹא יָסֹפוּ", וּמִתְּנֻגְמִינָן: 'וְלֹא
פָסַקוּ' •

כַּז־וְהָיָה בְּעֵדֶן דְּמִילְדָּה וְהָא תִּיּוֹמִין
בְּמַעְהָא :

(ב) ולכן הכיר בזה יהודה ואמר:
היא צדקה! זה הוא ממני! וזאת
מפני שלא חתנתי אותה עם שלה בני,
ולא שב עוד להתיחד איתה.
(ב) וכאשר היה זמן לדתה והנה
תאומים בבטנה.

היא בהריון מן הזנות, אָמֶר: הוצִיאוּ אוֹתָהּ וְחַשְׁרוּהָ.

(כח) תוף כְּדֵי הוצָאתָהּ, הִגָּה שְׁלֻחָה אֵלָיו מִסֵּר וְאָמְרָה: מִן הָאִישׁ אֲשֶׁר תְּלִינִים אֵלָה שְׁלוֹ אֲנִי בַּהֲרִיז, אַחֲרֵי זֹאת אָמְרָה: הוֹכֵחַ בַּעֲלִיל שֶׁל מִי הִטְבַּעַת הַזֹּאת וְהַלְפוּף וְהַמָּטָה.

כ"י • **בַּעַת לְדַתָּהּ •** וּבִרְבָּקָה הוּא אוֹמֵר: "וַיִּמְלְאוּ זְמִינָה לְלֶדֶת", לְהֵלֵן לְמַלְאִים, וְכֹאֵן לְחֹסְרִים. וְהִנֵּה תֹאֲמִים • מְלֵא, וְלֵהֲלֵן: "תֹּאמִים", חֶסֶר. לְפִי שֶׁהָאֶחָד רָשָׁע, אָכַל אֱלוֹ שְׁנֵיהֶם צְדִיקִים.

(כח) וַיְהִי בְלִדְתָּהּ וַיִּתֵּן יָד וַתִּקַּח הַמִּילָדָה וַתִּקְלָשׁ עַל־יָדוֹ שָׁנִי לֵאמֹר זֶה יֵצֵא רֵאשֹׁנָה:

כ"י • וַיִּתֵּן יָד • הוֹצִיא הָאֶחָד יָדוֹ לַחֹץ, וּלְאַחַר שֶׁקְשָׁרָה עַל יָדוֹ הַשְּׁנִי, הִחֲזִירָהּ.

(כט) וַיְהִי כַּמְשִׁיב יָדוֹ וְהִנֵּה יֵצֵא אָחִיו וַתֹּאמֶר מִה־פְּרֻצַּת עֲלִיד פֶּרִץ וַיִּקְרָא שְׁמוֹ פֶּרִץ:

כ"י • פְּרֻצַּת • חֲזָקָה עֲלִיד חֲזָק.

(ל) וְאַחֲרַיִם יֵצֵא אָחִיו אֲשֶׁר עַל־יָדוֹ הַשְּׁנִי וַיִּקְרָא שְׁמוֹ זָרַח:

כ"י • אֲשֶׁר עַל־יָדוֹ הַשְּׁנִי • אַרְבַּע יָדוֹת כְּתוּבוֹת כָּאֵן, כְּנֻגַּד אַרְבַּעַת חֲרָמִים שֶׁמַּעַל עָכָן שֶׁיֵּצֵא מִמֶּנּוּ. וַיֵּשׁ אוֹמְרִים: כְּנֻגַּד אַרְבַּעַת דְּבָרִים שֶׁלִּקַּח: אֲדָרַת שְׁנָעַר, וּשְׁתֵּי חֲתִיכוֹת כֶּסֶף שֶׁל מֵאֲתִים שֶׁקָּלִים וּלְשׁוֹן זָהָב (ב"ה) • וַיִּקְרָא שְׁמוֹ זָרַח • עַל שֵׁם זְרִיחַת מְרָאִית הַשְּׁנִי.

~ יום חמישי י"ח כסלו ~

לט (א) וַיּוֹסֶף הוֹרֵד מִצְרִימָה וַיִּקְנֶהוּ פּוֹטִיפָר סָרִיס פְּרַעֲוֶה שֶׁר הַטַּבָּחִים אִישׁ מִצְרִי מִיַּד הַיִּשְׁמַעְעָלִים אֲשֶׁר הוֹרְדָהוּ שָׁמָּה:

כ"י • וַיּוֹסֶף הוֹרֵד • חוֹזֵר לַעֲנִין רֹאשׁוֹן, אֲלֵא שֶׁהַפְּסִיק בּוֹ כְּדִי לִסְמָךְ יְרִידָתוֹ שֶׁל יְהוֹדָה לְמַכִּירָתוֹ שֶׁל יוֹסֵף, לֹאֵר לֶךְ שֶׁבִשְׁבִּיל הוֹרִידוּהוּ מִגְדָּלָתוֹ. וְעוֹד, כְּדִי לִסְמָךְ מַעֲשֵׂה אֲשֶׁתוֹ שֶׁל פּוֹטִיפָר לְמַעֲשֵׂה תָמָר, לֹאֵר

(ב) וַיְהִי יְהוָה אֶת־יוֹסֵף וַיְהִי אִישׁ מַצְלִיחַ וַיְהִי בְּבֵית אֲדֹנָיו הַמִּצְרִי:

בַּיְהוָה מִיִּמְרָא דִּי בְּסַעֲדָה דִּיּוֹסֵף וְהוּא גִבֵּר מַצְלִחַ וְהוּא בְּבֵית רַבּוּנָה מַצְרָאָה:

פירוש רבי סעדיה גאון (פרויקט רס"ג)

(כח) וּבַעַת לְדַתָּהּ הוֹצִיא אֶחָד מֵהֶם אֶת יָדוֹ, וְלֶכֶן לְקַחַת הַמִּילָדָה חוֹט שְׁנִי וְקִשְׁרָה אוֹתוֹ עָלָיו וְאָמְרָה: זֶה יֵצֵא בְּתַחֲלָה. (כט) וְכֹאֵשׁר הִחֲזִיר אֶת יָדוֹ יֵצֵא אָחִיו וְאָמְרָה: כְּמָה הוֹטְכָה (ל) וְאַחֲרֵי כֵן יֵצֵא אָחִיו אֲשֶׁר עַל יָדוֹ חוֹט הַשְּׁנִי, וְקָרָא אֶת שְׁמוֹ זָרַח. (מ) וַיּוֹסֶף הוֹרֵד לְמִצְרַיִם וְקָנָה אוֹתוֹ פּוֹטִיפָר, מִשְׁרַת פְּרַעֲוֶה רֹאשׁ הַסִּפִּים

אִישׁ מִצְרִי, מִיַּד הָעֲרָבִים אֲשֶׁר הֵם הִבִּיאֻהוּ לְשָׁם. (ב) וְהִנֵּה ה' עִם יוֹסֵף וְהָיָה אִישׁ שְׁנֹנְזָרָה לוֹ הַצְלָחָה מִשְׁמִים, וְהִתְמַקֵּם בְּבֵית אֲדֹנָיו הַמִּצְרִי.

(ג) וַיֵּרָא אֲדֹנָיו כִּי יְהוָה אִתּוֹ וְכָל אֲשֶׁר־הוּא עֹשֶׂה
יְהוָה מַצְלִיחַ בְּיָדוֹ:

כ"י • כי ה' אתו • שם שמים שגור בפיו (כ"ד).

(ד) וַיִּמָּצֵא יוֹסֵף חָן בְּעֵינָיו וַיִּשְׁרֹת אֹתוֹ וַיַּפְקְדֵהוּ
עַל־בֵּיתוֹ וְכָל־יִשְׁלֹו נָתַן בְּיָדוֹ:

כ"י • וְכָל־יִשְׁלֹו • הרי לשון קצור, חסר 'אשר'.

(ה) וַיְהִי מֵאִזְּ הַפְקִיד אֹתוֹ בְּבֵיתוֹ וְעַל כָּל־אֲשֶׁר
יִשְׁלֹו וַיִּבְרָךְ יְהוָה אֶת־בֵּית הַמִּצְרִי בְּגִלְל יוֹסֵף
וַיְהִי בִרְכַּת יְהוָה בְּכָל־אֲשֶׁר יִשְׁלֹו בְּבֵית וּבְשָׂדֶה:

(ו) וַיַּעֲזֹב כָּל־אֲשֶׁר־לֹו בְּיַד־יוֹסֵף וְלֹא־יָדַע אֹתוֹ
מֵאֲוָמָה כִּי אִם־הִלָּחֵם אֲשֶׁר־הוּא אוֹכֵל וַיְהִי יוֹסֵף
יִפְה־תָּאֵר וַיִּפֶּה מְרָאָה:

כ"י • וְלֹא־יָדַע אֹתוֹ מֵאֲוָמָה • לא היה נותן לבו
לכלום. כי אם־הילחם • היא אשתו, אלא שדבר
בְּלִשׁוֹן נִקְיָה. וַיְהִי יוֹסֵף יִפְה־תָּאֵר • כִּינן שְׂרָאָה

עצמו מושל, התחיל אוכל ושותה ומסלסל בשערו.
(כ"ד) אָמַר הַקְדוֹשׁ־בְּרוּךְ־הוּא: 'אֲבִיךָ מִתְאַבֵּל, וְאַתָּה
מִסְלָסֵל בְּשַׁעְרֶךָ? אֲנִי מְגַרֵּה בְּךָ אֶת הַדָּבָר, מִיָּד:

~ יום שישי י"ט כסלו ~

(ז) וַיְהִי אַחֲרֵי הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וַתֵּשֶׂא אִשְׁת־אֲדֹנָיו
אֶת־עֵינֶיהָ אֶל־יוֹסֵף וַתֹּאמֶר שְׁכַבְהָ עִמִּי:

כ"י • וַתֵּשֶׂא אִשְׁת־אֲדֹנָיו וַגּו' • כל מקום שנגמר "אחר", סמוך.

(ח) וַיִּמָּאֵן וַיֹּאמֶר אֶל־אִשְׁת־אֲדֹנָיו הֵן אֲדֹנִי לֹא־יָדַע
אֶתִּי מִה־בֵּיתוֹ וְכָל אֲשֶׁר־יִשְׁלֹו נָתַן בְּיָדִי:

פירוש רבי סעדיה גאון (פרויקט רס"ג)

(ג) וכאשר ראה אדונו כי ה' עמו וכל
אשר יבצע ה' גזר הצלחה בידו.
(ד) מצא יוסף חן אצלו ושרת אותו,
לבן הפקיד אותו על ביתו, וכל השקד
אליו – שמו בידו.
(ה) והיה מעת הפקידו על ביתו וכלל
אשר לו, השקד ה' את ברכתו בבית
המצרי בסבת יוסף, והיתה ברכת ה'
בכל אשר לו בבית ובכפרים.
(ו) ועזב את כל אשר לו בידו ולא
הקסיר מעמו דבר, אלא המוזן אשר
הוא (פוטיוף) אוכל. והיה יוסף יפה
הפנים והמראה כאחד.
(ז) וכאשר היה אחר הדברים האלה

החריב ואמר לנת אפת רבונה הא רבוני
לא ידע עמי מה דביתא וכל די אית לה
מסר בידי:
(ח) וסריב ואמר לנת אפת רבונה הא רבוני
לא ידע עמי מה דביתא וכל די אית לה
מסר בידי:
(ח) וסריב ואמר לה: הגה אדני לא
ידע במה אשר עמי בבית, וכל אשר
לו כבר שקמהו בדי.

ט ליתוהי רב בביתא הדין מני ולא מנע מני
מדעם אלהיו יתיד בדיל את אתתה ואכדין
אעביד בישתא רבתא הדא ואחוב קדם יי:

(ט) אינגו גדול בבית הזה ממני ולא חשך ממני
מאומה כי אם אותך באשר את אשתו ואיך
אעשה הרעה הגדלה הזאת וחטאתי לאלהים:

כ"י - וחטאתי לאלהים • בני נח נצטוו על העריות.

י ויהי כדבריה אליוסף יום יום ולא
קביל מנה למשכב לותה למהוי עמה:

(י) ויהי כדבריה אליוסף יום יום ולא שמע אליה
לשכב אצלה להיות עמה:

כ"י - לשכב אצלה • אפלו בלא תשמיש • להיות עמה • לעולם הבא.

יא ויהי כהיום הזה ויבא הביתה לעשות מלאכתו
בכתבי חשפנה ולית אנש מאנשי ביתא
תמן בביתא:

(יא) ויהי כהיום הזה ויבא הביתה לעשות מלאכתו
ואין איש מאנשי הבית שם בבית:

ואני יכלה לילך • לעשות מלאכתו • רב ושמואל,
חד אמר: 'מלאכתו ממש', וחד אמר: 'לעשות צרכיו
עמה, אלא שגראית לו דמות דיוקנו של אביו וכו',
כדאיתא במסכת סוטה (דף לו).

כ"י - ויהי כהיום הזה • כלומר: ייהי באשר הגיע
יום מיוחד (תנחומא) יום צחוק, יום איד שלקם, שהלכו
כלם לבית עבודת אלילים, אמרה: 'אין לי יום הגון
להזקק ליוסף כהיום הזה', אמרה להם: 'חולה אני

יב ואחדתה בלבושה למימר שכוב עמי
ושבקה ללבושה בידה וערק ונפק לשוקא:

(יב) ותתפשטה בבגדו לאמר שכבה עמי ויעזב בגדו
בידה וינס ויצא החוצה:

יג ויהי כד חזת ארי שבקה ללבושה בידה
וערק לשוקא:

(יג) ויהי כראותה פועזב בגדו בידה וינס החוצה:

יד וקרת לאנשי ביתה ואמרת להון למימר
חיו איתי לנא גברא עברא עברא לחיבא כנא על
לותי למשכב עמי וקרת בקלא רבא:

(יד) ותקרא לאנשי ביתה ותאמר להם לאמר ראו
הביא לנו איש עברי לצחק בנו בא אלי לשכב
עמי ואקרא בקול גדול:

עברי • (כ"ה) מעבר הנער, מבני עבר (ספרים אחרים: מעבר
הנער).

כ"י - ראו הביא לנו • הרי זה לשון קצרה: 'הביא
לנו', ולא פרש מי הביאו, ועל בעלה אומרת כן.

טו ויהי כד שמע ארי ארימית קלי וקרת
ושבקה ללבושה לותי וערק ונפק לשוקא:

(טו) ויהי כשמעו פריהרימתי קולי ואקרא ויעזב
בגדו אצלי וינס ויצא החוצה:

פירוש רבי סעדיה גאון (פרויקט רס"ג)

(יד) הזמינה את יושבי ביתה ואמרה
להם: הביטו איך הביא אלינו איש
עברי לשחק בנו, בא אלי לשכב עמי
ולכן צרחתי בקול גבוה.
(טו) וכאשר שמע אותי כי כבר
הרמתי קולי וצרחתי, עזב חלצתו
בגדי וברח ויצא אל השוק.

הבית לעשות מלאכה שהיתה לו, ולא
נמצא בו איש מיושבי הבית.
(יב) ולכך נתלתה בחלצתו באמרה:
שכב לישון עמי, לכן עזב חלצתו
בידה וברח ויצא אל השוק.
(יג) וכאשר ראתה שכבר עזב חלצתו
בידה וברח אל השוק.

(ט) אינגו בבית הזה בעדיפות ממני
ולא הרחיק מעלי דבר, אלא את כי
את אשתו, ולכך איך אעשה המעשה
הרע העצום הזה ואחטא לה? !
(י) וכאשר דברה אליו יום אחר יום,
ולא הסכים עמה לישון בצמידות
אליה להיות אתה.
(יא) ויהי באחד מן הימים נכנס אל

שיעור יומי ליום שישי י"ט כסלו ושנים מקרא ואחד תרגום - לט - פרשת וישב
 (מז) וַתֵּנַח בְּגָדָהּ אֶצְלָהּ עַד־בֹּא אֲדָנֶיהָ אֶל־בֵּיתָהּ:
 כ"י אֲדָנֶיהָ • שֶׁל יוֹסֵף.

(יז) וַתִּדְבֹר אֵלָיו בְּדִבְרֵים הָאֵלֶּה לֵאמֹר בֶּן אֲלִי
 הָעֶבֶד הָעֶבְרִי אֲשֶׁר־הִבֵּאתָ לָנוּ לְצַחֵק בִּי:
 כ"י בֶּן אֲלִי • לְצַחֵק בִּי, הָעֶבֶד הָעֶבְרִי אֲשֶׁר הִבֵּאתָ לָנוּ.

(יח) וַיְהִי כַּחֲרִמִּי קוֹלִי וְאֶקְרָא וַיַּעֲזֹב בְּגָדוֹ אֶצְלִי
 וַיָּנֶם הַחוּצָה:

(יט) וַיְהִי כַּשְּׁמַע אֲדָנָיו אֶת־דִּבְרֵי אִשְׁתּוֹ אֲשֶׁר דִּבְרָה
 אֵלָיו לֵאמֹר בְּדִבְרֵים הָאֵלֶּה עָשָׂה לִי עֲבָדְךָ וַיַּחַר
 אָפוֹ:

כ"י וַיְהִי כַּשְּׁמַע אֲדָנָיו וְגו' • בְּשַׁעַת תְּשֻׁמִּישׁ אִמְרָהּ לוֹ כֵּן, וַזֶּהוּ שְׁאִמְרָהּ: 'בְּדִבְרֵים הָאֵלֶּה עָשָׂה לִי עֲבָדְךָ',
 עֲנִינִי תְשֻׁמִּישׁ כְּאֵלֶּה.

(כ) וַיִּקַּח אֲדָנִי יוֹסֵף אֹתוֹ וַיַּתְּנֵהוּ אֶל־בֵּית הַפֶּהָר
 מְקוֹם אֲשֶׁר־אֲסִירֵי הַמֶּלֶךְ אֲסוּרִים וַיְהִי־שָׁם בְּבֵית
 הַפֶּהָר:

(כא) וַיְהִי יְהוָה אֶת־יוֹסֵף וַיְיָט אֵלָיו חֶסֶד וַיַּתֵּן חַנּוּן
 בְּעֵינֵי שַׂר בֵּית־הַפֶּהָר:

כ"י וַיְיָט אֵלָיו חֶסֶד • שֶׁהָיָה מְקַבֵּל לְכָל רוּאָיו, לְשׁוֹן 'כֹּלָה נָאָה וְחִסּוּדָה' שֶׁבַּמִּשְׁנָה.

(כב) וַיַּתֵּן שַׂר בֵּית־הַפֶּהָר בְּיַד־יוֹסֵף אֶת כָּל־הָאֲסוּרִים
 אֲשֶׁר בְּבֵית הַפֶּהָר וְאֵת כָּל־אֲשֶׁר עֹשִׂים שָׁם הוּא
 הָיָה עֹשֶׂה:

כ"י הוּא הָיָה עֹשֶׂה • כַּתְּרָגוּמוֹ: 'בְּמִימְרֵיהָ הָיָה מִתְעַבֵּד'.

פירוש רבי סעדיה גאון (פרויקט רס"ג)

(מז) וְלָכֵן הִנִּיחָהּ חֲלָצָתָהּ אֶצְלָהּ עַד
 כִּי יָבִס אֲדוֹנָהּ אֶל בֵּיתָהּ.
 (יז) וְאִמְרָהּ כְּדִגְמַת הָאִמְרוֹת הָאֵלֶּה
 אֵלָיו: בֶּן אֲלִי הָעֶבֶד הָעֶבְרִי אֲשֶׁר
 הִבֵּאתָ אוֹתוֹ אֵלֵינוּ לְשַׂחֵק בִּי.
 (יח) וְכֹאֲשֶׁר הִרְמֵיתִי קוֹלִי וַצִּרַחְתִּי,
 עֲזַב חֲלָצָתוֹ בְּיָדִי וּבְרַח אֶל הַשּׁוּק.

(כא) וַיְהִי ה' עִמּוֹ וְהָסֵה לוֹ חֶסֶד
 וַחֲנּוּן אוֹתוֹ חֵן אֶצֶל רֹאשׁ הַכְּלָא.
 (כב) עַד אֲשֶׁר שָׁם תַּחַת יָדוֹ אֶת כָּל
 הָאֲסוּרִים הַנִּמְצָאִים בַּכְּלָא, וְכָל אֲשֶׁר
 הָיוּ עוֹשִׂים שָׁמָּה, הוּא הָיָה יוֹזְמוֹ
 וּמַפְעִילוֹ.

כג לית רב בית אסירי חזי ית כל סרחן בידה
בדי מימרא דיי בסעדה ודי הוא עבד יי
מצלח:

(כג) אין שר בית הפהר ראה את כל מאומה בידו
באשר יהיה אתו ואשר הוא עשה יהיה מצליח: פ
נשיא באשר ה' אתו • בשביל שה' אתו.

~ שבת קודש כ' כסלו ~

א והיה בטר שתגמלא האלין סרחו שקנא
מלכא דמצרים ונחתומי לרבוניהון למלכא
דמצרים:

מ (א) ויהי אחר הדברים האלה חטאו משקה
מלך מצרים והאפה לאדניהם למלך מצרים:

על ידיהם. חטאו • זה נמצא זבוב בפילי פוטירין
שלו, וזה נמצא צרור בגלוסקין שלו. והאפה • את
פת המלך, ואין לשון אפיה אלא בפת, ובצלע"ז,
פיסטור"ר.

נשיא אחר הדברים האלה • לפי שהגילה אותה
אורה את הצדיק בפי כלם לדבר בו לגנותו, הביא
להם הקדוש ברוך הוא סרחנם של אלו שיפגנו
אליהם ולא אליו. ועוד, שתבא הרוחה לצדיק

ב ורגז פרעה על תרין רבבנזיהי על רב
שקי ועל רב נחתומי:

(ב) ויקצף פרעה על שני סריסיו על שר המשקים
ועל שר האופים:

ג ויהיב יתהון במטרא בית רב קטליא לבית
אסירי אתר די יוסף אסיר תמן:

(ג) ויתן אתם במשמר בית שר הטבחים אל בית
הפהר מקום אשר יוסף אסור שם:

ד ומני רב קטליא ית יוסף עמהון ושמש
יתהון והווי יומין במטרא:

(ד) ויפקד שר הטבחים את יוסף אתם וישרת אתם
ויהיו ימים במשמר:

נשיא ויפקד שר הטבחים וגו' • להיות אתם. ויהיו ימים במשמר • י"ב חדש.

ה ויחלמו חלמא תרויהון גבר חלמא בליליא
חד גבר בפושרון חלמא שקנא ונחתומי די
למלכא דמצרים די אסירין בבית אסירי:

(ה) ויחלמו חלום שניהם איש חלמו בלילה אחד
איש בפתרון חלמו המשקה והאפה אשר למלך
מצרים אשר אסורים בבית הפהר:

פירוש רבי סעדיה גאון (פרוייקט רס"ג)

עליהם לשרתם ושהו תקופה בפלא.
(ח) עד כי שניהם ראו יחדיו חזיון, כל
אחד לבדו בלילה אחד. חלומו של
כל אחד תואם לפרושו, המשקה
והאופה אשר למלך מצרים הנאסרים
בפלא.

(ב) ולכן התרגז פרעה על שני
משרתיו, ראש המשקים וראש
האופים.
(ג) והפקיד אותם במשמר השני
לבית ראש תופשי התרבות, בפלא
אשר יוסף כלוא בו.
(ד) ומנה ראש הספים את יוסף

(כג) ואין ראש הפלא רואה דבר
פסול בו מפני שה' עמו, ובכל אשר
הוא מבצע ה' מנחיל לו הצלחה.
(א) והיה אחר הדברים האלה, באשר
המנה על השתייה של מלך מצרים
והמנה על האפיה, פשעו שניהם
לאדונו מלך מצרים.

שיעור יומי לשבת קודש כ' כסלו ושנים מקרא ואחד תרגום - מ - פרשת וישב קא

כ"י • וַיַּחֲלֹמוּ חֲלוֹם שְׁנֵיהֶם • וַיַּחֲלֹמוּ שְׁנֵיהֶם חֲלוֹם, זֶה פְּשׁוּטוֹ. וּמִדְּרָשׁוֹ: כָּל אֶחָד חֵלֶם חֲלוֹם שְׁנֵיהֶם: שֶׁחֵלֶם אֶת חֲלוֹמוֹ וּפִתְרוֹן חִבְרוֹ, וְזֶהוּ שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיֵּרָא

שְׁרֵי-הָאוֹפִים כִּי-טוֹב פֶּתֶר". אִישׁ כִּפְתָרוֹן חֲלָמוֹ • כָּל אֶחָד חֵלֶם חֲלוֹם הַדּוּמָה לַפֶּתֶרוֹן הָעֵתִיד לְבֹא עֲלֵיהֶם.

(ו) וַיָּבֹא אֲלֵיהֶם יוֹסֵף בִּבְקָר וַיֵּרָא אֹתָם וְהֵגֵם זַעֲפִים: וַיֹּאמֶר לְנִתְהוֹן יוֹסֵף בְּצִפְרָא וַחֲזָא יְתֵהוּן וְהָא אַנּוּן נְסִיסִין:

כ"י • זַעֲפִים • עֲצָבִים, כְּמוֹ: "מַלְכִים א ב" "סַר וְזַעַף", (מִכֵּה ז) "זַעַף ה' אֲשָׁא".

(ז) וַיִּשְׁאַל אֶת-סְרִיסֵי פְרַעֲה אֲשֶׁר אִתּוֹ בְּמִשְׁמֶר בֵּית אֲדֹנָיו לֵאמֹר מִדּוּעַ פָּנִיכֶם רָעִים הַיּוֹם:

זוֹשָׁאֵל יֵת בְּרַבְרֵי פְרַעֲה דִי עָמָה בְּמִשְׁרָא בֵּית רְבוּנָה לְמִימְרָא מָא דִּין אֲפִיכוֹן בִּישִׁין יוֹמָא דִּין:

(ח) וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו חֲלוֹם חֲלָמְנוּ וּפִתְרָא אֵין אִתּוֹ וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יוֹסֵף הָלֹא לְאֱלֹהִים פִּתְרָנִים סִפְרוּנָא לִי:

ח וַאֲמָרוּ לֵה חֲלָמָא חֲלָמְנָא וּפִשְׁרָא לִית לֵה וַאֲמָר לְהוֹן יוֹסֵף הָלֵא מִן קְדָם יֵי פּוֹשְׁרוֹן חֲלָמְנָא אֲשִׁתְּעוּ קַעֲן לִי:

(ט) וַיִּסְפֹּר שְׁרֵי-הַמִּשְׁקִים אֶת-חֲלָמּוֹ לְיוֹסֵף וַיֹּאמֶר לוֹ בְּחֻלּוֹמִי וְהִנֵּה-גִפֶּן לִפְנֵי:

ט וַאֲשִׁתְּעִי רַב שְׁקִי יֵת חֲלָמָה לְיוֹסֵף וַאֲמָר לֵה בְּחֻלְמִי וְהִנֵּה גוֹפְנָא קְדָמִי:

(י) וּבִגְפֶן שְׁלֹשָׁה שָׁרִיגִם וְהוּא כְּפֹרַחַת עָלֶיהָ נֹצָה הַבְּשִׁילוֹ אֲשַׁבְּלֶיהָ עֲנָבִים:

י וּבִגּוֹפְנָא תִלְתָּא שְׁבִישִׁין וְהִיא כַּד אֲפֹרַחַת אֲפִקַת לְבִלְבִין וְאֲנִיצַת גִּץ בְּשִׁילוֹ אֲתַבְּלֶתְהָ עֲנָבִין:

כ"י • שָׁרִיגִם • זְמוּרוֹת אֲרָכוֹת שְׁקוּרִין וִידִי"ן. וְהוּא כְּפֹרַחַת • דּוּמָה לְפֹרַחַת. "וְהִיא כְּפֹרַחַת", נִדְמָה לִי בְּחֻלּוֹמִי כְּאִלוֹ הִיא פֹרַחַת, וְאַחֵר הִפְרַח עָלֶיהָ נֹצָה וְנִעֲשָׂה סִמְדָר, אֲשֶׁפְּנִי"ר בְּלַע"ז, וְאַחֲרֵי-כֵן הַבְּשִׁילוֹ.

וְהִיא כַּד אֲפֹרַחַת אֲפִקַת לְבִלְבִין, עַד כָּאֵן תַּרְגּוּמוֹ שֶׁל "פֹּרַחַת". גִּץ גְּדוֹל מִפְּרַח, כְּדֹכְתִּיב: (יִשְׁעִיה יח) "וּבִסֵּר גּוֹמֵל יִהְיֶה נֹצָה", וּכְתִיב: (בְּמִדְבָר יז) "וַיֵּצֵא פֶּרַח" וְהִדָּר "וַיֵּצֵץ צִיץ".

~ נקודות משיחות קודש ~

גָּדַד רְצוּנָה. וְאִלוֹ בְּשִׁלְבַּב הַשָּׁנִי, מִצְרִים עֲצָמָה הוֹפְכַת לְטוֹב: כָּשֶׁם שֶׁשְׂתֵּית יֵין מְבִיאָה לְשִׁכְרוֹת (בְּטוֹל מְצִיאוֹת הָאָדָם), כֵּן גַּם שְׂתֵּית כּוֹס הַתַּרְעֵלָה מְבַשְּׁלֶת אֶת מְצִיאוֹתֶם הַקּוֹדֶמֶת וְהוֹפְכַת אוֹתָהּ לְטוֹב.

(לקוטי שיחות, כרך לה, עמ' 166)

עָלֶיהָ נֹצָה, הַבְּשִׁילוֹ אֲשַׁבְּלֶיהָ עֲנָבִים (מ, י) עָלֶיהָ נֹצָה - הַגִּיעַ זְמַנּוֹ שֶׁל יִשְׂרָאֵל לִיגְאָל. הַבְּשִׁילוֹ אֲשַׁבְּלֶיהָ עֲנָבִים - הַגִּיעַ זְמַנָּה שֶׁל מִצְרַיִם לְשִׁתוֹת כּוֹס הַתַּרְעֵלָה (חולין צב, א) לְכַאֲוָרָה הִנֵּה הַסֵּדֶר צָרִיךְ לִהְיוֹת הַפּוֹד: תַּחֲלָה שׁוֹתֵה מִצְרַיִם אֶת כּוֹס הַתַּרְעֵלָה, וְאַחֵר מִפֶּן נִגָּאִים יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם. וְיֵשׁ לוֹמַר, שֶׁבְּשִׁלְבַּב הָרֹאשׁוֹן מִתְגַּבְּרִים יִשְׂרָאֵל עַל מִצְרַיִם וְיוֹצֵאִים מִמֶּנָּה

פירוש רבי סעדיה גאון (פרויקט רס"ג)

(ו) וַנִּכְנַס אֲלֵיהֶם יוֹסֵף לִפְנֵי הַנָּץ הַחֲמוּה, וְרָאָה אֶת פְּנֵי שְׁנֵיהֶם נְפוּלוֹת. (ז) וַיִּשְׁאַל אֶת מִשְׁרְתִּי פְרַעֲה אֲשֶׁר עִמּוֹ בְּמִשְׁמֶר הַשִּׁיף לְבֵית אֲדוֹנוֹ בְּאֻמְרָה: מַה קָּרָה שֶׁפָּנִיכֶם הַשְּׁתַּנּוּ הַיּוֹם.

(ח) וַאֲמָרוּ לוֹ: רָאִינוּ חֲזִיוֹן וְאֵין לוֹ מִפְּרֹשׁ. אָמַר לָהֶם: הֲרִי הֵסֵבְרִים לֵה' אֲךָ סִפְרוּ אוֹתוֹ לִי.

(ט) וַסִּפֹּר רֹאשׁ הַמִּשְׁקִים אֶת חֲזִיוֹנוֹ לְיוֹסֵף וַאֲמָר: רָאִיתִי שְׁהִיָּתָה גִפֶּן בֵּין עֲנָבִים.

יְדִי (לפניי).

(י) וּבִגְפֶן שְׁלֹשָׁה עֲנָפִים רִאשִׁיִּים, וְהִיא כְּמוֹ הַתַּפְּתָחוֹ עֲנָפֶיהָ וְעָלוּ פְרָחֶיהָ וְהַבְּשִׁילוֹ אֲשַׁבְּלֶיהָ וְנִהְיָ עֲנָבִים.

יא וְכֹסֶא דְּפָרְעָה בְּיַדִּי וְנִסִּיבַת יָת עֲנָבִיא
וְעֲצִרִית יְתֵהוּן לְכֹסֶא דְּפָרְעָה וַיְהִיבִית יָת
כֹּסֶא עַל יָדָא דְּפָרְעָה:

(יא) וְכֹסֶא דְּפָרְעָה בְּיַדִּי וְאֶקֶח אֶת־הָעֲנָבִים וְאֶשְׁחַת
אֹתָם אֶל־כֹּסֶא פָרְעָה וְאֶתֵּן אֶת־הַכֹּסֶא עַל־כַּף
פָּרְעָה:

כז"י • וְאֶשְׁחַת • פְּתַרְגּוּמוֹ: 'וְעֲצִרִית', וְהִרְבָּה יֵשׁ בְּלִשׁוֹן מִשְׁנָה.

יב וַיֹּאמֶר לֹא יוֹסֵף דִּין פִּשְׁרָנָה תִּלְתָּא שְׂבָשִׁין
תִּלְתָּא יוֹמִין אַנּוּן:

(יב) וַיֹּאמֶר לוֹ יוֹסֵף זֶה פְּתָרְנִי שְׁלֹשֶׁת הַשָּׁנִים
שְׁלֹשֶׁת יָמִים הֵם:

כז"י • שְׁלֹשֶׁת יָמִים הֵם • סִימָן הֵם לָךְ לְשֹׁלֶשֶׁת יָמִים, וְיֵשׁ מִדְּרָשִׁי אֲגִידָה הִרְבָּה (חולין צב).

יג בְּסוֹף תִּלְתָּא יוֹמִין יִדְבַּרְנָךְ פָּרְעָה יָת רִישָׁךְ
וַיְתִיבְנָךְ עַל שְׂמוּשָׁךְ וְתֵתֵן כֹּסֶא דְּפָרְעָה
בְּיָדָא כְּהִלְכָתָא קְדָמָא דִּי הַנִּיחָא מִשְׁקִי
לָהּ:

(יג) בְּעוֹד | שְׁלֹשֶׁת יָמִים יֵשָׁא פָרְעָה אֶת־רֹאשָׁךְ
וְהַשִּׁיבְךָ עַל־כַּנְךָ וְנָתַתְּ כֹּס־פָּרְעָה בְּיָדוֹ כַּמִּשְׁפָּט
הָרִאשׁוֹן אֲשֶׁר הָיִיתָ מִשְׁקָהוּ:

כז"י • יֵשָׁא פָרְעָה אֶת־רֹאשָׁךְ • לִשׁוֹן חֲשָׁבוֹן, כְּשִׁיפְקֵד שְׂאֵר עֲבָדָיו לְשָׂרָת לְפָנָיו בְּסַעֲדָה, יִמְנָה אוֹתָךְ עִמָּהֶם.
כַּנְךָ • בָּסִיס שְׁלָךְ וּמוֹשָׁבְךָ.

יד אֱלֵהוֹן תִּדְבַּרְנָנִי עִמָּךְ כִּד יֵיטִב לָךְ וְתַעֲבֹד
כְּעֵן עַמִּי טִיבֹו וְתִדְפֹּר עָלֵי קְדָם פָּרְעָה
וְתַפְקֵנִי מִן בֵּית אֲסִירָא הַדִּין:

(יד) כִּי אִם־זִכְרְתָנִי אֶתְךָ כַּאֲשֶׁר יֵיטִב לָךְ וְעָשִׂיתָ־נָא
עִמָּדִי חֶסֶד וְהִזְכַּרְתָּנִי אֶל־פָּרְעָה וְהוֹצֵאתָנִי מִן־
הַבַּיִת הַזֶּה:

כז"י • כִּי אִם־זִכְרְתָנִי אֶתְךָ • אֲשֶׁר אִם זִכְרְתָנִי אֶתְךָ, | אֵין 'נָא' אֵלָא לִשׁוֹן בְּקִשָּׁה: הֲרִי אֶתְהָ עוֹשֶׂה עַמִּי
מֵאַחֵר שִׁיטֵּב לָךְ כְּפִתְרוֹנִי. וְעָשִׂיתָ־נָא עִמָּדִי חֶסֶד • חֶסֶד.

טו אֲרִי מְגַבֵּב גְּנָבָא מֵאַרְעָא דְּעִבְרָאִי וְאַף
הִכָּא לֹא עֲבָדִית מִדְּעַם אֲרִי שְׂוִיאוֹ יְתִי בְּבֵית
אֲסִירִי:

(טו) כִּי־גִבַּב גְּנָבָתִי מֵאַרְץ הָעִבְרִים וְגַם־כֹּה־לֹא
עָשִׂיתִי מֵאוֹמָה כִּי־שָׂמוּ אוֹתִי בַּבּוֹר:

טז וַיַּחֲזֹא רַב נַחְתּוּמֵי אֲרִי יָאוֹת פִּשְׁרָא וַיֹּאמֶר
לְיוֹסֵף אַף אָנָּא בְּחִלּוּמִי וְהָא תִּלְתָּא סִלִּין
דְּחִירוֹ עַל רִישִׁי:

(טז) וַיֵּרָא שְׂרֵה־אַפִּים כִּי טוֹב פְּתָר וַיֹּאמֶר אֶל־יוֹסֵף
אֶף־אַנִּי בְּחִלּוּמִי וְהִנֵּה שְׁלֹשָׁה סִלִּי חֲרִי עַל־רֹאשִׁי:

כז"י • סִלִּי חֲרִי • סִלִּים שֶׁל נֶצְרִים קְלוּפִין חוֹרִין חוֹרִין, וּבִמְקוֹמָנוּ יֵשׁ הִרְבָּה, וְדָרְךְ מוֹכְרֵי פֶת פִּסְגִּין, שְׁקוֹרִין
אוֹבִלִי"ש, לְתֵתֶם בְּאוֹתָם סִלִּים.

פירוש רבי סעדיה גאון (פרוייקט רס"ג)

(טו) הָיִיתָ שָׂאֲנִי גְנָבָתִי מֵאַרְץ
הָעִבְרִיִּים, וְכֹה גַם כֵּן לֹא עָשִׂיתִי דָּבָר
שֶׁאֵהְיָה נָתוּן בְּסִבְתּוֹ בְּכֹלֵא.
(טז) וְרָאָה רֹאשׁ הָאוֹפִים שֶׁכֶּבֶד פִּרְשׁ
לוֹ אֶת הַחִלּוּם לְטוֹבָה, אָמַר לוֹ:
רִאִיתִי שְׁלֹשָׁה סִלִּים שֶׁל לֶחֶם חוֹרִי
עַל רֹאשִׁי.

פָּרְעָה וְיָשִׁיב אוֹתָךְ אֶל מַעֲמָדְךָ,
וְתִמְסַר לוֹ אֶת כּוֹסוֹ כְּפִי הַנִּהְגִּ
הָרִאשׁוֹן אֲשֶׁר הָיִיתָ מִשְׁקָה אוֹתוֹ.
(יז) אֵלָּא אִם תּוֹאִיל לְזַכֵּר אוֹתִי אֶתְךָ
כַּאֲשֶׁר יִסְתַּדֵּר לָךְ עֲנִיָּה, וְתִזְוֵם מַעֲצָמְךָ
לַעֲשׂוֹת לִי טוֹבָה אִישִׁית, וְהִזְכִּירָנִי
אֶצֶל פָּרְעָה וְהוֹצִיאָנִי מִן הַבַּיִת הַזֶּה.

(יא) וְהָיָה כּוֹס פָּרְעָה בְּיַדִּי וְלִכְךָ
לְמַחְתִּי אֶת הָעֲנָבִים וְסַחֲטִיתִי אוֹתָם
לְתוֹכוֹ, וּמִסְרִיתִי לוֹ בְּיַדִּי אֶת הַכּוֹס.
(יב) אָמַר לוֹ יוֹסֵף: זֶה הַסִּבְרוֹ:
שְׁלֹשָׁה עָנָפִים רָאשִׁיִּים, שְׁלֹשָׁה יָמִים
הֵם.
(יג) לְקִרְאָת שְׁלֹשָׁה יָמִים יִזְכּוֹר אוֹתָךְ

(יז) וּבִסֵּל הָעֲלִיזִין מִכָּל מֵאֲכָל פֶּרְעָה מַעֲשֵׂה אִפֶּה
וְהָעוֹף אֲכָל אֹתָם מִן־הַסֵּל מֵעַל רֹאשֵׁי:

(יח) וַיַּעַן יוֹסֵף וַיֹּאמֶר זֶה פִּתְרֹנִי שְׁלֹשֶׁת הַסִּלִּים
שְׁלֹשֶׁת יָמִים הֵם:

(יט) בָּעוֹד שְׁלֹשֶׁת יָמִים יֵשָׂא פֶרְעָה אֶת־רֹאשׁוֹ
מֵעֲלִיף וְתִלָּה אוֹתוֹ עַל־עֵץ וְאֲכָל הָעוֹף אֶת־בְּשָׂרוֹ
מֵעֲלִיף:

(כ) וַיְהִי בַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי יוֹם הַלֵּדָת אֶת־פֶּרְעָה וַיַּעַשׂ
מִשְׁתָּה לְכָל־עַבְדָּיו וַיֵּשָׂא אֶת־רֹאשׁ שַׂר הַמִּשְׁקִים
וְאֶת־רֹאשׁ שַׂר הָאֹפִים בְּתוֹךְ עַבְדָּיו:

כ"י יום ה'לדת את־פֶּרְעָה • יום לֵדָתוֹ, וְקוֹרִין לוֹ
יוֹם גִּינוֹסָיָא. וְלִשׁוֹן "הַלֵּדָת", לִפִּי שָׂאִין הוֹלֵד נוֹלֵד
אֵלָּא עַל־יְדֵי אֲחֵרִים, שֶׁהִחִיָּה מִלֵּדָת אֶת הָאִשָּׁה, וְעַל
כֵּן הִחִיָּה נִקְרָאת מִלֵּדָת, וְכֵן: "וּמִלְדוֹתֶיהָ"
בַּיּוֹם הַלֵּדָת אוֹתָהּ, וְכֵן: "וּמִקְרָא יג" אֲחֵרֵי הַכֶּבֶס אֶת

(כא) וַיָּשָׁב אֶת־שַׂר הַמִּשְׁקִים עַל־מִשְׁקָהוּ וַיִּתֵּן הַכּוֹס
עַל־כַּף פֶּרְעָה:

(כב) וְאֵת שַׂר הָאֹפִים תִּלָּה כַּאֲשֶׁר פָּתַר לָהֶם יוֹסֵף:

(כג) וְלֹא־זָכַר שַׂר־הַמִּשְׁקִים אֶת־יוֹסֵף וַיִּשְׁכַּחְהוּ: פפפ

כ"י וְלֹא־זָכַר שַׂר־הַמִּשְׁקִים • בּוֹ בַּיּוֹם. וַיִּשְׁכַּחְהוּ •
לְאַחַר מִכָּאן, מִפְּנֵי שֶׁתִּלָּה בּוֹ יוֹסֵף לְזָכְרוֹ, הִזְקַק
לְהִיּוֹת אֲסוּר שְׁתֵּי שָׁנִים, שֶׁנֶּאֱמַר: (תהלים מ) "אֲשָׁרֵי

פפפ קי"ב פסוקים יב"ק סימן. חסלת פרשת וישב

ההפטרות לציבור ולשמו"ת לקמן עמודים רפב - רפד

פירוש רבי סעדיה גאון (פרוייקט רס"ג)

(יז) וּבִתְוֹךְ הַסֵּל הָעֲלִיזִין יֵשׁ מִכָּל מִזֹּון
פֶּרְעָה, מֵאֲשֶׁר יַעֲשֶׂה הָאוֹפָה, וְהִנֵּה
הַמַּעֲוָפָה אוֹכֵל מִמֶּנּוּ, מִן הַסֵּל מִמַּעַל
לְרֹאשִׁי.
(יח) וַעֲנֵה יוֹסֵף וַאֲמַר: זֶה הַסִּבּוֹר:
שְׁלֹשָׁה סִלִּים, שְׁלוֹשָׁה יָמִים הֵם.
(יט) לְקִרְאָת שְׁלֹשָׁה יָמִים, יִתְלַשׁ

(כא) וְצִוָּה לְהַחֲזִיר אֶת שַׂר הַמִּשְׁקִים
לְתַפְקִידוֹ כְּמִשְׁקָהוּ, וּמִסֵּר לוֹ אֶת כּוֹסוֹ.
(כב) וְצָלַב אֶת רֹאשׁ הָאוֹפִים כְּמוֹ
שֶׁפָּרַשׁ לָהֶם יוֹסֵף.
(כג) וְהִסִּיר רֹאשׁ הַמִּשְׁקִים אֶת יוֹסֵף
מִלְבּוֹ וְלֹא הִזְכִּירוֹ יוֹתֵר.

(כ) וְהִנֵּה בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי, וְהוּא כְּאוֹרֵעַ
יוֹם הַלֵּדָת לְפֶרְעָה, עָשָׂה מִשְׁתָּה לְכָל
שָׂרֵי צָבָאוֹ, וְלָכֵן זָכַר אֶת רֹאשׁ
הַמִּשְׁקִים וְרֹאשׁ הָאוֹפִים בְּתוֹכָם.

לוח תהלים

יום ראשון, י"ד כסלו < מפרק עב עד סוף פסוק עו

יום שני, ט"ו כסלו < מפרק עז עד סוף פרק עח

יום שלישי, ט"ז כסלו < מפרק עט עד סוף פרק פב

יום רביעי, י"ח כסלו < מפרק פג עד סוף פרק פז

יום חמישי, י"ח כסלו < מפרק פח עד סוף פרק פט

יום שישי, י"ט כסלו < פרק כ, מפרק צ עד סוף פרק צו

שבת קודש, כ' כסלו < פרק כ, מפרק צז עד סוף פרק קג

ממכתבי כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ

שמעתי מזקני ארץ שבימיהם
היה המנהג שכל אחד היה
אומר בכל יום את הקאפיטל
[פרק] תהילים לפי שנות חייו.
למשל אם מלאו לו כ' שנה ונכנס
לשנת הכ"א היה אומר פרק
כ"א בתהילים וכן היו אומרים
גם את התהילים לפי שנות בניו
ובנותיו שזוהי סגולה שלא ייצאו
לתרבות רעה....

(תמוז תרס"ו)

...בראשית שנת תרפ"ז באתי בבקשה
לכללות אנ"ש שי' אשר יקבעו, שבבתי-
הכנסת אחר תפילת שחרית בכל מנין
מתפללים יאמרו שיעורי תהלים (כמו
שנחלק לימי החודש), ולאמר אחר זה קדיש
כנהוג. ובקשתי זאת בתקפה עומדת, לזכות
הרבים, (וראוי ה' לעשות כן בכל בית כנסת,
כי איננו ענין פרטי של מפלגת החסידים יחיו
בפרט), ובגלל זאת יתברכו ממקור הברכות
בכל מיילי דמיטב מנפש ועד בשר...

(ט"ו סיון, תרפ"ח)

ומעלתה – של המחשבה העליונה, שהיא למעלה לאין קץ ותכלית על מעלות חיות כל העולמות, שכל חיותם שופע מדקדוק אחד ממנה, – מעומק המחשבה העליונה, שהוא – הדקדוק האחד, נמשך ממקורו, הוא עמק מחשבתו יתברך, –

שעומק מחשבתו יתברך מחייב את הדקדוק, כמו שער האדם הנמשך ממחו על דרך משל, וכנודע מהתקונים ו'ה'אדרא רפא' – שדקדוקי הלכות של תורה הם למשל כמו שערות הנמשכות מהמות. וזאת היתה שמחת דוד המלך עליו השלום, שהיה מזמר ומרנן לשמח לבו בעסק התורה לבו בעסק התורה

בעת צרתו. – ששירתו היתה ממה שהרגיש וחש, שכל העולם על כל אירועיו אין להם שום ערך לגבי דקדוק אחד של תורה.

בלא-תעשה נוגע בכל העולמות, והלכה, – ולכן, המתבונן מה גדלו מעשי ה' שברבוי העולמות וכל צבאם, ואיך כל העולמות, במלים במציאות לגבי דקדוק אחד מדקדוקי תורה, שהוא – הדקדוק שבתורה, הוא עמק מחשבתו יתברך, –

וממה מתבטא ביטול העולמות לגבי הדקדוק שבתורה? אשר בדקדוק קל – שהוא מקיים את המצוה כפי שנדרש מהדקדוק הקל, עולים כל העולמות ומקבלים חיותם ושפעם, או להפך חס-ישראל, –

אם אין הוא מקיים את המצוה כפי שנדרש מהדקדוק הקל, – אין לעולמות העליה שלהם ואין הם מקבלים חיותם. ולגבי לא-תעשה – פועל הדבר ירידה חס-ישראל בכל העולמות. ומה נתבונן גדלת עמק מחשבתו יתברך, שהוא בבחינת בלי גבול ותכלית,

קונטרס אחרון

ה' שברבוי העולמות וכל צבאם ואיך כולם במלים במציאות לגבי דקדוק א' מדקדוקי תורה שהוא עומק מחשבה עליונה וחכמתו ית' אשר בדקדוק קל עולים כל העולמות ומקבלים חיותם ושפעם או להפך ח"ו ומה נתבונן גדולת עומק מחשבתו ית' שהוא בבחי' בלי גבול ותכלית ומעלתה לאין קץ ותכלית על מעלות חיות כל העולמות שכל חיותם שופע מדקדוק אחד ממנה שהוא נמשך ממקורו הוא עומק מחשבתו ית' כמו שער האדם הנמשך ממחו עד"מ וכנודע מהתקונים והאדר"ו. וזאת היתה שמחת דהע"ה שהיה מזמר ומרנן לשמח לבו בעסק התורה בעת צרתו

ואין הם מקבלים חיותם. ולגבי לא-תעשה – פועל הדבר ירידה חס-ישראל בכל העולמות. ומה נתבונן גדלת עמק מחשבתו יתברך, שהוא בבחינת בלי גבול ותכלית,

~ יום שני ט"ו כסלו ~

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 320, אך מה שהי'... עד עמ' קסא, ואחור ע"ש:

אך מה שהיה – דוד, משתבח בתהלת התורה במעלתה זו, – שבדקדוק אחד של תורה תלויים כל העולמות, ואמר: "זמירות היו לי כו" – חוקיך" – נענש על זה, ואמר לו הקדוש-ברוך הוא "זמירות קרית להו"?! – זמירות אתה קורא להם? משום שפאמת מעלתה זו, – של תורה, שכל העולמות במלים לגבי דקדוק אחד ממנה, היא – רק, מבחינת אחרים – החיצוניות, של עמק המחשבה, כמו שכתוב במקום

אך מה שהיה משתבח בתהלת התורה במעלתה זו ואמר זמירות היו לי כו' נענש ע"ז וא"ל הקב"ה זמירות קרית להו משום שבאמת מעלתה זו שכל העולמות במלים לגבי דקדוק אחד ממנה היא מבחי' אחרים של עומק המחשבה כמ"ש במ"א בשם הארז"ל על מארז"ל נובלות חכמה שלמעלה תורה. אבל פנימית שבעומק שהוא פנימית התורה היא מיוחדת לגמרי באור א"ס ב"ה המלוכש בה בתכלית היחוד ולגבי א"ס ב"ה כל העולמות כלא ממש ואין ואפס ממש העולמות בלא ממש

קונטרס אחרון

אך מה שהיה משתבח בתהלת התורה במעלתה זו ואמר זמירות היו לי כו' נענש ע"ז וא"ל הקב"ה זמירות קרית להו משום שבאמת מעלתה זו שכל העולמות במלים לגבי דקדוק אחד ממנה היא מבחי' אחרים של עומק המחשבה כמ"ש במ"א בשם הארז"ל על מארז"ל נובלות חכמה שלמעלה תורה. אבל פנימית שבעומק שהוא פנימית התורה היא מיוחדת לגמרי באור א"ס ב"ה המלוכש בה בתכלית היחוד ולגבי א"ס ב"ה כל העולמות כלא ממש ואין ואפס ממש העולמות בלא ממש

7. תהלים קיט, נד. 8. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ראה אגה"ק סי"ט". 9. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: (בלקו"ב ח"א ע' תפ"ה): "ב"ר פי"ז, ה. שם פמ"ד, יז. ונתבאר בע"ח שער הכללים ספ"א ובכ"מ".

ש"אצלו" בשם "אומן" ו"פדגוג" לנשמות. ועל זה – על מדריגה גבוהה זו שבתורה, אמר – הפסוק "וְאֶהְיֶה אֲצִלּוֹ אִמּוֹן" – אל תקרי "אִמּוֹן" אלא "אִמּוֹן" בו¹⁶. – "פדגוג" המפרנס את הילד – מדריגה זו בתורה באה להיות מקור לנשמות כפי שהן למעלה מהעולם, אך לא שממדריגה זו בתורה תהיה חיות העולם, שהיא מה"אחוריים" וחיצוניות בלבד ולא מפנימיות. ועל פחינת אחוריים – שבתורה, אמר¹⁷: – להלן בפסוק שם: "מִשְׁחַקְתָּ בְּתַבַּל אֲרָצוֹ, וְשַׁעֲשׁוּעֵי אֶת בְּנֵי אָדָם," –

"שה"אחוריים" והחיצוניות של תורה הוא ענין של שחוק ושעשועים בתבל (בעולם) ובבני אדם, כי התורה נתנה בפחינת פנים ואחור, – בבחינה של פנימיות ובבחינה של חיצוניות, בפחינת – כמו שכתוב, במגלה עפפה דוכריה¹⁸: "וְהָיָא בְּתוֹכָהּ פָּנִים וְאַחֲרוֹר".

– בבחינת "פנים" ופנימיות, ובבחינת "אחור" וחיצוניות. ולפי שתפס דוד – ושיבח את התורה, בפחינת אחוריים, – שהתורה היא "זמירות", שזה מוסב על "אחוריים", החיצוניות של התורה, שיש לה שייכות לעולם והיא חיות העולם, לכך – לכן, נענש בשבחה, הפאה מן פחינת אחוריים, – דבר שהוא בפנימיות ומתעצם, לא שייכת בו שכה, כי אם בדבר שהוא רק בבחינה של "אחוריים" וחיצוניות – שייך בו שכה, ונעלם ממנו לפי שעה מה שכתוב¹⁹: "עבודת הקדש עליהם כפתה ישאו" – שיש לשאת את הארון על הכתפיים ולא בעגלה כפי שעשה דוד, והכוונה בנשיאת הארון על הכתפיים, היא לחבר וליתר את ה"כתפיים", שהן פחינת אחוריים, אל "עבודת הקדש", היא חכמה עלאה, – "חכמה" נקראת "קדש", בפחינת פנים, שמשם – מ"חכמה עילאה" שבבחינת "פנים", נמשכו הלוחות שבארון, כמו שכתוב²⁰: "כתובים משני

ואין ואפס ממש, כי אתה הוא עד שלא נברא העולם וכו"¹⁰. – ואתה הוא – אותו הוא – לאחר שנברא העולם; שכן אין לעולמות שום ערך כלל והם כלא נמצאים כלל, ולכן אין הם פועלים שום שינוי ב"אין סוף" ברוך הוא, והלכה, –

ולכן, גם לפנימיות התורה – שהיא מאוחדת לגמרי עם "אין סוף" ברוך הוא, אין לשבחה כלל בתהלת חיות כל העולמות, – אין לשבחה בשבח שהיא חיות כל העולמות, מאחר דלא ממש חשיבי, – כיוון שהעולמות אינם נחשבים כלל לגבי פנימיות התורה, ובפחינת פנימיות – פנימיות התורה, אינה שמחת לבב אנוש ושעשועיו, אלא כביכול שמחת לב ושעשוע הפלך הקדוש-ברוך-הוא שמשתעשע בה, "כי – רק, אלקים הבין דרכה וידע מקומה" ומעלתה¹¹, – שהוא יודע אותה בידעת עצמו כביכול, – שבידיעת עצמו הוא יודע את התורה שהיא דבר אחד כביכול אתו יתברך, אבל "נעלמה מעיני כל חי"¹², כמו שכתוב¹³: "ופני לא יראו", דהיינו פחינת פנימיותה, – פנימיות התורה, כמו שנתבאר שם – ב"אגרת הקודש" סימן י"ט, בשם האריז"ל. וזהו שאמר הכתוב¹⁴: "וְאֶהְיֶה אֲצִלּוֹ בּוֹ" ושעשועים, "אצלו" דוקא. – תורה שאומרת שהיא "שעשועים", הרי זה "אצלו", אצלו יתברך בלבד, כפי שהפסוק מתחיל "ואהי' אצלו אמן" ולאחר מכן הוא אומר "ואהי' שעשועים", כך גם מה שכתוב על התורה "משחקת לפניו", לפניו דוקא, דהיינו בפחינת פנימיותה, – שפנימיות התורה "משחקת לפניו" לפני פנימיות "אין סוף". להלן יסביר רבנו הזקן, שמדריגה גבוהה זו בתורה, כפי שהיא "שעשועים אצלו", באה להיות מזון לנשמות ישראל, שלכן נקראת התורה "אומן" – "פדגוג" המפרנס את הילד, כך נקראת התורה

קונטרס אחרון

כי אתה הוא עד שלא נברא העולם וכו' והלכך גם לפנימיות התורה אין לשבחה כלל בתהלת חיות כל העולמות מאחר דלא ממש חשיבי ובבחי' פנימיותה אינה שמחת לבב אנוש ושעשועיו אלא כביכול שמחת לב ושעשוע המלך הקב"ה שמשתעשע בה כי אלקים הבין דרכה וידע מקומה ומעלתה בידעת עצמו כביכול אבל נעלמה מעיני כל חי כמ"ש ופני לא יראו דהיינו בחי' פנימיותה כמ"ש בשם האריז"ל. וזש"ה ואהי' אצלו שעשועים אצלו דוקא. משחקת לפניו לפניו דוקא דהיינו בבחי' פנימיותה וע"ז אמר ואהיה אצלו אמן אל תקרי אמן אלא אומן כו' ועל בחי' אחוריים אמר משחקת בתבל ארצו ושעשועי את בני אדם כי התורה ניתנה בבחי' פנים ואחור כדכתיב במגילה עפה דוכרי' והיא כתובה פנים ואחור ולפי שתפס דוד בבחי' אחוריים לכך נענש בשבחה הבאה מן בחי' אחוריים ונעלם ממנו לפי שעה מ"ש עבודת הקדש עליהם בכתף ישאו לחבר וליתר את הכתפיים שהן בחי' אחוריים אל עבודת הקדש היא ח"ע בבחי' פנים שמשם נמשכו הלוחות שבארון

יודע אותה בידעת עצמו כביכול, – שבידיעת עצמו הוא יודע את התורה שהיא דבר אחד כביכול אתו יתברך, אבל "נעלמה מעיני כל חי"¹², כמו שכתוב¹³: "ופני לא יראו", דהיינו פחינת פנימיותה, – פנימיות התורה, כמו שנתבאר שם – ב"אגרת הקודש" סימן י"ט, בשם האריז"ל. וזהו שאמר הכתוב¹⁴: "וְאֶהְיֶה אֲצִלּוֹ בּוֹ" ושעשועים, "אצלו" דוקא. – תורה שאומרת שהיא "שעשועים", הרי זה "אצלו", אצלו יתברך בלבד, כפי שהפסוק מתחיל "ואהי' אצלו אמן" ולאחר מכן הוא אומר "ואהי' שעשועים", כך גם מה שכתוב על התורה "משחקת לפניו", לפניו דוקא, דהיינו בפחינת פנימיותה, – שפנימיות התורה "משחקת לפניו" לפני פנימיות "אין סוף". להלן יסביר רבנו הזקן, שמדריגה גבוהה זו בתורה, כפי שהיא "שעשועים אצלו", באה להיות מזון לנשמות ישראל, שלכן נקראת התורה "אומן" – "פדגוג" המפרנס את הילד, כך נקראת התורה

10. נוסח ברכות השחר – ע"פ תדבאר פכ"א. 11. ל' הכתוב – איוב כח, כג. 12. איוב כח, כא. 13. תשא ל, כג. 14. משלי ח, ל. 15. בתניא שלפנינו ליתא לתיבת "וכו'", וניתוספה כאן ע"פ "לוח התיקון" לכ"ק אדמו"ר שליט"א. 16. ב"ר בתחילתו. 17. משלי שם, לא. 18. ראה זכרי' ה, ב (יחזקאל ב, ט-ז). הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "צע"ק שיש לפני זה". 19. נשא ז, ט. וראה סוטה לה, א. 20. תשא לב, טו.

עֲבִירָהֶם כּו', וּכְמוֹ
שִׁכְתּוֹב בִּירוּשָׁלַיִם
דְּשִׁקְלִים¹, שְׁלֹא הִיָּתָה
בָּהֶן – בְּלוּחוֹת, בְּחִינַת
פְּנִים וְאַחֹר, – אֲלֵא הֵם
הֵיוּ "פְּנִים" בִּלְבָד, הִרִי,

קונטרס אחרון

כּו' ש' כתובים משני עבריהם כּו' וכּו' ש' בִּירוּשָׁלַיִם
דְּשִׁקְלִים שְׁלֹא הִיָּתָה בֵּהֶן בְּחִי' פְּנִים וְאַחֹר ע"ש:

הכוונה בנשיאת הארון
על הכתפיים היתה, לחבר
את ה"כתפיים"
והחיצוניות, לבחינת
"פנים" של הלוחות, עֵינִן
שָׁם – בִּירוּשָׁלַיִם:

~ יום שלישי ט"ז כסלו ~

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' קסא, וצדקה כנחל איתן... עד עמ' 322, א"ס ב"ה:

התחתון, שְׁחִיָּא – בחינת ה"איתן" – חכמה – כפי שהיא
נמשכת בבחינת "נחל", היא, בְּחִינַת "נִקְדָּה בְּחִיכָלָא"⁵ –
בלשון הקבלה, "נקודה בהיכלא" היינו שמנקודת ה"חכמה"
נמשך בהיכל ה"בינה", או כפי שמהביטול העצמי שבנשמה

מבחינת "חכמה"
(שלמעלה מהביטול
והאהבה של ההשגה
וההתבוננות של "בינה")
נמשך בנקודה הפנימית
של הלב, שהיא ה"היכל"
להמשכה זו שם "חכמה",
ו"תִּרְוִי רִיעִין וְכוּ"⁶, –
דלא מתפרשין – כפי
שנקראות "חכמה"
ו"בינה" של הספירות

בסימן זה שב"קונטרס אחרון" מוסברת מעלה נעלית בצדקה,
שעושה יהודי כלי שהביטול העצמי של בחינת "חכמה"
שבנשמה (שלמעלה לגמרי משכל והשגה) יאיר בפנימיות
נקודת הלב שלו.

בהתאם לתוכן זה, היה
מתאים יותר מקומו של
סימן זה ב"אגרת הקודש",
וכפי שכבר הוזכר
בפתיחה ללימוד "קונטרס
אחרון", מציין אכן הרבי:
שצריך עיון כיצד בא סימן
זה (וכן מספר סימנים
נוספים) בחלק זה
(שב"תניא") של "קונטרס
אחרון".

קונטרס אחרון

וצדקה כנחל איתן (בעמוד סס' ה'). פ' כמו שנחל
איתן הוא המשכה הנמשכת מבחי' איתן
שהיא בחי' נקודה בהיכלא ותרין ריעין וכו' ואותיות
איתן משמשות לעתיד פ' אַנָּה עתיד לאתגליא כּו' ש'
הנה ישכיל עבדי וגו' והיינו שיתגלה אז אור א"ס ב"ה
ויחודו ית' תוך פנימיות נקודת הלב ע"י המשכה
נחל איתן הוא הארת חכמה עילאה שיאיר בפנימיות
הלב ליבטל ביחודו ית' בתכלית מעומקא דלבא אחרי

למעלה, שה"יחוד" שלהן הוא תמידי לשם קיום העולם, לכן הן
נקראות "תרין ריעין דלא מתפרשין", שני חברים שאינם
נפרדים, וְאוֹתִיּוֹת "אִיתָן" מְשֻׁשׁוֹת לְעֵתִיד, – כשרוצים
להשתמש, בלשון הקודש, באות המציינת את המלה לעתיד,
משתמשים באחת מארבע האותיות: אל"ף, יו"ד, תי"ו ונו"ן:
אפעל", "יפעל", "תפעל" ו"נפעל". משמעות הדבר ברוחניות
היא, שהמלה "איתן" מורה על גילוי שלעתיד, שלעתיד יתגלה
גילוי כזה, פִּירוּשׁ: אֲנֵי עֵתִיד לְאַתְנָלֵיָא, – אני עתיד
להתגלות, כעת אני בהעלם ולעתיד זה יתגלה, כְּמוֹ שִׁכְתּוֹב:⁸
הֵנָּה יִשְׁכִּיל עֲבָדִי וְכוּ", – "ישכיל" בלשון עתיד, וְהֵינּוּ ש'
– בביאת המשיח, שעליו נאמר "ישכיל עבדי", יִתְגַּלֶּה אֲזַ אֹר
אִיִּים־סוֹף בְּרוּךְ־הוּא וְיִחְדּוּ וְיִתְבָּרַךְ תוֹךְ פְּנִימִית נִקְדָּת
חֻלָּב, עַל־יְדֵי הַמְשָׁכָה "נחל איתן", הוּא הָאֶרֶת חֻכְמָה
עֲלֵיָא, – חכמה עליונה, שְׁיֵאִיר בְּפְנִימִיּוֹת חֻלָּב, לְבָטֵל
בְּיִחְדּוֹ וְיִתְבָּרַךְ בְּתַכְלִית מְעֻמְקָא דְלֵבָא, – מעומק הלב,
אַחֲרֵי תְּסַרֵּת הַעֲרָלָה – ערלת הלב, מִתְאַוּת הַנְּשָׁמִיּוֹת וְכוּ'.

הרבי מציין עוד, שהענינים הנדונים בסימן זה – מוסברים גם
(ביתר פירוט) ב"לקוטי תורה", בתחילת פרשת ראה, ובמאמר
דיבור המתחיל "אמר ר' יהושע בן לוי בכל יום כו'" משנת
תרפ"ח של כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ נ"ע.

"וצדקה כנחל איתן" (בעמוד סוף סימן ה'). – בפסוק
נאמר שם: "יגל כמים משפט", שהמשפט שהיה מוסתר ונעלם
– יתגלה כמו מים (המתגלים מעומק האדמה), וצדקה תתגלה
בחוזק כמו נחל האיתן שהוא נחל חזק הזורם בחזקה, פִּירוּשׁ,
– הדברים ברוחניות ופנימיות הענינים, הוּא כְּמוֹ שִׁכְתּוֹב
אִיתָן הוּא הַמְשָׁכָה הַנְּמֻשָּׁכָה מִבְּחִינַת "אִיתָן", – "נחל"
הוא המשכה, כנחל הנמשך, וממנה באה ההמשכה – מ"איתן",
מבחינת "חכמה". חכמה נקראת "איתן". וכידוע² ששלשה
פירושים ב"איתן": "איתן" מלשון תוקף, "איתן" מלשון קשה³
ו"איתן" מלשון יושן⁴. ושלשה ענינים אלה ישנם בבחינת
"חכמה" שבנשמת יהודי ומרומזים באות יו"ד, שהיא בחינת
"חכמה", וביו"ד ישנה הנקודה של היו"ד וקוץ העליון וקוץ

21. פרק ו' הלכה א'. 1. פסוק כד. 2. סה"מ תש"ג ע' 71 ואילך. 3. משנה סוטה פ"ט מ"ה. 4. כמ"ש (מיכה ו, ב) "והאיתנים מוסדי הארץ". 5. ראה זח"א כ, א. 6. זח"ג ד, א. 7. ראה לקו"ת ראה יח, ד. 8. ישעי' נב, יג.

– הנמשכים על הנפש, יוצא מהגלות והשכחה, ומאיר לתוך נקדה פנימיות הלב בְּחִינַת אֶהְיֶה רַבָּה זו, – עד כלות הנפש ליחודו יתברך, בְּנוֹדָע מִמֶּה שֶׁכָּתוּב¹¹: "לִיעֲקֹב אֲשֶׁר פָּדָה אֶת אֲבְרָהָם", – בהתאם לפירוש המדרש¹²

הכוונה היא, שאברהם נפדה וניצול בזכותו של יעקב, בזכות שהיה צריך לצאת ממנו יעקב. וברוחניות, בעבודת ה', הכוונה היא¹³, שבשעה שמדת אברהם, מדת החסד והאהבה, היא בהעלם, ויש לפדותה ולגלותה (לגלות את האהבה) הרי מי הוא הפודה והמגלה? – הרי זה יעקב, מדת הרחמים. וְכִמְזֻ שְׁנֵתִיכָא בְּלִקְוִיטִי אֲמָרִים – תניא חלק א', פָּרָק מֵה. – כיוון שמדובר כאן שהרחמים הם רחמים העליונים, צריכה הרי להיות על כך "אתערותא דלתתא" (התעוררות מלמטה), ו"אתערותא דלתתא" כזו שתמשיך הרחמים

העליונים עד למטה – עליה להיות מהענינים שלמטה ממש. רבנו הזקן יסביר להלן, שה"אתערותא דלתתא" על כך היא – ענין הרחמים של אדם הבא בפועל במעשה הצדקה עם ענינים גשמיים. ובלשון רבנו הזקן: וּמוֹדַעַת זֹאת¹⁴, כִּי אֲתַעְרוּתָא דְלַעֲיָלָא – התעוררות מלמעלה, בְּאֲתַעְרוּתָא דְלַתַּתָּא דּוֹקָא תִּלְיָא מִלְתָּא, – תלויה דוקא בהתעוררות שלמטה, דְּהֵיִינוּ – ה"אתערותא דלתתא" כדי להמשיך הרחמים העליונים מתבטאת על־ידי הַתַּעְוּרוֹת רַחֲמִים רַבִּים – לא "רחמים" סתם, אלא "רחמים רבים", כָּלָב – בני ישראל, שהם רַחֲמָנִים וְגוֹמְלֵי חֲסָדִים, לְהַשְׁפִּיעַ לְמַטָּה הַשְׁפָּעָה גִשְׁמִיּוֹת – לתת זֶהב וְכֶסֶף וכו'. וְלִכְן פְּעֻלַּת הַצִּדְקָה הִיא פְּעֻלַּת "נַחַל אֵיתָן" מִמֶּשׁ. – שכן, על ידי ה"אתערותא דלתתא" של צדקה נמשכים האהבה והביטול מ"איתן" שבנשמה, שתתגלה על ידי ה"נחל" בפנימיות נקודת הלב. להלן יסביר רבנו הזקן, שאל

– כשתוסר ה"ערלה" (ככתוב⁹ – "ומלתם את ערלת לבבכם", "ומל ה' אלקיך את לבבך") לא תהיה הסתרה על פנימיות הלב ועל הביטול העצמי של הנשמה להקדוש־ברוך־הוא הבא מבחינת "חכמה" שבנפשו, שבה ישנו ה"תוקף" של עצם הנשמה, ויש בה ה"קושי"

שלא להשתנות. דבר שבא בירושה מהאבות, שבכך מתבטא ענין ה"יושן", כנזכר לעיל שלשה הפירושים ב"איתן", הרי לעתיד יאיר הגילוי של "חכמה" בפנימיות נקודת הלב, שהלב ירגיש את הביטול העמוק והעצמי אל הקדוש ברוך הוא שמצד חכמה שבנפש ומצד הגילוי של "חכמה" שלמעלה. וְהֵנָּה, – גם עֵתָה בְּגִלּוֹת הַחַל הַזֶּה, – לפי הפסוק בעובדיה¹⁰, והפירוש הוא או "החל" מלשון "חיל", או מלשון "גיא", יֵשׁ גַּם־בֶּן עֲצָה יְעוֹצֶה לְהָאִיר קֶצֶת אוֹר ה' מִבְּחִינַת "אֵיתָן" לְתוֹךְ נִקְדַּת פְּנִימִיּוֹת הַלֵּב כְּעֵין לְעֵתִיד,

וְהֵיִינוּ עַל־יְדֵי שְׁמַעוֹרָר עַל נִיצוּץ אֱלֻקוֹת שֶׁבְּנִפְשׁוֹ בְּחִינַת רַחֲמִים רַבִּים הָעֲלִיּוֹנִים. – הבלתי מוגבלים, כִּי בְּאֵמֶת, כָּל זְמַן שְׁאִין הָאָדָם זֹכֶה שִׁיתְגַּלֶּה אוֹר ה' מִבְּחִינַת "אֵיתָן" בְּנִקְדַּת פְּנִימִיּוֹת לִבּוֹ, לְבִטּוֹל בִּיחּוּדוֹ וּתְבַרֵּךְ מַעֲמָקָא דְלִבָּא – מעומק הלב, עַד כְּלוֹת הַנֶּפֶשׁ מִמֶּשׁ – הרי, כל זמן שאין האדם זוכה לכך – אֵינוּ בְּאֵמֶת יֵשׁ רַחֲמָנוֹת גְּדוּלָּה עַל הַנִּיצוּץ שֶׁבְּנִפְשׁוֹ. כִּי הַנִּיצוּץ נִמְשָׁךְ מִבְּחִינַת חֲכָמָה עֲלִיָּא – חכמה עליונה, מִמֶּשׁ, וְכֵן־הַנִּיצוּץ אֵינוֹ יָכוֹל לְהָאִיר מִבְּחִינַתוֹ – שהיא בחינת "חכמה" שהיא ביטול מלא להקדוש ברוך הוא, לְתוֹךְ פְּנִימִיּוֹת הַלֵּב, שֶׁשָּׁם – בפנימיות הלב, מְקוֹם גִּלּוֹי הָאָרֶז זו – של הניצוץ של "חכמה", הרי, כל זמן שאינו יכול להאיר מבחינתו במקום שעליו להאיר, תִּרְי זֶה בְּבְחִינַת גְּלוּת מִמֶּשׁ. – שענין הגלות הוא, שלא יכולים לגלות את הכוחות שיש לו. וְעַל־יְדֵי רַחֲמִים רַבִּים הָעֲלִיּוֹנִים

9. עקב י, טז; נצבים ל, ו. 10. א, כ. 11. ישעי' כט, כב. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "בכתוב "בית יעקב" אבל בסנה' (יט, סע"ב) ובב"ר (פס"ג, ב) מפרש בפשטות זה "יעקב פדה את אברהם". וכן הובא הל' בכ"מ. - וכהפירוש תיכף בהמשך כתוב זה עצמו (הובא בסנה' שם וכו') לא עתה ביקש יעקב גו". 12. ראה ב"ר שם. 13. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "כמ"ש בלקו"א פמ"ה". 14. זח"א, פח, א. ובכ"מ.

זאת – הרי ידוע, מה שכתוב¹⁵: **"כי עור בעד עור"** – כלומר, באבר אחד יגן אדם על אבר שני, וכל אשר לאיש יתן בעד נפשו" – להציל את נפשו, ובענינו השונה לנפש האלקית, – שצריך אדם להיות מוכן לתת כל אשר לו עבור הנפש האלקית, להאריך באור החיים אין סוף ברוך הוא¹⁷:

קונטרס אחרון

כי עור בעד עור וכל אשר לאיש יתן בעד נפשו האלקית להאריך באור החיים א"ס ב"ה:

לה לצדקה להיות מוגבלת ומדודה, אלא בלי גבול, כאדם כשנוגע לו חיי נפשו הרי לא יגביל את עצמו שיתן רק סכום כך וכך; אלא אדם במצב כזה מוכן לתת הכל עבור חיי נפשו. כך צריך להיות גם כאשר נוגע לחיי ה"נפש האלקית", שהצדקה תהיה בלי גבול. ובלשון רבנו הזקן: **וְהִנֵּה, מוֹדַעַת**

~ יום רביעי י"ז כסלו ~

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 322, הנה לא טובה... עד עמ' 324, וד':

שעלידי תפלתו באריכות בתור שליח ציבור, ועלידו גם כל השאר מתפללים באריכות – הוא מביא להם חיים ואריכות ימים, כמאמר רז"ל: **שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים מְאִרְכִּים יָמָיו שֶׁל אָדָם, וְאַחַד מֵהֶם – הוּא, הַמְאִרִיךְ בְּתַפְלָתוֹ.** – הרי שתפלה באריכות קשורה באריכות

ימים. ואף גם מי שחשעה דחוקה לו ביותר, ואי אפשר לו בשום אופן להמתין עד אחר עניית קדשה של חזרת השליח צבור הנה – מפני שבעל תפלה זה מאריך בתפלה, הלא טוב טוב לו שלא לשמע קדשה וברכו, מליד לחייהם של החפצים בחיים, – אלה שרוצים להתפלל באריכות, דבר המביא חיים, ואנש רחמנא פטריה, – את האנוס פטר הקדוש ברוך הוא, כיון שהוא אנוס, הוא מוכרח ללכת – הרי הוא פטור מלשמוע "קדושה" ו"ברכו". ויתירה מזו – והשליח צבור מוציא ידו חובתו – לשמוע "קדושה" ו"ברכו". אף שלא שמע, באלו שמע שהוא בעונה ממש, – הרי, שהאנוס כאן אינו כמו בשאר הדברים, שאם אמנם הם דברים ש"אנוס רחמנא פטריה", אבל אינם "כמאן דעביד" (כאילו עשה) – "אנוסא כמאן דלא עביד"⁵ – אנוס – כמי שלא עשה, ואילו כאן הרי זה כאילו עשה מצד

בסימן זה, מוכיח רבנו הזקן חסידים מבית הכנסת של אנשי שלומנו, שאינם מרשים לגשת ל"עמוד" שליח ציבור המאריך בתפלה, בגלל שאחד מהם ממחר לגמור את התפלה, כי הוא מוכרח ללכת.

קונטרס אחרון

הנה לא טובה השמועה שמעתי ותרנו בטני אשר עם ה' מעבירים מלפני התיבה האיש החפץ בחיים ואריכות ימים של כל אנ"ש שבמקדש מעט הזה של אנ"ש כמארו"ל שלשה דברים מאריכים ימיו של אדם ואחד מהם המאריך בתפלתו. ואף גם מי שהשעה דחוקה לו ביותר וא"א לו בשום אופן להמתין עד אחר עניית קדושה של חזרת הש"ץ הזה הלא טוב טוב לו שלא לשמוע קדושה וברכו. מליד לחייהם של החפצים בחיים ואונס רחמנא פטריה. והש"ץ מוציאו ידי חובתו אף שלא שמע כאילו שמע שהוא כעונה ממש וכדאיתא בגמרא גבי עם שבשדות

רבנו הזקן אומר, שמוטב היה לו אפילו לא לשמוע "קדושה" ו"ברכו" (כשאין הוא יכול בשום אופן להתמחמה יותר) מאשר להפריע לאחרים להאריך בתפלה. שכן, אריכות התפלה היא ענין של חיים, ונותנת אריכות ימים, וכשמפריעים לאחרים באריכות התפלה – הרי יורדים לחייהם. רבנו הזקן גם מציין, שענין ההתבוננות בתפלה

בכוונה לגלות את האהבה להקדוש ברוך הוא, האהבה המסותרת בכל אחד מ ישראל – הוא חיוב מן התורה. שכן, בכך מתבטאת מצות "ואהבת" – להתבונן כדי לעורר ולגלות את האהבה.

הנה, לא טובה השמועה, שמעתי ותרנו בטני, – אומר רבנו הזקן, אשר עם ה' מעבירים מלפני התיבה – אינם מרשים לגשת עור פעם ל"עמוד", את האיש החפץ בחיים ואריכות ימים של כל אנשי שלומינו שב"מקדש מעט" – של בית הכנסת², הנה של אנ"ש, – אנשי שלומנו,

15. איוב ב, ד. 16. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "באגה"ק סוסט"ז הובא גם "עור בעד עור" משא"כ בסוס"י. ועד"ז בכ"מ. ואולי י"ל: עור בעד עור – ה"ז צדקה בהגבלה (כפשוטו) והובא רק כשמדובר (גם) בצדקה זו". 17. סיום האגרת נדפס באגרות קודש אדה"ז (קה"ת, תש"מ) ע' צה. 1. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: ע"פ ש"א ב, כד. ולהעיר אשר שם מדובר ע"ד קרבנות, ועיכוב יחוד זו"ן (שבת נה, ב) – תפלה יחוד שכינה וקוב"ה". 2. ראה מגילה כט, א. 3. ברכות לב, ב. 4. נצבים כז, א. 5. שו"ע אדה"ז סקכ"ד ס"א.

זה ששליח הציבור מוציאו ידי חובתו, וְכִדְאִיתָא – כפי שאנו מוצאים בְּמִמְרָא גַבֵּי עַם שְׂבָשְׁרוֹת דְּאֵנִים, – שהם אנוסים, וְיוֹצֵאִים יְדֵי חֻבַּת תְּפִלַּת שְׂמוֹנֶה-עָשָׂר עֲצֻמָּה בְּחֻזְתָּ הַשְּׁלִיחַ-צִּיבּוֹר – לא מדובר על "קדושה" ו"ברכו", אלא

אודות "שמונה עשרה" עצמה, כְּאֵלּוּ שְׁמַעוּ מִמֶּשֶׁשׁ, וְגַם קִדְּשָׁה וּבְרָכוּ בְּכָלֵל. – ששליח הציבור מוציאו ידי חובתו. הרי, שמי שהוא אנוס ואי אפשר לו בשום אופן לשמוע "קדושה" ו"ברכו", מוציאו השליח-ציבור ידי חובה, הרי שגם אותו יוציא שליח הציבור ידי חובתו, ואל לו להפריע אחרים מלהתפלל באריכות. וְהֵנָּה, זֹאת הַקְרִינוּחַ, כֵּן הוּא אֵפֶי גַם בְּדוֹרוֹת הָרִאשׁוֹנִים שֶׁל חֲכָמֵי הַמִּשְׁנָה

וְהַגְמָרָא, שְׁהִיְתָה תוֹרָתָם קָבֵעַ וְעֵקֶר עֲבוֹדָתָם, – עיקר עבודתם היה לימוד תורה, וְלֹא תְּפִלָּתָם. – הרי גם אז היה ענין התפלה באריכות ענין של חיים ואריכות ימים. וּמִכָּל־שָׁכֵן עֲתָה הַפֶּעַם – בזמננו אנו, בְּעֻקְבוֹת מְשִׁיחָא, שְׂאִין – לימוד תוֹרָתֵנוּ קָבֵעַ, מִצּוֹק הָעֵתִים, וְעֵקֶר הָעֲבוֹדָה בְּעֻקְבוֹת מְשִׁיחָא הִיא – עבודת התפלה, כְּמוֹ שֶׁכָּתַב הַרֵב

קונטרס אחרון

דאניסי ויוצאים ידי חובת תפלת שמו"ע עצמה בחזרת הש"ץ כאלו שמעו ממש וגם קדושה וברכו בכלל. והנה זאת חקרנוה כן הוא אף גם בדורות הראשונים של חכמי המשנה והגמרא שהיתה תורתם קבע ועיקר עבודתם ולא תפלתם. ומכש"כ עתה הפעם בעקבות משיחא שאין תורתינו קבע מצוק העתים. ועיקר העבודה בעקבות משיחא היא התפלה כמ"ש הרח"ו ו"ל בע"ח ופע"ח. מכש"כ וק"ו שראוי ונכון ליתן נפשינו ממש עליה והיא חובה של תורה ממש למביני מדע תועלת ההתבוננות ועומק הדעת קצת כל חד לפום שיעורא דיליה בסדור שבחו של מקום ב"ה בפסוקי דזמרה ושתי ברכות שלפני ק"ש יוצר ואהבה לעורר בהן האהבה המסותרת בלב כל ישראל לבא לבחי'

חיים וימאל ו"ל ב'עין חיים' ו'פרי עין חיים', – שעיקר העבודה בזמננו אנו, הזמן של עקבות משיחא, הוא עבודת התפלה – מִכָּל־שָׁכֵן וְקָל־יְחַמֵּר שְׂרָאוֹי וְנִכְוֵן לִתֵּן נַפְשֵׁנוּ מִמֶּשׁ עָלֶיהָ. – על עבודת התפלה, וְהִיא – התפלה באריכות תוך התבוננות בגדלות ה',

היא חובה של תורה ממש, לְמִבְנֵי מִדֵּעַ – המבינים תועלת ההתבוננות ועומק הדעת קצת, כֵּל חֵד לְפִי שְׁעוֹרָא דִּילִיָּה, – כל אחד לפי שיעורו. כפי שאומר רבנו הזקן בחלק הראשון של ספר ה"תניא" בפרק מ"א, ששיעורו של דבר, שההתבוננות תפעל ענין היראה או האהבה, אינו דומה בכל אחד: יש מי שבהתבוננות והעמקת הדעת מעטה הוא

מתעורר ביראה או באהבה; ויש מי שנדרשת לו התבוננות ארוכה יותר והעמקת הדעת חזקה יותר. ההתבוננות והעמקת הדעת אלו, צריכות להיות בְּסִדּוֹר שֶׁבָּחָו שֶׁל מְקוֹם בְּרוּךְ הוּא בְּפִסְקֵי דְזִמְרָה וּשְׁתֵּי בְּרָכוֹת שֶׁלִּפְנֵי קְרִיאַת שְׁמַע: "וְיִצְרָ" ו"אֱהָבָה" – "אהבת עולם", לְעוֹרֵר בָּהֶן – בברכות שלפני קריאת שמע, הָאֱהָבָה הַמְסֻתֶּרֶת בְּלֵב כָּל יִשְׂרָאֵל,

6. ר"ה לה, א. 7. ליתר הסברה, כדאי להעתיק אגרתו של רבנו הזקן (נדפסה ב"אגרות קודש" – אדמו"ר הזקן, קה"ת תשמ"מ סימן ט"ו): "לאר"נ הרבני הנגיד המפורסם גבר הוקם על האברך מוה' אלכסנדר נ"י, הנה אף כי לא ידעתיהו ולא אכיר מראהו אך לשמע און שמעתייהו אשר רוח ה' נוססה בו שלא לעמוד בסוד משחקים המלעיגים בחפצים לעבוד את ה' באמת עבודה שבלב זו תפלה כי ידם רמה בתורה ובגמ"ח ומי יתן והי' זה להם באמת כל הימים. אך עתה עברו תורות חלפו חוק בהוסדם יחד עלי לגזור גזירת שמד על התפלה להתפלל כמותם דוקא בחפזון ובלי שום תנועה והרמת קול כמלאכי עליון בהגיעם למדריגה העליונה אשר אין למעלה הימנה כמ"ש בעמדם תרפנה כנפיהם ואף ג"ז בכת העליונה הנקראים שרפים ולא בשאר כתות כמ"ש והאופנים וחיות הקדש ברעש גדול וכו' וגם בשרפים כתי' קול המולה כו' וגם בתנועות משונות כמבואר בפיוטים ע"פ פרקי היכלות. ולכן אין רא' מצדיקים הראשונים שהיו גדולים ממלאכי השרת. אבל אנן יתמי דיתמי העולה בדעתם להדמות להם אין זה כ"א רוע לב ושקר בימינם. וגם האומרים תפלה מדרבנן לא ראו מאורות מימיהם כי אף שנוסח התפלה ומנינה ג' פעמים ביום הוא מדרבנן עיקר ענינה ומהותה הוא יסוד כל התורה לדעת את ה' להכיר גדלו ותפארתו בדעה שלימה ומיושבת בבינת הלב שיתבונן בזה כ"כ עד שתתעורר נפש המשכלת לאהבה את שם ה' לדבקה בו ובתורתו ולחפון מאד במצותיו אשר כל ענין זה נעשה לנו בזמן הזה ע"י אמירת פסד"ז וברכות ק"ש לפניה ולאחריה בפה מלא ובקול המעורר כוונת הלב וכולי האי ואולי. משא"כ רשב"י וחבריו הי' די להם בק"ש לבד לכל ענין זה שהי' נקנה להם בהשקפה ראשונה בשפלות הלב הנאמן בבריתו אתם. אבל בזמן הזה כל הקרוב אל ה' וטעם טעם בתפלה פעם א' יבין וישיכיל כי בלעדה לא ירים איש את ידו ואת רגלו לעבוד ה' באמת כ"א מצות אנשים מלומדה כמ"ש יען כי נגש העם בפיו כו' וע"כ השטן מקטרג עלינו ביותר וד"ל. וע"כ על כל דברי האגרת הזאת באתי לעורר נפש נדיבה ללבוש בגדי קנאה לקנאות לה' ולתורתו להפך מחשבות ערומים ולא תעשינה ידיהם תוש' ותחשב לו לצדקה לדור ודור עד עולם כמשארז"ל אלו נאמר ארור אשר לא יעשה לא ה' תקומה לשונאי ישראל עכשיו שנאמר ארור אשר לא יקים כל המחזיק ומקים העושים מעלה עליו הכתוב כאלו קיים כל התורה כולה וה' יהי בעזרו ויגמור בעדו כי הבא לטהר כו'. ומגדול בטחוני בה' קצתי ואו"ש מאדה"ש כנפש אר"נ דו"ש. שניאור זלמן באדמו"ר ברוך נ"י. 8. פע"ח שער התפלה פ"ז. 9. טואר"ח ס"ב.

לְבָא – שאהבה זו תבוא, לְבַחֲנִית גִּלּוּי בְּהַתְגַּלּוּת הָלֵב – שבמקום שעד אז היתה אהבה זו מסותרת בעומק הלב, תבוא להתגלות הלב, בְּשַׁעַת קְרִיאַת שְׁמַע עֲצֻמָּה, – אחרי ברכות קריאת שמע, שְׁוֹאֵת הִיא מִצּוֹת הָאֱהָבָה שֶׁבְּפָסוּק¹⁰:

"וְאֶהְבֶּתָּ גו' בְּכָל לִבְכָּךְ גו'", הַנִּמְנִית רִאשׁוֹנָה¹¹

בְּתוֹרַת מִצְוֹת, כְּמוֹ שֶׁכָּתַב הַרְמָב"ם ז"ל¹²,

שֶׁהִיא מִיְסוּדֵי הַתּוֹרָה וְשֶׁרָשָׁהּ וּמְקוֹרָהּ לְכָל רַמְ"ח – 248, מִצְוֹת

עֲשֵׂה, – כפי שאומר רבנו הוזקן בחלק הראשון

של ספר ה"תניא" בפרק ד' ש"המקיימן באמת

הוא האוהב את שם הוי", שכדי לקיים באמת

רמ"ח מצוות-עשה, מן ההכרח שתהיה "אהבת

ה'". ציווי זה של "ואהבת" הוא חובה של

תורה על ענין ההתבוננות בתפלה, לעורר ולגלות

את האהבה. שכן, על אהבה עצמה הרי לא

שייך שום "ציווי", "ואהבת", כי אהבה היא

הרי מדה שבלב ועל מדה שבלב לא מתאים שום ציווי, שהרי, אם יש לאדם מדה זו – הרי שיש לו, ואם אין לו אותה מדה

– מה יעזור כאן הציווי (על פעולה של דיבור מתאים ציווי, אבל לא על רגש הלב), וכפי שאכן שואל הרב המגיד

ממזריטש¹³: כיצד מתאים הציווי "ואהבת"? והוא עונה,

שהציווי אינו על האהבה, כִּי־אם על ההתבוננות, שיהיה "שמע ישראל", שתהיה ההתבוננות בענין 'ה' אלקינו ה' אחד" ואז

"ואהבת" – תאהב (מלשון הבטחה). על כל פנים, הרי הציווי "ואהבת", הוא, שתהיה ההתבוננות בתפלה שתביא ל"ואהבת"

– הרי שהתפלה באריכות ובהתבוננות היא חובה של תורה. בִּי עַל אֱהָבָה הַמְּסֻתֶּרֶת בְּלֵב כָּל יִשְׂרָאֵל בְּתוֹלְדָתָם

וּמִכַּעַם לֹא שִׁיךְ צִוּוּ בְּלָל. – שנאמר ש"ואהבת" הכוונה להאהבה המסותרת בכל אחד מישראל. שכן, היא הרי ישנה,

ולא זקוקים לה לציווי "ואהבת". אלא הציווי הוא לגלות את

קונטרס אחרון

גילוי בהתגלות הלב בשעת ק"ש עצמה שזאת היא מצות האהבה שבפסוק ואהבת כו' בכל לבבך כו' הנמנית ראשונה בתרי"ג מצות כמ"ש הרמב"ם ז"ל¹⁴ שהיא מיסודי התורה ושרשה ומקור לכל רמ"ח מ"ע כי על אהבה המסותרת בלב כל ישראל בתולדתם ומבעם לא שייך ציווי כלל ודעת לבבך נקל כי כשהאהבה היא מסותרת היא עורניה בנפש האלקית לבדה וכשבאה לבחי' גילוי לנפש החיונית אזי היא בהתגלות הלב בחלל שמאלי מקום משכן נפש החיונית וזהו ענין בירור ניצוצות המוזכר שם בע"ח ופע"ח גבי תפלה שלכן היא עיקר העבודה בעקבות משיחא לברר ניצוצות כו' שהוא בחי' אתהפכא או אתכפי' של נפש החיונית לנפש האלקית כנודע כי הדם הוא הנפש כו' והדם מתחדש בכל יום מאוכלין ומשקין וגם מתפעל ונתקן ממלבושים ודירה כו'. משא"כ בדרורות הראשונים שהיו נשמות האלקית גדולי הערך היה הביורר נעשה כרגע בק"ש לבד וברכות שלפניה ופסד"ז בקצרה וכו' וד"ל:

האהבה, שלא זו בלבד שתהיה בהתגלות בנפש האלקית של יהודי, כִּי־אם גם בנפשו החיונית, שם לא היתה לפני זה בכלל, אף לא בהעלם – וְדַעַת לִנְבוֹן נָקַל, בִּי בְּשֶׁהָאֱהָבָה הִיא מְסֻתֶּרֶת – הִיא עוֹדֶנָּה בְּנֶפֶשׁ הָאֱלֵקִית לְבִדָּה, וְכִשְׁבָּאָה לְבַחֲנִית גִּלּוּי לְנֶפֶשׁ

הַחַיּוֹנִית – אִזִּי הִיא בְּהַתְגַּלּוּת הָלֵב בְּחִלְלֵי

שְׁמָאֵל, – שהוא מקום מְשַׁכֵּן נֶפֶשׁ הַחַיּוֹנִית. –

הרי היא מניעה אז כל עניני האדם, וְזֶהוּ עֲנִין

בְּרִיר נִיצוּצוֹת הַמְּזוּכָּר שֶׁם בְּעֵץ חַיִּים וְפָרִי

עֵץ חַיִּים¹⁵ גְּבִי תִפְלָה, – שבתפלה מבררים

ניצוצות, שְׁלֵכֵן – התפלה, הִיא עֶקֶר

הַעֲבֹדָה בְּעֵקֶבֶת מְשִׁיחָא, לְבָרֵר נִיצוּצוֹת

כו', – בירור הניצוצות שבתפלה, מתבטא בכך

שֶׁהוּא בְּחִינַת אֶתְהַפְּכָא – (=הפיכת הרע לטוב),

או אֶתְכַפֵּיָא – (=כפיית הרע), שֶׁל נֶפֶשׁ הַחַיּוֹנִית

לְנֶפֶשׁ הָאֱלֵקִית בְּנוֹדֵעַ, "בִּי הָדָם הוּא הַנֶּפֶשׁ

כו"¹⁶, – וחיות האדם, וְהָדָם מִתְחַדֵּשׁ בְּכָל יוֹם מֵאֲכָלִין

וּמִשְׁקִין, – שהאדם אוכל ושותה, הרי שהאדם משתמש, עבור

הנפש האלקית והקדושה, בכל האוכלין ומשקין ומברר את

הניצוצות שבהם, וְגַם – האדם, מִתְפַּעֵל וְנִתְקֵן מִמְּלִבוּשִׁים

– שהוא לובש אותם, וְדִירָה – שהוא דר בה, כו'. – הרי

שכל עניני העולם מנוצלים בענינים של נפש האלקית וקדושה.

בזה מתבטא ענין בירור הניצוצות הנעשה על ידי התגלות

האהבה בשעת התפלה. ולכן נדרשת כעת אריכות התפלה

בהתבוננות. מִה־שָּׁאִין בֵּן בְּדִירוֹת הָרִאשׁוֹנִים, שֶׁהָיוּ נִשְׁמוֹת הָאֱלֵקִית גְּדוֹלֵי הָעֶרֶךְ – הָיָה הַבְּרִיר – של

הניצוצות, נַעֲשֶׂה בְּרִנֵּעַ בְּקִרְיַת שְׁמַע לְבָד וּבְרִכּוֹת שְׁלִפְנֵיהָ וּפְסוּקֵי דוֹמְרָה בְּקֶצֶרָה וְכו', – שמזה בלבד כבר

נעשה ביהודי התגלות האהבה והתוצאות של האהבה, וְדִי לְמִבִּין:

10. ואתחנן ו, ה. 11. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "צע"ק (בסהמ"צ להרמב"ם היא מ"ע ג'. בוח"א יא, ב: א' – יראה, ב' – אהבה, ג' ידיעת ה' וכו'). ולהעיר מל' חז"ל (ע"ז עג, א) "ראשון ראשון בטל". ולהעיר מתניא חינוך קטן דאהבה שרש לכל מ"ע (כולל גם מ"ע דיראה (שורש מל"ח) ובמילא) שורש כל המצות". 12. הלי יסוה"ת רפ"ב. 13. וראה גם בהוספות לספר אור תורה להה"מ (הוצאת קה"ת) ס"ב. 14. ראה יב, כג.

~ יום חמישי י"ח כסלו ~

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 324, הוכח תכיה... עד עמ' קסג, לעומת זה כו':

על־פי הגורל, או ברצוני רב המנין, – שירצו שאלה או אלה יתפללו לפני ה"עמוד". ומי הם הראויים לכך? דהיינו – אלה, שמתפללים מלה במלה בדרך המצוה בקול רם, ולא מאריכים – בתפלה, יותר מדאי ולא מקצרים וחוטפים חסד־שלוש.

את התפלה. ועליהם מוטל חובה לירד לפני התבה, כל אחד ואחד ביומו אשר יגיע לו, ולאסוף אליו סביב סמוך – לבעל התפלה, כל המתפללים בקול קצת על־כ־פנים, ולא – אלה שמתפללים בלחש ולא – אלה שחוטפים חסד־שלוש, וכמבאר בתקנות ישנות בכמה עירות, – שנקבע בהן כך. ועתה – אומר רבנו הזקן, באתי לחדשן ולאמץ, כל ימושו עוד לעולם חסד־שלוש, (בכתב־יד: גואלד)

גואלד, – כך היה כתוב בכתב־יד רבנו הזקן, באידיש⁶ "גואלד גואלד", עד מתי יהיה זה לנו למוקש, – שלא להתפלל בכוונה כפי שצריך להיות, ולא די לנו בכל התוכחות והצרות שעברו עלינו ה' ישמרנו, וינחמנו בכפלים לתושיה, ויטהר לפנינו לעבדו באמת, חזקו ואמץ לבבכם כל המיחלים לה⁷. גם – לקבוע, לגמור כל הש"ס בכל שנה ושנה, ובכל עיר ועיר לחלק המסכתות על־פי הגורל או ברצון, – איזו

"הוכח תוכיח את עמיתך"¹ – אומרים על כך חכמינו ז"ל:² "אפלו מאה פעמים". – למרות שכבר הוכיחו פעם ועוד פעם – יעשו זאת אפילו מאה פעמים. ולזאת, – אומר רבנו הזקן, לא אוכל להתאפק ולהחריש מלזעק עוד – למרות

שרבנו הזקן כבר עורר והוכיח על כך, בקול ענות חלושה: – מצד העגמת נפש שבענין, במטותא מניבו, ברחמין נפישין, – הרני מבקש מכם ברחמים רבים, חוסו נא על נפשותיכם, והשמרו והזהרו מאד מאד על התורה ועל העבודה שבלב – זו תפלה בכונה, להתחיל – התפלה, כלם יחד באחד מלה במלה, ולא זה בכה וזה בכה, וזה דומם וזה משיח שיחה במלה, ה' ישמרנו. ועקר הסבה וגרמא בגזקין – וגורם הגזק, מה שלא מתפללים כולם יחד כפי שצריך להיות, הוא מהיודדים לפני התבה, – לפני ה"עמוד", שהוא – הירידה לפני ה"תיבה", הפקר לכל הרוצה לפשט רגליו, החוטף אפרתי, או מחמת שאין גם אחד רוצה וכו'. ואי לזאת זאת העצה היעוצה ותקנה קבועה חוק ולא יעבור עוד ח"ו דהיינו לבחור אנשים קבועים הראויים לזה עפ"י הגורל או ברצוני רוב המנין. דהיינו שמתפללים מלה במלה בדרך המצוה בקול רם ולא מאריכים יותר מדאי ולא מקצרים וחוטפים ח"ו. ועליהם מוטל חובה לירד לפני התבה כל אחד ואחד ביומו אשר יגיע לו ולאסוף אליו סביב סמוך כל המתפללים בקול קצת עכ"פ ולא בלחש ולא חוטפים ח"ו וכמבאר בתקנות ישנות בכמה עירות. ועתה באתי לחדשן ולחזקן ולאמץ כל ימושו עוד לעולם ח"ו (כ"י גואלד גואלד) עד מתי יהיה זה לנו למוקש ולא די לנו בכל התוכחות והצרות שעברו עלינו ה' ישמרנו וינחמנו בכפלים לתושיה ויטהר לבנו לעבדו באמת. חזקו ואמץ לבבכם כל המיחלים לה. גם לגמור כל הש"ס בכל שנה ושנה ובכל עיר ועיר לחלק המסכתות עפ"י

וכו'. – לגשת לפני ה"עמוד", ובמילא ניגש מי שאינו מתאים לכך. ואי לזאת, – ולכן, זאת העצה היעוצה, ותקנה קבועה חק ולא יעבר עוד חסד־שלוש, דהיינו לבחור אנשים קבועים הראויים לזה – להתפלל לפני ה"עמוד",

1. קדושים יט, יז. 2. ב"מ לא, א. 3. ע"פ ל' הכתוב – תשא לב, יח. 4. תענית ב, א. ספרי עה"פ עקב יא, יג. 5. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: (בספר לקוטי ביאורים ס"ע תפז): "לפשוט רגליו" – ע"פ ל' שו"ת הרשב"א ח"א סי' תנ (הובא בב"י א"ח סנ"ג), 'החוטף' – ראה חולין (קלג, א) יל"ש (הובא בפרש"י) בלק תשטס: 'חוטפין ק"ש'. 'אפרתי' – אולי הכוונה לב' הפי' בזה הובאו בדר"ק (ש"א א, א): מיוחס, פליג חולק בקודשיא כו'. 6. ראה לקוטי שיחות חכ"ע ע' 415. 7. ל' הכתוב – וראו ו, ז. 8. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ל' הכתוב – תהלים לא, כה".

מסכת ברצונו ללמוד במשך השנה, וְעִיר שֵׁשׁ בָּהּ מְנִינִים
הָרֶבֶה – יִגְמְרוּ – לימוד כל הש"ס, בְּכָל מְנִין וּמְנִין, וְאִם
אֵיזוה מְנִין קָמַן מִהֲכִיל – ואין בו מספיק אנשים לחלק כל
הש"ס, יִצְרְפוּ אֵלֵיהֶם אֲנָשִׁים מֵאֵיזוה מְנִין גָּדוֹל, בְּכָל
יְשָׁנָה, חֵק וְלֹא יַעֲבֹר.

– שמוכרחים לסיים כל
הש"ס במשך השנה. וְכָל
אֶחָד וְאֶחָד מִהַלּוּמִדִּים
הַגָּל – שלומדים מסכת
מהש"ס כפי שחולק,
יִגְמְרוּ לְעֻצְמוֹ – לומר
בְּכָל שְׁבוּעַ הַתְּמִינָא
אַפִּי" שְׁתַּחֲלִים – פרק
קט"ז. – בו כל אות היא
התחלה של שמונה
פסוקים המתחילים
באותה אות; שמונה
פסוקים בהתחלת האות
אל"ף וכך באות ב"ת עד
ת"ו. לכאורה: איזו
שייכות יש באמירת
תהלים ללימוד הש"ס? –
אומר על כך הרבי הקודם
נשמתי-עדן בשיחה
קדושה⁹, שמכאן רואים,
מתי לימוד הש"ס הוא
בשלימות? – כאשר יחד
עם הלימוד ישנה אמירת

תהלים, ולאמירת תהלים צריכים ללימוד הש"ס. וְלִהְיוֹת
מִחֲמַת חֲלִישׁוֹת הַדּוֹר אֵין בָּח בְּכָל אֶחָד וְאֶחָד לְהַתְעַנּוֹת
בְּרָאוֹי לוֹ, – כנזכר ב"אגרת התשובה"¹¹ מספר הצומות
ספרי המוסר קבעו לצום על כל חטא – כדי להיות לרצון
להקדוש ברוך הוא (אחרי התשובה) כמו לפני החטא, לְזֹאת
עֲצָה הַיְעוּצָה בְּמֵאמְרוֹ רַ"ל¹²: בָּל תְּשׁוּמַר שְׁבַת בְּהִלָּכָתוֹ
מוֹחֲלִין לוֹ עַל כָּל עֲוֹנוֹתָיו – "בְּהִלָּכָתוֹ" דִּיקָא, – המלה
"בהלכתו" היא כאן בדיוק, שכדי להיות שומר שבת כהלכתו
– מן ההכרח שתהיה ידיעת הלכות שבת. לָכֵן מֻטֵּל עַל כָּל
אֶחָד וְאֶחָד – חובה, לִהְיוֹת בְּקִי בְּ"הִלָּכָתָא רַבְתִּי
לְשִׁבְתָּא". – בהלכה הגדולה של שבת, בהתאם ללשון
הגמרא¹³ בנוגע שצריך למשמש בכדיי בערב שבת עם
חשיכה כדי להישמר מאיסור בשבת. כלומר, ישנן הלכות

קונטרס אחרון

הגורל או ברצון. ועיר שיש בה מנינים הרבה יגמרו
בכל מנין ומנין. ואם איזה מנין קמן מהכיל יצרפו
אליהם אנשים מאיזה מנין גדול בכל ישונה חק ולא
יעבור. וכא"א מהלומדים הנ"ל יגמור לעצמו בכל
שבוע התמניא אפי' שבתהלים קי"ט. ולהיות מחמת
חלישות הדור אין כח בכל אחד ואחד להתענות
כראוי לו. לזאת עצה היעוצה כמארו"ל כל השומר
שבת כהלכתו מוחלין לו על כל עוונותיו. כהלכתו
דייקא. לכן מוטל על כל אחד ואחד להיות בקי
בהלכתא רבתא לשבתא. וגם יזהר מאד שלא לשוח
שום שיחה בטילה ח"ו. בהיות מודעת זאת ליי"ח כי
בכל המצות יש פנימיות וחיצוניות וחיצונית מהשבת
הוא שבייתה מעשיה גשמיית כמו ששבת ה' מעשות
שמים וארץ גשמיים. ופנימית השבת היא הכוונה
בתפלת השבת ובת"ת לרבקה בה' אחד כמ"ש שבת
לה' אלקיך וזו היא בחי' זכור. ובחי' שמור בפנימיות
היא השביתה מדיבורים גשמיים כמו ששבת ה' מו"ד
מאמרות שנבראו בהם שמים וארץ גשמיים כי זה
לעומת זה כו'.

בהלכות שבת שאינן מורות מה הוא איסור – אלא גם איך
להישמר מאיסור. וְגַם יִזְהַר מְאֹד שְׁלֹא לְשׁוֹחַ שׁוּם שִׁיחָה
בְּמִלָּה חֶסֶד וְשָׁלוֹם. – בשבת. בְּהִיּוֹת מוֹדַעַת זֹאת – ידוע
הדבר לַיּוֹדְעֵי חָן, – יודעי חכמה נסתרה, תורת הקבלה, כִּי
בְּכָל הַמִּצְוֹת יֵשׁ

פְּנִימִיּוֹת וְחִיצוֹנִיּוֹת, –

הפנימיות והרוחניות של
המצוה, וחיצונית

והפעולה הגשמית של

המצוה, וְחִיצוֹנִיּוֹת – של

המצוה, מִהַשְׁבֵּת הִיא

שְׁבִיתָהּ מַעֲשֵׂיהָ

גְּשָׁמִיית, כְּמוֹ שֶׁשְׁבֵּת

ה' מַעֲשֵׂוֹת שָׁמַיִם וָאָרֶץ

גְּשָׁמִיִּים, וּפְנִימִית –

מצות הַשְׁבֵּת הִיא

הַכּוֹנֶה בְּתַפְּלַת הַשְּׁבֵּת

וּבְתַלְמוּד תּוֹרָה –

להתפלל וללמוד בכוונה,

לְדַבֵּקָה בַּה' אֶחָד, כְּמוֹ

שְׁבִיתוֹכִי¹⁴: "שְׁבַת לַה'

אֱלֹהֶיךָ", – שענין

השביתה שהיא עליה,

כפי שזה באדם בשעה

שנח ממלאכה, עולה אז

הכוח, שהיה מלוכש

במלאכה – למקורו

בנפש, כך הוא ענין

השביתה של שבת, התעלות הנפש (שהיתה עסוקה בימי החול

ב"עובדין דחול", בעניני חולין) הנפש עולה ל"ה' אלקיך", ה'

אחד. וְזו – פנימיות השבת, הִיא בְּחִינַת "זְכוֹר", – שני

ענינים בשבת "זכור" ו"שמור": "זכור את יום השבת לקדשו",

ו"שמור את יום השבת לקדשו"¹⁵, הרי ענין הכוונה והתעלות

נפש היהודי בשבת, בתפלה ובתורה – הן הבחינה של "זכור",

ובְּחִינַת "שְׁמוֹר" בְּפְנִימִיּוֹת הִיא הַשְׁבִּיתָה מִדִּבְרָרִים

גְּשָׁמִיִּים, כְּמוֹ שֶׁשְׁבֵּת ה' מִיּוֹד מֵאֲמָרוֹת שֶׁנִּבְרְאוּ בָּהֶם

שָׁמַיִם וָאָרֶץ גְּשָׁמִיִּים, – "שמור" בחיצוניות היא השמירה

ממלאכה ועשיה, ו"שמור" בפנימיות היא השמירה והמנוחה

מדיבורים בענינים גשמיים, כִּי זֶה לְעֻמַּת זֶה כו'¹⁶: –

הדיבורים בענינים גשמיים – הם ה"לעומת זה" של שבייתה

והתעלות היהודי בשבת – בענינים של תפלה ותורה.

9. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "לא ראיתי נזהרין בזה". ובמקום אחר מוסיף הרבי: "ולא עיר אשר בכמה מקומות נהוג לומר קאפיטל זה ביום השבת לאחר תפלת מנחה (וכן ה' נהוג אאמור"ר ז"ל)". 10. ספר השיחות תש"ד ע' 48. 11. פרק ג' 12. שבת קיח, ב. 13. שבת יב, א. 14. יתרו כ, י. 15. ואתחנן, יב. 16. ע"פ קהלת ז, יד.

~ יום שישי י"ט כסלו ~

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' א, ספר לקוטי אמרים הנקרא בשם... עד עמ' ג, ו"ל נבנ"מ.

הגמרא²: "וכי יראה מילתא זוטרתא היא", האם יראה היא דבר קטן? – כיצד, איפוא, אומר הפסוק ש"קרוב הדבר"? דבר זה בא ה"תניא" להסביר, בדרך ארצה וקצרה, בעזרת ה' ותפלה. – בשני אופנים מוסבר בספר, כיצד קרוב הדבר: "בדרך ארוכה" – עלידי

התבוננות, העמקת מחשבתו בגדולתו של הקב"ה ובחסדיו, יכול היהודי לעורר בעצמו אהבה להשי"ת ולירא מפניו; "בדרך קצרה" – עלידי שמעורר את האהבה המסותרת שבקרבו, הנטועה בטבע מתולדתו בלבו של כל אחד מישראל, ואשר יש רק לעוררה ולגלותה. ועל כך מבוסס ספר ה"תניא". אגב, הספר נקרא בשם "תניא", על שם המלה הראשונה, בה פותח המחבר, רבנו הזקן, את ספרו.

על הסכמותיהם של הצדיקים רבי יהודה לייב הכהן ורבי זושא, מביא הרבי (מוהרי"צ) נ"ע באחד ממכתביו¹ קבלה מהרבי האמצעי, שרבנו הזקן כתב את ספר ה"תניא" במשך עשרים שנה, הוסיף והחסיר², ודייק דיוק רב בכל מילה, (ומביא דוגמה – אם לכתוב מילה מסויימת עם וא"ו או בלי וא"ו); עד שזיקק את הספר ב"חסר ויתיר" ורק אז, נתן רשות להעתיקו ולהפיצו ברבים. ברם, עקב "העתקות רבות" וה"העתקות שונות" על ידי אנשים שונים, "רבו כמו רבו הטעויות-סופר במאד מאד" (וכפי שמוכר במקום אחר, היו גם כאלה ש"תואנה הם מבקשים" והכניסו במכוון שגיאות בענינים שונים, כדי שהענינים לא יתקבלו כפי מובנם האמיתי, וכך יתעורר רעש וכו').

שלח אז רבנו הזקן שלוחים מיוחדים אל הצדיקים רבי יהודה לייב הכהן ורבי זושא, לבקש את הסכמתם להדפסת ספר ה"תניא".

כפי שכתוב במכתב האמור⁴ היו השלוחים, החסידים

ספר לקוטי אמרים חלק ראשון הנקרא בשם ספר של בינונים

בדף-השער של ספר ה"תניא", כותב רבנו הזקן, שהספר: מלוקט מפי ספרים ומפי סופרים קדושי עליון נשמתי-עדו, מיסר על פסוק: "כי קרוב אליך הדבר מאד, בפיה ובלבבך לעשותו"; – הלב, הפה והעשיה הם שלשת הכוחות: מחשבה, דיבור ומעשה, בהם מתלבשת הנפש, כדי לבצע את רצונה. כלומר, שלשה אלה הם כלי הביצוע של הנפש: "בפיה" – בכוח הדיבור שלך; "ובלבבך" – בכוח המחשבה שלך; "לעשותו" – בכוח המעשה שלך. במובן עמוק יותר, רומזת המלה "ובלבבך" לא רק על המחשבה, כי-אם גם על רגשי הלב, אהבה ויראה,

לאהוב את הקב"ה ולירא מפניו: כשיהודי מקיים מצוה משום אהבתו להקב"ה, וביודעו שהדרך היחידה להתחיד עם הקב"ה, היא עלידי קיום מצוותיו – נעשות אז המצוות מתוך רגש פנימי של חיות ועונג. כמי שעושה רצונו של ידידו האהוב עליו, שעשייתו היא בעונג ובחיות מיוחדים, הוא מתייגע אז לבצע הכל במדויק, לכל פרטיו, כדי להניח דעת ידידו. הרגש של יראת שמים, לירא מהקב"ה, פועל על היהודי, להימנע מלעשות דבר בניגוד לרצון הקב"ה. יהודי שומר על עצמו שלא להיכשל בעשיית עבירה בגלל רגש היראה שלו כלפי הקב"ה. זאת אומר לנו מחבר ספר ה"תניא", שהספר מבוסס על פסוק זה, לפיו קרוב הדבר של תורה ומצוות לקיימו מתוך רגש של אהבת ה' ויראת ה'. לְבָאֵר הַיָּטֵב, אֵיךְ הוּא קָרֹב מְאֹד, – מטבע האדם להיות לבו נוטה לתאוות גופניות, וכדי שהלב יתאוה לאלקות, נדרש להפוך את רגשות הלב בפועל מקצה אחד – מתאוות העולם-הזה, לקצה הפוך – לקדושה. כן מאד קשה לאדם לנטוע בלבו רגש היראה מהקב"ה, כמאמר

ספר לקוטי אמרים

חלק ראשון

הנקרא בשם

ספר של בינונים

מלוקט מפי ספרים ומפי סופרים קדושי עליון נ"ע מיוסד על פסוק כי קרוב אליך הדבר מאד בפיה ובלבבך לעשותו. לבאר היטב איך הוא קרוב מאד בדרך ארוכה וקצרה בעזה"י.

1. דברים ל, יד. 2. ברכות לג, ב. 1. נדפס בספר 'קיצורים והערות על ספר התניא. עמוד קכא. 2. וראה (ועייני) בלקו"א מהדורא קמא (נדפס בהוצאת קה"ת, ברוקלין, נ"י. תשמ"ב) ובהערות וכו' שם. ומסתבר לומר שהיו כו"כ שינויים עוד קודם הכת"י הראשון ("הקונטרסים") שניתן לרבים ולהעתקה - הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א. 3. ועפ"ז יומתק לשון אדה"ז בסוף הקדמתו "סופרים שונים ומשונים", והוספתו אחר כך "מכל סיג וט"ס" - הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א. 4. בספר הקיצורים עמוד קכ"ה.

הַסִּכְמַת הָרֵב הַחֲסִיד הַמְּפֹרָס, אִישׁ אֱלֹהִי, קָדוֹשׁ יֵאמָר לָּו, מוֹדְנֵוּ וְרַבְּנֵוּ הָרֵב רַבִּי מִשְׁלֵם וּזְסִיל מְאִיפְּאֵלִי: הֵנָּה בְּרָאוּתִי אֶת הַבְּתִיבִים שֶׁל הָרֵב הָאִי גָּאֹן – כִּפִּי הִידוּעַ, קִרְאוּ בְּמִדְרֵשׁ לְרַבְּנֵוּ הַזֶּקֶן "הָרֵב", מִפְּנֵי שְׁבוּ בַּחֲר

הרב המגיד ממזריטש לכתוב את ה"שולחן ערוך" שלו, ותלמידי הרב המגיד, החבריא קדישא, הכתירוהו בשם "רב", כי "הלכתא כרב", איש אלקים קדוש ומהור אספקלריא המאירה, – המאיר כל דבר באור גלוי בבחיורות המלאה. וטוב אשר עשה – רבנו הזקן בכוחותיו האלקיים.

וְאֲשֶׁר הִפְלִיא ה' חֲסִידוֹ וְנָתַן בָּלְבוֹ הַמְּהוֹר לַעֲשׂוֹת אֶת כָּל אֱלֹהִי – לַהֲעֵלֹת עַל הַכְּתָב הַעֲנִינִים שֶׁל סֵפֶר הַ"תְּנִיָּא", לְהַרְאוֹת עִם ה' דְּרָכָיו הַקְּדוֹשִׁים. וְרַצּוֹנוֹ – שֶׁל רַבְּנֵוּ הַזֶּקֶן, הִיָּה שְׁלֵא לַהֲעֵלֹת אֶת הַבְּתִיבִים הָהֵם לְבֵית הַדְּפוס מִחֲמַת שְׁאִין דְּרָבֵוּ בְּכָה. רַק מִחֲמַת הַתַּפְשֻׁמוֹת הַקּוֹנְטְרָסִים הָהֵם בְּקֶרֶב כָּל יִשְׂרָאֵל בְּהַעֲתָקוֹת רַבּוֹת מִיַּד סוֹפְרִים מְשֻׁנִּים, – הוּא

משמש במלה "משונים" ולא "שונים", ואפשר שברצונו לציין בכך על אלה שזייפו במכוון ענינים מסויימים ב"תניא", ומחמת רבוי העתקות שונות, רבו הפעויות־סופר במאד, והכרח להביא הקונטרסים ההם לבית הדפוס. – ספר ה"תניא" התפשט אז בקונטרסים; ולהעיר, שגם אחרי שנדפס, לא היה עליו השם, ובדאי שכך צוה רבנו הזקן ובאופן זה נתן רשות להדפיס את ה"תניא". והעיר ה' את רוח השתפים, הרי הוא הרבני המפלג הותיק מודנו ורבנו הרב רבי שלום שכנא בן מודנו ורבנו הרב רבי נח, והרי הוא הרבני המפלג הותיק מודנו ורבנו הרב

המפורסמים של רבנו הזקן – רבי משה ווילנער, רבי פנחס משקלוב ורבי יצחק משה מיאס. אותם שלח רבנו הזקן להתייעץ עם הצדיקים האמורים אודות הדפסת הספר ולקבל הסכמתם.

שני הצדיקים ביטאו את התפעלותם מספר

ה"תניא".

רבי יהודא ליב הכהן אמר: "ספר התניא הוא קטורת לכל המגיפות הרוחניות של עקבות משיחא".

רבי זושא אמר: "עם ה"תניא" ילכו יהודים לקראת משיח צדקנו".

שני הצדיקים כתבו הסכמותיהם בשבוע של פרשת כי־תבוא, בגלגל שני טעמים:

(א) שכן, על ידי לימוד בעיון בספר ה"תניא" מקיימים "כי תבוא אל הארץ" ברוחניות, שזהו ההתגלות של הרצון העצמי של הנשמה (ארץ מלשון רצון, כמאמר רז"ל⁵ "למה נקרא שמה ארץ – שרצתה לעשות רצון קונה"). המלה "רצתה" מתפרשת גם כן בלשון "רצון". (ב) על ידי הדרכים בעבודת ה'

המובאות בספר ה"תניא", מהפכים את הקללה (התוכחה של 'משנה תורה' בפרשת כי־תבוא) לברכה.

בהזכירם בהסכמותיהם את השנה בה הן נכתבו, ביטאו באמצעות ציון השנה את דעתם הקדושה על ספר ה"תניא". הרב הצדיק רבי יהודא ליב הכהן כתב: שנת "תקנ"ו", שהיא ראשי תיבות: "תניא קטורת נשמה ורוח" (המרמו שה"תניא" הוא כאמור קטורת לכל המגיפות הרוחניות של עקבתא דמשיחא); והרב הצדיק רבי זושא ציין את השנה במלה "פדותינו", הפדות שלנו – להדגיש, כאמור, שבספר זה ילכו בני ישראל לקראת משיח צדקנו.

הסכמת

הרב החסיד המפורסם איש אלהי קדוש יאמר לו מוהר"ר יהודא ליב הכהן:

חכמת אדם תמיד פני תארין בראותי ידי החבר המובהב הרב הגאון איש אלקים קדוש ושחור חסיד ועניו אשר מכבר נלה מסתריו יושב בשבת תחמנוני אכל אדונינו מוריני ורבינו גאון עולם ודלה מים מבאר מים חיים ובעת ישמח ישראל בהגלות דברי קדשו המובהב להביא לבית הדפוס ללמד לעם ה' דרכי קדש כאשר כל אחד יחזה בפנימיות דבריו והמפורסם אין לך"ד ראה רק מתשק קלקול הדבר שלא יגרום חזק למדפיסים בחצי ליתן חוקף ואזהרה לכל ימים איש את ידו ורגלו לדפוס עד משך חמש שנים מיום דלמטה ושומע לדברי אלה יצא עליו ברכת טוב הכ"ד המדבר זאת לכבוד התורה היום יוס' ג' פסקה תבא תקנ"ו לפ"ק.

יהודא ליב הכהן.

הקטן משולם זוסיל מאניפאלי.

5. ספר הקיצורים, שם. 6. ב"ר ה, ז. 7. וכידוע החידוש דאספקלריא המאירה - ראה יבמות מט, ב חידוש משה רבינו ("כל הנביאים נסתכלו באספקלריא שאינה מאירה, משה נסתכל באספקלריא המאירה"). וכמבואר מעלת משה רבינו בזה ברמב"ם הל' יסודי התורה פ"ז ובמרו"נ ח"ב פרק ל"ה. ובפ"י המשניות בהקדמתו לפ' חלק, יסוד ז. - הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א.

הַכְּמֵת אֶדָם תֵּאִיר פְּנֵי הָאָרֶץ, בְּרִאיוֹתֵי יְדִי¹⁰ קִדְשׁ – כְּתָבִי, הַמְּחַבֵּר הָרַב הַגָּאון אִישׁ אֱלֹקִים קְדוֹשׁ וְמַהוֹר חֲסִיד וְעֵנִי, אֲשֶׁר מִכְּבֹר נִגְלָה מִסְתָּרָיו, – שְׁלֵמוֹת הַשְׁתַּדְּלוּתוֹ לְהִישָׁאֵר נִסְתֵּר, שֶׁלֹּא יֵדְעוּ מִצְדָּקוֹתָיו וּמַגְדוּלוֹתָיו, כְּבֹר

מִזְמָן נִתְּגַלּוּ צִדְקוֹתָיו וּגְדוּלוֹתָיו, יוֹשֵׁב בְּשֵׁכֶת תַּחְבְּמוֹנֵי¹¹ אֶצֶל אֲדוֹנָיו מוֹרְנוֹ וְרַבְּנוֹ גָּאון עוֹלָם, – וַיֵּל כְּפֹשֶׁטוֹ בִּנְגֻלָּה –

וְהַכּוֹנוּנָה עַל הָרַב הַמְּגִיד מִמְּזִירֵשׁ, וְדִלְהָ מִיָּם – לִמַּד תּוֹרָה, מִבְּאֵר מִיָּם חַיִּים, – יֵשׁ הַמְּפֹרָשִׁים שְׁבִמְלָה "מְבָאֵר" – אוֹתִיּוֹת אֲבָרִם – הוּא מִרְמֵז עַל רַבִּי אֲבָרָהם "הַמְּלֹאךְ" בְּנוֹ שֶׁל הָרַב הַמְּגִיד מִמְּזִירֵשׁ, וְכָעֵת יִשְׁמַח יִשְׂרָאֵל – הַכּוֹנוּנָה עַל הַבַּעַל-שֵׁם-טוֹב, שֶׁשְׁמוֹ הַקְּדוֹשׁ הִיָּה יִשְׂרָאֵל, – הַתְּגַלּוֹת דְּבָרֵי הַבַּעַל-שֵׁם-טוֹב הֵיָּה בִּ"תְּנִיָּא", בּוֹ מִתְּגַלִּים דְּבָרֵי הַבַּעַל-שֵׁם-טוֹב בְּשֶׁכֶל וְהַשְׁגָּה שֶׁל חֲבִ"ד, הַמְּחַבֵּר לְהַבְיָא לְבֵית הַדְּפּוּסִים – כְּדִי לְלַמֵּד לְעַם ה' – לְבִנֵּי יִשְׂרָאֵל, דְּרַבִּי קִדְשׁ, בְּאֲשֶׁר כָּל

אֶחָד יִיחֹזֶה – יִרְאֶה, בְּפִנְיָמִיּוֹת דְּבָרָיו, וְהַמְּפֹרָשׁ אֵין צָרִיף רְאִיָּה. – וּבִגְלָל כֵּךְ לֹא הִיָּה סֵפֶר זֶה זָקֹק לְהַסְכְּמָה, רַק מִחֲשֵׁשׁ קִלְקוּל הַדְּבָר – שֶׁל הַדְּפֹסֶת הַסֵּפֶר, שֶׁלֹּא יִגְרֹם הָזֶק לְמַדְפִּיסִים, בְּאִתִּי לִתֵּן תִּקְוָה וְאִזְחָרָה לְכָל יְרִים אִישׁ אֶת יְדוֹ וְרִגְלוֹ לְדְפּוּסִים – לְהַדְפִּיס אֶת הַסֵּפֶר, עַד מִשְׁךְ חֲמִשׁ שָׁנִים מִיּוֹם דְּלִמְטָה. וְשׁוֹמֵעַ לְדְבָרֵי אֱלֹהִים – יִבָּא עָלָיו בְּרַבְּת מוֹב. הֵלֹא בִּה דְּבָרֵי הַמְּדַבֵּר וְאֵת לְכַבּוֹד הַתּוֹרָה, חַיִּים יוֹם ג' פֶּרֶשָׁה תֵּבֵא תִקְנִי לְפָרְט קָטָן. יְהוּדָא לִיב חֲבִתָּן¹².

רַבִּי מְרַדְכִּי בֶן מוֹרְנוֹ וְרַבְּנוֹ הָרַב רַבִּי שְׁמוּאֵל הַלֵּוִי, לְהַבְיָא הַקּוֹנְטְרָסִים הָהֵם לְבֵית הַדְּפּוּסִים בְּסִלְאוּוֹיָטָא. וְלַפְעָלָא מְבָא אִמְרָתִי יִישָׁר חֵילָא. – וּלְפַעֲלוּלָה טוֹבָה זֶה אֲנִי אוֹמֵר יִישָׁר כּוֹחַ. אֲךָ עָלָיו בְּלָכֶם – שֶׁל הַמְּדַפִּיסִים, מְגוֹר

מִסְכִּיב מִן הַדְּפּוּסִים אֲשֶׁר רַבִּי, שְׁדִרְכָן לְחִיָּק – לְזוּלָת, וְלִקְלָקֵל הַמְּאֻשְׁרִים. – אֶת הַיִּשְׁרִים וְהַמְּוֹרָשִׁים. אִי לֹאֵת, – לְכֹן, גְּמָרְנוּ בְּלִבְנוֹ לִתֵּן הַסְּכָמָה, לְכָל יְרִים אִישׁ אֶת יְדוֹ וְאֵת רִגְלוֹ – וַיֵּשׁ לּוֹמֵר שְׁכוּנוֹת מְלִים אֱלֹהִים, שְׁהוּא עֲצָמוֹ לֹא יִדְפִּיסוּ מִחֲדָשׁ וְגַם לֹא יִמְסוֹר אֶת הַסֵּפֶר לְאַחֲרִים לְהַדְפֹּסָה, שֶׁלֹּא לְגֵרִם לְהַמְּדַפִּיסִים הַנּוֹכְרִים לְעִיל שׁוֹם הָזֶק חֲסִי-וְשָׁלוֹם בְּחֻשָּׁנָה גְּבוּל בְּשׁוֹם אִפֶּן. וְאִסּוֹר לְשׁוֹם אֶדָם לְדְפּוּסִים – לְהַדְפִּיס, הַסֵּפֶר הַנִּל – סֵפֶר הִ"תְּנִיָּא", בְּלִתִּי יְדִיעַת הַמְּדַפִּיסִים הַנִּל, עַד מִשְׁךְ חֲמִשׁ שָׁנִים רְצוּפִים מִיּוֹם דְּלִמְטָה. – בּוֹ נִכְתְּבָה הַסְּכָמָה זֶה. וְשׁוֹמֵעַ לְדְבָרֵי אֱלֹהִים – יִבָּא עָלָיו בְּרַבְּת מוֹב. הֵלֹא בִּה דְּבָרֵי הַדּוֹרֵשׁ וְאֵת

לְכַבּוֹד הַתּוֹרָה, חַיִּים יוֹם ג' שְׁנִכְפַּל בּוֹ "כִּי מוֹב", – בְּיוֹם שְׁלִישִׁי לְמַעֲשֵׂה בְּרֵאשִׁית, נֹאמֵר פַּעֲמִיִּים "כִּי טוֹב", פֶּרֶשָׁת תֵּבֵא, שְׁנַת פְּדוּתָנוֹ לְפָרְט קָטָן. – תִּקְנִי בְּגִימַטְרִיא פְּדוּתֵינוּ, לְפָרְט קָטָן, בְּלִי לְחַשֵּׁב אֶת שְׁנוֹת הָאֲלָפִים מֵאֵז בְּרִיאַת הָעוֹלָם, כִּי-אֵם מִסְפֵּר הַשָּׁנִים שֶׁל מֵאוֹת, עֲשָׂרוֹת וְכו' לֹאֵלף הַנוֹכַחִי.

הַקָּטָן מִשְׁלֵם זֹסִיל מֵאֲנִיפָאֵלִי. הַסְּכָמָת הָרַב הַחֲסִיד הַמְּפֹרָשׁ, אִישׁ אֱלֹהִים, קְדוֹשׁ יִאֲמֹר לּוֹ, מוֹרְנוֹ וְרַבְּנוֹ הָרַב רַבִּי יְהוּדָא לִיב חֲבִתָּן:

הסכמת

הרב החסיד המפורסם איש אלהי קדוש יאמר לו מוהר"ר יהודא ליב הכהן:

חכמת אדם תאיר פני הארץ, בראותי ידי קדש המחבר הרב הגאון איש אלקים קדוש ומהור חסיד ועניו אשר מכבר נגלה מסתוריו וישב בשבת תחבמוני אצל אדונינו מורינו ורבינו גאון עולם ודלה מים מבאר מים חיים וכעת ישמח ישראל בהגלות דברי קדשו המחובר להביא לבית הדפוס ללמד לעם ה' דרכי קדש כאשר כל אחד יחזה בפנימיות דבריו והמפורסם אין צריך לאיה רק מתקש לקלוט הדבר שלא יגרום הזקק למדפיסים בלתי ליתן תוקף ואזהרה לכל ירים איש את ידו ורגלו לדפוס עד משך חמש שנים מיום דלמטה ושומע לדברי אלה יבוא עליו ברכת טוב הכ"ד המדבר זאת לכבוד התורה היום יום ג' פרשה תבא תקנ"ו לפ"ק.

יהודא ליב הכהן.

המאורסים אי לאת גמרנו בלבינו ליתן הסכמה לכל ירים איש את ידו ואת רגלו לגרום להמדפיסים הזכרים לעיל סום היזק חס ושלוס בהשגת גבול בשום אופן. ואסור לשום אדם לדפוס הספר הג"ל בלתי ידיעת המדפיסים הג"ל עד משך חמש שנים רעופים מיום דלמטה ושומע לדברי אלה יבא עליו ברכת טוב הכ"ד הדורש זאת לכבוד התורה היום יום ג' שנכפל בו כי טוב פרשת תבא שנת פדותינו לפ"ק.

הקטן משולם זוסיל מאניפאלי.

8. הראשון היה חתנו של רבנו הזקן, אביו של הרבי ה"צמח צדק"; והשני, ר' מרדכי הורביץ. המדפיס משקלוב. 9. כלשון הכתוב בראשית מא, מד. 10. ואולי השמטת המעתיק יש כאן, וצ"ל "כתבי ידי" - כבהסכמה הקודמת - הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א. 11. לשון הכתוב שמואל ב כג, ח. 12. בעהמ"ס "אור הגנוז". וי"ל שזהו הטעם להחידוש הכי גדול: כתיבת הסכמה מהצ"צ לספר - הוא ספר הנ"ל. ראה בית רבי, תולדות הרב פרק נד.

בתוכו את ההתרגשות הגדולה, החליט ללכת אל רבי זושא (שניהם דרו באניפאלי), להתחלק אתו בהתלהבותו המרובה מספר ה"תניא". אותו דבר אירע גם אצל רבי זושא, שגם הוא לא היה יכול לעצור בקרבו את ההתרגשות הגדולה, והחליט ללכת אל רבי יהודה לייב הכהן – כך שהם נפגשו ברחוב בהלכם אחד אל השני, ו"אניפאלי כולה בערה..."

שמעתי מהחסיד המפורסם, רבי יצחק מתמיד, זכרוננו לברכה: כשהשלוחים הביאו את ה"תניא" לאניפאלי, אל רבי יהודה לייב הכהן ורבי זושא, הם השאירו בידם את הקונטרסים למשך הלילה, כדי שהצדיקים יעינו בהם. בשעה שעיין ב"תניא", באמצע הלילה, נכנס רבי יהודה לייב הכהן בהתפעלות עצומה ובתלהבות רבה, ומבלי יכולת לעצור

חידוש ובירור בספר "לקוטי אמרים" – 'קונטרס אחרון' על **אזוה פּרָקִים** – מספר "לקוטי אמרים", **אֲשֶׁר בְּתֵב** – רבנו הזקן, **בְּעֵת חֲבֵרוֹ הַסֵּפֶר 'לְקוּטֵי אֲמָרִים' – פִּלְפּוֹל וְעִיּוֹן עִמָּךְ עַל מֵאֲמָרֵי זֶהר וְ'עֵץ חַיִּים' וְ'פְרִי עֵץ חַיִּים' שֶׁנֶּרְאִים כְּסוּתֵרִים זֶה אֶת זֶה, וּבְרוּחַ מִכִּינֹתוֹ מִיִּשְׁכָּם** – רבנו הזקן, **כָּל דְּבַר עַל אֲוִפְנֵי שִׁכְתָּב בְּלִקּוּטֵי אֲמָרִים**, – הרי שזה נוגע ישירות לספר "לקוטי אמרים" – **רֵאז רֵאזִינו שְׂרָאזִי וְנִכְוֹן לְחִפְרָם** – להדפיס יחד עם סֵפֶר **'לְקוּטֵי אֲמָרִים'** וְאַגְרַת **הַתְּשׁוּבָה' שֶׁל כְּבוֹד קִדְשֵׁי אֲדוֹנֵינוּ אֲבִינוּ מוֹרְנו וְרַבְּנוּ ז"ל. אִי לִזְאֵת, – לִכֹּן, בָּאֲנו לְהַמִּיל גּוֹדָא רַבָּה – אִיסוּר גְּדוֹל, וְגִזְרַת גִּדּוּי־חֲרָם־שְׁמָתָא דְרַבְּנָן – דְּלִית לָהּ אֲסוּתָא, – שְׁאִין לָהּ**

רפואה (שאי אפשר להתירה), **שְׁלֹא יָרִים אִישׁ אֶת יָדוֹ לְהַדְפִּים** – את הספר, **בְּתֵבִינֵתָם** – "לקוטי אמרים" ו"אגרת הקודש" יחד, **אִי זֶה בְּלֹא זֶה מִשְׁךְ חֲמִשָּׁה שָׁנִים מִיּוֹם דְּלִמְטָה¹³. בְּרַם כְּגֹן דָּא צָרִיךְ לְאֻדּוּעִי, – רַק זֹאת עֲלִינוּ לְהוֹדִיעַ, שֶׁבְּעֻנּוּתֵינוּ תִּרְכִּים סָפּוּ תִּמּוּ בְּתִבֵּי יָדוֹ הַקְדוּשָׁה בְּעֻצְמוֹ אֲשֶׁר חָיו בְּדִקְדוּק גְּדוֹל לֹא חָסַר וְלֹא יָתַר אוֹת אַחַת, וְלֹא נִשְׁאַר בִּיָּדָם זֶה הַמַּעַט מִהֲרַבָּה אֲשֶׁר נִלְקְטוּ אַחַד לְאַחַד מִהַעֲתִקוֹת הַמְּפֹרָשִׁים אֲצֶל הַתַּלְמִידִים, וְאִם הַמַּצָּא תִּמְצָא אִיּוֹה מַעֲוֹת, שְׁנִיאוֹת מִי יִבִּין, יִמְצָא הַמַּעֲוֹת דְּמוּכָת מַטְעוֹת סוּפֶר, – מִהַכְתָּב מִמֶּנּוּ**

הַסִּכְמַת הַרְבֵּנִים שִׁיחֵיו בְּנֵי הַנֶּאֱמָן הַמְּחַבֵּר ז"ל נִשְׁמָתוֹ עָזוּ.

חַיּוֹת שֶׁהִסְכֵּם אֲצִלְנוּ לִמֵּן רְשׁוֹת וְהִרְמָנָא – וְכוּחַ הַרְשָׁאָה, לְהַעֲלוֹת עַל מַכְבֵּשׁ הַדְּפּוֹס לְזַכְרוֹן לְבִנֵּי יִשְׂרָאֵל כְּתוּב

דְּבָרֵי יִשְׂרָאֵל וְאַמֶּת – דְּבָרֵי הַיּוֹשֵׁר וְהֵאֱמַת הַכְּתוּבִים, דְּבָרֵי אֱלֹקִים חַיִּים – כִּךְ נִקְרָאת תּוֹרַת הַחֲסִידוֹת, שֶׁל אֲדוֹנֵינוּ אֲבִינוּ מוֹרְנו וְרַבְּנוּ ז"ל בְּתוֹכֵם בְּכֵתֵב יָדוֹ הַקְדוּשָׁה בְּעֻצְמוֹ וּלְשׁוֹנוֹ הַקְדוּשָׁה, שֶׁכָּל דְּבָרָיו כְּנִחְלִי אִשׁ בּוֹעֲרוֹת – אֲשֶׁר יִלְחִיבוּ הַלְבָבוֹת לְקַרְנָן לְאִבְיָהֶן שֶׁבְּשָׁמַיִם, וּבְשֵׁם אֲגַרַת הַקְדֵּשׁ נִקְרָאוּ, שֶׁרַבָּם חָיו אֲגַרַת שְׁלוֹחַ מֵאֵת כְּבוֹד קִדְשׁוֹ הַהוּרֹת לְעַם ה' הַדֶּרֶךְ יִלְכוּ בָּהּ – הַכּוּוּנָה מִן הַסֵּתֵם לְעִנְיֵי הַעֲבוּדָה הַפְּנִימִית, כִּמוֹ הַתְּעוּרוֹת אַהֲבַת ה'

וִירַת ה' בְּעֲבוּדַת הַתְּפִלָּה, הַתְּעוּרוֹת לְלִמּוּד הַתּוֹרָה, וְהַמַּעֲשֵׂה אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה, – הַתְּעוּרוֹת בְּעִנְיָנִים שֶׁל צִדְקָה וְכוּמוּמָה. וּמִחֲמַת שֶׁבְּכִמְהָ מְקוּמוֹת¹⁴ – ב"אגרת הקדש", **הַצִּיב לוֹ צִיּוּנִים בְּסֵפֶר 'לְקוּטֵי אֲמָרִים' שֶׁלּוֹ, וְדְבָרֵי תוֹרָה עֲנִיִּים בְּמָקוֹם אֶחָד וְעֵשִׂירִים בְּמָקוֹם אַחֵר¹⁵, – שֶׁלֹּכַן אֲפֻשְׁרֵי הַדְּבַר שְׁעִנְיָנִים ב"אגרת הקדש" יהיו יוֹתֵר מוֹסַבְרִים וּמוֹבְנִים מֵאֲשֶׁר כְּפִי שֶׁהֵם מוֹסַבְרִים בְּסֵפֶר "לְקוּטֵי אֲמָרִים"; וְלֹאִידֵךְ, עֲנִינִים בְּסֵפֶר "לְקוּטֵי אֲמָרִים" יהיו מוֹסַבְרִים וּמוֹבְנִים יוֹתֵר מֵאֲשֶׁר כְּפִי שֶׁהֵם מוֹסַבְרִים בְּסֵפֶר "אגרת הקדש"; וְזֶה גַּם בְּשִׁבְלֵי דְבַר שְׁנֵת־חֵדֶשׁ בּוֹ – ב"אגרת הקדש" הַמוֹסִיף**

13. בסימנים: ג, ה, ו, יז, יח, כ, (כה?), כט, קו"א ד"ה וצדקה כנחל. 14. ראה ירושלמי ר"ה ג, ח. ומובא בתוס' ד"ה אלא, כריתות יד, ב. 15. בהוצאה הראשונה (שקלאוו תקע"ד) בא בסיום ההסכמה: "היום יום ה' כ"ב אייר תקע"ד לפ"ק".

ונאום חיים אברהם
בן אדוננו אבינו מורנו
ורבנו הגאון החסיד
מרנא ורבנא שניאור
זלמן זצ"ל, נשמתו
בגנוי מרומים.
ונאום משה בן אדוננו
אבינו מורנו ורבנו
הגאון החסיד שניאור
זלמן זצ"ל, נשמתו בגנוי
מרומים.

אצל התלמידים ואם המצא תמצא איזה טעות שגיאות מי יבין
ימצא הטעות דמוכה מטעות סופר והכוונה תהיה ברורה:
נאום דוב בער בא"א מו"ר הגאון החסיד קדוש ישראל
מרנא ורבנא שניאור זלמן זצ"ל נבג"מ.
ונאום חיים אברהם בא"א מו"ר הגאון החסיד מרנא
ורבנא שניאור זלמן זצ"ל נבג"מ.
ונאום משה בא"א מו"ר הגאון החסיד שניאור
זלמן זצ"ל נבג"מ.

הדפיסו את הספר,
והכונה – של הענין,
תהיה ברוחה:
נאום דוב בער בן
אדוננו אבינו מורנו
ורבנו הגאון החסיד
קדוש ישראל מרנא
ורבנא¹⁶ שניאור זלמן
זצ"ל, נשמתו בגנוי
מרומים.
(הרבי
האמצעי).

~ שבת קודש כ' כסלו ~

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 6, הקדמת המלקט... עד עמ' ד, בעלה וגו':

לומר, כי אינה דומה שמיעת דברי מוסר לראיה וקריאה
בספרים, – שהקריאה בעיני מוסר והתעוררות מתוך ספרים,
שנכתבו בשביל כולם, אינה מביאה אותה תועלת, כפי שזה
כאשר שומעים אותם ענינים באופן אישי מפיו של המדבר.
שהקורא – בספרים,
קורא לפי דרכו ודעתו
ולפי השגתו ותפיסת
שכלו באשר הוא שם,
ואם שכלו ודעתו
מבלבלים ובהשגה
יתחבטו בעבודת ה',
בקשי יכול לראות את
האור ביישוב הגנוי
בספרים, אף כי מתוך
האור – השורה בספרים,
לעינים ומרפא לנפש.
– אך, מפני ששכלו
מבלבל והוא ממשש

באפילה בעינים של עבודת ה', אין הוא רואה את האור
שיכול וצריך להביא מרפא לנפשו. להלן מסביר רבנו הזקן,
ספרי המוסר חלוקים בשני סוגים: א) ספרים הבנויים על פי
שכל אנושי, שהשכל האנושי מכתוב את עניני המוסר והמדות.

הקדמת המלקט

רבנו הזקן, בגודל ענוותנותו, קורא לספר ה"תניא" – "לקוטי
אמרים", אוסף, "מפי ספרים ומפי סופרים", של ענינים, ואת
הקדמתו זו הוא מציין כ"הקדמת המלקט". והיא אנגרת
השלוחה לכללות אנשי
שלומו, – אל כל
החסידים, ישמרו צוים
ויתקנים:

אליכם אישים אקרא,
שמעו אלי רודפי צדק
מבקשי ה', וישמע
אליכם אלקים למגדול
ועד קמן, – מגדולי
בעלי המדרגה בעבודת
ה', עד לאלה שהם
נחותים במדרגה, כל
אנשי
דמדינתנו וסמוכות
שלה, איש על מקומו יבוא לשלום וחיים עד העולם
נצח סלה ועד, אמן בן יהי רצון:
הנה מודעת זאת, כי מרגלא בפומי דאנשי בכל
אנשי-שלומו לאמר, – ידוע שרגיל בפי אנשי שלומנו

16. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: לע"ע לא מצאתי שיעירו על השינוי שבתוארי אדה"ז שבחתימות בניו, וכל אחד משמיט ב' תיבות
מהחתימה שלפניו - ע"פ הוצאות דת"ס ואילך. ואולי י"ל: בזמן חתימת ההסכמה ה' החותם הא' (נשיא ומורם מעם -) קדוש
ישראל, ולכן מדגיש - שדוקא אדה"ז הוא "קדוש ישראל"; החותם הב' - ה' אז רב ופוסק - "מרנא ורבנא" - ולכן מדגיש שדוקא
אדה"ז הוא "מרנא ורבנא"; החותם הג' - ה' אז גאון וחסיד (כידוע בסיפורי רבותינו נשיאנו) ולכן מדגיש שדוקא אדה"ז הוא "הגאון
החסיד". הוספת "צדיק" - ב"צ"ל" שבחתימה הב' - (באם כן הוא בהכח"י ושאר הדפוסים) י"ל ג"כ ע"ד הנ"ל - ע"פ הידוע שהי'
מצויין בצדקות שלו, בעניות ושפלות בעיני עצמו וכו'. 1. או י"ל ישמרו צורנו וגואלנו, או כיצא בו. ולהעיר מתפלת "צור ישראל
קומה בעזרתך..." - אולי לכן ג"כ הוא בר"ת בכדי שיכלול כל הברכות. - הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א.

הִירָאָה – ספרי המוסר, **אֲשֶׁר יִסְוְדוּתֶם בְּתַרְרֵי קִדְשׁ מִדְרָשִׁי חוֹלֵל אֲשֶׁר רוּחַ ה' דָּבַר בָּם, וּמַלְתּוֹ –** של הקב"ה, **עַל לְשׁוֹנָם** – ועליהם בנויים ספרי מוסר אלה, **וְאִוְרֵיתָא וְקוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא בְּלֹא חַד,** – התורה והקב"ה הם דבר אחד; **וְכָל שְׂשִׁים רַבּוּא בְּלִלּוֹת יִשְׂרָאֵל וּפְרָטֵיהֶם עַד נִיצוּץ –**

של קל שְׂבָקִים וּפְחוּתֵי הַעֲרֵף שֶׁעֲמֵנוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּלֹהוּ מִתְקַשְׂרָא בְּאִוְרֵיתָא, –

כל אלה מתקשרים בתורה, **וְאִוְרֵיתָא הִיא הַמְקַשֶּׁרֶת אוֹתָן לַהֲקַבְ"ה בְּנוֹדָע בְּזֶהר הַקְדוּשָׁה, –** והתורה הרי

כבר כוללת בתוכה מה שנוגע לשכלו ולדעתו של כל אחד מישראל –

הִיא זֶה דֶּרֶךְ בְּלִלּוֹת לְבָלִילּוֹת יִשְׂרָאֵל. – מכל-מקום הרי דבר זה הוא ענין כללי המופנה לכלל כולו.

וְאַף שֶׁנִּתְּנָה הַתּוֹרָה לְדַרְשׁ בְּכָלל וּפְרָט וּפְרָטֵי פְרָטוֹת לְכָל נֶפֶשׁ פְּרָטִית מִיִּשְׂרָאֵל הַמְשַׁרְשֶׁת בָּהּ, – בתורה, הרי שבתורה ישנם לא רק הענינים של כלל ישראל, אלא של כל אחד מישראל, וספרי המוסר הבנויים על מדרשי רז"ל שבתורה,

כוללים בתוכם גם הענינים הפרטיים הנוגעים לכל יהודי לחוד? – **הֲרִי אֵין בָּל אָדָם זֹכֶה לְהִיּוֹת מְכִיר מְקוֹמוֹ הַפְּרָטִי שֶׁבְּתוֹרָה: –** לדעת איך ללמוד את ההוראות בעבודת ה' ועניני התעוררות הנוגעים אליו בפרט. **וְהֵנָּה, אֵף בְּהִלְכּוֹת אִסּוּר וְהִתֵּר הַנִּגְלּוֹת לָנוּ וּלְבָנֵינוּ מִצְאָנוּ רְאִינוּ מַחְלָקַת תַּנְאִים וְאִמּוּרָאִים מִן הַקְצָה אֶל הַקְצָה מִמֶּשׁ, –** שאחד אומר ההיפך מהשני – זה אוסר וזה מתיר וכדומה, **וְאֵלּוּ וְאֵלּוּ דְּבָרֵי אֱלֹהִים חַיִּים¹⁰ לְשׁוֹן רַבִּים –** לא אלקה חי, אלא

וברור הדבר שאין ספרים אלה שווים לכל אחד, שהרי בני אדם אינם שווים בדעתם ובשכלם, ולכן אפשרי הדבר שאותו ענין ישפיע על אחד התעוררות והתפעלות, ובשני – לא. (ב) ספרים הבנויים על מדרשי רז"ל, שבהיותם ענינים של תורה, יש להם שייכות לכל אחד מישראל, וממילא יש בהם ענין (או ענינים) שיש לו שייכות מיוחדת אליו, שיהיה ביכולתו להתפעל ולהתעורר. ברם, רבנו הזקן מסביר, שגם בספרים אלה (מהסוג השני) לא כל אחד זוכה להכיר את מקומו הפרטי, ולקלוט את מה שיש לו שייכות מיוחדת אליו. ובלשון רבנו הזקן: **וְכִּי מִן דִּין, –** וחזן מזה, שבגלל הבלבול בשכלו וכדומה, אין ביכולתו לראות את ה"אור כי טוב" בספרים, **הֵנָּה סִפְרֵי הִירָאָה –** ספרי המוסר, **הַבְּנוּיִים עַל־פִּי**

שֶׁכָּל אֲנוּשֵׁי בּוֹדָאִי אֵינִן שׁוֹיִין לְכָל נֶפֶשׁ, כִּי אֵין בָּל הַשְּׂבָקִים וְהַדְּעוֹת שׁוֹוֹת, וְאֵין שֶׁכָּל אָדָם זֶה מִתְּפַעֵל וּמִתְעוֹרֵר מִמָּה שֶׁמִּתְּפַעֵל וּמִתְעוֹרֵר שֶׁכָּל חֶבְרוֹ, וְכִמּוֹ שְׁאִמְרוּ רַז"ל² גְּבִי – בקשר לברכת חכם הרזים על ששים רבוא מישראל, – בשעה שרואים שש מאות אלף מישראל, יש לברך "ברוך חכם הרזים" – מברכים את הקב"ה שהוא החכם שיוודע סודותיהם של כל שש מאות האלף, **שְׁאִין דְּעוֹתֵיהֶם –** והבנתם ורגשותיהם, **דּוֹמוֹת זֹו לָזוּ וְכוּ', וְכִמּוֹ שֶׁבִּתְּב הֶרְמִבִּין וְ"ל בְּמִלְחָמוֹת שָׁם בְּפִרוּשׁ ה'סִפְרִי גְּבִי יְהוֹשֻׁעַ שְׁנֵאמַר בּוֹ" –** שהוא היה "אִישׁ אֲשֶׁר רוּחַ בּוֹ", – ומפרש ה"ספרי" שהכוונה ב"רוח בו" היא: **שִׁיכּוֹל לְהִלּוֹךְ נֶגְדַּר רוּחוֹ שֶׁל בָּל אֶחָד וְאֶחָד וְכוּ'.⁵ אֵלּא אִפְלוּ בְּסִפְרֵי**

הנה ספרי היראה הבנויים ע"פ שכל אנושי בוודאי אינן שווין לכל נפש כי אין כל השכלים והדעות שוות ואין שכל אדם זה מתפעל ומתעורר ממה שמתפעל שכל חברו וכמו שארז"ל גבי ברכת חכם הרזים על ששים רבוא מישראל שאין דעותיהם דומות זו לזו וכו' וכמו ש"הרמב"ן ז"ל במלחמות שם בפירוש הספרי גבי יהושע שנאמר בו איש אשר רוח בו שיכול להלך נגד רוחו של כל אחד ואחד וכו'. אלא אפילו בספרי היראה אשר יסודותם בהררי קודש מדרשי חז"ל אשר רוח ה' דבר בם ומלתו על לשונם ואורייתא וקב"ה כולא חד וכל ששים רבוא כללות ישראל ופרטיהם עד ניצוץ קל שבקלים ופחותי הערך שבעמינו בני ישראל כולו מתקשרא באורייתא ואורייתא היא המקשרת אותן להקב"ה כנודע בזה"ק הרי זה דרך כללות לכללות ישראל ואף שניתנה התורה לידרש בכלל ופרט ופרטי פרטות לכל נפש פרטית מישראל המושרשת בה הרי אין כל אדם זוכה להיות מכיר מקומו הפרטי שבתורה: והנה אף בהלכות איסור והיתר הנגלות לנו ולבנינו מצאנו ראינו מחלוקת תנאים ואמוראים מן הקצה אל הקצה ממש ואלו ואלו דברי אלהים חיים לשון רבים על שם מקור החיים

שכל אנושי בודאי אינן שווין לכל נפש, כי אין כל השכלים והדעות שוות, ואין שכל אדם זה מתפעל ומתעורר ממה שמתפעל ומתעורר שכל חברו, וכמו ש'אמרו רז"ל² גבי – בקשר לברכת חכם הרזים על ששים רבוא מישראל, – בשעה שרואים שש מאות אלף מישראל, יש לברך "ברוך חכם הרזים" – מברכים את הקב"ה שהוא החכם שיוודע סודותיהם של כל שש מאות האלף, **שְׁאִין דְּעוֹתֵיהֶם –** והבנתם ורגשותיהם, **דּוֹמוֹת זֹו לָזוּ וְכוּ', וְכִמּוֹ שֶׁבִּתְּב הֶרְמִבִּין וְ"ל בְּמִלְחָמוֹת שָׁם בְּפִרוּשׁ ה'סִפְרִי גְּבִי יְהוֹשֻׁעַ שְׁנֵאמַר בּוֹ" –** שהוא היה "אִישׁ אֲשֶׁר רוּחַ בּוֹ", – ומפרש ה"ספרי" שהכוונה ב"רוח בו" היא: **שִׁיכּוֹל לְהִלּוֹךְ נֶגְדַּר רוּחוֹ שֶׁל בָּל אֶחָד וְאֶחָד וְכוּ'.⁵ אֵלּא אִפְלוּ בְּסִפְרֵי**

2. ברכות נח, א. 3. על הרי"ף שעל הגמרא הנוכרת. 4. במדבר כז, יח. 5. את עצם הפירוש "שיכול להלך נגד רוחו של כל אחד ואחד", יכול היה רבנו הזקן להביא גם מרש"י על הפסוק, שהוא אומר שם "שיכול להלך נגד רוחו של כל אחד ואחד"; ומה שהוא מביא זאת מהרמב"ן, הוא מפני שהרמב"ן מבאר שם שישנו חכם גדול כזה, שהוא עצמו כולל בתוכו את דעותיהם של כל ששים הרבוא; שלכן בירך ר' חנינא ברי' דר' איקא את ברכת "חכם הרזים" על רב פפא ור' הונא ברי' דר' יהושע, כפי שמברכים על ששים רבוא מישראל, כי ר' חנינא ראה והכיר בהם, שהם נושאים בתוכם דיעותיהם של ששים רבוא. אך זה צריך להיות כזה שמכיר זאת בשני, ולכן אומר הרמב"ן – להלכה – שלא לברך ברכה זו אלא על ששים רבוא דוקא שאין דיעותיהם שוות. עכ"פ מהרמב"ן מסתבר שישנו מקרה כזה – וחסידים, שהם "יודעיים ומכיריים" (כלשוננו של רבנו הזקן להלן) רואים ומכירים ברבנו הזקן שהוא זה "שיכול להלך נגד רוחו של כל אחד ואחד", כי בהיותו נשמה כללית הוא כולל בתוכו מ"רוחו של כל אחד ואחד". 6. על פי לשון הכתוב שמואל ב כג, ב. 7. על פי תניא פל"ו – מח, א. 8. חלק ג', עג, ב. 9. על פי לשון הפסוק דברים כט, כח: "הנסתרות לה' אלקינו והנגלות לנו ולבנינו וגו'. 10. עירובין יג, ב.

נודע בשערים בעלה וגו'; – הזוהר מפרש ש"בעלה" היינו הקב"ה, ה'בעל' של כנסת ישראל, והוא "נודע אתידע ואתדבק", – הוא נעשה ידוע ומתדבקים בו; "בשערים", לפי מה שמשערים ("בשערים" מלשון השערה) בשכל ובהשגה, ולפי השער ("בשערים")

מלשון שער) שפותחים בלב כדי לקלוט את ההשגה מהמות. על-כל-פנים מתברר מדברי הזוהר הקדוש, שהענינים של אהבה ויראה, של דביקות בהקב"ה, הם בכל אחד לפי שיעורו הפרטי

(זהו פירוש שלישי בזוהר שם: "שערים" מלשון שיעור) – וכשמדובר על עניני יראת ה' ואהבת ה', מוצדקת לכאורה ההתבטאות בין החסידים (אנ"ש) ש"אינה דומה שמיעה לראיה", שאינו דומה מה ששומעים מהרבי דברי התעוררות והדרכות בעבודת ה', למה שרואים וקוראים בספרים – ואילו רבנו הזקן מכניס כאן בספר (בספר ה"תניא") הוראות והדרכות בעבודה הפנימית של אהבת ה' ויראת ה'? אבל רבנו הזקן מסביר להלן, שמדובר כאן ב"יודעי ומכירי", באלה שידעו והכירו את רבנו הזקן, אלה שהיו שואלים אותו ב"יחידות" עצות בעניני עבודת ה'; חסידים מפרשים, שהכוונה היא גם כן על אלה שרבנו הזקן יודע אותם ומכיר אותם, ובכך נכללות כל הנשמות שלמדו, לומדות ותלמדנה את ספר ה"תניא" – את כל אלה ידע והכיר רבנו הזקן, ובשבילם כתב בספר זה עצות והוראות בעבודת ה', כאילו נכנסו הם כולם אליו ל"יחידות"; וכפי שהרבי הרש"ב נשמח-עדן אומר¹³: לימוד התניא משמעו לדבר עם רבנו הזקן. ובלשון רבנו הזקן:

"אלקים חיים" שהוא לשון רבים, על שם מקור החיים לנשמות ישראל הנחלקות – נשמות ישראל, וממילא כך הדבר גם במקורם, דרך כלל לשלשה קוין, ימין ושמאל ואמצע, שהם – שלשה קוים אלה, הם: חסד – קו הימין, וגבורה – קו השמאל, וכו', – כלומר, תפארת שהוא הקו האמצעי.

ונשמות ששרשן ממדת חסד, הנחתן גם כן להנחות כלפי חסד, להקל בו כנודע וכ"ש וק"ו בהנשמות לה' אלהינו דאינו דחילו ורחימו דבמוחא ולבא דכל חד וחד לפום שיעורא דיליה לפום מה דמשער בליביה כמ"ש בזה"ק על פסוק נודע בשערים בעלה וגו': חסד; ואותו דבר בנשמות ששרשן ממדת הגבורה וכו', בנודע, – כפי שרבנו הזקן מבאר בפרוטרוט ב"אגרת הקדש" סימן יג, שלכן בית-שמאי לרוב מחמירים, מפני ששורשם ממדת הגבורה, ובית-הלל מקילים ברוב המקרים, מפני ששורשם ממדת החסד; אלא, היות שבקדושה הכל בהתכללות, כך שחסד כוללת בתוכה גם גבורה, וגבורה כוללת בתוכה גם חסד, לכן ישנם מקרים בהם בית-שמאי מקילים ובית-הלל מחמירים. – הרי אם כך הדבר בענינים של נגלה דתורה, שאפשר הדבר שתהיה מחלוקת "מן הקצה אל הקצה" בהסקת מסקנת פסק ההלכה מהתורה – וכל-שכן וכל-יחמור – בענינים שהם ב"הנשמות לה' אלהינו" דאינו דחילו ורחימו – שהם יראה ואהבה, דבמוחא ולבא דכל חד וחד לפום שיעורא דיליה – המתבטאים במוחו ולבו של כל אחד ואחד לפי שיעורו, לפום מה דמשער בליביה, – לפי מה שהוא משער בלבו, ופותח "שער" בלבו, דרכו תאיר ההשגה שבמוחו בלבו. כמו שכתוב בזה"ק הקדוש¹¹ על פסוק¹²

11. חלק א' ק"ג ע"א וע"ב. 12. משלי לא, כג. 13. תורת שלום ע' 56.

המשך ביאור למס' בנא בתרא ליום רביעי עמ' א

הגמרא מביאה את דעת שמואל: אמר רב יהודה אמר שמואל, 'חנוק' – הנעשה ערב כדי להציל את הלוח מחניקת המלוח, וקנו מידו – ועשה הערב קנין על ערבותו, משתעבד, ורק במקום שלא קנו מידו אינו משתעבד. מדייקת הגמרא: מכלל – משמע מתוך דברי שמואל, דרך 'חנוק' צריך קנין כיון שיש סברא לומר שהתכוין רק להצילו, אך ערב בעלמא, ואפילו שלא בשעת מתן מעות, לא בעי – אינו צריך קנין. הגמרא מביאה בזה מחלוקת: ושמואל, האומר שסתם ערב אינו צריך קנין, פליגא – חולק בזה על דבריו דרב נחמן, דאמר רב נחמן,

1 להציל את הלוח מצערו ולקיים בכך מצוה, ואף לא נחסר המלוח מחמתו ממון.
2 תא שמע, דאמר רבי יעקב אמר רבי יוחנן, חלוק היה רבי ישמעאל על בן ננס אף בחנוק, וטובר שאף בזה חלה ערבותו וחייב לפרוע.
3 עתה שהתבאר שמחלוקתם היא גם ב'חנוק', דנה הגמרא מה ההלכה בזה. מסתפקת הגמרא: האם הלכה כמותו – כרבי ישמעאל אף בחנוק, וכמו שפסק רבי יוחנן כמותו בערב היוצא לאחר חיתום שטרות, שגובה מבני חורין, או שבזה אין הלכה כמותו. תא שמע, דבי אהא – שכאשר בא רבין לארץ ישראל, אמר בשם רבי יוחנן, חלוק היה רבי ישמעאל אף בחנוק, והלכה כמותו אף בחנוק.
4
5
6
7
8
9
10
11

לוח היום יום ...

ה'תש"ד

יד כסלו

שבת

יום ראשון

שיעורים. חומש: וישלח, שביעי עם פירש"י.

תהלים: עב-עו.

תניא: דוד . . . 320 בעת צרתו.

מברכין ברכת המזון בכוס של ברכה, אף שאין עשרה.
 הכוס – על כף היד, והאצבעות זקופות. אוהו הכוס מאמירת "רבותי מיר וועלען בענטשען" [=רבותי
 גברן] עד אחרי סיום ברכה שלישית, שאז מצמידו על השלחן.
 באחת משיחותיו באר אדני אבי מורי ורבי [הרש"ב], ותכן דבריו: יש צדיק,
 ישר, תמים, חסיד. צדיק על שם קיום מצות-עשה – ממשיך גלויים דסדר
 ההשתלשלות. ישר על שם קיום לא-תעשה – גלויים למעלה מסדר ההשתלשלות.
 תמים – ערנסטקייט [=רצינות] – גלויים ד"טעם עצו ופריו שוים", התחברות
 סובב-כל-עלמין ומלא-כל-עלמין. למעלה מכלם – חסיד, ויש בזה ג' מדרגות:
 (א) שעניני העולם אינם מטרידים ומבלבלים אותו. כל אחד ואחד יכול להגיע
 לזה, וכל אחד ואחד מחייב להגיע לזה. (ב) שכל עניניו הם אלקות. ואף ש"לא
 רחוקה היא ממך גו'" – מכל-מקום אין זה שיך לכל אחד ואחד. (ג) מה שכתוב
 בתקני זהר: "איהו חסיד המתחסד עם קונו עם קן דיליה" [=עם מקורו; ה'],
 ופרש בספר של בינונים [=ספר התניא] שזהו ליחידא קודשא-בריך-הוא ושכינתיה
 בתחתונים ולא לרוות נפשו הצמאה בלבד.

ה'תש"ד

טו כסלו

יום ראשון

יום שני

שיעורים. חומש: וישב, פרשה ראשונה עם פירש"י.

תהלים: עז-עח.

תניא: אך מה שהי' . . . ואחור ע"ש.

בתו"א ד"ה וישב: "ואינה יכולה לראות באהבה", צ"ל "ואינה יכולה להיות
 באהבה".

רבינו הזקן סיפר לבנו אדמו"ר האמצעי: דער זיידע (הבעש"ט) זאגט אז
 מ'דארף האבען מסירת נפש אויף אהבת ישראל, אפילו צו א אידען, וועלכען
 מ'האט קיינמאל ניט געזעהן.

תרגום

ב"תורה אור" דבור המתחיל "וישב": "ואינה יכולה לראות באהבה", צריך
 להיות: "ואינה יכולה להיות באהבה".

רבינו הזקן ספר לבנו אדמו"ר האמצעי: הסבא (הבעל-שם-טוב) אומר שצריך
 שתהיה מסירת נפש על אהבת ישראל, גם ליהודי שאף פעם לא ראו.

יום שלישי	יום שני	טז כסלו	ה'תש"ד
שיעורים. חומש: וישב, שני עם פירש"י. תהלים: עט"ב. תניא: וצדקה . . . א"ס ב"ה. יסוד עקרי בשיטת חב"ד הוא, אשר המנח השליט על הלב בתולדותו, ישעבד את הלב לעבודת ה' יתברך, מתוך השפלה הבנה והעמקת הדעת בגדלת בורא העולם ברוך-הוא.			

יום רביעי	יום שלישי	יז כסלו	ה'תש"ד
שיעורים. חומש: וישב, שלישי עם פירש"י. תהלים: פג"ז. תניא: הנה לא . . . וכו' וד"ל. חסידות חב"ד פותחת שערי היכלי חכמה ובינה, לידע ולהכיר את מי שאמר והיה העולם בהשגה שכלית, מעוררת רגשי הלב להתפעל באותה מדה שבלב המחזיבת מהשפלה זו, ומונח דרך אשר כל אחד ואחד לפום שעורא דיליה [לפי רמתו] יכול לגשת אל הקדש לעבד את הוי' במוחו ולבו.			

יום חמישי	יום רביעי	יח כסלו	ה'תש"ד
שיעורים. חומש: וישב, רביעי עם פירש"י. תהלים: פח"ט. תניא: הוכח תוכיח . . . לעומת זה כו'. במנחה אין אומרים תחנון. הצ"צ כותב: אהבה דבחי' ועמך לא חפצתי (היינו) שלא לחפון שום דבר זולתו ית', ולא אפילו שמים וארץ שהם ג"ע עליון ותחתון, כי רק ביו"ד נברא כו', אלא תהי' האהבה רק לו ית' לבד, דהיינו למהו"ע ית' ממש. וכך הי' נשמע הלשון ממו"ר ג"ע (רבינו הזקן) בדביקותו. שהי' אומר בזה הלשון: איך וויל זע גאר ניסט, איך וויל ניט דיין ג"ע איך וויל ניט דיין עוה"ב כו' איך וויל מער ניט אז דיך אליין.			

תרגום

ה"צמח צדק" כותב: אהבה דבחינת "ועמך לא חפצתי", (הינו) שלא לחפץ שום דבר זולתו יתברך, ולא אפילו שמים וארץ שהם גן-עדן עליון ותחתון, כי רק ביו"ד נברא כו', אלא תהיה האהבה רק לו יתברך לבד, דהיינו למהותו ועצמותו יתברך ממש. וכך היה נשמע הלשון ממורי ורבי נשמתו-עדן (רבינו הזקן) בדבקותו. שהיה אומר בזה הלשון:

איני חפץ מאומה; איני רוצה את גן-העדן שלך, איני רוצה את העולם-הבא שלך כו', רצוני לא יותר מאשר אותך בלבד.

גומ' יום טוב. לשנה טובה בלמוד התסידות ודרכי התסידות תפתבו ותחתמו.

ממכתב אדני אבי מורי ורבי [הרש"ב]

...י"ט בסלו... החג אשר פדה בשלום נפשנו ואור וחיות נפשנו נתן לנו, היום הזה הוא ראש השנה לרא"ח [דברי אלקים חיים, תסידות] אשר הנחילנו אבותינו הקדושים וצוקללה"ה נ"ע זי"ע, והיא היא תורת הבעל שם טוב ז"ל.

זה היום תחלת מעשיך, שלמות הפונה האמתית בבריאת האדם עלי ארץ, להמשיך גלוי אור פנימיות תורתנו הקדושה, אשר נמשך ביום הזה בבחינת המשכה כללית על כללות השנה, ועלינו להעיר לכבנו ביום הזה בבחינת חפץ ורצון פנימי ועצמי באמתת נקודת לכבנו, שיאיר נפשנו באור פנימיות תורתו יתברך.

ממעמקים קראתיך ה', להמשיך בחינת עמק ופנימיות תורת ה' ומצות ה' מבחינת פנימיות ועצמות אור-אין-סוף ברוך-הוא שיאיר בפנימיות נפשנו, אשר כל עצמותינו (רוצה לומר כל מציאותנו, העצם וההתפשטות כו') יהיו אליו יתברך לכד, לגרש מאתנו כל מדה רעה ומגנה מהמדות הטבעיות, כי אם כל עשיותנו וענינינו (הן בעבודה הנו תפלה ותורה ומצות, והן בעניני עולם המכרחים לקיום הגוף) יהיו בכונה אמתית לשם שמים אשר חפץ ה' כו', וה' יתברך אב הרחמים ירחם עלינו וינחנו בדרך הטובה והישרה ישר יחזו פנימו... .

יום
שישי

שבת

יט כסלו

ה'תש"ג

הפסרה: חזון עבדיה. אין אומרים אב הרחמים וצדקתך.

שיעורים. חומש: וישלח, שביעי עם פירש"י.

תהלים: צ"ו.

תנאי: ספר לקו"א הנקרא בשם . . . וקצרה בעזה"י.

הסכמת א) הרב . . . מאניפאלי.

ב) הרב . . . הכהן.

אין השליח-צבור מתעטף בטלית למנחה או למעריב, לא בשבת ויום טוב ולא בראש השנה.

הלולא [=יום הסתלקותו] של הרב המגיד - ממעזריטש - ג' וישב תקל"ג, ומנוחתו כבוד [=קבורתו] באנפאלי.

אדמו"ר הנקן יצא לחרות ממאסרו הראשון - י"ט בסלו, ג' וישב, תקנ"ט, לפנות ערב.

ממכתב רבנו הנקן: "ברם כגון דא צריך להודיע, כי יום אשר עשה ה' לנו יום יט כסלו, יום ג' שהכפל בו כי טוב, יום הלולא רבא של רבנו הקדוש נשמתו-עדן, וכשקירתי בספר תהלים בפסוק 'פדה בשלום נפשי', קדם שהתחלתי פסוק שלאחריו - יצאתי בשלום מד' שלום".

יום התועדות וקבלת החלטות טובות בקביעות עתים לתורה הנגלית ודא"ח [דברי אלקים חיים, חסידות] ברכים, וחזון דרכי החסידים באהבת רעים. נוהגים לסדר חלקת הש"ס, ועל-פי הסדר המבאר באגרת הקדש דבורהמתחיל הוכח תוכיח. בליובאוויטש משנת תרס"ג ואילך היו מסדרים חלקת הש"ס כ"ד בסבת - יום הלולא של רבנו הנקן - מפני אפס הפנאי בי"ט כסלו.

ה'תש"ג

כ כסלו

יום ראשון

שבת
קודש

שיעורים. חומש: וישב, פרשה ראשונה עם פירש"י.
תהלים: צורקג.
תניא: הסכמות הרבנים . . . ז"ל נבג"מ.

הדפסת ספר של בינונים - תניא - בפעם הראשונה, נגמרה יום ג' כ' כסלו תקנ"ז בסלאוויטא. וכולל: חלק ראשון - ספר של בינונים, חלק שני - חנוך קטן ושער היחוד והאמונה.
אגרת התשובה - מהדורא קמא - נדפסה לראשונה: זאלקווי תקנ"ט; מהדורא בתרא - נדפסה לראשונה: שקלאוו תקס"ו.
אגרת הקדש - בפעם הראשונה - שקלאוו תקע"ד. תוצאה מתקנת של כל ה' החלקים - ווילנא ראם תר"ס, וחזרה ונדפסה כמה פעמים.

המשך ביאור למס' סנהדרין ליום שבת קודש עמ' ב

13 באחת מעיניו. ומוכח שהמחלוקת האם יש אם למקרא או
14 למסורת היא אף כשאין שינוי בין הצורה שנכתבה בתורה, לבין
15 הצורה שצריך לכתוב אותה כפי שהיא נקראת.
16 הגמרא מבארת באופן אחר מדוע כולם מודים שהאיסור הוא
17 לבשל בשר בחלב ולא בחלב: אלא אמר רב אחא בריה דרב איקא,
18 אמר קרא, 'לא תבשל גדי', ויש לדייק מכך שדווקא דרך בישול
19 אפרה תורה, שהאיסור הוא 'לבשל' את הבשר בחלב, ורק בחלב
20 שהוא משקה צלול שייך בישול, אבל בחלב שהוא 'שומן' אין
21 שייך 'בישול' אלא 'טיגון'.
22 דין נוסף בענין מנין הדינים הראויים לדרן דיני ממונות: תנו רבנן,
23 דיני ממונות נידונים בשלשה דינים,

1 ופליגי תנאים אם דורשים גם את המסורת. דתניא בברייתא, נאמר
2 בתורה (שם) 'שלש פעמים בשנה יראה כל זכורך אל פני האדון ה',
3 שכל ישראל מצווים לעלות לבית המקדש ולהיראות לפני ה'
4 ברגל, יחגגו בן דהבאי אומר משום רבי יהודה בן תימא, הסומא
5 [עיוור] באחת מעיניו, פטור מן הראיה - ממצות עליה לרגל,
6 שנאמר 'יראה כל זכורך', שלפי המסורת יש לדרוש 'יראה', שיבוא
7 האדם לראות את פני השכינה, והקרי הוא 'יראה', והיינו שהאדם
8 יתראה לפני ה' שבא לראותו, והקיש הכתוב את ראיית האדם
9 [שבמשמעות המסורת] לראיית ה' [שבמשמעות המקרא], ללמד
10 שגדרך 'שה' בא לראות את האדם, כך ה' בא לראות לפני האדם
11 שיראהו, מה ה' בא לראות את האדם בשתי עיניו של ה', אף שבא
12 ה' לראות לפני האדם, יראהו האדם בשתי עיניו, למעט סומא

הלכה יומית לעיון ברמב"ם

~ יום ראשון י"ד כסלו ~

מכירת שטרות ו'מעמד שלושות'

מקודשת משום שבאפשרותו למחול אותו. ומכך שב'מעמד שלושות' פסק הרמב"ם שהקידושין חלים, מוכח שבאופן זה החוב עובר אליה באופן מוחלט, והמלווה שוב אינו יכול למחול עליו (ראה מגיד משנה שם, וכסף משנה כאן).

אך יש להבין מהו אכן טעם החילוק בין מכירת החוב באמצעות העברת השטר, להעברת החוב ב'מעמד שלושות', הרי שתיהן תקנות דרבנן?

וביאר הדברים:

במכירת שטרות, העסקה נעשית בין המוכר (המלווה) לקונה בלבד, והלווה אינו נוטל בה כל חלק. ועל כך כותב הרמב"ם כי מאחר ותוקפה אינו מעיקר הדין אלא מתקנת חכמים, עדיין נשארת זיקה בין המלווה לחוב והוא יכול למחול עליו. אולם כאשר העברת החוב נעשית ב'מעמד שלושות', תקנת חכמים היא שחיובו של הלווה למלווה מתבטל, ובמקביל לכך חל שעבוד חדש מהלווה לקונה. ושעבוד חדש זה אינו שייך למלווה כלל ואינו יכול למחול עליו (אבני מילואים סי' כח סל"ד).

הלכות מכירה פרק ו, הלכה ח: היו עומדים שלשתן, ואמר לו: 'מנה שיש לי בידך, בין פקדון בין מלווה, תנהו לזה' – קנה לו, ואין אחד משלשתן יכול לחזור בו. ודבר זה אמרו חכמים שהיא הלכה שאין לה טעם, לפיכך אין למדין ממנה לדין אחר.

בהלכות הבאות, מביא הרמב"ם אפשרות נוספת להעברת חוב מהלווה לאחר, באמצעות מסירת שטר החוב לידי. ועל כך כותב הרמב"ם (ה"ב) כי מאחר וקנין זה הוא רק מדרבנן, תוקפו מוגבל, והמלווה יכול למחול את החוב אף לאחר שהקנה אותו כי עדיין נותרה לו זיקה אליו.

ולגבי העברת החוב במעמד שלושות אין הרמב"ם מפרט האם לאחר מכן המלווה יכול למחול על החוב, אולם יש להוכיח זאת מדבריו בהלכות אישות (פ"ה ה"ז) כי המקדש אשה על ידי שמעביר אליה חוב שאחרים חייבים לו ב'מעמד שלושות' הרי היא מקודשת. ואם הוא עדיין יכול למחול את החוב, הרי האשה אינה בטוחה שהכסף אכן יגיע לידיה וכיצד היא מקודשת. וכפי שנאמר בגמרא (קידושין מה, א) לגבי המקדש על ידי מסירת שטר חוב שאחרים חייבים לו, אינה

~ יום שני ט"ו כסלו ~

'מעות קונות' – מתי? בציטוט

אולם ב'חלקת יואב' (קב אדקשיית אסא) כתב לחלק שביין לקידוש אכן קנה במעות, אך באתרוג צריך גם משיכה, כי חכמים תקנו שאין מעות קונות אלא צריך משיכה מחשש שמא החפץ הנמכר יישרף בעודו אצל המוכר, ואם מעות קונות והחפץ הוא של הקונה, יתשלם המוכר ולא יציל את החפץ (כמבואר לעיל פ"ג ה"ה).

וגזירה זו שייכת רק כאשר מוכר לו חפץ מסוים, אבל כשמוכר לו בשר מבהמה כשעודנה בחיים, אין כאן דבר מסוים שנמכר ואין לחשוש שמא יתשלם המוכר להצילו, אלא שאעפ"כ "לא פלוג רבנן", וגם כאשר אין חפץ מסוים גזרו חכמים שמעות לא יקנו.

ומעתה, כאשר מצינו שחכמים "העמידו דבריהם על דין תורה בבשר" שאין כאן דבר מסוים, הרי זה דווקא במקום של 'לא פלוג', אבל כשהמכירה היא על חפץ מסוים – לא מצינו שביטלו את גוף תקנתם והעמידו על דין תורה.

ה' מכירה פרק ט, הלכה ז: פארבעה פקדים פשנה, העמידו דבריהם על דין תורה בבשר, מפני שהעם בלן צריכין לבשר; ואלו הם: ערב יום טוב האחרון של חג, וערב יום טוב הראשון של פסח, וערב העצרת, וערב ראש השנה. | ביצור? היה למכר שור, אפילו שנה מאה דינר, ולקח דינר אחד מן הלוקח כדי לתן לו פשר פשישחמ, ולא נתקבצו לו כל דמי השור – אינו יכול לחזור בו, אלא משחיטין את המכר בעל ברהו, וכופין אותו לשחמ ולתן המכר ללוקח; לפיכך אם מת השור, מת בפרשות הלוקח.

כך שנינו במשנה (חולין פג, א) שבארבעה זמנים (שמצוה לאכול בשר) חכמים העמידו את דבריהם על דין תורה שמעות קונות, גם בלי משיכה. ומכאן למדו על קניית חפצי מצוה נוספים, ופסק הרמ"א (ת"מ סי' קצט ס"ג) שהנותן מעות לקנות יין לקידוש בערב שבת – קנה. וכן כתב הגר"ע איגר (או"ח סי' תרטט ס"ב) שהנותן מעות לקנות אתרוג למצוה, קנה.

ואם כן, ביין לקידוש שאין כאן דבר מסוים, יש לדמות זאת לדין הבשר שבזה העמידו דבריהם על דין תורה וקנה. אולם בקניית אתרוג מבורר ומסוים, שבכך היתה גוף התקנה – לא מצינו שבאופן כזה תתבטל התקנה בגלל המצוה.

~ יום שלישי ט"ז כסלו ~

אסמכתא אינה קונה – מדרבנן?

בלשון אסמכתא – "אם לא יפרע לך פלוני, אני אפרע לך". ואם כן, אף אם נאמר שהתנאי של בני גד ובני ראובן הוא אסמכתא שאינה קונה מדרבנן – מדין תורה היא קונה.

והש"ך (חור"מ שם סק"ח) תמה:

איך אפשר להביא ראייה מדין ערב שאסמכתא קונה מדין תורה, והרי ערב הוא דין מיוחד כמבואר בגמרא (בבא בתרא קעג, ב) כי "בההיא הנאה דקא מהימן ליה גמר ומשתעבד נפשיה", היינו, בהנאה זו שמקבל הערב מכך שהמלוה סומך עליו ומחשיבו לאדם מהימן – הוא גומר בדעתו ומשתעבד בלב שלם!

וב'נתיבות המשפט' (שם סקט"ו) מבאר את דברי הב"ח:

אם מן התורה אסמכתא אינה קונה כיון שזהו קנין בספק ("אם יהיה או אם לא יהיה") לא היה מועיל השעבוד של הערב (כתוצאה מההנאה שיש לו מכך שנחשב כמהימן), ורק אם מן התורה אסמכתא קונה אלא שחכמים חששו שהערב סומך בדעתו שהתחייבות לא תבוא לידי קיום (ואין כאן שיעבוד בלב שלם) – בזה מסייע ההסבר שבגלל ההנאה שיש לערב, הוא משתעבד בלב שלם. ומכאן שמדאורייתא אסמכתא קונה.

הלכות מכירה פרק יא, הלכה ו: כָּל הַתְּנָאִין שֶׁמִּתְּנִין בְּנֵי אָדָם בִּיְהוָה, אֵף עַל פִּי שְׁתֵּן בְּעֵדִים וּבְשֹׁטֵר, 'אִם יִהְיֶה בְּךָ אוֹ אִם תַּעֲשֶׂה בְּךָ אִתּוֹ לֶךְ מִנֶּה אוֹ אֶקְנֶה לְךָ בֵּית זֶה, וְאִם לֹא יִהְיֶה אוֹ לֹא תַעֲשֶׂה לֹא אֶקְנֶה לְךָ וְלֹא אִתּוֹ לְךָ' – אֵף עַל פִּי שֶׁעֲשִׂה אוֹ שְׁהִיָּה תְּדַבֵּר, לֹא קִנְיָה; שֶׁכָּל הָאוֹמֵר 'אִם יִהְיֶה' אוֹ 'אִם לֹא יִהְיֶה' – לֹא נִמְרָ וְהַקִּנְיָה... שְׁהָרִי דַּעְתּוֹ עֲדִין סוֹמְכָת שְׁמָא יִהְיֶה אוֹ שְׁמָא לֹא יִהְיֶה.

וכן כתב הרמב"ם לעיל (ה"ב) שהתחייבות ללא קנין התלויה בתנאי מסוים, אין בה גמירות דעת "שזו אסמכתא היא, שהרי סמך קנייתו לעשות כך וכך, וכל אסמכתא אינה קונה שהרי לא גמר בלבו להקנותו".

והקשה הב"ח (חור"מ סי' רז, ח):

דיני התנאי נלמדים מתנאי בני גד ובני ראובן (אישות פ"ו הי"ד), והרי התנאי שהתנה אתם משה כדי שיוכלו לקבל נחלה בעבר הירדן ("אם יעברו בני גד ונתתם להם, ואם לא יעברו חלוצים אתכם ונאחזו בתוכם") הוא דוגמת האמירה 'אם יהיה או אם לא יהיה', שזו אסמכתא שאינה קונה!

ומבאר (בביאור ג'): מדאורייתא אסמכתא קונה. וראיה מדין ערב. וכפי שכתב הטור (לעיל סי' קטז, א) שהערב משעבד נפשו

~ יום רביעי י"ז כסלו ~

מי מוסמך לתקן תקנות?

א ד"ה הא דאמרין, שהטעם לכך שנדרש אישור החכם, הוא משום שתקנות שעורכים בני האומנויות עלולות לפגוע בשאר בני העיר מחמת העדר תחרות, ואם כן בני העיר יכולים להתנות כרצונם ואינם זקוקים לאישור החכם.

והוסיף, שכן יש לדייק מדברי הרמב"ם שהביא את תנאי הסכמת החכם בהלכה בהמשך לדין תקנת בני אומנויות ולא לגבי תקנת בני העיר.

אך בשו"ת תשב"ץ (ח"ד סי' טו) כתב שגם לבני העיר אין סמכות לתקן תקנות במקום שיש אדם חשוב ללא אישורו, והרמב"ם כתב תנאי זה בהמשך לדין בני האומנויות משום שבמקורו דין זה מופיע בגמרא במעשה שאירע בבני אומנות, אך הדין נכון גם בבני העיר.

הלכות מכירה פרק יד, הלכה יא: בְּמָה דְּכָרִים אֲמֹרִים? בְּמִדְיָהּ שְׁאִין בָּהּ חָכָם חָשׁוּב לְתַקֵּן מַעֲשֵׂה הַמִּדְיָהּ וּלְהַצִּיל דְּרָבִי יוֹשְׁבֶיהָ. אֲבָל אִם יֵשׁ בָּהּ חָכָם חָשׁוּב, אֵין הַתְּנָאִי שְׁלֵהָ מוֹעִיל בָּלוֹם; וְאֵין יְבֹלִין לַעֲנֹשׁ וּלְהַפְסִיד עַל מִי שְׁלֹא קָבַל מִן הַתְּנָאִי, אֲלָא אִם בֵּן הַתְּנָה עִמָּהּ וְעָשׂוּ מַדְעַת הַחֶכֶם.

ונחלקו הפוסקים, האם ההגבלה האמורה בהלכה זו שבמקום שיש 'חכם חשוב' אין התקנות חלות ללא דעתו, אמורה רק לגבי סמכותם של בני אומנויות לקבוע את דרכי המסחר (בה מדובר בהלכה הקודמת), או גם לגבי סמכותם של בני העיר לתקן תקנות ציבוריות בה מדובר בהלכה שלפני הקודמת:

בשו"ת הריב"ש (סי' שצט) הביא את דברי הרמב"ן (ב"ב ט,

שלא יהיו מעשיהם מקולקלים בהפקעת שערים, ולהצליח דרכי יושביה' – מכון לתקנת והצלחת בעלי אומנויות שלא יעשה אחד ביומו של חברו כדי שיצליחו במלאכתם (ציץ אליעזר ח"ב, סי' כג, יב).

יש שהוסיפו שיתכן שדברי הרמב"ם אמורים לגבי שני הדינים, ובאים בהמשך לתוכן שתי ההלכות הקודמות ויש לדייק כן מלשונו: 'במה דברים אמורים, במדינה שאין בה חכם חשוב לתקן מעשה המדינה, ולהצליח דרכי יושביה'. 'לתקן מעשה המדינה' – מכון כלפי קביעת שערים של בני העיר

~ יום חמישי י"ח כסלו ~

בין איסור תורה לאיסור מדרבנן

ואכן ה'פרי-חדש' (י"ד שם) כתב שהמוכר חייב להחזיר את ההפרש שבין כשירה לטריפה, והלשון "אין המוכר מחזיר לו כלום" מדברת במוכר לו גבינת עכו"ם (שאסורה מדברי סופרים) שמחירה שווה לגבינת ישראל, ובמקרה כזה אינו צריך להחזיר כלום מן הדין כי המחיר שווה ואין קנס, כי מדובר באיסור דרבנן.

ואחרונים (צפע"נ שו"ת דווינסק ח"ב סי' ט; תורת חסד סי' לא, ה) כתבו לחלק בין איסור דאורייתא לאיסור דרבנן באופן אחר: איסורי התורה חלים גם על ה'חפצא' ומאכל איסור מתועב ואסור מצד עצמו, ולכן, אף כשאכל הרי אכל דבר איסור ולא נהנה ממנו, ולכן המוכר חייב להחזיר לו דמים, אבל איסורי דרבנן נאמרו רק על ה'גברא' שלא יעבור על דברי חכמים, ואין האיסור בדבר מצד עצמו, וכשאכל בשוגג ולא נתכוון לעבור על דברי חכמים "לא עבד איסורא כלל" ולכן אין המוכר צריך להחזיר לו כלום.

הלכות מכירה פרק טז, הלכה יד: המוכר בשר לחברו, ונמצא בשר בביתו... מה שאכלו אכלו, ויחזיר להן את הדמים. וכן כל המוכר דבר שאסור לאכלו מן התורה... אכל המוכר דבר שאסור אכילתו מדברי סופרים... אם אכלו אכלו, ואין המוכר מחזיר לו כלום.

יש לעיין: מה ההבדל בין איסור דאורייתא שגם אם אכל כבר המוכר מחזיר לקונה את הדמים, לאיסור דרבנן שאם הקונה אכלם אין המוכר מחזיר לו כלום?

וכתב הסמ"ע (ח"מ סי' רלד) שדוקא באיסור דאורייתא קנסו את המוכר, אבל באיסור דרבנן לא קנסוהו. אך הש"ך (י"ד סי' קיט סקמ"ז) הקשה על-זה שהרי גם באיסור דרבנן הלוקח שילם דמים של בשר כשר השווה יותר מבשר טריפה, וגם אם לא קנסוהו בנוגע לדמי הטריפה מדוע "אין המוכר מחזיר כלום", הרי ראוי לחייבו מן הדין ולא משום קנס להחזיר את ההפרש שקיבל יותר מדמי טריפה?

~ יום שישי י"ט כסלו ~

אחריות מקיפה, אך מוגבלת

שבכל אופן יכול הקונה לבטל את העסקה בטענה מה לי ולאונסו של זה, ומאחר ולא מילא את חובתו בעסקה, אף אני פטור מלקיים את חלקי.

אמנם בהלכה זו מבואר, שאם המוכר קיבל על עצמו אחריות על כל נזק שיארע (לחפץ או לקרקע), אם אירע מאורע שאינו שכיח ולא עלה על לב המוכר – אינו חייב לשאת באחריות. ולכאורה, מדוע לא יוכל הלוקח לטעון כי קנה על דעת קיום האחריות במלואה, ומה לו ולאונסו של המוכר, הרי סוף-סוף התנאי לא התקיים?

ויש לחלק: כאשר המוכר אינו מקיים את חלקו בעסקה, כגון שלא סיפק את המוצר שעליו סיכמו או לא בזמן שנקבע, גם אם היה זה מחמת אונס גמור, אין לחייב את הצד השני לקיים את חלקו. אך בענינו המוכר קיים את חלקו בעצם

הלכות מכירה פרק יט, הלכה ה: המוכר נקבע לחברו, והתנה עמו שקל אנס שיולד בנקבע זו יהיה חייב לשלם – אפלו בא גוי וגזלה מחמת המוכר, חייב לשלם. אכל אם נפסק הנחר שהיה משקה אותה... הרי זה פטור; שאילו וכיוצא בהן אנס שאינו מצוי הוא, ולא עלה על לב המוכר דבר זה הפלא בעת שהתנה; וכל אנס שאינו מצוי, אינו בכלל התנאי זה.

המזמין מוצר מסוים, ועקב תקלה שאינה תלויה במוכר נמנע מהמוכר לספק את הסחורה במועד שנקבע – האם הקונה רשאי לבטל את העסקה ולדרוש את כספו בחזרה?

כתב הט"ז (י"ד סי' רלו ס"ג) שאם מחמת העיכוב נגרם לקונה נזק בעל ערך, כגון שנזקק לסחורה כדי למוכרה ביום השוק וקיבלה לאחר מכן, הרי הוא רשאי לבטל את העסקה, ואם לא – אינו רשאי לבטל. ואילו הש"ך (ח"מ סי' כא ס"ג) סובר

העסקה, והקרקע הגיעה לרשות הקונה והוא השתמש בה, וקבלת האחריות על מקרי אונס נחשבת כתנאי חיצוני, ובוה מעריכים מה היתה דעת המוכר כשקיבל על עצמו תנאי זה,

ואונס שלא עלה על דעתו בעת שהתנה איננו בכלל התנאי ולכן העסקה שרירה וקיימת (שער משפט סי' כא ס"א).

~ שבת קודש כ' כסלו ~

מכירה לזמן – מכירה גמורה?

וה'פרישה' (ח"מ ר"ב, ו) כתב, שמסיום דברי הראב"ד עולה כי למעשה מסכים לדעת הרמב"ם. ואף שניתן לפרש שכונתו דוקא למכירה לזמן ארוך כששים או חמשים שנה, ואילו הרמב"ם דיבר במכירה לזמן קצר, לא מסתבר לחלק בין הדברים, במיוחד שהביא ראיה מיובל, שם מדובר גם במכירה לזמן קצר כגון המוכר שנה לפני היובל.

אך הגרש"ז אורבך (מערני ארץ סי' י"ד, א) כתב שמדברי הראב"ד נראה שכונתו דוקא במכירה לזמן ארוך, ואין להוכיח אחרת מהמכירה ליובל כי שם המכירה עצמה מוחלטת ללא הגבלת זמן, אלא שבהגיע היובל חייב הלוקח להחזירה למוכר והמוכר צריך לקנותה מחדש, אך בתוך זמן המכירה הקרקע היא של הלוקח לכל דבר, ואילו במכירה המוגבלת מתחילתה לזמן קצוב ובסיומו תחזור למוכר מאליה, ללא קנין חדש, אף בתוך הזמן אין הבעלות של הלוקח גמורה.

ומכל מקום כותב הראב"ד שבמכירה לזמן ארוך אפשר שאומדים את דעת המוכר שמכוין להקנאה גמורה כעין המכר שחוזר לבעלים ביובל מחמת חוק התורה, אך במכירה לזמן קצר לא מסתבר שמתכוין ליפות כוח הלוקח בכך.

הלכות מכירה פרק כג, הלכה ו: ומה הפרש יש בין המוכר קרקע לזמן קצוב, ובין המקנה אותה לפרותיה? שהקונה לפירות – אינו יכול לשנות צורת הקרקע... אבל הקונה לזמן קצוב – הרי הוא בונה או הורס, ועושה בכל זמנו הקצוב כמו שעושה הקונה קנין עולם לעולם.

כידוע, יש מי שהתירו עבודת הקרקע בשביעית על ידי מכירתה לנכרי, בנימוק שבעלות הנכרי על הקרקע מפקיעה את קדושתה ולא חלים עליה המצוות התלויות בארץ.

והמקור לכך, שהלכה זו תקיפה אף במכירה לזמן מוגבל, הוא בדברי הרמב"ם כאן המעניק למכירה לזמן קצוב תוקף כמכירה גמורה, בשונה ממכירת קרקע לפירות שאין הלוקח רשאי להרוס את הקרקע, הלוקח לזמן קצוב רשאי לעשות בה "כמו שעושה הקונה קנין עולם" (שמן המר יו"ד סי' ד).

אך הראב"ד כתב "איני מוצא מוכר לזמן קצוב שיבנה ושיהרוס...". ואס"כ הרי הוא חולק על הרמב"ם, אבל בהמשך דבריו כתב – "אפשר מוכר שדהו לששים שנה או לחמשים שנה... שיעשה בה חפצו כל ימי המכר", והביא ראיה לכך ממוכר שדהו בזמן היובל, שאף שהקרקע עתידה לחזור ביובל, הלוקח עושה בה כרצונו.

המשך ביאור למס' בבא בתרא ליום שני עמ' ב

12 להוציא ממון מהקדש, ויחלוק עם אותו אדם במנה, דחוקה אין
13 אדם עושה קנוניא על הקדש.
14 מתקין לה רב נחמן, וכי אדם עושה קנוניא על בניו, להפסידם
15 מירושתו, וחרי פשוט שאינו עושה כן, ולדבריו קשה, דרב ושמואל
16 דאמרי תרנויהו, שכיב מרע שאמר מנה לפלוני בידו, אם הוסיף
17 ואמר לשון תנו, נותנין – חייבים הירשים לשלם לו, אך אם לא
18 אמר גם לשון תנו, אין נותנין, וכיון שברור שאין אדם עושה
19 קנוניא על בניו, אלא – מוכח שיש חשש אחר בהודאתו, והיינו
20 שאדם עושה שלא להשביע את בניו – רצונו שלא לעשותם שבעים
21 ועשרים בעיני הבריות, ולכן אמר שחלק מהממון אינו שלו אלא
22 של אחרים, ואין הודאתו מחייבת את יורשיו,

1 לבעל, לא משתעבד, מאי מעמא, כיון דמצנה הוא דעבד – הערב
2 מקיים מצוה בכך, שמחמת ערבותו מתרצה האשה להנשא, וגם
3 לאו מידי חסרה – אין האשה נחסרת כלום, שהרי לא הוציאה ממון
4 בנישואיה ואין לה הפסד בכך שאינה מקבלת כתובתה, ואף לולי
5 ערבותו היתה נישאת, שנח לאשה בבעל כל שהוא, ולטובתה
6 התכוין.
7 הגמרא מבררת את דינו של שכיב מרע המודה שהוא חייב ממון
8 לאדם מסוים: אמר רב הונא, שכיב מרע – חולה שנפל למשכב,
9 שהקדיש את כל נכסיו, ואחר כך אמר מנה לפלוני בידו – מנה
10 מתוך הנכסים שהיו ברשותו והקדשתים, אינו שלי אלא של פלוני,
11 נאמן, ונותנים מנה לאותו אדם. ואין חוששים ששיקר בדבריו כדי

שיעורי רמב"ם - ג' פרקים ליום

~ יום ראשון י"ד כסלו ~

הלכות מבירה

פרק רביעי

(1) נתבאר בו איכות הרשויות (הקנויות) [שקניות] המטלטלין נעשות בהן ומשפטיהן וחילוקיהן והנמשך אחריהן.

א. פליו של אדם, כל מקום² שיש לו רשות להניחו³ קנה לו. פיון שנקנסו המטלטלין⁴ בתוך הפלי אין אחד מהן יכול לחזור בו. והרי זה כמו שהגביהו⁵ או כמו שהנחו בתוך ביתו⁶. לפיכך, אין פליו של אדם קונה לו ברשות הרבים⁷ ולא ברשות המוכר, אלא אם אמר לו המקנה 'לך וקנה בכלי זה'. וכן אם קנה הפלי תחלה והגביהו, ואחר כך הניחו שם ברשות המוכר, וחזר וקנה ממנו הפרות⁸ - פיון שנקנסו בתוך פלי זה קנה אותם. מפני שהנאת⁹ המוכר במכירת הפלי, אינו מקפיד על מקומו¹⁰.

~ נקודות משיחות קודש ~

"פליו של אדם, כל מקום שיש לו רשות להניחו קנה לו".

בפנימיות העניינים: כליו של 'אדם העליון' זה הקב"ה, הם ישראל שהקב"ה הניחם בעולם כדי שיקנו עבורו את כל ענייני העולם, לעשות מהם "דירה בתחתונים". ולכן צריך לתת להם כל המצטרך להם כדי שיוכלו לקנות עבורו בשלימות עיניו שעבודתם תהיה מתוך מנוחה, שמחה וטוב לבב.

ומה שכליו של אדם אינם קונים ברשות הרבים (עלמא דפרודא) יכול הקב"ה להפוך את רשות הרבים לרשות היחיד - יחידו של עולם ולקנות גם משם.

(על פי סה"ש תשמ"ח ח"א ע' 62 הע' 92)

(מתוך רמב"ם "פרס המלך")

(2) מימרא של רבי יוחנן בבבא בתרא פה. (3) אף הסמטה בכלל זה (שם), ולא נתמעטה אלא רשות הרבים כמו שכתב רבינו בסמוך, כי הדגש הוא על "רשות להניח", אבל אין הכרח, שיהיה מקום ההנחה קנוי ללוקח (תוספות שם: דיבור המתחיל כגון, והגהות מיימוניות להלן הלכה ו). (4) שאותם הוא עומד לקנות. (5) שאינו יכול לחזור בו. (למעלה פרק ג הלכה א). (6) שקונה מטעם חצר, ובוודאי אינו יכול לחזור בו (ראה בפרק י"ז מהלכות גזילה ואבידה הלכה ח). (7) מימרא של רב ושמואל (שם פה). (8) מסקנת הגמרא שם. והטעם: שאין צורך בבעלות הלוקח

על המקום, אלא ברשות להניח שם כלים, כמו שכתבנו למעלה הלכה א, ומכיוון שנראה שאינו מקפיד על הנחת כליו שם בחצירו, הרי הוא קונה לו (ועיין מגיד משנה). (9) [בדפוס רומי: שמפני שהנאת, וצריך לומר "שמפני הנאת"]. (10) בבבא בתרא פה: על מה ששינונו: "זרקו לה [הגט] לתוך - קלתה [הסל שלה] הרי זו מגורשת" שאלו: והרי קלתה ברשות הבעל והרי זה "כלי של לוקח ברשות מוכר"? ותירצו בזה: "כגון שהיה בעלה מוכר קלתות" ופירש ר"י מגאש שמכיוון שקנתה ממנו את הסל ונהנה ממנה - אינו מקפיד עליה על שהיא מניחה את הסל ברשותו, והרי זה כאילו השאיל לה את מקום הסל. וזוהי דעת רבינו (מגיד משנה).

ב. פשם שאין פליו של לוקח קונה לו ברשות מוכר, כך אין פליו של מוכר קונה ללוקח, אף על פי שהוא ברשות הלוקח¹¹.

(11) שלעולם אינו קונה אלא אם כן היו שניהם, גם הכלי וגם הרשות, של הלוקח. ומה שאמרו שם: שכליו של מוכר ברשות לוקח לא קנה - לכל הדיעות אמרו כן ואין בזה פלוגתא כלל (רמב"ן במלחמות שם - לחם משנה, ועיין מגיד משנה וסוף משנה).

ג. מסירה אינה קונה אלא ברשות הרבים ובחצר שאינה של שניהם¹². והמשיכה אינה קונה אלא בסמטא או בחצר של שניהם. והגבחה קונה בכל מקום.

(12) ובלי קבלת רשות מבעל החצר, שלא מועיל כאן שום קניין אחר ולפיכך תיקנו קניין מסירה, אבל אם קיבל רשות הרי הוא כברשות המופקדן אצלו, שיש תקנה לשכור מקומו כדלהלן הלכה ו. ומסירה אינה מועילה כאן (מגיד משנה לפי ביאורו של הט"ז חושן משפט סימן קצח סעיף ט).

ד. דבר הנקנה במשיכה, אם היה ברשות הרבים ומשכו הלוקח לרשותו או לסמטא - פיון שהוציא מקצת החפץ מרשות הרבים קנה¹³.

(13) [כתב הראב"ד: נראה לי שאין זה הדין בחפץ, דהא קיימא לן בספניה כשמואל דאמר: עד שימשוך את כולה (למעלה פרק ג הלכה ג). אבל בבהמה וודאי סגי לה (=בוודאי מספיק לה) ביד וברגל כתנא קמא (למעלה פרק ב הלכה ו: "כיוון שעקרה יד ורגל קנאה"). וייתכן כי הראב"ד לא בא לחלוק על דברי רבינו אלא לפרש דבריו במשיכת בהמה. ומשמיע לנו רבינו בזה שלא רק אם הבהמה עומדת בסימטה, מקום שהמשיכה קונה בו, מספיקה משיכה חלקית כזו, אלא אפילו אם עמדה ברשות הרבים, מקום שאין המשיכה קונה בו - גם שם אם הוציא מקצתה, כגון שעקרה יד ורגל, קנה אותה. ומקור לזה מה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

21) שם. ואם לוקח מודד, כבר אמר לעיל, שקנה מטעם הגבחה. 22) למעלה הלכה א. 23) שחצרו קונה לו. וכן הוא שם פו. "פרקן והכניסן לתוך ביתו, פסק עד שלא מדד אין שניהם יכולים לחזור". 24) אבל פסק את הדמים, כנ"ל (כסף משנה). וראה להלן הלכה י"ג. 25) ברשות אדם, שהמוכר הפקיד בידו, מקודם את הפירות. 26) כלומר, ובקניין. 27) כגון במשיכה או בהגבחה (נימוקי יוסף).

ז. היו הפרות²⁸ בסמטא או בחצר של שניהם²⁹, ואפילו היו ברשות לוקח, והיו בתוך פליו של מוכר³⁰, וקבל עליו המוכר למפר, והתחיל המוכר למדד בתוך פליו של מוכר: אם אמר לו: פור בשלשים סלע אני מוכר לך - יכול לחזור בו אפילו בסאה אחרונה; הואיל ועדיין הפרות בפליו ולא גמר כל המדה, ופליו של מוכר אינו קונה ללוקח אף על פי שהוא ברשות הלוקח. ואם אמר לו: פור בשלשים, סאה בסלע - ראשון ראשון קנה; שפיון שפסקו הדמים על כל סאה וסאה, כל סאה שגביה המוכר ויערה אותה נגמרה מכירתה, הואיל ואין הפרות ברשות המוכר³¹ ולא ברשות הלוקח³². ואילו לא היה הפרות בפליו של מוכר, פיון שהן ברשות לוקח קנה משפסק, אף על פי שלא מדד, כמו שבארנו.

28) מימרת רב ושמואל (שם פו): "כור בשלושים - יכול לחזור - כור בשלושים סאה בסלע - ראשון ראשון קנה" וכמו שכתב הר"ף: "משכחת לה בסימטא [ובכליו של לוקח - ב"ח]. אי נמי ברשות לוקח והוא דאיתנהו בכליו דמוכר. דאי ברשות הרבים, הא קיימא לן דאין כליו של לוקח קונה ברשות הרבים. [למעלה הלכה א] ואי ברשות מוכר הא קיימא לן נמי דכליו של לוקח ברשות מוכר לא קנה לוקח [למעלה שם] ואי ברשות לוקח וליתנהו בכליו דמוכר [אלא מונחים על הארץ] הא קאמר ברשות לוקח כיוון שקיבל עליו מוכר קנה לוקח ואף על פי שלא מדד [למעלה הלכה ו], הילכך לא משכחת לה אלא כדאמרין". 29) והיו הפירות בכליו של לוקח (ב"ח שם וסמ"ע סימן ר, סעיף קטן טו). 30) שאם לא כן קנה מיד כנ"ל ואף על פי שכליו של מוכר אינם קונים ללוקח אף ברשותו של לוקח (למעלה הלכה ב) - כיוון שמדד לו המוכר הרי זה כאילו הקנה לו כליו, ועיין ראב"ד וכסף משנה. 31) שאם הם ברשותו הלא קיימא לן שאין כליו של לוקח קונים לו ברשות המוכר (למעלה הלכה ב). וכלשון הר"ף שהובא למעלה. 32) שאם היו ברשותו ואינם בכליו של מוכר - קנה מיד כשפסק אף על פי שלא מדד כמו שמבאר רבינו בהמשך דבריו וכלשון הר"ף שם.

ח. וכן המוכר יין³³ או שמן לחברו בסמטא או בחצר של שניהם או ברשות לוקח, והיתה המדה של סרסור: עד שלא נתמלאת המדה³⁴ - הרי הן של

שאמרו במסכת שבת צא: שהמושך מקצת כיס שיש בו מעות מרשות היחיד לצידי רשות הרבים (שהוא כסימטה לעניין קניין משיכה) - קנה אותן המעות הנמצאות בצידי רשות הרבים אף על פי שרוב הכיס עודנו ברשות היחיד, וכמו כן בבהמה כנ"ל. ועיין במגיד משנה שפירש דברי רבינו גם בספינה, "שכיוון שכבר משכה כולה, אלא שהייתה ברשות שאין המשיכה מועילה בו, כיוון שהכניס מקצתה ברשות שהמשיכה קונה בו, די בכך". וראייה לדבריו מהא דכתובות פה. שתפסו ספינה של בעל חוב שמת והניח יורשים, ואמרו שם: "מחריפותא דנהרא תפיסנא" (=מאמצע הנהר תפסנו) והוא רשות הרבים (שם). והקשה המאירי שם, הרי אין משיכה קונה ברשות הרבים (עיין שם), ועל כרחנו שהכניסו הספינה לשפת הנהר שהוא כסימטה (רש"י שם), ואם לא קנה אותה עד שיכניסנה כולה לסימטה, הרי היא ברשות היתומים ו"מטלטלי דיתמי לא משתעבדי לבעל חוב" - אלא על כורחך שקנו אותה מאז הכניס מקצתה לסימטה, שעדיין לא הייתה ברשות היתומים].

ה. טעון של פרות שהיה מנה ברשות הרבים¹⁴, ומשכו לוקח לרשותו¹⁵ או לסמטא¹⁶ אחר שפסק הדמים¹⁷ - קנה, אף על פי שעדיין לא מדד¹⁸. וכן אם מדדן הלוקח¹⁹ ברשות הרבים - קנה ראשון ראשון²⁰ בהגבחה.

14) כלומר, משא שמונה על הארץ ממש בלי שיימצא בכליו של מוכר. וראה להלן. 15) קונה מטעם משיכה ומטעם חצר. 16) מטעם משיכה. ולפי זה דעת רבינו שאפילו משיכה לא מועילה בכליו של מוכר (מגיד משנה. וראה למעלה פרק ג הלכה י"ד). ואין כן דעת הר"י מיגאש (בבא בתרא פה: וראה בשולחן ערוך חושן משפט סימן ד, סעיף ו. 17) קביעת המחיר, כי בלעדי זה אין עדיין סמיכות דעת גמורה, לא של מוכר ולא של הלוקח, כי כל אחד עדיין מהסס, שמא לא יוכלו להשתוות, ולכן הקניין רופף הוא. 18) כי המדידה באה רק לגלות את כמות הסחורה לצרכי קביעת התשלום. אבל אינה מהווה חלק מהקניין. ומקור הדברים במשנה (בבא בתרא פד:). 19) שהרי עם המדידה הוא ממילא גם מגביה את הפירות. 20) ייתכן שכאן מדובר, שמכר לו את הטעון ללא קביעת כמותו. ולפיכך קונה ראשון ראשון, או שיאמר לו "כור בשלושים, סאה בסלע" שקנה ראשון ראשון, להלן הלכה ז, ועיין באבן האזל.

ו. היה מוכר מודד²¹ לתוך פליו של לוקח - לא קנה; שאין פליו של לוקח קונה לו ברשות הרבים²². היו הפרות ברשות הלוקח - פיון שקבל עליו המוכר למפר קנה לוקח²³, ואף על פי שעדיין לא מדד²⁴. היו ברשות המוכר או ברשות המפקדין אפילו²⁵ - לא קנה הלוקח עד שגביה הפרות, או עד שיציאם מרשותו בשכירות מקומן²⁶ וכיוצא בו²⁷, כמו שבארנו.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

המידה, לשליש המידה, לרביע המידה וכיוצא בזה: ליטרא, חצי ליטרא, רביע ליטרא וכו'. (43) "ואפילו בסימטא" (ראב"ד). וכן הוא בבבא בתרא פה: פו: (44) ובניגוד לזה, אם היא של סרסור, אינו מקנה ללוקח אלא אם נתמלאה המידה (למעלה הלכה ח).

יא. זה פלל גדול⁴⁵ יהיה בידך: הקונה את המטלטלין, אם פסק הדמים⁴⁶ ואחר כך הגביה - קנה; ואם הגביה תחלה והניח⁴⁷ ואחר כך פסק הדמים - לא קנה⁴⁸ באותה הגביה⁴⁹, עד שגביה אחר שפסק, או ימשך דבר שאין דרכו להגביה.

(45) שם פה: פו. בברייתא. והטעם בגמרא (שם) "פסק, סמכא דעתיה. לא פסק, לא סמכא דעתיה". (46) קבע את מחיר החפץ. (47) נגמרה ההגבהה. (48) מכיוון שלפני קביעת המחיר, אין אצל שניהם סמיכות דעת גמורה ביחס לקניין, כי שמא לא יוכלו להשתוות במחיר. (49) שהייתה לפני פסיקת הדמים, אם הלוקח הניח או הפסיק אותה, אבל אם לא הניח והוא אוהז המטלטלין בידו גם אחר פסיקת הדמים, נראה מכאן, שקנה.

יב. היה דבר הנמכר⁵⁰ דמיו קצובין וידועין⁵¹ והגביהו - קנהו⁵², אף על פי שפסק אחר שהגביה. והוא הדין בשאר דברים⁵³ שקונין בהם את המטלטלין⁵⁴, שצריך לקנות בהם אחר שפסק הדמים, אלא אם כן דמיו קצובין, כמו שבארנו.

(50) יוצא מתוך העובדה הבאה (מובאה שם פח.): אחד הביא ירקות העירה על מנת למכור, באו אנשים וחטפו ממנו את הירקות - מתוך כוונה לקנות, ולא לגזול - ומכיוון שהמוכר לא ידע ממי לתבוע את כספו, הקדיש את כל מטען הירקות לשמים, בכדי למנוע את הבריות ליהנות מהם, אחרי שאין בידו להוציא מהן את תשלומם. כשהביאו את העניין לפני רב כהנא, החליט שאין הקדשו הקדש, מכיוון שהקונים קנו אותם מכבר על ידי הגבהתם או משיכתם, וסיימו שם בגמרא: "דווקא דקייצו דמי" (=דווקא שפסק הוא המחיר של הירקות); ומוכח כן גם מתוך ההלכה להלן בהלכה יד. וכן כתב הר"י מיגאש. (51) היינו, שמחיר החפץ קבוע ועומד בשוק, אבל אין צורך שהמוכר עצמו יקבע את המחיר, וזהו בניגוד לשיטת כמה ראשונים (הרי"ף, הרמב"ן והרשב"א, שהביא המגיד משנה), הסבורים, שצריך שדמי המחיר יהיו קבועים על ידי המוכר עצמו כלומר שיקצו דמים פעם אחת לכל מי שיכיר לקנות ממנו. (52) יש לציין, כי רבינו לא הזכיר כאן, מה שהזכיר להלן הלכה יד, שצריך שיהיה החפץ חביב על הלוקח, וראה מה שכתבנו שם. (53) אף על פי שבמקור של הלכה זו (בברייתא שם פו.) לא נזכרה אלא הגבהה - הוא הדין לקניינים אחרים, שהרי הטעם שווה בכולם, שכל זמן שלא פסקו דמים, אין דעתם סומכת. (54) כגון משיכה ומסירה.

יג. לפיכך⁵⁵, המושך תמרים⁵⁶ ופועלים והקניסן לתוך ביתו⁵⁷, אם מדד עד שלא פסק הדמים, אפילו

מוכר; משנתמלאת המדה³⁵ - הרי הן ברשות לוקח, ואין אחד מהן יכול לחזור בו.

(33) משנה בבבא בתרא פז. ולפי מסקנת הגמרא שהמדובר במידה של סרסור ולפי מה שפירשו הר"י מיגאש והרי"ף שהמדובר בסימטא וכו' וכן כתב רבינו בפירוש המשנה שם. (34) מפני שזה הנוהג בין הסרסורים, שהוא, הסרסור, דרכו להשאיל את המידה למוכר וללוקח; לראשון - לזמן המדידה, ולשני - אחרי המדידה, עד שישים את המקח במקומו, ויוצא, מתוך כך, עד שנתמלאה הסאה המידה היא של המוכר ונחשבת כ"כליו של מוכר", ואחרי שנתמלאה, היא כ"כליו של לוקח". ודווקא כשהשאילה לשניהם (ט"ז) חושן משפט סימן ר סעיף ט. (35) ודווקא שנתמלאה כל המידה, אבל לא מספיק אם נתמלאה רק עד הרישומים שבתוכה (כמו בהלכה י), מפני שכאן הדבר תלוי בהסכמת הסרסור, וזה דרכו להשאיל למוכר עד שתתמלא כל המידה (סמ"ע שם סעיף קטן כז).

ט. וכן פרות שהיו צבורין³⁶ בסמטא³⁷ או בחצר של שניהם, והמדה אינה של אחד מהן³⁸, והיה המוכר מודד³⁹: עד שלא נתמלאת המדה - הרי היא ברשות המוכר; ומשנתמלאת המדה - הרי היא ברשות לוקח.

(36) נלמד ממה שנאמר למעלה בהלכה ח. והמגיד משנה ציין: "בריייתא שם". (37) כאן לא הזכיר "ברשות לוקח" (כמו שהזכיר למעלה בהלכה ח גבי יין) - שמכיוון שהם מונחים על הקרקע, קנויים הם לו מייד, בתורת חצר. (38) כלומר, אלא של סרסור. (39) אבל אם הלוקח מודד, הרי הוא ממילא מגביה אותם במדידה זו, וקונה בהגבהה זו (פירוש המשניות לר"מ).

י. היתה המדה⁴⁰ של אחד מהן⁴¹, והיה בה רשמיין לידע חציה⁴², שלישיה ורביעיה, וביוצא בהן - גיין שהגיע לרשם מן הרשמים קנה ראשון ראשון⁴³, ואף על פי שלא נתמלאת המדה; שכל רשם מהם במדה בפני עצמה, שהרי של אחד מהן היא המדה, והוא סומך על הרשמים שבה⁴⁴.

(40) ברייתא שם, לפי מה שפירשו בגמרא (שם פו:) לדעת רב ושמואל, שאם אמר לו: כור בשלושים יכול לחזור בו אפילו בסאה האחרונה (למעלה הלכה ז), שכאן מדובר, שיש "שנתיות" (=רשמים) בתוך המידה לחלקי המידה, שכל ציון וציון נחשב ככלי מיוחד. [ונכנראה מדברי רבינו והרי"ף, שמכיוון שהיו רשמים במידה - אף על פי שלא אמר לו כלום הרי זה כאומר לו: "הין בשניים עשר סלעים, לוג בסלע" (ראה למעלה הלכה ז בדין "כור בשלושים, סאה בסלע"). וכן פירש רבינו גרשום שם. וראה בדקדוקי סופרים בשם דפוס פזרין]. (41) של לוקח או של מוכר, והטעם הוא, שמכיוון שמדד המוכר בעצמו, הרי זה כאילו הקנה לו את הכלי. והראב"ד חולק על זה וכתב שהמידה של לוקח. ועיין מגיד משנה. (42) שיש ציונים בתוך המידה: לחצי

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ולא הזכיר שהמכר חביב על הלוקח - לפי ששם הגביה לקנות בלי תנאי (לחם משנה).

טו. אחד המושג או המגביה או המחזיק בעצמו, או שאמר לאחר להגביה או למשג לו או להחזיק לו - הרי זה זכה לו⁷⁰. וכן בשאר דרכי הקניה.

70) שהרי אף שלא מדעתו של אדם זכין לו, כמו ששינו: "זכין לו לאדם שלא בפניו" (משנה בגיטין יא: ופסקה רבינו להלן בפרק ד מהלכות זכייה ומתנה הלכה ב) ועל אחת כמה וכמה אם אמר לו להגביה עבורו - שהוא שלוחו לקנות ושלוחו של אדם כמותו" (קידושין מא.). אלא שיש הבדל בין זכייה שלא מדעתו לבין זכייה על ידי שליחות, שבזכייה שלא מדעתו, אף על פי שהנותן אינו יכול לחזור בו - המקבל יכול לחזור בו (שם הלכה ג), ואילו בזכייה על ידי שליחות גם המקבל אינו יכול לחזור בו אחר שזכה לו שלוחו.

פרק חמישי

1) נתבאר בו דיני חילופי המטלטלין זה בזה ודיני קניין סודר לקנות הקרקעות והבהמות והעבדים והמטלטלין, ואי זה דבר אין צריך קניין (ובאידי) [ובאיזה] דבר אינו מועיל.

א. כל המטלטלין קונין זה את זה⁷¹. כיצד? החליף פרה בחמור או יין בשמן⁷², אף על פי שמקפידין על הדמים, ושיערו פמה שזה וכמה שזה ואחר כך החליפו⁷³ - בין שמשג האחד או הגביהו קנה השני המטלטלין האחרים בכל מקום שהם, ונעשה ברשותו⁷⁴, ואף על פי שעדין לא משכן.

2) "בחליפין", משנה בבבא-מציעא מד. כלשון רבינו. ומבואר בתוך הסוגיא שם מו: שהמדובר בקנין חליפין (הגרא"ח חו"מ סימן רנ סק"א). 3) קנין חליפין אנו לומדים מבוזע (רות ד, ז): "וזאת לפנינו בישראל, על הגאולה ועל התמורה לקיים כל דבר: שלף איש נעלו ונתן לרעהו". "לפנים בישראל" - קנין חליפין הוא קנין עתיק; "על הגאולה" - זו מכירה; "ועל התמורה" - זו חליפין, וכן הוא אומר: לא יחליפנו ולא ימיר (בבא-מציעא מז.). 4) להלן (הלכה ו) כותב רבינו מפורש: "אין קונין אלא בכלים - ולא בפירות" - הרי שפירות אינם נעשים חליפין, וכאן כתב "יין בשמן" - הרי שפירות נעשים חליפין? - שני מיני חליפין הם: האחד, כשהחפץ הנמסר למוכר בתורת חליפין, אינו שווה כמחירו של החפץ הנקנה, וזה הוא "קנין סודר" היסודי אשר מתנאיו העיקריים, שה"סודר" - נושא החליפין - צריך להיות כלי דוקא ולא פירי. והשני, כשהחפץ הנ"ל שווה בערכו לחפץ השני הנקנה, בזה קונים אף בפירות (מגיד-משנה לפי שיטת רבינו-תם ב'תוספות' שם מו: ד"ה ופירי). 5) אין אנו אומרים שזהו קנין כסף ואינו קונה עד שימשוך החפץ השני, אלא קנין חליפין הוא וקנה הלוקח את החפץ שביד המוכר (שם מז.). 6) שאם נתקלקל החפץ, או שנשבר, או שחל שינוי במחיר החפץ, הכל על חשבון זה שקנהו בחליפין.

היה הלוקח הוא המודד⁵⁸, או שפסק הדמים ואחר כך מיד המוכר⁵⁹ - שניהם יכולין לחזור בהן⁶⁰. פרקן הלוקח והקניסן לתוך ביתו⁶¹: אם פסק הדמים ואחר כך מיד המוכר⁶² - אין שניהם יכולין לחזור בהן, שהרי סמכה דעתו למכור; ואם מיד עד שלא פסק - שניהם יכולין לחזור בהם, שהרי לא סמכה דעתו עדין למכור. ואפילו מיד הלוקח.

55) כלומר, הואיל ופיסוק הדמים הוא תנאי קודם לכל קניין. 56) מוליכי חמורים. ואינם חמרים של הלוקח. והוא הדין ל"פועלים" דלהלן, שאינם פועלים של הלוקח, שאם כן למה אין הלוקח קונה במשיכת פועליו-שלוחיו ולמה צריך דווקא "פרקם הלוקח"? וראה בתוספות שם דיבור המתחיל משך. 57) ואף על פי כן אינו קונה מטעם חצר, מכיוון שהמשא עדיין על החמורים, ועל הפועלים. וגם קניין משיכה אין כאן, כיוון שלא משך את המטלטלים עצמם אלא את הפועלים, וכמו כן בחמרים - החמרים הם שמשכו את החמורים. וראה למעלה פרק ג הלכה יד שאפילו אם משך הלוקח בעצמו את החמור אינו קונה את החפצים שעליו. 58) ונמצא שעשה הגבהה. 59) על החמורים או על הפועלים, ראה בחושן המשפט סימן ר סעיף ח. 60) ואף על פי שאמרנו למעלה (הלכה ז): שאם מיד המוכר בכליו של מוכר קנה, שזהו גילוי דעת שמקנה את כליו ללוקח - זה לא שייך כאן: לא בפועלים, שאינם כלים, וגם לא בחמורים, מפני שחצר מהלכת אינה קונה (למעלה פרק ג הלכה יג). 61) והפירות נמצאים על גבי הקרקע ברשות הלוקח. 62) יש מפרשים שאפילו לא מיד לבסוף קנה הלוקח, מטעם חצר (מגיד משנה).

יד. הנוטל פלים מן האמן⁶³ על מנת לבקרו⁶⁴, אם היה דמיו קצובין ונאנס בידו⁶⁵ - חיב פדמיו; הואיל ודמיו קצובין, מעת שהגביהו נעשה ברשותו⁶⁶. והוא שגביהו פדי לקנות את כלו⁶⁷, ויהיה אותו חפץ הנמכר חביב על הלוקח; אבל חפץ שהמוכר קץ בו⁶⁸, והוא מבקש ורודף למכרו - הרי הוא ברשות המוכר, עד שפסק הדמים⁶⁹ ויגביהו הלוקח אחר שפסק.

63) בעל המלאכה העושה את הכלים. 64) לבדוק אותם, ואם ייטב בעיניו יקנה אותם. 65) שנפל מידו באונס ונשבר. 66) כמו שכתב למעלה (הלכה יב): "היה הדבר הנמכר דמיו קצובין וידועין והגביהו - קנהו" וכדעת רש"י (שהביאו התוספות שם פז: דיבור המתחיל הלוקח כלי) שיש לנוטל זה דין של לוקח. ואין המוכר יכול לחזור בו, אבל הלוקח יכול לחזור בו כיוון שלקחו על תנאי (עיי' מגיד משנה בשם ר"י מיגאש). 67) כלומר, אם ימצא חן בעיניו (לחם משנה) - יקנהו בסך דמים כדי קצבתו ושווי (סמ"ע סימן ר סעיף קטן כט). 68) ולא הזכיר רבינו מהו הדין של דבר אמצעי, שאינו חביב על הלוקח במיוחד, וגם אינו שנוא על המוכר, וראה לחם משנה. 69) ומה שכתב למעלה (הלכה יב) שאם דמיו קצובין, הרי זה כאילו פסק,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שהובאה בתלמוד לפירוש המשנה - הלכה קבועה היא, שהרי כלל הוא בידנו בכל מקום: דבר שאינו מצוי לא גזרו בו חכמים (תוספות המיוחסים לר"י הזקן בקידושין כח:). ורב האי גאון כתב שאין הלכה כן (הגהות מיימוניות).

[18] = עבד כנעני. וצריך להבין, שהרי עבד כנעני דינו כקרקע ונקנה בכסף (למעלה פ"ב ה"א), וברור שלא גזרו בו חכמים כבמטלטלין, שמה יאמר לו: נשרפו חטיף בעליה (ראה להלן פרק ו הלכה יג, ובהערה כב שם), ואם כן למה כתב רבינו "עבד", שהרי כל החידוש כאן הוא, שבמלוה הבאה מחמת מכר, שאין זה דבר מצוי, לא תיקנו חכמים משיכה כבמטלטלין?]. (19) המפרשים התלבטו כאן מאוד: הטעם שנתן הרמב"ם אינו מספיק אלא למה קונים כאן בדמים ללא משיכה, אבל עדיין יש להבין הרי אמרו (קידושין מז:): "המקדש במלוה אינה מקודשת כי מלוה להוצאה ניתנה", כלומר, כסף המלוה אינו נחשב כבעין, והוא-הדין שאין קונים בו (שם)? ומסקנת המפרשים שלדעת רבינו אין לסמוך על אותה סוגיא בקידושין אלא על סוגיא זו בבבא-מציעא שלפיה יש קנין במלוה לענין מכר, וכן פסק להלן פ"ג ה"ד (ראה בתוספות המיוחסים לר"י הזקן בקידושין שם, ובכסף-משנה). ויש מסבירים: שיש הבדל בין קידושין למכר, שבקידושין אין האשה מסכימה להתקדש כיון שאינה מקבלת עתה בשעת הקידושין, שום דבר ממשי. אבל לענין מכר לא איכפת לו למוכר אם אינו מקבל דבר בעין, ולפיכך נחשבת מחילת המלוה "כמי שנתן הדמים עתה" (לשון רבינו להלן פ"ג ה"ד). באופן שמלוה עדיף מכסף בעין - שהרי כסף בעין אינו קונה בלי משיכה, ואילו מלוה מחמת מכר, קונה בלי משיכה. (20) שאף-על-פי שמלוה הרי הוא ככסף בעין לענין מכירה, כנ"ל - הרי גם כסף אינו קונה עד שימשוך או יגביה (למעלה פ"ג ה"ד), וכמו כן גם מלוה, ורק במלוה הבאה מחמת מכר שאינה מצויה - לא גזרו, כנ"ל.

ה. הַקָּנָה עוֹלָם²¹ וְהַעֲבָדִים²² וְהַבְּהֵמָה וְשָׂאֵר כָּל הַמְּטַלְטְלִין, כָּל אֶחָד מֵהֶן נִקְנָה בְּחִלְפִין. וְהוּא הַנִּקְרָא קִנְיָן²³. וְעַכְרָה הַדִּרְךָ הַזֶּה: שְׂמִינָה הַקּוֹנֶה לַמִּקְנָה²⁴ כָּלִי כָּל שֶׁהוּא²⁵ וְיֹאמַר לוֹ²⁶: קִנְיָה כָּלִי זֶה חֲלָף הַחֲצֵר אוֹ הַיֵּין אוֹ הַבְּהֵמָה אוֹ הָעֶבֶד שֶׁמִּכַּרְתָּ לִּי בְכֶךָ וְכָךְ. כִּינָה שֶׁהִגְבִּיתָ²⁷ הַמּוֹכֵר אֶת הַכָּלִי וְקִנְיָה קִנְיָה הַלּוֹקֵחַ אוֹתוֹ הַקָּרָע אוֹ אוֹתָן הַמְּטַלְטְלִין, אִף עַל פִּי שְׁעָדִין לֹא מִשְׁכָּן וְלֹא נִתֵּן הַדָּמִים²⁸, וְאֶחָד מֵהֶן אֵין יָכוֹל לַחְזֹר בּוֹ.

(21) מתוך השקלא-וטריא בגמרא (בבא-מציעא מז). שתמהו לדעת האומר שקונים בכליו של מקנה, - "נמצא שמקנה לו קרקע אגב מטלטלין" - נראה ברור שקרקע נקנית בחליפין (כסף-משנה). (22) קידושין כב: (23) היינו קנין סתם, ראה להלן הלכה ט. (24) כרב, ולא כלוי (בבא-מציעא שם). וכחכמים דרבי יהודה (שם) הסוברים שמה שכתוב "שלף איש נעלו ונתן לדעהו", היינו, שבעז הקונה שלף ונתן לגואל שהיה המקנה. (25) ו"נעל" שנאמר במקרא אינו דוקא, והוא רק לציין שצריך כלי, אבל לא חשוב איזה

ב. הַחֲלִיף חָמֹר בְּפֶרֶה וְטִלְהָ, וּמִשָּׁף הַפֶּרֶה וְעָדִין לֹא מִשָּׁף אֶת הַטִּלְהָ - לֹא קִנְיָה; שְׂאֵין כָּאֵין מִשִּׁיכָה גְמוּרָה⁸. וְכֵן כָּל פְּיוּצָא בְּהֵן.

(7) ברייתא שם, לפי פירושו של רבא. (8) כיון שאמר לו מפורש: הא לך פרה וטלה עבור החמור, לא נגמר הקנין עד שימשוך שניהם. והרי זה דומה ליוצא ונכנס ותובע כספו (להלן פ"ח ה"א). אבל להלן פ"ז ה"א כשהסכים לקבל מקצת מעות בתור קנין כתחילת פרעון, קנה הכל.

ג. דְּמִים⁹ שְׂאֵין מִקְפִּידִין עֲלֵיהֶם¹⁰ - הֲרִי הֵן כְּשֶׂאֵר מְטַלְטְלִין וְקוֹנִין¹¹. מִיֵּצֵד? הֲרִי שֶׁחָפֵץ¹² מַעוֹת בְּלֹא מִשְׁקָל וּבְלֹא מִנְיָן, אֲלֵא נִטְלָן אַכְסְרָה¹³, וְאָמַר לוֹ: מִכֹּר לִי פֶרְתְּךָ אוֹ יֵין זֶה בְּאֵלּוּ, וְנָתַן לוֹ אֶת הַדָּמִים - קִנְיָה, וְאֵין אֶחָד מֵהֶם יָכוֹל לַחְזֹר בּוֹ¹⁴; שְׁנֵה דָּבָר שְׂאֵינוֹ מַצּוּי הוּא, וְלֹא הֶצְרִיכּוּ בּוֹ מִשִּׁיכָה¹⁵.

(9) מימרא של רבה בשם רב הונא (שם מ"ז). (10) לדעת מנינם המדויק. (11) כלומר בתורת דמים, ולא בתורת חליפין, כי הרי אין מטבע נעשה חליפין (להלן הלכה ו). (12) אסף מלוה חפניו. מפשטות דברי רבינו משמע, שאף הלוקח אינו יודע את כמות הכסף. אך הכסף-משנה כתב שיתכן שגם רבינו מסכים לדעת רש"י, שאף אם המוכר בלבד אינו יודע את הסכום, הרי זה דבר שאינו מצוי, וכן כתב הראב"ד. (13) לפי האומד. מילה זו נמצאת במסכת דמאי פ"ב מ"ג. (14) אף-על-פי שברוך כלל, עקרו חכמים את קנין המעות, וכל זמן שלא משך - יכולים לחזור בהם (למעלה פ"ג הלכה ד). (15) שמכירה וקנין במעות שלא נודע מנינם אינו שכיח, ובדבר שאינו שכיח לא גזרו חכמים שמה יאמר לו: נשרפו חטיף בעליה (סמ"ע סימן קצט סק"ב).

ד. וְכֵן¹⁶ רְאוּבֵן שֶׁמִּכַּר מְטַלְטְלִין¹⁷ לְשִׁמְעוֹן בְּחִמְשִׁים זוֹז, וְקִנְיָה שִׁמְעוֹן הַמְּטַלְטְלִין וְנִתְחַבֵּב בְּדָמִים, וְאַחֲרֵי שֶׁנִּתְחַבֵּב שִׁמְעוֹן בְּחִמְשִׁים זוֹז אֵלּוּ הָיָה לוֹ יֵין אוֹ בְּהֵמָה אוֹ עֶבֶד¹⁸ וְכִיּוּצָא בְּהֵן מִשָּׁאֵר הַמְּטַלְטְלִין, וְהָיָה רוֹצֵה לְמַכְרָן, וְאָמַר לוֹ רְאוּבֵן: מִכֹּר אוֹתוֹ לִי בְּחִמְשִׁים זוֹז שְׂשִׁשׁ לִי בִּידֶךָ דְּמֵי הַמִּכָּר, וְאָמַר לוֹ: הֵן - קִנְיָה רְאוּבֵן הַמְּטַלְטְלִין בְּכָל מְקוֹם שֶׁהֵן, וְאִף עַל פִּי שֶׁלֹּא מִשָּׁף וְלֹא הִגְבִּיתָ; שְׁגָם זֶה דָּבָר שְׂאֵינוֹ מַצּוּי הוּא¹⁹, וְלֹא הֶצְרִיכּוּ בּוֹ מִשִּׁיכָה. אֲבָל אִם הָיָה חוֹב לוֹ עֲלֵיו שֶׁלֹּא מַחְמַת הַמִּכָּר, וְאָמַר לוֹ: מִכֹּר לִי מְטַלְטְלִין בְּחוֹב שְׂשִׁשׁ לִי אֲצִלְךָ, וְרָצוּ שְׁנֵיהֶם - לֹא קִנְיָה²⁰ עַד שִׁיִּגְבִּיתָ, אוֹ יִמְשָׁף דָּבָר שְׂאֵין דִּרְכּוֹ לְהִגְבִּיתָ, אוֹ יִקְנֶה בְּאֶחָד מֵהַדִּרְכִּים שֶׁהַמְּטַלְטְלִין נִקְנִין בָּהֶן.

(16) אף ההלכה הבאה טעם אחד לה עם זה של ההלכה הקודמת. (17) משנה בקידושין כח. ולפי אחד הפירושים בגמרא שם. ואף-על-פי שלפי ההלכה אין המשנה מתפרשת כן (ראה למעלה הלכה א) - כתב הרי"ף שסברא זו, מכיון

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

למקנה, וכן כתב רב עמרם גאון (הובא בהגהות מיימוניות כאן אות ב). (36) מסקנת הגמרא בקידושין ו: שהאומר הילך מנה על-מנת שתחזירהו לי, שקנה במכר. וכן כתבו הגאונים (מגיד-משנה) [וראה בנדרים מח:]. (37) בבא-מציעא ז. (38) יבואר להלן כמה שיעורו. (39) מעין סברא זו נזכרה בתלמוד (שם ט). בשם רבי אבהו, לענין מציאה: אם אחד רכוב על החמור ואחד תופס המסירה (=החבל), הרכוב על החמור קנה החמור, ותופס המסירה קנה את כל המסירה, אף-על-פי שאינו אוזז את כולה, מאחר שיכול לנתקה ולהביאה אצלו. ואף-על-פי שנדחתה סברא זו (שם), סובר רבינו שלא יתכן שכל עיקר סברת רב אבהו בדויה, אלא עיקר הסברא נכונה ונאמרה לענין מכירה, שדעת אחרת מקנה לו, ורבי אבהו רצה לדמות מציאה למכירה, ודמיון זה הוא שנדחה, אבל עיקר הסברא שנאמרה לענין מכירה לא נדחתה, ועיין ש"ך סימן קצ"ה, ס"ק ו. (40) נקט בגד לדוגמא, שכרגיל לוקחים סודר, אבל הוא-הדין שאר כלים (סמ"ע, שם, ס"ק יב). (41) היינו, שלש על שלש (סמ"ע, שם). (42) בפרק כב מהלכות כלים הלכה א. (43) לדעת הסמ"ע (שם ס"ק יג) הכוונה שיכול לנתק שיעור כלי, דהיינו שלש אצבעות על שלש אצבעות.

ח. ז' שְׁכֹתֵבִין בְּשִׁטְרוֹת⁴⁴ וְקִנְיָא מְפֻלְוֵי בְּכָלִי הַפֶּשֶׁר לְקִנְיָא בּוֹ: 'בְּכָלִי' - לְהוֹצִיא פְּרוֹת וְכִיּוֹצֵא בָהֶן; הַפֶּשֶׁר - לְהוֹצִיא אֶסְרוֹרֵי הַנָּאָה; 'לְקִנְיָא בּוֹ' - לְהוֹצִיא פְּלוֹי שֶׁל מוֹכֵר⁴⁵.

(44) בבא-מציעא מז. (45) [בבבא-מציעא שם: "אמר רב ששת בריה דרב אידי - במנא (=בכלי) לאפוקי (=להוציא) מדרב ששת דאמר קונין בפירות, דכשר, למעוטי איסורי הנאה (שם לדעת רב זביד) למיקניא, לאפוקי מדלוי דאמר בכליו של קונה, ביה (=בו), למעוטי מטבע". ורבינו השמיט "למעוטי מטבע", והעיר על זה הראב"ד. ונראה שרבינו גרס שם כגירסת רבינו חננאל: "רב פפא אמר במנא לאפוקי מטבע וכו'" ו"ביה" לא דרשו כלל. ורב פפא לשיטתו (שם מה:): שמטבע לא נעשה חליפין מפני שצורה עלולה להבטל, ולעולם הוא כלי. אבל לדעת רב ששת בריה דרב אידי שלמד מהמילה "במנא" להוציא פירות, ולא למדו להוציא מטבע, היינו מפני שמטבע הוא בכלל פירות ואינו כלי כלל. וזהו שהביא רבינו "בכלי להוציא פירות וכיוצא בהן" דהיינו מטבע, וכו'"].

ט. ז' הַקִּנְיָן⁴⁶ אֵין צָרִיף לְהִיּוֹת בְּפָנֵי עֲדִים, אֲלָא אִם הָיָה בֵּינוּ וּבֵין חֲבֵרָיו⁴⁷ - קָנָה. שְׁלֹא הַצְרִיכָה תוֹרָה עֲדִים בְּדִינֵי מְמוֹנוֹת אֲלָא לְכוּפָר⁴⁸; אֲבָל הַמוֹכֵר אוֹ הַנוֹתֵן אוֹ הַשּׁוֹכֵר אוֹ הַמְשָׁאֵל וְכִיּוֹצֵא בָהֶן - אֵין צָרִיף עֲדִים, וְכִיּוֹן שֶׁקָּנָה הַקּוֹנֶה בְּדֶרֶךְ אֶחָד מִן הַדְּרָכִים שְׁקוֹנִין בָּהֶן: בֵּין בְּהַגְבָּהָה, בֵּין בְּמַשִּׁיכָה, בֵּין בְּמַסִּירָה, בֵּין בְּקִנְיָן⁴⁹, בֵּין בְּכֶסֶף, בֵּין בְּשִׁטְרוֹ⁵⁰ אוֹ בְּחֻזָּקָה - קָנָה, וְאֵף עַל פִּי שְׂאִין שְׁם עֲדִים.

(46) קידושין סה: (47) כלומר, ושניהם מודים, כמו שכתב להלן: "שלא הצריכה כו' עדים כו' אלא בכופר".

כלי (ועיין סמ"ע, קצ"ה, אות א). (26) כמו שכתוב (רות ד, ח): "ויאמר הגואל לבועז קנה לך" (הגר"א קצ"ה, ס"ק ב). (27) [כיון שהמדובר ב"כלי כל שהוא", כמו שכתב רבינו למעלה - כתב "שהגביה", שכל דבר שדרכו להגביה אינו נקנה אלא בהגבהה (למעלה פ"ג) וראה בשו"ע חו"מ סימן קצ"ה, סעיף א]. (28) כן היא ב'הלכות גדולות' (הלכות הלואה, דפוס וורשא קט ע"ד). והרשב"א (בקידושין כו.) הוכיח כן מהגמרא בבבא-מציעא טז: .

ו. אֵין קוֹנֵין אֲלָא בְּכָלִים²⁹, וְאֵף עַל פִּי שְׂאִין בּוֹ שְׁוֶה פְּרוּטָה³⁰. וְאֵין קוֹנֵין בְּדָבָר שְׂאֵסוֹר בְּהִנָּא³¹, וְלֹא בְּפְרוֹת³² וְלֹא בְּמַטְבֵּעַ³³. וְאֵין קוֹנֵין בְּכָלִי שֶׁל מוֹכֵר³⁴, אֲלָא בְּכָלִי שֶׁל לוֹקָח.

(29) כרב נחמן, בניגוד לרב ששת (ב"מ מז.). ולמד כן ממה שנאמר: "שלף איש נעלו" - דוקא נעל וכל הדומה לו, דהיינו כלי ולא פרי. (30) ברייתא שם (ועיין שם ב'תוספות' ד"ה קונים בכלי). (31) שם מז: (32) להלן הלכה ח, כתב רבינו: "בכלי, להוציא פירות וכיוצא בהן". ומדבריו למעלה הלכה א נראה שפרה וחמור הם בכלל פרי בענין זה, וראה בכסף-משנה. וכן נראה בגמרא (שם מז:): "ופירי נמי עבדי חליפין, כיצד החליף שור בפרה או חמור בשור". אלא שיש גורסים שם "החליף בשר שור בפרה", עיין שם ברש"י וב'תוספות'. (33) הלכה מפורשת (שם מז. ומז:). והטעם בגמרא (שם מה:): מפני שדעתו של אדם על הצורה שישנה במטבע, וצורה עשויה להבטל, שלפעמים נפסל המטבע על-ידי המלכות. וראה להלן הלכה ח. (34) כרב שם מז. ומז: וכו'ל בהלכה ה. שבועז שלף נעלו ונתן לגואל.

ז. הַקִּנְיָא אֶחָד פְּלוֹי לְמוֹכֵר פְּדֵי שְׁקִנְיָה הַלּוֹקָח אוֹתוֹ הַמְּמָכֵר - זָכָה הַלּוֹקָח³⁵. וְאֵף עַל פִּי שְׁהַקִּנְיָה לוֹ הַפְּלוֹי עַל מְנָת לְהַחְזִירוֹ - נִקְנָה הַמְּקָח, וְזָכָה בּוֹ הַלּוֹקָח; שְׁהַמְתָּנָה עַל מְנָת לְהַחְזִיר שְׁמָה מִתְּנָה³⁶. אֵף עַל פִּי שְׁלֹא תִפֵּס הַמוֹכֵר³⁷ כָּל הַפְּלוֹי שְׁהַקִּנְיָהוּ חֲלָף מִמְּכָרוֹ, אֲלָא אֶחָד מִקְצָתוֹ, וְאֶחָד הַמְּקָנָה לוֹ מִקְצָתוֹ - קָנָה הַלּוֹקָח. וְהוּא שְׂאֵחָז מִמְּנוֹ פְּדֵי שְׁעוֹר פְּלוֹי³⁸, אוֹ יֵאָחֲזוּ אֶחָדָה שְׁהוּא יָכוֹל לְנַתֵּק אֶת כָּל הַפְּלוֹי³⁹ מִיַּד הַמְּקָנָה לוֹ. לְפִיכָךְ, אִם הַקִּנְיָה לוֹ מִמְּקָצָת הַבְּגָד⁴⁰ - צָרִיף שְׂיֵאָחֲז מִן הַבְּגָד שְׁלֹשׁ אֲצָבָעוֹת⁴¹, שְׂאֵם יִפְסֹק מִמְּקוֹם שְׂאֵחָזוֹ - הָרִי הוּא כָּלִי בְּפָנֵי עֲצָמוֹ; שְׁשָׁלֹשׁ אֲצָבָעוֹת מִבְּגַד קָרוֹי כָּלִי, כְּמוֹ שְׂבָאֲרָנוּ בְּעֵנִין טְמֵאת בְּגָדִים⁴². וְכֵן אִם אֶחָד פְּחוֹת מְשָׁלֵשׁ, וְהִיָּה יָכוֹל לְנַתֵּק כָּל הַפְּלוֹי⁴³ - קָנָה.

(35) מקור הלכה זו בקידושין ז. "הילך מנה והתקדשי לפלוני, מקודשת מדין עבד כנעני" וכן פסק רבינו בפ"ה מהלכות אישות הלכה כב. הרי שאע"פ שהקונה בעצמו לא נתן מאומה למקנה - קנה, כיון שאחר נתן עבורו (אבן האזל). וכן נראה בגמרא (ב"ב קנב:) שאמרו: "וקנינא מיניה", כלומר וקנינו ממנו, הרי שהעדים נתנו את הסודר

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אָצֵלוּ, אִו שְׁבִטְל הַמוֹדָעָה שְׁמָסֵר עַל גֵּט זֶה, וְכִיּוּצָא בְּאַלּוּ, אָף עַל פִּי שְׂאִינוּ צָרִיךְ.

(58) וכן דעת הגאונים (מגיד-משנה).

יג. קִנְיָן זֶה שֶׁנִּהְיָ לְהַקְנוֹת בְּאַלּוּ הַדְּבָרִים אִינוּ מוֹעִיל בְּלוֹם, אֲלָא לְהוֹדִיעַ שְׂאִינוּ אוֹמֵר דְּבָרִים אֱלוּ בְּמִשְׁחָק וּמִהֲתַלְתִּי⁵⁹, אֲלָא שְׁגָמַר בְּלָבוּ וְאַחֵר כִּף אָמַר. לְפִיכָךְ, אִם אָמַר: בְּלָב שְׁלָם אָנִי אֲמַרְתִּי וְגַמְרְתִּי לַעֲשׂוֹת דְּבָר זֶה - אֵין צָרִיךְ דְּבָר אַחֵר כְּלָל.

(59) ראה מה שכתב רבינו בהלכות אישות שם.

יד. הַדְּבָרִים שְׂאִין בְּהֵן מִמֶּשֶׁ⁶⁰ אֵין קִנְיָן מוֹעִיל בְּהֵן⁶¹. בִּיצֵד? הָרִי שֶׁפָּתַב בְּשִׁטְר: וְקִנְיָנוּ מִפְּלוֹנִי שֶׁיֵּלֶךְ בְּסִחוּרָה עִם פְּלוֹנִי⁶², אוֹ שֶׁיִּחַלְקוּ הַשָּׂדֶה שְׁבִינֵיהֶם, אוֹ שֶׁיִּשְׁתַּתְּפוּ שְׁנֵיהֶם בְּאַמְנוֹת⁶³, וְכִיּוּצָא בְּדְבָרִים אֱלוּ כְּלָן⁶⁴ - הָרִי זֶה קִנְיָן דְּבָרִים, וְאִינוּ מוֹעִיל בְּלוֹם; שֶׁהָרִי לֹא הִקְנֶה לְחִבְרוֹ דְּבָר מְסִים וְיָדוּעַ⁶⁵, לֹא עָקָר וְלֹא פְרוֹת עָקָר⁶⁶ הִידוּעַ.

(60) כלומר, שאין בהם התחייבות של ממון. (61) בבא בתרא ג. על המשנה: "השותפין שרצו לעשות מחיצה", כלומר להתחלק ביניהם, שמדובר שעשו ביניהם קנין על זה, ולכן מחוייבים לקיים את דבריהם, ועל זה שאלו: "וכי קנו מידם - קנין דברים בעולם הוא?!" (62) כלומר, אין כאן התחייבות של ממון אלא התחייבות הליכה בלבד. (63) [ההתחייבות היתה שיעשו ביניהם שותפות, וזהו דבר שאין בו ממש. אבל השיתוף עצמו, כלומר התניית התנאי שיעבדו שניהם ולכל אחד חלק שווה בשכר העבודה - זהו דבר שיש בו ממש, ואף-על-פי-כן אין זה קנין טוב מפני שזהו דבר שלא בא לעולם, כמו שכתב רבינו להלן פ"ד מהלכות שלוחין ושותפין הלכה ב. ולדעת הראב"ד שם בשם רבותיו, אין זה דבר שלא בא לעולם אלא כל אחד ואחד קונה בגוף ידי חברו למה שהן עושות ופועלות. וזהו מה שכתב כאן הראב"ד: "אבל השיתוף עצמו נקנה בקנין".] (64) כגון: ידור פלוני בביתי, יאכל פלוני פירות דקל שלי (להלן פ"י מהלכות זכיה ומתנה הלכה טו). שמכין שאינו מקנה לו אלא את האכילה או את הדיר - אין זה כלום, שהם דברים שאין בהם ממש. (65) ראה להלן פרק כא הלכה ג. (66) שאילו אמר לו פירות דקל זה מכורים לך - קנה, שהרי הפירות דבר שיש בו ממש הוא, אלא שאם עוד לא צמחו, הרי זה דבר שלא בא לעולם ולא קנה, אלא באופן שמכר את העץ לפירותיו (להלן פ"י מהלכות זכיה ומתנה שם).

פֶּרֶק שִׁשִּׁי

(1) נתבאר בו דיני קניית המטבע ודיני קניית השטרות וההלוואות שבעל-פה וכל הנמשך אחר זה.

א. הַפְּרוֹת, אָף עַל פִּי שְׂאִין קוֹנִין בְּהֵן² כְּמוֹ שְׁבִאֲרָנוּ³, הָרִי⁴ נִקְנִי⁵ בְּקִנְיָן בְּשִׁטְר הַמְּטַלְטֵלִין. אֲבָל הַמְּטַבֵּעַ - בְּשֵׁם שְׂאִין קוֹנִין בּוֹ⁶, כִּף אִינוּ נִקְנֶה

(48) בגמרא (שם): "לא איברו שהדי אלא לשקרי", כלומר: לא נבראו העדים אלא בגלל השקרנים. אין העדים מהווים חלק אורגאני מפעולת הקנין, תפקידם אינו אלא אינפורמטיבי בלבד, לברר את העובדות. (49) קנין סתם הוא חליפין, למעלה הלכה ה. והראב"ד כתב: "אין הכל מודים בקניין". שהרי אמרו (בבא-בתרא מ.): "קנין בפני שנים ואין צריך לומר כתובו" (מאירי ומגיד-משנה). ולדבריו אין סתירה מכאן למה שאמרו בקידושין סה: "לא איברו שהדי אלא לשקרי" - יש חילוק בין יתר הקנינים שהם בגוף הדבר הנקנה, וכסף הוא שויו של החפץ, אבל קנין חליפין שאינו בגוף החפץ הנקנה ואינו שויו של החפץ אינו נגמר אלא בעדים. ועיין ב"ח בתחילת סימן קצה, ולהלן הלכה י. (50) שהרי הלכה כרבי אלעזר, שעדי מסירה כרתי ואין צריך עדי חתימה (ראה בפ"א מהלכות גירושין הלכה טו, ובשיטה לא נודע למי לקידושין שם, ובר"ן שם).

י. הַמוֹכֵר אוֹ הַנוֹתֵן⁵¹ שֶׁקֵּנוּ מִיָּדוּ - יֵשׁ לְכָל אֶחָד מֵהֶן לַחֲזוֹר בּוֹ כָּל זְמַן שֶׁעוֹסְקִין בְּאוֹתוֹ עֲנִין⁵², וְאָף עַל פִּי שֶׁהִקְנִין בְּפָנֵי עֲדִים; וְאִם הִפְסִיק הָעֲנִין - אֵין אֶחָד מֵהֶם יָכוֹל לַחֲזוֹר, אָף עַל פִּי שְׂאִין בִּינִינָה עֲדִים. וְכֵשֶׁם שֶׁחֲזוֹר הַמוֹכֵר וְהַנוֹתֵן, כִּף חֲזוֹר הַלּוֹקֵחַ וְהַמְּקַבֵּל כָּל זְמַן שֶׁעוֹסְקִין בְּאוֹתוֹ עֲנִין; מֵה שְׂאִין בֵּן בְּשִׁטְר דְּרָכֵי הַקְּנִיָּה⁵³.

(51) בבא-בתרא קיד. (52) שם, כרב יוסף ולא כרבה. (53) שהרי הזכירו שם רק "קנין". וטעם ההפרש בין קנין סודר ושאר דיני הקנאה, כמו שכתבנו למעלה, ששאר הקנינים כגון חזקה ומשיכה הם בגוף החפץ, ובכסף, מפני שהמוכר מסתלק מיד עם קבלת המעות.

יא. יֵשׁ דְּבָרִים הַרְבֵּה⁵⁴ שְׂאִין צָרִיכִין קִנְיָן, וְאֵין לִקְנִין בָּהֶם טַעַם. כִּגֹּן הַמְּשַׁחֲרֵר אֶת עַבְדּוֹ וְהַמְּגַרֵּשׁ אִשְׁתּוֹ, אוֹ עוֹשֶׂה שְׁלִיחַ⁵⁵, אוֹ הַמוֹסֵר מוֹדָעָה אוֹ הַמְּבִטֵּל מוֹדָעָה, אוֹ הַמּוֹחֵל לְחִבְרוֹ⁵⁶ חוֹב אוֹ פְקֻדוֹן⁵⁷ שֶׁיֵּשׁ לוֹ בִּידוֹ. וְכָל כִּיּוּצָא בְּדְבָרִים אֱלוּ.

(54) אלו דברים פשוטים, שלא מצינו בהם קנין בשום מקום, שבאמירה גמר הדברים (מגיד-משנה). (55) ראה להלן פרק א מהלכות שלוחין ושותפין הלכה א. (56) ראה בפרק יז מהלכות אישות הלכה יט. וב'תוספות' לסנהדרין ו. ד"ה צריכה. (57) להלן בפרק ג מהלכות זכיה ומתנה הלכה ב, כתב רבינו: "מחל לחבירו חוב שיש לו עליו, או נתן לו הפקדון שהיה מופקד אצלו, הרי זו מתנה הנקנית בדברים בלבד". הרי שדעת רבינו כהרא"ש שבדבר שהוא בעין, לא שייך לשון מחילה אלא לשון מתנה, וראה בחושן-משפט סימן רמא סעיף ב, ובהג"ה שם (וראה בלחם-משנה ומשנה-למלך שם).

יב. נִהְיָ רַב הַמְּקוֹמוֹת⁵⁸ לְהַקְנוֹת לְמַקְצֵת אֱלוּ הַדְּבָרִים אוֹ כִּיּוּצָא בְּאַלּוּ, וְאוֹמְרִים: וְקִנְיָנוּ מִפְּלוֹנִי שֶׁעָשָׂה פְּלוֹנִי שְׁלִיחַ, אוֹ שֶׁמָּחַל לְפְלוֹנִי חוֹב שֶׁיֵּשׁ לוֹ

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

להלן. (18) כלומר, בתורת קנין כסף. (19) למעלה פרק ג הלכה א. (20) חליפין. כנ"ל בהלכה א. שהמטבע אינו נקנה בחליפין ואינו נעשה חליפין.

ג. בַּמָּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? ²¹ בְּזֶמֶן שְׁקוּנָה שְׁאֵר מִטְּלָטְלִין? ²² בְּאֶחָד מִמִּינֵי מִטְּבְּעוֹת אֱלוֹ, או עֲבָדִים וְקִרְקָעוֹת? ²³; אֲבָל הַדִּינָרִין שֶׁל זֶהב לִגְבֵי מִטְּבְּעוֹת שֶׁל כֶּסֶף? ²⁴ - הֲרֵי הֵן כְּפֻרוֹת? ²⁵. וְכֵן הַמְּעוֹת שֶׁל נַחֲשֶׁת? ²⁶ - כִּמּוֹ פִּירוֹת לִגְבֵי מִטְּבְּעוֹת שֶׁל כֶּסֶף? ²⁷.

(21) כלומר, שאף זהב ונחושת נחשבים כדמים. (22) שאז היחס הוא כמו בין כסף ומטלטלין, שאין קונים אלא עם משיכת המטלטלין. (23) ואז הם קונים לגמרי, שהרי עבדים וקרקעות נקנים בדמים (מ"מ). [וראה למעלה פרק ה הלכה ד והערה יז]. (24) שאף-על-פי שהזהב יותר חשוב מהכסף, - האחרון יותר חריף וקל יותר להוצאה, ו"כל דבר שהוא חשוב וחריף קרוי מטבע" (נמוקי-יוסף פרק הזהב). (25) משנה (בבא-מציעא מד.), שנוסחתה הבבלי, בניגוד לירושלמי, היא לפי העריכה האחרונה של רבי. (26) שם. (27) ועל היחס בין זהב ונחושת לא דיבר רבינו, כי אין זה מפורש בתלמוד, אבל נחלקו בזה רבותינו הראשונים: לדעת הרשב"א, ומצטטו המ"מ, זהב נחשב כפירות לגבי נחושת, מפני שזה האחרון הוא יותר בשימוש, אך הנמוקי-יוסף (שם) מביא בשם הירושלמי, שנחושת נחשב כפירות לגבי זהב; את הדעה האחרונה מסביר יפה הסמ"ע (סימן רג ס"ק יב) ומציין דבריו: המרחק בחשיבות בין זהב ונחושת הוא הרבה יותר גדול מזה שבין זהב וכסף, וחשיבות זו עושה את הזהב מטבע לגבי נחושת, למרות שזה האחרון הוא יותר חריף. לעומת זה, אין מרחק כזה קיים בין זהב וכסף, וזה האחרון אינו הרבה פחות חשוב מן הראשון, ולכן מכריעה כאן החריפות של הכסף, שיחשב מטבע כלפי הזהב. בש"ע (שם) מביא את שתי הדעות ללא הכרעה.

ד. פִּיצוֹד? ²⁸ נֶתֶן לוֹ? ²⁹ דִּינָר שֶׁל זֶהב בְּעֶשְׂרִים וְחֲמִשָּׁה דִּינָר שֶׁל כֶּסֶף - נִקְנָה הַכֶּסֶף? ³⁰, אִם עַל פִּי שְׁעָרִין לֹא בָּא הַכֶּסֶף לִידוֹ, וְחִיב ³¹ לֶתֶן לוֹ עֶשְׂרִים וְחֲמִשָּׁה דִּינָר שֶׁל כֶּסֶף כִּמּוֹ שְׁפָסֶק? ³² עֲמוֹ: אִם חֲדָשִׁים - חֲדָשִׁים? ³³, אִם יְשָׁנִים - יְשָׁנִים? ³⁴. אֲבָל אִם נֶתֶן לוֹ עֶשְׂרִים וְחֲמִשָּׁה כֶּסֶף בְּדִינָר זֶהב - לֹא קָנָה, עַד שְׂיִקַּח הַדִּינָר שֶׁל זֶהב? ³⁵, וְכָל אֶחָד יָכוֹל לַחְזֹר בּוֹ? ³⁶.

(28) ברייתא (בבא-מציעא מה:). (29) בתורת קנין כסף, אבל בתורת חליפין אינו מועיל כי פירות אינם נעשים חליפין (לחם-משנה). (30) כלומר, במשיכת הזהב נתחייב בעל הכסף לשלם תמורתו בכסף לבעל הזהב, אבל אין הכוונה שכסף מסוים נקנה תמורתו, שהרי אין כסף נקנה בחליפין. (31) בעל הכסף ליתן לבעל הזהב. (32) כמו שקבעו את המחיר; קביעת המחיר - תנאי קודם לכל קנין שהוא, וראה לעיל פ"ד הלכה יא. (33) אם התנו שיתן לו מטבעות חדשים, חייב ליתן לו חדשים, ואמנם "סתם ישנם עדיפים מחדשים" (סמ"ע שם אות יא), אבל לפעמים רוצה הלווקח לשמור את המטבעות לזמן ארוך, ואז יותר טוב לו

בְּקִנְיָן? ⁷. נִמְצָא הַמְּטָבֶעַ אֵינוֹ נִקְנָה בְּקִנְיָן, וְאֵינוֹ נַעֲשֶׂה הוּא עֲצָמוֹ קִנְיָן לְקָנוֹת בְּשָׂאָר דְּבָרִים.

(2) אם מחליפים פירות בדבר אחר, ומשך אחד את הפירות, לא נקנה הדבר המקביל לשני. (3) לעיל, פ"ה הלכה ו. (4) בבא-מציעא מה: (5) אם החליפו פירות בכלי מסויים, ומשך בעל הפירות את הכלי - נקנים הפירות לבעל הכלי. (6) לעיל פ"ה, הלכה ו. (7) מסקנת הגמרא (שם מו.). והטעם: כל ערכו של המטבע היא הצורה, והיא עלולה להבטל ולהפסל, והרי המטבע כמו שטר שאינו נקנה בחליפין (סמ"ע סימן רג ס"ק ד, וכן כתב הרמב"ן בבבא-מציעא מה:).

ב. לְשׁוֹנוֹת? ⁸ שֶׁל זֶהב וְשֶׁל כֶּסֶף - הֲרֵי הֵן בְּעֶשְׂרִים שֶׁל פְּרוֹל או שֶׁל נַחֲשֶׁת; וְהַכֹּל בְּשָׂאָר הַמְּטָלְטְלִין? ¹⁰ הֵן, וְנִקְנִין? ¹¹ בְּקִנְיָן? ¹², וְקוֹנִין זֶה אֶת זֶה בְּהַחֲלָפָה? ¹³, כִּמּוֹ שְׂבָאֲרָנוֹ? ¹⁴. אֲבָל הַמְּטָבְּעוֹת שֶׁל כֶּסֶף או דִּינָרִין? ¹⁵ שֶׁל זֶהב? ¹⁶ או הַמְּעוֹת שֶׁל נַחֲשֶׁת - הֲרֵי הֵן כֶּלֶן דָּמִים כְּנֶגֶד שְׂאֵר הַמְּטָלְטְלִין? ¹⁷; וְהַנּוֹתָן אֶת אֶחָד מֵהֶן דָּמֵי הַמְּטָלְטְלִין? ¹⁸ - לֹא קָנָה, עַד שְׂיִמְשֹׁךְ או יִגְבִּיהַ, כִּמּוֹ שְׂבָאֲרָנוֹ? ¹⁹; וְאִין אֶחָד מֵהֶן נִקְנָה בְּקִנְיָן? ²⁰, וְלֹא נַעֲשֶׂה קִנְיָן.

(8) חתיכות ללא צורת מטבע. וכן הוא בדברי רבינו בפ"ד מהלכות מעשר שני הלכה ט: "... בלשון של כסף - והוא הנקרא אסימון". ובפירוש המשנה בתחילת פ"ד דבבא-מציעא כתב רבינו: "חתיכות כסף שאינן מצויירות והם הנקראים אסימון". (9) רוצה לומר, שאין דינם כמטבעות שאינם נקנים בחליפין, אבל אין הכוונה שהם כעששיות שהם כלים ועושים בהם קנין חליפין, שהרי כתב בסמוך: "וניקנין בקנין וקונין זה את זה בהחלפה" - הרי שאינם עושים חליפין, ראה להלן. ועיין מגיד-משנה ולחם-משנה. (10) כלומר, ודינם כפירות ולא בכלי כמו שכתבנו למעלה. (11) אבל לא קונים, כדין פירות בהלכה א. (12) סתם "קנין" זה חליפין, ומקור הלכה זו בגמרא (ב"מ מו.). "בפרוטטות (=מעוֹת של נחושת שהם עדיין בלא צורה, כעין אסימון של כסף - רש"י) - דליכא עלייהו טבעא (=שאינם עליהם צורה) - פירא הוו (דינם כפירות) ומשום הכי נקנו בחליפין" (הגר"א סימן רג, ס"ק טו.). (13) כלומר, שוה בשוה, שחפץ אחד שוה כמו השני, ומין חליפין זה נוהג אף בפירות (למעלה פ"ה הלכה א. ועיין מה שכתבנו שם). ומקור הלכה זו במשנה (שם מד.). (14) פרק ה שם. (15) היחידה של מטבעות-זהב היתה: דינר, ושוייו - עשרים וחמשה דינרים של כסף (ראה להלן הלכה ד). (16) הרמב"ם רואה את ה"זהב" כ"מטבע" ביחס לשאר מטלטלין, ו"כפירות" ביחס ל"כסף" (בהלכה הבאה), הרי"ף (פרק הזהב) האריך מאוד להוכיח את הדראנפיות זו של ה"זהב" ביחס ל"כסף" ול"מטלטלין", אך רב האי גאון, ומביאו הרי"ף שם, סובר ש"זהב" תמיד נחשב כ"פירות", אף ביחס לשאר מטלטלין. (17) הדגש על "מטלטלין", אבל זהב ונחושת הם כפירות ביחס לכסף, כמו שיבואר

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בְּקִנְיָן זָכָה בְּמַעוֹת. וְהוּא שִׁיְהִי אוֹתָן הַמַּעוֹת קִיָּמִין, כְּגוֹן שִׁיְהִי מִפְּקָדִין⁵⁶ בְּמָקוֹם אֶחָד⁵⁷. אָבֵל רְאוּבֵן שֶׁהָיָה לוֹ חוֹב⁵⁸ עַל שְׁמַעוֹן, וְהִקְנָה לָלוֹי קֶרֶקַע וְעַל גְּבִיָּה חוֹב שִׁישׁ לוֹ אֶצֶל שְׁמַעוֹן - נִרְאָה לִי⁵⁹ שְׁלֹא קִנְיָה הַחוֹב.

(51) בכמה מקומות בגמרא (כגון בבא-מציעא מו. ובבא-בתרא קמט:) יש משא ומתן ארוך כיצד להקנות כסף, והמסקנא - אחרי שדחו שורה של קנינים שאן להם מקום בכסף כגון חליפין - שאין רק האפשרות הזאת שמביאה רבינו. (52) היינו, בכסף מסויים, שיזכה בו ויהיה ברשותו, אבל להטיל עליו חוב שישלם לו תמורת החפץ, אפשר על-ידי משיכה בחפץ (כסף-משנה). (53) שאם הוא ברשותו - חצרו קונה לו. (54) כלומר, ב'קנין אגב', ראה למעלה פרק ג הלכה ח. (55) המקום, שבו מונחים המעות. (56) ואין לנפקד הרשות להחליפם. (57) וכל-שכן אם נמצאים בידי הנותן. (58) היינו, מלוה על פה, ודין מלוה בשטר מתברר להלן לפנינו. (59) כי בגמרא יש פנים לכאן ולכאן. במקום אחד (בבא-קמא קד:) הביאו עובדא של הקנאת מעות ב'קנין אגב', ויש גורסים שם: "רב פפא הוה מסיק תריסר אלפי זוזי בי חוזאי". כלומר, שהנותן היה לו עליהם מלוה בסכום זה, ויוצא שגם מלוה אפשר להקנות ב'קנין אגב'. אבל במקום אחר (ב"ב עז:): "רב פפא הוה ליה תריסר אלפי זוזי בי חוזאי", ואפשר שהיה לו פקדון אצלם (ויש ספרים שגורסים כן גם בב"ב שם, עיין 'תוספות' בבא-בתרא שם ד"ה רב פפא).

ח. הִיּוֹ⁶⁰ עוֹמְדִים שְׁלֹשֶׁתָּן⁶¹, וְאָמַר לוֹ: מָנָה שִׁישׁ לִי בִידֶךָ, בֵּין פְּקָדוֹן בֵּין מְלוּהָ⁶², תִּגְהוּ לָזֶה - קִנְיָה לִי⁶³, וְאֵין אֶחָד מִשְׁלֹשֶׁתָּן⁶⁴ יָכוֹל לַחְזוֹר בּוֹ. וְדָבָר זֶה⁶⁵ אָמְרוּ חֲכָמִים, שֶׁהִיא הִלְכָה שְׁאִין לָה טַעַם⁶⁶. לְפִיכָךְ אֵין לְמַדִּין מִמֶּנָּה לְדִין אַחֵר⁶⁷.

(60) גיטין יג: ויד. (61) ראוּבֵן (המלוה או המפקד) המקנה, שמעון (הלוח או הנפקד) הנותן, ולוי המקבל. (62) אף-על-פי שאין הכסף בעין, שהרי מלוה להוצאה ניתנה, ובכל זאת קונה במעמד שלשתן - שם, במסקנת הגמרא. (63) ראה בפרק ה מהלכות אישות הלכה יז, שגם לענין קידושין מועיל קנין זה. (64) אף לוי המקבל אינו יכול לחזור בו, שאם מקבל זה הוא בעל חוב של הנותן, אין המקבל-המלוה יכול לחזור בו ולתבוע שוב את הלוח (מגיד-משנה), וכמו כן אין ראוּבֵן (המלוה-המקנה) יכול לתבוע חובו משמעון (הלוח-הנותן). כמבואר בהלכה ט (כסף-משנה). (65) שם (יד.), אחרי שקלא-וטרין ארוכה ואחרי שנדחו הטעמים, בהם רצו לבסס הלכה זו. (66) כלומר, אין לה בסיס משפטי, והיא כאילו "קבלה למשה מסיני, שאין לתת בה טעם" (רש"י). אבל יש טעם וסיבה למה עשו חכמים תקנה זו, והיא להקל על המשא-ומתן: "משום תקנת השוק, שמי שקונה סחורה, ואין בידו מעות, מעמידו אצל בעל חובו ואינו צריך להמתין עד שיקנה לו הקניין" ('תוספות' שם ד"ה כהילכתא).

חדשים. (34) שהרי, כאמור, סתם ישנים עדיפים מחדשים. (35) כדין כל המטלטלין שאינם נקנים בכסף אלא בהגבהה או במשיכה (לעיל פ"ג ה"א). (36) כדין הנותן כסף בעד מטלטלין (שם הלכה ד). אבל חייב ב"מי שפרע" (להלן פרק ז הלכה א).

ה. הָיָה לוֹ³⁷ שְׁלֹשִׁים אֶסֶר³⁸ שֶׁל נְחֹשֶׁת בְּדִינָר שֶׁל כֶּסֶף - נִקְנָה הַדִּינָר³⁹ שֶׁל כֶּסֶף, וְחַיֵּב לָתֵן לוֹ כְּמֹו שְׁפָסַק עֲמֹו: אִם דִּינָר חָדָשׁ - חָדָשׁ, אִם יָשָׁן - יָשָׁן. אָבֵל אִם נָתַן לוֹ דִּינָר שֶׁל כֶּסֶף בְּשְׁלֹשִׁים אֶסֶר - לֹא קִנְיָה, עַד שְׁיִקַּח הָאֶסְרוֹת שֶׁל נְחֹשֶׁת, וְכָל אֶחָד מֵהֶן יָכוֹל לַחְזוֹר בּוֹ.

(37) תוספתא בבא-מציעא פרק ג, והובאה ברי"ף וברא"ש. (38) המחיר הרגיל היה עשרים וארבעה איסרים עבור הדינר (קידושין יב). וכאן המדובר כשהוזלו האיסרים (פילפולא חריפתא להרא"ש פ"ד אות א). (39) במשיכת הנחושת, שהוא פרי ביחס ל"כסף", ואף כאן, בקנין דמים ולא בקנין חליפין, כנ"ל בהלכה ד.

ו. וְכֵן⁴⁰ מַעוֹת הָרַעוֹת⁴¹ שְׁפָסַלְתָּן⁴² מִלְּכוֹת⁴³ או הַמְּדִינָה⁴⁴, או דִּינָרִין שְׁאִינָן יוֹצְאִין⁴⁵ בְּאוֹתָהּ מְדִינָה וְאֵין נוֹשְׂאִין וְנוֹתְנִין בָּהֶן עַד שְׁמַשְׁנִין אוֹתָן לְמַטְבַּע אַחֵר - הָרִי הֵן כְּפָרוֹת⁴⁶ לְכָל דָּבָר, וְנִקְנִין בְּקִנְיָן⁴⁷, וְקוֹנִין אֶת הַמַּעוֹת⁴⁸, וְאֵין הַמַּעוֹת קוֹנוֹת אוֹתָן⁴⁹, כְּשֶׁאָר כָּל הַפְּרוֹת⁵⁰.

(40) כלומר, עוד מקרה שמטבע יש לו דין של פירות. (41) משנה (בבא-מציעא מד.) "מעות הרעות קונות את היפות". (42) בטלתן; כך מפרש הרמב"ם את ביטוי המשנה: "מעות רעות", שהם מעות שנפסלו, ועיין במגיד-משנה מה שכתב בשם הרשב"א. (43) שם (מו:). מלכות כוללת הרבה מדינות; ונחשבות כ"פירות" אף אם האזרחים ממשיכים בחשאי להשתמש עדיין במטבע זו. למרות הביטול הרשמי (בגמרא שם). (44) אזור אחד בתוך המלכות, ועדיין המטבע יוצא באזורים אחרים של אותה מלכות. (45) הרי"ף (פרק הזהב), והיינו שלמעשה חדלו להשתמש בהם, אם כי לא ביטלו אותם עדיין רשמית. (46) אבל לא ככלי, ועיין פ"ה הלכה ו, והלכה ח. (47) כלומר, בקנין סודר. אבל לא קונים כמו פירות. (48) בתורת קנין כסף. כלומר, מחייבין את הצד השני לשלם מעות, אבל לא שקונים מעות מסויימות, שאין מעות נקנין בחליפין. הש"ע כותב בזהירות: "ומתחייבין לתת מעות שפסקו" (סימן רג, סעיף ח). (49) אם נתן מעות טובות ולא משך את הרעות. (50) כלומר, כדרך שאין המעות קונות שאר כל הפירות.

ז. הַמַּטְבַּע אֵין לוֹ דָּרָךְ⁵¹ שְׁיִזְכָּה בּוֹ⁵² מִי שְׁאִינֵו בְּרִשּׁוֹתוֹ⁵³ אֶלָּא עַל גְּבִי קֶרֶקַע⁵⁴. כְּגוֹן שֶׁקִּנְיָה הַקֶּרֶקַע וְעַל גְּבִי הַמַּעוֹת, או שְׁיִשְׁכַּר אֶת מְקוֹם הַמַּעוֹת⁵⁵. בֵּינָן שֶׁזָּכָה בְּקֶרֶקַע בְּכֶסֶף או בְּשֹׁטֶר או בְּחֻזָּקָה או

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

זמן שלא ידוע שהמוכר חזר בו - יכולים השלוחים למסור את השטר לצד השני, ואין צריכים לחשוש שמא חזר בו (רשב"ם שם, ד"ה חוזר בשטר). (102) שהרי כבר החזיק בה, ואף-על-פי שאין הקרקע נקנית אלא בשטר, במקום שכותבים את השטר (למעלה פ"א הלכה ד), ואם חוזר בשטר, למה לא יחזור גם בשדה? - הרי כבר כתבנו למעלה (שם הלכה ח) שבקנין חזקה אין השטר מעכב, והרי דקדק רבינו לכתוב: "והחזיק הזוכה לו" (וראה למעלה הערה צח). ועיין נמוקייסוף בב"ב שם.

טז. אָמַר לָהֶם¹⁰³ : זְכוּ לוֹ בַּשָּׂדֶה עַל מְנַת שְׁתַּכְתְּבוּ לוֹ אֶת הַשָּׂטֶר - אֵף עַל פִּי שְׁהִחֲזִיקוּ לוֹ בַּשָּׂדֶה, חוֹזֵר מִזֶּה וּמִזֶּה¹⁰⁴ עַד שְׁיִגִיעַ¹⁰⁵ שְׁטֶר הַמִּתְנָה לְיָדֵי מְקַבְּל הַמִּתְנָה.

(103) בבא-בבא שם. (104) שהרי התנה שאינו רוצה להקנות אלא אם יקויים התנאי, והרי לא קויים. (105) ואף-על-פי שאין תנאי זה דומה לתנאי בני גד ובני ראובן, ששם היה המעשה (נתינת עבר הירדן להם) לטובת בני גד ובני ראובן, והתנאי היה לטובת המתנה (הוא משה רבינו בשם כל ישראל, שיעברו חלוצים) וכאן התנאי לטובת המקבל - אף-על-פי-כן יש לתנאי תוקף שצריך לקיימו (מגיד-משנה בשם רמב"ן). [ולדעת רבינו בפ"ו מהלכות אישות הלכה יז שבאומר "מעכשיו" או באומר "על מנת" אין צריך שיהא דומה לתנאי בני גד ובני ראובן - דברי רבינו מוסברים על נכון].

~ יום שני ט"ו כסלו ~

פֶּרֶק שְׁבִיעִי

(1) נכתבו בו הדברים שאין המקח נגמר בהם אבל יש בין הקונה והמוכר דין מי שפרע, או שהחזיר מחוסר אמנה, ונמשך אחר זה מי שנתן מעות לאחר לקנות לו ולא קיים אמנתו וקנה לעצמו, והנמשך אחר זה.

א. מִי שֶׁנָּתַן הַדָּמִים² וְלֹא מָשַׁךְ הַפְּרוֹת - אֵף עַל פִּי שְׁלֹא נִקְנוּ הַמַּטְלָטְלִין, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ, כָּל הַחוֹזֵר בּוֹ, בֵּין לֹקַח בֵּין מוֹכֵר³, לֹא עָשָׂה מַעֲשֵׂה יִשְׂרָאֵל⁴, וְחֵיב לְקַבֵּל⁵ מִי שֶׁפָּרַע. וְאִפְלוּ נָתַן הַעֲרֹבוֹן⁶ - כָּל הַחוֹזֵר מְקַבֵּל מִי שֶׁפָּרַע⁷.

~ נקודות משיחות קודש ~

"מִי שֶׁנָּתַן הַדָּמִים וְלֹא מָשַׁךְ הַפְּרוֹת ... כָּל הַחוֹזֵר בּוֹ ... לֹא עָשָׂה מַעֲשֵׂה יִשְׂרָאֵל"

כמבואר, עניין הקניין ברוחניות הוא מה שהתחזקו (ובפרט ישראל) בעבודתם, מקנים את ענייני העולם לקב"ה שהוא "קונה שמים וארץ" בכסף ובמשיכה. כסף מלשון כיסופים והוא הבא בהמשכה מלמעלה למטה, ואילו משיכה עניינה העלאה מלמטה למעלה. והנה, כל גילוי האור - כסף - אהבה רבה, הוא בכדי שהאדם יעלה את ענייני העולם למעלה, ולכן אם "חזר בו"

וְכָתַב הַשָּׂטֶר וְאֵין הַלֹּקַח עֲמֹ⁹⁴ - פִּיּוֹן שְׁהִחֲזִיק⁹⁵ הַלֹּקַח בְּקִרְקַע נִקְנָה הַשָּׂטֶר בְּכָל מְקוֹם שֶׁהוּא.

(88) בבא-בבא עז: (89) ויש אומרים (הרא"ש, נמוקייסוף בשם רב האי גאון), שדווקא שטר מכירה של אותה הקרקע הנמכרת, נקנה ב'קנין אגב', והיא הדוגמא המובאת בענין זה בגמרא - אבל לא שטר אחר. (90) כן כתב רבינו למעלה פ"ג ה"ט: "כיון שקנה הקרקע נקנו המטלטלין, אע"פ שאינן צבורין בתוכה". (91) שכיון שמקנה אגב קרקע דינו כקרקע שנקנית בכסף, בשטר ובחזקה ואין צריך יותר (סמ"ע חו"מ סימן סו ס"ק כה). וכתב הכסף-משנה שצריך לומר לו בעל-פה שהוא מקנה לו את השעבוד. ברם רבינו חננאל סובר, ש'קנין אגב' אינו עומד אלא במקום מסירה, ולכן צריך עוד להוסיף קנין כתיבה. (92) בגמרא לא הזכירו מפורש דין המחילה בקנין שטר ע"י 'קנין אגב'. ברם הדבר הוא הגיוני, אחרי שגם 'קנין אגב' הוא רק מדרבנן, וכמו שכתבו ה'תוספות' בבבא-קמא יב, ד"ה אנה, וראה בלחם-משנה. (93) בבא-בבא שם. (94) שמותר לעשות כן (ב"ב שם, ולהלן פרק כד מהלכות מלוה ולוה ה"א), שהרי לא יכול להיות כאן שום הפסד אלא למוכר בלבד, אם ימצאנו הלוקח (שהשטר נכתב על שמו) וינצלו טרם שקנה את השדה, ואין לנו לחשוש יותר מהמוכר עצמו (רשב"ם שם עז: ד"ה כאותה ששנינו). (95) הראב"ד הוסיף כאן, שצריך לומר מפורש: קנה אגב קרקע. [ויתכן כי דעת הרמב"ם היא ששטר שנכתב על אותה קרקע שהוא "אפסרא דארעא" (= 'וסן הארמה'), כמו שאמרו בקידושין כז. הרי הוא כאילו צבור בתוך הקרקע (וכן נראה בגמרא קידושין שם), ובצבורין אין צורך לומר קנה אגב קרקע, כמו שכתב רבינו למעלה פ"ג ה"ט, ועיין ראב"ד שם].

טו. הָאוֹמֵר⁹⁶ : זְכוּ בַּשָּׂדֶה זֶה⁹⁷ לְפָלוֹנִי, וְכָתַבְנוּ לוֹ אֶת הַשָּׂטֶר⁹⁸; וְהִחֲזִיק הַזּוֹכֶה לוֹ⁹⁹ בְּקִרְקַע - יֵשׁ לְזוֹתָן¹⁰⁰ לַחוֹזֵר בַּשָּׂטֶר¹⁰¹ עַד שְׁיִגִיעַ לֵיד בְּעַל הַמִּתְנָה, וְאֵף עַל פִּי שְׁאִינוּ יָכוֹל לַחוֹזֵר בַּשָּׂדֶה¹⁰².

(96) בבא-בבא עז. וקידושין כז. (97) אומר לשלוחים, שיעשו קנין בקרקע מתוך כוונה לזכות בה בשביל המקבל. (98) וגם מצוה עליהם לכתוב לו שטר. (99) השליח עשה קנין חזקה בשביל המקבל. ולדעת רשב"ם (שם) המדובר בקנין חליפין. וראה להלן. (100) דקדק לכתוב "לזנות", וכן להלן: "בעל המתנה", ולכאורה אפשר להסיק מזה, שסובר רבינו כדעת רבינו-רם (ב'תוספות' שם ד"ה חוזר), שרק במתנה הוא חוזר בשטר, אבל במכירה אינו יכול לחזור בשטר, שוודאי על דעת כן נמכר שיהא ללוקח שטר. אבל המגיד-משנה והלחם-משנה סוברים שמתוך זה שהביא רבינו הלכה זו בהלכות מכירה, נראה שהמדובר גם במכירה. (101) אינו יכול לחזור בקרקע, אחרי שנעשה כבר הקנין, אבל יכול לחזור בשטר, שהרי לא נקנה למקבל עד שיגיע לידו, כי אף-על-פי שנתן לו השדה - אינו רוצה שיכתבו עליה שטר, לפי שעל-ידי השטר ניתן פומבי לדבר, וערכו הכלכלי יורד על-ידי הידיעה בדבר הפחתת הרכוש הקרקעי שלו ('תוספות' שם ד"ה חוזר בשטר). אולם, כל

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

8) מקללין. כרבא ולא כאביי (בבא מציעא שם). וראה למעלה הלכה א. וכתבו התוספות (שם), דיבור המתחיל בעושה מעשה עמך, שאף על פי שהחזיר אינו עושה מעשה עמך ומותר לקללו - אין זה אלא לקללו על המקח הזה, אבל לא לקללו סתם. 9) הביטוי "אותו" לאו דווקא, שהרי, לדעת רבינו, לא מכוננים את הקללה ישר אליו (ראה להלן), אלא הכוונה: בנוכחותו (ועיין סמ"ע סימן רד, סעיף קטן ז). 10) אבל בפירוש המשנה כתב רבינו: "יש לו לצעוק אותה צעקה במעמד האיש ההוא שהוא צועק עליו, ובאיזהו מקום שירצה - מי שפרע כו". 11) "נקט אלו מפני שבהם נתבאר לעינינו ההשגחה הפרטית של השם יתברך ומשום הכי נקט שטבעו בים ולא שאר מכות לפי שטביעתם בים היה מורה על ההשגחה פרטית של השם יתברך וכו'". (סמ"ע שם אות ח). 12) מכאן ואילך אינו במשנה, אבל בברייתא שהובאה בגמרא (ב"מ מח). 13) כלומר, בדיבור שיש בו ליווי של מעשה קצת, כגון מתן דמים. שאילו בדיבור בלבד אין מי שפרע כמו שכתב רבינו להלן הלכה ח (כסף משנה) אבל אין מקללים אותו בלשון נוכח.

ג. הנותן¹⁴ דמי המטלטלין או מקצת הדמים¹⁵, וחזר בו הלוקח¹⁶, ואמר לו המוכר: בוא וטל מעותיך - הרי המעות אצלו כמו פקדון¹⁷, ואם נגנבו או אבדו - אינו חייב באחרייתן¹⁸. אבל אם חזר בו המוכר¹⁹ - הרי המעות ברשותו, וחייב באחרייתן²⁰, ואף על פי שחזר בו ואמר ללוקח: בוא וטל את שלך, עד שיקבל עליו מי שפרע, ויאמר לו²¹ אחר כך: בוא וטל את שלך²².

14) החלק השני של הלכה זו: חזרת המוכר, אין לו מקור מפורש בגמרא, אבל יסודו בדברי הגאונים שהובאו ברי"ף שם. ואילו החלק הראשון: חזרת הלוקח אין לו שום מקור לא בגמרא ולא בדברי הגאונים, וראה להלן. 15) כמבואר בהלכה א שגם הנותן עירבון קנה לענין מי שפרע. 16) וחייב הוא, כאמור, ב"מי שפרע". 17) והרי הוא כשומר חנם. 18) כמו כל שומר חנם. וראה להלן למה דינו כשומר חנם. 19) בבבא מציעא מט. הביאו עובדה באחד שנתן כסף למוכר שומשומין עבור שומשומין ולפני שעשה משיכה בשומשומין, הוקרו, והמוכר חזר בו ואמר ללוקח שיבוא לקחת בחזרה את כספו ועד שבא לקחת את כספו, נגנב אותו הכסף. ופסק רבא שאין המוכר חייב באחריות כלל לא כשומר שכר ולא כשומר חנם, אבל חכמים אחרים שאלו לפניו: והלא לא קיבל עוד מי שפרע, ואולי לא יקבל והמקח יישאר מקח ונמצא שהכסף ברשותו? והודה להם רבא על זה. ואף על פי שנתברר שכל העובדה הזאת וההוראה של רבא וחזרתו על ידי שאילת החכמים - לא היו במציאות כלל והעובדה הייתה באופן אחר, בכל זאת פסק רבא האי גאון (הובא ברי"ף) שהלכה כדעת חכמים וחזרתו של רבא כמו שהובא שם, באופן שכל זמן שלא קיבל המוכר "מי שפרע" הרי הוא באחריותו של המוכר. וראה להלן. 20) הרי"ף אומר מפורש, שדינו כשואל, לפי שיש לו רשות להשתמש בכסף הזה, וחייב אף באונסין, ברם

היינו שקיבל את הכסף ולא משך, היינו לא העלה את עניני העולם למעלה, צריך לקבל "מי שפרע" כדי שיבין את חומר העניין.

ומה שמזכיר "מי שפרע מדור המבול ... כו'" שהיה לפני מתן תורה, הוא מכיון שכל עניין המשיכה הוא מצד גדרי העולם שלא יתברר אם לא שימשכוהו ויעלוהו למעלה, אבל מצד ישראל שהם למעלה מהעולם ונמצאים בו רק מצד ציווי ה' לצאת ממקומם ודרגתם ולירד למטה, יכולה העבודה להיעשות בדרך של מנוחה ושלוש על ידי ריבוי גילוי אור, כבימי שלמה המלך שאז נתקבצו ובאו כל ניצוצות הקדושה למקומו ודרגתו של שלמה, שעליו נאמר "וישב שלמה על כסא ה'" (דברי הימים-א כט, כג). אבל מצד החטא והגלות יש צורך בעבודת האדם בדרך מלחמה דווקא. ומכיון שהירידה בגלות היא מצד אומות העולם ומצד גדרו של העולם, מזכירים לו ש"מי שפרע מדור המבול" כי הפרעון הוא על העדר העבודה של בירור העולם.

(ספה"ש תשמ"ט ח"ב ע' 683)
מתוך רמב"ם "פרדס המלך"

2) בתור קניין כסף. 3) שניהם יכולים לחזור בהם, כמו שכתב רבינו למעלה פרק ג הלכה ד. 4) ואינו בכלל מה שאמרה תורה (שמות כב, כז) "ונשיא בעמך לא תאור" (=לא תקלל), לפי שזה אינו עושה מעשה עמך, מעשה ישראל, שהרי נאמר (צפניה ג, יג): "שארית ישראל לא יעשו עוולה ולא ידברו כזב". ולפיכך מותר לקללו ולאוררו במי שפרע (בבא מציעא מח: ורש"י ורי"ף שם). ושניהם, המוכר והלוקח, כל אחד מהם החזיר בו מן המקח חייב ב"מי שפרע". 5) משנה בבבא מציעא מד. "אבל אמרו, מי שפרע מאנשי דור המבול כו'", ולפי המבואר בגמרא (שם מח:): אין זה סיפור דברים בלבד, אלא שחייבים להטיל עליו קללת "מי שפרע" "לעשות חיזוק לדבר, לפי שבהמון העם קל לחזור כל זמן שלא נגמר המקח" (הרא"ש פרק הזהב). ואף על פי שעקרו חכמים קניין כסף, ולא נקנו המטלטלין לקונה - מכיוון שמן התורה הוא קונה, ויש רשות למוכר להשתמש בכסף (להלן הלכה ג), הואיל וכן יש לו קללת מי שפרע אם הוא חוזר בו (קצות החושן סימן רד, סעיף קטן ב). וראה להלן הלכה ה והערה שם [אבל לפי זה יש להבין למה חייבו את הלוקח, שאין לו שום הנאה, במי שפרע]. 6) כלומר: נתן מקצת דמים לקניין בתורת פירעון חלקי, ואת השאר הוא מתחייב להוסיף ולשלם בתאריך יותר מאוחר. 7) לפי שהלכה כרבי יוחנן, לגבי רב (בבא מציעא מח:), שעירבון קונה כנגד כולו. והרי זה כאילו נתן כל הדמים.

ב. וְכִיצַד מְקַבֵּל מִי שֶׁפָּרַע? אֲוֵרְיִין⁸ אוֹתוֹ⁹ בְּבִית דִּין¹⁰ וְאוֹמְרִין: מִי שֶׁפָּרַע מֵאֲנָשֵׁי דֹר הַמַּבּוּל¹¹ וּמֵאֲנָשֵׁי דֹר הַפְּלָגָה וּמֵאֲנָשֵׁי¹² סֵדֶם וְעִמּוֹרָה וּמֵמַצְרַיִם שֶׁטָּבְעוּ בָּיָם, הוּא יִפְרַע מִמִּי שֶׁאִינוֹ עוֹמֵד בְּדַבְּרוֹ¹³. וְאַחֵר כֶּף יִחְזַר הַדָּמִים.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

טבעת לחבירו ורצה לחזור בו חוזר בו ואינו מקבל עליו מי שפרע". והטעם בזה: שלא חייבו "מי שפרע" אלא באופן שהוא קונה מן התורה ויש לו רשות להשתמש בכסף (למעלה הלכה א ועיין שם בהערה) וכן נראה בגמרא (בבא מציעא מז:): שאמרו: "... מי שפרע, אי אמרת בשלמא מעות קונות, משום הכי קאי באבל [אמרו מי שפרע], אלא אי אמרת מעות אינן קונות, אמאי קאי באבל [אמרו מי שפרע]". וראה להלן הלכה ו בדבר קניין "רושם".

ו. **מְכַר לֹו בְּדָבָרִים בְּלִבְד, וּפְסָקוּ הַדָּמִים³¹, וְרָשָׁם הַלֹּקֶחַ רָשָׁם³² עַל הַמֶּקֶחַ פְּדִי שְׁהִיָּה לֹו סִמְנָן יָדוּעַ שֶׁהוּא שָׁלוֹ - אָף עַל פִּי שְׁלֹא נָתַן מִהַדָּמִים כְּלוּם, כֹּל הַחֲזוֹר בּוֹ אַחֵר שְׁרָשָׁם מְקַבֵּל מִי שֶׁפָּרַע³³. וְאִם מִנְהַג הַמְּדִינָה הוּא שְׁיִקְנָה הַרָשָׁם קִנְיָן גָּמוּר - נִקְנָה הַמֶּקֶחַ³⁴, וְאִין אֶחָד מֵהֶן יָכוֹל לַחֲזוֹר בּוֹ, וְיִהְיֶה זֶה חֵיב לִתֵּן דָּמִים³⁵.**

(31) תנאי הכרחי הקודם לכל קניין, וראה לעיל פרק ד הלכה יא. (32) זה פירוש המלה "סיטומתא", המובאת בגמרא (שם). (33) כך מסקנת הגמרא (שם), ופירש הסמ"ע: "חז"ל תיקנו [אף במקום שאין המנהג שהרושם קונה קניין גמור] להיות לרושם דין נתינת מעות על המקח [שיקבל מי שפרע]". (34) בבא מציעא שם. ומכאן "שהמנהג מבטל הלכה בכל כיוצא בזה, שבכל דבר שבממון על פי המנהג קונין ומקנין" (מגיד משנה בשם הרשב"א). "ובזמן הזה שנהגו הסוחרים שמוסרים לקונה את המפתח וסוגרים בו - קונה בעניין שכירות בית כשסר לו המפתח" (הגהות מיימוניות כאן אות ה בשם ספר המקצועות). (35) [בקניין הגבחה שהיא מן התורה ואף בקניין משיכה שהיא מדרבנן, כתב רבינו (למעלה פרק ג הלכה ה) ש"כופין את הלוקח ליתן הדמים", ואילו "סיטומתא" שאינה אלא מנהג, סובר רבינו, שאין מנהג לכופו ולהוציא ממנו ממון. ועיין רש"י לכתובות צא: דיבור המתחיל מצוה, שסובר שאין כופין אלא במצוה המפורשת בתורה, ובתוספות שם פו. דיבור המתחיל "פריעת" חלקו עליו וכתבו שאף במצוה דרבנן כופין אותו, עיין שם].

ז. **דָּבָר בְּרוּר³⁶ הוּא, שְׁאִין דִּין זֶה אֵלָא בְּשִׁרְשָׁם בְּפָגִי הַמוֹכֵר, אוֹ שְׁאֵמֵר לֹו הַמוֹכֵר: רָשָׁם מְקַחָּךְ; שְׁהִיָּה גָמֵר לְהַקְנוֹתָן, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ בַּחֲזָקָה וּבִמְשִׁיכָה.**

(36) "זה פשוט, שלא עדיף משאר קניות" (מ"מ).

ח. **הַנוֹשֵׂא וְנוֹתֵן בְּדָבָרִים בְּלִבְד³⁷ - הָרִי זֶה רָאוִי לַעֲמֹד לֹו בְּדַבְּרוֹ, אָף עַל פִּי שְׁלֹא לָקַח מִן הַדָּמִים כְּלוּם, וְלֹא רָשָׁם, וְלֹא הֵנִיחַ מִשְׁכּוֹן. וְכֹל הַחֲזוֹר בּוֹ, בֵּין לִקְחָם בֵּין מוֹכֵר - אָף עַל פִּי שְׁאִינוֹ חֵיב לְקַבֵּל מִי שֶׁפָּרַע, הָרִי זֶה מְמַחְסְרִי אֲמָנָה³⁸, וְאִין רוּחַ חֲכָמִים נוֹחָה הֵימָנוּ³⁹.**

(37) בלי פעולת קניין, כמבואר בסמוך בדברי רבינו. (38) לשון הגמרא: "דברים יש בהם משום מחוסרי אמנה"

מתוך דברי הרמב"ם - ובפרט בהצעת הראב"ד (מ"מ) - נראה שהוא סובר שדינו כשומר שכר, שאף על פי שיש לו רשות להשתמש - כל עוד שלא השתמש בהם אינו כשואל אלא כשומר שכר (ראה בבא מציעא מג. לרב נחמן). (21) הכסף משנה מדגיש כאן, שאחרי שקיבל "מי שפרע", צריך הוא עוד פעם לפנות ללוקח, שייקח את מעותיו, ואז, ורק אז, הוא פטור מאחריות. (22) ואז דינו כשומר חנם, שמכיוון שלפני שקיבל "מי שפרע" היה חייב באחריות כשומר שכר - בזה שאמר לו קח בחזרה את כספך אינו בא להפקיע את כל האחריות אלא להקל על עצמו ולפיכך נשארת עליו קצת אחריות כשומר חנם. ואף על פי שבגמרא (בבא מציעא שם) נראה שאינו חייב באחריות כלל - זהו מפני שרביא סובר שאסור לו להשתמש בכסף, וגם לפני קבלת "מי שפרע" אינו אלא שומר חנם. ואף על פי שבגמרא (בבא מציעא שם) נראה שאינו חייב באחריות כלל - זהו מפני שרביא סובר שאסור לו להשתמש בכסף, וגם לפני קבלת "מי שפרע" אינו אלא שומר חנם, אבל אנו שפוסקים להלכה כרבי יוחנן שמעות קונות מן התורה - מותר לו להשתמש בהם, כמו שכתב הרא"ש בבבא מציעא פרק ד סימן יג. ומאותו הטעם כתב רבינו גם בהלכה הראשונה, בחזרת הלוקח, ששם אין "מי שפרע", שהרי הוא כשומר חנם.

ד. **מִי שְׁהִיָּה לֹו חוֹב אֶצֶל חֲבֵירוֹ, וְאֵמֵר לֹו: מְכַר לִי חֲבִית שֶׁל יַיִן בְּחוֹב שִׁישׁ לִי אֶצֶלְךָ, וְרָצָה הַמוֹכֵר - הָרִי זֶה כְּמִי שֶׁנָּתַן הַדָּמִים עֲתָה²³, וְכֹל הַחֲזוֹר בּוֹ מְקַבֵּל מִי שֶׁפָּרַע²⁴. לְפִיכָךְ²⁵, אִם מְכַר לֹו כֶּרֶקַע בְּחוֹבוֹ - אִין אֶחָד מֵהֶן יָכוֹל לַחֲזוֹר בּוֹ²⁶, וְאָף עַל פִּי שְׁאִין מְעוֹת הַמְּלֹוֹה מְצוּיֹת בְּשַׁעַת הַמֶּכֶר.**

(23) הראב"ד השיג ממה שאמרו חכמים (קידושין מז.) מלווה להוצאה ניתנה והמקדש במלווה אינה מקודשת והמוכר במלווה אינו קונה - אבל רבינו סמך על סוגיית הגמרא בבא מציעא מו: שמלווה קונה במכר, וראה למעלה פרק ה הלכה ד ובהערה שם. (24) כדין כל קונה בכסף וחזור בו (למעלה הלכה א). (25) הואיל ומלווה הוא ככסף בעין. (26) והמדובר במקום שאין כותבין את השטר, שהקרקע נקנה בכסף בלבד (למעלה פרק א הלכה ד).

ה. **הַלֹּקֶחַ מְחַבְּרוֹ קֶרַע אוֹ עֲבָדִים²⁷ אוֹ שְׁאֵר מַטְלָטְלִין, וּפְסָקוּ הַדָּמִים, וְהֵנִיחַ מִשְׁכּוֹן²⁸ עַל הַדָּמִים - לֹא קִנְיָה²⁹; וְכֹל הַרוֹצֶה לַחֲזוֹר מִשְׁנִיָּהֶם - חֲזוֹר, וְאִינוֹ חֵיב לְקַבֵּל מִי שֶׁפָּרַע³⁰.**

(27) שנקנים בכסף קניין גמור [וראה למעלה פרק ה הלכה ד והערה שם]. (28) שאם יחזור בו מן המקח יוחלט (=יישאר לחלוטין) המשכון ביד המוכר. וראה להלן פרק י"א הלכה ד. (29) "מנה אין כאן - משכון אין כאן (קידושין ח:). כלומר, מנה (=כסף מנה) לא נתן לו וגם המשכון לא נתן לו במתנה ולפיכך אין כאן שום קניין. וכן אין האשה מתקדשת בנתינה זו (שם). וכן פסק רבינו בפרק ה מהלכות אישות הלכה כג. (30) כן מפורש בירושלמי סוף מסכת שביעית (לפי נוסחת נימוקי יוסף בבא מציעא שם). "הנותן עירבון

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

כיוון שידוע שאינו רוצה למכור לו. קידושין שם. מעשה ברבין חסידא בעניין קידושין וברבה בר בר חנה בעניין מקח וממכר. (47) שהמוכר לא רצה למכור למשלח אלא לשליח ובוזה יוציא את עצמו מן החדש (סמ"ע שם סעיף קטן ד).

יב. הורו מקצת המורים, שאם קנה לעצמו במעות חבירו אחר שזקפן עליו מלוה⁴⁸ - הרי קנה לעצמו⁴⁹, ומקבלין ממנו⁵⁰ פשעאמר 'זקפתי אותם המעות על עצמי במלוה'. ואני אומר, שאין דין זה דין אמת, אלא המקח של משלח⁵¹, כמו שיתבאר בדין העסק.

(48) "שחושב בנפשו: מעות הללו שנתן לי המשלח, אקנה לי בהן לעצמי, ויהיו מעותיו לי בידי בתורת הלוואה, ואשלם לו היום או מחר" (סמ"ע, סימן קפג, סעיף קטן ב).

(49) אחרי ששינה, קנה בשינוי כמו שמצאנו בבבא קמא קב: שאם אמר לו המשלח לקנות חטים וקנה שעורים, שקנה לעצמו (מגיד משנה). (50) כלומר, נאמן הוא עלינו. וראה במגיד משנה. (51) רבינו לשיטתו, שפסק בפרק א מהלכות שלוחין ושותפין הלכה ה כרבי יהודה, שאפילו אמר לו לקנות חטים וקנה שעורים, קנה המשלח.

יג. שלשה שנתנו מעות לאחד לקנות להם המקח: אם היו המעות מערבות⁵² וקנה במקצת הדמים, אף על פי שהיתה פונת השליח שזה שקנה לאחד מהן - הרי המקח של כלן, וחולקין אותו לפי מעותיהן.

(52) הטור (חושן משפט סימן קפד) מדייק כאן: "אפילו ערבן השליח", ומביא דעה החולקת על זה.

יד. היו מעות של אחד מהן צורין⁵³ וחתומין⁵⁴, אף על פי שהיה בלב השליח הנה שיקנה המקח לכלן - לא קנה אלא זה שקנה המקח במעותיו בלבד.

(53) קשורים. וגם כאן סובר הטור: אפילו צרם השליח (סמ"ע סימן קפד סעיף קטן א). (54) שיש להם החותם של בעליו.

פרק שמיני

(1) נתבאר בו דיני ביטול המקח מפני שהלוקח לא השלים הדמים, ודיני שומת הדמים בעניין המכר.

א. המוכר² שדה לחבירו באלף זוז, ונתן לו מקצת הדמים³, והיה יוצא ונכנס⁴ ותובע שאר הדמים⁵, אפילו לא נשאר לו אלא זוז אחד⁶ - לא קנה הלוקח את כלה⁷, אף על פי שכתב השטר⁸ או החזיק⁹.

(2) בבא מציעא עז: (3) שאילולא היה המוכר יוצא ונכנס ותובע שאר הדמים היה קונה את כל השדה (כמו שכתב רבינו להלן הלכה ב, וכמו שכתב למעלה פ"ז ה"א גבי מטלטלין), ועכשיו שיוצא ונכנס ותובע אינו קונה עד שישלם כל הדמים. (4) בגמרא שם: "עייל ונפיק" (= נכנס ויוצא), והרמב"ם שינה וכתב "יוצא ונכנס", ומכאן שכבר נכנס פעם אחת ויצא ונכנס שוב לבית הלוקח לתבוע ממונו,

(שם מט. כדעת רבי יוחנן לגבי רב). כלומר, אנשים המושנים את דבריהם הם נעדרים אמונה, מחוסרי אמן. ומסתימת לשון רבינו נראה שלעולם הרי הוא מחוסר אמונה אף אם הוקר או הוזל (וכדעת הראב"ד והרשב"א שהביא המגיד-משנה). (39) שם מח. "והחזור בו אין רוח חכמים נוחה הימנו".

ט. וכן⁴⁰ מי שאמר לחבירו לתן לו מתנה, ולא נתן - הרי זה ממחסרי אמונה. במה דברים אמורים? במתנה מועטת, שהרי סמכה דעתו של מקבל פשהבטיחו; אבל במתנה מרבה - אין בה חסרון אמונה, שהרי לא האמין זה שיתן לו⁴¹ דברים אלו, עד שיקנה אותו בדברים שקונים בהן.

(40) שם מט. כרבי יוחנן. (41) אבל במכירה יש סמיכות דעת שימכור לו, שהרי הבטיח לו דמי המקח ואף אם הוקר או הוזל - שיוקר וזול הם בכלל מתנה מועטת וסמך דעתו (תוספות שם דיבור המתחיל מודה, ונימוקי יוסף שם וראה למעלה הלכה ח). ויש אומרים שאם רבים אמרו לאחד שיתנו לו מתנה מרובה - אם חזרו בהם הם מחוסרי אמונה, לפי שסמכה דעתו של היחיד שהרבים בוודאי לא יחזרו בהם ויתנו לו. ועוד, שלכל אחד מגיע סכום קטן והרי זו כמתנה מועטת (שולחן ערוך חושן משפט סימן רד סעיף ט וסמ"ע שם סעיף קטן יד).

י. הנותן מעות⁴² לחבירו⁴³ לקנות לו קרקע או מטלטלין, והניח מעות חבירו אצלו והלך וקנה לעצמו במעותיו - מה שעשה עשוי⁴⁴, והרי הוא מפלל הרמאין.

(42) משנה בקידושין נח: לעניין קידושין, ובגמרא (שם נט.) מובא דין זה גם בעניין מקח וממכר. וכן דברי רבינו בפרק ט מהלכות אישות הלכה י"ז: "העושה שליח לקדש לו אשה והלך וקדשה לעצמו - ואסור לעשות כן. וכל העושה דבר זה וכיוצא בו בשאר דברי מקח וממכר נקרא רשע". (43) וכל-שכן לשליחו, שדעת המשלח סומכת עליו יותר, שוודאי נקראת רמאות (שם). (44) קידושין נט. ובתוספתא (בבא מציעא פרק ד): "הנותן מעות לחבירו ליקח בהן פירות כו' אם יש עדים שלקח ומכר מוציאין ממנו בעל כורחו" וכן הוא בירושלמי (בבא מציעא פרק ה הלכה ג) - הרי שהמקח שייך למשלח ולא לשליח? כתב בספר המתיבות שהתוספתא עוסקת באופן שהשליח קנה במעותיו של המוכר. וזהו שדקדק רבינו וכתב "וקנה לעצמו במעותיו" (ראה במגיד משנה).

יא. היה יודע⁴⁵ שזה המוכר אוהב אותו ומכבדו, ומוכר לו ואינו מוכר למשלחו - הרי זה מתר לקנות לעצמו⁴⁶; והוא שייחזר ויודיעו. ואם מפחד שמא יבוא אחר ויקדמו לקנות - הרי זה קונה לעצמו ואחר כך מודיעו⁴⁷.

(45) בשעת המקח (ט"ז סימן קפג סעיף ב). (46) ואינו מחוייב להשתדל אצל המוכר שיסכים למכור למשלח -

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מן העידית? - אלא הדברים מוסבים לראש הדברים כשאומר "תן לי מעותי", שאז הרי הוא כבעל-חוב שלוקח מן העידית, ולפי שחזר בו המוכר קנסוהו ונתנו ללוקח מן העידית, וראה בכסף-משנה. (16) שם בגמרא.

ג. **מכר שדהו**¹⁷ **מפני רעתה**¹⁸, **אף על פי שהוא יוצא ונקנס ותובע שאר הדמים - קנה הפל, ואין הלוקח יכול לחזור בו; שזה שתובע**²⁰ **ורודף, לא מפני שעדין לא גמר והקנה, אלא כדי שלא יחזור בו הלוקח.**

(17) מסקנת הגמרא שם עח. (18) שהקרקע היא רעה, והמוכר מעוניין להפטר ממנה. (19) גם המוכר אינו יכול לחזור, אלא שכאן, מן הסתם, אין הוא מעוניין בזה. (20) לשון הרי"ף (שם).

ד. **וכן הדין**²¹ **במוכר מטלטלין: אף על פי שמשך הלוקח הפרות והוציאן לרשותו, והמוכר נקנס ויוצא על שאר הדמים - לא קנה, ויד החוזר בו על התחלתו, כמו שבארנו; אלא אם כן מכר מפני רעת ממכרו, והרי זה קנה הפל.**

(21) כן הוא בגמרא (שם עז): במכירת חמור, ופסק רבא שאינו קונה מכיון שיוצא ונקנס ותובע. (22) כן דעת ה'תוספות' (שם ד"ה עייל ונפיק אזויז). אבל דעת 'בעל המאור' היא, שאם משך, שוב לא מתבטל המקח. ופסקו של רבא (שם) היה באופן שהיתה רק נתינת דמים בלא משיכה, והשאלה עמדה בקשר לקבלת 'מי שפרע'.

ה. **לקח שנה מאה במאיתם**²³, **והמוכר יוצא ונקנס לתבע שאר הדמים - הרי זה ספק אם הוא פמוכר שדהו מפני רעתה, ואינו תובע אלא מפני שמכר ביותר, או אינו פמוכר שדהו מפני רעתה, וזה שתובע - מפני שעדין לא גמר להקנותו עד שייקח כל הדמים. לפיכך, הרוצה לחזור משיניהם - אינו יכול לחזור**²⁴; **ואם תפס המוכר**²⁵ **ממקח שמכר פגד המעות שנשארו לו**²⁶ **- אין מוציאין מידו.**

(23) כן גרס רבינו בגמרא בבא-מציעא שם (מגיד-משנה). ואין אונאה לקרקעות (להלן פרק יג הלכה ח). (24) היינו, לא הלוקח יכול לעכב שאר הדמים, שעדיין לא נתן, ולא המוכר יכול לעכב את מכירת הקרקע, מפני שהקנין עצמו היה ללא ערעור, והספק נולד רק אחרי כן - אין לבטלו (ט"ז) לסימן קצ סעיף יג, ועיין משנה-למלך. (25) רק הוא יכול לתפוס, לפי שהוא אומר: ברי לי שתבעתי מפני שעדיין לא גמרתי להקנות עד שאקבל כל הדמים, אבל הלוקח אינו יודע מה כוונת המוכר, ולפיכך אינו יכול לתפוס (נתיבות המשפט). (26) [לפי דברי המוכר, שלא גמר להקנות לא קנה הלוקח כלל ואף כנגד מעותיו (ראה למעלה הלכה א והערה ו) - כן יכול לתפוס כל המקח, אלא שאם יעשה המוכר כן תהיה ידו של הלוקח על העלינה ויבקש בחזרה את מעותיו (למעלה הלכה ב). והמוכר שהאנה את הלוקח:

וכן כתב הרא"ש (בבא-מציעא פ"ו סימן ז), וראה ביאורי הגר"א לסימן קצ, ס"ק כז. (5) ריצה זו אחרי הכסף מוכיחה שסיבת המקח היתה הצורך הדחוף של המוכר בכסף, ורק לשם זה קיים אותו, ומכיון שמטרה זו לא הושגה, מתבטל המקח (נימוקי-יוסף בבא-מציעא פרק השוכר את האומנין). (6) מימרא של רבא, שהושמעה על רקע של עובדה מסוימת. (7) רוצה לומר, בניגוד למה שאמרנו למעלה (פ"ז ה"א) שעירבון קונה כנגד כולו (וכן הוא בהלכה ב כשאינו יוצא ונקנס ותובע) - כאן אין הדין כן אלא אינו קונה את כולה, אבל לעולם אינו קונה אפילו כנגד מעותיו (ראה הגר"א סימן קצ, ס"ק יב), וכן נראה בסמוך. ראה הערה יד. (8) שהרי שטר אינו קונה עד שיתן את הדמים (למעלה פרק א הלכה ז). (9) [אף-על-פי שחזקה קונה בלי שטר, אינו קונה עד שיתן את הדמים (למעלה שם הלכה ח והערה לא) - אין זה אלא באופן שאינו יוצא ונקנס ותובע הכסף, אבל אם יוצא ונקנס ותובע אינו קונה עד שיתן דמים - מגיד-משנה למעלה פרק א הלכה ב]. וכתב המגיד-משנה כאן, שהמדובר בין אם החזיק בפניו ובין אם החזיק שלא בפניו ואמר לו "לך חזק וקנה" (ראה למעלה פ"א ה"ח). אבל הרשב"א (הובא בנמוקי-יוסף פרק ו דבבא-מציעא) סובר שאם אמר לו "לך חזק וקנה" - אע"פ שיוצא ונקנס ותובע - קנה, שבאמירתו בוטלה הקפדתו.

ב. **חזר בו הלוקח - יד המוכר**¹⁰ **על העליונה; רצה אומר לו: הילך מעותיך, או קנה מן הקרקע**¹¹ **כנגד המעות שנתת לי. ונותן לו מן הזבונות שבה**¹². **ואם חזר המוכר - יד הלוקח על העליונה; רצה אומר לו: תן לי מעותי, או תן לי קרקע פגד מעותי. ונוטל**¹³ **מן היפה**¹⁴ **שבה**¹⁵. **ואם לא היה**¹⁶ **יוצא ונקנס ותובע - קנה הלוקח את פלה, ואין אחד מהן יכול לחזור בו, ושאר הדמים עליו כשאר החובות.**

(10) ברייתא (שם). (11) [בגמרא שם הנוסח "הילך קרקע", ורבינו שינה וכתב "קנה", להורות כי עד עכשיו לא קנה גם כנגד מעותיו]. (12) כלומר, מן החלק הגרוע ביותר בשדה שקנה. ואף-על-פי שדין בעל חוב לגבות מן הבינונית (פי"ט מהלכות מלוה ולוה ה"א) - כאן קנסוהו חכמים כיון שחזר בו מן המקח ('תוספות' בבא-מציעא שם ד"ה מעידית). (13) לפי המחיר של עכשיו (מגיד-משנה בשם רמב"ן). (14) מן העידית. (15) כדעת רב נחמן בר יצחק בגמרא (בבא-מציעא שם). בניגוד לדעה אחרת שם, שנוטל מן היפה שבכל נכסי המוכר. הרי דעת רבינו, כמו שכתבנו למעלה, שאין המקח חל אפילו כנגד מעותיו, ולפיכך הוא כותב "תן לי קרקע כנגד מעותי ונוטל מן היפה" (וכן כתב בפירוש המשנה בבא-מציעא שם). אבל יש מפרשים שמה שאמרו בגמרא "מהיכן מגביהו מן העידית" - לא מוסב על סוף הדברים "תן לי קרקע", אלא על ראש הדברים "תן לי מעותי", לפי שהם סוברים שכנגד מעותיו המקח קיים, ואם כן הרי זה כ"אומר לחברו חצי שדה אני מוכר לך - שנותן לו מן הכחוש שבה" (להלן פכ"א הכ"ב), ולמה יקח כאן

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בית-דין של שלשה, וראה מגיד-משנה. (39) מכיון שהזכיר "בית-דין", זה מהותו של בית-דין, שהולכין בו אחר הרוב. (40) לדברי רבינו, ישנם שני הבדלים בין הדין הראשון לשני: בראשון הזכיר "שומא" וגם "בית דין", ובשני לא הזכיר לא "שומא" ולא "בית דין". ולפי זה לא ברור מה דינו של המזכיר "שומא" בלי "בית דין". ולדעת רש"י שם, כיון שהזכיר "שומא" אע"פ שלא הזכיר "בית דין" כוונתו ל"בית דין", וזהו לפי נוסחתנו בגמרא שם "כדשיימי בתלתא". (41) שמכיון שלא התכוון לבית-דין, צריך שיהא בהסכמת כל השלשה, ולא בהסכמת הרוב בלבד כמו בבית-דין. (42) מכיון שהוא הזכיר ארבעה, יותר מהמספר הדרוש להרכב בית-דין, סימן שהוא מתכוון - אם כי הוא הזכיר בית-דין - דוקא לדעת כל הארבעה, שאם כוונתו היתה לבית-דין בהרכבו החוקי, לא היה מזכיר ארבעה. (43) כלומר, לא מספיקה הסכמתם לשומא, אלא שגם ימכור לפי שומא זו, שהרי אמר לו "כשאמכרנה", ורק אז היא קנויה לראשון. (44) אבל אם מכר אותה יותר מכפי השומא, אז המכר הוא לשני, כמו בסוף ההלכה הראשונה (לחם-משנה). (45) כרב הונא בר רבי יהושע, ולא כרב פפא (שם). (46) בגמרא (שם) נמקו הלכה זו, ואמרו: מי יודע אם אלו האחרונים הם יותר טובים מהראשונים, ומכיון שהדבר בספק - אין בכוחו של הספק לבטל את המכירה, מאחר שכבר קנו מידו מעכשיו.

פרק תשיעי

(1) נבטארו בו דיני מקח וממכר בהקדשות וביתומים שדינם דומה להקדשות בקצת צדדין, וכן נבטארו בו שיש דבר שאם ניקח בזמן מיוחד שדין כל אדם שווה להקדש שהמקח נגמר מבלתי שלמות תנאיו.

א. המוכר להקדש², ואמר³ לו הגזבר: בכמה אתה מוכר חפץ זה? ואמר: בעשרה - אפלו⁴ היה שוה מאה⁵, פיון שאמר בעשרה אינו יכול לחזור בו; שאמירה לגבוה⁶ פמסירה⁷ להדיוט.

(2) בבא-בתרא קלג: ושם הביאו עובדא, בבנו של יוסף בן יעזר, שמצא מרגלית ורצה למוכרה להקדש, ואמרה לו אשתו, שהוא לא יהיה הראשון לשום מפני שלא יוכל להתחרט יותר, שהרי "אמירה לגבוה כמסירה להדיוט", אף אם השום בטעות, והחפץ שוה יותר, מכיון ששם את החפץ פחות משווי, הרי התכוון לוותר משלו להקדש ('תוספות') קידושין כט. ד"ה משכו). וראה להלן הלכה ב. (3) בלי כל פעולת קנין וכלי מתן מעות. (4) כלומר: אם היה שוה עשרה, בוודאי קנה הקדש, אלא אפילו היה שוה מאה - קנה. ועיין 'אבן האזול'. (5) שאז אצל הדיוט המקח מתבטל, כדין ביטול המקח באונאה של יותר משות. (6) משנה בקידושין כח: ונזכר בגמרא כמה פעמים. (7) האמירה גרידא להקדש, הרי היא כאילו מסר בקנין להדיוט.

ב. הגזבר שקנה להקדש או שמכר - ידו על העליונה⁸. כיצד? נתן דמים⁹ של הקדש, אף על פי

"שוה מאה במאתים" לא כדאי לו לבטל את כל המקח, ולפיכך אינו תופס אלא חצי השדה כנגד המאה שעור לא נתן לו הלוקח].

ו. הקונה²⁷ דבר מחברו ונתן לו הדמים וטעה במנין המעות, ולאחר זמן תבעו המוכר ואמר לו: מאה שנתת לי אינם אלא תשעים - נקנה המקח²⁸, ומחזיר לו העשרה אפלו אחר כמה שנים. בין בקרקע²⁹, בין במטלטלין³⁰.

(27) ברייתא (קידושין מז). לפי רב הונא. (28) כדין נתן כל הדמים (מגיד-משנה). (29) לענין קנין גמור, אבל לא בקידושין, מפני שהאשה מתביישת לתבוע אחרי זה, ומתוך כך אין לה בזמן הקידושין בטחון גמור בקנין זה, ולפיכך אינה מקודשת [כמו שכתב רבינו בפ"ז מהלכות אישות ה"ז, ודברי 'תוספות' המיוחסים לר"י הזקן (שנדפסו בדפוס ווילנא) בקידושין שם, שכתב בשם רבינו שמקודשת, צריכים עיין]. (30) להתחייב ב'מי שפרע'.

ז. האומר לחברו³¹: כשאמכר שדה זו הרי היא מכורה לך מעכשיו³² במאה זו, וקנו מידו³³ על כך, ולאחר זמן מכרה לאחר במאה - קנה הראשון. מכרה ביותר על מנה³⁴ - קנה אחריו³⁵. שלא אמר לו אלא 'כשאמכר', שיהיה מוכר מדעתו תחלה³⁶, וזה לא היה רוצה למכר, ולא מכר אלא מפני התוספת שהוסיף זה על שויו, ונמצא פמי שאנאנס ומכר.

(31) גמרא בעבודה זרה עב. (הביאה הרי"ף בבא-בתרא פרק ז בסופו). (32) כך כתב הרי"ף שם. וראה בהערה הבאה. (33) גם זה שם ברי"ף. שאם לא קנו מידו, ואם לא אמרו לו "מעכשיו", בוודאי לא קנה הראשון אם מכרה לאחר. (34) גם זה עובדא בגמרא שם: "זבנה לאיניש אחרנא במאה ועשרין (=מכרה לאדם אחר במאה ועשרים)". וסובר רבינו ש"מאה ועשרים" לאו דוקא, אלא כל שמכר ביותר אין זו מכירה ברצון. (35) כרבי יעקב מנהר פקוד, ולא כרב הונא. (36) כלומר, ברצונו הטוב בלי שום הכרח.

ח. אמר לו³⁷: כשאמכרנה הרי היא קנויה לך מעכשיו כמה שישומו אותה בית דין של שלשה³⁸ - אפלו על פי שנים³⁹ מן השלשה. אמר לו: פמו שאמרו שלשה⁴⁰ - עד שאמרו השלשה⁴¹. וכן אם אמר לו: פמו שישומו אותה בית דין של ארבעה - עד שישומו הארבעה בלן⁴² ונסימיו, וימכרו⁴³ לאחר פמו שסימיו⁴⁴, ואחר כך קנה הראשון. שמו אותה שלשה או ארבעה, ואמר המוכר: עד שיבואו שלשה אחרים או ארבעה וישומו - אין שומעין לה⁴⁵; שהרי קנו מידו⁴⁶ תחלה שמכר מעכשיו.

(37) גם זה שם. (38) בגמרא שם: "כדשיימי בתלתא", אבל ברי"ף (ב"ב שם): "כדשיימי בי תלתא", ו"בי תלתא" היינו

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לחייב ב'מי שפרע' (מגיד-משנה). [וראה למעלה הערה י, שיתכן כי מלים אלה שייכות למעלה אחרי המלים "מכח הקדש"]. שאר הדינים שבברייתא, שאותם השמיט רבינו כאן, הביאם בפ"ז מהלכות ערכין הלכה יב.

ג. נכסי יתומים¹⁵ - הרי הן כהקדש. כיצד? יתומים שנקברו¹⁶ פרות, ונמשכו מהן הפרות ועדיין לא לקחו הדמים, והוקרו הפרות - חוזרין בהן¹⁷; שאין נכסי יתומים נקנין אלא בכסף, כהקדש. הוזלו הפרות¹⁸ - לא יהיה כח הדיוט¹⁹ יותר חמור מפחין.

(15) מימרא של שמואל, בגיטין נב. ובמגיד-משנה הביא: "נכסי יתומים קטנים", וכ"ה בכ"י תימן. (16) שם. (17) ואין לחשוש שמה יאמרו הלוקחים ליתומים: "נשרפו חיטיכם", כמו שאנו חוששים כן ביחס למוכר ליתומים (להלן הלכה ו), - שכל זמן שלא חזרו היתומים, הפירות ברשות הלוקחים והם חייבים עליהם אף באונסין (ר"ן בגיטין שם). ולאחר שחזרו - עליהם לקבל הפירות לרשותם, ואם לא קיבלו - הם הפסידו בעצמם. ואין לומר כאן, כמו בהלכה הסמוכה, שזו רעה ליתומים, שמתוך שידם תמיד על העליונה, שהם יכולים לחזור תמיד, ולא הלוקחים, לא ימצאו קונים - שכאן בא העיכוב מצד הלוקח, שלא נתן הדמים. אבל בהלכה הסמוכה, בא העיכוב מצד היתומים, ולא מצד הלוקח, שהרי הוא נתן דמים והם לא נתנו לו עוד את הפירות (משנה-למלך). (18) שם. (19) שהקונה ממנו אינו יכול לחזור בו אחרי שמשך.

ד. וכן אם לקחו²⁰ הדמים ועדיין לא נמשכו פרותיהן, והוקרו - חוזרין, כשאין ההדיוטות²¹. אבל אם הוזלו²² הפרות, ורצו הלוקחות לחזור בהן - חוזרין, ומקבלין²³ מי שפרע, כדינם עם שאר העם²⁴. שאם נחייב אותם לקח הפרות כדין תורה - הרי זה רעה ליתומים; שאם יהיה דינם כן, כשיצטרכו למכור לא ימצאו מי יתן להם דמים.

(20) שם. (21) שיכולים לחזור לפני המשיכה, ואע"פ שההדיוט מקבל מי שפרע כשחזור - ביתומים לא הטילו חכמים מי שפרע. (22) שם. (23) יכולים הם לחזור, אלא שעליהם לקבל מי שפרע. (24) הדין הרגיל בכל מקח וממכר.

ה. וכן יתומים²⁵ שלקחו פרות, ומשכו הפרות ולא נתנו הדמים, והוקרו - לא יהיה כח הדיוט גדול מפחין²⁶. ואם הוזלו²⁷ הפרות - אינן חוזרין; שזו רעה להם²⁸, כשיצטרכו לקנות פרות לא ימצאו מי שיקמר להם.

(25) שם. (26) אלא כשם שהדיוט קונה במשיכה, כמו כן היתומים קונים במשיכה, ואין המוכר יכול לחזור. שהרי התקנה שהיתומים יקנו בדמים היתה לטובתם, ולא לרעתם. (27) ולכאורה הרי כאן זכות היא להם, אם נאמר שיכולים לחזור, כל זמן שלא נתנו הדמים. (28) אבל בהקדש אינו

שלא משך הפרות, אם הוקרו - קנה, כדין תורה¹⁰. ואם הוזלו הפרות - חוזר; שהרי לא משך, ולא יהא כח הדיוט חמור מפחין כהקדש¹¹. וכן¹² אם מכר חפץ של הקדש, ומשכו הלוקח ולא נתן דמים, והוזל החפץ - קנה¹³; שלא יהא כח הדיוט חמור מפחין כהקדש. ואם הוקר החפץ - חוזר בו; שהרי לא לקח הגזבר דמים, וההקדש אינו נקנה אלא בכסף, שנאמר: ונתן הכסף וקם לו. ואין הגזבר חייב לקבל מי שפרע¹⁴.

(8) שקלים פ"ד ט. וכן הוא בגמרא קידושין כט. (9) אף-על-פי ש"אמירה לגבוה כמסירה להדיוט" (הלכה א) הצריכו כאן קנין כסף, משום ש"אמירה לגבוה" אינה אלא מדרבנן, ואילו קנין כסף הוא מן התורה (מגיד-משנה וכסף-משנה). ויש אומרים, שאמירה גרידא אינה אלא נדר והתחייבות, אבל אין זה נחשב כקנין בגוף החפץ, ברם מתן דמים מהווה קנין בגוף החפץ ('אבן האזל'), אך הלשון: "אמירה לגבוה כמסירה להדיוט", מוכיח ש"האמירה" מקבילה ל"מסירה", ועושה את אותה הפעולה כמו "מסירה". וראה ב'תוספות' המיוחסות לר"י הזקן בקידושין כט. שמישש דברי הגמרא שם באופן שלא דיבר המוכר מאומה. (10) כן הוא במשנה שקלים שם: "המקבל עליו לספק סלתות [להקדש] - משלש [שלשה סאים בסלע] ועמדו מארבעה, יספק מארבעה". וראה להלן. (11) במשנה שקלים, שם: "המקבל עליו לספק סלתות מארבעה, עמדו משלש יספק מארבעה". ואע"פ שבהדיוט יש מי שפרע כשחזור בו, הרי שאם הוזלו הפירות יד ההקדש על העליונה, והמוכר צריך לספק כשער הזול. ואע"פ שבהדיוט, באופן זה, אסור למוכר לחזור, ואם הוא חוזר מקבל מי שפרע' (למעלה פרק ז ה"א), והרי כתב רבינו בפרק ז מהלכות ערכין ה"ב: "פדהו במנה (=נתן) ההדיוט דמים לגזבר לפדות ההקדש) ולא הספיק למשכו עד שעמד במאתיים, מה שפדה פדוי ואינו נותן אלא המנה שכבר נתן. ואין אומרים כאן לא יהא כח הדיוט חמור מכח הקדש, שאפילו הדיוט אינו יכול לחזור בו עד שיקבל מי שפרע - ואין הקדש ראוי לקבל מי שפרע" (וכן הוא בקידושין כט.). וכבר העירו על סתירה זו הר"ן בקידושין שם, והמגיד-משנה כאן. והכסף-משנה מתוך, שאין בהקדש קנין כסף מן התורה, אלא בהדיוט הקונה מן ההקדש, שעל זה נאמר "ונתן הכסף - וקם לו", אבל בהקדש הקונה מן ההדיוט אין קנין כסף מן התורה. ואין קבלת מי שפרע אלא באופן שכסף קונה מן התורה. ולפיכך יפה כתב רבינו שהקדש הקונה בכסף והוזלו הפירות - חוזר [ולפיכך כתב למעלה: "קנה כדין תורה" ולא "מדין תורה", שקנין זה אינו מן התורה. ויתכן כי המלים "ואין הגזבר חייב לקבל מי שפרע", שבסוף ההלכה, שאין מקומן שם, אלא כאן אחרי המלים "מכח ההקדש", וכדברי הכסף-משנה, שאין הגזבר חייב כאן מי שפרע כיון שאין הכסף קונה כאן מן התורה]. (12) קידושין כט. בברייתא. (13) אף שאין קונים מהקדש אלא בדמים. (14) כלומר, שאין כאן לגמרי מי שפרע, שהרי משיכה או שקונה לגמרי או שלא קונה כלל, אף

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

כן, אלא אם הוזלו חוזר בו ההקדש (למעלה הלכה א). ולא חששו שם לטעם זה, מפני שציבור הלוקחים לא יפשוש ממשה ומתן עם הקדש בגלל זה, שהרי מצוה היא להנות את ההקדש (לחם-משנה, בהלכה ג).

ו. נהנו הדימים²⁹ ולא משכו הפרות, והוזלו הפרות - חוזרין³⁰; לא יהיה פת הדיט³¹ גדול מפתח. והקדש³², אם רצו המוכרים לחזור בהן - חוזרין³³, ומקבלין מי שפער. שאם יהיה דינם שיקנו בנתינת המעות, יאמר להם המוכר: נשפרו הפרות³⁴ שלקחתם או אכדו באנס, וכבר נעשו פרשותכם משעת נתינת המעות.

(29) שם. (30) בלי 'מי שפער', שאין 'מי שפער' ביתומים, כנ"ל. (31) שגם הדיט יכול לחזור לפני המשיכה. (32) שם. (33) אף כי היה זה לטובת היתומים להפעיל כאן את תקנת החכמים, שהמשה והמתן נגמר בנתינת הדימים, ולא יוכל המוכר לחזור. (34) ואין לומר שאף לענין זה נפעיל את הכלל: "לא יהא כח הדיט וכו'", ונאמר שאם קרה אסון של שריפה, שהיתומים לא יסבלו כאילו היו הדיטות, שאינם קונים בכסף? - מפני שיש תלות הדדית בין שני הדינים האלו "שכיון שלענין חזרה לא ברשות מוכר הוא, לענין דליקה נמי לא ברשותיה" (רש"י ד"ה נשרפו חיטין, שם), והטעם הוא עקרוני: שהרי מן התורה קנה הלוקח במתן דימים, ואין המוכר יותר אחראי לחפץ, אף תמורת ההנאה שיש לו למוכר שהוא יכול לחזור, הוא משעבד את עצמו לשאת באחריות, ומתוך כך אם ניטלה ממנו אפשרות החזרה, אין לנו זכות להטיל עליו חובת השמירה (מתוך דברי רש"י שם). אבל בהקדש, אף אם הוקרו הפירות קנה הקדש, ואין המוכר יכול לחזור בו (למעלה הלכה א), ואין אנו חוששים לטענה זו, שלא יאמרו המוכרים: "נשרפו חיטין וכו'", מפני שבהקדש החמור הטילו אחריות המקח על המוכר, אף שנטולה ממנו ההנאה של אפשרות לחזרה (ראה לחם-משנה).

~ יום שלישי ט"ז כסלו ~

פרק עשירי

(1) נבאר בו דיני אונסי המכירה והמוסר מודעה במכירתו והרומה לזה.

א. מי שאנסוהו² עד שמכר³, ולקח דמי המקח⁴, אפלו תלוהו⁵ עד שמכר - ממכרו ממכר, בין במטלטלין⁶ בין בקרקעות⁷; שמפני אנסו גמר ומקנה⁸. אף על פי שלא לקח הדימים בפני העדים⁹. לפיכך, אם מסר מודעה¹⁰ קדם שימכר, ואמר לשני עדים¹¹: דעו, שזה שאני מוכר חפץ פלוני או שזה פלוני לפלוני, מפני שאני אנסו - הרי המקמך בטל. ואפלו החזיק בפה שנים - מוציאין אותה מידו¹², ומחזיר הדימים.

(2) בבא בתרא מז: מימרא של רב הונא: "תליוהו וזבין - זביניה זביני" (=תלו את המוכר והכריחוהו למכור ומכר, מכירתו מכירה). ושם מח. פסק רבא הלכה כרב הונא. (3) דווקא במכירה מועיל האונס, ולא כן במתנה, ראה להלן הלכה ג. (4) מיד, כלומר בעת המכירה. ויש אומרים שאפילו אם לקח אחר כך, מכירתו מכירה (הראב"ד, לדעת הרי"ף) וראה במשנה למלך. (5) כלומר, הלוקח תלה את המוכר על העץ, כדי לאנסו למכור. (6) כן נראה בבבא קמא סב. (7) הוזכר מפורש בשקלא וטרייא של הגמרא (בבא בתרא מח:). (8) בגמרא (בבא קמא סב.) אמרו, שאין מכירתו מכירה אלא אם אמר "רוצה אני", אבל סובר רבינו שכל שלא אמר בפירוש שאנינו רוצה, אלא שתק, הרי זה כאומר "רוצה אני" (לחם משנה בשם בית יוסף ועיין פרק ד מהלכות אישות הלכה א). (9) אלא הודה בפני העדים שקיבל המעות, ומקור הלכה זו בגמרא בבא בתרא מח: "והלכתא בכולהו דהו זביניה זביני ואפילו בשדה זו". כלומר, בכל האופנים, מכירתו מכירה בין הרצה לפניו את המעות ובין לא הרצה לפניו את המעות אלא הודה לו על כך (ראה בתוספות שם דיבור המתחיל ואפילו), ואף על פי

ז. בארבעה³⁵ פרקים³⁶ בשנה העמידו דבריהם³⁷ על דין תורה³⁸ בפשור³⁹, מפני שהעם בלן צריכין לבשר. ואלו הן: ערב יום טוב האחרון של חג⁴⁰, וערב יום טוב הראשון של פסח⁴¹, וערב העצרת, וערב ראש השנה⁴². ביצד? היה לטבח שור, אפלו שנה מאה דינרין, ולקח דינר אחד מן הלוקח כדי לתן לו פשור פשישחט, ולא נתקבצו לו כל דימי השור⁴³ - אינו יכול לחזור בו⁴⁴; אלא משחיטין את הטבח בעל פרו⁴⁵, וכופין אותו לשחט ולתן הפשור ללוקח. לפיכך⁴⁶, אם מת השור - מת ללוקח⁴⁷.

(35) משנה, בחולין פג. (36) זמנים. (37) שם לפי פירוש רבי יוחנן, וכן הביאו גם הרי"ף. (38) שקונים בכסף בלי משיכה (למעלה פרק ג הלכה א). (39) ורק בבשר, ולא בחפצים אחרים. (40) אבל לא בערב יו"ט האחרון של פסח. מפני שיו"ט האחרון של חג הוא רגל בפני עצמו, ועל

(35) משנה, בחולין פג. (36) זמנים. (37) שם לפי פירוש רבי יוחנן, וכן הביאו גם הרי"ף. (38) שקונים בכסף בלי משיכה (למעלה פרק ג הלכה א). (39) ורק בבשר, ולא בחפצים אחרים. (40) אבל לא בערב יו"ט האחרון של פסח. מפני שיו"ט האחרון של חג הוא רגל בפני עצמו, ועל

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

16) בגמרא הביאו: תלייה, וזה רק לדוגמא, והוא הדין: ייסורים אחרים, ואף אונס ממון, כפי שיוצא מהעובדה להלן. (17) ואין אומרים שאין זה אונס, לפי שהוא יכול לתבוע את ישראל לדין (סמ"ע סעיף קטן טו) - מכיוון שלא תמיד ניתן לביצוע, כמו שאמרו בגמרא, שכותבים מודעה אפילו על אנשים רמימעה (כגון, "עלי ועליך", אביי ורבא על עצמם), כלומר, שבוודאי מציינים לדין, מפני שלא תמיד הבית-דין מזומן מייד (רשב"ם דיבור המתחיל עלי ועליך). (18) היינו שטר שכירות, הנקרא אף הוא שטר חוב, שכתוב בו זכותו של המשכיר וחובתו של השוכר (סמ"ע, סעיף קטן טז). (19) שאז יכול המחזיק לטעון שקנה הקרקע מהבעלים ושטרו אבד (פרק יא מהלכות טוען ונטען הלכה ב). (20) שהרי צפוי למוכר, הפסד כל המקח. (21) היינו כל אונס ממון, ואפילו על ידי הפחדה. (22) הרמב"ם מתכוון בהמשך הדברים להסביר לנו כיצד נחבר האונס בעובדא דלעיל. (23) כלומר, שהפחדה זו נודעה על ידי זה, שהשוכר קיים את אימו וכפר באמת בשכירות, וטען שלקוח הוא בידו, וכך יצאו הדברים לאור. (24) והעדים שמעו את הטענה הזאת, אבל לא שמעו את ההפחדה, שהרי אם שמעו את ההפחדה, אין זה אונס, שהרי המוכר יכול להביא לבית דין, ואם לא יעשה זאת, סימן שהשלים בסוף עם המכירה (מגיד משנה). (25) שהמוכר אומר לבית דין, שהוא יכול לברר את אי-אמינות הטענה של הלווקח, שכל הכפירה באה רק לשם הפחדה כדי שימכור לו, שהרי זה הלווקח מוכן לשלם לו כל הדמים, אם ימכור לו מעכשיו, והרי זה סימן שעדיין לא קנה, והוא מודיע בזה שהוא ימכור רק בכדי לגלות את האיום, אבל אין בדעתו כלל למכור (סמ"ע שם סעיף קטן יז). (26) שאם כי לא שמעו את ההפחדה, אבל שמעו את הכפירה שלו בשכירותו וטענתו שהיא לקוחה, וזהו אונס גמור, שהרי אלמלי לא מכר לו אחרי הכפירה, היה מפסיד הכול על ידי כפירה זו. (27) לכאורה נראה דעת הרמב"ם, שצריך שעדי המודעה ידעו גם את האונס, אבל המגיד-משנה מביא, שמספיק אפילו אם יש עדים אחרים שיוודעים על האונס. (28) כלומר, כל אונס על ידי הפחדה.

ה. במה דברים אמורים? באנס; שהרי הוא³⁰ חסן, מפני שפופה את המוכר למפר שלא ברצונו³¹. אבל הגזל³² והחזק בגזלן ואחר כך לקח שדה שגזל - אין המוכר צריך למסר מודעה, כמו שפארנו בהלכות גזלה.

(29) שצריך מודעה. (30) אין זו נתינת טעם למה צריך מודעה, אלא קביעת העובדא כאילו אמר "שהוא" (סמ"ע סימן רה סעיף קטן יח) והמגיד משנה, אמנם, העתיק דברי רבינו "שהוא". וראה להלן פרק יז הלכה ח. (31) שאף על פי שאמר לו: "רוצה אני" או לפי מה שכתבנו למעלה בהלכה א שכל שלא אמר בפירוש שאינו רוצה הרי זה כאילו אמר "רוצה אני" ובאופן זה מכירתו מכירה (למעלה הלכה א) ואינו נקרא חסן (בבא קמא סב). - כיוון שמסר מודעה בפני עדים. גילה בזה שכל המכירה ואף אמירתו

שהגזול שדה וחזר ולקחה מהבעלים והודו הבעלים שלקחו ממנו מעות, יכול הגזול לטעון "מחמת יראה הודיתי" ונאמן (פרק ט מהלכות גזילה הלכה ט"ו) - אין זה אלא מפני שהחזק גזלן, אבל כאן שלא החזק גזלן אין המוכר נאמן בטענה זו (כסף משנה ועיין ראב"ד), וברור הדבר שמי שאנסוהו לתת מתנה אין מתנתו מתנה כיוון שלא קיבל מעות (ראה בבא בתרא מח. בתוספות דיבור המתחיל אמר). ומה שכתב רבינו בפרק ב מהלכות גירושין הלכה כ' עד שמכר או עד שנתן" אין כוונתו אלא להביא דוגמא של "אונס", ולא שתהא מתנתו מתנה. (10) "שמודיע לעדים איך היה העניין" (סמ"ע סימן רה סעיף קטן ו), היינו, שנותן הודעה מוקדמת לעדים על הרקע האמיתי של המכר. (11) בבא בתרא מ. "מודעה בפני שניים". (12) לפי שגזלן אין לו חזקה (פרק י"ג מהלכות טוען ונטען הלכה ב והלכה יא).

ב. וצריךין העדים לידע שהוא מוכר מפני האנס ושהוא אנוס ודאי, לא שישמכו על פיו. וכל מודעה שאין פתוב בה: ואנו העדים ידענו שפלוני זה אנוס היה - אינה מודעה.

ג. במה דברים אמורים? במוכר או בעושה פשרה¹³; אבל במתנה או במחילה, אם מסר מודעה קדם מתנה, אף על פי שאינו אנוס - הרי המתנה בטלה. שאין הולכין במתנה אלא אחר גלוי דעת הנותן; שאם אינו רוצה להקנות¹⁴ בכל לבו - לא קנה המקבל מתנה. והמחילה מתנה היא¹⁵.

(13) שבאה על ידי טענת התובע וכפירת הנתבע, וכל אחד ואחד מוותר קצת לחבירו תמורת זה שחבירו מוותר לו קצת והרי זה כמכר (סמ"ע סימן רה סעיף קטן ט). (14) והודעה כל שהיא שאינו רוצה במתנה מספיקה לנו, ולא צריך שיהיה בה אונס, אבל במכירה, מכיוון שמקבל כסף, - אף על פי שמסר מודעה, וודאי נתרצה אחר כך ובטלה המודעה. (15) שהרי אינו מקבל שום תמורה עבודה.

ד. אחד האונס את חברו בשהפכה¹⁶ או תלאהו עד שמכר, או שהפחידו בדבר שאפשר לו לעשות, בין בידי עפ"ם בין בידי ישראל¹⁷ - הרי זה אנס. ומעשה באחד ששכר פרס מחברו לעושה שנים, ולא היה שטר חוב¹⁸ בידי המשפיר, ואחר שאכלו השוכר שלש שנים¹⁹ אמר לו: אם לא תמכרנו לי, אכבש שטר שכירות ואטען שהוא לקוח בידי; ואמרו חכמים, שזה אנס²⁰. וכן כל פיוצא פניה²¹ לפיכך, אם²² תבעו המשפיר בבית דין, וכפר בו²³ וטען שהפרס שלו²⁴, ואחר כך מסר המשפיר מודעה²⁵, ואחר כך מכר לשוכר שפפר בו - הרי הממכר בטל; שהרי יש לו עדים שהוא אנוס. והם העדים שפפר בפניהם²⁶ בבית דין, והם עדי המודעה²⁷. וכן כל פיוצא פניה²⁸.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אונס על ביטול המודעה, יש תוקף לביטול המודעה, שהרי כשם שהוא מחליט למכור מתוך אונס, ועל כן קיים המקח אף שיש אונס, כן הוא מחליט לבטל את המודעה בגלל האונס, והביטול קיים אף שנעשו מתוך אונס. (40) כשם שאפשר לעשות מודעה על עצם המכירה, כך אפשר לעשות מודעה על ביטול המודעה. (41) היינו, שמקבל קניין לבטל את המודעה, ואף את המודעה על ביטול המודעה. (42) אך לדעת התוספות (שם דיבור המתחיל האי מאן דמסר מודעה) יש אפשרות לבטל את המודעה על ביטול המודעה (בגט שהבית דין מעוניין לבטל את המודעה) על ידי נוסח מיוחד של ביטול המודעה, והוא: שמבטל כל המודעות והמודעות היוצאות מתוך המודעות עד עולם, וכן, אומרים התוספות (שם), הנוהג להשתמש בנוסח זה, אך לדעת הרשב"א אין זה מספיק, שהרי הנותן יכול לטעון, שבמודעה האחרונה ביטל גם את הביטול בנוסח זה, אך אף הרשב"א נותן עצה לביטול המודעה, והיא: לכתוב בנוסח ביטול המודעה, שהוא פוסל את עדי המודעה, שהרי אז אין ערך למודעה, אחר שפסל את העדים שלה. וכן הוא הנוהג היום בעצת הרשב"א (אם-כי יש חולקים גם על זה), וגם במתנה אפשר להשתמש בנוסח זה (משנה למלך), אך ייתכן שצריך צו מפורש של הנותן לכתוב את הנוסח הזה (שהיום כבר הפך לשיגרה) של פסול העדים. (43) כלומר, אם כי אין קניין לדברים. אבל יש לו ערך לקניין זה, עד כמה שהוא מגלה שהדברים נאמרו ברצינות, ואין בהם משום היתול, ובכל זאת אחרי שנתן מודעה על ביטול המודעה לא מועיל גם הקניין.

פֶּרֶק אַחֵר עֲשֵׂר

(1) נתבאר בו משפטי התנאין שהן אסמכתא והדומה לזה מחיובים שאינן קיימין מפני שהן אסמכתא.

א. המִקְנָה בֵּין קָרָקַע בֵּין מִשְׁלֹטְלִין, וְהַתְנָה תְּנֵאִין שְׁאֵפְשֵׁר לְקַיְמָן², בֵּין שְׁהִתְנָה הַמִּקְנָה בֵּין שְׁהִתְנָה הַקּוֹנֵה: אִם נִתְקַיְמוּ הַתְנֵאִין - נִקְנָה הַדָּבָר שְׁהִתְנָה; וְאִם לֹא נִתְקַיְמוּ הַתְנֵאִין - לֹא קָנָה. וְכָכָר בְּאַרְנוּ מִשְׁפָּטֵי הַתְנֵאִים בְּהִלְכוֹת אִישׁוֹת³.

(2) כדברי ר' יהודה בן תימא (בבא-מציעא צד). והכריעו בגמרא שם כמותו, שהרי כל דיני התנאים אנו לומדים מתנאי בני גד ובני ראובן (במדבר לב), ושם היה אפשר לקיים את התנאי (סמ"ע סימן רז, ס"ק א). (3) פרק ו.

ב. בְּמָה דְּבָרִים אֲמֹרִים⁴? בְּשִׁקְנָה⁵ בְּדִרְוֹ מִן הַדְּרָכִים שְׁקוּנִין בְּהִי⁶, וְהָרִי יֵשׁ עָלָיו לְקַיֵּם אֶת הַתְנֵאִין. אֲבָל אִם לֹא קָנָה עֲתָה⁷, וְהַתְנָה עִמּוֹ: שְׁאֵם נִתְקַיְמוּ הַתְנֵאִין זֶה יִקְנָה, וְאִם לֹא נִתְקַיְמוּ לֹא יִקְנָה - אֵף עַל פִּי שְׁתִּיקָתָם הַתְנֵאִין, לֹא קָנָה; שְׁזוֹ אֲסַמְכָתָא הִיא⁸, שְׁהָרִי סָמַךְ קִנְיָתוֹ לַעֲשׂוֹת כָּךְ וְכָד⁹, וְכָל אֲסַמְכָתָא אֵינָה קוֹנֵה, שְׁהָרִי לֹא גָמַר בְּלִבּוֹ לְהַקְנוֹתוֹ.

(4) שאם נתקיימו התנאים - נקנה הדבר שהוקנה (למעלה הלכה א). (5) שעשה עכשיו פעולת הקנין. (6) כגון

"רוצה אני" - כל זה היה באונס, ויפה קראו רבינו "חמסן". וראה בלחם משנה פרק ד מהלכות אישות הלכה א. (32) בבא בתרא מז: ושם מימרא של רב הונא, שגזלן, אף אם הביא שטר מכירה על השדה שגזל, אין לשטר זה כל משקל; וסובר רבינו שרב ביבי שמסיים בה משמיה דרב נחמן "קרקע אין לו, אבל מעות יש לו" - לא בא לחלוק על רב הונא, אלא להוסיף על דבריו. ולפי זה מפורש בדברי רב הונא שגזלן אין קנייתו קניין, אף שנתן מעות, אף על פי שלגבי חמסן אמר רב הונא: "תליוהו וזבין זביניה וזביני" (שם). אבל דעת הרשב"ם שם, שרב ביבי חולק על רב הונא, וכן דעת הר"ף שם. ומה שאמר רב הונא שגזלן אין קניינו קניין - כשלא נתן מעות (רשב"ם ותוספות שם) או שמסר מודעה (רי"ף). ולעולם אין חילוק בין גזלן לחמסן.

ו. עֲדֵי הַמּוֹדְעָה³³ יֵשׁ לָהֶם לְחֹתָם הֵם עֲצָמָן בְּאוֹתוֹ הַמִּמְכָּר שֶׁנִּמְסְרָה לָהֶם הַמּוֹדְעָה עָלָיו, וְאִין בְּכֹךְ פְּלוּם. וְאַפְלוֹ אָמַר לָהֶם³⁴ בְּפָנֵי הָאֹנֶס: בְּרִצּוֹנִי מִכְרִיתִי בְּלֹא אֹנֶס - הָרִי הַמּוֹדְעָה קִיַּמָּה; בְּשֵׁם שְׁאֲנָסוֹ שְׁמִכָּר בְּלֹא רִצּוֹן, כֹּךְ אֲנָסוֹ עַד שְׁאָמַר: בְּרִצּוֹנִי אֲנִי מוֹכֵר.

(33) בבא בתרא מח: ושם עובדא שרבה בר בר חנה חתם על המודעה ועל המכירה, ורב הונא אישר את המודעה. (34) יוצא מתוך ההלכה הבאה.

ז. וְכֵן אִם הוֹדָה³⁵ בְּפָנֵיהֶם³⁶ שְׁלָקָה הַדָּמִים אַחֵר שְׁמִסֵּר מוֹדְעָה עַל כֹּךְ - אֵינּוּ חַיִּב לְהַחֲזִיר פְּלוּם; שְׁהָאֹנֶס אֲנָסוֹ עַד שִׁוְיָהּ, וְהַעֲדִים כְּכָר יִדְעוּ שְׁהוּא אֹנֶס. אֲבָל אִם מָנָה הַדָּמִים בְּפָנֵיהֶם - חַיִּב לְהַחֲזִיר.

(35) דין זה מפורש בגזלן (שם מז:). והרמב"ם משווה בעניין זה מוסר מודעה לגזלן (מגיד-משנה וכסף משנה), שטעם אחד לשניהם: שנתפרסם האונס לפני המכירה, ולא כמו באונס סתם שהוא מקרה ראשון, "שעדיין לא גזלו" (לשון הרמב"ם בהלכות גזילה פרק ט, הלכה ט"ז). (36) כלומר, שראו העדים נתינת הכסף (כבא בתרא שם).

ח. הַעֲדִידוֹ עָלָיו³⁷ עֲדֵי הַמִּמְכָּר³⁸ שֶׁבִטֵּל הַמּוֹדְעָה³⁹ - הָרִי הַמּוֹדְעָה בְּטִלָּה. וְאִם אָמַר⁴⁰ לְעֲדֵי הַמּוֹדְעָה: הֵיוּ יוֹדְעִין, שְׁפָל קִנְיָן שְׁאֵנִי לֹקֵחַ לְבִטֵּל הַמּוֹדְעָה, וּמּוֹדְעֵי דְמוֹדְעִי⁴¹, שְׁהִפֵּל בְּטֵל, וְאֵינִי אוֹמֵר כֹּךְ אֵלָּא מִפְּנֵי הָאֹנֶס שְׁאֵתָם יוֹדְעִין, וְאִין בְּדַעֲתִי לְהַקְנוֹת לְזֶה הָאֹנֶס לְעוֹלָם - הָרִי הַמִּמְכָּר בְּטִלָּה⁴². וְאֵף עַל פִּי שְׁקִנְיִי מִדְּרִי⁴³ לְבִטֵּל הַמּוֹדְעָה, עַל הַדְּרִי שְׁבָאֲרָנוּ.

(37) ערכין כא: ב"גט", ו"כל שכן במכר" (מגיד-משנה). (38) אבל במתנה, אם יש אונס, אף אם בטל את המודעה, אין המתנה מתנה (רמ"א, סימן רה, סעיף יא), שהרי במתנה אם יש אונס, אף בלי המודעה אין המתנה מתנה. אבל אם אין אונס ויש רק מודעה, אם ביטל אחרי זה את המודעה, המתנה קיימת (הגהות מיימוניות בשם התוספות, ורמ"א שם בשם הרבה ראשונים). (39) לדעת הכסף-משנה אם יש

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

15) בתורת משכון ולא בתורת פרעון כמו בפרק ח הלכה א.
16) אתן לך קרקע שוה כפליים מהסכום שנתת לי (סמ"ע רז, ס"ק כד). 17) שהרי בברייתא שם נאמר: "הנותן ערבון לחבירו, ואמר לו: אם אני חוזר בי - ערבוני מחול לך, והלה אמר לו: אם אני חוזר בי, אכפול לך ערבונך - נתקיימו התנאים, דברי רבי יוסי [רבי יוסי לטעמיה דאמר אסמכתא קניא]. רבי יהודה אומר, דיו שיקנה כנגד ערבוננו". נראה מזה, שרבי יהודה אינו חולק על כל דברי רבי יוסי שאמר נתקיימו התנאים, בין אם המוכר חוזר בו שמכפיל לו ערבוננו, ובין אם הלוקח חוזר בו שערבוננו מחול - אלא אך ורק באופן שהמוכר חוזר בו, ועל זה אמר רבי יהודה שאינו צריך להכפיל ערבוננו אלא דיו ללוקח שיקנה כנגד ערבוננו. אבל באופן שהלוקח חוזר בו, על זה לא דיבר רבי יהודה - שגם הוא מודה לרבי יוסי שערבוננו מחול, ואין זוה דין אסמכתא, והטעם הוא מפני שהערבון תחת ידו של מוכר. וכמו שאמרו בנדרים כו: "שאני הכא [במשליש שטר זכויותיו] דאמר לבטלן זכותיה", ופירש הר"ן שם: "דכיון דמחילה היא לית בה אסמכתא, דמיד זוכה בה חברו - דליכא אסמכתא אלא באומר אתן או אשלם וכיוצא בהן, וכן דעת הרמב"ם ז"ל". וראה להלן הלכה יג (ועיין מגיד-משנה וכסף-משנה וביאור הגר"א סימן רז ס"ק כו).

ה. וכן מי שפרע¹⁸ מקצת חובו, והשליש את השטר¹⁹, ואמר לו: אם לא נתתי לך עד יום פלוני, תן לו שטר; והגיע זמן ולא נתן לו - לא יתן השליש את השטר, שזו אסמכתא היא²⁰.

18) משנה בבא-בתרא קסח. כרבי יהודה, ולא כרבי יוסי.
19) הלוח פרע מקצת החוב, ודאג שמא יחזור המלוה ויתבענו כל החוב, ולפיכך דרש מהמלוה שישליש את השטר ביד אחר, וכן עשה המלוה שהשלישו ביד שלישי.
20) שכיון שאין השטר ביד המלוה, אין זה אלא כאומר: "אתן לך, אשלם לך", ראה למעלה הערה טז. ואמנם אם היה השטר ביד המלוה, שיכול לגבות בו כל החוב, המקצת שכבר שילם, הרי הוא כ"ערבוני מחול לך" (מגיד-משנה).

ו. וכן כל תנאין שמתניין בני אדם ביניהם, אף על פי שהם בעדים ובשטר: אם יהיה כף או אם תעשה כף - אתן לך מנה או אקנה לך בית זה, ואם לא יהיה או לא תעשה - לא אקנה לך ולא אתן לך; אף על פי שעשה או שהיה הדבר - לא קנה. שכל האומר 'אם יהיה אם לא יהיה', לא גמר והקנה²¹; שהרי דעתו עדין סומכת שמה יהיה או שמה לא יהיה.

21) בבא-מציעא טו: מימרא של רבה: "כל דאי, לא קני".
ז. כל האומר²² 'קנה מעכשיו'²³ - אין כאן אסמכתא כלל, וקנה; שאלו לא גמר להקנותו, לא הקנה מעכשיו. כיצד? 'אם באתי מכאן ועד יום פלוני, קנה בית זה מעכשיו', וקנו מידו על כף - הרי זה קנה, אם בא בתוך הזמן שקבע. וכן כל פיוצא כזה.

שאמר לו קנה מעכשיו ולכשתקיים את התנאי, או שאמר לו קנה על-מנת שתעשה כך וכך, ש"האומר על-מנת כאומר מעכשיו", שבאופן אחר לא מועיל הקנין כלל, כמו שכתב רבינו למעלה פרק ב הלכה ט לענין משיכה, מפני שכלתה משיכתו. והוא הדין לקנין חזקה (חושן-משפט סוף סימן קצא). ומקור דברי רבינו, שבאומר מעכשיו אין דין אסמכתא, הוא בבבא-מציעא טו: וכן הוא בספר המקח והממכר, לרב האי, שער יז (ועיין ביאורי הגר"א סימן רז ס"ק ה, וכן הביא המחבר שם שכאן מדובר באומר מעכשיו). 7) לא עשה עתה פעולת הקנין, וראה להלן בסמוך. 8) 'אף-על-פי שהחזיק בבית אחר שקיים התנאי' (להלן הלכה ג) ואילו עשה רק עתה פעולת הקנין - לא קנה, מטעם אחר: - מפני שכלתה חזקתו (ראה למעלה הערה ה). 9) בלשון רב האי, שם: "לפי סמך קנין הקרקע לזמן אחר לאחר שהתנה, ואינו קנין בשעתו". ולהלן הלכה ו בלשון רבינו: "לא גמר והקנה שהרי דעתו עדיין סומכת, שמה יהיה (= יתקיים התנאי) או שמה לא יהיה".

ג. כיצד? המוכר בית לחברו או נתנו לו במתנה על מנת¹⁰ שילף עמו לירושלים פיוס פלוני, והחזיק זה בבית - הרי זה קנה פשוט עמו לירושלים באותו היום¹¹; ואם עבר אותו היום ולא הלך - לא קנה. אבל אם התנה ואמר לו: אם תלך¹² עמי לירושלים פיוס פלוני או אם תביא לי דבר פלוני, אתן לך בית זה או אמפרנו לך בכך וכך; והלך עמו באותו היום או שהביא לו, אף על פי שהחזיק בבית אחר שקיים התנאי¹³ - לא קנה, שזו היא אסמכתא. וכן כל פיוצא כזה.

10) ש"האומר על-מנת כאומר מעכשיו דמי" (למעלה פ"ב הלכה ט), וכן כתב רב האי שם, שבאומר על-מנת אין דין אסמכתא, וכל דברי רבינו לקוחים מדברי רב האי שם (הגר"א בבאורי שם). וב'טור' שם העתיק בדברי רבינו "על תנאי", וכתב שם ב'בית יוסף' שאפשר שכן היה כתוב בנוסחת הרמב"ם שהיה בידי בעל ה'טור'. וכן הוא אמנם ברמב"ם כ"י תימן. אבל הנוסחא שלפנינו עיקר, שאם לא אמר: "על מנת" - לא קנה מחמת שני טעמים: א' שכלתה חזקתו; ב' שזוהי אסמכתא. 11) כלומר: מאז ולמפרע, משעת פעולת החזקה. 12) ואין כאן אמירת מעכשיו. 13) שאילו החזיק קודם - אין זו חזקה כלל וכלל, שהרי בשעת חלות הקנין, כלומר בעת קיום התנאי, כבר כלתה החזקה ואיננה.

ד. לפיכך¹⁴, הנותן ערבון¹⁵ לחברו, ואמר לו: אם אני חוזר פי, ערבוני מחול לך, והלה אומר: ואם אני חוזר פי, אכפול לך¹⁶ ערבונך; אם חזר בו הלוקח - קנה זה הערבון, שהרי הוא תחת ידו¹⁷; ואם חזר בו המוכר - אין מחיבין אותו לכפל הערבון, שזו אסמכתא היא, ואסמכתא לא קנה.

14) בבא-מציעא מח. כרבי יהודה, ולא כרבי יוסי.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מִקְחָ זֶה אוּ תִמְכְּרֶנּוּ לְפִלוֹנִי: אִם נָתַנוּ אוּ מָכְרוּ
לְאוֹתוֹ פְּלוֹנִי - קָנָה; וְאִם לֹא קָנָה הַתְּנַאי, וּמָכְרוּ
לְאַחֵר³⁶, אוּ שְׁלֹא מָכְרוּ וְלֹא נָתַנוּ בְּזִמְנֵי שְׁקָבַע לוֹ -
לֹא קָנָה. וְכֵן הַמוֹכֵר אוּ הַלּוֹקֵחַ³⁷ שֶׁהִתְנוּ שְׁיִחְזִיר לוֹ
הַמִּקְחַ בְּזִמְנֵי פְלוֹנִי אוּ פְּשִׁיתָן לוֹ הַמְּעוֹת³⁸ - הָרִי
הַמִּכְרֵי קָנִים³⁹, וְיִחְזִיר כְּשֶׁהִתְנָה⁴⁰.

(35) מקור דברי רבינו בהלכה זו, הוא בספר המקח והממכר לרב האי, שער יז. ולמד זאת שם מדברי הגמרא בנדרים מח: בענין "קני על-מנת להקנות". ועיין מגיד-משנה. (36) שאף-על-פי שיחזור ויקנה ממנו ואחר-כך יתן או ימכור לאותו פלוני, שעליו התנה תנאו, - אין זה קיום התנאי. שהמקנה מקפיד שלא ימכור בינתיים לאחר, שמא לא ירצה אותו אחד למכרו ולא יבוא הדבר לאותו פלוני (משנה למלך). וכן דעת רבינו בפ"ט מהלכות גירושין הלכה יג, באומר הרי זה גיטך על-מנת שתנשאי לפלוני - שאם נשאת לאחר קודם שתנשאי לאותו פלוני, שהגט בטל והוולד ממזר ולא מועיל שתתגרש מהאחר ושוב תנשא לאותו פלוני ויהיה הגט הראשון קיים למפרע - לפי שהבעל מקפיד שלא תנשא בינתיים לאחר שמא לא ירצה אחר זה לגרשה ולא תוכל להנשא לאותו פלוני. ועיין אבן-האזל. (37) ואילו בהלכה יא, יש הבדל בין אם התנה המוכר לבין אם התנה הלוקח. וראה להלן. (38) גם זה מוסב על "בזמן פלוני", שכתוב למעלה (סמ"ע רז ס"ק א). וראה להלן. (39) [שכיון שהתנה עמו שיחזיר לו לזמן קצוב - הרי זו מכירה גמורה, כדין המוכר קרקע לזמן קצוב (להלן פרק כג הלכה ה) ומשתמש הלוקח בגוף הקרקע כחפצו, ואוכל הפירות כל זמן המכירה (שם) ואין זו ריבית כיון שקצב לו זמן. וכן כתב בביאור הגר"א לחושן-משפט סימן ריב סק"י, והביא ראייה לכך מדין שדה אחוזה (ערכין כט:); שזמנו קצוב לשנתיים ואין בו איסור ריבית. מה-שאינ-כן בהלכה יא, שהתנה שיחזיר לו "כשיהיו לו מעות" ולא קצב לו זמן, ראה להלן. (40) [כלומר המכר קיים, והלוקח צריך להחזיר, אבל אין החזרה זו תנאי במקח כמו במתנה על-מנת להחזיר, שאם לא החזיר אין המתנה קיימת והרי הוא כגזל (פ"ח מהלכות לולב הלכה י) - אלא אף-על-פי שלא החזיר לא נתבטל המקח למפרע].

יֹא. מִכְרֵי קֶרְקַע⁴¹ לְחִבְרוֹ, וְהִתְנָה הַמוֹכֵר וְאָמַר
לְלוֹקֵחַ: פְּשִׁיתָיו לִי מְעוֹת⁴² תִּחְזִיר לִי הַקֶּרְקַע זֶה -
הָרִי הַפְּרוֹת שֶׁל מוֹכְרִי⁴³. מִכְרֵי לוֹ סֶתֶם, וְאָמַר לוֹ
הַלּוֹקֵחַ⁴⁴ מְדַעְתּוֹ: פְּשִׁיתָיו לִי מְעוֹת תִּבְיֵאם לִי וְאָנִי
אֲחִזִּיר לִי קֶרְקַע זֶה - הָרִי הַתְּנַאי קָנִים, וְהַלּוֹקֵחַ אוֹכַל
פְּרוֹת. וְאִין בְּזֶה אֲבָק רִבִּית, שֶׁהָרִי מְדַעְתּוֹ חִיב עֲצָמוֹ
בְּתַנְאִי זֶה⁴⁵.

(41) בבא-מציעא סה: (42) ולא קצב לו זמן. (43) [אף-על-פי שגוף הקרקע מכור - אסור הלוקח לאכול הפירות, שזוהי ריבית (פ"ו מהלכות מלוה ולוה הלכה ה). וכן הוא במוכר בית בבתי ערי חומה, לפי שיכול לגאול ביתו מיד (ערכין לא. - ביאור הגר"א שם). אבל אם מכר לו בתנאי

(22) שם. ואין כאן דין בפני עצמו, אלא מפרש והולך מה שכתב למעלה בהלכה ב-ג (הגר"א סימן רז ס"ק ה). (23) והוא הדין "על מנת" שהוא כמו "מעכשיו", כמו שכתוב למעלה הלכה ג (עיין שם בהערה ט).

ח. מִי שֶׁמָכַר חֲצִירוֹ אוּ שְׂדֵהוּ, וּפְרָשׁ²⁴ בְּשַׁעַת
הַמְכִירָה²⁵ שֶׁהוּא מוֹכֵר בְּדִי לִילָף לְמָקוֹם פְּלוֹנִי²⁶, אוּ
מִפְּנֵי הַמָּטָר שֶׁנִּמְנָע בְּדִי לְקִנּוֹת²⁷ חֲטִים בְּדִמִּי חֲצִירוֹ²⁸ -
הָרִי זֶה כְּמוֹכֵר עַל תְּנַאי²⁹. לְפִיכָךְ, אִם יֵרֵד הַמָּטָר
אַחֵר שֶׁמָכַר, אוּ בָּאוּ חֲטִין וְהוֹזִלוּ, אוּ נִמְנָע הַדֶּרֶךְ³⁰ -
לִילָף לְאוֹתָהּ הָאֶרֶץ, אוּ שְׁלֹא נִסְתִּיעַ לוֹ לְהַעֲלוֹת³¹
אוּ לְקִנּוֹת חֲטִים - הָרִי זֶה מִחְזִיר אוֹתָן הַדְּמִים,
וְתִחְזֹר לוֹ קֶרְקַע; שֶׁהָרִי פָּרַשׁ שְׂאִינוֹ מוֹכֵר אֲלֵא
לְעִשׂוֹת דָּבָר פְּלוֹנִי, וְהָרִי לֹא נַעֲשֶׂה³². וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא
בְּהֵן.

(24) ולא בלשון תנאי, ראה להלן. (25) דוקא בשעת מכירה, אבל אם פירש לפני המכירה ובשעת מכירה לא אמר כלום - אין זה כתנאי (מ"מ להלן הל' ט). (26) קידושין ג. (27) בכ"י תימן: "או כדי לקנות". (28) כתובות צז. (29) אף-על-פי שלא אמר בלשון תנאי, וכל-שכן שלא כפל תנאו - "לפי שאין דרך אדם למכור קרקעותיו שהוא מתפרנס מהן - אם לא היה בדעתו לעבור דירתו מכאן" (כסף-משנה). ולפי זה, אין הדברים אמורים אלא בחצירו או בשדה. אבל לא במטלטלין, שלפעמים אדם מוכר מטלטלי אפילו דעתו להשאר בכאן (שם). (30) קידושין ג. וזהו הפירוש של "אונס בדרך" וכלישנא בתרא שם. וכן כתב בתוספות המיוחס לר"י הזקן. (31) [כן גם בלחם-משנה ומשנה-למלך. אולם, בכ"י תימן ובדפוס רומי: "לעלות", וכן במגיד-משנה. ולפי הנוסח "להעלות", פירוש הדברים: שלא הצליח להעלות לכאן את החטים ממקום פלוני. "או לקנות חטים", כלומר: או שלא הצליח לקנותם כלל. ואילו לפי הנוסח "לעלות" קשה, שהרי זהו מה שכתב למעלה "או נמנע הדרך לילך לאותה הארץ", ועיין מגיד-משנה ולחם-משנה ומשנה-למלך. (32) ודוקא אם נתעכב הדבר מחמת אונס, אבל אם מרצונו הטוב לא עלה - המקח קיים, שגילוי דעת אינו כתנאי גמור. ואילו בתנאי גמור, היינו אם התנה מפורש בלשון של תנאי, שהוא מוכר רק אם יעלה, אז אפילו אם נמנע מלעלות מרצונו - בטל המקח (מגיד-משנה).

ט. אֲבָל הַמוֹכֵר סֶתֶם³³, אִף עַל פִּי שֶׁהָיָה בְּלָבוֹ
שֶׁמִּפְּנֵי כֶּף וְכָף הוּא מוֹכֵר, וְאִף עַל פִּי שֶׁמִּרְאִין
הַדְּבָרִים³⁴ שְׂאִינוֹ מוֹכֵר אֲלֵא לְעִשׂוֹת כֶּף וְכָף, וְלֹא
נַעֲשֶׂה - אִינוֹ חוֹזֵר; שֶׁהָרִי לֹא פָּרַשׁ, וְדְבָרִים שֶׁבִּלָּב
אֵינָן דְּבָרִים.

(33) קידושין מט: (34) שם: עובדא באדם שהיה בדעתו לעלות, אבל הוא לא הזכיר כוונתו זו בשעת המכר, ואמרו ש"דברים שבלב אינם דברים".

י. מִי שֶׁהִקְנֶה³⁵ לְחִבְרוֹ, וְהִתְנָה עָלָיו 'עַל מְנַת שֶׁתִּתֵּן

מָנָה, או שָׁפַתָּב לוֹ בְּשֹׁטֶר⁵⁹: 'הָרִינִי חֵיב לָךְ מָנָה',
אָף עַל פִּי שְׂאֵין שָׁם עֲדִים⁶⁰, או שְׂאֹמֵר לוֹ בְּפָנָי
עֲדִים: 'הָרִינִי חֵיב לָךְ מָנָה בְּשֹׁטֶר'⁶¹, אָף עַל פִּי
שְׁלֹא אָמַר 'אַתֶּם עֲדִי'; הוֹאִיל וְאָמַר 'בְּשֹׁטֶר' - הָרִי
זֶה כְּמִי שְׂאֹמֵר 'הוּוֹ עָלֵי עֲדִים', וְחֵיב לְשִׁלּוֹם. אָף
עַל פִּי שְׁשֻׁנְיָהֶם מוֹדִים, וְהַעֲדִים יוֹדְעִים, שְׁלֹא הָיָה
לוֹ אֶצְלוֹ כְּלוּם. שְׁהָרִי חֵיב עֲצָמוֹ, כְּמוֹ שִׁישְׁתַּעֲבֹד
הָעֶרֶב⁶². וְכֵזָה הוֹרֵו רַב הַגְּאוּנוֹנִים.

טז. חיב עצמו בדרך שאינו קצוב⁶³, כגון שאמר: הריני חיב לזון אותה או לכסות⁶⁴ חמש שנים - אף על פי שאינו מידו, לא נשתעבד; שזו כמו מתנה⁶⁵ היא, ואין כאן דבר ידוע ומצוי⁶⁶ שנתנו במתנה. וכן הורו רבותי.

מפורש על-מנת שיחזירוהו לו - אפילו התנה שיחזיר לו מיד, אין על הלוקח איסור ריבית ('ערוך השלחן' סימן רז ס"ק יז) וראה להלן פ"ג מזכיה ומתנה ה"ט]. (44) בבא-מציעא שם. (45) כלומר, כיון שהמוכר לא התנה כן - אין זו הלוואה לשם ריבית (סמ"ע רז ס"ק יג). ודעת רש"י שם שאין כאן תנאי כלל. ועיין 'טור' שם.

יב. מַעֲשֵׂה 46 בְּאַשָׁה, שֶׁשָּׁלְחָה רֵאוּבֵן לִקְנוֹת לָהּ חֲצֵר מִשְׁמָעוֹן, שֶׁהָיָה קְרוֹבָהּ 47, וְאָמַר שְׁמָעוֹן הַמּוֹכֵר לָרֵאוּבֵן הַשְּׁלִיחַ: אִם יִהְיֶה לִּי מְעוֹת, תִּחְזֹר לִי: פְּלוֹנִית קְרוֹבָתִי קָרַע עָלָיו; וְהָשִׁיבוּ רֵאוּבֵן וְאָמַר לוֹ: אַתָּה וּפְלוֹנִית קְרוֹבִים כְּמוֹ אֲחִים. כְּלוּמַר, הַדָּבָר קָרֹב שֶׁהָיָה תִּחְזֹר לָךְ, וְאֵינָה מִקְפֶּדֶת עַל זֶה. וְכֵן מַעֲשֵׂה לִפְנֵי חֲכָמִים, וְאָמְרוּ: הֲרֵי זֶה הַשְּׁלִיחַ לֹא קִנְיָה כְּלוֹם 48. שֶׁהָרִי לֹא סָמְכָה דַעְתּוֹ 49 שֶׁל קְרוֹב זֶה עַל דְּבָרֵי הַשְּׁלִיחַ, מִפְּנֵי שֶׁלֹּא הָשִׁיבוּ תְּשׁוּבָה בְּרוּרָה, וְנִמְצָא שֶׁלֹּא גִמַּר וְלֹא הִקְנָה. וְכֵן כָּל פְּיוּצָא בִּזְהָ.

(46) בבא-מציא סז. (47) בכ"י תימן: "קרובה". וכ"ה בשו"ע חו"מ סימן רז, סעיף ח. (48) בשביל האשה, כלומר לא קנה אפילו את גוף הקרקע (ראה למעלה הלכה יא והערה מב). (49) בגמרא שם: "אמר סמכא דעתיה" ונוסחת רבינו שם: "לא סמכא דעתיה" (הגר"א).

יג. אַסְמַכְתָּא ⁵⁰ עֲקָנוּ מִיְדּוֹ ⁵¹ עָלֶיהָ בְּבֵית דִּין הַשּׁוֹב ⁵²
 - הָרִי זֶה קָנָה. וְהוּא שִׁיתָפִיס ⁵³ זְכוּתוֹ ⁵⁴ בְּבֵית דִּין.
 וְהוּא שְׂלָא יִהְיֶה אָנוּס ⁵⁵.

(50) נדרים כז. (51) אף-על-פי שכל קנין הוא מעכשיו, שאם לא כן, אינו קנין כלל שהרי כלה הקנין ואיננו (ראה למעלה הלכה ב) והאומר מעכשיו אין בו אסמכתא כלל (למעלה הלכה ז) – אף-על-פי-כן צריך כאן בית-דין חשוב, מפני שקנין זה והתפסה זו, ביד בית-דין, לא היו מרצונו הטוב, ולכן אין הקנין מועיל אלא מכח בית-דין (כסף-משנה). (52) בפירוש המשנה (בבא-בטרא פרק גט פשוט) כותב רבינו שב"ד חשוב, זהו בית-דין של סמוכים. (53) שימסור. (54) שטרותיו, ועיין בהלכה יד. (55) שם במסקנא.

יד. מציד? הרי שהתפס שטרו או שוקרו בבית דין, וקנו מידו, שאם לא בא ביום פלוני יתן שטר זה לבצל דינו, והגיע היום ולא בא - הרי אלו נותנים. ואם עקבו נהר או חלי⁵⁶ מלבוא - לא יתנו. וכן כל פיוצא בזה. והוא שיהיה בבית דין חשוב.

(56) אולי אף חולי בנו, כפי שיוצא מתוך הסוגיא (שם),
ועיין כסף-משנה.

טו. המַחֲבִיב עֲצָמוּ בְּמִמּוֹן לְאַחֵר בְּלֹא תְּנָאי כֶּלֶל, אֶף
עַל פִּי שְׂלֹא הָיָה חֵיב לוֹ כֶּלֶם - הֲרֵי זֶה חֵיב⁵⁷;
שֶׁדָּבָר זֶה מִתְּנָה הִיא, וְאִינָה אִסְמִכְתָּא. בִּיעֵד?
הַאֲמֹר לְעֵדִים: 'הָיוּ עָלַי עֵדִים'⁵⁸ שְׂאֵנִי חֵיב לַפְּלוּנִי

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

רבינו למעלה (פ"ה הלכה יא) - עשו כן ליתר תוקף, שלא יוכל לטעון כי התכוון לשם היתול (לחם-משנה). (72) והרי במחילת דבר הנמצא ביד הצד האחר, אין משום סמיכות (למעלה הלכה ד). (73) כלומר, שכוונתו היא, שההתחייבות תהיה מעכשיו, אבל לא שאמר כך מפורש, שהרי אז לא היה צורך בשום התחייבות קודמת, כי ב"מעכשיו" אין משום סמיכות (לחם-משנה, המסלק בזה את קושיית הכס"מ) או אף שאמר מפורש "מעכשיו" ולצאת את כל הדעות, אף של אלו הסוברים שלא מועיל מעכשיו. (74) ויש אומרים, שב"שידוכין" ובכל המקרים, שאחר גורם הפסד לשני, אין חשש לאסמכתא (שו"ע חושן-משפט סימן רז, סעיף טז).

פרק שנים עשר

(1) נתבאר בו דיני האונאה ושיעורה והזמן שהיא חוזרת ובאי זה מקום.

א. אסור למכור או לקנות² להונות את חברו; שְׁנָאֲמַר³: וְכִי תִמְכְּרוּ מִמְכָּר לַעֲמִיתְךָ אוֹ קָנָה מִיַּד עֲמִיתְךָ, אַל תּוֹנֶה⁴. וְאִם עַל פִּי שְׁהוּא עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה - אֵינוֹ לוֹקָה, מִפְּנֵי שְׁנֵתָן לְהַשְׁבוֹן⁵. וְכִין שְׁהוּנָה בְּמִזִּיד, בֵּין שְׁלֹא יָדַע שֵׁשׁ בְּמִכָּר זֶה הוֹנֶה⁶ - חֵיב לְשַׁלֵּם.

נקודות משיחות קודש ~

"אסור למכור או לקנות להונות את חברו"

ובהמשך: "עד מתי יהיה לו לחזור ולחבוע ההוניה או לבטל המקח, עד כדי שיראה לחגר או לקרובו" ובנוגע למטבעות: "... עד כדי שיראה לשולחני ... ובכפרים שאין שם שולחני עד ערב שבת" שאז הולך לשוק לקנות לצורך סעודת שבת. ועניינו בעבודת האדם: לפעמים יכול להיות חיסרון בעבודתו של יהודי מצד חשבונות של "לא לשמה" ועלול להתעורר אצלו ספק שמא יש בקניין זה - עבודתו בעולם לפעול את "קונה שמים וארץ" - ענין של הונאה.

הנה כשנמצאים ב"ערבי שבתות" באלף השישי אחר חצות היום וצריכים למהר "לקנות צורך סעודות שבת" אזי אין מקום לעניין של הונאה, והמקח קיים. ובפרט שישנו גם העניין ש"יראה לקרובו" - העבודה באופן של אהבת ישראל "איש את רעהו יעזור" הרי בוודאי שאין מקום להונאה, ולכן נגמר הקנין בשלימות.

(משיחת ש"פ וארא תשמ"ה
מתוך רמב"ם "פרס המלך")

(2) משנה בבא-מציעא נא. ושם: "אחד הלוקח ואחד המוכר, יש להם אונאה". (3) ברייתא שם. (4) ועל זה אמרו ב"תורת כהנים" (פ' בהר פרשה ג ד'): "זו הניית (=הונאת) ממון". (5) שהרי אפשר להשיב את האונאה, ומתוך כך יתוקן העול, ובגלל זה, שייך "לאור" זה לסוג של "לאו הניתק לעשה", כלומר "לאוין" שהמעשה השלילי

שנים" אפשר להתחייב. וראה להלן הלכה יז והערה סז. (64) בכ"י תימן: "ולכסותך". (65) אבל אם היתה ההתחייבות בתורת תמורה ושכר לשירות שקבל המתחייב - נשתעבד, אף-על-פי שהיתה לדבר שאינו קצוב (משנה - למלך בשם הריטב"א). וראה להלן בהלכה יז. (66) ואין סמיכות דעת של המוכר אלא בדבר מסוים, ולא בהתחייבות כללית. ועיין לעיל פ"ה הלכה יד.

יז. וּמִפְּנֵי מָה הַפּוֹסֵק עִם אִשְׁתּוֹ⁶⁷ שֶׁיִּהְיֶה זֶן אֶת בִּתּוֹ - חֵיב לְזוֹנָה? מִפְּנֵי שֶׁפֶסֶק בִּשְׁעַת נִשְׁוֹאֵין, וְהַדָּבָר דּוֹמֶה לְדָבָרִים הַנִּקְנִין בְּאַמִּירָה⁶⁸.

(67) כלומר, פסק לה מזונות מרצונו הטוב מבלי שאשתו תדרוש זאת ממנו. והרי זה כנותן מתנה דבר שאינו קצוב. וראה להלן. (68) להלן פ"ו מהלכות זכיה ומתנה הלכה יז. ושם אין זה אלא בשעת קידושין, ולפיכך אין צריך קנין. אבל כאן שמדובר בשעת נישואין צריך קנין, ולפיכך כתב רבינו ש"הדבר דומה לדברים הנקנין באמירה". כלומר, אין זה אלא "דומה" בלבד. [והמקור לזה בסוגיית הגמרא בכתובות שם, שהקשו לריש לקיש מהמשנה: "הנושא את האשה ופסקה עמו כדי שיוון את בתה חמש שנים - חייב לזונה", ואילו לרבי יוחנן לא הקשה אע"פ שזהו דבר שאינו קצוב, - שכאן אין זה כמו מתנה אלא כמו מכר, כיון שפסקה עמו, וכנראה שלא הסכימה לנישואין אלא על דעת כן, ולפיכך גמר ומקנה (ראה במשנה-למלך), ומתוך שגם לריש לקיש שאי-אפשר להתחייב, מודה ב"שטרי פסיקתא". ואע"פ שמדובר בשעת נישואין - מפני שהם כדברים הנקנים באמירה. ושוב אין צריך לדחוק שכאן מדובר דוקא באופן שפסקה אשתו עמו על דעת כן, אלא אפילו לא התנתה הנישואין בזה - חל הקנין. ולפיכך העתיק רבינו: "הפוסק עם אשתו" כלומר, פסק מדעתו, ולא כבמשנה: "ופסקה אשתו עמו", שמשמע שהיא דרשה זאת. ובפכ"ג מהלכות אישות הלכה יז שהביא: "הנושא אשה ופסקה עמו" - כתב באמת: "שלא בשעת הקידושין עד שיקנו מידו", ובכלל זה גם שלא בשעת נישואין - שמכיון שהיא פסקה עמו הרי זה כמקח וממכר, שגם דבר שאינו קצוב - נקנה, כנ"ל. ועיי"ש בלחם-משנה, וראה למעלה הלכה טז והערה סב].

יח. בְּשֶׁהָיוּ חֲכָמֵי סְפָרַד רוֹצִים לְהַקְנוֹת בְּאַסְמַכְתָּא⁶⁹, כִּף הָיוּ עוֹשִׂין: קוֹנִין מִזֶּה שְׁהוּא חֵיב לְחִבְרוֹ⁷⁰ מֵאָה דִּינָרִין, וְאַחֵר שְׁחֵיב עֲצָמוֹ קוֹנִין מִבְּעַל חֻבּוֹ⁷¹, שֶׁכָּל זֶמֶן שֶׁיִּהְיֶה כִּף אוֹ שֶׁיַּעֲשֶׂה כִּף - הָרִי הַחוֹב זֶה מְחוּל לִי⁷² מִעֲכָשׁוֹ⁷³, וְאִם לֹא יִהְיֶה אוֹ לֹא יַעֲשֶׂה - הָרִינִי תוֹכְעוּ בְּמִמּוֹן שְׁחֵיב עֲצָמוֹ בּוֹ. וְעַל דֶּרֶךְ זֶה⁷⁴ הָיִינוּ עוֹשִׂין בְּכָל הַתְּנָאִין שֶׁבֵּין אָדָם לְאִשְׁתּוֹ בְּשִׁדּוּכִין, וּבְכָל הַדָּבָרִים הַדּוֹמִין לָהֶם.

(69) מחמירים היו על עצמם, שהרי בקנין מעכשיו אין "אסמכתא", כמו שכתב רבינו למעלה הלכה ז (הגר"א חו"מ סימן רז ס"ק נג). (70) והתחייבות זו, אחרי שהיא ללא תנאי, אין בה משום "סמיכות". (71) כלומר, מזה שאליו התחייב, ואף-על-פי שמחילה אינה צריכה קנין, כמו שכתב

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בגדר מחילה - מכיון שישנם כאן שני קצוות: מצד אחד ביטול מקח ומצד שני מחילה, יש ללכת בדרך ממוצעת ולפסוק "קנה ומחזיר אונאה" כאילו יש כאן אונאה שתות (עיין לחם-משנה), וגם בשו"ע חו"מ סימן רכז סעיף ג, העתיק כנוסחת המגיד-משנה. (19) ואף מיד אינו יכול לדרוש בחזרה את הסכום שנתאנה בו, שיש לאלתר דין מחילה באונאה זו, וראה להלן הלכה ה, שגם באונאה שתות או יותר משתות אינו חייב להחזיר, אם שהה יותר מכדי שיראה לתגר או לקרובו. (20) שכן הוא דרך מקח וממכר, שאין הלוקח והמוכר יכולים לכוון דמי המקח בצמצום, ודרך העולם למחול עד שתות במקח או במעות, אף שהוא עולה הרבה, כל שאין שם שתות עליו" (טור בשם הרא"ש). הובא בסמ"ע שם ס"ק ב. ויש אומרים שגם לכתחילה התירו להשתכר בפחות משתות מפני תיקון העולם, שימצאו בני אדם צרכיהם מוכנים בכל מקום (חינוך סוף מצוה שלו, ועיין שו"ע חו"מ שם סעיף ו נוספתקו בזה).

ד. היתה ההונאה²¹ יתרה על השתות בכל שהיא, כגון שִׁמְכַר שְׁוה שְׁשִׁים בְּחֻמְשִׁים פְּחוֹת פְּרוּטָה²² - בְּטֵל מִקָּח, וְהַמְתָּאנָה יָכוֹל לְהַחְזִיר הַחֶפֶץ וְלֹא יִקְנֶה כָּלָּל; אֲבָל הַמְתָּאנָה אוֹתוֹ אֵינוֹ יָכוֹל לְחַזֵּר²³, אִם רָצָה זֶה וְקִבֵּל²⁴. וְאִם עַל פִּי שֶׁבְטֵל הַמִּקָּח²⁵, אֵין הַמְתָּאנָה²⁶ חֵיב לְהַחְזִיר עַד שֶׁתִּהְיֶה הַהוֹנָה יֵתֵר עַל פְּרוּטָה²⁷. הֵיתָה פְּרוּטָה בְּשְׁוה - אֵינוֹ מְחַזֵּר, שְׁאֵין הוֹנָה לְפְרוּטוֹת²⁸.

(21) בבא-מציעא נ: (22) שבין מצד המקח ובין מצד הכסף, יש כאן אונאה יותר משתות. (23) משנה בבא-מציעא נא. מ" שהוטל עליו (= שנתאנה) ידו על העליונה, רצה אומר לו תן לי מעותי וכו'. ואע"פ שמשנה זו עוסקת באונאה שתות, ואין הלכה כמותה בזה (ראה למעלה הלכה ב והערה יב) - הלכה כמשנה זו לגבי עיקרון זה, שרק למתאנה יש זכות לחזור בו, אבל המאנה אינו יכול להרויח על-ידי העבירה שעשה, וראה להלן הלכה יג. וכן דעת הר"ף בבבא-בבא פג: לפי דברי רב חסדא שם. ועיין שם דף פד. בתוספות ד"ה אי לאו. (24) ואינו תובע האונאה. אבל אם רוצה שהמקח יהא קיים ותובע שהמוכר יחזיר לו האונאה - גם המוכר יכול לחזור בו (מגיד-משנה וכסף-משנה לפי שיטת הר"ף ורבינו). (25) בכ"י תימן: "אם רצה זה יקבל אע"פ שבטל המקח". ואח"כ מתחילה הלכה ה' "אין המונה וכו'". וגם בדפוס רומי וקושטא יש רווח ניכר אחרי המילים שבטל המקח. וכן נראה במגיד-משנה ובשו"ע חו"מ רכז סעיף ה' שהחל מהמילים "אין המאנה" מתחיל ענין חדש. ואח"כ המילים "ואע"פ שבטל המקח" שייכים למעלה. (26) כרב כהנא (בבא-מציעא נה). שאין אונאה לפרוטות, ושכן מוכח מהמשנה שם. (27) אפילו אם היא רק קצת יותר מפרוטה כגון פרוטה וחצי - נחשב אונאה, אבל רש"י מפרש שאין אונאה בכלל לפרוטות (שהן של נחושת) אלא למטבעות של כסף, אף לפחותה ממטבעות הכסף כגון איסר, אבל לא למטבע שאינה מכסף (בבא-מציעא שם ד"ה אין אונאה לפרוטות). (28) זהו לשון

שעליו מזהיר ה"לאו" ניתן לתיקון ע"י עשייה חיובית, ולפיכך אין בהם מלקות, וראה בפ"א מהלכות גזילה ואבידה הלכה א. (6) המקור לזה בגמרא (שם, נא). שביארו שם שלכן הזהירה התורה את שניהם, גם את המוכר וגם את הלוקח, שאפשר היה לחשוב שרק למוכר אסור להונות ש"קים ליה בדובינתי" (= ש"יודע כמה נתן בה ובמזיד הוא עושה" - רש"י), אבל לוקח שאינו יודע, לא. לכן, מסיימת הגמרא, הדגישה התורה, ששניהם ב"בל תוננו", כלומר המזיד והשווג - שניהם בדין אונאה.

ב. וְכִמְהָ תִּהְיֶה הוֹנָה? וְיִהְיֶה חֵיב לְהָשִׁיב? שְׁתוֹת⁸ בְּשְׁוה⁹. פִּיצֵד? הֲרִי שִׁמְכַר שְׁוה שֶׁשׁ בְּחֻמְשִׁים¹⁰, או שְׁוה שְׁבַע בְּשִׁשִּׁים¹¹, או שְׁוה חֲמֵשׁ בְּשִׁשִּׁים¹², או שְׁוה שֶׁשׁ בְּשִׁבְעִים - הֲרִי זֶה הוֹנָה; וְנִקְנָה הַמִּקָּח¹³, וְחֵיב הַמְתָּאנָה לְשַׁלֵּם אֶת הַהוֹנָה וְלְהַחְזִירָה כָּלָּה¹⁴ לַמְתָּאנָה.

(7) משנה בבא-מציעא מט: ומימרת סיכום של רבא שם ג: (8) ששית. (9) כלומר שתות בדיק, חלק ששי של ערך המקח, או חלק ששי של הסכום שנתן, ראה להלן. (10) שאז נתאנה המוכר בשתות משווי של המקח, וזה מוסכם לכל הדעות. (11) שאז שוב נתאנה המוכר, אך הפעם אין כאן שתות ביחס לערך המקח, אבל יש כאן שתות ביחס לסכום הכסף שנתן, ודבר זה שנוי במחלוקת רב ושמאל (ב"מ שם). והכריע הרמב"ם כשמאל, מפני שהביאו בגמרא (שם) ראייה לדבריו (מגיד-משנה). וגם בהתאם לכלל המקובל, שהלכה כשמאל בדיני ממונות (הגהות מיימוניות). (12) כאן נתאנה הלוקח, ושוב אין כאן שתות ביחס למקח. אבל יש שתות ביחס לכסף התמורה, וכדעת שמאל הנ"ל. (13) ואף המתאנה אינו יכול לחזור בו, אלא לדרוש את האונאה בחזרה, כרבי נתן ולא כרבי יהודה הנשיא, ולא כסתם משנה (נא), וכמימרת הסיכום של רבא. (14) כלומר, ולא אומרים שמכיון שפחות משתות הוא מחילה, שיחזיר רק את ההפרש, זאת אומרת את הפרוטה האחרונה, המשלימה לשתות (סמ"ע סימן רסז, ס"ק ד).

ג. הֵיתָה¹⁵ הַהוֹנָה פְּחוֹת מְזָה¹⁶ כָּלָּל שְׁהוּא¹⁷, כְּגוֹן שִׁמְכַר שְׁוה שְׁשִׁים דִּינָר בְּחֻמְשִׁים וּפְרוּטָה¹⁸ - אֵינוֹ חֵיב לְהַחְזִיר כָּלוּם¹⁹; שְׁפָל פְּחוֹת מְשִׁתוֹת דָּרָךְ הִפֵּל לַמָּחֵל בּוֹ²⁰.

(15) מימרת הסיכום של רבא (בבא-מציעא נ:). (16) פחות משתות. (17) כלומר, כל שהוא במובן האחוז המספרי, ביחס למקח, אף כי הסכום כשהוא לעצמו הוא גדול. (18) המגיד-משנה מגיה בדברי רבינו: "שוה שבעים דינר בששים ופרוטה", שבזה אין אונאה שתות לא ביחס לשווי של המקח ולא ביחס לסכום הכסף שנתן, שהרי האונאה היתה עשרה דינרים פחות פרוטה. ואילו "מכר שוה ששים דינר בחמשים ופרוטה", כפי הנוסח שלפנינו, שביחס לסכום הכסף שנתן יש אונאה יותר משתות, שבזה אפשר לבטל את המקח, וביחס לשווי של המקח יש פחות משתות שהוא

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שלישי ט"ז כסלו - ספר קנין - הלכות מכירה קנה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

פ"י⁵² וְהָיָה בְּקִי⁵³. וְכֵשֶׁם שֶׁהוֹנִיָּה בְּפִרְתָּ וּבִבְהֶמָה⁵⁴,
כִּן יֵשׁ דִּין הוֹנִיָּה בְּמִטְבְּעוֹת⁵⁵.

51) משנה בבא-מציעא נא. כחכמים ולא כרבי יהודה.
52) בזה מסבירה הברייתא את שיטת רבי יהודה (שם),
שתגר אין לו הונאה. 53) ואפשר היה על כן לחשוב שידע
על האונאה, ויותר עליה. 54) משנה, שם נו: כחכמים ולא
כרבי יהודה. 55) משנה, שם נא: [כלומר: כשם שיש דיני
אונאה בפירות ובבהמה, ש"אם היתה פחות משתות אינה
אונאה", ואם שהה יותר מכדי "שיראה לתגר או לקרובו",
אינו חוזר, כמו כן במטבע. ועיין לחם-משנה].

ט. פִּיֶּצֶד? הֲרִי שֶׁהִיָּה דִּינָר שֶׁל זָהָב בְּעֶשְׂרִים
וְאַרְבָּעָה דִּינָר שֶׁל כֶּסֶף, וְצִרְפָּה⁵⁶ בְּעֶשְׂרִים דִּינָר⁵⁷ או
בְּעֶשְׂרִים וְשִׁמוֹנֶה⁵⁸ - הֲרִי זֶה מִחְזִיר אֶת הַהוֹנִיָּה.
הִיָּה יָתֵר עַל זֶה⁵⁹ - בְּטֵל הַצִּרְפָּה⁶⁰. פְּחוֹת מִכָּאן⁶¹ -
מִחִילָה⁶².

56) החליפה, ועיין 'ערוך השלם' (לקאהוט ד"ה "צרף"),
ושם: "הושאל לחילוף מעות גדולות בקטנות", ועיין מס'
שקלים (פ"ב, מ"א) "מצרפין שקלים לדרכונות", וירושלמי
(מעשר שני פ"ב): "המצרף סלע", וירושלמי (פ' הכסף
ה"ה): "חזקיה אמר לצורפה בירושלים". 57) שזה כמו
"שוה שש בחמש", שיש כאן אונאה של שתות משווי של
המקח, ונתאנה המוכר. 58) שזה כמו "שוה שש בשבע",
היינו, שתות מהמקח, אלא שהפעם נתאנה הלוקח.
59) יתר על שתות. 60) כדין ביטול מקח. 61) פחות
משותות. 62) כדעת רבי שמעון במשנה (שם נא: נב.),
וראה להלן הלכה י.

י. וְכֵן⁶³ אִם הָיְתָה הַסֵּלַע חֲסֵרָה⁶⁴ שְׁתוּת⁶⁵, וְהָיָה
מוֹצִיאִין⁶⁶ הַסֵּלַעִים בְּמִנְיָן⁶⁷ וְלֹא בְּמִשְׁקָל⁶⁸ - מִחְזִיר
הַהוֹנִיָּה.

63) משנה, שם נא: 64) ממשקלה "כי מטבע היוצא תמיד
הוא שוחק (נשחק) וחסר" (רש"י שם ד"ה כמה תהא הסלע
חסרה). 65) כרבי שמעון, ולא כשאר התנאים שנתנו
שיעורים אחרים. והכריע כמותו, מכיון שבגמרא השוה רבא
(לפי גירסת הרי"ף) דין מטבע עם דין שאר הדברים, שהוא:
שתות. 66) שבמקום זה היו מוציאין וכו'. 67) לפי מנין
הסלעים בלי להקפיד על משקלם (פירוש המשניות פרק
הזהב). 68) שבמקום שמקפידין על משקל המטבעות, אף
בטעות כל שהיא - חוזר, ראה להלן פט"ו הלכה א.

יא. עַד מָתִי חֵיב לְהַחְזִיר הַדִּינָר⁶⁹ או הַסֵּלַע?
בְּפָרְסִים⁷⁰ - עַד כְּדִי שִׁירָאָה לְשִׁלְחָנִי⁷¹; בְּפָפְרִים⁷²,
שֶׁאֵין לְשִׁלְחָנִי מִצּוֹי שֵׁם - יֵשׁ לוֹ לְהַחְזִיר עַד עֶרְבִי
שְׁבָתוֹת⁷³. שֶׁאֵין מִפִּיר הַסֵּלַע וְחֲסִירוֹנָה וְדִמְיָה⁷⁴ אֶלָּא
הַשִּׁלְחָנִי. וְהָיָה הַדִּינָר⁷⁵ לְמוֹכֵר סָפְרִים, אֲבָנִים טוֹבוֹת
וּמְרַגְלִיּוֹת, שֶׁיֵּשׁ לְלוֹקֵחַ לְחֹזֵר עַד שִׁירָאָה אוֹתָם
לְתַגְרִים בְּקִיָּאִים בְּהֵן כָּל מְקוֹם שֶׁהֵן; שֶׁאֵין הַכֹּל
בְּקִיָּאִים בְּדָבָרִים אֱלוֹ. לְפִיכָּה⁷⁶, אִם לֹא הִיָּה מִפִּיר⁷⁷

הגמרא (שם), וכוונתה: לכל הקניות שההונאה שלהן עולה
פרוטה, ומכאן לשון הרבים: "לפרוטות", במקום
"לפרוטה".

ה. עַד מָתִי²⁹ יְהִיָּה לוֹ לְחֹזֵר³⁰ וְלִתְבַּע הַהוֹנִיָּה³¹ או
לְבִטֵּל הַמְּקָח? עַד כְּדִי³² שִׁירָאָה³⁴ לְתַגְרִי³⁵ או
לְקְרוֹבוֹ³⁶. וְאִם שָׁהָה יוֹתֵר³⁷ מִזֶּה, אֶפְלוּ לָקַח שָׁוָה
מִזֶּה בְּמִתָּתִים - אֵינוֹ חוֹזֵר³⁸.

29) משנה בבא-מציעא מט: 30) במשנה (שם) כתוב:
"מותר", ומזה דייק רש"י (שם ד"ה עד מתי מותר להחזיר),
שאף "מי שפרע" אין כאן. 31) בשותות. וכן הוא בשו"ע
(רכז סעיף ז). 32) ביתר משותות. וכ"ה בשו"ע שם.
33) משנה (שם). וכמו שפסק רבא (שם נ: "זה וזה =)
שתות ויותר משותות, כלומר, אונאה וביטול מקח) בכדי
שיראה לתגר או לקרובו". 34) את המקח. 35) סוחר
בעל מקצוע. 36) הבקי בענינים אלו. 37) שאז "מחל על
אונאתו" (רש"י שם). 38) שאין חילוק באונאה של "יותר
משותות" בין חומש לשליש או חצי (סמ"ע רכז, ס"ק טז).
וראה להלן פרק כז הלכה ה, שאם היתה האונאה בכדי
שאין הדעת טועה, אין זו בכלל אונאה, אלא מתנה היא.

ו. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּלוֹקֵחַ, שֶׁהִיָּה הַמְּקָח
בְּדִינָר⁴⁰ וּמִרְאָה⁴¹; אֶבֶל הַמוֹכֵר⁴² חוֹזֵר בַּהוֹנִיָּה
לְעוֹלָם⁴³, וְאֵין צָרִיף לִזְמַר בְּבִטּוֹל מְקָח⁴⁴, שֶׁאֵינוֹ
יֹדֵעַ דְּמִי זֶה שֶׁמֹּכֵר⁴⁵ עַד שִׁירָאָה כְּמוֹתוֹ שֶׁנִּמְכָּר
בְּשׁוּק. לְפִיכָּה⁴⁶, אִם הִיָּה הַמְּקָח דְּבָר שֶׁאֵין בְּמִינוֹ
שְׁנוֹי וְהָיָה כָּל שְׁוָה⁴⁷, כְּגוֹן פְּלִפְלִין⁴⁸ וְכִיּוּצָא בְּהֵן
- הֲרִי זֶה אֵינוֹ חוֹזֵר אֶלָּא עַד כְּדִי שִׁישְׂאֵל עַל שְׁעַר
שְׁבִישׁוּק בְּלִבָּד.

39) בבא-מציעא נ: מימרא של רב נחמן. ושם (נא). עובדא,
שבה הורה כן רב נחמן, הלכה למעשה. 40) טעם זה
הביאו בגמרא (שם) בקשר עם עובדא מסויימת.
41) שהלוקח רגיל ללכת ממקום למקום ולהראות את מקחו,
ומתוך כך מעירים לו על האונאה. 42) שאין המקח תחת
ידו. 43) ללא כל הסתייגות בזמן. 44) בעבודא שהורה
בה רב נחמן (שם נא). שהמוכר לעולם חוזר, היתה האונאה
יותר משותות, שהרי אמרו לו לחזור (הגר"א סי' רסז, ס"ק
טז). 45) שוויו האמיתי של המקח. 46) מסקנא הגיונית,
שהוציא הרמב"ם מהדין הקודם, והסכים לו הרמב"ן, אך
הרשב"א חולק עליו וסובר שמוכר תמיד חוזר, ללא כל
הסתייגות שהיא "שלא תחלוק בשיעורין" (מגיד-משנה).
47) שכל בני המין יש להם מחיר אחד, ללא יוצא מן הכלל.
48) שאין כל הפרש בין פלפל אחד לחבירו.

ז. וְכֵן⁴⁹ אִם נִדְעָה⁵⁰ שֶׁבָּא לִידוֹ בְּמִמְכָּרוֹ, וְיָדַע שֶׁשְׂטָה
וְלֹא תָבַע - אֵינוֹ יָכוֹל לְחֹזֵר וְלִתְבַּע, שֶׁהִיָּה מִחַל.

49) אף הלכה זו היא מסקנא הגיונית מן ההלכה הקודמת.
50) = בבירור גמור (סמ"ע, שם ס"ק ב).

ח. כֵּשֶׁם⁵¹ שֶׁהוֹנִיָּה לְהִדְיוּט, כִּן הוֹנִיָּה לְתַגְרִי, אִף עַל

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

יג. המוכר לחברו שוה ארבע בחמש⁸⁵, שהרי המקח⁸⁶ בטל כמו שבארנו, ולא הספיק⁸⁷ להראות לתגר או לקרובו עד שהוקר ועמד בשבע - לוקח יכול לחזור בו, ולא המוכר; שהרי הלוקח אומר למוכר⁸⁸: אלו לא הוניתני לא הית יכול לחזור, ועתה שהוניתני תחזור?! היאך יהיה החוטא נשקר?⁸⁹

85) שאז יש אונאה יותר משתות. 86) כלומר: "שהמקח" וראה להלן פ"ז הלכה ח. 87) שזה הוא התאריך האחרון של חזרת הלוקח (למעלה הלכה ה). 88) מימרת רב חסדא (בבא-בבא פג"ד) באונאת שתות - לשיטתו שיש בשתות משום ביטול מקח. והוא-הדין לשיטתנו ביותר משתות שיש בו משום ביטול מקח (הרי"ף שם). 89) ולפיכך, אף שעכשיו יוצא שהמוכר נתאנה, אין הוא יכול לבטל את המקח בגלל זה, וכל-שכן אם לא נתאנה המאנה, שאין הוא יכול לחזור כל זמן שהמתאנה אינו תובע אונאתו (למעלה הלכה ד).

יד. וכן⁹⁰ מוכר שמוכר שוה חמש בארבע⁹¹, וזל ועמד בשלש⁹² - מוכר יכול לחזור בו⁹³, ולא לוקח; שהרי אומר לו המוכר ללוקח: לא מפני שהוניתני תחזור בך.

90) גם זה שם. 91) שזה יותר משתות לרעת המוכר. 92) שאז יוצא שהלוקח-המאנה, הוא שהתאנה. 93) כאן לא הזכיר תאריך, שהרי במוכר אין כל הגבלה בזמן לחזרתו (למעלה הלכה ו).

טו. המוכר שוה חמש בשש⁹⁴, ולא הספיק להראותו עד שהוקר ועמד בשמונה⁹⁵ - הרי המוכר חייב להחזיר⁹⁶ האחת של הונתה⁹⁷; שהרי נקנה המקח⁹⁸ וחייב להחזיר, וקשהוקר ברשות לוקח הוקר. וכן אם מכר שוה שש בחמש, והוזלו ועמדו על שלש - הרי הלוקח חייב להחזיר סלע אחת של הונתה; שהרי נקנה המקח, וברשות הלוקח הוזל.

94) שאז יש אונאה של שתות (למעלה הלכה ב). 95) שזהו הנושא במימרת רב חסדא, אלא שזה האחרון סיבר שיש דין ביטול מקח אף באונאת שתות, ובהתאם לזה הוא קובע, שאף במקרה זה שבא שינוי במחיר, ויוצא שהמאנה חזר להיות מתאנה כביכול, בכל זאת רק המתאנה (הראשון) יכול לחזור בו ולא המאנה, כדין כל ביטול מקח, ומטעם האמור: שלא יהא חוטא נשכר, וכל-שכן לשיטתנו, שבאונאת שתות המקח קיים, ואין אחד מהם, לא המאנה ולא המתאנה, יכול לחזור בו - שוודאי יש למתאנה הזכות לתבוע את חזרת אונאתו. ואין צורך בנימוק שכתב רבינו למעלה - "שלא יהא חוטא נשכר". 96) אף שעכשיו יוצא שלא התאנה הלוקח כלל. 97) את האחת המהווה את

באותה מדינה, והולף המקח למקום אחר, או שבא הבקי לאחר זמן מרבה והודיעו שטעה - הרי זה חוזר⁷⁸.

69) המאנה חייב להחזיר למתאנה. והמגיד-משנה העתיק: "עד מתי יש לו להחזיר" (כמו שכתב רבינו למעלה ה"ה), והמדובר במתאנה. 70) משנה, שם נב. 71) האיש שמקצוהו להחליף מטבעות. והטעם מיד בהלכה זו. 72) בשאר הדברים (חוץ ממטבע) אין הבדל בין כרכים לכפרים (למעלה הלכה ה), שבכל מקום מצויים מומחים לדבר, אבל במטבע אין מומחים חוץ מהשולחנים (שם נב: לדעת רבא). 73) שאז דרכם של הכפריים לבוא לשוק (גמרא שם) לקנות צרכי סעודת שבת (רש"י ד"ה דסלקין לשוקא), ואז יש להם הזדמנות להפגש עם השולחנים. 74) כמה שווה האמיתי בדמים. 75) זה הוציא הרמב"ם מההלכה הקודמת, ממנה התברר, שהתאריך הוא דבר יחסי, והכל תלוי באפשרות הביור אצל מומחה לדבר. 76) גם זה מסקנה מהעיקרון הקודם. 77) אדם שמכיר ובקי בטיב המקח המסוים. 78) כלומר, יכול המתאנה לחזור בו מהמקח.

יב. הנותן סלע חסרה לחברו, אם היה מכירה⁷⁹, אפילו לאחר שנים עשר חדש⁸⁰ - הרי זה מחזירה⁸¹. ואם היה אפשו להוציאה על ידי הדחק - אינו יכול⁸² להחזירה⁸³ לאחר זמן, אלא אם כן קבלה⁸⁴ ממנו במדת חסידות.

79) את המטבע, שזו היא שהחליפה לו. 80) [אף-על-פי שכן הוא לשון המשנה (נב.) - אין מקור דין זה ממשנה זו, שהרי בגמרא אמרו על זה, שחובה זו לקבל בחזרה אינה אלא מצד מידת חסידות (ראה להלן) - אבל מקור דברי רבינו מהסוגיא בקידושין ח. שאמרו שם: "התקדשי לי במנה זו, ונמצא של נחוש - אינה מקודשת. דינר רע - הרי זו מקודשת, ויחליף". ומקשה הגמרא: "האי דינר רע, היכי דמי, אי דלא נפיק (אינו יוצא כלל בהוצאה), היינו דינר של נחוש. אמר רב פפא, כגון דנפיק על-ידי הדחק". הרי שאם אינו יוצא כלל, אין זה מקח, ודינו כמוצא מום במקח, שחוזר בו לעולם, להלן פט"ו ה"ג, שלא אמרו חכמים שיעור שיראה לתגר או לקרובו אלא באונאה ולא במומים (מגיד-משנה שם בשם רב האי). וראה באבן-האזל]. 81) הלוקח לשולחני, ומקבל בחזרה את מעותיו. 82) הלוקח. 83) ולתבוע בחזרה את מעותיו. 84) שהסכים המחליף לקבלה בחזרה. משנה (שם נב.): "אם היה מכירה, אפילו לאחר שנים עשר חודש מקבלה הימנו, ואין לו עליו אלא תרעומת - שאינו אלא נפש רעה". וביארו בגמרא (שם): שמקבלה הימנו במדת חסידות, ולפיכך אם אינו מקבלה הימנו, אין לו עליו אלא תרעומת. ושם מפורש בסוף הסוגיא: "והני מילי הוא דסגי להו" (שיצאה בהוצאה). ובכתב-יד אחד (בדקדוקי סופרים): "והני מילי, דנפיק על-ידי הדחק" וכן הוא ברי"ף.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

"אכסרה" – והחפץ מסויים, וכאן להיפך: הכסף הוא מסויים: סלע או שתיים, והחפץ אינו מסויים. (12) ודווקא כלי תשמישו אבל כלים העומדים לסחורה אף אצל "בעל הבית" יש דין אונאה. (13) טעם זה מובא בגמרא (שם). ורש"י מוסיף על זה: "והוא ליה כמפרש: יודע אני שיש בו דין אונאה, אבל על מנת שאין לך עלי אונאה" (שם בשם שאלות דרב אחאי). ודווקא אם נתאנה הלוקח, אבל אם נתאנה המוכר, הרי הוא כשאר המוכרים ויש בו דין אונאה (כסף משנה).

ג. האומר לחברו: על מנת שאין לך עלי אונאה - יש לו עליו הונאה. במה דברים אמורים? בסתם¹⁴; שאין יודע במה הונאה יש בו כדי שיתחיל¹⁵. ואין צריך לומר, אם אמר לו: על מנת שאין בו הונאה¹⁶; שהרי יש בו¹⁷. אבל במפרש¹⁸ - אין לו הונאה; שכל תנאי שבממון - קנין¹⁹.

(14) חילוק זה העלה רבא (שם) מתוך השוואת שיטת רב עם תוכן ברייתא אחת. (15) [רש"י שם פירש שסבור שאין בו אונאה כלל. אבל רבינו לשיטתו למעלה (פרק יא הלכה טז) שאי אפשר להתחייב או לתת במתנה אלא דבר ידוע וקצוב – והוא הדין שאי אפשר למחול דבר שאינו ידוע. ועיין שולחן-ערוך חושן משפט סימן רלב סעיף ז]. (16) שלא אמר בלשון: "אין לך עלי", אלא "שאינן בו", ולביטוי זה משמעות הפוכה מזה הקודם. (17) כלומר, ביטוי זה לא רק שאינו מכיל מחילת האונאה, אלא להיפך יש בו משום הדגשת התביעה שלא יהיה בו אונאה (רש"י דיבור המתחיל שאין בו אונאה), ומתוך כך, כפי שמציין רש"י, אם יש רק אונאה כל שהיא, הרי זה מקח טעות – שהרי הותנה מפורש על העדר אונאה – והמתנה יכול לחזור בו. (18) שמתנה במפורש את כמות האונאה, כדלהלן בהלכה ד. (19) כרבי יהודה בבבא מציעא שם. מפני שממון ניתן למחילה (שם).

ד. כיצד²⁰? מוכר שאמר ללוקח: חפץ זה שאני נותן במקאתים, יודע אני שאינו שונה אלא מנה, על מנת שאין לך הונאה אני מוכר לך - אין לו עליו הונאה. וכן לוקח שאמר למוכר: חפץ זה שאני לוקח ממך במנה, יודע אני ששונה מאתים, על מנת שאין לך עלי הונאה אני לוקח ממך - אין לו עליו הונאה.

(20) כל ההמשך הוא לשון הברייתא המצוטטת בבבא מציעא שם.

ה. הנושא והנותן באמונה - אין לו עליו אונאה. כיצד? חפץ זה בקך וקף לקחתי, קף וקף אני משתכר בו²¹ - אין לו עליו הונאה²².

(21) ודבריו מתאימים למציאות שבאמת קנה בסכום שאמר. (22) לפי שלא סמך משעה ראשונה על שווי האמיתי של החפץ – אלא על המחיר שקנה זה (מגיד משנה).

ו. והנושא והנותן באמונה, אם לקח פלים רבים או

ההפרש שבין שווי של המקח וסכום הכסף שנתן בעבורו. (98) שהרי בשתות נשאר המקח קיים (למעלה הלכה ב).

~ יום רביעי י"ז כסלו ~

פרק שלשה עשר

(1) נתבאר הצדדין שאין בהם אונאה והדברים שאין במכירתן אונאה, והנמשך אחר זה.

א. המחליף² פלים בכלים או בהמה בבהמה, אפלו מחט בשיריים או טלה בסוס - אין לו הונאה; שזה רוצה במחט יותר מן השיריים. אבל המחליף פרות בפרות³, בין ששמו אותם קדם המכירה בין ששמו אותם אחר מכירה - יש להן הונאה.

(2) בבבא מציעא מז. אמר רב אבא בשם רב הונא שאם אמר לו "מכור לי באלו" – אין לו עליו אונאה, לפי שהוא כחליפין ואף רבה לא נחלק עליו אלא מפני שאמר "מכור לי" ולפיכך דינו כמכירה. ובירושלמי שם פרק ד הלכה א אמרו: אמר רבי יוחנן לא שנו אלא שור בפרה או חמור בשור, הא ציבור [פירות] בציבור [פירות] לא קנה. ומפרשה רבינו לענין אונאה, ועיין ראב"ד. (3) ראה למעלה פרק ה הלכה א שחליפין של "שווה בשווה", ישנם גם בפירות.

ב. הלוקח בדמים⁴ אכסרה⁵, פגון שחפץ ממעות⁶ ואמר לו: מכר לי פרתך באלו - אף על פי שקונה⁸ בחליפין⁹, קנה ומחזיר הונאה, כמו שבארנו¹⁰. והוא הדין ללוקח פרות אכסרה¹¹ בסלע או בשתים, שקנה ומחזיר אונאה. בעל הבית שמכר פלי תשמישו¹² - אין לו הונאה; שאילו לא הרפו לו הדמים¹³ לא היה מוכר לו פלי תשמישו.

(4) בבא מציעא (שם), כרבה בשם רב הונא ולא כרב אבא בשם רב הונא, וכהכרעת הר"ף. (5) ללא מידה, מניין ומשקל; וראה למעלה פרק ה הלכה ג. ולהלן פרק כא הלכה א והערה ב. (6) שלקח מלוא חפניו מעות ללא הבחנה כמה מספרם. (7) דווקא אם אמר בלשון זה של מכירה, אבל אם אמר בלשון של חליפין אין בו דין אונאה כמו בחליפין (כסף משנה). (8) והזכיר כבר הרמב"ם דין זה לעיל (פרק ח), אבל שם לענין הקניין, שזה נושא הפרק שלעיל, וכאן לענין שלפנינו: אונאה. (9) כלומר, לא בחליפין ממש כי אין מטבע עושה חליפין, אלא מעין חליפין שלא הקפיד על כמות המעות – והלחם משנה תיקן: "כחליפין". ובגמרא (שם) הסיקו, שאף על פי, שעקרו חכמים קניין כסף במטלטלין – מכיוון שצורת קנייה זו היא בלתי שכיחה, ושוב לא גזרו בה חכמים, כי כלל הוא שגזירות חכמים ותקנותיהם אינן כוללות אלא דברים שכיחים. וכן נראה בדברי רבינו למעלה (פרק ה הלכה ג) שאין קניינו מטעם חליפין אלא מדין כסף ומהטעם הנ"ל. (10) לפי דיני אונאה שביאר הרמב"ם בפרק הקודם. (11) נלמד מההלכה הקודמת, אלא ששם הכסף הוא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(42) משנה בבבא מציעא נו. (43) שהמאנה אינו יכול לתבוע בחזרה את האונאה. (44) במשנה שם, הסדר: "העבדים והשטרות והקרקעות וההקדשות" (ועיין תוספות יום טוב שם). [ובגמרא כ"י (בדקדוקי-סופרים שם): "השטרות והקרקעות והעבדים וכו'" וזהו לפי סדר הלימודים מהפסוק: "ממכר ולא שטר", "מיד ולא קרקעות ועבדים", "עמיתך ולא הקדש"]. (45) שמכר את השטר לגבות בו את החוב הכלול בו. (46) כגון, אם הגובר מכר נכסי הקדש או אפילו אדם פרטי שמכר קרבן שהקדישו להקריב ונפל בו מום. (47) כרבי אמי ולא כרבי יוחנן (שם נו.). שלא רק דין אונאה אין להם, אלא אף ביטול מקח אין בהם, ואפילו אם האונאה היא ביחס מופרז כזה של דינר אחד ואלף דינר – ולא כדעת הירושלמי שיש דין אונאה בקרקעות אם מכר שווה מנה במאתיים. (48) נכסים העוברים מיד ליד, והיינו מטלטלין. (49) שנאמר בהם (ויקרא כה, מו): "והתנחלתם אותם – לרשת אחוזה", כלומר, שדה אחוזה (רש"י שם). (50) בגמרא למדו זאת מהביטוי בתורה: "ממכר". ורבינו לא הזכירו. (51) לעדות ולהוכחה, שיש חוב לגבות. (52) בגמרא מיעטו הקדש "מאחיו" – "אחיו ולא הקדש". ואם כן, על כורחנו שדין הגוי נלמד מעמיתך – עמיתך ולא גוי (ראה בבכורות יג:), ואילו רבינו הפך את הדרשות הנ"ל. ראה למעלה הלכה ז (לחם משנה).

ט. **בְּמָה דְּכָרִים אֲמֹרִים? בְּמוֹכֵר נְכָסִי עֲצֻמוֹ⁵³; אֲבָל הַשְּׁלִיחַ שְׁטֵעָה⁵⁴ בְּכָל שְׁהוּא⁵⁵, בֵּין בְּמִטְלָטְלִין בֵּין בְּקִרְקָעוֹת - חוֹזֵר⁵⁶. וְנִרְאָה לִי⁵⁷, שֶׁפֶן הַדִּין בְּאַפּוֹטְרוֹפּוֹס⁵⁸ שְׁטֵעָה בְּכָל שְׁהוּא, בֵּין בְּמִטְלָטְלִין בֵּין בְּקִרְקָעוֹת - חוֹזֵר⁵⁹. וְאֵינוֹ דּוֹמֶה לְבֵית דִּין⁶⁰, מִפְּנֵי שֶׁהוּא יָחִיד⁶¹.**

(53) ולא על ידי שליח. (54) לדעת רוב המפרשים הכוונה גם לשליח בית דין (מגיד משנה). (55) אפילו פחות משתות, כך מובן מתוך הסוגייה בכתובות ק. ששם הסיקו: "שליח דינו כאלמנה", כלומר, כאלמנה שמכרה אפילו "שווה מנה ודינר במנה, מכרה בטל", וזהו פחות משתות. (56) שהמשלח יכול לטעון: "לתיקוני שדרתיך ולא לעוותי" (לתקן שלחתיך ולא לקלקל), ובטלה השליחות. (57) סברת עצמו. (58) ממונה על פי בית הדין לפקח על נכסי יתומים; רש"י (בכמה מקומות) מסביר: "אפוטרו" בלטינית: "אב", ו"פוס" – בן, היינו, אבי הבנים – היתומים. (59) לדעת המפרשים ש"השליח" שלמעלה הוא גם שליח בית-דין, פשוט הוא שאפוטרופוס דינו כשליח. ואף לפי הפירוש, ששם הכוונה לסתם שליח, אבל שליח בית דין דינו כבית דין צריך לומר שאפוטרופוס אין כוחו יפה מסתם שליח (מגיד משנה), מפני ששליח בית דין נשלח על ידי בית הדין באופן מיוחד למכירה זו, ואילו האפוטרופוס לא נשלח על ידי בית הדין אלא לפקח על נכסי היתומים אבל לא מלאו ידו באופן מיוחד למטרת "מכירה זו" (לחם משנה). (60) שאם טעו בפחות משתות,

בְּגָדִים בְּמִמְכָּר אֶחָד²³ - לֹא יִחְשַׁב²⁴ אֶת הָרַע בְּאֻמְנָה²⁵ וְאֵת הַיִּפֶּה בְּשוּהָ²⁶, אֲלֹא זֶה וְזֶה בְּאֻמְנָה²⁷ אוֹ זֶה וְזֶה בְּשׁוּיָן²⁸. וְיֵשׁ לוֹ לְהַעֲלוֹת²⁹ עַל הַמִּקְח שֹׁכֵר הַכֶּתֶף³⁰, וְשֹׁכֵר הַחֲמֹר³¹, וְשֹׁכֵר פִּנְדֵּק³²; אֲבָל שֹׁכֵר עֲצֻמוֹ, מִפְּנֵי שֶׁהוּא כְּפוּעַל³³ - אֵינוֹ מוֹסִיף³⁴ אוֹתוֹ עַל הַמִּקְח, אֲלֹא מִפְּרֵשׁ³⁵ וְאוֹמֵר לוֹ: כֶּן וְכֶן אֲנִי מְשַׁתֵּר.

(23) בקנייה אחת, היינו שקנה בבת אחת סך מסויים של חפצים, בהם יפים, ששוים יותר, ובהם רעים, ששוים פחות, והלוקח הסכים לתת את המחיר הממוצע, בעד הטובים והרעים בשווה, כגון, שקנה עשרה דברים, חמישה מהם יפים ושווים דינר וחצי כל אחד, וחמישה מהם רעים ושווים כל אחד חצי דינר והלוקח מסכים לתת בממוצע דינר לכל חפץ (פירוש הר"ח, והביאו התוספות שם דיבור המתחיל לא יחשב). (24) אין המוכר יכול לחשוב. (25) כלומר, שישלם בשביל הרעים את הממוצע – היינו דינר, למרות שהם שווים פחות. (26) ובעד היפים ידרוש כפי מחירם האמיתי ולא הממוצע, היינו דינר וחצי. (27) היינו, שישלם מחיר ממוצע לכולם, שהרי לא הסכים להעלות על המחיר בשביל הרעים אלא על מנת שגם הטובים ימכור לו במחיר ממוצע זה. (28) מחיר ממוצע לכל היחידות, הטובות והרעות בשווה. (29) על ריווח זה, שהמוכר קבע באמנה שאותו רוצה להרוויח, והלוקח הסכים לו, יכול המוכר עוד להוסיף את ההוצאות דלקמן. (30) הסבל שנשא את הסחורה בכתפו. (31) בעל החמור, שהעביר את הסחורה על חמורו. (32) המלון, שאליו נזדקק המוכר בעת העבירו את סחורתו. (33) שכר טירחתו כפועל. (34) אינו יכול להכניס במסגרת ההוצאות גם שכר טירחתו. (35) והשכר שהוא מתנה עליו, כולל גם את טירחתו. ועיין תוספות (שם דיבור המתחיל לא יחשב).

ז. **הַעֲפוֹ"ם³⁶ אֵין לוֹ הוֹנָה³⁷; שְׁנֹאֲמַר: אִישׁ אֶת אֶחָיו³⁸. וְעַפּוֹ"ם שֶׁהוֹנָה³⁹ אֶת יִשְׂרָאֵל - מַחְזִיר הוֹנָה בְּדִינָן שְׁלָנוֹ⁴⁰; לֹא יִהְיֶה זֶה חֲמוֹר מִיִּשְׂרָאֵל⁴¹.**

(36) בכורות יג: (37) אינו יכול לתבוע את האונאה מישראל, שהונה אותו. (38) וגוי אינו אחיו של ישראל. וראה להלן הלכה ח. (39) בגמרא בכורות שם, מפורש שישראל יכול לחזור בו ממקחו שקנה אצל גוי, אם היה מקח טעות והוא הדין לאונאה (מגיד משנה). (40) לפי דיני אונאה בין ישראל לישראל. (41) שישראל מישראל יכול לתבוע אונאה.

ח. **אֵלּוֹ דְּכָרִים⁴² שְׁאֵין לָהֶם הוֹנָה⁴³: הַקִּרְקָעוֹת⁴⁴, וְהַעֲבָדִים, וְהַשְּׁטָרוֹת⁴⁵, וְהַהֲקָדְשוֹת⁴⁶. אֲפִלּוּ מִכָּר שְׁוֶה אֶלֶף בְּדִינָר⁴⁷ אוֹ שְׁוֶה דִּינָר בְּאֶלֶף - אֵין בִּיהֶן הוֹנָה. שְׁנֹאֲמַר: אוֹ קָנָה מִיַּד עֲמִיתָךְ - דְּכָר הַנִּקְנָה מִיַּד לִיד⁴⁸. יֵצְאוּ הַקִּרְקָעוֹת; וְיֵצְאוּ עֲבָדִים, שֶׁהִקְדָּשׁוֹ לְקִרְקָעוֹת⁴⁹; וְיֵצְאוּ שְׁטָרוֹת⁵⁰, שְׁאֵין גּוֹפֵן קִנְיָן אֲלֹא לְרִאֲיָה שִׁבְהָן⁵¹; 'עֲמִיתָךְ' - וְלֹא הַקִּדְשָׁנָה⁵².**

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

71) דווקא מטלטלין, כי בקרקע, כאמור, אין דין אונאה כלל. 72) שלחלוקה שלהם יהיה תוקף כמו לשום הדיינים.

יג. הבהמה והמרגלית והספינה⁷³ וספר תורה - הרי הן כשאר מטלטלין, ויש בהן הונאה. אין לה דבר שאין בו הונאה חוץ מארבעה דברים שפני חכמים; והוא שהיה מוכר קונה בנכסי עצמו, כמו שבארנו.

73) החרב. ודלא כרבי יהודה בן בתירא בברייתא שם נח: שאמר "המוכר סוס וסייף וחטיטם (= מגן) במלחמה אין להם אונאה מפני שיש בהן חיי נפש". ופלא שרבינו לא הזכיר את שאר הדברים, שהוזכרו בברייתא זו.

יד. כשם⁷⁴ שאין לקרקעות הונאה, כך שכירות קרקע אין לו הונאה. אפלו שכר טרקלין גדול בדינר בשנה⁷⁵, או רפת קטנה בדינר בכל יום⁷⁶ - אין לו הונאה.

74) בגמרא (שם נו:) יש בעייה: אם בשכירות של מטלטלין יש דין אונאה, והסיקו ששכירות היא כמכר ויש בה דין אונאה. ומזה למד רבינו שהוא הדין לגבי הדברים שאין להם דין אונאה, כגון בקרקע, שדין השכירות כדין המכר. 75) שהאונאה היא מופרזת, ורבינו לשיטתו, שאף במכר אינו מבחין בשיעור האונאה ואף אונאה מופרזת אינה חוזרת (למעלה הלכה ח). 76) גם כאן אונאה מופרזת, אלא שכאן השוכר נתנאה.

טו. השוכר את הפועל לעשות עמו, בין בקרקע בין במטלטלין - אין לו הונאה; מפני שהוא פקונה אותו לזמן⁷⁷, ועבדים אין בהם הונאה⁷⁸.

77) ודין מכירה לזמן כדין מכירה לעולם. כנ"ל בהלכה יד. 78) למעלה הלכה ח. ואף על פי ששם מדובר בעבדים כנענים וכאן מדובר בעבד ישראל - גם עבד ישראל דינו כקרקע, כמפורש בקידושין כח.

טז. שפירו⁷⁹ לזרע לו קרקע, ואמר: זרעתי בה זריעה הראוי בה⁸⁰, ובאו עדים⁸¹ שזרע בה פחות מן הראוי לה - הרי זה ספק אם יש לו הונאה, מפני הזרע⁸², או אין לו הונאה, מפני הקרקע⁸³. לפיכך⁸⁴ אין מוציאין⁸⁵ מיד נתבע. וכן אין משפיעין⁸⁶ אותו אלא שבושת הסת⁸⁷, מפני צד הקרקע שיש פאן.

79) בעייה בגמרא (שם נו:). והמדובר כששכרו בקבלנות והקבלן יש בו דין אונאה במטלטלין (להלן הלכה יח), אבל בשכיר יום כתב רבינו למעלה שאין בו דין אונאה (כסף משנה). 80) שהוא מודה בסכום הזרעים שזרע, אלא שלדעתו היא זריעה מספקת, אבל אם הכניס פחות מכדי זריעה כפי שהותנה, הרי זו טעות במידה, ואז המקח בטל כולו אף בכל שהוא (להלן פרק ט"ו הלכה א). 81) ואין אפשרות לזרוע עוד פעם, מפני שהזריעה השנייה עלולה לקלקל יותר מלתקן, שאם יפול הזרע החדש למקום שנפל

הרי זו מחילה (להלן הלכה י). 61) בטענה זו נימקו בגמרא (כתובות שם) את השוני בין בית דין לבין שליח.

י. בית דין שמכרו נכסי תומים וטעו, בין בקרקעות בין במטלטלין: אם טעו בפחות משתות⁶² - הרי זו מחילה, כהדיוט; טעו בשתות - בטל המקח. ואם רצו שלא לבטל הממכר ויחזירו ההונאה⁶³ - מחזירין; לא יהיה פח הדיוט⁶⁴ חמור מהן⁶⁵.

62) שהרי במשנה הזכירו: "שתות", משמע שבפחות משתות דינם כשאר בני אדם. 63) יפעלו, שתוחזר להם האונאה, כלומר יתבעו ההונייה מהלוקח (לחם משנה להלן הלכה יא). 64) שאף על פי שהאונאה יותר משתות ובטל המקח - אם רצה המתאנה לקיים את המקח, אין המאנה יכול לעכב, כמו שכתב רבינו למעלה פרק יב הלכה ד. 65) מדין יתומים ששקדו חכמים על תקנתם, וראה למעלה פרק ט הלכה ג.

יא. נראה לי, שבית דין שמכרו קרקע או עבדים של תומים שזה מנה במאמתם⁶⁷ - אין הלוקח יכול לחזור בהן; לא יהיה פח הדיוט⁶⁸ חמור מפח היתומים⁶⁹. וכן הדין באפוטרופוס⁷⁰ שמכר קרקע ועבדים, שאין הלוקח יכול לחזור בהונאה, כדין ההדיוט.

66) שאין בהם דיני אונאה וביטול מקח. ואילו במטלטלין אין הדין כן. 67) שהלוקח נתאנה. 68) שאינו יכול לחזור באונאת קרקעות ועבדים (למעלה הלכה ח). 69) ששקדו חכמים על תקנתם כדלעיל. והראב"ד סובר, שאף הלוקח יכול לחזור בו, שלא כשאר לוקחים. הוא מסתמך על המשנה שהזכירה מפורש ששני הצדדים יכולים לחזור: "פחתו שתות או הותירו שתות" - במקרה האחרון רק הלוקח מעוניין לחזור, ובגמרא פירשו, שהכוונה במשנה לקרקע, הרי ששניהם: גם בית הדין וגם הלוקח יכולים לחזור בהם, והוא גם מנמק הלכה זו, מפני שסתם מי שקונה על פי בית דין סומך עליהם שהקניין נעשה בצורה מושלמת ללא פגם ואין בדעתו לוותר על שום אונאה קטנה שהיא, ואף בקרקעות שכרגיל אין בהם אונאה. ברם הרמב"ן (מביאו המגיד משנה) מסביר, שבמשנה לא מדובר בלוקח, אלא בבעל חוב שנכנס לשדה הלווה לפי הוראת בית דין (הלכות מלווה ולווה), ואז יכול אף הוא לחזור, שהרי עושה מכוח בית דין, מה שאין כן בלוקח סתם, שעושה מדעתו (עיי' מגיד משנה המסלק גם טענות אחרות נגד שיטת רבינו). 70) מדברי הטור (סימן רכז) שמביא בשם רבינו יונה נראה שגם בשליח, הדין כן.

יב. האחין והשתפין שחלקו המטלטלין⁷¹ - הרי הן פלקוחות: פחות משתות - נקנה מקח, ואין מחזיר פלים; ותר על שתות - בטל מקח; שתות - קנה ומחזיר אונאה. ואם התנו ביניהם שיהחלקו בשום הדדין⁷², וטעו בשתות - בטלה חלקה; שהדינין ששמו ופחתו שתות או הותירו שתות - מכרין בטל.

ששולם תמורתו – הוא גדול, אחרי שהוא מודיע על זה ומתנהג על זה מראש. (4) שהרי נתרצה הלוקח בכך. (5) בבא-בטרא פט. כרמי בר חמא בשם רב יצחק וכקנא, ש"מעמידים אגרדמין (= ממונים) בין למידות (ראה פ"ח מהלכות גניבה הלכה כ) בין לשערים, מפני הרמאים" – "המוכרים ביוקר ואומרים שהוסיפו במידה, או שנתן חיטים יפות למעלה כו' או כל מיני רמאות" (רשב"ם שם). ודלא כברייתא ושמואל שם שאין מעמידין אגרדמין לשערים. וכן פסק הר"י מיגש, והוכיח כן ממה שאמרו (יומא ט.) "שפרהדין (= פקדי המלך) הללו חובטים אותם (= מכים את בעלי החנויות) ואומרים להם מכרו בזול" (ועיין רשב"ם שם). (6) ב"ב שם: "[אבן שלמה וצדק] יהיה לך, מלמד שמעמידין אגרדמין כו'" "שלבית-הדין קא מזהיר להו רחמנא (= מזהירה התורה) שימנו אדם ממונה כו'" (ר"י מיגש). ודרשו כן, מפני שנראה להם לחכמינו שפסוק זה מיותר, שהרי כבר צוה על היחיד ואמר "לא יהיה לך אבן ואבן" (רשב"ם). וכל זה במידות והוא-הדין בשערים. (7) לקבוע המחירים. (8) זהו פירוש ל"אגרדמין" שהובא שם. (9) כלומר, בית-הדין צריך לדאוג לזה. (10) הבית-דין. (11) בבא-בטרא צ. וזוהי אזהרה למוכר עצמו, שאסור לו להשתכר יותר משתות. (12) וכל זה אם שער המחירים עומד בעינו, אבל אם עלו המחירים, מותר גם למוכר לדרוש כפי השער החדש, אף אם זה יהיה כפליים מהמחיר הקודם (הגהות מיימוניות בשם ר"ש, וכ"ה ברשב"ם, ובמ"מ בשם ש"י).

13) אין לדברים אלה מקור מפורש בדברי חז"ל, אבל למדם רבינו מהבחייתא בבבא-בבא-בבא: צ' "תנו רבנן, אין אוצרות פירות דברים שיש בהן חיי נפש כגון יינות, שמנים וסלתות, אבל תבלין כמון ופלפלין מותר". וטעם איסור זה הוא כדי שלא יפקע את השערים (רשב"ם שם, ורש"י יומא פג.) – הרי שבדברים שאין בהם חיי נפש אין איסור הפקעת שערים (ראה במגיד-משנה). וכן דעת רש"י במנחות עז. ודעת רשב"ם בבבא-בבא-בבא. צא. 14) שרשים. 15) מיני בשמים.

(16) ברייתא שם צא. "אין משתכרים פעמים בביצים". ונחלקו שם רב ושמואל, חד אמר על חד תרי (= מה ששוה דינר למכור בשני דינרים), וחד אמר תגר לתגרא (שלא ימכור סוחר אחד לסוחר שני, שאף הוא ישתכר בהן). ופסק רבינו כדיעה השניה.

הראשון, יתקלקלו שניהם (מגיד משנה בשם הראב"ד). (82) שהוא מטלטלין ויש בו דין אונאה. (83) ובקרקע אין דין אונאה. (84) אחרי שהבעיה לא נפתרה, ונשאר כאן ספק. (85) כדין כל ספק, שבו שולט העיקרון: "המוציא מחבירו עליו הראייה", ואין כאן עניין של מזיק וניזק שהרי הקרקע השביחה אלא שלא השביחה כראוי (כסף משנה). (86) היינו, שבועה מן התורה ("דאורייתא"), שאינה בקרקע, וכאן הרי יש לנו ספק אם זה נחשב כקרקע, וכשם שאין מוציין ממון מספק, כך אין משיעין על ספק. (87) כמפורש להלן פרק ה מהלכות טוען ונטען הלכה א שנשבעין שבועת היסט על הקרקע.

יז. השו"כר את הכלים או את הבקמה - יש להם
אונגה; שהשכירות מכירה בת יומה היא. ואם יש
בה הונגה שתות או יותר, בין שנתאנה שו"כר בין
שנתאנה משפיר - הרי זה מחזיר הונגה⁸⁸, ואפלו
לאחר זמן מרבה⁸⁹.

88) אבל ביטול מקח לא שייך כאן, שהרי אי אפשר להחזיר את המלאכה שכבר נעשתה (סמ"ע סימן רכז, סעיף קטן סד בשם תרומת הדשן, ועיי' כסף משנה). 89) שלא נתנו זמן מסויים לתביעת חזרת האונאה (למעלה פרק י"ב הלכה ה), אלא במקח, שדרכו של לוקח להראות מקחו לתגר או לקרובו. אבל בשכירות אין דרכו של שוכר להראות (מגיד משנה).

יח. נראה לי, שהקבלן יש לו הונאה⁹⁰. כיצד? כגון שקבל עליו לארג בגד זה בעשרה זוזים, או לתפור חלוק זה בשני זוזים - הרי זה יש לו הונאה; וכל אחד משניהם, בין קבלן בין בעל הבגד, חוזר לעולם ממוכר⁹¹.

90) שרק פועל דינו כעבד (למעלה הלכה טו), אבל קבלן אין דינו כעבד, שהרי הוא עושה מלאכתו בזמן שהוא רוצה. ראה בתוספות לבבא מציעא מח. דיבור המתחיל והא ובתריומת הדשן סימן שיח. 91) שחוזר לעולם (למעלה פרק י"ב הלכה ו).

1) נתבארו בו משפטי קציבת השערים והדברים שאסור לעשות מהן סחורה וכיוצא בהן ודיני הונאת דברים, ומצוה זו

א. כָּכָר בַּאֲרֻנוֹ², שֶׁהַנוֹשָׂא וְנוֹתֵן בַּאֲמוּנָה, וְאָמַר: כָּךְ
וְכָךְ אֲנִי מִשְׁתַּכֵּר - אֵין לוֹ הוֹנֵה. וְאֶפְלוּ אָמַר: זֶה
לְקַחְתִּי בְסָלַע, וּבַעֲשׂוֹר אֲנִי מוֹכֵר³ - מִתֵּר⁴. אָבֵל⁵ בֵּית
דִּין חִיבִין⁶ לְפֶסֶק הַשְּׁעָרִים⁷ וְלִהְיֶמֶד שׁוֹטְרִין⁸ לָכֵף.
וְלֹא יִהְיֶה כָל אֶחָד וְאֶחָד⁹ מִשְׁתַּכֵּר כָּל מֵה שְׂרִיצָה,
אֶלָּא שְׁתּוֹת בְּלֵבד יִפְסְקוּ¹⁰ לָהֶם בְּשִׁכְרָם, וְלֹא יִשְׁתַּכֵּר
הַמוֹכֵר¹¹ יֵתֵר עַל שְׁתּוֹת¹².

(2) פ"ג הלכה ה. (3) אף שההבדל בין ערך החפץ והכסף

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

34) שם (צ:). 35) סוריא היא מארצות שכבש דוד חוץ לארץ כנען, וירדו ממעלת ארץ ישראל מפני שכבש אותן קודם שיכבוש כל ארץ ישראל (פ"א מהלכות תרומות ה"ג). 36) כן הוא בתוספתא (עבודה זרה פ"ה): "כשם שאין מוציאין לסוריא, כך אין מוציאין מהפרכיא להפרכיא, ורבי יהודה מתיר מהפרכיא להפרכיא" (וכן הנוסחא ברי"ף לפי דברי המגיד-משנה, ועיין בדק"ס בשם רי"ף דפוס קושטא). ופסק רבינו כתנא-קמא. ובגמרא ב"ב שם נוסחא אחרת, ולפי זה פירש רשב"ם שם פירוש אחר, עיין שם.

ט. רשאיין³⁷ בגי העיר לקץ להם שער³⁸ לכל דבר שירצו, ואפילו בשר וכלהם³⁹, ולהתנות ביניהם⁴⁰ לכל מי שיעבר על יענשו אותו כף וכה.

37) מותרים. ברייתא בבבא-בבא-בבא: ח (38) לקבוע מחירים. 39) שהם מצרכים ראשונים לחיי האדם, בכל זאת יש רשות לבני העיר לקבוע להם מחיר, ואפילו מחיר יקר מכפי הרגיל, אם יש להם צורך בכך. 40) ויתכן שכאן לא צריך אפילו הסכמת חכם העיר, ראה להלן הלכה יא.

י. רשאיין⁴¹ אנשי אמניות⁴² לפסק ביניהם, שלא יעשה אחד ביום שיעשה חברו, וכיצעא בזה, וכל מי שיעבר על התנאי יענשו אותו כף וכה.

41) תוספתא (בבא-מציעא פ"א) וכן הוא בגמרא בבא-בבא ט. 42) היינו כל בעלי אותה אומנות (מ"מ בשם רמב"ן), שכל האומנים באומנותם הרי הם כבני העיר בעניני העיר, למעלה הלכה ט (ביאור הגר"א לחו"מ סימן רלא, ס"ק יג).

יא. במה דברים אמורים? במדינה שאין בה חכם חשוב לתקן⁴⁴ מעשה המדינה ולהצליח דרכי יושביה; אבל אם יש בה אדם חכם חשוב - אין התנאי שלהן מועיל כלום⁴⁵, ואין יכולין לענש ולהפסיד על מי שלא קבל התנאי⁴⁶, אלא אם כן התנה עמהם ועשו מדעת החכם. וכל מי שהפסיד לפי התנאי שאינו מדעת החכם - משלם.

43) שרשאים בעלי אומניות לפסוק ביניהם. בבא-בבא שם. בעובדא בשני טבחים שעשו תנאים מסויימים ביניהם, ורבא שלל את תקפם של תנאים אלו, בשביל שנעשו בלי הסכמת חכם העיר. 44) כלומר לא סתם חכם, אלא חכם ממונה רשמית על תיקון ענין הציבור (מ"מ בשם הר"י מיגש). 45) ממה שהביא רבינו תנאי זה של "אדם חשוב", אחרי ההלכה של בעלי אומניות ולא הביאה אחרי ההלכה של בני העיר - נראה שלא נאמר תנאי זה אלא בבעלי אומניות, אבל בני העיר אינם זקוקים להסכמת חכם העיר (מגיד-משנה בשם ריב"ש). 46) כלומר: לא קיים התנאי (וכן העתיק בשו"ע סימן רלא, סעיף כח), אף-על-פי שקיבלו - כיון שלא קיבלו לפני החכם (כסף-משנה).

יב. פשם⁴⁷ שהונגה במקח וממכר, כף יש הונגה

וזה מביא מגרנו ומוכר, פדי שיעמקנו בזול. ובמקום שהשמן מרבה¹⁹, מתר להשתכר בשמן.

17) שם צא. 18) כן מפורש שם בברייתא: "אין משתכרין בארץ ישראל בדברים שיש בהם חיי נפש". ולפיכך לא כתב רבינו שגם בחוצה לארץ אסור במקום שרובו ישראל (סמ"ע רלא ס"ק מב, וראה להלן הלכה ה הערה כ). 19) שם: אמרו עליו על רבי אלעזר בן עזריה שהיה משתכר בשמן, משום שבמקומו היה השמן מצוי.

ה. אין אוצריין²⁰ פרות שיש בהן חיי נפש בארץ ישראל, וכן בכל מקום שרבו ישראל²¹, שהרי מגיע מדבר זה צער לישראל. במה דברים אמורים? בלוקח מן השוק; אבל המכנים משלו - מתר לעשות לו קבוצ²² אוצר.

20) אוגרים. שם צ: 21) בברייתא שם: "אין אוצריין פירות דברים שיש בהם חיי נפש וכו'" ולא נזכר כאן "ארץ ישראל" (וראה ברי"ף). וכתב שם רשב"ם: "ונראה לי דבעיר שרובה ישראל מיירי". וכן דעת רבינו. וכן נראה בגמרא (ב"ב שם) במעשה של שמואל ואביו שהיו בחוצה לארץ. וראה למעלה הלכה ד והערה יז. 22) מונח תלמודי ידוע, הבא לסמן את המעט שיש לו לאדם משלו, כגון: "רוצה אדם בקב שלו" (בבא-מציעא לח.).

ו. מתר לאצור²³ פרות שלש שנים²⁴: ערב שביעית, ושביעית, ומוצאי שביעית. ובשני²⁵ בצרת²⁶ - אפילו קב חרובין לא יאצר, מפני שמכנים מארה²⁷ בשערים. וכל המפקיע²⁸ שערים, או שאצר פרות בארץ או במקום שרבו ישראל - הרי זה כמלוה ברבית.

23) בבא-בבא צ: 24) לאגור בשנה ששית בשביל הששית, השביעית שהיא שנת השמיטה, והשמינית (רשב"ם שם ד"ה לאצור פירות), שהרי בשביעית לא זורעים ואין תבואה נמצאת, והתבואה של השנה השמינית בשלה רק בסוף השנה. 25) שם. 26) רעב גדול. 27) קללה. 28) שם (צ:): נכללו יחד: "אוצרי פירות ומלווי בריבית".

ז. במה דברים אמורים? בפירות שיש בהן חיי נפש; אבל התבלין³⁰, כגון כמון ופלפלן - מתר לאצור אותן בארץ ישראל³¹, ולהוציא אותן³² במקום למקום, כשאזר העקריין³³.

29) שם. 30) דברים שמתבלים בהם את הקדירה, ליתן טעם בתבשיל. 31) וכן במקום שרובו ישראל בחוצה לארץ (ראה למעלה הלכה ה). 32) ראה להלן הלכה ח. 33) אף שכמון ופלפלן הם מכשירי אוכל נפש יותר משאר העיקריין.

ח. אין מוציאין³⁴ פרות שיש בהן חיי נפש, כגון יינות שמנים וסלתות, מארץ ישראל לחוצה לארץ או לסוריא³⁵, ולא מרשות מלך זה³⁶ לרשות מלך אחר בארץ ישראל.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ב'ספר המצוות' ל"ת רנב-רג. (61) זה אינו מיוחד לגר, אלא מופנה לכל ישראל, אבל כולל גם את הגר (ב"מ שם). (62) זה נאמר על אונאת ממון בכל ישראל. אבל גם הגר בכלל "אח" (פ"ט מהלכות גניבה ה"ו). אבל ראה מה שכתב רבינו להלן הלכה יז. ודברי רבינו כאן תמוהים, שהרי בגמרא (ב"מ שם) מנו במקום פסוק זה, שלא נאמר בגר ושלא נאמר באונאת דברים – פסוק הנאמר בגר ובאונאת דברים, והוא מה שנאמר (בויקרא יט, לג) "וכי יגור אתך גר בארצכם לא תונו אותו", וכן מפורש ב'ספרא' קדושים פרק ח הלכה ב, שפסוק זה מדבר באונאת דברים. וכן הביא רבינו ב'ספר המצוות' ל"ת רנב פסוק זה לענין אונאת דברים. וראה במגיד-משנה ובלחם-משנה, ולהלן פרק ח מהלכות עבדים הלכה יא. [אבל דברי רבינו מיוסדים על דברי מכילתא דרשב"י (משפטים כב, כ), הוצאת ר"נ אפשטיין עמוד 210]: "וגר לא תונה שתי אונאות בדבר, אחת אונאת ממון ואחת אונאת דברים. ולא תלחצנו שתי לחיצות בדבר, אחת לחיצת ממון ואחת לחיצת דברים". והדברים מוסברים היטב ע"פ דברי ה"אור שמח" כאן שבגר ישנה גם אונאת דברים כתוצאה מאונאת ממון שמרגיש בנפשו שכל האונאה באה לו רק מפני שהוא גר ונחות דרגא, ובאונאת דברים ישנה גם אונאת ממון שע"י הזלזול בו יבוא לידי הפסד ממון, ואילו באדם מישאל – במקום שיש אונאת ממון אין אונאת דברים, ובמקום שיש אונאת דברים – אין אונאת ממון]. (63) שהוא באונאת דברים (מכילתא משפטים פרשה יח).

טז. וכן אם לְחַצְנוּ⁶⁴ וְהוֹנְהוּ בְּמִמּוֹן - עוֹבֵר בְּשִׁלְשָׁה לְאוֹיֵן: מְשוּם אֵל תוֹנוּ אִישׁ אֶת אָחִיו, וּמְשוּם וְלֹא תוֹנוּ אִישׁ אֶת עַמִּיתוֹ⁶⁵, וּמְשוּם וְלֹא תִלְחָצְנוּ⁶⁶.

(64) שם. (65) בגמרא שם אמרו, שעובר על שלשה לאוין דלהלן: ולא תלחצנו (שמות כב, כ), וגר לא תלחץ (שם כג, ט) ולא תהיה לו כנושה (שם כב, כד), ששני הפסוקים הנ"ל של "לא תלחצנו" "לא תלחץ" נאמרו בגר. (66) שהוא באונאת ממון (מכילתא שם).

יז. וּמִפְנֵי מָה עוֹבֵר בְּגֵר עַל לֹא שֶׁל הוֹנֵת דְּבָרִים אֶף בְּהוֹנֵת מִמּוֹן, וְעַל לֹא שֶׁל הוֹנֵת מִמּוֹן אֶף בְּהוֹנֵת דְּבָרִים?⁶⁷ מִפְּנֵי שֶׁהוֹצִיא הַפְּתוּב אֶת שְׁנֵיהֶם בְּלִשׁוֹן הוֹנֵה סֵתֶם⁶⁸, וְכַפֵּל לְאוֹיֵן בְּגֵר בְּשְׁנֵי הַדְּבָרִים בְּפִרוּשׁ: לֹא תוֹנֶה וְלֹא תִלְחָץ⁶⁹.

(67) ואם שיש באונאת ממון בגר גם אונאת דברים, ובאונאת דברים יש גם אונאת ממון כנ"ל – למה אינו עובר גם על שני הלאוין שבגר "וגר לא תונה ולא תלחצנו" גם באונאת ממון וגם באונאת דברים, שהרי שניהם כוללים שני הדברים יחד, כמבואר במכילתא דרשב"י הנ"ל. ועוד, למה אינו עובר על שני לאוין באונאת דברים "לא תונה" – "ולא תונו", ועל אונאת ממון "ולא תלחצנו" – "ולא תלחץ". (68) [ומתוך זה יש לראות שלא חילקה התורה אותם לשני ענינים נפרדים, ולפיכך אם יש באונאת ממון גם אונאת דברים, עובר גם על לאו של "ולא תונו". ואם יש באונאת

בְּדָבָרִים⁴⁸; שְׁנֵאמַר⁴⁹: וְלֹא תוֹנוּ אִישׁ אֶת עַמִּיתוֹ וְיִרְאֶתָּה מֵאֱלֹהֶיךָ אֲנִי יי⁵⁰ - זֶה הוֹנֵת דְּבָרִים⁵¹.

(47) משנה (בבא-מציעא נח:) ככתבה וכלשונה. (48) לצערו בדברים, כמו שמבאר רבינו להלן הלכה יג. (49) ברייתא (שם). (50) בפסוק: "כי אני ה' אלקיכם", וראה להלן הלכה יח. (51) שאילו הונאת ממון, נאמרה בפסוק שני (ויקרא כה, יד): "וכי תמכרו ממכר לעמיתך או קנה מיד עמיתך אל תונו איש את אחיו", והביאו רבינו למעלה פ"ב ה"א בדין אונאת ממון. ועיין ברייתא ב"מ שם.

יג. פִּיצַד? הִיָּה בְּעַל תְּשׁוּבָה⁵² - לֹא יֹאמַר לוֹ: זָכֹר מַעֲשֶׂיךָ הָרָאשׁוֹנִים! וְאִם הִיָּה בֶן גֵּרִים - לֹא יֹאמַר לוֹ: זָכֹר מַעֲשֶׂה אֲבוֹתֶיךָ⁵³! הִיָּה גֵר וְכֹא לְלַמֵּד תּוֹרָה - לֹא יֹאמַר לוֹ: פֶּה שְׂאָכָל נְבִלּוֹת וּטְרָפוֹת יָבוֹא וְיִלְמַד תּוֹרָה שְׁנִתְּנָה מִפִּי הַגְּבוּרָה? הִיָּה חֲלָאִים וְיִסּוּרִים פֶּאֶיִן עָלָיו, אוֹ שֶׁהִיָּה מְקַבֵּר אֶת בְּנָיו - לֹא יֹאמַר לוֹ כִּדְרָךְ שְׁאִמְרוּ חֲבָרָיו לְאִיּוֹב: הֲלֹא יִרְאֶתָּה פִּסְלִיתָ⁵⁴, זָכַרְנָא מִי הוּא נָקִי אָבֵד.

(52) ברייתא שם, כלשון רבינו. (53) אף שמגנה אותו לא במעשיו הוא כ"אם במעשי אבותיו, אף זה אסור (תוספות שם ד"ה אם הוא בן גרים). (54) בטחונך (תוספות שם, ד"ה הלא יראתך).

יד. הִיָּה חֲמִירִין⁵⁵ מִבְּקָשִׁין תְּבוּאָה - לֹא יֹאמַר לָהֶם: לָכוּ אֲצֵל פְּלוֹנִי! וְהוּא יוֹדֵעַ שֶׁלֹּא מְכַר תְּבוּאָה⁵⁶ מְעוֹלָם. נִשְׁאָלָה שְׁאֵלָה⁵⁷ עַל דְּבַר חֻקָּה - לֹא יֹאמַר לְמִי שְׁאִינוּ יוֹדֵעַ אוֹתָהּ חֻקָּה: מָה תִּשְׁיֵב בְּדָבָר זֶה? אוֹ: מָה דַּעְתָּךְ בְּדָבָר זֶה? וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּדָבָרִים הִלְלִין⁵⁸.

(55) מובילי סחורות על חמורים. ברייתא שם. (56) ויש בזה משום בושא לפלוני זה או לחמרים אלו. (57) בבא-בתרא פא: "אמר לו: דבר שהראשונים לא אמרו בו טעם, תשאלי בבית המדרש, כדי לביישני?" (אור שמח). [וכן אמרו בחולין ו. "אם יודע תלמיד ברבו שידוע להחזיר לו טעם – בין (= שאל), ואם לאו – תבין את אשר לפניך" (= תבין מעצמך, "ואל תשאל ותביישנו" – רש"י שם). ועיין במגיד-משנה]. (58) במשנה שם שנינו: שלא לשאול על המקח, אם אין ברעת השואל לקנות, והביאה רבינו ב"ספר המצוות" (ל"ת רנא).

טו. כָּל הַמֵּאָנֶה אֶת הַגֵּר, בֵּין בְּמִמּוֹן בֵּין בְּדָבָרִים - עוֹבֵר בְּשִׁלְשָׁה לְאוֹיֵן⁵⁹. שְׁנֵאמַר: וְגֵר לֹא תוֹנֶה - זֶה הוֹנֵת דְּבָרִים; וְלֹא תִלְחָצְנוּ - זֶה הוֹנֵת מִמּוֹן⁶⁰. הָא לְמַדְתָּ, שֶׁכָּל הַמֵּאָנֶה אֶת הַגֵּר - עוֹבֵר בְּשִׁלְשָׁה לְאוֹיֵן: מְשוּם לֹא תוֹנוּ אִישׁ אֶת עַמִּיתוֹ⁶¹, וּמְשוּם אֵל תוֹנוּ אִישׁ אֶת אָחִיו⁶², וּמְשוּם וְגֵר לֹא תוֹנֶה⁶³.

(59) שם נט: (60) מכילתא משפטים פרשה יח, הובאה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

חומר איסור אשת איש, הצריך רבינו גט במקרה זה, עיין בפ"ז מהלכות אישות ה"ח ובמ"מ. (35) שהלוקח מקבל עליו כל המומים שהם מפחיתים את המקח עד סכום ידוע. (36) למעלה פרק יג הלכות גדר.

ז. המוכר פרה לחבר³⁷, ומנה בה מומין גלויים ומומין שאין נפרין³⁸, ולא היה בה מאותן המומין הגלויין שמונה, ונמצא בה מום מאותן שאין נפרין - הרי זה מקח טעות, וחוזר, ואף על פי שפרש המום שנמצא. שהרי הלוקח אומר³⁹: כשראיתי שאין בה אלו המומין שנראין שמונה, אמרתי: כך אין בה אלו שאין נראין שמונה, ואינו מפרש מומין אלו אלא כדי להשביח דעתו⁴⁰.

(37) בבא-מציעא פ. (38) לפי פירוש הרי"ף, ולרש"י שם - פירוש אחר. (39) מדברי הרי"ף שם. (40) שלא יהיה עליו תרעומת אחר-כך (רש"י שם).

ח. פיצד⁴¹? פרה זו עורת היא⁴², חגרת היא⁴³, נשכנית היא⁴⁴, רבצנית היא⁴⁵, ונמצאת רבצנית בלבד או נשכנית⁴⁶ - הרי זה מקח טעות⁴⁷; הרי בה פל המומין⁴⁸ שמונה - אין זה מקח טעות. וכן אם היתה חגרת⁴⁹ ונמצאת נשכנית, אף על פי שאינה עורת - אין זה מקח טעות.

(41) כן הוא בגמרא שם. (42) מום גלוי. (43) צולעת או בעלת רגל אחת, אף היא מן המומים הגלויים. (44) רגילה לנשך בני אדם או בעלי חיים - מום בלתי ניכר. (45) רובצת תמיד תחת משאה (בבא-מציעא לג.), ואף זה מן המומים הבלתי-ניכרים. (46) כלומר, היו בה מומים בלתי-גלויים, אבל לא היתה לא עיוורת ולא חגרת. (47) כמו שהסביר רבינו למעלה. (48) בעיא בגמרא (שם) שנפתרה, והחידוש בהלכה זו, שאין הלוקח יכול לטעון, שמכיון שלא הראה לו המומים הגלויים - לא הרגיש בהם כלל, ומתוך זה חשב שאין בה גם מומים שבסתר (ראה בכסף-משנה). (49) היינו, אפילו שיש בה רק אחד מן המומים הגלויים שמנה המוכר, ואין בה כולם.

ט. הראה לו המום⁵⁰ שיש בה, ואמר לו: מום זה יש בה⁵¹ ומום פלוני [ומום פלוני]⁵², אף על פי שאותן המומין שמונה⁵³ נראין, ונמצאו בה פלן או מקצתן - אין זה מקח טעות.

(50) בגמרא שם: "מום זה ומום אחר - אין זה מקח טעות", וכפירוש הרי"ף. (51) "שהוא ניכר ונראה לעיניים" (רי"ף). (52) מלבד מום זה שהראה לו, אמר לו שיש עוד מומים גלויים, ומלבד זה גם המום הבלתי גלוי. וכן נוסף: "[ומום פלוני]" בכ"י תימן. (53) כ"ה בדפוס רומי. ובדפוס ווילנא חסרה המילה "אין" בטעות. ואף-על-פי שכבר למדנו, שאם היה בה אפילו מום אחד גלוי, אין זה מקח טעות - כאן כשהראה לו המום הגלוי, יש מקום-טעות לקונה שרק מום זה, שהראה לו, נמצא בה, ולא מום אחר, שלא הראה לו.

לעולם, כמו כן אם נמצא מום במקח - חוזר הוא לעולם (מגיד-משנה). (21) כשאין בהם דין אונאה (למעלה פי"ג ה"ח), אפ"כ יש בהם דין מקח טעות, אם נמצא בהם מום. (22) שאם ידע, הרי קיבל עליו. (23) וכן כתב הרי"ף (פרק הזהב) בשם רב האי, שבמומין לא קבעו זמן כמו שקבעו באונאת דמים בכדי שיראה לתגר או לקרובו (למעלה פי"ב ה"ה). (24) בבא-מציעא פ. (25) כלל זה למד רבינו ממה שאמרו בכתובות עה: "חזקה אין אדם שותה בכוס אלא-אם-כן בודקו". וכן פסק בפכ"ה מהלכות אישות ה"ו, שהבא על אשתו ושהה כמה ימים וטען שמום זה לא נראה לו - אין שומעין לו, חזקה שאין אדם שותה בכוס אלא-אם-כן בודקו יפה, וחזקתו שידע ורצה.

ד. אין מחשבינ פחת המום²⁶. אפלו מוכר לו פלי שוה עשרה דינרין, ונמצא בו מום המפחיתו מדמיו אסר²⁷ - מחזיר את הפלי²⁸, ואינו יכול לומר לו: הילך אסר פחת המום; שהלוקח אומר: בחפץ שלם אני רוצה. וכן אם רצה הלוקח²⁹ לקח פחת המום - הרשות ביד המוכר; שהוא אומר לו: או תקנה אותו כמו שהוא, או טל דמים שלך ולך.

(26) שיחזיר לו רק את ההפרש, מה שהחפץ שוה פחות בגלל המום. (27) שהוא אחד מעשרים וארבעה דינר, ונמצא שהאונאה קטנה עד מאד. (28) שהרי זה מקח טעות ואינו מקח (עיין ביצה ז.). (29) אף-על-פי שבאונאה יותר משתות אין למאנה הזכות הזאת (ראה למעלה פרק יב הלכה יד) - כאן שהיתה טעות בעיקר המקח, ולא חלה המכירה כלל, יכולים שניהם לחזור (וראה בתוספות בבא-מציעא נ: ד"ה ואילו).

ה. כל שהסכימו עליו בני המדינה³⁰ שהוא מום שפחזיר בו מקח זה - מחזירין; וכל שהסכימו עליו שאינו מום - הרי זה אינו מחזיר בו³¹, אלא אם פירש³². שפל הנושא ונותן סתם, על מנהג המדינה הוא סומך³³.

(30) דבר שבהגיון הוא. (31) כן הוא בכתובות עב: "מידי דקפדי בה אינשי - הוה קפדיה קפידא, מידי דלא קפדי בה אינשי - לא הוה קפדיה קפידא". (32) ראה ב'תוספות' שם ד"ה ומידי. (33) כלל מובא בהרבה מקומות בתלמוד, כגון משנה בבא-מציעא פג. ובבא-בבא ב.

ו. פל הלוקח סתם³⁴, אינו לוקח אלא הדבר השלם מכל מום. ואם פרש המוכר ואמר: על מנת שאין אתה חוזר עלי במום - הרי זה חוזר, עד שיפרש המום שיש בממכרו וימחל הלוקח; או עד שיאמר לו: פל מום שימצא במקח זה, הפוחת דמיו³⁵ עד כך וכך, קבלתי אותו. שהמוחל צריך לידע הדבר שימחל לו בו ויפרש אותו, כמו המפרש בהונגה³⁶.

(34) למד זאת מדין מקדש את האשה ונמצאו בה מומין שאינה מקודשת (כתובות נז: ורא"ש שם עג:). אלא שמצד

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אשה, כתב רבינו (שם): "ריח רע וזיעה וריח הפה".
(70) באשה, שכל אלה הם מומים אצלה, כנ"ל.

ומשמיענו שאף-על-פי שהמומים האחרים לא ראה, בכל זאת אין זה מקח טעות, וראה בכסף-משנה.

יג. נמצא בו שחין רע⁷¹ או חלי המתיש את פחו, או שהיה נכפה⁷² או משעמם⁷³ - הרי זה מום, מפני שמבטלו ממלאכתו. וכן אם נמצא בו צרעת וכיוצא בה מדברים אלו המגאלים - הרי זה מום; מפני שנפשו של אדם אוננת מהם, ונמצא שאינו מתעסק לו במלאכת אכילה ושתיה. וכן אם נמצא לסטים מזין⁷⁴ - הרי זה מום המאבד את פלו; מפני שהמלך תופס אותו והורגו. וכן אם נמצא⁷⁵ מכתב למלכות⁷⁶ - הרי זה מום ומחזירו; מפני שהמלך תופשו למלאכתו בכל עת שירצה. אבל אם נמצא גנב⁷⁷ או חוטף או גונב נפשות⁷⁸, או בורח תמיד⁷⁹, או זולל וסובא, וכיוצא בדברים אלו - אינו יכול להחזיר; שכל העבדים בחזקת שיש בהן כל הדעות הרעות. אלא אם כן פירש.

י. וכן⁵⁴ המוכר שפחה לחברו, ואמר לו: גדת⁵⁵ היא, חגרת היא, סומא היא, שוטה היא, נכפית⁵⁶ היא, ולא היה בה מום מאלו המומין⁵⁷ שמה, ונמצאת נכפית⁵⁸ - הרי זה מקח טעות. וכן כל פיוצא בזה.

(54) ברייתא שם. (55) בעלת יד אחת. ומום שבגלוי הוא. (56) סובלת מחולי נופל. ומום שבסתר הוא (כתובות עז.). (57) הגלויים. (58) מום בלתי גלוי.

יא. מפאן אני אומר⁵⁹, שהמוכר חפץ לחברו במאה דינרין, ואמר לו: חפץ זה אינו שוה אלא זוז אחד, על מנת שאין לך עלי אונאה - הרי זה יש לו עליו אונאה. שהרי אומר: כיון שראיתי שאמר שאינו שוה אלא זוז, ידעתי שאינו מתכונן אלא להשביח דעתי. עד שיפרש כדי ההוניה שיש במקחו בודאי⁶⁰, או קרוב לה⁶¹ בכדי שהדעת טועה⁶²; שהרי ידע בודאי הדבר שמחל בו. וכזה ראוי לדון.

(59) רבינו מדמה דין אונאה לדין מומים, אם כי יש לחלק ביניהם (מגיד-משנה). (60) כגון, אם היה שוה שש, ואמר לו חפץ זה אינו שוה אלא שש - ומכרו בשבע. (61) כגון, שאמר על חפץ שאינו שוה אלא שש: הרי הוא שוה חמש, ומכרו בשבע. (62) אונאה במידה כזאת, שאפשר לחשוב שהמתאנה התעלם ממנה, ולא ידע. וראה להלן פרק כז הלכה ה.

יב. המוכר עבד⁶³ או שפחה - אין הלוקח יכול להחזירו מפני מומין שאין מבטלין אותו ממלאכתו. והן⁶⁴ הנקראין סמפון. שאם היה זה סמפון גלוי - כבר ראהו⁶⁵; ואם אינו נראה⁶⁶, כגון שומא בבשר⁶⁷ או נשיכת כלב⁶⁸, או ריח הפה או החטם וכיוצא בהן⁶⁹ - הואיל ואינו מבטלו ממלאכתו, אינו מחזיר; שאין העבדים לתשמיש המטה⁷⁰, אלא למלאכה.

(63) קידושין יא. וכתובות נז. (64) כלומר, מומים אלו שאינם מבטלים אותו ממלאכתו. (65) ואם כן אין זה מקח טעות כלל, אפילו אם היה מום המבטלו ממלאכתו. (66) כלומר, לפעמים נראה ולפעמים אינו נראה, ראה להלן. (67) גידול שעל המצח, קרוב למקום השיער שבראש, שפעמים נראית ופעמים אינה נראית, ובאשה הרי זה מום (פ"ז מהלכות אישות הלכה ז). ואילו שומא שלמעלה במקום השיעור בראש, אין זה מום אפילו באשה (שו"ע אבן-העזר סימן לט סעיף ד). (68) ונעשה המקום צלקת, ובאשה הרי זה מום (הלכות אישות שם). (69) גבי מומי

(71) גיטין פו. ושם נמנה בין המומים, שצריך להזכיר בשטר המכר, שהם אינם. (72) ברייתא בבבא-מציעא פ. נמנה בין המומים בעבד. (73) משוגע (שם). (74) גזלן עם כלי זין עליו, בבא-בבא (צב:). ושם: "ליסטים מזויין או מוכתב למלכות, אומר לו הרי שלך לפניך", היינו שהלוקח יכול להחזיר למוכר ולומר לו קח את שלך, וכן מפורש בתוספתא (ב"ב פ"ד): "ליסטים מזויין או מוכתב למלכות - הרי זה מקח טעות" (מגיד-משנה). ועיין בהשגות הראב"ד וברש"י כתובות נח. ותוס' שם ד"ה הנהו קלא. (75) שם. (76) נראה מן ההמשך, שהכוונה היא: מוכתב לעשות מלאכה מסוימת למדינה. (77) שם. (78) זה פירושו למילה: "קוביוסטוס" (שם), וכן מפרש רשב"ם (שם ד"ה קוביוסטוס), ויש מפרשים: משחק בקוביא (תוספות ד"ה קוביוסטוס). (79) דוגמאות נוספות של הרמב"ם, שאינם במקור שלפנינו, ודבר שבהגיון הוא.

~ יום חמישי י"ח כסלו ~

פרק ששה עשר

(1) נתבאר בו משפטי המקח שיש בו מום ונשתנה ברשות הלוקח, וכל הנמשך אחר זה.

א. המוכר² זרעוני גנה³, שאין עצמן של זרעונים נאכל לחברו, ולא צמחו - חייב באחריותו, ומחזיר לו את הדמים⁴ שלקח ממנו; שחזקתו לזריעה⁵. והוא שלא צמחו מחמת עצמן⁶; אבל אם לקחה הארץ בקרד וכיוצא בו - אינו חייב באחריותו⁷; שזמא מחמת הפרד לא צמחו. וכן כל פיוצא בזה.

(2) משנה בבבא בתרא צב. כרבן שמעון בן גמליאל. (3) כגון זרע כרוב וקפלוט (רשב"ם שם). (4) אבל אינו חייב להחזיר את ההוצאות שהוציא הלוקח, כדעת התנא קמא בברייתא (שם צג:), לפי שאינו אלא גרם בנוק ("גרמא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הזרעים, וכאן כל ההפסד שלו הוא שהוא זקוק למאמץ יתר להחזיר את המקח למקומו. ועוד ייתכן, כי גם כאן צריך המוכר להעלות על הדעת, שצפוי לו הפסד לרגל שיבוש הדרכים וכדומה ("מגדל עוז"). (18) שיש בו מום (כסף-משנה לפירוש ראשון, ולזה הסכים הלחם-משנה). ואם לא הודיעו הרי הוא ברשות לוקח, ראה להלן הלכה ד. (19) [כדין אומן שגמר עבודתו ומודיע על זה לבעל הכלי, ראה בפרק י מהלכות שכירות הלכה ג. (20) שהרי זה כקונה זרע פשתן ולא הודיעו שקונה אותו לזריעה (למעלה הלכה ב) - אף כאן: לא היה לו להוליכו למדינה אחרת.

ד. הלוקח מקח ונמצא בו מום, ואחר כך אבד או נגנב - הרי הוא ברשות הלוקח²¹, עד שיחזיר המקח למוכר. ואם התליע ונפסד מחמת ארץ הזמן²² - הרי זה ברשות המוכר. ואם היה לו להודיע למוכר²³ ולא הודיעו - הרי זה ברשות לוקח.

(21) [שבכל מקח טעות דין הלוקח כשוכר, שהרי משתמש בו ומעלה לו שכר למוכר, להלן הלכה ח.]. והמדובר כשלא הודיע לו על המום, ואף על פי שלא היה זאת בידו ובכל זאת הוא באחריותו לעניין גניבה ואבידה, ראה למעלה הלכה ג. (22) בכתב-יד תימן: "מחמת הזמן" ובטור (סימן רלב): "מחמת המום". [וכמו שכתב רבינו להלן הלכה ט שאם אבד מחמת המום, הרי המוכר מחזיר לו הדמים]. (23) שאז היה המוכר מציל את המקח.

ה. המוכר²⁴ שור לחרבו ונמצא²⁵ נגחן²⁶ - יכול לומר לו: לשחיטה מכרתיו לך²⁷. במה דברים אמורים²⁸? בשעה הלוקח קונה לשחיטה ולחרישה²⁹; אבל אם היה יודע³⁰ שהוא קונה לחרישה בלבד³¹ - הרי זה מקח טעות³², וחוזר. וכן כל פיוצא בזה.

(24) בבא בתרא צב. כשמואל ולא כרב. (25) היינו, שנתברר אחרי המכירה שעוד לפני המכירה היה נגחן. ועיין רשב"ם (שם דיבור המתחיל ונמצא שהיה נגחן). (26) רגיל להתנפל על בעלי חיים ולהכות בהם בקרניו ואינו ראוי אלא לשחיטה. (27) לשון המימרא של שמואל. ואף שרוב האנשים קונים לחרישה - אך כיוון שיש מיעוט אנשים שקונים לשחיטה, יכול המוכר לטעון טענה זו, בהתאם לכלל הידוע של שמואל: "אין הולכים בממון אחר הרוב. ובשוננו של הרשב"ם (דיבור המתחיל יכול לומר לו): "שבממון אין הולכין אחר הרוב, כי אם אחרי טענה טובה", ולהלן (דיבור המתחיל לשחיטה מכרתיו לך), שמכיוון "שאין הולכים אחרי הרוב, נשאר הרי ספק שקול: מחצה על מחצה, והמוציא מחבירו עליו הראייה" ובגמרא שם שאלו: "ולחזי דמי היכי נינהו" (=נראה כמה דמים נתן, אם נתן כסף בשיעור שוויו של שור לחרישה בוודאי מקח טעות הוא), ומתוך שהמדובר בזמן ששור לשחיטה שווה לשור העומד לחרישה. ורבינו השמיט כל זה אולי משום שסובר כחכמים למעלה (עז): שאין הדמים ראייה (ראה להלן פרק כז הלכה ג) ועיין ברשב"ם ותוספות בבא בתרא

(בניזקין) מה שאינו גורר אחריו תגמול משפטי (רשב"ם שם דיבור המתחיל דמי זרע). ולא כדעת יש אומרים (שם) שחייב לשלם דמי ההוצאה. ואין המוכר יכול לנכות מן החשבון את הזרעים, שהשתמש בהם הלוקח ונרקבו והלכו לאיבוד - מכיוון שידע מראש מה צפוי להם, לזרעים אלו (סמ"ע סימן רלב, סעיף קטן מו) והלוקח לא הייתה לו כל הנאה מזרעים אלו (רשב"ם שם). (5) שאף שלא התנה במפורש שקונה אותם לזרעים - כיוון שאינם עומדים לאכילה, הרי זה כאילו התנה שהוא קונה לזרעים. (6) שמן הסתם, כל זמן שלא ידועה לנו על סיבה אחרת אנו מניחים שסיבת אי הצמיחה היא בזרעים עצמם (סמ"ע בשם הרא"ש והטור, שם סעיף קטן מז). (7) אינו חייב להחזיר את הדמים.

ב. מכר לו³³ זרעים הנאכלין³⁴, פגון חטים³⁵ ושעורים, וזרען ולא צמחו - אינו חייב באחריותן³⁶. אפלו היה זרע פשתן, שרב בגי אדם³⁷ קנין אותה לזריעה; הואיל ואוכלין³⁸ אותה, אינו חייב באחריות זריעתו. ואם הודיעו שהוא קונה לזרע - חייב באחריותן³⁹. והוא הדין לרבנים הנמכרים לרפואה⁴⁰ ולצביעה. וכן כל פיוצא בזה.

(8) משנה בבבא בתרא צב. כדברי תנא קמא. (9) שעומדים במידה שווה לאכילה כמו לזריעה. (10) לשון הטור (רלב): "שעומדים רובם לאכילה". (11) שכיוון שלא התנה במפורש שקנה אותם לזריעה - ודאי נתכוון לאכילה. (12) ואף על פי כן לא מתחשבים עם הרוב, בהתאם לכלל: "אין הולכים בממון אחרי הרוב". (13) כלומר, מקצת בני אדם אוכלים אותו. (14) כמו כל תנאי במקח, שביטולו מביא לביטול המקח. (15) שאם נמכרים רק לרפואה דינם כמו בהלכה א, ואם גם לאכילה וגם לרפואה, דינם כלפנינו.

ג. מפאן⁴¹ אתה למד, שפל הלוקח מחברו מקח, והודיעו שהוא מוליכו למדינה פלוגית למכרו שם, ואחר שהוליכו לשם נמצא בו מום - אינו יכול לומר: החזר לי מקחי לכאן! אלא מחזיר לו את הדמים, והמוכר מטפל⁴² להביא ממכרו או למכרו שם. ואפלו אבד או נגב אחר שהודיעו⁴³ - הרי הוא ברשות מוכר⁴⁴. אבל אם לא הודיעו שמוליכו למדינה אחרת, והוליכו, ונמצא שם בו מום - הרי זה ברשות לוקח, עד שיחזיר המקח במומו למוכר⁴⁵.

(16) מהנאמר בהלכה ב שאם הודיע למוכר שהוא קונה לזרע ולא צמחו, חייב המוכר להחזיר את הכסף שקיבל, ללא ניכוי הפסד הזרעים, ואין הלוקח אחראי לזה שמתוך פעולת הזריעה הנסיגות, נרקבו הזרעים בקרקע. (17) לדעת הראב"ד יש הבדל בין הדין שבהלכה א, ששם ידע המוכר מראש, שהזרעים יירקבו בקרקע, מה שאין כן כאן. אבל המגיד-משנה כתב שלדעתו, הדין כאן הוא יותר הגיוני מאשר בהלכה א, שהרי שם מפסיד המוכר לגמרי את

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ז. נוטל שבת התפירה⁴⁹ מן המוכר. וכן כל פיוצא בזה.

(44) גם זה נלמד מראש ההלכה הקודמת (מגיד משנה). (45) כתונת. (46) שהקריעה איפשרה לגלות את המום. (47) אחרי שהבגד עמד לקריעה מלכתחילה, שיש הכרח בקריעה למען התפירה שלאחריה. (48) שלרגל התפירה עלה ערך הבגד. (49) היינו, למשל, שאם שילם בעד המקח עשר ל"י, ולרגל המום הוא שווה רק שמונה, אך בגלל התפירה הוא שווה תשע, מקבל הלוקח בחזרה את העשר לירות שלו, ונוסף לזה עוד לירה אחת שהעלתה התפירה על הבגד (סמ"ע שם סעיף קטן לב).

ח. המוכר קרקע⁵⁰ לחרו, ואכל פרותיה, ולאחר זמן נראה לו פה מום, אם רצה להחזיר קרקע לבעלים - מחזיר כל הפרות שאכלו⁵¹. ואם היה חצר⁵² ודר פה - צריך להעלות לו שכר.

(50) בבא מציעא (ס"ז) ושם שורה של עובדות ומימרות, שנרשן: "ביטול המקח" והסיכום: אם קרקע חוזרת, אף הפירות חוזרים, שהלוקח צריך להחזיר למוכר את הפירות שאכל שלא כדן. (51) שהרי הלוקח מקבל בחזרה את כספו ונמצא כסף זה דומה להלוואה, והפירות שאכל כריבית (סמ"ע שם סעיף קטן לג) וראה בדברי רבינו בפרק ו מהלכות מלוה ולוה הלכה ד. (52) משנה שם סד. על נושא דומה.

ט. המוכר⁵³ דבר שיש בו מום שאינו נראה, ואבד המקח מחמת אותו המום⁵⁴ - הרי זה מחזיר את הדמים.

(53) נלמד מתוך העובדה המובאת בבבא מציעא מב: והשקלא וטריא מסביב לה. (54) שאחרי שהלוקח לא ידע עליו, לא היה זהיר במידה מספקת, ומתוך כך אבד המקח.

(י). [פיצד⁵⁵?] המוכר שור לחרו שאין לו טוחנות⁵⁶, והניחו הלוקח עם הבקר שלו, והיה מניח המאכל לפני כלן ואוכלין, ולא היה יודע⁵⁷ שזה אינו אוכל, עד שמת פרעב - הרי זה מחזיר לו את הנבלה⁵⁸, וחזיר זה את הדמים. וכן כל פיוצא בזה.

(55) היא תמצית ההלכה, המוסקת על רקע העובדה הנזכרת. (56) שיניים, ועיין פירוש הרמ"א לשולחן ערוך (רלב סעיף יח). (57) ואף על פי שהלוקח חייב היה לבדוק מקודם (כמפורש להלן הלכה יא) - אחרי שהמוכר ידע מן המום (כי מן הסתם אנו אומרים שידע - סמ"ע שם סעיף קטן מ), כל האחריות מוטלת עליו. וראה להלן הלכה יא. (58) וכגון, שמכר מפורש לחרישה, אחרת יוכל המוכר לטעון שמכרו לשחיטה, ואולי אף במוכר לשחיטה צריך שהבהמה תחיה ימים מספר (הגהות מיימוניות).

יא. היה המוכר סרסור, שלוקח מזה ומוכר לזה

צב. ובמגיד משנה כאן. (28) שיכול לטעון: "לשחיטה מכרתיו לך". (29) בבא בתרא שם, והיינו שהוא טבח [=קצב] ועובר אדמה (רשב"ם שם דיבור המתחיל ומשני בבבא דובין להכי ולהכי). (30) שהם מכירים זה את זה (רשב"ם שם דיבור המתחיל לנסכתא). (31) שהוא עובר אדמה (רשב"ם שם). (32) כאילו הותנה במפורש שקונה לחרישה.

ו. המוכר³³ בהמה לחרו לטביחה³⁴, ושחטה ונמצאת טרפה³⁵, אם נודע בודאי³⁶ שהיתה טרפה³⁷ כשלקחה - הרי זה מחזיר לו את השחיטה, וחזיר המוכר את הדמים. מכאן אתה למד³⁸, שהמוכר דבר שהיה מום בממכרו, ועשה בו הלוקח מום אחר³⁹ קדם שיודע לו⁴⁰ המום הראשון: אם עשה דבר שדרכו לעשותו, כגון זה ששחט⁴¹ את הטרפה - פטור; ואם שנה ועשה מום אחר קדם⁴² שיודע לו המום [הראשון] - מחזיר המקח לבעליו, ומשלם דמי המום⁴³ שעשה.

(33) חולין נ"גא, וכתובות עו: (34) ודווקא שהותנה מפורש לשחיטה, כי אחרת לא היה הלוקח צריך לשחטה, שהרי הוא יכול להשתמש בה לחרישה, ברם הטור השמיט המלה: "לטביחה", ודעתו, כמו שמסביר ה"נתיבות" (סימן רלב, אות ג), שטריפה אינה ראוייה אף לחרישה. (35) כל מיני טריפות, אפילו טריפות של סירכא, אף שהיא דבר שכיח ואפשר היה לומר, שזה לא מקח טעות, שהלוקח חייב היה להעלות על הדעת דבר זה ולהתנות על זה מראש (באר הגולה סימן רלב, יב ועיין נתיבות המשפט שם אות ג). (36) כגון, שהוגדר פי המכה, שאז ברור שהטרפות נולדה כבר שלושה ימים לפני השחיטה, ובאופן שהלוקח קנה תוך שלושת ימים אלו, ראה להלן פרק כ הלכה טו. (37) ואפילו ספק טריפה (רמ"א בשם הר"ן, שם סעיף יב), ואפילו רק חומרות הגאונים (סמ"ע בשם הר"ן, סעיף קטן כח), שהרי ביחס לדיני מקח וממכר, אחרי שאי אפשר לאכול בהמה זו, יהיה מחמת הספק, או מאיזה טעם שהוא, סוף סוף הרי זה מום. (38) מהדין הקודם. (39) כגון כאן, ששחט הבהמה, שעל ידי כך אינה ראוייה אף לחרישה שלזה הייתה ראוייה לפני השחיטה, והרי זה הוא כמו מום. (40) אבל אם עשה בו מום לאחר שנודע לו - הרי זה כנשתמש בו (למעלה פרק ט"ו הלכה ג, ראה לחם-משנה). (41) אחרי שעמדה לשחיטה. (42) בדפוס רומי: "אחר" במקום "קודם". וזה סותר למה שכתב למעלה פרק ט"ו הלכה ג? והכסף משנה פירשה ברוחק: "ואם שנה ועשה מום אחר (כלומר קודם שנודע) - אחר שייודע לו מחזיר המקח" וכו'. (43) ה"נתיבות" (רלב, סעיף יד סעיף קטן ה) מהסס בדבר, ולדעתו, המוכר שידע את המום למפרע - הוא חייב לשאת באחריות ולא הלוקח.

ז. קנה⁴⁴ בגד וקריעו לעשות ממנו חלוק⁴⁵, ואחר כך נודע המום מחמת הקריעה⁴⁶ - מחזיר לו את הקריעים⁴⁷. תפרו ואחר כך נודע המום, אם השביח⁴⁸

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(72) גם זה משנה שם. (73) במשנה שם: "ישלמו דמי הטריפה", היינו, שהלוקח צריך לשלם בעד הבשר הזה רק את המחיר ששווה בשר טריפה, שכרגיל נמכר בזול יותר מבשר כשר (רש"י שם דיבור המתחיל מכרוהו). ורבינו העתיק "יחשב עם הטבח" היינו שיבדוק ויעשה איתו חשבון על זה, שאם מכרו במחיר הרגיל אין המוכר מפסיד כלום (תוספות יום טוב שם). (74) הלוקח יעצור בידו את הדמים שקיבל בעד מכירת הטריפה, ואם יש הפרש בין הדמים שקיבל הוא, ובין הדמים שנתן, יחזיר לו המוכר את ההפרש הזה, אחרי שהטעהו בזה. (75) בדבר שמותר בהנאה, אבל בבכור שאסור בהנאה – אף אם מכרו הלוקח לגוי או שהאכילו לכלבים, צריך המוכר להחזיר לו דמיו, שכיוון שאסור הוא בהנאה למוכר, לא הפסידו הלוקח כלום (סמ"ע שם סעיף קטן ו, וראה ברע"ב ותוספות יום טוב שם).

יד. המוכר בשר לחברו⁷⁶ ונמצא בשר בכור, פרות ונמצאו טבלים⁷⁷, יין ונמצא יין נסך⁷⁸ - מה שאכל אכל, ויחזיר לו את הדמים. וכן כל המוכר דבר שאסור לאכלו מן התורה כף הוא דינו⁷⁹, בין שהיה אסור בכרת⁸⁰ בין שהיה אסור בלאו בלבד⁸¹. אכל המוכר דבר לחברו שאסור אכילתו מדברי סופרים⁸²: אם היו הפירות קיימין - מחזיר את הפירות, ונוטל את דמיו; ואם אכלן - אכל, ואין המוכר מחזיר לו כלום⁸³. וכל אסורי הנגה, בין מדברי תורה בין מדבריהם⁸⁴ - מחזיר את הדמים, ואין בהן דין מכירה כלל⁸⁵.

(76) ברייתא (בכורות שם) וכתנא קמא. (77) [לפי מה שכתב רבינו בסמוך שאין הלכה זו אלא בדברים האסורים באכילה מן התורה, צריך לומר שכאן מדובר בזמן שאסור טבל מן התורה (ראה בפרק א מהלכות תרומות הלכה כו) ורבינו לשיטתו (פרק א מהלכות מעשר הלכה ט) שתרומת פירות מן התורה]. (78) ובעניין סתם יינם של גויים, ראה להלן. (79) שרק אם הכשיל את חברו באיסור תורה – קנסוהו. או מפני שאכילת דבר האסור מן התורה אף על פי שהיא בשוגג – אינה מביאה הנאה ללוקח, אלא אדרבה גורמת לו צער (סמ"ע שם סעיף קטן ד). (80) כגון מכר שומן ונמצא חלב. ולמדו רבינו מדין "מכר פירות ונמצאו טבלים", שחייבים עליהם מיתה בידי שמים. [ולא הזכיר רבינו איסור שחייבים עליו מיתה בידי שמים, מפני שאין חיוב כזה אלא בתרומה, בתרומות ומעשרות, בחלה ובביכורים (ראה בפרק י"ט מהלכות סנהדרין הלכה א) ושם יש חיוב תשלומי קרן וחומש על האוכל, ודין זה כתב רבינו בפרק י מהלכות תרומות הלכה י]. (81) כגון, נבילה וטריפה. (82) מקור דברי רבינו הוא מזה שבשורת הדברים המובאים כדוגמאות במשנה ובברייתא, לא הוזכרו אלא דברים האסורים באכילה מן התורה כמו בכור וטבל או דברים שאסורים בהנאה מדרבנן, שהרי בכלל "יין נסך" גם סתם יינם של גויים שאסור מדרבנן בהנאה, כמו שכתב רבינו בפרק י"א מהלכות מאכלות אסורות הלכה ג (מגיד

ואינו משהה המקח עמו, ולא ידע במום זה - הרי הסרסור נשבע שבועת הסת שלא ידע במום זה, ויפטר⁵⁹. מפני שהיה על הלוקח לבדוק השור⁶⁰ בפני עצמו ולהחזירו לו קדם שנימות, ויהיה הסרסור מחזירו על המוכר הראשון; הואיל ולא עשה⁶¹, הוא הלוקח הפסיד על עצמו⁶². וכן כל פיוצא בזה.

(59) כן הוא בפירוש רבינו חננאל שם. ויש אומרים שהסרסור חייב להחזיר שאם "אמנם הוא נתאנה, אין לו להונות אחרים" (רמ"א רלב סעיף יח). ודעות אלו תלויות בפירוש הסוגייה. (60) אחרי שהוא יודע שלא היה זמן לסרסור לבדוק. (61) את פעולת הבדיקה. (62) אבל במקום שלא היה על הלוקח לבדוק ולא פשע בדבר כלל, כגון שמכר לו טבעת בחזקה שהיא של זהב ושברו הלוקח ונמצא שהוא של בדיל, חייב הסרסור להחזיר ללוקח את הכסף, אף על פי שגם הוא נתאנה (רמ"א שם), ואולי גם רבינו יסכים לזה.

יב. השוחט את הבכור⁶³ ומכרו, ונודע לו⁶⁴ שלא הראהו⁶⁵ לממחה⁶⁶: מה שאכל - אכל, ויחזיר לו את הדמים⁶⁷; והנשא⁶⁸ מן הבשר ביד הלוקחות - יקבל⁶⁹, ויחזיר להם את הדמים. וכן השוחט את הפרה ומכרה, ונודע שהיא טרפה: מה שאכל - אכל⁷⁰, ויחזיר לו את הדמים; ומה שלא אכל - יחזיר את הבשר לטבח⁷¹, ויחזיר לו את הדמים.

(63) ודין הבכור בזמן הזה הוא, שאין אוכלים אותו אפילו הכהן, כל זמן שהוא תם, אלא משהין אותו עד שייפול בו מום, ואז מותר אף לישראל. ברם צריך להראות את המום למומחה (ראה פרק ג מהלכות בכורות). (64) ללוקח. (65) המוכר. (66) ודין הוא שהשוחט את הבכור ואחר כך הראה את מומו אף על פי שהוא מום גלוי – הואיל ונשחט שלא על פי מומחה הרי זה אסור וייקבר כבכור שמת (הלכות בכורות שם הלכה ד כרבי מאיר בבכורות כח). (67) המוכר חייב להחזיר ללוקח את הדמים, אחרי שהאכילו בדבר האסור בהנאה מדרבנן, וראה להלן בהלכה יד. (68) מכאן עד "מה שאכל אכל ויחזיר לו את הדמים" היה חסר בספר שהיה לפני הראב"ד, וראה במגדל עוז. (69) במגיד משנה ובמגדל עוז "יקבר". וכן העתיק בשולחן ערוך חושן משפט סימן רלד סעיף א וכן הוא במשנה שם. כלומר, הלוקח בעצמו חייב לקבור את בשר הבכור ואסור למוסרו למוכר, שמא ימכרנו לישראל – שזה אסור לו, אבל טריפה שמותרת בהנאה מותר להחזירה לטבח (להלן בסוף ההלכה) – סמ"ע שם סעיף קטן ב. (70) כלומר, אם בינתיים אכל הלוקח את בשר הבכור – אין הוא מפסיד כלום. (71) והוא ימכרנו לגויים. וראה למעלה בדין בכור.

יג. מכר הלוקח⁷² בשר זה של טרפה לנכרים, או שהאכילו לכלבים - יחשב עם הטבח על דמי הטרפה⁷³, ויחזיר לו הטבח את המותר⁷⁴. וכן כל פיוצא בזה⁷⁵.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

משנה (יא). (17) אף-על-פי שלענין הפרשת תרומה, פסק רבינו כדעת חכמים, בניגוד לשיטת רבי, שיין וחומץ הם מין אחד, ומותר לתרום מיין על חומץ (פ"ה מהלכות תרומות הלכה כא) – לענין מקח וממכר הם שני מינים שיש רוצה ביין ואינו מעוניין בחומץ, וכן להיפך (גמרא שם פד:). (18) שזה מקח טעות גמור. (19) וכל אחד יכול לטעון: לא למין זה התכוונתי למכור או לקנות. (20) כגון זהב ונמצא כסף (הגהות מיימוניות).

ג. המוכר²¹ יין לחברו, ונתנו הלוקח בקנקניו²², והחמיץ מי²³ - אינו חייב באחריותו²⁴. ואף על פי שאמר לו²⁵: לתבשיל אני צריך²⁶. ואם ידע²⁷ שיינו מחמיץ - הרי זה מקח טעות²⁸. מכר לו יין, והרי הוא²⁹ בקנקניו של מוכר, והחמיץ: אם אמר לו³⁰: למקפה³¹ אני צריך, והחמיץ - מחזיר, ואומר לו: הרי יינך וקנקניך³²! שאני לא קניתי לשותו, אלא לבשל מעט מעט. ואם לא אמר 'למקפה הוא' - אינו יכול להחזיר; שהרי אומר לו: לקמה לא שתית אותו, ולא היה לך לשתות עד שיחמיץ³³.

(21) משנה בבא-בבא פג: (22) שאז יכול המוכר לטעון, שהקנקנים של הלוקח הם שגרמו לקלקול (שם צח. כדעת רבי יוסי ברבי חנינא). (23) אחרי המכירה, ולכאורה היה אפשר לומר שהיה מקולקל כבר בשעת המכירה. (24) אין המוכר חייב להחזיר את דמי הקנין, כאילו היה זה מקח טעות. (25) יוצא מתוך השקלא-וטריא (שם) (26) לא לשתותו בבת אחת. אלא לשומו לאט לאט לתוך התבשיל, שאז רגילים להשהות את היין לזמן ארוך יותר, בכל זאת אין המוכר אחראי יותר, אחרי שהיין הוערה לכליו של הלוקח. (27) במשנה (שם צז:): הנוסח: "ידוע", וכן העתיק בשו"ע (חור"מ סימן רל סעיף ה), כלומר, שידוע ברבים שיינו של מוכר זה דרכו להחמיץ, ו"שכן היה בשנים שעברו" (סמ"ע שם ס"ק יא). (28) ודוקא שהלוקח התנה מראש שהוא לוקח את היין להשתמש בו לתבשיל, כלומר, להשהותו לזמן ארוך, אבל אם לא התנה שום דבר ולוקחו סתם – יכול המוכר להשתמש מאחריות ולטעון, שהלוקח לא היה צריך להשהות את היין, כמו שאמרו בגמרא שם צח. (מגיד-משנה). (29) בשו"ע (סי' רל סעיף ו) הנוסח: "ונשאר בקנקניו", ואולי כוונתו לציין דוקא שנשאר היין באותם הכלים שבהם נמכר יין זה, ולא שהלוקח עירה אותו לכלים אחרים, אף כי אלו האחרונים הם של המוכר (רי"י, הביאו המגיד-משנה). (30) מתוך השקלא-וטריא שם. (31) לתבשיל ששמים בו יין מעט מעט. והוא-הדין אם אמר לו מפורש: "לשתות מעט מעט" (מ"מ בשם הרשב"א). (32) שיין שנתלקל היה מראשיתו מקולקל (מ"מ בשם הרשב"א). (33) כרבי יוסי בר חנינא (שם). וכן סובר שמואל שם צו: שיין מתלקל במזלו של בעליו (כלומר הלוקח). ואף שמואל מדבר באופן שלא אמר לו "למקפה" (רי"ף).

ד. המוכר³⁴ חבית של שֶׁכר לחברו, והחבית של

(משנה). (83) לפי שאיסור דרבנן בשוגג אינה עבירה כלל (נתיבות המשפט סימן רלד משפט האורים סעיף קטן ג). (84) ש"יין נסך" שהוזכר בברייתא כולל גם "סתם יינם" (מגיד משנה). (85) כלומר, אין המוכר יכול למכור איסור הנאה, שאינו שלו.

פרק שבעה עשר

(1) נתבאר בו משפטי חילוף המכר מחמת איזה דבר או שנתלקל אחר המקח כמוכרין יין והחילוקין שיש בזה ונתבאר בו הדומה לזה והנמשך בו.

א. ארבע² מדות³ במוכרין⁴: מכר לו חטים פות ונמצאו רעות⁵ - הלוקח יכול לחזור בו ולא המוכר⁶. רעות ונמצאו פות⁷ - המוכר⁸ יכול לחזור בו ולא הלוקח⁹. רעות ונמצאו רעות¹⁰, פות ונמצאו פות, אף על פי¹¹ שאינן פות שאין למעלה מהן, ולא רעות שאין למטה מהן, והרי יש שם הונאה שתות¹² - אין אחד מהם יכול לחזור בו, אלא קנה ומחזיר אונאה.

(2) משנה בבא-בבא פג: (3) דינים נפרדים. (4) במקח וממכר. (5) ואף-על-פי שבדמים לא היתה כאן אונאה (חושן-משפט סימן רלג סעיף א) – הפרש זה בטיב המקח נקרא אף הוא אונאה. (6) אף שנתייקר המקח, ומתוך כך רוצה המוכר לחזור. שאף-על-פי ש"המוכר חטים שחמתית ונמצאת לבנה – כל אחד מהם יכול לחזור בו" (להלן הלכה ב) – כאן ביפות ורעות אין זה שינוי גמור אלא שינוי קצת, ולפיכך נתנו לזה דין של "אונאה בשתות", שרק המתאנה יכול לחזור בו, כמו שכתב רבינו למעלה פ"ב הלכה ד (רשב"ם ומגיד-משנה). (7) שהלוקח הטעה את המוכר שפירות אלו הם רעות, ונתברר שהם יפות. (8) שהוא המתאנה. (9) שהוא המתאנה. (10) במשנה, שם. (11) זה פירושו של רבינו לבבא זו שבמשנה: "רעות ונמצאו רעות, יפות ונמצאו יפות", שהיא לכאורה מיותרת, שאם אמנם לא היה שום שינוי, מה חידוש הוא שאינם יכולים לחזור בהם? ולפיכך פירשה רבינו שהיפות אינן היפות ביותר, וכן הרעות אינן הרעות ביותר. (12) אף-על-פי שעל-ידי שינוי זה ישנה אונאה עד שתות, אין המקח בטל, ואם יש יותר משתות – המתאנה יכול לחזור בו (למעלה פ"ב ה"ד).

ב. אכל המוכר חטים¹³ שחמתית¹⁴ ונמצאת לבנה¹⁵, לבנה ונמצאת שחמתית; עצים של זית ונמצאו של שקמה¹⁶, של שקמה ונמצאו של זית; יין ונמצא חמץ, חמץ יין¹⁷ ונמצא יין - כל אחד מהן יכול לחזור בו¹⁸; שאין זה המין¹⁹ שאמר שימכר לו. וכן כל פיוצא כזה²⁰.

(13) משנה, שם. (14) אדומה, מלשון חמה, המאדימה את הכל (בבא-בבא פד:). (15) שזה מין אחר לגמרי, והרי זה מקח טעות ממש. (16) היא עץ תאנה מדברית, ונקראת בערבית גמזי (רבינו בפירוש המשניות בבא-בבא פד: פרק ב

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ו. האומר לחברו: ⁵¹יין מבשם ⁵²אני מוכר לך - חייב להעמיד לו עד עצרת ⁵³. אומר לו: יין ישן אני מוכר לך - נותן לו משל שנה שעברה. מישן - משל שלש שנים ⁵⁴. וצריך שיעמד ⁵⁵ ולא יחמיץ עד העג ⁵⁶. ובמקום שיש מנהג ⁵⁷ ידוע - הפל פמנהג המדינה.

(51) משנה בבא-בבא צו: צח. (52) יין טוב, המתקיים זמן ארוך. (53) כלומר: צריך שיהא עומד בבישומו עד חג השבועות, שמאז מתחיל השרב בארץ, ואף יין טוב ומבושם עלול להתקלקל אז. (54) היינו, ביחד עם השנה שעומדים בה (רשב"ם שם). (55) היין המיושן (ר"י מיגאש). (56) חג הסוכות, שהוא זמן הבציר (ברייתא שם צח:). ואז נגמרות שלוש שנים שלמות (רשב"ם שם). (57) הכלל הזה ידוע ונזכר כמה פעמים במשנה.

ז. האומר לחברו: מרתף ⁵⁸ ⁵⁹זהה של יין אני מוכר לך למקפה ⁶¹, או שמכר לו מרתף של יין סתם ⁶² - הרי הלוקח מקבל עליו עשרה קנקנים ⁶³ בכל מאה ⁶⁴ שלא יהיה יין טוב אלא כפר התחיל להשתנות ⁶⁵; יתר על זה ⁶⁶ - לא יקבל ⁶⁷.

(58) משנה בבא-בבא צו: לפי מסקנת הגמרא שם צה: (59) מקום שמחזיקים בו יין. (60) הביטוי "זה" ממעט את התביעה של הלוקח, ש"זה" משמעו כמו שהוא, בין רע ובין טוב. (61) לתבשיל, שצריך יין טוב שיהא ראוי להתקיים זמן ממושך, והביטוי "למקפה" מעלה את תביעת הלוקח ליין טוב, ויש על כן בנוסח התנאי, ביטוי אחד: "זה" לרעתו של הלוקח, וביטוי אחד ל"מקפה" לטובתו, ומכאן הדין הממוצע שלהן. (62) בלי התוספת "זה", שזה לטובת הלוקח, אך חסר גם הביטוי "למקפה" שהוא מפורש לטובתו, ושוב דבר אחד לטובת הלוקח, ואחד לרעתו. (63) כדים. (64) ודבר זה היה ידוע לחז"ל, שעל מאה קנקנים רגיל להיות עשרה, שכבר התחילו להשתנות (סמ"ע ס"ק ד'). (65) להחמיץ קצת, וכן כתב רבינו בפירושו למשנה, למה שאמרו שם: "מקבל עליו עשר קוססות למאה" - "קוססות - מחמיצות". ולדעת רשב"ם (ב"ב צה. ד"ה נותן) זהו יין שנמכר בחנות, הנזכר להלן בהלכה ח (ועיין דברינו שם). (66) אם יש יותר מעשר. (67) את אלו היתירים על העשר. [להלן פי"ח הלכה יא, כתב רבינו: "נמצא מהן (מהפסולות שבפירות) יתר על השיעורים - ינפה את הכל ויתן לו פירות מנופים וברורים שאין בהם כלום". ומאחר שדין "עשר קוססות" שנוי במשנה (ב"ב צג:) ביחד עם הדין של "רובע טינפות" ו"עשר מתולעות", נראה שגם בהלכה שלנו - הדין כן, ועיין הגהות מיימוניות כאן ושם].

ח. אומר לו: מרתף של יין אני מוכר לך למקפה ⁶⁸, או שאמר לו: חבית של יין ⁶⁹ אני מוכר לך - נותן לו יין שפלו יפה וראוי לתבשיל. אומר לו: מרתף זהה ⁷⁰ של יין - נותן לו יין הנמכר בחנות ⁷¹, שהרי הוא ⁷² פינוגי ⁷³, לא רע ולא יפה ⁷⁴. אומר לו: מרתף

מוכר ³⁵, והחמיצה: בתוך שלשה ימים הראשונים ³⁶ - הרי זה ברשות המוכר, ומחזיר את הדמים; מכאן ואילך - ברשות הלוקח ³⁷.

(34) בבא-בבא צו. וכדעת רב. ורב יוסף פסק הלכה למעשה כמותו. (35) אבל אם הוערה כלליו של הלוקח, אין המוכר אחראי יותר (מגיד-משנה). (36) שזהו סימן שהיה מקולקל לפני המכירה. (37) [כשלא אמר לו "למקפה" - כן נראה ברי"ף שם].

ה. המוכר ³⁸ חבית של יין לחברו כדי למכרה מעט מעט ³⁹, והחמיצה במחציתה ⁴⁰ או בשלישה - חוזרת למוכר. ואם שנה ⁴¹ הלוקח הנקב שלה ⁴², או שהגיע ⁴³ יום השוק ושהה ולא מכר - הרי היא ברשות הלוקח. וכן ⁴⁴ המקבל ⁴⁵ חבית של יין מחברו כדי להוליכה ⁴⁶ למקום פלוני למכרה שם, וקדם שהגיע שם הוזל ⁴⁷ היין או החמיצה ⁴⁸ - הרי זה ברשות המוכר; מפני שהחבית והיין שלו ⁴⁹. וכן כל פיוצא כזה ⁵⁰.

(38) מימרא של רבא (בבא-בבא צח.). (39) והרי זה דומה לתנאי של "למקפה" (למעלה הלכה ג). וכשהיין בחביתו של מוכר, וכן"ל. (40) אחרי שנשאר מן היין רק מחצית. (41) שם. (42) שעשה נקב אחר להוציא את היין, שאז אפשר לתלות את הקלקול בשינוי זה, שעשה הלוקח. ויש לעיין מדוע הוזכר תנאי זה רק כאן, ולא בהלכה ג. (43) גם כאן הזנחה זו של הלוקח היא שגרמה לקלקול. (44) כשם שהמוכר חבית של יין לחבירו כדי למכרה מעט מעט - היא עומדת ברשות המוכר, אם החמיצה, כמו כן אם קיבלה להוליכה למקום פלוני (בבא-בבא שם). (45) "מקבל" נקרא זה שעושה עסק למחצה שכר ולמחצה הפסד, היינו, שהלוקח - הקמעוני, אינו משלם מיד למוכר - הסיטונאי, אלא אחרי שהוא מוכר בקמעונות, הוא מחלק עם הסיטונאי את הרווח מחצה על מחצה. (46) שהתנה המוכר, שהלוקח יכול למכור את היין רק כשיגיע למקום מסוים, אבל לא לפני זה, אפילו אם בינתיים יעלה מחיר היין. (47) בכל המקומות, אף במקום שעליו הותנה ביניהם כמקום למכירה. (48) הכריע כנוסחא האחרונה בגמרא. (49) אף-על-פי שכל "מקבל" נושא באחריות למחצה, - כאן נושא המוכר באחריות כל ההזלה, אחרי שנמנע מהמקבל למכור, קודם שהגיע למקום מסוים, אף אם יעלה המחיר, וכשם שהיין ברשותו של המוכר לענין היוקר, היינו, שהוא יכול למנוע מהלוקח למכור את היין קודם שיגיע למקום המסוים, אף אם יתייקר היין - מכיון שבמקום ההוא היין נמכר עוד יותר ביוקר (הדגשת הסמ"ע, סי' רל, ס"ק טז) - כך הוא ברשותו אם הוזל היין, קודם שהגיע הלוקח למקום (רשב"ם ד"ה דינא הוא דמקבל). (50) לדעת רבינו חננאל: אף בלוקח הקונה לגמרי - הדין כן, ולא דוקא ל"מקבל" - הדין כן, שאם התנה שבדעתו למכור במקום מסוים, והוזל לפני שהגיע, שהוא יכול לחזור בו מהמקח.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לחבירו, אם גבו טרוף ("שמשוין ומרובעין פניה" – ערוך ע' טרף ה, בשם רב שרירא) אין, ואם לא – לא, היינו שמוכר קורת בית הבר לחבירו אם יש בו תכונה זו של "טרופ", המאפיין את בית הבר, נקרא הוא בית הבר, והמכר קיים. ואם אין בו – אין זה נקרא בית הבר, ואין קיום למכר זה (אבן-האזל. והאור-שמש ציין מעצמו את המקור בגמרא, מבלי שיביא דברי רב האי. ועיין מגיד-משנה וחיידושי הגר"א על הרמב"ם). (80) מכשיר בצורה של "קורה", המשמש לעצירת הזיתים. (81) מקום שעוצרים בו זיתים. (82) שיש לה צורה של עריבה.

פרק שמונה עשר

(1) נכתבו בו משפטי הרמאות ותערוכות דבר בדבר, רע בטוב או טוב ברע וכל מה שנמשך אחר זה.

א. אסור לרמאות² את בני אדם³ במקח וממכר או לגנב⁴ את דעתם⁵. ואחד עובד פוככים⁶ ואחד ישראל שנים בדבר זה. הנה יודע שיש בממכרו מום - יודעו ללוקח. ואפילו לגנב דעת הפירות בדברים⁷ - אסור.

(2) אין הכוונה כאן לרמאות ביחס לשווי של המקח, שזוהי: אונאה, שכבר הזכיר אותה רבינו (למעלה פ"ב ה"א), אלא הכוונה לרמאות שבהעלמת מום במקח – כמו שמסיים רבינו להלן – ואף שאין בזה משום הפרש דמים, ואין בה אונאת ממון (סמ"ע סימן רכח ס"ק ז). ומקור הלכה זו בחולין צד. שאסור לגנוב דעת הבריות. (3) באונאה כתב הרמב"ם (שם פ"ב ה"א): "אסור להונות את חבירו". לפי שאין איסור אונאה אלא בישראל ולא בגוי (פ"ג הלכה ז), אבל כאן שגם גוי בכלל, כמבואר להלן, כתב: "בני אדם" [וראה ב'תוספות' יבמות סא. סוף ד"ה ואין, ש"בני אדם" כולל גם גוים]. (4) חולין שם, מימרא של שמואל. (5) ראה בפרק ב מהלכות דעות ה"ו. (6) כן בדפוס רומי. והיא מימרא של שמואל שם. [ואע"פ שבאונאת ממון אין הגוי בכלל (פ"ג ה"ז), וכן אינו בכלל איסור אונאת דברים (וכן נראה ב'חינוך' מצוה שלה) משום שנאמר בהן "עמיתו" – גניבת דעת הרי היא כגניבת ממון שאסורה גם בגוי (פ"א מהלכות גניבה הלכה א) ורמאות על-ידי העלמה של מום הרי היא כרמאות במשקל, שגם לגוי אסור (פ"ז מהלכות גניבה הלכה ח) שכל שהוא מחסיר אותו הרי הוא בכלל גניבה וגזילה, כמו שכתב המגיד-משנה שם]. (7) "שמראה שעושה בשבילו ואינו עושה" (שו"ע רכח, סעיף ו), היינו, שעושה פעולות ואומר דברים לחבירו לעשות רושם עליו כאילו הוא טורח בשבילו או מתכוון לכבד אותו במיוחד, ולאמיתו של דבר הוא לא מתכוון לזה כלל. ובהלכות דעות (שם) הביא רבינו: "ולא יסרהב (יפציר) בחבירו שיאכל אצלו והוא יודע שאינו אוכל, ולא ירבה לו בתקרובת (מתנה, הגשת מנחה) והוא יודע שאינו מקבל וכו' ואפילו מילה אחת של פיתוי ושל גניבת דעת אסור".

ב. אין⁸ מפרכסין⁹ את האדם¹⁰ ולא את הבהמה ולא את הפלים הישנים פדי שריא¹¹ פחדשים; אבל

זה⁷⁵ אני מוכר לך, ולא הזכיר יין⁷⁶ - אפילו פלו חמץ, הגיעו⁷⁷. וכן כל פיוצא בזה⁷⁸.

(68) כאן הכל לטובת הלוקח: העדר הביטוי הממעט: "זה", ולעומתו הביטוי המרבה "למקפה". (69) אפילו לא אמר: "למקפה", אחרי שהחבית היא כלי אחד, אין לחלק ולומר שבכלי אחד תשעה חלקים ממנו יהיו טובים, וחלק אחד ממנו רע (שם צה.). (70) וכאן הכל לרעת הלוקח: הביטוי הממעט: "זה", ולעומתו העדר הביטוי המרבה "למקפה", ובכל זאת עדיין עדיף מהדין הבא אחריו, אחרי שבכל זאת הוזכר המונח "יין". (71) לשון הברייתא (שם צה.). (72) כלומר, "שהוא". וראה למעלה פרק י הלכה ה, ופרק יב הלכה יג. (73) זה פירושו של רבינו למשפט הקודם, המובא בברייתא. (74) ה'טור' (סימן רל) מפרש שהוא: "יין שמתחיל קצת להחמיץ", ובהגהות מיימוניות כתוב שהוא יין שריחו חומץ וטעמו יין, ולדעת הרשב"ם (שם ד"ה נותן לו) – "קוססות" ו"יין הנמכר בחנות" – היינו הך. ודעת רבינו בזה לא ברורה. ועיין בפירושו למשנה שם. (75) שכאן הכל לדעת הלוקח: שחזק מהביטוי הממעט "זה" והעדר הביטוי "מקפה" – לא הזכיר אפילו "יין", ומכאן התוצאה דלהלן. (76) ואי-הזכרה זו אומרת, שהוא מקבל את המרתף כמו שהוא, אפילו יהיה הנמצא בו – חומץ. (77) ביטוי הנמצא בברייתא, ופירושו: המקח נשאר אצל הלוקח, על אף גריעותו, בלי יכולת לתבוע בחזרה את תמורתו. (78) ואם הזכיר "למקפה", היינו שאמר "מרתף זה למקפה" בלי "יין", יש אומרים שדינו כאילו אמר "מרתף זה של יין למקפה" (הגהות מיימוניות בשם רשב"ם). ואם אמר: "מרתף אני מוכר לך למקפה" (בלא "זה"), דינו כאילו אמר: "מרתף של יין למקפה", שיש בו הכל לטובת הלוקח, והוא מקבל יין שכולו טוב (מגיד-משנה בשם רשב"ם ורמב"ן), ובדברי רבינו אין הכרע בזה (מגיד-משנה).

ט. האומר⁷⁹ לחבירו: ערכה של עץ אני מוכר לך, או: קורת⁸⁰ בית הפד⁸¹ אני מוכר לך - אני נותן לו עץ שראוי לחפר בו ערכה, או קורה שראוי לקרות בית הפד, אלא ערכה בצורתה⁸² או קורות בית הפד בצורתם, שכל הרוצה אומר 'זו ערכה' או 'זו קורת בית הפד'. וכן כל פיוצא בזה.

(79) מקור דברי רבינו הוא בדברי רב האי, שכתב בספרו "המקח והממכר" (שער כד אות ט"ז): "במכירת המטלטלין מאיזה מין שימכור מן המטלטלין, אין עליו להביא כ"אם בפחות שבכלים. ובלבד שיקרא אותו השם מאותו המין שהתנה לו, אבל אין עליו אותו השם שהתנה עליו – אין ללוקח ליטול אותו, וכגון שאמר לו קורת בית הבר אני מוכר לך, אם הביא קורה מתוקנת, בזמן שהיא ראויה לקורת בית הבר, וקורין אותה בשם שהיא קורת בית הבר יש על הלוקח ליטלה, אבל אם אין עליה שם קורת בית הבר – אין לו ללוקח ליטלה". והוא מסתמך שם על הגמרא בנדרים כה. שאמרו שם: "המוכר קורת בית הבר

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מִפְּרָסִין הַחֲדָשִׁים¹², כְּגוֹן¹³ שְׁיִשְׁוּ¹⁴ וַיִּגְהֶן¹⁵ מִמֶּנּוּ; וְאֵין בְּגֵי הַשּׁוּק⁴⁴ יְכוּלִין לַעֲכָב עָלָיו, וְאֵין בְּזָה גִנְבַת הַדַּעַת⁴⁵.

(32) לברור, להוציא את הפסולת מתוך הגריסין, וכן לשון השו"ע (שם סע' יז): "מותר לברור הפסולת מתוך הגריסין", בפירוש המשניות מביא הרמב"ם פירוש מקורי למונח זה, והוא: בקליפת הפול יש סימן, על פיו אפשר להכיר אם הוא יתבשל מהר או רק אחרי מאמץ גדול, ו"לברור", היינו להסיר את הקליפה הזאת שאי אפשר יהיה לעמוד על הסימן. (33) פולין, שטחנו או גרסו אותם ברחיים לשניים. ומותר לעשות כן אף על-פי שעל-ידיהם הם נראים יותר יפים "שזהו דבר הנראה לעין, ויכול הלוקח לראות ולהבין כמה שוים יותר בשביל שהוציא מהם הפסולת" (ס' רכח סעיף יז). (34) משנה שם, שבוה גם חכמים מודים לאבא שאל – שאסור. (35) רק למעלה על פני השטח – על הפה – ולהשאיר את הפסולת בפנים. (36) אוצר התבואה. (37) שכשאדם רואה שעל פני השטח הכל ברור, נוטה הוא לחשוב, שמן הסתם הוברר הכל, והרי הדבר אינו כן, ויש כאן משום גניבת דעת. (38) גם זה במשנה (שם) וכחכמים, ולא כרבי יהודה. (39) שכולים, שמייבשים אותם בתנור בעודם לחים, והם נעשים מתוקים (רש"י כתובות טו: ד"ה קליות). (40) מילה זו אינה במשנה. (41) מוריד מן המחיר הקבוע בשוק. וכחכמים ולא כתנא-קמא במשנה שם. (42) לוקחין ממנו בהקפה. [שכן דרך החנונים למכור בהקפה, כמו ששינוי במסכת אבות (פ"ג משנה טז): "והחנוני מקיף"]. (43) כלומר, יתר החנונים המוכרים בשוק. (44) [בגמרא (בבא-מציעא שם) אמרו בטעם היתר שני הדברים הנ"ל: בחלוקת אגוזים וכו' – "אני מחלק אגוזים, חלק אתה שישקים". ובהורדת השער – שהרי הוא קוצץ ידיהם של מפקיעי שערים ואוצרי פירות. ורבינו השמיט כל זה, מפני שלא נאמרו טעמים אלו אלא לדעת רב הונא (בבא-בבא-בבא-בבא: כא:) שאמר: בן מבוי שהקים ריחיים, ובא שכנו בן אותו מבוי ורוצה להקים ריחיים על ידו – יכול הראשון לעכב על ידו. אבל לשיטת רב הונא בריה דרב יהושע שאינו מעכב על ידו, וכדעת תנא-קמא של רבן שמעון בן גמליאל (שם) ש"עושה אדם חנות בצד חנותו של חבירו ומרחץ בצד מרחצו של חבירו ואינו יכול למחות בידו מפני שיכול לומר לו אתה עושה בתוך שלך ואני עושה בתוך שלי" (וכן פסק רבינו בפ"ו מהלכות שכנים הלכה ח) – לפי זה, אין צורך באותם הטעמים הנ"ל. ורבינו יצחק אלפסי, שאף הוא פסק בבבא-בבא-בבא: שם כרב הונא, ואעפ"כ הביא הטעמים הנ"ל – סובר הוא כדעת ר"י בן מיגש שם שזה מועיל לבן עיר אחרת, שלולא כן אסור אף לדעת רב הונא]. (45) משנה בבא-מציעא נט"ס.

ה. אֵין⁴⁶ מְעַרְבִין פְּרוֹת בְּפְרוֹת⁴⁷, אֶפְלוּ חֲדָשִׁים בְּחֲדָשִׁים, וְאֵין צָרִיף לֹמַר יִשְׁנִים בְּחֲדָשִׁים⁴⁸. אֶפְלוּ הַיִּשְׁנִים בִּיקָר וְהַחֲדָשִׁים בְּזוֹל⁴⁹; מִפְּנֵי שֶׁהִלָּקְחָם רוּצָה לִישָׁנָן. בִּינָן⁵⁰ הוּא שֶׁהִתִּירוּ לַעֲרֹב קֶשֶׁה בְּרָף⁵¹, בֵּין הַגִּתּוֹת בְּלָבָד, מִפְּנֵי שֶׁמִּשְׁבִּיחָה⁵². וְאִם הִיא טַעֲמוֹ

(8) משנה (בבא-מציעא דף ס') וגמרא (שם). (9) יפוי ותיקון (פירוש המשנה). (10) שאם היה שיעור זקנו לבן, צובעו כדי שייראה צעיר (מגיד-משנה לפי הגמרא שם). (11) והיינו גניבת דעת. (12) מסקנת השקלא-וטריא (שם). (13) מתוך שורה של עובדות המובאות בגמרא (שם). (14) לשפשף במי סובין (גמרא שם). (15) גמרא שם. יעביר עליו מכבש להשוות את הקמטים. (16) כגון לתלות חוטי משי בבגד (גמרא שם, ועיין רש"י ד"ה למירמי תומי לסרבלא). (17) שהרי הם בלעדי הייפוי חדשים וטובים ('טור') והגיהוץ רק מייפה אותם יותר, ומדת הייפוי שלהם אינה מוגזמת, ואינה עשויה לעורר אשליה. (18) ברייתא (שם).

ג. אֵין¹⁹ מְשַׁרְבְּטִין²⁰ אֶת הָאָדָם²¹ בְּמִים²² שֶׁל חֲזָרִין²³ וְכִיּוּצָא בְּהֵן, כְּדִי שִׁתְּפַח²⁴ וַיִּרְאוּ פָּנָיו שְׁמֵנִים²⁵, וְלֹא צוֹבְעִין²⁶ אֶת הַפָּנִים בְּשָׂרָק²⁷ וְכִיּוּצָא בּוֹ, וְלֹא נּוֹפְחִים אֶת הַקֶּרְבִּים²⁸, וְלֹא שׁוֹרִין אֶת הַבָּשָׂר בְּמִים²⁹. וְכֵן כָּל כִּיּוּצָא בְּדָבָרִים אֲלוֹ אֲסוּרִין. וְאֵין מוֹכְרִין³⁰ בָּשָׂר נִבְלָה לְנֹכְרִי בְּכָלֵל שְׁחוּטָה³¹, אֶף עַל פִּי שֶׁהִנְבִּלָה אֶצְלוֹ בְּשְׁחוּטָה.

(19) מלשון "שרביט" שהשיעור נוקף כשרביט, ועיין רש"י (ד"ה משרבטין). (20) בגמרא שלפנינו הגירסא: "את הבהמה", אך ברי"ף יש גירסא אחרת: "לא משרבטין לא את האדם ולא את הבהמה". (21) שמשקין את האדם במים. (22) מים של סובין. (23) המים האלו נופחים את בני מעיו של השותה אותם, ונראה בעל גוף יותר וגם שערו נזקף. (24) וזו היא גניבת דעת. (25) בגמרא (שם): מעשה בעבד שצבע את פניו ואת זקנו כדי לרמות את לוקחיו שהוא צעיר. (26) "צבע המאדים את הפנים" (רש"י כתובות יז. ד"ה ולא שרק). (27) בני המעיים הנמכרים באיטליז, שיראו יותר שמנים ורחבים. (28) שהמים מלבינים את הבשר, ואף הכחוש נראה על-ידי זה שמן (רש"י שם ד"ה ואין שורין את הבשר במים). (29) חולין צד. ושם עובדא בשמואל, שהקפיד על שמשו, שעשה כן. (30) שהגוי יחשוב, שהישראל מכבד אותו ואינו מוכר לו אלא דבר שראוי גם לו לאכילה, ומתוך כך מחזיק לו טובה (ועיין רש"י חולין שם ד"ה משום דגונב דעתו) ויש בזה משום גניבת דעת, שהגוי מחזיק לו טובה חנים. (31) משנה בבא-מציעא ס. וכחכמים ולא כאבא-שאל.

ד. מִתֵּר³² לְבָר³³ אֶת הַגְּרִיסִין³⁴, אֲבָל לֹא³⁵ עַל פִּי³⁶ הַמְּגִירָה³⁷; שְׁאִינוּ אֵלָּא כְּגֹנֵב אֶת הָעֵין, וַיִּדְמָה שֶׁהוּא הֶפֶל פְּרוּר³⁸. וּמִתֵּר³⁹ לְחֲנוּנֵי לְחִלָּק קְלִיּוֹת⁴⁰ וְאֶגְזִיזִים לְתִינוּקוֹת וְלִשְׁפָחוֹת⁴¹, כְּדִי לְהַרְגִּילָן לְבֹא אֶצְלוֹ; וּפְוִחַת מִשְׁעָר שֶׁבְּשׁוּק⁴², כְּדִי לְהַרְבּוֹת בְּמִקְיָפִין⁴³

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(שם סעיף יב): "שמא ירמה בו אחרים". (65) משנה, שם. (66) כשיעור שדרכם להטיל (שו"ע שם סעיף יג).

ז. התגר⁶⁷ נוטל מחמש גתות ונותן לתוך פיתס⁶⁸ אחד; מחמש גרנות⁶⁹ ונותן לתוך מגורה⁷⁰ אחת; ובלבד שלא יתפון לערב⁷¹.

(67) משנה, שם כלשונה (מגיד-משנה). (68) "גיגית גדולה" (פירוש המשניות לרמב"ם). (69) מקומות שדשים וזורים בהם תבואה. (70) מקום שאוצרים בו תבואה, "שהכל יודעים בו שלא גדלו בשדותיו, ומבני אדם הרבה לוקח, ובחזקת כן לוקחין" (רש"י שם). אבל אחר אסור לערב פירות בפירות ויין ביין (למעלה הלכה ה'). (71) כלומר "שלא יכוון לקנות הרוב ממקום הטוב כדי שיצא עליו קול שהוא קונה הכל ממקום הטוב, וקונה גם ממקום הרע ומערבו עמו" (שו"ע שם, סעיף טז).

ח. אסור לערב שמרים, בין ביין⁷² בין בפיתס⁷³, ואפילו כל שהוא⁷⁴. ואפילו שמרים של אמש בפיתס של יום⁷⁵ - אסור. אבל אם ערה היין⁷⁶ מקביל אל כלי - נותן שמריו לתוכו⁷⁷.

(72) משנה בבא-מציעא ס. (73) [נלמד ממה שאמרו שם במשנה מ. שמקבל עליו לוג ומחצה שמרים לכל מאה לוג (ראה להלן הלכה ט), הרי שרק מקבל עליו, כלומר נותן לו השמרים לחוד, אבל לערב בתוכו אסור אלא אם עירה מכלי אל כלי ונותן שמריו מיד אל תוכו. ראה להלן]. (74) להלן הלכה יג כתב רבינו: "הרי אמרו אסור לערב כל שהוא". ובדודאי מקורו ממה שאמרו בירושלמי (כלאים פ"ב ה"א) אם לערב אפילו כל שהוא אסור לערב, "רבי יעקב בר אחא כו' הבורר צוורות מתוך כיריו (= כרי התבואה שלו) של חברו חייב להעמיד לו חטיף יפות תחתיה. אמר רבי יוסי, זאת-אומרת שהוא אסור לערב". (75) [כן הנוסח בכתב-יד ה' בבא-מציעא ס. (לפי דקדוקי סופרים שם) וכן הוא בספר "המקח והממכר" לרב האי (שער נט), והיינו שלא יערב שני מיני שמרים אלו על-מנת לתתם בתוך היין, כי אע"פ ששמרים של היום אינם מזיקים כדלהלן, שמרים של אמש המעורבים בתוכם - מזיקים]. (76) [בלשון רבינו שהובא ב'טור' (חושן-משפט סימן רכח) חסרה מילה זו. ולפי"ז גם "שמן" בכלל]. (77) בבא-מציעא שם. ששמרים אלו אינם מזיקים.

ט. המוכר לחברו שמן מזקק⁷⁸ - אינו מקבל שמרים⁷⁹. מכר לו שמן סתם⁸⁰ - מקבל לגי⁸¹ ומחצה שמרים לכל מאה לגי⁸². ומקבל⁸³ בשאר שמרים שמן עכור⁸⁴ העולה למעלה על פני השמן, יתר על השמרים⁸⁵ הידועים באותו מקום⁸⁶.

(78) בלי שמרים. (79) אין הלוקח מקבל הפסד השמרים, היינו, שאין המוכר יכול לפחות לו ללוקח מן המידה שקנה זה תמורת השמרים שלא קבלם. [מקור הדברים במשנה בבא-מציעא מ. וכדעת חכמים של רבי יהודה. וטעמם

נפר⁵³ - מתר לערב⁵⁴ בכל מקום⁵⁵; שפול דבר הנפר טעמו מרגיש הלוקח⁵⁶, ולפיכך מתר לערב⁵⁷ אותו.

(46) אם מכר לו פירות שדה מסויים, לא יערב בהם פירות של שדה אחר (רש"י ד"ה אין מערבין). והרא"ש שם פירש: "אין מערבין - מעט פירות רעים בהרבה פירות יפים, כדי למכרם בחזקת יפים". וכן הביא בשולחן-ערוך (סימן רכח סעיף י). (47) כן צריך להיות במשנה שם לפי דעת הרי"ף (דקדוקי סופרים). ולפי זה יוצא, שחדשים יותר טובים מישנים. אבל במשנה שלפנינו: "ואין צריך לומר חדשים בישנים". ולפי זה יוצא, שישנים יותר טובים, ועיין רש"י שם. (48) כן גירסת הרי"ף בגמרא שם. והנוסחא שלפנינו בגמרא, מתאימה לנוסחתנו במשנה שם. (49) משנה, שם. (50) חזק בחלש. (51) מימרא של רב נחמן, שם. גת הוא מקום שדורכים בו הענבים, ובזמן עשיית היין, כל זמן שהוא עוד תוסס, מותר לערב שני המינים יחד, שאחד קולט את הטעם השני ללא פגם הדדי, אבל אחרי תהליך התסיסה שלכל אחד יש כבר טעם משלו, עירוב יין ממין אחר פוגם אותו (רש"י שם ד"ה ובין הגיתות שנו). (52) לדעת רש"י (ד"ה מפני שמשביתו) רק קשה ברוך מותר לערב בזמן הגיתות, אבל רך בקשה לעולם אסור. אך לדעת ה'טור' להיפך: רק קשה ברוך אינו מותר אלא בזמן הגיתות, אבל רך בקשה מותר תמיד לערב לפי שהוא יותר טוב (סמ"ע שם ס"ק יט). (53) היינו שעירבו בו כל-כך הרבה יין, עד שמורגש טעם היין השני (לחם-משנה). (54) כרבי אחא, והדין שלמעלה מדובר כשמערבין מעט יין, שאז לא ניכר הטעם החדש, והלוקח יוצא מרומה. (55) אף שלא בין הגיתות. (56) ויכול היה לטעום אותו. ובשו"ע (סימן רכח סעיף יד): "במקום שנהגו, שכל מי שקונה דבר טועמו תחילה, מותר לערב בו לעולם". (57) [בדפוס רומי: "הלוקח מותר לערב". וכן הוא בכסף-משנה (ד"ו של"ד). ועל זה הקשה הכסף-משנה למה כתב "הלוקח", ובכ"י תימן הנוסחא כלפנינו].

ו. אין מערבין⁵⁸ מים ביין. ומי שנתערב לו מים ביינו - לא ימפרנו⁵⁹ פתנות⁶⁰ אלא אם פן מודיעו⁶¹, ולא לתגר⁶² אף על פי שמודיעו⁶³, שפירמה בו אחרים⁶⁴. ומקום שנהגו⁶⁵ להטיל מים ביין - יטיל⁶⁶, והוא שיהיה בין הגתות.

(58) משנה בבא-מציעא ס. "מי שנתערב מים ביינו, לא ימכרנו בחנות כו'" - הרי שהמדובר רק בנתערב, ומכאן שאסור לערב בידים, ועיין מגיד-משנה. (59) הוא עצמו. (60) בכמויות קטנות כדרך הקמעונאים. (61) לקונה היין. (62) חנווני. (63) שהמוכר הודיע לתגר, שעירב מים ביין, כדי שזה האחרון יודיע זאת ללקוחותיו. (64) כן הוא במשנה, שם: "שאינו אלא לרמות בו" משום "שמורה לנפשו היתר כיון שלא נעשה [העירוב] בביתו ולא ראה עירוב המים" (סמ"ע רכח, ס"ק כא). ועצם קנייתו, יין מעורב במים, מוכיחה שדעתו לרמות בה אחרים. ובשו"ע

הוא אחד מעשרים וארבעה בסאה. (96) שדרך הקטנית לצמוח בין החיטים (מדברי הרשב"ם שם צד. ד"ה חיטין מקבל עליו), או להתערב עמהן בגרנות (סמ"ע סי' רכט ס"ק א). (97) סאה היא בת ששה קבים. (98) ברייתא (שם). (99) קשים שבאים בנשיכת הרוח בתוך השעורים, וזו היא הפסולת הרגילה אצלם. (100) עפר וצורות, הרגילים להמצא בעדשים שעוקרים אותם בידים ולא קוצרים אותם (גמרא שם). ונראה מדברי רבינו שבחיטים ושעורים וכיוצא בהם שאין עוקרים אלא שקוצרים אותם ואין עפר וצורות מצויים בהם – אינו מקבל עליו עפירות. וכדיעה זו הביא הסמ"ע (סי' רכט ס"ק א, ועיי"ש בש"ך ס"ק א). אבל מסוגיית הגמרא בבבא-בבא צד. לא נראה כן. ועיין להלן הלכה יג, והערה קיג. (101) משנה, שם צג: (102) תנאים שנמצאים בהם תולעים. (103) היינו עשרה אחוזים, והוא' הדין לפי אחוז זה: אחד לעשרה (רשב"ם שם). (104) משנה, שם. (105) בשו"ע שם: "רובע", והיינו רובע הקב. (106) מטונפות בעפר (פירוש המשניות להרמב"ם) וכן נראה להלן הלכה יג: "שהיו בפירות מחצה עפר וכו'". (107) מימרא של רב הונא, שם צד. (108) ראה למעלה פרק יז הלכה ז. (109) אף פחות מרובע. ובגמרא שם: "אמרי לה דינא, ואמרי לה קנסא", כלומר: יש אומרים שזהו על-פי הדין, שיותר מרובע אין אדם מוחל. ויש אומרים שאפילו ביותר מרובע הוא מוותר, וזה אינו אלא קנס על שעירב ידניים.

110) כן כתבו רב האי גאון (ספר המקח והממכר שער נז) והרי"ף בפ"ו דבבא-בתרא. 111) עיקרון ידוע, והובא כמה פעמים במסכת בבא-מציעא.

(112) מדברי רב האי, שם. (113) אף שמוכר שמן סתם, שמן הדין אם עירה מכלי אל כלי נותן שמריו לתוכן (למעלה הלכה ח). (114) היינו, אחרי שיש מנהג שמותר לערב עפר בתוך התבואה. אבל במקום שאין מנהג, אין מציאות להלכה זו. לפי שדעת רבינו שבחיים אין הלוקח מקבל שום עפרורית, ראה למעלה הלכה יא והערה צט. ו'ה'טור' (סימן רכט) השמיט מילת-הקשר "לפיכך". וראה לחם-משנה. (115) אבן או עפר. (116) דעת רשב"ם (ב"ב צד. ד"ה נותן) שחיובו מטעם "דינא דגרמי" (ראה פ"ז

י. בַּמָּה דְּבָרִים אָמּוּרִים? ⁸⁷ כְּשֶׁנֶּתַן לּוֹ מַעוֹת
בַּתְּשׁוּרָה ⁸⁸, שֶׁהִשְׁמַן עָכוּר ⁸⁹, וְלָקַח הַשְּׁמֶן בְּנִיסָן ⁹⁰
בְּמִדַּת תְּשׁוּרָה, שֶׁהָיָא גְדוּלָּה, מִפְּנֵי אוֹתוֹ הַשְּׁמֶן
הַקּוֹפֵה לַמַּעֲלָה; אָבָל אִם לָקַח בְּמִדַּת נִיסָן, שֶׁהָיָא
קִטְעָה, מִפְּנֵי שֶׁכָּבֵר צֵלַל הַשְּׁמֶן ⁹¹ - אֵינוֹ מְקַבֵּל אֱלָא
הַשְּׁמֵרִים ⁹² בַּלְבָּד.

יא. המוכר⁹³ חטים⁹⁴ - מקבל עליו רבע⁹⁵
קטנית⁹⁶ לכל סאה⁹⁷. שעורים⁹⁸ - מקבל עליו רבע
נשבות⁹⁹ לכל סאה. עדשים - מקבל עליו רבע
עפרורית¹⁰⁰ לסאה. תאנים¹⁰¹ - מקבל עליו עשור
מתלעות¹⁰² לכל מאה¹⁰³. מבר לו¹⁰⁴ שאר פרות -
מקבל עליו רבע¹⁰⁵ טנופות¹⁰⁶ לכל סאה. נמצא מהן¹⁰⁷
יתר על השעורים האלו כל שהוא - ינפה את הכל¹⁰⁸,
ויתן לו פרות מנפין וברורין שאין בהן כלום¹⁰⁹.

93) ברייתא בבבא-בבא בתרא צד. (94) במשנה שם צג: אמר בצורה כללית: "המוכר פירות הרי זה מקבל עליו רובע טינופת לסאה", אך לא פירשו מה היא טינופת זו. אך בברייתא פירטו מה היא הטינופת הרגילה בכל מין ומין. (95) רובע של קב (רשב"ם במשנה ד"ה מקבל עליו רובע),

קעה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

5) כתובות צב: ובבא קמא ח: ובבא מציעא ד'. מימרא של אב"י: "ראובן שמכר שדה לשמעון שלא באחריות – וללשון השנייה: אף באחריות – עד שלא החזיק בה יכול לחזור בו, ומשהחזיק בה אינו יכול לחזור בו". (6) כסף, שטר וחזקה (למעלה פרק א הלכה ג). (7) אף על פי שבגמרא שם מפורש "עד שלא החזיק בה יכול לחזור, משהחזיק בה אינו יכול לחזור בו" – סובר רבינו שחזקה זו אינה חזקה של קניין, כי כאן המדובר שכבר קנה הקרקע בקניין המועיל (לפי המבואר למעלה בפרק א) וחזקה זו אינה אלא השתמשות של הלוקח בקרקע שקנה, שכיוון שיצאו המערערים לפני שהספיק להשתמש בה – אין לך מום גדול מזה והרי זה מקח טעות, אבל אם כבר השתמש בה ונהנה ממנה, אמדו חז"ל את דעתו כי מותר הוא על ביטול המקח מאחר שכבר נהנה מקרקע זו, והוא מקבל עליו להתדיין עם המערערים. (8) טוענים שהקרקע שלהם. (9) שימוש של הנאה. (10) המצר הוא גדר של עפר שעושין סביב השדה, והמדובר כשלקח שדה סמוך לשדהו ודש עפר זה עד שהשווה את שטח שני השדות, שיהיו כשדה אחד, וזו היא הנאתו שצריך את שני השדות והפכם לשדה אחד, וגם חסך את כל שטח הגדר שיהיה מעתה ראוי לשימוש. (11) אף שקנה באחריות ואם יטרפוהו ממנו, חוזר הוא ותובע המעות מהמוכר, כמו שמסיים רבינו בסוף ההלכה – החובה להתדיין עם המערערים מוטלת על הלוקח, כי כל זמן שלא הוציאו מידו יכול המוכר לטעון לפניו: "אחויי טירפך ואשלם לך" כלומר: הראה לי כתב-אישור מבית דין שטרפו (תפסו) ממך את השדה ואשלם לך. (12) אבל אם תפסו שלא כדין, אינו יכול הלוקח לחזור לתבוע את המוכר. (13) וזה דווקא שיש קרקע למוכר, שיכול לשמש מקור כספי ללוקח לגבות ממנו את שלו, אבל אם אין לו קרקע למוכר, יכול הלוקח לתבוע מיד את כספו מבלי לחכות עד שיתפסו המערערים את השדה ממנו, מתוך טענה, שבינתיים יאכל המוכר את כספו, ולא יהיה לו ממה לגבות (כסף משנה).

ג. כֹּל הַמוֹכֵר¹⁴ קֶרֶקַע אוֹ עֶבֶד אוֹ שָׂאָר מִטְּלָטְלִין - הָרִי זֶה חֵיב בְּאַחֲרֵיּוֹתָן¹⁵. כִּיצַד? אִם הוֹצִיא¹⁶ הַמֶּקַח מִיַּד הַלּוֹקָח מִחֲמַת הַמוֹכֵר¹⁷ - חוֹזֵר הַלּוֹקָח וְנוֹטֵל כֹּל הַדָּמִים שֶׁנָּתַן מִן הַמוֹכֵר; שֶׁהָרִי נִלְקָח הַמֶּקַח מִחֲמַתּוֹ. כִּךָּ הַדִּין בְּכֹל מִמְכָּר, אֲף עַל פִּי שְׂלֵא פִּרְשׁ הַלּוֹקָח דְּבָר זֶה, אֲלֵא קִנְהָ סֵתָם. אֲפִלּוּ מִכּוּר הַקְּרָקַע בְּשִׁטְר¹⁸, וְלֹא הַזְכִּיר בּוֹ הָאֲחֵרִיּוֹת - הָרִי זֶה חֵיב

יד. המוכר¹¹⁹ קנקנים¹²⁰ בשרון במקום שאין
מנהג¹²¹ - מקבל לכל מאה עשרה פיסות¹²².
והוא¹²³ שיהיו נאות ועשויות בגפרית¹²⁴.

~ יום שישי י"ט כסלו ~

פֶּרֶק תִּשְׁעָה עָשָׂר¹

א. אסור למוכר למכור לחברו קרקע או משלטלין
 שיש בה עוררין ויש בה דינ², עד שיודיעו³. שאף
 על פי שהאחריות עליו⁴, אין אדם רוצה שיתן
 מעותיו ויורד לדין ויהיה נתבע מאחרים.

ב. המזכיר⁵ קרקע לחברו, ואחר שְׁקָנָה הלוקח
באחד מן הדרכים⁶ שְׁקִנִּין בהן⁷, קדם שישתמש

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הרי שלדברי אמימר, שהלכה כמותו, אין אנו סומכים גם על זה, אף שיש לומר, שהם מדייקים יותר (סמ"ע סעיף קטן ו). והוא הדין לדין המלכות. ואף על פי ש"דין המלך - דין הוא" (פרק ה מהלכות גזילה ואבידה הלכה יא) - אין זה אלא משום שיש כוח בידם להפקיע ממון ונמצא שהגוי תפס כחוק, אין לפנינו הוכחה כי הוא צודק בתפיסתו, שהרי הם דנים גם לפי עד אחד או עדים פסולים אחרים ואין זאת תפיסה מחמת המוכר אלא כאונס שקרה ללוקח, שאין המוכר אחראי לה (אור שמח). (24) ויוצא שהוא תופס מחמת המוכר. (25) אבל אם הביא עדי ישראל, שגם בדיני ישראל היה זוכה, הרי זו נקראת תפיסה כדין, והמוכר חייב באחריות (סמ"ע סעיף קטן ז).

ה. המוכר קרקע לחברו²⁶, והתנה עמו שפלו אגס שיוכל בקרקע זה יהיה חייב לשלם, אפילו פא עכו"ם וגזלה²⁷ מחמת המוכר²⁸ - חייב לשלם. אבל אם²⁹ נפסק הנהר³⁰ שהיה משקה אותה, או שחזר הנהר³¹ לעבר בתוכה ונעשית ברכה, או שפאה וזעה³² והשחיתה אותה - הרי זה פטור. שאלו וכיוצא בהן אגס שאינו מצוי הוא, ולא עלה על לב המוכר דבר זה הפלא בעת שהתנה³³, וכל אגס שאינו מצוי אינו בכלל התנאי הזה.

26 זה דבר פשוט בהלכות תנאים, וגם יוצא מתוך השלילה שבהמשך ההלכה. (27) שהרי זה אונס מצוי וכלול בתנאי (מגיד משנה). (28) דיוקא כשהאונס בא מחמת המוכר כגון שהגוי טוען שהמוכר גזל את השדה ממנו, ועל סמך זה הוא טורפה מהלוקח. אבל אם בא בטענה אל הלוקח, שהוא גזלה ממנו - כיוון שאין זה מחמת המוכר אין המוכר אחראי לזה שבוודאי לא קיבל עליו אלא אונסים שיש להם קשר איתו (כסף משנה). (29) בגיטין עג. פסק רבא הלכה במעשה שהיה, ושהעתיקה רבינו להלן הלכה ז. שאונס שאינו שכיח אינו נכלל בתנאי, שוודאי לא עלה זאת על דעת המתנה. (30) וכן אמרו בבבא מציעא עז. שיש ופסיקת נהר אינו שכיח. (31) כן הוא בגיטין שם במעשה של רבינא. (32) [בברכות נט. "מאי זוועות אמר רב קטינא גוהא" כלומר, רעידת האדמה. אבל בפרק י מהלכות ברכות הלכה יד הביא רבינו "קול ההברה שתישמע בארץ כמו ריחיים גדולים" וזהו פירוש ל"זוועות" הנ"ל (כסף משנה שם) וכן פירש רבינו במשניות שם, וזהו וודאי כרבנן בברכות שם שמפרשים שהיינו "בועט ברקיע". אבל "זוועה" כאן אין לפרשה אלא רעידת אדמה]. (33) ואילו היו הדברים האלה שכיחים ומצויים היה המוכר אחראי להם, בהתאם לתנאו, ואף על פי שלא באו מחמת המוכר - אך מכיוון שלא באו גם מחמת הלוקח, הרי זה בכלל תנאו (כסף משנה).

ו. והוא הדין לכל תנאי ממון: שאומדין דעת המתנה, ואין פוללין באותו התנאי אלא דברים הידועין, שפוללין היה התנאי, והם שהיה בדעת המתנה בפשה שהתנה.

בְּאַחֲרֵיּוֹתָן; שְׁאַחֲרֵיּוֹתָן¹⁹ שְׁלֹא נִזְכַּר טְעוֹת סוֹפֵר הוּא²⁰.

(14) סיכום הלכות של רבא (בבא מציעא טו:). (15) כן נראה בבבא בתרא מג: שגם בפרה וטלית שהם מטלטלים חייב המוכר באחריות. (16) מערער או בעל-חוב, ראה להלן. (17) בקרקע, כגון שהמערער טוען שהיא שלו או שבא בעל חוב לגבותה ממנו בחובו; בעבד, במערער שהוא שלו, או בבעל-חוב ובאופן שעשהו אפותקי לבעל-חובו, כי אחרת אינו גובה ממנו את העבד (פרק י"ח מהלכות מלווה ולווה הלכה ה) ובמטלטלין שאין בעל חוב גובה מהם אפילו אם עשאו אפותקי (רמב"ם שם) אין אפשרות לטרוף מהלוקח אלא אם כן מערער עליהם שהם שלו (ראה להלן הלכה ד בדברי רבינו). ואילו בא וטרף ממנו שלא בטענה אין זה מחמת המוכר ואינו אחראי לגזול הבא לגזול מהלוקח. (18) ובו כל תנאי המכירה, ועם זה לא נזכר הפרט של אחריות, ואפשר היה לראות בהשמטה זו, הוכחה שהלוקח ויתר על האחריות. (19) מימרא של שמואל (בבא מציעא יד. ועוד בכמה מקומות). (20) לפי שאין אדם מפקיר את מעותיו, ובוודאי דעתו של הלוקח הייתה, שאם יתפסו את מקחו, שיתבע את מעותיו בחזרה מהמוכר, ולא היה צורך אפילו להתנות על זה, והסופר חייב היה להבין מעצמו ולכתוב אחריות בשטר, אף ללא הוראה מפורשת של הלוקח, ואם לא עשה כן - זוהי טעות מצידו (סמ"ע שם סעיף קטן ד לפי דברי רש"י בבבא מציעא שם).

ד. במה דברים אמורים? בשהוציא המקח מיד הלוקח בבית דין של ישראל. כגון שהיה המקח מטלטלין, והיו גנובין או גזולין²¹, או שהיתה הקרקע גזולה, או שבא בעל חוב של מוכר וטרפה מיד הלוקח, והכל בבית דין של ישראל. אבל אם העובד פוקכים²² הוא שהוציא המקח מן הלוקח, בין בדין המלך בין בערפאות שלהן²³ - אין המוכר חייב באחריותו. ואף על פי שהעובד פוקכים טוען שהמוכר גנב²⁴ חפץ זה או גזלה ממנו, והביא עדי עפז"ם²⁵ על פה - אין המוכר חייב פלוס; שזה אגס הוא, ואין המוכר חייב באחריות אגס.

(21) כי במטלטלין אין אפשרות אחרת של תביעה לאלו שבאים לתפוס אותם, שהרי אין בעל חוב גובה מהם, ראה למעלה הלכה ג. (22) כאמימר בבבא בתרא מה. ולא כרב פפא שם, לפי שאמימר היה אחרי רב פפא וכלל הוא בדינו הלכה כבתראי (רשב"ם שם). ובגמרא (שם) נימקו את זה, "שסתם גוי אנס הוא", כלומר, לוקח, שלא כדין, והרי זה אונס, שאין המוכר אשם בו, ואינו נושא באחריותו. (23) מקור דברי רבינו בבבא בתרא שם שלדעת רבא ורב פפא חייב המוכר באחריות גם אם אנסו הגוי והקשו בזה התוספות (שם דיבור המתחיל דינא): הלא גם בישראל אמרו כן ואם כן על אחת כמה אם גוי הוא התופס? ומתוך כך הסיקו שכאן מדובר, כשהגוי תפס על פי דיני הגויים.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

המעצרים, ראה למעלה הלכה ב. (46) להופיע כבעל דבר (ועיין סמ"ע סימן רכו, סעיף קטן א), ולאדם זר, כידוע אין רשות להופיע כבעל דבר, כי אם בהרשאה. (47) והוא בקי יותר בעניין וידוע לטעון ולסתור טענת המערער (מגיד משנה בשם רמב"ם). (48) כלומר, ומה זה ענייך, הרי אינך בעל דבר כאן. (49) שאף שהתנה מפורש: בלי אחריות, ואין הלוקח יכול לתבוע ממנו מבחינה הלכתית, — אין הוא נקי מבחינה מוסרית. (50) במתנה, אין הנותן יכול לטעון כן, שהרי לא הפסיד המקבל כלום (רמ"א רכו סעיף א).

י. ראובן שמכר⁵¹ שדה לשמעון שלא באחריות, וחזר ולקחה משמעון באחריות, ובא בעל חוב של ראובן לטרף אותה ממנו⁵² - אינו יכול לחזור על שמעון⁵³; שאף על פי שלא קבל עליו אחריות לשמעון, אחריות עצמו קבל⁵⁴, שלא יהיה הוא המוכר והוא המוציא⁵⁵ לעצמו. אבל אם בא⁵⁶ בעל חוב של יעקב אביהם⁵⁷ וטרפה מיד ראובן - חוזר בכל הדמים על שמעון⁵⁸; מפני ששמעון קבל לו האחריות⁵⁹, וראובן לא קבל לשמעון אחריות של אחרים כלל.

(51) כתובות צא-צב. (52) מראובן. (53) כרבא, ולא כרמי בר חמא (שם). (54) כן גירסת הרי"ף שם: "נהי דאחריות דעלמא לא קביל עליה, אחריות דנפשיה מי לא קביל עלויה". כלומר: "אף על פי שאחריות לאחרים לא קביל עליו ראובן כלפי שמעון — אחריות של עצמו האם לא קביל עליו? — וודאי שכן קיבל. (55) כלומר, הוא עצמו מכר לשמעון ועתה כשטרפה בעל חובו יוציא המעות משמעון ונמצא שמעון מפסיד — וודאי שאחריות כזו קיבל ראובן ואם כן צריך להחזיר המעות לשמעון. ולפיכך דין הוא שאינו יכול לחזור ולתבוע משמעון כי "אפוכי מטרתא למה לי", כלומר, למה לתבוע משמעון המעות ושוב להחזיר לו מיד? (56) בהמשך הסוגייה (שם): "ומודה רבא וכו'". (57) "אביו של ראובן" (מגיד משנה). (58) ואין אנו אומרים שבעל חוב של יעקב דינו כבעל חוב של ראובן עצמו. (59) ולכן, הוא צריך להחזיר את דמי הקנייה לראובן אחרי שהתופס לא בא מחמת ראובן עצמו.

פרק עשרים

(1) נבארו בו משפטי מחלוקת שיש בין המוכר והלוקח בדמים, והלוקח שאינו יודע (ממי מכר או) ממי לקח, וכן כל מחלוקת שיהיה ביניהם אי זה דבר נקח או נמכר, וכן אם אירע מום במקח ולא נודע אם ברשות מוכר או ברשות לוקח.

א. המבקש² לקנות מחברו מקח, מוכר אומר: במאתים אני מוכר לך, והלוקח אומר: אני קונה אלא במנה, והלך זה לביתו וזה לביתו, ואחר כך נתקבצו ומשך זה החפץ סתם: אם המוכר הוא שפבע הלוקח ונתן לו החפץ - אינו נותן אלא מנה;

ז. מעשה³⁴ באחד ששכר מלחים³⁵ להביא שמשמן למקום פלוני, והתנה עמם שהן חייבין בכל אנס שיארע להם עד שיגיעו השמשמן למקום פלוני, ונפסק³⁶ הפקר שהיו מוליכין בו; ואמרו חכמים: זה אנס שאינו מצוי, ואין חייבין להוליך שמשמן אלו על גבי בהמה עד אותו מקום. וכן כל פיצא פנה.

(34) גיטין שם. (35) כנראה שתפקידם היה לא רק ההולכה בנהר, אלא גם ההעברה ביבשה ועליהם היה להביא את השמשמן למקום המיועד, ולרשותם עמדו גם הספינות וגם בהמות. שאם לא כן, אין מקום לטענות אליהם שיוליכו על גבי בהמה, ורש"י שם פירש שהתנאי היה עם המוכרים ולא עם המלחים]. (36) בגמרא שם מובא שנעשה סכר בתוך הנהר, ועיין רש"י שם דיבור המתחיל איסתכר נהר מלכא.

ח. המוכר קרקע³⁷ לחברו, והתנה המוכר³⁸ שלא יהיה עליו אחריות, אפילו נודע³⁹ בודאי שזו הארץ גדולה ויצאת מיד הלוקח - אין המוכר חייב פלוס. ואין צריך לומר⁴⁰ אם בא בעל חוב וטרפה, שאינו מחזיר לו פלוס. שכל תנאי שבממון קיים⁴¹.

(37) בבא בתרא מד: (38) ולולא התנאי, חייב המוכר באחריות, לפי שאחריות טעות סופר היא (למעלה הלכה ג). (39) כרב זביד ולא כרב פפא (בבא בתרא שם), וכן הכריע הרי"ף שם. ובפרק ט"ז מהלכות עדות הלכה ד נראה מדברי רבינו שאם הוציאו המקח מן הלוקח בערעור של גזילה חוזר הוא לתבוע מהמוכר, וכדעת רב פפא. וכבר הרגיש בסתירה זו הכסף-משנה שם. והלחם משנה שם ניסה לפרש בדברי רבינו כאן שככה התנה המוכר: "שלא יהיה עליו אחריות אפילו נודע (כלומר, אפילו ייוודע) שזו הארץ גדולה" — ויצאת מיד הלוקח, אין המוכר חייב כלום. ולפי זה אין סתירה בדברי רבינו: הוא פוסק כרב פפא, וכאן — כשהתנה כן מפורש. אבל ראה להלן הלכה ט. (40) שהרי כאן אין הטענה הנזכרת, שמקח טעות הוא ושמכר לו דבר שאינו שלו. (41) שהרי הלוקח קיבל את התנאי והסכים לו (גמרא שם).

ט. ראובן שמכר⁴² שדה לשמעון שלא באחריות, ובא לוי והוציאה⁴⁴ מיד שמעון, אם רצה⁴⁵ ראובן לעשות דין⁴⁶ עם לוי - עוש⁴⁷, ואין יכול לוי לומר לו: מה לי ולך? והרי אין עליך אחריות! שהרי ראובן אומר לו: אין רצוני שיהיה לשמעון תרעומת עלי⁴⁹, שהרי הפסיד בגללי⁵⁰.

(42) בבא קמא (ח:), בבא מציעא (יד). וכתובות (צב-צג). (43) כ"איכא דאמר"י שם. וכל שכן אם מכר באחריות. (44) בטענת גזילה. ורבינו לשיטתו למעלה (הלכה ח) שאף באופן זה אין המוכר חייב כלום (וראה למעלה הלכה ח. ובגמרא שם: "ובא בעל חוב וטרפה" ועיין באבן האזל). (45) אבל אינו מחוייב לעשות זאת אלא הלוקח מתדיין עם

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

פוטרו אפילו לצאת ידי שמים, ורבי עקיבא מחייב – והלכה כרבי עקיבא (הגר"א סימן רכב ס"ק ג).

וְאִם הַלּוּקָה הוּא שָׂבָא וּמִשְׁךָ זֶה הַחֶפֶץ סָתֵם - חֵיב לִתֵּן מֵאֲתָם.

(2) תוספתא (קידושין פ"ב בסוף), ומביאה הרי"ף כצורתה (שם פרק ראשון). (3) ראה למעלה (פ"א הלכה ח) שאם עשה מעשה הקנין בפני המוכר, אין צורך שהמוכר יאמר לו: לך עשה קנין.

ב. הַלּוּקָה מֵאֶחָד מִחֲמִשָּׁה בְּנֵי אָדָם, וְכָל אֶחָד מֵהֶן תּוֹבֵעַ אוֹתוֹ וְאוֹמֵר: אֲנִי הוּא בֹעַל הַמָּקָח, וְהוּא אֵינוֹ יוֹדֵעַ מִמֵּי מַהֶם לָקַח - מִנִּית דְּמֵי הַמָּקָח בֵּינֵיהֶם וּמִסְתַּלֵּק⁶, וְיִהְיוּ הַדָּמִים מְנַחֲיִין עַד שְׂיֻדּוֹ אוֹ עַד שְׂכִיבּוֹ אֶלְיָהוּ⁷. וְאִם הוּא חָסִיד⁸ - נּוֹתֵן דָּמִים לְכָל אֶחָד וְאֶחָד, פְּדִי לְצֵאת יָדֵי שְׂמֵימִם⁹.

(4) ביבמות קיח: במשנה נחלקו רבי טרפון ורבי עקיבא בגזל אחד מחמשה ואינו יודע מאיזה גזל, וכל אחד אומר אותי גזל. ודעת רבי עקיבא שחייב להחזיר לכל אחד אחד מהתובעים, וכן פסק רבינו בפ"ד מהלכות גזילה הלכה ט. והטעם בזה, שקנסוהו חכמים מפני שעבר עבירה וגזל. אבל במכר מודה רבי עקיבא שאינו חייב לשלם לכל אחד אחד (יבמות שם), שהרי לא עבר עבירה. (5) כלומר: מניחם בבית-הדין לפני בעלי הדין, באופן שלא יוכלו לקחת, כי הלוקח אחראי לכסף לבל יבוא ליד זה שאינו שלו, וזה שהוא שלו יפסיד (מגיד-משנה על-פי הגמרא בבבא-מציעא לו:). ולהלן פ"ה מהלכות שאלה ופקדון הלכה ד, בשנים שהפקידו אצל אחד, כתב רבינו שהכסף יהא מונח אצל הנפקד עד שידור. ובנידון שלנו, לא מבורר מתוך דברי רבינו אם מניחו אצלו או מניחו בבית הדין. וראה בש"ך סימן רכב ס"ק ה. ודעת רש"י בבבא-מציעא שם שמניחו בידו. (6) כלומר: מסתלק מהמשך הדין, והכסף מונח אצלו (כדעת רש"י) או שמסתלק מכל הענין והכסף מונח בבית-הדין כנ"ל. (7) כי הוא יהיה מבשרו של משיח, והוא גם יברר את כל הספקות. (8) העושה לפני משורת הדין (פ"א מהלכות דעות הלכה ה). (9) היינו מבחינה מוסרית בלבד ולא מבחינה משפטית. ומקור הדברים בבבא-מציעא (לו:): "אמר לשנים גזלתי לאחד מכם מנה ואיני יודע איזה מכם, או אביו של אחד מכם הפקיד אצלי מנה ואיני יודע איזה הוא, נותן לזה מנה ולזה מנה שהודה מפי עצמו". ואמרו שם בגמרא, שהמשנה מדברת בבא לצאת ידי שמים – הרי שלא רק בגזל (כשלא תבעו ממנו) חייב לצאת ידי שמים (ראה בפ"ד מהלכות גזילה הלכה י) אלא אפילו בפקדון, צריך לתת לכל אחד ואחד כדי לצאת ידי שמים (כסף-משנה). ובבבא-קמא קנ: אמרו: "מעשה בחסיד אחד שלקח משני בני אדם ולא היה יודע מאיזה מהן לקח, ובא לפני רבי טרפון. אמר לו, הנח דמי מקחך ביניהם והסתלק. בא לפני רבי עקיבא, אמר לו אין לך תקנה עד שתשלם לכל אחד ואחד". ובתוספות שם (קד. ד"ה שכבר) כתבו שפולגתא זו ב"לצאת ידי שמים" (שהרי לפי הדין הכל מודים שמניח דמי המקח ביניהם ומסתלק) שרבי טרפון

ג. לָקַח מִקָּח מֵאֶחָד מִחֲמִשָּׁה¹⁰ בְּנֵי אָדָם, וְכָפַר בּוֹ וּנְשָׁבַע עַל שָׁקֶר, וַעֲשֵׂה תְשׁוּבָה¹¹ וְהָרִי הוּא רּוֹצֵחַ לְשָׁלֵם, וְכָל אֶחָד וְאֶחָד תּוֹבֵעַ אוֹתוֹ וְאוֹמֵר: אֲנִי הוּא שֹׁפֵרֶת בִּי וּנְשָׁבַעְתָּ לִּי, וְהוּא אוֹמֵר: אֵינִי יוֹדֵעַ - חֵיב לְשָׁלֵם לְכָל אֶחָד וְאֶחָד, מִפְּנֵי שֶׁעָבַר עֲבֵרָה¹².

(10) יוצא מתוך השקלא-וטריא בגמרא (בבא קמא קג:). (11) והודה שנשבע על שקר. והוא-הדין אם נודע לב"ד על-ידי אחרים שנשבע לשקר, שגם כן מחייבים אותו לשלם לכל אחד ואחד (ש"ך שם ס"ק ז). (12) כן אמרו בבבא-קמא שם: "... דאישתבע – מה לי לקח, מה לי גזל", כלומר אם נשבע לשקר – אין הברל בין לקח לגזל, שכשם שבגזל קנסוהו חכמים וחייבוהו לשלם לכל אחד ואחד (פ"ד מהלכות גזילה הלכה ט), כן בלקח ונשבע לשקר, קנסוהו חכמים, מפני שעבר עבירה.

ד. נֶאֱמַן¹³ בֹּעַל הַמָּקָח לּוֹמֵר: לִזְה מְכַרְתִּי¹⁴ וְלִזְה לֹא מְכַרְתִּי. אֵימָתִי? בְּזִמְנִי שֶׁהַמָּקָח יוֹצֵא מִתַּחַת יָדוֹ¹⁵; אֲבָל אִם אֵין הַמָּקָח יוֹצֵא מִתַּחַת יָדוֹ - הָרִי הוּא עַד אֶחָד בְּלִבָּד. וְדִינוֹ בְּעִדּוֹת זֹו פְּדִין כָּל אָדָם¹⁶, שֶׁהָרִי אֵינוֹ נוֹגֵעַ בְּעִדּוֹתָו. לְפִיכָךְ¹⁷, אִם נָטַל הַדָּמִים מִשְׁנֵימִם, וְנָטַל מֵאֶחָד מִדַּעְתּוֹ וּמֵאֶחָד בֹּעַל פְּרָחוֹ, וְלֹא יָדַע¹⁸ מִמֵּי נָטַל מִדַּעְתּוֹ וּמִמֵּי נָטַל בֹּעַל פְּרָחוֹ, בֵּין שֶׁהָיָה הַמָּקָח בְּיָדוֹ בֵּין שֶׁהָיָה שֹׁנִיָּהוּ תּוֹפְסִין בּוֹ¹⁹ - אֵין פָּאן עִדּוֹת פֻּלֵּל, וְכָל אֶחָד מֵהֶן²⁰ נִשְׁבַּע בְּתַקְנַת חֲכָמִים²¹ בְּנִקְיִטַת חֶפֶץ²², וְנוֹטֵל חֲצִי הַמָּקָח וְחֲצִי דָּמִים.

(13) קידושין עג:עד מתוספתא בבא-מציעא פרק א. (14) כשיש שנים המעוררים על המקח, וכל אחד טוען שלו נתרצה המוכר למכור. והמדובר כששניהם נתנו לו כסף, אלא שאחד נתן מדעת המוכר ואחד בעל-כרחו, ראה להלן. (15) "ואז הוא נאמן מטעם מגו, דאי בעי אמר (= שאם רוצה אומר) לא מכרתי, אי נמי (=או) חזרתי וקניתי" (רבינו חננאל בתוספות הרא"ש לקידושין שם, וכן הוא ב'תוספות' שם בשם ר"ת). "ואם קיבל המעות מאחד מהם, והוא אומר לא נתרציתי אלא לאחד – מגו במקום עדים הוא, דאנן סהדי (= אנחנו עדים) שלאותו שנתן המעות – נתרצה" (רבינו חננאל ור"ת שם ושם). וכן נראה להלן, שכל ההלכה הזאת עוסקת באופן שקיבל כסף משניהם. (16) כן הוא בתוספתא שם (צוקרמנדל עמוד 37218): "אם אין המקח יוצא מתחת ידו, הרי הוא כאחד מכל אדם", כלומר הרי הוא כעד-אחד אחר. ונאמנות של בעל מקח אין לו, שהרי אין המקח בידו ואין לו מגו, ראה הערה הקודמת, וכן פירשו ה'תוספות' בבבא-מציעא ב: מה שהקשו שם בדין שנים אוחזים במקח, זה אומר לי מכר וזה אומר לי מכר – "וליחזי זוזי ממאן נקט" (= נשאל למוכר ממי קיבל כסף) ואע"פ שאין מקחו בידו, יהא נאמן כעד אחד ויחייב את

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ו"משביעין אותו (את הכופר-הכל) שבועת היסט", אף-על-פי שמן התורה הוא פטור משבועה. והוא גם נותן טעם לדבר "חזקה אין אדם תובע אלא-אם-כן יש לו". ואין בה נקיטת חפץ (פ"א מהלכות טוען ונטען הלכה ג.) (27) כגון שטענו ממנו כך וכך דמים או חפצים, והוא הודה בחלק מהם, כתובות יח. ובבא-מציא ג. (28) שבועות מ:

ז. אָמַר לְחֲנוּנִי²⁹: תֵּן לִי בְּדִינִי פְּרוֹת, וְנָתַן לוֹ³⁰, וְהָרִי הַפְּרוֹת מִנְּחִין בְּרִשּׁוֹת הָרָבִים³¹, וְהַחֲנוּנִי תוֹבֵעַ אֶת הַדִּינָר³², וְכַעַל הַבֵּית אֹמַר לוֹ: נָתַתִּי לָךְ הַדָּמִים וְהַשְּׁלֵכָה אוֹתָם לְתוֹךְ פִּסְף - הָרִי הַלּוֹקָה נִשְׁבַּע כְּתֻבָּת חֲכָמִים³³ בְּנִקִּיטַת חֲפֵץ³⁴ וְנוֹטֵל הַפְּרוֹת³⁵, הוֹאִיל וְכָכָר יֵצֵאוּ מִרְשּׁוֹת הַמּוֹכֵר וְהָרִי הֵן בְּרִשּׁוֹת הָרָבִים. וְאֵלּוּ הֵיוּ בְּרִשּׁוֹת הַלּוֹקָה, הִיא נִשְׁבַּע שְׁבוּעַת הַסֵּת³⁶ וְנִפְטָר³⁷; וְאֵלּוּ הֵיחָה³⁸ עֲדִין בְּרִשּׁוֹת הַחֲנוּנִי³⁹, הִיא נִשְׁבַּע הַסֵּת וְיִשְׁאָרֵי פְּרוֹתָיו אָצֵלוּ.

(29) משנה (שבועות מה). לפי פירוש רבי יהודה בברייתא (מח.), ובהתאם לגירסת הרי"ף ופירושו, וראה להלן את הפרטים. (30) המוכר נתן את הפירות ללוקח, וזה הגביהם וקנאם, אלא שעדיין לא הספיק להעבירם לרשותו והנחים ברשות הרבים (מגיד-משנה). (31) במשנה לא הוזכר כלל מקום הנחת הפירות, ובברייתא לפי גירסתנו - מביא דברי רבי יהודה: "אימתי, בזמן שהפירות צבורים ומונחים", אבל הרי"ף מוסיף שם: "ברשות הרבים". (32) אבל מודה שמכר הפירות ללוקח, ראה להלן הלכה ב. (33) במשנה שם: "נשבע בעל הבית", ואין לפרשה בשבועת היסט (כמו שפירש"י שם) שהרי היא נתקנה על-ידי חכמי הגמרא (פ"א מהלכות טוען ונטען הלכה ג), ועיין 'תוספות' שם מח. ד"ה נשבע - אלא שבועת המשנה היא ככל יתר הנשבעים ונוטלים (שם במשנה), מפני שהלוקח הוא המוחזק, והחנוני רוצה להוציא ממנו הכסף, וגם הפירות שלו הם, שהרי החנוני עצמו מודה שמכרם ללוקח. ומפני שאין הפירות ברשותו ממש, נשבע הוא ונוטלם. ועיין רש"י שם. (34) כי זהו ההבדל בין שבועת המשנה שהיא כדוגמת שבועה מן התורה, לבין שבועת היסט שהיא קלה ממנו (פ"א מטוען ונטען הלכה ב.). (35) הלוקח, אחרי שנשבע, נוטל את הפירות ממקום שהם מונחים ברשות הרבים, כדין כל "הנשבעים ונוטלים", ומה שלא הכניסה המשנה אף הלכה זו למסגרת של "נשבעים ונוטלים" היא מפני שהלכה זו שונה קצת מן הקודמות, שהרי כאן הלוקח אינו "נוטל" ממש, שהרי אינו לוקח ישר מן החנוני אלא מרשות הרבים, ואין זו נטילה ממש מחבירו (ר"ן), אך הרו"ה מסיק מאי-שלוה הלכה זו במסגרת זאת, שכאן לפנינו נושא רגיל של "נשבעים ולא משלמים", ובהתאם לזה הוא מפרש אחרת את כל הסוגיא. (36) היינו, רק שבועת היסט, שהרי המוכר נחשב "כמוציא מחבירו", ולכן אין כאן לא שבועת התורה ולא שבועת המשנה, אלא שבועת היסט בלבד כדין כל כופר-הכל. (37) ולא צריך לשלם את הדינר ולא להחזיר את הפירות. ברייתא בשבועות מח. וכן הוא בתוספתא (שבועות פרק ו): "אם היתה יוצאת מתחת יד

האחד שבועה מן התורה, כדין עד אחד, והשני יפטר משבועה, לפי שהעד מסייעו. ועיין רמב"ד. (17) [כלומר, מכיון שכל הנאמנות היא ביד המוכר: או מטעם מגו (אם מקחו בידו), או מטעם עד אחד (אם אין מקחו בידו), ולכן זה שהמוכר מעיד עליו לזכותו נוטל חלקו בלי שבועה, והשני נשבע שבועת התורה - מכיון שכן אם אין כאן עדותו של המוכר, כגון שאינו יודע - נשבעים שניהם שבועת המשנה בתקנת חכמים]. (18) כגירסת רבינו חננאל בבבא-מציא שם, וכן הוא ב'תוספות' שם. (19) [הרי"ף בבבא-מציא שם מפרש שסוגיית הגמרא שם סוברת שבמקח וממכר מדובר כשהמקח עודנו ביד המוכר, ואילו לדעת ר"ח המדובר כשהוא ביד הלוקחים. ורבינו צירף את שתי השיטות]. (20) [אף-על-פי שכן הנוסחא גם בדפוס רומי וגם בכ"י תימן, וכן הועתק בשו"ע חו"מ (סימן רכב ס"א) - נראה שיש להגיה כאן: "...בין שהיו שניהן תופסין בו [ו]אין כאן עדות כלל - (ו)כל אחד מהן נשבע וכו'". שלפ"ז אין הדגשת החידוש במה שאין כאן עדות כלל, שהרי דבר פשוט הוא: אם אינו יודע - אינו עד, אלא עיקר החידוש ששניהם נשבעים כתקנת חכמים, בניגוד לאופן הראשון, כשהמוכר יודע, שהאחד נשבע שבועת התורה והשני נוטל בלי שבועה, ראה למעלה הערה טו]. (21) בפ"ט מהלכות טוען ונטען הלכה ז, לגבי שנים אוחזים בכלי, זה אומר כולו שלו וזה אומר כולו שלו, כתב רבינו ש"כ אחד משניהם נשבע בנקיטת חפץ שאין לו בזה הדבר פחות מחציו ויחלוק, ושבועה זו תקנת חכמים היא כדי שלא יהיה כל אחד תופס בטליתו של חבירו ונוטל בלא שבועה". (22) שאוחז בספר-תורה או חפץ קדוש אחר בעת השבועה. ואף-על-פי שאין שבועה זו מן התורה, דינה לענין "נקיטת חפץ" כשבועת התורה כמו שכתב רבינו בפ"א מהלכות טוען ונטען הלכה ב.

ה. הָרִי שִׁטְעָן²³ עַל חֲבֵרוֹ וְאָמַר 'מְכַרְתָּ לִּי, וְזֶה אוֹמַר 'לֹא מְכַרְתִּי, או 'מְכַרְתִּי וְלֹא נָתַתִּי לִי דָּמִים; או שִׁטְעָן הַלּוֹקָה וְאָמַר שְׁנֵתִן הַדָּמִים וְעֲדִין לֹא מִשֵּׁף, או 'מִשְׁכָּתִּי וְלֹא רָאִיתִי מוֹם זֶה, וְהַמּוֹכֵר אוֹמַר לוֹ 'הוֹדַעְתִּיו לָךְ; או שִׁטְעָן אֶחָד מֵהֶם 'כֶּף וְכֶף תִּנְאִי הִיא בִּינִינוּ, וְהָאֶחָד אוֹמַר 'לֹא הִיא שָׁם תִּנְאִי כָּלִל - בְּכָל אֵלּוּ הַטְּעָנוֹת וְכִיפָצָא בְּהֵן הַמוֹצִיא מִחֲבֵרוֹ²⁴ עָלָיו הָרָאָה.

(23) מלוקט ממקומות שונים בש"ס, ובעיקר במסכת שבועות (פרק שבועות הדיינין), וירושלמי שם פרק כל הנשבעים. (24) כלל ידוע בספרות התלמודית.

ו. לֹא הִיָּתָה שָׁם רָאָה - נִשְׁבַּע הַכּוֹפֵר²⁵ שֶׁמִּבְּקָשִׁין לְהוֹצִיא מִיָּדוֹ, שְׁבוּעַת הַסֵּת²⁶. וְאֵם הוֹדָה בְּמִקְצַת הַטְּעָנָה²⁷, או שִׁישׁ עָלָיו עַד אֶחָד²⁸ - נִשְׁבַּע שְׁבוּעַת הַתּוֹרָה, כְּשֶׁאָר הַטְּעָנוֹת כְּלָן.

(25) בכל התביעה, ואינו מודה כלום. (26) ביאור המלה "היסת" - עיין בפ"ב מהלכות אישות הלכה כא הערה צב. ומקור שבועה זו במסכת שבועות (מ:): מימרא של רב נחמן:

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שפחתו⁵² וילדה, זה אומר 'עד שלא מכרתי ילדה'⁵³, וזה אומר 'משלקחתי ילדה'⁵⁴, אפילו אמר המוכר 'איני יודע' - על הלוקח⁵⁵ להביא ראיה. אף על פי⁵⁶ שהפרה עומדת באגם⁵⁷ והשפחה עומדת בסמטא⁵⁸, הרי הן בחזקת המוכר⁵⁹ עד שייביא הלוקח ראיה⁶⁰. לא הביא ראיה - ישבע המוכר⁶¹ בנקיטת חפץ על וילד הפרה⁶², אבל על וילד השפחה אינו נשבע אלא הסת; שאין נשבעין⁶³ בנקיטת חפץ על העבדים ולא על הקרקעות, כמו שיתבאר בהלכות טוען ונטען⁶⁴.

(50) משנה בבא מציעא ק. (51) בשו"ע (חו"מ רכג ס"א): "המחליף פרה בחמור, ומשך בעל הפרה את החמור, ועדיין הפרה בביתו וילדה" שכן הוא דין קנין החליפין (למעלה פ"ה ה"א). ולפיכך יתכן שזה אומר איני יודע וזה אומר איני יודע (להלן הלכה יא), אבל בקנין משיכה איך יתכן שהלוקח אינו יודע, הלא משך אותה וראה אם ילדה או לא ילדה. אולם בשפחה הנקנית בכסף (למעלה פ"ב ה"א בעבד כנעני, והוא הדין בשפחה כנענית) יתכן דבר זה בקנין כסף, ראה להלן. (52) הכנענית. וכאן לא כתב "המחליף" לפי שהיא נקנית בכסף (ראה למעלה) והיא עדיין ברשות המוכר, ומתוך כך לא ראה הלוקח אם ילדה לפני המכירה או לאחריה (עיין רש"י שם). (53) לפני שמשך את החמור. ובשו"ע שם: "וטען בעל הפרה שילדה קודם שמכר החמור". ובשפחה: "המוכר אומר שילדה קודם שקיבל המעות". (54) בשו"ע: "ובעל החמור אומר, אחר משיכת החמור ילדה", ובשפחה - אחרי קבלת המעות, כנ"ל. (55) כלומר, לא רק כששניהם טוענים "ודאי", או אפילו כששניהם טוענים "שמא" - המוציא מחבירו עליו הראיה, כרבנן דסומכוס (בבא מציעא שם, וכן פסק רבינו בפ"ט מהלכות נזקי ממון הלכות ב"ג, ו), כיון שהפרה ברשות המוכר, ומה שאמר (להלן הלכה יא) שאם שניהם, המוכר והלוקח, טוענים שמא, דנים דין חלוקה, זהו רק כשאינו ברשות אחד מהם, ואילו כאן מדובר כשהוא ברשות המוכר, שהרי רק להלן בסמוך כתב "אע"פ שהפרה עומדת באגם וכו'" - משמע שלפני כן, המדובר כשהיא ברשות המוכר (סמ"ע סימן רכג ס"ק ב) - אלא אפילו אם הלוקח טוען "ודאי" והמוכר טוען "שמא" - דין הוא שהמוציא מחבירו עליו הראיה. (56) יוצא מתוך השקלא וטריא בגמרא. (57) מקום מרעה, והכוונה: רשות נייטרלית. (58) קרן זוית ברשות הרבים, והוא-הדין לרשות הרבים ממש, אלא שהנהוג הוא לקיים משא ומתן בסימטאות (תוספות' שם ד"ה וליחזי ברשות דמאן קיימא). (59) שהיא "חזקת מרא קמא" - כלומר, אף שאינו מוחזק בזה עתה בשעת הדיון - אנו מתחשבים עם החזקה הקודמת טרם שנוצר הדיון. (60) כיון ששניהם טוענים "ודאי". ואם טוענים "שמא" - יחלוק, כדלהלן הלכה יא. (61) ברייתא בבבא קמא צו: ולדעת רש"י שם (ד"ה ישבע המוכר), שבועה זו היא שבועת "מודה במקצת", שהרי המוכר מודה בפרה ללוקח וכופר בוולד. ומכיון שהפרה עומדת באגם, אין זה "הילך"

אחת מהן - המוציא מחבירו עליו הראיה". (38) בדפוס רומי: היו. (39) תוספתא (שם).

ח. נתן הלוקח⁴⁰ דינר לחנוני, ובא לטל פרות המנחין ברשות הרבים, ואמר החנוני: דינר זה שנתת לי עכשיו הוא דמי פרות שפכר נתתם לי והולכתם לתוף ביתך, אבל פרות אלו המנחין ברשות הרבים לא מכרתים לך - הרי החנוני נשבע בנקיטת חפץ⁴¹ שפך היה הדבר, ומחזיר פרותיו לחנוני⁴²; שהרי לא הודה⁴³ לו שמכרן לו מעולם. ואלו היו בחנותו, היה נשבע שבועת הסת, כמו שבארנו.

(40) המשך המשנה שם, וכרבי יהודה בברייתא, וכפירוש הרי"ף, ועיין פה"מ לרמב"ם למשנה ד. (41) כדין שבועה מתקנת חכמים, שצורתה דומה לזו של תורה. (42) אולי צריך להיות: "לחנותו" (כדלהלן בסוף הלכה ט). כלומר, החנוני מחזיר לעצמו - לחנותו, את הפירות הנמצאים ברשות הרבים. (43) אחרי שהמוכר אינו מודה במכירתם, והם אינם עדיין ברשות הלוקח, הרי זה נחשב כאילו הם עדיין ברשות החנוני (כסף-משנה). ובנוגע לכסף, הרי הלוקח הוא התובע ורוצה להוציא מהחנוני, ואם כן טענתו של החנוני עדיפה יותר, ולכן הוא נשבע ונוטל הפירות מרשות הרבים.

ט. וכן הדין⁴⁴ בנותן דינר לשלחני לטל מעות⁴⁵, בזמן שהמעות צבורין⁴⁶ ברשות הרבים: אם השלחני הודה שמכרן ועדיין⁴⁷ לא נטל הדינר - נשבע הלוקח⁴⁸ בנקיטת חפץ שנתן ונוטל המעות; ואם לא הודה⁴⁹ שמכרן לו, אף על פי שמודה שלקח ממנו דינר עתה, וטוען שדינר זה דמי המעות שפכר הוליקן הלוקח לתוף ביתו - הרי השלחני נשבע בנקיטת חפץ, ויחזיר מעותיו לחנותו.

(44) המשך המשנה (שם). (45) מטבעות קטנות, שיש מהן שש בדינר כסף. (46) כלומר, שהשולחני נתן המעות ללוקח, וזה הגביהם ושמן ברשות הרבים (מגיד-משנה), ורבינו קיצר בפרטים, שאין כאן אלא חזרה על הדינים הקודמים. (47) אלא שטוען שעדיין לא נטל את הדינר. (48) כמו לעיל. ולכאורה יש כאן חזרה על הדין הקודם? ובגמרא הסבירו כפילות זו שיש בה חידוש. והוא, שאפשר היה להעלות על הדעת, שרק בפירות אומרים שהלוקח חייב שבועה, מפני שלפעמים נותן המוכר מיד את הפירות ללוקח, טרם שקיבל את המעות, מחשש שמא ירקבו הפירות, אם ישהה אותם בידו, ולכן כופלת המשנה הלכה זו, להורות לנו, שעיקרון זה קיים אף באופן שיש חשש זה. (49) וכאן הלוקח הוא התובע, שהוא תובע את הפירות, או את המעות, המונחים ברשות הרבים.

י. המחליף⁵⁰ פרה בחמור וילדה⁵¹, וכן המוכר

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שבמשנה אינו אלא לדעת סומכוס, כמו שאמרו בגמרא שם, אבל לדעת חכמים – על הלוקח להביא ראיה, שהרי המוכר מוחזק בלבד, וכמו שפסק רבינו למעלה בתחילת הלכה י. ועיין מגיד-משנה.

יד. פל מי⁷⁵ שנולד הספק⁷⁶ ברשותו⁷⁷ - עליו להביא ראיה. כיצד? המחליף פרה בחמור⁷⁸, ומשך בעל החמור את הפרה, ולא הספיק בעל הפרה למשוך זה החמור⁷⁹ עד שמת החמור - על בעל החמור להביא ראיה⁸⁰ שהיה חמורו קים בפשעת משיכת הפרה. וכן פל פיוצא בזה.

(75) מימרא של שמואל (כתובות עו:), והרי"ף שם הביא יש מי שאומר, שאין הלכה כשמואל. אך, אחרי שקלא-וטריא הוא מסיק שהלכה כמותו. (76) אם יש לקיים את המקח או לבטלו, כגון שנמצא מום במקח, וספק הוא אם נולד לפני הקנין או אחרי הקנין וכיוצא בזה. (77) היינו, שהחפץ שעליו נתעורר הספק – נמצא בביתו, וראה להלן. (78) ואז קונה גם בעל הפרה את החמור, מדין קנין "חליפין", ראה למעלה פרק ה הלכה א. (79) אין הכוונה למשוך לשם קנין, שהרי כבר נקנה לו בקנין חליפין על-ידי-זה שבעל החמור משך את הפרה כנ"ל, אלא הכוונה שלא הספיק להכניסו לביתו, והוא נשאר בבית בעל החמור. (80) מכיון שהיה החמור בביתו בזמן שנולד הספק. ואמנם אם היה החמור בביתו של בעל הפרה, צריך בעל הפרה ראייה. ומקור הלכה זו בכתובות עו: כדעת רמי בר יחזקאל בשם שמואל, שכל שנולד הספק ברשותו – עליו להביא ראיה. ולא כפירוש רש"י שרמי בר יחזקאל חולק על רב יהודה אחיו, שאמר "על בעל החמור להביא ראיה", ואומר שעל בעל הפרה להביא ראיה, לפי שהחמור עתה קנוי לבעל הפרה – אלא כפירוש הר"ה, שמה שאמר רמי בר יחזקאל: "שנולד הספק ברשותו" היינו בעל החמור, שהחמור נמצא בביתו וברשותו, ולדעת שניהם על בעל החמור להביא ראיה, ואינם חולקים בדין אלא בטעם הדבר, וכן נראה דעת הרי"ף שהביא דברי רב יהודה ובטעמו של רמי (כסף-משנה).

טו. מחט⁸¹ שנמצאת בפעי בית הפוסות⁸² ונקבה אותו נקב מפלש⁸³, אם נמצא עליה קרט דם⁸⁴ - בידוע שזו נטרפה⁸⁵ קדם שחיטה. לפיכך, אם הגליל⁸⁶ פי המפה - בידוע שזו נטרפה שלשה ימים קדם שחיטה⁸⁷. לא הגליל פי המפה - הרי הדבר ספק, ועל הטבח להביא ראיה שקדם לקיחתו נטרפה, שהרי ברשותו⁸⁸ נולד הספק; ואם לא הביא⁸⁹ ראיה - ישלם הדמים למוכר, כמו שבארנו.

(81) ברייתא, בכתובות שם. (82) חלק של הכרס קרוב להמסס. ויש לו צורה של כוס, ומסביב לשפתו, שני כפלים דבוקים זה בזה, ומתוך זה הבשר שם עב, וזהו "עובי בית הכסות". (83) משני הצדדים, מעבר לעבר. אבל אם אין הנקב מפולש – כשרה (חולין נ.). (84) טיפת דם.

שהוא ככופר הכל (להלן פ"א מהלכות טוען ונטען הלכה ג) – כמו שאמרו בבבא-קמא קה: שאין זה "הילך" (ט"ז סימן רכג סעיף א). (62) שהיא מטלטלין. (63) ברייתא (שם) כחכמים, ולא כר"מ. (64) פ"ה הלכה א. ושם מבואר ששבועת היסט נשבעים עליהם.

יא. זה אומר 'איני יודע', וזה אומר 'איני יודע', ואינם ברשות אחד מהן⁶⁵ - יחלקו. זה אומר⁶⁶ 'ברשותי ילדה', והאחר שותק⁶⁷ - זכה הטוען בולד.

(65) בבא-קמא שם ברייתא. ובזה אף חכמים מודים לסומכוס, כיון שאין כאן חזקה בשעת הדיון, ושני הצדדים טוענים "שמא". ומה שאמרו בבבא-מציעא שם לדעת חכמים שאף בעומדת באגם אמרו המוציא מחבירו עליו הראיה, הוא לפי מה שחשבו לפרש המשנה בטענת "ברי וברי", אבל בטענת "שמא ושמא" לא אמרו כן (הגר"א רכז סק"ז, וכן דעת המגיד-משנה). וראה למעלה הלכה י. (66) ברייתא בבבא-קמא שם. (67) והשתקה נחשבת כהודאה ('תוספות' ב"ק שם ד"ה והלה שותק).

יב. מי שהיה לו שני עבדים⁶⁸, קטן וגדול, או שתי שדות, אחת גדולה ואחת קטנה, הלוקח אומר 'גדולה לקחתי', והמוכר אומר 'קטנה היא שלקחתי' - על הלוקח להביא ראיה, או ישבע המוכר הסת⁶⁹ - שלא מבר אלא קטן.

(68) משנה, בבא-מציעא ק. (69) ולא שבועת "מודה במקצת" שהיא מן התורה, מפני שאין נשבעים לא על הקרקעות ולא על העבדים, ומפני שזה "הילך", שהרי את הקטן שהוא מודה בו הוא מוסרו ללוקח, ומפני שאינו מודה בזה שתובעו הלוקח והוא בבחינת: "טענו בחיטים והודה לו בשעורים" (גמרא בבבא-מציעא שם). ומה שאמרו במשנה שם: "ישבע המוכר", ושבועת המשנה אינה יכולה להיות שבועת היסט – פירשו בגמרא שם בכמה אופנים.

יג. אומר הלוקח⁷⁰ 'גדול לקחתי', והמוכר שותק - זכה הלוקח בגדול. ואם אומר המוכר⁷¹ 'איני יודע'⁷² - על הלוקח להביא ראיה⁷³, או ישבע המוכר הסת שאינו יודע, ואין לזה אלא קטן⁷⁴.

(70) נלמד מדין שפחה שבהלכה יא. (71) משנה (שם) כנוסחתה ולא כהכרעתה. (72) והלוקח טוען "ברי", וכל-שכן אם גם הלוקח טוען איני יודע (מגיד-משנה). (73) במשנה שם אמרו שבאופן זה זוכה הלוקח, משום שהמשנה מדברת באופן שחייב שבועה דאורייתא (ראה למעלה), וכלל הוא בדינו שכל החייב בשבועה דאורייתא ואינו יודע, שאינו יכול להשבע – משלם. אבל רבינו מדבר באופן שאינו חייב אלא שבועת היסט בלבד, ובשבועת היסט לא אמרו "מתוך שאינו יכול לשבע משלם" (עיין מגיד-משנה, והגר"א סימן רכג ס"ק ט בליקוט). (74) במשנה (שם) שנינו עוד: "זה אומר איני יודע, וזה אומר איני יודע – יחלקו". ורבינו השמיט זאת, לפי שדין זה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מוכר לך בכך וכך, וכל מה שיש בתבה זו אני מוכר לך בכך וכך, או בשק הזה אני מוכר לך בכך וכך, ורצה הלוקח¹¹ ומשך - אין פאן קנין; שלא סמכה¹² דעתו של לוקח, שהרי אינו יודע מה שיש בו, אם תבן או זהב, ואין זה אלא פמשחק בקביא¹³. וכן כל פיוצא כזה.

11) הסכים לקנייה בצורה סתמית זו. 12) בטחה דעתו. וסמיכות דעת היא היסוד ההכרחי בכל הקנינים. 13) שהוא כאסמכתא שאינה קונה (סנהדרין כד:), והעושה כן עם ישראל הרי הוא כגזולן (פ"ו מהלכות גזילה ואבידה הלכה ז, ועיין בכסף-משנה פ"י מהלכות עדות הלכה ד, לענין משחק בקוביא עם הגוי).

ד. וכן¹⁴ המוכר לחברו בפעשה דינרין חטים, ולא פסק במה סאה מכר לו - נותן לו פשער שבשוק¹⁵ בפשעת המכירה. וכל החוזר בו מאחר נתינת הדמים, ולא רצה פשער שהיה בשוק בפשעת נתינת המעות - מקבל מי שפירע, כמו שבארנו¹⁶.

14) כלומר, כשם שבקניית ערימה של חטים, שאין מידתה ידועה - נקבעה האונאה לפי שער השוק (למעלה הלכה ב), כמו כן במקרה דלהלן שלא קבע לו כלל - נקבע המחיר לפי השער שבשוק. והשו"ע (סימן רט סעיף ג) מביא הלכה זו בלי מילת-החיבור "וכן". 15) בבא-מציעא עב: במשנה "יצא השער פוסקין". ואף-על-פי שהוא לא פסק עמו, הולכין אחר השער שבשוק (הגר"א שם ס"ק ה). 16) למעלה פ"ז הלכה א.

ה. המוכר¹⁷ מקום לחברו¹⁸ לעשות בית או רפת בקר¹⁹, וכן המקבל מחברו²⁰ לעשות לו בית חתנות לבנו או בית אלמנות לבתו²¹ - עושה לו²² ארבע אמות על שש²³. מכר לו מקום בית גדול²⁴ - עושה שמונה על עשר. מכר לו מקום טרקלין²⁵ - עושה עשר על עשר. תרביץ²⁶ של חצר - שתים עשרה על שתים עשרה. ורומ²⁷ כל בית וביית - פתצי ארפו ופחצי רחבו²⁸.

17) משנה בבא-בבא צח: וכגירסת הרי"ף שם: "המוכר מקום לחבירו לעשות לו בית, וכן המקבל מחבירו לעשות לו בית חתנות וכו'". וכן הוא במשנה כתב-יד מינכן, שם. 18) ללא הגדרת מידת המקום. 19) משנה, שם: "הרוצה לעשות רפת בקר, בונה ד' אמות על שש", וראה להלן הערה כב. 20) קבלן, שמקבל עליו לבנות על המגרש של חבירו "בית חתנות", ולא הוגדרה מידת הבית. 21) בבן, כתב "בית חתנות", ובבת - "בית אלמנות", לפי שאין הבת הנשואה גרה בבית אביה, מפני שאסרו חכמים על האיש שידור בבית חמו (גמרא שם, ועיין רמב"ם פכ"א מהלכות איסורי ביאה הט"ו). 22) המקבל צריך לעשות את הבית לפי מידה זו, וכן המוכר מקום צריך לתת לו קרקע במידה זו. 23) כרבי עקיבא (במשנה שם), ולא כרבי ישעמאל שם

85) טיפת הדם מעידה שהנקב נעשה קודם השחיטה, והבהמה נטרפה. 86) עלה קרום דק על המכה. 87) ואם שחט הלוקח תוך שלשה ימים אלו של הקנייה, הדבר ברור שהיא היתה טריפה עוד ברשות המוכר, והוא מקח טעות. 88) כלומר, בביתו ותחת ידו. וכמו שכתב למעלה בהלכה יד. 89) יוצא מתוך השקלא-וטריא (שם).

פרק אחר ועשרים

1) המוכר דבר ולא ביאר שיעורו וכן אם [לא] ביאר מהותו או שלא ביאר ערכו והדומה לזה כמי (שלא מכר) [שמכר] מקום לעשות בו אי זה דבר, או שמכר דבר ולא השלים את (מכרו) [מצריו] וכל הנמשך בזה.

א. המקנה לחברו דבר שאינו מסים²: אם היה מינו ידוע, אף על פי שאין מדתו ומשקלו ומגנינו ידוע - הרי זה קנה³; ואם אין מינו ידוע - לא קנה⁴.

2) שאין מדתו ומשקלו ומנינו ידוע, כדלהלן. 3) כן כתב רבינו למעלה פ"ג הלכה ב שלוקח פירות אכסרה (=בלי מידה) קנה. וכמה מקורות לכך: א. בבבא-בבא צח. במוכר לחבירו מרתף של יין, ודנו בפרטיו: מרתף זה ומרתף סתם, ונראין הדברים, שלא הוגדר מנין הקנקנים במרתף (מגיד-משנה). ב. בבבא-מציעא סד. אמרו: "ההולך לחלוב עזיו, ואמר לחבירו: מה שעזי חולבות מכור לך, מותר", כלומר שאין בו חשש ריבית, ודרך אגב מתברר שמקח כזה קיים, למרות שלא ידועה מראש מידת החלב שיתנו העזים (כסף-משנה). ג. במסכת דמאי (פ"ב מ"ה): "רבי יוסי אומר, סלי תאנים וכו', כל זמן שהוא מוכרן אכסרה פטור" (מלעשר דמאי), ודרך אגב אנו רואים שיש קיום לקנין של אכסרה (ועיין מגדול-עוז). 4) "כן כתב רבינו האי ז"ל בספר "מקח וממכר" שלו, ודברי טעם הן, אבל לא מצאתי דבר בגמרא שאוכל ללמוד ממנו כן" (מגיד-משנה).

ב. פיצד? ערמה⁵ זו של חטים אני מוכר לך בכך וכך, מרתף⁶ זה של יין אני מוכר לך בכך וכך, שק של תאנים אני מוכר לך בכך וכך, אף על פי שאין מדת הערמה ידועה, ולא משקל התאנים ולא מנין הקנקנים⁷ ידוע - הרי זה ממכר קיים. אף על פי שגמץא חסר או יתר על האמד שהיה בדעתם. ויש להם הונאה⁸ לפי השער שבשוק⁹, כמו שבארנו¹⁰.

5) צבור של חפצים מסויימים (ועיין 'ערוך'). 6) מקום שבו מסודרים חביות של יין. 7) כדים או חביות. 8) כלומר, שיש כאן דין אונאה לשניהם, ללוקח ולמוכר, כמו בכל משא ומתן. ומקור דבר זה בבבא-מציעא מו: מז. כרבה בשם רב הונא, שאם אמר לו מכור לי באלו - קנה ויש לו עליו אונאה. וסובר רבינו, שאין הבדל בין אם הדמים אינם ידועים לבין אם מידת הפירות אינה ידועה, וכן כתב למעלה פ"ג הלכה ב. 9) לפי המחיר המקובל בין הסוחרים. 10) בפרק יג הלכה ב.

ג. אבל האומר לחברו: כל מה שיש בבית זה אני

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שתי אמות. וקבר אמה, ביחד ארבע אמות. ולדעת הראב"ד היה הסידור כדלהלן: בתחילת כותל האורך: חצי אמה רווח, ואחרי זה קבר אמה. ושוב רווח אמה, קבר אמה, רווח אמה, קבר אמה וחצי אמה רווח בזוית, בסך-הכל שש אמות. וכן בכותל הרוחב: בתחילה חצי אמה רווח, קבר אמה רווח, קבר אמה, קבר אמה, וחצי אמה רווח בזוית, ביחד ארבע אמות. ועיין מגיד-משנה.

ז. המוכר⁴⁴ לַחֲבֵרוֹ בְּתוֹךְ שְׂדֵהוּ מְקוֹם⁴⁵ אֶמֶת מֵיִם⁴⁶ לְהִשְׁקוֹת בָּהּ בֵּית הַשְּׁלָחִין⁴⁷ - נוֹתֵן לוֹ בְּתוֹךְ שְׂדֵהוּ אֶמֶת שְׂרָחֶבֶה שְׁתֵּי אֲמוֹת⁴⁸, וְאֶמֶת מִפָּאן וְאֶמֶת מִפָּאן⁴⁹ לְאַגְפֵּיהֶ⁵⁰. וְאִם מְכַר לוֹ אֶמֶת הַמַּיִם לְהִשְׁקוֹת בָּהּ בְּסִילוֹן⁵¹ - נוֹתֵן לוֹ אֶמֶת שְׂרָחֶבֶה אֶמֶת, וְחֻצֵּי אֶמֶת מִפָּאן וְחֻצֵּי אֶמֶת מִפָּאן לְאַגְפֵּיהֶ.

(44) מימרא של רב יהודה בשם שמואל (בבא-בבא טז:).
(45) שבו יחפור לו הלוקח אמת מים. וראה סמ"ע (ריז, אות א).
(46) תעלה שחופרים באדמה וממשיכים בה מים, ונקראת אמה, מפני שעמקה אמה ('תוספות' שם ד"ה נותן לו).
(47) "שדה שעומדת בהר וצריך להשקותה, ואם אינו משקה נפסדת" (פירוש המיוחס לרש"י, מועד קטן ב. ד"ה שלחין), כלומר, שדה הזקוקה להרבה מים, וצריך, מלבד הגשמים, להשקותה גם בידיים. (48) תעלה שהרוחב שלה שתי אמות, שהלוקח יחפור לו עד שתי אמות רוחב. (49) מלבד שתי האמות של התעלה, עוד אמה אחת קרקע בשפת התעלה מזה, ואמה מזה, ביחד - ארבע אמות קרקע. (50) כלומר, לגדות הנהר. שצריך לתת לו קרקע משתי גדות הנהר, שאמת המים צריכה כתלים שלא יזיקו המים בקרקע המוכר, ושלא יתפשטו המים לצדדים ויפסיד הלוקח, ולזה נותן לו שתי האמות האלו (כסף-משנה להלן הלכה ח). (51) צינור שמעבירים בו מים להשקות בהמות, או לכביסה, והיא אינה מנצלת הרבה מים, ולפיכך די לה באמה אחת.

ח. אֵלוֹ הָאֲגָפִין פֶּעַל הַשְּׂדֵה נוֹטְעֵן⁵², אֲבָל אֵינוֹ זוֹרְעֵן⁵³; שֶׁהַזֵּרְעִים מִחֻלְחָלִין⁵⁴ אֶת הַקֶּרֶקַע וּמִקְלָלִין אֶת אֶמֶת הַמַּיִם. וְאֶמֶת הַמַּיִם זֹאת שֶׁבְּלוּ אֲגָפֵיהֶ⁵⁵ - פֶּעַל הָאֶמֶת מִתְקַנֵּן בַּעֲפֹר אוֹתָהּ שְׂדֵה⁵⁶; שֶׁעַל מִנֵּת פֶּן קָבַל עָלָיו הַמוֹכֵר לִהְיוֹת אֶמֶת הַמַּיִם בְּתוֹךְ שְׂדֵהוּ.

(52) נוטע אילנות, שהרי הוא מכר לו רק את הזכות להשתמש בקרקע זו, של גדות האמה, לחיזוק האמה, אבל לא מכר את הקרקע עצמה. (53) כרב נחמן בשם שמואל (בבא-בבא טז:), בניגוד לרב יהודה בשם שמואל, מפני שכלל הוא בתלמוד שהלכה כרב נחמן בידיני ממונות (הגהות מיימוניות). (54) שרשי נטיעות מעמיקים בקרקע, אך שרשי זרעים מתפשטים ברוחב תחת שפת האדמה, וחותרים תחתיה ומקלקלים אותה (רשב"ם ד"ה כ"ש נוטעו); ובשו"ע (סימן ריז סעיף ב) העתיק: "מלחחין". כלומר, מכניסים רטיבות. (55) שהעפר על גדות האמה נתפזר וכלה. (56) לוקח עפר משאר השדה לתקן את האגפים (רשב"ם).

שהצריך שיעור יותר גדול, ואילו שיעור זה של ארבע אמות על שש, אינו מתאים אלא לרפת בקר בלבד. ולדעת רבי עקיבא "פעמים אדם עושה דירתו כרפת בקר". ומה שאמרו שם במשנה: "הרוצה לעשות רפת בקר, בונה ד' אמות על שש" - רבי עקיבא היא (גמרא שם לפי לשון א'). ואף לפי לשון ב' שם שדברי רבי ישמעאל הם - לא מצאנו שר"ע חולק על זה (מגיד-משנה ודלא כרשב"א). (24) שהזכיר לו מפורש "גדול", משנה שם. ובזה אפילו ר"ע מודה. אבל אם אומר לו "בית קטן" שהוא כאומר לו "בית סתם", כבר כתב רבינו למעלה שעושה ארבע אמות על שש. ומה שאמרו במשנה שם "בית קטן - שש על ח" - רבי ישמעאל היא (מגיד-משנה על-פי הר"י מיגוש). (25) בית עשוי למושב שרים ולא לתשמיש, הלכך צריך להיות מרובע: עשר על עשר (רשב"ם ד"ה טרקלין). (26) ברייתא וגמרא שם: "תרבץ אפדני". והיינו גינה שליד החצר. וראה רשב"ם שם, וברש"י שם ז. ד"ה תרביצא. (27) משנה שם. (28) כלומר, ביחד. ולפי"ז רפת או בית סתם, ששיעורם ארבע על שש - הרום הוא חמש. שחצי הרוחב הוא שתיים, וחצי האורך - שלש. וב"בית גדול", שמידתו שמונה על עשר, השיעור של הרום הוא - תשע: ארבע - חצי הרוחב, וחמש - חצי האורך.

ו. המוכר²⁹ מְקוֹם לַחֲבֵרוֹ לַעֲשׂוֹת לוֹ³⁰ קְבוּרָה³¹, או הַמְקַבֵּל מִחֲבֵרוֹ³² לַעֲשׂוֹת לוֹ קְבוּרָה - עוֹשֶׂה מְעֵרָה³³, וּפּוֹתֵחַ לְתוֹכָהּ שְׂמוֹנֶה קְבָרִים³⁴: שְׁלֹשָׁה מִפָּאן³⁵ וּשְׁלֹשָׁה מִפָּאן³⁶ וּשְׁנַיִם מִפְּנֵי³⁷ הַנִּכְנָס לַמְעֵרָה. מִדַּת הַמְעֵרָה³⁸ - אַרְבַּע אֲמוֹת עַל שֵׁשׁ; וְכָל קָבֵר וְקָבֵר - אַרְבַּע אֲמוֹת אָרְזָה³⁹, וְרָחֵב שְׁשֵׁה טְפָחִים⁴⁰, וְרוֹם שְׁבַע⁴¹. נִמְצָא בֵּין כָּל קָבֵר וְקָבֵר שְׁמֵן הַצִּדִּין אֶמֶת וּמִחְצָה⁴², וּבֵין הַשְּׁנַיִם הָאֲמֻצְעִים שְׁתֵּי אֲמוֹת⁴³.

(29) משנה, שם ק: (30) שהלוקח יבנה לו על מגרש זה. (31) מקום קבורה משפחתי: ש"הם לא היו ריגילים ליקבר אחד אחד בפני עצמו, אלא כל בני המשפחה נקברים במערה אחת, כל אחד בכוח בפני עצמו" (רשב"ם שם ד"ה לעשות לו קבר). (32) קבלן שקיבל על עצמו לבנות לחבירו על מגרשו של זה האחרון. (33) חפירה מתחת לקרקע. (34) כחכמים, ולא כרבי שמעון (שם קא.). (35) בכותל האורך בצד שכנגד. (36) בכותל האורך בצד שכנגד. (37) כותל הרוחב היה מכון נגד הפתח, שתפס אף הוא את כל הרוחב. (38) כלומר, מידת חללה. כחכמים ולא כרבי שמעון (שם). (39) לדעת הרשב"ם (ד"ה והכוכים ד' אמות): הגוף תופס רק שלש אמות, והאמה הנוספת, היא בשביל הארון. (40) הן: אמה. ואע"פ שאדם בלתי לבוש הוא פחות מאמה רוחב - כאן צריך אמה בשביל הארון ('תוספות' שם קא. ד"ה ורחבן שש). (41) כדי שיוכנס הארון בהרחבה. (42) סידור הקברות היה: קבר אמה רוחב, ואחרי רווח אמה ומחצה, שוב קבר אמה ואחרי רווח אמה ומחצה, ושוב קבר אמה. בסך-הכל שש אמות. וכן בכותל השני של האורך. (43) והיה הסדר: קבר אמה, רווח

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

יא. מְכַר לֹא־מָקוֹם לְמַעֲמַד⁷¹ - נֹתֵן לֹא בֵּית אֶרְפָּעָה קִבִּים⁷².

(70) משנה (שם צט:). (71) מקום סמוך לקבר, שהיו עומדים שם לנחם את האבלים. (72) הם: ארבעים אמה בריבוע בערך (רשב"ם שם ד"ה בית ארבעה קבין).

יב. הָאוֹמֵר⁷³ לְחַבְרוֹ: בּוֹר וּכְתִלָּהּ אֲנִי מוֹכֵר לָךְ - נֹתֵן לֹא רֵחַב הַפֶּתַל שְׁלֹשָׁה טַפָּחִים.

(73) ברייתא שם יז: ויוצא גם מתוך דיוק במשנה שם.

יג. הַמוֹכֵר⁷⁴ שְׂדֵה לְחַבְרוֹ, וּמָצַר לֹא־מָצַר אֶחָד אֶרֶץ וּמָצַר אֶחָד קָצֵר⁷⁶: אִם הָיָה הָאֶרֶץ שָׁל אִישׁ אֶחָד⁷⁷ - לֹא קָנָה מִן הָאֶרֶץ⁷⁸ אֲלָא פִּנְגֵּד קָצֵר⁷⁹; וְאִם הָיָה שְׁנַיִם⁸⁰ - יִקְנֶה פִּנְגֵּד רֹאשׁ תוֹר⁸¹.

(74) מימרא של רב, שם סב. (75) כאן יש ציורים - אבל לא כחלק מהאותיות של הביאורים (אלא מסומנים במספרים). וכך יש בעוד מקומות בהמשך. (76) ציין לו את המצרים, הגבולות של השדה, והיינו על-ידי סימון השדות הגובלים עם השדה הזה העומד למכירה. (77) המדובר כאן שסימן לו הגבולות מכל ארבע הרוחות, אלא שאחד מהם קצר (מגיד-משנה). (78) שזה השדה הגובל הארוך הוא של איש אחד, ומתוך כך אנוס היה המוכר לציין כאן גבול ארוך, שאין רגילות לכתוב חצי מצר. (79) כרב, ולא כרב כהנא ורב אסי (בבא-בבא-בבא). (80) שאנו אומרים שכוונתו היתה לתת לו רק כנגד הקצר, ומה שציין מצד השני קן ארוך, אין זה אלא מפני שהוא שייך לאיש אחד, כנ"ל בהערה עו. (81) שהשדה הארוך היה שייך לשניים, לראובן ושמעון, והשדה האחד של ראובן הוא כנגד הקצר מצד השני (כסף-משנה).

יד. הָיָה⁸² מָצַר רְאוּבֵן מְזִרָה וּמַעֲרֵב⁸³, וּמָצַר שְׁמַעוֹן⁸⁴ צָפוֹן וְדָרוֹם - צָרִיף שְׁיִכְתּוֹב⁸⁵ לֹא: מָצַר רְאוּבֵן מְשָׁתִי רִחוּת, וּמָצַר שְׁמַעוֹן מְשָׁתִי רִחוּת⁸⁶.

(82) באלכסון, ובזה אף רב מודה (שם) שלשם כך ציין לו את המצר הארוך, בכדי לציין גם את החלק המקביל לשדה הגבול הזה, ואין פתרון אחר אלא אלכסון. (83) מימרא סתמית (שם). (84) שדה זה העומד למכירה גובל משני צדדין, ממזרח וממערב, עם שדות של ראובן. ואותו היחס בקשר עם הגבולות של צפון ודרום. (85) שאם יכתוב סתם בין שדות ראובן ושמעון, אפשר יהיה לפרש שהוא מתכוון לאלכסון ויקנה רק חצי אחד, בין שדה אחד של ראובן ושדה אחד של שמעון, כזה: כאן יש ציור (86) שאז ברור שהוא מתכוון לכל השטח, שבין שני שדותיו של ראובן ושני שדותיו של שמעון.

טו. מָצַר⁸⁷ לֹא מָצַר רֹאשׁוֹן וּמָצַר שְׁנִי וּמָצַר שְׁלִישִׁי, וְלֹא מָצַר מָצַר רְבִיעִי - קָנָה הַשְּׂדֵה כֻּלָּהּ⁸⁸, אֲבָל מָצַר הָרְבִיעִי⁸⁹ לֹא קָנָה⁹⁰. וְאִם⁹¹ הָיָה⁹² מְבֻלָּע⁹³ בֵּין הַמָּצָרִים, וְאִין⁹⁴ עָלָיו רֶכֶב שָׁל דְּקָלִים⁹⁵, וְאִין בּוֹ

ט. הַמוֹכֵר⁵⁷ לְחַבְרוֹ⁵⁸ דֶּרֶךְ בְּתוֹךְ שְׂדֵהוּ: אִם דֶּרֶךְ יָחִיד מְכַר לֹא - נֹתֵן לֹא שְׁתֵּי⁵⁹ אַמּוֹת וּמִחְצָה רֵחַב, בְּדִי שְׁיַעֲמַד חֲמוֹר⁶⁰ בְּמִשְׁאֵל עַל אֶרֶץ הַדֶּרֶךְ⁶¹. מְכַר לֹא דֶּרֶךְ בֵּין עִיר לְעִיר⁶² - נֹתֵן לֹא רֵחַב שְׁמֹנֶה אַמּוֹת⁶³ בְּאֶרֶץ הַדֶּרֶךְ. מְכַר לֹא דֶּרֶךְ הָרְבִים⁶⁴ - נֹתֵן לֹא רֵחַב שֵׁשׁ עָשָׂרָה אַמָּה⁶⁵.

(57) משנה (בבא-בבא צט:). וברייתא (שם ק.) ומימרא אמוראים. (58) פסקה זו: "המוכר לחבירו דרך בתוך שדהו" היא כעין מבוא להלכה זו, והשאר כעין פירוט האפשרויות השונות. ועיין פרישה (סימן ריז אות ד). (59) כ"אחרים" ודייני גולה, שנפסקה הלכה כמותם בגמרא (שם ק.), ולא ככתוב במשנה (שם צט:). ששיעורו ארבע אמות. [ובפ"ג מהלכות מתנות עניים הלכה ג, כתב רבינו שדרך היחיד הוא ארבע אמות, וצריך עיון. ועיין להלן הערה ס]. (60) מפני שכן דרך הנכנס לשדה, לעבור בחמור ולא בעגלה (סמ"ע, ריז ס"ק ז). (61) וכתב הרב ר' יוסף מיגש בפירושו (הובא במגיד-משנה) שכל המדובר דוקא כשאין שם מחיצות, שאז אף אם החמור טעון משא רחב, לא יצר לו הדרך, שהמשא יהיה בולט מחוץ לדרך, אבל אם יש מחיצות צריך שיעור יותר גדול [ניתכן כי במקרה זה, שיעורו ארבע אמות, כמו שכתב רבינו בהלכות מתנות עניים. וראה למעלה הערה נח]. (62) ברייתא (שם ק.) והיא דרך מיוחדת לאנשי העיר, ואין אנשי עיירות אחרות נכנסים לשם (רשב"ם, ד"ה דרך מעיר לעיר). (63) שיעור שתי עגלות ברוחב, שאם ייפגשו שתי עגלות, אחת באה מצד זה, ואחת מצד שני, שלא יעכבו אחת את השנייה (רשב"ם שם). (64) משנה (שם צט:). והיא דרך שעוברים בה רבים, ויש לחשוש פן יפגעו בני אדם ועגלות זה בזה. (65) השיעור המקובל לרשות הרבים לענין שבת (פי"ד מהלכות שבת הלכה א).

י. דֶּרֶךְ הַמֶּלֶךְ⁶⁶ וְדֶרֶךְ הַקָּבֵר⁶⁷ - אֵין לָהּ שְׁעוֹר⁶⁸. וְנִרְאָה לִי, שְׂדֵה מְמוֹכֵר דָּבָר שְׁאִין מֵינֵה יִדּוּעַ⁶⁹.

(66) שם, כלומר שאמר לחבירו מכור לי בשדך דרך כרחבה של דרך המלך. וראה להלן הערה סח. (67) שם, והיא הדרך בה נושאים את המת לקברו. (68) שהמלך פורץ גדרים, בתים ושאר בנינים מלפניו לסלול דרך לעצמו, ללא נטות ימין או שמאל. וכיוצא בו, יש רשות למלווי המת להתפשט על פני שדות התבואה הסמוכים לדרך, משום כבוד המת, אם כי לא באותה המידה כמו מלך, שאין להם רשות לסתור בנינים (רשב"ם שם צט: ד"ה אין לו שיעור). (69) אחרי שאין כל שיעור מסוים לדרך זו, ולפיכך לא קנה, כמו שכתב רבינו למעלה הלכה א"ג. והראב"ד כתב על דברי רבינו: "ואני אומר, שנוטל ממנו המלך כל מה שיצטרך לו" - פירש דברי רבינו במלך (ולא כמו שפירשנו למעלה (הערה סה) שהמדובר באחד שקונה מחבירו "דרך מלך"). וכן נראה מדברי רשב"ם (ב"ב ק: ד"ה שהמלך). ולכן השמיט השו"ע הלכה זו.

טז. סיים¹⁰⁹ לו את הזויות¹¹⁰ בלבד, ולא סיים לו את המצר שלכל רוח, או שסיים לו שני מצרים במין גא"ם¹¹¹, או שסיים לו חלק¹¹² מכל רוח ורוח - הרי זה לא קנה את כלם¹¹³; אלא יקנה ממנה כפי מה שמשסר¹¹⁴ לו, וכמה שיראו הדיינים¹¹⁵.

(109) בעיות בגמרא (שם). (110) הרבה שדות מקיפים את השדה העומד למכירה, והמוכר ציין לו רק את השדות הגובלים עם הקרנות של השדה הנמכר: ארבעה שדות בארבע זוויות, והשאלה היא: אם התכוון לכל השדה, שהרי אין דרכו של אדם למכור רק קרנות, או שמא מכר לו רק שני תלמים באלכסון כציור הזה: כאן יש ציור (111) אות יונית, דומה לכף שלנו: ך, וכפירוש הרשב"ם שם: שמצר לו קרן דרומית מזרחית וקרן צפונית מערבית. וזהו יותר מ"סיים לו את הזויות". (112) שבכל צד יש שדות לכמה אנשים, והוא ציין בכל צד רק שדה של אחד, וצדדי הספק הם: או "אין אדם מוכר לסירוגין", או שצריך בכל זאת לגזור קטעים בהתאם לגבולות שצויינו. (113) אחרי שלא הוכרעה ההלכה בגמרא. (114) בכ"י תימן: "המצר". וצריך להיות "מה שמצר". וכן הוא בשולחן-ערוך חו"מ (סימן ריט סעיף ד). (115) לכאורה הכוונה ל"שודא דדייני" כמו בהלכה הקודמת. אבל הדבר תמוה, שהרי בגמרא השאירו בעיות אלו ב"תיקן", ובכל ספק דיני ממון אנו פוסקים להלכה המוציא מחבירו עליו הראיה, ואפשר שבגמרא שהיתה לפני רבינו היתה הנוסחא "שודא דדייני" במקום "תיקן" שלפנינו (כסף-משנה). ויש אומרים כי אין כוונת רבינו ל"שודא דדייני", אלא כוונתו, שאחרי שאין הכרעה, מקבל הלוקח רק את השטח הפחות במסגרת הגבולות המסומנים, וכפי מה שהדיינים יראו, עד כמה מגיע שטח זה, שאחרי שהדברים הם בלתי-ברורים צריך הבחנת הדיינים, אף במסגרת זו של הגבולות הצרים (ש"ך שם ס"ק ב).

יז. המוכר¹¹⁶ בית לחברו בבירה גדולה¹¹⁷, אף על פי שמצר לו מצרים החיצונים¹¹⁸, ואף על פי שיש שם¹¹⁹ מעט¹²⁰ שקוראין לבירה בית - לא קנה אלא הבית בלבד; שהמצרים הוא שהרחיב לו¹²¹, ואילו מכר לו¹²² כל הבירה - הרי פותב לו: ולא הנחת לפני המכר זה כלום¹²³. וכן המוכר שדה בכקעה גדולה¹²⁴, ומצר לו מצרי הבקעה¹²⁵ - מצרים הם שהרחיב לו¹²⁶.

(116) מימרא של רב נחמן בשם רבה בר אבוח (בבא-בבא סא:). (117) בית גדול, ארמון, ואילו פתוחים הרבה בתים קטנים, והבעיא היא: המוכר והלוקח עומדים באחד הבתים הקטנים, והמוכר אומר ללוקח: בית אני מוכר לך, ונשאלת השאלה: למה היתה כוונתו? אם לבית שעמדו בו, או לכל הבירה כולה. (118) שציין ללוקח את גבולות הבירה, ולא את גבולות הבית הקטן. (119) ויש כאן לכאורה צירוף של שני גורמים: הרחבת המצרים, והיא הוכחה שהכוונה היתה לבירה כולה, וכן מיעוט שקורא לארמון כולו: בית. (120) אבל אם יש רוב הקורא לבירה: בית - קנה כל הבירה

תשעה קבין⁹⁶ - קנה אף המצר הרביעי⁹⁷. ואם לא היה מבלע⁹⁸, ויש עליו רכב של דקלים¹⁰⁰ או שיש בו תשעה קבין¹⁰¹ - לא קנהו¹⁰². היה מבלע, ויש עליו רכב דקלים¹⁰³ או שיש בו תשעה קבין¹⁰⁴; או שלא היה מבלע, ואין עליו רכב דקלים ואין בו תשעה קבין¹⁰⁵ - הרי¹⁰⁶ הדבר מסור לבית דין¹⁰⁷, כפי מה שיראו לאיזו דרך שדעתן נוטה¹⁰⁸ יעשו.

(87) שם, כרב ולא כשמואל ורב אסי, וכך הוכרע בסוגיא שם סב: (88) כל השטח שבמסגרת שלושת המצרים האלו. (89) היינו, התלם של המצר עצמו (רשב"ם שם ד"ה חוץ ממצר ד), ור"י מיגאש מפרש שמחלקים את השדה לארבעה קטעים, כציור הזה: כאן יש ציור ו"מיצר רביעי", היינו קטע אחד של השדה. (90) מכיון שלא סימן את המצר הרביעי, ופרטי הדברים להלן בהלכה זו. (91) סיכום בגמרא (שם) על רקע שתי נוסחאות של מימרת רבא. (92) הכלל הוא, שאם יש שלשה גורמים לטובת הלוקח, דהיינו מובלע, אין עליו רכב, אין בו תשעה קבין - קנה הלוקח אף את המצר הרביעי בוודאות גמורה. ואם אין לו אלא גורם אחד לטובתו, לא קנה הלוקח. אבל אם ישנם שני גורמים לטובתו - הדבר נשאר בספק. (93) שהמצר הרביעי נמצא בתוך המסגרת של שאר המצרים (רשב"ם). (94) ועוד יתרון שאין עליו וכו'. (95) פירוש: "שורה של דקלים" (רבינו גרשום שם). וזה נותן חשיבות מיוחדת לשדה זה, ועושה אותו ליחידה נפרדת. (96) שיעור מינימלי של שדה (להלן פ"א מהלכות שכנים הלכה ד, וראה להלן הלכה כג) והוא-הדין בדברים אחרים כשיעור שלהם. כגון חצי קב בגינה (להלן פ"א מהלכות שכנים הלכה ד') וכו' (מגיד-משנה). שאם יש בהם שיעור שלם, יש בהם חשיבות ואינם בטלים כלפי השדה. (97) שיש כאן שלשה גורמים לטובת הלוקח, כנ"ל הערה צא. (98) שיש שני גורמים לרעת הלוקח. (99) אלא שהמצר הולך על פני המצרים. (100) ואין בו תשעה קבין - והרי גורם אחד בלבד לטובת הלוקח. (101) ואין עליו רכב של דקלים - ושוב גורם אחד בלבד לטובת הלוקח. (102) שאז, בגלל חשיבותו, הוא נחשב כשדה נפרד, וצריך היה לציינו. (103) ואין בו תשעה קבין, והרי שני גורמים לטובת הלוקח: מובלע, ואין בו תשעה קבין. (104) ואין עליו רכב דקלים. ושוב שני גורמים לטובת הלוקח: מובלע, ואין עליו רכב דקלים. (105) שוב שני גורמים בלבד לטובת הלוקח: אין עליו רכב דקלים, ואין בו תשעה קבין. (106) מסקנת הגמרא בבא-בבא סא: (107) אף-על-פי שבכל ספק דיני ממונות, כלל בדיני: "המוציא מחבירו עליו הראיה" - יש מקומות שנראה לחכמינו ז"ל לנקוט בכללים אחרים (תוספות שם, ד"ה איתמר). (108) לפי הכרתם הפנימית, איך היתה דעת הצדדים כאן, ולפיה יכריעו. כך מפרש, כנראה, רבינו, את המונח התלמודי: "שודא דדייני", וכן הוא פירושו של רשב"ם שם. אך ה'תוספות' (שם לה. ד"ה שודא) מפרשים: לפי רצונם החפשי של הדיינים, שיעשו מה שמוצא חן בעיניהם.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

במתנה (להלן בהלכות זכיה ומתנה שם). (139) שם קנא, (לענין מתנה). וספר-תורה ודאי אינו בכלל, שהרי אסור למכרו (פ"י מהלכות ספר-תורה הלכה ב - אור-שמח).

יט. האומר לחברו¹⁴⁰: בית מבתי ושור משורי אני מוכר לך - נותן לו הקטן שפיהן¹⁴¹. מת¹⁴² אחד מן השורים או שנפל אחד מן הבתים - מראה לו זה שמת¹⁴³ או שנפל; שיד בעל השטר על התחתונה¹⁴⁴.

(140) ואין כן בהקדש (מנחות שם, ורמב"ם פט"ז מהלכות מעשה הקרבנות הלכה ח). (141) אם אמר לו בית סתם, ודאי נותן לו את הקטן שבהם, אלא אפילו אמר "בית מבתי" או "שור משורי", שיש במשמעות הלשון: הבית החשוב מבתי, והשור החשוב בשורי (ראה בפט"ז מהלכות מעשה הקרבנות הלכה ח, ומנחות קח:) - נותן לו הקטן שבהם, מפני שיד בעל השטר על התחתונה. כמסקנת הסוגיא במנחות קט. [ומה שאמרו בנדרים נו. בסוף הסוגיא, שנותן לו המעולה שבבתים (ועי"ש ר"ן שהעיר על הסתירה, וכתב שהלכה כסוגיית הגמרא במנחות שם) - אין זה אלא אליבא דרבי מאיר, שסובר שעלייה אינה בכלל בית, ולפיכך הוכרחו לפרש "מן העלייה" - "מן המעולה שבנכסיו". אבל לרבנן שעלייה בכלל בית - הפירוש פשוט "מן העליה" מן העליה ממש, לפי שהיא גרועה. כן הוא לפי גירסת קצת ספרים ב'תוספות רי"ד' וב'שיטה מקובצת' בנדרים שם. ולפי זה, אין שום סתירה בין הסוגיות, שגם הסוגיא בנדרים סוברת יד בעל השטר על התחתונה, אליבא דרבנן, וגם סוברת ש"בית מבתי" משמע יותר חשיבות מ"בית סתם"]. (142) ברייתא, במנחות קח: (143) שהמוכר, שהוא המחזיק, ידו על העליונה, והוא יכול לומר שהתכוון לפחות בבתים, וכן הוא יכול לטעון, שהתכוון לזה שמת. (144) כלל ידוע הוא, שהמחזיק - ידו על העליונה. והמוציא - ידו על התחתונה. ובעל השטר היינו הלוקח, הוא המוציא.

כ. האומר לחברו¹⁴⁵: שדה דבי חזא¹⁴⁶ אני מוכר לך, והיו שתי שדות הנקראים בשם זה - אינו קונה אלא הפחות שפיהן¹⁴⁸. וכן כל פיוצא פיהן¹⁴⁹.

(145) בבא-בבא-בבא-בבא: (146) בלשון יחיד. (147) נתן לו סימן: השדה הזאת שקנה אותה מחייתא. (148) בבבא-בבא שם אמרו: "חדא אמר ליה, תרתי לא" (=שדה אחד אמר לו ולא שנים) ושם קעג. נראה שנותן הקטן שבהם, וכן פירש רשב"ם שם סא: (ש"ך סימן ריח ס"ק ג). והטעם: יד בעל השטר על התחתונה. כמו שכתב רבינו למעלה הלכה יט (מגיד-משנה). (149) כלומר, שתמיד נותנים ללוקח את הפחות שבמשמעות הלשון.

כא. האומר לחברו¹⁵⁰: שדה ראובן¹⁵¹ אני מוכר לך, וכיון שבא הלוקח להשפוט פה אמר לו המוכר: אינה זו השדה שהיתה של ראובן, אלא כן היא קרויה, ולעולם לא היתה לו, אלא זו¹⁵² היא שהיתה של ראובן, ולקחתיה ממני, והיא שמכרתיה לך -

(מגיד-משנה). ואף-על-פי שאין הולכים בממון אחר הרוב - כאן ישנה הוכחה נוספת שהרי הרחיב לו המצרים. ואם הכל קוראים לבירה "בית", ולבית קטן אין קוראים "בית" אלא בשם לווי - אפילו בלי הרחבת המצרים, קנה כל הבירה (רמ"א סימן ריד סעיף ז). (121) מה שרשם מצרי הבית הגדול, ולא רשם לו בצמצום את גבולות הבית שמכר - אינה הוכחה שכוונתו למכור לו הכל. (122) כלומר, שאם באמת התכוון למכור את כל הבירה. (123) משפט זה הוא נוסח רשמי שגור, שמוסיפים בשטר הקניין, למנוע כל אפשרות של טעות וסיבוכים, אשר לגבולות השטח הנמכר, ושלא לתת למוכר הזדמנות לטעון שהרחיב את הגבולות (גמרא שם). ברם, אף אם כותב לו נוסח זה, צריך בכל זאת שיהיה מיעוט, לפחות, הקורא לבירה - בית, "שארין לשון זו מועילה לכלול במכר, מה שאינו נכלל לשום אדם בעולם" (מגיד-משנה). (124) גמרא שם. והמדובר באופן שלכל שדה גבול משלה (ש"ע חו"מ סימן ריח, סעיף כב). וראה להלן פרק כד הלכה יד, והערה קסו. (125) ויש שם מעט שקוראים לבקעה שדה (שולחן-ערוך שם). (126) ולא קנה כל הבקעה, ואף-על-פי שכל המכר סוג אחד, בניגוד לבירה ובית למעלה, שאין הבירה והבית סוג אחד (גמרא שם).

יח. האומר לחברו¹²⁷: שדות¹²⁸ אני מוכר לך - מעוט שדות שתיים¹²⁹. אמר לו 'כל שדות'¹³⁰ - אפילו שלש וארבע¹³¹, חוץ¹³² מגנות¹³³ ופרדסים¹³⁴. אמר לו 'נכסים'¹³⁵ - אפילו גנות ופרדסים, חוץ מבתים ועבדים¹³⁶. ואם אמר לו 'כל נכסי'¹³⁷ - אפילו עבדים ובתים וכל המטלטלין¹³⁸ הידועים לו, ואפילו תפלין שבראשו¹³⁹ בכלל המכר.

(127) סיכום הגמרא (שם). (128) ללא הגדרת הכמות. (129) שיד בעל השטר - הלוקח - על התחתונה, והוא מקבל רק את המינימום שיש במשמעות לשון המכירה. (130) שהוסיף מלת הריבוי: "כל". (131) כלומר, כל השדות שישנם: ואפילו הן יותר משנים עד שלש וארבע, והוא-הדין יותר. (132) שביטוי זה "שדות" אינו כולל את אלו. (133) שמגדלים בהם ירקות, ולא תבואה כמו בשדות. (134) שמגדלים בהם פירות, כגון רימונים. (135) בכ"י תימן: "נכסי", וכן במגיד-משנה. וכן ברי"ף ישן שם: "אמר ליה נכסי, אפילו פרדסי ובוסתני לבר מבתי ועבדי" (מגיד-משנה והגהות הב"ח ברי"ף שם). ואע"פ שלהלן (פי"א מהלכות זכיה ומתנה הלכה טו) כתב רבינו שכל המטלטלין והקרקעות והבגדים והעבדים והבהמה וכו' בכלל "נכסי" - שם מדובר במתנה שהנותן נותן בעין יפה (תוספות ב"ב שם ד"ה ואי, ונמוקיוסף שם). (136) שדינם כקרקע, אבל אינם כלולים בביטוי "שדות", או נכסים - לדעת רבינו. (137) כן ברי"ף ישן (מגיד-משנה והגהות הב"ח שם). (138) בגמרא שם לפי גירסת הרי"ף "כל נכסי, אפילו בתי ועבדי" (ב"ח שם). ולא נזכר שם שגם מטלטלין וכו' בכלל זה. אבל כן כתב רב האי גאון בספר "המקח והממכר" שער כד. וזה נלמד מדין האומר "נכסי"

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שְׁמִמָּה נִפְסָקָה, או שְׁמִמָּה] נִחְצִית¹⁷³: אִם אָמַר לוֹ יָאֵלוּ מִצְרִיהָ¹⁷⁴ - קָנָה חֲצִיהָ¹⁷⁵; וְאִם לֹא מָצָר לוֹ מִצְרִיהָ¹⁷⁶ - לֹא קָנָה אֶלָּא בֵּית תְּשֻׁעָה קִבִּין¹⁷⁷.

166) מימרא של רבה, בבבא-בבא-בבא-בבא: סב: (167) שהיה המוכר שותף בקרקע, והיתה לו החצי של קרקע זו. (168) כלומר, כל מה שיש לו בשדה, שהרי כן אמר: "חצי שיש לי בשדה". (169) היינו, החצי מן החלק שיש לו בשדה, והוא רביע מן השדה כולו, שהרי כן אמר: "חצי השדה שיש לי". (170) מסקנת הגמרא, שם סג. (171) מכר לו חלק משדה, בלי לפרש את כמותו, וסימן לו גבולות בשני צדדים בלבד: בצד מזרח סוף השדה, ובצד מערב - חלקו הוא, הנשאר לו, בשדה זה, שממנו נחלק החלק שמכר (כסף-משנה). (172) מלשון חלק. (173) לשון חצי. (174) כלומר, אם מצר לו כל גבולות השדה. גם גבולות צפון ודרום (כסף-משנה). (175) מכיון שטרח ומצר לו כל מצריה, ליפות כחו בא, לתת לו חלק הגון בשדה, דהיינו חציה. (176) אלא גבול מזרח ומערב בלבד, כנ"ל הערה קע. (177) "שכל שדה שאין בה כדי זריעת תשעה קבים אינה קרויה שדה" (פ"א מהלכות שכנים הלכה ד).

~ שבת קודש כ' כסלו ~

פֶּרֶק שְׁנִי וְעֶשְׂרִים

1) נתבארו בו דיני המוכר דבר שלא בא לעולם או שאינו ברשותו, וכן המקנה למי שאינו בעולם או שאינו בן קנייה, והמוכר דבר שאין בו ממש, ודין ההקדש והעניים בדבר שאינו בעולם.

א. אֵין² אָדָם מִקְנָה דָּבָר שְׁלֹא בָּא לְעוֹלָם. בֵּין בְּמִכְרָה, בֵּין בְּמִתְּנָה, בֵּין בְּמִתְּנַת שְׂכִיב מְרַע³. בְּיָצֵד? מָה שְׁתוּצִיָּא שְׂדָה זֹה מְכוּר לָךְ, מָה שְׁתוּצִיָּא אֵילָן זֶה נָתַן לָךְ, תְּנִי מָה שְׁתַּלְדָּ בְּהֶמָּה זֹה לְפִלּוּגִי⁵ - לֹא קָנָה בָּלוּם⁶. וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּזָה.

~ נקודות משיחות קודש ~

הכלל בקניינים הוא ש"אין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם" ואם מכר פירות דקל לחברו לפני שצמחו הפירות יכול לחזור בו גם לאחר שצמחו, ורק אם הקנה דקל לפירותיו הרי שהגוף מצוי ויכול להקנות את פירותיו.

ובזה ישנו חילוק אם הקנה הפירות להקדש או לעניים או לנדרים, כגון שאמר כל מה שתלד בהמתי יהיה הקדש, קניינו קניין.

כי אע"פ שאי אפשר שיחול ההקדש על דבר שלא בא לעולם, יש חיוב גברא לקיים מה שנדר (הלכות מכירה פכ"ג ה"ב) אבל בסתם קניין אינו יכול להקנות דבר שלא בא לעולם.

עַל הַמוֹכֵר לְהַבִּיא רְאִיָּה¹⁵³; וְאִם לֹא הַבִּיא - זֹכָה הַלּוֹקֵחַ בְּזוֹ שְׁכָל הָעֵם¹⁵⁴ קוֹרְאִים שָׁל רְאוּבֵן. וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּזָה הֵלֶךְ אַחֵר הָשֵׁם שֶׁהוּא פְּשוּט בְּפִי הַכֹּל.

150) הוראה של רב נחמן, בבבא-בבא-בבא-בבא: ל. (151) והכוונה: שדה שקנה מראובן. (152) הוא מצביע על שדה אחר. (153) צריך להביא ראיה, ששדה זו רק נקראת: שדה ראובן, ולא שנקנית ממנו. וזה מספיק, כי ברור שהביטוי "שדה ראובן" משמעותו, שדה שקנה מראובן, ולא שדה שנקראת: שדה ראובן (רשב"ם שם ד"ה כיון, ועיין סמ"ע, סימן ריח ס"ק סו, ובאר הגולה שם אות צ). (154) כן בגמרא (שם).

כב. הָאוֹמֵר¹⁵⁵ לְחִבְרוֹ: חֲצִי שְׂדָה אֲנִי מוֹכֵר לָךְ - שְׁמִין¹⁵⁶ בְּמָה שְׂדָה כָּל הַשְּׂדָה, וְנִתְּנָה לוֹ מִן הַפְּחוּשׁ שְׂבָה מָה שְׂשֻׁנָה חֲצִי הַדְּמִים שָׁל כָּל הַשְּׂדָה. וְכֵן אִם אָמַר לוֹ: חֲצִיהָ בְּדָרוֹם אֲנִי מוֹכֵר לָךְ - שְׁמִין דְּמִי בְּכָלָהּ¹⁵⁷, וְנִתְּנָה לוֹ בְּדָרוֹמָה בְּחֲצִי כָּל הַדְּמִים. וּמִקְבָּל עָלָיו הַלּוֹקֵחַ¹⁵⁸ לַעֲשׂוֹת בְּחֻלְקוֹ מְקוֹם הַגְּדֵר¹⁵⁹, וּמִתְּחִלָּה הַגְּדֵר¹⁶⁰ סְמוּךְ לַגְּדֵר חֲרִיץ קֶטֶן¹⁶¹ רַחֵב שְׁלֹשָׁה טַפְחִים¹⁶², וְחוּצָה לָךְ¹⁶³ חֲרִיץ אֶחָד גְּדוֹל רַחֵב שְׁשֶׁה טַפְחִים, וּבֵין שְׁנֵי הַחֲרִיצִין רַחֵב טַפַּח. כָּל זֶה¹⁶⁴ בְּדִי שְׁלֹא תִקְפֵּץ הַנְּמִיָּה¹⁶⁵ בָּהּ וּבִיּוּצָא בָּהּ.

155) משנה בבא-בבא-בבא: קז: ולפי פירושו של רבי יוחנן (בגמרא שם) ובמסקנה הסופית. (156) המוכר נותן ללוקח בחלק הכחוש של השדה, שטח ששוויו כחצי השדה כולה, על השמן ועל הכחוש שבה, וזהו לטובתו של המוכר, שידר על העליונה תמיד, ואדם מעדיף שטח קטן של עידית, על שטח גדול של זיבורית. לפי שאנו אומרים שבביטוי "חצי שדה" לא כיוון לחצי השדה בשטח, שאם כן היה לו ליתן ללוקח חצי השדה מן הכחוש וחצי מן השמן, אלא לחצי השדה בשוויה (ועיין רשב"ם ד"ה לוקח נוטל כחוש). (157) אבל לדעת רבינו חננאל והרשב"ם (שם ד"ה אמאי משמנין ביניהן), שמין רק את החצי בדרום כמה הוא שוה, ונותן לו כנגד זה שטח כחוש בכל צד שהוא. (158) [במשנה (שם): "ונוטל חצי שדהו וכו'", ונוטל חציה בדרום, והוא מקבל עליו מקום הגדר וכו'". ומכיון שכל המשנה עוסקת בלוקח, ודאי ש"הוא מקבל" גם כן בלוקח. אבל לפי נוסחת כתב-יד מינכן "ומקבל עליו" (וכן הוא ברשב"ם), אין הכרח שהמדובר בלוקח. ואמנם הרשב"ם פירשה המוכר]. (159) כלומר, חייב להקים את הגדר, וגם לתת את מקומו, היינו להקימו בשטח-הוא. (160) משנה (שם) ופרטיה בברייתא (שם). (161) חפירה קטנה. (162) על פני אורך כל השדה. (163) שהחריץ הקטן הוא יותר קרוב לגדר, והחריץ הגדול מחוצה לו. (164) כלומר, צורך זה בחריץ כפול. (165) היא חיה קטנה ('ערוך' ערך נמיה).

כג. הֵיתָה¹⁶⁶ לוֹ חֲצִי שְׂדָה¹⁶⁷, וְאָמַר לְחִבְרוֹ: חֲצִי שִׁישׁ לִי בְּשְׂדָה מְכֻרְתִּי לָךְ - קָנָה הַחֲצִי בְּלֹא¹⁶⁸. אָמַר לוֹ: חֲצִי הַשְּׂדָה שִׁישׁ לִי - לֹא קָנָה אֶלָּא רְבִיעֵה¹⁶⁹. אָמַר לוֹ¹⁷⁰: מִצְרִיהָ¹⁷¹ שְׂדָה שְׁמִמָּה [נִחְלָקָה¹⁷², או

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ב. המוכר פרות דקל⁷ לחברו - יכול לחזור בו⁸ אף לאחר שבאו הפרות לעולם. ואם שמת⁹ הלוקח ואכל - אין מוציאין מידיו¹⁰. וכל החוזר בו משניהם - אין חייב לקבל מי שפרע¹¹.

(7) לפני שבאו לעולם. וכבר נחמן (בבא מציעא 10:) שאין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם, כנ"ל. (8) אבל מבחינה מוסרית ראוי לו שלא יחזור בו (תוספות בבא מציעא 10: דיבור המתחיל התם) [וקל וחומר הוא: אם הנושא ונותן בדברים בלבד, ראוי לו לעמוד בדיבורו, ואם חוזר בו הוא ממחוסרי אמנה (למעלה פרק ז הלכה ח) - כל שכן למכירה שלפנינו]. (9) הוריד. גמרא שם. (10) שכל זמן שלא חזר בהם מן המקח, הוא נשאר קיים, אחרי שלא רצוי הדבר לחזור מן המקח. (11) שלא תקנו "מי שפרע" אלא באופן שקניינו קניין גמור מן התורה, ראה למעלה פרק ז הלכה א ופרק שלישי הלכה א.

ג. אכל הפוסק¹² על שער שפשוק¹³, ולא היה אותו המין שפסק עליו ברשות מוכר - חייב לקנות¹⁴ ולתן ללוקח מה שפסק. ואם חזר - מקבל מי שפרע¹⁵.

(12) כלומר, פסק לו המחיר ונתן לו כסף. (13) דווקא אם יצא השער, כלומר, המחיר הקבוע, אבל אם לא יצא השער אינו חייב לקנות וליתן ללוקח אלא אדרבה אסור לעשות כן מחמת איסור ריבית (להלן פרק ט מהלכות מלווה הלכה א), שהרי נותן לו פירות במחיר של עכשיו כמו שפסק בזמן שעלה מחיר הפירות והרי זה כ"אגר נטר", כלומר, תמורת הכסף שנתן לו עכשיו ושהה אצלו כל הזמן (ש"ך סימן רט סעיף קטן יג). (14) כן כתב הרי"ף בפרק ד דבבא בתרא על מה שאמרו שם (סו:): "ארעא ודיקלי: חזינן אי אית ליה דקלים יהיב ליה תרי דיקלי. ואי לא, זבין ליה תרי דיקלי" (=המוכר לחבירו שדה ודקלים: אם יש לו דקלים, נותן לו שני דקלים. ואם לאו - קונה ונותן לו שני דקלים) ועל זה כתב הרי"ף: "מהא שמעינן דמאן דמזבן ליה לחבריה מידי דשכיח למיזבן אף על גב דליתיה לההיא מידי ברשותיה, מיחייב למיזבן ולמיתן ליה, וקיימא לן נמי פוסקים על שער שבשוק ואף על גב שאין לו (בבא מציעא עב:) ותניא נמי בתוספתא (בבא מציעא פרק ד הלכה א) המוכר פירות לחבירו בחזקת שיש לו ונמצא שאין לו, לאו כל הימנו לאבד זכותו של זה" (אלפס ישן בהגהות הב"ח שם, וכן הוא בכמה מקורות נוספים, ראה בתוספות ראשונים שם) [וברור הדבר שחייב זה, לקנות וליתן ללוקח הוא כדי שלא יהא מחוסר אמנה כמו שכתב הרשב"ם (בבבא בתרא שם דיבור המתחיל זבין ליה). וראה להלן]. (15) [כלומר, אם חזר לאחר שקנה, שאז קנה הלוקח כדין כל קונה בכסף בלי משיכה (למעלה פרק ז הלכה א). ואף על פי ש"דבר שאינו ברשותו של מקנה - אינו נקנה, והרי הוא כדבר שלא בא לעולם" (להלן הלכה ה) - אין זה אלא ב"שדה זו לשאקחנה", אבל האומר לחבירו: "שדה סתם לשאקחנה קנוייה לך" - הרי זה קנה. לפי שיש כאן סמיכות דעת של קונה, שוודאי ימצא המוכר לקנות, מאחר שאותו המין

ובפנימיות העניינים, התוכן הכללי של עבודת ה' הוא לעשות קניין לקב"ה שהוא "קונה שמים וארץ" היינו למסור לו את כל עניינינו ומעשיו שיהיה ניכר שהכל רכושו של הקב"ה על-ידי שהנהגתו במחשבה דיבור ומעשה היא תמיד כפי רצון הקב"ה.

ובזה ישנו חילוק בין גוף ובין פירות, שהגוף הוא האדם עצמו היינו גופו ונשמתו, והפירות הם הפעולות שנעשות על ידיו בעולם.

והנה, כשמקנה יהודי את גופו לקב"ה והרי הוא בדרגת צדיק שגופו קנוי לה' כי הכניע מידותיו ויצרו עד כדי כך שאינם קיימים בו עוד (לכן נקראו הצדיקים עבדי ה' על-שם שכל גופם שייך לקב"ה) אזי הפירות שלו - המחשבה דיבור ומעשה קנויים לקב"ה בדרך ממילא, ואינו צריך לעשות מלחמה שלא לעשות פעולה שהיא נגד רצון ה'.

אבל צריך האדם לדעת שאם אין בכוחו ואינו בדרגה להקנות כל גופו לה' אלא רק את פעולותיו - פירותיו - יכול להקנות רק מה שמקיים עכשיו, כי אינו יכול להיות בטוח שינצח בעתיד במלחמה התמידית עם היצר.

אף-על-פי-כן גם במצב שאינו יכול לפעול קניין הגוף ולשנות לגמרי את המדות שבלב והרצון במוח שיהיו קנויים לה', ישנה העצה שיקנה את הגוף לפירותיו, כלומר שיעורר בשעת התפילה את אהבת ה' בהתגלות בלבו וזה פועל שהרע שבלבו יהיה כאדם שישן (תניא פרק י"א) ואז, גם אם אינו יכול לשנות את עצם המדות שבלבו, הרי בכל זאת יש בכוחו לפעול כפיה על מדותיו ואז גם פירותיו - מחשבה דיבור ומעשה שלו - קנויים לה'.

(לקו"ש חלק כז עמ' 183 ואילן)
מתוך רמב"ם "פרדס המלך"

(2) הנושא הזה אם אדם מקנה לחבירו דבר שלא בא לעולם או לא, העסיק כמה דורות של תנאים ואמוראים, ובשני מקומות בתלמוד (יבמות צג. וקידושין סב:) מנו שורה של תנאים ואמוראים, שכולם ב"שיטה" אחת, שאדם מקנה לחבירו דבר שלא בעולם, וכלל הלכתי בידינו: "אין הלכה כשיטה" (מגיד משנה). (3) למתנת שכיב מרע ישנו רק יתרון אחד, שאינה זקוקה לקניין, אבל באופן שהקניין לא חל, אין עדיפות כל שהיא לשכיב מרע, ומקור הלכה זו בבבא בתרא קמז: ועיין שם ברשב"ם דיבור המתחיל אמר רב נחמן. (4) ייתכן, שבכוונה הביא רבינו את הדוגמא של מכירה - בשדה, ואת זו של מתנה - באילן, משום שהשדה מוציא הרבה, והאילן באופן יחסי מעט, ומתאים יותר להדגים מכר בשדה, ומתנה באילן (סמ"ע, סימן רט, סעיף קטן ח). (5) זוהי מתנת שכיב מרע. (6) אפילו לאחר שבאו הדברים לעולם, ראה להלן הלכה ב.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

וסובר רבא שכל זה מפני שסובר כרבי מאיר שאדם מקנה דבר שלא בא לעולם ולא כסוגיית הגמרא שם, ומה שאמרו שם טז. "אמר רבא הכא סמכא דעתיה" – בכתב יד רומי הנוסחא שם "אמר רבא" (דקדוקי סופרים שם) ומה שאמרו שם "אמר רבא זו צריכה לפנים" הנוסחה בכתב יד "אמר אביי".

ו. מי שהיה מוריש²⁴ גוסס²⁵ ונטוי למות, ורצה למכור מנכסיו²⁶ מעט²⁷ כדי להוציא הדמים בצרכי קבורה²⁸, הואיל והבן עניו²⁹, ואם ימתין עד שיעמוד וימכר - ישתהא המת ויתבזה, תקנו חכמים, שאם מכר ואמר: מה שאירש מאבי היום מכור לך - ממכרו קנים. וכן ציד עני שאין לו מה שאכל, שאמר: מה שתעלה מן הים מצודתי היום מכור לך - ממכרו קנים, משום כדי חייו³⁰.

(24) אביו או מוריש אחר. ואף על פי שבגמרא שם אמרו: "מה שאירש מן אבא היום מכור לך" – סובר רבינו שאביו לאו דווקא, שהרי הטעם הוא משום כבוד המת. (25) ר"ף שם בשם ירושלמי. (26) של מוריש. (27) ואם אינו מוצא למכור בשיעור מצומצם, יכול למכור אף יותר מכפי הצורך (מגיד משנה). (28) בירושלמי שם, נזכרו צרכי תכריכין, ולדעת הרא"ש (הביאו הסמ"ע, סימן ריא סעיף קטן ג) אף האבן ששמים על הקבר, הוא בכלל צרכי קבורה. (29) שאם יש לו משלו, לא תיקנו חכמים שתהא מכירתו מכירה (סמ"ע שם סעיף קטן ד) [לפי שהלכה היא שאם אין לאב ויש לבן, כופין את הבן לזון את אביו (פרק ו מהלכות ממרים הלכה ג) והוא הדין שכופין אותו לכבדו אחר מותו]. (30) לדעת רב האי תיקנו כן רק לכדי חייו, אך מסתייגות לשון רבינו שלא הזכיר פרט זה, מדויק הסמ"ע (שם סעיף קטן ו) שיכול למכור מה שתעלה מצודתו מן הים ביום אחד, אף על פי שיהיה בו חיי ימים הרבה.

ז. הבן³¹ שמכר בנכסי אביו בחיי אביו, ומת הבן בחיי האב ואחר כך מת האב - בן הבן מוציא³² מיד הקלחות; שהרי אביו מכר דבר שלא בא עדין לרשותו, ונמצאו הנכסים ברשות האב, וזה יורש אבי אביו³³. וכן כל פיוצא בזה.

(31) בבא בתרא קנט. (32) גם הבן עצמו יכול לבטל את המכירה. שהרי הוא דבר שלא בא לעולם, אלא שאם הוא עצמו מבטלה, חייב להחזיר את הדמים שקיבל, ואילו בן-הבן אין לו כל זיקה לחוב אביו, לפי שהוא בא מכוח אבי-אביו (מגיד משנה בשם הרשב"א). ובשולחן ערוך (חושן משפט סימן ריא סעיף ג) מביא הלכה זו כהמשך של ההלכה הקודמת, היינו, שהבן מכר כשאביו היה גוסס, ועל כן אם היה הבן קיים לא היה יכול להוציא אף את הקרקע, שהרי אז יש תוקף, מטעם תקנת חכמים לקנין זה, מה שאין כן בן-הבן. אבל אם מת הבן בחיי האב לא חלה המכירה ולא תיקנו בה חכמים משום כבוד המת, שהרי אף למאן דאמר "אדם מקנה דבר שלא בא לעולם" – אין זו מכירה

נמצא בשוק, ומחירו קבוע. וראה להלן פרק כד הלכה יג בדין "קרקע ודקלים אני מוכר לך" שרבינו נטה שם מדברי הרי"ף שהובאו למעלה, לפי שהדקלים, שסביב קרקע זו שמכר לו, דינם כשדה זו, שהלוקח לא סמך דעתו שיוכל לקנותם].

ד. מי שפסק על שער שבשוק שיתן ארבע סאין בסלע, אם היו שבילים¹⁶ - הרי זה קנה לקבל מי שפרע. והוא שיראה¹⁷ לו בגרן, או שאמר לו בשוק 'הריני סומך עליך'. אבל אם לא נראה בגרן ולא אמר לו 'הריני סומך עליך' - לא סמכה דעתו¹⁸ של מוכר, ואינו מקבל מי שפרע; שהרי הוא אומר¹⁹: שמה פסק עם אחר²⁰, ואין צריך לחטים אלו.

(16) כן פירש רבינו מה שאמרו בגמרא שם "תערא חריפא", כלומר שער מוקדם לפני הקציר, כשהתבואה בשיכוליה. (17) כלומר, מה שאמרנו למעלה (הלכה ג) שהפוסק על שער שבשוק, חייב לקנות וליתן ואם חזר אחר כך מקבל מי שפרע – אינו אלא לאחר הקציר, שאז סמכה דעתם של הלוקח ושל המוכר, אבל כשהתבואה עודה בשיכוליה אין המוכר סומך דעתו אלא בתנאים דלהלן. (18) וסמיכות דעת היא הבסיס לכל קניין, והיעדרה גורם לביטול הקניין. (19) המוכר אומר בלבו. (20) כן אמרו שם: "מאן דיהיב זוזי אתרעא חריפא, לבי תרי תלתא יהיב", כלומר, מי שנותן כסף על שער חריף, לשניים או לשלושה הוא נותן, שאם לא תצליח התבואה אצל זה ייקח אצל שני ואין כאן סמיכות דעת מצד המוכר.

ה. דבר שאין ברשותו של מקנה - אינו נקנה, והרי הוא כדבר שלא בא לעולם²¹. פיצד? מה שאירש²² מאבא מכור לך, מה שתעלה מצודתי מן הים נתן לך, שדה זו לך שאקנה²³ קנייה לך - לא קנה כלום. וכן כל פיוצא בזה.

(21) בבא מציעא טז: (22) תוספתא בנדרים סוף פרק ו והובאה בבבא מציעא שם. (23) שם בבבא מציעא מימרא של רב שקנה, מפני שסובר כרבי מאיר: "אדם מקנה דבר שלא בא לעולם" ואין הלכה כמותו. ונראה מדברי רבינו, שרק אם אמר לו: "שדה זו", לא קנה, אבל אם אמר לו: "שדה סתם, כלומר, איזו שהיא, לכשאקנה קנויה לך" – קנה, שיש כאן סמיכות הדעת מצד הקונה, שוודאי יעלה בידו של מוכר לקנות איזו שדה שהיא. וראה למעלה הלכה ג. ומה שאמר רבא בבבא מציעא שם: "האלוקים אמר רב אפילו בשדה זו, מכדי רב כמאן אמרה לשמעתיא כרבי מאיר דאמר אדם מקנה דבר שלא בא לעולם כו", שנראה מזה שגם בשדה סתם אינה קנויה אלא לדעת רבי מאיר (ועיין מהר"ם והגהות הג"ר צבי הירש חיות שם) – דעת רבינו שבשדה סתם קנה אפילו לדעת חכמים החולקים על רבי מאיר, ומה שאמר "מכדי רב כמאן אמרה לשמעתיא כרבי מאיר". אין זה מכוח הלכה זו, אלא מכוח מה שאמר למעלה (שם טז): בדין "חזר ולקחה מבעלים הראשונים"

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

**קנה. ואם היה בנו, הואיל ודעתו של אדם קרובה
אצל בנו - קנה⁴⁴.**

44) גמרא שם. ונראה מסתימת לשון רבינו שאין הבדל בזה בין בריא לבין שכיב מרע, ועיין במגיד משנה שיש מחלוקים בזה. [נדווקא מזכה בקניין, אבל באמירה בלבד - לא קנה. ואף על פי שסברא זו ש"דעתו של אדם קרובה אצל בנו", מועילה אף באמירה בלבד (פרק כ"ג מהלכות אישות הלכה י"ג-יד) - אין זה אלא בדבר שלא בא לעולם (פרק ו מהלכות זכיה ומתנה הלכה יז), שאין סברא זו מועילה אלא באופן שיש חיסרון אחד בלבד: דבר שלא בא לעולם, או אמירה, אבל כשישנם שני החסרונות: גם דבר שלא בא לעולם וגם אמירה בלבד - לא קנה. ועיין בהלכות זכיה ומתנה שם].

**יא. האומר לאשתו: נכסי לפניך שתלדי ממני - הרי
אלו לא יקנו פלוס; שפיון שלא נתעברה בהן בשעת
המתנה, עדין לא באו פרי להיות דעתו קרובה להם.**

**יב. המקנה למין ממני חיה - לא הקנה פלוס.
הקנה קצת נכסיו לבהמה או למי שלא בא לעולם,
וחזר ואמר לחברו: קנה בבהמה זו, או בעפר זה -
לא קנה פלוס⁴⁵. אמר לו: קנה את ובהמה זו, או
את ועפר זה - קנה מחצה⁴⁶.**

45) כשם שהבהמה או העובר לא קנו. 46) שם כרב נחמן. שכיוון שאמר "את ובהמה", וודאי כוונתו שהבהמה תקנה חצי והאדם יקנה חצי, ומכיוון שלא תלה קניית האדם בקניית הבהמה - קנה האדם חצי.

**יג. אין אדם מקנה לא במכר ולא במתנה אלא דבר
שיש בו ממש⁴⁷; אבל דבר שאין בו ממש - אינו
נקנה.**

47) גוף, עצם.

**יד. פיצד? אין אדם מקנה ריח התפוח הזה, או
טעם הדבש הזה, או עין⁴⁸ הדלח⁴⁹ הזה. וכן כל
פיוצא בזה. לפיכך⁵⁰, המקנה לחברו אכילת פרות
דקל זה⁵¹, או דירת בית זה⁵² - לא קנה; עד שיקנה
לו גוף הפית לדור בו, וגוף האילן לאכל פירותיו⁵³,
כמו שיתבאר.**

48) צבע, מראה. 49) אבן טובה. 50) בבא בתרא קמז: ואף על פי שהזכירו שם שכיב מרע - הרי בארו שם: "מה שאין בבריא אין בשכיב מרע", כלומר, אין לשכיב מרע אלא יתרון אחד: שאינו זקוק לקניין. אבל אם בבריא לא מועיל הקניין - אין כוח גם במתנת שכיב מרע, שאינה עדיפה ממתנת בריא. 51) ואכילה עצמה היא דבר שאין בו ממש, אם כי הפירות הם דבר שיש בו ממש. ואף על פי שהם בעולם (סמ"ע סימן ריב סעיף קטן א) וראה ברשב"ם שם דיבור המתחיל אמר רב נחמן, שנראה מדבריו

באופן שמת הבן בחיי האב (ב"ח שם). 33) כך הגדירו את זכות הירושה, שכן הבן יורש באופן בלתי-אמצעי את אבי אביו, והוא עומד במקום הבן - אביו, ולכן הוא אינו חייב אף להחזיר את הדמים, אם לא השתמשו בהן לצרכי קבורת אבי אביו (סמ"ע שם סעיף קטן ז).

**ח. מי שנתן קרקע³⁴ מתנה לחברו, ונתן לו על
גפה³⁵ מאה דינרין: אם היה הדינרין מצויין ברשותו
- נכון שזכה בשדה זכה בדינרין³⁶; ואם אין לו דינר
- אין מחביבין את הנותן לתן לו מאה דינרין, עד
שביא הזוכה³⁷ ראיה שהיה לזה דינרין בעת
המתנה. והוא הדין לשאר משלטיין שמקנה אדם
אותם על קרקע: אם אינם ברשות המוכר או הנותן
- לא קנה; שאין אדם מקנה דבר שאינו ברשותו³⁸.**

34) שלא שאלו בקידושין (כ"ז) אלא אם צריך "צבורים" בקניין אגב או אין צריך (ראה למעלה פרק ג הלכה ט) - אבל לא נסתפקו כלל אם צריך שיהיו בעין וברשותו, עיין מגיד משנה. 35) כלומר, אמר לו: "קנה אותם על גבי קרקע זו" (ראה למעלה שם). 36) בקניין אגב. 37) לפי הכלל הידוע: "המוציא מחבירו עליו הראייה" (מגיד משנה). 38) בבבא קמא סט: אמרו שאין אדם מקדיש דבר שאינו ברשותו. ופשוט שהוא הדין שאינו מקנה דבר שאינו ברשותו. וראה להלן.

**ט. מי שהיה לו פקדון³⁹ ביד אחר - הרי זה מקנהו⁴⁰
בין במכר בין במתנה; לפי שהפקדון ברשות בעליו
הוא⁴¹, והרי הוא בתחזקת שהוא קים. ואם כפר בו⁴²
זה שהפקד אצלו - אינו יכול להקנותו; שזה כמי
שאבד, שאינו ברשותו⁴³. אבל המלוה, הואיל
והלוואה נתנה, אינה בעולם, ואין אדם יכול
להקנותה אלא במעמד שלשון. והוא דבר שאין לו
טעם, כמו שבארנו. ואם היתה מלוה בשטר - מקנה
את השטר בכתובה ומסירה; שהרי לש פאן דבר
הנמסר לקנות שעבוד שבו.**

39) מקור הלכה זו: עובדה של רב פפא שהקנה לרב שמואל בר אבא פיקדון שהיה לו ביד אחרים (בבא בתרא עז: "הווי ליה תריסר אלפי זוזי". ולא כנוסחת הספרים בבבא קמא קד: "הווי מסיק תריסר אלפי זוזי" שמשמע שהמדובר בהלוואה, ראה להלן). 40) בקניין אגב קרקע, ראה למעלה פרק ו הלכה ז. 41) אף שאינו בביתו ממש. 42) שמעתה הרי הוא כגולן, ראה להלן. 43) כן אמרו בבבא קמא סח: "אמר רבי יוחנן גזל ולא נתיאשו הבעלים שניהם אינן יכולין להקדישו זה (=הגולן) לפי שאינו שלו, וזה (=הגולן) לפי שאינו ברשותו" והוא הדין שאינו יכול להקנות מאותו הטעם (מגיד משנה).

**י. בשם שאין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם, כן
אין אדם מקנה למי שלא בא לעולם. ואפלו עבר
הרי הוא כמי שלא בא לעולם, והמזכה לעבר - לא**

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

רבינו יש לפרש שם כפירוש רבינו חננאל (בתוספות דיבור המתחיל יד) שזכו בו עניים עיין שם. (63) פרק ו הלכה לא-לג. אבל שם מפורש: "הרי עלי להקדישו". וצריך עיון.

פרק שלשה ועשרים

(1) נכתבו בו דיני המקנה גוף הדבר לפירותיו, והמוכר גוף דבר לזמן, והקונה פירות שובך או פירות כוורת דבורים (ומה דין מוכר עם הלוקח) [ומה בין שוכר ולוקח] והדומה לזה.

א. מקנה² אדם הגוף לפירותיו³. בין במקרה⁴, בין במתנה, בין במתנת שכיר מרע⁵. ואין זה מקנה דבר שלא בא לעולם⁶, שהרי הגוף מצוי⁷ ומקנה לפירות⁸. הא למה זה דומה? לשוכר בית או שדה לחכרו, שלא הקנה לו הגוף¹⁰, אלא הנאת הגוף¹¹.

(2) כלומר, יכול להקנות, ויש תוקף לקנינו. (3) מקור דברי רבינו בבבא-בבא-בבא-בבא: קמו: "אמר רב נחמן, שכיב מרע וכו' עד שיאמר תנו בית זה לפלוני וידור בו, תנו דקל זה לפלוני ויאכל פירותיו", וראה להלן פ"י מהלכות זכיה ומתנה הלכה טו. וכן הוא בגיטין מג. "עד כאן לא קאמרי רבנן אין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם, אלא כגון פירות דקל, דהשתא מיהא ליתנהו (= שעכשיו עדיין אינם בעולם), אבל הכא (= במוכר עבד לקנס, שאם יגחנו שור יהא קנסו של הלוקח) הא קאי שור והא קאי עבד (הנה השור והנה העבד)". ועיין שם ב'תוספות' מב: ד"ה עבר. (4) בגמרא שם הובאה הלכה זו במתנה, אך הוא-הדין במכר, כי אין הפרש בענין זה בין מכר למתנה. (5) הנושא במימרא הנזכרת הוא שכיב מרע, אך הגמרא מסכמת סמוך למימרא זו את העיקרון: "דבר שאינו בבריא, אינו בשכיב מרע", המשוה לענין זה, שכיב מרע ובריא כאחד. (6) כמו מקנה פירות של הדקל (ולא דקל לפירותיו). ועיין לעיל פכ"ב, הל' ב. (7) הגוף הוא דבר מצוי ובא לעולם. (8) והוא לא מקנה את הפירות, שהם דבר שלא בא לעולם, אלא את הגוף המצוי בעולם, אם כי בצורה מוגבלת - לפירותיו. (9) רבינו רוצה בהשוואה זו להדגיש את המושג של הקניית גוף להנאות ותשמישים מוגבלים על-ידי מושג דומה, אך שכיח יותר, והוא: השכירות, אם כי יש הפרש להלכה בין "גוף לפירות" לבין "שכירות" (להלן הלכה ח) [וראה להלן הלכה ט והערה נח]. (10) שהרי את הבית או את השדה הוא חייב להחזיר, כעבור זמן-מה. (11) את זכות הדירה, והיינו שהקנה לו את הגוף להנאה זו של הדירה, אבל לא שהקנה לו את הדירה או את הנאת הגוף, כי זהו דבר שאין בו ממש וגם דבר שלא בא לעולם, ולא קנה, כמבואר בגמרא בבא-בבא-בבא-בבא שם. ורבינו לא נכנס עכשיו לנושא זה, וסמך על בירוורו להלן פ"י מהלכות זכיה ומתנה הלכה טו.

ב. כיצד? כגון שמכר או שנתן שדה לפירותיה¹², בין לזמן קצוב, בין כל ימי חייו של מוכר או של לוקח, והוא הדין למוכר ולנותן אילן לפירותיו¹³, או רחל לגזתה¹⁴, או בהמה ופשחה לולדותיהם¹⁵, או

שהמדובר שהפירות אינם בעולם. (52) כלומר, הדיור בבית זה. שהדיור אין בו ממש. (53) וכל שכן אם מוכר הפירות עצמם - כיוון שהם בעולם.

טו. דין ההקדש⁵⁴ ודין העניים ודין הנדרים אינו פדין ההדיוט בקנינו. שאלו אמר אדם: כל מה שתלד בהמתי יהיה הקדש⁵⁵ לבדק הבית⁵⁶, או יהיה אסור עלי, או אהננו לצדקה - אף על פי שאינו מתקדש לפי שאינו בעולם, הרי זה חייב לקיים דבריו⁵⁷; שנאמר: ככל הליצא מפיו יעשה⁵⁸.

(54) כל הלכה זו הביא רבינו גם בפרק ו מהלכות ערכין הלכה לא. מסברת עצמו והקדים לה: "ויראה לי". (55) בהלכות ערכין שם כתב: "הרי עלי להקדישו". (56) [צריך עיון, הרי המקדיש בהמה טהורה תמימה לבדק הבית עובר בעשה (פרק ה מהלכות ערכין הלכה ה) והיאך יכול לקבל על עצמו נדר שיקדישו - הרי הוא מושבע ועומד מהר סיני שלא יקדישה לבדק הבית (ראה פרק ג מהלכות נדרים הלכה ז) ובפרק ו מהלכות ערכין שם לא כתב "לבדק הבית" (57) הראב"ד חולק על דברי רבינו וכתב: "שאם חייב עצמו בכך שאמר אתן לעניים כך וכך - כלומר מן הפירות שיצאו בכרם שלי - הרי זה חייב עצמו וייתן. אבל אם אמר ינתן לעניים כך וכך מפירות שלא באו לעולם לא קנו עניים" וכן דעת הגאונים להלן הלכה יז והובאו דבריהם בטור שם. (58) בהלכות ערכין שם מביא רבינו שהוא עובר "משום בל תאחר ולא יחל דברו ומשום ככל היוצא מפיו יעשה". והעיר על זה הלחם משנה שם.

טז. והואיל והדבר פן⁵⁹, אם צוה אדם פשהוא שכיב מרע ואמר: כל מה שיוציא אילן זה לעניים, או כל שוכר בית זה לעניים - זכו בהן העניים⁶⁰.

(59) שיש חיוב לקיים נדר אפילו בדבר שלא בא לעולם. (60) מכיוון שבמתנת בריא חייב הנותן לקיים דברו מטעם נדר, כמו שכתב למעלה, תיקנו חכמים כן גם בשכיב מרע, כדי שלא תיטרף דעתו עליו, אף על פי שהנותן שהתחייב מתורת נדר, מת ואינו, ויורשיו לא התחייבו (אכן האזל, ועיין כסף משנה).

יז. יש גאונים⁶¹ שחולקין על דבר זה ואומרים, שאין העניים זוכין אלא בדברים שהדיוט קונה בהן, ולפיכך לא יזכו בדבר שלא בא לעולם⁶². ואין דעתי נוטה לדברים אלו; שאין אדם מצוה להקנות, והוא מצוה לקיים דבריו בצדקה או בהקדש, כמו שהוא מצוה לקיים הנדר, כמו שפארנו בערכין⁶³.

(61) שיטתם כדעת הראב"ד, למעלה הלכה טו, והובאו דבריהם בטור שם. (62) ראייה לדבריהם מדברי הגמרא בבבא קמא לו: שאדם אחד אמר שכסף שביד אחרים יתנוהו לעניים, ונראה שם שלא קנו אותו העניים, והוא מטעם שאינו ברשותו כמו שכתב הרי"ף שם. הרי שגם מטעם נדר אין כאן שום חיוב כיוון שלא אמר "אתנהו לעניים". ולדעת

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(32) ולכן, אף שלא הזכיר את השויר בגוף האילן, אנו אומדים את דעתו, שבוודאי השאיר.

עָבַד לְמַעֲשֵׂה יָדָיו¹⁶ - בְּכָל מְמָכְרוֹ אוֹ מִתְּנוּתָיו קִימִין¹⁷.

ה. המוכר גוף הקרקע³³ לזמן קצוב³⁴ - הרי זה מכירה³⁵; ומשפּטֵמֶשׁ הַלֹּקַח בַּגּוֹף פְּחָפְזוֹ³⁶ וְאוֹכֵל הַפְּרוֹת כָּל זֶמֶן הַמְכִּירָה, וּבִסּוֹף תַּחֲזֹר לְבַעֲלָהּ.

(33) כלומר, לא רק לפירותיו, אלא את גוף הקרקע עצמו מכר לכל תשמישיו, ברם לא לצמיתות. (34) לתאריך מוגבל. (35) יש תוקף משפטי למכירה זו, והלוקח קונה את הגוף כמו שהוא, אף שאינו אלא לזמן מוגבל. ומקור הדבר בבבא-קמא סח. שנתמטטה מכירה לשלשים יום מתשלומי ארבעה וחמשה בענין גנב משום שנאמר "וטבחו או מכרו", הוקשה מכירה לטביחה: "מה טביחה שאינה חוזרת, אף מכירה שאינה חוזרת" – הרי שלולא זה הרי היא מכירה גמורה (ביאור הגר"א לחושן-משפט סימן ריב ס"ק ט). (36) כלומר, חוץ ממה שאוכל הפירות, זוכה הוא גם בגוף עצמו לכל תשמישיו, וראה להלן הלכה ו.

ו. ומה הפרש יש בין המוכר קרקע לזמן קצוב ובין המקנה אותה לפירותיה?³⁷ שהקונה לפירות - אינו יכול לשנות צורת הקרקע, ולא יבנה ולא יחרס³⁸; אבל הקונה לזמן קצוב³⁹ - הוא בונה והורס⁴⁰, ועושה בכל זמנו הקצוב כמו שעושה הקונה קנין עולם לעולם.

(37) כלומר, אף-על-פי שלכאורה אין הפרש ביניהם, וגם בגמרא (גיטין מח). השויר מכירה לזמן קצוב – דהיינו, מכירת קרקע בזמן שהיובל נוהג שאינה אלא עד היובל – להמוכר שדהו לפירות, שבשניהם אין ללוקח אלא קנין פירות בלבד, ועם כל זה יש הפרש בין קנין פירות למוכר הגוף לזמן קצוב, ומהו ההפרש? (ביאור הגר"א שם ס"ק יא). (38) שהרי אין לו זכות בגוף עצמו, אלא לפירות היוצאים ממנו ולא יותר. וכן מפורש בבבא-בבא-בבא נ: שאין לבעל רשות לחפור בורות שיחין ומערות בנכסי מלוג של אשתו, אע"פ שקנויים לו לפירות (ביאור הגר"א שם ס"ק יב). (39) שכאן יש לו זכות בגוף עצמו, אם כי לזמן מוגבל בלבד. (40) מקור דבריו ממה שאמרו בירושלמי סוף פ"ד דגיטין: "קנה שדה ביובל (פירוש: בזמן שהיובל נוהג) – כן נראה ברשב"א לגיטין מז). רבי אילא אמר, קנה קרקע (פירוש: כקונה קרקע לזמן קצוב), אבא בר ממל אמר, לא קנה קרקע (פירוש: לא קנה גוף הקרקע, כנ"ל, אלא יש לו בה קנין פירות בלבד). מתב רבי אבא בר ממל לרבי אילא, על דעתך דאת אמר קנה קרקע, יחפור בה בורות שיחין ומערות. אמר לו: התורה אמרה ושב לאחוזתו – בעיינו". הרי שלולא הפסוק הזה, רשאי הקונה קרקע לזמן קצוב שיש לו בה קנין הגוף – לחפור בה בורות שיחין ומערות (וראה בראב"ד ומגיד-משנה כאן, ובמשנה-למלך פ"א מהלכות שמיטה ויובל הלכה א ובאבן-האזל כאן). וראה ברש"י ערכין כט: ד"ה וחדא (ביאור הגר"א לחו"מ סימן ריב ס"ק יג).

(12) גיטין מז: "המוכר שדהו לפירות". (13) בבא-בבא-בבא שם. (14) לא ידוע לי המקור המדויק לדוגמא זו. (15) שבת קלה: "בלוקח שפחה לעוברת". (16) בכתובות נח. אמרו: "יקדשו ידיך לעושיהם", והוא-הדין למוכר עבד למעשה ידיו. (17) והוא קונה מיד, אפילו טרם באו הפירות לעולם (סמ"ע רט, ס"ק טו), וכך לשון השו"ע: "ואם מכר אילן לפירותיו וכו', קנה מיד, ואין אחד מהן יכול לחזור בו" (שם, סעיף ד).

ג. מכר¹⁸ עבדו לקנס¹⁹, שאם יגנח²⁰ וימות²¹ יהיה קנס של לוקח - הרי זה ספק²². לפיכך²³ לא קנה; ואם תפשו²⁴ הקנס - אין מוציאין מידו.

(18) בגיטין (מב-מג), היא בעיא שלא נפתרה. (19) רק לענין קנס, אבל לא לענינים אחרים. (20) שאם שור של אדם שלישי יגח את העבד. (21) העבד ימות מן הנגיחה, שאז משלם בעל השור קנס לבעל העבד: שלשים שקלים, כמפורש בפסוק (שמות כא, לב). (22) אחרי שהבעיא נשארה תלויה ללא פתרון, וצדדי הספק הם: שמה זה דומה ל"אילן לפירותיו" (למעלה הלכה א-ב), או שמה אינו דומה לשם, שהרי הפירות רגילים לבוא, והם יוצאים מגוף האילן, ואילו הקנס אינו יוצא מגוף העבד. וגם אין זה ברור שיבוא, כי שמה בכלל לא יקרה מקרה הנגיחה, ואף אם יקרה, שמה יודה בעל השור ויפטר מקנס כדין "מודה בקנס" (גמרא גיטין שם, ו'תוספות' שם מה: ד"ה עבד). (23) כדין כל ספק משפטי, שאנו דנים בו: "המוציא מחבירו עליו הראיה". (24) רבינו לשיטתו, שבכל ספק משפטי יש תוקף לתפיסה.

ד. מכר²⁵ אילן לזה ופירותיו לאחר²⁶ - לא שיר מקום הפירות²⁷, ואין לאחר פלוס²⁸. אבל²⁹ אם מכר אילן ושיר פירותיו לעצמו - הרי שיר מקום הפירות³⁰. אף על פי שלא פירש³¹, לגבי עצמו בעין יפה משיר³².

(25) בעיא בבבא-בבא-בבא קמח. (כפירוש ה'תוספות' שם ד"ה איבעיא להו) ונפתרה שם בצורת "אם תמצא לומר". (26) פירותיו של האילן – ולא גוף האילן לפירותיו, וזהו דבר שלא בא לעולם. (27) כלומר, אין אנו אומרים שהמוכר התכוון להשאיר לשני מקום באילן לפירות, כמו "דקל לפירותיו", כיון שלא הביע זאת במפורש. (28) ולא בירר רבינו, למי שייכים הפירות? הרשב"א כתב מפורש שהם ללוקח ראשון (מגיד-משנה). וכן פסק בשולחן-ערוך (חושן-משפט סימן רט סעיף ט) "וראשון קנה דקל ופירותיו". (29) שם, בעיא שנפתרה. (30) היינו, הענפים, מקום שבו גדלים הפירות (רשב"ם, ו'תוספות' שם) ושוב אינם נחשבים כדבר שלא בא לעולם. (31) שלא אמר מפורש שהוא משאיר לעצמו גם את מקום הפירות.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שמות לו לעשות כן (ביאור הגר"א שם ס"ק יח).
 (48) שאם נוהגים הבעלים לזרעה שנה ולהובירה שנה, אין השוכר רשאי לשנות (סמ"ע, שם ס"ק טז), שהשוכר אין לו אלא זכות הנאה בלבד ולא בעלות, ולפיכך הוא חייב להזהר בשמירת החפץ ולדאוג גם לעתידו. (49) פ"ח הלכות ג, ו, ח, שאין החוכר (=השוכר) יכול לעשות בה כרצונו. (50) (גיטין כט. ופ"א מהלכות שכירות הלכה ד.) לפי שאין לו בעלות על החפץ, רק זכות הנאה אישית. ואף-על-פי שבפ"ה מהלכות שכירות הלכה ה כתב רבינו שלא אמרו חכמים אין השוכר רשאי להשכיר אלא במטלטלין ולא בקרקע (ראה כסף-משנה) – יתכן כי כוונת רבינו כאן למטלטלין. שאף הם הוזכרו למעלה הלכה ב: "רחל לגיזתה או בהמה לוולדותיה" (ראה משנה-למלך). [ואפשר שלא כתב כן רבינו שם, אלא באופן שבעל השדה נמצא בשדה, שכן כתב שם: "אבל בקרקע או בספינה, שהרי בעלה עמה, אין אומר כן (=אין רצוני שיהא פקדוני ביד אחר), אבל אם אין בעל השדה עמה – אין השוכר רשאי להשכיר, כמו במטלטלין].

ט. המוכר פירות שובך⁵¹ ופירות פורת לחברו - קנה. ואין זה מוכר דבר שלא בא לעולם, לפי שאינו מוכר יונים שייולדו או דבש שיכבא לפורת, אלא הוא מוכר שובך לפירותיו או פורת לדבשה⁵²; שהרי הוא כשוכר⁵³ אמת המים לחברו⁵⁴, שהוא נהנה בכל מה שייצור בה⁵⁵, כך זה הקנה שובך זה לפירותיו, כמו שמוכר אילן לפירותיו. ודין פלם פדין השוכר בית⁵⁶ מחברו, כמו שאמרנו⁵⁷, שהוא נהנה בכל הנאות שיש בו. וכן כל פיוצא בזה.

(51) משנה בבא-בבא פ. ושם: "הלוקח פירות שובך. . . פירות כוורת". "שובך" הוא קן של יונים. וכוורת הם הבתים שעושים הדבורים מן השעווה ויצניעו בהם הדבש" (רבינו בפירוש המשנה שם). ומכאן שקונה פירות שובך וכוורת – קנה, ואין זה דבר שלא בא לעולם. (52) הראב"ד חולק על זה, וכתב: "דוקא שאמר לו כך". כלומר, דוקא אם אמר לו במפורש "שובך לפירותיו" וכוורת לדבשה". ודעת רבינו, ששובך וכוורת עצמן אינן חשובות כלל, והן טפילות לגבי היונים והדבורים, ולפיכך אע"פ שאמר פירות שובך ופירות כוורת, הרי זה כאילו אמר מפורש: שובך לפירותיו וכוורת לדבשה (סמ"ע סימן ריג ס"ק א בשם בית יוסף). (53) בשו"ע חו"מ סימן ריג סעיף א הביא: "שהרי הוא כמוכר". (54) לפי נוסחתנו "השוכר", צ"ל "מחברו". (55) רוצה לומר, שכשם שבאמת המים קנה הדגים, אף-על-פי שאינם צומחים מהמים, כמו-כן קנה היונים והדבורים בשובך וכוורת, אע"פ שפירותיהם באים מן החוץ (סמ"ע שם, ס"ק א). (56) [אף-על-פי שלמעלה הלכה ח, כתב רבינו שיש הפרש בין קונה שדה לפירות לבין שוכר שדה, בענינו אין הפרש ביניהם, שהרי לענין קנין היונים, הדבש והדגים, שבשובך שבכוורת ובאמת המים, אין הפרש בין שוכר לקונה, וכל ההפרש אינו אלא בזה שהקונה שדה יכול לשנות ולהנות בה כחפצו. וכמו-כן לענין "אין השוכר רשאי

ז. ומה הפרש יש בין המוכר שדה זו לפירותיה ובין המוכר פירות שדה זו לחברו? ⁴¹ שהמוכר פירות השדה - אין ללוקח להשתמש בשדה זו כלל, אפילו להכנס, אלא בשעת הוצאת הפירות⁴², ויש לבעל השדה להשתמש בה כחפצו; אבל המוכר שדה לפירותיה - אין בעל השדה יכול להכנס בה אלא מדעת הלוקח⁴³, ויש ללוקח להשתמש בה כחפצו⁴⁴.

(41) הכסף-משנה תמה על זה: הרי הפרש גדול יש ביניהם, שמוכר שדה לפירות קנה, ומוכר פירות שדה לא קנה. וה'טור' שם כתב: "פירוש: אחר שבאו [הפירות] לעולם" (ועיין משנה-למלך). [אבל בדפוס רומי כתוב: "ומה הפרש יש בין המוכר שדה לפירותיה ובין המוכר פירות שדה זו לחבירו שלא קנה כמו שביארנו" וכן הוא בכ"י תימן. ולפי"ז מתפרשים דברי רבינו בפשטות, שזה עצמו הוא שואל: מה הפרש בין זה לזה, שבזה קנה ובו לא קנה. והוא מסביר כי במוכר שדה לפירות יש לו ללוקח להשתמש בשדה כחפצו, ובעל השדה אינו יכול להכנס בה אלא מדעת הלוקח, ואם-כן זהו קנין הגוף. ואילו המוכר פירות השדה, אף-על-פי שעדיין לא חזר בו המוכר, והלוקח אוכל פירותיה (ראה למעלה פכ"ב הלכה ב) – אין ללוקח להשתמש בשדה כלל, אפילו להכנס, לא בשעת הוצאת הפירות, ובעל השדה משתמש בה כחפצו, ואם-כן אין זה קנין הגוף, אלא קנין פירות בלבד, ולפיכך אינו קונה הפירות שאינם בעולם]. (42) [כל זמן שלא חזר בו המוכר, כנ"ל]. (43) שהרי יש לו לנטעה או לזרעה כל זמן שירצה או להובירה (להלן הלכה ח). וב'תוספות' בבא-בבא כז. ד"ה לא, כתבו שיכול לשטוח בקרקע זו פירות לייבש, עיי"ש. וכן נראה מדברי רבינו להלן. ולכן אין בעל השדה יכול להכנס בה אלא מדעת הלוקח. (44) וכנראה שיכול להפיק ממנה כל ההנאות, כמו שכתבו ה'תוספות' בבא-בבא בתרא שם, ובלבד שלא ישנה צורת הקרקע ולא יבנה ולא יהרוס, כמו שכתב למעלה הלכה ו.

ח. ומה הפרש יש בין הקונה שדה זו לפירותיה ובין השוכר שדה מחברו? ⁴⁵ שהקונה שדה לפירותיה - יש לו לנטעה או לזרעה⁴⁶ כל זמן שירצה⁴⁷ או להובירה⁴⁸; והשוכר אינו כן⁴⁹, כמו שיתבאר בענין שכירות⁴⁹. ואין השוכר רשאי להשכיר⁵⁰; אבל הקונה מקנה לאחרים כל מה שקנה.

(45) למרות שהבעלים שזרעה בשנה שעברה, היו מעוניינים אולי להובירה השנה. (46) שהלוקח נעשה בעל הבית לתקופת המכירה, ואין הוא חייב לדאוג ולהביא בחשבון מה שיהיה אחריו. (47) להשאירה ריקה, בלתי חרושה וזרועה, – ועושים כן כדי שלא תנוצל הקרקע יותר מדי – ואף שהבעלים הובירו אותה בשנה הקודמת, והיו אולי מעוניינים שהיא תזרע השנה, שלא תעמוד שממה יותר מדי. ומקור הדברים נראה מכתובות פ: "בעל שמכר קרקע לפירות לא עשה ולא כלום – שמא תכסיף", ופירש"י שם: "שלא יחוש הלוקח לזבלה ולטייבה (=לחרשה) וכו'". הרי

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

האמהות, כְּדִי שִׁיעֲטוּתוֹ הָאֲמָהוֹת עִם הַבְּרִיכָה הָרִאשׁוֹנָה⁷⁶ וְעִם הַבְּנוֹת שֶׁעִמָּהֶם⁷⁷; וּמִנִּית מִמָּה שִׁיּוּלִידוֹ הַבְּנוֹת שְׁתֵּי בְּרִיכוֹת⁷⁸, כְּדִי שִׁיעֲטוּתוֹ הַבְּנוֹת⁷⁹ עִם שְׁתֵּי הַבְּרִיכוֹת שֶׁהוּלִידוֹ⁸⁰; וְכָל הַנוֹלָד מֵאַחֵר שְׁתֵּי בְּרִיכוֹת שֶׁל בְּנוֹת וְהַבְּרִיכָה הָרִאשׁוֹנָה שֶׁל אֲמָהוֹת⁸¹ - הֵרִי אֱלוֹ שָׁלוֹ.

(72) לפי גירסת הרי"ף שם. ועיין סמ"ע (סימן רכ ס"ק כז) הדין בפרוטרוט על הגירסאות האלו, ופירוש הסוגיא לפי הגירסאות. (73) היינו הזוג, זכר ונקבה ביחד, נקרא "אמהות" (סמ"ע שם ס"ק כז). (74) אף הן זוג, – זכר ונקבה (סמ"ע שם). ואותן, כלומר האמהות והבנות – לא מכר, כי הן השוכב, והרי מכר רק פירות השוכב ולא השוכב עצמו (סמ"ע שם). (75) כל זוג נקרא בריכה. (76) זו שנולדה להן עתה. (77) כלומר, אלו שהיו בעת המכירה, כי לדעת רבינו צריכה האם שני זוגות לחברה: האחד שהיה בעת המכירה, ועוד אחד נוסף שמשאיר הקונה, ואין כן דעת רשב"ם. (78) כשם שהאמהות צריכות צוות של שתי בריכות שנולדו להן, כן צריכות הבנות צוות של שתי בריכות, שנולדו להן. (79) כי אין הבנות מוצאות צוות בחברת אמותיהן, אלא דוקא בחברת ילדיהן הן (גמרא שם). (80) באופן שצריך להשאיר חמשה זוגות: א. זוג האמהות. ב. זוג הבנות (ושניהם היו בעת המכירה). ג. זוג נוסף שילדו האמהות. ד. שני זוגות שילדו הבנות שהיו בעת המכירה. (81) ולא הזכיר רבינו מה דין הבריכות שיוולדו לבריכה הראשונה (=שילדו האמהות אחר המכירה), והבריכות שיוולדו לשתי הבריכות שנולדו לבנות, אם הן של הלוקח או הן של המוכר, ועיין סמ"ע שם.

יג. הַלּוֹקֶחַ⁸² פְּרוֹת⁸³ בְּנוֹת מַחְבְּרוֹ - נוֹטֵל שְׁלֹשָׁה נַחֲלִים⁸⁴ זֶה אַחֵר זֶה⁸⁵; מִכָּאן וְאֵילָף⁸⁶ - נוֹטֵל נַחֲלִי וּמִנִּית נַחֲלִי, כְּדִי לִישֹׁב⁸⁷ אֶת הַבְּנוֹת.

(82) משנה בבא בתרא פ. ולפי פירושה בברייתא, בניגוד לפירושים אחרים של האמוראים, וכפירוש זה הכריעו גם הרי"ף והרשב"ם. (83) דוקא שקנה את הפירות ולא את הכוורת. ולכן צריך להשאיר כדי קיום הכוורת. (84) חבורה של דבורים. (85) הדבורים מולידים כל תשעה עשרה ימים נחיל של דבורים. (86) טיב הדבורים הנולדים הולך ופוחת, והוא לוקח את שלושת הראשונים המשובחים, ומכאן ואילך רק לסירוגין. (87) שהכוורת תהיה מיושבת, מאוכלסת ולא תחרב, והיינו, שיהיה לאמהות צוותא בוולדותיהן, שהרי קנה רק פירות ולא את הכוורת, ולפיכך חייב הוא להשאיר את הכוורת על האמהות, שהן יסוד הכוורת, ואף כמה נחילים של דבורים, שיהיו צוותא לאמותיהם, שלא תברחנה.

יד. הַלּוֹקֶחַ⁸⁸ חֲלוֹת דְּבַשׁ מַחְבְּרוֹ - מִנִּית בְּבִנְיָת שְׁתֵּי חֲלוֹת⁸⁹, כְּדִי שֶׁלֹּא יִפְרְחוּ⁹⁰ הַדְּבָרִים וְיִלְכּוּ לָהֶן⁹¹.

(88) משנה (שם). (89) הדבורים מייצרים חלות של שעה, ובתוכן הדבש. (90) מחוסר מזון, כי החלות מיועדות

להשכיר, אין כאן הפרש שהרי בקרקעות אין קפידא בזה (ראה למעלה הערה ח) והשוכב והכוורת ואמת המים הרי דינם כקרקע שבעלם עמהם ולא כמטלטלין שאין בעלם עמהם]. (57) למעלה הלכה א, וראה שם הערה ח.

י. הַבִּיצִים⁵⁸ וְהָאֲפֻרוֹחִין עֲצָמָן שֵׁשׁ בַּשּׁוֹכֵף - לֹא קָנָה אוֹתָם בַּעַל שּׁוֹכֵף⁵⁹ כֹּל זָמַן שֶׁלֹּא פָּרְחוּ⁶⁰. וְדָבָר זֶה גְּזֵרַת חֲכָמִים הִיא, וּמִשּׁוּם 'לֹא תִקַּח הָאֵם עַל הַבָּנִים' נִגְעוּ בָּהֶם⁶¹. לְפִיכָּךְ, הַרוּצָה לְהַקְנוֹת אֲפֻרוֹחִים וּבִיצִים אֵלּוֹ לְחַבְרוֹ - מְטַפֵּחַ⁶² עַל הַשּׁוֹכֵף שֶׁיִּפְרְחוּ הָאֲמָהוֹת וְיִגְבְּהוּ מֵעַל הָאֶרֶץ, וְאַחֵר כִּפֹּף יִקְנֶה אוֹתָן לְחַבְרוֹ⁶³ בְּקִנְיָן⁶⁴, אוֹ עַל גְּבִי קֶרֶקֶע⁶⁵, אוֹ בַּשָּׂאֵר דְּבָרִים שֶׁהַמְטַלְטֵלִין נִקְנִין בָּהֶן⁶⁶.

(58) חולין קמא: קמב. (59) וממילא אינו יכול להקנות לאחרים. (60) "שם היו אפרוחים מפריחים, שאינן צריכין לאמן, – אינו חייב לשלח" (פי"ג מהלכות שחיטה הלכה ט) – סמ"ע סימן ריג ס"ק ב, ועיין מגיד-משנה ובספ-משנה. (61) כלומר, גזרו חכמים איסור על לקיחת הביצים והאפרוחים כל זמן שהאם רובצת עליהם, משום שמא יקח את האם. כי דעת רבינו שדין שילוח הקן, מן התורה, אינו אלא בלקיחת האם מעל הבנים. כמו שנאמר "לא תקח האם על הבנים", אבל לקיחת הבנים מן האם אינה אסורה מן התורה, אבל דעת הראב"ד ב'שחיטה מקובצת' לבבא-מציעא קב. שאף זה אסור מן התורה, משום שנאמר "שלח תשלח את האם", ואחר-כך "והבנים תקח לך". וכן נראה בגמרא שם. (62) מכה בטפוח, כלומר בידו (חולין קמא:). (63) ואז, אפילו אם חוזרת האם אינו חייב לשלחה עוד, כי דין שלוח הקן אינו אלא בקן של הפקר ולא במזומן, כמו שדרשו חכמים (בבא-מציעא קב). "כי יקרא קן צפור, כי יקרא – פרט למזומן", וכיון שזכה בקן, כלומר בביצים או באפרוחים, שהם הם ה"קן" (רש"י שם) – שוב אין עליו איסור בלקיחת האם (סמ"ע, שם ס"ק ד). (64) חליפין. (65) בקנין "אגב". (66) כלומר במשיכה או בהגבהה. [ואינו קונה מטעם חצר, מפני שהשוכב אינו אלא כמושכר לו, כמו שכתב למעלה הלכה ט, ודעת רבינו שחצר המושכרת אינה קונה לשוכר אלא למשכיר, כמו שכתב בפ"ו מהלכות שכירות הלכה ה. וראה למעלה פ"ג הלכה ו (ועיין שם הערה כט) – אור-שמח].

יא. הַלּוֹקֶחַ⁶⁷ פְּרוֹת שּׁוֹכֵף מַחְבְּרוֹ - אֵינוֹ יָכוֹל לִטֹּל כֹּל הַגּוֹזְלוֹת שִׁיּוּלִידוֹ בּוֹ מַעֲמָה⁶⁸, מִפְּנֵי שֶׁהָאֲמָהוֹת⁶⁹ בּוֹרְחוֹת⁷⁰, נִמְצָא שֶׁהַחֲרִיב כֹּל הַשּׁוֹכֵף; אֲלֹא מִנִּית מִהֶן⁷¹ כְּדִי לִישֹׁב הַשּׁוֹכֵף.

(67) משנה בבא בתרא פ. (68) אחרי המכירה. (69) ואת האמהות לא קנה, שהרי הוא קנה פירות שוכב ולא את השוכב. והאמהות הם יסוד השוכב. (70) מתוך בדידות והעדר חברה. (71) מהגזולות שנולדו.

יב. וְכִמָּה מִנִּית? אִם הָיוּ בּוֹ⁷² אֲמָהוֹת⁷³ וּבְנוֹת⁷⁴ בְּעֵת מְכִירת הַפְּרוֹת - מִנִּית בְּרִיכָה⁷⁵ רִאשׁוֹנָה שִׁיּוּלִידוֹ

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

למזון הדבורים בימות החורף שאין עושים בהם דבש. (91) והלוקח קנה רק את החלות, ולא את הכוורת, ולפיכך חייב הוא להשאיר כדי קיום הכוורת.

טו. הלוקח⁹² זיתים מחברו לקץ⁹³ - מגיח האילן⁹⁴ סמוך לארץ שתי גרופיות⁹⁵ וקוצץ. לקח בתולת שקמה⁹⁶ - מגיח שלשה טפחים וקוצץ. סדן של שקמה⁹⁷ - שני טפחים⁹⁸. ובשאר אילנות - טפח וקוצץ. קננים ובגפנים - מן הפקק⁹⁹ ולמעלה. בדקלים וארזים - חופר ומשרש¹⁰⁰, לפי שאין גזעו מחליף¹⁰¹.

(92) משנה, שם. (93) כלומר, לא מכרו אלא לקץ אותו, אבל לא לכלותו לגמרי, ולפיכך חייב להשאיר מהגזע שלו בכדי שיוכל לצמוח שוב אחרי שיקץ אותו, אלא שבכל אילן ואילן יש מדה אחרת, הכל לפי טבעו. (94) בדפוס רומי: "מן האילן", וכעין זה בשולחן-ערוך (חושן-משפט סימן רט, סעיף יד). (95) כלומר, שני אגרופים (כסף-משנה). וכן כתב רבינו בפירוש המשנה שם: "ושתי גרופיות, שיעור שני טפחים על הארץ". ולא עירבם יחד עם סדן של שקמה שאף בו השיעור שני טפחים - מפני שבשקמה יש הבדל בין סדן לבתולה (כסף-משנה, ועיין מגיד-משנה). (96) גמרא שם פ: "ובתולת השקמה" היא שקמה שלא קצצו אותה מעולם, ולכן זקוקה היא לשירור גדול, בכדי שתוכל לצמוח מחדש. "שקמה" הוא עץ שמגדל תאנים מדבריות. (97) שקמה שכבר קצצו פעם אחת ושוב גדלה - נקראת "סדן השקמה". (98) כיון ששכבר נקצצה פעם - די לה בשירור שני טפחים. (99) הקשר שבאילן, היינו הקשר התחתון, ואת הקשר עצמו, ומלמטה ממנו יש להשאיר למוכר (סמ"ע סימן רטז, ס"ק מב). (100) קוצץ אותו עם השרשים. (101) אחרי שקצצו אותו מראשו, אף אם ישאירו סמוך לשרשים, לא יצמח יותר, ולכן אין תועלת להשאיר בו, שהרי בין כך לא יצמח מחדש. בגמרא שם העלו שאין כל הארזים שווים בזה, וישנם כאלה שגזעם מחליף, ומובן מאליהם שאלו דינם כשאר אילנות, ויש להשאיר בהם כדי שיחזרו ויצמיחו.

פ'ר ארבעה ועשרים¹

(1) נתבארו משפטי הקונה אילן או אילנות מה דינו עם המוכר, וכן המוכר קרקע ומשייר אילנות וכן אם מכר קרקע ואילנות כיצד צריך לכתוב לו והנמשך אחר זה רוצה לומר אם מאיכות הכתיבה אם כמשייר אי זה דבר, ונסתיים הפרק בביאור דבר שנמכר ללוקח וחזר המוכר מפני פגם משפחה.

א. המוכר² שלשה³ אילנות בתוך שדהו⁴, ואפלו היו שלש נטיעות⁵ קטנות⁶ או שלשה בדי אילן⁷ - הרי יש⁸ ללוקח קרקע הראוי להם⁹. ואפלו¹⁰ יבשו¹¹ האילנות או נקצצו¹² - יש לו¹³ קרקע הראוי להם, וקנה¹⁴ פל האילנות¹⁵ שביניהם¹⁶.

(2) משנה בבא-בבא פא. (3) כשהם עומדים כחצובה,

כדלהלן הלכה ג, הם מהווים גוש חשוב. (4) בתוך שדה שיש למוכר. (5) [לענין שמיטה, כתב רבינו (פ"ג מהלכות שמיטה הלכה ו): "אי זו היא נטיעה, זה האילן הקטן כל זמן שקוראין לו נטיעה"]. (6) שהרי שנינו "אילנות" סתם, ובין גדולים ובין קטנים במשמע (מגיד-משנה). [וכן נראה ממה ששאל רב ירמיה (שם פג). "מכר לו שלשה בדי אילן, מהו" ועל כרחנו שכוונתו בדים צעירים, כנטיעות, שאילו בבדים זקנים יש לו קרקע, כמפורש למעלה (שם פב). "דילמא מסקא ארעא שרטון (=שמא יתכסו ענפי האילן בעפר) ואמרית לי תלתא זבינת לי, ואית לי ארעא" (וראה ביאור הגר"א סימן רטז ס"ק יג). וכן מבואר בתוספתא בבא-בבא (פ"ד, הוצאת צוקמ. עמ' 403): "קנה שלשה, קנה קרקע - וכמה יהיו רחוקים זה מזה ממטע עשרה לבית סאה". ובבא-בבא עב. "הקדיש שלשה אילנות ממטע עשרה לבית סאה (כלומר, נטיעות קטנות שהן ממטע עשר לבית סאה, ואילו אילנות גדולים הם ממטע שלשה לבית סאה, רשב"ם שם. וכן כתבו ה'תוספות' בערכין יד. ד"ה הקדיש) - הרי הקדיש את הקרקע ואת האילנות שביניהם". הרי שדין נטיעות כדון אילנות לענין הקדש ולענין מכירה. ועיין רמב"ם פ"ד מהלכות ערכין וחרמין הלכה יז, לפי נוסחת המגיה שם בלחם-משנה]. (7) בגמרא (שם פג.) "בעי רב ירמיה, מכר לו שלשה בדי אילן, מהו" ופירש רשב"ם שמכר לו אילן אחד שיש לו שלשה בדים מרוחקים זה מזה ארבע אמות (ראה להלן הלכה ג), והעלה הקרקע שירטון ונראים הבדים כאילו הם שלשה אילנות נפרדים. וצד הספק שבדבר הוא: כיון שהם יונקים מגוף האילן - הם אילן אחד, או כיון שכל אחד מהם מושרש בקרקע - הם שלשה אילנות. ונחלקו הראשונים בביאור מסקנת הגמרא: לדעת רשב"ם הם שלשה אילנות, ולדעת ר"י בן מיגש הם אילן אחד (מגיד-משנה) ודעת רבינו כדעת רשב"ם. [ולפני בעל המגיד-משנה היתה, כנראה, נוסחא אחרת בדברי רבינו: "שלשה בדי אילנות" וכ"ה אמנם בכ"י תימן, והכוונה למוכר שלשה בדים משלשה אילנות, ואם כן אין זו בעיית רב ירמיה בגמרא (שהרי שם מפורש "שלשה בדי אילן" וראה ברשב"ם שם), והכריע המגיד-משנה כנוסחא שלפנינו "שלשה בדי אילן", לפי שע"פ הנוסחא הנ"ל צריך-עיון למה השמיט רבינו את בעיית הגמרא, וראה להלן הלכה ו והערה עו]. (8) שגוש של שלשה אילנות נקרא שדה אילן (סמ"ע סימן רטז, ס"ק טז), ולפיכך אף-על-פי שלא התנה במפורש שיקנה את הקרקע - קנה אותה, כי כל הקרקע הראוי להם, היינו כל השדה מסביבם, נחשב לשטח המחיה שלהם. (9) כל השטח מסביב לאילנות, הדרוש לשם הטיפול בהם, וראה להלן הלכה ב. (10) כתוצאה מזה, שהקרקע היא של הלוקח. (11) משנה (שם פא.). (12) ברייתא (שם פג.). (13) ויכול לטעת אחרים במקומם. (14) ברייתא (שם פג.). (15) הרשב"ם (שם, ד"ה ואת האילנות) מוסיף: "קטנים", וכן הביא ה'טור' (סימן רטז). וכתב ה'בית יוסף' שהדבר הוא פשוט, שאין זה הגיוני שאילנות גדולים יהיו בטלים אגב שלושת האילנות שקנה. (16) [נראה שהמדובר כשיש בין כל אחד ואחד משלושת האילנות שקנה - רווח של שש עשרה אמה (ראה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מארבע אמות), או שזהו השטח הדרוש ליניקתם (סמ"ע, סימן רטז, ס"ק כד), ואם אין ביניהם ארבע אמות, הרי כאילו האילנות עומדים להעקר (רשב"ם שם ד"ה וכמה יהא ביניהם, וסמ"ע שם). (37) ושש עשרה בכלל, כמו שמוכח מההלכה הבאה (מגיד-משנה). וכן היא דעת ה'תוספות' (שם, ד"ה כמה), ולדעת הרשב"ם (שם פב: ד"ה ועד ט"ז, ופ. ד"ה שש עשרה אמות). עד ולא עד בכלל.

ד. ומהיכן³⁸ הוא מוֹדֵד? מן הַעֲקָר³⁹ הַרְחֵב⁴⁰ שֶׁל אֵילָנוֹת. אֲבָל אִם לֹא הָיוּ⁴¹ עוֹמְדִין בְּצוּרָה הַזֹּאת⁴², או שֶׁהָיוּ מְלַחְבִּים פְּחוֹת⁴³ מְאַרְבַּע אֲמוֹת או מְרַחְקִין יוֹתֵר⁴⁴ מִשֵּׁשׁ עֶשְׂרֵה⁴⁵ אַמָּה, או שֶׁלֹּקְחָן זֶה אַחֵר זֶה⁴⁶, או⁴⁷ שֶׁמֶכַר לוֹ שְׁנַיִם בְּתוֹךְ שְׁדֵהוּ וְאֶחָד עַל הַמְצָר⁴⁸, או שְׁנַיִם בְּתוֹךְ שְׁלוֹ וְאֶחָד בְּתוֹךְ שְׁלוֹ חֲבֵרוֹ⁴⁹, או שֶׁהִפְסִיק בּוֹרֵם⁵⁰ או אֲמַת הַמַּיִם⁵¹ או רְשוּת הָרִבִּים⁵² בִּינֵיהֶם - הָרִי זֶה⁵³ אֵין לוֹ קֶרֶקֶע.⁵⁴ לְפִיכָךְ לֹא קָנָה⁵⁵ הָאֵילָנוֹת שְׁבִינִיָּה; וְאִם⁵⁶ יָבֵשׁ הָאֵילָן או נִקְצֵץ⁵⁷ - יִלָּךְ לוֹ⁵⁸.

(38) בעיית רב ירמיה בגמרא (שם פג.). (39) "מקום יציאת האילן מן הארץ" (טור). (40) בגמרא (שם) פתרו את הבעיא ממשנה בכלאים, ושם שמודדים לענין כלאים מ"העיקר השני", ופירשו ה'תוספות' (שם ד"ה הרכובה בגפן) שהראיה היא מהמילה "העיקר", כלומר, שמודדים מן העיקר, היינו מן המקום הסמוך לקרקע, שהוא רחב, ולא מגובה הגזע שהוא קצר (כסף-משנה). (41) שם פג. (42) אלא שהם עומדים בשורה אחת, מה שמאפשר הזריעה ביניהם, ואין להניח מן הסתם שהמוכר ויתר על הקרקע לטובת לוקח האילנות. (43) ברייתא שם. וראה למעלה הערה לה. (44) מכאן שאם אין אלא שש עשרה אמה בדיוק - קנה קרקע, וראה למעלה הערה לו. (45) שאז אין צירוף ביניהם. (46) ברייתא שם פג. שהרי בשעה שקנה את השנים הראשונים לא קנה קרקע, וכי יקנה את הקרקע עכשיו, שהוא קונה רק אילן יחידי? (47) מכאן ועד "רשות הרבים ביניהם" - בעיית בגמרא (שם) שלא נפתרו ונשארו בסיומן שאלה ("תיקן"), וכתב הרי"ף: "וקיימאלן דכל תיקו דמונא, חומרא לתובע וקולא לנתבע", היינו, שכל ספק בעניני ממון מחמירים ביחס לתובע המוציא, ומקילים ביחס לנתבע המוחזק, ולפיכך בספקות אלו שלפנינו אין הלוקח יכול להוציא את הקרקע מהמוכר. (48) גבול השדה, שכיון שהוא על הגבול ולא בתוך השדה, אינו מצטרף עם שאר האילנות. (49) שקנה המוכר אילן בשדה חבירו עם הקרקע סביבו, ומכיון שאין כל שלושת האילנות בשדהו - אינם מצטרפים. (50) מלא מים, וזה חשוב כהפסק בין האילנות ומונע הצטרפותם. (51) נחל או תעלה, וכאן המים צפים למעלה, וההפסק בולט עוד יותר. (52) דרך שיש רשות לרבים לעבור בו. ואע"פ שסתם רשות הרבים רחבה שש עשרה אמה - אינה מפסיקה אלא מצד היותה רשות הרבים, אבל שטח שאינו רשות הרבים ורחב שש עשרה אמה, אינו מפסיק לדעת רבינו, ראה למעלה הערה לו והערה מג. אבל הרשב"ם וה'תוספות' שם פירשו ברשות הרבים שהיא פחות

להלן הלכה ג) באופן שאילנות אלו, שביניהם, אינם עושים אותם רצופים, אבל אם אין בין שלושת האילנות אלא רווח מצומצם של ארבע אמות - הם נעשים רצופים על-ידי האילנות שביניהם, ומקורבים זה לזה פחות מארבע אמות ואין לו קרקע, כדלהלן הלכה ד. ועיין 'תוספות' ב"ב עב. ד"ה ואת האילנות].

ב. וְכִמָּה¹⁷ הִיא הַקֶּרֶקֶע הָרְאוּי לָהֶם? תַּחְתֵּיהֶם¹⁸ וּבִינֵיהֶם¹⁹ וְחוּצָה לָהֶם²⁰ כְּמֵלֵא הָאוּרָה וְסָלוֹ²¹. וְזֶה²² הַמָּקוֹם שֶׁהוּא מֵלֵא הָאוּרָה וְסָלוֹ²³ אֵין אֶחָד²⁴ מִשְׁנֵיהֶם יָכוֹל לְזַרְעוֹ אֶלָּא מִדַּעַת חֲבֵרוֹ²⁵.

(17) בעיא בגמרא (פב). בלשון זה. (18) תחת האילנות וגופי האילנות. ברייתא (שם) ומימרא של רבי חייא בר אבא בשם רבי יוחנן, ושלא כהתקפת רבי אלעזר. (19) השטח המגולה בין גופי אילן זה לגופי אילן זה (רשב"ם). (20) סביב האילנות, ממקום שכלים נופותיהן ולחוץ (רשב"ם). (21) שטח הדרוש לעמידת מלקט הפירות והסל בידו. [ושיעורו שתי אמות - ר"ש שירליאו בשביעית פ"א מ"ב]. "אורה" הוא מלקט התאנים. "בוצר" - מלקט הענבים. "קוצר" - בתבואה, "גודר" - בתמרים ו"מוסק" - בזיתים (רשב"ם, שם ד"ה כמלוא אורה וסלו). (22) ברייתא שם, וכמסקנת אביו והנמקתו, ולא כרב יוסף. (23) אבל השטח שתחת האילנות ובין האילנות - כולו של הלוקח והוא זורעם (רשב"ם ומגיד-משנה). (24) בעל השדה אינו זורע, לפי שהעפר נעשה רך ורטוב על-ידי החרישה, הזריעה ומי הגשמים, ואם יפלו שם פירות האילנות - יטפנו ויפסדו, והרי השטח משועבד ללוקח לשם לקיטת הפירות. והלוקח אינו זורע, שהרי אין המקום שלו, ואין לו בעלות עליו, והוא קיבל רק זכות להשתמש בו לשם לקיטת הפירות. (25) בהסכמתו ורשותו.

ג. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? כְּשֶׁהָיוּ²⁷ שְׁלֹשָׁה הָאֵילָנוֹת עוֹמְדִין²⁸ כְּמוֹ שְׁלֹשָׁה פִּטְפוּטִי²⁹ בִּיכָה³⁰ שְׁשׁוּפְתֵינ³¹ עֲלֵיהֶן אֵת הַקֶּדְרָה, שֶׁהָרִי הֵן³² שְׁנַיִם זֶה כְּנֶגֶד זֶה³³ וְהַשְּׁלִישִׁי מִכְּבֶן בִּינֵיהֶן וּמִרַחֵק מֵהֶן³⁴. וְהוּא³⁵ שֶׁהָיוּ בֵּין כָּל אֵילָן וְאֵילָן מְאַרְבַּע אֲמוֹת³⁶ וְעַד שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה³⁷.

(26) שקנה קרקע. (27) כשמואל - ולפי גירסת הרי"ף כרבי יוחנן - ולא כרב (בבא-בבא פג:), וכן הכריע הרי"ף. (28) ביחס זה לזה. (29) רגלי. (30) שהיא בעלת שלש רגלים. זה פירושו של רבינו למילה: "חצובא", המובאת בגמרא שם. (31) מעמידים. (32) זה נתינת טעם להלכה זו (סמ"ע, סי' רטז ס"ק כג.), כלומר, מכיון שהם עומדים בצורה זו, אין אפשרות להעביר את המחרשה בין האילנות, ולפיכך אין הקרקע ראויה לזריעה, ומן הסתם מכר אותה ללוקח אגב האילנות (ועיין רשב"ם שם ד"ה כל-שכן כחצובא, וסמ"ע שם). (33) בשורה אחת. (34) היינו כנגד המקום הפנוי שביניהן, וזהו הציר: (35) ברייתא והכרעת הלכה של רבא (שם פג.). (36) שזו מדת-השטח הדרושה להעביר המחרשה לטובת האילנות (רשב"ם פב: ד"ה

198 רמב"ם - ג' פרקים ליום • שבת קודש

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ועוברים עליו. ואז נחשב ל"אילן". (139) שהוא קטן ודק, והעול כופף אותו, והשור עובר עליו בלי הפרעה. (140) אבל אם אין אלא דקים, שייר את הדקים האלו (רמ"א בשם ה'טור', שם רטז, סעיף ז) הואיל ואין אחרים ולא יכול היה להתכוון אלא אליהם (כמו בדקלים, למעלה הערת קלג). (141) ואינם נחשבים כאילנות נפרדים, שיהיו בכלל תנאו: "חוץ מן האילנות".

יג. האומר: ¹⁴² לחברו: קרקע ודקלים אני מוכר לך, אפילו לא היו לו ¹⁴³ דקלים, אם רצה ¹⁴⁴ לקנות לו שני ¹⁴⁵ דקלים - הרי זה נקנה המקח ¹⁴⁶, ואין הלוקח יכול לומר לו: אני לוקח אלא קרקע שיש בו דקלים. ואם אמר ¹⁴⁷: קרקע בדקלים ¹⁴⁸ אני מוכר לך, אם היו בו ¹⁴⁹ שני דקלים - קנה; ואם לאו - מקח טעות הוא, וחוזר ¹⁵⁰. ואם ¹⁵¹ אמר לו: קרקע של דקלים אני מוכר לך - אין לו דקלים; שאין בלשון הנה ¹⁵² אלא קרקע הראוי לדקלים ¹⁵³.

(142) בבא-בטרא סט: (143) לא באותו הקרקע ולא מחוצה לו. (144) ראה להלן בהערה קמו. (145) שסתם "דקלים" אינו פחות משנים. (146) כנוסחא שלפנינו ברי"ף (פ"ד דבבא-בטרא). אבל בנוסחת רי"ף ישן, כתוב שחייב לקנות לו שני דקלים. והעיר על זה הראב"ד כאן, וכתב: "הרב חייב לקנות שני דקלים". ונברור הדבר שאין כוונת רבינו כאן לומר שאין המוכר חייב לקנות לו ממקום אחר, אלא שכאן מדובר באופן שהלוקח מביע התנגדות למוכר, ואינו רוצה שיקנו לו ממקום אחר, בטענה כי לא התכוון אלא לקרקע שיש דקלים בתוכו, ובזה השמיע לנו רבינו שאין שומעים לו, אלא אם רצה המוכר לדחותו יכול לדחותו ולקנות לו שני דקלים ממקום אחר. אבל אם לא התנגד הלוקח, ומסכים שיקנה לו ממקום אחר - בוודאי חייב המוכר לקנות לו ממקום אחר, וכמו שכתב למעלה שם. וכדעת הרי"ף בנוסחא ישנה, וכמו שכתב רבינו עצמו למעלה פרק כב הלכה ב. ועיין שם בהערה יד]. (147) שם. (148) וביטוי זה, בניגוד לביטוי הקודם: "קרקע ודקלים", משמעו, שהדקלים נמצאים בקרקע עצמה. (149) בקרקע עצמו, ולא מחוצה לו. (150) המקח מתבטל, ושניהם - המוכר והלוקח, יכולים לחזור בהם. ואע"פ שאין דין אונאה בקרקע (למעלה פ"ג הלכה ח) - יש בו דין של מקח טעות (למעלה פרק טו הלכה ג). (151) גם זה שם. (152) "קרקע של דקלים". (153) ואפילו אם יש בו דקלים, אין הלוקח מקבלם. ואין כן דעת הרשב"ם (שם ד"ה ארעא ביה דיקלי), ועיין מגיד-משנה.

יד. המוכר ¹⁵⁴ פרוס ¹⁵⁵ לחברו, צריך ¹⁵⁶ שיכתב לו: קנה לך דקלים ותמרים ¹⁵⁷ והוצין ¹⁵⁸. ואף על פי שקנה כל אלו אף על פי שלא פרש אותם ¹⁵⁹, נזיי השטר ¹⁶⁰. וכן ¹⁶¹ המוכר ¹⁶² קרקע ¹⁶³ לחברו, צריך ¹⁶⁴ לכתב לו: ולא הנחתי ¹⁶⁵ לפני במוכר זה כלום ¹⁶⁶; כדי להסתלק מן הדינין והטענות ¹⁶⁷.

יב. מוכר ¹²⁰ לו שדה, ואמר לו 'חוץ מן האילנות' ¹²¹: אם יש בו דקלים בלבד ¹²² - שיר הדקלים; ואם יש בו גפנים בלבד - שיר הגפנים. וכן שאר האילנות ¹²³. היו בה גפנים ודקלים - לא שיר אלא הגפנים ¹²⁴; אילנות וגפנים - לא שיר אלא אילנות; וכן אילנות ודקלים - שיר אילנות ¹²⁵; שהמוכר - בעין יפה הוא מוכר ¹²⁶. ואם ¹²⁷ הדקלים שיר ¹²⁸ - לא שיר ¹²⁹ אלא כל דקל גבוה שעולים ¹³⁰ לו בבחבלי ¹³¹, והשאר ¹³² הרי הוא של לוקח ¹³³. ואם ¹³⁴ שאר האילנות ¹³⁵ הוא ששיר ¹³⁶ - לא שיר בהם אלא כל שאין העל ¹³⁷ כובשו ¹³⁸; וכל שהעל כובשו ¹³⁹ - הרי הוא של לוקח ¹⁴⁰, ובכלל השדה ¹⁴¹ נחשב.

(120) שם סט"ע. (121) ואם לא אמר כן, מכר את כל האילנות בכלל השדה, ראה להלן הערה קנט. (122) "אילנות" הוא שם כולל. ומשתמשים בביטוי זה כשישנם בשדה כמה מיני אילנות. אבל אם יש רק מין אחד או אפילו שני מינים - קוראים בשמם: "דקלים" ו"גפנים". ואעפ"כ אם אמר "חוץ מן האילנות" ואין כאן אלא דקלים - ודאי כוונתו עליהם, אע"פ שלא הזכירם בשמם. והוא הטעם לגפנים שבסמך שאם אין בשדה אלא גפנים - הם בכלל אילנות]. (123) [כגון שיש "זיתים" לבד או "תפוחים" לבד וכו', ואמר: "חוץ מן האילנות" הם בכלל זה אע"פ שלא הזכירם בשמם, כנ"ל. וראה בסמ"ע סימן רטז ס"ק ח]. (124) טעם הדבר כמו שמבאר רבינו, ראה להלן. (125) [המוקף, חסר ברפוס רומי ובכתב-יד תימן, וכן הנוסחא בגמרא (ב"ב שם) לפי כ"י מינכן. ועיין בדקדוקי סופרים. וקצת חסר גם בכ"י רומי עי"ש. וראה להלן בהערה הסמוכה]. (126) [ושייר לעצמו הגרוע. כי דקלים משובחים יותר מגפנים, לפי שאין בטיפולם הוצאה מרובה כמו שיש בגפנים (ראה כתובות עט. וב'תוספות' שם ד"ה אילני), אע"פ שבנוגע לפירות - הגפנים טובים יותר (בבא-קמא צב). ועיין בהשגת הראב"ד ובמגיד-משנה]. (127) מימרא של רב, ולפי סיכום הגמרא (שם סט"ע). (128) כגון שאמר מפורש: "חוץ מן הדקלים". (129) לעצמו. (130) שזה הוא קנה-המידה לגובהו של הדקל. (131) שהוא כל כך גבוה, שצריך חבל בכדי לעלות עליו ללקוט את הפירות הנמצאים בראשו. (132) היינו, כל הדקלים הנמוכים משיעור זה. לפי שסתם דקל הוא גבוה, ואם אינו כן - אינו בכלל השיור, שהרי אמר: "חוץ מן הדקלים". (133) ואם אין שם אלא דקלים נמוכים, שייר אותם לעצמו (מ"מ בשם ר"י בן מיגש, ורמ"א בשם ה'טור'), כשם שאם אמר "אילנות" ואין שם אלא "דקלים" (בן מיגש), שמכיוון שאין אחרים לא יכול היה להתכוון אלא לאלו (וכן כתב רמ"ה שם). (134) מימרא של דייני גולה, ולפי סיכום הגמרא (שם ע). (135) ובהם לא שייך השיעור של "עולים לו בחבל", שהרי יש להם ענפים הרבה, ואפשר לעלות עליו בלי חבל. (136) כגון שאמר מפורש: "חוץ מן האילנות". (137) עץ מסביב לצואר הבהמה, ובו מוסרות למשוך בהם את הבהמה. (138) כופפו. כלומר, אין השור והמחרישה כופפים אותו

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הקרקע האחרונה שבמעמקי האדמה. כלומר, עד הסוף, והיינו: כל העומק. (173) שהוא, סוף הרום, והיינו, כל הרום. (174) כלומר, אם לא כתב מפורש עומק ורום (גמרא שם). (175) אחרי שכתב לו מפורש "עומק ורום". (176) שתהא רשות ללוקח להגביה ולבנות באויר שעל הבית, ולשלול זכות זו מאת המוכר, ואם לא כתב לו יכול המוכר לבנות למעלה מהבית על גבי עמודים (כי הרי על כתלי הבית ממש אסור לו לבנות שאותם מכר ויצאו מרשותו), ואילו ללוקח אין רשות זו (מגיד-משנה). (177) לענין זה שיכול הלוקח לחפור בורות תחת קרקע הבית, ולשלול זכות זו מאת המוכר. ואם לא כתב לו, יכול המוכר לחפור מחוץ לבית ולהמשיך בחפירה מתחת לאדמה עד שיגיע למטה מן הבית, בתנאי שלא יגרום נזק לבית עצמו על-ידי ערעור אשיותיו (רשב"ם שם, ולדעת ר"י בן מיגאש אינו יכול לחפור בקרקע מחשש שמא יזיק). ואילו הלוקח אינו רשאי לעשות כן, ואם חפר בורות, הם של מוכר (מגיד-משנה בשם ר"י מיגאש). (178) אף שכתב עומק ורום, כל זמן שלא כתב "מקרקע התהום וכו' עד רום רקיע". (179) בדפוס רומי: "הבמות". וצריך להיות: "הבניות" או "הבניות". ובשו"ע (חו"מ סימן ריד, סעיף ג): "הבניות". (180) בעומק האדמה, היינו בור ודות, דלהלן. (181) היינו המחילות שלמעלה, דלהלן. (182) אף שלא כתב לו "עומק ורום" - שמשפט זה עצמו משמעותו גם עומק ורום, וגם הבניות שלמעלה (מגיד-משנה). (183) "חפירה בקרקע" (פירוש המשניות), ומים מכונסים בו (רשב"ם ד"ה היינו בור והיינו דות). (184) "בנוי על הקרקע" (פירוש המשניות), וראה להלן פרק כה הלכה ב והערה כד. (185) תשתמישם נפרד מן הבית, שאינו עשוי אלא לשאוב ממנו מים (רשב"ם ד"ה אע"פ שכתב לו עומקא ורומא), ולפיכך לא קנה אלא אם כתב בנוסח זה, ולא מספיק אם כתב לו "עומק ורום" בלבד. (186) התקרות. בכ"י תימן חסירה מילה זו. (187) חפירות, כגון מקואות (ראה ב'תוספות' שם ד"ה אהני). (188) כלומר, מחילות שעל פני התקרה, ולא אלו שמתחת לתקרה בכיוון לפנים הבית. וסובר רבינו כדעת התוספות' שם. אבל דעת רשב"ם, שמה שכתב "רום רקיע" אינו מוסיף כלום והוא מיותר. ודינו של גג, שיש לו מעקה עשרה טפחים, לדעת רבינו - להלן פכ"ה הלכה ב.

טז. המוכר¹⁸⁹ בית לחברו על מנת¹⁹⁰ שדיוטא¹⁹¹ עליונה של¹⁹² - הרי זו של¹⁹³. ואם רצה להוציא בה¹⁹⁴ זיזין¹⁹⁵ - מוציא¹⁹⁶. ואם¹⁹⁷ נפלה¹⁹⁸ - חוזר ובונה אותה¹⁹⁹. ואם רצה לבנות על גבה²⁰⁰ - בונה פשהיה מקדמ²⁰¹.

(189) מימרא של ריש לקיש (ב"ב סג.). (190) שהוסיף את התנאי דלהלן. והוא-הדין אם אמר "חוק", וגמרא ערוכה היא בבבא-בבא קמח: (רשב"ם שם סג. ד"ה אמר ר"ל). (191) הרשב"ם (ד"ה אמר ר"ל זאת אומרת) מפרש: גג שיש לו מעקה גבוה עשרה טפחים. וכיוצא בזה מפרש במגיד-משנה. (192) ויש כאן יתור לשון, שהרי בין כך היא שלו,

(154) שם סט: (155) בגמרא ובריי"ף שם: "קרקע", ולא פרס. ואולי הביא רבינו "פרדס" להשמיענו, שאף שפרדס כולל אילנות, בכל זאת רצוי לכתוב מפורש שקונה את האילנות, וכל-שכן אם לו שדה סתם, שוודאי צריך לציין אותם במפורש, אע"פ שגם בשדה אם לא כתב - קנה האילנות, כמפורש להלן פרק כו הלכה ב (סמ"ע סימן רטז, ס"ק א) [להלן פרק כה הלכה יד, נראה שסתם פרדס הוא מרימונים, וכן נראה מן הפסוק בשיר השירים (ד, יג) "שלחך פרדס רמונים", וכן כתב רבינו יהונתן בבבא-מציעא קד. (הובא ב'שיטה מקובצת' שם) ודברי רבינו שהביא פרדס מתמרים, צריכים עיין]. (156) כן בגמרא שם. ופירושו "רצוי", וב'טור' הביא: "טוב לו". (157) הם הפירות (ביאור הגר"א שם ס"ק א). (158) הם הלולבים (ביאור הגר"א שם, וכן נראה ב'ערוך' ערך הץ). ובגמרא יש עוד מילה אחת: "ציצין", ורבינו השמיטה, ואינה גם בריי"ף. (159) שם בגמרא. וכן נראה במשנה (שם סט:): שלא מיעטו מכלל שדה אלא חרוב המורכב וסדן השקמה. וראה למעלה הערה קכא. ולהלן פרק כו הלכה ב ובהערות לב"מ שם. (160) בלשון הגמרא שם: "שופרא דשטרא". (161) הוא הדין. (162) מימרא של אביי (שם סא:). (163) בגמרא שם: "מיד" (=דבר) והוא שם כולל לכל דבר הנמכר. אבל מכיון שמדובר כאן בשטר, על כרחנו שאין זה אלא בקרקע, שהרי מטלטלין לאו בני שטרא נינהו (בבא-קמא עט:). (164) רצוי. (165) = ולא השארתי. (166) כדי שלא תתעורר שאלת הגבולות והמצרים, ושלא יטעון המוכר, שמצרים הרחוב לו ללוקח, כלומר, שרשם מצרים רחבים, ובאמת מכר לו פחות מתחום זה (ראה למעלה פכ"א הי"ז), ואף שמן הדין, אין מקום לטענה זו, שהרי המוכר לחבירו שדה, קנה אותה כולה אפילו היא גדולה הרבה (חו"מ סימן ריט, סעיף א), אלא-אם-כן היא חלוקה באמצע וגדורה לכמה שדות (ראה למעלה פכ"א הלכה יז, והערה קכג). (167) ושמה יבוא לפני בית-דין טועים, ויפסקו לו שדה בת תשעה קבין בלבד (כמינימום של שדה) - סמ"ע סימן רטז ס"ק ג.

טז. המוכר¹⁶⁸ בית לחברו, אף על פי שכתב לו 'והקניתי לך עמקו ורומו'¹⁶⁹, צריך לכתב לו¹⁷⁰ קנה לך מקרקע¹⁷¹ התהום¹⁷² עד רום רקיע¹⁷³. שהעמק והרום אינו נקנה בסתם¹⁷⁴; וכיון שקנה¹⁷⁵ העמק והרום - קנה הרום שהוא האויר בלבד¹⁷⁶, והעמק שהוא עבי הארץ¹⁷⁷, אבל לא קנה¹⁷⁸ הבניות¹⁷⁹ שבמעמקים¹⁸⁰ ושבאויר¹⁸¹; וכיון שכתב לו 'מקרקע התהום עד רום הרקיע'¹⁸² - קנה הבויר¹⁸³ והדות¹⁸⁴ שבעבי הקרקע¹⁸⁵, והמעזיבות¹⁸⁶ והמחילות¹⁸⁷ שבין המעזיבות למעלה¹⁸⁸.

(168) מימרא של רב דימי, בבבא-בבא סג: (169) ותוספת לשון זו, באה לרבות את תחום המכירה. (170) בשטר המכירה. אם מתכוון להקנות לו גם בנינים יתרים, שמתחת לבית ושעל גבו, כמבואר להלן. (171) צ"ל: "מקרקע", וכן הוא בכ"י תימן ובשו"ע (סי' ריד, סעיף ג). (172) שכבת

יז. המוכר²⁰² קברו²⁰³, או דרך קברו²⁰⁴, או מקום מעמדו²⁰⁵, או בית הספדו²⁰⁶ - באין בני משפחה²⁰⁷ וקוברים שם²⁰⁸ בעל קרחו²⁰⁹, משום פגם משפחה²¹⁰, ונותנין דמי הקבר שקברו בו ללוקח²¹¹, אף על פי שלא פירש²¹².

(202) ברייתא בכתובות פד. (203) כלומר, בית קברות משפחתי שלו. (204) הדרך המובילה לקבר. (205) היו מקומות שנהגו לעשות "מעמד" בבית הקברות אחר הקבורה, וכן היו עושים: עם שובם מקבורת המת, עומדים ויושבים שבע פעמים ואומרים לפני הקרובים דברי קינות וכיוצא בהן (ראה פ"ב מהלכות אבל ה"ד). (206) מקום שהיו מספידים שם את המת. (207) של המוכר. (208) את המוכר שמת, או את בני משפחתו. (209) של הלוקח. (210) שגנאי הוא להם שיהיו אחרים נקברים עמהם, והם ייקברו בקבורת אחרים (רש"י בכתובות שם). (211) כתובות שם. ורק בעד מקום הקבר צריך לשלם ללוקח, מפני שהקבר אסור בהנאה - ולא יוכל הלוקח שוב להשתמש במקום זה לשום דבר והרי הפסיד הכל, ולפיכך מסלקים אותו ונותנים לו בחזרה את כספו, אבל עבור הדרך ומקום המעמד ובית ההספד, שאינם נאסרים בהנאה, אין צורך לשלם ללוקח, שהרי אין צורך להוציאם מידו, אלא שירשה לבני המשפחה להשתמש במקום לצרכי המת ואחר-כך ישתמש בהם כחפצו (סמ"ע סימן ריו ס"ק טו). (212) כלומר, מכר לו בסתמא ולא פירש שמוכר לו על-מנת שיחזור וימכור למשפחתו, כשימות הוא, כדי שיקברוהו בקבר משפחתו.

כמפורש להלן (פכ"ה הלכה ב) שהמוכר את הבית לא מכר את הגג שיש לו מעקה גבוה עשרה טפחים, ולפיכך אנו אומרים שכוונתו ביתור-לשון זה להשאיר לו זכויות שונות בקשר לגג זה. (193) לדעת הרשב"ם (שם סג: ד"ה שאם רצה) - הרי זו שלו ולא ליורשיו, כיון שלמדים דבר זה רק מיתור לשון. וכמו שאמרו שם סג. בבן לוי שמכר שדה לישראל, ואמר לו על-מנת שהמעשר שלו, שהרי הוא שלו ולא ליורשיו, וכ"ה בדברי רבינו בפ"ו מהלכות מעשר הלכה יט. ועיין משנה-למלך כאן בשם הריב"ש. (194) מהדיוטא לחצר. ובלעדי התנאי היה נטול רשות זאת (רשב"ם שם). והמדובר באופן שמכר החצר ללוקח. ויש מפרשים להיפך: להוציא זיזים מהחצר של המוכר, אל הדיוטא (מגיד-משנה, וכ"ה ב'תוספות' שם). (195) לוחות או מוטות. (196) כדעת רב זביד שם, וכן פסק הרי"ף. (197) כדעת רב פפא, וכמסקנת הגמרא (שם סד:). (198) הדיוטא הזאת. (199) את הדיוטא, שבלעדי התנאי לא היה יכול להקימה מחדש (רשב"ם ד"ה רב פפא אמר). (200) כלומר, לבנות על גבי הדיוטא. (201) כלומר, באותה מדרת-בנין שהיתה על גבי הדיוטא ולא יותר. ועיין ראב"ד. ולמד כן רבינו ממה שאמרו בגמרא (ב"ב סד:). שמה שאמר רב פפא "שאם רצה לבנות על גבה - בונה" - היינו אם נפלה. ומפרש רבינו שנפלה, היינו בשני אופנים: א' שנפלה הדיוטא עצמה וחוזר ובונה אותה. ב' אם היה בנין על גבי הדיוטא ונפל, חוזר ובונה אותו. שכן מורה פשוט לשון רב פפא: "שאם רצה לבנות על גבה" - שהכוונה לבנות על גבי הדיוטא, והיינו כשהיה בנין מקודם ונפל. ועיין ביאור הגר"א סימן ריד ס"ק לח.

שיעורי רמב"ם - פרק אחד ליום

~ יום ראשון י"ד כסלו ~

הלכות טומאות מת

פרק שלשה ועשרים

(1) יבאר דין כלים המצילים בצמיד פתיל על מה מצילים, כלי חרס שמשתמשים בהם באפר פרה או בקדשים אם עמי הארץ נאמנים עליהם, ארובה שבין בית לעלייה וטומאה בבית וקדירה על פי הארובה, היתה בה אשה לשה בעריבה של עץ, ואם היה אוהל נטוי בעלייה ומקצתו מרודד על הארובה.

א. כל הכלים² המצילים³ בצמיד פתיל - מצילין על כל מה שבתוכם, בין אכלין בין משקין, בין בגדים ובכלי שטף⁴. זהו דין תורה. אבל מדברי סופרים,

שפלי חרס המקף צמיד פתיל אינו מציל אלא על האכלין ועל המשקין ועל כלי חרס אחרים שיהיו בתוכם; אבל אם היו בתוך כלי חרס המקף כלי שטף או בגדים - הרי אלו טמאים. ומפני מה אמרו שלא יציל על הכל כשאין כלים המצילין?⁵ מפני ששאר הכלים המצילין אין מקבלין טמאה, וכלי חרס מקבלין טמאה, וכלי טמא אינו חוצץ, וכל כלי עם הארץ בחזקת טמאה כמו שיתבאר⁶. ולמה לא אמרו: כלי חרס של עם הארץ לא יציל על הכל⁸, ושל חבר יציל על הכל, שהרי הוא טהור? מפני שאין עם הארץ טמא בעיני עצמו, שאומר: הואיל וכלי חרס מציל על הכל, אחד אני ואחד החבר⁹. ולפיכך חשו¹⁰ וגזרו שלא יציל על הכל¹¹. ולמה אמרו: מציל על האכלין ועל המשקין ועל כלי

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

התורה והמצוות, שהרי 'מצוה' היא מלשון 'צוותא' ו'חיבור' שעל-ידיה נעשה חיבור בין יהודי לקב"ה.

גם כאשר יהודי נמצא בעולם הזה במצב של דביקות בה', הרי עצם ירידתו לעולם הזה הגשמי, עולם הקליפות וסט"א אשר הרשעים גוברים בו, היא בדוגמת הכניסה לאוהל המת ר"ל.

והעצה לזה היא להכניס את עצמו לכלי חרס שנעשה מעפר האדמה, ועניינו בעבודת ה' הוא עניין הביטול – "ואנכי עפר ואפר", וכאשר הוא מבטל את כל מציאותו – הופך את עצמו למציאות של קדושה. ובנוסף צריך להקיף עצמו בצמיד פתיל, כי כאשר ישנו פתח לאוהל המת יכול לקבל השפעה, על-דרך שמצינו ש"הלשכות הבנויות בקודש ופתוחות לחול, תוכן חול", היינו שכאשר יש אפילו פתח לחול ולטומאה משפיע הדבר על "תוכן", ולכן צריך לסתום החבית בצמיד פתיל.

(על-פי "זין מלכות" ספר טהרה סי' קלז מתוך רמב"ם "פרס המלך")

13) בתוספתא, אהלות פט"ו ה"ח. 14) הרי גם באדם יש לחשוש שעם-הארץ שיהיה בתוך כלי חרס יחשוב שלא נטמא, ולמעשה נטמא מפני שכליו טמאים וכלי טמא אינו מצייל.

ג. כלי חרס¹⁵ שמשפתישין בהן באפר הפרה או בקדשים - עמי הארץ נאמנים על טהרתם, מפני שהן נזהרים בהן הרבה, ולפיכך יצילו על הכל בצמיד פתיל אף על פי שהן של חרס.

15) אהלות פ"ה מ"ה.

ד. ארבה¹⁶ שבין בית לעליה, וטמאה בפית, וקדרה¹⁷ נתונה על פי הארבה¹⁸ ונקובה בכונס משקה¹⁹ - הקדרה טמאה²⁰, והעליה טהורה²¹. היתה שלמה - כל שבעליה מאכלין ומשקין וכלי חרס טהור, אבל אדם וכלי שטף שבעליה טמאים; שאין כלי חרס חוצץ אלא על האכלים ועל המשקין וכלי חרס, וכל שבעליה טהור²² כאלו הוא תחת צמיד פתיל בכלי חרס²³. וטמאו האדם²⁴ שבעליה זו, מפני שהוא דבר המצוי²⁵. לפיכך, אם היה בעליה זו כלי מתכות וכיוצא בו מלא משקין - הכלי טמא טמאת שבעה²⁶, והמשקין טהורין²⁷. היתה בה אשה לשה בערבה של עץ²⁸ - האשה והערבה טמאין טמאת שבעה, והבצק טהור כל זמן שעוסקת בו²⁹. פרשה³⁰ וזורה ונגעה בו - טמאתו. וכן אם פנה הבצק או המשקין לכלי אחר מפלי שטף שבעליה - נטמאו במגע הכלי האחר. היה על פי ארבה זו שאר בלים המצילים בצמיד פתיל³¹, שאין מקבלין טמאה כמו שבארנו³², ולפיכך אין מגע עם הארץ

חרס? מפני שאלו השלשה טמאים הן על גב עם הארץ בין קדם שיהיו באהל המת בין אחר שיהיו שם תחת צמיד פתיל, ולעולם לא ישאל החבר מעם הארץ לא אוכלין ולא משקין ולא כלי חרס אלא על דעת שהן טמאין, שהרי אין להן טהרה לעולם³², ולא יבוא בהן לידי תקלה. אבל כלי שטף שואל אותם החבר מעם הארץ ומטבילן מפני מגע עם הארץ ומעריב שמשו ומשתמש בהן בטהרות, לפיכך חשו חכמים ששאל ישאל ממנו כלי שטף שכבר היה תחת צמיד פתיל בכלי חרס שלו, שהרי עם הארץ היה מדמה שנצל, והרי הוא טמא טמאת שבעה, ויטביל החבר ויעריב שמשו וישתמש בו בטהרות ויבוא לידי תקלה. ומפני זה גזרו שלא יציל כלי חרס על כלי שטף שבתוכו.

(2) עדויות פ"א מ"ד. (3) נמנו למעלה פכ"א ה"א. (4) כלים שיש להם טהרה במקוה. (5) כגון כלי אבנים, כלי גללים וכלי אדמה. (6) פ"י מהל' מטמאי משכב ומושב, ה"א. (7) חגיגה כב, א"ב. (8) על שום דבר לא יציל. (9) בין אני ובין החבר. (10) שהרי חבר שואל מעם-הארץ כלים שיש להם טהרה במקוה ומטבילם ומשתמש בהם לערב, וחששו חכמים שמא ישאל לחבר כלים שהיו באוהל המת בכלי חרס בצמיד פתיל, שלדעתו הם טהורים, אבל לחבר הם טמאים שבעה ימים, וצריכים הזאת מי פרה מפני שכלי עם-הארץ טמאים ואינם מצילים. (11) אלא על אוכלין ומשקין. (12) כלי חרס שנטמא אין לו טהרה במקוה, ככתוב בתורה (ויקרא יא, לג): "כל אשר בתוכו יטמא ואותו תשבורו" (כדי להקל על הקורא, הבנת הנימוקים המסובכים, מצאנו לנכון לשנות קצת את סדר הדברים ולהקדים את המאוחר).

ב. אדם¹³ שהיה נתון בתוך החבית ומקפת צמיד פתיל - טהור. ואפילו עשאה גולל לקבר. ויראה לי, שזה שלא גזרו על כלי חרס שלא יציל על האדם¹⁴, מפני שהוא דבר שאינו מצוי, וכל דבר שאינו מצוי לא גזרו בו.

~ נקודות משיחות קודש ~

"אדם שהיה נתון בתוך החבית ומקפת צמיד פתיל - טהור." (מפני שלא גזרו על כלי חרס שלא יציל על האדם).

דין זה בא בהמשך לדינים השונים של כלי המוקף צמיד פתיל, שמציל אוכלין ומשקין וכלי חרס אחרים שהיו בתוכו מטומאת אוהל.

ויש לבאר הלכה זו בעבודת ה': עניין החיים בעבודה ורוחנית הוא הדביקות בה' "ואתם הדבקים בה' אלקיכם חיים כולכם היום", כיון שהקב"ה נקרא חיים והוא מקור החיים, וממילא הדביקות בו ית' היא על-ידי קיום

מתוך מהדורות וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

וכלי טמא אינו חוצץ אפילו עם דפנות. (5) ופיהם לצד הטומאה. (6) מצד הטהרה. (7) בצד הטומאה.

ב. בית שחלקו בנסרים⁸ או ביריעות⁹, אם חלקו מן הצדדין¹⁰ או מפלפי הקורות¹¹, והיתה הטמאה בבית¹² - כלים שבין המחיצה ובין הכתל או שבין המחיצה והקורות טהורין¹³. היתה הטמאה בין מחיצה לכתל או בין מחיצה לקורות - כלים שבפני טמאין; שאין המחיצה מונעת הטמאה שלא תצא וטמאה¹⁴, כמו שבארנו באהל שבתוך הבית. היו הכלים בתוך עבי המחיצה עצמה¹⁵, בין שהיתה הטמאה לפני מן המחיצה או שהיתה בתוך הבית: אם היה מקום הכלים טפח על טפח - טמאים¹⁶, ואם לאו - טהורין¹⁷. וכבר בארנו כיצד דין הבית אם חלקו מפלפי ארצו¹⁸.

(8) שאינם מקבלים טומאה וחוצצים. (9) שקבעו לאוהל וחוצצות אף על פי שמקבלות טומאה. (10) העמיד את המחיצה בזקיפה בין כתלי הבית. (11) המחיצה מפרידה בין הבית והקורות, וקמה על גבה כעין עלייה. (12) החלק שבו הפתח לחוץ נקרא בית. (13) שהמחיצה מצילה מפני שאין דרך הטומאה להיכנס לחלק שאחורי המחיצה ולא לעלייה אלא דרך פתח הבית. (14) אם סופה לצאת הרי היא מטמאה אף לפני שיצאה. (15) במשנה שם בבבא האחרונה כתוב: "כלים שבחצץ" ומפרש רבינו בעובי המחיצה וכגון שהיה במחיצה חור מעבר לעבר והכלים מונחים שם. (16) מפני שהטומאה נכנסת לחור. (17) כדין כל פתח שאין בו טפח על טפח ברום טפח. ואין זה דומה לכותל שבין שני בתים (לקמן הלכה ד), שכלים הנמצאים בחציו שלצד הטומאה טמאים אפילו אין בסדק טפח, מפני שמחיצה זו "אינה משמשת את הבית" (פירוש, ואינה צורך בניין הבית), ולפיכך אין לה דין כותל (במשנה שם פרק ו, ג, כתוב: כותל המשמש את הבית) והרי זו דומה לקיר המגדל (למעלה פרק י"ח הלכה ז) וטומאה בתוך המגדלים שכלים שבעוביו - טהורים. אמנם רבינו שם כתב "היה עומד באוויר" אבל הוא הדין בעומד בתוך הבית (כדעת הרא"ש) ורבינו נקט לשון המשנה. וכשיש בו טפח טמאים גם הכלים המונחים בחצייה שלצד הטהרה מפני שהיא מחיצה עראית אינה נידונית ככותל. (18) בנה מחיצה על פני שטח הבית סמוך לרצפה, ופתח הבית נשאר למעלה מן המחיצה.

ג. בית שהוא מלא תבן¹⁹ ואין בינו לבין הקורות פותח טפח: טמאה בפנים²⁰, בין בתוך התבן בין שהיתה בין תבן לקורות - כל הכלים שפגד יציאת הטמאה²¹ במלואו של פתח²² טמאים; היתה טמאה חוץ לתבן במלואו של פתח - כלים שבפנים²³, אם יש במקומן טפח על טפח על רום טפח - טהורין²⁴, ואם לאו טמאין²⁵. ואם יש בין תבן לקורות פותח

מטמא, או שהיה פלי חרס הטהור לפרה אדמה או לקדש, שהכל נאמנין על טהרתן - הרי זה מציל על כל מה שבעליה. היה אהל נטוי³³ בעליה ומקצתו מרדד³⁴ על הארבה שבין בית לעליה - הרי זה מציל³⁵ ואף על פי שאין גגו³⁶ על הארבה, שהאהל מציל בכסוי כמו שבארנו³⁷.

(16) שם מ"ב. (17) של חרס. (18) ומכסה את כולה. (19) ראה למעלה פכ"ב ה"ב. (20) אפילו אם גבה למטה, מפני שהטומאה עוברת דרך הנקב הקטן הזה לתוכה ומטמאתה ואת כל מה שבתוכה, ואף-על-פי שטומאה אינה עוברת בפחות מטפח. והטעם, מפני שלטומאת עצמה חודרת גם בנקב קטן (ראה כלים פ"י מ"ח). (21) מפני שאין בנקב פותח טפח. (22) פירוש, וכל מה שבעליה, שאמרנו למעלה שהוא טהור (אין זה דין חדש אלא הרחבת הנימוק). (23) ולפיכך אינו מציל אלא על אוכלין ומשקין וכלי חרס, כמבואר בח"א. (24) אף-על-פי שאמרנו (בהלכה ב), שצמיד פתיל מציל על האדם. (25) שאדם יימצא בעליה, ובהלכה ב טיהרו דבר שאינו מציל בלבד. (26) שהרי נטמא באוהל המת. (27) הקדירה הצילה. (28) להוציא של חרס שניצל בצמיד פתיל. (29) ואינה מטמאה את הבצק בנגיעתה, שאם נאמר שטמאתו - לא תועיל ההצלה כלום, וחכמים קבעו שמציל על אוכלין ומשקין (רבינו בפירושו למשנה). (30) סילקה ידיה מן הבצק. (31) כגון כלי אבנים כלי גללים וכלי אדמה. (32) למעלה פכ"א ה"א. (33) שם פ"ז מ"ב. (34) עודף נסחב ומכסה את הארובה. (35) אם יש טומאה בבית, כל שבעליה טהור, ואפילו אם יש בארובה פותח טפח, מפני שהעודף המרודר מציל כמו האוהל עצמו. (36) של האוהל. (37) למעלה פכ"א ה"ג.

~ יום שני ט"ו כסלו ~

פרק ארבעה ועשרים:

1) יבאר דין בית שחלקו בקנקנים טהורים או בנסרים ויריעות וטומאה בחציו האחד, בית שהוא מלא תבן ואין בינו לקורות פותח טפח וטומאה בתוכו, כותל שבין שתי בתים וטומאה בתוך הכותל, ודין כותל המשמש את הבית, ודין כותל שחצי עוביו בנין וחציו סלע.

א. בית שחלקו בקנקנים² טהורות מן הארץ ועד הקורה, וטמאה בחציו האחד: אם היה פי הקנקנים פלפי הטהרה - הרי אלו מצילות³, ואם היו פלפי הטמאה - אינן מצילות⁴. טחן בטיט⁵, בין מפנים⁶ בין מבחוץ⁷ - רואין: אם יכול הטיט לעמוד בפני עצמו - מציל, ואם לאו - אינו מציל, והרי הפל אהל אחד.

(2) של חרס. (3) שכלי חרס אינו מיטמא מגבו, וכלים טהורים עם דפנות הבית חוצצים. (4) שהרי נטמאו מתוכם

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

היא שקועה בטיט, שאין הטיט מציל. ואם יש פותח טפח במקום הטומאה ואינו פתוח לבית, הרי הוא כקבר סתום שמטמא מכל צד. (29) פירוש, שהוא רחוק מן הטומאה. (30) משום, שהטומאה נמצאת בחצי הכותל הנגרר אחר הבית השני. (31) באמצע עובי הכותל. (32) תקרה. (33) שאין עליה גג. (34) ואין דנים אותה כטומאה רצוצה הבוקעת עד לרקיע ומטמאה כל מה שכנגדה. (35) והסברנו למעלה שרואים את הטומאה, כאילו היא מונחת בתוך הבית אלא שהיא מכוסה טיט ואם כן אינה כלל רצוצה והמעזיבה חוצצת. (36) כמו בבית ועלייה. (37) שהרי אינה כמונחת בבית ומשום כך היא רצוצה ומטמאה כנגדה, אבל העומד על המעזיבה מן הצד - טהור. (38) מטמאים את האדם שמה הטומאה מונחת משהו למעלה מחצי המעזיבה, ומטמאים את הבית שמה היא מונחת משהו למטה מחצייה. [למעלה בכותל בין שני בתים אין אנו צריכים לטעם זה, שהרי הבתים שווים ואי אפשר לטהר אחד ולטמא את השני, אבל כאן המעזיבה מגולה לאוויר ואין הדבר נראה מוזר כל כך לחלק בין דין האדם העומד למעלה לדין הבית, ומפני כך מביא רבינו את הנימוק שאי אפשר לצמצם].

ה. וכן פתל המשמש את הבית - ידון מחצה למחצה. פיצד? פתל שהוא לאויר, וגג הבית סמוך לפתל ואינו מרכב על הכתל³⁹, וטמא רצוצה בתוך הכתל: היתה מחציו ולפנים - הבית טמא, והעומד מלמעלה על ראש הכתל⁴⁰ טהור, כעומד על גג הבית; היתה מחציו ולחוץ - הבית טהור, והעומד מלמעלה כנגד הטמא טמא, שהרי לא פשטה הטמא בתוך הבית. היתה הטמא מחצה למחצה - הבית טמא, והעומד מלמעלה טהור, שהרי פשטה הטמא בבית. נטל מהפתל מבפנים⁴¹ או שהוסיף בפתל מבחוץ עד שנמצאת הטמא מחצי פתל ולפנים - הבית טמא; נטל מבחוץ⁴² או שהוסיף בעבי הכתל מבפנים עד שנמצאת הטמא מחצי פתל ולחוץ - הבית טהור⁴³. היתה הטמא נתונה על גבי הכתל⁴⁴, אפלו מחציו ולפנים - הבית טהור⁴⁵.

(39) ראש הכותל נשאר מחוץ לגג. (40) בין כנגד הטומאה ובין מן הצדדים. (41) הטומאה היתה מחצייה ולחוץ, וקילף שכבה דקה מהכותל בפנים הבית. (42) והטומאה היתה מחצייה ולפנים. (43) הטהרות שיכניסו לבית אחרי השינוי הזה - טהורים. (44) שהוא מחוץ לגג כאמור בראש הלכה זו. (45) והטעם, משום שהכותל אינו משמש את הבית. ועוד, שהטומאה גלויה לאוויר.

ו. בית המשמש את הכתל⁴⁶ - ידון כקלפת השום⁴⁷. פיצד? החופר שני פוכים⁴⁸ או שתי מערות זו בצד זו, עד שנמצאו שני בתים⁴⁹ חפורים בקרקע ונעשה ביניהן פתל המבדיל בין שניהן, והיתה טמא

טפח - בין כך ובין כך²⁶ טמאין²⁷; שאין התכן חוצץ, מפני ששתם תכן דעתו לפנותו.

(19) ונשאר פנוי המקום שכנגד הפתח בלבד, עד הכותל הנגדי להיכנס בו ולהוציא דרכו את התכן. (20) בחלק שהתכן בו. (21) כל המקום הפנוי שכנגד הפתח, אפילו החלק הרחוק מהפתח, שהטומאה לא תעבור שם, נקרא "יציאת הטומאה" מפני שהטומאה תצא דרך המקום הזה וכולו שטח אחד הוא (סדרי טהרות). (22) לשון התוספתא, והכוונה: ברוחב כל הפתח, אף על פי שהפתח רחב הרבה יותר מרוחב מיטת המת ונושאה. ונראה שגם הכלים שבתכן טמאים אם אין במקומם טפח על טפח ברום טפח. (23) שבתוך התכן. (24) מפני שהוא אוהל בפני עצמו ואף על פי שדעת בעל הבית להוציא את התכן, מציל הוא על הטהרה מליטמא כמו כל אוהל עראי בתוך אוהל שאף על פי שאינו מציל על הטומאה מליטמא כשדרכה לצאת שם, אבל מציל על הטהורים מליטמא. (25) שהרי אין כאן אוהל שיצילו וגם משום מחיצה אין התכן מציל שבעל הבית עתיד לפנותו (רבינו לשיטתו, שמחיצה שדעתו לפנותה אינה חוצצת, אפילו כשהיא סותמת את כל מקום הטומאה). (26) בין יש במקום הכלים פותח טפח ובין שאין בו. (27) משום שיש כאן אוהל בתוך אוהל ואינו מציל אלא כשאין דעתו לפנותו, אבל כשאין פותח טפח בין התכן לקורות אין זה אוהל בתוך אוהל, שהרי אין טומאה מאהילה על התכן.

ד. פתל שפין שני בתים וטמא בתוך הכתל - בית הקרוב לטמא טמא²⁸, והקרוב לטהרה²⁹ טהור³⁰. היתה מחצה למחצה³¹ - שניהן טמאין. היתה הטמא באחד משני הבתים, והכלים בתוך הכתל: מחציו וכלפי טמא - טמאים; מחציו וכלפי טהרה - טהורין; מחצה למחצה - טמאין. וכן מעזיבה³² שפין הבית והעליה, והטמא בתוך מעזיבה: מחציה ולמטה - הבית טמא והעליה טהרה; מחציה ולמעלה - העליה טמא והבית טהור; מחצה למחצה - שניהן טמאין. היתה טמא באחד מהן, וכלים בתוך המעזיבה: מחציה וכלפי טמא - טמאין; מחציה וכלפי טהרה - טהורין; מחצה למחצה - שניהן טמאין. היתה המעזיבה לאויר³³ וטמא בתוכה: מחציה ולמטה - הבית טמא, והעומד מלמעלה אפלו כנגד הטמא טהור³⁴, שהרי פשטה הטמא בכל הבית³⁵; היתה הטמא מחציה ולמעלה - הבית טהור³⁶, והעומד מלמעלה כנגד הטמא טמא³⁷; מחצה למחצה - הבית טמא, והעומד מלמעלה כנגד הטמא טמא, שהרי אי אפשר לצמצם³⁸.

(28) המדובר כשאין פותח טפח במקום הטומאה, ואף על פי כן אין עליה דין טומאה רצוצה, משום שחלק זה של הכותל הוא כחלק מן הבית עצמו. ורואים אנו את הטומאה כאילו

~ יום שלישי ט"ז כסלו ~

פרק חמשה ועשרים

(1) יבאר עמוד העמוד בתוך הבית וטומאה רצוצה תחתיו, טומאה שבתוך הכותל ומקומה טפח על טפח על רום טפח, חור גדול שבעובי הכתלים שדרך לעשותו לתשמיש וטומאה בתוכו, ודין ב' פרדסקים זה בצד זה או למעלה מזה. וכלב שאכל בשר מת תוך שלשה ימים, האשה שמת עוברה בתוך מעיה והאשה שמקשה לילד, האשה שהפילה שליה, ואם ילדה ב' ילדים אחד חי ואחד מת, האשה שמת עוברה בתוך מעיה ונגעה בו המיילדת, והבולע טבעת טמאה.

א. עמוד² העמוד בתוך הבית וטמאה רצוצה³ תחתיו - טמאה בוקעת ועולה, בוקעת ויורדת, ואינו מטמא אלא כנגד הטמאה בלבד. ואם היה פרח⁴ יוצא מעמוד זה וכלים תחת הפרח - הכלים טהורים⁵, שאינו מטמא אלא כנגד הטמאה⁶.

(2) אהלות פ"ו מ"ו. (3) שאין במקומה טפח על טפח פנוי. (4) קישוט בולט מן העמוד עשוי בתבנית פרח. (5) שם מ"ז. (6) ולא מצדידה, ומשמיענו שאין אנו דנים את העמוד כשיפוע האוהל של הפרח, ושיפועי אוהלים כאוהלים (ראה למעלה פ"ח ה"ז).

ב. [ואם יש במקום הטמאה]⁷ טפח על טפח על רום טפח - הרי הוא כקבר סתום ומטמא מפל סביביו, והבית פלו טמא, שהרי האהיל על הקבר.

(7) כלומר, במקום הפנוי מחוץ לשטח התפוס ע"י הטומאה (ראה למעלה פ"ז ה"ד).

ג. טמאה שבתוך הכתל⁸ ומקומה טפח על טפח על רום טפח - כל העליות הפנויות על כתל זה, אפלו עשור⁹, טמאות; שהרי הכתל פלו קבר סתום עד סופו, והוא כתל העליות, וכל עליה מהן מאהלת על הקבר¹⁰. בנה בית¹¹ בצד הכתל מפאן ובית מפאן ובנה עליה על גבי שני הפתחים עד שנמצא ראש הכתל הטמא הוא באמצע קרקע העליה - הרי העליה טמאה, שהרי האהילה על הקבר, והעליה השנייה הפנויה על גבה טהורה, מפני שהן זו על גבי זו ואין הכתל הטמא כתלה¹².

(8) שם פ"ז מ"א. (9) זו על גבי זו, והכותל שהטומאה בה מגיע עד לעליה העליונה. (10) כל זה כשיש במקום הטומאה טפח על טפח. ואם אין בו טפח על טפח, דינו ככותל המשמש את הבית, למעלה בפכ"ד ה"ה, ומטמא את החדר שכנגד הטומאה בלבד ולא את החדרים שתחתיו ושעליו. (11) שם. (12) ותקרת העליה התחתונה חוצצת בפני הטומאה.

ד. חור¹³ גדול¹⁴ שבעבי הפתלים שדרך פני אדם

בפתחים וכלים בכתל, אם יש עליהן קלפת השום - טהורין; היתה טמאה בכתל זה וכלים בפתחים, אם יש עליהן קלפת השום - טהורים. הנה למדת, שכתל בנזן נדון מחצה למחצה, וכתל הסלע⁵⁰ או שנעשה מגוש הארץ פשיחפר מפאן ומפאן נדון בקלפת השום.

(46) כותל בנוי נקרא "משמש את הבית" מפני שהכותל עשה את הבית, וכותל שבין שתי מערות מוקם על ידי חפירת המערות, שחפרו מערה מכאן ומערה מכאן ונשאר ביניהן מחיצה של עפר או סלע ולפיכך המערה משמשת את הכותל. (47) כלומר, אפילו מחיצה דקה כקליפת השום מפרידה בין הטומאה והטהרות - הכל טהור ואין הבדל בין מחצייה ולפנים ובין מחצייה ולחוץ. (48) קברי מתים שלהם היו חצובים בכתלי מערות בעומק מתאים לאורך הארונות, וחפירה חצובה כזו נקראת כוך. (49) שטחים חלולים. (50) אם חצבו בית וכדומה בסלע ונעשו מחיצות מאלוהיה.

ז. כתל שחצי עביו בנזן וחציו סלע - נדון מחצה למחצה⁵¹.

(51) ואף על פי שהסלע הנידון כקליפת השום הוא מבפנים - הבית טמא.

ח. טמאה שהיתה בין קורות הבית⁵², אפלו אין תחתיה אלא קלפת השום - הבית טהור⁵³, ורואין את הטמאה פאלו היא רצוצה⁵⁴ פארץ ומטמאה כנגדה בלבד. ואם יש במקומה טפח על טפח - הכל טמא⁵⁵. וכן אם היתה נראית בתוך הבית⁵⁶ - בין כך ובין כך הבית טמא. שני פתחים זה על גבי זה וטמאה בכתל שביניהן: אם נראית שהיא⁵⁷ לתוך אחת מהן - הוא טמא וחברו טהור, ואם לאו - נדונין מחצה למחצה⁵⁸.

(52) הקורות נתונות מכותל לכותל שכנגדו ועליהן וביניהן המעזיבה מיט. המדובר כשהטומאה בתוך הקורה עצמה. (53) דין קורה כדין סלע ונידונה כקליפת השום (למעלה הלכה ו), מפני שלא נעשו בה שינויים מכריעים ואפשר להוציאה מבלי לקלקלה (וכעין זה אמרו בבבא קמא סז, א, גבי גזל קורה: "מריש שמו עליו") אין עליה תורת "משמש את הבית", מה שאין כן במעזיבה, שהיא נפרכת כשמורידים אותה. (54) המדובר כשאין במקומה טפח על טפח. במעזיבה (למעלה בהלכה ד) אין דין טומאה רצוצה מפני שהיא נפרכת, מה שאין כן קורות, שאינן עומדות להיבקע (כסף משנה). (55) שהרי היא כקבר סתום המטמא מכל צדדיו. (56) פירוש, שאין עליה אפילו כקליפת השום. (57) כל שהוא אפילו כקליפת השום. (58) כשהטומאה במחצית הכותל העליונה, הפתח העליון טמא, וכשהיא בתחתונה התחתון טמא.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מה שאין כן באסקופה, שהיא נמשכת יותר לקרקע מאשר לבית.

ז. כלב שאכל³⁰ בשר המת ומת³¹ בתוך שלשה ימים³² והרי הוא מטל על האסקופה - רואין חלל הטמאה מגופו³³: אם הוא פנגד המשקוף ולפנים³⁴ - הבית טמא³⁵, ומפנגד המשקוף ולחוץ - הבית טהור³⁶.

(30) שם פי"א מ"ז. (31) אבל אם הוא חי, אינו מטמא אפילו בתוך שלושה ימים, מפני שהטמאה בלועה בגופו (למעלה פ"כ ה"ב, וה"ה). (32) ולא נתעכל עדיין הבשר (ראה למעלה פ"כ ה"ד). (33) המקום בגופו שהטמאה מונחת שם (בפירושו למשנתנו, כותב רבינו: האיצטומכה, פירוש, קיבה). (34) בין שיש בחללו פותח טפח, ובין אין בו. (35) אם יש בחללו פותח טפח, צידו העליון מאהיל על הטומאה ואינו חוצץ, והמשקוף מאהיל עליו, ולפיכך כל הבית כאוהל הטומאה, ואם אין בו פותח טפח, הרי הטומאה רצוצה ובוקעת ועולה לתוך הבית, ומפני שדלת הבית פתוחה מתפשטת הטומאה לכל הבית (ראה תפארת ישראל "קריית ארבע" דיני טומאה רצוצה אות ב). (36) כר' יוסי במשנתנו, לפי פירוש הרע"ב (ראה 'תוספות יום טוב' וסדרי טהרות). נויש לעיין בדבר, מהו ההבדל בין זה לדין אדם מוטל על האסקופה בפי"ח ה"ב, ולמה מטהר רבינו כשקיבת הכלב בחור, אפילו אם מקצת גופו של הכלב מן המשקוף ולפנים?].

ח. האשה³⁷ שמת עברה בתוך מעיה, אם נעשה ראש הנפל כפקה³⁸ של שתי - כיון שנפתח הרחם עד שנגראה הראש נטמא הבית מפני העבר, אף על פי שעדיין לא יצא.

(37) שם פי"ז, מ"ד. (38) כראש המעוגל של פלך לחוטי האורך (בכורות כב ע"א).

ט. האשה שמקשה³⁹ לילד ויצאה מבית לבית והפילה גפל מת בבית שני - הבית הראשון טמא בספק, שמה כשהיתה בו יצא ראשו של גפל הזה. במה דברים אמורים? כשלא היה ראש הנפל כפקה של שתי; אבל אם העגיל ראש הנפל כפקה - הבית הראשון טהור; שאלו נפתח רחמה שם, לא היתה יכולה להלך על רגליה. לפיכך, אם היתה נטלת בגאגפים⁴⁰ והוציאה מבית לבית - הבית הראשון טמא בספק אף על פי שהעגיל ראש הנפל כפקה של שתי⁴¹.

(39) אהלות שם. (40) בידי חברותיה. (41) מאותו הנימוק שאמרנו: שמה הוציא הנפל ראשו בבית ראשון.

י. האשה שהפילה⁴² שליא⁴³ - הבית טמא ודאי. חזקה הוא שאין שליא בלא ולד.

לעשותו לתשמיש, והוא הנקרא פרדסק, שהיתה טמאה מנחת בתוכו ויש עליו¹⁵ דלתות סגורות - הבית טהור¹⁶. היתה הטמאה רצוצה בקרקעיתו או בכתליו או בגגו - רואין את כל החור פלו פאלו הוא אטום¹⁷, ורואין¹⁸ מקום הטמאה: אם הוא בחצי עבי הכתל שלפנים - הבית טמא; ואם היתה טמאה מחצי כתל ולחוץ - הבית טהור; מחצה למחצה - הבית טמא.

(13) תוספתא שם פי"א ה"א. (14) לא פחות מטפח על טפח ברום טפח. (15) פירוש, אפילו יש עליו (ראה הערה הבאה). (16) הכסף-משנה מגיה: הבית טמא, וכך גירסתנו בתוספתא שם. והטעם, מפני שסוף הטומאה לצאת דרך הדלתות לבית. (17) סתום. (18) דוגמה לטומאה בכתליו: עובי הכותל ששה טפחים, והפרדיסק פתוח לחוץ, ועומקו שלושה, והטומאה בעובי הכותל במרחק שני טפחים מצד הבית, וטפח אחד מחללו של הפרדיסק, אין אנו אומרים שהטומאה מחציו של הכותל ולחוץ, שהרי עוביו במקום זה הוא שלושה טפחים, אלא רואים את החור כאילו הוא אטום. ואם כן, עובי הכותל הוא ששה טפחים, ונמצא שהטומאה המרוחקת לא יותר משני טפחים מן הבית מקומה במחצית הפנימית, והבית טמא.

ה. שני פרדסקין¹⁹ זה בצד זה או זה על גב זה²⁰, וטמאה מנחת באחד מהן, ונפתח²¹ - הוא והבית טמא, ויחברו טהור²². היתה טמאה רצוצה בתוך הבנין - רואין את הפרדסקין פאלו הן אטומין, וידון מחצה למחצה²³.

(19) משנה שם פי"ו, ז. (20) ודלתותיהם נעולות. (21) הדלת נפתחה. (22) הדלת הנעולה חוצצת, כשאין דרך הטומאה לצאת שם, כמו שנתבאר כמה פעמים. אבל אם גם דלתו פתוחה נכנסת לו הטומאה, מכיוון שיש בו פותח טפח (ראה למעלה פ"כ ה"ז דין ביב קמור). (23) כמו שביארנו בסוף ההלכה הקודמת.

ו. פזית²⁴ מן המת מדבק באסקפת הבית מבחוץ²⁵ - הבית טהור²⁶. היה רצוץ תחת האסקפה - ידון מחצה למחצה²⁷. היה מדבק למשקוף²⁸ - הבית טמא²⁹.

(24) שם פי"ב ה"ח. (25) במקום שאין עליו משקוף. (26) כר' יהושע שם, אפילו כשהדלת פתוחה, ואם יש עליו משקוף והדלת פתוחה הבית טמא, מפני שהמשקוף מאהיל על הטומאה ומתחבר עם אוהל הבית, ואם הדלת נעולה טהור אפילו המשקוף מאהיל, מפני שאין דרך הטומאה להכנס, ולכן הדלת חוצצת (תפארת ישראל). (27) כמו במונחת בכותל, מחציה ולפנים - ככפנים, מחציה ולחוץ - כבחוץ. (28) שם. (29) אפילו אם מודבק כחלק שמחוץ לדלת. בזה גם ר' יהושע מודה, מפני שחלקו הפנימי הוא עצמו חלק מאוהל הבית, לכן כולו בטל לגבי הבית.

פרק ראשון

(1) יבאר פרה אדומה בת כמה שנים כשירה, ואם לוקחים עגלה לגדלה, אם היתה זקנה, והמראות שפוסלות בה, ובאי זה מקום, המומים הפוסלים בה, ואם העבודה פוסלת בה, ואי זו עבודה, פרה שנולד בה פיסול, ואם לקחו פרה ומצאו אחרת נאה ממנה, על יד מי נעשית הפרה, וטבולי יום אם כשרים בה.

~ נקודות משיחות קודש ~

בהמשך להלכות טומאת מת, באות הלכות פרה אדומה. על-דרך המבואר במדרשי חז"ל ש"נתכרכמו פניו של משה" שלא ידע במה תהא טהרתו של זה הנטמא בטומאה הכי חמורה – טומאת מת, ולכן נאמרה לו פרשת פרה אדומה, כך גם הרמב"ם הביא הלכות פרה אדומה תיכף לאחר הלכות טומאת מת, מבלי לסיים הלכות אלו כדרכו בכמה מקומות בספרו, בביאור עניינים של תיקון הדעות.

(על-פי "יין מלכות" ספר טהרה, סימן ד,

מתוך רמב"ם "פרדס המלך")

א. מצות פרה² אדמה³ שתהיה בת שלש שנים⁴ או בת ארבע⁵. ואם היתה זקנה - פשרה⁶; אלא שאין ממתינין לה, שמא תשחיר⁷ ותפסל. ואין לוקחין עגלה ומגדלין אותה⁸; שנאמר: ויקחו אליך פרה - ולא עגלה. לא מצאו אלא עגלה - פוסקין עליה דמים⁹ ונתתה אצל בעליה עד שתגדיל ותעשה פרה. ולוקחין אותה מתרומת הלשכה¹⁰.

(2) פרה פ"א מ"א. (3) טמאי מת אינם נטהרים בטבילה במקווה בלבד, אלא צריכים הזאת מים שנתנו עליהם אפר פרה אדומה, ודיניה מפורשים לקמן. (4) כל זמן שלא הגיעה לגיל זה, נקראת "עגלה" או "עגלת בקר". רבינו בפירושו שם מבאר, שעגל סתם הוא בן שנה, ו"עגלת בקר" היא בת שתיים. (5) כחכמים, שם. (6) משמע שאינה נקראת זקנה אלא אם עברו עליה יותר מארבע שנים. ולכאורה זה מנוגד לדבריו בפ"א מהל' מעשה הקרבנות, שפר למעלה מבן שלוש נקרא זקן. וב'משנה למלך' מבאר: פרה אדומה שתחילתה מבן שלוש, נקראת זקנה אחר עבור שנתיים. ז.א. למעלה מבן ארבע, וכן פר שתחילתו מבן שתיים, נקרא זקן כשתעבורנה עליו שנתיים. (7) טבען של שערות לשנות את גוונן מבהיר לכהה עם עלות הגיל, ושתי שערות שחורות פוסלות את הפרה. (8) 'ספרי' זוטא. (9) קובעים ומשלמים את מחירה (וכן בבבא-מציעא פ"ה מ"ז: אין פוסקים על הפירות). (10) שקלים פ"ד מ"ב. כל גבר מישאל מגיל עשרים ולמעלה מחוייב לתת מחצית השקל (מטבע עתיק) לצרכי בית-המקדש ובעיקר לקניית קרבנות. השקלים ניתנו לידי הכהנים שהכניסום לחדר (לשכה) בבית-המקדש, ושלוש פעמים בשנה – לפני הפסח,

יא. מי שילדה⁴⁴ שני ילדים, אחד חי ואחד מת: אם המת יצא ראשון - החי טהור⁴⁵; שהרי לא נגע בו משיצא לאויר העולם⁴⁶; ואם החי יצא ראשון - הרי הוא טמא, שהרי אי אפשר שלא יגע בו המת משיצא לאויר העולם, מפני שהוא מתגלגל אחריו כבאבן, שאין בו רוח חיים כדי להעמיד עצמו⁴⁷.

(44) שם מ"ה. (45) פירוש, אינו טמא טומאת שבעה ואינו צריך הזאה שלישי ושביעי כנוגע במת, אבל טמא טומאת ערב מפני שנגע באמו שנגעה במת ושהיא טמאה גם כיוולדת, שבעה ימים לזכר וארבעה עשר לנקבה. (46) והנגיעה בו בתוך גופה של האשה אינה מטמאה (למעלה פ"כ ה"א). והמדובר כשהוציאו את החי מן הבית לפני שיצא המת. שאם לא כן, נטמא החי טומאת שבעה באוהל המת. (47) כשיצא המת תחילה, אין החי נמשך אחריו, מפני שהוא מתאמץ ומעכב את עצמו מלהתגלגל אחרי המת שיצא, אבל דבר שאין בו רוח חיים מתגלגל מאליו למקום הפתוח (מפירושו של רבינו במשנתנו).

יב. האשה שילדה⁴⁸ ולד מת, אפלו נפל קטן כמו שבארנו⁴⁹ - הרי היא טמאה טמאת שבעה⁵⁰. מת עברה בתוך מעיה ופשטה החיה⁵¹ את ידה ונגעה בו - החיה טמאה שבעה, והאשה טהורה עד שיצא הולד. וטמאת החיה מדבריהם, גזירה שמא תגע בו משיצא לפרודור⁵². אבל מן התורה אין מגע בית הסתרים⁵³ מגע; הואיל והוא בתוך המעים, הנוגע בו טהור. וכן הפולע⁵⁴ טבעת טמאה וחזר ובלע אחריה טבעת טהורה, אף על פי שנגעו זו בזו בודאי בתוך מעיו - אינו מגע, והטמאה בטמאתה⁵⁵ וטהורה בטהרתה⁵⁶.

(48) משנה חולין עא, א. (49) למעלה פ"ב ה"א. (50) טומאת מת, וטעונה הזאה שלישי ושביעי, שהרי נגע גופה במת (מובן שהיא טמאה גם כיוולדת, ואם הפילה נקבה טמאה ארבעה עשר יום, אבל כאן אנו עוסקים בדיני טומאת מת בלבד, ולפיכך כתב טומאת שבעה). (51) המיילדת. (52) שם עב, א. החלק החיצון של אברי הלידה. (53) מקום מכוסה מטבעו. (54) שם עא, ב. (55) כשתצא מן הגוף. (56) אשרין הלכות טומאת מת, שנכנסת בטומאה ויצאת בטהרה (ראה סיום מסכת כלים).

סליקו להו הלכות טמאת מת

~ יום רביעי י"ז כסלו ~

הלכות פרה אדמה

יש בכללן שתי מצות עשה, וזהו פרטן: (א) דין פרה אדמה. (ב) דין טמאת מי נדה וטהרתן.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

קדשים הקרבים על המזבח. (27) טעם זה אינו מספיק להתיר גזיזת קדשי מזבח, אבל קדושת פרה אדומה היא כקדושת בדק הבית (דברים) שהוקדשו לצרכי תיקונים ושיפוצים בבית-המקדש וכדומה). ורבינו פוסק בהל' מעילה (פי"א הי"ב) שאיסור גזיזתם הוא גזירת חכמים, ולא גזרו בפרה מפני הנימוק האמור כאן.

ד. וצריך שישיאר מן המאדים²⁸ כדי שינטל בזוג²⁹; שכל שצרה שאינה נטלת בזוג³⁰ - הרי היא פאלו אינה³¹. לפיכך, אם היו בה שתי שערות לבנות או שחורות שאינן נלקטין בזוג³² - הרי זו פשרה³³.

(28) אחרי גזיזת העליון השחור. (29) מספריים. (30) שסכיני המספריים אינן תופסות אותן. (31) [במסכת נידה (נב, ב) מחלוקת חכמים כמה הוא שיעורן של שערות בפרה ובנגעים וכו'. ובגמרא שם אמרו: "הלכה כדברי כולן להחמיר". ודעת רבינו (בפירוש שם), ששיעור נטלות בזוג הוא הקטן שבכולם, ובהתאם לכך פסק בסוף הלכה זו, ששתי שערות לבנות או שחורות הנקלטות בזוג - פוסלות את הפרה. וכן בהל' טומאת צרעת (פ"ב ה"א) ששיער לבן שניטל בזוג מטמא בבהרת (ראה שם הערה ב). ולכאורה תמוהים דבריו כאן, למה הכשיר אם שיעור המאדים הוא כדי שינטל בזוג, ולא החמיר להצריך כדי לכופ ראשון לעיקרן כדעת רבי ישמעאל שם? ונראה, שדעת רבינו, ששערות הנקלטות בזוג, שם (השין צרייה) שערות עליהן לדברי הכול, ולא אמרו בהן "כאילו אינן", אולם נקבעו שיעורים לכל דבר (מהם הלכה למשה מסיני, ומהם שיעורי חכמים) ולמטה משיעורים הללו אינו מספיק, אבל אין זה אומר שהדבר "כאילו אינו", ולכן בראשון משחיר ועיקרן מאדים, הרי השערות האדומות כשהן לעצמן לא קבעה להן התורה ולא חכמים שיעור מיוחד, שהרי פרה שכל שערותיה קצרות כשירה, אם רק שם שערות עליהן, ומה אנו צריכים כדי להכשירה? הרי אומר, הפסק בין השחורות לבין עור הפרה, ולזה מספיקות שערות כל שהן אם שם שיעור עליהן (על-פי הכסף משנה' בתוספת ביאור). (32) אף-על-פי שכל ארכן לבן או שחור. (33) משמע ששערות אדומות קצרות משיעור זה - פוסלות.

ה. הני³⁴ קנייה או טלפיה שחורים - נגד³⁵. גלגל העין³⁶ והשנים והלשון - אין מראיהן פוסלים בפרה.

(34) שם מ"ב. (35) יחתוך כמו "גודו אילנא" (דניאל ד, יא). בכורות מד, א - מבואר, שמותר לחתוך את הקליפה החיצונית שעל גבי העצם הנקראת "זכרות הקרן", אבל אם חתך את הזכרות עצמה נעשית בעלת מום ופסולה. (36) פרה, שם.

ו. היתה בה³⁷ יבלת וחתכה, אף על פי שצמח במקומה שער אדם - פסולה³⁸.

(37) שם. (38) כרבי יהודה. הראב"ד מנמק: לפי שאין עולה בו אדמימות גמורה, אלא הוא שיעור לקוי.

לפני שבועות ולפני סוכות - ממלאים שלוש קופות גדולות מאתם השקלים לצרכים השוטפים. המטבעות שבקופות נקראים "תרומת הלשכה".

ב. זה שנאמר בפרה¹¹ 'תמימה' - תמימת אדמימות¹², לא תמימת קומה¹³; אלא אם היתה ננסה¹⁴ - פשרה¹⁵, פשרה הקדשים. היו בה שתי שערות¹⁶ לבנות או שחורות בתוך גמא¹⁷ אחת¹⁸, או בתוך שני פוסות¹⁹ והן מנחות זו על זו - פסולה.

(11) במדבר, שם. (12) שכל שערותיה אדומות. בספרי חוקת, פיסקה קכג, דרשו: תמימה - תמימה באדמות. או (אולי) תמימה במומים (שלא יהיה בה מום)? כשהוא אומר: "אשר אין בה מום" הרי מומים אמורים, הא (אם כן) מה תלמוד-לומר תמימה? שתהא תמימה באדמות. (13) שתהיה קומתה גבוהה. (14) נמוכת קומה. (15) פרה פ"ב, מ"ב. ננסות, מום הוא באדם (בכורו' מה, ב), אבל לא בבהמה. (16) פרה שם מ"ה. (17) שרשי השערות יושבים בשקיעות קטנטנות שבעור, והן נקראות "גומות". (18) [בבבא-בתרא טז, א - אמרו: "כל נימא ונימא בראתי לה גומא בפני עצמה". ואולי שונה עור האדם מעור הבהמה ('תפארת ישראל').] (19) במס' פרה פ"ב מ"ה, שנינו: "היו בה שתי שערות שחורות או לבנות בתוך גומא אחת פוסלות. רבי יהודה אומר אפילו בתוך כוס אחד, היו בתוך שתי כוסות והן מוכיחות זו את זו - פסולה". ופירש שם רבינו: "וכוס הוא עגול מן הגשם יש בו כלל (הרבה) מן השיעור (צ"ל השיער) בשטח אחד". פירוש, השערות מסודרות על גוף הבהמה כעין תלתלים (הגר"א), והם בולטות ביותר כשהן רטובות. ודעת רבינו שנחלקו רבי יהודה ותנא-קמא בדין שתי שערות יוצאות משתי גומות או יותר ואינן כרוכות זו בזו או מונחות זו על זו. תנא-קמא סובר שאינן פוסלות (וכן אמרו בפירוש בתוספתא פרה פ"ב ה"ב: בתוך שתי גומות - כשירה), ורבי יהודה חולק ואומר שלא רק בגומא אחת אלא אפילו בכוס אחת פסולה, ואפילו אינן מונחות זו על זו. ומה שאמרו במשנה: "היו בתוך שתי כוסות והן מוכיחות זו את זו - פסולה" דברי הכל הוא. ומובן שכן הדין בכוס אחת לדעת תנא-קמא, ומשום רבי יהודה הפוסל בכוס אחת אפילו אינן מוכיחות, נקט שתי כוסות. ורבינו פסק כתנא-קמא, ונקט לשון המשנה, כדרכו במקומות רבים.

ג. היו בה²⁰ שתי שערות²¹ עקרון²² מאדים וראשון משחיר, עקרון משחיר וראשון מאדים - הפל הולך אחר העקרון²³. וגזוז במספריים²⁴ את ראשון המשחיר²⁵ ואינו חושש משום גזה בקדשים²⁶, שאין פונתו לגז²⁷.

(20) שם. (21) בגומא אחת או בשתיים ומונחות זו על זו. (22) מקום צמיחתן. (23) כחכמים, שם. (24) תוספתא פרה פ"ב ה"ד. (25) רבינו בפירוש למשנה כותב, שצריך לגזוז, וכל זמן שלא גזז - פסולה. (26) התורה אמרה (דברים טו, יט) "לא תגזו בכור צאנך", והוא-הדין בשאר

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אם קיפל את החלק התלוי באויר והניחו על הפרה - הרי זה משא ונפסלה. (53) כשהתכוון לשם משא, אבל בנתינה בלבד ובלי כוונה - רק עול פוסל ('תפארת ישראל'). (54) ואפשר שתברח (שבת נב, א). (55) צ"ל: לה. (56) שם. (57) לצורך הפרה בלבד, ולא לצורך האדם כלל. (58) אפילו משא כבד. (59) אף-על-פי שהדבר הוא גם לצרכה (בבא-מציעא ל, א). (60) שם. (61) שם, ל, ב: כתיב עבד (עין קמוצה) וקרינן (אנו קוראים) עובד (עין שרוקה), בעינן (צריכים) עובד דומיא (בדומה) דעבד. (62) שזה שלא ברצון הבעלים. (63) אפילו שלא בידעתו, מפני שרצויו הדבר לבעליה, כדי שתלד. אמנם, כשאנו פוסלים את הפרה לא נוח לו, שהרי יצא שכרו בהפסדו פי כמה, אבל אם נכשירה ירויח דמי העגל וירצה בכך, ולפיכך אין להכשירה. (64) שם. (65) צמד פרות קשורות יחד, ודשות בפרסותיהן את שיבלי התבואה. (66) והוא לא נתכוון לדישה כלל. (67) בפסחים כו, א. וכן בבבא-מציעא ל, א - מובא דין זה בעגלה ערופה, אולם בתוספתא פרה פ"ב ה"ב נאמר בפרה. (68) ואף-על-פי שהתכוון גם לצורך הפרה.

ח. פרה⁶⁹ שְׁנוּלָד בָּהּ פְּסוּל - תפדה⁷⁰. וכן אם מתה - תפדה מפני עורה⁷¹, אבל לא להאכיל בשרה לכלבים⁷².

(69) ברייתא, שבועות יא, ב. (70) קדשים העומדים להקרב על המזבח אין להם פדיון, אבל פרה אדומה שקדושתה קלה כקדושת בדק הבית - יש לה פדיון. (71) שם. (72) שאין פודים את הקדשים כדי להאכילם לכלבים. בבכורות טו, א - דרשו זה מן הכתוב בדין קדשים שהוממו ונפדו (דברים יב, טו): "ואכלת" - ולא לכלביך (ראה 'תוספות' שבועות יא, ב, ד"ה משום). (אף-על-פי שרבינו פסק בפה' מהל' ערכין, שקדשי בדק הבית צריכים העמדה והערכה, ככתוב בתורה (ויקרא כז, יב): "והעמיד את הבמה לפני הכהן... והעריך", ואי אפשר להעמיד בהמה מתה - פרה אדומה "לב בית-דין מתנה עליה" (שבועות, שם) פירוש, בית-דין הקונה אותה מקדיש אותה על תנאי שאם לא יצטרכו לה - תצא לחולין).

ט. נשחטה⁷³ לשם חלין⁷⁴ - תפדה ואינה מכפרת⁷⁵. נשחטה על גב מערכתה⁷⁶ - אין לה פדיון⁷⁷ עולמית.

(73) שבועות, שם. (74) בברייתא, נאמר סתם: "נשחטה תפדה". ומפרש רבינו שנשחטה לשם חולין, ולא חילק רבינו בין נשחטה במקומה (על גבי מערכתה) או שלא במקומה, מכיוון שנשחטה לשם חולין מותר לפדותה. (בגמרא שם, אמרו הטעם, מפני שלב בית-דין מתנה עליה בשעה שמקדישים אותה, שאם תיפסל תצא לחולין, ופירשו ב'תוספות' שם ד"ה אי הכי, שעל-ידי תנאי בית-דין זה, דינה כבעל מום מעיקרו (שקדם מומה להקדישה) שהכול מודים שאינה צריכה העמדה והערכה). (75) כלומר, אינה ראויה להזאת אפרה, וצריכים להביא פרה אחרת. מצאנו

ז. כל המומין³⁹ הפוסלין בקדשים - פוסלין בפרה, שְׁנֵאָמַר: אֲשֶׁר אֵין בָּהּ מוֹם. הִתְּנָה יוֹצֵא דִפְּן⁴⁰ או מחיר⁴¹ או אֶתְנָן⁴² או טְרֵפָה⁴³ או שְׁנִיבָעָה⁴⁴ - פְּסוּלָה; שְׁכָל הַפּוֹסְלִין אֶת הַקִּדְשִׁים לְמִזְבֵּחַ - פּוֹסְלִין אֶת הַפָּרָה וְאֵף עַל פִּי שֶׁהִיא בְּקִדְשֵׁי בְּדֵק הַבֵּית, הוֹאִיל וְקִרְאָה הַכְּתוּב חֲטָאת. וּמִתָּר לָקַח אוֹתָהּ מִן הָעוֹבֵד כּוֹכְבִּים⁴⁵ וְאֵין חוֹשְׁשִׁין שְׁמָא רִבְעָה הָעוֹבֵד כּוֹכְבִּים, שְׁאִינוּ מִפְּסִיד בְּהִמְתּוֹ⁴⁶. יִתְּרָה פָּרָה⁴⁷ עַל הַקִּדְשִׁים, שֶׁהָעוֹבֵד פּוֹסֵלֶת בָּהּ. שְׁנֵאָמַר: אֲשֶׁר לֹא עָלָה עָלֶיהָ עֵל, וּבִעְגָלָה עֲרוּפָה אוֹמַר: אֲשֶׁר לֹא עָבַד בָּהּ אֲשֶׁר לֹא מְשַׁכָּה בְּעַל; מָה עַל הָאָמּוֹר בִּעְגָלָה - עֲשֵׂה שְׂאֵר עֲבוֹדוֹת כְּעַל, אֵף עַל הָאָמּוֹר בְּפָרָה - יִפְסֹל בָּהּ שְׂאֵר עֲבוֹדוֹת כְּעַל. אֲלֹא⁴⁸ שֶׁהֵעַל פּוֹסֵל בֵּין בְּשַׁעַת עֲבוֹדָה בֵּין שְׁלֹא בְּשַׁעַת עֲבוֹדָה⁴⁹, וְשְׂאֵר עֲבוֹדוֹת אֵין פּוֹסְלוֹת אֲלֹא בְּשַׁעַת עֲבוֹדָה. כִּיצַד? קָשֶׁר עָלֶיהָ הָעַל, אֵף עַל פִּי שֶׁלֹּא חֲרַשׁ בָּהּ - פְּסוּלָה; הַכְּנִיסָה לְדוֹשׁ - אֵינָה נִפְסֵלֶת עַד שִׁדּוּשׁ בָּהּ. וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בָּזָה. רִכֵּב עָלֶיהָ⁵⁰, נִשְׁעַן עָלֶיהָ, נִתְּלָה בְּזִנְכָה⁵¹ וְעִבֵּר בָּהּ אֶת הַהֶהָר, קָפַל עָלֶיהָ אֶת הַמוֹסְרָה⁵², נָתַן טִלְתּוֹ עָלֶיהָ, נָתַן עָלֶיהָ כְּסוּת שֶׁל שָׁקִים - פְּסוּלָה⁵³. קָשְׂרָה בְּמוֹסְרָה: אִם הִיתָה מוֹרֶדֶת⁵⁴ וְצָרִיכָה שְׁמִירָה - כְּשֶׁרָה, וְאִם לֹא - פְּסוּלָה; שְׁכָל שְׁמִירָה שְׁאִינָה צָרִיכָה מִשּׁוּי הוּא. עֲשֵׂה בָּהּ⁵⁵ סִנְדֵּל שְׁלֹא תַחְלִיק, פִּרְשׁ טִלְתּוֹ עָלֶיהָ מִפְּנֵי הַזְּבוּבִין - כְּשֶׁרָה. זֶה הַכָּלָל⁵⁶: כָּל שֶׁהוּא לְצִרְכָּה⁵⁷ - כְּשֶׁרָה⁵⁸; לְצִרְךָ אַחֵר⁵⁹ - פְּסוּלָה. נֶעֱשִׂית בָּהּ מְלָאכָה מְאֻלָּה⁶⁰ או שֶׁעָלָה עָלֶיהָ עַל מְאֻלּוֹ, אִם לְרִצּוֹנוֹ - פְּסוּלָה; שְׁנֵאָמַר: אֲשֶׁר לֹא עָבַד בָּהּ, שְׂאֵם עָבַד בָּהּ לְרִצּוֹנוֹ - הִרִי זֶה כְּמִי שֶׁעָבַד בָּהּ⁶¹. לְפִיכָךְ, אִם שָׁכַן עָלֶיהָ הָעוֹף - כְּשֶׁרָה⁶²; עָלָה עָלֶיהָ זָכָר - פְּסוּלָה⁶³. וְאֵין צָרִיךְ לֹאמַר שֶׁהַמַּעֲבָרֶת פְּסוּלָה. הַכְּנִיסָה⁶⁴ לְרִבְקָה⁶⁵ וְדָשָׁה מְאֻלָּה⁶⁶ - כְּשֶׁרָה; הַכְּנִיסָה פְּדִי שְׁתֵּינֶק וְתָדוּשׁ - פְּסוּלָה⁶⁷, שֶׁהִרִי עֲשֵׂה לְרִצּוֹנוֹ⁶⁸. וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בָּזָה.

(39) שם מ"ג. (40) לא נולדה באופן טבעי דרך הרחם, אלא פתחו את דופן הבהמה בסכין והוציאוה. (41) נתן כלב, ולקח פרה מחירה. (42) זונה שקיבלה פרה בשכרה. (43) טריפות שאינה עושה מום, כגון איברים הפנימיים שניקבו וכדומה (חולין יא ע"א). (44) בא עליה אדם. (45) שם. כחכמים. (46) דמי פרה אדומה מרובים, ואם יוודע שרבעה - לא יקנוה. (47) תוספתא פרה פ"ב. גמרא סוטה מו, א. (48) כלומר, קיים הבדל בין עול ובין עבודות אחרות. (49) שנתן עליה את העול, אבל לא עשה בה כל עבודה שהיא, כמבואר למטה. (50) משנה, פרה פ"ב, ג. (51) הוא-הדין בנתלה בחלק גוף אחר. (52) החבל הקשור בראש הבהמה נקרא "מוסירה" וקשירתו אינה פוסלת, אבל

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(85) ביומא מג, ב - למדו מן הכתוב (במדבר יט, יט): "וזהו הטהור על הטמא", שטבול יום כשר בפרה. (86) טמא שטבל נקרא "טבול יום" כל זמן שלא שקעה השמש אחר טבילתו. (87) לתת את אפר הפרה על המים. (88) בכלים פ"א מ"ה שנינו: טבול יום אסור בקודש ובתרומה, ומותר במעשר (שני).

יד. הצדוקין⁸⁹ היו אומרים, שאין מעשה הפרה כשר אלא במערבי שמש. לפיכך היו בית דין בבית שני מטמאין את הכהן⁹⁰ השורף את הפרה בשרץ⁹¹ וכיצא בו, וטבול ואחר כך עוסק בה, כדי לבטל דברי אלו הזדים שמורים מהעולה על רוחם, לא מן הקבלה. וכן כל הפלים שמכניסין לתוכם אפר הפרה - כלם טבולי יום⁹².

(89) כת דתית בימי בית שני, שכפרה בתורה שבעל-פה. (90) פרה פ"ג מ"ז. (91) (בתוספתא שם ה"ד שטימאווה ע"י סמיכת ידיים עליו. ורבינו לשיטתו בהלכה הבאה גבי שפופרת, שפסק כרבי יהושע שהקפידו שיהיה טבול יום דאורייתא (ראה הערה שם), והתוספתא היא לפי שיטת רבי אליעזר. ואולי לא היתה שם אפשרות לטמא את הכהן בשרץ, שהרי המעשה היה בזמן שגברה יד הצדוקים, והכהן הגדול היה מחבריהם, ומובן שלא יתנו להכניס שרץ לחדרו של הכהן, אבל אי אפשר היה לו לכהן זה להשמר מנגיעת ידי אחד מהפרושים. ראה 'תוספות יום טוב' שם ד"ה ומטמאים). (92) דין זה למד רבינו מדין שפופרת של קנה, במשנה, פרה פ"ה, מ"ד (ראה הלכה הבאה).

טו. החותך⁹³ שפופרת של קנה⁹⁴ להניח בה אפר חטאת - יטמא אותה ויטבילה ואחר כך יניח בה. והחותך והמטבילה טעון טבילה⁹⁵, מפני שעשאה כטמא מת בשביעי שלו. ולפיכך⁹⁶ אינה צריכה הזאה שלישי ושביעי, אלא מטמאה⁹⁷ כדי להראות לצדוקין ומטבילה ונותן בה⁹⁸.

(93) אפילו אם הוא טהור למעשה פרה. (94) שנינו (פרה פ"ה מ"ד): "שפופרת שחתכה לחטאת (סתם) חטאת" בכל מסכת זו משמעותה פרה אדומה, על-פי הכתוב (במדבר יט, ט): חטאת היא), רבי אליעזר אומר יטביל מיד, רבי יהושע אומר יטמא ויטביל". פירוש הדברים: אמרנו (בהלכה הקודמת), שהפרה נעשית בכלים שהם טבולי יום, ומפני שחכמים גזרו על הכלים הנגמרים בטהרה שיהיו טמאים לקודש ולפרה (משנה, חגיגה כ, ב) אומר רבי אליעזר שאין צורך לטמא את השפופרת שנגמרה בטהרה (כשטהור הוציא ממנה את התוך הרך ונעשתה כלי) ולהטבילה כדי שתהיה טבולת יום, אלא מטבילה מיד, שהרי היא טמאה לפרה כטומאת מת ביום שביעי שלו (חגיגה כג, א), ולפיכך יש כבר פרסום עובדתי לדעת הפרושים שטבול יום טהור לפרה. ורבי יהושע סובר, מכיוון שאין הצדוקים מודים בגזירות חכמים, אין כאן קביעת הלכה למעשה כחכמים, שהרי גם לדעת הצדוקים מותר להשתמש בכלי זה. ועוד, שהרי גם לדעת הפרושים אינה צריכה הערב שמש לקודש

לשון כפרה בפרה אדומה, במסכת מועד קטן כח, א. (76) המקום המזומן לשחיטת פרה ושריפתה (ראה לקמן פ"ג ה"א). (77) כשנשחטה בהכשר מלא, גנאי הדבר להוציאה לחולין (רש"י שם). ומדובר כשאין בה פיסול, אבל אם נפסלה - תיפדה אפילו אם נשחטה במקומה. (למעלה בה"ח סתם רבינו ולא חילק בין במקומה ובין שלא במקומה). ה'חזון איש' פירש בדרך אחרת, אולם פירושו נראה דוחק.

י. לקח⁷⁸ פרה ומצאו אחרת נאה ממנה - הרי זו תפדה שלא במום.

(78) שם.

יא. אף כהן הדיוט⁷⁹ כשר לשרפת הפרה⁸⁰; שנאמר: ונתתם אתה אל אלעזר הכהן, ועדין אהרן היה קהן. ומפי השמועה⁸¹ למדו: זו נעשית באלעזר, ושאר כל הפרות - בין כהן גדול בין כהן הדיוט.

(79) כהן מן השורה. (80) שנינו (פרה פ"ד מ"א): "ושלא ככהן גדול - פסולה, ורבי יהודה מכשיר". אמנם דרכו של רבינו לפסוק כתנא-קמא, אולם כאן לא פסק כמותו מפני שב'ספרי' (חוקת קבג) אמרו: "זאת (פרה שנעשתה בימי משה) נעשית באלעזר (בן אהרן, שהיה אז סגנו של כהן גדול) ושאר כל הפרות ככהן גדול, דברי רבי מאיר. רבי יוסי ורבי יהודה ורבי שמעון ורבי אליעזר בן יעקב אומרים: זאת נעשית באלעזר, ושאר כל הפרות בין ככהן גדול בין ככהן הדיוט". ומכאן למד רבינו שהתנא-קמא במסכת פרה הוא רבי מאיר, וחולקים עליו ארבעת חבריו, ופסק כרבים (כסף-משנה). (81) איש מפי איש עד משה רבינו.

יב. והעושה אותה⁸² לובש ארבעה פלים⁸³ של פהן הדיוט, בין שעשאה פהן הדיוט בין שעשאה פהן גדול⁸⁴.

(82) פרה, שם. (83) ארבעה בגדי לבן שכהן הדיוט לובש בשעת עבודתו במקדש. (84) שבעבודות אחרות לובש שמונה בגדים. ב'ספרי' חוקת, פיסקה קבג - למדו זה מ'גזירה-שוה' (אחת המידות שהתורה נדרשת בהן). מלשונו משמע, שכהן גדול עושה אותה באותם הבגדים שכהן הדיוט עושה, וכן שנינו בתוספתא שם פ"ד ה"ד, ואף-על-פי שבעבודות אחרות אבנטו של כהן גדול אינו דומה לאבנטו של כהן הדיוט. וכן כתב רבינו בפ"ח מהל' כלי המקדש ה"ג, שבעשיית פרה לובש כהן גדול אבנט של כהן הדיוט (ראה משנה-למלך כאן).

יג. כל העוסקין⁸⁵ בפרה מתחלה ועד סוף שהיו טבולי יום⁸⁶ - פשרים למעשה הפרה ולקדש⁸⁷ ולהזות מאפרה, ואף על פי שעדיין לא העריב שמשן. שזה שנאמר בכל הפרשה 'איש טהור' - הוא הטהור למעשה שני⁸⁸; אף על פי שאינו טהור לתרומה עד שיעריב שמשו - הרי זה טהור לפרה.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שִׁינָה בְּשָׁלִישִׁי מִלְּפָנֶיהָ. וּמִן הַדִּין הִיא, שְׁאִין צָרִיף
הַזָּאָה אֵלָא בְּשָׁלִישִׁי וּשְׁבִיעִי לְהַפְרָשָׁה בְּלִבָּד; וְזֵה
שְׁמַזִּין יוֹם אַחֵר יוֹם, מַעֲלָה יִתְּרָה עָשׂוּ בַּפֶּה¹⁰.

(6) פרה פרק ג משנה א. מי שנשטא במת צריך הזאת מי פרה
אדומה ביום השלישי לטומאתו וביום השביעי. וזה צריך
הזאה בכל יום שזא הוא שלישי או שביעי. (7) שהרי לא
נטמא בהיותו בלשכה בשמירה קפדנית. (8) אמנם אפשר
הדבר, שרביעי להפרשה יהיה שביעי לטומאה, כגון
שהופרש ביום רביעי לטומאה, אבל לענין הזאה אין דינו
כשביעי מפני שלא קיבל הזאת יום שלישי לטומאתו, כמו
שמבאר רבינו. (9) ככל טמא מת שלא הקפידה תורה אלא
על הזאת שביעי שתהיה ארבעה ימים אחר ההזאה
הראשונה, אבל הזאה ראשונה שנתאחרה אין בכך כלום.
(10) שם. והחמירו בה יותר מבעבודת יום הכיפורים, שאין
מזים עליו אלא שלישי ושביעי בלבד.

ה. בְּרִבְעִי בְּשִׁבְתָּ הָיוּ מְפָרִישִׁין אוֹתוֹ, כְּדִי שִׁיחֹל
רִבְעִי שָׁלוּ לַהֲיוֹת בְּשִׁבְתָּ; שֶׁהִזְיָה אֵינָה דוֹחָה
שִׁבְתָּ, וְהַרְבִּיעִי אֵין צָרִיף הַזָּהָה¹¹.

(11) כמבאר בהלכה הקודמת, ואם יפרישו אותו ביום אחר
נפסיד שני ימי הזאה.

ו. בְּכָל יוֹם מִיָּוֶם מִימֵי הַהַפְרָשָׁה שְׁמַזִּין עָלָיו בֶּהֶן
מִזִּין מֵאֲפֵר פָּרָה מִן הַפְּרוֹת שְׁנֹשְׁרָפוּ בְּכָר¹²; וְאִם לֹא
הָיָה שָׁם אֵלָא אֲפֵר פָּרָה אַחַת בְּלִבָּד - מִזִּין מִמֶּנּוּ
עָלָיו כָּל הַשָּׁשָׁה¹³.

(12) מימות משה ואילך, שליש מאפר כל פרה שנשרפה היה
שזור בבית המקדש בחיל (שם משנה י"א). (13) כל ששת
הימים. במשנה אמרו: "ומזין עליו וכו' מכל חטאות שהיו
שם", ומפרש שם רבינו שכל יום היו מזים עליו אפר פרה
אחרת, ויש מפרשים שכל יום ויום היו מזים מכל החטאות.
ורבינו כאן - לשיטתו בפירושו.

ז. כְּשִׁמְזִין עָלָיו בְּיָמֵי הַהַפְרָשָׁה, אֵין מִזָּה עָלָיו אֵלָא
אֶדָם שְׁלֹא נִטְמָא בְּמַת מַעוֹלָם, שֶׁהִמָּזָה צָרִיף שִׁיחִיָּה
טָהוֹר. וְאִם תֹּאמַר: יִזָּה עָלָיו אִישׁ שְׁנֹטְמָא וְהִזָּה
עָלָיו? שָׁמָּה זֶה שֶׁהִזָּה עָלָיו לֹא הָיָה טָהוֹר¹⁴ מִטְּמֵאָה
מַת. וְכֵן הַפְּלִים שְׁמַמְלָאִין בֶּהֶן וּמִקְדָּשִׁין לַהֲזוֹת עַל
הַפֶּה הַשּׁוֹרֵף - כָּלָם כָּלִי אֲבָנִים הָיוּ שְׁאִין מִקְבְּלִין
טְמֵאָה. וְכָל אֵלֹו הַדְּבָרִים מַעֲלוֹת יִתְרוֹת הֵן שֶׁעָשׂוּ
בָּהּ. וְכִיצַד יִמָּצֵא אִישׁ שְׁלֹא נִטְמָא בְּמַת מַעוֹלָם?
חֲצֵרוֹת הָיוּ בִירוּשָׁלַם בְּנוֹיוֹת עַל גְּבִי הַסֵּלַע,
וְתַחְתִּיָּהֶן חִלּוֹל, מִפְּנֵי קֶבֶר הַתְּהוֹם¹⁵. וּמִבִּיאִין הָיוּ
נָשִׁים עֲבֻרוֹת וְיוֹלְדוֹת שָׁם וּמִגְדָּלוֹת שָׁם אֵת בְּנֵיהֶם¹⁶.
וּכְשִׁירָצוּ לַהֲזוֹת עַל הַפֶּה הַשּׁוֹרֵף, מִבִּיאִין שְׁוֹרִים,
מִפְּנֵי שְׁפָרְסִיהֶן נְפוּחוֹת¹⁷, וּמִנִּיחִים עַל גְּבִיָּהֶן
דִּלְתוֹת¹⁸, וְיוֹשְׁבִין תַּמִּינוּקוֹת עַל גְּבִי הַדִּלְתוֹת, כְּדִי
שִׁיחִיָּה הָאֵהֶל¹⁹ מִבְּדִיל בֵּינָם לְבֵין הָאֶרֶץ, מִפְּנֵי קֶבֶר

אלא לפרה בלבד, ואין כאן הוכחה שטבול יום הפסול
לקודש כשר לפרה, ולכן מטמאים את השפופרת טומאה
דאורייתא ומטבילים אותה ומשתמשים בה בניגוד לדעת
הצדוקים. ופסק רבינו כרבי יהושע. (95) שם. מעלה יתירה
בפרה שאינה בקודש. (96) מפני שטומאה כיום שביעי של
טמא מת, ולא כסתם טמא מת, שטעון הזאה שלישי ושביעי.
(97) טומאה דאורייתא, כמו שביארנו. (98) אפר פרה לפני
שקיעת החמה.

~ יום חמישי י"ח כסלו ~

פרק שני

(1) יבאר שמעלות והרחקות יתרות עשו בטהרת פרה אדומה
ומה הן.

א. מַעֲלוֹת יִתְרוֹת עָשׂוּ בְּטָהֳרַת פָּרָה אֶדָמָה וְהַרְחָקוֹת
גְּדוֹלוֹת הִרְחִיקוּ מִטְּמֵאָה הַמַּת בְּכָל מַעֲשִׂיהָ; מִפְּנֵי
שֶׁהָיָה כְּשֶׁרָה בְּטָבִיל יוֹם, חָשׂוּ שָׁמָּה יְבֹאוּ לְזַלְזֹל
בָּהּ. וּמִפְּנֵי זֶה, כְּשִׁמְפָּרִישִׁין הַפֶּה הַשּׁוֹרֵף אוֹתָהּ -
מְפָרִישִׁין אוֹתוֹ לְלִשְׁכָּה מוֹכֶנֶת בְּעֶזְרָה². וּבֵית אֶכָן
הָיָה נִקְרָאת, מִפְּנֵי שֶׁכָּל כָּלִי אֲבָנִים שְׁאִין
מִקְבְּלִין טְמֵאָה. וּבְכָלִי הָאֶכָן הָיָה מִשְׁתַּמֵּשׁ כָּל
שִׁבְעַת יָמֵי הַהַפְרָשָׁה. וְלֹא הָיוּ נוֹגְעִין בּוֹ אַחֲרֵי
הַפְּהָנִים, כְּדִי לְהַרְבוֹת בְּטָהֳרָתוֹ.

(2) במשנה שם כתוב: "שעל פני הבירה" ורבי יוחנן (ביומא
שם) אומר שבירה הוא מקום בהר הבית ולמה כותב רבינו
כאן ללשכה מוכנת בעזרה? ונראה, שהלשכות שלא נתקדשו
בקדושת המקדש, אף על פי שהן בשטח העזרה, בכלל
"בירה" הן, ולשכה זו לא נתקדשה.

ב. שִׁבְעַת יָמִים קִדְּם שְׁוֹרֵפֶת הַפָּרָה מְפָרִישִׁין כֶּהֶן
הַשּׁוֹרֵף אוֹתָהּ מִבֵּיתוֹ, כְּשֶׁם שְׁמַפְרִישִׁין כֶּהֶן גְּדוֹל
לְעִבּוֹדַת יוֹם הַכַּפּוּרִים. וְדָבָר זֶה קִבְּלָה מִמִּשָּׁה רַבִּנּוּ³.
וְכֵן מְפָרִישִׁין אוֹתוֹ מֵאֲשֵׁתוֹ, שָׁמָּה תִּמָּצֵא נִדָּה וְיִהְיֶה
טְמֵא שִׁבְעַת יָמִים⁴.

(3) במסכת יומא ב, א. דרשו מצות הפרשה מן המקרא. ודעת
רבינו, שאין זאת דרשה גמורה אלא הדין מקובל ממש
רבינו והסמיכוהו על המקרא. (4) "בועל נידה - כנידה".

ג. הַלִּשְׁכָּה שֶׁהָיָה יוֹשֵׁב בָּהּ כָּל שִׁבְעָה צְפוּנִית
מִזְרַחִית הָיְתָה, כְּדִי לְהַזְכִּירוֹ שֶׁהָיָה כַּחֲטָאת
הַנִּשְׁחָטָה בְּצִפּוֹן אֶף עַל פִּי שֶׁהָיָה נִשְׁחָטָה בַּחוּץ⁵.

(5) חוץ לבית המקדש.

ד. כָּל יוֹם יוֹם⁶ מִשְׁבְּעַת יָמֵי הַהַפְרָשָׁה מִזִּין עָלָיו
מִי חֲטָאת, שָׁמָּה נִטְמָא לְמַת וְהוּא לֹא יָדַע. חוּץ
מִיּוֹם רִבְעִי לְהַפְרָשָׁה, שְׁאִין צָרִיף הַזָּאָה; לְפִי שְׁאִי
אֲפֹשֶׁר שְׁלֹא יִהְיֶה לֹא שְׁלִישִׁי לְטְמֵאָתוֹ⁷ וְלֹא שְׁבִיעִי⁸,
שְׁאִין הַזָּאָה בְּשִׁבְעִי עוֹלָה מִשּׁוּם הַזָּאת שְׁבִיעִי עַד

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

חלקים היו חולקים אפר הפרה ומי מתקדש בכל חלק, כמה פרות נעשו משנצטוו במצוה זו ומי עשאו.

א. אין שורפין את הפרה אלא חוץ להר הבית², שנאמר: והוציא אתה אל מחוץ למחנה. ובהר המשחה³ היו שורפין אותה. וכבש⁴ היו עושין מהר הבית להר המשחה, ותחתיו בנוי כפין כפין⁵, וכפה על כל שתי כפין⁶, כדי שיהיו שתי רגלי הכפה על גג⁷ שתי כפין שתחתיה, כדי שתהיה תחת הכל חלול, מפני קבר התהום⁸. אף מקום שרפתה ומקום הטבילה שהיו בהר המשחה - תחתיהן חלול, מפני קבר התהום. והפרה והשורף וכל המסעדין בשרפתה יוצאין מהר הבית להר המשחה על גבי כבש זה.

(2) מפני שבהר הבית היה מקום שריפת קדשים שנפסלו (רבינו פ"ז מהלכות מעשה הקרבנות ה"ד), כתב כאן "חוץ להר הבית". כלומר, לא במקום השריפה שבהר הבית אלא במקום השריפה שמחוץ לחומת ירושלים (יומא סח, ב, וזכרים קה, ב). ורבינו עצמו מסיים כאן: ובהר המשחה (שהוא מחוץ לחומה) היו שורפים אותה (ובזה מסולקת תמיהת החזון-איש על רבינו, הלא פרה נשרפת חוץ לחומת ירושלים, ולמה כתב חוץ להר הבית?). (3) למזרח ירושלים. (4) כעין גשר. (5) קשתות. (6) שתי שורות עשו, אחת על גבי חבירתה, וכל כיפה עליונה עמדה על שתי כיפות של השורה התחתונה. (7) שלא כנגד הרגל. (8) כמבואר בפרק ב ה"ז גבי חצירות.

ב. פיצד⁹ שורפין אותה? זקני ישראל היו מקדימין ברגליהן להר המשחה. ובית טבילה היה שם. וכהן והמסעדין בשרפתה והפרה יוצאין על הכבש ובאין להר המשחה. ומטמאין את הכהן¹⁰, וסומכין¹¹ הזקנים את ידיהם על הכהן¹² ואומרים לו: טבל אחת. ואם היה כהן גדול, אומרים לו: אישי¹³ כהן גדול, טבל אחת. ירד וטבל, ועלה ונסתפג. ועצים מסדריים היו שם: ארזים, אלונים וברושים, ועצי תאנה חלקה¹⁴. ועושין מערכה כמין מגדל¹⁵, ומפתחין בה חלונות¹⁶, כדי שתהיה האור מלפכת¹⁷ כהן. ומראה¹⁸ המערכה כמערכ. וכופתין את הפרה בקבל של מגג¹⁹, ונותנין אותה על גבי המערכה, ראשה לדרום ופניה למערב. הכהן עומד במזרח ופניו למערב. שוחט בימינו ומקבל הדם בשמאלו²⁰. ומזה באצבעו הימנית מן הדם שפכפו השמאלית שבע פעמים כנגד בית קדשי הקדשים, על כל הזאה טבילת אצבע בדם. ושירי הדם שבאצבע פסולים להזיה, לפיכך על כל הזאה מקנח אצבעו בגופה של פרה²¹. גמר מלהזות, מקנח את ידיו²² בגופה של פרה ויורד מן המערכה. והצית את האש בעצים קטנים והקניסן תחת עצי המערכה והתחיל האש

התהום, וכוסות של אבן בידם והולכין לשילוח²⁰. הגיעו לשילוח, יורדין שם וממלאין²¹. שאין לחוש שם מפני קבר התהום, שאין דרך בני אדם לקבר בנהרות. ועולין ויושבין על גבי הדלתות והולכין עד שמגיעין להר הבית. הגיעו להר הבית, יורדין ומהלכין על רגליהן. מפני שכל הר הבית והעזרות - תחתיהן היה חלול, מפני קבר התהום. ומהלכין עד פתח העזרה²². ובפתח העזרה היה קלל של אפר, נוטלין האפר ונותנין במים שפכוסות ומזין על הכהן השורף. ומטבילין היו התינוקות שממלאין ומקדשין ומזין על השורף, אף על פי שהן טהורין מטמאת המת, שמא נטמאו בטמאה אחרת.

(14) והתורה אמרה (במדבר יט, יט): והזה הטהור על הטמא. (15) שמא יש קבר בעומק רב עד התהום ואי אפשר להגיע שם ולברוק, וקבר שעפר על גביו אפילו אלף אמה אינו חוצץ בפני הטומאה והיא בוקעת ועולה ומטמאה כל מה שכנגדה, ואם יש למעלה מן הקבר מקום חלול טפח על טפח בגובה טפח הוא מפסיק ואין הטומאה עוברת. (16) בתוספתא שם פרק ג הלכה ב: "עד שיהיו בני שמונה", ולא יותר מזה. ופירש בברטנורא הטעם, כדי שלא יראו קרי. (17) רחבות ויפסיקו בין התינוקות היושבים על גביהם ובין הטומאה הנמצאת במקומות שעליהם לעבור. (18) שחוצצות בפני הטומאה. (19) הדלתות נעשות אוהל, שהרי הן מאהילות על הנמצא תחתיהן. (20) נהר שוטף קרוב לירושלים. (21) בסוף הלכה זו כותב רבינו, שהתינוקות מקדשים, ולכאורה זה נוגד את דבריו לקמן בפרק ו הלכה ב: "הכול כשרים למלאות המים חוץ מחרש שוטה וקטן, והכול כשרים לקדש חוץ מחרש שוטה וקטן". בתוספות יום טוב עמד על סתירה זו במשנתנו וביאר מפני שכל ההזאה על הכהן העושה את הפרה היא מחמת חשש טומאה ומגירת חכמים, לכן התירו מילוי וגם קידוש על ידי קטן. (22) עזרת נשים הסמוכה לחיל ששם שמור אפר הפרות.

ח. תינוק שטבל למלאות ולהזות - לא ימלא בכליו תינוק אחר, אף על פי שטבל. ותינוק שטבל להזות על כהן זה - אינו מזה על כהן אחר, עד שיטבל לשם מעשה זה הפה. וכן פלים שטהרום לחטאת זו ובגני אדם שטהרום לחטאת זו - לא יתעסק בהם בפרה אחרת עד שיטבילו לשמה. וכל הדברים האלו מעלות יתרות בפרה.

~ יום שישי י"ט כסלו ~

פרק שלישי

(1) יבאר באי זה מקום שורפים הפרה וכיצד שורפים אותה, האזוב והארז ושני התולעת אם מעכבים זה את זה, לשלשה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

23) כר' עקיבא, בספרי חוקת פיסקא קכד. (24) נדה כו, א. 25) ביומא מב, א, אמרו: משקל "עשרה זוז" [בתקופה העתיקה שימשו המטבעות משקלות]. ובהגהה כאן מסתמך על משנה תרומות פ"י מ"ח: "עשרה זוז ביהודה, שהם חמשה סלעים בגליל". אולם כבר הקדימו רבינו עצמו בפירושו למשנתנו. ולא נתבאר למה העדיף רבינו משקל גליל על משקל יהודה, שהסלע היה ארבעה זוזים. 26) תוספתא פרה פ"ג ה"ז. (27) תוספתא שם.

ג. נגמרה²⁸ שרפתה - חובטין אותה במקלות, היא וכל עצי המערכה שנשרפה בהן, וכוברין את הפל בכבדות. וכל שחור שאפשר שיכתש ויהיה אפר, בין משורה בין מן העצים - כותשין אותו עד שיעשה אפר; ושאינו בו אפר - מניחין אותו. וכל עצם שנשאר מעצמיה בלא שרפה - בין כך ובין כך היה נכתש.

28) כל הלכה זו מקורה במשנה פ"ג, יא.

ד. אין מכניסין פלום מאפרה להניחו בעזרה, שנאמר: והניח מחוץ למחנה. ושלשה חלקים²⁹ היו חולקין את כל אפרה: אחד נתן בחיל³⁰, ואחד בהר המשחה, ואחד מתחלק לכל המשמרות. זה שמתחלק³¹ לכל המשמרות - היו הפהנים מקדשין ממנו. וזה שנתן בהר המשחה - היו ישראל מזין ממנו. וזה שנתן בחיל היה מוכן ומצנע; שנאמר: והיתה לעדת בני ישראל למשמרת - מלמד שמתניעין ממנו. וכן היו מצניעין מאפר כל פרה ופרה ששורפין בחיל. ותשע פרות³² אדמות נעשו משנצטוו במצוה זו עד שחרב הבית בשננה. ראשונה עשה משה רבנו, שניה עשה עזרא, ושבע מעזרא עד חרבן הבית. והעשירית יעשה המלך המשיח, מהרה יגלה. אמן, פן יהי רצון.

~ נקודות משיחות קודש ~

"... וזה שנתן בחיל היה מוכן ומצנע; שנאמר: והיתה לעדת בני ישראל למשמרת".

וההוראה מזה לעבודת ה': יהודי יכול להיות שקוע בעסקנות ציבורית ובהשפעה על יהודי אחר, ולשכוח מענייניו הרוחניים בעצמו, ועל-כך באה ההוראה שגם כאשר "מטהרים" יהודי אחר, צריך לזכור ולהישמר שלא יהיה עניין של טומאת מת בו עצמו, שבגללו יצטרך להגיע לאפר פרה אדומה.

(על-פי לקו"ש חלק ד' עמוד 1060)

מתוך רמב"ם "פרס המלך")

29) שם. 30) כל שטח המקדש היה מוקף חומה (חומת הר הבית), לפנים מן החומה היתה גדר מעשה רשת ונקראת סורג, ושטח שלפנים מהסורג בצד מזרח של המקדש ברוחב

בה, והפכה עומד ברחוק ומשמר לה עד שיצת האור ברבה²³ ותקרה בטנה. ואחר כך נוטל עץ ארז ואזוב, אין פחות מטפח²⁴, וצמר צבוע בתולעת משקל חמשה סלעים²⁵. ואומר לעומדים שם: עץ ארז זה? עץ ארז זה? עץ ארז זה? אזוב זה? אזוב זה? אזוב זה? שני תולעת זה? שני תולעת זה? שני תולעת זה? שלש פעמים על כל אחד ואחד. והן אומרים לו: הין! הין! הין! שלש פעמים על כל אחד ואחד. וכל כך למה? לפי שמנייני ארזים שבעה הן, ומנייני אזוב ארבעה, והצבוע אדם - יש שצובעין אותו בפואה, ויש שצובעין אותו בלבא, ויש שצובעין אותו בתולעת. והתולעת היא הגרגרים האדמים ביותר הדומים לגרעיני החרובים, והן כמו האוג, ותולעת כמו יתוש יש בכל גרגיר מהן. ולפיכך מודיע לכל ומגלה להן שאלו הן המינים האמורים בתורה. והאזוב האמור בתורה הוא האזוב שאוכלין אותו בעלי בתים ומתבלין בו הקדרות. האזוב והארז והתולעת - שלשתן מעבבין זה את זה. וכורך האזוב עם הארז בלשון של שני ומשליף אל תוך בטנה, שנאמר: והשליף אל תוך שרפת הפרה. ואינו משליף קדם שיצת האור ברבה ולא אחר שתעשה אפר²⁶, ואם השליף - פסולה; שנאמר: אל תוף שרפת - לא קדם שיצת האור ברבה ולא אחר שתעשה אפר. בין שהשליף שלשתן כאחת בין שהשליף זה אחר זה, בין שהשליף לתוף גופה או לתוף שרפתה, בין שנקרעה מאליה ואחר כך השליף בין שנקרעה בידו או בכלי - כשרה²⁷.

9) הדינים האמורים בהלכה זו, מקורם במשניות פרה פ"ג, בתוספת פרטים אחדים שיתבארו לקמן. 10) ראה למעלה פ"ב ה"ד. 11) מבאר כיצד מטמאים את הכהן, כשלא היתה אפשרות לטמאו בשרץ. 12) והזקנים לא היו טהורים לפרה. 13) תואר לאדם רום המעלה. 14) שאין בה חורים או קשרים. 15) רחב למטה וצר למעלה. 16) מקומות פתוחים. 17) מתלהבת ומתחזקת. 18) החזית, הצד שמדליקים בו את האש. 19) מין גמי. 20) ביד ולא בכלי. בספרי חוקת פיסקה קכג, אמרו: מצוות יד ולא מצוות רגל. 21) במשנתנו כתוב: גמר מלהוות, מקנה ידו בגופה של פרה. ומפרש אביי (בזבחים צג, ב) שבין הזאה להזאה מקנה אצבעו בשפת מזרק, וכשגמר מקנה ידו בגופה של פרה. ובכסף-משנה מתפלא למה נטה רבינו מדברי אביי. ולא ירדתי לעומק תירוצו. ובזרע אברהם מתוך, שרבינו סובר כר' נתן בספרי פיסקא קכ"ג, שאינו מחלק בין גמר ובין לא גמר. 22) גם השמאלית שקיבל בה את הדם. [ב'שיטה מקובצת' מנחות ז, ב, מביא גירסא לפי כת"י עתיקים: "בפנים" במאי מקנה, פירוש, בקרבנות הנעשים בפנים, ואומר אביי: בשפת מזרק, והשאר נמחק. ונראה שגירסא זו היתה לעיני רבינו].

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ד. קָבַל דְּמָה בְּכָלִי - פְּסוּלָה; שְׁנֵאמַר: וְלָקַח אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן מִדָּמָה בְּאַצְבָּעוֹ - מִצֹּתָהּ מִצֹּת יָד וְלֹא מִצֹּת כָּלִי.¹⁵

(15) 'ספרי' שם, פיסקה קכג.

ה. הִזָּה בְּכָלִי¹⁶ אָפְלוּ אֶחָת מֵהֶן - הִזָּאתוּ פְּסוּלָה. הִזָּה אֶחָת מֵהֶן בְּשִׁמְלָהּ - פְּסוּלָה. הִזָּה שְׁבָעָה כֹהֲנִים¹⁷ הִזָּאתוּ בְּאַחַד¹⁸ - הִזָּאתוּ פְּסוּלָה; זֶה אַחֵר זֶה - פְּשָׁרָה¹⁹. הִזָּה וְלֹא פָּנָה כְּנֶגֶד הַהֵיכָל - פְּסוּלָה²⁰; שְׁנֵאמַר: אֵל נִכַּח פָּנֵי אֹהֶל מוֹעֵד - עַד שֶׁיָּכֹון כְּנֶגֶד הַהֵיכָל וַיִּהְיֶה רֹאאוֹ²¹. וְכֵן אִם שָׁחֲטָה אוֹ שָׁרְפָה שְׁלֹא כְּנֶגֶד הַהֵיכָל - פְּסוּלָה; שְׁנֵאמַר: וְשָׁחַט אֹתָהּ לְפָנָיו²².

(16) תוספתא, שם פ"ד ה"א. (17) כל אחד הוזה הזאה אחת. (18) בבבא אחת. (19) שם. (20) פרה פ"ד מ"ב. (21) הכהן יראה את ההיכל בשעה שהוא מזה. (22) לא נתבאר כיצד נלמד ממקרא זה שצריך לשחוט ולשרוף כנגד ההיכל (בגמרא זבחים ק"ג, א - למדו דינים אלה מהיקש מן הזאה).

ו. בְּמָה דְּבָרִים אֲמֹרִים²³ שֶׁהִזָּה אוֹ שָׁרָף אוֹ שָׁחַט כְּנֶגֶד הַדְּרוֹם אוֹ כְּנֶגֶד צָפוֹן אוֹ שֶׁהִזָּה אַחֲרָיו לְמִקְדָּשׁ; אָבֵל אִם עָמַד בֵּין מִזְרָח וּמַעֲרֵב וּפָנָיו כְּנֶגֶד הַהֵיכָל, אָף עַל פִּי שְׁלֹא פָּנָה כְּנֶגֶד [הַהֵיכָל] בְּדִקְדוּקָה - כְּשָׁרָה²⁴.

(23) שלא כנגד ההיכל, פסולה. (24) כרבא, מנחות כח, א - בפירושה של הברייתא, וכן מתפרשת לדעתו גם משנתנו (פ"ד, ג).

ז. חֲסֵר²⁵ אֶחָת מִן הַמִּתְנֹת - פְּסוּלָה. טָבַל שְׁתֵּים וְהִזָּה אֶחָת - הִזָּאתוּ פְּסוּלָה. טָבַל אֶחָת וְהִזָּה שְׁתֵּים, אָף עַל פִּי שְׁלֹא חָשַׁב הִזָּאה שְׁנִיָּה אֶלָּא טָבַל וְהִזָּה אַחֶרָת - הִזָּאתוּ פְּסוּלָה²⁶. בִּיצֵד? טָבַל אֶצְבָּעוֹ טְבִילָה שְׁשִׁית וְהִזָּה שְׁשִׁית וּשְׁבִיעִית²⁷, אָף עַל פִּי שֶׁחִזֹּר וְטָבַל אֶצְבָּעוֹ וְהִזָּה שְׁבִיעִית - הִזָּאתוּ פְּסוּלָה. הִזָּה מְטִבִּילָה שְׁבִיעִית [שְׁבִיעִית] וּשְׁמִינִית, אָפְלוּ חִזֹּר וְטָבַל טְבִילָה שְׁמִינִית וְהִזָּה שְׁמִינִית - פְּשָׁרָה; שְׁפָל שְׁמוֹסִיף עַל הַשְּׁבַע אֵינוֹ פְּלוּם. וְהוּא שִׁיחִיָּה זֶה שְׁהוֹסִיף פָּהֶן אַחֵר; אָבֵל הַכֹּהֵן הַשּׁוֹרֵף אוֹתָהּ אִם הוֹסִיף - פְּסוּלָה, מִפְּנֵי שֶׁנִּתְעַסֵּק בְּדָבָר שְׁאֵינוֹ צָרִיךְ בְּשַׁעַת שְׁרָפָתָהּ.

(25) משנה, מנחות כז, א: "שבע הזאות שבפרה מעכבות זו את זו". ב'ספרי' חוקת, פיסקה קכד, למדו מן הכתוב (במדבר יט, י) "חטאת היא" שאם שינה אחד מכל מעשיה, פסולה. ובגמרא שם מנמק רבא, משום שכתוב בפרה (שם): "חוקת עולם", וכל מקום שנאמר בו לשון חוקה - מעכב. (26) תוספתא, פרה פ"ד, ה"א. ב'קריית ספר' להמבי"ט מנמק,

עשר אמות נקרא "חיל". (31) תוספתא שם. (32) כחכמים במשנה שם פ"ג ו.

~ שבת קודש כ' כסלו ~

פָּרָק רְבִיעִי

(1) יבאר אם שוחטים ב' פרות אדומות כאחת, ואם לא רצתה לצאת אם מוציאים אחרת עמה, פרה שנשחטה שלא לשמה או על מנת לאכול מבשרה או מקבל דמה בכלי, אם היו (שבעה) כהנים כאחת או שלא כיוון כנגד ההיכל או חסר אחת מהמתנות כו', הוציא הדם חוץ ממערכתה או היוז בלילה, ואם שחטה חוץ ממקום שריפתה, שרפה חוץ למערכתה או הפשיטה ואחר-כך שרף ואם חסר או פקע ממנה, אם נפסלת בלינה, ואם שרפה שלא בקידוש ידיים ורגלים, והיכן מקדש, שרפה שלא בעצים, ואם מרבה לה עצים.

א. אֵין שוֹחֲטִין² שְׁתֵּי פְרוֹת אֲדָמוֹת כְּאַחַת, שְׁנֵאמַר: וְשָׁחַט אֹתָהּ.

(2) 'ספרי' חוקת קכג.

ב. לֹא רִצְתָּהּ³ פְּרָה לְצֵאת - אֵין מוֹצִיאִין עִמָּה שְׁחִירָה⁴, שְׁלֹא יֵאמְרוּ: שְׁחִירָה שְׁחִטָּה; וְלֹא אֲדָמָה, שְׁלֹא יֵאמְרוּ: שְׁתֵּים שְׁחִטָּה.

(3) פרה, פ"ג מ"ז. (4) כשפרה מתעקשת ואינה רוצה לצאת, לוקחים פרה אחרת הנשמעת למוליכה, ועמה הולכת גם המסרבת.

ג. פְּרָה⁵ שֶׁנִּשְׁחָטָה שְׁלֹא לְשִׁמָּה⁶, אוֹ שֶׁקָּבַל⁷ אוֹ שֶׁהִזָּה⁸ שְׁלֹא לְשִׁמָּה, אוֹ לְשִׁמָּה וְשְׁלֹא לְשִׁמָּה⁹, אוֹ שְׁלֹא לְשִׁמָּה וְלְשִׁמָּה, אוֹ שֶׁנִּשְׁחָטָה שְׁלֹא בְּכֹהֵן אוֹ בְּמַחֲסֵר בְּגָדִים¹⁰, אוֹ שֶׁשָּׂאָהּ בְּבִגְדֵי זָהָב¹¹ אוֹ בְּבִגְדֵי חָל - פְּסוּלָה¹². שְׁחָטָה עַל מְנַת לְאַכֹּל מִבְּשָׂרָה אוֹ לְשִׁתּוֹת מִדָּמָה - כְּשָׁרָה¹³, לְפִי שְׁלֹא נֵאמַר בְּהִרְיַח נִיחּוּחַ¹⁴.

(5) שם פ"ד ה"א. (6) בשעת שחיטה אמר שהוא שוחטה לשם אחד הקרבנות, כגון עולה או חטאת. (7) דמה. (8) ראה פ"ג ה"ב. (9) כגון לשם פרה אדומה ולשם עולה. (10) שלא לבש כל ארבעת הבגדים. (11) של כהן גדול. (12) שלא לשמה פסולה, מפני שנקראה חטאת, שנאמר (במדבר יט, יט): "חטאת היא" וחטאת פסולה שלא לשמה. ומחוסר בגדים, בגדי זהב ובגדי חול, למדנו גם כן ב'ספרי' שם פיסקה קכד מפסוק זה, אולם רבינו בפירושו למשנה כתב שכל זה למדנו ב'גזירה-שוה' מעבודת יום הכיפורים. (13) שם מ"ג. ויש גורסים שם "פסולה". (14) כלומר, שדמה ובשרה אינם קרבים לגבי מזבח. (תמהו רבים, שהרי גם בקרבנות שנאמר בהם "ריח ניחוח" אין מחשבה כזו פוסלת לדעת חכמים - שהלכה כמותם - במשנה זבחים לה, א. ונראה שרבינו מוסיף נימוק זה שכוחו יפה גם לפי דעת רבי אליעזר במשנה שם, שמחשבה כזו פוסלת בקרבנות).

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

פְּזִיזָה - יַחְזִיר⁴³; וְאִם לֹא הִחְזִיר - פְּסוּלָה. פֶּקַע חוץ לְמַעַרְכָּתָה - מְרַבָּה עָלָיו וְשׁוּרְפוֹ בְּמִקְוָמוֹ. פֶּקַע מִקְרָנֶיהָ, מְטַלְפֶיהָ אוֹ מִפְרָשָׁה - אֵינוֹ צָרִיךְ לְהִחְזִיר⁴⁴.

(38) שם מ"ג. (39) לכתחילה צריך לשרפה כשהיא שלימה (חולין יא, א) אבל בדיעבד לא נפסלה אם נותחה לפני שריפתה. (40) האוכל המעוכל שבמעיה. (41) כתוב בתורה (שם יט, ה): "את עורה ואת בשרה ואת דמה על פרשה ישרוף". (42) תוספתא, פרה פ"ג ה"ז. (43) בתוספתא שנינו: "פקע מעורה משערה ומבשרה חוץ לגיתה יחזיר, ואם לא החזיר פסול, חוץ ממערכתה הרי זה מרבה עליו ושורפו במקומו". כאן על-כרחנו עלינו לפרש שגת היא חפירה בקרקע, ובה מסדרים מערכת עצים לשרוף עליה את הפרה, והמערכה אינה ממלאה את כל החפירה. ואם פקע ונפל חוץ לגת צריך להחזיר ואם לא החזיר פסול, אבל אם פקע ונפל בתוך הגת רחוק מן המערכה מרבה עצים ומרחיב את המערכה עד מקומו ושורפו במקום שנפל. וכן יש להבין גם דברי רבינו כאן. (44) תוספתא, שם.

יג. הַפְּרָה⁴⁵ אֵינָה נִפְסָלָת בְּלִינָה. לְפִיקָךְ, אִם נִשְׁחָטָה הַיּוֹם וְהִזָּה דָּמָה כְּהִלְכָתוֹ וְנִשְׁרָפָה לְמָחָר - כְּשֶׁרָה.

(45) תוספתא, שם פ"ד ה"א.

יד. שְׂרָפָה⁴⁶ אוֹנֵן⁴⁷ אוֹ מְחַסֵּר כְּפָרָה⁴⁸ - כְּשֶׁרָה⁴⁹.

(46) זבחים יז, ב. (47) אבל ביום מיתת קרוביו (רבינו בפ"ב מהל' ביאת מקדש ה"ט). ויש אומרים שלפני הקבורה בלבד נקרא אוֹנֵן. בפ"ב מהל' אבל ה"א, מונה רבינו את הקרובים שאוננים על מיתתם. (48) מצורע, זב וזבה ויולדת מביאים קרבנות אחרי שטבלו והעריב שמשם, ולפני הקרבנות נקראים "מחוסרי כיפורים", (49) ואף-על-פי שהם פסולים בקרבנות, והתורה קראה לפרה - חטאת. והטעם, לפי שאמרה תורה טבול יום כשר בפרה (למעלה פ"א ה"ג) יש ללמוד מזה קל-וחומר להכשיר אוֹנֵן ומחוסר כיפורים, שטומאתם קלה מטומאת טבול-יום ('תוספות' שם ד"ה שרפה).

טו. שְׂרָפָה⁵⁰ שְׂלֹא בְּקִדּוּשׁ⁵¹ יָדִים וְרַגְלִים - פְּסוּלָה, מִפְּנֵי שְׂמֵעֲשִׂיָה כְּעֵין עֲבוּדָה⁵². וְהֵיכָן מְקֻדָּשׁ⁵³ יָדָיו וְרַגְלָיו? בְּכָלִי שְׂרֵת⁵⁴ בְּפָנִים⁵⁵. וְאִם קָדַשׁ בַּחוּץ וּמְכָלִי חָל, אֶפְלוּ בְּמִקְדָּה⁵⁶ שֶׁל חָרָס - כְּשֶׁר, הוֹאִיל וְכָל מַעֲשִׂיָה בַחוּץ. וְכֵן כְּשֶׁמְטַבְּלִין אֶת הַכֹּהֵן הַשּׂוֹרֵף אַחֵר שְׂמֵטְמָאִין אוֹתוֹ, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ⁵⁷ - אֵינוֹ צָרִיךְ לְחַזֵּר וּלְקַדְּשׁ⁵⁸, הוֹאִיל וְכָל מַעֲשִׂיָה בְּטָבּוּלִי יוֹם⁵⁹.

(50) פרה פ"ד מ"א. (51) כהן מחויב לרחוץ ידיו ורגליו לפני שהוא מתחיל בעבודה, ורחיצה זו נקראת "קידוש". (52) עבודת קרבנות. (53) זבחים ב, ב. (54) כלי שנתקדש לצרכי המקדש. (55) בעזרה. (56) כוס קטנה. (בסוף מס' שבת, מפרש רבינו: לוח קטן. מובן שכאן אין לפרש כך).

מפני שהתורה קבעה טבילה אחת לכל הזאה ולא שתי טבילות. ודעתו, שבכל הדינים האמורים כאן נפסלה הפרה ולא אותה ההזאה בלבד, והטעם מפני שעשה פעולה שלא לצורך הזאה כשירה. (27) במשנה, שם: "הזה משיית שביעית". ומפרש רבינו, מטבילה ששית הזה גם את השביעית כלי טבילת אצבע בינתיים, והתורה אמרה טבילה לכל הזאה. כל שינוי במעשה פרה מעכב (פוסל אפילו בדיעבד). ראה למעלה הערה כד. במשנתנו מפרש רבינו: ואף-על-פי שהוא שם אחר זה וטבל טבילה שביעית, והזה ממנה הזאה שביעית, הנה זה לא יספיק לפי שהוא כבר פסלה.

ח. הוֹצִיאָה²⁸ אֶת הַדָּם חוּץ מִמַּעַרְכָּתָה וְהִזָּה²⁹ - פְּסוּלָה³⁰.

(28) תוספתא, שם פ"ג ה"ו. (29) חוץ למערכתה. (30) הפרה נפסלה. ולכתחילה לא יחזיר את הדם לשטח מערכתה על מנת להזות, אבל אם החזיר את הדם למערכתה והזה - כשירה. (בתוספתא זו ישנן כמה גירסאות, וקשה לקבוע את גירסת רבינו).

ט. הִזָּה³¹ מִדָּמָה בְּלִילָה, אֶפְלוּ הִזָּה שֵׁשׁ הִזְיוֹת בַּיּוֹם וְאַחַת בְּלִילָה - פְּסוּלָה³².

(31) תוספתא, שם פ"ד ה"א. (32) כמו בקרבנות, שהתורה קראה לפרה 'חטאת' (במדבר, שם).

י. שְׂחָטָה³³ חוּץ מִמִּקְוָם שְׂרָפָתָה, אֶפְלוּ שְׂחָטָה לְפָנִים מִן הַחוּמָה³⁴ - פְּסוּלָה.

(33) זבחים קיב, א. (34) חומת ירושלים. בגמרא שם קיג, א - אמרו, שאפשר להעלות על הדעת, שאם הקריב את הפרה למקום מקודש יותר - היא כשירה.

יא. שְׂרָפָה³⁵ חוּץ מִמַּעַרְכָּה שֶׁנִּשְׁחָטָה עָלֶיהָ, אוֹ שְׂחָלְקָה לְשָׁנִים וְשְׂרָפָה בְּשִׁתִּי מַעַרְכוֹת, אוֹ שְׂשָׂרָף שְׁתֵּים בְּמַעַרְכָּה אַחַת - פְּסוּלָה³⁶. וְאִם אַחֵר שְׁנַעֲשִׂית אֶפְר מִבֵּיא אַחֶרֶת - שׁוֹרֵף עַל גִּבָּה³⁷ וְאֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ.

(35) פרה פ"ד מ"ב. שם שנינו: "שרפה חוץ מגיתה". ודעת רבינו שגת ומערכה היינו הך (כסף-משנה), ובפירושו למשנה זבחים קיב, א - מפרש: "עצים מסודרים כעין גת במקום ששוחטים אותה בהר המשחה". ונראה שמדובר כשרפה שלא כנגד פתח ההיכל, ופסק כרבי יוחנן (שם קיג, א). וכן פירש הברטנורא במשנתנו. (ויש מפרשים, שאפילו נגד פתח ההיכל - פסולה, מפני שצריך לשורפה במקום שחיתתה. על דעתם יתפרש שינוי לשון רבינו מלשון המשנה שבא להשמיענו ש"חוץ מגיתה" שאמרו, הוא לאו דווקא, אלא אפילו חוץ ממערכתה - פסולה). (36) כמו בשחיטה, למעלה ה"א, מפני שנאמר "אותה" ודרשו: אותה - לבדה. (37) על גבי הראשונה. תוספתא, שם פ"ד ה"ה.

יב. הַפְּשִׁיטָה וְנִתְחָה³⁸ וְאַחֵר כֶּף שְׂרָף כְּלָה - כְּשֶׁרָה³⁹; וְאִם חָסֵר מִמֶּנָּה כְּלוּם, אֶפְלוּ מִפְּרָשָׁה⁴⁰ - פְּסוּלָה⁴¹. פֶּקַע⁴² מַעוּרָה אוֹ מִבְּשָׂרָה, אֶפְלוּ מִשְׁעָרָה,

מתוך מהדורות וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(71) תוספתא, שם פ"ד ה"ו. (72) במסכת יומא מב, ב. ומג, א - דרשו זה מהמקרא. (73) בין איש ובין אשה. (74) התורה אמרה "והניח", ודרשו חכמים (שם מג, א) מי שיש בו דעה להניח, ואלה אין בהן דעת. (75) נימוק להכשיר בכל אדם. (76) מזה שאמר "איש" ולא "כהן", יוצא ברור שגם זר (לא כהן) כשר. (77) שאם עשה מלאכה אחרת בשעה שהיה עוסק במעשה פרה - נפסלה. (78) כלומר, המילה איש אינה מוציאה את האשה, ופירושה - אדם. בגמרא שם אמרו: "איש" להכשיר את הזר, "טהור" להכשיר את האשה. פירוש: כתוב בתורה (במדבר יט, ט) "ואסף איש טהור את אפר הפרה", המילה "איש" מלמדת שאיסוף אינו צריך כהן, והמילה "טהור" שהיא מיותרת, שהרי נאמר בה (שם, יט) "חטאת היא" וטמא פסול למעשה חטאת, באה ללמד שעל טהרה בלבד הקפידה תורה, אבל לא על המין. (79) שם מב, א - נאמרה דרשה זו לדעת רב, ששחיטת פרה צריכה כהן, אבל לדעת שמואל למדו ממקרא זה ששחיטתה כשירה בזר, ופסול מלאכה נלמד מהכתוב (שם, ה) ושרף את הפרה לעיניו. ותמוה הדבר, שהרי רבינו פסק בפ"א מהל' פסולי המוקדשין ה"ב, ששחיטת פרה כשרה בזר, וכיצד למד ממקרא זה פסול מלאכה? (ונראה לומר בדעת רבינו, שאפשר לדרוש שתי הדרשות מהפסוק הזה, ולפיכך דקדק רבינו והביא כאן רק את קטע הפסוק "ושחט אותה", שממנו לומדים פסול מלאכה, ומן "לפניו" למדנו, שזר שוחט ואלעזר רואה, כשמואל. נראית לו לרבינו סברת רב, שצריכים לימוד מיוחד להיסח הדעת (פסול מלאכה) בשחיטה וכן גם בשריפה, אבל להלכה פסק כשמואל ששחיטה בזר כשירה, ואין בכך כל סתירה. עי' בגמרא שם).

יח. שחט⁸⁰ את הפרה ונשחטה בהמה אחרת עמה⁸¹ או נחתכה דלעת עמה - פשרה, שהרי לא נתפון⁸² למלאכה; אף על פי שהבהמה שנשחטה עמה פשרה לאכילה⁸³, שאין שחיטת החליץ צריכה פונה. אבל אם נתפון לחתך הדלעת⁸⁴ ונחתכה בשעת שחיטה - פסולה, שהרי עשה עמה מלאכה.

(80) חולין לב, א. (81) שלא בכוונה, כגון ששחט בסכין ארוכה. (82) עשיית מלאכה פוסלת מפני שמסיע דעתו מן הפרה, ומובן שמלאכה בלי כוונה אין בה היסח הדעת. (83) לפי הגירסה שלפנינו בדברי רבא שם, תלויים שני הדינים זה בזה, אם שחיטת בהמת חולין אינה צריכה כוונה - הפרה פסולה, מהדרשה "ושחט אותה" ולא אותה ואת חבירתה, ואם שחיטת בהמת החולין פסולה - הפרה כשירה, ומתפלא ה'כסף משנה' על רבינו כאן שמכשיר שתיקה (פתגם תלמודי אומר: "מוכי שטרא לבי תרי"), ולא מצא דרך אחרת אלא לשנות את הגירסה בדברי רבא. עיי"ש. (84) וכל-שכן אם נתכוון לשחוט בהמה אחרת.

(57) למעלה פ"ג ה"ב. (58) כהן שנטמא וטבל, צריך לקדש. (59) שם כ, א.

טז. שרפה⁶⁰ שלא בעצים⁶¹ או בכל עצים⁶², אפלו בקש או בגבבא⁶³ - פשרה. ומצותה⁶⁴ שלא ימעט לה עצים מן הראוי לה, אבל מרבה הוא לה חבילי אזוב⁶⁵ ואזוב יון בזמן שרפה כדי להרבות את האפר. ויש לו⁶⁶ להרבות עצים בשרפתה עד שתעשה אפר; אבל משתעשה אפר, אם הוסיף בה אפלו עץ אחד - הרי זה כמערב אפר מקלה⁶⁷ באפר הפרה.

(60) פרה פ"ד מ"ג. (61) אלא הצית את גוף הפרה. (62) בכל עצים שהם, אפילו לא מסוגים שנמנו למעלה (פ"ג ה"ב). (63) בהל' שבת תחילת פ"ג, מפרש רבינו: "זבל שדות", ונראה שהתכוון למה שנשאר בקרקע אחר קצירת התבואה. (64) שם מ"ד. (65) בתוספתא, פרה פ"ד ה"ו: "לעולם מרובה לה עצים. אמר רבי יהודה, אף כשהיו מרבין לה לא היו מרבין אלא חבילי אזוב מפני שאפרו יפה ומרובה". ודעת רבינו שרבי יהודה אינו חולק על תנא-קמא אלא מפרש דבריו, ולפיכך פסק כמותו (כסף-משנה). (66) כלומר, מותר לו עד שתעשה אפר. (67) אפר מעצים שנשרפו לצרכי חולין.

יז. כל מעשה הפרה⁶⁸ מתחלה ועד סוף אינו אלא ביום, ובזכרי פהנה⁶⁹, והמלאכה פוסלת בה⁷⁰, עד שתעשה אפר. אבל משתעשה אפר⁷¹, אם כנס אפרה בלילה או שכנסתו אשה או שעשה מלאכה אחרת בשעת כניסתו - הרי זו פשרה⁷². ומנין שאסיפת האפר בכל אדם⁷³ מישאאל חוץ מחרש שוטה וקטן⁷⁴? שנאמר⁷⁵: ואסף איש טהור מפלל⁷⁶ שאינה צריכה פהן. וכאלו אמר: אדם טהור, בין איש בין אשה. ומנין שהמלאכה פוסלת בה⁷⁸? שנאמר: ושחט אתה⁷⁹. מפי השמועה למדו, שלא בא הכתוב אלא ללמד, שאם נתעסק בדבר אחר בשעת שחיטתה - פסלה. ונאמר: ושרף את הפרה לעיניו - שהיו עיניו פה. ללמד, שהמלאכה פוסלת בה משעת שחיטה עד שתעשה אפר. וכל העוסק בשרפתה ועשה מלאכה אחרת - פסלה, עד שתעשה אפר.

(68) שם פ"ד מ"ד. (69) משמע שגם שחיטה טעונה כהן, אולם בפ"א מהל' פסולי המוקדשין פסק בפירוש שכשירה בזר. ראה סוף הלכה זו. (70) אם המתעסק בה עשה אז איזו מלאכה שהיא אינה לצורך שריפתה - הפרה פסולה.

שיעורי רמב"ם - ספר המצוות

~ יום רביעי י"ז כסלו ~

מצות לא תעשה רנא.

המצוה הרנ"א — האזהרה שהזהרנו מלהונות זה-את-זה בדברים, והוא שנאמר לו דברים המצעירים אותו ומעליבים אותו ולא יוכל לעמוד מפני שיתבטש מהם, כגון שקדמו לו מעשי נעורים ושב מהם, ונאמר לו: תודה לה' שהעבירך מדרך פלוגית אל דרך טובה זו, וכיוצא בכך מאמירה פוגעת של מומים מכאיבים, והוא אמרו יתעלה: "ולא תזנו איש את-עמיתו ונראת מאלהיך" (ויקרא כה). אמרו (בבא מציעא נח): זו אונאת דברים. ולשון ספרא (פרשת בהר שם): "כשהוא אומר 'ולא תזנו איש את-עמיתו' — הרי אונאת דברים אמורה. כיצד? אם היה בעל תשובה לא יאמר לו: זכור מעשיך הראשונים וגו', היו חללים וכו' — (צרות באים עליו — ומצדיק עליו את הדין בהוכירו חטאיו) ראה חמרים (סוחרים המחפשים לקנות ומפנה אותם למקום שאינו שייך כלל) וכו', לא יאמר לו בכמה חפץ זה (שואלו על מחירו — ואינו חפץ לרכשו) וגו'". ואמרו (בבא מציעא שם): "גדולה אונאת דברים מאונאת ממון, שבאונאת דברים הוא אומר: 'ונראת מאלהיך'". וכבר נתבאר דיני מצוה זו בפרק ד' מבבא מציעא.

~ יום חמישי י"ח כסלו ~

מצות לא תעשה רנא.

המצוה הרנ"א — האזהרה שהזהרנו מלהונות זה-את-זה בדברים, והוא שנאמר לו דברים המצעירים אותו ומעליבים אותו ולא יוכל לעמוד מפני שיתבטש מהם, כגון שקדמו לו מעשי נעורים ושב מהם, ונאמר לו: תודה לה' שהעבירך מדרך פלוגית אל דרך טובה זו, וכיוצא בכך מאמירה פוגעת של מומים מכאיבים, והוא אמרו יתעלה: "ולא תזנו איש את-עמיתו ונראת מאלהיך" (ויקרא כה). אמרו (בבא מציעא נח): זו אונאת דברים. ולשון ספרא (פרשת בהר שם): "כשהוא אומר 'ולא תזנו איש את-עמיתו' — הרי אונאת דברים אמורה. כיצד? אם היה בעל תשובה לא יאמר לו: זכור מעשיך הראשונים וגו', היו חללים וכו' — (צרות באים עליו — ומצדיק עליו את הדין בהוכירו חטאיו) ראה חמרים (סוחרים המחפשים לקנות ומפנה אותם למקום שאינו שייך כלל) וכו', לא יאמר לו בכמה חפץ זה (שואלו על מחירו

~ יום ראשון י"ד כסלו ~

מצות עשה רמה.

המצוה הרמ"ה — הצווי שנצטוינו בדין מקח וממכר, כלומר: הדרכים שבהן מתקנים המקח והממכר בין המוכרים והקונים, וכבר למדו על אפן (קנין) זה ממה שאמר יתעלה: "וכי-תמכרו ממכר לעמיתך וגו'" (ויקרא כה, יד), אמרו (בבא מציעא מז): "דבר הנקנה מיד ליד, כלומר המשיכה". וכבר נתברר, שדבר תורה מעות קונות, ואין המשיכה במטלטלין אלא תקנת חכמים: וכן המסירה וההגבהה. ובפרוש אמרו (שם צט): כדרך שתקנו משיכה בלוקחין כך תקנו משיכה בשומרין (שה"משיכה" לרשות מטילה עליהן חיוב השומרים). הנה נתבאר לך, שזה שהתנו משיכה במקח וממכר — תקנה, כמו שנתבאר במקומו: אבל שאר הדרכים שבהן נקנות השקראות וזולתן. כלומר שטר וחזקה — הסמיכון לפסוקים. וכבר נתבאר ממשפטי דין זה, כלומר: ידיעת הדרכים שבהן מתקנים המקח בכל-סוג וסוג, בפרק א' מקדושין ופרק ד' ופרק ח' (מבבא) מציעא ופרק ג' ופרק ד' ופרק ה' ופרק ו' ופרק ז' (מבבא) בתרא.

~ יום שני ט"ו כסלו ~

מצות לא תעשה רנ.

המצוה המשלימה מאתים וחמשים — האזהרה שהזהרנו מלהונות (לרמות) זה-את-זה במסחר בשעת מקח וממכר, והוא אמרו יתעלה: "וכי-תמכרו ממכר לעמיתך או קנה מיד עמיתך אל-תזנו איש את-אחיו" (ויקרא כה, יד). ובספרא (פרשת בהר) אמרו: "אל-תזנו איש את-אחיו — זו אונאת ממון". וכבר נתבאר דיני מצוה זו בפרק ד' מבבא מציעא (מט: ואילך).

~ יום שלישי ט"ז כסלו ~

מצות לא תעשה רנ.

המצוה המשלימה מאתים וחמשים — האזהרה שהזהרנו מלהונות (לרמות) זה-את-זה במסחר בשעת מקח וממכר, והוא אמרו יתעלה: "וכי-תמכרו ממכר לעמיתך או קנה מיד עמיתך אל-תזנו איש את-אחיו" (ויקרא כה, יד). ובספרא (פרשת בהר) אמרו: "אל-תזנו איש את-אחיו — זו אונאת ממון". וכבר נתבאר דיני מצוה זו בפרק ד' מבבא מציעא (מט: ואילך).

מתוך מהדורת חזק

על הלאו (לא תעשה רז) הפוללו עם פל־ישְׁרָאֵל, קְלוּמֶר:
אוֹנָאָת קִמּוֹן.

— ואינו חפץ לרכשו) וגו'". ואמר (בבא מציעא שם):
"גְדוּלָה אוֹנָאָת דְּכָרִים מְאוֹנָאָת קִמּוֹן, שְׁבִאֲוֹנָאָת דְּכָרִים
הוא אומר: 'וְנִרְאָתָה מְאֻלְהִיד'". וכבר נתבאר דיני מצוה
זו בפרק ד' מבבא מציעא.

~ שבת קודש כ' כסלו ~

מצות לא תעשה רנג.

הַמְצָוָה הָרִנ"ג — הַאֲזַהְרָה שֶׁהַהֲרִנּוּ מְלֵהוֹנוֹת גֵּר
צָדֵק וּמְלֵהֲזִיקוֹ בְּמִקְחוֹ וּמִמְכָּרוֹ וְהוּא אָמְרוּ: "וְלֹא
תִלְחָצְנוּ" (שמות כב, כ) וְלִשׁוֹן הַמְּכַלְתָּא (פרשת משפטים
שם): "וְלֹא תִלְחָצְנוּ — בְּמִמּוֹן" וְכָבֵד נִתְבָּאֵר בְּגִמְרָא
בְּבֵא מְצִיעָא (כט:): שֶׁהַמְּאָנָה אֶת־הַגֵּר — עוֹבֵר מְשׁוּם
"לֹא תוֹנוּ אִישׁ אֶת־אֶחָיו", וּמְשׁוּם "וְגֵר לֹא־תוֹנֶה" (שם).
וְכֵן הִלּוּחֵצוֹ — עוֹבֵר מְשׁוּם "[וְ]לֹא תִלְחָצְנוּ" (שם), נוֹסֵף
עַל הַלָּאוֹ (לֹא תַעֲשֶׂה רז) הַפּוֹלְלוֹ עִם פְּלִי־שְׁרָאֵל, קְלוּמֶר:
אוֹנָאָת קִמּוֹן.

~ יום שישי י"ט כסלו ~

מצות לא תעשה רנג.

הַמְצָוָה הָרִנ"ג — הַאֲזַהְרָה שֶׁהַהֲרִנּוּ מְלֵהוֹנוֹת גֵּר
צָדֵק וּמְלֵהֲזִיקוֹ בְּמִקְחוֹ וּמִמְכָּרוֹ וְהוּא אָמְרוּ: "וְלֹא
תִלְחָצְנוּ" (שמות כב, כ) וְלִשׁוֹן הַמְּכַלְתָּא (פרשת משפטים
שם): "וְלֹא תִלְחָצְנוּ — בְּמִמּוֹן" וְכָבֵד נִתְבָּאֵר בְּגִמְרָא
בְּבֵא מְצִיעָא (כט:): שֶׁהַמְּאָנָה אֶת־הַגֵּר — עוֹבֵר מְשׁוּם
"לֹא תוֹנוּ אִישׁ אֶת־אֶחָיו", וּמְשׁוּם "וְגֵר לֹא־תוֹנֶה" (שם).
וְכֵן הִלּוּחֵצוֹ — עוֹבֵר מְשׁוּם "[וְ]לֹא תִלְחָצְנוּ" (שם), נוֹסֵף

אגרות קודש

ב"ה, ג' כסלו, תשי"ח

ברוקלין.

שלום וברכה!

...במ"ש בכלל אם לחשוב ע"ד נכבדות לבנם... שי, הנה בזה ובכגון דא, גם באחרים,
אין לבלבל את הבן או הבת, עד שתהי' איזה הצעה פרטית שנוגע לפועל, כי מה תועלת שידעו
שחושבים, ואי אפשר שלא יבלבל עכ"פ קצת, ואחכ"ז אין הצעה מפורטת, ובפרט שקשור עכ"פ
בשאלת ההסתדרות.

במ"ש הטעם בהנוגע לחתונת בנם... שי להמשיך בזה כיון שדחוק מחובות וכו' וכו', אף
שהמחותנים אומרים שמצדם אין כל מניעה, ואינו יודע מה לעשות בזה.

הנה תמי' ופליאה, שהרי ידוע מרז"ל ומבואר בלקו"ת סוף פ' ברכה דנותנים פרנסה לאיש
בשביל אשתו, וא"כ - אפשר מה שדחוק הוא מפני שעדיין לא נתחתן, והטענה דאין בגדים מתאימים
וכו', מובן עד כמה מגוכחת היא בענין עיקרי כהנ"ל, ושנוגע לכל החיים כולם כחתונה, ואפילו אם הי'
ברור שיש מלעיגים, הנה התחלת כל הד' חלקי שו"ע הוא שאל יבוש וכו'. ובפרט שזהו ענין מדומה,
שאין מלעיגים עד"ז אפילו בארצוה"ב ששם להן בכל העולם שכן הכסף תופס מקום ביותר, וכמה
מבני ישראל כאן, ואפילו אלו שלא נתחנכו בבית חסידותי ודתמימים, מתחתנים ע"מ אח"כ ללמוד
בכולל כמה שנים בהסכמת שניהם של החתן והכלה, אף שחיים חיי דוחק. עאכ"כ שכהמדובר בבנו
של תמימים וכו' וכו'. ולפלא שאפילו בדבר פשוט כזה צריך לשאול מעבר לים, וכשעונים בזה - ספק
אם יועילו הדברים ואם יפעלו פעולתם. ופלא עוד יותר - שכנראה אצל ה**הורים** טעמים הנ"ל תופסים
מקום לא פחות מאשר אצל הבן. האפשרי כי יסופר? ובמ"ש שאומר למה למהר, מובן תמיהת טענה
זו, ועוד יותר מהנ"ל, שהרי ידע אינש בנפשי. וכידוע מאמרי רז"ל בזה, וק"ל.

ויהי רצון שיבשר טוב בכל האמור, ושיהיו הבשורות ברוח חסידותי.

בברכה.

מ. שניאורסאהן.

נביאים

הושע פרק ט מז

מז הכה אפרים שרשם יבש פרי (בלי) בלי יעשון גם כי ילדון והמתי מחמדי בטנם: ז ימאסם אלהי
כי לא שמעו לו ויהיו נדרים בגוים: (ס)

הושע פרק י אד

א גפן בוקק ישראל פרי ישוה לו קרב לפריו הרבה למזבחות כטוב לארצו היטיבו מצבות: ב חלק לבם
עתה יאשמו הוא יערף מזבחותם ישדר מצבותם: ג כי עתה יאמרו אין מלך לנו כי לא יראנו את יהוה
והמלך מה יעשה לנו: ד דברו דברים אלות שוא ברת ברית ופרח פראש משפט על תלמי שדי:

רש"י

לבם עתה יאשמו יש פתחון פה לשטן לקטרג: (ג) כי
עתה בבא עליהם הרעה יאמרו אין לנו מלך מלכינו
אשר בטחנו בו לאמר שיצא בראשונה וילחם את
מלחמותינו אין מועיל לנו כל: (ד) אלות שוא.
השבע לשקר. אלות כמו כרות לשון הווה כרות ברית
לעכו"ם של מולך לפיכך יפרח עליהם משפט ייסורין
ופורענות כראש שהוא עשב מר הפורח על תלמי שדי
ו"ת על תלמי שדי בעון שמסיגין גבולי שדות תלמי
שדי מענית המחרישה קרוי תלם, ד"א על תלמי שדי
שהם עושים שם מזבחותם כמו שנאמר גם מזבחותם
כגלים על תלמי שדי (לקמן יב) שם יפרח עליהם
משפט עוונם ד"א אלות שוא כל ברית שהם כורתיים
זה עם זה עוברים עליו ופרח כראש משפט על תלמי
שדי כראש שהוא פורח על תלמי שדי שהוא עשב מר
כך משפטיהם פורחים וגדלים תמרורים לעניים
ואביונים ואף עמוס אמר כן כי הפכתם ללענה משפט
(עמוס ו):

(טז) פרי בל יעשון. לא טוב להם לפרות ולרבות שהרי
גם כי ילדו והמתי מחמדי בטנם: (יז) ימאסם אלהי.
איננו קללה אלא בשורה עתיד הוא למאסם:
(א) גפן בוקק ישראל פרי ישוה לו. ישראל דומין לגפן
המשיר כל פריה הטוב כך עזבו אותי שאני פרי הטוב
והשוה לו: פרי ישוה לו. פרי אשר ישוה לו וייטב לו:
כרוב לפריו הרבה למזבחות. כשהשפעתה להם הטובה
והם הרבו לעשות עגלים למזבחות, ד"א גפן בזו
ישראל פרי מעשיו גרם לו פרי ישוה לו ויעיל לו
להיות בוקק כי עשו המזבחות והועילו לכניסה שלהן
לרעה וזהו לשון התרגום: הטיבו מצבות. הרבו מצבות:
(ב) חלק לבם. ממני: עתה יאשמו. הוא הדבר אשר
יערוף מזבחותם ישחית לשון וערפו שם (דברים כא)
וערפתו (שמו"ג) ישבור צוארם, ד"א לפי מדרש אגדה
גדול השלום שאפי' ישראל עבדו עכו"ם ושלום
ביניהם אין השטן מקטרג ביניהם שנאמר חבור עצבים
אפרים הנח לו (לעיל ד) ושנוי המחלוקת שנאמר חלק

מצודת ציון

(א) בוקק. ענין ריקות כמו בוקק הארץ (ישעיה כד): ישוה. ענין
שימה כמו משה רגלי (תהלים יח): מצבות. הם מזבחות מאבן
אחת: (ב) חלק. ענין פרוד: יאשמו. מל' שממון: יערף. ענין
השחתה, ודוגמתו וערפו שם (דברים כא): ישודד. ענין עשק:
(ד) אלות. מל' אלה ושבועה: ופרח. מל' פריחה והצמחה:
כראש. שם עשב מר כמו ראש ולענה (דברים כט): תלמי. הוא
הערוגה הנעשה בחרישה וכן תלמיה רוח (תהלים סו): שדי. כמו
שדה:

מצודת דוד

(טז) הכה. הנה כבר הוכה אפרים במכאובי הצרות ונתייבש
שרשם עד שלא יגדלו עוד פרי כדרך האילן שנתייבש שרשו
ור"ל נחלש מאד ולא יוליד עוד בנים: גם כי ילדון. אף אם
כמה מהם ילדון הנה אמית מחמדי בטנם ר"ל הטובים
והנחמדים שבהם: (יז) ימאסם. ה' ימאס כס: נודדים וגו'.
נדים ונעים בגולה בין הבבליים בין העכו"ם:
(א) גפן וגו'. הנה ישראל הוא כגפן בוקק וריק מבלי רטיבות
ולחות כן הוא מבלי תורה ויראת שמים: פרי וגו'. וכי מהראוי
שהמקום ב"ה ישם לו פרי ר"ל וכי ראוי הוא להשפעה

בתמיה: כרוב. הלא כפי מרבית פריה והשפעתו כן הרבה לעשות מזבחיו לעכו"ם וכפי מרבית הטובה הבאה לארצו עשו מזבחות
טובות ויפות: (ב) חלק לבם. נחלק לבם ונפרד מן המקום ברוך והוא לכן עתה בזמן קרוב יהיו שממה: הוא יערוף. ר"ל המקום
ברוך הוא יספיק ביד האויב להשחית מזבחותם ולעשוק מצבותם: (ג) כי עתה. בזמן שיבא האויב יאמרו הנה אין המלך מועיל
לנו ללחום מול האויב כי הואיל ולא יראנו את ה' אם כן מה יוכל המלך להושיע לנו אם אין לנו יראת אלהים כי יראת ה'
ויראת המלך קשורה יחד: (ד) דברו דברים. המה מדברים דברים העולה על לבבם מבלי הבחנה ונשבעין לשוא וכורתין ברית
לעכו"ם: ופרח. לכן יפרח עליהם משפט גמול כמו עשב הראש המר הפורח מהר על תלמי שדה:

כתובים

דברי הימים ב פרק כח מז-כו

מז בָּעֵת הַהִיא שָׁלַח הַמֶּלֶךְ אֶחָז עַל־מַלְכֵי אֲשׁוּר לַעְזֹר לוֹ: יז וְעוֹד אֲדוּמִים בָּאוּ וַיָּכּוּ בִיהוּדָה וַיִּשְׁבּוּ־שָׁבִי: יח וּפְלִשְׁתִּים פָּשְׁטוּ בְּעָרֵי הַשְּׁפֵלָה וַהֲנִיב־ לַיהוּדָה וַיִּלְכְּדוּ אֶת־בֵּית־שֹׁמֶשׁ וְאֶת־אֵילָן וְאֶת־הַגְּדֵרוֹת וְאֶת־שׂוֹכֵי וּבְנוֹתֶיהָ וְאֶת־תְּמִנָּהּ וּבְנוֹתֶיהָ וְאֶת־גִּמְזוֹ וְאֶת־בְּנֹתֶיהָ וַיִּשְׁבּוּ שָׁם: יט כִּי־הִכְנִיעַ יְהוָה אֶת־יְהוּדָה בְּעִבּוֹר אֶחָז מֶלֶךְ־יִשְׂרָאֵל כִּי הִפְרִיעַ בִּיהוּדָה וּמַעֲוֹל מַעַל בִּיהוָה: כ וַיָּבֹא עָלָיו תִּלְגַּת פְּלִנְאֶסֶר מֶלֶךְ אֲשׁוּר וַיִּצַּר לוֹ וְלֹא חָזָק: כא כִּי־חָלַק אֶחָז אֶת־בֵּית יְהוָה וְאֶת־בֵּית הַמֶּלֶךְ וְהַשָּׂרִים וַיִּתֵּן לַמֶּלֶךְ אֲשׁוּר וְלֹא לַעְזָרָה לוֹ: כב וּבָעֵת הָהָא לֹא וַיֹּסֶף לַמַּעֲוֹל בִּיהוָה הוּא הַמֶּלֶךְ אֶחָז: כג וַיִּזְבַּח לֵאלֹהֵי דִרְמִשְׁקַן הַמָּפִּים בּוֹ וַיֹּאמֶר כִּי אֱלֹהֵי מַלְכֵי־אַרֶם הֵם מַעֲזִירִים אוֹתָם לָהֶם אֲפֹכָה וַיַּעֲזֹרֵנִי וְהֵם הַיּוֹדִלּוּ לְהַכְשִׁילוֹ וְלִכְלִי־יִשְׂרָאֵל: כד וַיֹּאסֶף אֶחָז אֶת־כָּל־בֵּית־הָאֱלֹהִים וַיִּקְצֹץ אֶת־כָּל־בֵּית־הָאֱלֹהִים וַיִּסְגֹּר אֶת־דִּלְתוֹת בֵּית־יְהוָה וַיַּעַשׂ לוֹ מִזְבְּחוֹת בְּכָל־פִּנֵּה בִירוּשָׁלַם: כה וּבְכָל־עִיר וְעִיר לַיהוּדָה עָשָׂה כְמוֹת לַקִּמָּר לֵאלֹהִים אֲחֵרִים וַיִּכְעַס אֱת־יְהוָה אֱלֹהֵי אֲבֹתָיו: כו וַיִּתֵּר דְּבָרָיו וְכָל־דְּרָכָיו הִרְאֵשְׁנִים וְהָאֲחֵרוֹנִים הֵנָּה כְּתוּבִים עַל־סֵפֶר מַלְכֵי־יְהוּדָה וְיִשְׂרָאֵל: כז וַיִּשְׁכַּב אֶחָז עַם־אֲבֹתָיו וַיִּקְבְּרוּהוּ בְּעִיר בִּירוּשָׁלַם כִּי לֹא הִבִּיאוּהוּ לַקְבָרֵי מַלְכֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּמְלֹךְ יְחִזְקִיָּהוּ בֶן־תַּחֲתָיו: (פ)

רש"י

שמצינו במלכים (שם) ויעל מלך אשור על דמשק ויתפשה ויגלה קירה ואת רצין המית לא היה לו לעזרה כל כך לחזקו ולהשיב לו ערים שלקחו ממנו פלשתים: (כד) ויסגר את דלתות בית ה'. כדי שלא יבואו הכהנים לעבוד עבודתם באהל מועד כי אם לבוא למזבחות שעש' בכל פינה בירושלים וחזקיה פתח דלתות בית ה' לפי שאביו סגר דלתות בית ה':

מצודת ציון

(יט) הפריע. ענין גילוי כמו ופרע את ראש האשה (במדבר ה): (כ) תלגת פלנאסר. הוא תגלת פלסר האמור במ"ב: ויצר. מלשון צר ודוחק: (כד) ויקצץ. ענין חיתוך וכריתה כמו ויקצץ פתילים (שמות לט): פנה. זווית:

מצודת דוד

(טז) בעת ההיא. שנלחם בו מלך ישראל: (יח) בערי השפלה והנגב. בהערים שעמדו בעמק ובערים הדרומים של יהודה: (יט) כי הפריע ביהודה. הוא גילה מעשיהם הרעים כי ע"י עשו בפרסום רב: ומעול. וגם הוא עצמו מעל בה': (כ) ויצר לו. עם שהוא שלח אליו לעזור היצר לו עוד ולא חזקו כאשר

שאל ממנו ואף שנלחם בעבורו עם מלך ארם כמ"ש במ"ב מ"מ לא יחשב לעזור הואיל והוא היצר לו בסוף: (כא) כי חלק. אף כי חלק אחר את האוצרות הנמצא בבית ה' וכו' ונתן חלק אחד למלך אשור אעפ"כ לא היה לו לעזרה: (כב) ובעת הצר לו. בעת שהיה צר לו לא שב לה' כי אם עוד הוסיף למעול יותר: הוא המלך. ר"ל כל ימיו ה' בהיותו ולא חזר בו: (כג) המכים בו. הוא חוזר על אנשי דרמשק: להכשילו. כי בעבור זה ה' ה' מענישו עוד יותר: (כד) ויקצץ. קלף וכרת מהם את הזהב: ויסגור. לבל יבא מי לבית המקדש: (כז) כי לא וכו'. בעבור גודל רשעתו: מלכי ישראל. כי גם דוד ושלמה נקברו שמה אשר היו גם מלכי ישראל:

משניות מסכת בבא בתרא

פרק עשרי

א גט פשוט – עדין מתוכו, ומקשר – עדין מאחוריו. פשוט שכתבו עדין מאחוריו, ומקשר שכתבו עדין מתוכו – שניהם פסולים. רבי חנניא בן גמליאל אומר: מקשר שכתבו עדין מתוכו – פשר, מפני שיכול לעשותו פשוט. רבן שמעון בן גמליאל אומר: הכל כמנהג המדינה.

ב גט פשוט – עדין בשנים, ומקשר – בשלשה. פשוט שכתבו בו עד אחד, ומקשר שכתבו בו שני עדים –

פירוש ברטנורא

א גט פשוט. שטר פשוט, כעין שלנו שאין תפודים ומקשרין. וכל שטר קרוי גט: עדין מתוכו. מבנים כעין שאנו עושים: מקשר מאחוריו. כותב שטה אחת או שתיים וכו' על החלק ותופר, ועד אחד חותם על הכרך מבחוץ, וחוזר וכותב שני שיטין או יותר מבנים וכו' על החלק, וחותם עד שני על הכרך מבחוץ, וכן עד שלישי. ותקנו רבנן גט מקשר, משום כהנים קפדנים שהיו כותבים גט פתאום לנשותיהם ומתחרטים ולא היו יכולין להתחזק, והתקינו להם גט מקשר שאינו נוח ליכתב מהרה, שמא בתוך כך יתפיים. וכשם שתיקנו מקשר בנט, כך תיקנו בשאר שמורות, שלא חילקו חכמים: שניהם פסולים. שלא נעשו כתיקון חכמים: שיכול לעשותו פשוט. שאם יקרה התפירות ויפתח השטר יהיה פשוט: רש"י אומר הכל כמנהג המדינה. פלוגתא דתנא קמא ורבן שמעון בן גמליאל באתרא דנהני בפשוט ובמקשר ואמר ליה עבד לי מקושר ואויל ועבד ליה פשוט, או פשוט ועבד ליה מקושר, ת"ק סבר מקשר קפיד ופסול. ורבן שמעון בן גמליאל סבר הואיל ומנהג המדינה בתרוייהו, לא קפיד וכשר. והלכה כת"ק:

ב פשוט שכתבו בו עד אחד. הכי קאמר, כשם שפשוט שכתבו בו עד אחד פסול מדאורייתא, כך מקשר שכתבו בו שני עדים פסול מדאורייתא: אין

משניות מבוארות – קהתי

כותבים כמו בגט פשוט, ולא היו מניחים רווח של חלק בין השורות, אלא היו מכוונים וקושרים שתי שורות זו לזו, היינו שהיו כופלים שורה על שורה ותופרים (תוספות בבא בתרא קט, ב; דמ"ג; שיטה מקובצת בשם הר"ן). רבן שמעון בן גמליאל אומר: הכל כמנהג המדינה – כמנהג מבואר, שבמקום שנוהגים בגט פשוט, ואמר לסופר לעשות לו פשוט, והלך ועשה לו מקושר, או במקום שנוהגים בגט מקושר, ואמר לסופר לעשות לו מקושר, והלך ועשה לו פשוט, לדברי הכל הגט פסול, שהרי הקפיד שיעשה לו השטר דווקא כמו שנוהגים; לא נחלקו חכמים ורבן שמעון בן גמליאל אלא במקום שנוהגים בין בפשוט ובין במקושר, ואמר לסופר לעשות פשוט ועשה לו מקושר, שרבן שמעון בן גמליאל סובר, שאינו מקפיד דווקא על פשוט, אלא מראה מקום הוא לו, שרוצה למעט טרחתו של הסופר ואומר, שדי לו גם בפשוט, ומכל מקום אם יעשה מקושר נוח לו יותר, שהרי מנהג המדינה בשניהם, והכל כמנהג המדינה. וחכמים סוברים, שהוא פסול, מפני שהקפיד דווקא על הפשוט. והלכה כחכמים.

בארנו ענין גט מקושר לפי רוב המפרשים, אבל הרמ"ה מפרש שהגט המקושר היה מקושר ממש ברצועות, ולדעתו היו כותבים את השטר כדרך שכותבים את הפשוט, אלא שרצועות יוצאות מראש השטר, וכל רצועה ורצועה חלוקה לשתיים, וכופלים את השטר מסופו לתחילתו פעמים או שלוש לפי ארכו, וכורכים אותו בשני חלקי הרצועה הקיצונה, ואחר כך קושרים אותו, וחוזר וכו' כנשאר מחלקי הרצועה ההיא וקושרו שנית קשר בצדו של ראשון, וחוזר וכו' הגט בשני חלקי הרצועה השניה וחוזר וכו' וקושר, כדרך שעשה ברצועה הראשונה, וכן יעשה לכל רצועה ורצועה (יד דמה).

באור משנה ב

גט פשוט, עדין בשנים – אין צריכים להחתים בו אלא שני עדים, ומקשר, בשלשה – אבל בשטר מקושר צריכים להחתים לפחות שלושה עדים, שכן תקנו חכמים (דמ"ג). פשוט שכתבו בו עד אחד, ומקשר שכתבו בו שני עדים, שניהם פסולים – כלומר כשם שגט פשוט שחתמו בו עד אחד בלבד הריהו פסול מן התורה, כך גט מקושר שחתמו בו שני עדים בלבד דינו כפסול מן התורה (גמרא; דמ"ג). קתב בו – בשטר ההלואה, זוזין מאה – שהלווה לחברו מאה זוזים, דאנזון סלעין עשרין – שהם עשרים סלעים,

~ יום ראשון ~

באור משנה א

פרק זה עוסק בדיני שטרות. וכבר הזכרנו (בתחילת מסכת גיטין). שלא רק גיטי נשים אלא אף שטרי ממונות נקראים במשנה בשם "גט"; סתם: שכן הלשון "גט" משמעו שטר. משנתנו דנה בשני סוגי שטרות, השונים זה מזה מבחינת צורתם, והם: שטר פשוט ושטר מקושר, או בלשון המשנה: "גט פשוט" ו"גט מקושר". שכן כל השטרות, בין גיטי נשים ובין שאר שטרות, היו נעשים מלבד בצורה הרגילה, ונקראים "גט פשוט", אף בצורה מיוחדת שתיקנו חכמים, ונקראים "גט מקושר". אופן כתיבתו של "גט מקושר" (לדעת רוב המפרשים) היה כדלקמן: היו כותבים בראשו שורה אחת או כמה שורות של תורף השטר, וכופלים את הכתב על החלק שתחתיו ותופרים, וחוזרים וכותבים שורה או כמה שורות, וכופלים את הכתב השני על החלק שתחתיו ותופרים, וכן חוזרים וכותבים, וכופלים ותופרים, פעמים אחדות, עד גמר הכפלים. כל כפל וכפל קרוי "קשר". מכאן השם "גט מקושר". כמנהג מבואר, שיעקר תקנת "גט מקושר" היה בביטוי נשים, שתיקנוהו חכמים משום כהנים קפדנים, שהיו באים מהר לידי כעס ומגרשים את נשותיהם, וכשהם נחים מריגושם שוב אינם יכולים להחזיר גרושיותיהם, שהרי כהן אסור בגרושה, ולפיכך תיקנו לעשות גט מקושר, שאינו נוח לכתבו מהר, כדי שבינתיים ינוח כעסם ויתפייסו. ואגב גיטי נשים התקינו אף בשאר שטרות, בין בשטרי חוב ובין בשטרי מקח וממכר, שיכולים לעשות שטר מקושר לכל מי שירצה, כדי שלא לחלק בין גיטין לשטרות (בבא בתרא קט, ב; רש"י ותוספות). – משנתנו באה ללמד, שגט מקושר שונה מגט פשוט אף בענין חתימות העדים.

גט פשוט – היינו כל שטר פשוט, שאינו "שטר מקושר", עדין מתוכו – העדים חותמים בתוכו, היינו בגוף השטר בסופו, ומקשר ושטר מקושר, כמו שבארנו לעיל (בהקדמה למשנתנו). עדין מאחוריו – העדים חותמים מבחוץ, בין קשר לקשר (לדעת רב הונא בגמרא). היינו בין כפל לכלל. פשוט שכתבו עדין מאחוריו – שטר פשוט שחתמו עליו העדים מבחוץ, ומקשר שכתבו עדין מתוכו – ושטר מקושר שחתמו העדים בתוכו, שניהם פסולים – לפי שלא נעשו כתיקון חכמים. רבי חנניא בן גמליאל אומר: מקשר שכתבו עדין מתוכו פשר, מפני שיכול לעשותו פשוט – שהרי יכול להתייר את תפודיו ויהיה שטר פשוט; ואף על פי שיש רווחים בין שורות הכתב, אינו חושש, לפי שיש סופרים הרבה שאינם אומנים לסדר כתיבתם ומניחים רווח הרבה בין השורות (קידושין מט, א. רש"י ותוספות). ברם, יש למדים מכאן, שאף בגט מקושר היו

שְׁנֵיהֶם פְּסוּלִין. כְּתֹב בוֹ: זֶזִין מֵאֵה דְאֶזֶן עֲשְׂרִין – אֵין לוֹ אֵלָא עֲשְׂרִין; וְזֶזִין מֵאֵה דְאֶזֶן תְּלָתִין סְלָעִין – אֵין לוֹ אֵלָא מְנָה. כֶּסֶף זֶזִין דְּאֶזֶן, וְנִמְחַק – אֵין פְּחוֹת מִשְׁנֵים. כֶּסֶף סְלָעִין דְּאֶזֶן, וְנִמְחַק – אֵין פְּחוֹת מִשְׁתֵּים. דְּרַפּוֹנוֹת דְּאֶזֶן, וְנִמְחַק – אֵין פְּחוֹת מִשְׁנֵים. כְּתֹב בוֹ מִלְמַעְלָה מְנָה וּמִלְמַטָּה מֵאֵתִים, מִלְמַעְלָה מֵאֵתִים וּמִלְמַטָּה מְנָה – הִכַּל הוֹלֵךְ אַחֵר הַתְּחִתּוֹן; אִם בֵּין, לְמָה בּוֹתְבִין אֶת הָעֲלִיּוֹן? שְׂאֵם תִּמְחַק אוֹת אַחַת מִן הַתְּחִתּוֹן, וְלִמַּד מִן הָעֲלִיּוֹן.

ג. בּוֹתְבִין גֵּט לְאִישׁ אֵף עַל פִּי שְׂאִין אִשְׁתּוֹ עִמּוֹ; וְהַשּׁוֹכֵר לְאִשָּׁה אֵף עַל פִּי שְׂאִין בְּעֵלָה עִמָּה; וּבִלְבָד שְׂיָהָ מִפִּירָן; וְהַבֶּעַל נוֹתֵן שָׂכָר. בּוֹתְבִין לְלוֹהָה אֵף עַל פִּי שְׂאִין מְלוּהָ עִמּוֹ; וְאֵין בּוֹתְבִין לְמְלוּהָ, עַד שְׂיָהָ לָוֶה עִמּוֹ; וְהַלּוֹה נוֹתֵן שָׂכָר. בּוֹתְבִין שְׂטֵר לְמוֹכֵר אֵף עַל פִּי שְׂאִין לֹקַח עִמּוֹ; וְאֵין בּוֹתְבִין לְלוֹקַח, עַד שְׂיָהָ מוֹכֵר עִמּוֹ; וְהַלּוֹקַח נוֹתֵן שָׂכָר.

פירוש ברטנורא

לוֹ אֵלָא עֲשָׂרִים. ואע"ג דזוים מאה, חמשה ועשרים סלעים הם, יד בעל השטר על התחתונה. והכי מפרשין ליה לשטרא, מאה זוזים גרועים שאינם שוין אלא עשרים סלעים: אֵין לוֹ אֵלָא מְנָה. עשרים וחמשה סלעים. דהכי מפרשין לשטרא, מאה זוזין דאינון תלתין סלעים קלים וגרועים, שהם עשרים וחמשה מן הטובים; ונמחק. שנמחק המנין שנכתב אחריו: וּמִלְמַטָּה מֵאֵתִים. כשכופל את דבריו בשטר: הִכַּל הוֹלֵךְ אַחֵר הַתְּחִתּוֹן. ובלבד שלא יהיה כתוב בשטרה אחרונה: לְמָה בּוֹתְבִין אֶת הָעֲלִיּוֹן. הוואיל ובסוף השטר חוזר וכופל, ואחריות ממנו זה כך וכך קבלתי עלי: ג. בּוֹתְבִין גֵּט לְאִישׁ. וחותמין, והוא יגרש מתי יירצה, ואע"פ שאין אשתו עמו. שהרי היא מתגרשת בעל כרחיה: וְשׁוֹכֵר לְאִשָּׁה. שהיא עושה לבעלה על כתובתה. רחוב הוא לה זכות לבעלה, וזכין לאדם שלא בפניו: וּבִלְבָד שְׂיָהָ מִכִּירָן. שיהא הסופר והעדים מכירין האיש והאשה. בין בגט בין בשובר. שאם אינו מכירן, שמא יכתוב גט על שם אשת איש אחר ששמו כשמו ותוציא אותו הגט אשה שאינה מגורשת בו. וכן בשובר: וְהַלּוֹה נוֹתֵן שָׂכָר. ואפילו הוא עסקא דפלגא מלוה ופלגא פקדון, אפילו הכי מקבל העוסקא הוא נותן כל השכר לסופר:

משניות מבוארות – קהתי

~ יום שני ~

באור משנה ג

בּוֹתְבִין גֵּט לְאִישׁ אֵף עַל פִּי שְׂאִין אִשְׁתּוֹ עִמּוֹ – מותר לסופר לכתוב שטר גירושין לאיש שלא בנוכחות האשה, ועדים חותמים עליו, שהרי האשה מתגרשת אף בעל כורחה, ואין הגירושין תלויים אלא בדעתו של הבעל (וכבר הזכרנו, שרבנו גרשום מאור הגולה תיקן שלא יגרש איש את אשתו על כורחה): וְהַשּׁוֹכֵר לְאִשָּׁה – וכתובים לאשה שובר, שהיא נותנת לבעלה לראיה שנפרע שטר כתובתה, אֵף עַל פִּי שְׂאִין בְּעֵלָה עִמָּה – שהרי השובר לזכותו של הבעל הוא, וּבִלְבָד שְׂיָהָ מִכִּירָן – שיהיו העדים והסופר מכירים את האיש והאשה, שאם לא כן יש חשש שמא יאמר לסופר לכתוב שם אשה אחרת ששם בעלה כשמו, ויתן לה את הגט; וכן בשובר יש חשש שמא תמסור האשה את השובר ליד איש אחר ששם אשתו כשמה. אבל כשמכירים את שניהם, אין חוששים שמא נמצא בעיר עוד זוג ששמו כשמו ושמה כשמה, שאין זה מצוי ("תוספות יום טוב"; "תפארת ישראל"); ויש מבארים שאין חוששים לכך, לפי שההלכה היא, ששני יוסף בן שמעון הדרים בעיר אחת (כלומר נשמותיהם ושמות נשותיהם שווים). אין מגרשים נשותיהם אלא זה בפני זה (גמרא; רמב"ם הל' גירושין ב, ג). וְהַבֶּעַל נוֹתֵן שָׂכָר – לסופר, היינו שכר כתיבת הגט ושכר כתיבת השובר. בגמרא מבואר הטעם, שנאמר בגט (דברים כד, א): "וכתב לה ספר כריתות ונתן בידה", ובשכר שובר הטעם הוא, לפי שנכתב לזכותו, כדי שלא תחזור לגבות ממנו. ברם, חכמים תיקנו בגט, שהאשה תכתוב אותו ותשלם שכר כתיבתו, כדי שלא ישהנו הבעל ביד הסופר. בּוֹתְבִין שְׂטֵר לְלוֹהָה אֵף עַל פִּי שְׂאִין מְלוּהָ עִמּוֹ – כתובים שטר הלואה ללווה ועדים חותמים עליו, אף על פי שאין המלוה עמו, שהרי לזכותו של המלוה הוא, וְאֵין בּוֹתְבִין לְמְלוּהָ, עַד שְׂיָהָ לָוֶה עִמּוֹ – שהשטר לחובתו של הלווה. בגמרא (בבא מציעא יג, א) מבואר: במה דברים אמורים? בשטר שיש בו קנין, שהרי משעה שקנו מידו נשתעבדו נכסיו, אבל שטר שאין בו קנין, אין בּוֹתְבִין אפילו ללווה עד שיהיה מלוה עמו ויתן השטר ביד המלוה בפנינו, שחוששים שמא יכתוב ללווה ממנו בניסן ולא ילוה ממנו עד תשרי, ונמצא המלוה טורף

והרי מאה זוז הם עשרים וחמש סלעים, אֵין לוֹ אֵלָא עֲשְׂרִין – אין הלווה צריך לשלם למלוה אלא עשרים סלע, לפי שהולכים אחר הפחות שבלשונות, ואנו אומרים, שנכתובן המלוה למאה זוזים גרועים שאינם שווים אלא עשרים סלע. זֶזִין מֵאֵה דְאֶזֶן תְּלָתִין סְלָעִין – כתב בשטר, שהלווהו מאה זוזים שהם שלושים סלע, והרי שלושים סלע הם מאה ועשרים זוז, אֵין לוֹ אֵלָא מְנָה – מאה זוז שהם עשרים וחמש סלע, מהטעם שבארנו לעיל, שהולכים אחר הפחות שבלשונות, ואנו אומרים שנכתובן לסלעים גרועים, ששלושים מהם אינם אלא מאה זוז. כֶּסֶף זֶזִין דְּאֶזֶן – היה כתוב בשטר, שהלווהו כסף זוזים שהם... וְנִמְחַק – הסכום שהיה כתוב אחר "דאינון", אֵין פְּחוֹת מִשְׁנֵים – אין הסכום פחות משני זוזים, שמיעוט "זוזין" שניים. כֶּסֶף סְלָעִין דְּאֶזֶן – היה כתוב בשטר שהלווהו לפלוני כסף סלעים שהם... וְנִמְחַק – הסכום, אֵין פְּחוֹת מִשְׁתֵּים – משתי סלעים. דְּרַפּוֹנוֹת דְּאֶזֶן – היה כתוב בשטר: דרכונות (היינו מטבעות של זהב) שהם... וְנִמְחַק – הסכום, אֵין פְּחוֹת מִשְׁנֵים – משני דרכונות (עיי' שקלים ב, א); משנתנו באה ללמד, שדין זה נוהג בין במטבעות קטנים ובין במטבעות גדולים (עיי' "תוספות יום טוב"; "תפארת ישראל"). כְּתֹב בוֹ מִלְמַעְלָה מְנָה – בראש השטר כתוב שהלווהו מאה זוז, וּמִלְמַטָּה – בסוף השטר, כשחוזר על דבריו, מֵאֵתִים – כתוב מאתיים זוז; ויש מפרשים: מלמעלה – כשמזכיר את הסך שהלווהו, כתוב מנה, ולמטה – כשמזכיר את שיעבוד נכסיו על אותו הסך, כתוב בו מאתיים (המאירי). מִלְמַעְלָה מֵאֵתִים וּמִלְמַטָּה מְנָה – או להיפך, שבראש השטר כתוב מאתיים ובסופו מאה, הִכַּל הוֹלֵךְ אַחֵר הַתְּחִתּוֹן – אחר הסכום הכתוב למטה, בין שהוא פחות בין שהוא יותר, שאנו אומרים שחזר בו ממה שכתב למעלה. ואין אומרים כאן, כמו ברישא, שהולכים אחר הפחות שבלשונות, לפי שרחוקים הם זה מזה ואין האחד תלוי בחברו כמו בכתוב "מאה זוזים שהם כך וכך סלעים" (רמב"ם הל' מלוה ולוה כז, יד). אִם בֵּין, לְמָה בּוֹתְבִין אֶת הָעֲלִיּוֹן – מאחר שחוזר על הדברים למטה, ואין סומכים על מה שלמעלה אלא על מה שלמטה? שְׂאֵם תִּמְחַק אוֹת אַחַת מִן הַתְּחִתּוֹן, יִלְמַד מִן הָעֲלִיּוֹן – ברם, אם נמחקו שתי אותיות מן התחתון, אין לומדים אותן מן העליון (גמרא).

ד אין פותבין שטרי ארוסין ונשואין, אלא מדעת שניהם; והחתן נותן שקר. אין פותבין שטרי ארוסות וקבלנות, אלא מדעת שניהם; והמקבל נותן שקר. אין פותבין שטרי ברורין וכל מעשה בית דין, אלא מדעת שניהם; ושניהם נותנים שקר. רבן שמעון בן גמליאל אומר: שניהם פותבין שנים, לזה לעצמו ולזה לעצמו. ה מי שפרע מקצת חובו והשליש את שטרו, ואמר לו: אם לא נתתי לך מכאן ועד יום פלוני, תן לו שטרו; הגיע הזמן ולא נתן – רבי יוסי אומר: יתן; רבי יהודה אומר: לא יתן.

פירוש ברטנורא

ד שטרי ארוסות. היורד לקרקע לעבדה ולשמרה למחצה לשליש ולרביעי: קבלנות. בכך וכך כורין לשנה, בין עשתה בין לא עשתה: שטרי ברורין. זה בורר לו אחד שידון לו זה בורר לו אחד, וכותבין בכתב, פלוני בירר דיין פלוני וטענותיו כך וכך, כדי שלא יהיו חוזרים וטוענים: **פותבין שנים.** לכל אחד מבעלי דינים שטר בפני עצמו שהיו טענותיו סדורים בו. ואין הלכה כרשב"א, אלא בשטר אחד כותבין טענות של שני בעלי דינים, ושפלוני בירר פלוני דיין שידון לו ופלוני בירר פלוני דיין אחר שידון לו:

ה והשליש את שטרו. המלוה והלוה מסרו השטר ביד שלישי. שטורח היה להם לכתוב שובר וסמכו על השלישי: ר' יוסי אומר יתן. דסבירא ליה אסמכתא קניא. המבטיח לחבירו דבר על מנת שיעשה לו דבר לעתיד וסומך בלבו בשעת התנאי שיוכל לקיים וכשתגיע הזמן אינו יכול לקיים, זו קרויה אסמכתא ולרבי ר' יוסי קניא. ולענין פסק הלכה, אסמכתא לא קניא, אלא א"כ קנו מידו בב"ד חשוב, והתפס זכויותו באותו ב"ד ששטר שטרותיו וראיותיו, ואמר אי לא אתינא מכאן ועד שלשים יום ליבטל זכויותי. ורבותי מפרשים שכל בית דין שבקאים ויודעים דיני אסמכתא נקראים בית דין חשוב לענין זה. אבל הרמב"ם אומר שאין בית דין חשוב אלא ב"ד הסמוך בארץ ישראל:

משניות מבוארות – קהתי

מעשה בית דין – כל תעודה היוצאת מידי בית הדין, כגון "שטר חלטא", שכותבים למלוה שנמסרו לו נכסי הלווה לגביית חובו, או "שטר אדרכתא", שכותבים למלוה, בזמן שלא מצאו נכסים אצל הלווה, שרשאי הוא לחזור על נכסי הלווה, ואם ימצא יגבה חובו, **אָלָא מדעת שניהם** – שני הצדדים, **ושניהם נותנים שקר** – לסופר, היינו בשטרי ברורין (רשב"ם). **רבן שמעון בן גמליאל אומר:** **שניהם** – ויש גורסים: לשניהם. היינו לשני בעלי הדין, **פותבין שנים** – שני שטרי ברורין, **לזה לעצמו ולזה לעצמו** – לכל אחד מבעלי הדין כותבים שטר בפני עצמו. ויש מפרשים דברי רבן שמעון בן גמליאל דווקא ב"שטרי טענות" או בשטרי ברורין מהללים גם את טענות בעלי הדין (עיי' "תוספות יום טוב"); ובגמרא מבואר טעמו, לפי שיכול אחד מהם לומר, שלא נוח לו שיהא לו ולבעל דינו כתב (שטר) אחד, שכן צריך רוצה שיהא לו שום עסק עם איש ריבו. ואין הלכה כרבן שמעון בן גמליאל (רמב"ם).

~ יום שלישי ~

באור משנה ה

מי שפרע מקצת חובו – שהיה חייב לחברו על שטר שבידו, **והשליש את שטרו** – ומסר חברו (המלוה) את השטר ביד אדם שלישי, שלא רצו לכתוב שובר על הסכום ששולם, וסמכו על השליש, **ואמר לו** – הלווה לשלישי: **אם לא נתתי לך מכאן ועד יום פלוני** – אם לא אתן לך את שאר החוב בשביל המלוה מהיום ועד תאריך פלוני, **תן לו שטרו** – החזר את השטר למלוה ויגבה את כולו, שלא אנכה ממנו את החלק שפרעתי; **הגיע הזמן ולא נתן** – הלווה לשליש את שאר החוב בשביל המלוה, **רבי יוסי אומר:** **יתן** – השליש למלוה את השטר, כמו שהתנה עמו; **רבי יהודה אומר:** **לא יתן** – את השטר למלוה. בגמרא מבואר טעם המחלוקת, לפי שהתחייבותו של הלווה אינה אלא "אסמכתא", שכן סומך היה בלבו שיוכל לקיים את התנאי, לפרוע את השטר בזמנו, ולא יצטרך לקיים את ההתחייבות, לשלם כל השטר (רשב"ם; ברטנורא); ויש מפרשים, שלא נתכוון הלווה בהתחייבותו אלא כדי שיסמוך המלוה על הבטחתו שיפרע את השטר בזמנו, אבל לא חשב שישלם שנית מה שכבר שילם, כי סבור היה שודאי יקיים את תנאו, ותנאי כזה שאינו אלא כדי שיסמוך חברו על דבריו נקרא "אסמכתא" (רש"י; תוספות; הרא"ש); ונחלקו התנאים בענין זה במשנתנו, שרבי יוסי סובר: אסמכתא קונה. הלכך צריך השליש להחזיר את השטר למלוה כפי

באור משנה ד

אין פותבין שטרי ארוסין – כעין ה"תנאים" שכותבים בימינו ("שטרי פטיקתא"). כמה יתן זה לבנו וכמה זה לבתו (גמרא קידושין ט. ב. המפרשים). **ונשואין** – ושטרי נישואין, היינו שטר הכתובה והנדונייה, **אָלָא מדעת שניהם** – אבי החתן ואבי הכלה (רשב"ם), **והחתן נותן שקר** – לסופר, דמי כתיבת השטר, שהרי הוא הקונה את האשה. **אין פותבין שטרי ארוסות** – שמקבל שדה מחברו לעבדה על מנת להתחלק עם בעליה, לפי המוסכם, בתבואה שתהא עושה, **וקבלנות** – ושטרי קבלנות, שחוכר שדה מחברו על מנת ליתן לבעליה מידה קצובה של תבואה לשנה, בין שתעשה השדה הרבה ובין שתעשה מעט, **אָלָא מדעת שניהם** – בעל השדה והאריס, או בעל השדה והחוכר, **והמקבל** – האריס או החוכר, **נותן שקר** – לסופר, דמי כתיבת השטר, ואפילו בכגון שצריך להוביר את השדה שנה או שנתיים, ואין עכשיו רווח למקבל (גמרא). **אין פותבין שטרי ברורין** – שבעלי הדין ביררו להם דינים פלוני ופלוני, והתחייבו לקבל עליהם את פסק דינם, כמו ששנינו (סנהדרין ג, א): "דיני ממונות בשלושה, זה בורר לו אחד וזה בורר לו אחד. ושני הדיינים בוררים להם עוד אחד". ויש מפרשים (בגמרא) "ששטרי ברורין" שבמשנתנו היינו "שטרי טענות", שכותבים בהם את טענות בעלי הדין לשם ברורין על ידי הדיינים. ויש מבארים, שכוללים הם גם ברירת הדיינים וגם טענות בעלי הדין, דהיינו שכותבים בהם: פלוני בירר לו דיין פלוני וטענותיו כך וכך, ופלוני בירר לו דיין פלוני וטענותיו כך וכך, וכל

ו מי שנמחק שטר חובו – מעידין עליו עדים, ובא לפני בית דין ועושין לו קיום: איש פלוני בן פלוני נמחק שטר ביום פלוני, ופלוני ועדיו. מי שפרע מקצת חובו – רבי יהודה אומר: יחליף; רבי יוסי אומר: יכתב שובר. אומר רבי יהודה: נמצא זה צריך להיות שומר שובר מן העכברים; אומר לו רבי יוסי: כך יפה לו, ולא יורע כחו של זה.

ז שני אחין, אחד עני ואחד עשיר, והניח להן אביהן מרחץ ובית הפד, עשאן לשכר – השכר לאמצע; עשאן לעצמן – הרי העשיר אומר לעני: קח לך עבדים וירחצו במרחץ, קח לך זיתים ובא ועשם בבית הפד. שנים

פירוש ברטנורא

ו מי שנמחק שטר חובו. ויש עדים שראו כשנמחק מעצמו או נמשמש על ידי מיס: מעמיד עליו עדים. שידועים מאומתי נכתב ומה היה כתוב בו, והן עושין לו קיום בפני בית דין וכותבין לו כל מה שהיה כתוב באותו שטר: יחליף. יקרע אותו שטר ויכתבו לו אחר כפי החשבון הנשאר: נמצא זה. הלוח צריך לשמור שובר מן העכברים, שאם יאבד יגבה המלוה את כל חובו: אומר רבי יוסי וכן יפה לו. למלוה, שהיה הלוח צריך לשמור שובר וימחר לפרוע לו, ולא ירע כחו של מלוה לכתוב שטר אחר, שהיה זמן חובו מוקדם וישוב עתה מאוחר ולא יוכל לטרוף לקוחות אלא מזמן השטר השני. והלכה כרבי יוסי שכותבין שובר:

ז קח לך עבדים. שיחממו לך המרחץ. דכמו שהניחה אבינו כן תהיה לעולם. ואע"ג דאית לן בפ"ק דבמדי דלית בה דין חלוקה יכול למימר גוד או אנוד, כלומר מכור לי חלקך או אני אמכור לך חלקי, שאני הכא, שאני העני יכול לומר אנוד, שאני לו במה לקנות: אינן יכולין להוציא שטר חוב זה על זה.

משניות מבוארות – קהתי

נמחק (נולד). מי שפרע מקצת חובו – שהיה חייב לחברו על שטר שבידו, ואין המלוה מסכים להשליש את השטר (כמו למעלה במשנה ה), רבי יהודה אומר: יחליף – את השטר בשטר אחר על הסכום שנשאר מן החוב, ואת השטר הראשון יקרע. רבי יוסי אומר: יכתב – המלוה ללווה, שובר – קבלה, על הסכום שנפרע. אומר רבי יהודה: נמצא זה – הלוח – צריך להיות שומר שובר מן העכברים – שאם יאכלוהו העכברים, יגבה המלוה ממנו את כל החוב שבשטר, אומר לו רבי יוסי – לרבי יהודה: כך יפה לו – כך ראוי לו ללווה לשמור על שוברו שלא יאבד, כדי שיודרו לשלם את שאר החוב (תפארת ישראל; ברם, הרשב"ם וברטנורא מפרשים: כך יפה לו למלוה; ועיי' "מלאכת שלמה" מה שמביא מחידושי הרשב"א), ולא יורע כחו של זה – של המלוה, על ידי כתיבת שטר אחר, שזמנו יהא מיום שפרע מקצת חובו, ולא יוכל לטרוף מן הלקוחות שלקחו נכסים מן הלוח בין זמן השטר הראשון לזמן השטר השני. בגמרא מובא: אמר רב הונא אמר רב: אין הלכה לא כרבי יהודה ולא כרבי יוסי אלא בית דין מקרעין השטר וכותבין לו שטר מזמן ראשון. ברם, בברייתא בגמרא מובא, שאף לדעת רבי יהודה כותבין לו שטר אחר מזמן ראשון, אלא שרבי יהודה סובר, שאין זקוקים בענין זה לבית דין, ודי בעדים שיקרעו את השטר הראשון ויכתבו שטר אחר, לפיכך בא רב ואמר, שאין הלכה בזה כרבי יהודה, אלא דווקא בית דין כותבים למלוה שטר אחר. ומה שאמר רבי יוסי: "ולא יורע כחו של זה" (של המלוה, לגבות מן הלקוחות מזמן השטר הראשון, כפי שבארנו לעיל), היינו משום שרבי יוסי סבור היה, שלדעת רבי יהודה כותבים את השטר האחר מזמן שני.

~ יום רביעי ~

באור משנה ז

שני אחין, אחד עני ואחד עשיר, והניח להן אביהן – בירושה, מרחץ ובית הפד – שסוחטים בו זיתים לשמן: עשאן לשכר – אם אביהם עשה את המרחץ ובית הפד כדי להשכירם לאחרים, השכר לאמצע – כלומר יכול העני לכופף את העשיר שישכירו אותם לאחרים ויחלקו את השכר ביניהם; עשאן לעצמן – ויש גורסים: לעצמו היינו שעשה אביהם את בית המרחץ ואת בית הפד לשימוש בני ביתו בלבד, הרי העשיר אומר לעני: קח לך עבדים וירחצו במרחץ, קח לך זיתים ובא ועשם בבית הפד – כלומר אין אתה רשאי להשכיר אותם אלא להשתמש בהם כדרך

התחייבותו של הלוח; ואף על פי שאין כאן במה יקנה, מכל מקום הרי זה כאילו אמר, שאותן המעות שפרע יהיו בתורת מתנה, וממילא כל השטר בקיומו (המאירי; תוס' רבי עקיבא אגוד; ורבי יהודה סובר: אסמכתא אינה קונה, לפי שלא גמר הלוח להקנות, ולא התנה כן אלא לפי שחשב שיוכל לשלם כשיגיע זמן הפירעון, ואילו היה יודע שלא יוכל לשלם לא היה מתחייב; או שלא נתכוון אלא לפייס את חברו שיסמוך על דבריו, כמו שבארנו לעיל, הלכך לא יתן השליש את השטר למלוה. והלכה כרבי יהודה.

באור משנה ו

מי שנמחק שטר חובו – שיש לו על חברו, כגון שנפלו עליו מים, מעידין עליו עדים – היודעים כל מה שהיה כתוב בשטר, ואימתי נכתב, ושוהו השטר שהיה לו על פלוני, ובא לפני בית דין ועושין לו קיום – אישור השטר, וזהו נוסחו: איש פלוני בן פלוני נמחק שטר ביום פלוני, ופלוני ועדיו – יש גורסים במשנתנו: מי שנמחק שטר חובו מעמיד עליו עדים, ומפרשים, שלא נמחק השטר לגמרי אלא שרישומו ניכר עדיין, אבל בעל השטר מתירא שמא ימחק לגמרי, בכגון זה באה המשנה ללמדנו, שמעמיד עליו עדים, שיקראוהו וידעו מה כתוב בו ומי הם עדיו, והם באים לפני בית דין ומעידים שראו ביד פלוני שטר שהתחיל להימחק והכירו התחית, ועושים לו בית דין קיום השטר על סמך עדותם (רבנו גרשום; השור בשם הר"י). וכן כותב הרמב"ם: "מי שבלה שטר חובו, והרי הוא הולך להימחק, מעמיד עליו עדים, ובא לבית דין, והם עושין לו קיום. כיצד מקיימין שטר זה? כותבין שטר אחר: אנחנו בית דין פלוני ופלוני ופלוני, הוציא פלוני בן פלוני שטר נמחק לפנינו, וזמנו ביום פלוני, ופלוני ופלוני עדיין" (הל' מלוה ולוה כג, יב-ג; עיי' "מגיד משנה" שם. ועיי' ברייתא בגמרא בענין נוסח הקיום). ויש מפרשים, שאפילו נמחק לגמרי, כיון שידועים העדים מה שהיה כתוב בו ומתי נכתב, ושוהו השטר שהיה לו על פלוני, הרי הם עושים לו קיום בפני בית דין, וכותבים לו מה שהיה כתוב באותו שטר, והותמים את שמותיהם בסוף (הרשב"ם; ברטנורא). ברם, בעלי התוספות כותבים, שקיים השטר עושים בית דין, ולא כפירוש הרשב"ם, שהעדים עושים אותו (עיי' טור סימן מא; ועיי' "בית יוסף", שלדעתו בעיקר הדין אין חולקים. שלדברי הכל אם יודעים העדים אימתי נכתב ומה כתוב בו, בית דין עושים לו קיום, אלא שהלשון "מעמיד עליו עדים" הביא את הר"י והרא"ש והרמב"ם לפרש את המשנה בכגון שלא

שְׁהָיוּ בְּעִיר אַחַת, שֶׁם אֶחָד יוֹסֵף בֶּן שִׁמְעוֹן וְשֶׁם אֲחֵר יוֹסֵף בֶּן שִׁמְעוֹן – אֵין יוֹכֵלִין לְהוֹצִיא שְׁטֵר חוֹב זֶה עַל זֶה, וְלֹא אַחֵר יוֹכֵל לְהוֹצִיא עָלֵיהֶן שְׁטֵר חוֹב. נִמְצָא לְאַחַד בֵּין שְׁטֵרֹתָיו שְׁטֵרֹוֹ שֶׁל יוֹסֵף בֶּן שִׁמְעוֹן פְּרוּעַ – שְׁטֵרֹת שְׁנֵיהֶן פְּרוּעִין. בִּיצֵד יַעֲשֹׂה? יִשְׁלְשׁוּ; וְאֵם הָיוּ מְשֻׁלְשִׁים – יִכְתְּבוּ סִימָן; וְאֵם הָיוּ מְסֻמְּנִין – יִכְתְּבוּ כֶּהֱן. הָאוֹמֵר לִבְנוֹ: שְׁטֵר בֵּין שְׁטֵרֹתֵי פְרוּעַ, וְאֵינִי יוֹדֵעַ אִיזֵהוּ – שְׁטֵרֹת בֶּלֶן פְּרוּעִין. נִמְצָא לְאַחַד שֶׁם שְׁנִים – הַגְּדוֹל פְּרוּעַ וְהַקָּטָן אֵינוֹ פְּרוּעַ. הַמְּלִיחַ אֶת חֲבֵרוֹ עַל יְדֵי עֵרֶב – לֹא יִפְרַע מִן הָעֵרֶב; וְאֵם אָמַר: עַל מִנַּת שְׁאִפְרַע מִמִּי שְׁאִפְרָצָה – יִפְרַע מִן הָעֵרֶב. רַבֵּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: אִם יֵשׁ נִכְסִים לְלוֹה, בֵּין כֶּד וּבֵין כֶּד – לֹא יִפְרַע מִן הָעֵרֶב. וְכֵן הָיָה רַבֵּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: הָעֵרֶב לֹאֲשֶׁה בְּכַתְּבָתָהּ וְהָיָה בַּעֲלָהּ מְגִרְשָׁה – יִדְרִינָה הֵנָּה, שְׁמָא יַעֲשׂוּ קִנּוּיָא עַל נִכְסִים שֶׁל זֶה, וְיַחְזִיר אֶת אֲשֶׁתוֹ.

פירוש ברטנורא

דכל אחד מהם יכול למעון זה השטר שבידך אני החזרתי לך כשפרעת לי המעות שהלויתך: ולא אחר יכול להוציא שטר חוב עליהם. דכל אחד מצי מדחי ליה לגבי חבריה: וישלשו. יכתוב שם אבי אביו: ואם היו משולשים. ששמותן ושמותן אבותיהן ואבות אבותיהן שווין: וכתבו סימן. פלוני. שהוא גיחור או ארוך או גרץ. ואם הן שוין בסימנין, יכתבו כהן, אם אחד כהן ואחד ישראל: נמצא. ללוה אחד שם שתי שטרות משתי הלוואות שלוח ממנו: מה לשלם או יפרע מן הערב: רבן שמעון בן גמליאל אומר אם יש נכסים ללוה. לא יפרע מן הערב. לאו מכלל דתנא קמא סבר אפילו אם יש נכסים ללוה יפרע מן הערב, אלא מתנינן חסורי מחסור והכי קתני, המלוה את חבירו על ידי ערב לא יפרע מן הערב, ואם אמר על מנת שאפרע ממי שארצה, יפרע מן הערב. במה דברים אמורים כשאין נכסים ללוה, אבל יש נכסים ללוה לא יפרע מן הערב. וקבלן, אע"פ שיש נכסים ללוה יפרע מן הקבלן. רשב"ג אומר אחד ערב ואחד קבלן אם יש נכסים ללוה לא יפרע מהן. ואין הלכה כרבן שמעון בן גמליאל. ערב, הוא שאומר תן לו ואני ערב. קבלן, הוא שאומר תן לו ואני נתון לך: הערב לאשה בכתובתה. ואין לבעל נכסים וצריך הערב לפרוע כתובתה, לא יפרע הכתובה עד שידרינה הבעל תחלה הנאה על דעת רבים, בדר שאין לו התרה, שלא יוכל להחזיר אותה, דהיישנן שמא דעוה להחזירה ולאכול כתובתה לאחר שתגבה מן הערב. ולענין דינא, ערב דכתובה לא משתעבד ואינו חייב לפרוע, ואפילו אין לו נכסים לבעל. מאי מעמא, דמזוה עבד ולא מירי חסרה. ואי ערב כתובתא דבריה הוא, משתעבד, דאבא לגביה בריה שעבדי שעבדי נפשה. וקבלן דכתובה משתעבד ויכולה האשה שתתבע ממנו תחלה, ואפילו יש לו נכסים לבעל. והוא שידרינה הבעל הנאה תחלה על דעת רבים:

משניות מבוארות – קהתי

מן הערב עד שיתבע את הלווה לדין ויחייבו אותו בית דין לשלם, ואם אין ללווה מה לשלם, יתבע את הערב ויפרע ממנו (גמרא). וְאֵם אָמַר – המלוה: עַל מִנַּת שְׁאִפְרַע מִמִּי שְׁאִפְרָצָה – שהתנה בשעת ההלוואה שיוכל להיפרע ממי שירצה, בין מן הלווה בין מן הערב, יִפְרַע מִן הָעֵרֶב – הרי הוא רשאי להיפרע מן הערב, ואינו צריך לתבוע תחילה את הלווה לדין. בגמרא מבואר, שכאן יש להוסיף במשנתנו (חסורי מחסור והכי קתני): במה דברים אמורים? כשאין נכסים ללווה, אבל אם יש נכסים ללווה, לא יפרע מן הערב. וקבלן (היינו האומר: תן לו הלוואה ואני אשלם לך), אף על פי שיש נכסים ללווה, יפרע מן הקבלן. רַבֵּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: אִם יֵשׁ נִכְסִים לְלוֹה, לֹא בֵּין כֶּד וּבֵין כֶּד – בין שהוא ערב סתם בין שהוא ערב קבלן, לֹא יִפְרַע מִן הָעֵרֶב – אלא יגבה מן הנכסים של הלווה. ואין הלכה כרבן שמעון בן גמליאל (גמרא). וְכֵן הָיָה רַבֵּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: הָעֵרֶב לֹאֲשֶׁה בְּכַתְּבָתָהּ – מי שקיבל עליו ערבות לשלם לאשה את הכתובה שכתב לה בעלה, אם לא היא בידי הבעל לשלם, וְהָיָה בַּעֲלָהּ מְגִרְשָׁה – ואין לו נכסים, וצריך הערב לשלם לה כתובתה, יִדְרִינָה הֵנָּה – אין הערב משלם לה את הכתובה עד שידיר אותה בעלה בנדר שלא תיהנה ממנו, כדי שלא יוכל להחזיר אותה, שחוששים אנו, שְׁמָא יַעֲשׂוּ – האיש ואשתו, קִנּוּיָא – הסכם של רמאות, עַל נִכְסִים שֶׁל זֶה – של הערב, שיגרשנה בעלה, כדי שתגבה את הכתובה מן הערב, וְיַחְזִיר אֶת אֲשֶׁתוֹ – ויאכלו שניהם דמי הכתובה שתקבל מן הערב. נמצא רבן שמעון בן גמליאל דואג לערב של הכתובה שלא יפסיד, כשם שמקל למעלה על הערב של בעל חוב שלא יפסיד ('נימוקי יוסף'). בגמרא אמרו, שערב סתם של כתובה אינו משתעבד, לפי שלא נתכוון אלא לעשות מצוה, ואין בדעתו לשלם הערבות. ברם, אב לגבי בנו הרי הוא משתעבד. ואם הוא ערב קבלן לכתובה, כגון שאמר לה: הנשאי לזה ואני אתן לך כתובתך, נחלקו בגמרא אם הוא משתעבד או לא (הרמב"ם פוסק שהוא משתעבד). מכאן, שרבן שמעון בן גמליאל מדבר באב הערב לכתובה בנו, או בערב קבלן.

שאבינו היה משתמש בהם; ונמצא העני מפיסד בעניו, שאין הוא יכול לכופ את אחיו להשכירם לאחרים. ואף על פי שההלכה היא שבדבר שאין בו דין חלוקה יכול אחד השותפים לומר לחברו: מכור לי חלקך או אני אמכור לך חלקי, שונה הדבר במשנתנו, שאין העני יכול לומר: מכור לי חלקך, לפי שאין לו במה לקנות. שְׁנִים שְׁהָיוּ בְּעִיר אַחַת, שֶׁם אֶחָד יוֹסֵף בֶּן שִׁמְעוֹן וְשֶׁם אֲחֵר יוֹסֵף בֶּן שִׁמְעוֹן – שמו של כל אחד מהם היה יוסף בן שמעון, אֵין יוֹכֵלִין לְהוֹצִיא שְׁטֵר חוֹב עַל זֶה – שכל אחד מהם יכול לטעון: שטר זה בידי היה, שאני הלוויתך עליו, ולאחר שפרעת לי החזרתיו לידך, וְלֹא אֶחָד יוֹכֵל לְהוֹצִיא עָלֵיהֶן שְׁטֵר חוֹב – שכל אחד מהם יכול לטעון: יוסף בן שמעון האחר הוא שלוח ממך ולא אני. נִמְצָא לְאַחַד בֵּין שְׁטֵרֹתָיו שְׁטֵרֹוֹ שֶׁל יוֹסֵף בֶּן שִׁמְעוֹן פְּרוּעַ – מי שלוח כסף משני יוסף בן שמעון, ונתן להם שטרות, ונמצא בידי הלווה שובר שהיה כתוב בו, שהשטר של יוסף בן שמעון פרוע, שְׁטֵרֹת שְׁנֵיהֶן פְּרוּעִין – ואינם יכולים לגבות ממנו. בִּיצֵד יַעֲשֹׂה – שלא יחליפו ביניהם? יִשְׁלְשׁוּ – יכתבו שלוש דורות, כגון יוסף בן שמעון בן יעקב; וְאֵם הָיוּ מְשֻׁלְשִׁים – ששמות שלוש הדורות שווים, יִכְתְּבוּ סִימָן – כגון יוסף בן שמעון הארוך, או יוסף בן שמעון השחור, וְאֵם הָיוּ מְסֻמְּנִין – שווים בסימניהם, יִכְתְּבוּ כֶּהֱן – אם היה אחד מהם כהן; בגמרא מובאת ברייתא, שאם היו שניהם כהנים, יכתבו את הדור הרביעי, כגון יוסף בן שמעון בן יעקב בן יצחק. הָאוֹמֵר לִבְנוֹ – בשעת מיתתו: שְׁטֵר בֵּין שְׁטֵרֹתֵי פְרוּעַ – שטר חוב אחד שנמצא בין שטרותיו הוא פרוע, וְאֵינִי יוֹדֵעַ אִיזֵהוּ – והלווה האמיני, ולא החזרתי לו שטר, ואיננו רוצה להעש (רשב"ם), שְׁטֵרֹת בֶּלֶן פְּרוּעִין – שיכול כל לוה לטעון ששטר פרוע. נִמְצָא לְאַחַד שֶׁם שְׁנִים – היו בידו שני שטרות על לוה אחד, שלוח ממנו שתי הלוואות, הַגְּדוֹל פְּרוּעַ – השטר שסכמו גדול יותר הוא פרוע, וְהַקָּטָן אֵינוֹ פְּרוּעַ – שלא אמר אלא על שטר אחד שהוא פרוע, ולא על שניים. הַמְּלִיחַ אֶת חֲבֵרוֹ עַל יְדֵי עֵרֶב – שקיבל עליו אחריות להלוואה, לֹא יִפְרַע מִן הָעֵרֶב – אין המלוה רשאי להפרע

ח המלוה את חברו בשטר – גובה מנכסים משועבדים. על ידי עדים – גובה מנכסים בני חרין. הוציא עליו כתב ידו, שהוא חייב לו – גובה מנכסים בני חרין. ערב הייצא לאחר חתום שטרות – גובה מנכסים בני חרין. מעשה פא לפני רבי ישמעאל ואמר: גובה מנכסים בני חרין. אמר לו בן ננס: אינו גובה לא מנכסים משועבדים ולא מנכסים בני חרין. אמר לו: למה? אמר לו: הרי החונק את אחד בשוק, ומצאו חברו ואמר לו: הנח לו – פטור, שלא על אמונתו הלווה; אלא איזהו ערב שהוא חייב? הלווה ואני נותן לך – חייב, שכן על אמונתו הלווה. אמר רבי ישמעאל: הרוצה שיתחבס, יעסק בדיני ממונות, שאין לך מקצוע בתורה גדול מהן, שהן כמעין הנובע. והרוצה שיעסק בדיני ממונות, ישמש את שמעון בן ננס.

סליק מסכת בבא בתרא

פירוש ברסנורא

ח המלוה את חברו בשטר. אף על פי שאין כתוב בו אחריות נכסים גובה מנכסים משועבדים, דקיימא לן אחריות טעות סופר הוא אם לא כתבו בשטר, והרי הוא כאילו נכתב: הוציא עליו כתב ידו שהוא חייב לו. ואין שם עדות אחר: גובה מנכסים בני חרין. ולא ממשועבדים. דכיון דאין בו עדים לית ליה קלא ולא ידעי ביה לקוחות כי היכי דליזדהרו: אחר חיתום שטרות. אחר שחתמו העדים בשטר, כתב אני פלוני בר פלוני ערב: גובה. מן הערב, מבני חרין בלבד. דכיון דלא חתימו סהדי על הערבות היא לה מלוה על פה: אומר ליה בן ננס וכו'. דקסבר כל ערב שאחר מתן מעות לא היו ערב, שלא על אמונת הערב והבטחתו הלווה. ואע"פ שקילס ר' ישמעאל את בן ננס, הלכה כרבי ישמעאל. וערב דלאחר מתן מעות בעי קנין, ואי לא לא משתעבד. ושלפני מתן מעות לא בעי קנין.

משניות מבוארות – קהתי

– המלוה, מנכסים בני חרין – של הערב, כמו ששינו לעיל. אמר לו בן ננס – לרבי ישמעאל: אינו גובה לא מנכסים משועבדים ולא מנכסים בני חרין – שלדעת בן ננס אין דינו כערב, כמפורש טעמו להלן. אמר לו – רבי ישמעאל לכן ננס: למה – אינו גובה אפילו מנכסים בני חרין? אמר לו – בן ננס לרבי ישמעאל: הרי החונק את אחד בשוק – שמחזיק בו ותובעו בתוקף שישלם לו את חובו, ומצאו חברו ואמר לו – לתובע, הנח לו – ואני אתן לך, פטור – מלית לו, שלא על אמונתו הלווה – לא מפני שהאמין לערב זה וסמך על אחריותו הלוה לו ללווה, כלומר הואיל וקיבל את הערבות אחרי ההלוואה, אין זה ערב כלל, אלא איזהו ערב שהוא חייב – לשלם? הלווה ואני נותן לך – האומר למלוה לפני ההלוואה: "הלווה ואני אשלם לך", הרי זה ערב שהוא חייב – לשלם, שכן על אמונתו הלווה – שמפני שהאמין לו וסמך על אחריותו הלוה לו ללווה. ברם, רבי ישמעאל חולק על בן ננס אף בחנוק, שלדעתו אפילו מי שנעשה ערב לאחר ההלוואה, ערב הוא, ומשתעבד למלוה. והלכה כרבי ישמעאל. אלא שאם נעשה ערב לאחר ההלוואה אינו משתעבד אלא אם כן קנו מידו, ואילו בשעת ההלוואה משתעבד הערב אפילו בלא קנין (גמרא). אמר רבי ישמעאל: הרוצה שיתחבס – לקנות חכמה ודעת ולחדד שכלו, יעסק בדיני ממונות, שאין לך מקצוע – פינה – בתורה גדול מהן – מדיני ממונות, שהן כמעין הנובע – של הבחנות שכליות ושיקול דעת, והרוצה שיעסק בדיני ממונות, ישמש את שמעון בן ננס – ילמד אצלו. בגמרא אמרו: אף על פי שקילס רבי ישמעאל את בן ננס, הלכה כרבי ישמעאל (כמו שכתב הבאנו לעיל).

~ יום חמישי ~

באור משנה א

מצוה מן התורה למנות בתי דין בכל ערי ארץ ישראל, שנאמר (דברים טז, יח): "ושופטים ושוטרים תתן לך בכל שעריך". ושלשה סוגים של בתי דין היו: א. בתי דין של שלשה דינים, שהיו דיני ממונות ודיני קנסות, כמבואר בתחילת פרקנו. ב. בתי דין של עשרים ושלשה דינים, הנקראים "סנהדרין קטנה", והם היו דינים דיני נפשות. ג. בית הדין הגדול של שבעים ואחד, הנקרא "סנהדרין גדולה" או "הסנהדרין" סתם, ומקום מושבו היה בלשכת הגזית שבמקדש. בית הדין הגדול היה דן את השבט שעבד עבודה זרה, את נביא השקר ואת הכהן הגדול, כפי שנלמד להלן בפרקנו; כן היה ממנה את הסנהדראות הקטנות, ומכריע בספקות שבהלכה, כפי שיבואר במסכתנו. השם "סנהדרין" הוא מלשון יוונית,

באור משנה ח
המלוה את חברו בשטר – אף על פי שאין בו אחריות נכסים. היינו שלא כתוב בו ששיעבד הלווה את קרקעותיו למלוה, גובה – המלוה את חובו, מנכסים משועבדים – אפילו מן הקרקעות שמכרם הלווה לאחר שנכתב השטר, שכן ההלכה היא ש"אחריות טעות סופר" היינו שהסופר הוא שטעה ולא כתב אחריות בשטר, הלכך דינו כאילו נכתב בו (עיי' משנה בבא מציעא א. ו). הלשון "משועבדים" יש מפרשים: מכורים, ונקראים "משועבדים", לפי שמשועבדים הם ללקוחות (ושב"ט; ביח); ויש מפרשים, שנקראים "משועבדים", לפי שאף על פי שהם ברשות הלקוחות, משועבדים הם לבעל חוב (בית יוסף; טעם); על ידי עדים – המלוה את חברו בפני עדים, בלא שטר, גובה מנכסים בני חרין – מנכסים שהם בידי הלווה, אבל לא מנכסים משועבדים. בגמרא מבואר (לדעת עולא, שהלכה כמותו). ששיעבד נכסי הלווה למלוה מן התורה הוא, שנאמר (דברים כד, יא): "והאיש אשר אתה נושה בו יוציא אליך את העבוט", והוא הדין לקרקעות; ומכאן, דבר תורה, בין מלווה בשטר ובין מלווה על פה גובה מנכסים משועבדים, ומה טעם אמרו: מלוה על פה אינו גובה אלא מנכסים בני חרין, לפי שאין לו קול (= פרטום). וחששו חכמים להפסד הלקוחות שלא באשמתם, שהרי לא ידעו על המלווה כדי להיזהר מלקנות את הקרקעות. ברם, מלווה בשטר, שעדים חתומים עליו, יש לו קול, והיו הלקוחות צריכים לחקור בדבר ולהניח נכסים בידי המוכר, שיוכל המלוה לגבות מהם חובו, וכיון שלא עשו כן ולא נזחרו מלקנות קרקעות המשועבדים למלוה, הרי הם שהפסידו לעצמם. הוציא עליו כתב ידו – של הלווה, שהוא חייב לו – מעות, כלומר שטר בחתימת ידו של הלווה בלבד, בלא חתימת עדים, גובה – המלוה, מנכסים בני חרין – שכל שטר שאין בו עדים אינו שטר, ודינו כמלווה על פה. ויש מדייקים מלשון משנתנו "הוציא עליו כתב ידו" – שאם כתב לו הלווה בכתב ידו: אני פלוני בן פלוני חייב לפלוני בן פלוני כן וכך, אפילו לא חתם למטה את שמו, הריהו גובה מנכסים בני חרין (עיי' טור סימן ט"ט). ערב הייצא לאחר חתום שטרות – שלאחר שחתמו העדים בשטר ההלוואה, כתב הערב: אני פלוני בן פלוני ערב ללווה, גובה – המלוה, מנכסים בני חרין – של הערב, שהואיל ולא חתמו העדים על הערבות, דין הערבות כמלווה על פה. מעשה פא לפני רבי ישמעאל – בערב שכתב ערבותו אחרי חתימת העדים, ואמר – רבי ישמעאל: גובה

פרק ראשון

א דיני ממונות – בשלשה. גזלות וחבלות – בשלשה. נזק וחצי נזק, תשלומי כפל, ותשלומי ארבעה וחמשה בשלשה. האונס והמפתה והמוציא שם רע – בשלשה; דברי רבי מאיר; והכמים ואמרים: מוציא שם רע – בעשרים ושלשה, מפני שיש בו דיני נפשות.
ב מפות – בשלשה; משום רבי ישמעאל אמרו: בעשרים ושלשה. עבור החדש – בשלשה. עבור השנה –

פירוש ברטנורא

א א דיני ממונות. דהיינו הודאות והלואות: **בשלשה.** הדיוטות. ולא אצרכוהו רבנן לשלשה מומחין, שלא תנעול דלת בפני לווין, שמא יכפור הלוה ולא ימצא מומחין לכופו לדין אלא או יחיד מומחה או שלשה הדיוטות. אבל גזלות וחבלות בשלשה מומחין, דאלוהים כתיב בפרשת שומרים בואלה המשפטים שלש פעמים. ומנה ילפינן שלשה מומחין: נזק, אדם או שור המועד שהזיקו דמשלמים נזק שלם: **חצי נזק.** שור תם שהזיק. ואע"ג דהיינו חבלות, אידי דבעי למיתני תשלומי כפל ותשלומי ארבעה וחמשה שאינו משלם כמו מה שהזיק, שמשלם יותר, תנא נמי חצי נזק שאינו משלם כמו שהזיק שהרי משלם פחות. ואידי דתנא חצי נזק תנא נמי נזק: **ומוציא שם רע.** לא מצאתי לכתך בתולים וענשו אותו מאה כסף: **דיני נפשות.** דאם אמת היה הרבר ונתנה תחתיו וסקלוה. ודיני נפשות בעשרים ושלשה כדלקמן. והלכה כחכמים:

ב מפות. מלקות ארבעים: **בשלשה.** דכתיב (דברים כ"ה) ונגשו אל המשפט ושפטום, שנים, ואין ב"ד שקול מוסיפין עליהם עוד אחד, הרי כאן שלשה: **רבי ישמעאל אומר בעשרים ושלשה.** אתאי רשע רשע, כתיב הכא (שם) והרשיעו את הרשע, וכתיב התם (במדבר ל"ה) אשר הוא רשע למות. מה לחלן

משניות מבוארות – קהתי

אמרים: מוציא שם רע, בעשרים ושלשה – דיינים, מפני שיש בו דיני נפשות – שאולי יתברר שאמנם זינתה תחתיו בהיותה מאורסה ודינה בסקילה (כמפורש בדברים כב, כ-כא), וכפי שנלמד להלן (משנה ד): "דיני נפשות – בעשרים ושלשה". ברם, רבי מאיר סובר, שאם יימצא שיש כאן דיני נפשות, אפשר להוסיף לשלשת הדיינים עוד עשרים. וחכמים סוברים, שאין ראוי להוסיף דיינים אחר כך, שמא יצא לעז על שלשת הראשונים שאינם מומחים (עיי' יחוספות יוס טובי). והלכה כחכמים.

באור משנה ב

מפות, בשלשה – אדם שעבר על "לא תעשה" שבתורה, ודינו עונש מלקות (ארבעים חסר אחת). הרי הוא נידון על ידי בית דין של שלושה דיינים מומחים. **משום – משמו של רבי ישמעאל אמרו: בעשרים ושלשה –** כמו בדיני נפשות. בגמרא מבאר אב"י טעמו של רבי ישמעאל: לפי שלמדים בגזרה שווה של "רשע, רשע" מחייבי מיתות, שכן במלקות כתוב (דברים כה, ב): "והיה אם בן הכות הרשע", ובחייבי מיתות כתוב (במדבר לו, לא): "ולא תקחו כופר לנפש רוצח אשר הוא רשע למות", מה חייבי מיתות בעשרים ושלשה, אף חייבי מלקות בעשרים ושלשה. ורבי אומר: לפי שמלקות במקום מיתה עומדת (שכיון שעבר על אזהרת בורא ראי הוא למות ומיתה זו קנט עליו הכתוב, והרי היא כאחת מן המיתות – רש"י), והרי שמלקות בכלל דיני נפשות הן. ברם, הלכה כתנא קמא. וטעמו של תנא קמא: לפי שכתוב בחייבי מלקות (דברים כה, א): "ונגשו אל המשפט ושפטום" – שניים, ואין בית דין שקול, כלומר שאין בית דין יכול להיות מורכב ממספר זוגי של דיינים, שיהא לפעמים שקול ברעותיו ללא אפשרות של הכרעה, לכן מוסיפים עליהם עוד אחד, הרי כאן שלושה. **עבור החדש –** בגמרא מבואר: קידוש החודש. **בשלשה –** מומחים, שכן בתקופת המשנה היו בית הדין מקדשים את החודש על פי ראית הלבנה בחידושה, וכשבאו עדים ואמרו, שראו את הלבנה בליל שלושים לחודש, היו בית דין – לאחר שבדקו את העדים ומצאו עדותם נכונה – מקדשים את יום השלושים וקובעים אותו "ראש חודש", כלומר שהיו עושים את החודש שעבר "חסר" (בן עשרים ותשעה יום), ואת יום השלושים – ראשון לחודש הבא. וכיצד היו מקדשים את החודש? שנינו (ראש השנה ב, ז): "ראש בית דין אומר: מקודש! וכל העם עונין אחרי: מקודש, מקודש!" – מכאן שקידוש החודש ביום

ומובנו: מועצת זקני העם, לפי ברטנורא (סוטה ט, יא) נקראים כך הדיינים על שם הנוטריקון: "סנהדרין" – שונא הדת פנים בדין (ש"י"ן מתחלף בסמ"ך). מסכת סנהדרין באה ללמדנו פרטי הלכות בענייני בתי הדין וסמכותם; בענייני עדים ואופן חקירתם; כיצד הדיינים נושאים ונותנים בעניינים המובאים לפניהם; כיצד פוסקים את הדין; כיצד מבצעים ארבע מיתות בית דין, ועוד. – משנתנו פותחת בדינים הנדונים על ידי שלושה דיינים.

דיני ממונות – כגון ביוריי תביעות בענייני הלוואות או הודאות, דהיינו שתובע אדם חוב מחברו, ויש לו עדים שהלווהו בפניהם, או שהודה הלווה בפניהם על החוב הזה, **בשלשה –** משפטים אלה מתבררים ונידונים על ידי שלושה דיינים: **גזלות –** דיני גזלות, כגון שלקח אדם מיד חברו בחזקה כסף או כלים, או שכפר בפיקדון שחברו הפקיד אצלו; **וחבלות –** ודיני חבלות, היינו החובל בחברו שחייב עליו משום חמישה דברים: בנזק, בצער, בריפוי, בשבת ובכבושת (עיי' בבא קמא ח, א). **בשלשה –** דיינים. בגמרא מבואר, שמשנתנו נקטה "גזלות וחבלות בשלושה", ולא כללה אותן בפסיקה: "דיני ממונות בשלושה", כדי להשימיננו, שיש הבדל בין דיני הלוואות והודאות לדיני גזלות וחבלות, שבדיני הלוואות והודאות אין צריכים לדיינים מומחים, ודי בשלושה הדיוטות, ואילו בגזלות וחבלות צריכים שלושה דיינים מומחים, שכן בפרשת השומרים (שמות כג) נקראים הדיינים "אלוהים", ושלוש פעמים נזכרים בפרשה: א. "אשר בעל הבית אל האלוהים"; ב. "עד האלוהים יבוא דבר שניהם"; ג. "אשר ירשיעון אלהים ישלם שנים לרעהו"; ומכאן למדים שצריכים בדיני ממונות שלושה דיינים מומחים, אלא שבהלוואות ובהודאות הקלו חכמים, שדי ביחיד מומחה או בשלושה הדיוטות, כדי שלא תינעל דלת בפני לווין, שאם יודק המלוה לשלושה מומחים יינעם מלהלוות, שמא יכפור הלווה ולא ימצא מומחים לכופו לדין. **נזק –** דיני תשלומי נזק, כגון בשור המועד שהזיק, שבעל השור משלם נזק שלם, **וחצי נזק –** בשור תם שהזיק (עיי' בבא קמא א, ד). **תשלומי כפל –** בדינו של גנב (עיי' שמות כב, ג). **ותשלומי ארבעה וחמשה –** במי שננב שור או שה וטבחאו או מכרו, שאמרה תורה (שמות כא, לו): "חמשה בקר ישלם תחת השור וארבע צאן תחת השנה", **בשלשה –** דיינים מומחים. **האונס והמפתה –** נערה בתולה, שדינם לשלם קנס של חמישים כסף (עיי' דברים כב, כז-כח; שמות כב, טו-טז; משנה כתובות ג, ד), **והמוציא שם רע –** שלא מצא לאשתו בתולים, שדינו לשלם קנס של מאה כסף (עיי' דברים כב, יג-יט), **בשלשה –** דיינים מומחים; **דברי רבי מאיר –** הסובר, שאף המוציא שם רע נידון בשלושה. **וחכמים**

בְּשִׁלְשָׁה; דְּבָרֵי רַבִּי מֵאִיר; רַבֵּן שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: בְּשִׁלְשָׁה מִתְחִילִין, וּבְחֻמְשָׁה נוֹשְׂאִין וְנוֹתְנִין, וְגוֹמְרִין בְּשִׁבְעָה; וְאִם גָּמְרוּ בְּשִׁלְשָׁה – מַעֲבֶרֶת.

ג סְמִיכַת זָקְנִים וְעִרְפַּת עֶגְלָה – בְּשִׁלְשָׁה; דְּבָרֵי רַבִּי שְׁמַעוֹן; וְרַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: בְּחֻמְשָׁה. הַחֲלִיצָה וְהַמְאֻזְנִין

פירוש ברטנורא

בעשרים ושלשה אף כאן בעשרים ושלשה: עיבור החדוש. קידוש החדוש. ואידו דבעי למתני עיבור שנה תנא נמי עיבור החדוש: בשלשה מתחילין. לראות אם יש להושיב ב"ד על כך. אם אחד מהשלשה אומר צריך ב"ד לישב ולעין אם צריכה [ה]שנה לעבר, מפני התקופה והאביב והפירות, ושנים אומרים אין צריך, שאין כאן פסק דרואי אינה צריכה עיבור, במל יחיד במיעוטו. שנים אומרים לישב ואחד אומר שלא לישב, הולכין אחר השנים, ומוסיפין עוד שנים אחרים שישאו ויתנו בדבר, והרי כאן חמשה. שנים אומרים צריך לעבר ושלשה אומרים אין צריך, במל שנים במיעוטו. שנים אומרים אינה צריכה ושלשה אומרים צריכה, הולכים אחר הרוב, ומוסיפין עוד שנים שיהיו שבעה ומעברין אותה. ובגמרא מפרש, דהני שלשה חמשה ושבעה כנגד ברכת כהנים, שיש בפסוק ראשון שלש תיבות, ובשני חמשה, ובשלישי שבעה. והלכה כרבן שמעון ב"ג:

ג סְמִיכַת זָקְנִים. על ראש פר העלם דבר של צבור. ויש במשמעות הדברים גם מינוי הדיין, שהגדול הסמוך צריך שיצרף עמו שנים כשרוצה לסמוך חכם כדי שיקרא רבי וידון דיני קנסות. ולשון סמיכה, משום דכתיב (במדבר כ"ו) ויסמוך את ידיו עליו. ולא דבעי מסמך ידיו עליה אלא בשמא קרו ליה רבי. ואין סמיכה בחוצה לארץ, אלא צריך שהסמוך והנסמך יהיו כולן בארץ ישראל, ואז יהיה לו רשות לדון דיני קנסות ואפילו בחוץ לארץ, לפי שסנהדרין נהוגת בין בארץ בין בחוץ לארץ, אחר שנשמכו בארץ. וכתב רמב"ם שנראה לו שבזמן הזה שאין לנו סמוך איש מפי איש עד משה רבינו, אם היו מסכימים כל החכמים שבא"י לסמוך יחד או רבים, הרי אלו סמוכים ויכולים לדון דיני קנסות ויש להן לסמוך לאחרים. והדבר צריך הכרע: ועריפת העגלה בשלשה. דכתיב (ויקרא ד) זקני העדה, מיעוט זקני שנים, ואין ב"ד שקול, והוסיף עליהם עוד אחד הרי שלשה: רבי יהודה אומר בחמשה. וסמכו, שנים. זקני, שנים.

משניות מבוארות – קהתי

סְמִיכַת זָקְנִים וְעִרְפַּת עֶגְלָה, בְּשִׁלְשָׁה; דְּבָרֵי רַבִּי שְׁמַעוֹן – הדין הוא ברוב קרבנות היחיד שטעונים סמיכה, דהיינו שבעל הקרבן סומך בכל כוחו בשתי ידיו על ראש הבהמה, בעודה בחיים, ומתוודה על קרבנו. אבל קרבנות הציבור אינם טעונים סמיכה, מלבד שניים, והם: א. השעיר המשתלח ביום הכיפורים, שטעון סמיכה ככהן הגדול; ב. פר העלם דבר של ציבור, דהיינו שאם שגגו הסנהדרין בהוראה והתירו בטעות דבר שחייבים על דונו כרת ועל שגגתו חטאת, ורוב העם הלך ועשה על פי הוראתם זו, ואחר כך נודע לסנהדרין שטעו, אומרת התורה (ויקרא ד, יז): "והקריבו הקהל פר בן בקר לחטאת". קרבן זה נקרא "פר העלם דבר של ציבור", והוא טעון סמיכה בסנהדרין, שנאמר בפרשה (שם שם, טו): "וסמכו זקני העדה את ידיהם על ראש הפר". סמיכה זו קרויה במשנתנו – על שם אותו הכתוב – "סמיכת זקנים". וסובר רבי שמעון, שאינה אלא בשלושה בלבד מתוך הסנהדרין, שמיעוט "זקני" – שניים, ואין בית דין שקול, מוסיפים עוד אחד, והרי כאן שלושה. לפי הגמרא יש במשמעות לשון המשנה "סמיכת זקנים" אף מינוי דיינים, שכן מינוי דין נקרא "סמיכה" על שם הכתוב (במדבר כו, כג): "ויסמוך את ידיו עליו". ברם, בדין אין צריכים סמיכה ביד, כדרך שסמך משה ליהושע, אלא "סמיכה" בדיבור, כלומר שקוראים לו "רבי", ונותנים לו רשות לדון אף דיני קנסות. "סמיכה" זו אינה נעשית אלא בארץ ישראל, ואין אדם סומך אלא מפי סמוך. והרי למדים ממשנתנו, ש"סמיכה" זו אינה אלא בשלושה דיינים, שאחד מהם לפחות הוא סמוך (עין במפרשי המשנה). ועריפת עגלה, בשלושה – כלומר שאם נמצא חלל בשדה ולא נודע מי הכהו, כתוב בתורה (דברים כא, ב): "ויצאו זקניך ושופטיך, ומדדו אל הערים אשר סביבות החלל", והעיר הקרובה אל החלל מביאה עגלה ועורפים אותה (עין שם, טו). וסובר רבי שמעון, שהמדידה האמורה בעגלה ערופה היא על ידי שלושה מהסנהדרין; ומה שנקטה המשנה "עריפת עגלה", לא דווקא הוא, שכן העריפה היתה בזקני העיר, כמפורש בתורה, ואין בה צורך בשלושה (תוספות). **וְרַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: בְּחֻמְשָׁה** – בין סמיכת זקנים על פר העלם דבר של ציבור, ובין המדידה בעגלה ערופה צריכה להיות על ידי חמישה מהסנהדרין, שכן בסמיכת זקנים כתוב: "וסמכו זקני העדה" ודורש רבי יהודה: "וסמכו" – שניים, "זקני" – שניים, הרי ארבעה, ואין בית דין שקול, מוסיפין עוד אחד, הרי חמישה. וכן בעגלה ערופה כתוב: "זקניך ושופטיך" – שניים שניים, ואין בית דין שקול, מוסיפים עליהם עוד אחד (עין משנה סוטה ט. א). **הַחֲלִיצָה וְהַמְאֻזְנִין, בְּשִׁלְשָׁה** – אשה שמת

השלושים תלוי באמירת בית דין, ולפיכך צריך בית דין של שלושה. ברם, אם לא נראתה הלבנה בליל שלושים לחדוש, נעשה החדוש שעבר "מעובר" (מלא). כלומר: בן שלושים יום, ויום שלושים ואחד היה מתקדש כ"ראש-חודש" מאליה, כדעת רבי אלעזר בר צדוק (עין שם). שהלכה כמותו. **עֵבֹר הַשָּׁנָה** – הוספת חודש שלושה עשר על השנה, שיהיו שני אדרים, **בְּשִׁלְשָׁה** – נעשה על ידי שלושה מומחים; **דְּבָרֵי רַבִּי מֵאִיר** – שכן בזמן שהיו מקדשים את החדוש על פי הראייה, כמבואר לעיל, היה גם עיבור השנה נקבע על ידי בית הדין, לפי מה שהיו רואים באותה שנה, אם חג הפסח יחול בזמן אביב אם לאו, שהרי התורה אומרת (דברים טו, א): "שמור את חודש האביב ועשית פסח..." או לפי גורמים אחרים, כמבואר בגמרא (סנהדרין יא, ב), וסובר רבי מאיר, שעיבור השנה – כמו קידוש החדוש – אינו צריך אלא לבית דין של שלושה בלבד. **רַבֵּן שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: בְּשִׁלְשָׁה מִתְחִילִין** – לדון, אם צריך להושיב בית דין שיעיין בדבר עיבור השנה. אם שניים מהם אמרו, שאין צורך להושיב בית-דין ולעין בדבר, לפי שלדעתם אין השנה צריכה עיבור, ואחד אמר שצריך להושיב בית דין, בטל יחיד במיעוטו, ואין דנים עוד בדבר. אבל אם שניים אומרים, שצריך להושיב בית דין, מוסיפים עליהם עוד שני דיינים, **וּבְחֻמְשָׁה נוֹשְׂאִין וְנוֹתְנִין** – ביניהם, אם השנה צריכה עיבור, אם לאו. אם שלשה אמרו, שלא צריכים לעבר את השנה, הולכים אחר הרוב ואין מעברים; ואם שלושה אמרו, שצריכים לעבר את השנה, מוסיפים עוד שניים, **וְגוֹמְרִין בְּשִׁבְעָה** – ומעברים את השנה בבית דין של שבעה ברוב דעות. בגמרא מבואר, שאלו "שלושה, חמישה, שבעה" כנגד ברכת כהנים, שכן בפסוק ראשון – שלוש מלים: "ויברך ה' וישמרך"; בפסוק שני – חמש מלים: "יאה' פניו אליך וישם לך שלום". כוונת הענין: כדי שתוזכר ברכת כהנים על קביעת השנה ופירותיה ("תפארת ישראל"; ועין "תוספות יום טוב"). **וְאִם גָּמְרוּ בְּשִׁלְשָׁה** – אם שלשת הראשונים גמרו, כלומר שהסכימו בישיבתם הראשונה שהשנה צריכה עיבור, ועיבורה, הרי השנה **מַעֲבֶרֶת** – בדיעבד, ושוכן אין צריכים להושיב חמישה ושבעה. והלכה כרבן שמעון בן גמליאל.

~ יום ששי ~

ב א ו ר מ ש נ ה ג

משנתנו מוסיפה ללמד בדברים הטעונים בית דין של שלושה.

– בשלשה נטע רבעי, ומעשר שני שאין דמיו ידועין – בשלשה ההקדשות – בשלשה הערכין המטלטלין – בשלשה; רבי יהודה אומר: אחד מהן כהן. והקרקעות – תשעה וכהן. ואדם – פיוצא כהן.
ד דיני נפשות – בעשרים ושלשה. הרובע והנרבע – בעשרים ושלשה, שנאמר (ויקרא כ, טו): "והרגת את האשה ואת הבהמה", ואומר (שם שם, טו): "ואת הבהמה תהרגו". שור הנסקל – בעשרים ושלשה, שנאמר (שמות כא, כט): "השור יסקל וגם בעליו יומת", במיתת הבעלים, כך מיתת השור. הזאב והארי, הדב והנמר והפרדלס (כט):

פירוש ברטנורא

ואין בית דין שקול, הוסיף עליהם עוד אחד, הרי חמשה. והלכה כרבי יהודה: מצות חליצה בשלשה. דכתיב (דברים כ"ה) ונגשה יבמתו אליו לעניי הזקנים, זקנים שנים. ואין ב"ד שקול, הוסיף עליהם עוד אחד, הרי שלשה. ושנים אחרים שמוסיפין אינו אלא לפרסומי מילתא: מיואנין. קטנה יתומה שהשיאה אמה ואחיה לדעתה ויוצאה במיאון שממאנת בבעלה, צריך שיהיה בשלשה. וביבמות מוכח דמיואן בפני שנים מספיק: נטע רבעי. אם בא לחלו על המעות, וכן מעשר שני, ואין דמיון ידועים. כגון פירות והרקבו שאין להם שער ידוע: וההקדשות. הבא לפדותן צריך שלשה לשומן: הערכין המטלטלין. הרי שאמר ערך פלוני עלי, ואין לו מעות ליתן כפי הדמים הקצובים בפרשה ובא ליתן מטלטלין, צריך שלשה לשום אותן מטלטלים: אחד מהן כהן. דבערכין כהן כתיב (ויקרא כ"ו) כערכך הכהן: והקרקעות. ואם אין לו מטלטלין ובא ליתן קרקע, צריך שישומו עשרה אנשים ואחד מהן כהן אותה קרקע שיהיה כפי הערך שיש עליו ליתן: ואדם כיוצא בהן. ואם אמר דמי פלוני עלי ששמן אותו כמה הוא יפה לימכר בשוק ונתן דמיו, צריך גם כן שיהיו עשרה ואחד מהן כהן בשומא זו:

ד והרגת את האשה ואת הבהמה. היינו רובע. ואתקש לאשה, מה אשה בעשרים ושלשה אף בהמה בעשרים ושלשה: ואומר ואת הבהמה תהרגו. בנרבע כתיב. למדנו רובע ונרבע: כמות הבעלים. כלומר כמו שהיה הבעל נדון בעשרים ושלשה, אם היה חייב מיתה: כל הקודם לתורגן זכה. כשהמיתו

משניות מבוארות – קהתי

את שוויים של הקרקעות. וְאָדָם – אם צריך לקבוע את דמי שווי של אדם בשביל ההקדש, היינו במי שאמר: "דמי פלוני עלי", ששמים את פלוני כמה הוא שווה להיות נמכר בשוק כעבד, ואת דמי שווי יש לו לשלם להקדש, פְּיוּצָא כֹהֵן – דין שומת האדם כדין שומת הקרקעות, בעשרה ואחד מהם כהן. הטעם מבואר בגמרא, שהרי שמים את האדם כעבד, כפי שבארנו לעיל, ועבד הושווה לקרקעות, שנאמר (ויקרא כה, טו): "והתנחלתם אותם לבניכם אחריכם לרשת אחרוה". שומת הקרקעות בתשעה וכהן מבואר בגמרא, לפי שעשר פעמים כתוב "כהן" בפרשת הקדשות (ויקרא כו), בענייני הערכה – "והעריך אותו הכהן", "כערכך הכהן", "וחשב לו הכהן" ועוד – "כהן" אחד בא לגופו, והשאר "מיעוט אחר מיעוט, ואין מיעוט אחר מיעוט אלא לרבות, שאפילו תשעה ישראלים ואחד כהן" (עיין גמרא טו, א).

באור משנה ד

משנה זו באה ללמדנו, שכל דיני נפשות, בין דיני נפשות של אדם ובין דיני נפשות של בהמה, אינם נידונים בפחות מעשרים ושלשה דינים, שהן "סנהדרין קטנה".
דיני נפשות – דיני עבירות חמורות שיש בהם עונש מוות, בְּעֶשְׂרִים וּשְׁלֹשָׁה – נידונים על ידי בית דין של עשרים ושלשה דינים. הטעם מבואר להלן במשנה ו בפרקנו. הָרֹבֵעַ – שור שרבע אשה, וְהַנֶּרְבֵּעַ – בהמה שנרבעה לאיש, בְּעֶשְׂרִים וּשְׁלֹשָׁה – הבהמה נידונה לסקילה על ידי עשרים ושלשה דינים, שְׁנָאֵמֶר: "ואשה אשר תקרב אל כל בהמה לרבעה אותה. וְהָרַגְתָּ אֶת-הָאִשָּׁה וְאֶת-הַבְּהֵמָה" – הקיש הכתוב בענין הרובע דין הבהמה לדין האשה, מה אשה נידונה בעשרים ושלשה, אף הבהמה נידונה בעשרים ושלשה, וְאֵמֶר – הכתוב בענין נרבע: "ואיש אשר יתן שכבתו בבהמה מות יומת. וְאֶת-הַבְּהֵמָה תַּהַרְגוּ" – והרי אף כאן הקיש הכתוב את מיתת הבהמה למיתת האיש, שגם הבהמה נידונה לסקילה בעשרים ושלשה. שור הנסקל – שור שהמית אדם, שדינו להיסקל, בְּעֶשְׂרִים וּשְׁלֹשָׁה – הרי הוא נידון בעשרים ושלשה דינים, שְׁנָאֵמֶר: "וכי יגז שור את איש או את אשה ומוט, סקול יסקל השור ולא יאכל את בשרו ובעל השור נקי. ואם שור נגז הוא מתמוול שלשום והועד בבעליו ולא ישמרנו והמית איש או אשה, הַשּׁוֹר יִסָּקֵל וגם-בְּעַלָיו יוּמָת" – למה נאמר "וגם בעליו יומת"? והלא הלכה היא שאין הבעלים חייבים מיתת בית דין על רציחת שורם, שנאמר (במדבר לה, כא): "מות יומת המכה, רוצח הוא" – על רציחתו אתה הורגו, ואי אתה הורגו על רציחת

בעלה בלא בנים, ואחי בעלה אינו רוצה לייבמה כמצוות התורה, נאמר בה (דברים כה, ט): "ונגשה יבמתו אליו לעניי הזקנים וחליצה נעלו..." ומלמדת משנתנו, שהחליצה היא בפני בית דין של שלושה, שהרי כתוב: "לעניי הזקנים", ומיעוט "זקנים" – שניים, ואין בית דין שקול, מוסיפים עליהם עוד אחד, הרי שלושה. ברם, מצוה להוסיף עוד שניים אחרים, לשם פירסום החליצה (עיין משנה יבמות יב, א). והמיואנין בשלושה – יתומה קטנה שהשיאה אמה או אחיה יכולה למאן בבעלה ולומר שאינה רוצה בו, והיא יוצאת ממנו בלא גט (עיין משנה יבמות יג, א–ב). ובאה משנתנו ללמד, שהמיואנין הללו צריכים להיות בפני שלושה, ואף על פי שמן התורה אין קידושה כלום, והמיואנין אינם אלא תקנת חכמים, מכל מקום צריך שיהיו בפני שלושה, שכל מה שתיקנו חכמים כעין של תורה תיקנו (רש"י; ועיין תוס' רבי עקיבא איגר). נְטַע רִבְעִי, ומעשר שני שאין דמיו ידועין, בְּשִׁלְשָׁה – נטע רבעי, היינו פירות האילן בשנה הרביעית לנטיעתו, וכן פירות מעשר שני, חייבים הבעלים לאכלם בירושלים, או לפדותם ולהעלות את דמיהם לירושלים, ובאה המשנה ללמד, שהבא לפדות נטע רבעי, פודה אותו על פי שלושה, הבקאים בשומת ההוצאות, שכן צריכים לנכות משווי את ההוצאות ולקבוע את דמי הפדיון (עיין משנה מעשר שני ד, ט). וכן הבא לפדות פירות מעשר שני שאין דמיהם ידועים, כגון פירות שהרקבו, שאין להם מחיר ידוע, הריהו צריך לפדותם על פי שלושה היודעים לשום את הפירות. ברם, אם מחירם ידוע, אינו צריך שלושה (עיין מעשר שני ד, ב). לפי שבמעשר שני אין מנכים ככנסת רבעי את ההוצאות, אלא פודים אותם במחירם המלא. הַהֶקְדָּשׁוֹת, בְּשִׁלְשָׁה – הבא לפדות את ההקדשות, היינו דברים שהוקדשו לבדק הבית, צריך לשלושה בקאים שישומו את שוויים של ההקדשות. הָעֶרְכִּין הַמְטַלְטְלִין, בְּשִׁלְשָׁה – אמר אדם: "ערך פלוני עלי", צריך הוא לתת מעות להקדש כפי השיעור הקצוב בתורה בהתאם לשונו של פלוני (ויקרא כו, א–ח). ואם אין לו מעות, והוא נותן מיטלטלים, שמים את המיטלטלים בשלושה, שכשם שצריך שומה בהוצאה מן ההקדש כך צריך שומה בהכנסה להקדש. רַבִּי יְהוּדָה אֹמֵר: אֶחָד מֵהֶן כֹּהֵן – אחד משלשת השמאים צריך להיות כהן, שנאמר (שם שם, יב): "כערכך הכהן". וְהַקֶּרְקָעוֹת – אם הווקעו לגבות את ה"ערך" מן הקרקעות שלו, וכן מי שהקדיש קרקעות והוא בא לפדותם (עיין "תוספות יום טוב"), צריך תְּשֻׁעָה וְכֹהֵן – כלומר עשרה אנשים ואחד מהם כהן צריכים לשום

וְהַנֶּחֱשׁ – מִיתָתָן בְּעֶשְׂרִים וּשְׁלֹשָׁה; רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: כָּל הַקּוֹדֵם לְהִרְגָן זָכָה; רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: מִיתָתָן בְּעֶשְׂרִים וּשְׁלֹשָׁה.

ה' אין דנין לא את השבט ולא את נביא השקר ולא את כהן גדול, אלא על פי בית דין של שבעים ואחד. ואין מוציאין למלחמת הרשות, אלא על פי בית דין של שבעים ואחד. אין מוסיפין על העיר ועל העזרות, אלא על פי בית דין של שבעים ואחד. אין עושין סנהדריות לשבעים, אלא על פי בית דין של שבעים ואחד. אין עושין עיר הנדחת, אלא על פי בית דין של שבעים ואחד. ואין עושין עיר הנדחת בספר, ולא

פירוש ברטנורא

את האדם. ואין צריך להביאם לב"ד: רבי עקיבא אומר וכו'. בגמרא מפרש דאיכא בין תנא קמא לדבי עקיבא, נחש. דלת"ק נחש מיתתו בכ"ג, ולרבי עקיבא [הוא] הארי והדוב והנמר והברדלס מיתתן בעשרים ושלושה, אבל נחש, הקודם להרגו זכה, שסילק המזיק מן העולם. והלכה כר"ע:

ה' את השבט. רובו של שבט שעברו עבודה זרה במזיד, אין דנין אלא בב"ד של שבעים ואחד. דכתיב (דברים י"ז) והוצאת את האיש ההוא או את האשה ההיא אל שערך, איש ואשה אתה מוציא אל שערך, ואי אתה מוציא את השבט אל שערך, אלא בבית דין הגדול: ולא את נביא השקר. גמר דבר דבר מוקן ממרא, כתיב הכא (שם י"ח) אשר יזיד לדבר דבר, וכתיב בוקן ממרא (שם י"ז) כי יפלא ממך דבר, מה זקן ממרא בב"ד הגדול דכתיב (שם) וקמת ועלית, אף נביא שקר בב"ד הגדול: ולא את כהן גדול. דאמר קרא (שמות י"ח) את הדבר הגדול יביאו אליך, דבריו של גדול יביאו אליך. ומשה במקום שבעים ואחד קאי: ואין מוציאין למלחמת הרשות. כל מלחמה חוץ ממלחמת שבעה עממין ומלחמת עמלק, קרויה מלחמת הרשות: אלא בבית דין של שבעים ואחד. דכתיב בידו (ד"ה א' כ"ז) ואחרי אחיתופל בניהו בן יהוידע, אחיתופל זה יועץ, בניהו בן יהוידע זו סנהדרין, שהיה מופלא שבכולן וכולן נגדמים אחריו: על העיר. ירושלים. שקדושתה גדולה מקדושת שאר ארץ ישראל: והעזרות. קדושתן גדולה מקדושת ירושלים. ואי אפשר לחדש קדושה אלא בבית דין של שבעים ואחד, דאמר קרא (שמות כ"ה) ככל אשר אני מראה אותך וגו' וכן תעשו, לדורות. מה משכן קדוש על פי משה שהוא במקום סנהדרי גדולה, אף לדורות תוספת עיר ועזרות על פי סנהדרי גדולה: ואין עושין סנהדרות לשבעים כו'. כדאשכחן במשה דאוקי סנהדרות ומשה במקום שבעים ואחד קאי: אין עושין עיר הנדחת כו'. דכתיב (דברים י"ז) והוצאת את האיש ההוא או את האשה ההיא, איש ואשה אתה מוציא אל שערך, לבית דין

משניות מבוארות – קהתי

כנביא שקר כתוב (דברים יח, כ): "הנביא אשר יזיד לדבר דבר בשמי", ובזקן ממרא כתוב (שם יח, ח): "כי יפלא ממך דבר" – מה זקן ממרא אינו נעשה זקן ממרא עד שימרה פיהם של בית הדין הגדול, שנאמר (שם): "וקמת ועלית אל המקום אשר יבחר ה' אלהיך בו", כך נביא השקר אינו נידון אלא בבית הדין הגדול. ולא את כהן גדול – כהן גדול שעשה עבירה חמורה שחייב עליה מיתת בית דין, אינו נידון אלא בבית דין הגדול, שכתוב (שמות יח, כב): "יהיה כל הדיבר הגדול יביאו אליך", ודרשו: דבריו של גדול יביאו אליך, ומשה רבנו במקום בית דין של שבעים ואחד, שהיה שופט ודיין על פי הדיבור ושקול כסנהדרין הגדולה שיבירושלים (רש"י). ברם, דיני ממונות נידון הכהן הגדול ככל אדם. ואין מוציאין למלחמת הרשות, אלא על פי בית דין של שבעים ואחד – שכן במלחמת מצוה, כגון מלחמת כיבוש הארץ בימי יהושע או מלחמת עמלק, אין צורך לרשות בית הדין כדי לכופ את העם לצאת למלחמה, אבל במלחמת הרשות, כגון מלחמה בשביל להרחיב גבול ישראל ולקחת מס מהעמים, או מלך שנלחם כדי לפרוס את גבורתו, אין לכופ את העם לצאת למלחמה אלא על פי בית הדין של שבעים ואחד, שכן מוצאים בדרוש, שלפני צאתו למלחמה היה נמלך בסנהדרין (ענין גמרא טו, א). אין מוסיפין על העיר – היינו על ירושלים, להרחבת תחומיה, ועל העזרות – שבבית המקדש, אלא על פי בית דין של שבעים ואחד – שקדושת ירושלים גדולה מקדושת שאר ארץ ישראל, וקדושת העזרות גדולה מקדושת ירושלים, ואין לחדש קדושה אלא על פי בית דין הגדול, שכן כתוב במשכן (שמות כה, ט): "ככל אשר אני מראה אותך את תבנית המשכן... וכן תעשו" – כן תעשו לדורות, מה משכן מתקדש על פי משה, שהוא במקום סנהדרין של שבעים ואחד, אף לדורות תוספת עיר ועזרות על פי הסנהדרין הגדולה. אין עושין סנהדריות לשבעים – היינו סנהדרין קטנה, של עשרים ושלושה דינים, כמו שנאמר (דברים טו, יח): "שופטים ושוטרים תתן לך בכל שערך... לשבטיך". אלא על פי בית דין של שבעים ואחד – שכן מוצאים במשה רבנו שהוא מינה את הסנהדרות. אין עושין עיר הנדחת, אלא על פי בית דין של שבעים ואחד – עיר שכולה או רובה עבדו עבודה זרה, נקראת "עיר הנדחת", ודינה מפורש בתורה (שם יג, טז-יז): "הכה תכה את יושבי העיר ההיא לפי חרב, החרם אותה ואת

שורר, ולמה נאמר כאן "וימת"? אלא בא הכתוב ללמד: כְּמִיתָת הַבְּעֵלִים, כָּךְ מִיתַת הַשּׁוֹר – מה הבעלים נידונים, על עבירה שחייבים עליה מיתה, בבית דין של עשרים ושלושה, אף השור נידון לסקילה בעשרים ושלושה. הַזָּאֵב וְהָאֲרִי, הַדֵּב וְהַנֶּמֶר וְהַבְּרָדִלָס וְהַנֶּחֱשׁ – שהמיתו אדם, מִיתָתָן בְּעֶשְׂרִים וּשְׁלֹשָׁה – נידונים לסקילה על ידי בית דין של עשרים ושלושה. בגמרא מבואר, שמדובר כאן בחיות שהן בני תרבות ויש להן בעלים. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: כָּל הַקּוֹדֵם לְהִרְגָן זָכָה – עשה מעשה טוב, שמנע אסונות נוספים, ואין צורך להביא דינם לבית הדין. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: מִיתָתָן בְּעֶשְׂרִים וּשְׁלֹשָׁה – בגמרא מבואר, שרבי עקיבא מבדיל בין כל החיות ובין הנחש, שכל החיות מיתתן בעשרים ושלושה, ואילו נחש – כל הקודם להורגו זכה, שסילק המזיק מן העולם. ברם, תנא קמא סובר, שאף הנחש מיתתו בעשרים ושלושה. והלכה כרבי עקיבא. שכן שנינו (בבא קמא ד, ז): "הנחש מועד לעולם".

~ שבת קודש ~

באור משנה ה

משנתנו באה ללמד, אלו דברים אינם נידונים או אינם נעשים אלא על פי בית דין הגדול של שבעים ואחד.

אין דנין לא את השבט ולא את נביא השקר ולא את כהן גדול, אלא על פי בית דין של שבעים ואחד. – לא את השבט. כלומר אם השבט כולו או רובו עברו עבודה זרה במזיד, אין דנים אותם אלא בבית דין הגדול, שכן ביחיד שעבד עבודה זרה נאמר (דברים יז, ה): "והוצאת את האיש ההוא או את האשה ההיא אשר עשו את הדבר הרע הזה אל שערך", ודרשו חכמים: איש ואשה אתה מוציא אל שערך, כלומר לבית דין שבעירך, ואי אתה מוציא את השבט אל שערך, אלא לשער המיוחד, היינו לבית דין הגדול. ברם, אם חטאו בשאר עבירות. אין בהם שום חילוק בין רבים ליחידים. ולא את נביא השקר – היינו המתנבא מה שלא שמע במראה הנבואה, אף על פי שמתנבא בשם ה' (כמבואר להלן יא, ה), ומיתתו בחנק; ובאה המשנה ללמדנו, שאין דנים אותו אלא בבית דין הגדול. הטעם הוא, שלומדים בגזרה שווה של "דבר, דבר" מוקן ממרא ("זקן ממרא") היינו חכם שוהרה לעשות דבר בניגוד לפסק דינם של הסנהדרין. שכן

ש'לש, אָבֵל עוֹשִׁין אַחַת או שְׁתֵּים.

ו סנהדרין גדולה היתה של שבעים ואחד, וקטנה של עשרים ושלשה. ומנין לגדולה שהיא של שבעים ואחד? שְׁנֵאמַר (במדבר יא, טו): "אֶסְפְּה־לִי שְׁבָעִים אִישׁ מִזְקְנֵי יִשְׂרָאֵל", וּמֹשֶׁה עַל גְּבִיהֶן – הָרִי שְׁבָעִים וְאַחַד; רַבִּי יְהוּדָה אָמַר: שְׁבָעִים. ומנין לקטנה שהיא של עשרים ושלשה? שְׁנֵאמַר (שם לה, כד-כה): "וְשִׁפְטוּ הָעֵדָה" "וְהִצִּילוּ הָעֵדָה", עֵדָה שׁוֹפְטַת וְעֵדָה מַצְלָת – הָרִי כָאֵן עֲשָׂרִים; ומנין לעדה שהיא עשרה? שְׁנֵאמַר (שם יד, כו): "עֲדֹמֵתִי לָעֵדָה הָרְעָה הַזֹּאת", יָצְאוּ יְהוֹשֻׁעַ וְכָלָב; ומנין להביא עוד שלשה? מִמִּשְׁמַע שְׁנֵאמַר (שמות כג, ב): "לֹא־תִהְיֶה אַחֲרֵי־רִבִּים לָרֵעַת", שׁוֹמֵעַ אֲנִי שְׁאֵהִיָּה עִמָּהֶם לְטוֹבָה, אִם כֵּן לְמָה נֶאמַר (שם): "אַחֲרֵי רִבִּים לְהַטּוֹת"? לֹא כִּהְטִיתָ לְטוֹבָה הַטִּיתָ לָרֵעַת: הַטִּיתָ לְטוֹבָה עַל פִּי אֶחָד, הַטִּיתָ לָרֵעַת עַל פִּי שְׁנַיִם; וְאֵין בֵּית דִּין שְׁקוּל, מוֹסִיפִין עֲלֵיהֶן עוֹד אֶחָד – הָרִי כָאֵן עֲשָׂרִים וְשִׁלְשָׁה. וְכֵמָּה יֵהָא בְּעִיר וְתֵהָא רֵאוּיָה לְסִנְהֶדְרִין? מֵאָה וְעֲשָׂרִים;

פירוש ברטנורא

שבעירך, ואי אתה מוציא את כל העיר אל שעריך, אלא לשער המיוחד: בספר. עיר המבדלת בין ארץ ישראל לארץ העמים, דכתיב מקרבך, ולא מן הספר. ומעמא דקרא, שמא ישמעו נכרים ויבואו ויחריבו ארץ ישראל, לפיכך אין מניחין העיר תל עולם כמשפט עיר הנדחת אבל הורגין את יושביה בלדו: ולא שלשה. עירות. עיר הנדחת בב"ד אחד ובמקום אחד, כלומר קרובים זו לזו. אבל בשנים ושלשה מקומות עושים:

ו ומשה על גביהם הרי שבעים ואחד. דאמר קרא (במדבר י"א) ונשאו אתך, ואת בהריהו: רבי יהודה אומר שבעים. דרריש אתך, בדומין לך, ולא שיהיה הוא יושב עמוהן בדיון. ואין הלכה כרבי יהודה: עדה שופטת. עשרה מחייבין: עדה מצלת. עשרה מוכין. ושמועין מינה דצריך שיהיו עשרים שאם יחלקו יהיו עשרה מחייבין ועשרה מוכין: הטייתך לרעה על פי שנים. והכי קאמר קרא, לא תהיה אחרי רבים לרעות, לחייב על פי אחד שיהיה יתר על המוכין. אבל אחרי רבים, להטות בשנים, אפילו לרעות, כשהיו שנים מחייבין יותר על המוכין. הלכך על כרחך עשרים ושלשה בעינן, דבציור מעשרה מוכין ליכא לציור, דהא כתיב והצילו העדה, ותו לא משכחת חובה בציור משנים עשר: ואין בית דין שקול. אין עושין בית דין וזנות, שאם יחלקו לחצאים היו להו

משניות מבוארות – קהתי

קמא. ומנין לקטנה שהיא של עשרים ושלשה? שְׁנֵאמַר – בדינו של רוצח: "וְשִׁפְטוּ הָעֵדָה" בין המכה ובין גואל הדם. על המשפטים האלה. "וְהִצִּילוּ הָעֵדָה" את הרוצח מיד גואל הדם. עֵדָה שׁוֹפְטַת – עשרה מחייבים את הנידון, וזהו שכתוב: "ושפטו העדה", וְעֵדָה מַצְלָת – ועשרה אחרים מוכים את הנידון, וזהו שכתוב: "והצילו העדה", הָרִי כָאֵן עֲשָׂרִים – עשרה מחייבים ועשרה מוכים. ומנין לעדה שהיא עשרה? שְׁנֵאמַר – במרגלים: "עֲדֹמֵתִי לָעֵדָה הָרְעָה הַזֹּאת" – הריי שעדה היא עשרה, שכן המרגלים היו שנים עשר, יָצְאוּ יְהוֹשֻׁעַ וְכָלָב – שלא הוציאו דיבת הארץ רעה כשאר המרגלים, הרי כָאֵן עשרה. ומנין להביא עוד שלשה – מניין אנו לומדים שיש להוסיף עוד שלושה לעשרים הללו של העדה השופטת והעדה המצלת? מִמִּשְׁמַע שְׁנֵאמַר – ממשעות הכתוב שנאמר: "לֹא־תִהְיֶה אַחֲרֵי־רִבִּים לָרֵעַת", שׁוֹמֵעַ אֲנִי – לומר אני, שְׁאֵהִיָּה עִמָּהֶם לְטוֹבָה – כלומר שלטובה יש ללכת אחרי רבים. אִם כֵּן לְמָה נֶאמַר – למה צריך הכתוב להוסיף ולומר: "אַחֲרֵי רִבִּים לְהַטּוֹת"? – אלא בא הכתוב ללמד: לֹא פְהִיתָךְ לְטוֹבָה הַטִּיתָ לָרֵעַת – אין ההכרעה לחובה כמו ההכרעה לזכות, שכן הַטִּיתָ לְטוֹבָה עַל פִּי אֶחָד – ההכרעה לזכות היא ברוב של אחד, אבל הַטִּיתָ לָרֵעַת – ההכרעה לחובה, אינה אלא על פִּי שְׁנַיִם – כלומר שהמחייבים יתרים על המוכים לכל הפחות בשני דיינים, וזהו שאומר הכתוב: "לא תהיה אחרי רבים לרעות" – אין לחייב אדם בדיני נפשות על פי רבים היתרים על המוכים בדין אחד, אבל "אחרי רבים להטות" – על פי רבים היתרים על המוכים בשני דיינים מכריעים אף לחובה, והואיל ואמרנו לעיל שיש עדה מצלת, דהיינו עשרה מוכים, הרי שצריכים לעוד שנים עשר דיינים, כדי שיהא אפשר להכריע לחובה על פי שניים, וְאֵין בֵּית דִּין שְׁקוּל – אין בית דין יכול להיות מורכב ממספר זוגי של דיינים, שמא יהא שקול בדעותיו ולא תהא הכרעה, מוֹסִיפִין עֲלֵיהֶן עוֹד אֶחָד, הָרִי כָאֵן עֲשָׂרִים וְשִׁלְשָׁה – ומכאן שסנהדרין קטנה היא של עשרים ושלשה דיינים. וְכֵמָּה יֵהָא בְּעִיר – תושבים, וְתֵהָא רֵאוּיָה לְסִנְהֶדְרִין – קטנה? מֵאָה וְעֲשָׂרִים – בגמרא מבואר, שמספר זה הוא לפי החישוב דלקמן: הסנהדרין הקטנה שהיא של עשרים ושלשה דיינים,

כל אשר בה ואת בהמתה לפי חרב. ואת כל שללה תקבץ אל תוך רחובה ושופת באש את העיר ואת כל שללה כליל לה' אלהיך, והיתה תל עולם לא תבנה עוד"; ובאה משנתנו ללמד, שאין דנים עיר הנדחת אלא בבית דין של שבעים ואחד. הטעם כמבואר בתחילת משנתנו בענין השבט, שנאמר (דברים יז, ה): "והוצאת את האיש ההוא או את האשה ההיא... אל שעריך", ודרשו חכמים: איש ואשה אתה מוציא אל שעריך, ואי אתה מוציא את כל העיר אל שעריך, אלא לשער המיוחד. וְאֵין עוֹשִׁין עִיר הַנִּדְחָת בַּסֶּפֶר – בגבול ארץ ישראל, כלומר שאין מחריבים את העיר שתהא "תל עולם", שמא ישמעו האויבים ויפרצו לתוך ארץ ישראל; וְלֹא שְׁלֵשׁ – אין בית הדין עושים שלוש ערים נדחות, כשהן קרובות זו לזו (גמרא: ומב"ם הל' עכו"ם ד, ט; ועיני השגת הראב"ד שם); אָבֵל עוֹשִׁין אַחַת או שְׁתֵּים – בגמרא מובאת ברייתא: "אין עושין שלוש עירות מנודחות בארץ ישראל, אבל עושין אותם שתיים, כגון אחת ביהודה ואחת בגליל. אבל שתיים ביהודה ושתיים בגליל אין עושין, וסמוכה לספר אפילו אחת אין עושין, מאי טעמא? שמא ישמעו נכרים ויחריבו את ארץ ישראל" (סנהדרין טז, ב). וזה ששינוי במשנתנו "עושין אחת או שתיים". יש מפרשים: אפילו שתיים שהן כאחת, שהן קרובות מאד ועומדות על הגבול שבין גליל ליהודה, עושים, אבל שלוש בכגון זה אין עושים (יתוספות יום טוב; "תפארת ישראל").

באור משנה ו

סנהדרין גדולה – היינו בית הדין הגדול, היתה של שבעים ואחד – דיינים, וקטנה – סנהדרין קטנה, היתה של עשרים ושלשה – דיינים, כמו שכבר בארנו במשניות הקודמות. ומנין לגדולה שהיא של שבעים ואחד? שְׁנֵאמַר: "אֶסְפְּה־לִי שְׁבָעִים אִישׁ מִזְקְנֵי יִשְׂרָאֵל" – הרי שבעים, וּמֹשֶׁה עַל גְּבִיהֶן – בראש השבעים, שנאמר (במדבר יא, יז): "ונשאו אתך במשא העם" – יחד אתך, הָרִי שְׁבָעִים וְאַחַד – מכאן שבית דין הגדול הוא של שבעים ואחד דיינים. רַבִּי יְהוּדָה אָמַר: שְׁבָעִים – שכן רבי יהודה דורש את הכתוב "ונשאו אתך", שיהיו דומים לך, מיוחדים ומנוקים ממום (רש"י), ולא שיהא משה יושב עם השבעים בדיון. והלכה כותא

רַבִּי נְחֻמֵּיה אָמַר: מֵאֵתִים וּשְׁלֹשִׁים, כִּנְגֵד שְׁרֵי עֲשָׂרוֹת.

פירוש ברטנורא

פלגא ופלגא ולא משכחת לה המיתך לטובה על פי אחד. הלכך מוסיפין עליהם עוד אחד והווי להו עשרים ושלשה: מאה ועשרים. מפרש בגמרא, עשרים ושלשה, סנהדרין קמנה. ושלש שורות של עשרים ושלש יושבים לפניהם, שאם היוצרכו להוסיף על הדיינים מוסיפים מהם. ועשרה בטלנים, עשרה בני אדם בטלנים מכל מלאכה שיושבים תמיד בבית המדרש. ושני סופרים לכתוב דברי המזכין ודברי המחייבין. ושני חזנים, שמשו בית דין להלכות החייב ולהזמין בעלי הדין. ושני בעלי דינים. ושני עדים. ושני זוממין. ושני זוממי זוממין. ושני גבאים, ושלישי לחלק הצדקה, שצדקה נגבים בשנים ומתחלקת בשלשה. ורופא אומן להקין דם. ולבלר. ומלמד תינוקות. הרי מאה ועשרים: מאתים ושלשים כדי שרי עשרות. והיינו עשרים ושלשה עשרות, שיהא כל דין שר של עשרה. דבציר משרי עשרה לא אשכחן שורה. ואין הלכה כרבי נחמיה:

משניות מבוארות – קהתי

שאם יבואו להזים העדים, יבואו אלו ויזימו אותם (דש"י), שני גבאי צדקה, ושלישי לחלוקת הצדקה, שכן צדקה נגבית בשניים ומתחלקת בשלושה (פאה ז. י). רופא, לבלר, ומלמד תינוקות, הרי מאה ועשרים. **רַבִּי נְחֻמֵּיה אָמַר: מֵאֵתִים וּשְׁלֹשִׁים, כִּנְגֵד שְׁרֵי עֲשָׂרוֹת** – שיהא כל דין מהסנהדרין הקטנה לפחות שר של עשרה, שאין שורה פחות מעשרה, ולפיכך צריך להיות בעיר עשרים ושלש עשרות תושבים, כדי שתהא ראויה לסנהדרין של עשרים ושלשה דיינים. והלכה כתנא קמא.

שלוש שורות של תלמידי חכמים שהיו יושבים לפני הסנהדרין וכל אחת מהן היא של עשרים ושלשה (כמבואר להלן ד. ט). עשרה בטלנים, הבטלים ממלאכה ויושבים תמיד בבית המדרש (עין מגילה א. ג). שני סופרים הכותבים את דברי המזכיר ודברי המחייבים, שני שמשו בית הדין להלכות את החייב ולהזמין בעלי הדין, שני בעלי דין, שני עדים, שני עדים זוממים, כדי שימנעו העדים מעדות שקר מחשש שמא יזומו, ושני זוממי זוממים, שמא יתחייב בעל דין על פי עדים, וישכור שניים להזימם, לפיכך צריך שניים אחרים בעיר, שיתיראו אלו מהם,

אגרות קודש

ב"ה, ג' כסלו, תשי"ח

ברוקלין, נ.י.

הו"ח אי"א נו"מ עוסק בצרכי צבור בעל מדות

תרומיות ענף עץ אבות וכו' מהרש"ז שי

שלום וברכה!

הודיעו לי אשר כ' שי' עומד בבדיקות רפואיות, ואע"פ שאין לי פרטים בזה. אבל תקותי שהכל שלום ובסדר.

ומענין לענין, הרי דבר הוא אשר אצל עמנו עם סגולה ובפרט בלשון הקדש, הנה אפילו ענינים אשר לכאורה עניני הגוף הם, מקשרים אותם עם הנפש, וכידוע לשון חכמינו ז"ל בדק נפשו, והיש לך ענין גופני יותר מאכילה וגם בזה הלשון - צדיק אוכל לשובע נפשו.

בטח למותר לכתוב לכ' אשר תקותי חזקה שגם השתא, כדרכו ומנהגו הטוב, יבקר בכפר חב"ד ביום הבהיר י"ט כסלו, שהוא כבטוי כ"ק מו"ח אדמו"ר "ראש השנה ללימוד החסידות ודרכי החסידות". וידוע ביאור כ"ק אדה"ק בדיוק הלי "ראש" ולא "תחילה", שהראש כולל חיות כל האברים, שכן הוא בהנוגע לתקופת השנה והחודש, ועל דרך זה ראש השנה דחסידות ממשך חיות חסידותי בכל ימות השנה. ויהי רצון אשר ההתעוררות דרה"ש זה בכפר חב"ד תמשך התעוררות חום ואור במשך כל השנה כולה.

בקשתי מבין האורחים שהיו כאן מאה"ק ת"ו ועלו חזרה למסור לכ' פ"ש ממני בעל פה, וחזקה על שליח שעושה שליחותו.

ואחכה לבשורות טובות בכה"ל.

כבוד ובברכה ובת"ח ת"ח על תשורתו הכי החשובה כת"י סידור האריז"ל שהגיעני, וכפי רבנו הזקן בזה (לקו"ת ר"פ שמיני) אנריך.

עין יעקב - מסכת ברכות

רש"י

ביאור עם "שפה ברורה - עוז והדר"

לא מקבלי מרות. אינן מכירין רבנן טובה שעושין להם: היכי אכריד. שלא נהנתי: ברוך שאכל כו'. בתמי': לגרמי'. מדעתו עשה ואין שום אדם מודה לו:

דף מח עמוד א. הגמרא מביאה מעשה בענין צירוף לזימון ללא אכילת פת: ינאי מלכא - ינאי המלך, ומלכא - והמלכה, פריכו ריפתא פתרי הדררי - אכלו סעודת פת ביחד, והוצרכו לברך ברכת המזון. ומדקטל להו לרפנן - ומאחר וינאי המלך הרג את כל החכמים, לא הוה ליה איניש לברוכי להו - לא היה לו אדם שיברך להם ויוציא אותם ידי חובתם. אמר לה לדיבתהו - אמר ינאי לאשתו, מאן יהיב לן נברא דמברך לן - מי יתן לנו אדם שיברך לנו. אמרה ליה אשתו, אשתבע לי דאי מייטניא לך נברא דלא מצערת ליה - השבע לי שאם אביא לך אחד מן החכמים לא תצער אותו. אשתבע לה - נשבע לה על כך, אייתייתיה לשמעון בן שטח אחוה - הביאה לו את רבי שמעון בן שטח אחיה, שכן היא החביאתו בשעה שהרג ינאי את החכמים.

אותביה בין ידידה לדידה - הושיב ינאי המלך את רבי שמעון בן שטח, בינו לבין אשתו. אמר ליה ינאי לרבי שמעון בן שטח, חזית פמה יקרא עבדינא לך - ראה כמה כבוד עושה אני לך. אמר ליה רבי שמעון בן שטח, לאו את קא מוקרת לי - לא אתה הוא המכבד אותי, אלא אורייתא היא דמוקרא לי - אלא התורה שלמדתי היא זו שמכבדת אותי, דבתיב - שכך כתוב בספר משלי (ד ח) 'סלסלה ותרוממה, תכבדך פי תחבקנה'. דהיינו, שהתורה מרוממת ומכבדת את האדם העוסק בה. אמר לה ינאי המלך לאשתו, קא חזית דלא מקבל מרות - רואה את שאין הוא מקבל עליו את מרותי [אדנותי].

יהבו ליה פסא לברוכי - נתנו לו לרבי שמעון בן שטח כוס של יין לברך עליו ברכת המזון, כדי להוציאם ידי חובתם. אמר להם, היכי אכריד - כיצד יכול אני לברך עמכם, והרי לא אכלתי מאומה ולא נהנתי, ואילו בנוסח הברכה נאמר 'ברוך שאכלנו משלו', וכי אומר 'ברוך שאכל ינאי וחביריו משלו'. שתייה לההוא פסא - ולפיכך שתה לאותו כוס יין שנתנו לו, כדי שייחשב כמשתתף בסעודתם, ולאחר מכן יהבו ליה פסא אחרינא ובריך - נתנו לו כוס אחרת לברכת המזון, ובירך עליה.

הגמרא מביאה דעה החולקת על רבי שמעון בן שטח: אמר רבי אבא פריה דרבי חייא בר אבא (אמר רבי יוחנן), שמעון בן שטח דעבד, לגרמיה הוא דעבד - מה שעשה רבי שמעון בן שטח, שהוציא אותם בברכתו אף על פי שלא השתתף עמם אלא בשתיית כוס של יין בלבד, לדעת עצמו עשה, כלומר, אין אדם מודה לו בזה. דהכי - שהרי כך אמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן, לעולם המצטרף עם אחרים לזימון באכילת איזה דבר מאכל, אינו מוציא את הרבים ידי חובתן בברכת המזון, עד שיאכל עמהם פת שיש בה בריית דגן, שבאופן כזה אף הוא מחויב בברכת המזון. ומאחר ורבי שמעון בן שטח לא אכל עמהם פת לא היה רשאי לברך עבורם, אלא לדעת עצמו עשה.

המשך ביאור למס' בבא בתרא ליום שלישי עמ' ב

- 1 נגבית מהירושלים, מדוע חייבים יורשי הלוח לשלם חוב זה, שאינו
- 2 חוב שבשטר.
- 3 מתרצת הגמרא: אמר רבי אלעאי, אמר רב, הברייתא עוסקת
- 4 בשעמי החופר בדין קודם שמת, וחייבוהו לשלם את דמי השור,
- 5 וחייב בית דין דינו כחייב הכתוב בשטר, שגובה אף מהירושלים.
- 6 מקשה הגמרא: והא 'הרגו' קתני בברייתא, ואם נהרג כיצד
- 7 העמידוהו בדין. מתרצת הגמרא: אמר רב אבהו, מדובר
- 8 בברייתא שרק צעאי השור מרפה, והעמידוהו בדין, ואחר כך מת.
- 9 מקשה הגמרא: והא אמר רב נחמן, תני תנא - שנה התנא ברייתא
- 10 זו באופן שמת החופר, וקברו השור תחתיו בקרקעית הבור, וכיצד
- 11 עמד בדין. מתרצת הגמרא: קתם, מדובר באופן דיתבי דייני אפוקא
- 12 דברא - שישבו הדיינים על פי הבור, וקודם שמת, חייבוהו לשלם
- 13 את דמי השור לבעליו.

חוב זה על זה, **הא דתניא** בברייתא אחרת, **בשם** ששני יוסף בן שמעון מוציאין תן שטר חוב על אחרים, **כה מוציאין** שטר חוב זה על זה, ושלא כאמור במשנתנו ובברייתא הקודמת, **במאי קמיפלגי**.

מבארת הגמרא: בשאלה האם בותבין שטר ללוה ואף על פי שאין מלוה עמו, **קמיפלגי** - נחלקו, **תנא דין סבר**, בותבין שטר ללוה ואף על פי שאין מלוה עמו, ויפנין - לפעמים יכול לקרות דאילו לגבי ספרא וספרי - שילך יוסף בן שמעון לפני הסופר והעדים, ואמר להו, כתבו לי שטר, **דבעינן לזינן** - כיון שרצוני ללוות מיוסף בן שמעון ספרי, ובתר דכתבי וחתמי ליה - ואחרי שיכתבו ויחתמו לו שטר זה, נקיטא ליה - יחזיק בשטר, ויתבע בו את יוסף בן שמעון חבירו, ואמר ליה, **הב לי מאה דיופת מינאי** - תן לי מאה זוז שלווית ממני, ולכן אמרו שאין אחד מהם יכול להוציא שטר על חבירו. ו**תנא ברא** - התנא בברייתא האחרונה סבר, אין בותבין שטר ללוה עד שיהא המלוה עמו, ואין לחשוש שאחד מהם יכתוב שטר על חבירו שלא בפניו, וכן אין לחשוש שמא נכתב השטר עבור חבירו, ונפל ממנו ומצאו זה, כמבואר לעיל, ולכן גובה בו המוחזק.

שנינו במשנה: נמצא לאחד שטר בין שטרותיו שכתוב בו שטר של יוסף בן שמעון פרוע, שטרות שניהם פרועין וכו'. הגמרא הבינה שמדובר ששני יוסף בן שמעון לזו ממון מאדם אחד, ונמצא אצל המלוה שובר על יוסף בן שמעון, ובוזה שניהם פטורים. מקשה הגמרא: משמע דמקצא ששניהם פטורים הוא רק כיון דנמצא שובר זה אצל המלוה, **הא לא נמצא**, מצי בפסי - יכול המלוה לגבות מהם בשטרות שבידו, וקשה, **האנן** - הרי אנחנו, ולא אחר יכול להוציא עליהן שטר חוב, תנן - שנינו במשנתנו, ואף ללא שובר אי אפשר לתובעם. מתרצת הגמרא: אמר רבי ירמיה, מה ששנינו שרק מחמת השובר אינו יכול לתובעם, היינו בשטרות משולשין - שנכתב בהם דור שלישי שבוז אינם שוים, ולולי שנמצא ביד המלוה שובר, היה יכול לתובעם. מקשה הגמרא: ונחוי תבאר בשמא דמאן דכתבי - נראה גם בשובר לפי שם אבי האב על מי מהם הוא נכתב, ומדוע שניהם פרועים. מתרצת הגמרא: אמר רב הושעיא, מדובר באופן אחר: אפי' אמר, לא מדובר בשנים שלוו מאחד, אלא הכי קאמר, אם שני יוסף בן שמעון הלזו ממון לאדם אחד, אם נמצא לאותו לזה שובר בין שטרותיו, וכתוב בו שטר של יוסף בן שמעון עלי פרוע, שטרות שניהם פרועין מספק, כיון שכנגד כל אחד מהם שיתבענו יאמר הלוה שפרעו, שהרי יש בידו שובר על שמו.

שנינו במשנה: ביצד יעשו יושלשו בו, ואם היו משולשים יכתבו סימן, ואם היו מסומנין יכתבו כהן. תנא בברייתא, אם היו שניהם משולשים ובהנים, וכתבו דורות נוספים, והיינו שם אבי אבי האב, עד שיהיה חילוק ביניהם באחד השמות.

משנה

משנתנו דנה במלוה האומר שאחד משטרותיו פרוע, ואינו יודע איזה הוא: האומר לבניו בשעה שהוא עומד למות, שטר חוב אחד המונח בין שטרותי, פרוע, ואינו יודע אי זהו, הדין הוא ששטרות כולן - של כל הלויים ממנו, בחזקת פרועין, שכל אחד יכול לטעון ששטר פרוע. אם נמצא לאחד הלויים שם - בין שטרות המלוה שנים - שני שטרות על שמו, הרי בודאי אחד מהם אינו פרוע, שהמלוה אמר שרק אחד פרוע, ולכן רק הגדול בחזקת פרוע, ואילו הקטן אינו פרוע, כלומר, מספק אי אפשר לגבות ממנו את הגדול,

הגמרא מביאה ברייתא הסותרת למשמעות משנתנו. מבררת הגמרא: ואלא לפי המדויק ממשנתנו שיוסף בן שמעון יכול להוציא שטר חוב על אחרים, ולדברי הכל אין חוששים לנפילה דיחיד, **הא דתניא**, בשם ששני יוסף בן שמעון אין מוציאין שטר חוב זה על זה, **כה אין הם מוציאין** שטר חוב על אחרים, והדו שלא כמדויק ממשנתנו שיכולים להוציא שטר על אחר, יש לברר במאי קמיפלגי - במה נחלקו המשנה והברייתא.

מבארת הגמרא: אכן גם הברייתא מודה שאין חוששים לנפילה דיחיד, ו**באותיות נקנות במסירה** - נחלקו האם מכירת שטר נעשית על ידי מסירתו לקונה בלבד, ללא כתיבת שטר מקח על מכירתו, תנא דין - התנא במשנתנו סבר, אותיות נקנות במסירה, ואף אם נכתב השטר ליוסף בן שמעון אחר ומסרו לזה שמוציאו עתה, קנאו הלה במסירתו, ולכן נאמן המוחזק בו לומר שהוא שלו. ואילו תנא ברא - התנא של הברייתא סבר שאין אותיות נקנות במסירה בלבד, וכשיצא אחד מהם את שטר החוב ואין בידו שטר מקח על קניית השטר, יכול הלה לטעון שאין הוא המלוה האמיתי, אלא חבירו ששמו כשמו הפקידו בידו, וגם אם יתבענו השני יאמר לו שאמנם הוא המלוה האמיתי, אך כיון שאין השטר בידו אינו יכול לתובעו, אך לדברי הכל אין חוששים לנפילה.

ביאור נוסף במחלוקת המשנה והברייתא: ואי בעית אמאי, דכולי עלמא סוברים שאותיות נקנות במסירה, והכא, **בצירף להביא ראיה** קא מיפלגי - נחלקו האם הקונה מחבירו שטר עליו להביא ראיה שקנאו, או שהוא נאמן שקנאו מחמת שהשטר בידו, תנא דין סבר, אין צירף להביא ראיה, ולכן המוחזק בשטר גובה בו, ותנא ברא סבר, צירף להביא ראיה, ולכן אין אחד מהם יכול להוציא שטר על אחרים ללא ראיה שקנאו.

מביאה הגמרא מחלוקת אמוראים בזה: דאיתמר, הדין הוא שאותיות נקנות במסירה, אפי' אמר, צירף המוחזק בשטר להביא ראיה על קנייתו, ורבא אמר, אינו צירף להביא ראיה, כיון שהוא מוחזק בו.

אמר אביי, מנא אמרנא לה - מנין אני לומר דין זה, דתניא, אחד מן האחרין שירשו את אביהם, שהשטר חוב של אביהם יוצא מתחת ידו, וטוען שהאחרים נתנוהו לו, והם טוענים שהוא חטפו מידם, עליו להביא ראיה שנתנוהו לו, מסיים אביי את ראייתו, מא לאו - האם אין לומר דהוא הדין לאחריני - לבני אדם אחרים, שהמוחזק בשטר של חבירו צריך להביא ראיה שקנאו. דוחה רבא: ורבא אמר, אין זו ראיה, כיון דשאני - שונה הדין לגבי אחין, דשקטו מהרדי - שהם יכולים לחטוף דברים זה מזה, ועליו להוכיח שלא חטף, אך סתם אדם נאמן שקנה את השטר שבידו אף ללא ראיה.

הגמרא מביאה לשון אחרת, שרבא הוא שהסתייע מברייתא זו: איבא דאמר, אמר רבא, מנא אמרנא לה שהמוחזק בשטר נאמן ללא ראיה, דתניא, אחד מן האחרין שהשטר חוב יוצא מתחת ידו, עליו להביא ראיה, ומשמע שדין זה הוא רק באחין, והטעם הוא כיון דשקטו מהרדי, אבל בני אדם אחריני, לא צריכים להביא ראיה. דוחה אביי: ואפי' יאמר שגם אחרים צריכים להביא ראיה, ואחין איצטרפיא ליה - הוצרכה הברייתא לומר דין זה באחים, דסלקא דעתך אמרנא - היה עולה בדעתך לומר שאצלם הדין שונה, בין דשקטו מהרדי - שהם יכולים לחטוף, איבא מידה דחרי - שמא נאמר שהם נזהרים ביותר ובודאי לא היו מניחים לו לחטוף, אלא ודאי נתנוהו לו, ולא צריכי - אין המוחזק צריך להביא ראיה, קא משמע לן שגם באחים על המוחזק להביא ראיה לדבריו.

הגמרא מביאה ברייתא בעין שני יוסף בן שמעון המוציאין שטר זה על זה. מבררת הגמרא: ואלא לפי המבואר במשנה (לעיל קעב.) ובברייתא (קעב.) ששני יוסף בן שמעון אינם יכולים להוציא שטר

בבא בתרא. פרק עשירי - גט פשוט - דף קעג עמוד א - מתוך מהדורת "אבן ישראל - (שטיינזליץ)" רלה

רש"ם

ואלא הא דתניא ב' — לכולי עלמא פריך, דהא אפילו אביי מודה דלנפלה דחד לא חיישין — ואם כן אמאי תניא בברייתא שאין יכולין להוציא על אחרים? **במאי** קא מיפלגי — כיון דלאו בחיישין לנפלה פליגי. **תנא** דידן **סבר** — לנפלה דחד לא חיישין. מנאי איכא למימר? דלמא אידו יזיב ליה — אותיות נקנות במסירה, ועל כרחו יפרע לו למי שהשטר בידו. **ותנא ברא סבר אין אותיות**

נקנות במסירה — ומתוך כך רידה הלוח לזה, **ותנא**: פקדון הוא אצלך, ולזה יאמר: אין השטר בידך. ומיהו, אם כתבו הורשאה זה לזה — על כרחו ישלם לו. **ואיבעית אימא** דכולי עלמא אותיות נקנות במסירה — בלא שטר מכירה ואחר, כדפסקין הלכתא בפרק "העובר את הספנה" (בבא בתרא עו, א) כרבי, כדבאר רב אשי: אותיות מילי ננינה, ומילי במילי לא נקנה, היכא שמסרו לו ונתנו. אך ראייה ועדים צריך שסורו לו לזה בפניהם, דלא נימא פקדון הוא אצלו או השמיטו ממנו. ובכחי פליגי מתניתין **ותנא ברא**, בפלוגתא דאביי ורבא. **ורבא אמר אין צריך** — אלא העמידה בחזקת המזונות בן אחד מן האחין ששטר חוב יוצא מתחת ידו — או בשם אביהם או בשם מלוה אחר, וטוען: אחי נתנודו לי, והם אמורים: אתה חטפתו. מיהו, זהירי — ולא יכול להשמיט מיד אחיו, כי נודר איש נאחיו. וסלקא דעתך אמינא אין צריך המזונות בו להביא ראייה, קא משמע לך. **אלא הא דתניא ב'** — שלש מחלוקות בדבר. ויזנין דאיל לנבי **ספריא ב'** — כסבור הוא לרמות בו חבירו ולגבות ממנו בשטר זה, והוא אינו יודע מה ששנינו שאין יכול להוציא על חבירו ששמו בשמו. **אלא אם** בן מלוה עמו — ומסתמא שניהם היו במעמד מקום שנכתב, וכיון דאיננה ידעי ואין מקפידים על זה — לא חיישין תו לשום רמאות, כיון דלנפלה לא חיישין. **נמצא לאחד** — מלוה: "שטר של יוסף בן שמעון שחייב לי ממון פרוע" — שטרות שניהם פרועים. ואף על גב דאמרין בשילהי "שנים אחוזין" (בבא מציעא כ, ב) סימפון היוצא מתחת ידי מלוה אינו אלא כמשחק ופסול — הא אוקימנא להך משנה התם, כגון שנמצא השטר בין שטרותיו קרועין, הלכך השובר כשר. במשולשין — פירוט: בשטר שלשה דורות "יוסף בן יעקב בן יצחק", ובאידיך כתב "יוסף בן יעקב בן דוד", ובשובר כתב סתם "יוסף בן יעקב", כדמתרץ לקמן. הלכך איתרע כחם, והם בחזקת פרועים, שכל אחד טוען: שלי פרוע, והמלוה אינו יכול להכחישו, והאיל נמצאו השטרות בין השטרות קרועים. **אביי אמר** — מתניתין כשנמצא בבית לזה מיירי, והכי קתני נמצא ללוח אחד בין שטרותיו שובר שהשטר שדיה נטשה בו יוסף בן שמעון פרוע הוא, והיו שני יוסף בן שמעון נגשים בו. ואילמלא זה השובר היו שניהם נפרעין ממנו שטרותם, כדאוקמינן שהם יכולין להוציא שטר חוב על אחרים. ועכשיו בזה השובר חזרע חזקתם, דקיימא לן יד בעל השטר על התחתונה, כדפסיקא כל אחד מהם שטור — ואומר לו: הנה השובר עליי. ומיהו, נראה בעיני שאם שניהם באים בהרשאה זה מזה על הלוח — יכולין לגבות אחד מן השטרות ממנו נפשו מן הלוח. שדרי מודה הוא בעל כרחו בשני השטרות, אלא שפרע אחד מהן, ומיהו, אי טעין לוח ואומר: לשניהם פרתני, והשובר נכתב סתם על שניהם — נראה בעיני שטענה מעלייתא היא. אבל היכא דמודה בשתי הלואות, אלא שפרע אחת, נהי נמי דחורע כח המלוין לגבות כל אחד חובו, אבל יעשו שטר ביניהם ויגבו בין שניהם מן הלוח שטר אחד, על ידי שיכתבו הורשאה זה לזה. **עלי** — שאני חייב לו. **תנא אם** היו שניהם — משולשים וכדכנים. **יכתבו דורות** — מרובעים: יוסף בן יעקב בן יצחק בן יצחק בן יצחק, ויוסף בן יצחק בן אברהם, יוסף בן יעקב בן יצחק בן דוד. וכולי האי לא היו שמות אבותיהן שוין. **משנה** האומר לבנו — מצוה בשעת מיתתו. ואיני יודע איזהו — והלוח האמיני, ולא החורתי שטור, ואיני רוצה ליעש. **בשטרות בולן פרועין** — חוץ מאותן שיאמרו: עדיין לא פרענו. **נמצא** — ללוח אחד שם בבית המת שני שטרות, שלוח ממנו שני הלואות — הקטן אינו פרוע, דשטר בין שטרותיו קאמר, דמשמע אחד לו שנים. **גמרא** חוב לך בידו — משמע: מה שאחא חייב לי, אפילו כתבו החוב בהלואות דקות, בשטרות דרבה. אמר לי רבינא לרב אשי אלא מעתה שני מכורה לך שדדו הגדולה מכורה לו. שרה שיש לי מכורה לך — מי נימא כל שדותיו מכורין לו קאמר: כמו "שרה אדם" — "קפניצא (כתוב), וכמו "ובחמא רבא" (יונה ד). ומשני: התם יד בעל השטר על התחתונה — דהמוציא מחבירו עליו הראיה, דהיינו לוקח, ומילתיה דרבא דלעיל נמי משום האי טעמא דיד בעל השטר על התחתונה, דהיינו מלוה. הלכך "חוב לך ביד פרוע" — כל השטרות שיש לו עליו פרועין. **משנה** לא יפרע מן הערב — תחלה, עד שיתבע את הלוח לדין וידייבדו בית דין, ואם אין לו מה לשלם — אז יפרע מן הערב.

ואלא הא דתניא: פ'שם שאין מוציאין שטר חוב זה על זה - פ'ך אין מוציאין על אחרים, במאי קמיפלגי? - באותיות נקנות במסירה קמיפלגי, תנא דידן סבר: אותיות נקנות במסירה, ותנא ברא סבר: אין אותיות נקנות במסירה. ואי בעית אימא: דכולי עלמא - אותיות נקנות במסירה, והכא בצריך להביא ראיה קא מיפלגי, תנא דידן סבר: אין צריך להביא ראיה, ותנא ברא סבר: צריך להביא ראיה. דאיתמר: אותיות נקנות במסירה - אביי אמר: צריך להביא ראיה, ורבא אמר: אינו צריך להביא ראיה. אמר אביי: מנא אמינא לה? דתניא: אחד מן האחין שהשטר חוב יוצא מתחת ידו - עליו להביא ראיה; מאי לאו הוא הדין לאחריו? ורבא אמר: שאני אחין, דשמיטו מהדרין. איכא דאמרי, אמר רבא: מנא אמינא לה? דתניא: אחד מן האחין שהשטר חוב יוצא מתחת ידו - עליו להביא ראיה; אחין הוא דשמיטו מהדרין, אבל אחריו לא. - ואביי? אחין איצטריכא ליה, סלקא דעתך אמינא: פיון דשמיטו מהדרין - אימא מיוחדת זהירי, ולא צריכי להביא ראיה, קמשמע לן. **ואלא הא דתניא: פ'שם שמוציאין הן שטר חוב על אחרים** - פ'ך מוציאין זה על זה, במאי קמיפלגי? בכותבין שטר ללוח ואף על פי שאין מלוה עמו, קמיפלגי, תנא דידן סבר: פותבין שטר ללוח ואף על פי שאין מלוה עמו. ויזנין דאיל לנבי **ספרא וסדרי**, ואמר להו: "כתבו לי שטרא, דבעינן למיזף מיוסף בן שמעון חבירי", וכתב דכתבי וחתמי ליה, נקטא ליה ואמר ליה: "רב לי מאה דיופת מצינא"; **תנא ברא סבר**: אין פותבין שטר ללוח עד שיהא מלוה עמו. "נמצא לאחד בין שטרותיו": "שטרו של יוסף בן שמעון פרוע" - שטרות שניהם פרועין" וכו'. **מעמא דנמצא**, הא לא נמצא - מצי מפיק; והאנן "ולא אחר יכול להוציא עליהן שטר חוב" תנן אמר רבי ירמיה: במשולשין. - ונחיו תברא בשטרא דמאן דכתבי אמר רב הושעיא: במשולשין בשטרא ואין משולשין בשובר. אביי אמר, הכי קאמר: נמצא ללוח בין שטרותיו "שטרו של יוסף בן שמעון עלי פרוע" - שטרות שניהם פרועין. "ביצד עשוי? ישלשו" כו'. **תנא**: אם היו שניהם כהנים - יכתבו דורות. **משנה** האומר לבנו "שטר בין שטרותי פרוע ואני יודע אי זהו" - שטרות בולן פרועין; נמצא לאחד שם שנים - הגדול פרוע, והקטן אינו פרוע. **גמרא** אמר רבא: "שטר לך ביד פרוע" - הגדול פרוע, והקטן אינו פרוע; "חוב לך ביד פרוע" - שטרות בולן פרועין. אמר ליה רבינא לרבא: אלא מעתה, "שדי מכורה לך" - שדה גדולה מכורה לו, "שדה שיש לי מכורה לך" - פל שדותיו מכורין לז? - התם יד בעל השטר על התחתונה. **משנה** המלוה את חבירו על ידי ערב - לא יפרע מן הערב, ואם

והכא בצריך להביא ראיה קא מיפלגי - ופלוגתא דמתניתין וברייתא ליתא בפלוגתא דאביי ורבא, דאביי דמצריך ראיה - מודה דלא חיישין לנפלה ופקדון היכא דשמייה כשמייה, כדקאמר בפרק (בתרא) ט"ו דייבמות (קטו, א) דקאמר אביי: לנפלה לא חיישין, אי לפקדון, כיון דשמייה כשמייה - לא מפיקי גביה. אבל הך ברייתא - חיישין לנפלה או לפקדון דיוסף בן שמעון, דאפילו בשני יוסף בן שמעון מצריכי ראיה, ורבא אמר אין צריך להביא ראיה, ולעיל בפרק "העובר את הספנה" (עו, א) פירשתי. **אביי** אמר הכי קאמר נמצא כו' - והא דמוקי לה ב"שנים אחוזין" (בבא מציעא כ, ב) כגון שנמצא השטר בין שטרותיו פרועין - לאו חיינו אליבא דאביי, דאידו מוקי לה בשובר היוצא מתחת יד הלוח כשאר שוברין, אלא אליבא דרבי ירמיה אתיא. **שטרו** של יוסף בן שמעון עלי פרוע שטרות שניהם פרועין - אף על גב דבשטר אחד שיש לו עליהם אין יכול להוציא עליהם, משום דחיישין בכל אחד שמוא חבירו של כל אחד כתבו, אף על פי (דחד) ודאי לוח - והכא לא אמרינן חיישין שמוא חבירו של כל אחד ואחד כתבו וחתמינן, אף על גב דדאי אחד פירע וטעמא - משום דמפסיקא לאא מפקין ממונא. **שניהם** כדנים - הוא הדין שניהם ישראלים, אלא משום דחנינן לעיל "אחד מן כהן" - תני כהנים.

חסור

דעתך אמינא: פיון דשמיטו מהדרין - אימא מיוחדת זהירי, ולא צריכי להביא ראיה, קמשמע לן. **ואלא הא דתניא: פ'שם שמוציאין הן שטר חוב על אחרים** - פ'ך מוציאין זה על זה, במאי קמיפלגי? בכותבין שטר ללוח ואף על פי שאין מלוה עמו, קמיפלגי, תנא דידן סבר: פותבין שטר ללוח ואף על פי שאין מלוה עמו. ויזנין דאיל לנבי **ספרא וסדרי**, ואמר להו: "כתבו לי שטרא, דבעינן למיזף מיוסף בן שמעון חבירי", וכתב דכתבי וחתמי ליה, נקטא ליה ואמר ליה: "רב לי מאה דיופת מצינא"; **תנא ברא סבר**: אין פותבין שטר ללוח עד שיהא מלוה עמו. "נמצא לאחד בין שטרותיו": "שטרו של יוסף בן שמעון פרוע" - שטרות שניהם פרועין" וכו'. **מעמא דנמצא**, הא לא נמצא - מצי מפיק; והאנן "ולא אחר יכול להוציא עליהן שטר חוב" תנן אמר רבי ירמיה: במשולשין. - ונחיו תברא בשטרא דמאן דכתבי אמר רב הושעיא: במשולשין בשטרא ואין משולשין בשובר. אביי אמר, הכי קאמר: נמצא ללוח בין שטרותיו "שטרו של יוסף בן שמעון עלי פרוע" - שטרות שניהם פרועין. "ביצד עשוי? ישלשו" כו'. **תנא**: אם היו שניהם כהנים - יכתבו דורות. **משנה** האומר לבנו "שטר בין שטרותי פרוע ואני יודע אי זהו" - שטרות בולן פרועין; נמצא לאחד שם שנים - הגדול פרוע, והקטן אינו פרוע. **גמרא** אמר רבא: "שטר לך ביד פרוע" - הגדול פרוע, והקטן אינו פרוע; "חוב לך ביד פרוע" - שטרות בולן פרועין. אמר ליה רבינא לרבא: אלא מעתה, "שדי מכורה לך" - שדה גדולה מכורה לו, "שדה שיש לי מכורה לך" - פל שדותיו מכורין לז? - התם יד בעל השטר על התחתונה. **משנה** המלוה את חבירו על ידי ערב - לא יפרע מן הערב, ואם

בו. ואילמלא זה השובר היו שניהם נפרעין ממנו שטרותם, כדאוקמינן שהם יכולין להוציא שטר חוב על אחרים. ועכשיו בזה השובר חזרע חזקתם, דקיימא לן יד בעל השטר על התחתונה, כדפסיקא כל אחד מהם שטור — ואומר לו: הנה השובר עליי. ומיהו, נראה בעיני שאם שניהם באים בהרשאה זה מזה על הלוח — יכולין לגבות אחד מן השטרות ממנו נפשו מן הלוח. שדרי מודה הוא בעל כרחו בשני השטרות, אלא שפרע אחד מהן, ומיהו, אי טעין לוח ואומר: לשניהם פרתני, והשובר נכתב סתם על שניהם — נראה בעיני שטענה מעלייתא היא. אבל היכא דמודה בשתי הלואות, אלא שפרע אחת, נהי נמי דחורע כח המלוין לגבות כל אחד חובו, אבל יעשו שטר ביניהם ויגבו בין שניהם מן הלוח שטר אחד, על ידי שיכתבו הורשאה זה לזה. **עלי** — שאני חייב לו. **תנא אם** היו שניהם — משולשים וכדכנים. **יכתבו דורות** — מרובעים: יוסף בן יעקב בן יצחק בן יצחק בן יצחק, ויוסף בן יצחק בן אברהם, יוסף בן יעקב בן יצחק בן דוד. וכולי האי לא היו שמות אבותיהן שוין. **משנה** האומר לבנו — מצוה בשעת מיתתו. ואיני יודע איזהו — והלוח האמיני, ולא החורתי שטור, ואיני רוצה ליעש. **בשטרות בולן פרועין** — חוץ מאותן שיאמרו: עדיין לא פרענו. **נמצא** — ללוח אחד שם בבית המת שני שטרות, שלוח ממנו שני הלואות — הקטן אינו פרוע, דשטר בין שטרותיו קאמר, דמשמע אחד לו שנים. **גמרא** חוב לך בידו — משמע: מה שאחא חייב לי, אפילו כתבו החוב בהלואות דקות, בשטרות דרבה. אמר לי רבינא לרב אשי אלא מעתה שני מכורה לך שדדו הגדולה מכורה לו. שרה שיש לי מכורה לך — מי נימא כל שדותיו מכורין לו קאמר: כמו "שרה אדם" — "קפניצא (כתוב), וכמו "ובחמא רבא" (יונה ד). ומשני: התם יד בעל השטר על התחתונה — דהמוציא מחבירו עליו הראיה, דהיינו לוקח, ומילתיה דרבא דלעיל נמי משום האי טעמא דיד בעל השטר על התחתונה, דהיינו מלוה. הלכך "חוב לך ביד פרוע" — כל השטרות שיש לו עליו פרועין. **משנה** לא יפרע מן הערב — תחלה, עד שיתבע את הלוח לדין וידייבדו בית דין, ואם אין לו מה לשלם — אז יפרע מן הערב. הכי מפרשין לה בגמרא במסקנא.

ואם

חסורי מחסרא וחבי קתני — פירש רבינו תם בבבא יד: חסורי מחסרא וחבי קתני המלוה את חבירו על ידי ערב לא יפרע מן הערב. הכי פירושו, וחבי המלוה: לא יתבע מן הערב תחלה, אף על פי שאין לו נכסים ללוה, דהיינו קרקעות. אלא יתבע מן הלוה תחלה, ואם הוא רחוק — ימתין לו, או ילך לשם לתבעו ולכופו. דלא מחתינן לנכסי דערב, דלמא אי איתיה הכא ללוה הוה יודב ליה

מטלטלי למלוה. ואם אמר "על מנת שאפרע ממני שארצה תחלה" כו' — ולא יצטרך להמתין ולחזור אחר הלוה. דמשום דלמא פרע ליה מטלטלין לא מטרחינן ליה למלוה, כיון דאתני. ובגון שאין נכסים ללוה, דהיינו קרקעות, כדמסיק ואולי: במה דברים אמורים כו', אבל יש נכסים ללוה, דהיינו קרקעות — יתבע הלוה תחלה ויכופנו, ולא נטרוד את הערב, כיון דאיגלאי מילתא שכיול להפרע מן הלוה. אבל בשאין נכסים ללוה, ואתני "ממי שארצה אפרע" — מספיקא לא מטרחינן לחזור ולהמתין ללוה, אלא יפרע מן הערב בדפרישית. וקבלן, אף על פי שיש נכסים כו'. חשש מדות בערבות: א' — המלוה על ידי ערב ולא אתני "ממי שארצה אפרע" — תובע הלוה תחלה בבית דין, בין שיש לו ובין שאין לו נכסים ללוה. ואם לא יוכל לכופו ללוה, ולא ציית דינא — נכנס לביתו של ערב. ב' — אם התנה "ממי שארצה אפרע" ואין לו נכסים ללוה, דהיינו קרקעות — נפרע מן הערב תחלה. פירושו: אם ירצה לדון עם הערב תחלה, ואם ירצה — יתבע מן הלוה תחלה. כדאמרין: אם אמר "ממי שארצה אפרע" — יפרע מן הערב, שמע מינה דברצון מלוה תליא מילתא. ג' — ואם יש לו נכסים ללוה, אפילו אתני — נפרע מן הלוה תחלה. ד' — וקבלן, דהיינו "חן לו ואני נותן לך", בין יש לו נכסים ללוה בין אין לו — נפרע מן הערב תחלה. ה' — נושא ונותן ביד "יפרע מן הערב ולא מן הלוה, שאין למלוה על הלוה כלום. ואם לא מצא שום להפרע מן הערב — חזר על הלוה מדרבי נתן, דקיימא לן בוותיה אפילו בבעל חוב דעלמא. וכולהו ערבין בעי קנין. בר מקבלן וערב בשעת מתן מעות. וקבלן דהיינו "חן לו ואני אתן לך". אי נמי — שאינו מזכיר לשון הלוואה אלא לשון פרעון, דקאמר "ייתי דונרא" ולא קאמר "ייתי דיברא", דהלכתא כרבא. ולא לימא "ואני קבלן". וקנין בכליו של קונה, ובגון דנקיט ביה שלש על שלש, דבציר מהכי לא מהני אם אינו כלי. ואין חילוק בין עור לשק, כדאמרין ב"שנים אחוזין (בבא מציעא ו, א): כיון דנקיט ביה שלש על שלש, לשון רבינו תם. ואם היה כתוב בשטר שנעשה פלוני בן פלוני קבלן — אומר רבינו יצחק דחוי קבלן. דאף על גב דלא כתב בו "חן לו ואני נותן לך" שלא פירש היאך אמר, מכל מקום קבלן קאמר דהוי.

מקמי

ואם אמר לו "על מנת שאפרע ממני שארצה" — **יפרע מן הערב**; **רבן שמעון בן גמליאל אומר: אם יש נכסים ללוה** — **בין כך ובין כך לא יפרע מן הערב**. **וכן היה רבן שמעון בן גמליאל אומר: הערב לא יאשה בכתיבתו, והיה בעלה מנרשה** — **ידינה הנאה, שמו יעשו קנוניא על נכסים של זה ויחזיר את אשתו. גמרא מאי טעמא? רבה ורב יוסף דאמרי תרין: הוה נכרא אשלימת לא, גברא אשלימי לך. מתקוף לה רב נחמן: האי דינא דפרסאי — אנדרבה, בתר ערבא אולי — אלא, בי דינא דפרסאי, דלא יהבי טעמא למיתיתיהו. אלא אמר רב נחמן: מאי לא יפרע מן הערב — לא יתבע ערב תחלה. תניא גמי הכי: המלוה את חבירו על ידי ערב — לא יתבע ערב תחלה, ואם אמר "על מנת שאפרע ממני שארצה" — יתבע ערב תחלה. אמר רב הונא: מניין לערב דמשתעבד? דתני: "אנכי אערבנו מידי תבקשנו". מתקוף לה רב חסדא: הא קבלנות היא, דתני: "תנה אתו על ידי ואני אשיבנו" אלא אמר רבי יצחק, מהכא: "לקח בגדו כי ערב ורבעד נכריה קבלהו"; ואומר: "בני אם ערבתי לרעד תקעת ליר כפיד, נוקשת באמרי פיד נלפת באמרי פיד, עשה זאת אפוא בני והנצל כי באת בכך רעד לך התרפס ורבה רעיד", אם מומן יש לו בידך — התר לו פיסת יד, ואם לאו — הרבה עליו ריעים. אמר אמימר: ערב דמשתעבד — מחלוקת רבי יהודה ורבי יוסי; לרבי יוסי דאמר: אסמכתא קניא — ערב משתעבד, לרבי יהודה דאמר: אסמכתא לא קניא — ערב לא משתעבד. אמר ליה רב אשי לאמימר: הא מעשים בכל יום, דאסמכתא לא קניא, וערב משתעבד אלא אמר רב אשי: בההוא הנאה דקא מהימן ליה — גמר ומשתעבד נפשיה. "ואם אמר על מנת שאפרע ממני שארצה" כו'. אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן: לא שנו אלא שאין נכסים ללוה, אבל יש נכסים ללוה — לא יפרע מן הערב. והא מדקתני סיפא, רבן שמעון בן גמליאל אומר: אם יש נכסים ללוה — לא יפרע מן הערב, מכלל דתנא קמא סבר: לא שנו הכי ולא שנו הכי — חסורי מחסרא והבי קתני. לא יפרע מן הערב, ואם אמר "על מנת שאפרע ממני שארצה" — יפרע מן הערב; במה דברים אמורים — בשאין נכסים ללוה, אבל יש נכסים ללוה — לא יפרע מן הערב; וקבלן, אף על פי שיש נכסים ללוה — יפרע מן הקבלן; רבן**

ואם אמר לו על מנת כו' — בגמרא אמרין: חסורי מחסרא וחבי קתני כו', ומפרש לה. בין כך ובין כך לא יפרע מן הערב — תחלה. הערב לאשה בכתיבתה — ואין לבעל נכסים, והיה בעלה מנרשה, וצריך הערב לפרעה בכתיבתה מכיסו. יירינה — הבעל הנאה על דעת רבים, נדר שאין לו הפרה, שלא יוכל להחזירה. דהיישקן שמוא דעתו להחזיר את אשתו ולאכול כתובתה לאחר שנתקבלה כתובתה מן הערב, וקנוניא בעלמא דחוי דעבדי בעל ואשתו על נכסיו של ערב. **גמרא** מאי טעמא — לא יפרע מן הערב; דקסלקא דעתך השתא לא יפרע כלל קאמר מתניתין. דלא מהני ערבות אלא לחבי, שאם מול לוה או ברח — אז יפרע מן הערב. אך אם הלוה בפנינו בשעה שחובע מלוה את חובו, כיון שהעמיד ערב ללוה בפנינו — פטור. **גמרא** אשלימת לי — הפקדתי הלוה, על מנת שאם ימות או יכרח שאפרע ממנו, דחיי אני מחזירו לך ותחבענו בדין — ואני פטור. מתקוף לה רב נחמן האי דינא — דמתניתין, שלא יפרע הערב כלום — דינא דפרסאי הוא. וקא סלקא דעתך השתא דחבי קאמר: שמנהג פרסיים לדון כן, דאמר ליה גברא אשלימת לך. בתר ערבא אולי — אף כשש נכסים ללוה. דלא יהבי טעמא למיתיתיהו — שגם זה דבר שאינו הגון הוא, לומר שלא יפרע מן הערב כלל — אם כן מאי אתני ערבות? אלא דאי להכי נכנס בערבות, שאם אין נכסים ללוה — שישלם לו ערב תחתיו את הממון. לא יתבע ערב תחלה — דלא נעשה ערב אלא על מנת אם ימות הלוה, או ימאן לבא לדין, או שיחביבוהו בית דין ולא יזיה לו מה לפרוע — אז יפרע מן הערב. ואם אמר לו על מנת כו' יתבע מן הערב תחלה — ובגון שאין נכסים ללוה. דחבי מפרשינן לה מתניתין לקמן. מנין לערב משתעבד — באמירה בעלמא, בלא קנין. קבלנות — לקמן מפרש: "חן לו ואני קבלן". ובאמירה בעלמא חיי קבלן, וחבי מוכח לקמן בשמעתין. אבל אם נשאו ונתן ביד — אמרין לקמן דאין למלוה על הלוה כלום. תנה אותו על ידי — כלומר, כאילו מקבלו בידי אחוזרתו לך. לקח בגדו — למלוה קאמר קרא: קח בגדו של ערב, כי ערב בשביל איש זר — דהיינו אמירה בעלמא, דלא כתיב הכא קבלנות. בני אם ערבת לרעד — ממון, או נקשת באמרי פוך — שחרפתו ונפשו — עשה זאת אפוא בני והנצל משני דברים הללו: על כי באת בכך רעד, דהיינו ממון שיש לו עליך — לך התרפס. הטר לו פיסת ידך ותן לו מעותיו. ורבה רעד, על שחרפתו — הרבה עליו ריעים, ובקש מחילה. רבי יהודה סבר אסמכתא לא קניא — דהיינו אסמכתא: אם לא יפרע לך — אני אשלם לך. וכל "דאי" חיי אסמכתא — סומך ובוטח בלבו שהלוה יפרעה, ואילו היה יודע שלא יפרע הלוה — לא היה נכנס בערבות. **דאסמכתא לא קניא** — דפסיקא הלכה כרבי יהודה. נמר ומשתעבד — בלב שלם, ושליחותא דערב קא עבדי מלוה, כאילו הוא עצמו הלוה. לא שנו — אפילו דאמר על מנת כו'. אף על פי שיש נכסים ללוה יפרע מן הקבלן — אם ירצה המלוה.

רבן

ללא קנין: אמר רב הונא, מנין לַעֲרֵב דְּמִשְׁתַּעֲבָד – מנין לנו דין זה, 53
שערב משתעבד אף ללא קנין, דְּכִתְיִב אודות מה שאמר יהודה 54
ליעקב אבינו, כשביקש ממנו שישלח עמדה את בנימין למצרים 55
(בראשית מג ט) 'אֲנִי אֶעֱרְבֶנּוּ מִיָּדִי תִּבְכְּשֻׁנָּה', והרי לא עשה יהודה קנין 56
על ערבותו. 57
מקשה הגמרא: מִתְּקִיף לָהּ רַב חֲפָזָא, הָא – הרי ערבות זו שקיבל 58
יהודה, 'קְבֻלָּנוּת' הִיא – קיבל על עצמו אחריות של 'ערב קבלן', 59
וערב קבלן אינו צריך קנין אלא די בכך שיאמר 'תן לו ואני קבלן' 60
כמבואר להלן (קעג). מוכיח רב חסדא שיהודה היה ערב קבלן, דְּכִתְיִב (שם מב) 61
לֹא 'תִּנֶּה אוֹתוֹ עַל יָדִי וְאֲנִי אֶשְׁיָבֶנּוּ אֵלָיךְ', ומשמעות הלשון היא 62
כאילו אמר 'קיבלתני בידי, ואחזירנו אליך', והרי הוא ערב קבלן 63
שאינו צריך קנין. 64
הגמרא מביאה לימוד אחר להתייבות הערב ללא קנין: אֵלָּא אֲמַר 65
רַבִּי יִצְחָק, דִּין ערב נלמד מִתְּקָא ו-מכאן, שנאמר (משלי כ טו) 'לִקְחָ 66
בְּיָדוֹ כִּי עָרֵב יֹרֵב וּבְעֵד נִבְרִיָּה חֲבֵלָה', כלומר, הפסוק אומר למלוה 67
ליטול את גבדו של הערב 'כִּי עָרֵב', כלומר מחמת אמירה בלבד 68
שנעשה ערב, ואף ללא קנין. פסוק נוסף: וְאֹמֵר (שם ו א-ג), 'כִּנִּי אִם 69
עָרֵבְתָּ, לִרְעוֹד תִּקְנֶה לִּי כֶּפֶיךָ, נִקְשֶׁת בְּאָמְרִי פִיד לְכַדֵּת בְּאָמְרִי 70
פִיד', כלומר, אם נעשית ערב לחבורך, או שנכשלת בלשונך 71
וציערת את חבירך בדברים, והמשך הפסוק הוא עצה עבור שני 72
אנשים אלו, 'עֲשֵׂה זאת אִפְּסֹא כִּי וְהִצֵּל כִּי בָאתָ בְּכַף רַעְדָּ לֶךְ 73
הַתִּרְפָּס וְיִהְיֶה רַעְיִד', כלומר, אם כְּמוֹן יֵשׁ לוֹ בְּיָדְךָ – שנעשית ערב, 74
'לֶךְ הַתִּרְפָּס', וכאילו נכתב 'הֲתֵר לוֹ פִּסֵּת יָד' – פתח לו את כף ידך 75
ותן לו את מעותיו. וסיום הפסוק הוא עצה למצער את חבירו, וְאִם 76
לֹא – לא נעשית ערב אלא ציערתו בדברים, וְיִהְיֶה רַעְיִד', כלומר 77
הַרְבֵּה עָלָיו רַעִים וחברים שיבקשו ממנו שימחל לך. 78
אמימר אומר שנידון זה, האם ערב משתעבד, תלוי במחלוקת 79
תנאים: אֲמַר אֲמִימֵר, דִּין זה של עָרֵב, דְּמִשְׁתַּעֲבָד למלוה, תלוי 80
במחלוקת רבי יהודה ורבי יוסי, לְרַבִּי יוֹסִי דְאֲמַר שבכל מקום 81
'אֶסְמַכְתָּ קִנְיָא' – אדם המתחייב לעשות דבר מחמת שהוא סומך 82
בלבו על כך שלעולם לא יגיע לידי חיוב זה, מכל מקום חל חיובו, 83
עָרֵב גם כן מִשְׁתַּעֲבָד, ואף שכשקיבל על עצמו את הערבות היה 84
סבור שהלוה ישלם את החוב, ולא יצטרך לשלמו בעצמו. ואילו 85
לְרַבִּי יְהוּדָה דְאֲמַר אֶסְמַכְתָּ לֹא קִנְיָא, ואין אדם מתחייב בדבר 86
כשקיבלו בדרך של אסמכתא, עָרֵב לֹא מִשְׁתַּעֲבָד, כיון שחיובו 87
נחשב כאסמכתא. 88
רב אשי דוחא את דברי אמימר: אֲמַר לִיה רַב אֲשִׁי לְאֲמִימֵר, כיצד 89
יתכן שחיובו של ערב תלוי במחלוקת רבי יהודה ורבי יוסי, וְהָא 90
מַעֲשִׂים כָּבֵל יוֹם הֵם, שאנו פוסקים כרבי יהודה דְאֶסְמַכְתָּא לֹא 91
קִנְיָא, ואף על פי כן אנו פוסקים שְׁעָרֵב מִשְׁתַּעֲבָד ללא קנין, ומוכח 92
שאין טעם חיובו משום שאסמכתא קונה. 93
רב אשי מבאר באופן אחר את השתעבדות הערב ללא קנין: אֵלָּא 94
אֲמַר רַב אֲשִׁי, הטעם שערב משתעבד ללא קנין הוא כיון דְּכִתְיָהוּ 95
הֵנָּה דְקָא מִתְּקִיף לִיה – תמורת אותה הנאה שיש לו, שהמלוה 96
מאמינו וסומך עליו להלוות מחמתו, נָמַר הערב בדעתו וּמִשְׁתַּעֲבָד 97
נִפְשִׁיָּה – ומשעבד את עצמו לערבות זו, והרי זה כאילו המלוה 98
עושה את שליחותו בהלוואה זו, וכאילו הערב עצמו הלוה את 99
הכסף ללוה. 100
שנינו במשנה: וְאִם אֲמַר עַל מִנְתָּ שְׁאִפְרַע מִמִּי שְׁאִרְצָה בּוֹ יַפְרַע מִן 101
הערב, רבן שמעון בן גמליאל אומר, אם יש נכסים ללוה בין כך 102
ובין כך לא יפרע מן הערב. 103
הגמרא מבררת מתי יכול המלוה לגבות מהערב: אֲמַר רַבָּה בַּר בַּר 104
חֲבֵה אֲמַר רַבִּי יוֹחָנָן, לֹא שָׁנו במשנתנו דין זה, שאם אמר לו 'על 105
מנת שאפרע ממי שארצה' גובה מן הערב, אֵלָּא באופן שֵׁאִין נְכָסִים 106
לָלוֹה, אֲבָל אם יֵשׁ נְכָסִים לָלוֹה, צריך המלוה לגבות ממנו, ולא 107

המשנה אומרת דין נוסף: וְאִם אֲמַר לוֹ המלוה שערבותו היא 'על 1
מנת שאפרע ממי שארצה', והסכים הערב לכך, יַפְרַע המלוה מן 2
הערב, ובגמרא יבואר באיזה אופן עוסקת משנתנו. רַבִּין שְׁמַעוֹן בֶּן 3
גַּמְלִיאֵל חולק ואומר, אִם יֵשׁ נְכָסִים לָלוֹה, בֵּין כֶּךָ וּבֵין כֶּךָ – בין אם 4
נעשה ערב בסתם, ובין אם אמר לו לשון זה 'על מנת שאפרע ממי 5
שארצה', לֹא יַפְרַע מִן הָעָרֵב. וְכֵן הִיה רַבִּין שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אֹמֵר, 6
הָעָרֵב לֹא־שָׁה בְּכַתּוּבָתָהּ, שאם לא ישלם לה הבעל את דמי 7
כתובתה, ישלם לה הוא, וְהִיה בְּעֵלָה מְגִרָשָׁה – עומד לגרשה ואין 8
לו נכסים, וידוע שיצטרך הערב לשלם לה את דמי כתובתה, לא 9
יגרשה עד שִׁדְּרָנָה הֵנָּה – שהבעל ידור הנאה מאשתו שלא 10
ינהג ממנה ולא יוכל להחזירה לעולם, והטעם לכך, שיש לחשוש 11
שְׁמַא יַעֲשֶׂה הַבַּעַל והאשה קִנְיָנָא – הסכם של רמאות על הנכסים 12
שֶׁל הָא – של הערב, שיגרשנה רק כדי שתגבה ממנו את הכתובה, 13
ומיד אחר כך יחזיר הבעל אֶת אִשְׁתּוֹ. 14

גמרא

שנינו במשנה: 'המלוה את חבירו על ידי ערב, לא יפרע מן הערב', 15
והבינה עתה הגמרא שכונת המשנה שאם הלוה נמצא לפנינו 16
ואין לו נכסים, אין גובים מהערב, וחייב הערב הוא רק כשהלוה 17
מת או ברח למקום רחוק. הגמרא מבררת את טעם הדין. שואלת 18
הגמרא: מַאי מַעֲקָא שלא יגבה המלוה מן הערב כשאין ללוה 19
נכסים. 20
משיבה הגמרא: רַבָּה וְרַב יוֹסֵף, דְאֲמִרִי תְרִיבִּיהוּ – שאמרו שניהם 21
ביאור זה במשנתנו, שטוען הערב למלוה, ערבותי לא היתה 22
לשלם את החוב בכל מקרה, אלא נִבְרָא אֲשִׁלִּימָת לי – על אדם זה 23
הפקדתי, וְנִבְרָא אֲשִׁלִּימָת לך – אדם זה אני מעמיד לפניך, כלומר, 24
חייבי היה רק על הלוה עצמו, שאם ימות או יברח למקום רחוק 25
אשלם אני את החוב, אך כל זמן שהלוה חי ונמצא לפנינו איני 26
חייב לפרוע במקומו את החוב, אף שאין לו נכסים, וכיון שכך 27
הריני מעמיד לפניך את הלוה, ומקיים בכך את חיובי. 28
רב נחמן מקשה על סברא זו: מִתְּקִיף לָהּ רַב נַחְמָן, הרי הִיא – דבר 29
זה, שהערב חייב רק אם ימות הלוה או יהיה במקום רחוק, דִּינָא 30
דְּפִרְסָא – דינם של פרסיים הוא. תמזהה הגמרא על דברי רב נחמן: 31
והרי אִדְרָבָה, הפרסיים מחמירים יותר על הערב, וְכִתְרָא עָרְבָא אֵילִי 32
– והולכים אחרי הערב לגבות ממנו את החוב, אף כשהלוה לפנינו 33
ויש לו מעות. 34
הגמרא מבארת את קושיית רב נחמן באופן אחר: אֵלָּא קושיית רב 35
נחמן היא כך, שהלכה זו שאמרו רבה ורב יוסף, היא דומה לדיני 36
בִּי דִּינָא דְּפִרְסָא – בית דינם של הפרסיים, בכך דִּלָּא יְהִי מַעֲקָא 37
לְמִלְתִּיָּהוּ – שאינם נותנים טעם לדבריהם, וגם דין זה אין בו טעם, 38
שאם אין הערב משלם את החוב כשאין ללוה מעות, לשם מה 39
קיבל עליו את הערבות. 40
רב נחמן מבאר באופן אחר את המשנה: אֵלָּא אֲמַר רַב נַחְמָן, מַאי 41
לֹא יַפְרַע מִן הָעָרֵב, שהמלוה לא יתבע את הערב תְּחִלָּה, קודם 42
שיתבע את הלוה עצמו, אלא רק אם הוא מסרב לשלם, או שמת, 43
או שחייבוהו בית דין לשלם ולא יהיה לו ממון, יכול המלוה 44
לתבוע מהערב לשלם את החוב. 45
הגמרא מביאה ברייתא המסייעת לדברי רב נחמן: תִּנְיָא נְמִי כִּי – 46
שנינו בברייתא כדברי רב נחמן, מִלְלוֹת אֶת חֲבִירוֹ עַל יְדֵי עָרֵב, לֹא 47
יִתְבַּע את הערב תְּחִלָּה. ממשיכה הברייתא: וְאִם אֲמַר המלוה לערב 48
עַל מִנְתָּ שְׁאִפְרַע מִמִּי שְׁאִרְצָה, יִתְבַּע – רשאי המלוה לתבוע את 49
הָעָרֵב תְּחִלָּה, אם אין ללוה נכסים, וכמו שיבואר להלן בפירוש 50
משנתנו. 51
הגמרא מבארת מנין לומדים שערב משתעבד באמירה בלבד, 52

ועל זה סימנה המשנה ואמרה: רבן שמעון בן גמליאל אומר, אם יש נכסים ללוח, אחר זה ואחר זה - בין ערב רגיל ובין ערב קבלן, לא יפרע מהן, אלא מהלוח. ונמצא לגירסא זו שבערב רגיל לדברי הכל אינו גובה מהערב כשיש נכסים ללוח, ומחלוקתם היא רק בערב קבלן, לחנא קמא גובה ממנו המלוה אף שיש נכסים ללוח, ולרבן שמעון בן גמליאל אין המלוה גובה ממנו אלא כשאין נכסים ללוח.

הגמרא מבררת את ההלכה במחלוקת זו: אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן, כל מקום שישנה רבן שמעון בן גמליאל במשנתנו - כל מקום שהביאה המשנה את דברי רבן שמעון בן גמליאל יחד עם תנאים אחרים, הלכה כמותו, הוין משלש משניות שבהם אין הלכה כמותו, ואלו הן:

א. ערב - המחלוקת במשנתנו האם מלוה גובה מערב קבלן כשיש נכסים ללוח, שאין הלכה כמותו אלא כתנא קמא שיכול המלוה לגבות מערב קבלן אף כשיש ללוח נכסים.

ב. יצידן, שנחלקו במסכת גיטין (עד) באדם המגרש את אשתו והתנה שיחולו הגירושין בתנאי שתתן לו בגד מסוים שיש לו, ואבד אותו בגד, לדעת תנא קמא אינה יכולה לקיים את התנאי על ידי תניית מעות בשווי הבגד, אלא התבטלו הגירושין, ולדעת רבן שמעון בן גמליאל תתן לו את דמיה, ואמר על זה רבן שמעון בן גמליאל שהיה מעשה כזה בעיר 'צידון', שאמרו חכמים שתתן לו את דמי הבגד ויחולו הגירושין. ואין הלכה כמותו אלא כתנא קמא.

ג. וראיה אחרונה, שנחלקו במסכת סנהדרין (לא) באדם שבא לדין ואמר לו להביא עדים או ראיה, ואמר שאין לו, ולאחר זמן הביא עדים או ראיה, לדעת תנא קמא אין מקבלים אותם, כיון שכבר הודה שאין לו, ולרבן שמעון בן גמליאל מקבלים אותם, כיון שיתכן שבאותו זמן היה סבור שאין לו עדים או ראיות, ומצאם לאחר מכן. וכיון שנחלקו שם במשנה שלפניה בדין נוסף השייך לדיני ראיה, ופסקנו שם הלכה כרבן שמעון בן גמליאל, קרויה מחלוקת זו 'ראיה אחרונה', כלומר דין 'ראיה' שבמשנה האחרונה, ובוה אין הלכה כרבן שמעון בן גמליאל.

רב הונא מבאר איזה לשון הוא קבלת ערבות רגילה, ואיזה לשון הוא 'קבלנות': אמר רב הונא, ערב האומר 'הלוחה, ואני ערב' או שאמר 'הלוחה, ואני פורע', 'הלוחה, ואני חייב', 'הלוחה, ואני נותן' [אמת], לשונות אלו בולן, לשון ערבות רגילה הן, כיון שנקט לשון 'הלוחה' והיתה כוונתו שיעקר החיוב היא על הלוח, ככל הלוחא, ורק אם לא יוכל לגבות מהלוח יגבה מהערב. אבל אמר הערב לשונות אלו, 'אין לו, ואני קבלן', 'אין לו, ואני פורע', 'אין לו, ואני חייב', 'אין לו, ואני נותן' [אמת], בולן לשון קבלנות הן, כיון שלא אמר לשון 'הלוחה' אלא לשון 'נתינה', והרי זה כאילו המלוה ערשה את שליחותו של הערב לתת מעות ללוח על דעת כן שהערב יפרענו, וחיוב הערב הוא אף במקרה שיש ללוח נכסים, כדעת תנא קמא במשנתנו.

הגמרא מסתפקת בלשונות מוטומים, אם הם לשון ערבות או לשון קבלנות: איכא ליה, ערב האומר שני לשונות סותרים, 'הלוחה, ואני קבלן', או שאמר 'אין לו, ואני ערב', מאי, האם דינו נקבע לפי הלשון 'הלוחה' ונתינה, וכשאמר 'הלוחה' נעשה ערב רגיל, אף שסיים ואמר 'ואני קבלן', וכשאמר 'אין לו' נעשה קבלן אף שסיים בלשון ערבות רגילה. או שדינו נקבע לפי הלשון 'ערב' וקבלן, וכשאמר 'ואני קבלן' דינו כקבלן אף שפתח בלשון 'הלוחה', וכן כשאמר 'ואני ערב' נעשה ערב רגיל אף שפתח בלשון 'אין לו'.

רבי יצחק פושט את הספק: אמר רבי יצחק, לשון 'ערבות', משמעותה ערבות רגילה, אף אם אמר 'אין לו, ואני קבלנות' משמעותה קבלנות, אף אם אמר 'הלוחה'.

הגמרא מביאה מי שחולק על הכללים שאמר רב הונא לעיל, וכן על דברי רבי יצחק: רב חסדא אמר, בולן - כל הלשונות שיש בהן משמעות של קבלנות, כגון 'אין לו' או 'ואני קבלן' או 'ואני פורע',

לשון קבלנות הן, אף אם הוסיף גם לשון ערבות רגילה, כיון שהמשמעות היא שהוא ישלם למלוה קודם שיתבע את הלוח, כן - חוץ מהאומר 'הלוחה, ואני ערב', משמעות לשון זה שיהיה ערב רגיל, שאמר לשון הלוחה, ולשון ערבות, ולא נתינה או קבלנות. הגמרא מביאה דעת רבא שחולק על השיטות שהובאו לעיל: רבא אמר, בולן לשון ערבות רגילה הן ולא קבלנות, ואף אם אמר בהן גם לשון קבלנות, כגון שאמר 'הלוחה ואני קבלן', כיון שמכל מקום הזכיר לשון הלוחה, וכן כשאמר 'אין לו ואני פורע', כיון שהמשמעות היא שרק אם לא יפרע הלוח יפרע הערב, כן - חוץ מהאומר 'אין לו ואני נותן', שכוין שאמר לשון 'נתינה' גם כלפי נתינת המלוה ללוח וגם כלפי נתינתו למלוה, הרי זה כאילו אמר שנתינת המלוה תיחשב כנתינתו, ויהיה ערב קבלן, וכל שכן אם אמר 'אין לו ואני קבלן', שזה לשון קבלנות גמורה.

הגמרא מביאה דעה נוספת בלשון 'אין לו ואני נותן': אמר רבי מר בר רבאמי לרב אשי, רבי אמר אמר - כך אמר אבי, אנימור, ערב שאמר למלוה 'אין לו ואני נותן', הרי זה כאילו המלוה נתן את הכסף ללוח בשליחות הערב, ואין ללוחה על הלוח כלום - אינו יכול לתובעו כלל, אלא רק את הערב.

הגמרא דוחה דעה זו: ולא היא - אין הדין כן, אלא לא מיפטר לוח מיניה דללוח - אין הלוח נפטר מחיובו למלוה, עד שיפא ויתן פיד - עד שהערב יטול בעצמו את המעות מיד המלוה ויתנם ביד הלוח, שבאופן כזה הערב נחשב כלוח והוא חייב למלוה את מעות ההלוחה, וחלוח אינו חייב למלוה כלום.

הגמרא מביאה מעשה, ועל פיו יבואר שדין נכסי הלוח כדיון 'ערב': ההוא היינו - מעשה בדין, דאחתייה למלוח לנכסי [הלוח] - שהיריד את המלוה לנכסי הלוח, מקמי דלתבעיה ללוח - קודם שתבע מהלוח עצמו שישלם את חובו. סלקיה - סילק אותו רב חנן בריה דרב יבא מלהיות דיין.

אמר רבא, מאן חכים למעבד היא מילתא - מי עוד חכם לעשות כן, לסלק דיין שטעה בדין כזה, אי לאו רב חנן בריה דרב יבא. וטעמו, כיון דקסבר, דנכסיה דרב איניש - שנכסיו של האדם, של הלוח, אינו מעבדן יתיה - הם הערבים על פרעון חובו, שאם לא יפרענו הלוח ממון יגבה אותם בחובו, ויתן במשנתנו (קטע), הלוחה את חבריו על ידי ערב, לא יפרע מן הערב, ויפיקא לו (קטע) ומקובל בידינו שהביאור במשנה הוא שלא יתבע את הערב תחלה, שאין להטריח את הערב בחינם לפרוע, שמא יפרע הלוח עצמו, וכמו כן אין לזלזל בלוח לגבות מנכסיו קודם שהוברר שאינו יכול לפרוע בעצמו, ודיין זה שנבה תחילה מנכסי הלוח עבר על הלכה זו, ויש לסלקו מלהיות דיין.

הגמרא מביאה מעשה, ועל פיו יבואר דין ערב שפרע חוב לאחר מיתת הלוח: ההוא ערבא דיתמי - מעשה באדם שהיה ערב על חוב בשטר, ומת הלוח והניח יתומים, דפרעיה הערב למלוח, מקמי דלדעניהו ליתמי - קודם שהודיע ליתומים שהוא עומד לפרוע, ותבע הערב מהיתומים שישלמו לו את המעות שישלם במקומם למלוה. אמר רב פפא, אין היתומים צריכים לשלם לערב, כיון שחובם לערב הוא חוב בעל פה, וכיון שפרעית חוב בעל פה לבשל חוב - למלוה או לערב, אינה חיוב ממוני המוטל עליהם, אלא רק מצוה היא, שנאמר (ויקרא טו) 'היון עֵדָק יְהִי לָכֶם, ודרשו חכמים (ב"מ מט) שתהיה הדין שלכם - אמירת 'כן' שלכם צדק, ומחמת כן צריכים לשלם את החוב, ויתמי' - ויתומים הקטנים מגיל שלש עשרה, לאו בני מצוה נינהו - אינם חייבים עדיין במצוות, ורק לאחר שיגדלו ויתחייבו במצוות, יוכל הערב לתובעם.

רב הונא בריה דרב יהושע חולק על רב פפא, ופטרם מטעם אחר: ורב הונא בריה דרב יהושע אמר, טעם הפטור של היתומים הוא כיון דאמר צדק אמתיה - אנו אומרים, שמא התפיס הלוח למלוה בחייו צורות של כסף בשווי חובו, כדי שאם ימות לא יאטרך הערב לשלם לו, וכיון שהיתומים עתה קטנים ואינם יודעים לטעון, אין הערב יכול לתובעם עד שיגדלו.

1 דלדעניו ליחמי כו' — מיהר לפרוע ולא הודיעם אם ירצו לפרוע לו
2 כלום. שאם היה מודיעם — שמא היו פורעין. מיהו, אם לא היו רוצים
3 לפרוע — נפרע מן הערב, דהיינו אין לו נכסים ללוה. דוראי אם אין לו נכסים (שאין)
4 יכול הערב לדחותו עד אחר שישכיר עצמו ויקנה נכסים, מה לא היה ידוע אחרו עד
5 שיגדלו היתומים, מה לא היה ידוע אחרו עד
6 שישכיר עצמו.

7 ושייך לעמוד הבא) ואם כתב בו התקבלתי
8 — שכתב בעל חוב כן — גובה. בשלמא לרב
9 הונא משכחת לה כשחייב מודה, דליכא למיחש
10 לצררי. אלא לרב פפא היכי משכחת לה?
11 ואם תאמר: אי בשחייב מודה, אפילו לא כתב
12 "התקבלתי" ויש לדחות: דכי לא כתב "התקבלתי"
13 — להכי לא גבי מיתומים, דחיישין שמא לא גבה
14 המלוה ממנו. ומשני: שאני התם, דלהכי כתב ליה
15 "התקבלתי" — דליתיה בחיה אלים, וליתיה במלוה
16 בשטר. וכן גרס רבינו תנאל: משכחת לה בשחייב
17 מודה, ומפרש כדפרישתי, דאלימ משום דהוי
18 בשטרא. וקשיא לך: דבערבין פרק "שום היתומים"
19 (כב, ב) מוכח דארייר רב הונא ורב פפא במלוה
20 בשטר. דפריך התם: שום היתומים שלשים יום,
21 בשלמא לרב הונא — מוקי לה בשחייב מודה,
22 אלא לרב פפא במאי מוקי לה? אמר לך רב פפא:
23 איבעית אימא בכתובת אשה, ששום חונא. אבל
24 בבעל חוב בשטר — לא מצי מוקי לה. אלא
25 מיירי ודאי אפילו בשטר. ועוד קשיא: כיון דמוקי
26 מילתיה במלוה על פה — אם כן אפילו בני מעבד
27 מצוה ניהו נמי אין לגבות מהו, דטוענין לירש
28 שפרע, שהאב היה נאמן לומר "פרעתי", ואפילו
29 גדולים ניהו פטורין ממלוה שטמא ועוד: מאי
30 משני דלהכי כתב ליה "התקבלתי", דהוי במלוה
31 בשטר? מה ש' לו לכתובת המלוה להועיל לערב
32 לגבות מיתומי, מאחר שחלוק לא כתב כלום והיה
33 נראה לפרש: דאם כתב בו "התקבלתי" גובה —
34 היינו: אם כתב בשטר "התקבלתי" מן הערב, שכן
35 כתב הלוח גם לערב בתוך השטר, ליפות כחו,
36 לדחוק ולפטור לשלם חובו מלוה אף אם לא
37 יתבענו המלוה עדיין — גובה. בשלמא לרב הונא
38 בריה דרב יהושע — נחא, דאיהו חייש לצררי,
39 והכא ליכא למיחש לצררי, דכיון שכתב גם לערב
40 "התקבלתי" ועשא במלוה לתבעו מעצמו — אין

41 רגיל להתפס צררי למלוה. אבל ברישא אינו גובה, משום דחייש לצררי, דלמא אתפסיה
42 למלוה, ואף על פי שיש ערב. אה איה לחוש בכתב לו "התקבלתי" — דלמא אתפסיה צררי
43 לערב — שאין רגילות להתפס ליה צררי, כדאמרין לקמן דבגוי ליכא למיחש לצררי
44 — אלמא אין מתפס לערב, דאם כן נחוש שמא התפס לערב. ואפילו למאן דפריך:
45 אדרבה כו' אי לאו דאתפס צררי לערב לא היה מקבל לערב, כדפריש' בקונטרס —
46 דהכי מהא לא מתפס לא למלוה ולא לערב. אלא כפי שכתב ביה לאו בני מעבד
47 מצוה ניהו שאני התם דלהכי כתב לו "התקבלתי" — שיהא לו כח לגבות מן היתומים,
48 ושעבר

49 את הערב, וחלכך, על מלוה על פה איכא למיחש דלמא פרעיה אבודון בחייו. ואף על גב דקיימא לן לקמן בפירקין: מלוה על פה גובה מן היורשין — דני מילי כגון דשמתוה ומית
50 בשמתיה, אי נמי כשחייב מודה. ופסקין לקמן הלכתא כרב הונא בריה דרב יהושע דאמר דלא חיישין למימר יתמי לאו בני מעבד מצוה ניהו, אלא בכל חוב שאנו יודעין שלא פרע
51 אביהן בחייו, וא שאלו אנו יודעין אלא שאמר אביהן "תנו" — נותנין כדפסקין בערבין, ואין ממתניע עד גדולי, כדשלחו תתם דהלכתא כרב הונא בריה דרב יהושע. ורבא נמי, דפסק
52 בערבין (שם עמוד ב) הלכתא דאין נוקקין לכבשי יתומים אלא אם כן רבית אוכלת בהן, ואם אמר "תנו" נותנין — נראה בעיני דלא פליגי אדרב הונא, כיון דחייב מודה כמאן דאמר
53 "תנו" דמי. ומו' אמר דאמר אמר דאמר ולא פליגי, רב הונא איירי בחייב מודה אף על גב דלא אמר "תנו", ורבא איירי באומר "תנו" אף על גב דאין חייב מודה. וכל דני גבייתן
54 ממקרקעי דיתמי, ונראה בעיני דבזמן הזה דליכא מקרקעי כל כך, אף על גב דקיימא לן מטלטלי דיתמי לא משתעבדי לבעל חוב — בזמן הזה דיום לגבות ממטלטלי דשבק להון
55 אבודון, כמו שחוקן הגאונים בכתובת אשה, דפסקין הלכתא ממקרקעי ולא ממטלטלי, ואפילו הכי נהו לגבות ממטלטלי. ומביא אני ראיה מהדוא דכתובות (סו, א) דארגי דמחוזא,
56 דאשה גובה כתובתה מהם משום דאסמכתיהו עלייה, והוא חזין לבעל חוב דגבי מטלטלי דיתמי היכא ידועה לנו שאביהן היה חייב לזה. והן הלכה למעשה, דהא אמרין לקמן:
57 מלוה על פה גובה מן היתומים עד שלא תנעול דלת בפני לוח, ואי ממטלטלי דשבק להון אבודון לא גובה — אין לך נעילת דלת גדול מזה, דהא לא שכיח לן מקרקעי.

1 רבן שמעון בן גמליאל אומר איש יש נכסים ללוה — אחד ערב ואחד קבלן — לא יפרע
2 אלא מן הלוה. במשנתנו — ולא בברייתא. חזין מערב — משנה זו. אלא יפרע מן הקבלן
3 ואף על פי שיש נכסים ללוה, כרבנן. וצידן — ב"מ שאחור" במסכת גיטין. וראיה אחרונה
4 — בסנהדרין, בפרק "זה בורר", שני משניות של ראיא זה: כל זמן שמביא ראיה כו' —

5 בראשונה הלכה כמותו, באחרונה אין הלכה
6 כמותו. בולן לשון ערבות חן — דהא לשון
7 הלוואה קאמר: הלווהו, דהא ידוע ליה ואני
8 פורע אם לא יפרע לך. תן לו — מסור הממון
9 בידו ואני אפרענו לך. אין כאן לשון הלוואה,
10 אלא שליחותיה דהא דקאמר "תן לו" עבדי
11 מלוה. לשון ערבות ערבות — לא שאל קאמר
12 "הלווהו", ולא שאל קאמר "תן לו". ורב פפא
13 אפר בולן לשון קבלנות חן — ואפילו "תן לו"
14 ואני ערב, אפילו "הלווהו ואני פורע", "הלווהו
15 ואני חייב", "הלווהו ואני נותן לך". בר מלחיותו
16 ואני ערב — דכיון דנטק לשון הלוואה ולשון
17 ערבות — אז מוציא מכלל קבלנות. ורבא אמר
18 בולן לשון ערבות חן — אפילו "הלווהו ואני
19 קבלן", "תן לו ואני פורע", "תן לו ואני חייב"
20 — דמשמע: אני אפרע בשבילו אם לא יפרע
21 הוא. בר פתן לו ואני נותן לך — וכל שכן
22 "תן לו ואני קבלן", וקיימא לן כרבא דהוא
23 בתרא. ודוקא "תן לו ואני נותן", דשניהם
24 לשון מתנה — משמע קבלנות, שביאותו לשון
25 שצוהו למסור לזה קבל עליו לפרעו,
26 דמשמע כאילו קבל הוא עצמו מיד המלוה
27 בערבות — לא יפרע מן הערב תחלה אלא
28 מן הלוה. ובקבלנות — מאיה שירצה יפרע,
29 כרבנן דמתניתין, אבל אם נשאל ונתן בידו —
30 אין למלוה על הלוה כלום. אינון עדיין ביה
31 — כדכתיב (משלי כב) "אם אין לך לשלם"
32 למה יקח משכבך מתחת ידך", וכתיב (דברים
33 כד) "ויעזא אליו העבט החוצה", וקיימא לן
34 לא יתבע מן הערב תחלה — אין נכון להטריח
35 את הערב חנם, דלמא מפצי ליה לזה. ודוא חזק
36 לנכסי דאינש — למה נולול בנכסיו לחורדי בהן
37 את המלוה חנם, שמא יסלקנו לזה במעות ולא
38 יצטרך לירד בנכסיו. והוא ערבא דיתמי —
39 אביהם אחר בחייו, וזה נעשה ערב למלוה
40 בשבילו. ולאחר מותו פרע הערב תחלה, מקמי

41 דנתבעניו ליחמי. כלומר, משלו פרע ולא משל יתומים, שלא הספיק לתבעם, ועתה
42 חזר עליהם ותובעם. פריעת בעל חוב מצוה — הערב עתה נעשה בעל חוב, ומלוה על
43 פה הוא, ומצוה לפרעו. ואם יתומים פחותים משלש עשרה — דלאו בני מעבד מצוה
44 ניהו, וכי גדלי — לישתעי דינא בהדיהו, כדאמר ב"חזקת הבתים" (בבא בתרא לג, א) ו
45 גבי עובדא דרבה בר שרשום. רב הונא בריה דרב יהושע אפר — לעולם יתמי בני מעבד
46 מצוה ניהו, כדנאם בערבין בפרק "שום היתומים" (כב, א) יתמי דאכלי דלאו דידהו —
47 לילול בתר שביקיהו. אלא היינו טעמא דלא גובה עד גדולי, וידעו לטעון
48 ולחזור אחר דיום — דאיכא למימר: אימור צררי אתפסיה אביהם למלוה בחייו, לפטור
49 את הערב, וחלכך, על מלוה על פה איכא למיחש דלמא פרעיה אבודון בחייו. ואף על גב דקיימא לן לקמן בפירקין: מלוה על פה גובה מן היורשין — דני מילי כגון דשמתוה ומית
50 בשמתיה, אי נמי כשחייב מודה. ופסקין לקמן הלכתא כרב הונא בריה דרב יהושע דאמר דלא חיישין למימר יתמי לאו בני מעבד מצוה ניהו, אלא בכל חוב שאנו יודעין שלא פרע
51 אביהן בחייו, וא שאלו אנו יודעין אלא שאמר אביהן "תנו" — נותנין כדפסקין בערבין, ואין ממתניע עד גדולי, כדשלחו תתם דהלכתא כרב הונא בריה דרב יהושע. ורבא נמי, דפסק
52 בערבין (שם עמוד ב) הלכתא דאין נוקקין לכבשי יתומים אלא אם כן רבית אוכלת בהן, ואם אמר "תנו" נותנין — נראה בעיני דלא פליגי אדרב הונא, כיון דחייב מודה כמאן דאמר
53 "תנו" דמי. ומו' אמר דאמר אמר דאמר ולא פליגי, רב הונא איירי בחייב מודה אף על גב דלא אמר "תנו", ורבא איירי באומר "תנו" אף על גב דאין חייב מודה. וכל דני גבייתן
54 ממקרקעי דיתמי, ונראה בעיני דבזמן הזה דליכא מקרקעי כל כך, אף על גב דקיימא לן מטלטלי דיתמי לא משתעבדי לבעל חוב — בזמן הזה דיום לגבות ממטלטלי דשבק להון
55 אבודון, כמו שחוקן הגאונים בכתובת אשה, דפסקין הלכתא ממקרקעי ולא ממטלטלי, ואפילו הכי נהו לגבות ממטלטלי. ומביא אני ראיה מהדוא דכתובות (סו, א) דארגי דמחוזא,
56 דאשה גובה כתובתה מהם משום דאסמכתיהו עלייה, והוא חזין לבעל חוב דגבי מטלטלי דיתמי היכא ידועה לנו שאביהן היה חייב לזה. והן הלכה למעשה, דהא אמרין לקמן:
57 מלוה על פה גובה מן היתומים עד שלא תנעול דלת בפני לוח, ואי ממטלטלי דשבק להון אבודון לא גובה — אין לך נעילת דלת גדול מזה, דהא לא שכיח לן מקרקעי.

ושעבר נכסיו לזה, ויש לו כח לזה. מידו, קשה לרבינו יצחק מן התוספתא, דקתני: ואם כתב בו בעל חוב. ולשון "בר" משמע כפירוש רבינו חננאל. ויש לפרש קצת לפירוש רבינו יצחק, כי הלוה מכל מקום כתב לו כר, אבל הבעל חוב צוה לכתוב לו כדי שיהא הערב קבלן גמור. והא דאמר מצוה על היתומין לפרוע חובת אביהן — פירש רבינו יצחק: דהיינו במלוה על פה, ובמקום שלא נשארו קרקעות מאביהן כי אם מטלטלין, ולא כייפין לתמי עבדו כן אפילו היו גדולים, כדמוכח פרק "מי שהיה נשוי" (כתובות 8, צא, ב) גבי קטינא דאביי, דמדקטריף בעל חוב — אלמא גדולים היו. והא דפסקין לקמן מלוה על פה גובה מן היתומים — היינו במקרקעי, דומיא דאינו גובה מן הלקוחות. **אמרו** כל דמגרש כר — שמו יפרע בלא בית דין, ובבא הדרה. **בר** מערב דכתובה — שאף על גב דאית ליה — לא משתעבד. ומילתיה דרבן שמעון בן גמליאל מיידי בבאא לגבי ברא, דמשעבד נפשיה (ה"ג). ותימה למורי: אמאי לא פריך ממתניתין.

שביב מרע שאמר מנה לפלוני בידו כר — קשה לרבינו יצחק: הא דבעי פרק "מי שנתן" (בבא בתרא קמח, ב) שכיב מרע שהקדיש כל נכסיו מהו? תפשוט מזהב דאם עמד אינו חתה. דאי חתור — חתור (גמ' וכמו) במתנתו, ואם כן פשיטא דנאמן, ומאי קנוניא שייך? והלא היה יכול לחזור בו מיד ונראה לרבינו יצחק: דמיידי בשכיב מרע שהקדיש כשהיה בריא את נכסיו, ואמר השתא נמי מנה לפלוני בידו — נאמן. והאי דנקט שכיב מרע — משום דדוקא השתא מהמין, כדאמרין בפרק "שום היתומים" (ערכין כג, א) ובפרק "שכונות הדיינים" (שכונות מב, ב) דאין אדם חוטא ולא לו. אבל בברייתא — ודאי חיישינן, עשוי שלא להשביע את בניו — והיינו בשלא תבעוהו ואמר מעצמו. אבל תבעוהו והודה — חייב. כדאמר לקמן בשמעתין, דטעמא דלהשביע את בניו לא שייך התם. רמשהה אני כר"י נמי לא טענין, אף על גב דבריא אי לא טעין טענין ליה, אדם אדם משטה בשעת מיתה, כדאמרין בסמוך. והא דאדם עשוי כר, אמר רבי דמשמע: אפילו לא טעין טענין ליה דאמר ב"זה בורר" (סנהדרין כט, ב) הווא דקר ליה "קב רשו", אמר: מאן מסיק בי אלא פלניא ופלנאי. תבעוהו לדינא קמיה דרב נחמן. אמר: אדם עשוי כר. משמע דרב נחמן הוה טעין ליה הכי.

לבעל משתעבד - שפיר, אלא למאן דאמר: אי אית ליה משתעבד, אי לית ליה לא משתעבד - מאי איקא למימר? - איבעית אימא: מיהו הוה ליה ואיפשר. ואיבעית אימא: אבא לגבי בריה שעבדו משעבד נפשיה. דאיתמר: ערב דכתובה - דברי הכל לא משתעבד, קבלן דבעל חוב - דברי הכל משתעבד, אי אית ליה נכסי ללוה - משתעבד, אי לית ליה - לא משתעבד; ומר סבר: ליה ובינ לית ליה - משתעבד. והלכתא: ערב, בין אית ליה ובינ לית ליה - משתעבד, בר מערב דכתובה, דאף על גב דאית ליה לבעל - לא משתעבד; מאי טעמא? מצוה הוא דעבד ולא מיהי חסרה. אמר רב הונא: שכיב מרע שהקדיש כל נכסיו, ואמר "מנה לפלוני בידו" - נאמן, הוה אין אדם עושה קנוניא על הקדש. מתקין לה רב נחמן: וכי אדם עושה קנוניא על גביו? דרב ושמואל דאמרי תרתי: שכיב מרע שאמר "מנה לפלוני בידו", אמר "תנו" - נותנין, לא אמר "תנו" - אין נותנין; אלא מאי עשוי שלא להשביע את בניו, מנה משל פלוני בידו. אלא מאי אית לך למימר, אמאי אין נותנין לו — דאדם עשוי שלא להשביע כר, נתיבן שלא יחזקוהו כעשי, לא הוא ולא בניו.

כתובתה הגמרא: מאי פנייהו - מה החילוק בין רב פפא לרב הונא, והרי לדברי שניהם היתומים פטורים עתה. מבארת הגמרא: איכא פנייהו, פשטיה מודה - כשהודה הלוה קודם שמת שהוא חייב, לרב הונא כיון שאין חשש פרעון גובים מהיתומים, ולרב פפא כיון שהם פטורים ממצוות, פטורים מלשלם. אי נמי - אופן נוסף, פשטיהו - שנידוהו בית דין קודם שמת על שלא פרע את חובו, ומת פשטיה, שבדאי לא פרע את חובו, לרב הונא חייבים היורשים לשלם, ולרב פפא כיון שאינם חייבים במצוות, פטורים. הגמרא מביאה את ההלכה: שלחו מתם - משם, מארץ ישראל, אם שמתוהו ומת פשטיה, הלכתא ברב הונא ברב פפא, דרב יהושע, שחייבים היורשים לשלם.

הגמרא מקשה על רב פפא: מיתיבי, שנינו בברייתא, ערב, שיהיה שטר חוב יוצא מתחת ידו, והוא טוען ששילם למלוה וקיבל את השטר מהמלוה כהוכחה לכך, ותובע את יתומי הלוה שישלמו לו, אינו נזקק מהם, כיון שחוששים שלא פרעו, אלא נפל השטר מהמלוה ומצאו הערב, ואם כתוב בו - בשטר החוב, על ידי המלוה התקבלתי מפיך - (מהערב) את דמי החוב, נזקק הערב מהיתומים. וקשה, בשלמא לרב הונא ברב פפא, דרב יהושע, משפחת לה - מצאנו אופן שדין זה שייך בו, והיינו פשטיה מודה והיו היורשים חייבים לשלם למלוה, וכיון שיש לערב ראייה שפרע עבורם, חייבים לשלם לו. אלא לרב פפא הפוסט את הקטנים כיון שזו מצוה, קשיא, מדוע כשכתב המלוה בשטר שקיבל את המצוות מהערב חייבים היורשים לשלם לו, והרי הם פטורים ממצוות. מתרצת הגמרא: שאני התם, דלתיבי - לשם כך נרצח המלוה וכתב ליה לערב 'התקבלתי', כדי להחשיב את הערב כמלוה בשטר, ששטר החוב שייך לו עתה, ובהלואה בשטר מודה רב פפא שחייבים היתומים לפרוע.

הגמרא מביאה מעשה שיבואר על פיו דין ערב של עובד כוכבים: והוא ערבא דעובד כוכבים - מעשה באדם שנעשה ערב ללוה מעובד כוכבים, ומת הלוה, דפריעה הערב למלוה העובד כוכבים, מקמי דלתיבניהו ליתם - קודם שתבע מהיתומים שיפרעו. אמר ליה רב מרדכי לרב אשי, הכי אמר אבימי מהעיר הגרזניא משמיה דרבא, אפילו למאן דאמר שבכל לוח שמת תישנין לצררי, הני מילי במלוה ישראל, שיתכן שהתפיס הלוה צררי למלוה כדי להציל את הערב, אבל במלוה עובד כוכבים, כיון דאף אם יתפיסנו הלוה צררי מכל מקום בטר ערבא אזיל - ילך אחרי הערב שלא כדין ויגבה ממנו את החוב, לכן לא תישנין לצררי, וכיון שפרע הערב את החוב חייבים היתומים לשלם לו.

אמר ליה רב אשי, אדרבה, אפילו למאן דאמר לא תישנין לצררי, הני מילי במלוה ישראל, אבל אצל עובד כוכבים, כיון דפריניהו דבטר ערבא אזיל - כיון שבדיניהם גובים מהערב אף כשיש ללוה נכסים, אי לאו דאתפסיה צררי מעיקרא - אם לא שמתחילה התפיס הלוה צררי לערב, לא הוה מקבל ליה - לא היה נעשה ערב, מחשש שיתבענו העובד כוכבים תחילה, ולכן כיון שיש לחשוד שהתפיס צררי אינו יכול לתבוע מהיתומים שישלמו לו, עד שיגדלו ויוכלו לטעון טענותיהם בפני בית דין.

שנינו במשנה: וכן היה רבן שמעון בן גמליאל אומר, הערב לאשה בכתובהה [וכו'] והיה בעלה מגרשה ידירנה הנאה שמא יעשו קנוניא על נכסים של זה ויהזיר את אשתו: מביאה הגמרא מעשה: משה בר עזרי, ערבא דכתובהה דכלתיה הוה - נעשה ערב לכתובת כלתו, ורב הונא ברביה שעבורו נעשה ערב, צורבא מדבדבן הוה - תלמיד חכם היה, ודחקא ליה מילתא - היה דחוק בפרנסתו. אמר אביי, ליתא דנזיל דנכסיה - האם אין מי שיתן עצה לרב הונא, דנזיל דנכסיה - שיגרש את אשתו, וכיון שאין לו ממון לשלם את כתובתה, תיזיל ותנבי כתובה מאביו - תלך ותגבה את

כתובתה מאביו, שהיה ערב לכתובתה, ויהרר נהדרה - ויחזור רב הונא וישאנה, ויתפרנס מאותם מעות. אמר ליה רבא, והא דפרינה הנהא' תנן במשנתנו על אופן זה שיש ערב לכתובה, וכיון שידירנה לא יוכל להחזירה. אמר ליה אביי, אטו - וכי כל דמגרש, כבי דינא מגרש, והרי יכול לגרשה שלא בפני בית דין, ולא ידירנה הנאה. לטוס אפילו מילתא - בסוף התברר הדבר דרב הונא כהן הוא וחסר בגרושה, ולא יוכל להחזירה. אמר אביי, היינו דאמר אינשי - וזהו מה שמרגל בפי בני אדם, 'בטר עניא אולא ענייתא' - 'אחרי העני הולכת הענית', כלומר מזלו גורם שיפסיד יותר מבני אדם אחרים, שאינו יכול לעשות עצה זו ולהתעשר, כיון שהוא כהן.

מקשה הגמרא: ופי אמר אביי הכי - וכי יתכן שאביי אמר שיש ליעץ כן לרב הונא, והא אמר אביי, איתיה דשע ערום - שנותן עצת רשע בדבר שאינו נוגע אליו, ועצתו חכמה ומועילה, וה פשטיה עצה למכור בנכסים, לדעת רבן שמעון בן גמליאל, כלומר, הנותן מתנה לחבירו ואומר שאחרי מות המקבל לא ירשה בניו אלא יזכה בה אדם אחר, לדעת רבן שמעון בן גמליאל אם ימכרנה המקבל הראשון חלה מכירתו, ואף אחרי מותו לא יזכה בה השני. והמיעץ לו לעשות כן מכונה 'רשע ערום', כיון שהלה לא חשב לעשות כן, ומחמת עצה זו התבטל רצון נותן המתנה, וכן כאן, המיעץ לרב הונא לגרש את אשתו כדי לגבות מאביו את כתובתה, גורם הפסד לרב בדבר שאין לנותן העצה כל ריוח ממנו. מתרצת הגמרא: קני שאני - שונה הדבר לגבי בנו של הערב, שמותר לתת לו עצה זו, וצורבא מדבדבן שאני - וכן שונה הדבר לגבי תלמיד חכם, שכיון שפרנסתו דחוקה מותר לתת לו עצה כזו, שמועילה לפי ההלכה, אף שמחמתה יגרם הפסד לאדם אחר.

מקשה הגמרא: והא אביו של רב הונא ערב הוא, [ונקימא לן] - ומקובל בדינו להלכה] דערב דכתובה לא משתעבד, וכטעמים שיבוארו להלן. מתרצת הגמרא: אביו של רב הונא, ערב קבלן הוה, המשתעבד אף לכתובה. מקשה הגמרא: הניחא למאן דאמר שקבלן דכתובה, אף על גב דלית ליה נכסי לבעל - אף בשלא היו קרקעות לבעל בעת כתיבת הכתובה משתעבד, שפיר. אלא למאן דאמר דרק אי אית ליה לבעל קרקעות בעת כתיבת הכתובה משתעבד הקבלן, אבל אי לית ליה נכסים לא משתעבד הקבלן, כיון שלא גמר בדעתו להשתעבד לחיוב זה מחשש שיפסיד, מאי איכא למימר - מה הביאור בעצת אביי שיגרשנה, והרי בודאי לא היו לרב הונא קרקעות, שאילו היו לו קרקעות היתה אשתו גובה מהם ולא מאביו הערב, ואם כן השתעבד אביו.

מתרצת הגמרא: איבעית אימא - אם תרצה תוכל ליישב זאת כך, מיתויה הוה ליה - אכן היו לו קרקעות כשכתב את הכתובה, וחלה הערבות, ואחר כך אישתדף - התקלקלו הקרקעות ואינן שוות עתה כדמי כתובתה, וגובה מאביו. ואיבעית אימא, באמת לא היו לו קרקעות, ומכל מקום אמא לגבי פריה - אב הנעשה ערב לכתובת בנו, שעבדו משעבד נפשיה - משעבד את עצמו אפילו כשאין לבנו קרקעות כלל, מחמת חביבותו של בנו.

הגמרא מביאה את הדעות בענין ערב דכתובה: דאיתמר, יש שלשה חילוקי דינים בדיני ערבות וקבלנות: א. ערב דכתובה, דבירי הכל לא משתעבד, כטעם שיבואר להלן. ב. קבלן דבעל חוב, דבירי הכל משתעבד. ג. קבלן דכתובה, וערב דבעל חוב, פליגי - נחלקו בזה, מר סבר, אי אית ליה נכסי ללוה בעת ההתחייבות, משתעבד הערב לבעל חוב והקבלן בכתובה, אך אי לית ליה, לא משתעבד, כיון שהוא חושש לפסיד ואינו גומר בדעתו להתחייב, ומר סבר, בין אית ליה ובין לית ליה, אף שאינו קבלן, בין אית ליה, ובין לית ליה, משתעבד, מר ו-חורין מערב דכתובה, דאף על גב דאית ליה

פרע, ונאמנים הבנים לומר שחזר ואמר שכבר פרע. אך אם אמר
 'תנו מנה לפלוני', שזו לשון חיוב גמור, ואמרו היתומין חזר ואמר
 'אבא פרעתי' חוב זה קודם שאמרתי לכם עליו לשון 'תנו', אין
 נאמנים, כיון דאם איתא דפרעיה – אם אכן פרע האב, לא הוה אמר
 'תנו' – לא היה אומר להם מתחילה 'תנו מנה לפלוני', שזו לשון של
 חיוב מוחלט.
 הגמרא דנה בדיני הודאת שכיב מרע: ב'ע' ו-הסתפקו רבא, שכיב
 מרע שתבעו אדם ממון בפני עדים, והודה לדבריו, מהו, האם צריך
 לומר 'אתם עדי', וכמו כל אדם המודה לחבירו אחרי שהלה
 תובעו, שצריך לומר 'אתם עדי' כדי להוכיח שכוונתו להתחייב
 בהודאה זו, ולא לשטות בתובע, או ששכיב מרע אין צריך לומר
 'אתם עדי', וכטעם שיבואר להלן.
 ספק נוסף: שכיב מרע המודה בפני עדים שהוא חייב ממון, צריך
 שיאמר להם 'בתובו' כדי שתהיה להם רשות לכתוב שטר על
 הודאתו, וכסתם אדם שאין העדים רשאים לכתוב שטר ללא
 ציוויו, כמבואר לעיל (מ), או שאין צריך לומר 'בתובו'.
 מבאר רבא את צדדי הספק הראשון: האם אדם משפח בשעת
 מיתתו, וממילא דינו ככל אדם העשוי לשטות בחבירו, וצריך לומר
 'אתם עדי', או שאין אדם משפח בשעת מיתתו, והודאתו מחייבתו
 ללא אמירת אתם עדי.
 בתר דבבא, דדר פשטה – לאחר שהסתפק רבא בדינים אלו, חזר
 ופשט, לגבי הספק הראשון אמר: אין אדם משפח בשעת מיתתו,
 ואינו צריך לומר בשעת הודאתו 'אתם עדי', ולגבי הספק השני
 אמר: דברי שכיב מרע בכתובין ובמסמדין דמו, ואינו צריך לומר
 'בתובו', ותיקנו זאת חכמים כדי שלא תיטרף דעתו עליו מחשש
 שלא יקיימו את דבריו, כמבואר לעיל (מקמ).

משנה

משנתינו מבררת מתי גובה המלוה מנכסים שהיו ביד הלוה ומכרם
 או נתנם במתנה: המלוה את חבירו בשטר שחתומים בו עדים, אף
 שלא פירש בשטר שיוכל לגבות מנכסים משועבדים, נזכה המלוה
 מנכסים משועבדים – קרקעות שקנו לקוחות מהלוה לאחר
 ההלוואה, כיון שנכסים אלו השתעבדו למלוה בזמן ההלוואה,
 ושעבודו קדם לקניית הלוקח, וכיון שלשטר החתום בעדים יוצא
 קול ומתפרסם ענין ההלוואה, יכלו הלוקחות לברר ולהזהר
 מלקנות קרקעות אלו, והם שהפסידו לעצמם בכך שלא ביררו וקנו
 אותם.
 אך הלאות הנעשות על ידי – בפני עדים, ולא חתמו העדים על
 שטר חוב, נזכין אותם רק מנכסים בני חורין – נכסים שביד הלוה
 עצמו, ולא מנכסים שמכר לאחרים, כיון שלהלוואה בעדים וללא
 שטר אין קול ופרסום, ולא יכלו הלוקחות להזהר מלקנותם.

ואם כן הלא נמי לגבי הקדש נאמר שבאמת אינו חייב מנה לאותו
 אדם, והטעם שאמר שהוא חייב, כיון שאדם עשוי שלא להשביע
 את עצמו, ורצונו שאם יבריא ממחלתו לא יסברו שהוא עשיר,
 ומדוע אמר רב הונא שמקבלים את דבריו, ומוציאים מנה
 מהקדש.
 מתרצת הגמרא: כי קאמר רב הונא הנה – דין זה שאמר רב הונא
 לגבי הקדש, הוא באופן דאיתו אדם שלגבי הודה השכיב מרע
 שהוא חייב לו מנה, נקים שפירא – מחזיק בשטר חוב נגד השכיב
 מרע, וכיון שגם השכיב מרע מודה שהוא חייב לו, מוציאים מידו
 ונותנים לו.
 מקשה הגמרא: אם כדבריו ששכיב מרע שהודה חייב כשיש עליו
 שטר, מכלל – משמע, דרב ושמואל שפטרו את השכיב מרע שלא
 אמר 'תנו', אמרו זאת באופן דלא נקים שפירא, ואם כן קשה, מדוע
 אם אמר 'תנו', נותניו, והרי חוב זה מלוה על פה הוה, ורב ושמואל
 דאמרי תרתייהו, מלוה על פה, אינו נזכה לא מן הירשיו, ולא מן
 הקלחוחו, ואם כן אף אם אמר 'תנו' ומוכח שהחוב אמת, מכל
 מקום אין הירשים חייבים לשלמו.
 רב נחמן מבאר באופן אחר את החילוק בין דברי רב הונא לדברי
 רב ושמואל: אלא אמר רב נחמן, לעולם אין חילוק בין הקדש
 להדיוט, ואידי ואידי – בין לגבי הקדש ובין לגבי הדיוט מדובר
 בנקיטת שפירא, ולא בשיא, הא – בדברי רב הונא לגבי הוצאה
 מהקדש, מדובר בהשטר מקיימם, ולכן הוא גובה את אותו מנה,
 והא – בדברי רב ושמואל, מדובר דלא מקיימם, ולכן יש חילוק
 בלשונו, אם אמר 'תנו', קיימיה לשפיריה – קיים בהודאתו את
 השטר, וגובה בו הלה, אך אם לא אמר 'תנו', לא קיימיה לשפיריה,
 ואילו הודאתו לבדה אינה מחייבתו, מחשש שאמר כן כדי שלא
 להשביע את בניו, ורק אם יקיימו המלוה יוכל לגבות בו.
 הגמרא מבררת את דינם של יתומים הטוענים שפרעו את חוב
 אביהם: אמר רבא, שכיב מרע שפירא, מנה לפלוני בידו, ואחרי
 שמת האב אמרו היתומין פרענו, נאמנים. אך אם אמר השכיב מרע
 'תנו מנה לפלוני', ואמרו היתומין פרענו, אין נאמנים.
 מקשה הגמרא: כלפי לויא – להיכן פונה דבר זה שאמר רבא, והרי
 אפכא מסתברא, אם אמר 'תנו מנה', כיון דפסקה אבהון למילתא
 – כיון שאמר אביהם דבר ברור ומוחלט, איכא למימר דפרעיה –
 אפשר לומר שאכן פרעוהו, אבל אם אמר האב 'מנה לפלוני בידו',
 כיון דלא פסק אבהון למילתא – לא אמר דבר ברור ומוחלט, איכא
 למימר דלא פרעיה, ואינם נאמנים לומר שפרעו לו.
 הגמרא מביאה את דינו של רבא באופן שונה: אלא אי איתמר, הכי
 איתמר, שכיב מרע שפירא מנה לפלוני בידו, ולא אמר לשון 'תנו',
 ואמרו היתומין חזר ואמר לנו אבא לפני מותו פרעתי חוב זה לפני
 שאמרתי לכם לשלמו, נאמנים. מאי פירא, מבארת הגמרא: כיון
 שבשאר מנה לפלוני בידו שזו לשון מסופקת, מוכח שלא היה
 חיובו ברור בעיניו, ויתכן שאחר כך אדבריו מידר – נזכר שכבר

המשך ביאור למס' בבא בתרא ליום ראשון עמ' ב

לחוסין בה מילים, וכך יש לשנות בה, המלוה את חבירו על ידי ערב,
 לא יפרע מן הערב. ואם אמר על מנת שאפרע ממי שארצה, יפרע מן
 הערב. ועד כאן זהו כגירסא שלפנינו. וכאן יש להוסיף בגירסת
 המשנה, כמה דברים אחרים שאם התנה שיפרע ממי שירצה גובה
 מהערב, בשאין נכסים ללוה, אבל אם יש נכסים ללוה לא יפרע מן
 הערב, וכדין שאמר רבי יוחנן. וכן יש להוסיף בהמשך המשנה,
 וערב קבלו, אף שלא אמר המלוה שיגבה ממי שירצה, ואף על פי
 שיש נכסים ללוה, אם רצונו של המלוה בכך, יפרע מן הקבלן.

יפרע מן הערב, ואף שאמר שמלוהו על מנת שיפרע ממי שירצה.
 מקשה הגמרא: והא מדקתני – והרי מכר ששנינו בסיפא כך, דבן
 שמעון בן גמליאל אומר, אם יש נכסים ללוה לא יפרע מן הערב,
 מכלל – משמע דתנא קמא החולק על רבן שמעון בן גמליאל כבר
 שאין לחלק כן, אלא לא שניא הכי ולא שניא הכי – אין שינוי וחילוק
 בין אופן שיש לו נכסים לבין אופן שאין לו נכסים, ולעולם יכול
 המלוה לגבות מהמערב, ושלא כדברי רבי יוחנן.
 מתרצת הגמרא: חסורי מחסרה והכי קתני – חסרה היא המשנה ויש

- 1 **הבא נמי** - גבי הקדש, איכא למימר לכך נכתבין, ואמאי קאמר רב הונא נאמן, ונתנו
2 לו המנה? **כי קאמר רב הונא דנקיש שטרא** - ההוא מלוח, וזה הורה לו. **ופרכין:** מכלל
3 דרב ושמואל מיידי ברלא נקיש - והלכך אין נותנין לו כי לא אמר "תנו". אי הכי, כי
4 אמר "תנו" אמאי נותנין מלוח על פה היא כו', ואי (לאו) משום טעמא דמצוה לקיים
5 דברי גמול - לא היה להם ליתן בשביל דברי
6 אביהם עד לאחר מותו. **אלא אמר רב נחמן** -
7 בין זה שאמר שכיב מרע "מנה לפלוני בידו"
8 והוא בא ליפרע מן הקדש, ובין זה הבא ליפרע
9 מבניו - כולוהו שטרי נקישו דמסקי ביה בהאי
10 שכיב מרע מנה, ולא קשיא. **הא** - דחקש -
11 במקיים, דאיכא הנפק. **אמר תנו קיימיה**
12 **לשטרית** - ולא צריך מלוח לקיימיה. **לא אמר**
13 **תנו** - חיישין דלמא משום שלא להשביע את
14 בניו אמר הכי, ולא גבי עד דמקיימי לשטרית.
15 דכיון דפסקה אבוהון - שגמר דבריו וצוהם
16 לפרוע. **מאי טעמא** - ודלאן? דלמא אידיכור
17 מדיכר, והלכך לא רצה לומר עדיין "תנו". שכיב
18 מרע שהיה - בעל חובו טוען לו מנה לי בידך,
19 ואמר לו: הן. דכחאי גזנא אמרין בסנהדרין
20 בפרק "זה בורר" (כט, ב) דצריך שיאמר "אתם
21 עדי", ואי לא - מצי אמר לה: משטה אני בך.
22 **צריך שיאמר כתובו** - דאמרין ב"חזקת
23 היתום" (בבא בתרא ט, א): הודאה בפני שנים
24 - צריך שיאמר "כתובו". ודברי שכיב מרע
25 ככתובין וכפסטרין - ואין צריך לומר "כתובו".
26 **משנה המלוה את חברו בשטר** - אפילו אין
27 כתוב בו אחריות, הא פסקין להכתא ב"שנים
28 אחוץ" (בבא מציעא טו, ב) דאחריות טעות
29 סופר הוא, וכמי שכתוב בו אחריות דמי.
30 **משועבדים** - מכורין.
31 **הוציא**
32 **עדי**, או אין צריך לומר "אתם עדי"? צריך שיאמר "כתובו", או אין צריך לומר "כתובו"?
33 **אדם משטה בשעת מיתה**, או אין אדם משטה בשעת מיתה? בטר דבעיא הדר פשטה:
34 **אין אדם משטה בשעת מיתה**, ודברי שכיב מרע ככתובין וכפסטרין דמז. **משנה המלוה**
35 **את חברו בשטר** - גובה מנכסים משועבדים, על ידי עדים - גובין מנכסים בני חורין.
36 **הוציא**

נותנים על ידי שבויה אם היה מקיים, שאין צריך אלא ליטעם שלא נפרע, וזה יכול הוא לעשות, ולא שייך לומר "אין נותנים". אבל בלא מקיים, דבעי קיום (קודם שיפרע) - שייך לומר
"אין נותנים". דהא גבי הקדש אמרו נאמן במקיים, ולא טענין ליה פרע ויצטרך שבויה, אלא נאמן בלא שבויה, כדמוכח בהדיא דשבויות (מב, ב) שבביתא לעיל אלא נראה אלא נראה דהכא
דנקט ההוא מלוח שטרא ומקיים - אין הלזה גריל לעולם לומר שלא להשביע שחיוב לו מנה כמו שכתב בשטר, היכא דפרעיה, שלא יתא סבורים העולם שלא פרעו.

אלא אי איתמר כו' - לא בעי למימר: "אלא איפכא איתמר", דידע גמרא שאמר על "מנה לפלוני ביד" דנאמנים. **הזר** ואמר לנו אבא פרעתי נאמנים דלמא אדכורי מדכר - היינו
"פרעתי קודם לכן", (בדקאמר: דלמא) אדכורי מדכר - (והיינו) באותה שעה, כדמוכח בסמוך. ודקאמר: אי איתא דפרעיה כו'. והכא נאמנים - משום שהוא היה נאמן לומר פרעתי קודם לכן,
מזו דנאמן לומר פרעתי אחרי כן. כדתנן: מנה לי בידך אמר לו: הן. למחר אמר לו: תתנו לי. נתתו לך - פטור, אלא דמשבעין אותו שבויה היסת מדרבנן. ואף הם יכולים לומר פרענו אחרי
כן. והא דאמר אין נאמנים כיון דלא פסקה למליתיה - היינו דטפי מסתבר לומר שם אין נאמנים, מיתנו מנה לפלוני". ואומר רבי: הא דאמר סוף פרק קמא דגיטין (יד, א): הנהו גאי דעבר
והשטנא בהדי הדדי כו', לסוף לא פש ביה ולא מידי, ומסיק דהאי דאקני למריה ארעא חזי דפריש גביה - קנין בטעות הוא, ודחוי. ומפרש רבינו חם ורבינו גבאי: שיהיו הם מורדים בתחלה
בחדשון, שאם לא כן - לא היה נאמן, שאם כן אין קנין מועיל לעולם, שיאמר "טעיתי", וגם יאמר היאך טעה - הא לאו הוכחה היא, ודודאי הוא יכול להיות נאמן בכמה מקומות מזו
דהוה מצי למימר "פרעתי אחרי כן", כדאשכחן הכא. אלא נראה ולא מיבעיא שנאמן לומר שטעה כשאמר "מנה לפלוני ביד", אלא הוא נאמן לומר פרעתי כבר - מזו דמצי למימר פרעתי
אחרי כן. ומכל מקום יכול הוא להיות דהם צריך שיהיו מודים שטעה אחרי כן, משום דקנין חשוב כ"תנו" דהכא. דאי פרעיה - לא היה אמר "תנו", ומה לי לשקר במקום עדים הוא. הכי
נמי היתם, אם איתא דטעה ולא פש גביה מידי - לא היה מקני. ויש מפרשים דרוקא בשכיב מרע שייך למימר אדכורי מדכר, שאין דעתו מיושבת עליו, אבל בריא - לא.

ורברי שכיב מרע ככתובין וכפסטרין דמו דמי - (ככתובין) לא הוי ככתובין דלעיל פרק "מי שמת" (קנא, א). דהתם קאמר שום ככתובים וכפסטרין כבר, דלא בעי קנין. אבל הכא לא
בעי למימר דרוקא ככתובין וכפסטרין, אלא אלימז טובא כדבריהם הכתובים, הלכך הוי כאלא אמר "כתבו". ודריבא יפרי חז עשו חכמים בשכיב מרע בלא ההוא דלעיל דלא בעי קנין,
כי היהא דאמר בפרק קמא דגיטין (יד, ב) ד"חולק" כ"וכי" בשכיב מרע, אפילו לא הוי בבריא כוכי.

המלוה את חברו בשטר כו' (על ידיו) עדים גובה מנכסים בני חורין - הבא תנן בהדיא דמלוה על פה לא גבי ממשועבדים (ומדרבנן), והא דפריש רש"י פרק "הצוקין" (גיטין נא, א) דמזון
האשה ודבנות גובין מנכסים בני חורין לפי שאין קצובים, אבל הוי קצובים דהו גובין אף על פי שאין כתובים, משום דהוה כמלוה על פה - ליתא, ואגב ירמא לא עיין בה. אלא
טעמא דאכילת פירות למזון האשה והדבנות דגבי אם הוי קצובים, אפילו אין כתובים - משום דקלא אית להו. והקשה הרב רבינו יעקב מקורב"ל: אם כן היאך נשבעין במודה מקצת הטענה?
והא אין נשבעין על הפירות שעברו קרקעות ואומר רבי: כגון שמלח שבויה. אי נמי, דבליכא עדים. דהא דשבעודא דארייתא - היינו על פי עדים, אבל על פי עצמו - לא. ובפרק קמא

1 נבו קרקע יש לו גבו מעות אין לו - אף על גב דמניה מיירי, מכל מקום מעות אין לו,
2 דלאו הני מעות שבק אבהון, אף על גב דהיינו מניה. קרקע אמאי יש לו? אלא דואי
3 עיקר שעבוד הוא על קרקע. אלמא, שעבוד קרקע לקחות דאורייתא. **דבר** תורה בעל חוב
4 דינו בבורית - תימה: היכי מוכח מחבא דשעבודא דאורייתא? דלמא היינו מניה, דמניה

5 פשיטא דגבי בין קרקע ובין סובין, ושטא עולא
6 אמר על דא תפיק "הניקין" (גיטין מה, ב) דאין
7 נפרעין מנכסים משועבדים במקום שיש חוב חורין
8 ואפילו הן זכויות, דמשום פסידא דלקחות
9 אוקמה דאורייתא. ומדקאמר "אוקמה
10 דאורייתא" - משמע דהתם נמי דאורייתא הוא.
11 מיהו, לא אשכח דקאמר איהו בדייא הכי. אבל
12 הגמרא קאמר התם ב"הניקין" (שם ג, א):
13 כדעולא, דאמר עולא בר מושום פסידא דלקחות
14 בר, ואפילו אמר בדייא הכי - לא הוה דוקא,
15 דשפיר משמע אוקמה דאורייתא דבמניה הוא.
16 ונראה, שנוא מדקאמר בבורית - משמע קרקע
17 ובורית, מולא חזיר סובין, ואין נראה לפרש
18 דהאי דמאן דאמר לאו דאורייתא - היינו אפילו
19 מניה. דהא פשיטא שחיב לשלם, ואם אין לו
20 מעות - פשיטא דאינו פטור בכך, אלא יתן לו
21 סובין או קרקע, (או) ימכר ויתן לו מעות. אלא
22 לעמוד לקחות מיירי, משמעובדים. אף על פי
23 דכתב ליה אחריות בדייא - לאו דאורייתא הוי
24 האי קנין, דמדאורייתא לא יוכל לשעבד בחובו
25 את נכסיו מן הלקחות, אף על פי שיכול למכור.
26 ומה שפירש רבינו שמואל בן מאיר גבי שעבוד
27 דאורייתא הוי האי קנין - דכתיב "וציא אלך
28 את העבט", וגבי לא דאורייתא, פירש: והא
29 דכתיב "וציא אלך העבט" - במשכנו שלא
30 בשעת הלוואתו בבבא מציעא (קיד, ב) (לא) -
31 משמע דשעבוד דבמניה פליגי, ולא ידע רבי
32 מאי קאמר, וגם לא הבנתי מה שאומר למאן
33 דאמר לאו דאורייתא, דקרא במשכנו בשאל
34 בשעת הלוואתו, כל שכן דהוי דאורייתא, דבשאל
35 בשעת הלוואתו - הוא גביה מחוב **אינו** גובה
36 לא מן הוירשין - תימה: כיון דמלוה בשטר גובה
37 מן הוירשין, אף על גב דשעבוד לאו דאורייתא -
38 שלא בשטר נמי מאי טעמא לא גבי? מה לי היכא
39 דאית ליה קלא מה לי הכא דלית ליה קלא? ויש
40 לומר: מי שמלוה בעדים אינו חושש לקלא,
41 ולגביה דלקחות לא תקנו חכמים לגבות מן
42 הוירשין, **לא** מן הוירשין - וקשה לרבינו יצחק:
43 דבארבעה אבות" (בבא קמא יא, ב) גבי הלכה
44 גזבין מן העבדים, אמר רבי אלעזר: אפילו מיתמי?
45 לא, מניה, מניה, אפילו מגלימא דעל כתפיה
46 ומשני: שעשאו אפותיקי ומכרו, משמע: אבל
47 מיתמי לא גבי. ותימה: דפסקין לקמן דמלוה על
48 פי גובה מן הוירשין ולא מן הלקחות, אלמא גובה
49 טפי מן הוירשין ממן הלקחות, והתם גבי טפי
50 מלקחות ותיק רבי: דדאי מלקחות גבי טפי
51 מדגבי מוירשין, אף על גב דעדיף לקחות הכא,
52 כדאשכחן גבי מוכר שדוהו בעדים גובה מנכסים
53 משועבדים, דקאמר לעיל "חזקת הבתים" (בבא בתרא מא, ב, מ), א) אפסודי אפסדי אנפשיהו, ואף על גב דאינו גובה מן הוירשין, וטעמא - משום שעשו חנפא לקנות דבר שיש עליו קול
54 שדוהו משועבד, והאי טעמא לא שייך בוירשין, ומחאי טעמא גבי נמי מלקחות התם ולא מן הוירשין, מיהו, אין נראה לרבי, שמוכר שדוהו בעדים גובה מן הוירשין כמו מן הלקחות, מאחר
55 דאית ליה קלא, כמו שמלוה בשטר גובה מן הוירשין לרב ושמואל אף על פי שמלוה על פי אינו גובה, והואיל ואית ליה קלא, ומטעם תקנה, כמו שתקנו במלוה דגבי משום געילת דלת, וחבי
56 נמי אשכחן בסנהדרין (לב, א): ומה טעם אמרו דיני ממונות לא בעינן דרישה וחקירה - שלא תנעול דלת בפני לוי, ואפילו בכל דיני ממונות שבעולם אנו דנים בלא דרישה וחקירה משום
57 תקנת השוק, בין בדיני ירושה בין בדיני מקח, הכי נמי, טעמא משום דנעילת דלת - לאו דוקא, והוא הדין במקום ממכר כדפרישית, וכן בעמד ברין דבסמוך, ומשום קלא גובה מן הוירשין
58 ומן הלקחות שלא תפתח דלת הלווים, ובההיא ד"ארבעה אבות" (בבא קמא יא, ב) נראה דבעי למימר כדפרישית התם, אלא כגון שעשאו אפותיקי, ועמד ברין דבסמוך, מספקא לרבי אי
59 משום קלא אי משום תפיס למנחוק, דכל מעשה בית דין אין משמיעין, ואי היה מעשה בית דין - הוה טעמא דעמד ברין משום דדחי כמחזיק בכך, ואין לא מיידי אלא בכתובה - הוי טעמא
60 דעמד ברין משום דאית ליה קלא, והלכך גבי מן הוירשין משום תפחות דלת בפני זוגולין, וכל שכן מן הלקחות, והוה נראה עיקר, דעמד ברין משום קלא הוא ולא משום דתפיס, דאנוס ומפתח
61 גופייהו בעמדה ברין נעשה במלוה ומשמיעין, לכרייתא דתניא כותיה דשמואל ב"המביא תניין" (גיטין יז, א).

62 **דיתבי** ידינא אפומא - ותימה: אמאי תני בר נחמן וקברו מאחר דפרישין לאי הכי, וסבירא ליה אינו גובה מן הלקחות ואומר רבי: דאיכא למימר דקא משמע לן שאף על פי שרק זה
63 דחופר למיתה מיד, ששדור היה ממיתו והכחו - מועיל דין שדנים שם, ולא אמרינן גברא קטילא דיני.

1 הוציא עליו - מלח, כתב ידו - של לזה, שהוא חייב לו ממון, ואין כאן עדות אחרת,
2 גובה מנכסים בני חורין - דלא גובה ממשועבדים אלא מלוה הכתוב בשטר שיש בו עדים.
3 רכיון דאיכא חרות, שטר ועדים - מפיקי ליה לקלא, ולקחות הוא דאפסודי אנפשיהו,
4 שלא חקרו בדבר, ויניחו בני חרי למוכר לגבות מהם, **עיר** הוציא כו' - שכתב בתוך השטר

5 אחר חתימת העדים: "אני פלוני בן פלוני ערב",
6 גובה מנכסים בני חורין - מן הערב בערבת
7 שבעל פה, דמלוה על פי היא, כיון דלא חתימי
8 עדים על הערבות, והוא הדין לערב בלא שטר
9 אחר מתן מעות, **אמר** ליה בן ננס אינו גובה -
10 דכל ערב שלאחר מתן מעות לא הוי ערב, שלא
11 על אמונתו והבטחתו של ערב זה הלוהו.
12 **גמרא** שעבודא דאורייתא - "וציא אלך
13 העבט" (דברים כד) - הוא הדין למקרקעי, **לאו**
14 דאורייתא - וקרא במשכנו שלא בשעת
15 הלוואתו, בבבא מציעא (קיד, ב), **משום פסידא**
16 דלקחות - שלא יוכל להוחר בדבר שאין ידוע
17 לעולם, ומי **אמר** רבה - שעבודא לאו
18 דאורייתא? והא אמרינן בפרק "נחשליך" (בבא
19 בתרא קבר, ב), שכלוה מהם: בכור נוטל פי שנים
20 במלוה, ואמר רבה עלה: גבו קרקע בחובה
21 אביהם - יש לו, דכמאן דמשעבד בחיי אבהון
22 אדם, וקרינא ביה "בבל אשר ימצא לו" - אלמא
23 שעבודא דאורייתא איפוך גבו קרקע אין לו גבו
24 מעות יש לו - דמעות הלוהו ומעות משלם,
25 ודמי טפי ל"אשר ימצא לו", **בעל** חוב יציא
26 מבורית - ונפקא ליה בפרק קמא דבבא קמא
27 (ת, א) מ"הואש אשר אתה נוטה בו יציא" וגו'
28 מה דרכו של אדם להוציא - פחות שבכלים,
29 אלמא שעבודא דיובורית דאורייתא, ומשני:
30 לפעמייהו דבני מרקיבא קאמר - דאמר התם:
31 נוטל פי שנים במלוה במקרקעי אמור ולא
32 במעות, ומיהו, לדידה סבירא לא דבכור אינו
33 נוטל פי שנים, ולא שני גבו קרקע ולא שני גבו
34 מעות, דשעבודא לאו דאורייתא, **יורשי** בעל
35 הבור חייבין לשלם - אלמא מלוה על פי גובה
36 מן הוירשין, וקשיא לרב ושמואל, **בשעמד** ברין
37 - דמשום בית דין במלוה בשטר דמי, **שעשאו**
38 השטר טריפה, ועמד ברין קודם שיצתה
39 נשמתו, וקברו - השור דחפו וקברו בתוך
40 קרקעית הבור, **אפומא** דביא - לפני מותו.
אמר

1 **לית**, רב ושמואל דאמרי תרוייהו: מלוה על פה - אינו גובה לא מן הוירשין ולא מן
2 הלקחות, מאי טעמא? שעבודא לאו דאורייתא, רבי יוחנן ורבי שמעון בן לקיש דאמרי
3 תרוייהו: מלוה על פה - גובה בין מן הוירשין ובין מן הלקחות, מאי טעמא? שעבודא
4 דאורייתא, מיתבי: החופר בור ברחשות הרפים, ונפל עליו שור ותרגו - פטור; ולא עוד,
5 אלא שאם מת השור - יורשי בעל הבור חייבים לשלם דמי שור לבעליו אמר רבי אלעא
6 אמר רבי: בשעמד ברין, - והא תרגו קתני - אמר רב אדיא בר אבהו: שעשאו מרפה,
7 והא אמר רב נחמן, תני תנא: מת וקברו - התם, דיתבי דיני אפומא דביא ותיביוהו,
אמר

1 משום שעשו חנפא לקנות דבר שיש עליו קול
2 וטעמא - משום שדוהו בעדים גובה מן הוירשין, ומאחר
3 דאית ליה קלא, כמו שמלוה בשטר גובה מן הוירשין לרב ושמואל אף על פי שמלוה על פי אינו גובה, והואיל ואית ליה קלא, ומטעם תקנה, כמו שתקנו במלוה דגבי משום געילת דלת, וחבי
4 נמי אשכחן בסנהדרין (לב, א): ומה טעם אמרו דיני ממונות לא בעינן דרישה וחקירה - שלא תנעול דלת בפני לוי, ואפילו בכל דיני ממונות שבעולם אנו דנים בלא דרישה וחקירה משום
5 תקנת השוק, בין בדיני ירושה בין בדיני מקח, הכי נמי, טעמא משום דנעילת דלת - לאו דוקא, והוא הדין במקום ממכר כדפרישית, וכן בעמד ברין דבסמוך, ומשום קלא גובה מן הוירשין
6 ומן הלקחות שלא תפתח דלת הלווים, ובההיא ד"ארבעה אבות" (בבא קמא יא, ב) נראה דבעי למימר כדפרישית התם, אלא כגון שעשאו אפותיקי, ועמד ברין דבסמוך, מספקא לרבי אי
7 משום קלא אי משום תפיס למנחוק, דכל מעשה בית דין אין משמיעין, ואי היה מעשה בית דין - הוה טעמא דעמד ברין משום דדחי כמחזיק בכך, ואין לא מיידי אלא בכתובה - הוי טעמא
8 דעמד ברין משום דאית ליה קלא, והלכך גבי מן הוירשין משום תפחות דלת בפני זוגולין, וכל שכן מן הלקחות, והוה נראה עיקר, דעמד ברין משום קלא הוא ולא משום דתפיס, דאנוס ומפתח
9 גופייהו בעמדה ברין נעשה במלוה ומשמיעין, לכרייתא דתניא כותיה דשמואל ב"המביא תניין" (גיטין יז, א).

10 **דיתבי** ידינא אפומא - ותימה: אמאי תני בר נחמן וקברו מאחר דפרישין לאי הכי, וסבירא ליה אינו גובה מן הלקחות ואומר רבי: דאיכא למימר דקא משמע לן שאף על פי שרק זה
11 דחופר למיתה מיד, ששדור היה ממיתו והכחו - מועיל דין שדנים שם, ולא אמרינן גברא קטילא דיני.

כדי שלא תגעול דלת בפני לוי, שאם לא יהיו הקרקעות משועבדות למלוה, יחששו שימכרם הלוח או יתנם במתנה, וימנעו מלהלוות, וכדי למנוע זאת תיקנו חכמים שהלואה שבשטר גובה ממשועבדים.

מקשה הגמרא: אי הכי, מלוח על פה נמי – גם כן יתקנו שיגבו מנכסים משועבדים. מתרצת הגמרא: הנה, במלוח על פה, לית ליה קלא – אין קול ופרסום להלואה, ולא רצו חכמים לתקן תקנה הגורמת הפסד ללקוחות.

אדם שמת והניח כמה בנים, מקבל הבכור פי שנים בירושה, שנאמר (דברים כא יז) 'כי את הבכור בן השנואה יביר לתת לו פי שנים בכל אשר יצא לו'. אמנם דרשו חכמים (לעיל קבה) שבכור נוטל פי שנים רק בדברים שהיו מצויים ביד האב כשמת, ולא בדבר שהיה רק יראוי לבוא לידו, כגון ירושה שעדיין לא זכה בה האב בחייו.

מקשה הגמרא על רבה: ומי אמר רבה הכי – וכי יתכן שרבה אמר ששעבוד לא דאורייתא, והא אמר רבה לעיל (קדה) לגבי יורשים שגבו את חוב אביהם מהלוח לאחר מיתת אביהם, והנידון הוא האם הבכור מקבל פי שנים, שאם גבו קרקע, כיון שכבר בחי האב היתה משועבדת למלוח, הרי זה כאילו היתה מוחזקת בידו ויש לו לבכור חלק כפול בירושה. אבל אם גבו מעות, אין לו לבכור חלק כפול, כיון שהמעות לא היו מוחזקות ברשות האב, אלא רק ראיות לבוא לידו. ומוכח שרבה סובר ששעבודא דאורייתא, ולכן קודם שגבה המלוח את הקרקע כבר נחשב הדבר כאילו היא ברשותו, ושלא כדבריו כאן.

הגמרא מנסה לתרץ: וכי תימא שלא נאמרה המחלוקת לעיל בצורה נכונה, ואיפוך – ויש להפוך את השיטות, את דבריו דרבה יש להפוך לדברי עולא, ואת דבריו דעולא יש להפוך לדברי רבה, שהוא האומר ששעבודא דאורייתא, ונמצא שרבה הולך בשיטתו לגבי ירושת בכור, ששעבודא דאורייתא. דוחה הגמרא: והא אמר עולא, דבר תורה, שפעל חוב דמיא – דינו לגבות את חובו בירושה, הקרקע הגרועה ביותר שיש ללוח, ומכך שאמר עולא שדין גביה מזיבורית הוא מן התורה, מוכח שהוא סובר שמן התורה משועבדת למלוח קרקע זו, ואם כן רבה החולק עליו הוא האומר ששעבודא לא דאורייתא, ואי אפשר להפוך את השיטות.

מתרצת הגמרא: (אלא) לעולם רבה סובר ששעבודא לא דאורייתא, וכמבואר בסוגייתנו, ורבה שאמר לעיל שגבו קרקע יש לו, גבו מעות אין לו, טעמא דגבי מערבא קאמר – אמר חילוק זה בין קרקע למעות לדעתם של בני מערבא, שאמרו שם שהבכור נוטל פי שנים בחוב, ואילו ליה לא סבירא ליה – רבה עצמו אינו סובר כלל כדבריהם, אלא אף אם גבו קרקע אין הבכור נוטל פי שנים, כיון ששעבודא לא דאורייתא.

הגמרא מביאה דעת אמוראים נוספים בענין זה, ובענין גביית החוב מיורשי הלוח: רב ושמואל דאמרי תרתייהו, מלוח על פה אינו גובה לא מן היורשין, ולא מן הלקוחות. מאי טעמא, כיון דשעבודא לא דאורייתא. דעת החולקים: רבי יוחנן ורבי שמעון בן לקיש דאמרי תרתייהו, מלוח על פה גובה בין מן היורשין ובין מן הלקוחות. מאי טעמא, כיון דשעבודא דאורייתא.

הגמרא מקשה על דברי רב ושמואל שחוב בעל פה אינו גובה מיורשים: מיתבי, שנינו בברייתא, אף שסתם שור שהורג אדם חייב סקילה ואם הוא מועד בעליו משלמים גם כופר, מכל מקום החופר בור פרשות הרבים, ונפל עליו שור, והרגו, השור פטור מסקילה, ובעליו פטורים מכופר, כיון שהחופר הזיק לעצמו בכך שחפר בור וגרם לנפילת השור. ולא עוד, אלא שאם מת השור בנפילתו לבור, יורשי בעל השור חייבים לשלם את דמי השור לבעליו, שהרי אביהם חפר את הבור וגרם בכך למיתת השור, ואף שהוא עצמו מת, חייבים יורשיו לשלם. ולדעת רב ושמואל שמלוח על פה אינה

הוציא עליו המלוח שטר שכתוב בו בכתב ידו של הלוח שהוא חייב לו, גובה בו המלוח מנכסים בני חורין, ולא ממשועבדים, כיון שאין פרסום לשטר שאין בו עדים, וכיון שיתכן שלא ידעו הלקוחות שרקעות אלו משועבדות, אין גובים מהם.

המשנה מבארת את דין גביית המלוח מהערב: קרב על חוב חבירו הוציא לאחר היתום שטרות – שכתב את התחייבותו להיות ערב לאחר התימות העדים בשטר, ואין התימותיהם מעידות על ערבותו, דינו כערב בכתב יד, וגובה ממנו המלוח רק מנכסים בני חורין, כיון שגם בזה אין קול ופרסום לדבר שנעשה ללא תחיתות עדים. מביאה בזה המשנה מחלוקת: טעמא בשטר כזה שחתם בו הערב לאחר העדים, וקא לפני רבי ישמעאל, ואמר, גובה בו רק מנכסים בני חורין. אמר לו בן ננס, באופן כזה המלוח אינו גובה לא מנכסים משועבדים, ולא מנכסים בני חורין. אמר לו רבי ישמעאל, למה לא יגבה המלוח מבני חורין, והרי התחייב הערב בשטר. אמר לו בן ננס, הרי בודאי הדין הוא שמלוח החונק את אחד נ-הלוח בשוק, כלומר אוהזו בכח שיפרע לו את חובו, ומצא חבירו, ואמר לו למלוח, הנה לו ואני אתן לך את חובו, פטור אותו אדם שאמר כן, כיון שלא על אמונתו של אותו אדם הלוח המלוח לאותו אדם, שהרי בשעת ההלואה לא נעשה ערב, ומה שאמר לו שיפרענו היה רק כדי שיניח ללוח, והוא הדין באופן שכשחתמו העדים בשטר עדיין לא נעשה ערב, ומוכח שלא הלוח מחמת שמכר עליו, אין הערב חייב כלום, הגם שחתם אחר כך על השטר.

מסיים בן ננס את דבריו: אלא, איזה הוא קרב שהוא חייב לשלם, וזה כשאומר למלוח קודם ההלואה הלוח, ואני נותן לך את המעות, שאם אין הלוח פורע, הערב חייב, שכן על אמונתו של הערב הלוח.

ואמר רבי ישמעאל כששמע את דברי בן ננס, הוציא שיחפים, וצסוק בדיני ממונות, לפי שהם דינים עמוקים, שאין לך מקצוע – וזית בתורה יותר מהן, והן פמיעין הנובעים והרוצה ששסוק בדיני ממונות ישמש את שמעון בן ננס, שהוא בקי מאוד בדיני ממונות.

גמרא

הגמרא מביאה מחלוקת אמוראים בעיקר דין שעבוד: אמר עולא, דבר תורה, אחד מלוח בשטר ואחד מלוח על פה גובה המלוח מנכסים משועבדים שביד הלקוחות של הלוח, מאי טעמא, כיון דשעבודא דאורייתא – שעבוד נכסי הלוח למלוח הוא מן התורה, ולכן אף לאחר שמכרם הלוח או נתנם במתנה עדיין שעבודו של המלוח קיים בהם, ויכול לגבותם. ואלא לפי זה, מה הטעם שאמרו במשנתנו שמלוח על פה אינו גובה אלא מנכסים בני חורין, משום פסידא – הפסד דלקוחות, שקנו את קרקעות הלוח ולא ידעו שהן משועבדות, ולכן תיקנו חכמים שלא יוכל המלוח בעל פה לגבות מלקוחות.

מקשה הגמרא: אי הכי, לגבי מלוח בשטר נמי נאמר שלא יגבה המלוח מנכסים משועבדים, כדי שלא יפסידו הלקוחות. מתרצת הגמרא: הנה, במלוח בשטר, אינהו ניהו דאפסידו אנפשיהו – הלקוחות הם שהפסידו לעצמם, כיון שיש פרסום להלואה הנעשית בשטר, והיה להם להמנע מלקנות קרקעות שידוע להם שהן משועבדות למלוח. אך להלואה בעל פה אין פרסום, ולא יכלו הלקוחות להזהר.

הגמרא מביאה את דעת החולק על רב הונא: ורבה אמר, דבר תורה, אחד מלוח בשטר ואחד מלוח על פה, אינו גובה מנכסים בני חורין, ולא ממשועבדים, מאי טעמא, כיון דשעבודא לא דאורייתא – מן התורה אין נכסי הלוח משועבדים למלוח. ומה הטעם שאמרו במשנתנו שמלוח בשטר גובה מנכסים משועבדים,

רב פפא פוסק הלכה בנידון זה: **אמר רב פפא, הלכתא, מלוג על פה גובה מן היתורשין**, ובחלק זה פסק כרבי יוחנן וריש לקיש, ואינו גובה מן התקנות, ובחלק זה פסק כרב ושמואל. מבאר רב פפא את טעמו: גובה מן היתורשין, כדי שלא תעול דלת בפני לוי. ואינו גובה מן התקנות, כיון דלית ליה קלא, ואם יגבו מהם יבואו לידי הפסד.

שנינו במשנה: הוציא עליה כתב ידו שהוא חייב לו, גובה מנכסים בני חורין וכו'. הגמרא מבררת האם יש אופנים שגובים ממשועבדים בשטר כזה: **בצא מיניה רבה בר נתן מרבי יוחנן**, אם הוחק כתב ידו של הלוח בביית דין, שהודה הלוח שזהו כתב ידו והתקיים השטר בבית דין וחתמו הדיינים על הקיום, מאי, האם נאמר שכמו ששטר בעדים גובה ממשועבדים, כך גם שטר זה שחתמו הדיינים על אמיתותו יגבה ממשועבדים, או שחתימות הדיינים מועילות רק שלא יוכל הלוח לטעון שאין זה כתב ידו, אך נשאר דינו ככל שטר שאינו גובה ממשועבדים. **אמר ליה רבי יוחנן, אף על פי שהוחק כתב ידו בביית דין, אינו גובה אלא מנכסים בני חורין**, ככל שטר בכתב יד הלוח.

רמי בר חמא מקשה על רבי יוחנן: מתיב רמי בר חמא, שנינו במשנה (גיטין פ"א), **שלשה גיטין הן הפסולין מדברי חכמים**, ואשה שהתגרשה באחד מהם אסורה מדרבנן להנשא לאחר עד שתתגרש בגט כשר, ומכל מקום אם עברה ונישאת לאדם אחר, אין דינה כאשת איש שזינתה בשניה ממזרים, אלא הולך כחורין, ואילו הן שלשה גיטין אלו: א. אם כתב הבעל את הגט בכתב ידו, ואין עליו חתימות עדים, ועבר בזה על תקנת חכמים שיהיו עדים חותמים על הגט, ומכל מקום כיון שנמסר בפני עדים כשר בדיעבד. ב. גט שאמנם יש עליו עדים, והחסרון הוא שאין בו זמן, ועבר בזה על תקנת חכמים (גיטין י"ז) שיכתבו זמן בכל גט. ג. גט שיש בו זמן, והחסרון בו שאין בו אלא חתימת עד אחד, הרי אלו שלשה גיטין פסולין להנשא בהם לכתחילה, ואם נישאת הולך כשר. רבי אלעזר חולק ואומר, אף על פי שאין עליו חתימות עדים כלל, אלא שכתבו לה בפני עדים, הרי זה כשר לכתחילה, כיון שעדי המסירה הם העיקר והם הכורחים בין הבעל לאשתו. מוסף רבי אלעזר ואומר, ואם היה זה שטר הלוואה, שלא חתמו בו עדים אלא נמסר בפניהם, גובה המלוה מנכסים משועבדים, כשטר שחתמו בו עדים. ואם לדברי רבי אלעזר די בכך שימסר השטר בעדים כדי לעשותו כשטר בעדים, כל שכן שבאופן שחתמו בו דיינים שיהיה דינו כשטר בעדים, ויגבה ממשועבדים, וקשה לרבי יוחנן.

מתרצת הגמרא: שאני התם, לגבי שטר שנמסר בפני עדים, דמשעת כתיבה הוא דשעבד נפשיה – מתחילה נכתב על דעת כן שימסרוהו בעדים, והתכוין הלוח לשעבד את נכסיו למלוה בשטר זה, כמו בשטר שחתומים בו העדים, אך כאן מתחילה כתבו הלוח כשטר בכתב ידו שאין בו שעבוד נכסים, ולכן אף אם חתמו עליו דיינים אין דינו משתנה, ואינו גובה ממשועבדים.

שנינו במשנה: **ערב היוצא לאחר חיתום שטרות וכו'**, גובה מהערב רק מנכסים בני חורין. הגמרא מבררת את החילוק בין ערב שחתם לאחר העדים, לבין ערב שחתם לפניהם: **אמר רב, ערב שחתם על השטר קודם חיתום שטרות** – לפני חתימות העדים שבשטר, גובה ממנו המלוה אף מנכסים משועבדים, אך ערב שחתם על השטר לאחר חיתום שטרות, גובה ממנו המלוה רק מנכסים בני חורין. אמנם זמנן – היו פעמים שאמר רב דין שונה, שאפילו אם חתם הערב קודם חיתום שטרות, אינו גובה אלא מנכסים בני חורין. ומקשה הגמרא: **קשאי דרב אדרב** – דברי רב קשים וסותרים זה את זה, האם בערב שחתם לפני העדים גובה המלוה גם ממשועבדים או רק מבני חורין.

מתרצת הגמרא: **לא קשיא, הא** – דין זה, שגובה רק מבני חורין,

היינו באופן דכתב ביה בשטר בסוף נוסח השטר, **פלוגי ערב**, שאין מילים אלו נקראות כהמשך לכל נוסח השטר, אלא כדבר בפני עצמו, ויתכן שהעדים החותמים בסוף מעידים רק על ההלוואה עצמה, ולא על הערבות, והרי זו ערבות ללא עדים שאינה גובה ממשועבדים. והא – מה שאמר רב שגובה ממשועבדים, היינו באופן דכתב ביה בשטר לשון **פלוגי ערב**, שהאות וי"ו מחברת את ענין הערבות לכל נוסח השטר, והעדים החותמים בסוף מעידים גם על הערבות, ולכן גובה המלוה מהערב אף מנכסים ממשועבדים.

הגמרא מביאה את דעת החולק על רבי: **ורבי יוחנן אמר, אחד זה ואחד זה** – בין אם כתוב בשטר 'פלוגי ערב' ובין אם כתוב בו 'ופלוגי ערב', אינו גובה מהערב אלא מנכסים בני חורין, ואף על גב דכתב ביה **פלוגי ערב**.

הגמרא מקשה סתירה בדברי רבי יוחנן: מתיב רבא, שנינו בתוספתא (גיטין פ"א ה"ט), **עדים החתומין על שאילת שלום בגט – עדים החתומים על שטר שנכתב בו נוסח גט אשה, אך קודם חתימתם נכתב 'שאלו בשלום פלוגי' פסול**, כיון דחיישין שפאם רק על שאילת שלום חתמו העדים, ולא על אמיתות הגט, ואמר רבי אבהו, לרבי מיפשיא ליה מיניה דרבי יוחנן – תוספתא זו התפרשה לי מרבי יוחנן, שיש חילוק בדין זה, אם כתוב **שאלו בשלום פלוגי**, הגט פסול, כיון שזהו ענין בפני עצמו ויתכן שחתמו רק עליו, אבל אם כתוב בסוף הגט **שאלו בשלום פלוגי**, הגט כשר, כיון שהאות וי"ו מחברת את שאילת השלום לנוסח הגט הכתוב למעלה, והעדים החתומים למטה מעידים גם על הגט. ואם כן רבי יוחנן לשיטתו היה צריך לחלק בדברי רב, ולומר שאם כתב 'פלוגי ערב' אין חתימות העדים שייכות לערבות ואינו גובה ממשועבדים, אך אם כתב 'ופלוגי ערב', חתימות העדים הם גם על הערבות, ויגבה ממשועבדים.

מתרצת הגמרא: **הכא נמי** – גם כאן סובר רבי יוחנן שרק באופן דכתב **פלוגי ערב** אינו גובה ממשועבדים, אך אם כתב 'ופלוגי ערב' גובה ממשועבדים.

שואלת הגמרא: **אי הכי, היינו דרב** – זו היא שיטת רב, ואילו מהלשון 'ורבי יוחנן אמר' משמע שהוא חולק על רב. משיבה הגמרא: **איכא וכן אמר רבי יוחנן**, כמו שחילק רב בין לשון 'פלוגי ערב' לבין לשון 'ופלוגי ערב'.

שנינו במשנה: **מקשה וכו' לפני רבי ישמעאל וכו'** ואמר גובה מנכסים בני חורין, אמר לו בן ננס אינו גובה לא מנכסים ממשועבדים ולא מנכסים בני חורין וכו', ואמר רבי ישמעאל הרוצה שיחכים יעסוק בדיני ממונות, שאין לך מקצוע בתורה יותר מדון, והן כמעין הנובע, והרוצה שיעסוק בדיני ממונות ישמש את שמעון בן ננס.

הגמרא מבררת את ההלכה במחלוקת זו: **אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן, אף על פי שקילין ושיבחו רבי ישמעאל את בן ננס**, מכל מקום **הלכה כמותו** – כרבי ישמעאל, שערב היוצא לאחר חיתום שטרות גובה מנכסים בני חורין, ולא כבן ננס האומר שאינו גובה כלל.

שנינו במשנה שכן ננס הוכיח את דבריו מאדם הנעשה ערב כדי להציל את הלוח מהמלוה שהיה חנוק בשוק, שאינו חייב לפרוע. הגמרא מבררת את דעת רבי ישמעאל בזה: **איכא להו, ב' חנוקין** – במלוה החנוק את הלוח בשוק שפרע לו את חובו, וכדי להצילו מידו אמר לו אדם אחר שהוא ישלם לו, שאמר בן ננס שפשוט שאינו חייב לשלם לו כלום, מה לי אמר רבי ישמעאל – מה יסבור בזה רבי ישמעאל, האם יסבור שגם בזה חייב הערב, כיון שכדי להצילו מהצער שגורם לו המלוה הוא מוכן לשעבד את עצמו לפרעון החוב, או שיודה לבן ננס הפוטר, כיון שכונתו היתה רק

- 1 **אמר רב פפא הלכתא ב'** — לעיל פירשתי בגיית מלוה מן היתומים, וגם בפרק
2 "שום היתומים" בעריכין (כב, ב) אמר רבא: הלכתא, אין נוקקין לנכסי יתומים כו'.
3 **בעא מיניה רבה בר נתן מרבי יוחנן הוחזק כתב ידו בבית דין מהו** — לאחר
4 זמן, שמסר לו הלה למלוה כתב ידו שהוא חייב לו ממון, ובא בבית דין והודה
5 בפניהם שהוא כתב ידו, וכתבו לו בית דין
6 הנפק, הוא הנקרא אשרתא וקיום השטר. **מאי**
7 — מי אמרינן: הרי הוא מעתה כשטר שש
8 בו עדים, ויגבה ממשעבדי. דאחריות טעות
9 סופר הוא, דכל שטר מלוה ומכירה שחוזמים
10 בו עדים — גובין ממשעבדי כאילו כתוב בהן
11 אחריות. או דלמא קיום שטר אינו מועיל לשום
12 שטר אלא בהלכות הדין דין לבמות שהיה
13 מקודם לכן, שאילו ימותו עדים או לוח —
14 לא יוכל לטעון שטר זה מזויף הוא, דבית דין
15 קיימיה, ויגבה בו המלוה, וגם זה לא יגבה
16 אלא מבני חורין. ולהכי אתי בית דין — שלא
17 יוכל לוח לומר "אין זה כתב ידי". **פסולין** —
18 לנישואי ב'. ואין עליו עדים — אלא שנמסר לה
19 בפני עדים, דעדי מסירה כרתי ליה בדיעבד.
20 **הרי אלו ב'** — בגיטין מפרש "הרי אלו"
21 דרשאו ורתי אלו" דסיפא למעוטי מאי, והתם
22 מפרשאו כולה. **כשר** — לכתחלה, דסבירא ליה
23 עדי מסירה כרתי. וגובה מנכסים משועבדים
24 — כלומר, ואם שטר מלוה הוא אותו השטר
25 הכתוב בכתב ידו ואין בו עדים, אלא שמסרו
26 בפני עדים — גובה מנכסים משועבדים. והכי
27 מפרש התם רבי יוחנן אליבא דרבי אלעזר
28 בפרק "המביא תביא" (גיטין כב, ב) שאפילו
29 בשאר שטרות גובה מנכסים משועבדים בעדי
30 מסירה בלבד. אלמא, הוציא עליו כתב ידו
31 שהוא חייב לו, ומסרו בפני עדים — גובה
32 ממשעבדי, וכל שכן החזק בבית דין הכי גריסינן:
33 **שאני התם דנשעת תביאה הוא דשעבר נפשיה**
34 — כשנכתב השטר — נכתב כדי למסור בפני
35 עדים, שיהיו עדי מסירה במקום עדי חתימה.
36 הלכך, כיון דלרבי אלעזר עדי מסירה כרתי
37 — כאילו נתחמו בתוך השטר דמי. אבל אנו
38 מביימי לן בחוציא כתב ידו בעלמא ששמו של
39 לוח חתום בו, שזה מסר לו במקום הודאה,
40 שלא יוכל לחזור ולכפור בו ולומר "פרעתי" כל
41 זמן שחתימתו ביד מלוה, שלא נעשה השטר
42 בלשון של שטר שעדים חתומים בו, ואחר זמן
43 החזיקו בבית דין, וכשהלוחו — כמלוה על פה
44 הוא, ותו לא מצו בית דין בקיומן לעשותו
45 שטר שיש בו אחריות חתומים, שהרי לא לדעת
46 כן נכתב מתחילה. כן נראה בעיני שמועה זו,
47 וכן עיקר. ואית דגרסי: משעת הכתובה, ולא
48 ירדו לשיטת השמועה. **פלוגי ערב** — הפסק
49 הענין, ודלמא לא אסדוה עדים אלא אשרתא
50 לדעיל לחוד. ופלוגי ערב — ויזו מוסף על
51 ענין ראשון, ועל השטר ועל הערבות חתימי
52 שהיו. **ושאילו כשר** — שעל הכל העידו
53 עדים. הלכה כמותו — כרבי ישמעאל, דגובה
54 מנכסים בני חורין. חנוק מה לי **אמר רבי**
55 **ישמעאל** — דלמא משום צערא דחבריה שנתקן נמי גמר ומקנה. או דלמא מתכוין הוא להצילו מחניקה, ומצוה הוא דקא עביד, ולאו מידי חסירה, ולא הוי ערב
- 1 **גובה מן היתומים כדי שלא תנעול דלת בפני לוח** — הכא מוקי דף מילתא אליבא דכולי
2 עלמא, בין למאן דאמר דאורייתא בין למאן דאמר לאו דאורייתא. ובפרק קמא
3 דקדושין (יג, ב) אמרינן: גובה מן היתומים — שעבודא דאורייתא. ואינו גובה ומן הלוקחות
4 כו'. ויש לפרש דרב פפא לא אמר אלא: מלוה על פה גובה מן היתומים ואינו גובה מן
5 הלוקחות, וגמרא מפרש לה הכא למאן דאמר
6 שעבודא לאו דאורייתא, והתם למאן דאמר
7 שעבודא דאורייתא. והוי כמו "איכא דאמר"
8 מילתא דהבא ודחתה. וכעין זה מצונו ב"המקבל"
9 (בבא מציעא קיב, א) דבעו מניה מרב ששת: קבלן
10 עובר "בכל תלין" או לא, אומן קונה בשבח כלי או
11 לא, וב"הגוזל קמא" (בבא קמא צט, א) משמע
12 שלא שאלו ממנו אם אומן קונה בשבח כלי או
13 לא. ובשם חרב רבינו אליהו מנחתו כבוד מפרש
14 דהא דפסיק רב פפא התם דשעבודא דאורייתא —
15 היינו לענין קרבן, כגון האשה שמתה יביאו
16 היתומים עולתה, דאיירי התם לעיל במשנה. וכן
17 משמע התם מתוך פירוש רבינו חננאל, וכן עיקר.
18 **משעת** — כתיבה שעבר נפשיה — בדפירש
19 בקונטרס. ולא גריסין "משעת"
20 כתובה, דהוי משמע דעדי חתימה כרתי בכתובה
21 לרבי אלעזר. וזה אינו, דהא אפילו אין בכתובה
22 עצמה אלא עדי מסירה — כשר, כדאמרינן דאמר
23 רבי אלעזר בין בגיטין בין בשטרות, וקיימא לן
24 בותיה בין בגיטין בין בשטרות מההיא ד"זה בורר"
25 (סנהדרין כז, ב). (הג"ח) והכא נמי דכתב ביה
26 "אני פלוני ערב", וחתימה דאם כן ליהוי ב"שאלו"
27 ותירץ מורי רבי. דשאני שאילו, שדומה שסותר
28 הגט. ולעיל (קסב, ב) נמי אמרינן: מילתא דקרבין
29 — כשר.
30 **והלכה** כמותו אף בחנוק — קשה לרבינו יצחק
31 על דהיא ד"הנשוא" (כתובות קא, ב)
32 דאמר רבי יוחנן באומר לחבירו "חייב אני לך מנה"
33 בשטר, דאלימא מילתא דשטרא וכמאן דאמר
34 להו "אתם עדי", דמי, ומוקי נפשיה כרבי ישמעאל,
35 דלא פליג עליה רבי ישמעאל אלא משום דסבר
36 דערב לאחר מתן מעות משתעבד, כדאמר
37 דהלכה כמותו אף בחנוק, ורבי יוחנן גופיה ואפשר
38 דסבירא ליה כשאמר לו בשוק "הנח לו ואתן לך"
39 — פטור, דליכא אלימא דשטר כלל, ומגלן
40 דסבר אלימא מילתא דשטרא: ונראה לרבי:
41 דחנוק נמי, דהכא בשטר טעמא דאלימא מילתא
42 דשטרא גמרי ומשעבד נפשיה. ופירש בקונטרס
43 דלא גריסין בתר הכי: הנה כולוהו בעו קנין. וכן
44 נראה, כי כבר פירש דין כולם. ובפירוש רבינו
45 חננאל הוא משמע לפרשו כך: בין בחנוק בין בלא
46 חנוק, בין בשטר בין בעל פה, בעי קנין. ויש ספרים
47 שאין כתוב בהן כלל, ונחת לזה מזה.
- 1 **הדרן עלך גט פשוט וסליקא לה**
2 **מסכת בבא בתרא**
- 1 **ישמעאל אף בחנוק, והלכה כמותו אף בחנוק.** **אמר רב יהודה** **אמר שמואל:** **חנוק וקנו מידו**
2 **משעתעבד. מכלל, דערב בעלמא לא פעי קנין. ופליגי דרב נחמן, דאמר רב נחמן:**
3 **ערב**

1 ערב דבית דין לא בעי קנין — דבהחיא הנאה דקא מהימני ליה בית דין — גמר
2 ומשעבד נפשיה. הכי גרסינן: והלכתא ערב בשעת מתן מעות לא בעי קנין —
3 ואם כתב בתוך השטר לאחר חיתום שטרות — גובה מנכסים משועבדים. שלא
4 בשעת מתן מעות בעי קנין — ואפילו חתום בתוך השטר. ואי חתום לאחר חיתום
5 — בעי קנין, וגובה מבני חורין. ערב דבית דין לא בעי קנין — ולא גרסינן: הנך
6 כולוהו בעי קנין.

1 ערב דבית דין הוא דלא בעי קנין, הא בעלמא בעי קנין.
2 והלכתא: ערב בשעת מתן מעות לא בעי קנין, אחר מתן מעות
3 - בעי קנין; ערב דבית דין לא בעי קנין, דבהחיא הנאה דמהימני
4 ליה - גמר ומשעבד ליה.

הדרן עלך גט פשוט
וסליקא לה מסכת בבא בתרא

הדרן עלך גט פשוט
וסליקא לה מסכת בבא בתרא

אגרות קודש

ב"ה, ג' כסלו, תשי"ח
ברוקלין.

האברך עוסק בצ"צ מלאכתו מלאכת שמים דוד צבי שי

שלום וברכה!

במענה למכתבו מכ"ז מ"ח,

נעם לי לקרות בו אשר נתרבה גבולם בתלמידים ומהם גם מצוינים לא רק בתורה אלא גם ביראה ומדות, ובודאי למותר להדגיש הכרח ענין זה, ובמילא מובן שכל יגיעה והשתדלות בזה כדאיות הן.

ובמ"ש אודות מדריך בזה יש מקום לומר שהחיפוש צ"ל ע"י הפעילים, שלהם ידועים בני הישיבות ואלו שיצאו לא מכבר מהישיבה ומסוגלים לעבודה האמורה.

אינו מזכיר במכתבו שיש אצלם לימוד הלכות הצריכות בחיי היום יומים, ואפשר אין זה אלא השמטה בכתיבה, ובכל אופן מובן וגם פשוט הכרח לימוד זה ובפרט בתקופתנו, שהרי בדורות שעברו, הנהגות יום יום ידעו כאו"א מבית הוריו ואפילו מהרחוב, ופשיטא מביהכ"ל לשם היו הולכים פעמיים או שלש פעמים ביום משא"כ בדור יתום שכל זה צריך להמציא מוסד החינוך בו נמצא הילד או הילדה, מתחיל מאל"ף בית והלכות הצריכות בעניינים היותר פשוטים, והלואי היו מנהיגים לימוד זה אפילו בישיבות הגדולות כי בעוה"ר ידיעת דינים דחלק או"ח שהם היותר מצוים ורגילים ביותר, חלושה במאד מאד, והרי שגגת תלמוד עולה וכו'.

וכאשר נכנסנו לחדש כסלו, הוא חדש הגאולה והנצחון וביחוד דיום הבהיר י"ט כסלו, ר"ה לחסידות ודרכי החסידים, הנה יהי רצון אשר יתעסק בהפצת המעיונות בכל מקום שידו מגעת והשי"ת יצליחו לבש"ט בכל האמור.

בברכה.

מוסג"פ ברכת-השנה שהוחזרה מאה"ק ת"ו, מאי ידיעת כתובתו.

11 הַמְעוֹת ללֹוּה, וְלֹא הוֹצִיא הַמְלוּה אֶת הַמְעוֹת עַל סִמֵּךְ נִאמְנוֹתוֹ, אִפִּי
12 אִם חָתַם בְּשֵׁטֶר בְּעֵי קִנְיָן כְּדִי לְהַתְחַיֵּיב.
13 דִּין נֹסֶף: עֶרֶב דְּבִית דִּין – שְׁקִיבְלוּ בֵּית דִּין אֶת עֲרֻבוֹתוֹ וּמַחְמָתוֹ
14 נִמְנָעוּ מִלְּגַבּוֹת מֵהַלּוּה, לֹא בְּעֵי קִנְיָן, וְהִטְעַם לִכְךָ, כִּיּוֹן דְּבִתְהִיא
15 הִנָּא דְּמִתְקִין לִיה – שְׁבֹאוֹתָהּ הִנָּא שֵׁשׁ לוֹ מִכָּךְ שְׁבִית דִּין
16 מֵאֲמִינִים לוֹ וְסוּמְכִים עַל עֲרֻבוֹתוֹ, גָּמַר וּמִשְׁעָבֵד לִיה – הוּא גּוֹמֵר
17 בְּדַעְתּוֹ לְהַשְׁתַּעֲבֵד לְמַלּוּה לְשֹׁלֵם אֶת הַחוּב, וְאִין צָרִיךְ קִנְיָן.

הדרן עלך גט פשוט
וסליקא לה מסכת בבא בתרא

1 עֶרֶב דְּבִית דִּין – עֶרֶב שְׁנַעֲשֶׂה עֶרֶב עַל יְדֵי בֵּית דִּין, כְּגוֹן שְׁבִית דִּין
2 הָיוּ רוֹצִים לְגַבּוֹת מֵהַלּוּה, וְאָמַר לָהֶם הַנִּיחוּהוּ וְאִנִּי עֶרֶב לָכֶם,
3 וְהֵאֱמִינוּהוּ בֵּית דִּין וְקִיבְלוּ אֶת עֲרֻבוֹתוֹ, וּמַחְמָתוֹ לֹא גָבּוּ מֵהַלּוּה,
4 הוּא דִּלֹּא בְּעֵי קִנְיָן – רַק הוּא אִינוֹ צָרִיךְ קִנְיָן, וְכִטְעַם שִׁבּוּאָר לְהֵלֵךְ,
5 הָא בְּעֵלְמָא, בְּעֵי קִנְיָן – אֲבָל סָתָם עֶרֶב שְׁלֹא בִּשְׁעַת מִתָּן מַעוֹת
6 צָרִיךְ קִנְיָן כְּדִי לְהַשְׁתַּעֲבֵד, וְלֹא רַק בִּיחֻנוּק.
7 הַגְמָרָא פּוֹסֶקֶת אֶת הַהִלְכָה בְּנִידוּן זֶה: וְהִלְכָתָא, עֶרֶב שֶׁהַתְחַיֵּיב
8 בְּשַׁעֲת מִתָּן מַעוֹת הַהִלּוּאָה לְלֹוּה, וְסִמֵּךְ הַמְלוּה עַל עֲרֻבוֹתוֹ
9 כִּשְׁהִלּוּה אֶת הַמְעוֹת, לֹא בְּעֵי – אִינוֹ צָרִיךְ קִנְיָן כְּדִי לְהַתְחַיֵּיב,
10 שֶׁהָרִי מַחְמָתוֹ הוֹצִיא הַמְלוּה מַעוֹת. אִךְ אִם נַעֲשֶׂה עֶרֶב לְאַחֵר מִתָּן

אגרות קודש

ב"ה, ו' כסלו, תשי"ח
ברוקלין.

הווי"ח אי"א נו"נ כו' מוה' אברהם זלמן שי

שלום וברכה!

במענה על מכתבו מגי' כסלו בבשורה הטובה אודות קביעות שיעור בלימוד תורת החסידות, ויהי רצון שלא רק יצליח בזה אלא שגם יוסיף בלימוד זה, והרי הובטחנו מחז"ל שגדול תלמוד שמביא לידי מעשה ובמילא מביא להוספה בהליכה בדרכי' ומנהגי' של תורת החסידות, ואין לך דבר העומד בפני הרצון והחלטה בתוקף.

ובפרט מסוגלים ימים אלו לזה, יו"ד י"ט כסלו והימים שבינתיים וימי חנוכה עוד יותר מאשר ימות השנה, שהרי ביו"ד וי"ט כסלו הי' גאולת אדמו"ר הזקן ובנו מ"מ אדמו"ר האמצעי והגאולה למטה הוכחה לנתינת כח נוסף להפצת תורה זו מלמעלה כמובן, גם ענין ימי חנוכה הרי הי' הנצחון לא על ההתנגדות לתורה סתם ולמצות סתם, אלא כהדיוק בהלשון שקבעו בתפלת ישראל, להעבירם מחוקי רצונך, ז.א. שמקיים זה מפני שזהו רצון הבורא (ואין נפק"מ המבין בשכלו או לא), ולהשכיחם תורתך דוקא, כי לימוד התורה סתם לא איכפת להו, שהרי חכמה נפלאה היא כמ"ש כי היא חכמתכם ובינתכם לעיני העמים, אלא שלא רצו הלימוד ע"פ קדושת התורה ופנימיות התורה, תורתך דוקא, וראה ג"כ באריכות בהמשך לזה בהב"ח לשו"ע או"ח סי' מ"ז ד"ה ומה שכתב דאמר ר"י שמצוה לפרסמם בכלל ובפרט בתוככי היושבים באהלה של תורה ולומדי'.

אף שאינו מזכיר אודות זוגתו תחי', תקותי שגם היא עוסקת בענינים דהפצת היהדות.

בברכה,

בשם כ"ק אדמו"ר שליט"א

מזכיר

פרק ראשון - דיני ממונות בשלשה

משנה

דיני ממונות - דיני הודאות והלוואות, נידונים בשלשה דיינים. דיני
ניזולות - הגזול ממון מחבירו, והכלות שחובל אדם בחבירו,
נידונים בשלשה. דין תשלומי נזק של שור המועד שהזיק, או אדם
שהזיק וכן דין תשלומי נזק של שור תם שהזיק, ודין תשלומי
כפל שמשלם גנב, ותשלומי ארבעה וחמשה שמתחייב הגונב שור
או שד ושחט או מכר אותם, בשלשה.
האונס את הבתולה וכן המפתה את הבתולה, שדינם לשלם
לאביה חמשים כסף, והמוציא שם רע על אשתו שזינתה בין
האירוסין לנישואין, ונמצא שאינו כן, שדינו לשלם מאה כסף,
בשלשה, דברי רבי מאיר. ותקמים אומרים, מוציא שם רע נידון
בעשרים ושלשה כדן דיני נפשות, מפני שפעמים יש בו דיני נפשות
לסוקלה, אם נמצא כדבריו שזינתה.
חיוב שלשים ותשע מכות שיש על העובר על אחת ממצוות לא
תעשה, נידון בשלשה. משום דבי שמעאל אומר, בעשרים ושלשה.
עיבור החדש - קידוש החדש בשלשה דיינים. עיבור השנה
לעשותה שלשה עשר חודש, בשלשה דיינים, דברי רבי מאיר. רבן
שמעון בן גמליאל אומר, בשלשה מתחילין לדון האם יש להושיב
בית דין לבדוק אם לעבר השנה, וכשרובם סבורים שיש לשבת
על כך, מוסיפין עוד שנים ובחמשה נישאין ונותנין האם יש צורך
לעבר השנה, וכשרובם סבורים שיש צורך לעבר, מוסיפין עוד
שנים וגומרין את הדבר בשבעה ומעברין את השנה, ונדיעבד אם
גמרו בשלשה מעוברת.
מסיבת הזקנים על פר העלם דבר של ציבור, ועריפת עולה, כלומר
מידת המרוק בין ההרוג הנמצא בדרך לערים שסביבו כדי
לרעת מי העיר הקרובה אליו כדי שתביא 'עגלה ערופה', נעשית
בשלשה זקנים, דברי רבי שמעון. רבי יהודה אומר, בחמשה.
החליצה - חליצת נעלו של היבם על ידי היבמה כדי לפוטרו מן
היבום, והמאינון - שממאנת הקטנה שהשיאה אחיה או אמה
בבעלה, ואומרת שאין רצונה בו, נעשים בפני שלשה.
חילול פירות של נמץ רבעי, ומעשר שני שאין דמיו - שוויו דועין,
נישומים בשלשה. ההקדשות - הבא לפדות נכסי הקדש, נישומים
בשלשה אנשים. הערבי המפוללים שמין אותם בשלשה שמאים.
רבי יהודה אומר, צריך שאחד מהן יהיה כהן, ותקרקעות של
הקדש, הבא לפדותם צריך תשעה שמאים ועשרי כהן, ואדם הבא
לפדות את עצמו מן ההקדש, דינו כיוצא בהן - בקרקעות,
שנישום בעשרה.
דיני נפשות - החייבים מיתה בידי בית דין, נידונים בעשרים ושלשה
דיינים. שור הרובע - שבא על אשה, והנרבע - בהמה שבא עליה
איש, שבשניהם דין השור למיתה, נידון בעשרים ושלשה. שנאמר
בבהמה הרובעת (ויקרא כ טו) 'והרגת את האשה ואת הבהמה',
והקיש הכתוב את דין הבהמה לדין האשה, כשם שאשה החיבת
מיתה נידונת בעשרים ושלשה, כך הבהמה נידונת בעשרים
ושלשה. ואומר - וכמו כן נאמר ב'נרבע' (שם כ טו) 'ואיש אשר יתן
שבתו בבהמה מות יומת ואת הבהמה תהרגו' והקיש הכתוב את
דין הבהמה לדין האדם, לומר ששניהם בעשרים ושלשה.
שור הנסקל - הנידון לסקילה על שהרג אדם בגניחתו, נידון
בעשרים ושלשה. שנאמר (שמות כא כט) 'השור יסקל וגם בעליו יומת'

והורשים מכר, כשם שמיתת בעלים אם היה חייב מיתה, היא על
פי עשרים ושלשה, כך מיתת השור. וכמו כן תואב והארי והדוב
והנמר והנרדלם - סוג חיה ותנחש שהרגו אדם, מיתתן - נידונים
למיתה בעשרים ושלשה. רבי אליעזר אומר, אין צורך להביאם
לבית דין, אלא כל הקודם להויתן זכה. רבי עקיבא אומר, הזאב
והארי והדוב והנמר והנרדלם מיתתן בעשרים ושלשה.
אין דנין לא את השבט - אחד משנים עשר שבטים שעבדו בני
השבט עבודה זרה במידה, ולא את נביא השקר - שניבא בשם ה'
דבר שלא נאמר לו, ודינו בחנק, ולא את כהן גדול על דבר שיש
בו דיני נפשות אלא על פי בית דין של שבעים ואחד דיינים. ואין
מוציאין למלחמת הרשות - מלחמה שאין מצווים לצאת אליה,
אלא על פי בית דין של שבעים ואחד. אין מוסיפין על העיר
ירושלים ועל העירות שבבית המקדש אלא על פי בית דין של
שבעים ואחד.
אין עושין סנהדריות קטנות של עשרים ושלשה דיינים לשבטים -
לכל שבט ושבט, ובכל עיר ועיר, אלא על פי בית דין של שבעים
ואחד.
אין עושין עיר הנדחת אלא על פי בית דין של שבעים ואחד. אין
עושין עיר הנדחת בספר - בעיר הנמצאת בגבול של ארץ ישראל,
ולא עושין שלש עיירות לעיר הנדחת, אבל עושין אחת או שתיים.
סנהדרין גדולה היתה של שבעים ואחד דיינים, וסנהדרין קטנה היתה
של עשרים ושלשה. מבארת המשנה: מנין לגדולה שהיא של שבעים
ואחד, שנאמר (במדבר יא טו) 'אספת לי שבעים איש מוקני ישראל'
ומשה על גביהן - מצטרף אתם, נמצאו ביחד שבעים ואחד. רבי
יהודה אומר, סנהדרין גדולה היתה של שבעים דיינים.
מבארת המשנה: ומנין למדים לסנהדרין קטנה שהיא של עשרים
ושלשה. מבארת המשנה: שנאמר בענין פסק דינו של הרוצח
(במדבר לה כד) 'וּשְׁפֹטוּ הָעֵדָה' 'הַצִּילוּ הָעֵדָה' ושמענו מכאן שאם
יחלקו הדיינים יהיו בבית הדין עדה שפוטת - עשרה דיינים
המחייבים, ועדה מפלת - עשרה מזכים הרי מפקחן שצריך עשרים
דיינים.
מבארת המשנה: ומנין ל'עדה' המוזכרת בפסוק שהיא עשרה,
שנאמר על המרגלים שהיו שנים עשר (במדבר יד כ) 'עַד מִתִּי לְעֵדָה
הָרַעָה הַזֹּאת', וצאו יהושע וכלב שאינן בכלל 'הרעה' ונותרו
עשרה, ונקראים בפסוק 'עדה'.
מבארת המשנה: ומנין להביא - לצרף לעשרים עוד שלשה.
מבארת המשנה: ממשמע שנאמר לענין בית דין שדן דיני נפשות
(שמות כג ב) 'לא תהיה אחרי רבים לרעות', שלא לילך אחר רוב
דיינים לחייב את הנידון מיתה, שומע אני מכר שאהיה עמקם
למזבח - שלזכות את הנידון, יש ללכת אחרי הרוב, אם כן למה
נאמר בהמשך הפסוק 'אחרי רבים להטות', ודאי שהפסוק מלמד
שאף לחייב יש ללכת אחרי הרוב, ומה שאמר בתחילה 'לא תהיה
אחרי רבים לרעות' אין הכוונה שאין ללכת כלל אחרי הרוב
לרעה, אלא הכוונה שלא בהפנייתך למזבח הפנייתך לרעה - הרוב
שמטים אחריו לזכות, אינו כרוב שמטים אחריו לחייב, אלא
הפנייתך למזבח היא אפילו על פי רוב של דין אחד, אבל הפנייתך
לרעה היא לכל הפחות על פי שירבו המחייבים מן המזכים ברוב
של שנים, וכיון שלמדנו לעיל שצריך שימצאו עשרה מזכים, אי
אפשר להרשיע בפרות משנים עשר מחייבים, הרי שיש כאן
עשרים ושנים דיינים,

אם רק מתעסקים ורוצים לפעול, אזי מצליחים וההצלחה היא

יותר מכפי שמשערים מלכתחילה

משיחת י"ט סכלו תשכ"א

1 **דיני ממונות בשלושה**. בגמ' יליפין לה: גזילות. כופר בפקדון דמשלח ב יד הוי
2 גולן וכן החוטף מיד חבירו הוי גולן כגון יגזול את החנית מיד המצרי (שמואל ב
3 כג) אבל לזה ולא שלם לא מקרי גולן דמלוה להוצאה ניתנה: וחבלות. החובל
4 בחבירו חייב בחמשה דברים כדאמרין בבבא קמא (דף פד.) ואיש כי יתן מום
5 בעמיתו וגו' כן יעשה לו בממון ובגמ' פריך
6 הוי דיני ממונות: נזק. דשור המועד או
7 אינו שחיקו ובגמ' פריך היינו חבלות:
8 תשלומי כפל. דגניבה שנמצא בידו דכתיב
9 (שמות כב) אם המצא תמצא בידו וגו':
10 ותשלומי ארבעה וחמשה. דשור או שה
11 שטחבו וגו' מוכר: האונס ומפתה. נערה
12 בתולה חמשים כסף: מוציא שם רע. אל.
13 מצאתי לכתב בתולים וגו' וענשו אותו מאה
14 כסף וגו' (דברים כב): דיני נפשות. דאם אמת
15 היה שזניתה תחתי היא בסקילה ודיני
16 נפשות בעינן כ"ג (לקמן בפירקין) (דף טו.).
17 מכות. מלקות ארבעים טעמא דר' ישמעאל
18 ורבנן מפרש בגמרא (דף י.) מקרא: עיבור
19 החדש. בגמרא מפרש: עיבור השנה. שהיו
20 ב"ד יושבין ורואין אם צריכין לעבר מפני
21 האביב והתקופה כדאמרין בגמרא מילתיה
22 דר' שמעון מפרשא בגמרא בברייתא (דף
23 י: סמיכת וקנים. על ראש פר העלם דבר
24 של צבור: חליצה בשלושה. ביבמות יליף לה
25 בפרק מצות חליצה (דף קא.) מ"אונן.
26 יתומה קטנה שהשיאה אמה ואחיה לדעתה
27 יוצאה בלא גט במיאון כל זמן שלא גדלה
28 תחתיו ובשלושה בעינן דכל דתקון רבנן בעין
29 דאורייתא תקון ומיאונן דרבנן דמדאורייתא
30 אפילו מיאון לא בעיא דאין קדושי קטנה
31 כלום אלא אם כן קדשה אביה דכתיב
32 (דברים כב) את בתי נתתי לאיש הזה: נזע
33 דבעי. אם בא לחלול על המעות וכן מעשר
34 שני: שאין דמיון ידועין. כגון פירות והקריבו
35 שאין להם שער בשוק: וההקדשות. הבא
36 לפדותן צריך שלשה לשומן: הערבין
37 הפסולתין. בגמרא מפרש (דף יד:) אחד
38 מהם כהן. דכתיב כהן בפרשה כערכך הכהן
39 וגו' (ויקרא כו:) והקרקעות. של הקדש צריך
40 ט' והעשירי כהן לשומן אם בא לפדותן בגמ'
41 (דף טו.) מפרש וילף להו מקרא: ואדם
42 הבא לפדות עצמו מיד הקדש צריך עשרה
43 לשומן ובגמרא (שם) פריך אדם מי קדיש:
44 דיני נפשות. בעשרים ושלושה לקמן יליף לה
45 במתני: הרובע והנרבע. שור שרבע אשה

דיני

**ממונות בשלושה, גזילות וחבלות בשלושה. נזק וחצי
נזק, תשלומי כפל ותשלומי ארבעה וחמשה בשלושה.
האונס והמפתה והמוציא שם רע בשלושה, דברי רבי**

**מאיר. והכמים אומרים, מוציא שם רע בעשרים ושלושה כפני שיש בו דיני נפשות. מכות
בשלושה, משום רבי ישמעאל אמרו, בעשרים ושלושה. עיבור החדש בשלושה. עיבור השנה
בשלושה, דברי רבי מאיר. רבן שמעון בן גמליאל אומר, בשלושה מתחילין ובחמשה נושאין
ונוהגין וגומרין בשבעה, ואם גמרו בשלושה מעוברת: סמיכת וקנים ועריפת עגלה בשלושה,
דברי רבי שמעון. רבי יהודה אומר, בחמשה. החליצה והמיואונן בשלושה. נטע רבעי, ומעשר
שני שאין דמיו ידועין, בשלושה. ההקדשות בשלושה, הערבין המפולגלים בשלושה. רבי יהודה
אומר, אחד מהן כהן, והקרקעות תשעה וכהן, ואדם מוציא כהן. דיני נפשות בעשרים
ושלושה. הרובע והנרבע בעשרים ושלושה. שצאמור והנרת את האשה ואת הבהמה, ואומר
ואת הבהמה תהרגו. שור הנסקל בעשרים ושלושה. שצאמור השור יסקל וגם בעליו ימות'
במיתת בעלים כך מיתת השור. הואב והארי הדוב והנמר והברדלס והנחש מיתתן בעשרים
ושלושה. רבי אלעזר אומר, כל הקודם להורגן וכה. רבי עקיבא אומר, מיתתן בעשרים
ושלושה: אין דנין לא את השבט ולא את נביא השקר ולא את כהן גדול אלא על פי בית
דין של שבעים ואחד. ואין מוציאין למלחמת הרשות אלא על פי בית דין של שבעים ואחד.
אין מוסיפין על העיר ועל העצרות אלא על פי בית דין של שבעים ואחד. אין עושין סנהדריות
לשבטים אלא על פי בית דין של שבעים ואחד. אין עושין עיר הנדחת אלא על פי בית דין
של שבעים ואחד. אין עושין עיר הנדחת בסקפר, ולא שלש, אבל עושין אחת או שתיים.
סנהדרין גדולה היתה של שבעים ואחד וקטנה של עשרים ושלושה. מנין לגדולה שהיא של
שבעים ואחד, שצאמור אספה לי שבעים איש מוקני ישראל' ונזשה על גביהן. רבי יהודה
אומר, שבעים. ומנין לקטנה שהיא של עשרים ושלושה. שצאמור ו'שפטו העדה' והצילו העדה'
עדה שופטת ועדה מצלת, הרי פאן עשרים. ומנין לעדה שהיא עשרה, שצאמור עד מתי
לעדה העדה הזאת, יצאו יהושע וכלב. ומנין להביא עוד שלשה. ממשמע שצאמור לא תהיה
אחרי רבים לרעות', שומע אני שאהיה עמהם לטובה, אם כן למה נאמר אחרי רבים להטות',
לא בהפיתתך לטובה הפיתתך לרעה, הפיתתך לטובה על פי אחד, הפיתתך לרעה על פי שנים,**

ואין
ובהמה שנובעת לאיש נידונית הבהמה חסד: כב"ג. כאדם הרובע דאיתקוש להדדי והגרת את האשה ואת הבהמה בחמה היינו רובע ואיתקוש בהמה לאשה מה אשה
כב"ג אף בהמה כב"ג: ואומר ואת הבהמה תהרגו. בנרבע כתיב: שור הנסקל. שנגח אדם ומת: במיתת בעלים. אם היה נידון בחיוב מיתת בית דין דבעי עשרים ושלושה
כך מיתת השור דהאי בעליו יומת קרא יתירא להך דרשא ולא דנתחייב קטלא כדמפרש טעמא בגמ' (שם) הואב והארי כו'. שהמיתו אדם ונידונין בסקילה כשור דאמרין
בביבא אחר שור ואחד כו' בשור שנגח את הפרה (דף נד:) ברדלס. חיה היא: ואין דנין לא את השבט. רובו של שבת שעברו ע"ז במזיד: נביא השקר. בתנן בגמ' (דף טו.)
בעי מנלן דבעי שבעים ואחד: במלחמת הרשות. כל מלחמה קרי רשות לבד ממלחמת יהושע שהיתה לכבוש את ארץ ישראל: על העיר. ירושלים: סנהדריות. שהיו
מושיבים סנהדרין קטנה של כ"ג בכל עיר ועיר בדכתיב (דברים טו) תתן לך בכל שערך וצריכין בית דין הגדול שכלשכת הגזית לצאת וללוששם וכו' יליף בגמ' (דף טו:)
בספר. כרך המכבדיל בין ישראל לגוים ובלע"ז מרקי"א ובגמרא (שם) מפרש טעמא: עדה שופטת. עשרה מחייבין: ועדה מצלת. עשרה מוכין אשמעינן קרא דצריך עשרים
שאם יחלקו יהיו עשרה מחייבין ועשרה מוכין: לעדה הרעה. במרגלים כתיב: לרעות. אם הרוב מחייבין לא תלך אחריהם להרוג: שומע אני. דלטובה לזכות הלך אחריהן
שאפי' מעט המוכים ורבים המחייבין כתיב לא תהיה אחרי רבים לרעות אם כן למה נאמר אחרי רבים להטות משום זכות לא איצטריך ליה אלא אפילו לחייב הלך
אחריהן: לא בהפיתתך. אחרי רבים לזכות אני אומר לך לנטות אחרי רבים לחובה אלא לזכות על פי אחד אפילו אין יתירין מוכין על המחייבין אלא אחד וזה אבל
לחובה עד שיהו מחייבין עודפין על המוכין שנים והכי קאמר לא תהיה אחרי רבים לרעות על פי אחד אבל אחרי רבים בשנים אפילו לרעות הלך על כרחך כ"ב בעינן
דבציר מעשרה מוכין ליכא למימר דהא כתיב והצילו העדה ותו לא משכחת חובה בציר מ"ב:

ואין

מה לי חבל בגופו מה לי חבל בממונו. ממונו ה"ל למנטק ברישא שכן דרך בכל מקום בלשון מה לי להקדים הפשוט כדאשכחן בהמפקיד (ב"מ דף לה) מלאך המות מה לי חבל מה לי היתם וכן מה לי קטלא כולה מה לי קטלא פלגא ואביחא נשך (שם דף טז) השתא דאמר רבי ינאי מה לי חבל מה לי דמיהן מה לי דמיהן מה לי חבל נמי אמרין וי"ל דחבלא שייכא בגוף טפי ופשיטא לכך נקט

בירשא חבל בגופו.

דברי חבל אין דניחין דין. דרבי אבהו אדרבי אבהו פריך דשמואל ושאר אמוראי סברי דניחין דין וא"ת היכי קאמר ד"ה הא איכא ברייתא דרמי בר חמא בהגזול קמא (ב"ק דף קו) דאמר ארבעה שומריין צריכין כפירה במקצת דלית ליה עירוב פרשיות ומאן דלית ליה עירוב פרשיות לא בעי שלשה כדמוכח בשמעתין וי"ל דרבי אבהו לא חשיב לה להדיא ברייתא דלא מתניא בי ר' חייא ור' אשעיא ועיקר דרבי יוחנן אית ליה בהגזול (שם) דרמי בר חמא ובידורש' דריש מכילתין אמרין רבי יוחנן וריש לקיש אמר תרווייהו שנים שדנו אין דניניהם דן ובהחולץ (יבמות דף מה) נמי קאמר רבי יוחנן גר צריך שלשה משפט כתיב ביה וי"ל דאפי' מאן דאית ליה אין עירוב פרשיות כתוב כאן בעי שלשה משום דכתיב (ויקרא כד) משפט אחד יהיה לכם והאי דקאמר הכא מאי קסבר כו' ה"ק אי קא סבר אין עירוב פרשיות כתוב כאן ולכך לא בעינן מומחין דלא דריש משפט אחד להשוות הודאות והולאות לגזילות וחבלות שלשה מנא ליה ובי קאמר לעולם קסבר עירוב פרשיות כתוב כאן ובדין הוא דבעי מומחין כו' דה"ל דאפי' אין עירוב פרשיות כתוב כאן בדין הוא דליבעי ג' מומחין ממשפט אחד אלא שאינו רוצה לחזור מדברי המקשה דקאמר אי אין עירוב פרשיות כתוב כאן לא שמעינן ג' ומומחין ממשפט אחד וא"ת כי היכי דילפינן דרישה וחקירה ממשפט אחד גילף נמי לענין ג' ומומחין אפי' מאן דלית ליה עירוב פרשיות וי"ל דמשפט אחד להשוות דיני ממונות לדיני נפשות קאתי ולא להשוות דיני ממונות אהדדי דאקרא דלעיל קאי דכתיב (שם)

מכה בהמה ישלמה ומכה אדם יומת וכתיב בהריה משפט אחד וגו' ותדע דלקמן (דף מ) בעי גזירה שוה דהייטב היטב ולא ילפינן דיני נפשות מהדרי לענין דרישה וחקירה מדכתב משפט אחד ומיחו ע"כ אין אריה משם דא"כ תיקשה לרמי בר חמא אליבא דרבי אבהו ולרבי יוחנן דאית להו משפט אחד אפי' להשוות דיני ממונות אהדדי אלא איצטרך היטב מטעם דלקמן דליתביניהו רחמנא בחדא וא"ת אכתי לענין מומחין מיהא גילף דיני ממונות מדיני נפשות לענין דרישה וחקירה וי"ל מדכתב רחמנא מומחין גבי גזילות ש"מ דלגבי הכי לא ילפינן דיני ממונות מדיני נפשות אבל קשה למאן דאית ליה עירוב פרשיות מומחין דכתב רחמנא גבי דיני ממונות למ"ל ושמא לענין מומחין אין ללמוד דיני ממונות מדיני נפשות דסוגי בשלשה וצ"ע כל מילי דחשיב לטקיה בפ' אחד דיני ממונות (דף לב) מזה בין דיני ממונות לדיני נפשות אמאי לא משווינן להו משפט אחד יהיה לכם: **א'** קסבר עירוב פרשיות כתוב כאן ליבעי נמי מומחין. מפרש בהגזול קמא (ב"ק דף קו).

ליבעי נמי מומחין. תימה דמשמע הכא דממעטין הדיוטות מדכתב אלהים ובפרק המגרש (גיטין דף פח) ממעט להו מדכתב לפניהם ולא לפני גוים ולא לפני הדיוטות וי"ל דחתם ממונטינן מלפניהם משום דלפניהם קאי אאלהים דהכא כלומר לפני הדיינין המפורשין במקום אחר ומיחו בגיטין (שם) פירש בקונטרס משום דקאי אשבעים וזקנים הכתובים בסוף פרשת משפטים שעלו עמו לחר' כו' שהן סנהדרין ונראה לפרש דבגיטין לענין מילי דכפיה איירי דאדכי מייתי לה דאמי אשכח לרב יוסף דהוא יתיב וקא מעשה אגטין אמר ליה והאנן הדיוטות אנן אבל אלהים לאו אמילי דעשו מיירי אלא בדין בעלמא והא דמשמע ליה מילי דעשו מלפניהם משום דדרשינן לקמן (דף ו) מאשר תשים אלו כלי הדיינין דשייך בהן שימה

שנאמר

ואין בית דין שקול מוספין עליהם עוד אחר, הרי כאן עשרים ושלשה. וכמה יהא בעיר ותהא ראיה לסנהדרין, מאה ועשרים. רבי תנחומא אמר, מאתים ושלשים, כנגד שרי עשרות: גמרא אטו גזילות וחבלות לאו דיני ממונות נינהו? אמר רבי אבהו, 'מה הן' קתני, מה הן דיני ממונות גזילות וחבלות, אבל הודאות והלואות לא. וצריךא, דאי תנא 'דיני ממונות', הוה אמינא דאפילו הודאות והלואות, תנא גזילות וחבלות. ואי תנא 'גזילות וחבלות' ולא קתני 'דיני ממונות', הוה אמינא, הוא הדין דאפילו הודאות והלואות, והאי דקתני 'גזילות וחבלות' משום דעיקר שלשה דכתיבי, בגזילות וחבלות כתיבי. גזילות, דכתיב 'ונקרב בעל הבית אל האלהים'. חבלות, מה לי חבל בגופו? מה לי חבל בממונו. תנא מה הן דיני ממונות, גזילות וחבלות, אבל הודאות והלואות לא. ולמאי, אילימא דלא בעינן שלשה, והאמר רבי אבהו שנים שדנו דיני ממונות לדרבי הפל אין דיניהם דין, אלא דלא בעינן מומחין. מאי קסבר, אי קסבר עירוב פרשיות כתוב כאן, ליבעי נמי מומחין. ואי קסבר אין עירוב פרשיות כתוב כאן, שלשה למה לי. לעולם קסבר עירוב פרשיות כתוב כאן, ובדין הוא דליבעי נמי מומחין, והאי דלא בעינן מומחין, משום דרבי תנחומא, דאמר רבי תנחומא, דכר תורה אחד דיני ממונות ואחד דיני נפשות בדרשה ובחקירה, שנאמר

ומה הן דיני ממונות גזילות וחבלות למעוטי הודאות והלואות דאם כן דכולן במשמע כיון דתנא דיני ממונות נישתקו: ולמאי. הלכתא שייניהו תנא לדיני מלוה למעוטינהו מאי? דברי הכל. לקמן (דף ו) קאי דפליגי בפרשה ואשמעינן ר' אבהו דבדין כולוהו מודו דבעינן ג' סמוכין ונטלו רשות מנשיא לדון כדאמרין לקמן בפירקין (דף ה). ומאי קסבר. תנא דידן דמעטינהו: **א'** קסבר עירוב פרשיות כתיב כאן. דאיכא למאן דאמר בהגזול עצים (ב"ק דף קו). שהפרשיות הכתובות באלה המשפטים מעורבבות הן שיש מקרא כתוב בפרשה זו שאינו יכול לעמוד בה אלא מפרשה אחרת הוא כגון אשר יאמר כי הוא זה (שמות כב) דילפינן מיניה מודה במקצת הטענה ישבע כו' שכתב בשומר חנם לאו אשומר חנם קאי דשומרין אע"פ שלא הודו במקצת חייבין לישבע דהודאה מקצת הטענה אפרשת דאם כסף תלוה קאי (שם) דהתם הוא דבעינן הודאה במקצת ואי לא מודה כלום חזקה אם טענת התובע אמת לא היה יכול זה להעניז פניו נגדו ולומר לא הלוינני הלכך אפי' שבועה לא בעי אבל בפירקין דליכא גמילות חסדים מעיז פניו וכופר הכל ובעי שבועה והאי תנא דמתניתין אי סבירא ליה נמי דהאי אשר יאמר כי הוא זה לא בהלואה משתעי הרי נאמר אלהים באהי קרא דמשמעו מומחין לשון שירה ורבנות כדמתרגמינן ראה נתתיך אלהים לפרעה (שם ז) לשון רבנות וליבעי מומחין: **וא'** קסבר. דהאי קרא לאו בהלואה משתעי: שלשה מלל. בהלואה הא מתלתא אלהים נפקא לן לקמן (דף ג) ואלהים בהלואה לא כתיב: **משום דר' חנינא.** ותקנתא דרבנן הוא: בדרשה וחקירה. צריך לבדוק את העדים באיה יום באיזו שעה הלוחה:

שנאמר

שבאה להשמיענו דלא בעינן שלשה - שאין צורך לדונם בפני
שלשה, והאמר רבי אבהו - והלא רבי אבהו עצמו ושביתא ר' מה
ה' קתני סובר שנים - שני דיינים שדנו דיני ממונות לדברי הכל
- אף לסוברים להלן (ג) שלענין פשרה אין צורך בשלשה, מודים
הם שלענין פסק הדין אין דיניהם דין ואינו מחייב, כיון שצריך
שלשה, ואף דיני הודאות והלואות בכלל זה. מבארת הגמרא:
אלא כוונת המשנה למעט את דיני הודאות והלואות דלא בעינן
מוקחין - שאין צורך לדונם בפני דיינים שנשמכו לכך איש מפי
איש עד משה רבינו, וקיבלו מהנשיא רשות לדון.
בפרשה של שומר הטוען שהחפץ ששומר עליו נגנב, ומתחייב על
כך שבועה, נאמר (שמות כב ח) 'אֲשֶׁר יֹאמַר כִּי הוּא זֶה' וגו'
שמשמעותו שחייב השבועה נאמר דווקא כשמודה במקצת,
שאומר ש'בוה' הוא מודה, ובשאר הוא כופר. ונחלקו אמוראים
האם פסוק זה אכן שייך לפרשת השומרים, ומלמדנו שאין
השומרים נשבעים אלא כשהודו במקצת לתביעה, או פסוק זה
התערב בה מפרשה אחרת, והוא שייך לפרשת 'אם כסף תלוה
את עמי' וגו' (שם כב כד) המדברת מהלואה, ומלמד שלזה אינו
מתחייב שבועה אלא אם כן הודה במקצת ואם כופר הכל פטור
משבועה. אבל שומר נשבע אף כשכופר הכל.
הגמרא סוברת שהנידון שלפנינו האם הלואות נידונים בשלשה
והאם צריך מומחים, אף הוא תלוי במחלוקת זו, לפיכך מקשה
הגמרא: מאי קסבר - התנא של משנתנו שמיעט את דיני הודאות
והלואות שלא צריכים מומחים ומצד שני צריכים הם לדון בפני
שלשה, מה הוא סובר בענין זה האם 'עירוב פרשיות כתוב כאן',
אי קסבר שעירוב פרשיות כתוב כאן, והפסוק 'אֲשֶׁר יֹאמַר כִּי הוּא
זֶה' שנאמר בפרשת שומרים שייך לפרשת הלואה, נמצא
שה'אלהים' נאמר גם על 'הלואות', ואם כן ליבעי נמי מוקחין -
הדין נותן שיעטרכו בהודאות והלואות גם כן דיינים סמוכים,
שהרי 'אלהים' משמע דיינים סמוכים, ואי קסבר שאין עירוב
פרשיות כתוב כאן, והפסוק 'אֲשֶׁר יֹאמַר כִּי הוּא זֶה' הנכתב בפרשת
השומרים מלמדנו על שומר שאינו נשבע עד שיודה במקצת, ואין
לנו מקור להצריך בהודאות והלואות 'סמוכים', אם כן שלשה
דיינים בהודאות והלואות למה לי - מדיחין למד הוא להצריך
שלשה, הלא הפסוק שממנו למדים שלשה נאמר בדיני גזילות.
מתרצת הגמרא: לעולם קסבר עירוב פרשיות כתוב כאן, והפסוק
הוא מפרשת הלואה, ומוזה למד שאף בהלואה צריך שלשה
דיינים, וקדין הוא דליבעי נמי מוקחין - ומעיקר הדין היה לנו
להצריך שיהיו הדיינים 'מומחים', כמשמעות הפסוק, והאי דלא
בעינן מוקחין תקנת חכמים היא משום דרבי חנינא שאמר הלכה
אחרת בדיני קבלת עדות, דאמר רבי חנינא, דבר תורה - מן
התורה, אחד דיני ממונות ואחד דיני נפשות שוים בדין זה
שצריכים הדיינים לבדוק את העדים בדרך שלשה - ששואלים אותם
בבית דין כיצד היה המעשה שמעידים עליו, ובהקדמה - שחוקרים
אותם באיזה יום ובאיזו שעה אירע הדבר,

וכיון שאין בית דין שקול - אין עושים בית דין שמספר הדיינים
שבו הוא זוגי, מוסיפין עליהם עוד דיין אחד, הרי יש כאן עשרים
ושלשה דיינים.
דין נוסף השיך למינוי סנהדרין: וכמה אנשים יהא - יהיו בעיר
ותהא העיר ראיה להושיב בה סנהדרין קטנה, מאה ועשרים. רבי
נחמיה אומר, צריך שיהיו בה מאתים ושלשים, כנגד שרי עשרות,
כדי שכל אחד מהדיינים יהיה ממונה לכל הפחות על עשרה
תושבים.

גמרא

שואלת הגמרא: אמו - וכי דיני גזילות ודיני קבלות שחייב החובל
לשלם לו את התשלומים הכתובים בתורה, לאו דיני ממונות ינהו
- האם אינם בכלל דיני ממונות, ומאחר ששנינו שדיני ממונות
בשלשה, לשם מה צריכה המשנה לומר שגזילות וחבלות
בשלשה. משיבה הגמרא: אמר רבי אבהו, מה הן קתני - הגזילות
וחבלות' שכתבה המשנה הוא בכדי לפרש מה הן דיני ממונות
שנתכוין התנא, הן דיני גזילות וקבלות, אבל דיני הודאות -
התובע את חבירו על פי עדים ששמעו שהודה לו, והלואות - וכן
התובע על פי עדים שראו שהלוח לו, ובשתיהן הלוח כופר בכל
התביעה, לא - אינם בכלל דין המשנה.
וצריךא - צריכה המשנה לכתוב גם 'דיני ממונות' וגם לבאר
שהכוונה לגזילות וחבלות, דאי תנא רק 'דיני ממונות' בשלשה,
הוה אמינא - הייתי יכול לומר דאפילו הודאות וקבלות נידונים
בשלשה, שהרי גם הם בכלל 'דיני ממונות', ולכן תנא לפרש שרק
גזילות וקבלות הן בכלל, ואי תנא רק 'גזילות וקבלות' בשלשה, ולא
קתני 'דיני ממונות', הוה אמינא, הוא הדין דאפילו הודאות
וקבלות גם הם בכלל, והאי דקתני - ומה שנקט התנא 'גזילות
וקבלות' אינו כדי למעט הודאות והלואות, אלא משום דעיקר
שלשה דתיבי - שהמקור בפסוקים לכך שדיני ממונות בשלשה,
בגזילות וקבלות בתיבי - בפרשה העוסקת בענין גזילות וחבלות
הוא נכתב. ומבארת הגמרא: גזילות, דתיבי בענין שומר שנחשד
בגזילה בכך ששלח יד בפיקדון שהופקד בידו ונטלו לעצמו (שמות
כב דח), ונקרב בעל תפית אל האלהים, ונאמר בהמשך 'עד
האלהים יבא דבר שניהם אֲשֶׁר יִרְשָׁעוּ אֱלֹהִים יִשְׁלֹם שְׁנֵיהֶם
לְרַעְהוּ, ומכך שנאמר שלשה פעמים 'אלהים' למדים שצריך
שלשה דיינים. וכמו כן נחשב הדבר שפסוקים אלו אמורים אף
לענין קבלות, שהרי מה לי קבל בגופו מה לי קבל בקמזו - איזה
הבדל יש בין אם הפסידו במה שחבל בגופו לבין אם הפסידו במה
שחבל בממונו, ואף החובל בכלל גזול, וכדי שלא נאמר כך שאף
הודאות והלואות הרי הן בכלל, לכך תנא במשנה לפרש מה הן
דיני ממונות, גזילות וקבלות, אבל הודאות וקבלות לא - אינם
בכלל.
מבררת הגמרא: ולמאי - לענין איזו הלכה מיעטה המשנה את דין
הודאות והלואות משאר דיני ממונות, אילינא - אם נאמר

אגרות קודש

[ג] (כסלו תשי"ח)

במ"ש אודות נשיאת כפים ובפרט ביום הכפורים, בהנוגע לפועל צריך לברר באה"ק אצל
הכהנים מאנ"ש, שהרי בכגון דא בודאי יש מסורה מאב לבן. ומעשה רב יותר מהלכה בספר.

בדינים, ומתוך כך יכול לטעות לזכות את החייב או לחייב את
הזכאי. מקשה הגמרא: מה הועילו חכמים בכך שתיקנו לזון בפני
שלשה, אִם כִּתְּלָתָא מִי לֹא הוּוּ יוֹשְׁבֵי קְרָנוֹת - האם בשלשה
שירון בפניהם אין לחשוש שכולם יהיו יושבי קרנות. מתרצת
הגמרא: אִי אִפְשָׁר דְּלִית בְּהוּ דְּקָמִיר - לא יתכן שלא יהיה אחד
מהם שלמד מן החכמים ומהדיינים הלכות הלואה. מקשה
הגמרא: אִלָּא מַעֲתָה שְׁמֵן הַתּוֹרָה הַדִּיּוֹטוֹת כְּשֵׁרִים לָדוֹן, וּנְמָצָא
שְׁנַיִם בְּרִשּׁוֹת, אִם מַעֲנֵי הַהִדְיוֹטוֹת בִּפְסֵק הַדִּין, וְהַפְסִידוּ אֶת אֶחָד
מֵהֵנֵדוּנִים, לֹא יִשְׁלֻמוּ - לא יצטרכו לשלם לו, כִּדִּין דִּין מוֹמָחָה
שִׁפְטוֹר מִלְּשָׁלֵם כִּיּוֹן שְׁדֵן בְּרִשּׁוֹת, וְהָרִי מְבֹאֵר לַהֲלֹךְ (לג) שְׁדִין
שְׁאִינוּ מוֹמָחָה שְׁטַעָה, מִשְׁלֵם מְכִיסוֹ לֹזֶה שֶׁהִפְסִיד לוֹ. מִתְרַצָּת
הַגְמָרָא: אִם נִפְטוֹר אוֹתָם כְּדִינָם שֶׁנִּטְלוּ רִשּׁוֹת, כָּל שֶׁכֵּן דִּנְפִישִׁי
יוֹשְׁבֵי קְרָנוֹת - וְדָאִי הִלְוָה וְלָדוֹן אֵף שְׁלֹא יִהְיוּ בְּקִיָּאִים, שְׁלֹא יִחְשְׁשׁוּ
לְלִמּוּד דִּינֵי הִלְוָה וְלָדוֹן אֵף שְׁלֹא יִהְיוּ בְּקִיָּאִים, שְׁלֹא יִחְשְׁשׁוּ
שֶׁאִם יִטְעוּ יִצְטָרְכוּ לְשַׁלֵּם.
מְבַרְרָת הַגְמָרָא: מָאִי אִיָּבָא - איזה הבדל יוצא להלכה בֵּין רָבָא
לְרַב אֲחָא בְּרִיהַ דְּרַב אִיָּבָא, הֲלֹא סוֹף סוֹף שְׁנֵיהֶם מוֹדִים שְׁדִינִי
הִלְוָה וְנִדּוּנִים בְּשִׁלְשָׁה הַדִּיּוֹטוֹת. מְבַאֲרָת הַגְמָרָא: אִיָּבָא בִּינִיָּהּ
- הַהִבְדֵּל בֵּינֵיהֶם הוּא בְּדִין דְּאֲמַר שְׁמוּאֵל, שְׁבִידֵעֲבַד שְׁנֵים שְׁדִינִי
דִּינֵי הִלְוָה, דִּינֵיָּהּ דִּין - יֵשׁ תּוֹקֶף לִפְסֵק שִׁפְסָקוֹ, אִלָּא שְׁנִיָּהּ
אוֹתָם שְׁנֵי הַדִּינִים 'בֵּית דִּין חֲצוּף' - בֵּית דִּין שֶׁעֲבָרוּ עַל מָה
שֶׁתִּיקְנוּ חֲכָמִים לָדוֹן דּוּקָא בְּפִנֵּי שִׁלְשָׁה. לְרַבָּא הַסּוֹבֵר שְׁמֵן
הַתּוֹרָה צָרִיךְ שִׁלְשָׁה דִּינִים, לִית לִיהַ דְּשְׁמוּאֵל, וְשְׁנַיִם שְׁדִינִי לֹא
עָשׂוּ כְּלוּם. לְרַב אֲחָא בְּרִיהַ דְּרַב אִיָּבָא הַסּוֹבֵר שְׁחֲכָמִים הַצְרִיכוּ
שִׁלְשָׁה דִּינִים, אִית לִיהַ דְּשְׁמוּאֵל, שְׁבִידֵעֲבַד מִתְקִיִּים הַדִּין גַּם
בַּפְחוֹת מִשִּׁלְשָׁה.
שְׁנֵינוּ בִּמְשִׁנָּה: נִזְק וְחָצִי נִזְק וְכו' בְּשִׁלְשָׁה. שׁוֹאֵלֶת הַגְמָרָא: נִזְק
הֵינּוּ חֲבָלוֹת - הֲלֹא נִזְק כָּלוּל בְּמָה שְׁנֵאֵמַר שֶׁהַחֹבֵל בַּחֲבִירוֹ נִידוֹן
בְּשִׁלְשָׁה, שְׁהָרִי הוּא אֶחָד מֵהַחֲיוּבִים שְׁעָלָיו לְשַׁלֵּם. מְשִׁיבָה
הַגְמָרָא: מָשׁוּם דְּקָא כְּעֵי לְמִיתָנָא חָצִי נִזְק - כִּיּוֹן שֶׁהִתְנַא רְצָה
לְכַתּוֹב בִּמְשִׁנָּה אֶת דִּין 'חָצִי נִזְק' שֶׁמִּשְׁלֵם שׁוֹר תָּם שְׁנֵגָה, תִּנִּי נָמִי
- הוּא כְּתָב אֵגֶב כִּךְ גַּם דִּין נִזְק שְׁלֵם.
שׁוֹאֵלֶת הַגְמָרָא: חָצִי נִזְק שֶׁל שׁוֹר תָּם נָמִי הֵינּוּ חֲבָלוֹת - גַּם הֵם
כְּלוּלִים בַּחֲבָלוֹת, שְׁהָרִי שׁוֹר תָּם מִשְׁלֵם עַל מָה שֶׁחָבַל וְהִזִּיק חָצִי
נִזְק, וְאֵף חָצִי נִזְק לֹא הִיָּה לוֹ לְתַנָּא לְהַזְכִּיר לֵאחֹר שֶׁכִּבֵּר שְׁנֵה דִין
חֲבָלוֹת. מִיִּישֵׁבֶת הַגְמָרָא: תָּנָא מְמוֹנָא וְקָתְנִי קִנְיָא - הִתְנַא שְׁנֵה דִין
תְּשֻׁלְמִי 'חֲבָלוֹת' שֶׁהֵם חֲיוֹב 'מְמוֹן', שְׁדִין הוּא שִׁישְׁלֵם אֶת מָה
שֶׁהִפְחִית אֶת שׁוּרֵי הַנְּחָבֵל, וְכַתֵּב אֶת דִּין 'חָצִי נִזְק' בְּפִנֵּי עֲצָמוֹ,
שְׁאִינוּ חֲיוֹב מְמוֹנִי אִלָּא 'קִנְס' שֶׁקִּנְסָתוֹ הַתּוֹרָה כְּדִי שִׁישְׁמוֹר עַל
שׁוּרֵי, וְאֵגֶב כִּךְ כְּתָב גַּם 'נִזְק שְׁלֵם'.
מִקְשָׁה הַגְמָרָא: הִנִּיחָא - תִּירוֹץ זֶה מוֹבֵן לְמָאן דְּאֲמַר פְּלָגָא נִזְקָא
קִנְיָא - שֶׁמָּה שֶׁחִיִּיבָה הַתּוֹרָה לְשַׁלֵּם חָצִי נִזְק עַל נִגְחִית שׁוֹר תָּם
אִינוּ מִן הַדִּין, אִלָּא נִחְשָׁב לְתִשְׁלוּם קִנְס, וְלִכֵּן נִכְתָּב דִּין חָצִי נִזְק
בְּפִנֵּי עֲצָמוֹ. אִלָּא לְמָאן דְּאֲמַר פְּלָגָא נִזְקָא מְמוֹנָא - שֶׁתִּשְׁלוּם חָצִי
נִזְק חֲיוֹב מְמוֹן הוּא, מָאִי אִיָּבָא לְמִיָּמֵר - אִיזוֹ סִיבָה יֵשׁ לוֹמֵר מִדּוּעַ
הִתְנַא נִקְט נִזְק וְחָצִי נִזְק אֵף שֶׁכִּבֵּר נִכְלָלוּ ב'חֲבָלוֹת'.
הַגְמָרָא עוֹנֶה תִּירוֹץ אַחֵר: אִלָּא, אִיזִי דְּקָא כְּעֵי לְמִיתָנָא - אֵגֶב זֶה
שֶׁהִתְנַא רְצָה לְכַתּוֹב בִּמְשִׁנָּה אֶת דִּין תְּשֻׁלְמוֹת כְּפֹל וְתִשְׁלֹמִי אֲרִיבָה
וְהִמָּשָׁה שְׁאִינִם כְּלוּלִים ב'חֲבָלוֹת', מָשׁוּם דְּמָמוֹן

שְׁנֵאֵמַר (ויקרא כד כא-כב) לאחר הפסוק 'ומזה בהמה ישלמנה ומזה אדם ימות', 'משפט אחד יהיה לכם' - דין שזה יהיה לדיני ממונות ולדיני נפשות, וכשם שדיני נפשות הן בדרישה וחקירה, אף דיני ממונות הן בדרישה וחקירה. ומה פסוק אֲמָרוּ חֲכָמִים שְׁבִידִינִי מְמוֹנוֹת לֹא כְּעֵינָן (ראין צריך) דְּרִישָׁה וְחִקְרָה, כִּדִּי שְׁלֹא תִנְעוֹל דְּלִית בְּפִנֵּי לוֹזִין - כדי שאנשים לא ימנעו מלהלוות, מחשש שמא יכפור הלוה בהלוואה, ועידי ההלוואה יטעו בדרישות וחקירות ולא ימצאו דבריהם מכוונים, ויפסיד את מעותיו. ומטעם זה של רבי חנינא גם תיקנו שהמלוה אינו צריך לחזר אחרי בית דין של מומחין דווקא, וזאת כדי שלא ימנע מלהלוות מחשש שיכפור הלוה ולא ימצא דיינים מומחים שיחייבוהו לשלם. מקשה הגמרא: אִלָּא מַעֲתָה שְׁתִּיקְנוּ חֲכָמִים שֶׁהִדְיוֹטוֹת כְּשֵׁרִים לָדוֹן, נִמְצָא שִׁיּוּרִדִּים הֵם לָדוֹן בְּרִשּׁוֹת, וְאִם כִּךְ כֹּאשֶׁר מַעֲנֵי הַהִדְיוֹטוֹת בִּפְסֵק הַדִּין, וְהַפְסִידוּ לֵאחֹד מִן הֵנִידוּנִים, צָרִיךְ לִהְיוֹת הַדִּין שְׁלֹא יִשְׁלֻמוּ הַדִּינִים לְמִי שֶׁהִפְסִידוּ לוֹ, כְּפִי שֶׁהָדִין בְּדִין מוֹמָחָה שְׁטַעָה, שֶׁמֵּאחֵר וְדֵן בְּרִשּׁוֹת פְּטוֹר מִלְּשָׁלֵם, וְהָרִי לַהֲלֹךְ (לג) מְבֹאֵר שְׁדוּקָא מוֹמָחָה שְׁטַעָה פְּטוֹר, אֵךְ דִּין שְׁאִינוּ מוֹמָחָה שְׁטַעָה, מִשְׁלֵם מְכִיסוֹ לֹזֶה שֶׁהִפְסִיד לוֹ. מִתְרַצָּת הַגְמָרָא: אִם יִפְטְרוּ אֶת הַדִּינִים מִלְּשָׁלֵם אִם טַעוּ, כָּל שֶׁכֵּן שֶׁעַל יְדֵי כִךְ אֲתָה נִוְעַל דְּלִית בְּפִנֵּי לוֹזִין - אֲנִישִׁים יִמְנְעוּ מִלְּהוֹלוֹת, מִחֲשֶׁשׁ שְׁמָא כֹּאשֶׁר הִלְוָה יִכְפּוֹר וְיִתְבַּעְוֵהוּ לָדִין, יִטְעָה הַדִּין בְּדִין וְיִפְטְרוּנָהּ, וְאֵף שִׁיּוּכִיחַ שְׁטַעָה לֹא יִצְטָרְךְ לְשַׁלֵּם.
הַגְמָרָא יוֹצֵרֶת לְהַקְשׁוֹת עַל רַבִּי אֲבָהוּ שֶׁפִּירֵשׁ אֶת הַמְּשִׁנָּה שֶׁאֵף בְּהוֹדָאוֹת וְהוֹלָאוֹת צָרִיךְ שִׁלְשָׁה אִלָּא שְׁאִינִן צָרִיךְ לִהְיוֹת 'מוֹמָחִין': מִקְשָׁה הַגְמָרָא: אִי הָכִי שֶׁגַם בְּהוֹדָאוֹת וְהוֹלָאוֹת צָרִיכִים שִׁלְשָׁה, אִלָּא שֶׁגַם הַדִּיּוֹטוֹת כְּשֵׁרִים, מִדּוּעַ פִּירֵשׁ בְּדוּחַק אֶת דְּבַרִּי הַמְּשִׁנָּה 'דִּינֵי מְמוֹנוֹת בְּשִׁלְשָׁה גִזְלוֹת וְחֲבָלוֹת בְּשִׁלְשָׁה' שֶׁגִּזְלוֹת וְחֲבָלוֹת הוּא פִּירוּשׁ לְדִינֵי מְמוֹנוֹת, הֲלֹא נִיתַן לְפָרֵשׁ דְּתַרְתִּי קָתְנִי - שֶׁכְּתִבָּה הַמְּשִׁנָּה שְׁנֵי דִינִים נִפְרָדִים, דִּין אֶחָד, דִּינֵי מְמוֹנוֹת, וְהֵינּוּ הוֹדָאוֹת וְהוֹלָאוֹת, נִידוּנִים בְּשִׁלְשָׁה אִפִּילוֹ הַדִּיּוֹטוֹת. וְדִין שְׁנֵי, גִּזְלוֹת וְחֲבָלוֹת נִידוּנִים בְּשִׁלְשָׁה מוֹמָחִין דּוּקָא. וְעוֹד קִשָּׁה, אִם 'גִּזְלוֹת וְחֲבָלוֹת בְּשִׁלְשָׁה' הוּא פִּירוּשׁ לְדִינֵי מְמוֹנוֹת בְּשִׁלְשָׁה, שִׁלְשָׁה שִׁלְשָׁה לְמָה לִי - לִשְׁם מָה כִּפְלָה הַמְּשִׁנָּה לְכַתּוֹב פְּעִמִּים 'שִׁלְשָׁה', הִיָּה לֶה לְכַתּוֹב 'דִּינֵי מְמוֹנוֹת שֶׁהֵן גִּזְלוֹת וְחֲבָלוֹת בְּשִׁלְשָׁה'.
הַגְמָרָא מְפַרֶשֶׁת אֶת דְּבַרִּי הַמְּשִׁנָּה בְּאוֹפֵן אַחֵר: אִלָּא אֲמַר רַבָּא, תַּרְתִּי קָתְנִי - אִכֵּן נִאֲמָרוּ בִּמְשִׁנָּה שְׁנֵי דִינִים נִפְרָדִים, אֶחָד, שְׁדִינִי מְמוֹנוֹת שֶׁהֵן הוֹדָאוֹת וְהוֹלָאוֹת נִידוּנִים בְּשִׁלְשָׁה הַדִּיּוֹטוֹת, וְהַשְׁנִי, שֶׁגִּזְלוֹת וְחֲבָלוֹת נִידוּנִים בְּשִׁלְשָׁה מוֹמָחִים. וְהִטְעַם שֶׁבְּהוֹדָאוֹת וְהוֹלָאוֹת אֵין צָרִיךְ שִׁיְהִי הַדִּינִים מוֹמָחִין, מָשׁוּם דְּרַבִּי חֲנִינָא - כְּפִי שְׁבִיָּאֵר רַבִּי חֲנִינָא אֶת הַדִּין שֶׁאֵין צָרִיךְ בְּדִינֵי מְמוֹנוֹת דְּרִישָׁה וְחִקְרָה, מִטְעַם שְׁלֹא תִנְעוֹל דֶּלֶת בְּפִנֵּי לוֹזִין, וּמִטְעַם זֶה אֵף אֵין צָרִיךְ שִׁיְהִי הַדִּינִים מוֹמָחִין.
הַגְמָרָא מְבִיאָה אֶת דַּעַת רַב אַחָא הַסּוֹבֵר שֶׁבְּהוֹדָאוֹת וְהוֹלָאוֹת מְדֹאֲרִייתָא אֵין צָרִיךְ שִׁלְשָׁה דִּינִים: רַב אֲחָא בְּרִיהַ דְּרַב אִיָּבָא אֲמַר, מְדֹאֲרִייתָא תָּד נָמִי בְּשֵׁר - גַּם דִּין אֶחָד כְּשֵׁר בְּהוֹדָאוֹת וְהוֹלָאוֹת, שְׁנֵאֵמַר (ויקרא יט טו) 'בְּצִדְקָה תִּשְׁפֹּט עַמִּיתְךָ' בִּלְשׁוֹן יְחִידָה, וּמִשְׁמַע שֶׁאֶחָד כְּשֵׁר לִשְׁפוֹט, אִלָּא גִזְרֵת חֲכָמִים הִיא זֶה שֶׁצָּרִיךְ לָדוֹן בְּפִנֵּי שִׁלְשָׁה מָשׁוּם יוֹשְׁבֵי קְרָנוֹת - כִּדִּי שְׁלֹא יִבְאוּ לָדוֹן בְּפִנֵּי דִין שֶׁהוּא מֵאלוֹ הַתְּגָרִים הַיּוֹשִׁבִים תָּמִיד בַּחֲנוּת וְאִינִם בְּקִיָּאִים

לימוד תורת החסידות והנהגה בדרכי החסידות מהווים
תוספת-כוח בעבודת השם יתברך, בלימוד התורה וקיום

המצוות

משיחת י"ט כסלו תשי"ב

שנאמר משפט אחד יהיה לכם. ממונות כנפשות וכיון דכתיב דרישה וחקירה בדיני נפשות דכתיב (דברים יג) ודרשת וחקרת הוא הדין לדיני ממונות: **שלא תנעול דלת.** שימנעו מלהלוות שמא יכפור והעדים יטעו ולא תהא עדותן מכוננת ויפסיד והבא נמי שמא לא ימצא מומחה לכופו לדין: **אלא מעתה** מען. הדיוטות בדיני

ממונות לא ישלמו דכיון דברשות רבנן קא נחתי הוּוּ לְהוּ כּמוּמחין וכל המומחה לב"ד אַם טעא פטור מלשלם כדלקמן באחד דיני ממונות (דף לג.) הא שאינו מומחה חייב: כל שכן **שאתה** נועל דלת. דסבר דלמא טעו ב דינא ופטרי ליה ומפסידנא: **אי הכי.** דבהדאיות והלואות שלשה בעינן למא ליה לרבי אבא. לאוקומה למתניתין במה הן קתני: תרתי קתני. מצי למימר דיני ממונות דהיינו הודאות והלואות בשלשה כל דהו וגזילות וחבלות בג' מומחין ומשום דחלוקין בדיניהן לא כללינהו בחד כללא: ועוד. אי חזא קתני למא לי למיתני תרי זמני שלשה הדיוטות וגזילות וחבלות בשלשה מומחין: גזילות וחבלות בג' תרתי קתני. ודאי ג' בעינן דעירוב פרישיות כתיב כאן ומיהו בהדיוטות טי משום דרבי חנינא והכי קאמר דיני ממונות דהיינו הודאות והלואות בשלשה הדיוטות וגזילות וחבלות בשלשה מומחין: **מדאורייתא** חד נמי כשר. בהודאה והלואה דכתיב תשפט לשון יחיד ואין עירוב פרישיות כאן ומתניתין ודאי תרתי קתני כדאמרן ומיהו שלשה בהודאות והלואות לאו מדאורייתא אלא מדרבנן: נידרה משום יושבי קרנות. תגרין שאין בקיאים בטיב דינן ויזכה את החייב ויחייב את הזכא: דגמרי. ששמע מחכמים ומדיינים הלכות דין מלוח: **מען לא ישלמו.** דהא ברשות נחתי אפי' מדאורייתא: כל שכן דנפיש יושבי קרנות. דלא איכפת תלח למיגמר: **לרבא.** דאמר

מדאורייתא תלח בעינן לית ליה דשמואל דאמר דיניהן דין: **בית דין חצוף.** שעברו על תקנת חכמים: היינו נוק היינו חבלות. מאי קרי נוק ומאי קרי חבלות הא נוק אחד מחמשה דברים של חבלות הוא וליתינן חבלות ולא בעי נוק. **חצי נוק** נמי היינו חבלות. ושורו הם שחבל אינו משלם אלא חצי נוק וכיון דתנא חבלות אף חצי נוק במשמע: **חבלות טמונה** הוא דאפחתיה דמי'. חצי נוק קנסא הוא דסתם שוורים אינם נוגחין ולא היה לבעלים לשמור כל זמן שלא הועד ולא בעי לשלומי מידי אלא קנסא הוא דקנסיה רחמנא כדי שירבה בשמירת שוורים: **פלא נוקא טמונה.** בפרק ארבעה אבות (ב"ק דף טו.) פליגי בה דקסבר סתם שוורים נגנחים הם ומדינא כולוהו בעי לשלומי דהוה ליה למינטריה ורחמנא הוא דחס עליה:

שאני

דכתיב דלא דייק: **ומדאורייתא** חד נמי כשר. פירש בקונטרס דקסבר אין עירוב פרישיות כתיב כאן וקשה דאי' בצדק תשפוט למא לי לכך נאמר דאפי' עירוב פרישיות קאמר: **אי** אפשר דלית בהו חד דגמרי. דמאן דלא גמיר פסול לדינא כדמוכח בזה בורר (לקמן דף כג.) דתנן זה פוסל דיניו זה ופרץ בגמרא כל כמניה דפסיל לדיינים ומשני בערבותא דסוריא ופירש שם בקונטרס שהם יושבי קרנות ואע"ג דפליגי רבנן ואמרי אימתי בומן שמביא עליהם ראייה שהם קרובים או פסולים הא לאו הכי לא מצי פסיל היינו דווקא בערבותא שנתנו לחיות לדיינים: **כ"ש** דנפיש יושבי קרנות. גם כאן פרץ מבח זה כיון דחיישת ליושבי קרנות הוה לן למימר טעו לא ישלמו כדי שלא יתרחקו הגורו דגמרי ואו אי אפשר דליכא חד דגמרי ומשני כ"ש דנפיש לכן ישלמו כדי שילמדו דיני ממונות שלא יטעו פן יתחייבו לשלם: **לרבא** לית ליה דשמואל. בה"ג פוסק כשמואל א"ע: דרבא פליג עליה משום דרב נחמן קאי בוותיה לקמן (דף ה.) והא דאמר בפרק ב' דבתרבות (דף כב. ושם) גבי שישבו לקיים את השטר ומת אחד מהן ודילמא רבנן דבי רב אשי כשמואל סבירא לזו דמשמע דאין הלכה כשמואל ה"פ כשמואל בעלמא סבירא לזו בקיום וכוה אין הלכה כמותם דאפילו רב נחמן דאמר דשנים שדני דיינים דין מודה דקיום שטותא בגי כדאמר בחזקת הבתים (ב"ב דף מ. ושם) וכן הא דאמר בזה בורר (לקמן דף ל.) (ושם) גבי אוריתא ודילמא רבנן דבי רב אשי כשמואל סבירא לזו באוריתא וכתבו בהודאה בפני שנים בלא קצין וכוה אין הלכה כמותו כדאמר התם בפני שנים וקנו מיזו כותבין ובפני שלשה כותבין ואפילו לא קנו מיזו ודברמפרש התם דקבעי דוכתא ושלחי וזמנינן ליה: **נוק** היינו חבלות. לאו בשור שהזיק שור קאמר דהא איתא בהחובל (ב"ק דף פד: ושם) דנזכין אותו בבבל ולא בעי מומחין אלא בשור שהזיק אדם הא דקאמר משום דקבעי למיתני ח"י דלא כר"ע דקאמר (שם לג.) אף הם שחבל באדם משלם כמותו נ"ש ומיהו נראה דאיירי בכל ענין אף בשור דאיק שור דהא מסיק בהחובל (שם דף פד:) דהא דנזכין בבבל נזק שור בשור היינו דווקא נזק שן ורגל דמועדין מוחלתינן אבל נזק קרן אמרינן התם דאין מועד בבבל:

שנאמר מ'שפט אחד יהיה לכם. ומה **טעם** אמרו דיני ממונות לא בעינן דרישה וחקירה, כדי שלא תנעול דלת בפני לוין. אלא מעתה, טעו לא ישלמו. כל שכן, אתה נועל דלת בפני לוין. אי הכי תרתי קתני, דיני ממונות, בשלשה הדיוטות. גזילות וחבלות בשלשה מומחין. ועוד, שלשה שלשה למה לי? אלא אמר רבא, תרתי קתני, משום דרבי חנינא. רב אחא בריה דרב איקא אמר, מדאורייתא חד נמי כשר, שנאמר בצדק תשפוט עמימד', אלא משום יושבי קרנות. אטו בתלתא מי לא הוו יושבי קרנות? אי אפשר דלית בהו חד דגמרי. אלא מעתה, טעו לא ישלמו. כל שכן דנפיש יושבי קרנות. מאי איכא בין רבא לרב אחא בריה דרב איקא, איכא ביניהו דאמר שמואל, שנים שדני דיניהן דין אלא שנקראו 'בית דין חצוף', לרבא לית ליה דשמואל, לרב אחא בריה דרב איקא אית ליה דשמואל: נוק וחצי נוק וכו': נוק היינו חבלות? משום דקא בעי למיתנא חצי נוק, תני נמי נוק שלם. חצי נוק נמי היינו חבלות? תנא ממונא וקתני קנסא. הניחא למאן דאמר פלגא ניוקא קנסא, אלא למאן דאמר פלגא ניוקא ממונא, מאי איכא למימר? אלא, אידי דקא בעי למיתנא תשלומי כפל ותשלומי ארבעה וחמשה דממונן שאני

שנאמר משפט אחד וגו'. ואם תאמר ת"ל דייקך דרישה וחקירה בעדים וזממין כתיב בפרשת שופטים בדיני ממונות ובידני נפשות וי"ל דמכל מקום לא הוה מצרכין דרישה וחקירה בשאר דיני ממונות אלא דווקא בעדים וזממין אי לאו דכתיב משפט אחד: **שלא** תנעול דלת בפני לוין כו'. גזילות וחבלות וכתובת אשה וירושות ומתנות כבולוה נמי לא בעינן דרישה וחקירה כדי שתנעול דלת בפני גזלנין ואם תאמר מהאי טעמא לא ינביע מומחין בגזילות וחבלות כמו בהודאות והלואות ויש לומר דלגבי מומחים לא שייך למיחש ביה כמו זה דבחששא מועטת אדם נמנע מלהלוות לחבירו אם לא ימצא דייקן מוזמנים לגבות חובו אבל גזילות וחבלות יודע הגולן ששיריה תגזול אחר המומחין עד שימצא לדון עם הגולן ועי"ל דגזילות וחבלות נמי בעו דרישה וחקירה ולא ממעטינן אלא הודאות והלואות הא דמזיק בריש אחד דיני ממונות (לקמן דף לב:) מתניתין דמצרכה דרישה וחקירה בדיני קנסות לאו דווקא דיני קנסות קאמר דגזילות וחבלות קרי לזו נמי קנסות כדאשכחן לקמן (דף יג:) גבי שאלמלא הוה בטלו דיני קנסות דמיירי בכל הנהו דבעי שלשה מומחין מיהו כתובת אשה וירושות ומתנות ונזק שור בשור הוי בכלל הודאות והלואות וכל הנהו דמסקינן בהחובל (ב"ק דף פד:) דעבידנן שליחותיהו וגזכין אותו בבבל לא בעי מומחין ואם תאמר והא אשכחן בכמה דוכתינן שהיו דנין בבבל גזילות וחבלות בפ"ב דב"ק (דף כא.) גבי ההוא גברא דבגה אפדנא אקילקלתא ויתמי וזנן בישא (שם דף לו.) דתקע ליה לחבריה וכן אשכחן מקומות ויש לומר דבכל הנהו אפשר שדחוק זה את זה ע"י דתפסי או דאמר אקבעיה לדינא בארץ ישראל בדאיתא בסוף פרק קמא דב"ק (דף טו.) וי"מ דוקא גזילות שעל ידי חבלות כמו דמינצו בי תרי ומחו אהדידי עד שתוקף אחד וגזול את חבירו כדי האי גזולא לא שכיח ולא

עבדינא שליחותיהו וא"ת והאיך היו דנין דיני גזילות ובאיתו בשך (ב"מ דף סא:) הוי דנין דיני ריבית הא אמרינן ריש הגזול קמא (דף צד:) הגולנים ומלוי ברביית שהחזירו אין מקבלין מהם וי"ל דהא אמרינן בימי רבי שנתי משנה זו ומפרש רבינו תם דווקא בימי ולא לפני ולאחריו משום עוברא דהתם ולהכי לא פריך התם מנמנה מעניות אלא מברייתות ששנאן רבי לרבי חייא: **אלא** מעתה טעו לא ישלמו. פירש בקונטרס כיון דברשות קא עבדי הוי שאני מומחה כמומחה ולשון כ"ש שאתה נועל כו' אין מתיישב דלא ה"ל למימר כ"ש אלא ה"ל למימר איכ אתה כו' אלא משמע מלשון כ"ש דמכח נעילת דלת הוה פריך ודפ' כיון דחיישת לנעילת דלת הוה לן למימר טעו לא ישלמו דאי מחייבת להו לשלם לא יתרצו להתמצע בדין ואם תאמר מאי קושיא הא לא מחייב לשלם אא"כ נטל ונתן ביד כדאמר באחד דיני ממונות (לקמן דף לג.) ויש לומר דפריך לזמאן דמחייב בלא נטל ונתן: **ועוד** שלשה שלשה למא לי. איכא דוכתי דייק הכי ואיכא דוכתי דלא דייק: **ומדאורייתא** חד נמי כשר. פירש בקונטרס דקסבר אין עירוב פרישיות כתיב כאן וקשה דאי' בצדק תשפוט למא לי לכך נאמר דאפי' עירוב ומשני בערבותא דסוריא ופירש שם בקונטרס שהם יושבי קרנות ואע"ג דפליגי רבנן ואמרי אימתי בומן שמביא עליהם ראייה שהם קרובים או פסולים הא לאו הכי לא מצי פסיל היינו דווקא בערבותא שנתנו לחיות לדיינים: **כ"ש** דנפיש יושבי קרנות. גם כאן פרץ מבח זה כיון דחיישת ליושבי קרנות הוה לן למימר טעו לא ישלמו כדי שלא יתרחקו הגורו דגמרי ואו אי אפשר דליכא חד דגמרי ומשני כ"ש דנפיש לכן ישלמו כדי שילמדו דיני ממונות שלא יטעו פן יתחייבו לשלם: **לרבא** לית ליה דשמואל. בה"ג פוסק כשמואל א"ע: דרבא פליג עליה משום דרב נחמן קאי בוותיה לקמן (דף ה.) והא דאמר בפרק ב' דבתרבות (דף כב. ושם) גבי שישבו לקיים את השטר ומת אחד מהן ודילמא רבנן דבי רב אשי כשמואל סבירא לזו דמשמע דאין הלכה כשמואל ה"פ כשמואל בעלמא סבירא לזו בקיום וכוה אין הלכה כמותם דאפילו רב נחמן דאמר דשנים שדני דיינים דין מודה דקיום שטותא בגי כדאמר בחזקת הבתים (ב"ב דף מ. ושם) וכן הא דאמר בזה בורר (לקמן דף ל.) (ושם) גבי אוריתא ודילמא רבנן דבי רב אשי כשמואל סבירא לזו באוריתא וכתבו בהודאה בפני שנים בלא קצין וכוה אין הלכה כמותו כדאמר התם בפני שנים וקנו מיזו כותבין ובפני שלשה כותבין ואפילו לא קנו מיזו ודברמפרש התם דקבעי דוכתא ושלחי וזמנינן ליה: **נוק** היינו חבלות. לאו בשור שהזיק שור קאמר דהא איתא בהחובל (ב"ק דף פד: ושם) דנזכין אותו בבבל ולא בעי מומחין אלא בשור שהזיק אדם הא דקאמר משום דקבעי למיתני ח"י דלא כר"ע דקאמר (שם לג.) אף הם שחבל באדם משלם כמותו נ"ש ומיהו נראה דאיירי בכל ענין אף בשור דאיק שור דהא מסיק בהחובל (שם דף פד:) דהא דנזכין בבבל נזק שור בשור היינו דווקא נזק שן ורגל דמועדין מוחלתינן אבל נזק קרן אמרינן התם דאין מועד בבבל:

אין

אין דורשין תחילות. פי בקונטרס משום דאיצטרך למומחין וקשה דמסיך דבי' אין דורשין תחילות ור' אישיה אמר לך אם כן נכתוב קרא אל השופט דהא משופט לא ידעינן מומחין כמו שפירש בקונטרס עצמו ור' יונתן לישנא דעלמא נקט כדאמרי אינשי מאן דאית ליה דינא ליקרב לגבי דינא הרגיל ולא אצל הדיוט לכך נראה דהק'

אין דורשין תחילות למניינא ואע"ג דלא איצטרך למומחין וכן משמע בפלוגתא דרבי שמעון ורבנן דלקמן (דף ד.) דבסכת בסכת בסכות מפרש בפ"ק דסוכה (דף ה.) בחד לישנא דבי' ע' יש אם למסורת ופליגי בדורשין תחילות ומשמע דלכ"ע סבבא לא בעי קרא ואפ"ה מודלין חד לגופיה ולא מומקנין למניינא עומא דלא דריש תחילות ואריך לדקוק בכל הנוה דלקמן (דף ד.) קרנת קרנת קרנות לטטפת לטטפת לטוטפות ו' בהניס דסוף פירקין (דף יד.) דדרשין כולוה למניינא ולא אמרינן אין דורשין תחילות.

רבי יהודה אומר שבשים. והא דאמר רבי יהודה בפרק החלילי (סוכה דף נא: ושם) גבי אלכסנדראי של מצרים שהיו בה ע"א קתדראות של זהב כנגד ע"א זקנים של סנהדרין גדולה היינו משום דמשה על גביהו וכן בכל סנהדרין גדולה היה שם מופלא שבב"ד שלא היה מן החשובין.

מוקי' לה בדיני נפשות אבל בדיני ממונות לא. משום דקרא משמע בדיני נפשות דכתיב לא תהיה אחרי רבים לדעת דמשמע דבר שהוא רע לכל ההיני דיני נפשות אבל בדיני ממונות וכות לזה וזכובה לזה ואף על גב דדיני נפשות נמי קרי ליה זכותיה דגואל הדם בריש אחד דיני ממונות (לקמן דף לג.) מ"מ חשיב ליה רעת כיון דאין מריח כלום במיתות של זה ועדים וזוממין אף על גב דבי מחייבי מפתר רוצח בכך מכל מקום אפשר דמפטייר כולוה בהכחשה חלכך חשיב ליה רעות כי מחייבי עדים וזוממין מיתה ועוד מצי למימר דע"כ נמי קרא בדיני נפשות משום דדרשין בריש פירקין (דף ב.) לא כהטייתך לטובה הטייתך לרעה ולא שייך בדיני ממונות דרע לזה וטוב לזה.

דיני ממונות לא כ"ש. תימא דבריש המוכר פירות (ב"ב דף צב:) קאמר שמואל דאין הולכים בממון אחד הרוב ואמאי לא נילף בק"ו מדיני נפשות כדאמר חבא ואין לומר בדיני נפשות ופייתו לא אולין בתר רובא ברובא דליתיה קמן אלא ברובא דאיתיה קמן דהא בריש פרק סורר ומומר (לקמן דף סט.) משמע דבכל הוכתא אולין בתר רובא בדיני נפשות כגון רוב נשים לט' ילדן ורובא דאינשי וטעו בעימורא וירדא וצ"ל דרובא לדריא ובני לא חשיב כי הך רובא הלכך לא סמכין אחר רובא בדיני ממונות. **בסנהדרין** גדולה פריך שפיר דשבעים ואחד כתיב כדדריש בסוף פירקין (דף יז.) אבל סנהדרין קטנה דעשרים כתיב ותו לא כדדריש בריש פירקין עדה שופטת ועדה מצלת ואי עשרים בגמר דין כתיב בל"ט סג' ורבנן

שאינו משתלם בראש הוא, תנא נמי חצי נזק, דממון שאינו משתלם בראש הוא. ואידי דקא בעי למיתנא חצי נזק, תנא נמי נזק: שלשה, מנלן? דתנו רבנן, ונקרב בעל הבית אל האלהים' הרי כאן אחד, 'עד האלהים' יבא דבר שניהם' הרי כאן שנים, 'אשר ירשעון אלהים' הרי כאן שלשה, דברי רבי אישיה. רבי יונתן אומר, ראשון תחילה נאמר, ואין דורשין תחילות. אלא 'עד האלהים' יבא דבר שניהם, הרי כאן אחד, 'אשר ירשעון אלהים' הרי כאן שנים, ואין בית דין שקול מוסיפין עליהן עוד אחד, הרי כאן שלשה. ניקא, בדורשין תחילות קמפילגי. דמר סבר, דורשין תחילות, ומר סבר, אין דורשין תחילות. לא דבולי עלמא אין דורשין תחילות, אמר לך רבי אישיה אם כן, ניקא קרא ונקרב בעל הבית אל השופט, מאי 'אל האלהים', שמע מינה למניינא. ורבי יונתן, לישנא דעלמא נקט, כדאמרי אינשי 'מאן דאית ליה דינא ליקרב לגבי דינא'. ורבי אישיה, לית ליה בית דין נוטה? והתניא רבי אליעזר בנו של רבי יוסי הגלילי אומר, מה תלמוד לומר 'לנמות אחרי רבים להטות', התורה אמרה, עשה לך בית דין נוטה. סבר לך כרבי יהודה, דאמר שבשים, דתנן סנהדרין גדולה היתה של שבעים ואחד, רבי יהודה אומר, שבעים. אימר דשמעת ליה לרבי יהודה בסנהדרין גדולה, דכתיבי קרא. בשאר בי דינא, מי שמעת ליה? וכי תימא לא שניא, והתנן סמיכת זקנים ועריפת ענבלה, בשלשה דברי רבי שמעון. רבי יהודה אומר, בחמשה. ואמרינן מאי טעמא דרבי יהודה, 'וסמכו' שנים, 'קני' שנים, ואין בית דין שקול, מוסיפין עליהן עוד אחד, הרי כאן חמשה. דרבי אישיה עדיפא מדרבי יהודה, דאילו רבי יהודה, בסנהדרין גדולה הוא דלית ליה, הא בשאר בי דינא אית ליה. ורבי אישיה, בשאר בי דינא נמי לית ליה. ואלא האי 'לנמות' מאי עבדי ליה? מוקים לה בדיני נפשות. אכל בדיני ממונות לא? אלא, הא דתנן שנים אומרים זבאי ואחד אומר חייב, זבאי, שנים אומרים חייב ואחד אומר זבאי, חייב. ניקא, דלא כרבי אישיה. אפילו תימא רבי אישיה, מיתיה לה בקל וחומר מדיני נפשות, ומה דיני נפשות דחמירי אמר רחמנא זיל בתר רובא, דיני ממונות לא כל שכן: תנו רבנן, דיני ממונות בשלשה. רבי אומר, בחמשה. כדי שיגמר הדיון בשלשה. אטו בתלתא, מי לא גמר דינא בתרי? הכי קאמר, מפני שגמר דין בשלשה. אלמא קסבר תלתא פי פתיכי, בגמר דינא פתיכי. מנדרף בה רבי אבהו, אלא מעתה, תהא סנהדרין גדולה צריכה מאה וארבעים ואחד כדי שיגמר הדיון בשבעים ואחד, ותהא סנהדרין קטנה צריכה ארבעים וחמשה כדי שיגמר הדיון בשלשה ועשרים. אלא 'אספה לי שבעים איש' אמר רחמנא, משעת אספה שבעים. 'ושפטו העדה והצילו העדה' נמי משעת שפוטת העדה, הכי נמי

ו'נקרב בעל הבית אל האלהים' משעת קריבה שלשה, אלא, היינו טעמא דרבי, 'אשר ירשעון אלהים' תרי, נאמר 'אלהים' למטה ונאמר 'אלהים' למעלה. מה למטה שנים, אף למעלה שנים, ואין בית דין שקול, מוסיפין עליהם עוד אחד, הרי כאן חמשה. ורבנן

שאינו משתלם בראש. שמשלם יותר מן הקרן וחצי נזק משלם פחות מן הקרן בראש היינו קרן דכתיב (ויקרא ה) ושלם אותו בראש: אין דורשין תחילות. למניין דלגופיה אתא דלבעי מומחין דאלהים לשון גדולה ורבות: ואין ב"ד שקול. אין עושין ב"ד זוגות דצריך לקיים בו אחרי רבים לחטות ואם יתחלקו לחצאין אין כאן רבים: א"כ. דלא למידרשה אתא לכתוב אל השופט: לגבי דינא. אצל דין הרגיל ולא אצל הדיוט: ור' אישיה. דבעי קרא לאתויי שלישי מי לית ליה ב"ד נוטה שצריך שלא יהא בית דין שקול כדי שיתקיים בו הטייה אחרי רבים ולדידיה ארבעה או ששה כשרין דאי בעי בית דין נוטה קרא לאיתויי שלישי למא לי: והתניא ב'ו. והא קרא דריש: סבר לה. רבי אישיה כרבי יהודה דאמר סנהדרין גדולה שבעים דהוה ליה זוגות וקרא מוקי לה לקמן לדרשה אחריית: דכתיבי קרא. לקמן (דף יז.) בשילדי פירקין: סמיכת זקנים. על דאם פה העדה: ואין ב"ד שקול. וסותם זקנים בית דינא משמע: עדיפא מדר' יהודה, כלומר ר' אישיה חיזק את דבריו יותר מדר' יהודה: אלא האי לנמות מאי עבדי ליה בשלמא לר' יהודה מוקי לה בשאר בית דין: בדיני נפשות. שתתקיים בו הטייתך לטובה על פי אחד כדאמרה במתניתין ואי הוה זוגות ליכא הטייה בפחות משנים: לימא דלא כר' אישיה. דאי כר' אישיה כיון דשלישי מקראי יליף ליה ולאו משום נוטה צריך שתהא דעת שלשתן שוה: אפי' תימא ר' אישיה. מודה דהיכא דחלוקין אולין בתר רובא: כדי שיגמר הדיון. אם יחלקו שיהא שלשה רוב ונלך אחריהם: אטו. כי הוה תלתא מעיקרא מי לא גמר דינא בתרי: מפני גמר דין. שצריך שלשה בגמר דין: אלא מעתה. דקראי בגמר דין קיימי: תהא סנהדרין גדולה כ'ו. אלא מאי טעמא לא אמרת הכי: דאספה לי. ר' אבהו קאמר לה לכולה מילתא ובלשון קושיא: ושפטו העדה. וילפינן מניה במתניתין כ"ג לסנהדרין קטנה: ונקרב בעל הבית אל האלהים. דילפינן מניה משעת קריבה קאמר: ירשעון. לשון רבים: לפטה. ירשעון אלהים: למעלה. עד האלהים יבא וההוא דונקרב לא קחשיב דקסבר אין דורשין תחילות:

יש

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

שתי מתנות, לא נתכפר לו.

ובית הלל אומרים, רק מתנה אחת מעכבת, מאחר שבתורה נכתב פעם אחת 'קרנות' עם וא"ו, שמשמע שתי, ופעמיים נכתבו 'קרנת' 'קרנת' בלא וא"ו, שכל אחת משמע קרן אחת, הרי כאן ארבע מתנות, שלשה מהם מלמדים למצוה לכתחילה, ואחת לעצב. ונמצינו למדים מדברי רב הונא שלבית שמאי העיקר כמשמעות המקרא כפי הניקוד.

שואלת הגמרא: ואימא ונאמר דבולחו למצוה - שכל הארבע 'קרנות' יש לדורשם למצוה לכתחילה, ולבית הלל שדרשו רק ארבע מתנות אין מקור ללמוד על אף אחת מהמתנות שהיא מעכבת. מיישבת הגמרא: לא יתכן לומר שלא תהא אף אחת מהמתנות מעכבות, שכן בפסוק בברייתא - להתכפר בלא שום מתן דמים לא מצינו.

רבי שמעון, מצינו שסובר יש אם למקרא, דתניא בברייתא (סוכה ו) בענין מנין הדפנות שצריך להכשר סוכה, דעת חכמים, צריך שיהיו שתיים כהלכתן - שתי דפנות שלמות, שכל אחת שבעה טפחים בגובה עשרה טפחים, ואילו הדופן השלישית די שתהא אפילו במשך אורך פסח אחד ובגובה עשרה טפחים. רבי שמעון אומר, שלש דפנות כהלכתן - שלמות, ורביעית אפילו פסח. מבררת הגמרא: כמאי קמיפליגי - במה נחלקו רבנן ורבי שמעון. מבארת הגמרא: רבנן סברי, יש אם לפסוטה, ורבי שמעון סבר, יש אם למקרא. מבארת הגמרא: רבנן סברי, יש אם לפסוטה - העיקר הוא כפי משמעות הכתיבה ללא הניקוד, וכיון שלפי המקרא אנו פעמיים (ויקרא כג מב) 'בפסח' 'בפסח' בלא וא"ו, בלשון יחיד, ופעם נוספת 'בפסוטה' בלשון רבים, שמשמע שתי, הרי כאן ארבע דפנות, דל חד קרא לגופיה - הפחת פסוק אחד שבא לעצם מצות ישיבה בסוכה, פשו להו תלת - נשאר בידנו לימוד על שלש דפנות, אתאי הלקחא - באה הלכה למשה מסיני, נרעתא וזהפחיתא לשיעור דופן השלישית, ואוקימתא אפסח - והעמידה אותה על שיעור סוכה, ורבי שמעון סבר, כיון שלפי המקרא אנו קוראים 'בפסוטה בפסוטה' הרי כאן שלשה פעמים בלשון רבים, ויש ללמוד מכל אחד שתי, הרי כאן שש, דל חד קרא לגופיה - הפחת פסוק אחד שבא לעצם מצות ישיבה בסוכה, פשו להו ארבע - נשאר בידנו לימוד על ארבע דפנות, אתאי הלקחא למשה מסיני, נרעתא וזהפחיתא לשיעור דופן רביעית, ואוקימתא אפסח - והעמידה אותה על שיעור טפח.

רבי עקיבא, מצינו שסובר יש אם למקרא, דתניא בברייתא (תורת כהנים אמור פ"ב) לגבי אוהרת כהן גדול על טומאת אהל המת, רבי עקיבא אומר, מניין לשיעור של רביעית דם שיצאה משני מתים שמתמא בטומאת אהל המת, שנאמר בכהן גדול (ויקרא כא) 'על כל נפשות מת לא יבא' - שלא יבא לאהל שיש בו 'נפשות' מת, כלומר דם שנקרא 'נפש', שאף הוא מטמא באוהל המת, ומזה שנאמר 'נפשות' בלשון רבים ומת' בלשון יחיד, יש לדרוש לאסור דם הבא משתי נפשות - שתי מתים ושיעור אחד, דהיינו שיעור מיתה שהוא רביעית. מבארת הגמרא: ורפנן הסוברים שאין דם משני מתים מצטרף לטמא ברביעית, טעמם הוא, הואיל ו'נפשות' בתיב חסר וא"ו, משמע דם הבא ממת אחד. ורבי עקיבא שמתמא בדם משני מתים סובר שיש אם למקרא, והעיקר כפי משמעות הקריאה. מקשה הגמרא: מתקנה לה רב אחא בר יעקב, מי איכא דלית ליה - וכי יש מי שאינו סובר שיש אם למקרא, והתניא בברייתא, נאמר בתורה (שמות כג יט) 'לא תבשל גדי בחלב אמו' - אין לבשל בשר גדי בחלב שנחלב מאמו, יכול הייתי לקרוא את הפסוק כך, 'בחלב אמו', כלומר שהאיסור הוא לבשל בשר עם חלב, אבל בחלב מותר לבשל.

מבארת הגמרא: ורפנן הסוברים שדי בשלשה דיינים, אינם דורשים מ'ירשיעון' שני דיינים, שכן 'ירשיעון' בתיב, חסר וא"ו, ואין ללמוד מכאן שצריך שנים.

בתיבות הכתובות בתורה, פעמים שיש סתירה בין משמעות התיבה כפי שנמסרה למשה ונכתבה בתורה ו'מסורת', לבין משמעות התיבה כפי שהיא נקראת עם הניקוד ו'מקרא', כגון בעניינו המקרא 'ירשיעון' בלשון רבים משמע שני דיינים, והמסורת 'ירשיעון' משמע דין יחיד. ונחלקו איזו משמעות דורשים לעיקר, האם 'יש אם למסורת', כלומר שהעיקר הוא כמו המסורת, דהיינו משמעות הכתיבה ללא הניקוד, או 'יש אם למקרא', כלומר שהעיקר כמו המקרא, דהיינו משמעות הפסוק כפי שנקרא עם הניקוד. להלן מביאה הגמרא תנאים נוספים שסוברים כרבי שהעיקר הוא המקרא.

אמר רבי יצחק בר (יוס) [יוסף] אמר ו'בשם רבי יוחנן, רבי, ורבי יהודה בן רועץ, ובית שמאי, ורבי שמעון, ורבי עקיבא, בולחו ככירא להו, יש אם למקרא - שהעיקר כמשמעות המקרא כפי שנקרא עם הניקוד.

הגמרא מבארת היכן מצינו שהם סוברים כן: רבי, הא דאמרן - מזה שאמרנו לעיל, שדורש 'ירשיעון' בלשון רבים לשני דיינים, ודורש כך משום שכן נקרא לפי הניקוד.

ורבי יהודה בן רועץ, מצינו שסובר יש אם למקרא, דתניא בברייתא (ספרא תרוע פ"א) שפאלי תלמידים את רבי יהודה בן רועץ, בפסוק שנאמר לענין לידת ביולדת שבועיים בנדה, אקרא אני - הריני יכול לקרוא 'שבועיים' במקום 'שבועיים', שהרי לא נכתב 'שבועיים' בכתב מלא, ואם כן יכול אני לומר שתהא יולדת נקבה מטמאה לידה במשך שבועיים יום. אמר להו רבי יהודה בן רועץ, מן הפסוקים יש להוכיח שימי טומאה לנקיבה הם שבועיים, שהרי הכתוב מימא ויטהר בלידת זכר - לימד שיש ימי טומאה וימי דמי טהרה באשה היולדת זכר. וכן מימא ויטהר בנקבה - לימד שיש ימי טומאה, וימי דמי טהרה ביולדת נקיבה, מה - כשם שלענין ימי טהרה אזי בשיטהר בזכר, בנקבה טהרה בפלוג, שזכר ימי טהרה הם שלשים ושלש יום, ובנקבה הם שישים ושש יום, אף לענין טומאת הלידה, בשיטא בלידת זכר, בלידת נקבה טמא בפלוג, וכיון שזכר היא טמאה שבוע, נלמד שבנקבה היא טמאה רק שבועיים. לאחר שיצאו תלמידיו, יצא רבי יהודה בן רועץ, ומחזיר אחריהם - קרא להם שיחזרו אליו. אמר להו, אי אתם יוקימם לך - להוכיח זו, שכן יש ראייה מעצם הפסוק, משום ש'שבועיים' קרינן - אנו קוראים שבועיים בוא"ו, ויש אם למקרא - והעיקר כפי המשמעות שנקרא עם הניקוד.

בית שמאי, מצינו שסוברים יש אם למקרא, דתנן במשנה (ובחסים לו) בענין מתנות שנותנים מדם הקרבן על קרנות המזבח, בית שמאי אומרים, כל הדמים הניתנים ו'שצריכים להזקק מדמם' על מזבח החיצון שתי מתנות שהן ארבע שנתנן רק במתנה ו'בוריקה' אחת על קרן המזבח, כיפר בדיעבד, (שנאמר ו'דם ו'בחי' ו'שפד'). ובקרבן חטאת שצריך לתת מדמה ארבע מתנות, נרצה בדיעבד כשנתן שתי מתנות. ובית הלל אומרים, אף בחטאת שנתנן במתנה אחת במקום ארבע, כיפר בדיעבד.

ואמר רב הונא לבא, מאי מעמא דבית שמאי שבחטאת רק אם נתן לכל הפחות שתי מתנות כיפר. שכן בפרשיות של חטאת חיצונה (של מזבח החיצון) נאמר בנתינת הדם על קרנות המזבח, 'קרנות', 'קרנות', 'קרנות', שלשה פעמים, ומכך שקוראים 'קרנות' בלשון רבים יש ללמוד מכל אחד שתי, הרי כאן שש מתנות, ארבע מתוכן באו ללמוד למצוה לכתחילה, שיש לתת ארבע מתנות על ארבע קרנות המזבח, ושתיים מדן לעצב, שאם לא נתן לכל הפחות

סנהדרין. פרק ראשון - דיני ממונות בשלושה - דף ד עמוד א - מתוך מהדורת "אבן ישראל - (שטיינליץ)" רנט רש"י תוספות

יש אם למקרא. בטר קרייה אולנין דהיא עיקר: הא דאמרן. ירשיעון קרינן: אקרא
אני. יוכלני לקרות וטמאה שבעים כנדתה (ויקרא יב) דהא לא כתיב שבועיים מלא:
טמא בזכר. שבעת ימים: וסירה. שלשים ושלשת ימים: וטימא בנקבה. לשבועיים:
וסיירה. ששים יום וששת ימים: בפלגים. וטמאה דיוולדת זכר שבעה הלכך דנקבה
שבועיים: כל היתנין. עולה ושלמים ואשם
הטעונן שתי מכות שחן ד' שנתנם במתנה
אחת: כיפר. בזה דהך דפר וזבחיך ישפר שפיכה
אחת במשמע: קרנות קרנת קרנת. (ויקרא ד)
בחטאת של מזבח החיצון כתיב בשעיר
דנשיא כתיב קרנת חסר ובבכשה דידיד כתיב
(שם) קרנות מלא ובשעיר' דידיד כתיב (שם)
קרנת חסר אבל דהך דפר כהן משיח והעלם
דבר במזבח הפנימי כתיב (שם) והתם כולוהו
מודו דמתנה אחת מעכבת כהן וב'ש אולי
בטר קרייה: ואימא. לביה כולוהו למצוה
דהא כולוהו צריכי למכתב למצוה ועיכוב
לדודא מנא להו אימא אע"פ שלא נתן כלום
כיפר: בכדי. בלא כלום: שתיים. פדוהו של
סוכה: כהלכתן. שלימות: אפילו טפה. ביום
י' טפחים: למסורת. שנמסרה כתיבתו לכתבו
חסירה: אחאי חלבא. דאמרין התם
מחיצות הלמ"מ מוקמינן לה לגרוע לדון
כדי: נפשות. היינו דר' דאיקרי נפש:
רביעית. היא שיעור חיותו של אדם ובלא"ה
לא איקרי מת עד שיהא בו שיעור מיתה:
שתי נפשות. משמע משני ב"א וכתב מת כדי
מיתה היינו רביעית: ורבנן פליגי עליה ואמרי
עד שיהא השיעור מאדם אחד דנפשת חסר
כתיב: בחלב אמו. יכול בחלב אמו אבל
בחלב מותר לבשל:

אמרת

ורבנן, 'ירשיעון' כתיב. אמר רבי יצחק בר 'יוסף'
אמר רבי יוחנן, רבי, ורבי 'הודה' בן רועי, וביה
שמאי, ורבי שמעון, ורבי עקיבא, פולחו סביא להו,
יש אם למקרא. רבי, הא דאמרן. ורבי 'הודה' בן
רועי, דתניא שאלו תלמידים את רבי 'הודה' בן
רועי, אקרא אני 'שבעים' יכול תהא יולדת נקבה,
טמאה שבעים? אמר להו, טימא וסירה בזכר וטימא
וסיירה בנקבה. מה כשסירה בזכר, בנקבה פלגים, אף
כשטימא בזכר, בנקבה פלגים. לאחר שציצא, יצא
ומחזיר אחריהם. אמר להו, אי אתם זקוקים לכך,
'שבועיים' קרינן ויש אם למקרא. בית שמאי, דתנן
בית שמאי אומרים, כל היתנין על מזבח החיצון
שנתנן במתנה אחת כיפר, (שנאמר 'ודם זבחיך
'ישפך'), ובחפצא שתי מתנות. ובית הלל אומרים, אף
בחפצא שנתנן במתנה אחת כיפר. ואמר רב הונא
מאי טעמא דבית שמאי, 'קרנות', 'קרנות', 'קרנות',
הרי כאן שש, ארבע למצוה ושתיים לעכב. ובית
הלל אומרים, 'קרנות', 'קרנות', 'קרנות' הרי כאן ארבע,
שלישה למצוה ואחת לעכב. ואימא פולחו למצוה?
בכדי בכדי לא אשכחן. רבי שמעון, דתניא שתיים
בהלכתן ושלשית אפילו טפה. רבי שמעון אומר,
במאי קמיפליגי? רבנן סברי, יש אם למסורת, ורבי
שמעון סבר, יש אם למקרא. רבנן סברי יש אם למסורת 'בספת' 'בספות' הרי כאן
ארבע, דל חד קרא לגופיה, פשו זהו תלת, אתאי הלכתא גרעתא לשלישית, ואוקימנא
אטפא. ורבי שמעון סבר, 'בפסות' בפסות בפסות, הרי כאן שש, דל חד קרא לגופיה,
פשו זהו ארבע, אתאי הלכתא גרעתא לרביעית, ואוקמיה אטפא. רבי עקיבא, דתניא
רבי עקיבא אומר, מניין לרביעית דם שציצא משני מתים שטמא פאהל, שנאמר 'על
כל נפשות מת לא ובא', שתי נפשות ושעור אחר. ורבנן, 'נפשת' כתיב. מתקין לה רב
אחאי בר יעקב, מי איכא דלית ליה יש אם למקרא, והתניא 'בחלב אמו' יכול 'בחלב'

אמרת

ורבנן ירשיעון כתיב. ויחשבן כתיב דפרק במה בהמה (שבת דף נה) אפי' רבי מודה
משום דקרא מוכח דנפחט לא חטא שייחסו הכתוב: כולוהו סביא להו יש
אם למקרא. הא דלא חשיב הכא רבי יוחנן בן ברוקא דמסכת סוכה פרק לולב וערבה
(דף מה) דאמר חריות של דקל היו מביאין ומפרש בגמרא משום דכתיב כפות אחד
ללולב ואחת (לערבה) למזבח ורבנן מפרשי
כפת כתיב משום דרבי לו מפרש חטא טמא
אחרינא ונראה דדוקא הכא שנקרא הכא שנקרא ומסורת
מכאשי אהדיי אית להו יש אם למקרא אבל
היכא דלא מביאין אהדיי דרשי תרתייהו דהא
רבי ורבי עקיבא ור' שמעון דסברי הכא יש אם
למקרא מחייבין בפרק ספק אבל (כריתות דף יז)
ובפרק דם שחשה (שם דף כב) בחתיבה אחת
ספק של חלב ספק של שומן אשם תלוי משום
דמצות כתיב אלא היינו משום דקרא ומסורת
דהתם לא מביאין אהדיי ואפשר לקיים שניהם
שכא המקרא דמצות קרינן לחייב אשני מצות
דהיינו ב' חתיכות והמסורת בא לחייב על כל
מצוה אחת ובפרק כל שעה (פסחי' דף לו. ושם)
נמי דריש ר"ע גבי לחם עוני מקרא ומסורת
ובפרק לולב הגזול (סוכה דף לד) תנא נמי ר"ע
אומר כשם שלולב אחד כו' ומפרש בגמרא
לולב אחד משום דכתיב כפת וכן ר"ש דריש
בפי' דקדושין (דף יח) גבי בבגדיו בלא מקרא
ומסורת ומיהו קשה מר' עקיבא דלא דריש התם
אלא מקרא לחוד ואמאי לא דריש התם
התרתייהו כמו גבי לחם עוני וע"ק דמסקינן בפרק
קמא דסוכה (דף ו) לחד לישנא דבי' רבי
שמעון ורבנן יש אם למסורת ובפרק כיצד צולין
(פסחים דף פו) גבי בבית אחד אבל קסבר יש
אם למקרא וע"ק דפי' דסוכה (ד' טז) פסלין
לכ"ע סוכה תחת סוכה מדכתיב בסכת ולא
אמרין יש אם למקרא:

אקרא אני שבעים. ד"מ לשוני כדמשני בפ'

ב"ש (בוכים ד' לח) משום דכתיב

בנדתה פירוש כך יש לחוסף בנקבה על ימי

שבע טומאה דוכר: מה כשסירה בזכר. ד"מ

למימר מה בזכר ימי טהרה מרובים על ימי

טומאה אף בנקבה ימי טהרה מרובים על ימי

טומאה: כל היתנין על המזבח החיצון שנתנן

במתנה אחת כיפר. ובוכים בריש ב"ש (דף לה)

תניא מניין ליתנין על מזבח החיצון שנתנו

במתנה אחת כיפר תלמוד לומר ודם זבחיך

ישפר ונראה דרך דרשה אתאי אליבא דבית

שמאי דלבי' לא צריך קרא דלא עדיף מחטאת וכן משמע התם בסוף הסוגיא דקאמר דלהנך תנאי דמפקי האי דם זבחיך ישפר לדרשה אחרינא כל היתנין על המזבח החיצון

שנתנו במתנה אחת כיפר מנא להו ומשני סברי להו בבית הלל דאמרי אף חטאת שנתנו במתנה אחת כיפר וילפי כולוהו מחטאת ותימא למ"ל קרא דמדי תיתי דמעכבי' הא אפילו

לבי' לא ילפי מחטאת דאיכא למפרש שכן חטאת ור' קרנות ועוד דמשמע התם דאפילו לבי' ד"א מעכבי' אי לא ילפי מחטאת ונראה לפרש דהיינו טעמא משום דמסורת

קרנות נפקא לן בפרק איזהו מקומן (שם דף גז) מדכתיב סביב וזהו חשבינא כולה במתנה אחת א"נ משום דכתיב סביב טובא ושינה הכתוב לעכב להכי איצטרך קרא בין לבי' בין

לבי' ושתים לעכב. וא"ת הוה ליה למימר שלש לעכב כדי לא כתיב נמי אלא ד' הוה ידעינא אחת לעכב דכפרה בכדי לא אשכחן כדאמרי בית הלל ואכתי מיתירי תרי לרבות

שנים וי"ל דבית שמאי לית להו ההיא סברא א"נ קסברי כיון דאיכא שפיכות דמים ליסוד לאו כפרה בכדי הוא: מניין לרביעית דם כו'. תימא למ"ל קרא להכי מ"ש משני חצאי

ויתים מב' מתים שטמא ובפרק בהמה המקשה (חולין דף עב) נמי דבעי רבי ישמעאל קרא לרביעית דם הא מן המת שטמא למא לר' קרא תיפוק ליה מידי דהוה אבשר המת דדם

חשוב בכשר דאבשר בהמוציא יין (שבת דף עז. ושם) ובהנמנות והנכסים נעשה גבי דם נבלה דמטמא בריבועית הואיל ויכול לקרש ולעמוד על כוית טמא מידי

דהוה אבשר ויש לומר דשני דאפי' בשר עצמו לא היה מטמא אי לאו משום דמוקמו נעשה צלקת כדאמר במסכת נדה בפרק דם הנדה (דף נה). דבעי אן גזעו מחליף הלכך

דם כיון דגזעו מחליף אי לאו דרבי קרא הייתי מטהר ווא דנקט מניין לרביעית דם הא משני מתים שהוא טמא לאו משום שיהיה פשוט לו במת אחד בלאו האי קרא דאי במת

אחד היה טמא היה בשני מתים אי ליכא מיעטא דהא נתן בפרק קדשי מזבח (בוכים דף קי. ושם) כל שטמאנו ושיעורו שוה מצטרפין זה עם זה ווא מטהרי רבנן דפליגי אר"ע

משום דמעטיה קרא בדאמר נפשת כתיב ווא דאיצטרך קרא בדם השרץ בפרק קדשי מזבח (שם) אע"ג דחשיב בכשר מכל מקום איצטרך לדם צלול דמטמא בבעדשה אף על גב

דכי מיקריש מפחית טובא ולהכי נתן התם (שם) דם השרץ ובשרו מצטרפין ושעורן שוה אבל דם נבלה ובשרה לא וכן מוכח בירושלמי בריש המוציא יין דאמר דם הנבלה טמא

והנתן דם השרץ ובשרו מצטרפין ואין לנו כיצא בו ומיהו קשה דבפרק כל שעה (פסחים דף כב. ושם) לא משני אקשיא דדם כשדותרה נבלה היא ודמה תורתה בדמשני אקשיא

דחלב וגיד משמע דדם לא חשיב בכשר לכך צ"ל שיש שום ריבוי דמרבין ביה דם נבלה ולבתר דמרבין מחסתר לאוקמי בריבועית שיכול לקרש ולעמוד על כוית אבל קשה דאם

כן דם שרץ נמי דאית ביה ריבויא נבעי מניה כל כך שיכול לקרש ולעמוד על כדעשה: ורבנן נפשת כתיב. תימא דרבי ישמעאל סבר לקמן יש אם למסורת והיינו כרבנן דדרשי

נפשת ואם כן בפרק בהמה המקשה (חולין דף עב). דפליגי ר' ישמעאל ור"ע דדרשי ר' ישמעאל הנוגע במת בנפש דרביעית דם טמא וקאמר ר"ע לטעמיה דאמר אף משני מתים

מטמא דרבי ישמעאל למא לי תרי קראי בדם המת דמטמא:

דינן

דנין חטאת וארבע קרנות. תימה הא אפי' פנים מפנים לא נגמירין בפרק ב"ש (זבחים דף לט:) דבעי קרא לפר כחן משיח ולפר העלם דבר של ציבור ולשעירי ע"ז אף על גב דכולהו חטאות נניחו וכ"ש דלא אתו חיצונות מפנימיות ושמא כיון דאשכחן דלא פליג קרא התם מהשתא לא מחלקין אפי' חיצונות מפנימיות:

למטפת למטפת לטוטפות. תימה דלא כתיב וי"ו בין פ"א לת"יו בכולהו ויש מפרשים משום דכתיב ולטוטפת וגורעין וי"ו דבריש התיבה ומוסיפין בסוף התיבה ודורשין כדאשכחן בפרק ב' דזבחים (דף כה.) ולקח מדם הפר דם מהפר יקבלנו ובריש יש נוחלין (כ"ב דף קא:) דרשין ונתתם את נחלתו לשארו נחלת שארו לו וקשה דבפרק הוהב (כ"מ דף נד:) אמר גבי הקדש כתיב ויסף חמישית א"ע"ג דכי שקלת לוי"ו דיוסף ושדית ליה אחמישית סוף סוף הוה ליה חמישיות ולא ננימא לשדית בין וי"ו לת"יו דהוה חמישיות משמע דבאמצע תיבה אין מוסיפין ומיהו אשכחן בפרק מומין אלו (בבורות ד' מד:) גבי מורח אשך דתנן ר' חנינא בן אנטיגוס אומר שמראין חשוכין ומפרש בגמרא דגורעין ח' ממרוח ושדינן אאשך ואליף דאשך שדינן אמרוח וקרי ביה מראו חשך ובירוש' איבא פלוגתא דר' אמי בשם ר' יוחנן אמר גורעין לדרוש מתחלת הפרשה לסופה פירוש מתחלת התיבה לסופה ור' יוחנן בשם ר' ירמיה אמר אפי' באמצע תיבה ור"ת מפרש דוי"ו דולטוטפת דריש וד'ג למטפת למטפת ולטוטפת דרי כאן ד' ואע"ג דריש לא דריש וי"ו למי' דריש כדאמר' בהערל (בבמות דף עב:) גבי חטאות:

טמא בכתיב שתיים. פי' תיבה אחת רמז הכתוב ארבע בתים בין שתי הלשונות כתפי ואפריקו ומכיון דאשכחנן ליה בחד תיבה לית לן לרביי טפי א"נ דלא דרשין בתים טובא משום דלא מצינו בתורה כתובים אלא בר' פרישיות וי"מ ויהוה ויהוה עקבא דל דה' לגופיה ומשני טוטפות דריש ד' בתים לכל לשון שני טוט ושני פת: **כדרך** שבא לראות. פי' בקנטרס כדרך שבא לראותן כן אתה בא לראות לו מה הוא רואה אותך שלם אף אתה רואה אותו בשתי עיניך ולפי זה קאי יראה אקדוש ברוך הוא וקאי יראה אכורך ואין הלשון משמע על אלא תרוייהו משמע אכורך לכך מפרש רבינו חם איפכא כדרך שכוורך בא לראות את פני השכינה שהקדוש ברוך הוא רואהו בשתי עיניו כן זכוך רואהו בשתי עיניו שלו וניחא ויהוה לשון אלא דשכינה תמיד בבית המקדש: **דרך** ביטול אסרה תורה. ובחלב אינו ביטול אלא טיגון כדפירש בקנטרס והאי דקרי לצלי קור ביטול בפרק כל שעה (פסחים דף מא.) ושם) שאני התם דכתיב ובשל מבוטל מ"מ וי"מ דקור ביטול אסרה תורה דבלא ביטול שרי וי"י ביטול אסור לאפוקי חלב דבלאו הכי אסור וקשה לפי זה: **דחלב ומתא אסירין** בחלב בפרק כל הבשר (חולין דף קיג:) דף קטו.) למי' אסור חל על אסור וקאמר התם חלב ומתא לא צריכא קרא: ואם

כולי עלמא מודו דיש אם למקרא: **יראה כל זכורך כתיב.** וקרינא יראה תרוייהו דרשין יראה כל זכורך שיראו פני השכינה יראה משמע שיתראו לפניו שהוא בא לראותו היקיש ראייתך לראיתו כדרך שהקב"ה בא לראותך כן בא ליראות לו מה הוא רואה אותך כשהוא שלם שנאמר (דברים יא) עיני ה' אלהיך בה מראשית אף אתה רואה אותו בשתי עיניך אלמא א"ע"ג דכי הדדי נניחו דרשין מסורת וגיב חלב אמו מאן לימא דלא לירש חלב אמו בתר מסורת: **דרך** ביטול. חלב צלול כמים ואיכא ביטול אבל חלב אינו ביטול אלא טגון:

אמרת יש אם למקרא. וליכא מאן דפליג דאי פליגי בשר בחלב מנא לן דאסור: **ירשעון** אלהים אחריו. לבד מאלהים האמור למעלה בעינא תרתי ולמעלה דומיא דלמטה הרי ד': **ההוא** ירשעון אלהים האמור למעלה ואלהים האמור כאן ולעולם לשון רבים משמע: **וכפר וכפר וכפר.** בשעיר נשיא ובשעירה דידח ובכבשה דידח כתיב (ויקרא ד)

ומשמע דסגי בכפרה אחת כדמפרש: **מפני** הדין. הוצרכו לכתב כולן דאי לא הוה כתיבי הוה מייטנא מדינא דכולהו מתנות מעכבי שיכול לא גרסינן: **והלא** דין הוא. דלא ליעכבו למה לי לרביי דבכפרה אחת טגי: **נאמרו** דמים. בפרשה למטה גבי חטאת העוף דשמיעת הקול דכתיב (ויקרא ו) וזהו מיום החטאת על קיר המזבח: **ונאמרו** דמים למעלה. בחטאת בהמה: **שנתנו** במתנה אחת כיפר. דהא לא כתיב קרנות. לשון אחר נאמרו דמים למטה למטה מחוט הסיקרא בעולה ושלמים ואשם ונאמרו דמים למעלה למעלה מחוט הסיקרא דהיינו חטאת בהמה דכתיבי בה קרנות (ויקרא ד) מה דמים האמורים למטה שנתנו במתנה אחת כיפר דהא אפי' ב"ש מודו בשאר קרבנות דכתיב (דברים יב) ודם זבחיך ישפך. לשון אחר למטה בפרשה תחנתה דויקרא באשמות כתיבי לשון אמצעי עיקר: **בפנים.** חטאות הפנימיות דפר כחן משיח והעלם דבר הטעונין שבע היות על הפרוכת ועל מזבח הוהב ותנן בהו מתנה אחת מחן מעכבת באיזהו מקומן (זבחים מז.) ונפקא לן מקראי בהקומץ רבה (מנחות דף כו.) ועשה כאשר עשה מה ת"ל לכפול בהזאות מלמד שאם חסר אחת מכל המתנות לא עשה כלום: **דנין** חטאת. ונאמרו בה קרנות מחטאות הפנימיות שזן חטאות ונאמרו בה (ויקרא ד) קרנות המזבח קטורת חסמים: **ואל יוכיח זה.** דם האשם שאינו חטאות ולא נאמרו בה קרנות אלא סביב וללשינא דחטאת העוף נמי אינו חטאת וארבע קרנות כלומר א"ע"פ ששמן חטאות לא נאמרו בו קרנות וכולן שמעתייהו ודחטאת העוף לא סלקא לו: **ור"ש** ורבנן. כולו זה אם למקרא סבירא להו וכי מדלית חד בסוכות לגופיה פשו להו ארבעה אבל רבנן סברי סכבא בעי קרא פשו להו ג' דפנות וגרעתא הלבנתא לשלישיות ור"ש סבר סכבא לא בעי קרא דמקרא דמדליתן לגופיה נפקא דהא בלא סכבא לא מיקרי' סוכה: **נפשות** דעלמא. ולעולם דהא משמע אלא הכי קאמר על אחת מכל נפשות מת שבעולם לא יבא: בפרשת שמע ובפרשת כי יביאך כתיב לטטפת חסר וי"ו אבל בפרשת ויהיה אם שמוע כתיב לטוטפות מלא דהרי

כאן ד' בתים לתפילין של ראש אבל של יד אינה אלא אחת: **כתפי.** שם מקום כשרוצים לומר שתיים אומר טו: **ואפריקין.** נמי מקום וקורין לשתיים פת: **דשני קרא** ממסורת. באותיות הקריה יתירות על המסורת כמו לטוטפות בסוכות קרנות דאיכא למימר מדשני דהאי תרוייהו דרשין: **אבל חלב וחלב דכי** הדדי נניחו. כולי עלמא מודו דיש אם למקרא: **יראה כל זכורך כתיב.** וקרינא יראה תרוייהו דרשין יראה כל זכורך שיראו פני השכינה יראה משמע שיתראו לפניו שהוא בא לראותו היקיש ראייתך לראיתו כדרך שהקב"ה בא לראותך כן בא ליראות לו מה הוא רואה אותך כשהוא שלם שנאמר (דברים יא) עיני ה' אלהיך בה מראשית אף אתה רואה אותו בשתי עיניך אלמא א"ע"ג דכי הדדי נניחו דרשין מסורת וגיב חלב אמו מאן לימא דלא לירש חלב אמו בתר מסורת: **דרך** ביטול. חלב צלול כמים ואיכא ביטול אבל חלב אינו ביטול אלא טגון:

המתנות של חטאות מעכבות, לפיכך תלמוד לומר - הוצרך
הפסוק לכתוב 'כִּפֹּר' 'כִּפֹּר' 'כִּפֹּר' 'כִּפֹּר' - כדי שלא נלמד
מחטאות הפנימיות ודורשים כן, כִּפֹּר הנאמר פעם אחת מלמדנו
שנתכפר למביא חטאת אף על פי שלא נתן אלא שְׁלֹשָׁה מתוך
הארבע מתנות, עוד למדנו שְׁכִיפָר, אף על פי שלא נתן אלא שְׁתֵּים
מתוך, והשלישי מלמדנו שְׁכִיפָר אף על פי שלא נתן אלא אחת.
ומכאן למדו בית הלל את שיטתם, אף ש'קִרְנוֹת' משמע לשון
רבים כמו המקרא.
וְרַבִּי שְׁמֵעוֹן וְרַבִּנּוּן החולקים במנין הדפנות הנצרכות להכשר
סוכה, שניהם סוברים ש'בסוכות' משמע שנים כמו המקרא,
והואיל ותיבה זו נכתבה שלש פעמים, ואחד מהם נצרך לגופו,
נשארו שתי תיבות שבכל אחת מהם רמוזים שתי דפנות, וביחד
למדנו להצריך ארבע דפנות, וְהָאֵלֶּיךָ פְּלִיגִי, רַבִּי שְׁמֵעוֹן כָּבֵר, כִּכְבָּא
לֹא בָעֵי קָרָא - אין צריך פסוק ללמוד שהסוכה צריכה סכך,
ונמצא שמהפסוקים לומדים ארבע דפנות, וההלכה למשה מסיני
מפחיתה משיעור דופן רביעית. וְרַבִּנּוּן כָּבֵר, כִּכְבָּא בָעֵי קָרָא - את
הסכך גם צריך ללמוד מהיתור של 'בסוכות', ונמצא שמשתי
התיבות לומדים סכך, ושלושה דפנות, וההלכה מפחיתה משיעור
דופן שלשית.
וְרַבִּי עֲקִיבָא וְרַבִּנּוּן החולקים בדין רביעית דם שהצטרפה משני
מתים, שניהם סוברים יש אם למקרא ו'נפשות' משמע שנים,
וְהָאֵלֶיךָ פְּלִיגִי, נאמר בפסוק (ויקרא כא יא) 'עַל כָּל נַפְשוֹת מֵת וְגו', רַבִּי
עֲקִיבָא כָּבֵר, 'נפשות' תרתין - שני בני אדם מְשַׁמֵּעַ, ודורש מהו
שנאמר 'נפשות' בלשון רבים ו'מת' בלשון יחיד, שרביעית דם
הבא משני מתים מטמא. וְרַבִּנּוּן כָּבֵר, 'נפשות' דְּעֻלְמָא מְשַׁמֵּעַ,
כלומר, שלא יטמא לאחת מכל נפשות מת שבעולם, אך דווקא
בדם היוצא ממת אחד, אבל משני מתים אינו מצטרף לשיעור
אחד.
הגמרא דוחה ומוכיחה שיש הסוברים שיש אם למסורת. מקשה
הגמרא: וְכִי יִתְּכֵן דְּכֻלִּי עֻלְמָא סוֹבְרִים שִׁישׁ אִם לְמַקְרָא, וְהֵתֵינָא
בבביתא, נאמר בפירוש המלמדות מצות תפילין 'לְמַטְפֵּת'
'לְמַטְפֵּת' 'לְמַטְפֵּת' שלש פעמים, וכיון שבשנים כתוב 'טטפת'
בכתיב חסר שמשמע מכל אחת טטפת אחת, ובאחד כתוב
'טוטפות' בכתיב מלא שמשמע שנים, הרי נרמזו בָּאֵן אֲרֵבָּע בתים
לתפילין שבראש, דְּכִרִי רַבִּי יִשְׁמְעֵאל. רַבִּי עֲקִיבָא אָמַר, אֵינִי צָרִיךְ
לדרוש מכפילות התיבות, מאחר וניתן ללמוד זאת מאחת מהן,
שכן תיבת 'טטפת' מורכבת משתי תיבות, 'טט' ו'פת', ופירושה של
תיבת 'טט' כְּתִיבִי וְשֵׁם מְקוֹם, היא שְׁתֵּים, ופירושה של תיבת
'פת' כְּתִיבִי וְשֵׁם מְקוֹם, היא שְׁתֵּים, וביחד למדנו ארבעה בתים
לתפילין שבראש. ונמצינו למדים שדעת רבי ישמעאל שהיכן
שנכתב 'טטפת' בכתיב חסר הכוונה רק לבית אחד, על אף
שהמקרא הוא 'טוטפות' בלשון רבים, ומשום שיש אם למסורת.
מאחר והוכח שאכן יש מחלוקת אם יש אם למקרא או למסורת,
חוזרת הגמרא ומבארת שהתנאים שהובאו חולקים האם יש אם
למקרא או למסורת, ואת הקושיא מלא תבשל גדי בחלב אמו
מתרצת הגמרא באופן אחר: אֵלֶּיךָ, לְעוֹלָם פְּלִיגִי התנאים אם יש
למקרא או למסורת, וְהֵנִי מִיֵּלִי כִּי פְּלִיגִי - ודבר זה שנחלקו הוא
דווקא חִיבָא דְּשֵׁנִי קָרָא מְסוֹסֶרֶת - היכן שצורת הקריאה מצריכה
להוסיף על האותיות שנמסרו במסורת, וכיון שהמסורת היא
חסירה, מוכח שיש לדרוש גם את המסורת. אֲבָל הָאֵי - פסוק זה
'לֹא תִבְשַׁל גְּדִי בְּחֵלֶב אֲמוֹ', שהתיבות 'חֵלֶב' ו'לפי המקרא' ו'חֵלֶב'
(לפי המסורת) דְּכִי הִדְרִי נִיגְהוּ - האותיות שחלקן שוות, מודים כולם
שִׁישׁ אִם לְמַקְרָא, ונאמר רק בישול בשן חֵלֶב.
מקשה הגמרא: וְהֵנִי תִיבֵת 'רָאָה' 'רָאָה' שבפסוק 'רָאָה בָּל וְכוּרָךְ'
(שמות כג יז), דְּכִי הִדְרִי נִיגְהוּ - שאותיות המקרא והמסורת הן שוות,

משיבה הברייתא: אֵמַרְתָּ - יש לך לומר יֵשׁ אִם לְמַקְרָא והוא נקרא
'חֵלֶב'. ומוכח מהברייתא שאין מי שסובר שיש אם למסורת, שאם
כן מניין לו שבשר אסור בחֵלֶב, ובהכרח שלכל הדעות יש אם
למקרא.
אֵלֶּיךָ, דְּכֻלִּי עֻלְמָא - כל התנאים שהובאו לעיל סוברים יֵשׁ אִם
לְמַקְרָא. ומבארת הגמרא את כל מחלוקות התנאים באופן
שיכולים לסבור כולם שיש אם למקרא: וְרַבִּי וְרַבִּנּוּן שנחלקו במנין
הדיינים של דיני ממונות, שלרבי צריך חמשה ורבנן די בשלשה,
שניהם מודים שיש אם למקרא, ומתיבת 'ירשיעון' שהיא לשון
רבים למדים שני דיינים, וְהָאֵלֶיךָ קְמִיפְלִיגִי, מי הם אלו ה'אלהים'
המוזכרים בפסוק 'אֲשֶׁר יִרְשִׁיעוּן אֱלֹהִים', רַבִּי כָּבֵר, 'יִרְשִׁיעוּן
אֱלֹהִים' הכוונה שירשיעו עוד שנים אֲחֵרֵינִי - אחרים מלבד
'אלהים' שהוזכר קודם בפסוק 'עַד הָאֱלֹהִים יָבֹא', ומאחר
'ו'אלהים' אלו האחרים הם שנים, שהרי 'ירשיעון' לשון רבים
שנים, יש ללמוד מהו לדמות שאף 'אלהים' שהוזכר קודם אף הם
שנים, נמצינו למדים מכך לארבעה דיינים, וכדי שלא יהיה בית
דין שקול מוסיפים עוד אחד. וְרַבִּנּוּן כָּבֵר, 'יִרְשִׁיעוּן' אכן משמע שני
דיינים, שכן הוא בלשון רבים כפי משמעות המקרא, אלא שאותם
השנים הם דְּהָאֵיךְ וְהָאֵיךְ - הדיין אחד המרומז בתיבת 'אלהים'
שבפסוק הקודם, והדיין המרומז ב'אלהים' בפסוק כאן, וביחד הם
שנים, וכדי שלא יהיה בית דין שקול מוסיפים עוד אחד.
וְרַבִּי יְהוּדָה בֶּן רוּעִין שהשיב לתלמידיו יֵשׁ אם למקרא, לֹא פְּלִיגִי
רַבִּנּוּן עֲלֵיהִי - לא חלקו עליו חכמים בדבר זה.
בית הלל סוברים שארבעת המתנות שנאמרו בחטאת אינן
מעכבות, אינו משום שיש אם למסורת, אלא למדו את שיטתם
ממקום אחר, דְּתֵינָא בבביתא, נאמר בחטאות שדמם נזרק על
מזבח החיצון 'כִּכְבָּר' 'כִּכְבָּר' 'כִּכְבָּר' שלש פעמים, ללמוד
שמתכפרות בתיבה אחת, ונצרכו להיכתב כולן מִפְּנֵי הִדְרִי -
משום שאם לא היו נכתבים, היינו למדים שכל המתנות מעכבות,
כדלהלן. דנה הברייתא: וְהָאֵיךְ לֵדִין הוּא - הלא יש ללמוד
שהמתנות אינן מעכבות בבנין אב, שהרי נֶאֱמַר מתן דְּמִים
בקרבת שדמם נזרק על קיר המזבח לְמַטָּה מחוט הסיקרא, וְנֶאֱמַר
מתן דְּמִים בחטאות שדמם נזרק בקרנות המזבח לְמַעְלָה מחוט
הסיקרא, מִה דְּמִים הָאֲמֹרִים לְמַטָּה שְׁנֵתֵינִי כְּמַתְנָה אחת כִּיפֹר
בדיעבד, כך נלמד שאף דְּמִים של חטאת הָאֲמֹרִים לְמַעְלָה, שְׁנֵתֵינִי
כְּמַתְנָה אחת כִּיפֹר, ולשם מה כפלה התורה את תיבת 'וכיפֹר'. או
- ומצד שני דנה הברייתא לומר כִּלְכָּל לְדָרְךָ זו - יש אפשרות
ללמוד בדרך אחרת, שהרי נֶאֱמַר מתן דְּמִים בְּחִיזִין - בחטאות
שדמם נזרק על מזבח החיצון, וְנֶאֱמַר מתן דְּמִים בְּפָנִים - בחטאות
שדמם ניתן על מזבח הזהב שבפנים ההיכל, מִה דְּמִים הָאֲמֹרִים
בְּפָנִים, אם חִיפֹר אחת מִהַמְתָּנוֹת לֹא עֲשֵׂה וְלֹא כְלוּם, אֵף בְּמֵתֵן
דְּמִים הָאֲמֹרִים בְּחִיזִין, אם חִיפֹר אחת מִהַמְתָּנוֹת לֹא עֲשֵׂה כְלוּם ולא
תכפר לו.
הברייתא מבררת איזה דרך נראה יותר ללמוד, האם משאר
הקרבת או מחטאות הפנימיות: נִרְאָה לִּי דוּמָה יותר חטאות
הנזרות על מזבח החיצון, מצד אחד יש לומר שדְּמִין ללמוד
חטאות הנעשות בחיזין מִהַקְרִבָנוֹת הנעשים בחיזין, וְאֵין דְּמִין חטאות
הנעשות בחיזין מחטאות הנעשות בְּפָנִים, ולצד זה אין כל המתנות
של חטאות מעכבות. או מצד שני יש לומר, כִּלְכָּל לְדָרְךָ זו - ללמוד
בדרך אחרת המסתברת יותר, דְּמִין ללמוד את מי שהוא קרבן
הַפָּאָה וגם נאמר בו אֲרֵבָּע קִרְנוֹת, מחטאות הפנימיות שאף הן
קרבן הַפָּאָה וגם נאמר בהן אֲרֵבָּע קִרְנוֹת, וְאֵל יוֹכִיחַ ללמד אחרת
זו ו'שאר קרבנות', שֵׁאִין הֵם הַפָּאָה וְאֲרֵבָּע קִרְנוֹת. וכיון שדרך זו
יותר מסתברת, משום שחטאות הפנימיות שוות לחיצוניות בשני
דברים, שם 'חטאת' וגם ארבע קרנות. ואם נלמד כך, הרי שכל

מתורת רבותינו נשיאי חב"ד

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שניאור זלמן
אדמו"ר הזקן - בעל התניא והשו"ע

~ שולחן ערוך עם הערות וצייונים - הלכות שבת ~

ג. וגזרו חכמים על כל נקב, אפלו עשוי להוציא בלבד יח או להכניס בלבד, שפא יבא לעשות נקב שחייבים עליו. לפיכך, אין נוקבים נקב חדש יח¹ בחבית שזיוב בו היין כ.

ואפלו היה בו נקב ובא להוסיף בו מעט להרחיבו - אסור. והוא שמתפון להוסיף בא, אבל אם היה ספין תקוע בחבית של עץ מבעוד יום כדי שזיוב היין במקום נקיבתו פשוטיו או או - מותר להוציאו ולהכניסו בשבת. ואף שאי אפשר שלא יוסיף בנקב על ידי הוצאה זו - אין בכך פלוג, כיון שאינו מתפון להוסיף. ואף ש"פסיק רישה ולא ימות" הוא כב, מפל מקום, כיון שאף העושה נקב חדש כזה במתפון אין בו אסור אלא מדברי סופרים, הואיל ואינו עשוי אלא להוציא בלבד - לפיכך לא החמירו בו בלבד לאסור אף להוסיף שלא במתפון ג.

ויש חולקים ואומרים שלא התירו להוציא הספין מהחבית בשבת אלא אם כן כבר הוציאו פעם אחת מבעוד יום, שאז אינו "פסיק רישה" שיוסיף בנקב על ידי הוצאה זו שבשבת, אלא אפשר שלא יוסיף פלוג, ואם כן אף אם ארע שמוסיף - אין בכך פלוג, שדבר שאינו מתפון הוא.

ביאורי הלכה

יח] להוציא בלבד - פחיות, קופסאות, ושאר אריזות גם אם אין איסור בפתיחתם בשבת משום 'סותר' או איסור אחר, מכל-מקום אסור לכוון לנקב פתח יפה בפתיחתן משום 'מכה בפטיש' או איסור 'עשיית נקב', אלא יש לפתחם כשדעתו אינה לתיקון הכלי אלא להוצאת מה שבתוכו בלבד²⁶.
יט] נקב חדש - אבל נקב ישן שנסתם לא גזרו על פתיחתו כדלהלן.

כ] שזיוב בו היין - שישמש מכאן ואילך לזיבת היין²⁷.
כא] להוסיף - שדעתו להרחבת הנקב.
כב] ולא ימות הוא - אף שאין דעתו להרחיב הנקב, מכל מקום זו הרחבה של נקב להוציא²⁸.
כג] שלא במתכוין - לא החמירו כי יש כאן ג' חומרות זו על גבי זו: (א) גזירה שלא לעשות נקב העשוי להוציא בלבד, ועליה הוסיפו (ב) חומרא שלא להוסיף על הנקב²⁹, (ג) חומרא לאסור אף שאינו מתכוין³⁰.

צייונים והוספות

26) ע"ד המבואר לעיל הערה ז לעניין עשיית פתח יפה. וראה להלן הערה קל.
27) והוא כתיקון כלי, אבל נקיבת החבית בדרך שבירה (שאינו נקב יפה) כדי שיוכלו להוציא כעת את היין (ולא כנקב קבוע) אינה נחשבת כעשיית נקב כדלעיל הערה יא.
28) נמצאת חומרא בהרחבת נקב קיים שיש להרחבתו אותו גדר של הנקב עצמו גם ללא שיכוין לכך, ושייך בזה פס"ר (במקום שצריך לכך כבנדוד^ד), אבל העושה נקב חדש ולא מכוין לא להוציא ולא להכניס לא שייך בזה פס"ר אלא נחשב כשבירת הכלי (כשהוא בדרך שבירה עכ"פ, וכדלעיל הערה יא).

29) מבואר בגמרא (קמו ע"א) שהחשש שלא להוסיף על הנקב שבחבית מחשש שיבוא להוסיף על נקב שבלול של תרנגולים היא חומרא רחוקה ובאה כתוספת על איסור נקב להוציא בכלל, ולכן נקט בשו"ע "שאף העושה נקב חדש כזה במתכוין" ולא כתב: "שאף המוסיף על הנקב במתכוין" כי סיבת ההיתר היא שאיסור הרחבת הנקב מעיקרו אינו אלא כתוספת על איסור נקב חדש שגם הוא עצמו מדברי סופרים.
30) בפרט במלאכת מכה בפטיש, שללא כוונה וללא צורך אינו נחשב תיקון כלל (ראה לעיל הערה יא מסי' שחכ).

וְהַעֲקָר פֶּסֶבְרָא הָרֵאשׁוֹנָה כדא, וּמִפְּלִימָקוֹם, בְּמָקוֹם שְׁאִין שֶׁם צֶרֶף כָּל כֶּךָ, טוֹב לַחוּשׁ לְסִבְרָא הָאַחֲרוֹנָה:
חלק ב, סימן שיד, דְּבָרִים הָאֲסוּרִים מְשׁוּם בְּנֵן וְסִתְיָה בְּשֶׁבֶת, סְעִיף ג:

ביאורי הלכה

[כד] כסברא הראשונה – פסיק רישיה אסור בכל מקום, גם כשהוא איסור מדברי סופרים³¹, אמנם, לפעמים התירו פס"ר באיסורים קלים³².

ציונים והוספות

(31) ראה להלן על ס' שטז ס"ד.
(32) עיין קו"א ס' תקיא ס"ק א, וראה לעיל הערה ל שפס"ר קל יותר במלאכת מכה בפטיש ובפרט בעשיית נקב

~ שו"ע רבנו הזקן לפי לוח "רב יומי" - הלכות גזילה וגניבה ~

שכבר נתייאשו הבעלים מהן. אבל קודם יאוש אסור בכל ענין והבעלים יכולים להוציא דין ממי שקבל ממעותיהם מהלשמים קודם שנתאיישו):

יד ואם נטל המוכס את חמורו והחזיר לו חמור אחר וכן לסמים שנמלו כסותו וחזירו לו כסות אחרת רשאי ליטלה והיא שלו (אם ידוע שנתייאשו הבעלים) ואינו כנהנה מן הגזל הואיל ולא נתנוה לו אלא חליפי שלו ואינו יודע בודאי שזו גזולה היא אף על פי שחזקתה גזולה.

ואם הוא ותיק מחמיר על עצמו מחזירה לבעליה הראשונים שלא ליהנות מן הגזל (שאף שנתנוהו לו חליפי שלו הרי שלו כבר גזול ואף אם לא היתה זו אצלם אפשר שלא היו מחזירים לו שלו ונמצא נהנה בלקיחתו אותה והיא בחזקת גזולה אף על פי שאינו יודע בודאי):

~ יום שני ~

מן וכל זה שהמוכס הוא גזול במוכס נכרי או אפילו ישראל אלא שעמד מאליו שלא מחמת המלך או אפילו מחמת המלך אלא שאין לו קצבה שלוקח מה שירצה הוא.

אבל מכס שפסק אותו המלך ליטול דבר קצוב והעמיד מוכס ישראל לגבותו למלך ונודע שאדם זה נאמן ואינו מוסיף כלום על מה שגזר המלך אינו בחזקת גזול לפי שדין המלכות דין מפני שכל הארץ למלך הוא ובידו לגזור שלא יהנה אדם מארצו אלא מודעתו שיתן קצבתו וכן השר בעיירות שלו (או של המלך ונתנן לו במתנה). לפיכך המכריה ממכס זה עובר על לא תגזול מפני שהוא גזול את המלך בין שהוא מלך ישראל בין מלך נכרי.

(שאף שמותר להפקיע חובו שחייב לנכרי מכבר זה אינו כמפקיע חובו אלא גזול ממש שנהנה מארצו שלא מדעתו ומחסרו ממון שהרי היה יכול למכור הנאה זו של משא ומתן

~ יום ראשון ~

דיני גזילה וגניבה:

יב בני אדם שחזקתם גולנים וחזקת כל ממונם גזל מפני שמלאכתם מלאכת גולנים ואין להם מלאכה אחרת כלל אסור ליהנות מהם כלל בין בחנם בין לקנות מהם ואפילו למכור להם אסור כי סתם מעותיהם גזל ואפילו חילוף מטבע בשווי ואפילו לקבל מהם צדקה אסור ואין תולין להקל שיש לו מעט משלו כיון שאין לו אומנות אחרת אלא אומנות לסמים.

ויש מתירים חילוף מטבע הואיל והיא הנאה מועטת ואין ידוע בודאי שמעות הללו הן של גזל אף על פי שחזקתן גזל (וכן לקבל צדקה הואיל ואין הנבאי נהנה בקבלתו שמצוות לא ליהנות ניתנו והעניים נהנים מיד הנבאי שכבר זכה במעות הללו לעניים ביאוש ושינוי רשות).

אבל אם ידוע בודאי שמעות הללו בעצמן הן גזולים לדברי הכל אסור להחליף מהם מטבע (ולא ליטול מהם צדקה). לפיכך אסור להחליף מטבע מתיבה שלפני המוכס שנותן בה מעות המכס לפי שמן הסתם הוא נוטל יותר מהקצבה שקצב המלך והרי כל המעות שבתובה זו הן גזל גמור (שכיון שמוסיף על קצבת המלכות אין במכס זה משום דין המלכות דין הואיל ונגבה שלא כדין והכל גזל).

ומכל מקום אם הוא חייב ליתן חצי דינר מכס ואין לו אלא דינר נותנו לו ולוקח ממנו חצי דינר מפני שהוא כמציל מידיו:

יג (ולפיכך אף על פי שנהנה בחילוף זה כגון שהוא צריך לחצי דינר מותר. אבל חילוף שאין בו הנאה כלל לישראל מותר אף שאינו כמציל מידים. וכן כל משא ומתן שאין בו הנאה כלל לישראל כגון למכור בזול למוכס או לסמים מותר אף על פי שנותנים מעות גזולים בודאי כיון

לישראל זה ואין חלק המלך נגרע מחמת ישראל זה שגובה יותר מחלקו שקצב לו המלך הואיל ואין למלך בגבייה זו כלום כי כבר נסתלק כשמכר קצבתו הראויה לו בדין המלכות לישראל זה והרי היתה מכירה נקייה שאין בה גזל וישראל הלוקח זכה במקחו בדין המלכות לגבות לו חוב המכס שחייבים בני המדינה ונעשה כבעל חוב אחר שנעשה גזלן וגובה יותר מחובו שאין ראשים לגזל ממנו חוב שחייבים לו:

~ יום רביעי ~

י"ז מלך שכרת אילנות של בעלי בתים ועשה מהם גשר מותר לעבור עליו אפילו צוה לחרות מכל אחד ואחד דבר ידוע והלכו שלוחיו וכתרו הכל מאחד מותר לפי ששלח המלך מלך הוא ואינו צריך לשרות בעצמו לחרות מכל אחד ואחד אלא הן עצמן היה להם לשרות בזה או ישלמו לזה שכרתו ממנו.

אבל אם כרתו אילנות שלא מדעת המלך ועשו גשר אסור לעבור עליו אלא אם כן מסרוהו לרבים אחר שנתיימשו בעלי האילנות משום שאז נקנה לרבים ביאוש ושינוי רשות שבמסירתו להם קנאוהו בחזקתם בו בהילוכם עליו:

יח וכן מלך שהרס בתים ועשה חומה או דרך מותר ליהנות בה וכן כל כיוצא בזה. והוא שיהא מטבעו יוצא באותה הארץ שהרי הסכימו עליו בני אותה הארץ וסמכה דעתם שהוא אדונייהם והם עבדים לו שאם לא כן הרי הוא כגזלן בעל זרוע וכל עבדיו גזלנים:

י"ט וכן מלך שכעס על אחד מעבדיו ושמשו מבני המדינה ולקח ביתו אינו גזל ומותר ליהנות בו וללוקחו מהמלך או ממי שנתנו לו, שכן משפט המלכים כולם ליקח ממון שמשיהם כשכועסים עליהם.

וכן אם גזר מי שיעבור על דבר פלוני שיהיו נכסיו למלך וכיוצא בזה אינו גזל ומותר ללוקחו וליהנות ממנו.

במה דברים אמורים בדבר כללי שגזר על כל בני מלכותו אבל אם גזר על אחד בלבד או אפילו על מדינה אחת בלבדה ממלכותו ושינה אותם משאר מלכותו הרי כל מה שלקח מהם הוא גזל גמור ואסור ליהנות בו אלא אחר יאוש ושינוי רשות שכיון שאינו מושוה מדותיו אין זה דין המלכות כלל אלא גזלת המלכות.

ומכל מקום אם גזר על היהודים שיתנו מכס או דבר אחר יותר מהנכרים נקרא מושוה מדותיו מאחר שכל היהודים נותנים בשוה.

ואפילו כשמשוה מדותיו אין דינו דין אלא בדבר שיש בו הנאה למלך או בדבר שהוא תיקון המדינה כולה אבל לא בדבר פרטי שבין אדם לחבירו שאם לא כן בטלת דיני התורה ח"ו:

בארצו לאיש אחר. ועוד שהמלך מוחזק הוא במה שמגיע לו מעבדיו הואיל והסכימו עליו בני אותה הארץ וסמכה דעתם שהוא אדונייהם והם עבדים לו וכל אשר להם משועבד לעבודתו לפיכך כל הסחורה שמגיע ממנה המכס משועבדת למלך ליטול הימנה מכס וכאילו היא ברשותו ממש כיון שהוא בארצו ואצל עבדו והמכירה גזל מנת המלך שבה מרשות המלך).

ויש חולקין על זה ומתירים להכריח המכס אף על פי שממונה עליו ישראל נאמן כיון שגובה למלך נכרי. ואם הממונה יודע בהכרחתו אינו ראוי לכופו ליתן המכס הואיל ומן הדין יכול הוא להפקיע חוב הנכרי. ואם יש בזה משום יראת המלך יכול לכופו.

וירא שמים יחמיר לעצמו כסברא הראשונה שלא לעבור על לא תעשה שבתורה.

ואם ישראל קנה המכס לעצמו מן המלך לדברי הכל אסור להכריח מן התורה שהרי גזל את הישראל. אבל אם קנאו נכרי מותר לדברי הכל אפילו ידוע שאינו מוסיף כלום על קצבת המלך שהרי אינו גזל את המלך אלא מפיק חובו שחייב להנכרי (לפי שאין המלך יכול למכור לו חזקתו שהוא מוחזק במכס זה כי חזקתו היא מחמת גופו שהוא מלך וכל הארץ שלו ועבדיו וכל אשר להם משועבדים לו דבר זה אינו יכול למכור כי רק אותו לבדו קבלו למלך עליהם ואינו יכול למכור רק הדין ממון שיש לו עליהם וממון זה שם חוב עליו בלבד):

~ יום שלישי ~

מ"ז וכשקנאו ישראל אפילו נודע שלוקח יותר מקצבת המלך והרי הוא גזלן אסור להכריח ממנו מה שמגיע לו על פי קצבת המלך אלא המותר כגון אם נוטל שליש יותר על קצבת המלך לא יכריח ממנו אלא שליש הסחורה שאסור לגזול מן הגזלן וכשמכריח קצבת המלך גזל גמור הוא.

אבל אם לא קנאו מן המלך אלא שהוא ממונה למלך לגבות ונודע שמוסיף על קצבתו לעצמו וכן ממונה מוכס נכרי שסתמו הוא מוסיף לעצמו מותר להכריח ממנו כל המכס שכולו גזל שהרי המכס אינו חוב כלל אלא מחמת דין המלכות וכיון שמכס זה נגבה למלך שלא בדין המלכות שהרי נוטל יותר מקצבת המלכות הרי כל גבייה זו גזל גמור הוא הואיל ונגבית על ידי שליח המלך שלא בדין המלכות ששלח המלך כמלך והמלך שנוטל שלא בדין המלכות כגון שהעמיד מכס שאין לו קצבה הרי זה גזל כמו שנתבאר למעלה ואף זה שנוטל יותר מקצבת המלכות הרי זה כמכס שאין לו קצבה.

מה שאין כן ישראל שקנה המכס וגובהו לעצמו ואינו שליח המלך כלל אין הוספתו שהוא מוסיף לגזול מגרעת חלק המלך כלל אלא חלק המלך מגיע למלך והמלך מכרו

~ יום חמישי ~

ב וכשם שאסור ליהנות בדבר הגזול בודאי אלא לאחר יאוש ושינוי רשות כך אסור ליהנות בדבר הגנוב. ואפילו אינו גנוב בודאי אלא שחזקתו גנוב כגון שומרי פירות שמוכרים פירות במקום צנוע כמו אחורי הגינה או שרוב הדבר הוא חזקתו גנוב כגון רועי בהמות אחרים שמוכרים חלב וגבינה שרוב הרועים מוכרים מה שגונבים ולא שלהם ולא מדעת הבעלים אסור לקנות מהם או ליהנות מהם בחנם.

אבל אם השומר מוכר בגלוי על פתח הגינה והסל או המשקל או המדה לפניו מותר שהרי יש לדבר קול ויודעים הבעלים ולדעתם הוא מוכר וכן כל כיוצא בזה.

וכולן שאמרו להקנות מהם הטמן אסור ליקח מהם:

בא בדדים העושים שמן מזתים בבית הבר לוקחים מהם שמן במדה וזיתים במדה שלדעת בעל הבית הם מוכרים אבל לא זיתים מועטים ושמן מועט שחזקתן גנבה וכן כל כיוצא בזה ואם אמרו הטמן אסור בכל ענין:

בב החייט ששייר מהחוט כמלא מחט לארכה וחזן למחט כמלא מחט שנמצא ראוי לתפור בו מעט או ששייר

מהבגד מטלית שהיא ג' אצבעות על ג' אצבעות חייב להחזירם לבעלים פחות מכאן הם שלו שאין דרך בני אדם להקפיד עליהם (והמקפיד במלה דעתו) אלא אם כן דרך אנשי המקום להקפיד (ואם אין דרכם להקפיד אף על יותר מכאן הרי כל מה שאין מקפידים הוא שלו).

וכן שפאין דקים שהנגר מוציא מהנסרים כשמחליקה במעצד קמן הם שלו שאין דרך בני אדם להקפיד עליהם לטרוח להביאם מהנגר ושפאין גסין שהוא מוציא במעצד גדול ואין צריך לומר מה שחותך בקרדום להקטין הנסרים חייב להחזירם לבעל הבית אלא אם כן מנהג המקום שלא להקפיד.

ואם הוא עושה בבית בעל הבית אף הנסורת שנופלת כשנוסר במגל היא של בעל הבית וכן בשאר מלאכות כל שדרך בעל הבית להקפיד עליו באותו מקום חייב להחזירו וכל שאין דרכו להקפיד עליו הוא של האומן (ואף אם בעל הבית זה מקפיד במלו דעתו):

~ יום שישי ~

בג וכל אומן שמוכר דברים שחייב להחזירם אסור ליקח ממנו ודברים שהם שלו מותר ואם אמר הטמן אסור שחזקתם גנובים.

ואם נשתנה הדבר ביד האומן כגון סורק בבגדי צמר במקום שמקפידים על המוכן הנסרקין מהבגד והסורק מוכר כר מלא מוכן שחזקתו מן הבגדים הנסרקין אלא שנשתנה השם שמתחלה נקראים מוכן ועתה כר מותר לקנותו אף על פי

שהוא שינוי החזור לברייתו שהרי אפשר להוציא המוכן מן הכר ויהיה שם מוכן עליהם כבתחלה ושינוי החזור לברייתו אינו קונה הגנבה להגנב שתהא שלו ויפטר בנתינת דמיה אלא צריך להחזיר אותה בעצמה ואסור לכל אדם לקנותה ממנו מכל מקום כאן הקילו הואיל ואינה גנבה בודאי אלא שחזקתה גנובה.

אבל גנבה ודאית שנשתנה ביד הגנב שינוי החזור לברייתו אסור לקנותה ממנו אלא אם כן ידוע שנודע להבעלים שנגנבה מהם ונתייאשו ממנה כי יאוש עם שינוי גרוע החזור לברייתו קוין הגנבה לגנב וכן הגזלה לגזלן ואין צריך להחזירה כלל אלא נותן דמיה לכן מותר לקנותה או ליהנות בה בעודה ברשותו.

ושינוי גמור שאינו חוזר לברייתו קונה אפילו בלא יאוש כגון הגזול עצים ושיפן ועשאן נסרים חלקים ודבקם במסמרים ועשאם תיבה שאף אם יתפרקו יחזרו להיות נסרים חלקים ולא עצים וכן כל כיוצא בזה.

אבל אסור לכל אדם לסייעו לשנות הגזלה שהרי בשינוייה מוציאה מרשות בעליה ונעשית שלו ונמצא מסייע עוברי עבירה ואין צריך לומר שאסור לסייע לגזלן או לגנב בשום דבר הצריך להם לרשתם.

(אפילו נכרי הבא לגזול או לגנוב מנכרי. וכן כל איסורי הנאה מגזלה או גנבה נוחזין גם בשל נכרי מנכרי כי באיסור גזלה וגנבה אין הפרש כלל בין ישראל לנכרי שלא נאמר רקך אלא בעושה לבדו שנאמר לא תעשוק את רקך ולא תגזול וגם הנכרים מזהירים על הגזל והחמס כישראל שהיא משבע מצות בני נח וחייב מיתה אפילו גזל או גנב מחבירו נכרי):

~ שבת קודש ~

בד אין לוקחים מהנשים ומהעבדים כנענים ומהקטנים אלא דברים שחזקתם שהם שלהם מדעת הבעלים כגון נשים שמכרו כלי פשתן בגליל שהפשתן מצוי שם בזול ודרך של הנשים שם לקנות ולטוותו ולארוג ממנו בגד ולמכרו לעצמן] ואין הבעל מקפיד עליהם וכן בכל מקום ומקום לפי עניינם ולוקחים ביצים ותרנגולים בכל מקום מכל אדם וכולם שאמרו הטמן אסור:

בה וכן אין מקבלין פקדונות מן הנשים ולא מן העבדים כנענים ולא מן הקטנים שמא גנבם מן הבעלים ואין מסייעים ידי עוברי עבירה.

עבר וקיבל מן האשה לא יחזיר לבעלה אלא לה שמא אדם אחר הפקיד אצלה וכן בעבד וכן בקטן שיש בו דעת כגון שהגיע כבר לעונות הפעוטות שהוא משש שנים ולמעלה ויודע במיב משא ומתן יחזיר לו כי שמא נתנו לו מתנה ואין חוששין שיאבדנה כיון שיש בו דעת:

בו ארים העובד בפרדס בעל הבית ונוטל חלק בפירות בעד עמלו מותר ליקח ממנו פירות אף קודם שחלקו כי יש

לתלות שכשיבא לחלוק עם בעל הבית ינכה מחלקו הפירות שמכר.

ויש אוסרים שמא לא ינכה שוירה היתר לעצמו מפני שמורה הרבה והוא שמוכר מהפרדס אבל אם הביא מביתו למכור מן הסתם מוכר ממה שהגיע כבר לחלקו ויש לחוש לדבריהם וכן כל כיוצא בזה:

בז ואם נודע לבעל הבית שהארים גונב פירות מהפרדס אינו רשאי לנכות לו מחלקו כשבאו לחלוק אלא על פי בית דין אבל לא יעשה דין לעצמו לגזול את הארים כנגד מה שגנב ממנו מפני שאסור לגזול או לגנוב מן הגנב או

הגזול כנגד מה שגנב וגזל ממנו אלא יתבענו בבית דין ואם ינכה לו שלא על פי בית דין הרי זה גזול חלקו המגיע לו בפירות הנשארים ואף שכבר נטל הרבה יותר מחלקו הרי לא נטל בתורת חלוקה אלא נתכוין לגנוב משל בעל הבית ושהיה חלקו נשאר עדיין בפירות הנשארים שהרי הם שותפים בכל הפירות כולם וכשבעל הבית מפקיע חלק הארים בפירות הנשארים בעל כרחו של הארים הרי זה גזול כנגד מה שגנב ממנו ואף שהדין הוא כך אינו רשאי לעשות דין לעצמו אלא על פי בית דין אם ינכה בדין שיוכל לברר שגנב ממנו ואם לאו יפסיד וכן כל כיוצא בזה:

~ 'תורה אור' פרשת וישב - הפרשה החסידית ~

שיר המעלות בשו"ב¹

לְדַבְּקָהּ בּוֹ יִתְפַּרֵּד מַחֲמַת הַתְּבוֹנָנוּתוֹ בִּיחוד־אֵילָאָה
וּיחוד־אֶתְתָּאָה, אַף עַל פִּי בֵּן אַחֵר הַתְּפִלָּה חוֹלְפָה
וְעוֹכֶרֶת הָאֶהָבָה, וְאִינוּ שָׁם לִלְבּוֹ כִּי הוּא הַפּוֹד
הַתְּבוֹנָנוּת שֶׁבַּתְּפִלָּה, וּמַדְמָה בֶּלֶב לְהַרְפִּיב וּלְחַבֵּר שְׁנֵי
עֲנִינִים הַפְּכִיִּים יחד כְּאִלוֹ הִיָּה לְאַחֲדִים, וּבְאַמַּת הֵם
נִפְרָדִים וְרוֹחוּקִים זֶה מִזֶּה.

כִּי הֵגַם דְּכָתִיב בַּתּוֹרָה (בְּהַר כֹּה, ג): "שֵׁשׁ שָׁנִים תִּזְרַע
שָׂדֶךְ", וְכֵן בְּקִרְיַאת־שִׁמְעַה (עֲקֹב יא, יג"ד): "וּלְעֹבְדוֹ בְּכָל
לְבַבְכֶם כֹּי, וְנָתַתִּי מִטֵּר אֲרֻצְכֶם כֹּי, וְאַסְפֹּת דָּגְנְךָ כֹּי";

הִנֵּה הַכֹּל הוּא עַל דֶּרֶךְ עוֹבְדָה². בִּידוּעַ שֶׁבֶכֶל עֲנִינֵי
עוֹלָם־הַיָּהוּ יֵשׁ בָּהֶם עֲנִין עֲבוֹדַת ה': "שֵׁשׁ שָׁנִים תִּזְרַע
כֹּי" וּבִשְׁנֵה הַשְּׁבִיעִית כֹּי³ (בְּהַר כֹּה, גיד), וְהוּא עֲנִין הַבִּירוּרִים
שֶׁבַּחֲחִינַת "שֵׁשׁ שָׁנִים" וְהַהֲעֵלָאָה שֶׁבַּחֲחִינַת הַשְּׁנֵה
הַשְּׁבִיעִית, כִּמּוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּמָקוֹם אַחֵר.

וְאַחֵר פְּוִונַת הַלֵּב הֵן הֵן הַדְּבָרִים⁴. אֲבָל לֵב הַחֲמוּן
הַנוֹטִים אַחֵר בְּצַעֲם⁵ לְחֻטְרִיף לְחֵם חוֹקֶם⁶ פִּשְׁשׁוֹטוֹ,

"שִׁיר הַמַּעֲלֹת בְּשׁוּב כֹי הָיִינוּ בְּחוֹלָמִים" (תְּהִלִּים קכו, א):
הִנֵּה הַחֲלוּם הוּא מַחֲבֵר שְׁנֵי הַפְּכִיִּים בְּגוֹשָׁא אַחֵר,
וּמַרְפִּיב שְׁנֵי עֲנִינִים הַפְּכִיִּים כְּאִלוֹ הִיָּה לְאַחֲדִים. וְהָיִינוּ
מִפְּנֵי כִּי בִשְׁנֵה נִסְתַּלַּק מוֹחַ הַשִּׁכָּל הַמְּבַחֵין וְלֹא נִשְׁאָר
רַק בֶּחַ הַמַּדְמָה. וְכֵן הַמַּדְמָה יָכוֹל לְהַרְפִּיב ב' עֲנִינִים
הַפְּכִיִּים, כִּמּוֹ סְפִינָה רָצָה בְּאוֹיֵר כֹי, כִּמּוֹ שֶׁפָּתַח הַרְמָב"ם
ב' שְׁמוֹנֶה פָּרָקִים⁷. רַק שֶׁבַּחֲקִיָּן, שֶׁמִּתְעוֹרֵר בֶּחַ הַשִּׁכָּל,
הוּא הַשּׁוֹלֵט עַל בֶּחַ הַמַּדְמָה וְאִינוּ מִנִּיחוֹ לְהַרְפִּיב, לְפִי
שְׂרוּאָה בְּעִין שְׁכָלוֹ שֶׁהֵם דְּבָרִים נִפְרָדִים וְאִינוּ מִתְאַחֲדִים
בְּכָלִ.

וְכֵן הָעֲנִין בְּגִלּוֹת נִיצוֹץ אֱלֻקוֹת בְּנֶפֶשׁ הָאָדָם, שֶׁהוּא
בְּבַחֲחִינַת שִׁינָה וְהַסְתַּלְקוֹת הַמּוֹחִין, יָכוֹל הוּא לְהַרְפִּיב ב'
דְּבָרִים הַפְּכִיִּים:

לְהִיּוֹת כָּל הַיּוֹם טְרוּד בְּמִשְׁאֵל־וּמִתָּן "אִישׁ לְבַצְעוֹ
מִקְצָהוּ"⁸, "זֶה פּוֹנֶה לְוִיתוֹ כֹי"⁹. הֵגַם שֶׁבַּתְּפִלָּה מְעוֹרֵר
אֶת הָאֶהָבָה עַד שֶׁתִּפְחֶץ¹⁰ לְהַתְּפַשֵּׁט מִלְּבוּשֶׁיהָ כֹי,

1. (תוֹרַת חַיִּים דְּבוּר הַמִּתְחִיל "וְהִי מִקֵּץ" (הַשְּׁנִי). פִּירוּשׁ הַצִּמְח צֶדֶק לְתִהִלִּים
קִאפִּיטָל קכו. - הָעֵרַת כְּבוֹד קְדוּשַׁת אֲדֹמִי"ר בְּצִינִים וְהָעֵרֹת.

נִאֲמַר שֶׁבַת וְאַרְא, כִּי מִבַּת תִּקְס"ה. הִנֵּה אַחֲרֵת - בְּסִפֵּר הַמַּאֲמָרִים תִּקְס"ה
חִלַּק אַ עֲמוּד קֹדֶר. הַמַּאֲמָר עִם הַהוֹת וּמִתְחִיל "לְהִבִּין עֲנִין הַחֲלוּמוֹת שֶׁנִּגְלָתוֹ
נִמְשָׁל לְבַחֲחִינַת חֲלוּם" - בְּאוֹר הַתּוֹרָה בְּרִאשִׁית בְּרַךְ ו דָּף תַּחֲשׁ, ב. וְרֹאה שִׁיחַת
שֶׁבַת פֶּרֶשֶׁת פִּינְחָם ה'תש"מ).

2. (פָּרָק א).

3. (שְׁעִירָה נ, יא).

4. (עַל פִּי קִהְלַת רַבֵּה סְדֵרָה תִּנְיָנָה פֶּרֶשָׁה ז אוֹת ד. וְלִקּוּט שְׁמַעוֹנִי פֶּרֶשֶׁת בְּשַׁלַּח
רַבֵּנוֹ רַבֵּו. שׁוּפְטִים יא רַבֵּנוֹ סח. וְרֹאה הַלְבוּת תַּלְמוּד תּוֹרָה לְרִבְנֵינוּ תַּנּוּן פָּרָק ב

בְּסוֹף הַקּוֹנְטֵרִם אַחֲרוֹן).

5. (הָעֲהָבָה עַד שֶׁתִּחַפּוּץ: שִׁיר הַשִּׁירִים ב, ז).

6. [נִרְאָה לִי שֶׁצִּירָף לְהִיּוֹת: עֲבוֹדָה - הָעֵרַת כְּבוֹד קְדוּשַׁת אֲדֹמִי"ר. בְּרַפּוּס
רִאשׁוֹן: עוֹכֵד. בְּאוֹר הַתּוֹרָה וְיִשָּׁב דָּף תַּחֲשׁ, ב' שְׁנִדְפֶּם מְנוּף כְּתָב יד קֹדֶשׁ
ה'צִמְחֶצֶק: עוֹבְדָא].

7. (אַחֵר פְּוִונַת הַלֵּב הֵן הֵן הַדְּבָרִים: מְגִילָה ב, א).

8. (סוֹטָה מו, ב: "מִשְׁרַבּוֹ (יִתְקַוָּאֵל לָה, לֹא): 'אַחֲרֵי בְּצַעֲם לְכֵם הוֹלֵךְ, רַבּוֹ (יִשְׁעִיהָ
ה, כ): 'הָאֲמָרִים לְדַע מִיב וְלִמּוֹב רַע").

9. (עַל פִּי מִשְׁלִי ל, ח: "הַתְּרִיפִי לְחֵם חֲסִין").

אך להיות בחינה זו בגילוי למטה, אינה כי אם על ידי בחינת שינה והסתלקות המוחין בגלות. ועל זה נאמר (ישעיה ג, א): "אֲלֵבִישׁ שְׁמִים קִדְרוֹת" – "שמים" הם בחינת עגולים, הם מלוכשים בבחינת "קדרות" וחשך, שהוא העלם והסתת, שאז מאיר ומתנוצץ מלמעלה, מעולם העליון שהוא בבחינת עגולים, בבחינת חלום, שהוא כח המדמה לחבר שני הפכים בנושא אחד כאלו הם אחדים ממש.

לפי שבאמת בשרשם בעולם העליון הם מחוברים ומיוחדים, כי שם הוא בבחינת עגולים כנ"ל, רק למטה, בהתחלקות הקוין על פי חכמה ודעת להיות קו זה פד וזה פד, אזי נראה ונגלה ההפוך, שנה ההפוך מזה, ואזי הם נפרדים ורחוקים זה מזה.

ולכן אי אפשר להיות גילוי בחינת ההתחלקות בבחינת גילוי החכמה, שהיא ראשית התחלקות הקוין, אלא בבחינת שינה והסתלקות המוחין בגלות, אזי מתנוצץ ומאיר האור העליון, והוא מסתתר ומתעלם בבחינת "קדרות" וחשך, דהיינו בבחינת התלכשות, ההעלם כו', ולא בבחינת גילוי. כי הגילוי הוא בבחינת חכמה ודעת שהוא על פי קוין. :

ולעתיד-לבא כתיב (ישעיה ל, ב): "וְלֹא יִכְנָף עוֹד מוֹרִיד" בכנה ולבוש כו', ולכן "ביום ההוא יהיה" [..] שמו אחד" – שלא יהא מלוכש ומכוסה בנרתק, ויהיה "נקרא כמו שנכתב כו'", "כי עין בעין יראו כו'" (ישעיה נב, ח).

ואזי נאמר (תהלים קכו, א): "בשוב ה' את שיבת ציון היינו כחולמים", פירוש: שיתגלה מדרגה ובחינה זו של החלום, עד אשר פולס יכירו וידעו וישיגו החיות הנמשך להם בזמן הגלות שהוא מבחינת החלום, ולכן יאמרו: "היינו כחולמים".

ובזה יובן מעלת ומדרגת יעקב ויוסף על ידי החלומות.

ויש בחינות שיוסף הוא יותר במעלה ממדרגת משה רבינו עליוהשלוש.

ונדב ואביהוא היו נפש רוח של יוסף. ו"אנחנו טמאים

לכם לא כן ידמה¹⁰, ולכם לא נכון¹¹ על פי הכוונה הראויה, רק כל ישעם וכל חפצם למלאות די מחסורם אשר יחסר להם¹² בצרכי גופם, ועושים מצרכי הגוף עיקר. והוא ממש הפוך להתעוררות שבתפלה להיות נקבע בלבם האהבה לה' לבדה בלי תעורבות זר חס ושלום כו' :

והנה, גם אחרי הדברים והאמת האלה¹³, לא יפול לב האדם עליו לומר כי ההתעוררות שבתפלה והתבוננותו הן דמיונות שוא, שהרי הוא כמו החלום, שהוא כח המדמה שמחבר ב' הפכים:

כי הנה מאחר שרואה בנפשו אחר התפלה, שחולפת ועוברת האהבה לה' ומתהפך לאהוב את גופו ודוקא, הרי מובן שגם בתפלה לא ביטל אהבת גופו מפל וכל, וההתעוררות שבתפלה את האהבה לה' לבדה אינה אמיתית, רק בדמיון החלום שמחבר ב' הפכים, ודומה לו שאהב את ה' ואף על פי כן אוהב את גופו, הגם כי לא צדקו יחדיו¹⁴, לפי שזה נלקח מכח המדמה אשר יכול לדמות דמיונות שוא; אך באמת הנה בחינת חלום זה שרשו למעלה ויסודתו בהררי קדש עליון.

ויובן בהקדים מה שכתוב (זכריה יד, ט): "ביום ההוא יהיה ה' אחד ושמו אחד", ופריך בגמרא (פסחים ג, א): "אמו האדינא לאו שמו אחד הוא?!" ומשיני: "לא כשאני נכתב אני נקרא כו"¹⁵.

והענין: כי "שמו" הוא בבחינת גלות, ולכן אינו נקרא כמו שנכתב, רק בלבוש ונרתק כו'. והנה בגלות הוא בבחינת שינה והסתלקות המוחין "תלת קליין כו"¹⁶, ואז נשמתו מושכת לו חיים מלמעלה כו', ושם הוא בבחינת עגולים, שאין בהם בחינת מעלה ומטה, רק הכל בהשוואה אחת ובהתחלקות והתאחדות כל הענינים בלי שום פירוד והתחלקות, פגודע מאמר רז"ל (ערוכין יב, ב): "אלו ואלו דברי אלקים חיים"; רק בשנמשך דרך קוים אזי יש התחלקות, קו ימין – חסד כו'. מה שאין כן בבחינת עגולים אין שם התחלקות כלל, ושם כל הדברים המתפרדים למטה מחוברים וכלולים יחד, ולא נראה שום פירוד והתחלקות ביניהם. :

10. (על פי ישעיה י, ז: "והוא לא כן ידמה ולכם לא כן יחשב").

11. (תהלים עח, לו).

12. (על פי פירוש ראה טו, ח: "מחסרו אשר יחסר לו").

13. (אחרי הדברים והאמת האלה דברי תמים ב' לב, א).

14. (על פי תהלים יט, י: "משפטי ה' אמת צדקו יחדיו").

15. ("נכתב אני ביד ה' וא נקרא אני באלף דל"ת").

16. ("תלת קליין זו תלת" – שלש קלילים בתוך שלש. ראה זכר תוספתא בשלח ג, סוף עמוד א. עין חיים שער הקללים פרק ב. וראה דבור המתחיל "להבין הענין דתלת קליין זו תלת" תשכ"ג – תורת מנחם חלק לו עמוד 263).

לְנַפְשׁ אָדָם" (בהעלותך ט, ז) – זֶה אֲבִיהוּא¹⁷. אָבֵל נָדָב הָיָה מִבְּחִינַת "רִדְחָן", וְלֹא הָיוּ צָרִיכִים הַזֶּה בְּשִׁבְלוֹ כָּלָל, וְעָלְיוֹ נֶאֱמָר (תהלים נא, ד): "וְרוּחַ נְדִיבָה תִסְמְכֵנִי". וְזֶהוּ שְׂפָתָיו (תהלים פ, ב): "נֹהֵג בְּצֶאֱן יוֹסֵף", כִּי בְּזִמָּן

הַגָּלוּת הִנְהִיגַת יִשְׂרָאֵל הוּא בְּבְחִינַת יוֹסֵף, שֶׁהוּא מִבְּחִינַת חֵלֹם, מְעוֹלָם הַעֲגוּלִים כו'. וְלָכֵן נִקְרָא (וַיְחִי מֵט, כב) "בֶּן פֹּנֶךְ" – אוֹתִיּוֹת פֹּנֶךְ¹⁸ וְתוֹפֵ"ד – שְׁמֹתָפֶר כו'. וְלָכֵן הָיָה פּוֹתֵר חֵלֹמוֹת. :

17. (סוֹפָה כה, ב).

18. (רָאָה בַּעַל הַטּוֹרִים קָאן).

ב.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא דובער - אדמו"ר האמצעי

~ תורת חיים ~

ויאמר גוי' לך לך

(ז) אֵךְ הִנֵּה לִפִּי כָל הַנֶּ"ל יֵשׁ לַהֲבִין בִּאֲמַת מִהוּ זֶה שְׂצוּה לֹא ה' לְצִאֵת מִהַעֲלָם דַּחְכְּמָה כו' וְע"כ נֶק' אֲבִרְהָם כה"א שֶׁלִּפִּי הַנֶּ"ל ה"ז יִירִידָה גְדוֹלָה מְאֹד לֵאבְרָם שֶׁהוּא בְּבַחֲוֵי הַרְמוּמֵי הַעֲלָם הַעֲצֻמוֹת מִמֶּשׁ לֵבָא בְּגָלוֹי לְמִטָּה בְּבִ"ע ג"כ שְׂבוּרָאֵי אֵין עוֹרֹךְ כָּלָל בֵּין סֹדֵר כָּל הַהִשְׁתַּלְשְׁלוֹת דִּאֲבִי"ע לְגַבִּי פְּנִימִית וְעֲצֻמוֹת הַמֵּאֲצִיל כִּידוּעַ וְא"כ הַשֵּׁם דִּאֲבִרְהָם הוּא בַחֲוֵי שְׁפִלוֹת הַמְּדֻרְגָּה לְגַבִּי שֶׁם דִּאֲבִרְהָם וּמִשְׁמַעוֹת הַכְּתוּב שֶׁאִמֵּר וְלֹא יִקְרָא עוֹד כו' וְהִי' שֶׁמֶךְ אֲבִרְהָם כה"א שֶׁזֶהוּ לוֹ לְמַעַלָּה וּמְדֻרְגָּה יוֹתֵר גְּבוּה וְנַעֲלָה מִשְׁמוֹ הַקְּדוּם אֲבִרְהָם וְלִפִּי הַנֶּ"ל נִהְפֹּךְ הוּא שִׁירִידָה גְדוֹלָה הִיא לַחֲיוֹת מֵאֲבִרְהָם אֲבִרְהָם כו'. אֵךְ תִּירוּן לְקוּשִׁיא זֶה בְּדֶרֶךְ קִצְרָה הֵינּוּ שְׁנֵם שְׂיוּרֵד הָאוֹר הַנַּעֲלָם לְגָלוֹי כה"א דִּאֲבִרְהָם יֵשׁ יִתְרוֹן מַעַלָּה בִּזְהָרָה יוֹתֵר מִשֵּׁם אֲבִרְהָם כִּשֶׁהוּא בְּבַחֲוֵי הַעֲלָם הַחֲכָמָה בְּעֲצֻמוֹת מִמֶּשׁ לִפִּי שְׂבַחֲוֵי כַח הַהִתְגַּלּוּת הַזֹּאת כה"א דִּאֲבִרְהָם בִּאֵה וְנִמְשַׁכֵּת מִמֶּקוֹם וּמְדֻרְגָּה גְבוּה וְנַעֲלָה יוֹתֵר מִגּוּפּוֹ שֶׁל אוֹר הַנַּעֲלָם דַּח"ס הַנֶּ"ל וְד"ל:

(ח) וְלַהֲבִין זֶה יֵשׁ לַהֲקָדִים הַקְּדָמָה אַחַת וְהוּא בִּיאוֹר הַמֵּאֲמָר בּוֹהֵר ע"פ (במדבר יח, כג) וְעַבְדֵּי הַלִּוי הוּא דֹא הוּא עֲתִיקָא. דִּישׁ לַהֲפִלִּיא בִּזְהָרָה הַמֵּאֲמָר דִּהֲלֵא תִיבַת

הוּא הֵינּוּ בַחֲוֵי בִינָה כִידוּעַ וְאֵיךְ יִדְלָג בְּרִלּוֹג הַמְּדֻרְגָּה לּוֹמֵר דִּהוּא זֶה הוּא בַחֲוֵי ע"י וְלֹא בְּבַחֲוֵי הַחֲכָמָ' שֶׁלְּמַעַלָּה מִבִּינָה וְאִם מִפְּנֵי שֶׁשֶּׁרֶשׁ הַלּוּיִם הוּא בְּבִינָה בְּקוֹ הַשְּׁמַאֵל כִּידוּעַ וְע"כ אִמֵּר וְעַבְדֵּי הַלּוּי הוּא בִּשְׂוִיר הַלּוּיִם שֶׁהוּא בְּבַחֲוֵי גְבוּרוֹת דְּבִינָה כְּמִ"ש (מִשְׁלֵי ח, יד) אִנִּי בִינָה לִי גְבוּרָה כִידוּעַ אֲבָל מִה עֲנִין עֲתִיקָא שֶׁהוּא בַחֲוֵי פְּנִימִית הַכְּתֵר שִׁיאִמֵּר עָלָיו שֶׁהוּא בְּבִי' וְלֹא בַחֲכָמָה הֵלֵא הַחֲכָמָ' נֶק' מַעֲיִין וְבִינָה נִהַר כִידוּעַ וְזֶהוּ שֶׁהַחֲכָמָה נֶק' אֵין וְבִינָה יֵשׁ וְאֵיךְ בִּאֲפִשֵּׁר שֶׁבַחֲכָמָה שְׂמֵאֵין מִמֶּשׁ אֵין זֶה בַחֲוֵי הַכְּתֵר וְבִינָה דּוֹקָא אִמֵּר דֹּא הוּא עֲתִיקָא כו'. וְאִמְנֵם הַעֲנִין הוּא דְמִ"ש דֹּא הוּא ע"י הַכּוֹוֹנָה דְּעִיקֵר בַחֲוֵי הַהִתְגַּלּוּת דְּע"י הוּא בְּבִינָה שְׁנֶק' הוּא דּוֹקָא וְלֹא בַחֲכָמָה שֶׁאִינָה רַק נִקְוֶדָה אַחַת הַעֲלָם (וְכִמוֹ שִׁידוּעַ בְּעֲנִין הַעוּה"ב שֶׁהוּא בְּבִינָה דּוֹקָא כְּמִ"ש (שם, כא) לַהֲנַחִיל אוֹהֲבֵי יֵשׁ וְכִמוֹ הַנִּשְׁמוֹת שֶׁנִּהְיִין וּמְרִגִּישִׁין הַתַּעֲנוּג בַּחֲשֻׁנָּה בְּגִ"ע אַע"פ שְׂבִי"ד דַּחֲכָמָה נִבְרָא הַעוּה"ב אֲבָל בְּנִקְוֶדָה דִּי דַּחֲכָמָה הִרִי הוּא הַעֲלָם עֲדִיין וְבְּבִינָה בֹא לִידֵי גָלוּי בַּהֲתַפְשׁוּמוֹת אוֹרֶךְ וְרוּחָב. וְז"ש (שְׁמוֹת ג, יד) אֵהִיָּה אֲשֶׁר אֵהִיָּה אֲנִי זִמָּן לֵאחֲתַלֵּאֵה כו' שֶׁהוּא בַחֲוֵי פְּנִימִית הַכְּתֵר שְׂמֵאִיר וּמִתְגַּלָּה בְּבִינָה דּוֹקָא שֶׁהוּא הַעוּה"ב):

ג.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מנחם מענדל - אדמו"ר ה'צמח צדק'

~ דרך מצותיך ~

מאמרי אדמו"ר הצמח צדק - להבין ענין פסח ומצה

ה. (ו') דְּבִידִיעַת הַמִּצִּיאוֹת ג"כ וְדֹאֵי יֵשׁ לַחֲלֹק דִּהֲנָה נַח' שֶׁהִרְשַׁבִּי וְהֵאֲרִיזִ"ל לֹא הִשִּׁיגוּ הַמַּהוּת רַק יָדִיעַת הַמִּצִּיאוֹת,

ומ"מ אין זה השגת המהות שאינו משיג מהות הנפש אך ומה היא כו' ועד"ז למעלה ג"כ בבחי' ממכ"ע דהיינו להאמין שהקב"ה מחי' את כולם והוא ברא כל העולמות מאין ליש א"צ לזה אמונה שהרי זה נרגש וע"ז נאמר אחזה אלוה מאחר שרואין העולמות שהן כמו גוף גדול מהארץ לרקיע ת"ק שנה כו'. מזה נרגש שיש בהן חיות מא"ס ב"ה המהוה ומחי' אותם ומקיימם כמו"ש שאו מרום עיניכם וראו מי ברא אלה וידיעה זו מורגשת כאילו רואה כו' כמו שנרגש אדם מנפשו ע"י שרואה חיות הגוף וקיומו כנ"ל וע"ז נאמר דע את אלקי אביך כו'. שענינו הרגשה ממש רק שהיא הרגשת וידיעת המציאות ולא השגת המהות כי הוא ית' הוא הידוע מציאותו ולא מהותו. אך הנה דעת והרגשה זו הוא בבחי' ממכ"ע אבל בבחי' סוכ"ע כתי' אני ה' לא שניתי ואתה הוא קודם שנברא העולם שאינו בגדר עלמין כלל ואינו כדמיון הנשמה המתפשטת בתוך הגוף שמתפעלת ממקרי הגוף וממקרי המקום והזמן קור וחום כו' אבל הוא ית' אינו נתפס בגדר מקום שאינו בגדר עלמין כלל. ובבחי' זו לא שייך דעת והרגשה שאין נתפס בשום שכל והשגה אך אין שינוי לפניו ית' אלא זו היא בחי' אמונה להאמין בה' שהוא ית' אינו בגדר עלמין ולפניו כחשיכה כאורה. והנה הרי ענין אמונה זו היא ג"כ ידיעת המציאות שאנו יודעים ומאמינים שהוא ית' סכ"ע ואני ה' לא שניתי כנ"ל והדעת וההרגשה בבחי' ממכ"ע הוא ג"כ ידיעת המציאות לבד ולא השגת המהות. והחילוק ביניהם שידיעת המציאות ממכ"ע הוא בחי' הרגשה ממש כמו שהאדם מרגיש חיי נפשו כנ"ל משא"כ בבחי' סכ"ע לא שייך דעת והרגשה רק אמונה כו', וקרוב לזה הוא החילוק הנ"ל בידיעת המציאות בשכל ומדות שבאדם עצמו שאין בהם ג"כ השגת המהות כנ"ל ועכ"ז מרגיש מציאותן הרגשה גמורה כמו שמרגיש חיי נפשו, שהרי השכל מתגלה במוחו והמדות בלבו ומרגיש אהבתו או השכלתו כו' רק שאינו משיג מהות ענין כח השכל אך ומה הוא, משא"כ ידיעת המציאות דח"ע אינו עד"ז רק ע"ד ענין האמונה בסכ"ע, ומלבד החילוק שבין הרגשה ודעת לבחי' אמונה הרי מובן למשכיל שידיעת המציאות שבבחי' הרגשה ממש הוא ענין קצת ידיעה והשגה והכרה כמשל בכח השכל שבאדם שאע"פ שאינו משיג מהותו מ"מ קצת הכרה שייך בו ע"י שמתגלה במוחו גלוי ממנו כו' משא"כ בח"ע אין שייך לומר כן שאין שום מוח משיג ענין הח"ע שהחכמה תחיה מאין ליש נשמות ושמן ומים ואור כו' שאין זה מערך ומהות שכל שלנו א"כ אין אתנו שום הכרה והרגשה בענין מהות הח"ע רק הידיעת המציאות הוא שאנו יודעים ומאמינים שיש בחי' חכים ולא בחכמה ידיעה כו', ועד"ז יובן ההפרש בידיעת המציאות בע"ס עליונות בינינו להרשב"י והאריז"ל דענין ידיעה שלנו הוא ע"ד האמונה שלכך נק' ה"ס רוא

וא"כ לכאורה מאי נפקא מינה בין השגתם להשגת שאר המקובלים שרואים ג"כ כתוב בזהר וע"ח הסודות שבפרצופי' עליוני' דע"י וא"כ כו' וכדאי הריחוק ביניהם בהשגה סוד אחד כרחוק שמין מארץ ועוד דהא מבואר בפע"ח שער מ"ז פרק א', שישן האריז"ל בשבת ונכנס אליו תלמידו רבי אברהם הלוי וסיפר לו האריז"ל איך שעסק עכשיו בשיבה של מעלה בפרשת בלק ובלעם כו' שאם היה דורש פ' שנים רצופים מה ששמע עתה אינו יכול להשלים, ובחי' השגה זו להשיג ברבע שעה או אפי' בשעה מה שצריך זמן לכאר זה פ' שנים בודאי אינה כלל ממין השגה דשכל אנושי, אך הענין כי הרשב"י והאריז"ל מה שאמרנו שלא ה' להם רק ידיעת המציאות היינו בבחי' י"ס דאצי' שבכ"ע משא"כ הנביאים השיגו אצי' שבכ"י כנ"ל אבל הרי היו רשב"י והאריז"ל בעלי רוח"ק וא"כ השיגו מהות אורות היצ' עצמן השגת המהות, שהשגה זו ג"כ אינה מערך שכל אנושי כנ"ל ששרש השכל אנושי נתהוה מאין ליש מכלים דעשיה. ולפ"ז נ' דגם בידיעת המציאות ב"ס דאצי' וע"י וא"כ, יש חילוק גדול בין רשב"י והאריז"ל לשאר מקובלים. דעם היות שנת' דשם אין להם רק ידיעת המציאות ולא השגת המהות מ"מ י"ל שהם יודעים המציאות ד"ס דאצי' וע"י וא"כ, ע"ד שידוע מציאות זה בעולם היצ' שעד שם משיגים הם המהות כנ"ל הלכך כמו שידוע שם מציאות אצי' וא"כ כנ"ל עד"ז ממש ידעו הרשב"י ואריז"ל. משא"כ השגת שאר המקובלים וידיעתם המציאות הוא בידיעה שבעשיה הגשמיות שאינה ערוך אפילו להכמה הרוחני' דעשי' כנ"ל שנתהוה משם מאין ליש מכש"כ שאינה ערוך ל"ס דיצירה כו'. ועפ"ז יש לפרש מארז"ל אם הראשונים כמלאכים אנו כבני אדם כו' וידוע דהמלאכים הם בעולם היצירה ולפי שרוב בעלי רוח"ק השגתם ביצירה לכך אמר אם הראשונים כמלאכים:

ו. ויובן יותר באר היטב החילוק שבידיעת המציאות ד"ס דאצי' וא"כ בין הרשב"י ז"ל לשאר מקובלים, ע"פ משנת"ל אות ג' דהשכל ומדות שבאדם ג"כ אין האדם משיג רק מציאותן ולא מהותן ממש. והנה גם הח"ע דאצי' ג"כ ידוע לנו מציאותה ולא מהותה, והרי מ"מ יש ריחוק גדול לאין שיעור בין ידיעת מציאות השכל שבאדם לידיעת מציאות הח"ע שהרי הח"ע אינו מערך ומהות השכל אנושי שהחכמה תחי' כו'. הלכך מה שידוע מציאות ח"ע אין ידיעה זו כלל ממהות ידיע' שידוע השכל אנושי שהיא ידיעה גמורה. אך ביאור ענין החילוק יובן עפמ"ש במ"א ע"פ וידעת היום כו' שיש חילוק בין דעת לאמונה דשם נת' שהרגשת המציאות נק' דעת עד"מ מה שהאדם יודע שיש בו נפש המחי' אותו אין שייך ע"ז ל' אמונה שהרי זה נרגש אצלו ממש שכשרואה חיות הגוף וקיומו יודע ומרגיש כי נפשו הוא בו שהיא היא המחיה את הגוף ובלעדה אין לו חיות וקיום.

דמהימנותא ואין לנו שום הכרה בבחי' ח"ע כו' משא"כ י"ל שהיא ידיעה והרגשה ע"ד שהארם נרגש ויודע מכח ידיעת הרשב"י ז"ל עם שאינה השגת המהות כנביאים מ"מ השכל שבו אע"פ שאינו משיג מהותו כנ"ל:

ד.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל - אדמו"ר מוהר"ש

~ תורת שמואל תרל"ג ~

ויאמר כו' מחר חודש (ב)

ראש תור בשבת דפ"ה ב', תבנית משולש), עי"ז והייתם לי סגולה כו', והבירור הוא מבחי' רפ"ח ניצוצין דתהו שע"ז נעשים המבררים בבחי' סגולתא, הוא בחי' כח"ב הנ"ל, קדש הקדשים קדשים תרין חכמה ובינה, קדש הקדשים כתר. או ג' ראשי ראשים, אור צח אור מצוחצח אור קדמון. וכ"ז ע"י שתדד מאד לברר בירורים בעשי' דוקא, והו"ע ירדת הנשמה בגוף דוקא, וע"י שבוקעת את הגוף שנמשל לעפר הארץ, נעשית בבחי' מים חיים, בחי' מהלכים בין העומדים, מה שלא הי' ביכולת הנשמה קודם התלבשותה בגוף, וז"ע וישבת אצל אבן האול הוא בחי' אבן דומם דעשי', אמנם אול הוא מל' הילוך כמ"ש (איוב י"ד י"א) אולו מים מני ים, והיינו שרמזו לו שע"י ירדה זו בעשי' דוקא הנה עי"ז אף עשיתיו שמרכה בחי' רביעית הוא בחי' רצה"ע שלמעלה מבחי' אדם דבי"ע כמ"ש בד"ה אדם כי יקריב כו', ואז יהי' קיום המצות כמצות רצונך כו', שבחי' זו יהי' בבחי' דוד דוקא כמ"ש ישכיל עבדי כו' מאד, שו"ע עד דוד הגדיל כו'.

וא"ו) וזהו ויאמר לו יהונתן מחר חדש, פי' מחר יהי' יום החידוש, ונפקדת מל' פקידה כנ"ל, ע"י שיפקד מושבך בחי' מושב מדת המל', אשר עי"ז יפקדך אבי שאל מרחובות הנהר היינו בחי' נהר פלגיו, וכנ"ל ע"י בחי' התחדשות החידוש דר"ח שאז נמשך העמרה ע"י בחי' אימא עילאה כנ"ל, ולכן שייך זה לשאל. ופי' ויאמר לו יהונתן, יהונתן הוא ג' אותיות דש' הוי' יו"ד ה' וא"ו, נתן שפי' במא"א אות יו"ד סעי' נ"ד ה' אחרונה ת"ק בהכאה, וא"כ יש ביהונתן שם הוי' שלם. אמנם רבינו ז"ל פי' בכ"ד שיהונתן הוא יה"ו נתן אל דוד ה' אחרונה, נמצא כי זהו ענין יחוד שמשא וסיהרא כו'. וגם לפי' המא"א יש ליישב.

ואמר לו אז יהונתן, ושלשת תרד מאד, שהוא כענין שארז"ל ע"פ והשלישית כו' אלו ישראל שהם משולשים כהנים כו', והיינו בחי' סגול, וע"י העבודה בבחי' סגול דתומ"צ (כמ"ש נאוו לחייד בתורים, לחייד י"ל ב' לוחות, בתורים ב' תורות תושב"כ ושבע"פ, וגם בתורים כעין

ה.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער - אדמו"ר מוהרש"ב

~ המושך תער"ב ~

ואהי' אצלו אמון, ש"פ במדבר, עח"ש, תרד"ע

שהיא כסויא ולבושא לאתלבשא לנהורא סתימא כו', דהיינו מפני שמלבשת ומעלמת אור הכתר כו', ויתפרש הענין בבחינת חכ' סתימאה שהיא בבחי' סתימות והעלם כו', ומתעלם בה אור הכתר כו', אבל א"ז בבחי' החכ' מצ"ע דארברה החכ' מצ"ע היא בחי' גילוי וכמ"ש אאלפך חכ' שהיא בבחי' אולפנא ולימוד דהיינו בחי' הגילוי כו', דזהו כל בחי' החכ' להיות בחי' גילוי אור כו'. וכמו בנפש הרי ראשית הגילוי הוא כח החכ' כו', דגילוי הוא בחי' או"פ דוקא והוא

רכח) ע"ד שם בזהר ד"א כי עשית פלא כי עשית אלף, ומהו אלף הא תנינן אלף בית אלף בינה, אבל דיוקנא דאלף איהו תלת סטרין, ראשית דרוזא עילאה דאדם קדמאא בגין דבדיוקנא דאלף אית תרין דרועין חד מכאן וחד מכאן וגופא באמצעיתא וכולא רזא חדא, ובג"כ אלף חושבן אחד והיינו כי עשית פלא ע"כ. ומש"א ד"א היינו משום דכאן מפרש מ"ש כי עשית פלא באופן אחר ממה שפי' קודם, דהנה לפי' הראשון הרי מה שהחכ' נק' פלא הוא מפני

דבהדר עבודה ה"ה נמשך אחרי החומרי והישות כו', וע"י העבודה נעשה ביטול היש שנעשה בבחי' קירוב לאלק' וחפץ באלק' כו', והביטול דחכ' להיות שוהו מבחי' ראית מהות אלק' ה"ז בבחי' ביטול אמיתי כו', מ"מ ה"ז ביטול שמצד הידיעה דוקא כו', וכמ"ש זה אלי ואנוהו אני והוא דהביטול הוא בבחי' אני והוא חד כו', ומ"מ זהו דוקא ע"י שזה אלי בבחי' ידיעה כו', וכמשנת"ל פל"ח ופקס"ג). וא"כ מה שהחכ' נק' פלא א"ז מצ"ע רק מפני שמעלמת לאור הכתר כו', והנה לעיל פרכ"ד נת' דהעלם זה שהחכ' מעלמת אור הכתר א"ז כמו לבוש המעלים כ"א מה שהעונג נעשה בחי' חכ' ובוה הוא מתעלם כו', וא"כ ההעלם הוא בבחי' העלם עצמי ובבחי' סתום מצ"ע כו', והיינו שהחכ' הוא במדרי' הכתר ממש שהיא בבחי' העלם בעצם כו', הנה בד"כ העיקר הוא בבחי' ח"ס (ועמשנת"ל סד"ה דרשו), וגו' ה"ה בבחי' עליונה דח"ס כמו שהיא מצד עצמו המאציל כו', אבל בבחי' תחתונה דח"ס וכ"ש בחי' חכ' הגלוי דאצ"ל לא יתכן לקרות בשם פלא כו'. וכאן מפרש דהחכ' נק' פלא מצ"ע דוקא, והכוונה דוקא בבחי' הגלוי והיינו דבחי' הגלוי דחכ' נק' פלא, וז"ש כי עשית פלא כי עשית אלק' דבחי' אולפנא ולימוד דחכ' הוא בחי' פלא, ומפרש ע"ז אלק' בית אלק' בינה שוהו בחי' הגלוי דחכ' שבא מיסוד אבא לכינה (וכמו עד"מ נקודת ההשכלה שוהו בחי' שכל גלוי שבאה לידי השגה דיניה כו') ה"ז מבחי' פלא דוקא כו'. ולכא' א"מ א"ך הוא פלא מאחר שהוא בחי' גלוי ואם הוא בבחי' פלא הרי פלא מורה על ההסתר וא"ך ית' מזה הגלוי ובבחי' המשכה אל הבינה כו', אך זהו שמבאר באומרו אבל דיוקנא דאל"ף איהו תלת סטרי' כו', דהנה ידוע דציור תמונת האל"ף יש בו ב' יודין יו"ד א' למע' ויו"ד א' למטה וקו באמצע המחבר ב' היודין כו', והנה יו"ד העליון הוא בחי' חכ' שבחכ' שמקבל מאור הכתר וכמ"ש והחכ' מאין תמצא כו', והוא בחי' נקודה עילאה דחכ' כו', ויו"ד התחתון הוא בחי' יסוד אבא והוא מה שהחכ' הוא בבחי' משפיע בבחי' נקודה אל הבינה כו', והיינו אלק' בינה כו', והקו שבאמצע הוא ו"ק דאבא והוא הקו שדומה לוא"ו כו', ונמצא כל ציור תמונת האל"ף מראשו לסופו הוא בבחי' החכ' רק שיו"ד העליון בחכ' שבחכ' והו"ו שהוא הקו הוא בו"ק שבה והו"ד התחתון בחי' יסוד שבה כו', ועו"א כי עשית פלא דבחי' החכ' כמו שהיא בבחי' אל"ף דהיינו בחי' גלוי דוקא ה"ה בבחי' פלא כו'. והענין הוא דהנה ידוע דחכ' הוא בחי' כח מ"ה ומ"ה הוא ש' הוי' במילוי אלפין וכמא' מלגאו איהו ש' מ"ה כו', שזהו הוי' דאלפין והיינו דאל"ף דחכ' הוא בחי' מ"ה כו', ובחי' מ"ה שבחכ' זהו בחי' פלא כו' (והיינו בחי' מ"ה שבגילוי החכ' לא בחי' מ"ה דחכ' שוהו בחי' עליונה שבחכ' וכמ"ש במ"א, כ"א הכוונה על בחי' מ"ה שבגילוי החכ' כו').

כח החכ' דהרי תענוג הוא בבחי' העלם בנפש, וכידוע ההפרש בין תענוג לשמחה דשמחה הוא בגילוי והוא מן השגה דוקא, אבל תענוג הוא בהעלם כו', וכאשר התענוג מתגלה ה"ז עושה על' וסילוק בהכחות, דזהו גם בתענוג המשיב את הנפש שהוא התענוג דאוי"כ וכ"ש בתענוג דאוי"ח כו', הרי א"ז גילוי עדיין כו', ורצון הוא בבחי' מרוצה שהוא המשכה וגילוי כו', הרי אינו או"פ כו', וראשית הגילוי בבחי' או"פ הוא כח החכ' כו'. וכמו"כ הוא למע' דבחי' החכ' הוא בחי' גילוי כו', וכידוע שהחכ' נק' אור וכמ"ש ויהי אור דא נהורא קדמא כו', הרי החכ' מצ"ע היא בחי' אור וגילוי כו', וכת' והחכמה תחי' כו' שהחיות הוא בחי' גילוי דוקא כו', והיינו דהתחלת הע"ס דאצ"ל הן מבחי' החכ' לפי שהוא ראשית הגילוי כו'. דענין האצ"ל הוא להיות גילוי ואו"ס כו', וכמ"ש בזהר דאצ"ל הע"ס דאצ"ל הוא בגין דישתמודעון ב' כו', ובפרד"ס כ' אצ"ל שמו של הא"ס מורה על עצמותו כו' וכמ"ש במ"א, וע"כ התחלת האצ"ל הוא מבחי' החכ' שהיא ראשית הגילוי כו'. וכמו"כ גם בחי' ח"ס הרי מצד שהיא בחי' חכ' ה"ה בחי' מקור הגילוי כו', ולכן באמת התחלת אצ"ל הוא מח"ס כו'. וכמ"ש הרמ"ז פ' אמור דפ"ח (וכ"ה כללות ענין החכ' גם בשרשו ומקורו הראשון בעצמו) או"ס שהו"ע מה שבידיעת עצמו יודע כו', ה"ז בבחי' גילוי לעצמותו עכ"פ כו', דגילוי הידיעה לעצמותו הוא בכדי להיות הידיעה בעולמו כו', דהרי לכא' א"מ מה נתחדש בידיעה זו בעצמותו שהרי לעצמותו ידוע גם קודם שנאצלה הידיעה הכלולה בעצמותו כו', מאחר שזהו רק מה שבידיעת עצמו יודע הרי כשנאצלה הידיעה היא רק לעצמו ובעצמותו הרי ידוע גם קודם שנאצלה כו'. אך הענין הוא דקודם שנאצלה הידיעה ה' הידיעה בהעלם בעצמותו ולא ה' או גילוי ידיעה כלל כו', ונאצלה החכ' בבחי' התכללות בעצמותו להיות הידיעה בגילוי בעצמותו עכ"פ בכדי שתהי' אצ"ל בחי' החכ' בחי' הידיעה בנשמות ובעולמות כו' ועמשנת"ל פמ"ז). הרי דבחי' החכ' הוא בחי' הגילוי כו', דבחי' כתר הוא בחי' העלם דעש"ז נק' חשך להיותו בבחי' העלם אבל חכ' הוא בחי' אור וגילוי כו', וי"ל דכתר וחכ' זהו אצ"ל בחי' חשך ואור כו', וכידוע שהחשך אינו רק העדר האור כ"א היא בריאה בפ"ע ולמע' מן האור וכמ"ש יוצר אור ובורא חשך כו', י"ל דבשרשן זהו בחי' כתר וחכ' שהו"ע חשך ואור חומר וצורה כו' (וכמו"כ הוא בעבודה דהביטול שמבחי' הכתר הוא הביטול שלמעלה מטו"ד לגמרי וכמו ברעו"ד שהוא בבחי' רצ"פ כו' (וכן בענין אמונה פשוטה כו'), והביטול שמצד החכ' ה"ז ביטול שמצד הידיעה כו', דע"ה שזהו ביטול אמיתי לפי שא"ז הביטול שמצד השגה שהוא ביטול היש בלבד, שהרי השגה היא רק בבחי' המציאות דאלק' והיא העבודה דרוב הנשמות בהשגה והתבוננות באלקות שע"ז היא הציאה מן הישות כו',

ובעבודה כתר למעלה מטו"ד וחכ' ביטול אמיני שמצד הידיעה, ומפרש הוהר כאן דבח' גילוי דחכ' אלף בינה, יסוד אבא הוא בחי' פלא, וזהו שהחכ' היא בחי' מ"ה ש' הוי' באלפ"ן, והציור דאלף ב' יודי"ן וקו שהן חכ' שבחכ' ומדות שבחכ' יסוד אבא והכל הוא בחי' פלא.

קיצור. עו"ש ד"א כי עשית פלא כי עשית אלף, א"ב אלף בינה, הנה חכ' היא ראשית הגילוי, גילוי הוא או"פ, ותענוג הוא העלם, וחכ' גילוי ונק' אור וחיות, ואצי' שהוא גילוי ראשיתו חכ', גם ידיעת עצמו הוא הידיעה בעצמותו בכדי שתהי' ידיעה בעולמות, כתר וחכ' אצילות חשך ואור,

1.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק - אדמו"ר מוהריי"צ

~ ספר המאמרים תרפ"ט ~

חביבין ישראל - י"ב-י"ג תמוז תרפ"ט

רבים ענין ברכת ולמלשינים אל תהי כו' וכל אויבי עמך שהם אויבך מהרה יכריתו כו', וא"כ מאחר דבזמן חב"ש דגם אז הי' ישראל שלא בנחת וענג ובאיזה ענינים היו בצער מעין ענין הגלות א"כ א"מ למה בטל את המעוררים, דאחר כל זה הרי מובן דזה מה שבטל את המעוררים הוא מצד יתרון מעלה ומדרג' דלא ינום ולא ישן שומר ישראל, דבאמת הנה קאי גם על זמן הגלות ג"כ דזה מה שלא ינום ולא ישן שומר ישראל הוא תמיד, וא"כ יוקשה להיפך מהו"ע עורה למה כו' דהרי גם בזמנ"ג הנה לא ינום ולא ישן שומר ישראל, שהוא תמיד שומר את ישראל ובאמת הרי אנו רואים במוחש דעם ישראל הוא בהנהגה כאופן נסי [וכמא'] כבשה אחת בין ע' זאבים והיא משתמרת בשמירה שלמעלה מהנהגת הטבע.

והנה להבין כ"ז ילקח"ת להבין בפי' ענין אור א"ס, שהוא אור, היינו הארה וזיו בלבד, והגם דאור א"ס הוא התגלות העצמות, מ"מ הרי אינו אלא הארה ולא עצם, והיינו שהוא זיו בלבד אלא שהעצם הוא נגלה בזיו זה ואין הכוונה שהעצם נמצא בהזיו כ"א דע"י הזיו אנו יודעים את מציאותו של העצם דהנה יש מציאות ומהות, הנה ע"י הזיו שהוא אור המתגלה מן העצם אנו יודעים את מציאותו, וכמו אור וזיו השמש המתפשט מן השמש ומאיר לארץ ולדרים על' הרי אין זה מה שעצם השמש מתפשט בחלל העולם להאיר על הארץ, כ"א רק זיו ואורו של השמש בלבד שמתפשט בכל מרחבי תבל, וטעם הדבר הוא לפי דעצם השמש הוא אור, ע"כ ההתגלות שלו הוא אור וזיו, דהו הארה לבד ולא העצם, ורק שנגלה בזה העצם, ולכן הנה אור וזיו השמש מן השמש הוא בדרך ממילא, ואינו בא בהתעסקות השמש, דנאמר שהשמש מתעסק להאיר אור ולגלות זיו, אלא הוא בא בדרך ממילא, והוא להיותו הארה בלבד, ומהאי טעמא הרי אור וזיו השמש אינו עושה שום

חביבין ישראל שנקראו בנים למקום, חיבה יתירה נודעת להם שנקראים בנים למקום שנא' בנים אתם להוי' אלקיכם. והנה זה שאומר חביבין ישראל קאי על הנה"א, דזה שאמר תחלה חביב אדם שנברא בצלם קאי על כללות מין האנושי והיינו דהוה מעלת האדם על הרצ"ח, וא"כ זה שאומר חביבין ישראל קאי על נה"א. וצ"ל כופל הדבר חביבין ישראל חיבה יתירה נודעת להם, דלכא' הוא דבר וענין א' ולמה כופלו. אמנם בכללות הענין מובן שבא להוסיף דבר, דהגם דחביבין ישראל כו' הנה מ"מ הרי עוד חיבה יתירה נודעת להם, היינו עוד ענין פנימי ועמוק יותר מאשר בתחלה, וצ"ל מהו הענין פנימי דבזה אנו יודעין החיבה יתירה. והנה במשנה (סוטה פ"ט מ"י) לגבי התקנות דיוחנן כ"ג, אמרו אף הוא בטל את המעוררין ואמרז"ל (שם דמ"ח ע"א) מאי מעוררים, אמר רחבה בכל יום ויום שהיו עומדים ליום על דוכן ואומרים עורה למה תישן, אמר להם וכי יש שינה לפני המקום, והלא כבר נאמר הנה לא ינום ולא יישן שומר ישראל, אלא בזמן שישאל שרוין בצער ואו"ה בנחת ושלוח לכך נא' עורה למה תישן. ולכא' א"מ דהנה זה הי' בב"ש דנחסרו כמה דברים לגבי מה שהי' בב"ר, וגם אז היו ישראל שרויין בצער, וא"כ למה בטל את המעוררים האומרים עורה עורה כו'. ולכא' הנה הטעם שאמר אינו מספיק כלל ואדרבא מהאי טעמא גופא דישאל שרויין בצער היו צריכים לומר זה. דהנה זהו עיקר ענין ההתעוררות רחמים על עם ד' ועל תורתו שהם בצער בזמן הגלות דהחשך יכסה ארץ, ואותותינו לא ראינו, ובכל דור ודור עומדים עלינו לכלותנו ח"ו שהן כמה אויבי ה' ועמו ותורתו מבית ומבחוץ וכמ"ש אמרו אחיכם שונאכם מנדיכם הרודפים אותנו באכזריות נוראה, ודרך רשעים צלחה ויראי ד' ועוסקים בתורה בתמימות הם בשפלות, וכל עיני עבודה בעבודת הוי' באים במס"ג, דע"ז צ"ל ההתעוררות רחמים

הוא צער להנפש, אבל הגילוי של אור וחיות הנפש אינו מוסיף מאומה בהנפש עצמו, דהנה כתיב זכר ונקבה ברא אותם, ויברך אותם, דבהשפעה, וכן הוא גם בהשפעה עצמית דע"ז נתוסף אור בהמשפיע עצמו, אבל בהמשכת החיות הרי לא מצינו דע"ז יתוסף תוס' אור בהנפש, וכמו"כ כשאנו נמשך האור והחיות מן הנפש להחיות אינו עושה גרעון בהנפש, והגילוי הוא בדרך ממילא שלא ע"י התעסקות, והגם שזהו גילוי רצוני, ומ"מ הוא בדרך ממילא כשמתקשר בהנוף ה"ה מוח' אותו דההתקשרות הוא בכח הא"ס המפליא לעשות שמקשר רוחני' בגשמות דהנה הנשמה גם כמו שהיא למעלה הרי יש ממנה גילויים וכחות כו' וכשמתקשרת בנוף מוח' את הנוף א"כ הוא בדרך ממילא דכ"ז הוא להיותו הארה בלבד.

שינוי בעצם השמש, דלהשמש אינו נוגע כלל אם האור והזיו המתפשט מן השמש מאיר אור בעולם או שישנם ענינים המסתירים על זיו ואין אור השמש מתפשט מאומה בהשמש, וכן כאשר זיו השמש מתפשט בעולם ומאיר לדברים עלי' אין זה מוסיף מאומה בהשמש, וכן כאשר אין אורו מתפשט אינו עושה גרעון בהשמש כלל, וכ"ז הוא להיותו הארה בלבד ע"כ אינו עושה שינוי בעצם השמש, וכן הוא גם באור וחיות הנפש המוח' את הנוף שהוא גילוי הארה בלבד מהנפש ולא עצם, ואור וחיות זה אינו עושה שום שינוי בעצם הנפש, היינו בהנפש עצמו, דלהנפש אינו נוגע כלל אם נמשך אורו להחיות א"ל, וזה שאנו יודעים בענין הגלגולים ר"ל דכאשר נפש האדם מתגלגל בנוף של בהמה ה"ז צער גדול להנפש הנה הצער הוא מפני שמוכרח שלא להתגלות וכל הכרח

~ לקוטי דיבורים – בלה"ק ~

פורים, ה'תש"א

יש לדבר אל בני ובנות ישראל עד שהנקודה היהודית שבהם תתעורר, וייראה ה"יהודי" בן מסירות הנפש.

אכן, בין בני ישראל ישנם אנשים ש"טפש כחלב לבם"¹⁴, חברים בחברת "שמנת עבית כשית"¹⁵, שאינם רוצים לשמוע כשמדברים אודות תורה ומצוות, אך האמת שוברת ברזל.

כשמדברים מתוך אמת, ללב של "כל ישראל חברים" היהודי, ומסבירים את ה"כל ישראל ערבים זה לזה"¹⁶, שאנו בני ישראל נמצאים באניה הנמצאת בזרם של ים הצרות, הרי כשאחד חוטא לאבינו שבשמים וקודח חור במקום ישיבתו באניה, הוא מביא את כל האניה בסכנה.

*

יהודים באמריקה, אתם עושים הרבה עבור אחינו שמעבר לים, השי"ת יצליח לכם ולמשפחותיכם בכל עבור זה. אך, מן ההכרח שתדעו שהצרות שסובלים יהודים מעבר לים אינן מקרה, זוהי גזירה מן השמים, הגזירה היא עונש על חטאים, ובחטאים אלה יש גם לכם חלק. החטאים הם חילול שבת, אכילת טריפות, טומאת המשפחה וכו', הצדקה שאתם נותנים איננה עדיין הכל, זקוקים גם לתשובה ולתפלה, שלשה דברים אלה שוברים ומבטלים גזירות רעות.

יהודים, בני ובנות ישראל באמריקה! כל סוגי

מה שאספר לכם מלמעלה מארבעים שנות עבודתי הכללית, לא אגלה לכם דברים חדשים, רק ארמוז ואהיה מורה באצבע.

במשך למעלה מארבעים שנות עבודת הכלל יצא לי להיתקל – באופנים שונים – ובמקרים שונים לבוא בקשר קרוב, בעצה ובמעש, עם כל מיני תופעות ודיעות, מהתקיף הקיצוני, מהמהדר מן המהדרין ביראת שמים עד לקל שבקלים הגדול ביותר, מהמאמין התמימותי הרגיל עד לכופר בעיקר, בכולם ראיתי את ה'ברית אבות' ואת הזכות אבות.

רישום קטן ביותר שכולם רואים ויודעים. כשמדברים עם הכופר בעיקר הגדול ביותר, מחלל שבת, אוכל טריפות וכו', ובדרך אגב מזכירים בשיחה את הוריו, הרי מבלי הבט על דיעותיו האפיקורסיות והתנהגותו החפשית, הרי הוא נלהב מגזע היחוס שלו, ומספר שהוא בן, נכד, ניין או אחיין, קרוב, ששי בשביעי, של מחבר זה וזה שחי בעיירה זו וזו.

הרי זה ה'ברית אבות' וזכות האבות שיש לכל בני ובנות ישראל.

*

בזכות אבות יכולים לעורר כל הלבבות היהודיים בכל המדינות ובכל הזמנים.

(16) שבועות לט, א.

(14) תהלים קיט, ע.

(15) דברים לב, טו.

לכל בני ישראל, מקשה עלי מאד מאד את הדיבור. אך אסור לי בשום אופן לחלל חובתי לאהבת ישראל. דמו לעצמכם אח שאוהב אהבה בלתי מוגבלת את אחיו, והוא עצמו מוכרח לנתח אותו ניתוח מכאיב, אך הוא מוכרח לעשות זאת כדי להציל חיי אחיו.

י ה ו ד י ם !

עומדים אתם בנסיון גדול, הנסיון הוא גדול והיצר הרע ועוזריו המסיתים ומדיחים – גדולים יותר. קשה לכם לשמור שבת, לאכול כשר, לשמור טהרת המשפחה, להניח תפילין וכו', אך מוטב לעשות כל זאת ברצון עצמי, מאשר ח"ו מתוך שברון לב.

יהודים, בני ובנות ישראל, לבי כואב עלי מאד מאד על ביטויים חמורים שונים שנאלצתי לומר אותם כדי לבטא את האמת כמו שהיא. במקרים כאלה הקשורים בסכנת נפשות, הרי כמה קשה שיהיה הדבר, מן ההכרח לומר זאת באופן ברור ומדויק. אני מבקש, ומעומק הלב, מאחל, שהשי"ת יפקח עיניכם לראות האמת ולעשות תשובה בפועל ממש, כאמור, ואתם ואנחנו בתוך כלל ישראל נזכה לקבל פני משיח צדקנו בלבבות שמחים.

ערב גאולת בבל, היתה גזירתו ומפלתו הגדולה של המן, וערב הגאולה האחרונה שתהיה גאולה שלימה, הגזירות גדולות הן, ר"ל.

יחזק השי"ת את הבנת כולנו, שנבין את הסכנה הגדולה האורבת על עם ישראל, והמדינות שב"ה לא נחרבו – תישארנה שלימות, ויוכלו לקבל פני משיח צדקנו בבתיהם השלימים, ויתן לנו הכוח לתשובה אמיתית שמן ההכרח שתביא – ואכן תביא – בע"ה את הגאולה השלימה במהרה בימינו אמן.

האנשים, מהפועל הרגיל והבעל-הבית, עד למולטי מיליונר וליהודי ה"עבריי", כולם כאחד רואים בעינים פקוחות מה נעשה עם אחינו ואחיותינו מעבר לים, כל סוגי האנשים שם שבורים.

יהודים, אל נא תתפתו שזה אירע רק לאותם יהודים. אל נא תתפתו שאותנו יהודים יעזרו רק אנשים ועזרה פוליטית. העם החכם והנבון אסור לו להיות מושפע מטפשות כזו. לנו יהודים תעזור רק תשובה, תורה ומצוות.

*

שואלים, מדוע נשפך חרון אפו של הקב"ה מעבר לים במדינות כאלו בהן היו תורה ויראת שמים במדה רבה יותר מאשר באמריקה, ושוכחים שסטירה סוטרים על הפנים דוקא. היהודים הדתיים סובלים בגין הלא דתיים. משלמים את השטר של כל ישראל ערבים – בנפשות. ומבלי הבט על היהודים שמעבר לים, על יהודי אמריקה גם להבין מה שמצד אהבת ישראל אסור להעלות על השפתיים.

*

יהודים באמריקה ובמדינות שמסביב לה! הנכם נקראים לקריאת התשובה של הקב"ה, השעה רצינית יותר מכפי שאדם מתאר לעצמו.

יהודים! הנכם נקראים מן השמים לפרוע את חובכם הרב-שנתי על השטרות של כל ישראל חברים, כל ישראל ערבים, בשמירת שבת, באכילת כשר, בשמירת טהרת המשפחה, בהנחת תפילין, בשמירת מצוות מעשיות.

מר מאד וקשה לומר, האהבה הבלתי מוגבלת שלי

~ רְשִׁימוֹת אֲדָמוֹר מוֹהֲרֵי צ"צ ~

מכתב הרבי הרי"צ לחתנו הרבי

ח.

רבינו הגדול, מעורר רחמים על פת המנגדים, מרציא הוא באסיפת ראונא לפני מורו ורבו, מורנו הרב המגיד, ולפני התלמידים חבריו הקדושים, מצב הקהלות בפלכי ליטא, מפליג בשבחם של הלומדים לא רק בדיעת התורה, אלא גם ביראת שמים שלמה.

ובא לידי החלטה בהרצאתו באחד המכתבים, כי דרוש לנו לומדים מופלגים, אשר פתם עמם לגלות את האור הדרוש בגליא שבתורה, בחרפות בקיאות ופלפול, ובזה יקחו ויקנו את לבב הגאונים והיראי אלקים בתמים, אך אין בינות להם במאור של תורה.

בשיחה הארוכה אשר בינו וביין הרב הצדיק אאזמו"ר רבי מנחם נחום נשמתו-עדן מטשנוביל על אדות ההבדל בין אנשי מדינת ואהלין ואנשי מדינת ליטא, במעמד הרב הצדיק

רבי לוי יצחק נשמתו-עֲדָן וְהָרַב הַצַּדִּיק הָרַב הַקְדוֹשׁ רַבִּי מְשׁוּלֵם זִסְיָא נִשְׁמָתוֹ-עֲדָן, רֹאִים אֲנַחְנוּ עַד כַּמָּה יָקָר וְחָבִיב הָיָה לוֹ בֶּן תּוֹרָה, וּמָסַר נַפְשׁוֹ הַקְדוּשָׁה בְּשָׂבִיל לְהַבְיֹא בְּהִכָּל אֹר תּוֹרַת הַחֲסִידוֹת.

אֵת אֲשֶׁר לֹא יָכוֹל לְהַגִּיד לִפְנֵי מוֹרוֹ-וְרַבּוֹ מוֹרְנוּ הָרַב הַמַּגִּיד, וּבִיּוֹתֵר לִפְנֵי תַלְמִידָיו חֲבִירָיו הַקְדוּשִׁים נִשְׁמָתָם-עֲדָן, שֶׁהָיוּ מִנְּגִידִים גְּמוּרִים מְלַמְצֵא אֵיזָה זְכוּת עַל פֶּת הַמְּנַגִּדִים, מַגִּיד הוּא רַבִּינוּ הַגָּדוֹל לִפְנֵי חֲבִירָיו שְׁלֹשָׁה אֲלֵה. וּמַגִּלָּה לָהֶם אֵת כָּל לְבוֹ הַקְדוּשָׁה, אֲשֶׁר בְּרִשּׁוֹת מוֹרָם וְרַבָּם וּבִכְחוֹ וּבְזָכוֹת מוֹרְנוּ הַפְּעַל-שֵׁם-טוֹב נִשְׁמָתוֹ-עֲדָן, חָפֵץ הוּא וּמוֹכֵן לְמָסוֹר נַפְשׁוֹ בְּפוּעַל עַל עֲבוֹדָה זוּ.

רֹאִים אֲנַחְנוּ אֲשֶׁר יוֹדֵעַ הוּא רַבִּינוּ הַגָּדוֹל, קָשִׁי הָעֲבוֹדָה הַלְזוּ, בְּאֶמְרוֹ לְחֲבִירָיו הָרַב הַקְדוֹשׁ רַבִּי מְשׁוּלֵם זִסְיָא נִשְׁמָתוֹ-עֲדָן הַנִּ"ל, מִיָּא דֶּאֱרָף דִּיא עֲרֻשְׁטֵעַ וְאֵילֵעַ בְּאֶהֱלֻטִין דְּעַם אֹר פְּנִימִי, מִיָּא מוֹז הָאֲבִין סִבְלָנוֹת, מִיָּא מוֹז הָאֲבִין תּוֹקֶף הָלֵב, מִיָּא מוֹז זִיף מוֹסֵר-נַפְשׁ זֵאִיין [=בְּהִתְחַלָּה עֲרִיכִים 'לְהַחֲבִיא' אֵת ה'אֹר פְּנִימִי', עֲרִיכִים לְהַתְאַזֵּר בְּסִבְלָנוֹת, זְקוּקִים לְתוֹקֶף הָלֵב, חֲיִיבִים לְמָסוֹר אֵת הַנַּפְשׁ].

וּבְרִשּׁוֹת מוֹרוֹ-וְרַבּוֹ מוֹרְנוּ הָרַב הַמַּגִּיד נִשְׁמָתוֹ-עֲדָן, מִמְּשִׁיף הוּא רַבִּינוּ הַגָּדוֹל עֲבוֹדָתוֹ בְּנִסְיָנוֹת שׁוֹנוֹת הַלָּאָה, וְקוֹרְאִים אֲנַחְנוּ מִכְתָּבָיו הַקְדוּשִׁים לְמוֹרוֹ-וְרַבּוֹ מוֹרְנוּ הָרַב הַמַּגִּיד, וְלִכְבוֹד-קְדוּשַׁת חֲבִירָיו הַקְדוּשָׁה, מוֹרְנוּ הָרַב הַצַּדִּיק רַבִּי אַבְרָהָם בֶּן הַמַּגִּיד נִשְׁמָתוֹ-עֲדָן, מְדַרְךְ נִסְיָנוֹתוֹ הַמְּסַפֵּר מֵהוֹיְכּוּחִים שֶׁהָיוּ לוֹ בְּעֻנְיָי לִימוֹד, וְהַפֵּל בְּגִלְיָא שְׁפִתּוֹרָה.

~ אגרות קודש - אדמו"ר הרי"צ ~

על פי הידיעות מרוסיה הנה ידידנו הדגול מרבבה מוה"ר מרדכי דובין שי נדון למאסר עשר שנים, וגאולתו הוא ענין של פקוח נפש, ועם בוא ימי החורף, הנה יציאתו משם נחוצה בהקדם האפשרי.

אחשוב למותר להדגיש, אשר ידידנו היקר באנשים הר' מרדכי דובין שי מי שהי' חבר הפרלמנט בלטביא וממנהיגי ישראל באירופא, ועשרות אלפי נפשות קבלו עזרה על ידו בגוף וממון, אשר החובה והמצוה להשתדל למענו להוציאו ממסגר בהקדם האפשרי.

ואני תפלה כי חפץ ה' ביד ידידי שי יצליחו להוציא את ידידנו הר' מרדכי דובין שי משעבוד לגאולה. וזכות מצות פדיון שבויים האיש היקר הר' מרדכי דובין שי תעמוד לו לעד.

ידידו הדורש שלומו ומברכו בגשמיות וברוחניות.

בי"ח, י"א כסלו תש"ט
ברוקלין

ידידי הנכבד העסקן המפורסם, המוכתר במעלות טובות במעלת גזעו וחינוכו מאנשי חסידי חב"ד מר שניאור זלמן שי רובאשאוו

שלום וברכה!

זה עתה שלחתי מברק לידידי,

"בבקשה נפשית להשתמש תיכף בכל השפעתו אשר הבא כח ברוסיה ישתדל בכל תוקף שידידנו מרדכי דובין הנאסר שם ירשו לו ברוסיה להעתיק לארץ ישראל. אישיותו של דובין וגודל ערך הצלתו בהקדם האפשרי ידועים למדי ואין די מלין לבארם. תודה מראש בעד הודעתו מהתוצאות בזה. בברכת הצלחה: חתימתו".

בין קדוש לבנה לנס פך השמן

בעת מאסרו של אדמו"ר הזקן הוא רצה לעשות 'קדוש לבנה' ובקש מהסוהר שלקח אותו בסירה בנהר, בדרך לחקירה, לעצור את הסירה עבורו. אחרי שהסוהר סרב לעצור, אדמו"ר הזקן עשה נס והסירה נעצרה.

אך אדמו"ר הזקן עדין לא רצה לעשות קדוש לבנה, אלא בקש שוב מהסוהר שיעצור בעצמו את הסירה, ואף ברח אותו באריכות ימים, ורק אז אמר את נסח 'קדוש לבנה'.

מפיון שהמצוה צריכה להיות בדרך הטבע ולא בדרך נס, לכן אדמו"ר הזקן לא רצה להשתמש בנס, אלא שהסוהר יעצור בעצמו את הסירה.

דבר דומה אנו רואים בנס פך השמן, אותו אנו מצינים וחוגגים בימי החנוכה. הנס הוא שפך שמן קטן שהיה אמור להספיק ליום אחד, הספיק לשמונה ימים, ולכן אנו מדליקים נרות בשמונה ימי חנוכה. אבל אם נחשב קצת נשים לב שאולי הנס היה רק שבועה ימים, כי ליום אחד כבר היה מספיק שמן בכד, אז למה חוגגים שמונה ימים?

בדרך כלל, אם נשים שמן ופתילה ונדליק אש, האש 'תאכל' את השמן וכשהוא יגמר האש תכבה. אבל במקרה שלנו, שמו במנורה שמן שהספיק ליום אחד והאש אכן דלקה, אבל הנס היה שהשמן לא התכלה והוא נשאר בשלמותו גם עבור הימים הבאים. אם כן, גם ביום הראשון היה נס, כי השמן לא התכלה למרות שהאש בערה, ולכן חוגגים שמונה ימים, כולל הנס של היום הראשון.

ואיך זה קשור לספור עם אדמו"ר הזקן?

אמנם היה פה נס שהשמן לא נגמר, אבל השמן עצמו היה שמן טבעי, רגיל, כדי שקיום המצוה של הדלקת נרות המקדש יהיה בדרך הרגילה והטבעית ולא רק בנס, כמו בספור על הקדוש לבנה.

המטרה היא שהטבע עצמו יזדכך, כפי שיהיה בגאולה השלמה בקרוב ממשי, וכדי שטבע העולם יהיה מזכך, עלינו לעסוק בהפצת מעינות החסידות חוצה, שהיא הכנה לביאת המשיח.

פאשר יהודי רוצה לעבד את השם ולקיים תורה ומצוות פראוי, השם מסייע לו ונותן לו את הכוח לכה, עד שאפלו טבע העולם לא מפריע לו בעבודתו, אלא הוא זוכה לעבד את השם מתוך בריאות ואריכות ימים ושפע גדול.

(מעובד על-פי לקוטי שיחות, חלק טו עמוד 183 ואילך; התוועדויות תש"נ, חלק ב עמוד 80 ואילך. מתוך 'נשמתא דאורייתא')

חומש לקריאה בציבור פרשת וישב

בשכם: ^י וַיֹּאמֶר יִשְׂרָאֵל אֶל־יוֹסֵף הֲלוֹא אָחִיד רַעִים בְּשִׁכְם לָכֵה וְאַשְׁלַחְךָ אֲלֵיהֶם וַיֹּאמֶר לוֹ הַנְּנִי: ^י וַיֹּאמֶר לוֹ לֵךְ־נָא רֹאֵה אֶת־שְׁלוֹם אָחִיד וְאֶת־שְׁלוֹם הַצֹּאן וְהַשְׁבֵּנִי דְבַר וַיִּשְׁלַחְהוּ מֵעֵמֶק חֲבֹרֹן וַיָּבֹא שָׁכְמָה: ^{יב} וַיִּמְצְאוּהוּ אִישׁ וְהִנֵּה תַעֲהָ בַשָּׂדֶה וַיִּשְׁאַלְהוּ הָאִישׁ לֵאמֹר מַה־תִּבְקֶשׁ: ^{יג} וַיֹּאמֶר אֶת־אָחִי אֲנֹכִי מִבְּקֶשׁ הַגִּידֶה־נָּא לִי אִיפֹה הֵם רַעִים: ^{יד} וַיֹּאמֶר הָאִישׁ נִסְעוּ מִזֶּה כִּי שָׁמַעְתִּי אֲמָרִים גְּלוּכָה דִּתִּינָה וַיֵּלֶךְ יוֹסֵף אַחֲרֵי אָחִיו וַיִּמְצָאם בְּדֹתָן: ^{טו} וַיֵּרְאוּ אוֹתוֹ מֵרַחֵק וּבְטָרֶם יִקְרַב אֲלֵיהֶם וַיִּתְּנֻכְלוּ אוֹתוֹ לְהִמִּיתוֹ: ^{טז} וַיֹּאמְרוּ אִישׁ אֶל־אָחִיו הִנֵּה בָעַל הַחֲלָמוֹת הַלְלוֹהָ בָּא: ^{יז} וַעֲתָה אֵלֵינוּ וְנַהַרְגֶהוּ וְנִשְׁלַחְהוּ בְּאֶחָד הַבְּרוֹת וְאֶמְרֵנוּ חַיָּה רָעָה אֲכָלָתָהּ וְנִרְאָה מִה־יְהוָה חֲלָמוֹתָיו: ^{יח} וַיִּשְׁמַע רְאוּבֵן וַיִּצְלָהוּ מִיָּדָם וַיֹּאמֶר לֹא נַפְּנוּ נַפְשׁ: ^{יט} וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם אֲלֵי־תִשְׁכְּבוּ־דָם הַשְׁלִיכוּ אוֹתוֹ אֶל־הַבּוֹר הַזֶּה אֲשֶׁר בַּמִּדְבָּר וַיֵּד אֶל־תִּשְׁלַחְוֹהוּ לְמַעַן הַצִּיל אוֹתוֹ מִיָּדָם לְהַשְׁיבוֹ אֶל־אָבִיו:

~ נקודות משיחות קודש ~

וַיֵּלֶךְ יוֹסֵף אַחֲרֵי אָחִיו וַיִּמְצָאם בְּדֹתָן (לו, יז) פֶּתַח הַשְּׂלֵחָה: יוֹסֵף שָׁמַע לְאָבִיו . . . אֶף־עַל־פִּי שִׁפְכָה גְדוֹלָה הִיָּתָה לוֹ. וְאֶף־עַל־גֹּב שָׁאֲמְרוּ רַ"ל אִם אָבִיד אוֹמֵר לֵךְ לְחַלֵּל שִׁפְתָּ, לֹא תִשְׁמַע אֵלָיו כִּי אִתָּה וְאָבִיד חֲבִיבִים בְּכַבּוּדֵי - זֶהוּ בְּדָבָר הַשִּׁנְיָ לְבִין אֲדָם לְבִין הַמָּקוֹם, אָבִל הַנּוֹגֵעַ לַעֲצֻמוֹ מִחִיל וְאִנְפִּישִׁיָּה לַעֲשׂוֹת רָצוֹן אָבִיו, עַכ"ל. וְצָרִיד עֵינֵינוּ, שֶׁהֵרֵץ אֵין נִפְשׁוֹ שֶׁל אָדָם קָנִינוֹ אֶלָּא קָנִין הַקִּבְּ"ה, שֶׁנֶּאֱמַר וְהִנֵּפְשׁוֹת לִי הִנֵּה (רֹאֵה שְׁלַחַן עֲרוֹךְ אֲדָמוֹר הַזֶּקֶן חו"מ הַלְכוֹת נֹקִי גֹף וּנְפֶשׁ ס"ד). (לקוטי שִׁיחוֹת, כֶּרֶךְ לֹה, עַמ' 171)

שְׁלִישִׁי כ. וַיְהִי כַּאֲשֶׁר־בָּא יוֹסֵף אֶל־אָחִיו וַיִּפְּשִׁיטוּ אֶת־יוֹסֵף אֶת־כְּתָנָתוֹ אֶת־כְּתָנֶת הַפָּסִים אֲשֶׁר עָלָיו: כ. וַיִּקְרָהוּ וַיִּשְׁלַכּוּ אוֹתוֹ הַבְּרָה וְהַבּוֹר רֶק

לו ^א וַיֵּשֶׁב יַעֲקֹב בְּאֶרֶץ מִגּוּרֵי אָבִיו בְּאֶרֶץ כְּנָעַן: ^ב אֵלֶּה הַתְּלֻדֹת יַעֲקֹב יוֹסֵף בֶּן־שִׁבְעִי עֲשָׂרָה שָׁנָה הָיָה רָעָה אֶת־אָחִיו בְּצֹאן וְהוּא זָעַר אֶת־בְּנֵי בְלָחָה וְאֶת־בְּנֵי זִלְפָּה נְשֵׁי אָבִיו וַיָּבֹא יוֹסֵף אֶת־דְּבָרָתָם רָעָה אֶל־אֲבִיהֶם: ^ג וַיִּשְׂרָאֵל אֶהָב אֶת־יוֹסֵף מִכָּל־בָּנָיו כִּי־בֶן־זָקָנִים הוּא לוֹ וַעֲשֹׂה לוֹ כְּתֵנֶת פָּסִים: (לו, ד) וַיֵּרְאוּ אָחִיו כִּי־אֵתוֹ אֶהָב אֲבִיהֶם מִכָּל־אָחִיו וַיִּשְׁנְאוּ אוֹתוֹ וְלֹא יָכְלוּ דַּבְּרוֹ לְשָׁלֹם: ^ה וַיַּחֲלֵם יוֹסֵף חֲלוֹם וַיִּגְדַּל לְאָחִיו וַיִּסְכְּפוּ עוֹד שָׁנָא אוֹתוֹ: ^ו וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם שָׁמְעוּ־נָא הַחֲלוֹם הַזֶּה אֲשֶׁר חֲלַמְתִּי: ^ז וְהִנֵּה אֲנִי חֲנוּ מֵאֲלֹמִים מֵאֲלֹמִים בְּתוֹךְ הַשָּׂדֶה וְהִנֵּה קָמָה אֲלַמְתִּי וְגַם־נִצְבָּה וְהִנֵּה תִסְבִּינָה אֲלַמְתֵּיכֶם וְתִשְׁתַּחֲוּוּ לְאֲלַמְתִּי: (ישראל, ח) וַיֹּאמְרוּ לוֹ אָחִיו הַמֶּלֶךְ תִּמְלֹךְ עָלֵינוּ אִם־מִשׁוֹל תִּמְשָׁל בָּנוּ וַיִּסְכְּפוּ עוֹד שָׁנָא אוֹתוֹ עַל־חֲלָמוֹתָיו וְעַל־דְּבָרָיו: ^ט וַיַּחֲלֵם עוֹד חֲלוֹם אַחֵר וַיִּסְפֹּר אוֹתוֹ לְאָחִיו וַיֹּאמֶר הִנֵּה חֲלָמְתִי חֲלוֹם עוֹד וְהִנֵּה הַשֶּׁמֶשׁ וְהַיָּרֵחַ וְאֶחָד עֶשֶׂר כּוֹכָבִים מִשְׁתַּחֲוִים לִי: ^י וַיִּסְפֹּר אֶל־אָבִיו וְאֶל־אָחִיו וַיִּנְעֲרֻבוּ אָבִיו וַיֹּאמֶר לוֹ מֶה הַחֲלוֹם הַזֶּה אֲשֶׁר חֲלַמְתָּ הַבּוֹא נְבוֹא אֲנִי וְאִמְךָ וְאָחִיד לְהַשְׁתַּחֲוֹת לְךָ אֶרְצָה: ^{יא} וַיִּקְנְאוּ־בוֹ אָחִיו וְאָבִיו שָׁמַר אֶת־הַדָּבָר:

~ נקודות משיחות קודש ~

וְאָבִיו שָׁמַר אֶת הַדָּבָר (לו, יא) הִיָּה מִמִּתֵּין וּמִצְפָּה מִתִּי יְבוֹא (רש"י) יֵשׁ לְשָׂאֵל, מַהוּ הַעֲלֹוִי בְּהַ שְׁיִוִּסְף יִמְלֹךְ עַל אָחִיו וְהֵם יִשְׁתַּחֲוּ לוֹ אֶרְצָה, וְעַד כִּדִּי כֹף שְׁיַעֲקֹב הִיָּה מִמִּתֵּין וּמִצְפָּה לְכֹף. וַיֵּשׁ לֹמֵר, שְׁיַעֲקֹב הִמִּתֵּין לְמַלְכוּתוֹ שֶׁל יוֹסֵף, הִיָּינוּ מְשִׁיחִים בֶּן יוֹסֵף, שֶׁבָּא כְּהַקְדָּמָה וְהַכְנָה לְמִשִּׁיחַ בֶּן דָּוִד. (לקוטי שִׁיחוֹת, כֶּרֶךְ לֹה, עַמ' 161)

שְׁנִי י. וַיִּלְכּוּ אָחִיו לְרַעוֹת אֶת־צֹאן אֲבִיהֶם

אין בו מים: כה וישבו לאכל לחם וישאו עיניהם ויראו והנה ארחת ישמעאלים באה מגלעד וגמליהם נשאים נכאל וצרי ולט הולכים להוריד מצרימה: כו ויאמר יהודה אל-אחיו מה בצע כי נהרג את-אחינו וכפינו את-דמו: כז לכו ונמכרנו לישמעאלים וידנו אל-תהי-בו כיר אחינו כשרנו הוא וישמעו אחיו: כח ועברו אנשים מדינים סחרים ומשכנו ועלו את-יוסף מן-הבור ומכרו את-יוסף לישמעאלים בעשרים כסף ויביאו את-יוסף מצרימה: כט וישב ראובן אל-הבור והנה אין-יוסף בבור ויקרע את-בגדיו: לו וישב אל-אחיו ויאמר הילד איננו ואני אנה אני-בא: לא ויקחו את-כתנת יוסף וישחטו שעיר עזים ויטבילו את-הכתנת בדם: לב וישלחו את-כתנת הפסים ויביאו אל-אביהם ויאמרו זאת מצאנו הפרגא הכתנת בנד הוא אם-לא: לד ויבירה ויאמר כתנת בני חיה רעה אכלתהו טרף טרף יוסף: לה ויקרע יעקב שמלתיו וישם שק במתניו ויתאבל על-בני ימים רבים: לו ויקמו כל-בניו וכל-בנותיו לנחמו וימאן להתנחם ויאמר כירארד אל-בני אבל שאלה ויבך אתו אביו: לז והמדינים מכרו אתו אל-מצרים לפוטיפר סרים פרעה שר הטבחים: פ

~ נקודות משיחות קודש ~

והבור רק אין בו מים (לו, כד) אבל נחשים ועקרבים יש בו (רש"י) יש לשאל, מדוע לא נאמר במפרש מה פן הנה בבור. ויש לומר, דהנה אמרו ב"ל: "אין בו מים, אין בו דברי תורה שנמשלו למים". ולכן אין צורך לפרש שהיו בבור נחשים ועקרבים, משום שמי שאין בו דברי תורה, יש בו בדרך ממילא דברים המנגדים לתורה. ועל-דרך פרוש הפעל-שם-טוב על הפסוק וסרתם ועבדתם: "פאשר האדם מפריד את עצמו מהשי"ת, מיד הוא עובד עבודה זרה, ולא שיש דבר ממצע".

(לקוטי שיחות, כרך טו, עמ' 324)

רבי' לח א ויהי בעת ההוא וירד יהודה מאת אחיו ויט עד-איש עדלמי ושמו חירה: ב וירא-שם יהודה בת-איש פנעני ושמו שוע ויקחה ויבא אליה: ג ותהר ותלד בן ויקרא את-שמו ער: ד ותהר עוד ותלד בן ויקרא את-שמו אונו: ה ותספ עוד ותלד בן ויקרא את-שמו שלה והיה בכזיב בלדתה אתו: ו ויקח יהודה אשה לער בכורו ושמה תמר: ז ויהי ער בכור יהודה רע בעיני יהוה וימתהו יהוה: ח ויאמר יהודה לאונו בא אל-אשת אחיך ויבם אתה והקם זרע לאחיק: ט וידע אונו כי לא לו יהיה הזרע והיה אם-בא אל-אשת אחיו וישחת ארצה לבלתי נתן-זרע לאחיו: י וירע בעיני יהוה אשר עשה וימת גם-אתו: יא ויאמר יהודה לתמר כלתו שבי אלמנה בית-אביך עד-יגדל שלה בני כי אמר פנימות גם-הוא באחיו ותלד תמר ותשב בית אביה: יב וירבו הימים ותמת בת-שוע אשת-יהודה וינחם יהודה ויעל על-גזו צאנו הוא וחירה רעהו העדלמי תמנחה: יג ויגד לתמר לאמר הנה חמיד עליה תמנחה לגז צאנו: יד ותסר בגדי אלמנותה מעליה ותכס בצעיף ותתעלף ותשב בפתח עינים אשר על-דרך תמנחה כי ראתה כי-גדל שלה והוא לא-נתנה לו לאשה: טו ויראה יהודה ויחשבה לזונה כי כסתה פניה: טז ויט אליה אל-הדרך ויאמר הבה-נא אבוא אליך כי לא ידע כי כלתו הוא ותאמר מה-תתן-לי כי תבוא אלי: יז ויאמר אנכי אשלח גדיי-עזים מן-הצאן ותאמר אם-תתן ערבון עד שלחך: יח ויאמר מה הערבון אשר אתן-לך ותאמר חתמך ופתילך ומטף אשר בידך ויתן-לה ויבא אליה ותהר לו: יט ותקם ותלד ותסר צעיפה מעליה

~ נקודות משיחות קודש ~

(לקוטי שיחות, כרך כה, עמ' 194)

וּתְלַפֵּשׁ בְּגָדֵי אֲלֻמְנוֹתָהּ: כ וַיִּשְׁלַח יְהוָה אֶת־
גְּדֵי הָעוֹזִים בְּיַד רַעְיוֹ הַעַדְלָמִי לִקְחַת הָעֶרְבוֹן
מִיַּד הָאִשָּׁה וְלֹא מִצָּאָהּ: כא וַיִּשְׁאֲלֵה אֶת־אֲנָשִׁי
מִקָּמָה לֵאמֹר אֵיךְ הַקְדָּשָׁה הוּא בְּעֵינִים עַל־
הַדָּרָךְ וַיֹּאמְרוּ לֹא־הִיְתָה בָּזָה קְדָשָׁה: כב וַיִּשָּׁב
אֶל־יְהוָה וַיֹּאמֶר לֹא מִצָּאָתִיָּהּ וְגַם אֲנָשִׁי
הַמִּקּוֹם אָמְרוּ לֹא־הִיְתָה בָּזָה קְדָשָׁה: כג וַיֹּאמֶר
יְהוָה תִּקַּח־לָהּ פֶּן נִהְיָה לְבוֹז הִנֵּה שְׁלַחְתִּי
חֲגָדִי הִנֵּה וְאַתָּה לֹא מִצָּאָתָהּ: כד וַיְהִי |
כְּמוֹשֶׁלֶשׁ חֳדָשִׁים וַיֵּגֶד לַיהוָה לֵאמֹר זָנַתָּה
תָּמַר בְּלִתְךָ וְגַם הִנֵּה חָרָה לְזִנוּנֶיהָ וַיֹּאמֶר
יְהוָה הוֹצִיָּאוּהָ וּתִשְׁרָף: כה הוּא מוֹצֵאתָ וְהִיא
שְׁלָחָה אֶל־חֲמִיָּהּ לֵאמֹר לֹאִישׁ אֲשֶׁר־אַלָּה לוֹ
אֲנִכִּי חָרָה וּתֹאמַר חֲפָרָנָא לְמִי הַחֲתָמַת
וְהַפְתִּילִים וְהַמַּטָּה הָאֵלֶּה: כו וַיִּכַּר יְהוָה וַיֹּאמֶר
צִדְקָה מִמֶּנִּי כִּי־עַל־כֵּן לֹא־נִתְּתִיָּהּ לְשִׁלָּה בְנִי
וְלֹא־יִסָּף עוֹד לְדַעְתָּהּ: כז וַיְהִי בַּעַת לְדַתָּהּ
וְהִנֵּה תֹאמְרִים בְּבִטְנָהּ: כח וַיְהִי בְּלִדְתָּהּ וַיִּתֵּן־יָד
וּתִקַּח הַמִּיֻּלֶּדֶת וּתְקַשֵּׁר עַל־יָדָיו שְׁנֵי לֵאמֹר זֶה
יֵצֵא רֵאשִׁנָּה: כט וַיְהִי | כִּמְשִׁיב יָדוֹ וְהִנֵּה יֵצֵא
אֲחִיו וּתֹאמַר מִה־פָּרְצַת עֲלֶיךָ פָּרִץ וַיִּקְרָא שְׁמוֹ
פָּרִץ: לו וְאַחֵר יֵצֵא אֲחִיו אֲשֶׁר עַל־יָדוֹ הַשְּׁנִי
וַיִּקְרָא שְׁמוֹ זָרַח: ס

~ נקודות משיחות קודש ~

וַיִּקְרָא שְׁמוֹ פֶּרֶץ . . וַיִּקְרָא שְׁמוֹ זֶרַח (לח, כט-ל) זֶרַח –
וּמִזֶּה לְעִבּוּדַת הַצְּדִיקִים, שְׂאוֹר תּוֹרָתָם וְעִבּוּדָתָם זֶרַח בְּאֶפֶן
תְּמִידִי וְקָבֹעַ. פֶּרֶץ – רוֹמֵז לְעִבּוּדַת בְּעָלֵי תְּשׁוּבָה, שֶׁעִבּוּדָתָם
הִיא בְּדֶרֶךְ פְּרִיצַת גֶּדֶר, יִצְיָאָה מִהֶגְבֻלוֹתָיו שֶׁל הָאָדָם
וְהַתְּקַרְבוֹת אֶל ה'. זֶהוּ שְׂאֻמְרוֹ רַ"ל "פֶּרֶץ זֶה מְשִׁיחַ, שְׂנֵאָמֵר
עָלָה הַפּוֹרוּץ לַפְּנִיָּהם", כִּי חֲדוּשׁוֹ שֶׁל מְשִׁיחַ הוּא עִבּוּדַת
הַתְּשׁוּבָה, כְּמֵאֵמֶר "מְשִׁיחַ אֶתָּא לְאַתְבָּא צְדִיקָא בְּתוֹבָתָא".
(לְכוּטֵי שִׁיחוֹת, כִּדּוּל עַמ' 188)

חמישי לט א וְיִסַּף הַיָּרֵד מִצְרִימָה וַיִּקְנֶהוּ
פֹּטִיפָר סֵרִיס פֶּרְעֹה שֶׁר הַטַּבָּחִים אִישׁ מִצְרִי

בגדו בידה ויגס ויצא החוצה: ^ג ויהי כראותה כיעוב בגדו בידה ויגס החוצה: ^ה ותקרא לאנשי ביתה ותאמר להם לאמר ראו הביא לנו איש עברי לצחק בנו בא אלי לשכב עמי ואקרא בקול גדול: ^ו ויהי כשמעו כיהרימתי קולי ואקרא ויעוב בגדו אצלי ויגס ויצא החוצה: ^ז ותנח בגדו אצלה עד-בוא אדניו אל-ביתו: ^ח ותדבר אליו בדברים האלה לאמר בא אלי העבד העברי אשר-הבאת לנו לצחק בי: ^ט ויהי כהרימי קולי ואקרא ויעוב בגדו אצלי ויגס החוצה: ^י ויהי כשמע אדניו את-דברי אשתו אשר דברה אליו לאמר בדברים האלה עשה לי עבדך ויחר אפו: ^{יא} ויקח אדני יוסף אתו ויתנהו אל-בית הסחר מקום אשר כתיב אסורי קרי אסירי המלך אסורים ויהי-שם בבית הסחר: ^{יב} ויהי יהוה את-יוסף ויט אליו חסד ויתן חנן בעיניו שר בית-הסחר: ^{יג} ויתן שר בית-הסחר ביד-יוסף את פל-האסירים אשר בבית הסחר ואת כל-אשר עשים שם הוא היה עשה: ^{יד} אין | שר בית-הסחר ראה את-פל-מאומה בידו באשר יהוה אתו ואשר הוא עשה יהוה מצליח: פ

~ נקודות משיחות קודש ~

מלאכתו ממש . . . לעשות צרכיו עמה (רש"י לט, יא) רב היה מדקדק בהוראת אסור וקטור, שהוא בין אדם למקום; ואלו שמואל היה רגיל לפסק דיני ממונות, בין אדם לחברו (רא"ש ב"ק פ"ד ס"ד). ולפי זה: רב לא ניחא ליה לפרש שיוסף בא לעבר על אסור כלפי שמאי (אף שכן משמע מהוספת הקטוב "ואין איש מאנשי הבית שם בבית"). ואלו לפי שמואל יתקן מה שבא לעשות צרכיו עמה דוקא באשר לבית היה ריק, כי כך אין פגיעה בבין אדם לחברו - שעבודו של יוסף לפוטיפר ב"נפקידהו על ביתו".

(לקוטי שידות, כרך טז, עמ' 10)

שביעי ^מ ויהי אחר הדברים האלה חטאו משקה מלך-מצרים והאפה לאדניהם למלך

מצרים: ^א ויקצף פרעה על שני סריסיו על שר המשקים ועל שר האופים: ^ב ויתן אתם במשמר בית שר הטבחים אל-בית הסחר מקום אשר יוסף אסור שם: ^ג ויפקד שר הטבחים את-יוסף אתם וישרת אתם ויהיו ימים במשמר: ^ד ויחלמו חלום שניהם איש חלמו בלילה אחד איש בפתרון חלמו המשקה והאפה אשר למלך מצרים אשר אסורים בבית הסחר: ^ה ויבא אליהם יוסף בבקר וירא אתם והנם זעפים: ^ו וישאל את-סריסי פרעה אשר אתו במשמר בית אדניו לאמר מדוע פניכם רעים היום: ^ז ויאמרו אליו חלום חלמנו ופתר אין אתו ויאמר אליהם יוסף הלוא לאלהים פתרנים ספרו-נא לי: ^ח ויספר שר-המשקים את-חלמו ליוסף ויאמר לו בחלומי והנה-גפן לפני: ^ט ובגפן שלשה שריגם והוא כפרחת עלתה נצה הבשילו אשפלתיה ענבים: ^י וכוס פרעה בידו ואקה את-הענבים ואשחט אתם אל-כוס פרעה ואתן את-הכוס על-כף פרעה: ^{יא} ויאמר לו יוסף זה פתרנו שלשת השננים שלשת ימים הם: ^{יב} בעוד | שלשת ימים ישא פרעה את-ראשו והשיבך על-כנך ונתת כוס-פרעה בידו כמשפט הראשון אשר היית משקהו: ^{יג} כי אם-זכרתני אתך כאשר ייטב לך ועשית-נא עמדי חסד והזכרתני אל-פרעה והוצאתני מן-הבית הזה: ^{יד} כירגב גנבתי מארץ העברים וגם-פה לא-עשיתי מאומה כיישמו אתי בבור: ^{טו} וירא שר-האופים כי טוב פתר ויאמר אל-יוסף אף-אני בחלומי והנה שלשה סלי חרי על-ראשי: ^{טז} ובסל העליון מכל מאכל פרעה מעשה אפה והעוף אכל אתם מן-הסל מעל ראשי: ^{טז} ויען יוסף ויאמר זה פתרנו שלשת הסלים שלשת ימים הם: ^{יז} בעוד | שלשת ימים ישא

והנה, מפרטי דברי יוסף לשרי פרעה, ומאופן הנקטתו אתם, יש ללמוד הוראה נפלאה:
לאחרי ש"גנב גונבתי מארץ העברים", ונמכר יוסף לעבד, ואחרי כל זה עוד הושיבו אותו בבית האסורים ללא פשע ופון, הנה אפשר לחשוב שבמצב כזה יהיה "ברוגז" על כל העולם, ובמיוחד על שרי פרעה, שהרי אחד משרי הושיבו בבית האסורים.

ואם-כן כאשר ראה יוסף את שרי פרעה "והנם זועפים" הנה אפשר לחשוב שלא היה מתענג בהם כל עיקר. יתר על כן, הרי מצב זה ששרי פרעה "הנם זועפים" לא היה צריך לעורר אצל יוסף תמיהה, שהרי פשוט ששר הנמצא בבית האסורים יהיו פניו "זועפים".

אך לפועל לא היה כן, וכאשר ראה יוסף את שרי פרעה ש"הנם זועפים", הנה מבלי הבט על מצבו וכו', התענג במצבם, ושאל אותם "מדוע פניכם רעים היום", ואם הוא יכול לעזור להם במשהו.

ודוקא על-ידי מעשה זה, שהתענג במצבם של שרי פרעה, נהיה למשנה למלך, והציל את העולם פולו בשנות הרעב.

ומזה יש ללמוד עד כמה יש להתענג בטובת הזולת.

(על-פי שיחת ש"פ מקץ תשל"ד - שיחות קודש תשל"ד עמ' 112 ואילך)

מפטיר ב ויהי | ביום השלישי יום הולדת את-פרעה ויעש משתה לכל-עבדיו וישא את-ראש | שר המשקים ואת-ראש שר האפים בתוך עבדיו: כא וישב את-שר המשקים על-כף פרעה: כ ואת שר האפים תלה באשר פתר להם יוסף: כג ולא-זכר שר-המשקים את-יוסף וישכח:ו

פפפ ק"ב פסוקים יב"ק סימן.

פרעה את-ראש מַעֲלִיד ותלה אותו על-עץ ואכל העוף את-בשרו מעליו: ד ויהי | ביום השלישי יום הולדת את-פרעה ויעש משתה לכל-עבדיו וישא את-ראש | שר המשקים ואת-ראש שר האפים בתוך עבדיו: כא וישב את-שר המשקים על-משקהו ויתן הכוס על-כף פרעה: כ ואת שר האפים תלה באשר פתר להם יוסף: כג ולא-זכר שר-המשקים את-יוסף וישכח:ו

חצי קריש

יתגדל ויתקדש שמה רבא. אמן בעלמא די ברא כרעותה וימליך מלכותה, ויצמח פורקנה ויקרב משיחה. אמן בחייכו וכויומכו ובחיי דכל בית ישראל, בעללא ובזמן קריב ואמרו אמן: אמן יהא שמה רבא מברך לעלם ולעלמי עלמאי. יתברך: יהא שמה רבא מברך לעלם ולעלמי עלמאי. יתברך, וישתבח, ויתפאר, ויתרום, ויתנשא, ויתהדר, ויתעלה, ויתהלל, שמה דקדשא בריך הוא. אמן לעלא מן כל ברכתא ושירתא, תשבתתא ונחתתא, דאמירן בעלמא, ואמרו אמן: אמן

~ נקודות משיחות קודש ~

מדוע שאל יוסף "מדוע פניכם רעים היום" ?

בפרשתנו מסופר אודות דברי יוסף לשרי פרעה, ואשר "ויבא אליהם יוסף בבקר וירא אותם והנם זועפים. וישאל גו' מדוע פניכם רעים היום" (מ, רז).

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה - אין מנהגנו להראות באצבע. * מנהגנו: מגביה הספר תורה ולאחרי שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה (= חוגר באבנט ועוטף במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו לבימה כדי שיוכל לקרא מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

וזאת התורה, אשר-שם משה לפני בני ישראל:

עיתיים היא למחזיקים בה, ותמכיה מאשר. דרכיה דרכי-נעים, וכל-נתיבותיה שלום. אךך ימים בימינה, בשמאלה עשר וכבוד. יי חפץ למען צדקו, וגדיל תורה ויאדיר:

מדייקים לגלול הספר תורה נגד התפר, שמקום התפר יהיה באמצע הספר תורה מבחויץ. *האבנט חוגרים בתחילת שליש התחתון של הספר תורה.

לא יתחיל המפטיר להפטיר עד שיגמור הגולל לגלול הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו, שחובה היא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה.

ברכת ההפטרה לפניה

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בַּנְּבִיאִים מוֹכִיחַ וְרֹצֵה בְּדִבְרֵיהֶם הַנִּאמְרִים בְּאֵמַת בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַבּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבַמִּשְׁנָה עֲבָדוֹ וּבִישְׂרָאֵל עַמּוֹ וּבַנְּבִיאִי הָאֵמַת וְצִדִּיק:

חובה הוא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה. לפיכך, לא יקראו שנים ההפטרה כאחד בקול רם ששני קולות אין נשמעים, ויש נוהגים מטעם הידוע להם, שלא לסמוך על שמיעה בלבדה, אלא הם בעצמם קורין ההפטרה ושומעין הברכות מפי המפטיר. ומכל מקום, צריכים לזוהר שלא יקראו בקול רם אלא בנחת (מלה במלה עם המפטיר).

שולחן ערוך אדמו"ר חוקן, חלק ב סימן רפד סעיף יא

עטרת מרים

וַיְהִי אָמֵר יְהוָה עַל־שִׁלְשָׁה פְּשָׁעֵי יִשְׂרָאֵל שֶׁל עֲשֵׂת הַשָּׁבָתִים שֶׁהָטְאוּ בַּעֲבוּד־הַזֶּה וְגִלּוֹי עֲרִיזוֹת וּשְׁפִיכוֹת דָּמִים וְעַל־אַרְבַּעַת הַחֲמָס וְהָיוּ הַרְבֵּיעִי לֹא אֲשִׁיבֵנוּ עַל־מִכְרָם בַּפֶּסֶף שֶׁל שׁוֹחֵד אֶת הַצִּדִּיק בְּרוֹנוֹ לְחִירָה וְאַבְיוֹן שְׁמוֹנִים דִּינוֹ בַּעֲבוּר שׁוֹחֵד בְּשׁוֹי שֶׁל נַעֲלִים: ז' הַשְּׂאֵפִים

שי למורא

ו) וְעַל אַרְבַּעַת לֹא אֲשִׁיבֵנוּ, עַל פֶּשַׁע רְבִיעִי אֵין עוֹד לְהַשִּׁיבֵנוּ רִיקִים מִלְּהַשִּׁיב לוֹ גְּמוּלָה. עַל מִכְרָם בַּפֶּסֶף צִדִּיק, הַדִּינִים הָיוּ מוֹכְרִים אֶת מִי שֶׁהָיָה זָכַאי בְּדִין, וְעָנִיתוּ אֶת דִּינוֹ בְּגִלָּל כֶּסֶף הַשְּׁחָד שֶׁהָיוּ מַקְבִּלִים מִדֵּי בַּעַל דִּינוֹ. וְאַבְיוֹן, וּמִטִּים דִּין הָאֲבִיוֹן לְרַעְתּוֹ. בַּעֲבוּר נַעֲלִים,

בְּלוֹמַר, אֶפְלוּ בְּמַעַט שֶׁחָד הָיוּ מִטִּים

אֶת הַדִּין. ז' הַשְּׂאֵפִים עַל עֶפֶר

אֶרֶץ, כִּל שְׂאִיפָתָם בְּחִיּוֹתֵם הוֹלְכִים

עַל עֶפֶר הָאֶרֶץ. בְּרֹאשׁ דָּלִים,

אֵיךְ לְשַׁלֵּט עַל רֹאשֵׁיהֶם שֶׁל הַדָּלִים

לְגוֹל אוֹתָם. וְדֶרֶךְ עֲנִיִּים יָפוֹ,

וּמִשְׁפַּט עֲנִיִּים יָפוֹ דִּינָם בְּשֹׁחַד.

ח) וְעַל בְּגָדִים חֲבָלִים, וְעַל

בְּגָדִים שֶׁנִּלְקְחוּ לְמִשְׁכּוֹן מֵאֱלוֹ שְׁחִיבוּ

אוֹתָם לְשֹׁלֵם לְפִי פֶסֶק דִּינָם

הַמִּשְׁחָד. יָפוֹ, וְכִי עֲצָקִים לְשִׁבְתָּ

בְּהַסְכָּה. וַיֵּין עֲנוּשִׁים, וַיֵּן שְׁנֵקָה

בְּכֶסֶף שֶׁשֹּׁלֵם עַל יְדֵי אֲנָשִׁים שֶׁהָטִילוּ

עֲלֵיהֶם עֹנֶשׁ כֶּסֶף. בֵּית אֱלֹהֵיהֶם,

בְּבֵית עֲבוּד־הַזֶּה שֶׁלָּחֶם.

ט) וְאַנְכִי הַשְּׁמַדְתִּי אֶת

הָאֱמֹרִי מִפְּנֵיהֶם, מִפְּנֵי מַעֲשֵׂים

כִּאֱלוֹ הַשְּׁמַדְתִּי אֶת הָאֱמֹרִי. וְהוֹבִיר

אֶת הָאֱמֹרִי כִּי הוּא הָיָה חֲזָק

שֶׁבִּשְׂעָבֵה הָאֱמוֹת. וְחָסָן, חָזָק וְחָסִיד.

כִּאֱלוֹנִים, מִיֵּן עַן חָזָק כֹּאֵד.

הפטרה לפרשת וישב לקריאה בציבור

ולשמו"ת עמוס פרק ב'ז

ב וַיְהִי אָמֵר יְהוָה עַל־שִׁלְשָׁה פְּשָׁעֵי יִשְׂרָאֵל וְעַל־אַרְבַּעַת לֹא אֲשִׁיבֵנוּ עַל־מִכְרָם בַּפֶּסֶף צִדִּיק וְאַבְיוֹן בַּעֲבוּר נַעֲלִים: ז' הַשְּׂאֵפִים עַל־עֶפֶר־אֶרֶץ בְּרֹאשׁ דָּלִים וְדֶרֶךְ עֲנִיִּים יָפוֹ וְאַיִשׁ וְאַבְיוֹן יִלְכוּ אֶל־הַנֶּעֱרָה לְמַעַן חָלָל אֶת־שֵׁם קְדֹשִׁי: ח וְעַל־בְּגָדִים חֲבָלִים יָפוֹ אֶצֶל כָּל־מִזְבֵּחַ וַיֵּין עֲנוּשִׁים יִשְׁתּוּ בֵּית אֱלֹהֵיהֶם: ט וְאַנְכִי הַשְּׁמַדְתִּי אֶת־הָאֱמֹרִי מִפְּנֵיהֶם אֲשֶׁר בְּגִבָּה אֲרִזִּים גִּבְהָו וְחָסָן הוּא כִּאֱלוֹנִים וְאַשְׁמִיד

עַל־עֶפֶר־אֶרֶץ הַתְּאֵבִים לְקַחַת

הַמַּעַט כְּבֶרֶת אֶרֶץ שֵׁשׁ לָדָל, וְהָ לְקַחוּ

בְּרֹאשׁ דָּלִים עַל יְדֵי שְׁחָתוֹ רֹאשׁוֹ

וְהַרְגוּהוּ, כִּי יִשְׁכְּרוּ עָלָיו עֲדֵי וְדִינֵי

שֹׁקֵר וְדֶרֶךְ עֲנִיִּים הַתְּלָשִׁים יָפוֹ

לְדוֹנֵם מִשְׁפַּט מִן־כִּדֵי לְחַרֹּג אוֹתָם

וְאַיִשׁ וְאַבְיוֹן יִלְכוּ אֶל־הַנֶּעֱרָה

הַמֵּאֻרָּסָה לְנוֹת עֲמָה לְמַעַן חָלָל

אֶת־שֵׁם קְדֹשִׁי שְׂאִמְרֵתִי לָחֶם

קְרוֹשִׁים תִּהְיוּ: ח וְעַל־בְּגָדִים

חֲבָלִים הַנִּלְקָחִים בְּמִשְׁכּוֹן מֵאֱלֹהִים

הַמִּסְרִבִּים בְּמִשְׁפָּטָם שֶׁל הַשּׁוֹפְטִים,

יָפוֹ מִטִּים הַשּׁוֹפְטִים אֶת עֲצָקֹן אֶצֶל

כָּל־מִזְבֵּחַ לְהַסֵּב עֲלֵיהֶם בְּאֶפְלֵם

מוֹכַחֵי אֱלֹהִים וַיֵּין עֲנוּשִׁים מֵאֱלֹהִים

שֶׁקִּבְּלוּ עוֹנֶשׁ לָחֶם כֶּסֶף וְהִבּ וּבוֹ

יִשְׁתּוּ הַשּׁוֹפְטִים בֵּית אֱלֹהֵיהֶם: ט

אֵיךְ תִּתְּעֹבֵב אוֹתָם בְּתוֹעֲבוֹת אֱלֹהִים

וְאַנְכִי הַשְּׁמַדְתִּי אֶת־הָאֱמֹרִי

מִפְּנֵיהֶם שְׂאִל וְטָמֵא בְּשִׁקְצִים אֱלֹהִים

שֶׁהֵם עֲבוּד־הַזֶּה וְגִלּוֹי עֲרִיזוֹת

וההשקפה עצמה היתה גם כן למעלה מדרך הטבע, כי האמרי אשר כנבכה ארזים נבחו וחסן מקור הוא כאלונים ובכל זאת ואשמיד פרוי מלמעל שנקחו ושרשו מתחת ואבר כל זכר למו: * ואתם הלא ידעתם אותי כי ואנכי העליתי אתכם מארץ מצרים ואולד אתכם וספקתי צרכים במדבר ארבעים שנה לרשת את-ארץ האמרי: יא הלא בכל ימי הדורות ואקים מבניכם לגביאים ושרתי שכינתי עליהם ומבחוריהם היו לגוים כי נתתי בלבם רוח טהרה האף איך זאת וכי גם זאת תכחשו בני ישראל ותגידו שלא היה, נאם יהוה: יב לא די שאתם לא נותרתם במה שהוחרתי אתכם, אלא ותשקו את-הגוים יין הכרחתם אותם עד שנמקאו ושתו יין שלא יורו אתכם ועל-הגביאים צויתם לאמור לא תנבאו: יג אם שלמתי גמול לגוים, כל-שכן אתם שהרביתי לחיטוב עמכם ופשעתם בי, כל-שכן שאשלים לכם גמול ולכן הנה אנכי מעיק מציק תחתיכם במקומכם שלא תוכלו לברוח ולהציל באשר תעיק צפופה העגלה עם מעקה המלאה לה עמיר שלא יפלו העמרים מתוכה, בן אסובב אתכם כל תוכלו לצאת ממקומכם להמלט מחרב אויב: יד ואבר מנוס מקל ברגלי וחסן לא-יאמץ לא יוכל לחזק כחו במלחמה וגבור לא-ימלט נפשו: טו ותפש הקשת לא יעמד על עמדו בקשרי המלחמה וקל ברגליו לא ימלט ורכב הפוס לא ימלט נפשו עלי-י מוצת הפוס: טז ואמין לבו שדרכו לאמץ ולחזק לבו בגבורים הנה ערום ינוס ביום-ההוא כי יפשוט כליו לחיות קל לברוח נאם יהוה: ז' אשמעו את-הדבר הזה אשר דבר יהוה עליכם בני ישראל על

יא) ומבחוריהם לגוים, אפילו הבחורים שדרכם ללכת אחר תאות הבשר ותנו, נתתי בהם רוח טהרה שנקחו מן חינו ויהיו קדושים לי. ולפי התרגום, "לגוים", פרושו, למלמדי תורה. שהיו פרושים מדרכי עם הארץ ועוסקים בתורה. האף אין זאת, בני ישראל, בתמיכה. כלומר, וכי אתם בני ישראל יכולים להכחיש את זאת. יב) ותשקו את הגוים יין, כלומר, פתיתם אותם בדרכים עד ששקעו לכם לשותות יין וילכטו קרששתם. יג) מעיק, מציק. עמיר, אלמות התבואה. יד) ואבר מנוס מקל, אפילו חקל ברגליו לא יציל עצמו מפני האויב, כי ימצינו בכל מקום. טו) לא יעמד, לא יעמד על עמדו במלחמה, כי ירד לבבו וינוס. טז) ערום, בלי נשק. א) על כל המשפחה, על כל העם. ב) ידעתי, אהבתי ובהרתי. ג) על בן אפקד עליכם, כי המלך ידעם יותר על עבדיו העומדים לפניו אם יעברו מצותיו. ג) הילכו שנים יחדיו, היתכן שילכו שני אנשים ברגע אחד למקום אחד בעבור דבר אחר, אם לא נועדו זה עם זה. ד) וטרף אין לו, כשאריה אחוז טרף, דרכו לשאג. כפיר, אריה צעיר. ה) התפלל, וכי תשכן, על פח הארץ, על מלכת פרושה על

פריו מלמעל ושרשו מתחת: י ואנכי העליתי אתכם מארץ מצרים ואולד אתכם במדבר ארבעים שנה לרשת את-ארץ האמרי: יא ואקים מבניכם לגביאים ומבחוריהם לגוים האף איך זאת בני ישראל נאם-יהוה: יב ותשקו את-הגוים יין ועל-הגביאים צויתם לאמור לא תנבאו: יג הנה אנכי מעיק תחתיכם באשר תעיק העגלה המלאה לה עמיר: יד ואבר מנוס מקל וחסן לא-יאמץ כחו וגבור לא-ימלט נפשו: טו ותפש הקשת לא יעמד וקל ברגליו לא ימלט ורכב הפוס לא ימלט נפשו: טז ואמין לבו בגבורים ערום ינוס ביום-ההוא נאם יהוה: ז' אשמעו את-הדבר הזה אשר דבר יהוה עליכם בני ישראל על כל-המשפחה אשר העליתי מארץ מצרים לאמור: ב-רק אתכם ידעתי מכל משפחות האדמה על-בן אפקד עליכם את כל-עונתיכם: ג הילכו שנים יחדיו בלתי אם-נועדו: ד הישאג אריה ביער וטרף אין לו היתן כפיר קולו ממענתו בלתי אם-לכד: ה התפול צפור על-פח הארץ

כל-המשפחה על כל העם אשר העליתי מארץ מצרים לאמור: ב-רק אתכם ידעתי אהבתי מכל משפחות האדמה מכל הגוים ואתם פשעתם כי עליכן אפקד אויב עליכם את כל-עונתיכם שלם גמול על כלם: הקדמה וראשי דברים לגבואות מן פסוק ט' עד סוף קאפיטל ד' ג' אתם אמרים לגביאים לא תנבאו הילכו וכי ילכו שנים יחדיו בלתי אם-נועדו וקבעו מועד ללכת יחדיו למקום פלוגי: ד הישאג אריה ביער וטרף אין לו כשאריה אחד חזקו לשאוג היתן כפיר אריה צעיר קולו קול שמה ממענתו בלתי אם-לכד מה: ה התפול

התשבון צפור על־פח רשת הפרושה על הארץ ומוקש אין לה בפת
לצוד את הצפור, היעלה־פח מן־האדמה דרך הצפור כשהוא נלכד ורוצה
להציל נפשו, מנגד הפח ומעלהו קצת
מן האדמה ולכוד לא ולכוד: בעת
המלחמה מעמידים הצופה לראות אם
בא האויב, וכאשר יבוא יתקע בשופר
להזהיר את העם ואם־יתקע
שופר של הצופה בעיר להזהיר את
העם כשרואה אויב בא ועם לא
יחרדו אמתיה רעה בעיר
ויהיה לא עשה בנבואה המעשה.
וכן שראו שמתקמים דברי הנביא
ואף לא תשובו אלי: זכי לא
יעשה אדני יהוה דבר כי אם־גלה סודו אל־עבדיו הנביאים: ח אריה שאג מי לא ירא
אדני יהוה דבר מי לא ינבא:

ומוקש אין לה היעלה־פח מן־האדמה
ולכוד לא ולכוד: ואם־יתקע שופר
בעיר ועם לא יחרדו אמתיה רעה
בעיר ויהיה לא עשה: זכי לא יעשה אדני יהוה דבר כי
אם־גלה סודו אל־עבדיו הנביאים: ח אריה שאג מי לא ירא
אדני יהוה דבר מי לא ינבא:

ועשה אדני יהוה דבר כי אם־גלה סודו אל־עבדיו הנביאים: ח אריה שאג מי לא ירא אדני יהוה דבר מי לא ינבא
ואף תצוו עליהם שלא ינבאו:

לאחר שמסיים ההפטרה יאמר המפטיר ברכות אלו

ברוך אתה יי, אלהינו מלך העולם, צור כל העולמים, צדיק בכל הדורות,
האל הנאמן האומר ועושה, המדבר ומקים, שכל דבריו אמת וצדק:
נאמן, אתה הוא יי אלהינו ונאמנים דברך, ודבר אחד מדברך אחר לא ישוב
ריקם, כי אל מלך נאמן ורחמן אתה. ברוך אתה יי, האל הנאמן בכל דבריו:
רחם, על ציון כי היא בית חיינו, ולעלובת נפש תושביה ותשמח במהרה
בימינו. ברוך אתה יי, משמח ציון בבניה:

שמחנו, יי אלהינו, באלהיו הנביא עבדך, ובמלכות בית דוד משיחך,
במהרה יבוא ויגל לבנו, על כסאו לא ישב זר, ולא ינחלו עוד
אחרים את כבודו. כי בשם קדשך נשבעת לו, שלא יכבה נרו לעולם ועד:
ברוך אתה יי, מגן דוד:

על התורה, ועל העבודה ועל הנביאים ועל יום השבת הזה, שנתת לנו יי
אלהינו לקדשה ולמנוחה, לכבוד ולתפארת. על הכל, יי אלהינו אנחנו
מודים לך, ומברכים אותך, יתברך שמו בפי כל חי תמיד לעולם ועד: ברוך
אתה יי, מקדש השבת:

קריאת התורה למנחת שבת קודש

רוחו וישלח ויקרא את כל חרשמי מצרים
ואת כל חכמי ויספר פרעה להם את חלמו
ואין פותר אותם לפרעה: «וידבר שר
המשקים את פרעה לאמר את חטאי אני
מזכיר היום: פרעה קצף על עבדיו ויתן אתי
במשמר בית שר הטבחים אתי ואת שר
האפים: «ונחלמה חלום בלילה אחד אני
והוא איש כפתרון חלמו חלמנו: «ולשם אתנו
גער עבדי עבד לשר הטבחים ונספר לו
ויפתר לנו את חלמתינו איש פחלמו פתר:
«ויהי כאשר פתרו לנו פן היה אתי השיב
על פני ואתו תלה: «וישלח פרעה ויקרא
את יוסף וירצהו מן הבור ויגלה ויחלף
שמלתיו ויבא אל פרעה:

מא «ויהי מקץ שנתים ימים ופרעה חלם
והנה עמד על היאר: «והנה מן היאר עלת
שבע פרות יפות מראה ובריות בשר ותענינה
באחו: «והנה שבע פרות אחרות עלות
אחריהן מן היאר רעות מראה ודקות בשר
ותעמדנה אצל הפרות על שפת היאר:
«ותאכלנה הפרות רעות המראה ודקת הבשר
את שבע הפרות יפת המראה והבריות וייקץ
פרעה: (לוי) ה ויישן ויחלם שנית והנה שבע
שבלים עלות בקנה אחד בריאות וטבות:
«והנה שבע שבלים דקות ושדופת קדים
צמחות אחריהן: «ותבלענה השבלים הדקות
את שבע השבלים הבריות והמלאות וייקץ
פרעה והנה חלום: (ישראל) ח ויהי בפקר והתפעם

אגרות קודש

ב"ה, ט' כסלו, תשי"ח

ברוקלין.

שלום וברכה!

במענה למכתבו מג' כסלו.

בעת רצון אזכיר את כל אלו שכותב אודותם על הציון הק' של כ"ק מו"ח אדמו"ר
זצוקלה"ה נבי"מ זי"ע כאו"א להמצטרף לו מתאים לתוכן כתבו, וככל שיוסיף הוא בלימוד
תורתנו הק' בנגלה וחסידות בהתמדה ושקידה והידור בקיום המצות יתוסף בברכות השי"ת
בהמצטרף ובמילוי בקשתו הנ"ל.

וכיון שמתקרבים אנו לימי חנוכה, בודאי למותר להדגיש הוראת ענין חנוכה שבעניני תורה
ומצות צריך להיות באופן דמוסיף והולך דוקא ואפילו כשהמצב נראה לעיני בשר שאינו טוב כ"כ,
וכדין דחנוכה שמדליקין הנר משתשקע החמה, ובכל זה מוסיפין מיום ליום וענין האור והנר כבר
אמר הכתוב נר מצוה ותורה אור ובפרט באברך בן ישיבה.

בודאי שומר שלשת השיעורים בחומש תהלים ותניא הידועים ועכ"פ ישמור עליהם מכאן
ולהבא.

בברכה לבשו"ט בכל האמור.

זמני יום ראשון ויום שבת
(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		מנחה גדולה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ו											
	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש		
באר שבע (ח)	6:32	6:36	8:26	8:29	9:02	9:05	9:55	9:58	12:06	12:09	16:40	16:43	17:08	17:11	16:22	17:22
חיפה (ח)	6:35	6:39	8:26	8:29	9:03	9:06	9:55	9:58	12:05	12:08	16:39	16:41	17:04	17:07	16:07	17:18
ירושלים (ח)	6:32	6:35	8:24	8:28	9:01	9:04	9:54	9:57	12:04	12:07	16:42	16:45	17:06	17:08	16:04	17:19
תל אביב (ח)	6:34	6:38	8:26	8:30	9:03	9:06	9:56	9:59	12:06	12:09	16:38	16:41	17:07	17:09	16:18	17:21
אוסטרליה, וינה (ח)	7:39	7:43	8:53	8:57	9:42	9:46	10:26	10:29	12:20	12:23	16:01	16:03	16:40	16:42	15:45	16:57
אוסטרליה, מלבורן (ק)	5:52	5:55	8:44	8:47	9:32	9:34	10:48	10:50	13:52	13:55	20:40	20:43	21:12	21:15	20:23	21:29
אוקראינה, אודסה (ח)	7:34	7:38	8:54	8:58	9:41	9:45	10:26	10:30	12:22	12:25	16:10	16:13	16:48	16:50	15:54	17:04
אוקראינה, דנייפרופטרובסק (ח)	7:25	7:29	8:39	8:42	9:28	9:32	10:12	10:15	12:05	12:08	15:45	15:47	16:24	16:26	15:29	16:41
אוקראינה, ליטומיר (ח)	7:59	8:03	9:06	9:09	9:58	10:01	10:40	10:43	12:31	12:34	16:02	16:05	16:44	16:46	15:46	17:01
אוקראינה, קייב (ח)	7:52	7:56	8:59	9:02	9:51	9:54	10:33	10:36	12:23	12:26	15:54	15:56	16:35	16:38	15:38	16:53
איחוד אמירויות, אבו דאבי (ח)	6:59	7:02	9:02	9:05	9:36	9:39	10:31	10:35	12:48	12:51	17:37	17:39	18:03	18:06	17:19	18:16
איטליה, מילאנו (ח)	7:57	8:00	9:20	9:23	10:06	10:09	10:51	10:54	12:49	12:52	16:43	16:45	17:17	17:19	16:24	17:33
אקוודור, קיטו (ח)	6:05	6:08	8:34	8:37	9:05	9:08	10:08	10:11	12:40	12:43	18:14	18:17	18:38	18:41	17:58	18:50
ארגנטינה, בואנוס איירס (ח)	5:35	5:38	8:26	8:29	9:10	9:13	10:25	10:27	13:25	13:28	20:04	20:07	20:35	20:38	19:48	20:51
ארגנטינה, ברילוצ'ה (ח)	6:07	6:09	8:59	9:01	9:52	9:54	11:09	11:12	14:18	14:21	21:15	21:18	21:51	21:54	20:59	22:09
ארה"ב, בולטימור (ח)	7:19	7:23	8:58	9:01	9:39	9:42	10:28	10:31	12:32	12:35	16:44	16:47	17:16	17:19	16:28	17:31
ארה"ב, ברוקלין (ח)	7:13	7:16	8:48	8:51	9:30	9:33	10:18	10:22	12:21	12:24	16:29	16:32	17:02	17:05	16:13	17:17
ארה"ב, גרסי סיטי (ח)	7:14	7:17	8:49	8:52	9:31	9:34	10:19	10:22	12:22	12:25	16:30	16:32	17:03	17:05	16:14	17:18
ארה"ב, דטרויט (ח)	7:55	7:58	9:26	9:29	10:09	10:12	10:57	11:00	12:58	13:01	17:01	17:03	17:34	17:37	16:44	17:50
ארה"ב, האוסטון (ח)	7:10	7:13	9:05	9:09	9:41	9:44	10:34	10:38	12:47	12:50	17:25	17:28	17:52	17:55	17:08	18:06
ארה"ב, לוס אנג'לס (ח)	6:50	6:53	8:39	8:42	9:17	9:20	10:08	10:11	12:18	12:20	16:45	16:47	17:14	17:17	16:29	17:28
ארה"ב, מיאמי (ח)	7:00	7:03	9:02	9:05	9:36	9:39	10:31	10:34	12:46	12:49	17:33	17:35	17:59	18:02	17:17	18:12
ארה"ב, ניו הייבן (ח)	7:11	7:14	8:45	8:48	9:27	9:30	10:15	10:18	12:17	12:20	16:23	16:26	16:57	16:59	16:07	17:12
ארה"ב, ניו יורק, ג'ון פיצג'רלד (ח)	7:20	7:23	8:52	8:56	9:35	9:38	10:23	10:26	12:24	12:27	16:29	16:31	17:03	17:05	16:13	17:18
ארה"ב, פיטסבורג (ח)	7:36	7:40	9:12	9:15	9:54	9:57	10:42	10:46	12:45	12:48	16:54	16:57	17:27	17:30	16:38	17:42
ארה"ב, שיקגו (ח)	7:12	7:15	8:44	8:47	9:27	9:30	10:14	10:18	12:16	12:19	16:20	16:23	16:54	16:57	16:04	17:09
בוליביה, לה-פס (ח)	5:55	5:57	8:36	8:38	9:09	9:12	10:17	10:20	13:01	13:04	19:01	19:04	19:27	19:30	18:46	19:40
בלגיה, אנטוורפן (ח)	8:40	8:44	9:44	9:47	10:37	10:41	11:19	11:22	13:08	13:11	16:35	16:37	17:17	17:19	16:18	17:35
בלגיה, בריסל (ח)	8:39	8:43	9:44	9:47	10:36	10:40	11:18	11:22	13:08	13:11	16:37	16:39	17:19	17:21	16:20	17:37
ברזיל, סאו פאולו (ח)	5:15	5:17	8:00	8:03	8:36	8:39	9:46	9:49	12:36	12:39	18:54	18:58	19:17	19:20	18:34	19:31
ברזיל, ריו דה-ז'ניירו (ח)	5:04	5:07	7:49	7:52	8:25	8:28	9:35	9:38	12:24	12:27	18:36	18:39	19:03	19:06	18:21	19:17
בריטניה, לונדון (ח)	8:00	8:04	9:02	9:06	9:56	9:59	10:37	10:40	12:26	12:29	15:53	15:55	16:34	16:36	15:38	16:52
בריטניה, מנצ'סטר (ח)	8:19	8:23	9:13	9:16	10:10	10:13	10:49	10:53	12:34	12:37	15:49	15:51	16:35	16:37	15:36	16:54
גרמניה, ברלין (ח)	8:11	8:15	9:10	9:13	10:05	10:08	10:45	10:48	12:32	12:35	15:54	15:56	16:36	16:39	15:36	16:55
גרמניה, פרינקיפס (ח)	8:18	8:22	9:26	9:29	10:17	10:21	11:00	11:03	12:51	12:54	16:23	16:25	17:04	17:06	16:07	17:22
דרום אפריקה, יוהנסבורג (ח)	5:09	5:12	7:56	7:59	8:34	8:37	9:45	9:48	12:37	12:40	19:03	19:07	19:24	19:27	18:41	19:39
הודו, מומבאי (ח)	7:04	7:07	9:14	9:17	9:47	9:50	10:44	10:47	13:04	13:07	18:03	18:06	18:29	18:32	17:48	18:42
הודו, פונה (ח)	6:59	7:02	9:10	9:13	9:42	9:46	10:40	10:43	13:00	13:03	18:01	18:03	18:26	18:29	17:45	18:39
הונגריה, בודפשט (ח)	7:25	7:29	8:42	8:45	9:30	9:33	10:14	10:18	12:09	12:12	15:53	15:55	16:31	16:33	15:37	16:48

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		מנחה גדולה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמו"ר											
	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א		
טורקיה, איסטנבול (ח)	7:18	7:22	8:53	8:56	9:35	9:38	10:23	10:26	12:26	12:29	16:33	16:35	17:06	17:08	16:17	17:21
יוון, אתונה (ח)	7:34	7:38	9:15	9:18	9:55	9:58	10:45	10:48	12:50	12:53	17:07	17:09	17:38	17:41	16:51	17:53
מולדובה, קישינב (ח)	7:44	7:48	9:02	9:06	9:50	9:53	10:35	10:38	12:30	12:33	16:16	16:18	16:54	16:56	16:00	17:10
מקסיקו, מקסיקו סיטי (ח)	7:02	7:05	9:12	9:15	9:45	9:48	10:42	10:45	13:01	13:04	18:00	18:03	18:26	18:28	17:44	18:38
ניו-זילנד, קריסטצ'רץ' (ח)	4:35	4:37	7:24	7:26	8:28	8:30	9:48	9:51	13:04	13:07	20:15	20:18	20:55	20:59	20:00	21:16
נפאל, קטמנדו (ח)	6:47	6:50	8:46	8:49	9:21	9:24	10:15	10:18	12:29	12:32	17:11	17:14	17:38	17:41	16:55	17:52
סין, בייג'ינג (ח)	7:29	7:32	9:06	9:09	9:47	9:50	10:36	10:39	12:39	12:42	16:50	16:52	17:22	17:25	16:32	17:37
סינגפור, סינגפור (ח)	6:58	7:01	9:26	9:29	9:57	10:00	10:59	11:02	13:30	13:33	19:01	19:04	19:25	19:28	18:46	19:38
פולין, ורשה (ח)	7:39	7:43	8:39	8:42	9:33	9:37	10:14	10:17	12:01	12:04	15:23	15:25	16:07	16:09	15:07	16:25
פרו, לימה (ח)	5:39	5:42	8:17	8:19	8:49	8:52	9:55	9:58	12:36	12:39	18:29	18:32	18:53	18:57	18:13	19:06
צרפת, ליון (ח)	8:15	8:19	9:37	9:41	10:24	10:27	11:09	11:12	13:06	13:09	16:57	16:59	17:33	17:36	16:41	17:50
צרפת, פריז (ח)	8:38	8:42	9:50	9:53	10:40	10:43	11:23	11:27	13:16	13:19	16:56	16:58	17:34	17:36	16:38	17:51
קולומביה, בוגוטה (ח)	5:56	5:59	8:21	8:24	8:52	8:55	9:53	9:56	12:22	12:25	17:47	17:50	18:11	18:14	17:32	18:24
קנדה, טורונטו (ח)	7:45	7:48	9:12	9:16	9:57	10:00	10:43	10:47	12:43	12:46	16:44	16:47	17:16	17:19	16:25	17:32
קנדה, מונטריאול (ח)	7:28	7:32	8:51	8:54	9:37	9:40	10:22	10:26	12:20	12:23	16:13	16:15	16:48	16:50	15:55	17:04
קפריסין, לרנקה (ח)	6:46	6:49	8:33	8:36	9:11	9:15	10:03	10:06	12:11	12:14	16:35	16:38	17:05	17:08	16:19	17:19
רוסיה, לובאווטש (ח)	9:14	9:18	10:02	10:05	11:01	11:04	11:39	11:42	13:21	13:24	16:29	16:30	17:17	17:19	16:12	17:36
רוסיה, מוסקבה (ח)	8:54	8:58	9:36	9:40	10:37	10:41	11:14	11:18	12:55	12:58	16:00	16:02	16:46	16:48	15:39	17:06
רוסיה, רוסטוב על-הדון (ח)	8:01	8:05	9:19	9:22	10:07	10:10	10:51	10:55	12:46	12:49	16:31	16:34	17:09	17:12	16:15	17:26
שווייץ, ציריך (ח)	8:07	8:10	9:24	9:27	10:12	10:15	10:56	11:00	12:51	12:54	16:41	16:43	17:14	17:16	16:19	17:30
טאילנד, בנגקוק (ח)	6:34	6:37	8:50	8:53	9:22	9:25	10:20	10:23	12:46	12:43	17:53	17:56	18:18	18:21	17:37	18:30

(* הזמנים נערכו על-פי תוכנת 'חזון שמים'.

סדר מצות הדלקת נרות לערב שבת קודש

מצוה זו שייכת גם לבנות ישראל, ועד לילדה קטנה ... אפילו אם היא בת שנה וכבר מתחילה לדבר ויכולה להדליק ולברך ... ביחד עם אחיותי, ועל אחת כמה וכמה אמה שמדליקה לאחריהן, כדי שתוכל לעזור להן בהדלקת הנר.

תורת מנחם תשמ"ט חלק ד' עמ' 378

ויש להשפיע גם על בנות קטנות שהגיעו לחינוך, שגם הן תדלקנה נרות שבת וחג, כמדובר כמה פעמים. ואפילו אם הדבר מוטל בספק, אם היא כבר הגיעה לחינוך או לא - גם אז כדאי שיאיר מזלה שבוע קודם או כמה ימים קודם!

משיחת י"ג תשרי תשד"מ סכ"ח - התועדויות תשד"מ ח"א עמ' 162

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על ידי הגורמים המוסמכים - אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה. מנהג הטוב של בנות ישראל ... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות - כמובן כאשר הדלקת הנרות היא ביום חול. אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחר ההדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [=לפני כניסת השבת ולפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחר הבדלה.

מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל שַׁבַּת קֹדֶשׁ:

תפילת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם:

יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו, שתוליכנו לשלום ותצעדנו לשלום ותדריכנו לשלום ותסמכנו לשלום, ותגיענו למחוז חפצנו לחיים ולשמחה ולשלום, (ואם רעתו לחזור מיד אומר ותחזירנו לשלום), ותצילנו מכף כל-אויב ואורב ולסמים וחיזות רעות בדרך ומפל-פורעניות המתרגשות ובאות לעולם. ותשלח ברכה בכל-מעשה ידינו, ותתנני לחן ולחסד ולרחמים בעיניך ובעיני כל-רואינו, ותגמלנו חסדים טובים ותשמע קול תפלתנו כי אתה שומע תפלה כל-פה: ברוך אתה יי, שומע תפלה:

לזכות

לוי שי' הלוי בן חנה וזוגתו אולגה שרה בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי' ובעלה דוד הלוי אליעזרוב

שלום יצחק הלוי ומשפחתו

רות ובעלה אפרים הלוי יליזרוב

זבולון הלוי וזוגתו רות

חגית ובעלה גבריאל סופייב

שמעי' הלוי וזוגתו מוריאל

אילת ובעלה גדעון יעקובסון

יהושע הלוי וזוגתו מעיין חנה

אור אבנר הלוי שיחיו

לבייב

לעילוי נשמת הרה"ח ר' טובי' ב"ר יעקב ע"ה

לבקשות ושינויים: Israel@DvarMalchus.org

בארה"ב וקנדה: USA@DvarMalchus.org

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל: Office@Chazak.co.il

ללימוד שיחות קודש ומאמרים:

Biurim.co.il Otzar770.com Chasidut.tv Lahak.org

הרשמה כמנויים
לדבר מלכות

03-9601001

DvarMalchus.org

חפשו 'דבר מלכות' בעמודות נדרים פלוס

2 3 0 4 - 3 3 7 7

P.P.

שולם

1949

תל אביב